Bemutatták Diana utolsó képeit

A haldokló Diana hercegnőről mutatott be eddig még nyilvánosan nem közölt képeket a CBS amerikai televízió. A CBS szerint a közvetlenül a brit hercegnő hat évvel ezelőtti párizsi balesete után készült képek a francia nyomozó hatóságok iratanyagából származtak. A fekete-fehér képeken a vérző és öntudatlan hercegnő látható, részben nagyon közelről. A sajtóban eddig tabunak számítottak ezek a képek, amelyeket szenzációhajhász fotósok készítettek. *(mti)*

Súlyos vonatbaleset Észak-Koreában

Több ezer halottja, illetve sebesültje van annak a balesetnek, amelyben két üzemanyag-szállító vonat ütközött

Az államé Dánosék harminc képe

Tárgyalják a Hatvany és a Herzog család hagyatékának ügyét is

Aki 1973-ban kárpótlást kapott, az valószínűleg már csak a hazai múzeumokban láthatja viszont családjának hajdani műkincseit. Ez derül ki a Legfelsőbb Bíróság (LB) határozatából, amely tegnap lezárta a Dános-hagyaték ügyét.

Kulcsár Anna

Dános Géza egykori műkincsgyűjteményének immár végérvényesen a magyar állam a jogos tulajdonosa. Székely Bertalan, Munkácsy Mihály, Szinyei Merse Pál és mások alkotásait 1948-ban helyezte múzeumi letétbe a tulajdonos. A család ezután az Egyesült Államokba távozott.

Dános 1954-ben, majd '56-ban levélben kérte a festményeket, hiába. A család 1973-ban részleges kárpótlást vett fel a magyar–amerikai vagyonjogi egyezmény alapján. Az állam megállapodásban vállalta, hogy kárpótolja azokat az Amerikában letelepedett állampolgárait, akik a háborúval összefüggésben idehaza vagyoni sérelmet szenvedtek. A pénzt az amerikai fél fizette ki, majd a magyar állam Washingtonnak megtérítette, húszmillió dollár átalányösszegben. Az állam nevében tárgyaló Pénzintézeti Központ – amerikai kimutatás alapján – még 1973-ban közölte a művelődési tárcával, az pedig a múzeumokkal, melyek azok a műtárgyak, amelyekért az állam kárpótlást fizetett. A közgyűjtemények ezeket felvették a törzsleltárukba. A tegnapi tárgyalás adatai szerint így járt el a Magyar Nemzeti Galéria és a Szépművészeti Múzeum is a Dánosügyben.

A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsa szerint 1973-tól az állam jogosan tekinthette a sajátjának a műkincseket. Tíz év múltán, 1983-ban pedig – a polgári törvénykönyv alapján – elbirtoklással megszerezte a tulajdonjogukat. A bírói tanács elnöke az indoklásban kiemelte: a magyar állam 1973-ban azért írta alá a vagyonjogi egyezményt, mert szinte ez volt a feltétele, hogy szalonképesnek tekintsék. Elhangzott: nincs semmilyen alap annak felvetésére, hogy az állam megtévesztette volna az amerikai felet – csak ez zárhatná ki ugyanis a törvény szerint az elbirtoklást.

Utalt a bíró arra is, hogy a tízéves elévülési időszak kezdetét nem tolhatta későbbre az, hogy Dánosék meggyőződése szerint diktatórikus rendszer volt az országban. Ennek elfogadása esetén is a rendszerváltozás után egy évvel be kellett volna jelenteniük igényüket. Ezt azonban csak nemrég tették meg. Az elévülés tízéves időszakát nem szakította meg a család egyetlen nyilatkozata sem. Ha 1954-ben már levelet írtak, ezt megtehették volna 1973 után is. Egy Amerikában kelt végrendelet vagy adásvételi szerződés is kifejezésre juttathatta volna, hogy sajátjuknak tekintik az értékeket.

A Fővárosi Bíróság hamarosan két hasonló pert tárgyal. Május 24-én kezdi meg – immár másodszor – a Herzog-ügy vizsgálatát. Április 27-én pedig a Hatvany család kérelmét elemzik. *jka*

Vasárnap Imolában a Forma–1 – Tíz éve halt meg Ayrton Senna

Csökkenő életveszély

Az idei első európai Forma–1-es futam, az imolai verseny előtt a Ferrari riválisai abban bíznak, hogy közelebb kerülnek a címvédő csapathoz és Michael Schumacherhez. És mindenkinek eszébe jut: április 30-án, illetve május 1-jén lesz tíz éve, hogy ezen a pályán vesztette életét Roland Ratzenberger és Ayrton Senna.

Most a McLaren-Mercedes pilótáin és vezetőin – ez utóbbiak a csapatot irányítják – van a sor, ők beszélnek arról, hogy milyen is lesz mindkét kocsival legalább végigmenni Imolában, a San Marinó-i Nagydíjon. David Coulthard úgy nyilatkozott,

fotó: reuters

Gyászjelentés

1952: Luigi Fagioli (olasz) Monaco
1954: Onofre Marimon (argentin) Németország
1958: Luigi Musso (olasz) Franciaország, Peter Collins (angol) Németország
1960: Chris Bristow (angol), Alan Stacey (angol) Belgium, Harry Schell (amerikai) Anglia
1961: Wolfgang von Trips (német) Olaszország
1962: Ricardo Rodriguez (mexikói) Mexikó
1964: Carel Godin de Beaufort (holland) Németország
1966: John Taylor (angol) Németország
1967: Lorenzo Bandini (olasz) Monaco
1968: Jo Schlesser (francia) Franciaország
1969: Gerhard Mitter (német) Németország
1970: Piers Courage (angol) Hollandia, Jochen Rindt (osztrák)

Labdarúgás

Koncerttel fenyeget
Komolyzenei koncertlátogatást helyezett kilátásba a játékosoknak a román Universitatea Craiova tulajdonosa arra az esetre, ha elveszítik a hét végi bajnokit. *(mti)*

Távozna Lucio
Az idény végén távozna a Leverkusentől a brazil Lucio, akinek szerződése 2007 nyaráig szól. *(mti)*

K1

Tyson a nyáron kezd
A nyáron mutatkozik be új sportágában Mike Tyson. A 37 éves korábbi profi nehézsúlyú ökölvívó-világbajnok várhatóan július 31-én az Egyesült Államokban mutatkozik be. *(mti)*

Kézilabda

rovatvezető: **Retkes Attila,** e-mail: retkes.attila@magyarhirlap.hu

1

SZÉKELY BERTALAN (+18)

Kontrasztok és párhuzamok

KIÁLLÍTÁS

Magára adó rendezvény manapság olyan művekkel rukkol elő, amelyek addig ismeretlenek voltak a szélesebb nyilvánosság előtt. Így tett most az MKB Bank Rt. is ötvenöt éves fennállása alkalmából, másfél évtizedes képzőművészeti gyűjtőmunkáját adekvát helyen – a Kogart ház összes termében – dokumentálja. A látható kincs elnevezéssel mintegy százhúsz kép és plasztika ad ízelítőt az ennél sokkal nagyobb kollekcióból, amely felöleli a 19. és 20. század magyar piktúráját, grafikáját és részben szobrászatát – beleértve a kortársakat is. Az azonos című kísérő katalógus szakértője és bevezető tanulmányának szerzője Horváth György, szerkesztője és a tárlat rendezője pedig Rubovszky Éva.

A földszinten reformkori atmoszférát áraszt az antik bútorok fölött az arisztokrata kúriákból ismert „ősök galériája", a fordulóban pedig valóságos kisegyüttes fogad Mednyánszky munkáiból, amelyek közül például a Galíciai zsidó a festő három országra szóló vándortárlatán is vendégszerepelt. A bank eleve tartós letétbe adta a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállítására Barabás Egy utazó cigánycsalád Erdélyben című vásznát és Székely Bertalantól a Csónakázó szerelmeseket, amelyek gyűjteményének kezdeteit megalapozták.

„A látható kincs elnevezéssel mintegy százhúsz kép és plasztika ad ízelítőt az ennél sokkal nagyobb kollekcióból.

Bár a Fehér felhők a pénzintézet pesti székházát díszíti, a közelmúltban azt is kölcsönözték az MNG és a frankfurti Schirn Galéria ottani közös Rippl-Rónai-bemutatójára – hogy a nemes célú anyagi befektetések erkölcsi oldalának nemzetközi „kisugárzásait" is érintsük... A mostani kiállításon érdekes párhuzamokra lelhet a figyelmes szemlélő, és egymást kölcsönösen kiegészítő kontrasztokat is felfedezhet magának. Például Donát János ovális biedermeier portréját egy ismeretlen hölgyről Hófehérkének kereszteltem el fodros-bodros főkötőjében és csipkés fátyolruhájában, ő Rippl-Rónai szecessziós Kunffynéjára rímel, aki fekete kalapot és kesztyűt visel. Csók tarkabarka tavaszi virágcsokrára Vaszary őszi gyümölcscsendélete lehet a válasz, míg Ziffer nagybányai parkrészletének napon sütkérező nőalakjai Farkas Régi képén az árnyékba húzódó sötét ruhás párnak mostoha rokonai. Aba-Novák életre szóló cirkuszi variációit éppúgy és éppen akkor, itáliai tanulmányútján kezdte el festeni, mint Patkó a középkori városka, Subiaco mediterrán panorámáját. Ennek szinte magasló reneszánsz kastélya egyben késői utóda Ligeti Antal Vár a dombtetőn című „ideál-tájának" és még hosszasan folytathatnánk a tallózást...

Rendezői telitalálat, hogy Ziffer Csendélet gipszfejjel és macskával című kompozíciójához mellékelték Ferenczy Béninek a festményen ábrázolt eredeti gipsz büsztjét is a nagybányai mesterről. Legalább ilyen frappáns a harmadik emeleti sarokban, ahogyan Kondor Béla hasogatott szélű, fekete-fehér monotípia önportréja szembenéz Krisztus szenvedő arcának lenyomatával, amely a Veronika kendője című, vegyes technikájú, színes lapján sejlik fel. Önmagában is meglepetést kelt Bálint Endrétől egy szokatlan kivágású Csontváry-ábrázolás 1980 tájáról, amelyen csak a kék szempár világít a bajusz-szakáll egybeolvadó fekete foltja fölött. A közelmúltban elhunyt kortársak után az élőkkel zárva a sort messziről felismerhető Fehér László Fény a vízben elnevezésű jellegzetes képe a fekete-fehér periódusából, átellenben Pajzs László Régi térképén a szakadt pergament rozsdabarna őszi avarrá absztrahálja, míg a multitalentumú Alföldi Róbert humoros Hever-Ő-jének címadása önmagáért beszél.

WAGNER ISTVÁN

Fehér László: Fény a vízben és efZámbó István: A vörös szék árnyéka. A Kogart házban a magyar festészetet követhetjük nyomon újkorától napjainkig FORRÁS: KOGART

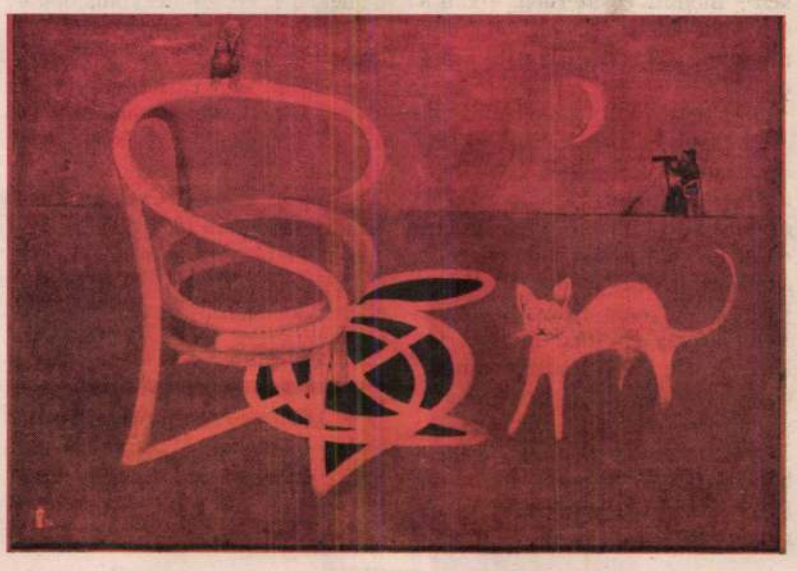

A látható kincs
Bp. VI., Andrássy út 112.
Megtekinthető november 27-ig

HOLNAP: LADÁNYI: AZ EGYETEMNEK KÉT VEZETŐ TESTÜLET KELL, IGAZGATÓTANÁ

Miért utáljuk Amerikát?

GYARMATI ISTVÁN
nagykövet, az Euroatlanti Integráció és Demokrácia Központ elnöke arról ír, miben tévednek azok, akik ma divatból vagy politikai érdekből kizárólag pocskondiázzák Amerikát.

Mert manapság divat lett utálni. Azt az Amerikát, amelyet a mai bírálók még tizenöt évvel ezelőtt – joggal – a szabadság bajnokának tekintettek, a kommunizmustól megváltó hatalomként üdvözöltek. Ma olykor egyenesen terrorizmussal vádolják Amerikát.

Számomra az ilyen kijelentések elfogadhatatlanok, de nem csak ezért nem mehetünk el szó nélkül mellettük. Tudnunk kell: mi változott? Amerika, mi, vagy a helyzet? És hogyan lehet kezelni ezt a helyzetet? Hiszen abban talán még egyetértés van, hogy nem jó sem Amerikának, sem nekünk, ha az európai értelmiség Amerika-ellenes, és ha az amerikai politikai elit mind kevésbé érzi magát elkötelezettnek Európa iránt.

A nagyhatalom értékei

Magyarországnak pedig egyenesen káros, ha tisztázatlan a viszonya a világ vezető hatalmával, a magyar politikai elittől pedig csak annyira telik, hogy egy valóban sikeres kétoldalú találkozó után, mint rendesen, elmerüljön a magyar belpolitika mocsarában, és megkísérelje ebbe bevonni az amerikaiakat is.

Az, hogy az Egyesült Államok nélkül nem lett volna lehetséges sem a fasizmus legyőzése, sem a kommunizmus feltartóztatása, nem is lehet kérdés. Nekünk, magyaroknak is jó lenne mindig szem előtt tartanunk, hogy az Egyesült Államok nélkül még mindig fasiszta vagy kommunista elnyomás alatt sínylődnénk, ráadásul idegen hatalmak megszállása alatt. Ezek történelmi tények, amelyeket még silány napi pártpolitikai okokból sem lenne szabad elfelejtenünk. S ha így lenne, akkor joggal mondhatnánk, hogy a múltbeli érdemek nyilván nem jogosítják fel az Egyesült Államokat arra, hogy ma bármilyen politikát folytasson. Megkockáztatva, hogy Amerika-bérencnek neveznek – nem először történne –, ki merem jelenteni: Amerika ma is a szabadság és a demokrácia legfontosabb biztosítéka, nélküle egyik sem létezhetne. Aki nem látja a különbséget a kommunista évek Moszkva-barátsága és a ma Amerika-barátsága között, az nem érti a különbséget demokrácia és diktatúra, csatlós és szövetséges között. Ezzel ezért nem is érdemes foglalkozni. De azzal igen, hogy milyen is valójában az a sokat kritizált amerikai politika.

Amerika a maga módján mindenekelőtt saját értékeit és érdekeit védi. Globális hatalom lévén azonban ezek messze túlmutatnak az amerikaiak nemzeti értékein és érdekein. Mert Amerika nemcsak globális hatalom, hanem demokrácia is. Vagy ezt is kétségbe kell már vonni? Az amerikai politika – tudom, sokan kétségbe vonják ezt – erőteljesen értékközpontú. Sokkal inkább, mint más országoké. Ezért szoktuk gyakran lenézően „naivnak" minősíteni. Ám tetszik, nem tetszik: Amerika ma is a demokrácia legfőbb őre és biztosítéka. Azt jelenti ez, hogy Amerika hibátlan, hogy politikáját mindig elfogadni és támogatni kell? Szó sincs róla. Megjegyzem, az amerikaiak maguk sem várják el ezt. E sorok írója személyesen is tapasztalja nap mint nap: az amerikaiak nem szeretik, ha ellentmondanak nekik (ki szereti?), de tudják, másnak is vannak érdekei, amelyeket akár velük szemben is képviselhet.

Irak – hibák és tények

Az amerikaiak becsülik és elfogadják a szövetségeseket, de lenézik a csatlósokat. Mert másoktól eltérően tudják, a vitatkozó, nehéz szövetséges – s ebbe beleértik még a sokat kritizált franciákat is – sokkal megbízhatóbb és hasznosabb számukra is, mint a csatlós.

„Aki nem látja a különbséget a kommunista évek Moszkva-barátsága és a ma Amerika-barátsága között, az nem érti a különbséget demokrácia és diktatúra, csatlós és szövetséges között.

Ez vonatkozik az Egyesült Államok Irak-politikájára is. Bár – azok kedvéért, akik Irak miatt nevezik terroristáknak az amerikaiakat, s ezért szeretnének szakítani velük – megjegyezném: Irak nem az egyetlen eleme a washingtoni politikának, így azt nem is csak ennek alapján kell megítélni. Maradjunk most mégis ennél az elemnél. Lehet és kell is arról vitatkozni, helyes volt-e Irak megtámadása, és jól kezelik-e az amerikaiak a jelenlegi helyzetet. E sorok írója ma is úgy gondolja, helyes volt Szaddám Huszein eltávolítása. De nem volt helyes hazugságokkal megindokolni a támadást, nem volt helyes félrevezetni a világot és az amerikai közvéleményt, nem volt helyes ignorálni és provokálni a szövetségeseket, nem volt helyes ideológiai alapokon a szükséges erő felével támadni és azután szembefordítani a „felszabadítókkal" egy egész vallási, politikai és népcsoportot. Nem volt helyes feloszlatni az iraki hadsereget és rendőrséget, nem volt helyes koncentrációs tábort létrehozni Guantánamón – s a sort még sokáig lehetne folytatni. Még az a kérdés is jogos: nem diszkreditál-

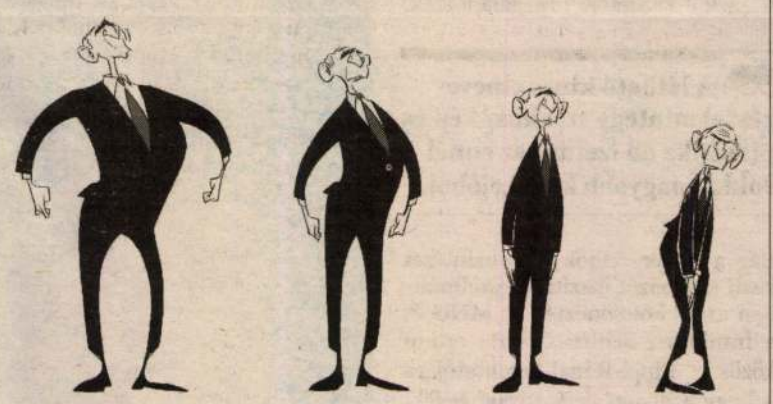

Népszerűség-csökkenés

TELNAES RAJZA (THE NEW YORK TIMES)

A dunna

R. SZÉKELY JULIANNA
főmunkatárs; rovata megjelenik minden szerdán

ZSEBTÜKÖR

Kaptunk egy dunyhát. Pontosabban egy dunnát, lehet vagy tíz kiló, kövér, mint a bálna, tollal van teli. Tulajdonképpen én kaptam a szomszéd Pista bácsiéktól, mert mindig fázom, pedig vidéken nem illik fázni, ahogyan a hőségre vagy a fű növésére se panaszkodik senki, a panaszkodás városi divat, vidéken csak a rádióból, tévéből meg a szerte kóválygó politikusoktól lehet eltanulni.

Mikor Pista bácsiék elmentek, nagyot nevettem a dunnán. Ki a fenének kéne ilyen ósdi monstrum, kérdeztem, de a társam megfogta a dunnát, bevitte a hálóba, az öreg, faragott parasztágyra. – Nekünk kell – mondta egyszerűen. – Van a tulipános ládában egy régi takaróm, meglátod, milyen szép lesz, ha ráborítjuk.

Szép lett. Olyan szép, amilyent csak skanzenekben láttam, és találgattam, hogyan lehetett ilyen ágyakban feküdni. Párnák, takarók egymás hegyén-hátán, plusz a dunna, azon is hímzett párnák, a dagadó ágynemű mintha medréből akarna kitörni, vagy nem alvásra szánnák. Nem is arra szánták. Meleget jelentett csak, jólétet, rangot, mint a nagy, kövér asszony, a pocakos férfi: szegény emberek topmodelljei.

A társam szegény, alföldi családból származik. A téeszesítés után lettek igazán szegények, a gyerekek akkor rájöttek, hogy vagy kitanulják onnan magukat, vagy belesüppednek a végleges nyomorba. Nem véletlen, hogy a gimnáziumi osztályából mindenki diplomát szerzett, ha nem is nyert mindegyikük országos tanulmányi versenyt, mint ő, a különösen éles eszű, első generációs értelmiségi. Karrier, házasság, házépítés, aztán válás asszonytól, háztól, munkahelytől; tizenöt éve Pesten kötött ki, lakótelepi lakásban. Megvan ott minden. Csak az nincs, amit egy idő után még az is keresni kezd, aki fiatalon a magánéletben is „forradalmár" volt, és kidobálta egy előző korszak összes kacatját. Hogy utáltam nagyanyám barokkos bronzcsillárját! Anyám hajlított tetejű, barna szekrényeit, jómódú lánykora rokokós íróasztalát, komódjait. Az én lányszobámba csak szkájfotel jöhetett, fehér, műanyag NDK-szekrénysor, terpesztett lábú asztalka, a hatvanas évek puritán, gagyi szocmodernje. Nem kellett kidobni, szétestek maguktól. És mióta az én életemből is kiesett apám, anyám, észreveszem, hogy a maradék bútoraikból építek meleget magam köré. Békét, biztonságot, amik még azok számára is a gyerekkor szinonimái, akik azt az időt úgy élték végig, mint mondjuk, Anna Frank, akinek búvóhelyét, falán a kedvenc színészek újságfotóival nemrég néztem meg Amszterdamban.

„Mióta az én életemből is kiesett apám, anyám, észreveszem, hogy a maradék bútoraikból építek meleget magam köré.

Vagy itt van a fiam. Azt hittem, nála jobban senki nem utálja a zsúfolt, kavargó fővárost, mindig is vidékre vágyott. Erre föl, múltkor azt mondja, milyen barátságosak a pa-

Mondrian, Piet 50, 201
Monet, Claude 7, 121, 140
Muche, Georg 81
Munch, Edvard 9, 118
Munkácsy Mihály 126, 134, 137, 138, 139, 140, 142, 228
Muthez, Richard 220

Nagy Balogh János 169, 174
Nagy Sándor 201
Nolde, Emil 7, 8, 114
Nemes Lampérth József 170, 171

Nyergesi János 174

Paál László 134, 139
Paizs–Goebel Jenő 168
Passuth Krisztina 236
Pataki Gábor 236
Pechstein, Max 80
Perlrott Csaba Vilmos 126, 158–159, 160
Petőfi Sándor 126
Péri László 81, 92, 96, 203, 211, 213–214, 241
Picasso, Pablo 14, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 124, 151, 163, 201, 203, 205
Piloty, Karl 133, 136, 168
Pissarro, Camille 121, 140
Poelzig, Hans 48, 51
Poussin, Nicolas 90
Pór Bertalan 98, 162, 164–165, 172, 200
Prinzhorn, Hans 64
Pru'dhon, Pierre Paul 118
Puni, Ivan 11, 29–31

Raffaello 184
Redon, Odilon 118
Reinhardt, Max 91
Rembrandt 7
Renoir, Pierre August 119, 120, 121, 140
Rippl–Rónai József 85, 126, 143, 144–148, 149, 150, 153, 154, 161, 174, 178
Rousseau, Henri 118, 186, 187, 216

Scheiber Hugó 199–200, 241
Schelfhout, Lodewijk 8
Schlemmer, Oskar 81
Schlichter, Rudolf 81
Schmidt–Rottluff, Karl 8, 80
Schönberger Armand 158, 163
Schrade, Hubert 88, 89
Schwitters, Kurt 12
Signac, Paul 7, 140
Simon J. György 182
Sisley, Alfred 121, 140
Slevogt, Max 7, 80
Steinmetz, Georg 91

Székely Bertalan 125, 131, 133–136, 137, 140, 172
Szinyei Merse Pál 136, 140, 141, 142
Szobotka Imre 160
Szőnyi István 134, 153, 167, 168–169, 170, 215

Tatlin, Vladimir 28, 45
Terborch, Gerard 19
Thorn–Prikker, Jan 8, 201
Tihanyi Lajos 118, 154–157, 158, 161, 163
Tiziano 89
Togores, José de 82
Toorop, Jan 8, 201
Toulouse–Lautrec, Henri 121
Tour Donas, Marthe 11

Uitz Béla 153, 165, 166–168, 170

Vallotton, Félix 146
Vaszary János 134, 141, 142, 143, 148–150, 169, 174
Vámosi Pál 241
Velázquez 119
Vlaminck, Maurice 82
Vuillard, Edouard 146

Walden, Herwarth 7
Westheim, Paul 89
Whistler, James 7, 146
Wolf, Georg Jacob 89
Wucher, Mónika 236

Zahn, Leopold 118
Zola, Emile 126

Székely Bertalan

Kállai Ernő: Összegyűjtött írások. Magyar nyelvű cikkek, tanulmányok 1912–1925. Bp. 1993, Argumentum — MTA MKI

SZÉKELY Bertalan

AZ ÁTHÖRÉS KORA

20. dd-

Béni és Noémi testvére.

7. Bevilaqua Borsodi Béla (1928-ig
a Magyar Nemzeti Múzeum ill. az
8. Kiléte ismeretlen. Mrazik László
restaurátorok, hanem kevéssé jel
9. Magnasco, Alessandro (1677-1749)
10. FL válaszában Tolnay Károlyt a
1244.sz.

SZÉKELY Bertalan

Németh Ferenc: Az oltárképek rejtelye. Egy nemrég előkerült egyházi dokumentum igazolja, hogy a nagybecskereki római katolikus székesegyházban két Székely Bertalan oltárképet őrzőnek. = Bácsország, 7, 2001, 9/12. 132-134., ill

2002. okt.

168 ▪ SZÉKELY BERTALAN (1835–1910)

V. László udvara (V. László neveltetése)

126 × 226 cm
Olaj, vászon
Jn.

Kikiáltási ár: 6 500 000 Ft

PROVENIENCIA
Egykor Ernst Lajos gyűjteményében

REPRODUKÁLVA
Vasárnapi Újság. 45. évf. 42. sz. 1898. okt. 16. 734. V. László neveltetése címmel.
Ernst Lajos: A magyar történeti festészet. Bp. 1910. 50. V. László udvara címmel.

IRODALOM

Dr. Esztegár László: Egy magyar történeti képgyűjtemény.
Ernszt Lajos gyűjteménye. In: Vasárnapi Újság. 45. évf. 42. sz. 1898. okt. 16. 725.
Ernszt Lajos: A Magyar Történeti Festészet. Budapest 1910.
Varjú Elemér–Höllrig József: Ernst Lajos Magyar Történeti Gyűjteménye.
A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításai VII. Bp. 1932.
Árverési közlöny. Magyar kir. Postatakarékpénztár Aukciója az Ernst Múzeum
VI. Nagymező u. 8. sz. kiállítási helységeiben. XX. évf. 1. sz. 1939. január
Sinkó Katalin: V. László neveltetése Czillei Ulrik által... In: Aranyérmek,
ezüstkoszorúk. Bp. MNG 1995/1. szerk. Nagy Ildikó. 316–317.
Bakó Zsuzsa: V. László és Czillei... In: Székely Bertalan kiállítása. MNG 1999.
szeptember 30.–2000. január 30. szerk. Nagy Ildikó. 153–155. 158–159.
Basics Beatrix: Ernst Lajos gyűjteménye és a Magyar Nemzeti Múzeum történelmi
képcsarnoka. In: Egy Gyűjtő és Gyűjteménye. Ernst Lajos és az Ernst Múzeum.
Bp. 2002. márc.17.–ápr. 28. szerk. Róka Enikő.
Dümmerth Dezső: A két Hunyadi. Bp. 1985.
Fügedi Erik: Ispánok, bárók, kiskirályok. Bp. 1986.

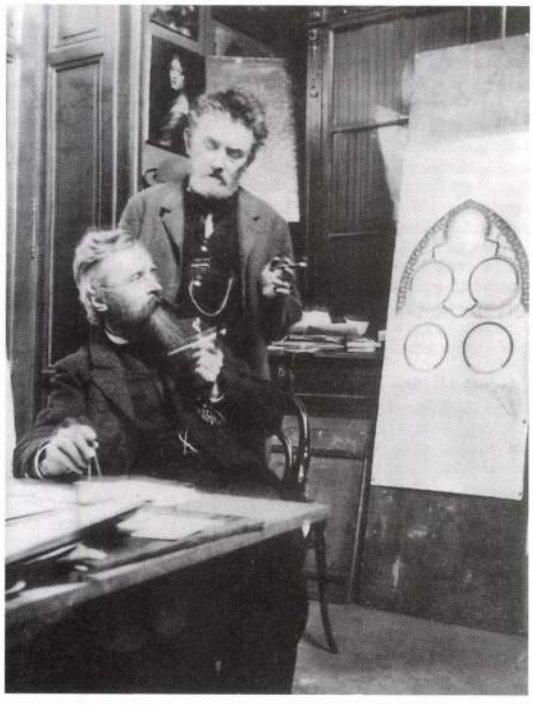

Székely Bertalan és Schulek Frigyes, 1890-es évek eleje

Bécsi akadémiai évei után 1859. augusztusában Székely Bertalan festészeti ismereteit elmélyítendő már kész programmal érkezik Münchenbe. Feladatának egy olyan magyar történetei képciklus megfestését tekinti, mely az irodalomban *„egy nemzeti mitosz"* megteremtésével egyenértékű. Az 1857 óta vázlatok során érlelődő *„II. Lajos holttestének feltalálása"* című képét 1860-ra el is készíti, 1861-ben a Pesti Műegylet tárlatán ki is állítja, nagy sikerrel. Egy 1860-ban írott levelében nyílván ezért nem szerepel tervezett témái – Dobozi, Egri nők, Zrínyi – között. Ezeket a monumentális vásznait számos előtanulmány után sorra meg is festi. (*Dobozi*, 1861, o. v. 133 × 155 cm; *Egri nők*, 1867, o. v. 227,5 × 175 cm; *Zrínyi kirohanása*, 1884. o .v. 197 × 350 cm). E sorozathoz számolhatjuk még a *Mohácsi csatát* 1862-ből (o. v. 174,5 × 285 cm) és a *Thököly Imre búcsúját* 1873-ból (o. v. 159 × 222 cm). Keletkezési idejük ugyan elég távoli, mégis van kapcsolódási pontjuk. Mindegyik a nemzeti függetlenségért való hősies önfeláldozást példázza.

Az *V. László és Cillei* témaválasztása különös és egyedi, nemcsak Székely Bertalan életművén belül, de a XIX. század egészének históriai festészetében is.

A Hunyadi család tragikus és dicsőséges eseményekben bővelkedő története a reformkor óta a festészet kedvelt témája, csakúgy, mint a dráma és versirodalomnak. Különösen V. László csalárd viselkedése és annak következménye, Hunyadi László méltatlan kivégzése, Mátyás fogságra vetése foglalkoztatta a szerzőket. Vörösmarty Mihály 1844-ben egy tervezett trilógia első részeként megírja a Czillei és a Hunyadiakat, de előadására nem került sor. Viszont még ugyanebben az évben Tóth Lőrinc drámája nyomán Egressy Béni librettójával megszületik első nemzeti operánk, Erkel Ferenc Hunyadi Lászlója. Arany János két nagy hatású költeményben állít emléket a Hunyadiaknak, 1853-ban az *V. László*, 1854-ben a *Mátyás anyja* című versben.

A nagy műveltségű Székely Bertalan nyílván ismerte, nemcsak az itt felsorolt legfontosabb, de a többi e tárgykörben született művet is nem beszélve a festményekről és grafikai lapokról. Őt azonban nem a tizenhét évesen meghalt ifjú király utolsó éveinek gaztettei érdekelték, hanem az odavezető út.

A témaválasztás és a mű megértéséhez elengedhetetlen a XV. század második harmadának felidézése. 1437-ben meghal Luxemburgi Zsigmond magyar és cseh király, német-római császár, aki felesége, Nagy Lajos leánya, Mária királynő révén jutott a magyar trónra. Cillei Borbálával kötött második házasságából született Erzsébet, aki mint az ország örököse társuralkodónak tekintette magát első Habsburg házi királyunk, a már 1439-ben meghalt I. Albert mel ... 1440. február 22-én született meg fiuk, László, akinek trónöröklése egyáltalán nem volt biztos, hiszen sem az Árpádokhoz, sem az Anjoukhoz semmiféle vérségi kötelék nem fűzte. Hatalomvágyó anyja a Visegrád várából kilopatott koronával azonban megkoronáztatta. Az ország lakói viszont nem kértek sem Erzsébet, sem pedig a királyi rokonság révén óriási hatalomra szert tett Cillei klán uralmából és a lengyel királyt, Ulászlót hívják meg a trónra. A várnai csatában 1444-ben Ulászló elesik, az ország uralkodó nélkül marad. A rendek elismerik posztumusz László trónigényét és nagykorúságáig Hunyadi Jánost, az országos főkapitányt kormányzóvá választják. Az addig III. Frigyes német-római császár udvarában őrzött Lászlót 1452-ben apai nagybátyja átadja anyai nagybátyjának, Cillei Ulriknak. A koronát azonban magánál tartja III. Frigyes. Hunyadi János lemond a kormányzóságról. A tizenkét éves gyermek

király trónra lép, de csak 1456 Nagyböjtjében jön Budára a tényleges hatalmat gyakorló, s a már addig is valóságos uralkodóként viselkedő Cilleivel.
A nándorfehérvári győzelem után rövidesen meghal Hunyadi János (1456. aug. 11.) Az immár országos főkapitánnyá is kinevezett Cillei úgy érezi, hogy itt az alkalom az egyeduralom megszerzésére. 1456 októberében futaki országgyűlésre 4000 keresztesnek álcázott zsoldossal jelent meg. Innen indult a királlyal Nándorfehérvárra, hogy Hunyadi Lászlót a vár átadására kényszerítse. Hunyadi azonban csak a királynak és Cilleinek engedett bebocsátást a várba, a kíséretnek nem. Itt került sor november 9-én arra a szóváltásra, majd a László elleni orvtámadásra, melynek során a Hunyadi segítségére érkező hívek Cilleit megölték. A király mentességet ígér a Hunyadi fiuknak, de álnokul Budára csalván őket, 1457. március 17-én lefejeztette Lászlót, Mátyást pedig fogságra vetve magával vitte Bécsbe, majd Prágába., ahol 1457. november 23-án esküvőjére készülve bubópestisben meghalt.
Székely Bertalan festményének helyszíne a budai királyi palota. Ideje 1456. februárja és októbere közötti hónapok. Az élet úgy folyt itt is, mint korábban Bécsben. A híres olasz humanista, a későbbi II. Pius pápa, III. Frigyes titkára Aeneas Sylvius Piccolomini szemléletesen ábrázolja ezt az életvitelt. *„Fényes ebéd, nehéz austriai borokkal, hárfás lányok, énekesnék; a' kik kegyét keresik, gyalázzák Fridriket, /III. Frigyest/ dicsérik a királyt, magasztalják Czilley Ulrik nagy tetteit."* (a teljes idézet Sinkó i.m. 317.) Egy serdülő ifjú hogy is tanulhatott volna meg így felelősen országos ügyekben dönteni. Rábízta magát hataloméhes nagybátyjára, ki a saját érdekei szerint mozgatta őt. Uralkodóként is kiszolgáltatott volt. Mi más válhatott belőle két nagybátyja ambíciói között vergődve, mint a *„színlelés nagymestere"*, ahogy Aeneas Sylvius nevezi. Székely Bertalan hitelesen érzékelteti a borgőzös, érzéki hangulatot a mély vörösök tónusaival és felcsillanó zöldjeivel. A bajadérok tánca helyett az ifjú király merengve néz a semmibe egy aláírásra váró okirat fölött. Az udvari bohóc kívülállóként ül az előtérben. A képet egyetlen személy, Cillei Ulrik uralja. Hatalma teljes tudatában, rendíthetetlen biztonsággal ül a címerekkel díszített baldachin alatt. Ha László fején nem lenne korona, azt hihetnénk, ő a király. E dicstelen kor ellenpontjaként a terem jobboldali falán, a táncoló lányok felett jelenik meg a királygaléria – Szt. István, Szt, László és Könyves Kálmán jól azonosítható alakjával a régmúlt, s mára elveszett dicsőséget hirdetve.
Székely Bertalant egy alig tenyérnyi vázlata szerint (MNG ltsz. G 1915-1256) 1861 óta, majd tíz évig foglalkoztatta a téma, míg 1870-ben benyújtotta a történeti képpályázatra egy vázlatával együtt. Nem a pályázatra megadott témája miatt elutasították a művet, de a következő évben a kormányzat megvásárolta a Magyar Nemzeti Múzeum Magyar Képcsarnoka számára. (*V. László neveltetése Czillei Ulrik által*, o., v. 122 × 222 cm, j. n. MNG. ltsz.: 271. az MNG állandó kiállításán)
Az első skiccen és pályázaton bemutatott vázlaton kívül sok variáció készült. Nem elsősorban a kompozíció alakítása végett, az az első képtervek szerint nem sokat változott, hanem a kép méretarányainak optimális kidolgozására. Eddig tizennégy különböző méretű vázlatra találtam forrást a négyzethez közelítőtől a végleges, nyújtott téglalap formátumig. Vázlatról első említést 1898-ból a Vasárnapi Újságban dr. Esztegár László tollából találunk, s ez a reprodukció mellett találó jellemzését adja a most felbukkant műnek: *„Ernsztnek sikerült Székely Bertalan majdnem mindenik történeti tárgyú vázlatát megszereznie. S e vázlatok között igazán nagybecsű darabok találhatók, van közöttük különösen egy, a mely történeti festészetünk egyik legkiválóbb alkotása. Az „V. László" című s a Nemzeti Múzeumban őrzött festmény vázlata ez, mely hatásaiban komolyan versenyre kél magával a kész művel. Mintha a tragikai hangulat sokkal természetesebben áradna szét ezen; mintha a világítás titokzatos varázsa itt sokkal hathatósabban ragadna meg bennünket. Ennek a vázlatnak megmentése egymagában méltóvá teszi Ernszt Lajost a legnagyobb elismerésre."*
Azon nem kell csodálkoznunk, hogy a méltató vázlatról beszél, hiszen a 19. század végén bevett ízlés szerint csak a minúciózusan kidolgozott múzeumi darabok számítottak kész műnek. Ernst Lajos 1910-ben a magyar történeti festészetről kiadott munkájában is még csak ezt a példányt említi saját tulajdonaként. Nem lehet kétségünk, hogy a most felbukkanó 3 cm eltéréssel azonos méretű műről van szó. Ernst ugyanis a megjegyzés rovatban mindig közli, ha vázlatról van szó. Mikor és miért vált meg gyűjteménye e fontos darabjától, Szerb Antal terminus technikusát idézve, a históriai realizmus e remek példányától, nem tudjuk. Feltehetően súlyosbodó anyagi gondjai miatt a húszas évek végén, kisebb vázlatokkal kárpótolva magát. 1932-ben a Nemzeti Múzeumban rendezett kiállításon három, az 1939-es hagyatéki aukción négy vázlat szerepelt, amelyből egyet a Fővárosi Képtár vásárolt meg (MNG FK. 4502). Székely Bertalannál gyakran előfordul, hogy egy-egy képét két példányban is megfestette. (Bakó i. m. 32.) Utoljára Székely Bertalan 1999-ben rendezett kiállításán találtunk erre példát, a hagyatékból származó *Apáca* című művét, a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában lévő festőileg nagyvonalúbb és egy magántulajdonban lévő cizelláltabb, de a kompzíciót tekintve teljesen megegyező vásznat. Esetünkben fordított a helyzet, a részletgazdagabb van a múzeumban, és a lendületesebb, nagyvonalúbb magánkézben.

Csernitzky Mária

Székely Bertalan: V. László udvara, olaj, vászon, 126 × 226 cm
Reprodukálva: Ernst Lajos A magyar történeti festészet című könyvéből, Bp., 1910, 50.

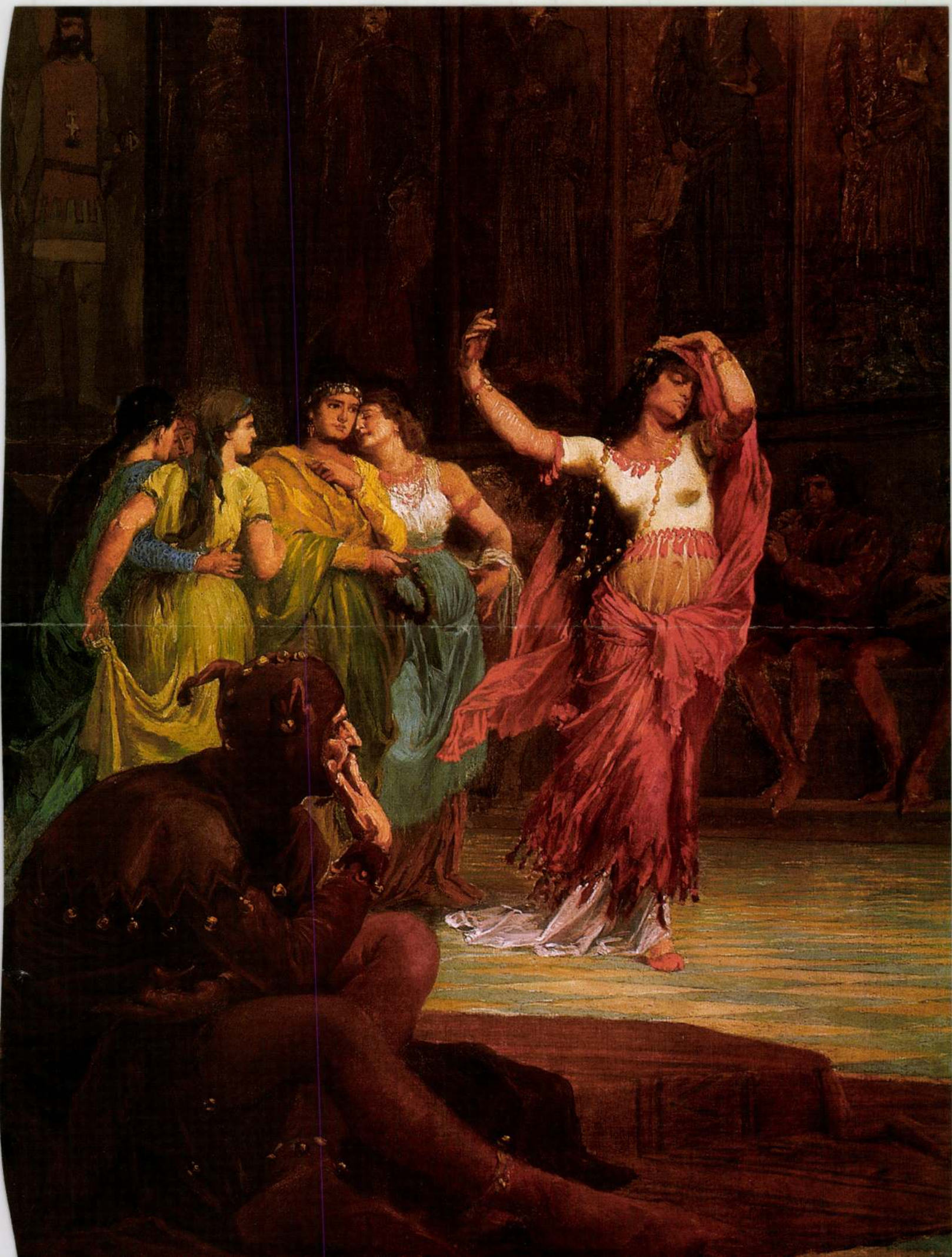

169

169 ▪ BORTNYIK SÁNDOR (1893–1976)

Virágcsendélet, 1942

58,5 × 42 cm
Olaj, vászon
Jelezve jobbra lent: Bortnyik 1942
Szerepelt a BÁV 67. aukcióján, 14. tétel,
1985 szeptember

Kikiáltási ár: 180 000 Ft

170 ▪ LÁSZLÓ FÜLÖP (1869–1937)

Csendélet, 1937

50 × 40,5 cm
Olaj, vászon kartonon
Jelezve jobbra lent. De László 1937
Szerepelt a BÁV 70. aukcióján, 106. tétel,
1986 szeptember

Kikiáltási ár: 650 000 Ft

SZÉKELY Bertalan

kultura@magyarnemzet.hu

Esterházy János emlékkönyve

A SZÁZADVÉG KÖNYVKIADÓ és a Rákóczi Szövetség rendezte meg az Esterházy-Malfatti Alice és Török Bálint által szerkesztett Esterházy János-emlékkönyv bemutatóját a Gellért Hotel gobelintermében. A kötetet Szarka László, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézete igazgatója méltatta. (Sz. J.)

Kelet-Magyarország helynevei

A LUCIDUS KIADÓ bemutatta a Kódex Könyváruházban (Bp. V., Honvéd u. 5.) Kniezsa István Kelet-Magyarország helynevei című, immár klasszikusnak számító könyvének új kiadását. A Kisebbségkutatás-könyvek sorozatban megjelent kötetet Niederhauser Emil akadémikus ismertette. (J. Zs.)

Szobrot állítanak Kulin Györgynek

KÖZTÉRI MELLSZOBROT emelnek Kulin Györgynek Nagyszalontán, a csillagász szülővárosában. A neves magyar tudós nevéhez számos üstökös és bolygó felfedezése kapcsolódik. Az egyik, általa felfedezett kisbolygó a Szalonta nevet kapta. A szobrot Domonkos Béla érdi szobrász adományozza a hajdúvárosnak. Kulin György – akinek szobra Arany Jánosé, Zilahy Lajosé és Sinka Istváné mellett kap helyet – 1989. április 22-én hunyt el Budapesten. (MTI)

Erdélyi Magyar Kulturális Alapítvány

FŐKÉNT AZ ERDÉLYI társadalomban megjelent vállalkozói rétegre számított az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület, amikor úgy döntött, hogy felhívással fordul az erdélyi magyar társadalomhoz az Erdélyi Magyar Kulturális Alap létrehozásáért. A közadakozásból létrejövő Erdélyi Magyar Kulturális Alapítvány pályázati úton támogatná a romániai magyar közösség színházait, könykiadóit, sajtóját, tudományos műhelyeit, közgyűjteményeit, műemlékeit. (MTI)

Magyar napok Alabamában

MAGYAR NAPOKAT tartanak az egyesült államokbeli Alabama

Piranesitől Székely Bertalanig

A Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának rejtett értékei

Könyvtáruk mélyén évtizedekig porosodtak metszetek, fotográfiák, századfordulós plakátok, mintarajzok, japán mintakönyvek. Senki nem tudott róluk, senki nem kereste őket. A 90-es években azonban rendszerező kutatómunkával újra felfedezték a könyvtár állományát. A hiányzó katalógusokat pótolták, készül a számítógépes nyilvántartás és a fotódokumentáció is. Az „előásott" értékekből évente kiállítást rendeznek, katalógussal, internetes hozzáférhetőséggel teszik közkinccsé őket.

Szénási Zsófia

A könyvtár története messzi múltba vezet. Idén lesz 130 éve, hogy megalakult a Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző, mely a kezdet kezdetétől szem előtt tartotta egy kifejezetten képzőművészeti könyvtár létrehozását. Az alapító tanárok közül *Keleti Gusztáv* bejárta Európa hasonló intézményeit – Itáliában, Párizsban, Münchenben és Bécsben –, és ezek mintájára hozták létre a hazai akadémiát, mely a művészek mellett az alsó- és középfokú oktatás rajztanárait is képezte. Kezdetben egy kis lakásban működött, majd az Országos Képzőművészeti Társulat segítségével – mely megvásárolta az épülő Andrássy út egyik telkét – jelenlegi helyére költözhetett. A társulat pályázati úton felépíttette az első műcsarnokot, ahol reprezentatív kiállítások rendezésére nyílt lehetőség. Mellette kapott otthont a mintarajztanoda, melynek „célszerűnek, csinosnak, ám olcsónak" kellett lennie. Ez lett a Képzőművészeti Egyetem mai épülete. Mindkét épület hamarosan kicsinek bizonyult, és így került sor az új (Hősök terén lévő) Műcsarnok megépítésére, valamint a rajztanoda Izabella utcai bővítésére. – Talán sokaknak meglepő, hogy ez az intézmény nem tudott könyvtár nélkül létezni – vezet be az egyetem története után a könyvtár históriájába *Blaskóné Majkó Katalin*, a könyvtár vezetője. – Az akadémián kezdetektől fogva tanítottak művészettörténetet, viszont a számunkra ma természetesnek tűnő színes, reprodukciós könyvek nem álltak rendelkezésre. Nem volt dia sem. A műtárgyakról metszeteket készítettek, a könyvekben leírásokat találtak csupán a hallgatók. Így ismerték meg a képzőművészet legnagyobb alkotásait. A mi könyvtárunkat – reneszánsz mintára kovácsoltvas díszítéssel, fából készült galériával és szekrényekkel – úgy alakították ki, hogy az alul zárt szekrényeket grafikatartó fiókokkal látták el. Itt tárolták a metszeteket, a galérián pedig a könyveket. Ebben az időben divat volt a minta utáni rajzolás, így az iskola nagyszámú mintalapot gyűjtött össze. Fényképekről is rajzoltak, mintegy nyolcezer darab XIX. századi fotográfiával rendelkezik a könyvtár a kor legjelentősebb mestereitől. Japán metszeteket, rajz- és textilmintakönyveket is vásároltak, valamint nagy mennyiségű századfordulós európai plakátot gyűjtöttek össze. Az akkor aktuális, korszerű tanítási segédeszközök az idők során műkinccsé értékelődtek, létükről a háború után azonban senki nem tudott, mert a könyvtár szekrényeibe ágyazva lassan elfelejtődtek – magyarázza Majkó Katalin.

A könyvtár állományát fokozatosan bővítették, hallgatóik gyakran forgatták. A háború előtt rohamosan gyarapodó könyvtár világszínvonalon szolgálta ki olvasóit, a hallgatókat és a kutatómunkát végző művészeket, szakembereket. *Székely Bertalant* sokat foglalkoztatta például a ló anatómiája, ezért számára beszerezték az európai antikváriumokban fellelhető összes lóanatómiai munkát, mely páratlan gyűjtemény a maga nemében. A háború után – ismeretlen okból – szélnek eresztették a könyvtárosokat, sorsukról semmit sem tudni. A hallgatókat sem engedték be az olvasótermekbe. A háborúban az 1900-as évet követő katalógusok is megsemmisültek. A könyvtár új dolgozói a hiányt nem pótolták, az állományt nem korszerűsítették, az állagmegóvással nem törődtek. A könyvtár állapota igencsak leromlott. Majkó Katalin – akit 1989-ben neveztek ki a könyvtár élére – káoszt és elhanyagolt állapotú intézményt vett át. Nagy szorgalommal és kitartással, munkatársai segítségével módszeresen hozzáfogott az anyag rendszerezéséhez, a katalogizáláshoz és az állagmegóváshoz. Miután csatolták hozzájuk az egyetem rendezetlen levéltárát, nemcsak közgyűjteménnyé, hanem szaklevéltárrá is nyilvánították őket.

– Nagyon kemény munkával és sok segítséggel elkezdtük rendbe tenni a könyvtárat. Szakképzett kollégáimmal éveken keresztül végeztük a visszamenőleges katalogizálás aprólékos és fárasztó munkáját. Amikor jobban megismertem az állományt, ráébredtem, hogy fantasztikus értékek lapulnak a szekrényekben: mintalapokat, plakátokat, metszeteket, fotókat találtunk. A műtárgyak rendezésére egy OTKA-pályázaton négy évre nyertünk pénzt. Ezenfelül minden létező helyre pályázatot adtam be. Ha tartani tudjuk a mostani restaurálási tempót, körülbelül egy évtized múlva nagyjából minden a helyén lesz a könyvtárban – véli a könyvtár vezetője.

A felfedezésszámba menő anyag tudományos értékelését is elvégzik a művészettörténészek. Kiderült, hogy a háború előtti százezres nagyságrendű mintalapokból mára csupán 20-30 ezer maradt. A nyolcezer darabból álló fotógyűjtemény, a múlt századi plakátgyűjtemény (*Mucha* és társai), a japán gyűjtemény, a grafikai gyűjtemény felbecsülhetetlen értékű. A grafikai gyűjteménynek az intézmény hallgatóinak rajzkollekciója éppúgy része, mint *Piranesi* grafikái, *Ligeti Antal* rajzai, *Keleti Gusztáv* munkái, néhány Székely Bertalan-rajz, vagy a Malonyay-könyv népművészeti ábráinak eredeti festményei. Különböző pályázati pénzekből helyrehozták és kiállították a fotógyűjtemény egy részét, a restaurátorok folyamatosan dolgoznak a grafikák és könyvek helyreállításán, pótlásán. *Csók István* egyik grafikája például – *Szalai Veronika* gondos restaurálása nyomán – a könyvtár folyosóján kapott helyet, az iskola tanárai és diákjai pedig csak ámultak, mi van a birtokukban. – Restauráltattuk a könyvtár birtokában lévő, Piranesi teljes életművét tartalmazó gyűjteményt, a plakátokat – melyekből decemberben a Budapest Galériában rendezünk kiállítást. Gyűjteményünk egyes darabjai már az interneten is megtekinthetők a www.arts7.hu honlapon. Idei, másik kiállításunkkal az iskola 130. születésnapját ünnepeljük, a könyvtár történetét és sokféleségét reprezentálva. A legrégebbi és legértékesebb könyveinket is helyrehozattuk. A kiállításokkal szeretnénk megmutatni, mit dolgozunk, és mit őrzünk itt szinte „titokban", hiszen eddigi kiállításaink nagy meglepetést okoztak szakmai körökben. Egyre nagyobb problémát jelent azonban, hogy a könyveken kívül nem tudjuk megfelelő módon tárolni műkincseinket.

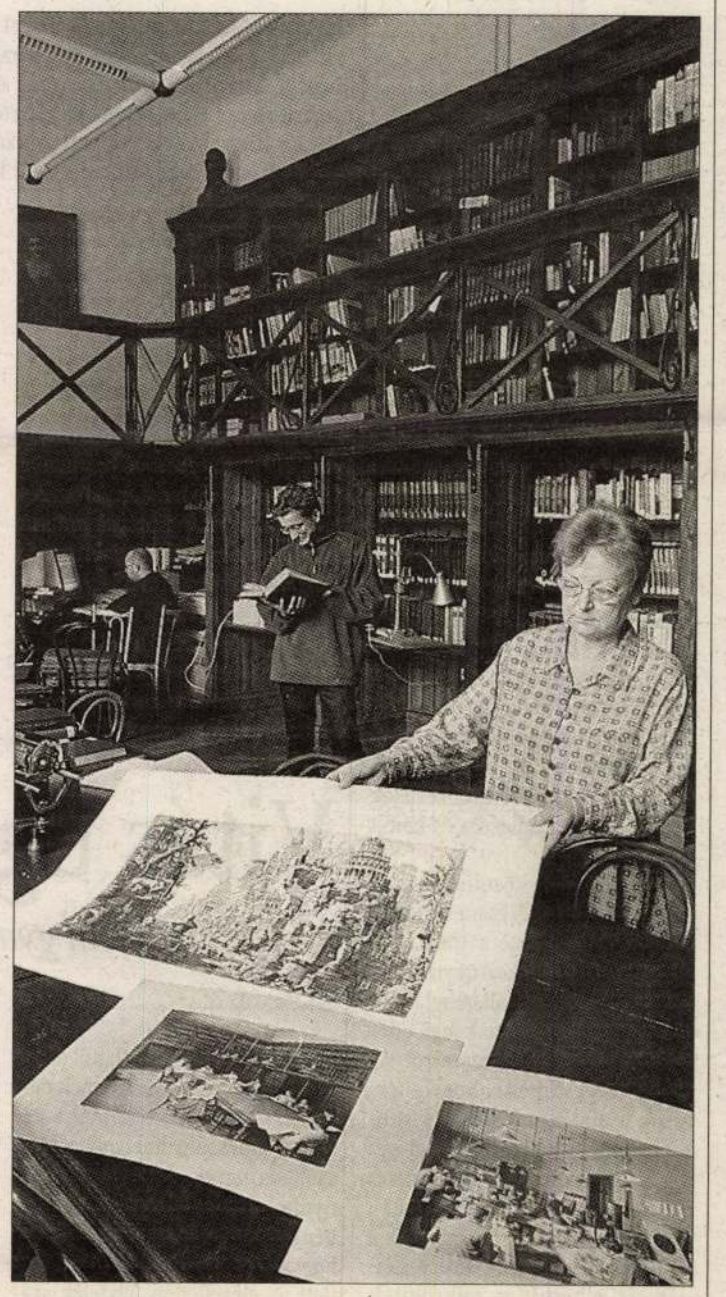

Fantasztikus értékek lapulnak a szekrényekben FOTÓ: BURGER ZSOLT

Mikrohitelalap: elkezdődött a feltőkésítés

Hunyor Erna

Elkezdődött az Országos Mikrohitel Alap feltőkésítése, a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) és tizenhat helyi vállalkozói központ (hvk) által 2000. június 30-án aláírt együttműködési megállapodás alapján, a korábban helyi kezelésben lévő mikrohitelalapok átcsoportosításával. Idáig a 16 hvk-ból nyolc teljesítette az első átutalásokat, melynek értéke elérte az 500 millió forintot – nyilatkozta lapunknak *Valkó Emőke,* az MVA kommunikációs tanácsadója.

Elmondta: a mikrohitelforrások nemzetközi, szerződés szerinti központosításának jogi és könyveléstechnikai feltételeinek kidolgozásában számos szakember vett részt az MVA megbízásából az elmúlt hónapokban. A szakértői munkacsoport kidolgozta a pontos ütemtervet és a követendő technikát a mikrohitelforrások szabályszerű átutalására és könyvelésére.

Valkó Emőke közölte, hogy az MVA – a hvk-k kérésének megfelelően – beszerezte a Gazdasági Minisztérium, a Pénzügyminisztérium és az APEH állásfoglalását a források átutalásának jogi, adózási és számviteli vonzatairól. Az APEH megerősítette, hogy a források átutalásának adójogi vonzata nincs, ezek könyvelését pedig a szakértők által kidolgozott eljárásrend alapján, a számviteli jogszabályoknak megfelelően kell elvégezni. Így az utolsó akadály is elhárult a mikrohitelforrások egységesítése elől, az Országos Mikrohitel Alap nagysága ezáltal elérheti az önfenntartáshoz szükséges tervezett 12 milliárd forintot.

Végezetül Valkó Emőke beszámolt arról, hogy sikeresen folyik a hárommillió forintos mikrohitel-támogatások kihelyezése, melynek következtében 2000. július 1. és 2001. március 31. között több mint 1800 vállalkozó közel 3,7 milliárd forint összeghez jutott hozzá.

Nyereséges az IEB

Cáfolták a bank eladásáról szóló piaci pletykákat

Nyereséggel zárta a tavalyi évet az Inter-Európa Bank Rt. – derült ki a társaság tegnapi közgyűlésén. A pénzintézet 827,7 millió forintos, adózás utáni eredménye közel négymilliárd forintos javulást jelent az előző évi adathoz képest. A közgyűlés az alaptőkére vetített ötszázalékos osztalék kifizetéséről döntött, amelyre május 28-tól kerül sor.

Barát Mihály

Az elmúlt három esztendő legjobb eredményét hozta 2000 az Inter-Európa Bank számára – jelentette ki értékelésében *Ezio Salvai* vezérigazgató. A pénzintézet a magyar számviteli szabályok szerint 151,9 milliárd forintos mérlegfőösszeggel zárta a tavalyi évet, ami hozzávetőlegesen 9 milliárd forintos növekedést jelent az elmúlt év hasonló adatához képest. A bank adózott eredménye pozitívba fordult és mintegy négymilliárd forintos javulás után meghaladta a 800 millió forintot. A mérleg szerinti eredmény a tavalyi év végén 744,9 millió forintot ért el, szemben az 1999-es 1,66 milliárd forintos veszteséggel.

Az IEB bankcsoport konszolidált mérlegfőösszege tavaly év végén 152,35 milliárd forintot ért el, szemben a megelőző évi 141,67 milliárd forinttal. A konszolidált, adózás utáni eredmény 452,74 millió forint volt tavaly év végén, ellentétben az 1999 végi 2,84 milliárdos veszteséggel. A konszolidált mérleg szerinti eredmény 375,3 millió forintot ért el tavaly, míg a megelőző év végén csaknem másfél milliárd forintos veszteség mutatkozott.

A pénzintézet tervei szerint idén is növekedik majd az IEB-csoport piaci szerepe, a 2001-es tervekben az ügyfélszám és a hitelállomány növelése, valamint a keresztértékesítés fokozása szerepel.

A közgyűlés a bank 2000. évi tevékenysége alapján az alaptőkére vetített ötszázalékos osztalék kifizetéséről döntött. Az osztalék kifizetésére május 28-tól kezdődően kerül sor.

A közgyűlésen feltett kisrészvényesi kérdésekre válaszolva a vezérigazgató cáfolta, hogy változás történt volna a bank tulajdonosi struktúrájában, és tagadta a pénzintézet eladásáról szóló, az utóbbi hetekben felmerült piaci pletykákat is.

Jövőre körgyűrű épülhet Hatvanban

Tehermentesítő szakasz építése kezdődhet meg jövőre Hatvanban – tudtuk meg parlamenti forrásból. Ez a körgyűrű összeköti majd a 32-es szolnoki utat a Salgótarján felé vezető 21-essel, így jelentősen csökkenhet a forgalom az M3-as díjasítása nyomán zsúfolttá vált Zagyva-parti városban. Eger azért lobbizik, hogy közvetlen csatlakozása legyen a sztrádához, ez a beruházás azonban nem szerepel a szaktárca középtávú koncepciójában.

Szajlai Csaba

Gondokkal küzd Hatvan. Az M3-as díjasítása nyomán leterheltté vált az amúgy is zsúfolt belváros, a polgárok életét pedig megnehezíti a teherforgalom, ezért már többször is tüntettek egy elkerülő körgyűrű megépítéséért.

A hozzávetőleg 2-2,5 milliárd forintos ráfordítással megépíthető tehermentesítő útszakasz kivitelezése akár már 2002-ben elkezdődhet – értesültünk róla. *Szinyei András* fideszes parlamenti képviselő, a város korábbi polgármestere elmondta, hogy a témában nemrég egyeztetett az önkormányzat *Fónagy Jánossal,* a Közlekedési és Vízügyi Minisztérium (KVM) vezetőjével. Ezen a megbeszélésen a Hatvant mentesítő körgyűrű megépítése és az M3-as autópálya kerekharaszti szakaszának az újbóli ingyenessé tétele került napirendre.

A város elöljárói elmondták, hogy a dokumentációk már elkészültek, ám úgy érzik: a szaktárca évek óta „jegeli" a kérdést.

Ennek az az előzménye, hogy a közlekedési tárca jogelődje, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium 1997-ben azt az ígéretet tette, hogy állami forrásból megoldható a probléma, ám nem különítettek el pótlólagos forrást az útépítési munkálatokra – tudtuk meg.

Megtudtuk, hogy Fónagy János miniszter pozitívan viszonyult a hatvaniak problémájához, s támogatja az elgondolást az elkerülő út megépítésére vonatkozóan.

Hatvan azonban mielőbb írásbeli megállapodást szeretne kötni a minisztériummal, amely gyakorlatilag garanciaként funkcionálna a város számára – árulta el lapunknak a település egyik önkormányzati képviselője. Egernek régi vágya, hogy kapcsolódhasson az M3-ashoz. Jelenleg ugyanis a sztráda füzesabonyi végétől Maklár és Andornaktálya érintésével lehet a leggyorsabban eljutni a hevesi megyeszékhelyre. Az önkormányzat évek óta szorgalmazza az autópályához való direkt kapcsolódás lehetőségét, sőt a város előző, konzervatív vezetősége már projektet is kidolgozott a témában.

Az M3-ashoz való csatlakozást a környékbeli települések, továbbá a nagy ipari és szállító vállalatok is támogatják, miután az Egerbe vezető maklári útszakasz leterhelt, az érintett falvak pedig a megnövekedett teherforgalom miatt kifejezetten az autópálya veszteseinek érzik magukat.

Nemrég ezen a rövid útszakaszon korlátozó intézkedéseket vezettek be a teherautók számára, miután a lakosság ragaszkodik hozzá, hogy csökkenjen a már-már elviselhetetlen teherforgalom, továbbá az út terhelése.

Természetesen a sztrádához történő csatlakozás lehetősége kiemelten szerepel a Heves megyei területfejlesztési elképzelésekben is. Egerben úgy kalkulálnak, hogy az M8-as gyorsforgalmi út, a hevesi megyeszékhely déli iparterületén található K2-es út bekapcsolásával Szolnok, illetve az Alföld irányából Füzesabony és Kápolna térségében kötné össze az M3-assal a várost. Ez egy hozzávetőleg húsz kilométeres új szakasz megépítését jelentené, ami mai árakon számolva is minimum 25-30 milliárd forintra tehető.

Erre azonban csak évek múltán kerülhet sor, miután az említett koncepció nem szerepel a szaktárca középtávú úthálózat-építési elképzeléseiben.

Vitás ügyek a kamaránál

Az építőiparban gyakori a számla nélküli munkadíj

Csákó Attila

Továbbra is változatlanul jelentős számban szerepelnek építéssel, szereléssel, valamint a kereskedelmi szolgáltatásokkal kapcsolatos ügyek a kamarához benyújtott panaszos ügyek esetében. Egyes utazási irodák tevékenysége miatt viszont növekedett az elégedetlen ügyfelek száma. Ennek egy része a hibás teljesítéshez, másik része a nem megfelelő előzetes tájékoztatáshoz kapcsolódott. A taxis- és vendéglátó-ipari ügyekben csökkenő tendenciát észleltünk, amiben minden bizonnyal jelentős szerepet játszott, hogy a taxis szakmai szervezetek a kamarával együttműködve részletes és szigorú etikai szabályozást alkottak és annak betartásán is folyamatosan őrködnek – mondta lapunknak *Bornemissza Tamás,* a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) etikai bizottságának elnöke, majd hozzátette: a beérkezett panaszos ügyek száma 1998-ban 334, 1999-ben 232, 2000. október 31-ig – a kötelező tagság megszűnéséig – 234 eset volt. A múlt év novemberéig a legtöbb panasz a szakipari munkák (59), áruval, szolgáltatással kapcsolatos kifogások miatt (49) és utazási irodákkal kapcsolatban (37) érkezett. Az önkéntes kamarai tagság első két havában (2000. november, december) 21 panasz érkezett, amelyből 19 bepanaszolt nem tagja az önkéntes kamarának, ezért ezekben az ügyekben vizsgálatra nem kerülhetett sor. A két ügy viszont jelenleg vizsgálat alatt van. Bornemissza Tamás hangsúlyozta: az önkéntes kamara mintegy féléves időszakában a tagok elleni panaszok száma – a korábbi tagsági arányt is figyelembe véve – mintegy negyedére csökkent. Ennek valószínű magyarázata, hogy az önkéntes kamarába a kiegyensúlyozott, hosszú távon gondolkodó vállalkozások léptek be, s már látszanak annak jelei, hogy a tagság egyben védjegyként is szolgál, és a kamarai tagokkal szemben az ügyfelek és az üzleti partnerek nagyobb bizalommal lesznek.

Továbbra is jellemző a panaszok keletkezésére, hogy a tisztázatlan szerződéses körülmények, illetve a teljesítés nem megfelelő dokumentáltsága okozza a problémák jelentős részét. Az építési, szerelési ügyeknél a megrendelő a vállalkozó referenciáit rendszerint nem vizsgálja és többnyire a számla nélküli megoldásra törekszik, ezzel későbbi problémáinak sajnálatos módon okozójává válik, így ami előzőleg olcsónak tűnt, az a későbbiekben drága lesz.

AZ ÁLLAMADÓSSÁG KEZELŐ KÖZPONT

Fellendülhet a régió gazdasága

A Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye

tisztelettel meghívja

Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián

A Kisfaludy Társaság Arcképcsarnoka

című kiállítás megnyitójára

A kiállítás helyszíne:

A Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye

1051 Budapest, Roosevelt tér 9., III. emelet

Időpontja:

2005. június 15., 16 óra

A kiállítást megnyitja:

Sinkó Katalin művészettörténész

A kiállítás megtekinthető:

2005. június 15 – július 22. hétfőn és pénteken 11-től 16 óráig

SZÉKELY BERTALAN

ltúra 2001. április 24., kedd

MAGYAR NEMZET

kultura@magyarnemzet.hu

Piranesitől Székely Bertalanig

A Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának rejtett értékei

Könyvtáruk mélyén évtizedekig porosodtak metszetek, fotográfiák, századfordulós plakátok, mintarajzok, japán mintakönyvek. Senki nem tudott róluk, senki nem kereste őket. A 90-es években azonban rendszerező kutatómunkával újra felfedezték a könyvtár állományát. A hiányzó katalógusokat pótolták, készül a számítógépes nyilvántartás és a fotódokumentáció is. Az „előásott" értékekből évente kiállítást rendeznek, katalógussal, internetes hozzáférhetőséggel teszik közkinccsé őket.

SZÉNÁSI ZSÓFIA

A könyvtár története messzi múltba vezet. Idén lesz 130 éve, hogy megalakult a Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző, mely a kezdet kezdetétől szem előtt tartotta egy kifejezetten képzőművészeti könyvtár létrehozását. Az alapító tanárok közül *Keleti Gusztáv* bejárta Európa hasonló intézményeit – Itáliában, Párizsban, Münchenben és Bécsben –, és ezek mintájára hozták létre a hazai akadémiát, mely a művészek mellett az alsó- és középfokú oktatás rajztanárait is képezte. Kezdetben egy kis lakásban működött, majd az Országos Képzőművészeti Társulat segítségével – mely megvásárolta az épülő Andrássy út egyik telkét – jelenlegi helyére költözhetett. A társulat pályázati úton felépíttette az első műcsarnokot, ahol reprezentatív kiállítások rendezésére nyílt lehetőség. Mellette kapott otthont a mintarajztanoda, melynek „célszerűnek, csinosnak, ám olcsónak" kellett lennie. Ez lett a Képzőművészeti Egyetem mai épülete. Mindkét épület hamarosan kicsinek bizonyult, és így került sor az új (Hősök terén lévő) Műcsarnok megépítésére, valamint a rajztanoda Izabella utcai bővítésére. – Talán sokaknak meglepő, hogy ez az intézmény nem tudott könyvtár nélkül létezni – vezet be az egyetem története után a könyvtár históriájába *Blaskóné Majkó Katalin*, a könyvtár vezetője. – Az akadémián kezdetektől fogva tanítottak művészettörténetet, viszont a számunkra ma természetesnek tűnő színes, reprodukciós könyvek nem álltak rendelkezésre. Nem volt dia sem. A műtárgyakról metszeteket készítettek, a könyvekben leírásokat találtak csupán a hallgatók. Így ismerték meg a képzőművészet legnagyobb alkotásait. A mi könyvtárunkat – reneszánsz mintára kovácsoltvas díszítéssel, fából készült galériával és szekrényekkel – úgy alakították ki, hogy az alul zárt szekrényeket grafikatartó fiókokkal látták el. Itt tárolták a metszeteket, a galérián pedig a könyveket. Ebben az időben divat volt a minta utáni rajzolás, így az iskola-nagyszámú mintalapot gyűjtött össze. Fényképekről is rajzoltak, mintegy nyolcezer darab XIX. századi fotográfiával rendelkezik a könyvtár a kor legjelentősebb mestereitől. Japán metszeteket, rajz- és textilmintakönyveket is vásároltak, valamint nagy mennyiségű századfordulós európai plakátot gyűjtöttek össze. Az akkor aktuális, korszerű tanítási segédeszközök az idők során műkinccsé értékelődtek, létükről a háború után azonban senki nem tudott, mert a könyvtár szekrényeibe ágyazva lassan elfelejtődtek – magyarázza Majkó Katalin.

A könyvtár állományát fokozatosan bővítették, hallgatóik gyakran forgatták. A háború előtt rohamosan gyarapodó könyvtár világszínvonalon szolgálta ki olvasóit, a hallgatókat és a kutatómunkát végző művészeket, szakembereket. *Székely Bertalant* sokat foglalkoztatta például a ló anatómiája, ezért számára beszerezték az európai antikváriumokban fellehető összes lóanatómiai munkát, mely páratlan gyűjtemény a maga nemében. A háború után – ismeretlen okból – szélnek eresztették a könyvtárosokat, sorsukról semmit sem tudni. A hallgatókat sem engedték be az olvasótermekbe. A háborúban az 1900-as évet követő katalógusok is megsemmisültek. A könyvtár új dolgozói a hiányt nem pótolták, az állományt nem korszerűsítették, az állagmegóvással nem törődtek. A könyvtár állapota igencsak leromlott. Majkó Katalin – akit 1989-ben neveztek ki a könyvtár élére – káoszt és elhanyagolt állapotú intézményt vett át. Nagy szorgalommal és kitartással, munkatársai segítségével módszeresen hozzáfogott az anyag rendszerezéséhez, a katalogizáláshoz és az állagmegóváshoz. Miután csatolták hozzájuk az egyetem rendezetlen levéltárát, nemcsak közgyűjteménnyé, hanem szaklevéltárrá is nyilvánították őket.

– Nagyon kemény munkával és sok segítséggel elkezdtük rendbe tenni a könyvtárat. Szakképzett kollégáimmal éveken keresztül végeztük a visszamenőleges katalogizálás aprólékos és fárasztó munkáját. Amikor jobban megismertem az állományt, ráébredtem, hogy fantasztikus értékek lapulnak a szekrényekben: mintalapokat, plakátokat, metszeteket, fotókat találtunk. A műtárgyak rendezésére egy OTKA-pályázaton négy évre nyertünk pénzt. Ezenfelül minden létező helyre pályázatot adtam be. Ha tartani tudjuk a mostani restaurálási tempót, körülbelül egy évtized múlva nagyjából minden a helyén lesz a könyvtárban – véli a könyvtár vezetője.

A felfedezésszámba menő anyag tudományos értékelését is elvégzik a művészettörténészek. Kiderült, hogy a háború előtti százezres nagyságrendű mintalapokból mára csupán 20-30 ezer maradt. A nyolcezer darabból álló fotógyűjtemény, a múlt századi plakátgyűjtemény (*Mucha* és társai), a japán gyűjtemény, a grafikai gyűjtemény felbecsülhetetlen értékű. A grafikai gyűjteménynek az intézmény hallgatóinak rajzkollekciója éppúgy része, mint *Piranesi* grafikái, *Ligeti Antal* rajzai, *Keleti Gusztáv* munkái, néhány Székely Bertalan-rajz, vagy a Malonyay-könyv népművészeti ábráinak eredeti festményei. Különböző pályázati pénzekből helyrehozták és kiállították a fotógyűjtemény egy részét, a restaurátorok folyamatosan dolgoznak a grafikák és könyvek helyreállításán, pótlásán. *Csók István* egyik grafikája például – *Szalai Veronika* gondos restaurálása nyomán – a könyvtár folyosóján kapott helyet, az iskola tanárai és diákjai pedig csak ámultak, mi van a birtokukban. – Restauráltattuk a könyvtár birtokában lévő, Piranesi teljes életművét tartalmazó gyűjteményt, a plakátokat – melyekből decemberben a Budapest Galériában rendezünk kiállítást. Gyűjteményünk egyes darabjai már az interneten is megtekinthetők a www.arts7.hu honlapon. Idei, másik kiállításunkkal az iskola 130. születésnapját ünnepeljük, a könyvtár történetét és sokféleségét reprezentálva. A legrégebbi és legértékesebb könyveinket is helyrehozattuk. A kiállításokkal szeretnénk megmutatni, mit dolgozunk, és mit őrzünk itt szinte „titokban", hiszen eddigi kiállításaink nagy meglepetést okoztak szakmai körökben. Egyre nagyobb problémát jelent azonban, hogy a könyveken kívül nem tudjuk megfelelő módon tárolni műkincseinket.

Fantasztikus értékek lapulnak a szekrényekben FOTÓ: BURGER ZSOLT

Mikrohitelalap: elkezdődött a feltőkésítés

Hunyor Erna

Elkezdődött az Országos Mikrohitel Alap feltőkésítése, a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) és tizenhat helyi vállalkozói központ (hvk) által 2000. június 30-án aláírt együttműködési megállapodás alapján, a korábban helyi kezelésben lévő mikrohitelalapok átcsoportosításával. Idáig a 16 hvk-ból nyolc teljesítette az első átutalásokat, melynek értéke elérte az 500 millió forintot – nyilatkozta lapunknak *Valkó Emőke,* az MVA kommunikációs tanácsadója.

Elmondta: a mikrohitelforrások nemzetközi, szerződés szerinti központosításának jogi és könyveléstechnikai feltételeinek kidolgozásában számos szakember vett részt az MVA megbízásából az elmúlt hónapokban. A szakértői munkacsoport kidolgozta a pontos ütemtervet és a követendő technikát a mikrohitelforrások szabályszerű átutalására és könyvelésére.

Valkó Emőke közölte, hogy az MVA – a hvk-k kérésének megfelelően – beszerezte a Gazdasági Minisztérium, a Pénzügyminisztérium és az APEH állásfoglalását a források átutalásának jogi, adózási és számviteli vonzatairól. Az APEH megerősítette, hogy a források átutalásának adójogi vonzata nincs, ezek könyvelését pedig a szakértők által kidolgozott eljárásrend alapján, a számviteli jogszabályoknak megfelelően kell elvégezni. Így az utolsó akadály is elhárult a mikrohitelforrások egységesítése elől, az Országos Mikrohitel Alap nagysága ezáltal elérheti az önfenntartáshoz szükséges tervezett 12 milliárd forintot.

Végezetül Valkó Emőke beszámolt arról, hogy sikeresen folyik a hárommillió forintos mikrohitel-támogatások kihelyezése, melynek következtében 2000. július 1. és 2001. március 31. között több mint 1800 vállalkozó közel 3,7 milliárd forint összeghez jutott hozzá.

Nyereséges az IEB

Cáfolták a bank eladásáról szóló piaci pletykákat

Nyereséggel zárta a tavalyi évet az Inter-Európa Bank Rt. – derült ki a társaság tegnapi közgyűlésén. A pénzintézet 827,7 millió forintos, adózás utáni eredménye közel négymilliárd forintos javulást jelent az előző évi adathoz képest. A közgyűlés az alaptőkére vetített ötszázalékos osztalék kifizetéséről döntött, amelyre május 28-tól kerül sor.

Barát Mihály

Az elmúlt három esztendő legjobb eredményét hozta 2000 az Inter-Európa Bank számára – jelentette ki értékelésében *Ezio Salvai* vezérigazgató. A pénzintézet a magyar számviteli szabályok szerint 151,9 milliárd forintos mérlegfőösszeggel zárta a tavalyi évet, ami hozzávetőlegesen 9 milliárd forintos növekedést jelent az elmúlt év hasonló adatához képest. A bank adózott eredménye pozitívba fordult és mintegy négymilliárd forintos javulás után meghaladta a 800 millió forintot. A mérleg szerinti eredmény a tavalyi év végén 744,9 millió forintot ért el, szemben az 1999-es 1,66 milliárd forintos veszteséggel.

Az IEB bankcsoport konszolidált mérlegfőösszege tavaly év végén 152,35 milliárd forintot ért el, szemben a megelőző évi 141,67 milliárd forinttal. A konszolidált, adózás utáni eredmény 452,74 millió forint volt tavaly év végén, ellentétben az 1999 végi 2,84 milliárdos veszteséggel. A konszolidált mérleg szerinti eredmény 375,3 millió forintot ért el tavaly, míg a megelőző év végén csaknem másfél milliárd forintos veszteség mutatkozott.

A pénzintézet tervei szerint idén is növekedik majd az IEB-csoport piaci szerepe, a 2001-es tervekben az ügyfélszám és a hitelállomány növelése, valamint a keresztértékesítés fokozása szerepel.

A közgyűlés a bank 2000. évi tevékenysége alapján az alaptőkére vetített ötszázalékos osztalék kifizetéséről döntött. Az osztalék kifizetésére május 28-tól kezdődően kerül sor.

A közgyűlésen feltett kisrészvényesi kérdésekre válaszolva a vezérigazgató cáfolta, hogy változás történt volna a bank tulajdonosi struktúrájában, és tagadta a pénzintézet eladásáról szóló, az utóbbi hetekben felmerült piaci pletykákat is.

Vitás ügyek a kamaránál

Az építőiparban gyakori a számla nélküli munkadíj

Csákó Attila

Továbbra is változatlanul jelentős számban szerepelnek építéssel, szereléssel, valamint a kereskedelmi szolgáltatásokkal kapcsolatos ügyek a kamarához benyújtott panaszos ügyek esetében. Egyes utazási irodák tevékenysége miatt viszont növekedett az elégedetlen ügyfelek száma. Ennek egy része a hibás teljesítéshez, másik része a nem megfelelő előzetes tájékoztatáshoz kapcsolódott. A taxis- és vendéglátó-ipari ügyekben csökkenő tendenciát észleltünk, amiben minden bizonnyal jelentős szerepet játszott, hogy a taxis szakmai szervezetek a kamarával együttműködve részletes és szigorú etikai szabályozást alkottak és annak betartásán is folyamatosan őrködnek – mondta lapunknak *Bornemissza Tamás,* a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) etikai bizottságának elnöke, majd hozzátette: a beérkezett panaszos ügyek száma 1998-ban 334, 1999-ben 232, 2000. október 31-ig – a kötelező tagság megszűnéséig – 234 eset volt. A múlt év novemberéig a legtöbb panasz a szakipari munkák (59), áruval, szolgáltatással kapcsolatos kifogások miatt (49) és utazási irodákkal kapcsolatban (37) érkezett. Az önkéntes kamarai tagság első két havában (2000. november, december) 21 panasz érkezett, amelyből 19 bepanaszolt nem tagja az önkéntes kamarának, ezért ezekben az ügyekben vizsgálatra nem kerülhetett sor. A két ügy viszont jelenleg vizsgálat alatt van. Bornemissza Tamás hangsúlyozta: az önkéntes kamara mintegy féléves időszakában a tagok elleni panaszok száma – a korábbi tagsági arányt is figyelembe véve – mintegy negyedére csökkent. Ennek valószínű magyarázata, hogy az önkéntes kamarába a kiegyensúlyozott, hosszú távon gondolkodó vállalkozások léptek be, s már látszanak annak jelei, hogy a tagság egyben védjegyként is szolgál, és a kamarai tagokkal szemben az ügyfelek és az üzleti partnerek nagyobb bizalommal lesznek.

Továbbra is jellemző a panaszok keletkezésére, hogy a tisztázatlan szerződéses körülmények, illetve a teljesítés nem megfelelő dokumentáltsága okozza a problémák jelentős részét. Az építési, szerelési ügyeknél a megrendelő a vállalkozó referenciáit rendszerint nem vizsgálja és többnyire a számla nélküli megoldásra törekszik, ezzel későbbi problémáinak sajnálatos módon okozójává válik, így ami előzőleg olcsónak tűnt, az a későbbiekben drága lesz.

Jövőre kö épülhet H

Tehermentesítő szakasz építése ban – tudtuk meg parlamenti fo ti majd a 32-es szolnoki utat a S így jelentősen csökkenhet a for mán zsúfolttá vált Zagyva-parti hogy közvetlen csatlakozása legy azonban nem szerepel a szaktár

Szajlai Csaba

Gondokkal küzd Hatvan. Az M3-as díjasítása nyomán leterheltté vált az amúgy is zsúfolt belváros, a polgárok életét pedig megnehezíti a teherforgalom, ezért már többször is tüntettek egy elkerülő körgyűrű megépítéséért.

A hozzávetőleg 2-2,5 milliárd forintos ráfordítással megépíthető tehermentesítő útszakasz kivitelezése akár már 2002-ben elkezdődhet – értesültünk róla. *Szinyei András* fideszes parlamenti képviselő, a város korábbi polgármestere elmondta, hogy a témában nemrég egyeztetett az önkormányzat *Fónagy Jánossal,* a Közlekedési és Vízügyi Minisztérium (KVM) vezetőjével. Ezen a megbeszélésen a Hatvant mentesítő körgyűrű megépítése és az M3-as autópálya kerekharaszti szakaszának az újbóli ingyenessé tétele került napirendre.

A város elöljárói elmondták, hogy a dokumentációk már elkészültek, ám úgy érzik: a szaktárca évek óta „jegeli" a kérdést.

Ennek az az előzménye, hogy a közlekedési tárca jogelődje, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium 1997-ben azt az ígéretet tette, hogy állami forrásból megoldható a probléma, ám nem különítettek el pótlólagos forrást az útépítési munkálatokra – tudtuk meg.

Megtudtuk, hogy Fónagy János miniszter pozitívan viszonyult a hatvaniak problémájához, s támogatja az elgondolást az elkerülő út megépítésére vonatkozóan.

Hatvan azonban mielőbb írásbeli megállapodást szeretne kötni a minisztériummal, amely gyakorlatilag garanciaként funkcionálna a város számára – árulta el lapunknak a település egyik ön-

Szeretettel hívjuk Önt,
családját és barátait
2004. május 9-én 16 órára
Székely Bertalan
szadai Műteremházába,

ahol NŐI ÉLET címmel

SZÉKELY BERTALAN

munkáiból nyílik kiállítás

A kiállítást rendezte:
dr. Bicskei Éva művészettörténész

Megnyitja: GULYÁS GYULA
művészettörténész, filmrendező

Zenei közreműködő:
a Sisi kamara együttes

A kiállítás
2004. június 30-ig látogatható,
hétfő és kedd kivételével
naponta 14–18 óráig.

Székely Bertalan életműtárlata a Nemzeti Galériában

A históriai festészetnek nincs jövője

Székely Bertalan már felnőtt ember, amikor 1859-ben látogatni kezdi Münchenben a művészeti akadémiát. A tény, önmagában, még nem érdemelne figyelmet: hozzá hasonlóan későn érő tehetség előtte és utána is akadt: gondoljunk csak a harmincévesen akadémiára iratkozó idős Markó Károlyra vagy a negyvenegy évesen Münchenbe induló Csontváryra. Arról nem is szólva, hogy a múlt század derekán Magyarországon még nincs képzőművészeti főiskola; aki Marastoni magániskoláját kijárta, annak idegenbe – Bécsbe vagy Németországba – kellett mennie, ha alapos tudásra vágyott.

Csakhogy a huszonöt éves Székely Bertalan már kész festő. Olyan művész, aki birtokában van a mesterségnek. Az életútja szabályos. Még elemi iskolás, amikor felfigyelnek tehetségére, s szülei beíratják délutáni rajziskolába, ahol Simó Ferenc tanítja rajzolni. Ezt követően több kerülő is következik, mert családja kívánságára a bécsi Polytechnikum (Műszaki Egyetem) hallgatója lesz, amikor pedig 1851-ben átiratkozik a művészeti akadémiára, hiába szerez tandíjmentességet, betegsége miatt hosszabb időre megszakítani kénytelen tanulmányait. Az osztrák fővárosba 1853-ban visszatérve annál szorgosabban látogatja mind az órákat, mind a múzeumokat és gyűjteményeket, ahol régi mesterek műveinek másolásával csiszolja tudását. Nemhiába: monografikus tárlatán, ahol szép számban szerepelnek korai munkái, egyértelmű: az a fiatalember, aki a család megromló anyagi helyzete miatt 1855-ben visszatér szülőföldjére, és portrérajzolásból tartja fenn magát, képzett művész. Hibátlanul rajzol, gondosan és érzékenyen modellál.

Miért érzi mégis szükségét annak, hogy ismét tanuljon? S éppen Pilotynál, az akadémizmus nagymesterénél, mert 1859-ben végül is nála köt ki a Kolozsvárról útra kelő Székely Bertalan.

Ha így tesszük fel a kérdést, nem kapunk hihető választ. Legfeljebb olyan közhelyeket ismételhetünk, hogy ez a ritka lelkiismeretes ember nagy feladatokra készült (akkor már évek óta foglalkoztatták a később híressé váló kompozíciók: a II. Lajos, a Dobozi, az Egri nők), és nyilván úgy vélte, hogy e drámai történelmi események sokfigurás jeleneteinek megfestése különleges felkészültséget kíván.

Így igaz. Csakhogy az életrajz másról árulkodik, mint amit a tények önmagukban sugallnak. Székely Bertalan eredetileg Párizsba készült, és a véletlen hozza úgy – elfogyott a pénze –, hogy végül a bajor fővárosban reked. Útközben ismerkedik meg leendő feleségével, nemsokára megszületik első gyermeke, szóval innen már egyenes az út vissza, haza. A párizsi kirándulás végleg ködbe vész.

Münchenben azonban más is történik; nem csupán annyi, hogy egy fiatal férfi családot alapít: a művészete is konszolidálódik. Ezt szó szerint kell értenünk. A Nemzeti Galéria áttekintő tárlatának – személy szerint a rendező Bakó Zsuzsannának – érdeme, hogy bemutatja a történelmi kompozíciók vázlatait és az ezekhez készült tanulmányokat, amelyek nemcsak érdekesek, egyúttal tanulságokat is kínálnak – mármint a kész művekkel szembesítve.

Érdekesek azért, mert például a II. Lajos holttestének feltalálása diófapác vázlatát olyan tömören monumentális megfogalmazás jellemzi, amely Millet hasonlóképp tömbszerűen formált figuráit idézi; az Egri nők skicc pedig, amelyeken a központi női alak még kövekkel teli kosárral száll szembe a várat ostromló törökökkel, Daumier lendületesen realista asszonyaival tart rokonságot. Magától értetődő ez az összehasonlítás, elvégre pályatársakról van szó, sőt kortársakról, ha némiképp idősebbek voltak is nála. Akárcsak a velük azonos nemzedékhez tartozó Delacroix, akihez viszont a romantika érzelmi szálaival kapcsolódik.

Legfeljebb sejthető, mi vonzotta Székelyt Párizsba; csupán azt tudjuk bizonyosan, hogy mit talált volna ott. S hogy az a szellemiség ugyancsak felszabadítóan hatott volna rá. A fiatal Székely Bertalan ugyanis nemcsak szakmailag mutatkozik felkészültnek az impresszionizmust közvetlenül megelőző évtizedben ahhoz, hogy túllépjen az akadémikus történelmi festészeten, hanem a belső késztetés is megvan benne hozzá.

Mint tudjuk, ebből aztán nem lett semmi. Mind a három, még otthon, az ötvenes évek derekán elkezdett mű végső megfogalmazásában visszalépést mutat Millet, Daumier, Delacroix világától – Piloty felé. Méghozzá definitíven, hiszen e tablókat egész sor reprezentációs mű követte; a hazatérése után nem sokkal készült daraboktól (Ferenc József látogatása, megkoronázása, Erzsébet királynő egész alakos portréja stb.) egészen az 1885-ös Zrínyi kirohanásáig.

Székely Bertalan művelt és szakmáját tudatosan művelő festő volt, aki komolyan vette a tanítást: a Mintarajztanodának, a Képzőművészeti Főiskola elődjének tanáraként, majd igazgatójaként az oktatáshoz könyveket írt és szemléltetőanyagokat készített. Saját helyét – helyzetét – szintén világosan látta. Tudta, hogy mit kell tennie: „A históriai festészetnek nincs jövője… ezért hát a génrefestészetre adom magam – egészséges gondolat a jelent írni le a jövendő számára."

A feladattal tehát tisztában volt, a fordulatot mégsem volt képes következetesen véghezvinni. Csupán átmenetileg hagy fel a történeti művek festésével: a millenniumi nagy építkezések és pályázatok kísértésének engedve, élete utolsó éveiben szinte kizárólag történelmi kompozíciókat készít; s ami a nagyobb veszteség (a magyar piktúra számára), hogy a jelenhez való kötődést földhözragadtan értelmezi: pusztán egzisztenciális kérdésnek tekinti. Bensőséges portrék és tájak sora született ebből a meggondolásból, a festői megújulás azonban nem következett be.

Székely Bertalan rendkívüli tehetség volt. Ha idővel elfojtódott is benne az az ösztönös lázadás, amelyről korai művei kapcsán tettünk említést, a kor atmoszféráját ő is megérezte. Nem egy képe tanúskodik arról, hogy Párizsban bizonyosan Manet vagy a szimbolisták köréhez csapódott volna. A mi lett volna? kérdésébe ennél tovább ne bonyolódjunk; nemcsak történelmietlen az ilyesmi, hanem értelmetlen is, hiszen a Japán nő című dekoratív képén a paraván szinte Gauguint idézi, az 1870-es évek első felére datált Léda-kompozícióban a tájképi háttér a Majális festőjének plein-air látásmódjával rokon. Az ugyanebből az időből származó Táncosnő szintén nem csupán témájával kínál összehasonlítást az impresszionisták holdudvarában tevékenykedő Degas képeivel. Székely, mint e művei mutatják, nem tartozott a doktriner akadémikusok – Benczúr, Lotz, László Fülöp – táborába. De szembefordulni sem tudott velük. A Párizsban gerjedő modernizmusnak csak a fuvallata érintette meg, áramába, amely teljesen átformálta az európai művészetet, sajnos nem került.

Vadas József

Időjárás-jelentés

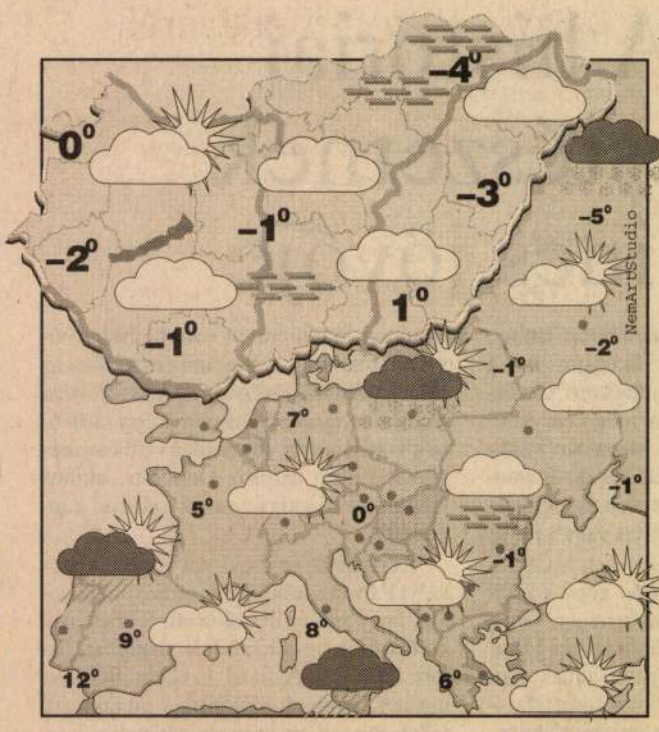

EURÓPA ÉS MAGYARORSZÁG IDŐJÁRÁSA

Európa középső és keleti részei fölé észak felől több hullámban igen hideg levegő érkezik. Emiatt ezen a területen jelentősen visszaesik a hőmérséklet. Ugyanakkor a kontinens nyugati felén folytatódik a sokfelé napos, az átlagosnál kissé enyhébb idő. Magyarországot is eléri a következő napokban a hideg levegő, szombaton azonban még nem. Ma többfelé felhős, párás, foltokban még mindig tartósan ködös idő lesz. A szél egyelőre még gyenge marad. Számottevő csapadék nem lesz. A csúcshőmérséklet +1, –4 fok közötti valószínű.

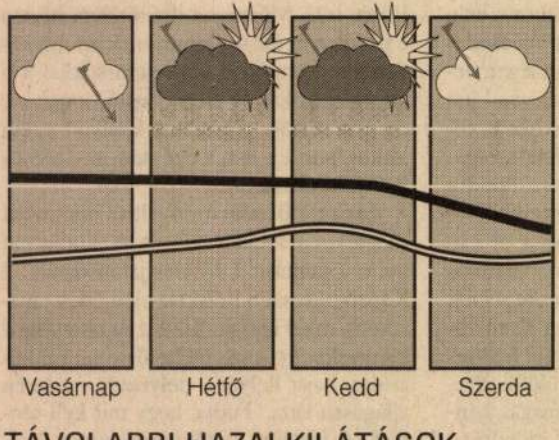

TÁVOLABBI HAZAI KILÁTÁSOK

Tartósan szeles, az átlagosnál hidegebb idő várható. Gyakran fordul elő hózápor, a széllökések sebessége elérheti több helyen is a viharos fokozatot. Mérséklődés a hét második felében valószínű.

Országos Meteorológiai Szolgálat médiakapcsolatok osztálya

Meteorológiai tájékoztatás telefonon

Országos előrejelzés: 1 napos: 06-90-304-611, 5 napos: 06-90-304-631, 30 napos: 06-90-304-628; **Orvosmeteorológia:** 06-90-304-612; **Faxbank info:** 06-90-304-100; **Budapest és környéke 1 napra:** 06-90-304-621; **Északi-középhegység 1 napra:** 06-90-304-626; **Hójelentések – magyar:** 06-90-304651; **szlovák, lengyel:** 06-90-304652 **osztrák, szlovén:** 06-90-304653; **olasz, francia:** 06-90-304654; **Közép-Európa 1 napra:** 06-90-304-641; **Észak-Európa 1 napra:** 06-90-304-643; **Nyugat-Európa 1 napra:** 06-90-304-642; **Dél-Európa 1 napra:** 06-90-304-645.

A telefonszolgáltatás díja: 120 Ft+áfa/perc. Általános élőszavas: 240 Ft/perc: 06-90-504-001.

Európai városok időjárási adatai

Város	Időkép	Max. hő Tegnap (tényl.) (v
Athén	borult	6
Bécs	borult	–3
Belgrád	borult	1
Berlin	változó	1
Bukarest	borult	–2
Kijev	borult	–2
Ljubljana	havazás	–1
London	borult	4
Madrid	havas eső	3
München	borult	0
Moszkva	borult	–2
Párizs	változó	2
Pozsony	havazás	–2
Prága	borult	–2
Rijeka	havazás	4
Róma	zivatar	8
Stockholm	felhős	0
Szófia	felhős	–2
Várna	változó	1
Varsó	változó	–1
Zágráb	havazás	0
Zürich	változó	1

Világvárosok időjárási adatai

Város	Időkép	Max. hőm Tegnap (tényl.) (vá
Bangkok	változó	35
Buenos Aires	zivatar	25
Caracas	változó	25
Fokváros	esős	24
Kairó	változó	17
Kalkutta	napos	28
Los Angeles	változó	18
Mexikóváros	változó	15
New York	változó	4
Peking	borult	–1
Rio de Janeiro	zivatar	34
Sydney	zápor	25
Tel-Aviv	felhős	14
Tokió	változó	15
Toronto	hózápor	–5
Tunisz	esős	12

A főváros légszennyezettsé

A levegőminőségi határérték % a tegnap 12 órakor mért értékek ala

	Belváros	Kü
CO	23%	
SO_2	19%	
NO_2	29%	

A magaslégköri ózon 2%-kal marad el a sokévi átlagtól.

Hójelentés (cm)

Lomnici-csúcs	
Chopok	
Rax	
Mariazell	8
Villach	
Sonnblick	

Ma Lóránt és Loránd napja van.

A Nap 7.28-kor kel, 1 kor nyugszik.

A Hold 11.52-kor 0.33-kor nyugszik.

A legközelebbi hold hat nap múlva lesz.

Színház

Szombat

BUDAPEST

• **Bárka** (VIII., Üllői út 82. T.: 303-6505) **Vívóterem** Tótferi – bemutató. • **Buda Stage (IBS)** (II., Tárogató út 2–4. T.: 391-2525) 11.00: Bonbon matiné – az ütőhangszerek világa, 18.00 és 21.00: Rögtön Színház. • **Budapest Bábszínház** (VI., Andrássy út 69. T.: 342-2702) 10.30 és 16.00: Diótörő. • **Budapesti Kamaraszínház, Tivoli Színház** (VI., Nagymező u. 8. T.: 351-6492) A velencei kalmár. **Ericsson Stúdió** (VII., Asbóth u. 20.) India. **Shure Stúdió** (VII., Asbóth u. 22.) 19.30: Huncut a lány. • **Holdvilág Kamaraszínház** (XVI., Ságvári u. 3. T.: 405-8759) 14.30: Kócgerzson. • **Játékszín** (VI., Teréz krt. 48. T.: 312-0430) A Napsugár fiúk. • **József Attila Színház** (XIII., Váci út 63. T.: 340-9428) Liliom. **Aluljáró** 19.30: Vízkereszt. • **Kamra** (V., Ferenciek tere 5. T.: 318-3725) Közellenség. • **Katona József Színház** (V., Petőfi Sándor u. 6. T.: 318-3725) Mi lesz veled, emberke? • **Kolibri Színház** (VI., Jókai tér 10. T.: 311-0870) Megyeri Gyalog Galopp. **Kolibri Fészek** (VI., Andrássy út 74. T.: 332-3720) 10.30: Az előszobaszekrény boszorkánya. • **Komédium** (V., Tükör u. 5. T.: 332-5997) Striptease. • **Közép-Európa Táncszínház** (VII., Bethlen Gábor tér 3. T.: 342-7163) Ös K. • **Lézer Színház** (Planetárium, Népliget. T.: 263-0871) 19.30: Mike Oldfield 3D. • **Madách Kamara Színház** (VII., Madách tér 6. T.: 342-3122) 14.30 és 19.00: Acélmagnóliák. • **Madách Színház** (VII., Erzsébet krt. 29–33. T.: 322-2015) 10.30: Ludas Matyi, 15.00 és 19.00: Nyomorultak. **Tolnay Szalon** 16.00: Muzsikusportrék 2, 17.30: Színházi séta. **Madách Stúdió** 19.30: Magyar panteon. • **Magyar Állami Operaház** (VI., Andrássy út 22. T.: 353-0170) Rigoletto. • **Merlin Színház** (V., Gerlóczy u. 4. T.: 317-9338) Szabad ötletek igazsága. **Kamara-Nemzeti Színház** (VII., Hevesi Sándor tér. T.: 341-3849) 15.00: Rómeó és Júlia. • **Pesti Színház** (V., Váci u. 9. T.: 266-5557) Élve vagy halva. • **R. S. 9. Stúdiószínház** (VII., Rumbach Sebestyén u. 9. T.: 269-6610) 15.00: Többsincs királyfi – főpróba. • **Radnóti Színház** (VI., Nagymező u. 11. T.: 321-0600) Lángarc. • **Ruttkai Éva Színház** (IX., Üllői út 45. III. em. T.: 218-9380) 15.00 és 19.00: Hippolyt, a lakáj. • **Stúdió „K"** (IX., Mátyás u. 9. T.: 216-7170) 11.00: Csendélet, 19.30: Keserű bolondok. • **Thália Színház** (VI., Nagymező u. 22. T.: 331-0500) **Régi Thália Stúdió** 15.00: A vágy. • **Új Színház** (VI., Paulay Ede u. 35. T.: 351-1406) Egy nagyváros dzsungelében. • **Várszínház** (I., Színház u. 1–3. T.: 375-8649) Godspell. • **Vidám Színpad** (VI., Révay u. 18. T.: 331-1311) Paprikás csirke. • **Vigszínház** (XIII., Szent István krt. 14. T.: 329-2340) Sylvia.

VIDÉK

• **Békés Megyei Jókai Színház** (Békéscsaba, Andrássy út 1. T.: 66/448-348) Vízkereszt, vagy amit akartok. • **Budaörsi Játékszín** (Szabadság út 26. T.: 23/414-461) Ünnepi ügyelet. Wiener Walzer – bemutató. • **Egri Gárdonyi Géza Színház, Ifjúsági Ház** (Széchenyi u. 16. T.: 36/311-984) 19.00: Cherbourgi esernyők. • **Győri Nemzeti Színház** (Czuczor Gergely u. 7. T.: 96/314-800) Hotel Menthol. • **Kaposvári Csiky Gergely Színház** (Rákóczi tér 2. T.: 82/320-833) Sweeney Todd. **Stúdióelőadás** 19.30: Vízkereszt, vagy amit akartok. • **Kecskeméti Katona József Színház** (Katona József tér 5. T.: 76/483-283) Az ember tragédiája. • **Miskolci Nemzeti Színház** (Déryné u. 1. T.: 46/344-711) 15.00: Micimackó, 19.00: West Side Story. • **Pécsi Nemzeti Színház** (Színház tér 1. T.: 72/211-965) York napsütése. • **Soproni Petőfi Színház** (Petőfi tér 1. T.: 99/511-700) Volpone. • **Szegedi Nemzeti Színház** (Deák Ferenc út 12. T.: 62/479-(Népház u. 5. T.: 34/323-655) Harmónia. • **rémi Petőfi Színház** (Óváry Ferenc u. 2. T.: 8 064) 18.00: A dzsungel könyve.

Vasárnap

BUDAPEST

• **Bárka** (VIII., Üllői út 82. T.: 303-6505) **Vív** Tótferi. • **Buda Stage (IBS)** (II., Tárogató T.: 391-2525) 19.30: Koltai Kabaré. • **Bu Bábszínház** (VI., Andrássy út 69. T.: 342 10.30: A dzsungel könyve, 19.00: A padlá tész Utcai Ált. Isk. vj.). **Játszó–Tér** 14.30: A szed, akár nem. • **Budapesti Kamaraszính voli Színház** (VI., Nagymező u. 8. T.: 351 11.30: Rigócsőr király, 19.00: Honderű. **E Stúdió** (VII., Asbóth u. 20.) Életem, Zsóka! **Stúdió** (VII., Asbóth u. 22.) 19.30: A kripli. **Színház** (VIII., Köztársaság tér 30. T.: 333 18.00: Coppélia. • **Fiatalok Színháza a St** (XIV., Stefánia út 34. T.: 343-7152) 15.00: lem. • **Holdvilág Kamaraszínház** (XVI., Sá 3. T.: 405-8759) 15.00: Hab, csók… meg habcsók… • **Játékszín** (VI., Teréz krt. 48. T 0430) 19.30: A Manderley-ház asszonya. • **Attila Színház** (XIII., Váci út 63. T.: 340 15.00: Budapest, te csodás! • **Kamra** (V., ciek tere 5. T.: 318-3725) Elnöknők. • **K Színház** (XI., Bartók Béla út 130. T.: 203 Spanyolul tudni kell. • **Katona József Szính** Petőfi Sándor u. 6. T.: 318-3725) A vihar. • **ri Színház** (VI., Jókai tér 10. T.: 311-0870) Bakkfy és a csúnya királykisasszony. **Koli szek** (VI., Andrássy út 74. T.: 332-3720) Kukacmatyi. • **Madách Kamara Színház** (V dách tér 6. T.: 342-3122) 20.00: Hofi – bére. • **Madách Színház** (VII., Erzsébet krt. T.: 322-2015) 15.00 és 19.00: Nyomorult **dách Stúdió** 16.00 és 19.30: Kvédli. • **Ma**

Székely Bertalan

(1835-1910)

RAJZAI ÉS VÁZLATAI

A SZADAI SZÉKELY BERTALAN EMLÉKHÁZ VENDÉGKIÁLLÍTÁSA

A GÖDÖLLŐI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT A

KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRA

1999. JÚLIUS 17-ÉN** (SZOMBAT) **17 ÓRÁRA A GÖDÖLLŐI GALÉRIÁBA

Megnyitja:
RÉVÉSZ EMESE
művészettörténész

Közreműködik:
NÁDAS CSABA
klarinét

MEGTEKINTHETŐ:
1999. augusztus 8-ig, hétfő kivételével minden nap 10-18 óráig

PETŐFI SÁNDOR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
GÖDÖLLŐI GALÉRIA
(2100 Gödöllő, Szabadság út 6.)
Tel.: 28/420-977 Fax: 28/420-978

SZÉKELY BERTALAN: ***KÉZTANULMÁNYOK***
papír, ceruza, fedőfehér
280x420 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

„...Fessen időnkint monochron, azaz egy színben, fekete és fehér, barna és meleg fehér, vagy fehérrel fekete alapon, vagy barnával fehér alapon, ez megóv a tarkaságtól. Ha e mellett azt, amit csinál, egy öt részből álló skálába teszi, t.i. fekete (1) 2, 3, 4 középtónus és fehér (5.), minden folt egy, vagy másik ezen setétségi folthoz tartozó legyen, így taktus és rythmus éretik el..."

(Székely Bertalan levele - Idézi: Nagy Sándor. Egy Székely levél... Képzőművészeti Főiskola Évkönyve, 1935-36)

SZÉKELY ÁRPÁD: ***DOMBOS TÁJ***
papír, toll, biszter
130x370 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

A kiállítás rendezői:

RÉVÉSZ EMESE *és* ***RUM ATTILA***
művészettörténészek

KECSKÉS JÓZSEF *és* ***SERES IMRE***
a művelődési központ munkatársai

Támogatók:

GÖDÖLLŐ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
Raiffeisen Bank

Köszönetet mondunk az alábbiaknak,
amiért műtárgykölcsönzéssel segítették a kiállítás létrejöttét:

SZADAI SZÉKELY BERTALAN EMLÉKHÁZ
MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
ASZÓDI PETŐFI MÚZEUM
GÖDÖLLŐI VÁROSI MÚZEUM
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA
SZÉKELY BERTALAN LESZÁRMAZOTTAI

Székely Bertalan

(1835-1910)

RAJZAI ÉS VÁZLATAI

SZÉKELY BERTALAN

GÖDÖLLŐI GALÉRIA
1999

SZÉKELY BERTALAN: ***ÜLŐ NŐALAKOK***
(Mellékalakok vázlata a pécsi székesegyház
Szent Mór kápolnájának Szent Mór prédikációja c. falképéhez)
papír, szépia, fedőfehér
315x435 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

„Minden egyes gondolat nyomában a kész képig, - a hosszú úton. - számtalan vázlatot, tanulmányt találunk, a vonal, a szín, a folt számára, - magának a képnek is gyakran újabb és újabb változatait. Egy magával s az eredménnyel soha be nem érő, háborgó léleknek titáni küzdelme ez."

(Körösfői-Kriesch Aladár - Művészet, 1911)

„Mikor azt hittem, hogy tanítványa vagyok, akkor nem voltam az, mikor megszüntem az lenni, akkor valóban mesterem lett. S ha nem lett volna azelőtt, lenne most."

(Nagy Sándor - Élet, 1911)

„Nem ismertem élő mestert, aki tanítását - éppen mint a művészetét is - oly széles alapokra fektette volna, mint ő. Figyelmét nem kerülte el semmi probléma és lehet mondani, egész élete egyúttal kísérletezés is volt. Ebből aztán gazdag haszon hárult a tanítványokra.

... Tanított ő nekünk ember- és lóbonctant, adott kompositio feladatokat, melyeknél a kép alakja néha meg volt szabva, máskor meg csak a színfoltot kellett keresni vagy a kompositio vonalát. Megismertetett bennünket a színeknek rétegenként egymás felett való, százféle alkalmazásával, ami a régi mesterek festésének egyik főerényét és főtitkát képezi.

... Még nem ismerjük Székely Bertalan műveinek, munkálkodásának egy nagy, másik részét.

Hátrahagyott feljegyzései, tanulmányai, aesthetikai s a festés mesterségére vonatkozó írásai köteteket tesznek ki. Majd, ha ezek is hozzáférhetőkké, közkincscsé válnak, akkor fog Székely Bertalan élete a maga egészében - Leonardo da Vinci-szerű szélességében - előttünk állani.

Fáradhatatlan kutatásból, a tökéletes kereséséből kikristályosodott, a temérdek közül kimagasló, legjobb alkotásai, melyek bizonyos hasonlatosságot mutatnak a hegyóriások hozzáférhetetlen, hólepte, gyakran ködbe burkolt csúcsaihoz - adják nekünk kezünkbe a mértéket, amellyel Székely Bertalan művészetét mérnünk kell és belé sugározzák a mi lelkünkbe is azt a szent ihletet, amelyet az ő lelke egész életén át ragyogó palástként viselt."

(Körösfői-Kriesch Aladár - Művészet, 1911)

„Székelyt olyan tisztelettel vettük körül, olyan kritikafölötti komoly 'tanár úr' volt, hogy személyéről se előre, se hátra nem mertünk képzelődni. Úgy fogadtuk el, ahogy volt. Kopott plédjét, mint egy miseruhát, úgy tiszteltük. Kesernyés humorától derűsek lettünk és ha korholt, öngyilkos gondolatokkal ténferegtünk. És most, imé, ezek a kis rajzok lebozzák közénk azt a lángoló ifjút, aminők magunk is voltunk. Örömmel és megnyugvással, de még nagyobb érdeklődéssel nézzük ezeket a már szinte szimbólumokká mélyült kis rajzokat.

... őt sem elégítette már ki a clair-obscur romantikája, ő is vágyott a természet után készült sok gyönyörű vázlatának eredményét a képeibe vinni. Gyűjtötte a sok impressziót, mint a régiek valamennyien, de eszükbe se mert jutni, hogy azt kész képnek jelentsék ki. Eldugták a műterem legelrejtettebb zugába és csak titkon vették elő, mikor a komponált képeikhez részletre volt szükségük.

... Székely Bertalan szadai vázlatai legalább is olyan értékűek, mint a legjobb francia impresszionistáké, de ezek csak a hagyatéki kiállításon láttak napvilágot, életében takargatta őket, mintha szégyelte volna, hogy ilyeneket is elkövetett."

(Nagy Sándor - Magyar Művészet, 1935)

Székely Bertalant (1835-1910) 1910 augusztusában végakaratának megfelelően Szadán temetik el. Az a főváros közeli kisközség nyújt számára végső nyughelyet, ahol élete utolsó évtizedeinek nyarait töltötte. Szadára festőtársa, Szemlér Mihály hívja fel a figyelmét még a múlt század utolsó harmadában. Székely szadai tartózkodásai barátja, Schulek Frigyes által tervezett, historizáló stílusú műterme felépülésétől, az 1880-as évektől válnak rendszeressé.

Országos hírnevét korábban nemzeti témájú történeti vásznai (Egri nők, II. Lajos holttestének megtalálása, Dobozi Mihály és hitvese, V. László és Czillei Ulrik) alapozták meg és segítették hozzá az első hazai művészeti iskola, a Mintarajztanoda tanári állásának elnyeréséhez. Mint az alakrajz, festés és művészeti bonctan rendes tanárát a napi pedagógiai gyakorlat Székelyt művészeti alapproblémák végiggondolására és szemléletes kidolgozására késztetik. A lovak mozgását leíró tanulmányaiban a dinamikus folyamat racionális, tanítható törvényszerűségeit kutatja. A főiskolai gyakorlat során kiérlelt megoldásokat műveibe is beépíti. Elméleti munkái a hazai rajzpedagógia megalapozójává teszik. Tanítványai sorából kerülnek ki a századelő modernizmusát magalapozó fiatalok is, köztük a szecessziós irányultságú gödöllői művésztelep megalapítói, Nagy Sándor és Körösfői-Kriesch Aladár, akikkel a Székely-család később is személyes kapcsolatban állt.

Az 1880-as évektől Székely Bertalan főiskolai tanártársával, Lotz Károllyal közösen több monumentális falkép megfestésére kap megbízást. Ezekben az években készülnek a pécsi székesegyház és a budapesti Mátyás templom magyar szentek életét bemutató falképei, a kecskeméti városháza dísztermének a hazai história jeleseit felvonultató díszítése, majd 1900 körül a vajdahunyadi vár kivitelezésre nem került, témáit a magyar mondavilágból merítő falképtervei. A szadai műterem méretei és elrendezése révén megfelelő helynek bizonyult Székely sokasodó, helyigényes faliképterveinek, kartonjainak kivitelezésére.

Szada a művész számára elsősorban az elvonulás, megnyugvás helyszíne, mely élete alkonyán egy felszabadult „örömfestészetet" inspirál. A vidék csendje, a műteremépületet övező kert szépsége ideális hely az elmélyült alkotómunka számára. A változatos, dombos, erdős táj, az érintetlen vidéki környezet hatására Székely tájfestészete megújul. A század utolsó évtizedeitől friss, oldott festőiségű, a plein air közvetlen tájszemléletével rokon vázlatok sokasága születik Szadán és környékén. Ezek sorába tartoznak a kiállításon bemutatott felhővázlatok is.

Székely Bertalan művészi hajlamát gyermekei is öröklik. Székely Árpád (1861-1914), a Lotz-féle mesteriskola tanítványaként históriai falképterveket is készít, de munkássága elsősorban finom tájrajzokban, a szadai és Pest környéki vidék motívumait megörökítő akvarellekben és rézkarcokban teljesedik ki. Székely Erzsébet szintén rajztanári képesítést szerez, munkássága a családalapítással lezárul.

Az 1950-es években felélénkülő szadai Székely-kultusz helyileg a műteremhez és Székely Bertalan sírjához kötődik. Utóbbi Bory Jenő által tervezett emlékszobrát a Képzőművészeti Főiskola és a Rajzpedagógusok Egyesülete támogatásával 1943-ban avatják fel.

A romos műtermet 1956-ban helyi kezdeményezésre újítják fel és avatják emlékmúzeummá. Az immár csaknem fél évszázada fennálló emlékház nagyrészt magánadományok révén megalapozott gyűjteménye csaknem száz Székely Bertalan grafikát, a mesterhez kötődő ereklyetárgyakat és Székely Árpád műveit tartalmazza.

A műteremépület évről-évre más-más oldalról mutatja be Székely Bertalan munkásságát - emellett helyi alkotók műveiből összeállított, igényes tárlatoknak is helyet ad. A művész örökségét az 1960-ban alapított, a Székely-kertben működő pedagógus művésztelep vitte tovább, emlékét a község évtizedek óta, évente megrendezett emlékünnepség keretében ápolja.

Révész Emese

Címoldal:

SZÉKELY BERTALAN: ***LÓTANULMÁNYOK***
papír, ceruza, 253x202 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

Műtárgyjegyzék

SZÉKELY ÉS SZADA
A szadai Székely-kultusz emlékei – A Székely Bertalan Emlékház története
(Meghívók, fotók, dokumentumok.)

1. Strobl Alajos: *Székely Bertalan* – gipsz mellszobor; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
2. *Székely Bertalan festőállványa, palettája, széke*
3. Székely Bertalan: *A képzőművészetek allegóriája* – p., temp.; 31x22 cm; J.l.: Képzőművészetek allegóriája – Székely; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum

4. Székely Bertalan: *Kéztanulmányok.* – p., cer., ffh.; 280x420 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
5. Székely Bertalan: *Női kéztanulmányok.* – p., cer., szp., ffh.; 336x210 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
6. Székely Bertalan: *Galambok.* – p., cer.; 350x280 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház

FALKÉPEKHEZ KÉSZÜLT TANULMÁNYOK

Pécsi székesegyház: Szt. Mór és Mária-kápolnák

7. Székely Bertalan: *Ülő nőalakok. (Mellékalak vázlata a pécsi székesegyház Szt. Mór kápolnájának Szt. Mór prédikációja falképéhez.)* – 1888 k. – 315x435 mm; p., szp., ffh.; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
8. Székely Bertalan: *Szt. Mór prédikációja. (Vázlat a pécsi székesegyház Szt. Mór kápolnájának falképéhez.)* – 1888 k. – k., o., temp.; 57x43,5 cm – Magyar Nemzeti Galéria
9. Székely Bertalan: *Szt. László (Tanulmány a pécsi székesegyház Mária-kápolnájának Szt. László Horvátország meghódítására átkel a Dráván falképéhez)* – 1888 k. - p., szp., ffh.; 380x148 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
10. Székely Bertalan: *Mellékalak vázlata a pécsi székesegyház Szt. Mór kápolnájának Szt. Mór pécsi püspök felszenteli a székesegyházat falképéhez.* – 1888 k. - cer., szp., ffh.; 443x312 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
11. Székely Bertalan: *Szt. István. (Szt. István alakjának vázlata a pécsi székesegyház Szt. Imre kápolnájának Szt. István felajánlja a koronát Máriának falképéhez.)* – 1889 k. – p., szp., ffh.; 434x350 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
12. Körösfői Kriesch Aladár: *Imádkozó alak koronázó palástban* – p., akv. – 690x445 mm; - Gödöllői Városi Múzeum;

Mátyás templom Szt. István-kápolna

13. Székely Bertalan: *Szt. István legyőzi a pogányságot. (Vázlat a Mátyás templom Szt. István kápolnájának falképéhez)* – 1891 k. – papírra ragasztott pausz, szp.; 540x420 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
14. Székely Bertalan: *Szt. István legyőzi a pogányságot. (Vázlat a Mátyás templom Szt. István kápolnájának falképéhez)* – 1891 k. – p., szp.; 220x209 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
15. Székely Bertalan: *Csoda a szent sírjánál – Szt. István legyőzi a pogányságot. (Vázlatok a Mátyás templom Szt. István kápolnájának falképeihez)* – 1891 k. – k., temp.; 117,5x48 cm; - Magyar Nemzeti Galéria
16. Székely Bertalan: *Mária. (Üvegablakterv)* – pausz, cer., szp., akv.; 416x290 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
17. Székely Bertalan: *Evangelista Szt. János. (Üvegablakterv)* - pausz, cer., szp., akv.; 450x320 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház

Kecskeméti Városháza díszterme

18. Székely Bertalan: *Könyves Kálmán - Szt. László – Szt. István.*– 1895-1897 – k.. temp.; 69x62 cm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
19. Székely Bertalan: *Nagy Lajos - Hunyadi János – Hunyadi Mátyás* – 1895-1897 – k.. temp.; 69x62 cm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
20. Székely Bertalan: *II. Rákóczi Ferenc – Bethlen Gábor – Zrínyi Miklós.*– 1895-1897 – k.. temp.; 69x62 cm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház

21. Székely Bertalan: *Széchenyi István – Kossuth Lajos – Deák Ferenc.*– 1895-1897 – k.. temp.; 69x62 cm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
22. Székely Bertalan: *Széchenyi István – Kossuth Lajos – Deák Ferenc.*– 1895-1897 – k., cer., ffh.; 438x503 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
23. Székely Bertalan: *Ferenc József koronázása 1867-ben.*– 1895-1897 – k., cer., ffh.; 270x395 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház

24. Körösfői Kriesch Aladár: *Ferenc József koronázása 1867-ben. (Vázlat a marosvásárhelyi kultúrpalota díszítéséhez)* – 1911-1913 k. – p., cer.. akv., arany; 490x630 mm; - Gödöllői Városi Múzeum
25. Körösfői Kriesch Aladár: *Ferenc József koronázása 1867-ben. (Vázlat a marosvásárhelyi kultúrpalota domborművéhez.)* – 1911-1913 k. – p., cer.; 505x645 mm; - Gödöllői Városi Múzeum

A Képzőművészeti Főiskola sgrafittóinak tervei:
26. Székely Bertalan: *Luca della Robbia* – p., sz.; 77,5x72,5 cm; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum
27. Székely Bertalan: *Antonio da Coreggio* – p., sz.; 77,5x72,5 cm; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum
28. Székely Bertalan: *Fra Angelico* – p., sz.; 77,5x72,5 cm; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum
29. Székely Bertalan: *Dürer* – p., sz.; 77,5x72,5 cm; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum
30. Székely Bertalan: *Ghiberti* – p., sz.; 77,5x72,5 cm; - Aszód, Petőfi Sándor Múzeum

Tanulmányok a vajdahunyadvári, nem kivitelezett falképsorozat Csodaszarvas-legendájának Nőrablás kompozíciójához – 1900 k.
31. Székely Bertalan: p., cer., sz. – 440x310 mm - Szada, Székely Bertalan Emlékház
32. Székely Bertalan: p., cer. – 300x345 mm - Szada, Székely Bertalan Emlékház
33. Székely Bertalan: p., cer. – 432x310 mm - Szada, Székely Bertalan Emlékház
34. Székely Bertalan: p., cer. – 342x252 mm - Szada, Székely Bertalan Emlékház
35. Székely Bertalan: p., sz. – 440x300 mm - Szada, Székely Bertalan Emlékház

PEDAGÓGIA MUNKÁSSÁG, MOZGÁSTANULMÁNYOK, TANÍTVÁNYI RAJZOK
36. Székely Bertalan: *Két lovas (Lómozgás-tanulmány)* – p., cer.; 175x225 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
37. Székely Bertalan: *Lómozgás-tanulmány* – p., cer.; 303x195 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
38. Székely Bertalan: *Lómozgás-tanulmány* – p., cer.; 209x330 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
39. Székely Bertalan: *Lovas* – p., cer.; 195x138 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
40. Székely Bertalan: *Lómozgás-tanulmány* – p., cer.; 175x225 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
41. Székely Bertalan: *Lómozgás-tanulmány* – p., cer., ffh.; 209x330 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
42. Székely Bertalan: *Lófej-tanulmány* – p., cer.; 135x220 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
43. Székely Bertalan: *Elesett harcos* – p., cer.; 230x360mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
44. Székely Bertalan: *Drapériatanulmányok* – p., cer., ffh.; 430x275 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
45. Székely Bertalan: *Akttanulmány* – p., cer., ffh.; 435x235 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
46. Nagy Sándor: *Székely Bertalan az iskolában* – p., akv., toll; 105x170 mm; - Gödöllői Városi Múzeum
47. Körösfői Kriesch Aladár: *Széttárt kezű akt* – p., cer.; 505x325 mm; – Gödöllői Városi Múzeum
48. Körösfői Kriesch Aladár: *Lókoponyák* – p., tus; 450x320 mm; – Gödöllői Városi Múzeum
49. Körösfői Kriesch Aladár: *Lépő lovak* – p., tus; 320x405 mm; – Gödöllői Városi Múzeum
50. *Lómodell* – vas – Magyar Képzőművészeti Főiskola
51. *Fejmodell* – vas - Magyar Képzőművészeti Főiskola

ÉLETKÉP, AKT, TÁJVÁZLATOK
52. Székely Bertalan: *Játszó puttók* – p., cer.; 330x205 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
53. Székely Bertalan: *Puttófejek* – p., cer.; 130x210 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
54. Székely Bertalan: *Gyermekét ölében tartó nő (Tanulmány a Nő élete sorozathoz)* – p., cer.; 425x340 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
55. Székely Bertalan: *Kalapos kislány* – p., cer.; 150x175 mm; j.b.l.: Olga 1880; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
56. Székely Bertalan: *Háttal álló nőalak* – p., cer.; 180x183 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
57. Székely Bertalan: *Kötényes nő (Tanulmány)* – p., cer., színes kréta; 460x300 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház

58. Székely Bertalan: *Léda-tanulmányok* – p., cer.; 373x280 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
59. Székely Bertalan: *Akt-tanulmány* – o., v.; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
60. Székely Bertalan: *Szadai falurészlet* – p., cer., ffh.; 314x238 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
61. Székely Bertalan: *Erdőszél* – p., cer.; 280x368 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
62. Székely Bertalan: *Felhőtanulmányok I-III.* – k., temp.; egyenként: 420x605 mm; - Magántulajdon

SZÉKELY ÁRPÁD ÉS SZÉKELY ERZSÉBET MUNKÁI

63. Székely Árpád: *Vitam et sanguinem* – v.. o.; 33x90 cm; - Magántulajdon
64. Székely Árpád: *Az Aranybulla átadása* – v., o.; 33x90 cm; - Magántulajdon
65. Székely Árpád: *Dombos táj* – p., szp., tus; 130x370 mm; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
66. Székely Árpád: *Dombos táj* – rézkarc; 140x400 mm; - Magyar Nemzeti Galéria
67. Székely Árpád: *Szadai táj kerítéssel* – p., akv.; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
68. Székely Árpád: *Domboldal házakkal* – p., akv.; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
69. Székely Árpád: *Kis paraszthá*z – p., akv.; - Szada, Székely Bertalan Emlékház
70. Székely Árpád: *Táj jegenyével* – rézkarc; - j.j.l.: Székely Árpád; - Magántulajdon
71. Székely Árpád: *Tövesi fűzfatanulmány* – rézkarc, 360x290 mm; - j.b.l.: Székely Árpád 1905 évben április havában; j.j.l.: maratva vaschklorid és legénysavval felváltva 1:0030. Hőmérsék körülbelül 15-16 - Magántulajdon
72. Székely Árpád: *Szadai táj* – rézkarc; 185x200 mm – Magántulajdon
73. Székely Erzsébet: *Székely István* – p., sz., ffh.; 480x360 mm; - Magántulajdon
74. Székely Erzsébet: *Fejtanulmány* – o., v.,; 50x98 cm; - Magántulajdon

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK:

akv. – akvarell
cer. – ceruza
ffh. – fedőfehér
k. – karton
o. – olaj
p. – papír
sz. – szén
szp. – szépia

IRODALOM

Tárgymutató az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Székely Bertalan Emlékkiállításához. Budapest., Műcsarnok, 1911. február 3 – március 3.
Az 1935. évi téli kiállítás és Székely Bertalan emlékkiállítás tárgymutatója. Budapest, Műcsarnok, 1935. november 17. – december 29.
Székely Bertalan rajzai. Budapest, Országos Szépművészeti Múzeum, 1935. december
Székely Bertalan kiállítás. Budapest, Országos Szépművészeti Múzeum, 1955.

Székely Bertalan válogatott művészeti írásai. Összeállította Maksay László. Budapest 1962.
Haulisch Lenke: *Székely 1835-1910.* Budapest, 1964.
Bakó Zsuzsanna: *Székely Bertalan (1835-1910).* Budapest, 1982.
Bakó Zsuzsanna: Székely Bertalan freskói. In: Zádor Anna (szerk.): *A historizmus művészete Magyarországon.* Budapest, 1993. 242-248.

Vásárhelyi József: *Székely Bertalan Szadán.* Budapest, é.n.
Lyka Károly: Székely Bertalan Szadán. *Rajztanítás*, 1960. II. évf. 4.sz. 26-27.
Vásárhelyi József: *Székely Bertalan Szadán.* h.n. 1990. (Kézirat)

Nagy Sándor: Székely Bertalanról. *Élet*, 1910. szeptember 4. II. évf. 35.sz. 292-294.
Nagy Sándor: Ádámosi Székely Bertalan centenáriuma. *Magyar Művészet*, 1935. X. évf. 193-202.
Nagy Sándor: *Székely Bertalan emlékkiállítás a Műcsarnokban.* Klny. az "Élet" 1911. évfolyamából. Budapest, 1911.
Körösfői Kriesch Aladár: In memoriam sempiternam. Székely Bertalan temetése. *Művészet* 1910. IX. évf. 313-316.

n.n.: Székely Árpád. *Művészet*, 1914. 256-257.

KÖSZÖNETET MONDUNK:

a Szadai Székely Bertalan Emlékháznak
a Magyar Nemzeti Galériának
az Aszódi Petőfi Múzeumnak
a Magyar Képzőművészeti Főiskolának
a Gödöllői Városi Múzeumnak
és Székely Bertalan leszármazottainak
amiért műtárgykölcsönzéssel segítették a kiállítás létrejöttét.

Székely Bertalant (1835-1910) 1910 augusztusában végakaratának megfelelően Szadán temetik el. Az a főváros közeli kisközség nyújt számára végső nyughelyet, ahol élete utolsó évtizedeinek nyarait töltötte. Szadára festőtársa, Szemlér Mihály hívja fel a figyelmét még a múlt század utolsó harmadában. Székely szadai tartózkodásai barátja, Schulek Frigyes által tervezett, historizáló stílusú műterme felépülésétől, az 1880-as évektől válnak rendszeressé.

Országos hírnevét korábban nemzeti témájú történeti vásznai (Egri nők, II. Lajos holttestének megtalálása, Dobozi Mihály és hitvese, V. László és Czillei Ulrik) alapozták meg és segítették hozzá az első hazai művészeti iskola, a Mintarajztanoda tanári állásának elnyeréséhez. Mint az alakrajz, festés és művészeti bonctan rendes tanárát a napi pedagógiai gyakorlat Székelyt művészeti alapproblémák végiggondolására és szemléletes kidolgozására késztetik. A lovak mozgását leíró tanulmányaiban a dinamikus folyamat racionális, tanítható törvényszerűségeit kutatja. A főiskolai gyakorlat során kiérlelt megoldásokat műveibe is beépíti. Elméleti munkái a hazai rajzpedagógia megalapozójává teszik. Tanítványai sorából kerülnek ki a századelő modernizmusát magalapozó fiatalok is, köztük a szecessziós irányultságú gödöllői művésztelep megalapítói, Nagy Sándor és Körösfői-Kriesch Aladár, akikkel a Székely-család később is személyes kapcsolatban állt.

Az 1880-as évektől Székely Bertalan főiskolai tanártársával, Lotz Károllyal közösen több monumentális falkép megfestésére kap megbízást. Ezekben az években készülnek a pécsi székesegyház és a budapesti Mátyás templom magyar szentek életét bemutató falképei, a kecskeméti városháza dísztermének a hazai história jeleseit felvonultató díszítése, majd 1900 körül a vajdahunyadi vár kivitelezésre nem került, témáit a magyar mondavilágból merítő falképtervei. A szadai műterem méretei és elrendezése révén megfelelő helynek bizonyult Székely sokasodó, helyigényes faliképterveinek, kartonjainak kivitelezésére.

Szada a művész számára elsősorban az elvonulás, megnyugvás helyszíne, mely élete alkonyán egy felszabadult „örömfestészetet" inspirál. A vidék csendje, a műteremépületet övező kert szépsége ideális hely az elmélyült alkotómunka számára. A változatos, dombos, erdős táj, az érintetlen vidéki környezet hatására Székely tájfestészete megújul. A század utolsó évtizedeitől friss, oldott festőiségű, a plein air közvetlen tájszemléletével rokon vázlatok sokasága születik Szadán és környékén. Ezek sorába tartoznak a kiállításon bemutatott felhővázlatok is.

Székely Bertalan művészi hajlamát gyermekei is öröklik. Székely Árpád (1861-1914), a Lotz-féle mesteriskola tanítványaként históriai falképterveket is készít, de munkássága elsősorban finom tájrajzokban, a szadai és Pest környéki vidék motívumait megörökítő akvarellekben és rézkarcokban teljesedik ki. Székely Erzsébet szintén rajztanári képesítést szerez, munkássága a családalapítással lezárul.

Az 1950-es években felélénkülő szadai Székely-kultusz helyileg a műteremhez és Székely Bertalan sírjához kötődik. Utóbbi Bory Jenő által tervezett emlékszobrát a Képzőművészeti Főiskola és a Rajzpedagógusok Egyesülete támogatásával 1943-ban avatják fel.

A romos műtermet 1956-ban helyi kezdeményezésre újítják fel és avatják emlékmúzeummá. Az immár csaknem fél évszázada fennálló emlékház nagyrészt magánadományok révén megalapozott gyűjteménye csaknem száz Székely Bertalan grafikát, a mesterhez kötődő ereklyetárgyakat és Székely Árpád műveit tartalmazza.

A műteremépület évről-évre más-más oldalról mutatja be Székely Bertalan munkásságát - emellett helyi alkotók műveiből összeállított, igényes tárlatoknak is helyet ad. A művész örökségét az 1960-ban alapított, a Székely-kertben működő pedagógus művésztelep vitte tovább, emlékét a község évtizedek óta, évente megrendezett emlékünnepség keretében ápolja.

Révész Emese

Címoldal:

SZÉKELY BERTALAN: ***LÓTANULMÁNYOK***
papír, ceruza, 253x202 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

SZÉKELY BERTALAN: ***ÜLŐ NŐALAKOK***
(Mellékalakok vázlata a pécsi székesegyház
Szent Mór kápolnájának Szent Mór prédikációja c. falképéhez)
papír, szépia, fedőfehér
315x435 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

„Minden egyes gondolat nyomában a kész képig, - a hosszú úton. - számtalan vázlatot, tanulmányt találunk, a vonal, a szín, a folt számára, - magának a képnek is gyakran újabb és újabb változatait. Egy magával s az eredménnyel soha be nem érő, háborgó léleknek titáni küzdelme ez."

(Körösfői-Kriesch Aladár - Művészet, 1911)

„Mikor azt hittem, hogy tanítványa vagyok, akkor nem voltam az, mikor megszüntem az lenni, akkor valóban mesterem lett. S ha nem lett volna azelőtt, lenne most."

(Nagy Sándor - Élet, 1911)

„Nem ismertem élő mestert, aki tanítását - éppen mint a művészetét is - oly széles alapokra fektette volna, mint ő. Figyelmét nem kerülte el semmi probléma és lehet mondani, egész élete egyúttal kísérletezés is volt. Ebből aztán gazdag haszon hárult a tanítványokra.

... Tanított ő nekünk ember- és lóbonctant, adott kompositio feladatokat, melyeknél a kép alakja néha meg volt szabva, máskor meg csak a színfoltot kellett keresni vagy a kompositio vonalát. Megismertetett bennünket a színeknek rétegenként egymás felett való, százféle alkalmazásával, ami a régi mesterek festésének egyik főerényét és főtitkát képezi.

... Még nem ismerjük Székely Bertalan műveinek, munkálkodásának egy nagy, másik részét.

Hátrahagyott feljegyzései, tanulmányai, aesthetikai s a festés mesterségére vonatkozó írásai köteteket tesznek ki. Majd, ha ezek is hozzáférhetőkké, közkincscsé válnak, akkor fog Székely Bertalan élete a maga egészében - Leonardo da Vinci-szerű szélességében - előttünk állani.

Fáradhatatlan kutatásból, a tökéletes kereséséből kikristályosodott, a temérdek közül kimagasló, legjobb alkotásai, melyek bizonyos hasonlatosságot mutatnak a hegyóriások hozzáférhetetlen, hólepte, gyakran ködbe burkolt csúcsaihoz - adják nekünk kezünkbe a mértéket, amellyel Székely Bertalan művészetét mérnünk kell és belé sugározzák a mi lelkünkbe is azt a szent ihletet, amelyet az ő lelke egész életén át ragyogó palástként viselt."

(Körösfői-Kriesch Aladár - Művészet, 1911)

„Székelyt olyan tisztelettel vettük körül, olyan kritikafölötti komoly 'tanár úr' volt, hogy személyéről se előre, se hátra nem mertünk képzelődni. Úgy fogadtuk el, ahogy volt. Kopott plédjét, mint egy miseruhát, úgy tiszteltük. Kesernyés humorától derűsek lettünk és ha korholt, öngyilkos gondolatokkal ténferegtünk. És most, imé, ezek a kis rajzok lehozzák közénk azt a lángoló ifjút, aminők magunk is voltunk. Örömmel és megnyugvással, de még nagyobb érdeklődéssel nézzük ezeket a már szinte szimbólumokká mélyült kis rajzokat.

... őt sem elégítette már ki a clair-obscur romantikája, ő is vágyott a természet után készült sok gyönyörű vázlatának eredményét a képeibe vinni. Gyűjtötte a sok impressziót, mint a régiek valamennyien, de eszükbe se mert jutni, hogy azt kész képnek jelentsék ki. Eldugták a műterem legelrejtettebb zugába és csak titkon vették elő, mikor a komponált képeikhez részletre volt szükségük.

... Székely Bertalan szadai vázlatai legalább is olyan értékűek, mint a legjobb francia impresszionistáké, de ezek csak a hagyatéki kiállításon láttak napvilágot, életében takargatta őket, mintha szégyelte volna, hogy ilyeneket is elkövetett."

(Nagy Sándor - Magyar Művészet, 1935)

Székely Bertalan

(1835-1910)

RAJZAI ÉS VÁZLATAI

A SZADAI SZÉKELY BERTALAN EMLÉKHÁZ VENDÉGKIÁLLÍTÁSA

A GÖDÖLLŐI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT A

KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRA

1999. JÚLIUS 17-ÉN** (SZOMBAT) **17 ÓRÁRA A GÖDÖLLŐI GALÉRIÁBA

Megnyitja:
RÉVÉSZ EMESE
művészettörténész

Közreműködik:
NÁDAS CSABA
klarinét

MEGTEKINTHETŐ:
1999. augusztus 8-ig, hétfő kivételével minden nap 10-18 óráig

PETŐFI SÁNDOR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
GÖDÖLLŐI GALÉRIA
(2100 Gödöllő, Szabadság út 6.)
Tel.: 28/420-977 Fax: 28/420-978

SZÉKELY BERTALAN: ***KÉZTANULMÁNYOK***
papír, ceruza, fedőfehér
280x420 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

„....Fessen időnkint monochron, azaz egy színben, fekete és fehér, barna és meleg fehér, vagy fehérrel fekete alapon, vagy barnával fehér alapon, ez megóv a tarkaságtól. Ha e mellett azt, amit csinál, egy öt részből álló skálába teszi, t.i. fekete (1) 2, 3, 4 középtónus és fehér (5.), minden folt egy, vagy másik ezen setétségi folthoz tartozó legyen, így taktus és rythmus éretik el..."

(Székely Bertalan levele - Idézi: Nagy Sándor. Egy Székely levél... Képzőművészeti Főiskola Évkönyve, 1935-36)

SZÉKELY ÁRPÁD: ***DOMBOS TÁJ***
papír, toll, biszter
130x370 mm

Szada, Székely Bertalan Emlékház
Fotó: Tóth Péter

A kiállítás rendezői:

RÉVÉSZ EMESE *és* ***RUM ATTILA***
művészettörténészek

KECSKÉS JÓZSEF *és* ***SERES IMRE***
a művelődési központ munkatársai

Támogatók:

GÖDÖLLŐ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
Raiffeisen Bank

Köszönetet mondunk az alábbiaknak,
amiért műtárgykölcsönzéssel segítették a kiállítás létrejöttét:

SZADAI SZÉKELY BERTALAN EMLÉKHÁZ
MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
ASZÓDI PETŐFI MÚZEUM
GÖDÖLLŐI VÁROSI MÚZEUM
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA
SZÉKELY BERTALAN LESZÁRMAZOTTAI

Székely Bertalan

(1835-1910)

RAJZAI ÉS VÁZLATAI

GÖDÖLLŐI GALÉRIA
1999

Zrínyi kirohanása

avagy a paradicsommal leöntött kép

VÍZY LÁSZLÓ

A Magyar Nemzeti Galériában jelenleg is látható Székely Bertalan (1835-1910) emlékkiállítás ZRÍNYI KIROHANÁSA című nagy képe egykori tanítványának, Ócsvár Rezsőnek (1877-1968) visszaemlékezését, diákkori élményeimet juttatja eszembe.

Nagyapám mesélte, hogy Székely Bertalan műtermében a falnak fordítva állt egy nagyméretű vászon. Legbensőbb énjét a tanítványai előtt is csak nagy ritkán feltáró idős mester egyszer mégis megfordította s a tanítványoknak megmutatta a Zrínyi kirohanása című olajképét.

A művet a diákok csak hírből ismerhették, hiszen az 1883 óta a műteremben porosodott. Igaz, hogy a képet Ipolyi Arnold díjjal jutalmazták és a korabeli sajtó is csak jót írt róla, a Vasárnapi Újság egyenesen a festészeti dramaturgia jelentős műveként értékelte, sőt a művészettörténet is festészetünk történeti kései példájaként tartja számon, de ez akkor Székelyt nem vigasztalta.

A festőművészet történetét, annak legbenső lüktetését is érző festőóriás Székely Bertalan e képének megfogalmazásában a kép alapszínéül a vörös szín változatait festette. Az egész képen a vér szimbóluma, az áldozathozatal vöröse uralkodik az égő vár látványában és a reflex színek által.

A mai műemléki adatfeldolgozás módszerére ismerhetünk abban, ahogyan a mester a műemlék várról rajzokat készített. Alapkompozíciója a szigetvári rajzainak felhasználásával készült. Büszke volt arra is, hogy a kép kompozíciós vázlatait többeknek is bemutatva, a bécsi híres mester, Makart a születő kép egyik vázlatán javításokat, bejegyzéseket tett.

Az epigon akadémizmus felkent alakjának Keleti (Klette) Gusztáv főigazgatónak azonban más véleménye volt. Szerinte az nem más, mint paradicsomlébe mártott kép.

Így történt aztán, hogy Székely Bertalan úgy megsértődött ezen a durva és bárdolatlan megjegyzésen, hogy a Zrínyi kirohanását nem akarta megmutatni többé senkinek sem. (A képről az 1883. évi Ipolyi-díj után legközelebb csak 1897-ben esik szó, amikor azt Déry Miksa műgyűjtő megvásárolja és ezzel egyidőben az Ernst Lajos féle kiállításon Budapesten is bemutatják. Később Debrecenbe a Déry Múzeumba került a kép, majd Szigetváron volt látható az 1966-os jubileum kapcsán.)

A Műcsarnokban rendezett 1955. évi nagy kiállítás után a kép ismét látható a Magyar Nemzeti Galériában.

Székely Bertalan festményei, freskói, sgrafittói az ismertebb műemlék épületeken és épületekben.

Budapest

I. ker. Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) templom
falfestmények és az üvegablakok kartonjai
V. ker. Szent István tér, Lipótvárosi Bazilika
A freskók egyrésze
VI. ker. Andrássy út 22. Magyar Állami Operaház
festészeti díszek, puttók és múzsák
VI. ker. Andrássy út 88-90. MÁV Nyugdíjintézet egykori bérháza homlokzati sgrafittójának figurális díszei
VIII. ker. Fiumei út
Kerepesi úti temető, Deák mauzóleum, mozaik.

Kecskemét, Városháza

A díszterem freskói

Tihany, Apátsági templom
A hajót és a szentélyt díszítő freskók

Pécs, Székesegyház
A Szent Mór és a Mária-kápolna freskói

Évbúcsúztató értekezlet

Az ünnepek előtt össz-munkatársi értekezleten összegezte az 1999-es év tapasztalatait és számolt be a gondokról és eredményekről dr. Entz Géza elnök.

Hangsúlyozta, hogy bővültek a műemlékvédelem anyagi lehetőségei és ennek arányában nőttek a feladatai és a felelőssége is. „Az elmúlt évben nagy próbatételt jelentettek a pályázatok, mind minőségi, mind mennyiségi szempontból - mondta - szerencsére azonban sikeresen vettük az akadályokat, s most már szabályozott úton haladunk...". Pályázat - tette hozzá - 2000-ben is lesz.

A Hivatal irányításáról szólva kiemelte, hogy működése átlátható, de az új évben bizonyos változások várhatók nemcsak az intézményi, hanem az egész műemlékvédelem szervezeti felépítésében. Megváltozik a MÁG és az ÁMRK jogállása s a törvény módosításától függően egyéb változásokra is sor kerülhet.

Bírálva az intézmény kommunikációs stratégiáját, az elnök rámutatott, hogy mind a közvélemény, mind a döntéshozók előtt egyértelműbbé és világosabbá kell tenni a műemlékvédelem jelentőségét.

„Jó úton haladunk, és remélhetően a csapatszellem is erősödni fog, noha az előttünk álló évben várhatóan bonyolultabbak lesznek a jogi és igazgatási viszonyok, és az uniós csatlakozás kapcsán is mind több és összetettebb feladattal kell számolnunk, de bizakodással vághatunk neki 2000-nek" - mondta befejezésül dr. Entz Géza elnök.

-yz-

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának eseménynaptára

Április 6-9 között rendezik meg az USA-ban, Indianapolisban, az US/ICOMOS nemzetközi szimpóziumát. Címe: az USA műemlékvédelme globális összefüggésben.

Május 17-21. Wroclawban (Lengyelország) Nemzetközi ICOMOS - IFLA konferencia lesz. Témája: Mi a teendő a történeti városok szépségének megőrzése érdekében? (Panoráma, zöldterületek, terek, utcák, kertek.)

Május 17-20. Ottawában (Kanada), CCI szimpóziumot tartanak a belső terek örökségének megőrzéséről.

Május 29-től július 7-ig. Norvégiában rendezik meg a IX. nemzetközi tanfolyamot a fakonzerválás technológiájáról.

Paloták a Józsefvárosban

A Pollack Mihály téri paloták

BENDE CSABA

A mai Pollack Mihály tér az egykori Ötpacsirta utca kiszélesedő szakasza a Nemzeti Múzeum mögött. Az utca neve – az itt álló Esterházy palotáról – hosszú ideig Esterházy utca volt. Később a Puskin utca nevet kapta, míg a Múzeum utcai szakaszt Dienes László utcának nevezték el. Az 1950-es évek közepén kapta a kiszélesedő szakasz a Pollack Mihály tér elnevezést.

A Magyar Nemzeti Múzeum – mint az egész terület legfontosabb épülete – megalapozta a terület struktúráját, építészeti környezetét és a palotanegyed kialakulását is.

A Nemzeti Múzeum épülete és a Múzeum-kert impozáns palotasor kialakulását eredményezte. Az Ötpacsirta utcában egymás után épültek fel a fontosabb épületek. Először a Nemzeti Lovarda (1858), majd a Festetics palota (1862), később a Károlyi palota (1863–65), végül az Esterházy palota (1865–70) készült el. A lovardát és a palotákat – az Esterházy palota kivételével – Ybl Miklós tervezte, miután előzőleg, jó érzékkel megvásárolta a környező telkeket. A Nemzeti Múzeum mögött kialakult palotanegyedet tehát tulajdonképpen Ybl Miklósnak, az építésznek köszönhetjük, aki ezzel az üzleti vállalkozással korai városrendezője is lett a belső Józsefvárosnak.

A Festetics palota

(Pollack Mihály tér 10)

Egyemeletes, 9 tengelyes, neoreneszánsz palota a Bródy Sándor utca – Pollack Mihály tér sarkán. Oldalhomlokzata 10 tengelyes, főhomlokzata a Pollack Mihály térre néz. Középrizalitját négy kanellurázott toszkán oszloppal gyámolított íves kovácsoltvas mellvéddel ellátott középerkély díszíti. Az ablakok keretezését felfelé szélesedő pilaszterekkel és szegmensíves szemöldök párkányokkal hangsúlyozta a tervező. A nagy emeletmagasságok, az erőteljes főpárkány és az ablakkeretezések összhangja teszik a palota megjelenését rendkívül hatásossá. Ez a palota volt Ybl első nagyszabású, következetesen neoreneszánsz műve.

A Festetics palotát gróf Festetics György számára tervezte Ybl Miklós 1862–65-ben. A palotát egyemeletes, háromhomlokzatos, kora eklektikus (reneszánsz formanyelvű) épülete méltóságteljes homlokzata a tér egyik legszebb épületévé avatja. Az épület sajnos évtizedek óta nem látható, főpárkányának életveszélyes kimozdulásai miatt nehézállvány takarja. Belső értékei, homlokzatai méltatlan állapotban vannak. A palota szökőkutas kertjét a 80-as években a Magyar Rádió üzemházával építették be.

Az Esterházy palota

(Pollack Mihály tér 8.)

Egyemeletes, hattengelyes, aszimmetrikus főhomlokzatú eklektikus palota. A palotahomlokzat jobboldalán nyíló, oszlopokkal tagolt főkapu, az ablakok felett kiugró szemöldökpárkány jellemzi. Hátsó, udvari homlokzata és oldalhomlokzata (az egykori Festetics kert oldalán) hasonló kialakítású. A homlokzatok vakoltak, kő elemekkel tagozottak.

A palotát nem Ybl Miklós – egyetlen kivétel a Pollack Mihály téren – hanem Baumgarten Lajos tervezte 1865-ben. Egyemeletes, eklektikus, szabadonálló épület óriási emeletmagasságokkal. Ebben az épületben van a Magyar Rádió ismert „márványterme", ugyanis a földszinti díszterem összes belső falfelületeit carrarai márványból faragták. Az Esterházy palotában rezideált a második világháború után rövid ideig a köztársasági elnök.

A Nemzeti Lovarda

(Elpusztult!)

A lovarda nemesen egyszerű, klasszicista épülete főhomlokzatával a mai Pollack Mihály térre nézett. A főhomlokzat tagolása a belső elrendezést követte: a földszint szélein nyíltak az előtetős bejáratok, az emeleti oromzatot három, íves lezárású, nagyméretű ablak díszítette, felette madillon nyílással. A középrizalit oromzata követte a nyitott fedélszék síkját. Az épület két oldalán, földszintes, két-két ablakkal áttört, a főépületre merőleges fedélszékű melléképület csatlakozott. Az oromfal csúcsát – a tetőgerinc élén – lovat ábrázoló bronzszobor díszítette.

A fedett, nagyméretű klasszicizáló épületet 1858. január 7-én adták át rendeltetésének. Gróf Szapáry Antal kezdeményezte a Nemzeti Lovaregylet (más néven: Nemzeti lovarda, Lövölde és Vívó Egylet) életrehívását. Az épületet Ybl tervezte 1858-ban, amelyben a lovaglótéren kívül vívóterem, tornaterem és táncterem is volt.

A Lovardától északra, külön épületben volt a tornacsarnok, amelyet már 1871-ben lebontották, hogy helyet adjon az Esterházy palotának. A Lovarda épülete a II. világháborúban megsérült, de 1948-ben lebontották. Az épület helyén áll a Magyar Rádió modern, invenció nélküli irodaépülete.

A Károlyi palota

(Pollack Mihály tér 3.)

A palota egyemeletes, 2-5-2 tengelyes, szabadonálló, négyhomlokzatos, neoreneszánsz épület, árkádos kocsifelhajtóval, emeleti erkéllyel (terasszal), saját hátsó kerttel. Oldalhomlokzatai 2+8 tengelyesek. A főhomlokzat sarkait magas manzárdtetők díszítik. Jellegzetes olasz reneszánsz kocsifelhajtója felett francia reneszánsz kastélytetővel hangsúlyozott emelet emelkedik. Az egyszerű, nagyméretű, hellenisztikus keretezésű ablakokkal tagolt falfelületeket a kompozíció fontos pontjain finom, de látványos építészeti elemek jellemzik. A magas tetőidomok ablakai éppen olyan szerves részei a homlokzatnak, mint a koronázó ballusztrád vagy a családi címer, vagy mint a Múzeum utcai kis mellékbejárat esővédő konzoljai és párkánya. A palota szerves részét képezte a kőből épült Múzeum utcai kőkerítés.

Fotó: Mihalik Tamás

A főhomlokzat manzárdtetői

A gróf Károlyi Alajos számára 1863–65-ben épült egyemeletes, szabadonálló palota tervezője szintén Ybl volt. A palota valódi ízét, különlegességét a francia példákon alapuló vidéki reneszánsz formaelemek szabad alkalmazása adja meg. Magyar viszonylatban egyedülálló formanyelve adja meg különleges értékét. A második Világháborúban sajnos teljesen kiégett, csak homlokzati helyreállítása készült el 1972-ben. Belseje, udvara ma teljességgel méltatlan állapotban van, értelmes, méltó funkciója nincs.

Talán joggal nehezményezték, hogy ez a szerveződés hol legális, hol illegális kapcsolatokat tart fenn nyugaton élő, elismert írókkal, képzőművészekkel, akiknek támogatása nélkül nem érhette volna meg a rendszerváltást. Egyszóval az elmúlt rendszer hibáinak leghangosabb bírálói közé tartoztunk, melyet több Kossuth Klub-beli rendezvényünk fémjelez, például Fekete Gyula, Makovecz Imre, Czeizel Endre előadásai. Így tehát nem lehet véletlen, hogy 1988. május 13-án – elsőként Budapesten – mi hívtuk a Kossuth Klubba az érdeklődőket, hogy a lakiteleki találkozó szellemével megismerkedjenek. Élt még a félelem, és nem alaptalanul. Száznál több hallgatóra számítottunk, de ennek csak töredéke jelent meg. A videófilmek vetítése után Lezsák Sándor beszélt a megújhodás fontosságáról.

Szárszó és Püski Sándor

1988. október 3-án ezzel a címmel tartott előadást a Jurta színházban dr. Petővári Ágnes irodalomtörténész. Vendégünk volt a Püski házaspár mellett jó néhány könyvkiadó képviselője, a magyar művészeti élet több jeles személyisége. Püski Sándort akkor még úgy üdvözölhettük, mint az Egyesült Államok-beli Corvin Könyvkiadó tulajdonosát. Könyvkiadói pályájának vázolása, élményeinek felidézése méltán nyerte meg hallgatóságát.

Kelemen Kristóf, Huszár István és Geröly Tibor (Karai fotó)

Prokop-kiállítás

Az 1957-ben Magyarországról távozó Prokop Péter Rómában is megmaradt magyarnak. Hihetetlen mennyiségű festményt ajánlott hazájának, így egyesületünknek is közel 700-at. A szerződés létrejötte, a képek hazakerülése elsősorban dr. Szíj Rezső tollából megjelent egy kis kiadvány "Gondolatok Prokop Péter képei előtt" címmel, majd képjegyzék és egy bibliográfia is készült.

Az egyesület István utcai irodája Prokop-képtárként is szolgált, ahol folyamatosan néhány festmény reprezentálta a művész munkásságát. Az első – ténylegesen nyilvános – Prokop-kiállítás megnyitására **1987. június 22-én** került sor, melyről aznapi számában a Magyar Hírlap a következő cikkben számolt be:

Prokop Péter és Gergely Mihály

Prokop Péter képei a Jurta Galériában Mától: tárlat Rómából

Érdekes kulturális eseménynek ígérkezik a nemrég létrejött Jurta Színház állandó jellegű képzőművészeti galériájában egy időszaki kiállítás megnyitása. Prokop Péter Rómában élő, magyar származású festő egyéni tárlatát tekinthetik meg hétfőtől július végéig az érdeklődők. A Budapesti Művészetbarátok Egyesületének főtitkárától – Geröly Tibortól – kértünk előzetes telefoninterjút a rendezvényről.

– Hogyan jött létre ez a kamarabemutató?

– Évekkel ezelőtt 685 művét adományozta egyesületünknek Prokop Péter, az évtizedek óta Rómában élő és alkotó lelkész-képzőművész. Ez a számára is jelentős ajándék munkásságának jó néhány évtizedét öleli fel, ámde bemutatására mindeddig nem volt lehetőségünk Landler Jenő utcai székházunkban. Így született aztán a "kihelyezett kiállítás" ötlete, amelyet örömmel karolt fel a színházi galéria. Ez a kisebb kollekció adósságtörlesztés egyelőre, tisztelgés a művész és az adományozó gesztusa előtt, ugyanakkor ablaknyitás a közönség felé is, hogy mihamarabb, minél többen megismerkedhessenek ezzel az életművel.

– Milyen anyagot válogattak össze a több száz munkából?

– A mostani kiállítás természetszerűleg csak szűk spektrumot nyithat erre a sokoldalú életműre. Kizárólag farostlemezre festett olajképeket szedtünk csokorba, ám az azonos technika nagyon változatos tematikát takar. Tájképek, csendéletek, portrék és egyházi témájú képek váltogatják egymást – hiszen a piktor "civilben" páter is egyben. Egy témán belül is árnyalt egy-egy sorozat, például csak az anyaciklust kiemelve az Istenanya (1981) című kompozíció – mint a motívum legkorábbi jelentkezése (legalábbis ezen a tárlaton), olyan későbbi művekkel folytatódik, mint az 1964-es Mária és a gyermek, vagy az 1972-ből való, "földi" Anyaság és a stilizált Bizánci Madonna... Prokop Péter egyébként érzékeny szívvel és érzékeny szemmel nézi a mindenkori szenvedőket és érzékeny kézzel állít nekik

művészi emléket, lett légyen bár egyszerű parasztember, katona, avagy haláltáborba hurcolt fogoly a mű főszereplője. Élete véglegesen sok élményt, emberismeretet biztosított számára, talán több ember számára is sokat, több emberöltőre is elegendőt.

– *Végezetül mutassa be röviden a művészt...*

– Mostani tárlatunkon is szereplő, 1957-es önarcképe alá feltétlenül odakívánkozik az információ, hogy a kor legnevesebb hazai képzőművészei voltak a tanárai fiatal éveiben, a képzőművészei főiskolán: Barcsay Jenő, Domanovszky Endre, vagy Kmetty János nevét említeném, akiknek munkásságát maga is szerette, tisztelte, mégsem lett egyiknek sem közvetlen követője. Rómába érkezve hatalmas súllyal nehezedett rá az egyetemes emberi örökség, az ott felhalmozott évezredes kultúrkincs. Nemcsak művészileg, hanem emberileg is voltak válságos évei, de infarktusa után is volt ereje újra felvenni az ecsetet, az abbahagyott alkotómunkát újrakezdeni, bár már hatvannyolc éves. Ez a kitartás legfőbb jellemzője sok évtizedes életművének, valamint a hűség önmagához, egyéni stílusához, így a művészi divatok, stílusáramlatok változása közben is megmaradt őszinte művésznek és érzékeny embernek.

A tárlatot június 22-én, hétfőn fél hatkor nyitja meg Puja Frigyes nyugalmazott miniszter, országgyűlési képviselő.

(wagner)

Szent István (1964)

Székely a Várban

A Magyar Nemzeti Galériában azt a nagyszabású kiállítást, amely Székely Bertalan munkásságát reprezentálja, **január végéig** láthatják az érdeklődők.

A hatalmas életműből kétszáznyi került a falakra, számos tanulmányt is megismerhet az érdeklődő. Festői, lelki erénye, karaktere, hogy bár rengeteget tanult, soha, senki hatása alá nem került: járta a maga útját. Milyen is volt ez a pálya?

Nagy kihívásnak tekintette, hogy emléket állítson a hősi múlt küzdőknek, hazát védőknek. Hatalmas tablóit, például a II. Lajos holttestének megtalálását, az Egri nőket, nyomatokról sokan olyanok is ismerik, akik különben ritkán tapodják a kiállítások küszöbeit. A bátor asszonyokról úgy és azért született meg az ismert forma, mert a festő azt érezte: a túlerő leküzdésének haláltmegvető módját éppen a gyönge nők által tudja leghatékonyabban érzékeltetni. Szinte átforrósítja a vásznat a Mohácsi csata című kép is. S a vitéz Dobozy? Felesége asszonyi tisztaságát, becsületét védőn megnyitja annak szíve vérpatakját, hogy aztán karddal rohanjon az ellenre, életét áldozva a hazáért.

Számos portré, közöttük önarckép is vall a nagy festő zseniális emberábrázoló képességéről. Megfestette Erzsébet királynőt szépségének teljes pompájában, csodálatát is belevíve az alkotásba, szinte ellenpontjaként a királynői képnek. Személyes lelkiségét – a magányt – is érzékeltette ezen.

Szinte öröklétig valóvá emeli kicsi fiát "Kisfiú vajas kenyérrel" című műve által. Igen szuggesztív kép. Okkal rajta felejti tekintetét az is, aki nem tudja, hogy éppen ez a fia korán, gyerekkorában meghalt.

A szeretet végigáramlik az alkotásokon. Ugyanúgy a női lét tisztelete is. Jó példa erre a Forrás című kép, ahol természeti környezetben áll a meztelen lány, olyan magátólértetődően, ahogy a víz folyik, ahogy a madarak röpülni tudnak.

Képein magával ragadnak az emberi tekintetek. Fiatalkori önarcképén parázslik a szem.

Lelki rezdülések, alkotói tudatosság, különleges színérzék, grandiózus szakmai jártasság. Igen, mindez benne található Székely Bertalan életművében.

A Pest közeli Szadán, főleg későbbi éveiben gyakran és szívesen dolgozott, pihent a nagy festőelőd. Az ottani általános iskolát róla nevezték el. Ottjártamkor éppen a falubeli gyerekek gyönyörködtek a mester munkáiban.

A kiállítás rendezéséért méltán illet dicséret Bakó Zsuzsanna művészettörténészt és munkatársait, akik még arról is gondoskodtak, hogy diaképek is segítsenek a tudós-művész életének alaposabb megismerésében.

Dániel Mária

SZÉKELY Balaban

MÉL 1999. 214-220.

Hegel eine universalgeschichtliche Erklärung nachlieferte. Dennoch verändern sich die Dinge noch einmal mit der Moderne, in der die Kunst sich selbst gegen die Körper entschied, statt den Körpern ein gemaltes Ersatzleben zu gewähren. Nicht genug damit, daß sie Körper in Bilder von solchen verwandelte, verbannte sie die Körper aus ihren Werken, um an deren Stelle die eigene Idee zu setzen. Verräterisch ist in dieser Hinsicht die Entkörperlichung des weiblichen Körpers, um ihn in das Zeichen der Kunst zu verwandeln, wofür die Venus-Bilder Ingres' das erste Beispiel bieten (S. 129). Der weibliche Körper, in Gestalt der zeit- und ortlosen «Venus der Alten» (S. 150), war ohnehin eine widersprüchliche Erinnerung an die verlorene Körperlichkeit, weshalb er sich zwanglos und fast unbemerkt in eine Fiktion verwandeln konnte, in eine körperlose Verkörperung der Kunst.

Es ist deshalb kein Zufall, daß die ‹Mona Lisa› erst um die Mitte des 19. Jahrhunderts zu jenem allgegenwärtigen Fetisch der Kunst wurde, als den wir sie kennen (S. 177). Sie war einmal das Porträt einer jungen Florentinerin gewesen und hatte also einen Körper verewigt, wenngleich schon Leonardo diesen Auftrag aufkündigte und das Bild in eigenen Besitz nahm, worüber wir heute nur mehr Spekulationen anstellen können. In der Pariser Moderne aber riß der Faden zum alten Sinn des Bildes, zur Präsenz einer realen Frau, ganz ab, bevor das Gemälde sich in eine Verkörperung der Kunst wandeln konnte, also die Frau ihren Körper verlor, um einer Idee ihren Körper zu leihen. Aber ein Körper der Kunst war kein dargestellter Körper mehr, sondern eher eine Körperverneinung. Dennoch wurde das Lächeln im Körper der ‹Mona Lisa› aus zu einem freien Zeichen [illegible]

SZÉKELY BERTALAN

EÖTVÖS JÓZSEF LEVELE Sz. B.-HOZ

Acta Univ. Lit. Sz. Miskolcinensis 3.

1993, 196-201

PUBLIKÁLATLAN LEVÉL
AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁR
KÉZIRATTÁRÁBAN

a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat

1999. évi
április - júniusi
rendezvényeire

Ideál a reália korában

Székely Bertalan életmű-kiállításának alkalmából

P. SZŰCS JULIANNA

Játsszunk kicsit a számokkal. Amikor Székely Bertalan megfestette az égő vár előtt követ dobáló egri nőket, a magyar helytállás alapképét, Édouard Manet éppen nekilátott az albumot lapozgató Zola portréjához, hosszan töprengve azon, hogy miként volna lehetséges a japán fametszetek mintájára a kompozícióból kivonni a tehertételnek érzett vetett árnyékot (1867). Amikor Székely Bertalan befejezte Zrínyi kirohanását, a hősi halálról szóló legnemzetibb történelmi allegóriánkat, Georges Seurat már egy éve dolgozott párizsi műtermében a Grande Jatteton, a fénytani kutatásokat művészetté fordító legtökéletesebb kompozícióján (1844). Amikor Székely Bertalan keze utoljára fogott ecsetet, hogy a Halászbástyára tervezett és Szent István ravatalozását ábrázoló freskó vázlataihoz hozzátegyen még valamit, egy vállalkozó kedvű katalán, bizonyos Pablo Ruiz, akit barátai csak Picassónak ismertek, már befejezte az Avignoni kisasszonyokat, azt a vásznat, amellyel a modern művészetről szóló könyvek első lapját szokták illusztrálni (1907).

Az efféle számjátékok azért veszélyesek, mert utánuk kétféle gondolatsor szokott következni. 1. Székely Bertalannal nem lehet mit kezdeni, művészetének születése pillanatában is már reménytelen, anakronisztikus eset volt. 2. Székely Bertalan nemzeti ereklye, hasonlíthatatlan, és általában kikérjük magunknak a párhuzamokat, „egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak".

Nagyon, nagyon hibás reakciók ezek, pártütésre valók, tudományra, önismeretre, műélvezetre legkevésbé sem. Akkor most játsszunk inkább a betűkkel, az alliterációval, a szadai remete sorsát (is) meghatározó három T-vel.

Tehetség

„A képesség komplex valami, sok alkatrészek összetétele. Az alkatrészek adottak, az összeállításbeli módot organizálni lehet" – írta pályája végén, a kilencvenes években. A „sok alkatrészek" csúcsán – nem kétséges – egy példa nélkül álló szívós kitartás fénylett. Gének? Az is benne volt a kolozsvári kisnemes lateineröködségében. Szerencse? Az is kellett hozzá, hogy három tífuszbetegségből fölgyógyulván, alkalmi cégérfestegetés közben megakadjon rajta egy szem és sínre tegye, anyagiakban, szellemiekben, lelkiekben egyaránt. De ha nincs benne a protestáns etikából oly ismerős munkafegyelem gigászi dühe, sose sikerült volna megcsinálnia önnön emlékművét.

Mert hát lássunk tisztán. „Tanulatlan" tehetsége majdhogynem észrevehetetlen. Színérzékenységében, vagy inkább színbátorságában például nem volt semmi rendkívüli. A kis vázlatok „pongyolái" ugyan szép, eleven szövésűek, de a befejezett vásznak tónusai már illedelmes szalonszürkébe ágyazottak. Messze elmaradnak Madarász lázas vörhenyeitől, puha mélykékjeitől, romantikus temperamentumától. Komponáló képessége sem volt föltűnően szokatlan, leginkább még a szerkeszteni tudás becsületét tanúsítják művei. Gruppot szervez grupp után, s ha egy-egy vázlatán föl is tűnik a dekoratív füzérkonstrukció, a szecesszionak valamely félénk előérzése, szinte belepirulni látszik az újmódian illetlen rendbe, s a végleges képre már nem szívesen próbálja rá a léhának érzett sziluettet. Benczúr bizony virtuózabb, bár élvezése az ízlést erősebben teszi próbára. S folytatva a kellemetlenkedést: Lotz érzékibb, Liezen-Mayer érzelmesebb, Wágner drámaibb, és még Thán is monumentálisabb olykor. De hát a sorrenden nem is érdemes vitatkozni. Végül is valamennyien együtt állították új növekedési pályára azt a közönségízlést, amely korábban Barabás Miklóshoz szokott, s azt a festészetet, amely túl sokáig időzött a biedermeier liget langyos, enyhet adó rózsás lugasai alatt.

Hanem az ő tehetsége szemmel nehezen kivehető, de lenyűgöző. Rá tudott érezni valamire, amire az akkori Magyarországnak, az identitását kereső, a megalázott, de fölemelkedni vágyó forradalom utáni hazának a legnagyobb szüksége volt: nagy témát nagy minőséggel úgy megformálni, hogy kétség se merülhessen föl, a mű minden porcikája a nemzethez kötődik. Mit kötődik: azonos vele. Természetes, szinte tautologikus. „Csak a jóra kell törekedni, a nemzeti magától jön" – ahogy ezt írni merte egyszer, még pályájának elején. Székely kvalitásának legközepe ugyanis erkölcsi természetű. A kutya ugat, a karaván halad típusú szorgalom. A ha fúj, ha esik féle hűség. És méltóság mindenekfelett. Az ember lehunyja szemét, hogy elképzelje a dualizmus korát, benne a szellem panteonját a csúcsképviselőkkel. Az Ideológus: Eötvös József. A Tudós: Trefort Ágoston. Az Író: Jókai Mór. A Költő: Arany János. A Festő: Székely Bertalan. Tetszik, nem tetszik: olyan országos adottság ez, mint a Kárpátok koszorúja, a széles Duna, a téli hó és a nyári hő.

Tekintély

Megszenvedett ezért a „nemzeti ereklye státusért", a pályabér jogos következményének tudta be. S bár sok kötetre való elméleti írásban az is olvasható, hogy: „Ne szeress, ne utálj, mert mindkettő csalódás. Ne higgy, de ne is desperálj", azért mindezt készpénznek venni olvasói naivitásra vallana. Mind a négy érzelemből bőven vette ki részét, legfeljebb a nyomokat tüntette el festményein úgy, mint amikor a végleges alakrajz körvonalai mentén a vázlat hevében született pentimentókat a művész csak a későbbiekben radírozza ki.

Utálta bizony a más úton haladókat, a konzervatív liberális szemléletét veszélyeztetőket, és nemcsak azért, mert nehéz fiatalságába a Sturm und Drang luxusa nem fért bele, merthogy pénz sem volt erre, meg az alkalom is hiányzott hozzá. Sokkal inkább az egész alkotmányt féltette tőlünk, még gúnyolódott is felettük, pedig a humor nem tartozott éppen erősségei közé. „Végy szimpla frátert. Fehér papíron és szénen szűrd át. Hagyd ázni félévig müncheni sörben. Mártsd párizsi satsba. Adj hozzá két műbaráti díjat. Tedd száradni a kiállításba. Egy pár journalisztikus tojáshabbal habard fel és némi »fővárosi szellem« hozzáadásával: és kész az új nemzedék festészete."

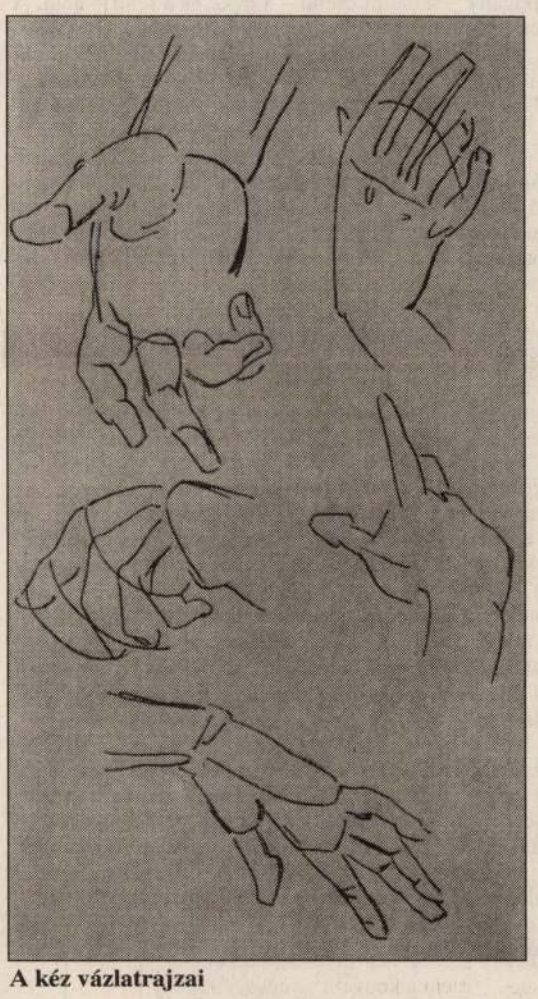

A kéz vázlatrajzai

Viszont nagyon szerette a csöndes kismestereket, a maga által létrehozott intézményes képzés kádereit, a múlt tapasztalatát földolgozó és a kultúrát másoknak továbbadó oktatókat. A rajztanárokat, akiknek talán mind a mai napig ő számít az első számú védőszentnek. Székely még kísérletekbe is belebonyolódott miattuk, amikor a lépő, poroszkáló, ügető, vágtató ló mozdulatainak fázisait föltérképező, úgynevezett zootropikus szalagokon illusztrálta a feltalált mozgófilm előtt a mozgás ábrázolását.

Desperatióban, csalódásban is volt része bőven, noha talán neki kevésbé, mint bárki kortársának. Nem objektív dolgok ezek. Úgy látszik, magyar festő magyar sorstól ugyanazt kapja jutalmul, mint büntetésül. Valami keserűt a pohár alján. Madarász Viktor például nagyszerű pályakezdés után (Hunyadi László, Zrínyi és Frangepán) beilleszkedési nehézségekkel küzdött, rendesen el is bizonytalanodott, ki is esett a munka ritmusából.

Székely Bertalan meg nagyszerű pályakezdés után (a török harcokat ábrázoló képsorozat) fölfedeztetett, díjakra, hódolatra, vezérszerepre méltattatott, és mégis megélte a magányt, s ő is és mégis valamennyire kiesett a munka ritmusából. Hja, azok a prosperáló, polgárosodó, globalizálódó és modernizációra hangolt nyolcvanas, kilencvenes, századfordulós évtizedek!

„Hamis következtetés az is, hogy a haladás mindig újfélével volt összekötve... Az új nem szükségképpen jobb is, az új nem szükségképpen geniális is!" Mintha csak szorongásában fütyörészne a sötét erdőben. „Az egyenlőség korában honnan szerezze meg a jobb a több hatalommal bírást? Egy ilyen korban a nagy számoknak a véleménye a döntő, ez pedig nem bírhat a jobb felismerésére született belátással." Mintha csak dohogással tudná oldani az egyre rosszabbul összeszerelt világ fölött érzett elégedetlenségét.

Mert hát az utálat, a szeretés, a csalódás mind-mind egy óriás fatörzs későn kihajtott ágai. A fatörzset, magát pedig hitnek hívják. Hitt abban, hogy a művészet megtanulható. Hogy a múlt értékei kihagyhatatlanok. Hogy a nemzeti gondolat annyit tesz, mint az általános emberi és a semmibe taszított magányos lény közötti „közép" képviselete. Nem is vállalkozott e „középtől" eltérni látszó értékek megjelenítésére, például a „nép" színes-ízes fölfestésére. Meghagyta azt Munkácsynak, akit persze nem szívelt, vagy Biharinak, akit szóra sem méltatott, s hogy Nagybányáról mit lehetett a véleménye, azt inkább csak elképzelni lehet, szerencsére olvasni nem. Komplett, zárt, kikezdhetetlen ez a művészeti világkép. Félszáz évet úgy ívelt át, hogy közben egy lelki ránc nem képződött rajta. Csak a dualizmus rendszere öregedett közben belülről, s a távolság nőtt folyamatosan e Magyarország hatalmi reprezentációra szánt önképe és a való világ tényleges igényei között. Valóság volt persze ez is. A Pongrác grófok valósága, egy mérgező, veszélyes, de azért gyönyörű szép álom. Sem elfelejteni, sem utánozni nem lenne szabad.

Tétovaság

Székely Bertalan bemutathatóságának nagy buktatója a műveit menthetetlenül átlengő mai unalom. Ennek természetét igen nehéz szálára szedni, s nemcsak abból, fakad, hogy ami „múlt századi", az szükségképpen nehéz is, poros is, érdektelen is. A népművelésre fogékony ügyes muzeológusoknak (sajnos a Nemzeti Galéria-beliek ezúttal nem tartoznak közéjük) ilyenkor illik valamit kitalálni, kontraszthatást, analógiát, kortörténeti díszletet, egyáltalán valamit, ami legalább némi aktualizáló tanulságul szolgál.

Nemrég láttam Münchenben Székely egyik kortársának, a német Fritz von Uhdének a kiállítását. Az első termekben fölvonultatták azokat a mestereket, akik ugyanabban az eszmevilágban alkottak. A továbbiakban megmutatták, hogy kitől tanult a mester, mit és mennyit. Az ember észre sem vette, és már át is élte, végig is háborogta a tárlat anyagát. Pedig Uhde sem volt érdekesebb, mint Székely. Csak az ottaniak tudták, hogy a megidézett kor nem önértékű, és hogy művészete rengeteg olyan esztétikai problémát rejt magában, ami mellesleg szórakoztat is.

Bakó Zsuzsannáék nézőcsalogató eszköze kimerült Székely tétovaságának fölmutatásában. Egy nagy kép, mellette, alatta, fölötte seregnyi rajz, tanulmány, színvázlat. Egy másik nagy kép, s vele szemben egy kisebb változat, egy kamaradarab, egy főpróba. (S ugyanez a dramaturgia a katalógusban is, legfőljebb Révész Emese kultusztörténeti és Szőke Annamária tudománytörténeti dolgozatai sejtetik, hogy mi mindennel lehetett volna földobni, és nem kötelező penzumszerűen letudni a vállalkozást.)

Ebben a jótanuló módra tempózó koncepcióban végül is nincsen semmi új. Petrovics Elek Székely jellemrajzát föltérképező tanulmánya (1935) óta tudjuk, hogy hősünkre illik leginkább az elszántság természetes színét halványra betegítő gondolat, e minden hivatalos művészetet fenyegető, de rá különösképpen jellemző balvégzet. Mert hát mindent összegezve ő volt a modern magyar festészet szigorú apja. Ő ellen lázadt „fiú" a modern magyar festészet. Az apai Tehetség Tétovázás nélkül hajtotta meg fejét a Tekintély előtt. A fiúknak meg sehogysem tetszett a három T-nek ez a kombinációja. Előfordult az ilyesmi később is.

Szentévi kapunyitás

SERES ATTILA

Van a párizsi Cluny Múzeumban egy látszólag jelentéktelen elefántcsont táblácska, amely rendszerint elkerüli a látogatók figyelmét. Érthető, hogy a tömeg inkább az első emeleten kiállított, világhírű faliszőnyegek miatt keresi fel a francia gótika páratlan gyűjteményét, és idejét elsősorban a „Dame á la Licorne", a mesebeli egyszarvúval játszó hölgy szőnyegcsodája előtt tölti. Ám ha valaki mégis időt szentel annak a faragványnak, amelyről én beszélek, akkor Krisztust XIII. századi, bizantinizáló stílusban láthatja rajta, amint áldó mozdulattal érinti meg hatalomosztó két kezével az előtte térdeplő jegyespár fejét. Mintha azt mondaná: „Ifjú pár, legyetek helytartóim ezen a világon!"

A gyermek III. Ottó, a későbbi német-római császár persze még nem ismerhette ezt a szülei egybekelését ábrázoló képet, hiszen évszázadokkal a halála után készítették. De valami nagyon ehhez hasonló gondolatnak a bűvöletében telhetett el az ifjúsága. Német apja és korán elhunyt, görög származású édesanyja a kor egyik uralkodó eszméjét, a római eredetű, de a keresztény gondolatvilágban gyökeresen újrafogalmazott birodalom- és császáreszményt ültette el az ifjú szívében. Ez lelkesítette ősét, a dinasztialapító I. Ottót, amiként már annak idején ennek szellemében látott hozzá a Római Birodalom feltámasztásához közös példaképük, Nagy Károly frank császár is. Mindhárman éppúgy elődjüknek ismerték a pogány Augustust és Traianust, mint a keresztény Nagy Konstantint és Jusztiniánoszt.

Birodalmi álmok

De vajon elég volt-e a világuralkodói hivatás tettekre váltásához a felnövekvő Ottóban kétségkívül meglévő sokoldalú tudás és a rendkívüli feladatra való kiválasztottság karizmatikus hite? A korai középkor mindennapjainak jobbára nyomorúságos körülményei nemigen adtak tápot a nagyra törő illúzióknak. Krisztus születésének ezredik évfordulója táján még sajátos peremvidék, a Mediterráneumban zajló világtörténelemhez képest alacsony népességű, kezdetleges gazdaságban és társadalomban élő népek hazája volt Nyugat-Európa. Jobbágy és úr, pap és polgár egyaránt a mágikus ezredfordulóra jósolt világvége rémületében és igézetében élte napjait. Azt persze senki sem tudhatta bizonyosan, pontosan mikor is zúdul le majd a földgolyóra a megérdemeltnek vélt büntetés jeges vagy tüzes iszonyata. Ám sokak számára a vikingek, az arabok és a magyarok pusztító rabló hadjáratai már a mindinkább közelgő, végső leszámolást vetítették előre.

A fiatal, lobogó lelkesedésű császár, III. Ottó azonban úgy gondolta, hogy teljes pompájában helyreállítható az egykori római császárság, mint a jubiláló Krisztus földi helytartósága. Ennek központja pedig aligha lehet más, mint az egykor karddal is, kereszttel is megszentelt Örök Város. A múló századok során baráttól, ellenségtől egyaránt megalázott, véres pártharcok színterévé süllyedő Rómát akarta ismét Caput Mundivá, a Világ Fejévé tenni. De hogyan? Hiszen ha kitekintett az Aventinus dombján újonnan emelt császári székhelyének ablakán, mindenfelől a reménytelen pusztulás, a barbár rombolás és a kíméletlen enyészet látványa tekintett vissza rá: összedőlt templomok és paloták, kirabolt, felégetett villák és kertek, kormos márványbordázatok, füstös oszloptörzsek, fejetlen szfinxek, zúzott arcú szobrok, kifosztott sírok és temetők. Őt azonban éppen hogy munkára serkentette ez a lehangoló romhalmaz. Az ezeréves remények beteljesülésének közeledtét, a nagy, misztikus advent eljövetelét élte át erre igencsak hajlamos lelke. Ha nem hull szét a végítélet nyomán apró darabjaira a Föld, a bűnös emberek tanyája, akkor egy új aranykornak kell elkövetkeznie! Róma egykor rettegett tekintélye újra helyreáll és a keresztény világbirodalom homlokára simuló korona legszebbik gyémántja lesz az Örök Város.

Aligha kétséges, hogy a fogékony császárfi nagy tettekre szomjazó lelki szemeit nevelője nyitotta rá a birodalmi eszme nagyszerűségére. Ez az észérveket és érzelmeket egyaránt sikerrel mozgósító férfiú régi ismerősünk: tudós francia pap, a reimsi érsek jobbkeze, a jövendő II. Szilveszter pápa: Aurillaci Gerbert. Korának nagy hányattatásaiban azt a zűrzavart vélte felismerni, ami a bibliai próféciák szerint a végítéletet megelőzi, és a hatalmi harcoktól mind lármásabb világban vágyakozni kezdett a társadalmi csend – a béke és a rend – után. A tizenöt éves, éppen kamaszodó Ottónak a nagy tettek és a hatalmas gondolatok iránti sóvárgását Gerbert így állította a keresztény Pax Romana, egy mélyen morális töltetű keresztény császáreszmény szolgálatába. A feladat méretei is felgyújthatták a fiatalember romantikus képzeletét: Aachen (Nagy Károly egykori székhelye) és Róma összekapcsolásával, frank elődje nyomdokába lépve ő egyesítheti majd egyetlen birodalomban a katonás Germániát, a virágzó Galliát és az újjászülető Rómát!

Miután a konstantinusi Szent Péter-bazilika porfír márványlapján császárrá kenték fel Ottót, első teendői közé sorolta a közben a ravennai érseki székbe került Gerbert Rómába hozatalát. V. Gergely pápa 999-ben meghalt, és Ottó végre a megálmodott posztra emelhette szeretett mesterét. Az aurillaci parasztfiú II. Szilveszter néven, az első francia pápaként vonul be a világtörténelembe. Pár esztendőt szabott csupán számára a gondviselés, de éppen erre esett az a történelmi pillanat is, amikor a Kárpát-medencében már egy évszázada megtelepülő magyar törzsek fejedelme immár a nyugati királyságok mintájára szervezte meg családja uralmát és ennek szimbolikus elismerését kérte a pápától: ezt az eseményt hagyományosan a koronakérés és -küldés jeleneteként tartja számon a magyar történetírás. Névelődje, I. Szilveszter fél évezreddel korábban kénytelen volt beletörődni, hogy Konstantin átköltöztesse Bizáncba a birodalom központját. Az új Szilveszter ezért visszaakarta adni Rómának a Caput Mundi szerepét. Minden alapot nélkülöző ábrándozás volt ez csupán, afféle szirénhar
múltból, amelyek elcsábították az öre
cia papot és a fiatal német császárt? N
het. De ők – amint azt Cs. Szabó I
meghatóan szép, Római muzsika
könyvében is írja – nem kötözték ma
árbochoz a csábító ének ellenében,
bolyongó Odüsszeusz, hanem bátran
ni kezdték a varázshangot, és már va
ként tervezgették azt az újfajta Róma
dalmat, amelyben a keresztény népel
közösségét a pápa és császár egyetért
uralma kormányozza.

A sors végül nem Ottónak és Gerb
nyitott teret, hogy álmukat valóra v
sőt utódaik idején maga a gondolat is
kult. VII. Gergelytől kezdve ugyanis
már nem a közös világcsászárság egyh
világi oldalának együttműködésében
te a siker zálogát. A gregoriánus refor
pápa–császár küzdelem fókuszába az a
dolat került, hogy ha egy Isten van a
ben, akkor annak egyetlen helytartó
gyen a földön is, aki nem lehet más, n
római pápa, minden földi állam és ura
– egy keresztény világbirodalom – leg
hűbérura. A XIII. század elejére addig
nem ismert hatalmi magasságokba em
dett Szent Péter trónjának birtokosa, és
ha akadt ember a földkerekségen, aki
nál jobban bizonyíthatta volna, hogy a
lom és a szeretet megfér egy kézben
világon.

A történelem mélyén azonban eköz
erők kezdték meg munkálkodásukat.

A világegyház hanyatlá

Anagni, ez a Rómától alig ötven kilo
re, délkeletre fekvő kisváros, a köz
pápák kedvenc tartózkodási helye f
húzza össze magát a decemberi k
Csupán az óvárosi dombtetőre épült
századi székesegyház, s a szember
még korábbi időkből származó pápai
nyújtogatja tornyait a ködfátyolon
Alig tucatnyi turista lézeng a kat
máskor zsúfolt kriptájában is, pe
1063-ban készült freskóknál szebbet
hihetetlenül gazdag olasz képtárakba
könnyű találni. A palota belső terme
ciszterci nővérek is a szokásosnál
ban húzódnak az ebédlő melegébe, d
után azért mégis bejutunk a hétszáz
ezelőtti drámai események színhelyér

Ezt a városkát VIII. Bonifác – 130
az első szentévet elrendelő pápa – te
ressé. Az Anagniban született neves k
jogász – eredeti nevén Benedetto Ca
meglehetősen vitatott személyisége
zad történelmének. Dante „fekete s
nek" nevezte, alighanem arra emlé
hogy a római egyház hét oszlopának
két, Palestrinát, ellenlábasainak város
dig romboltatta. A pápai főhatalom
hagyományának örökéseként változa
fenn akarta tartani a világ egésze
uralkodás illúzióját. Hitte és vallotta,
pápai állam éppúgy, mint a világ
nem „Konstantin ajándéka", hanem a
nak egyenesen Krisztustól kapott tis
szent tulajdona. Az általa szentté ny
tott 1300. esztendőben még ott ült tró

PÁPAI MEA CULPÁK

II. János Pál egyházfői tevékenységének talán legemberibb, s ugyanakkor legtöbbet vitatott fejezete a Mea Culpák története. A pápa meggyőződéssel vallja, hogy a hitet erősíti, ha az egyház megköveti a híveket és a világot a múltban elkövetett hibákért, a vatikáni kúria azonban távolról sem egységes ebben a kérdésben. Magas rangú egyházi személyiségek – köztük Ratzinger, Ruini és Biffi bíboros – úgy vélik, hogy a katolikus egyház öngólt lő a gyakori bocsánatkérésekkel.

A pápa a nyolcvanas évek végétől összesen huszonöt alkalommal mondott Mea Culpát az egyház bűneiért, majd 1994-ben „Tertio millennio adveniente" (A harmadik évezred közeledtével) kezdetű levelében jelezte, hogy a jubileum évében egy napot – 2000. március 8-át, Hamvazószerdát – jelöl ki a bocsánatkérésre. Az egyházfő ezzel párhuzamosan két, történészekből és teológusokból álló bizottságot hívott életre, amely 1997-ben a zsidóellenesség, majd egy évre rá az inkvizíció témájában rendezett nemzetközi kollokviumot.

A katolikus egyházfő kétségkívül megnyerte ezt a nehéz, nem ritkán önmarcangoló lelki ütközetet. A laikus történészek, de még az ellenfelek is nagyra értékelték a Mea Culpák sorozatát, amelyek mára, a szentév kezdetére beteljesedtek. II. János Pál az egyház bűnéül rótta fel a IV. században kezdődő zsidóüldözést, a kereszténység szétszakadását, a vallás érdekében folytatott keresztes háborúkat, az egyház álláspontjával szembeszegülők üldözését, az inkvizíciót, a hit és a tudomány szembeállítását, az indiánok, illetve feketék keresztények általi leigázását, rabszolgaként történő elhurcolását, illetve azt, hogy az egyház túlságosan toleráns volt a totalitárius diktatúrákkal, a fasizmussal, a nácizmussal, Franco rezsimjével és a latin-amerikai katonai juntákkal szemben.

Sokan sajnálkozva emlegetik – a pápa maga is szóba hozta egy alkalommal – hogy ezek a Mea Culpák egyoldalú gesztusok maradtak, ezekhez más felekezetek eddig nem csatlakoztak. Ám ez nem gyöngíti, inkább erősíti a tett példaértékét.

S. A.

Luther Márton és Bibliája

A KERESZTÉNY EGYHÁZSZAKADÁS

- Keleti egyházszakadás (1054).
- A protestáns reformáció (XVI század).
- Az anglikánok elszakadása Rómától.
- Luther Márton német papot, a protestáns egyházreform kezdeményezőjét a pápa 1520-ban eretneknek nyilvánította és kiátkozta.

- A
nyil
a R
min
a tö
a tá
irán

A refo
veine
- A h
- Les
(franc
1572
éjszal
franci
- Hu
cseh
a prá
egyhá
a kon
és ere

A Magyar Nemzeti Galéria
fő támogatója a

Pannon GSM

A kiállítás megrendezését a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatta

Az előoldalon:
Székely Bertalan: *Dionüszoszi menet.*
Fríz vázlata a Zeneakadémia számára, 1881. Részlet.
Magyar Nemzeti Galéria

A Magyar Nemzeti Galéria
meghívja Önt
1999. szeptember 30-án,
csütörtökön 16 órára

Székely Bertalan

(1835 – 1910)

kiállításának megnyitására

A kiállítást megnyitja
Hámori József
kulturális miniszter

Budavári Palota C épület
A kiállítás megtekinthető 2000. január 30-ig.

SZÉKELY BERTALAN

LOSONCI MIKLÓS: Sz. B. ÜZENETE

ÚJ HEVESI NAPLÓ 2000 I. 73-75

lszámolása

.... 15.321.-
.... 48.580.-

valamint
ltsége/

..... 15.390.-
..... 2.901.-
..... 500.-

82.692.-
==========

5.308.-

9.757.-

Franciaország: karácsony – 2000
22. oldal
Hyppolit és Hippolyt
23. oldal
Zsidó táncok a hegedűgálán
24. oldal

Szombati
Magazin

József Attila Színház: Liliom
25. oldal
Generációs kísérlet
26. oldal
Fel a kalapot!
27. oldal

Magyar Nemzet
1999. december 11., szombat

„Ahhoz hogy alkothassunk, mondanivalónknak kell lenni”

Székely Bertalan életmű-kiállítása

A magyar festészet egyik legnagyobbjának kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában a századforduló jelentős eseménye. A bemutatásra került 108 festmény és közel 200 grafika a művész pályájának fontos állomásait idézi. Székely Betalan gazdag életműve, a közel ezer festmény vagy kétezer rajz, akvarell- és freskóvázlat mellett a művészet alapelveiről, a festés tudományos módszereiről írt tanulmányai hiteles képet adnak az utókornak gondolkodásmódjáról, művészi felkészültségéről, oktatói pályafutásának indítékairól.

Székely Bertalan 1867 körül

Kolozsvárott született, gyermekkori emlékei telítődtek a szabadságharc eseményeivel, közelről értette meg a nemzeti tragédiát – nem véletlen, hogy a magyar múltnak idézését tűzte ki művészi munkássága alapjául. Bár a festészet minden műfajban alkotott, neve a köztudatban elsősorban az Egri nők, II. Lajos tetemének megtalálása, V. László és Czillei, Zrínyi kirohanása című festményei révén él.

A 2000. január 30-ig megtekinthető kiállítás *Székely* Bertalannak – valószínűleg első – vázlatkönyvével kezdődik, bemutatva gyermekkori műveit, munkáinak tanulmányait, vázlatait. A naplóírást 1858-ban kezdte és ebben már láthatjuk első történelmi kompozícióinak vázlatait, majd müncheni tanulmányai, drezdai útja jegyzeteit. Érdekes dokumentum a művészet problémáival foglalkozó fiatalember gondolkodásáról, útkeresésérő. A fiatalkori arcképek, tanulmányfejek már a későbbi kitűnő portréfestőre utalnak. Az erdélyi tájképek, másolatok, történelmi vázlatok sokoldalúságát jelzik. 1860-ban készült Önarcképe a szakirodalom szerint „a magyar arcképfestészet gyöngyszeme” (25 éves volt ekkor).

Az ezután készülő munkák, az időrendben következő kitűnő arcképek, egész alakos megjelenítések, figurális képek, irodalmi vázlatok, egyházi művészetének kezdetén született oltárképe, a történelmi jeleneteket ábrázoló festmények, a finom vonalú akvarellek, tájképek, épületek, hangversenytermek friztervei, a Léda és a hattyú – a művész tudásának, sokszínű látásmódjának és hagyománytiszteletének elvitathatatlan tanúi.

Vérszerződés. Falfestmény vázlata a kecskeméti városháza számára (1896, tempera, fedőfehér, karton, 460x750 mm)

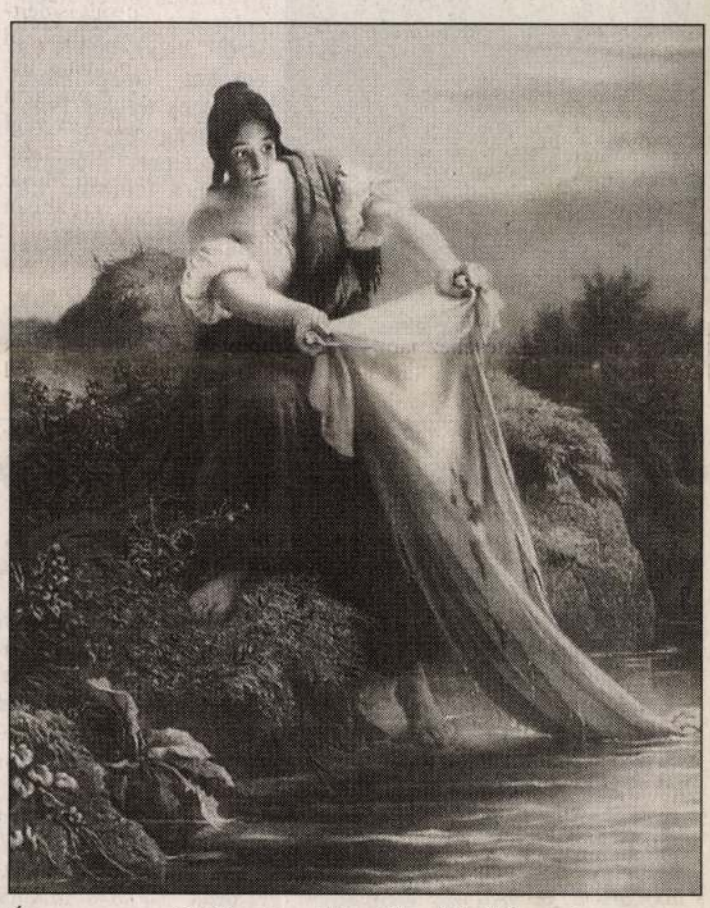

Ágnes asszony (1865, színes litográfia, 420x330 mm)

Értéke a jó válogatásnak és rendezésnek az üvegfestmények, illetve vázlatok bemutatása (Bazilika, Mátyás-templom), falfestményvázlatok, Vajdahunyad vára, Halászbástya. A nagy értékű mennyezettervek nem valósultak meg, de a freskóvázlatok jól mutatják, hogy miképpen formálódik, alakul át egy kép az első elgondolástól a végleges kivitelig. Vázlataiban éppen úgy, mint kész alkotásaiban érezni művészi, oktatói elveinek megvalósítását: „Ahhoz, hogy alkothassunk, először valami mondanivalónknak kell lennie. Ennek valami fontosnak és újnak kell lennie: ez a szüzsé. Fontos az igazság, az új csakúgy, mint a régi... Minél általánosabb érvényű az, amit kifejezünk, annál igazabb a tartalma, ami azt jelenti, hogy vannak kisebb, szűk, tágabb, általánosabb és egészen általános igazságok...” ennek az igazságkeresésnek a képi megvalósítását látjuk nemcsak történelmi festményeiben, hanem életképfestészetében, arcképeiben, tájképeiben, vallásos és mitológiai tárgyú műveiben is.

Illusztráció Petőfi Sándor Szeptember végén című verséhez (1870 körül, szépia, karton, 680x500 mm)

Az életmű-kiállítást jól egészítik ki a művész pályafutására és pedagógiai munkásságára vonatkozó emlékek, személyi tárgyak, dokumentumok. Külön kell szólni a *Magyar Nemzeti Galéria* és a *Pannon GSM* ez alkalomra megjelent közös kiadványáról, a Székely Bertalan-albumról. A több mint 400 oldalas színes katalógus *Bakó* Zsuzsanna, a kiállítás rendezője, *Hessky* Orsolya, *Révész* Emese, *Rum* Attila, *Szőke* Annamária tanulmányával, *Bereczky* Lóránd főigazgató bevezető soraival méltón örökíti meg, teszi még maradandóbbá a Kolozsvárott született és a szadai református temetőben nyugvó művész 1999–2000 évi életmű-kiállítását.

(Magyar Nemzeti Galéria, budavári palota C épület földszint)

Schelken Pálma

Jézus születése. Vázlat a lipótvárosi bazilika falképeihez (1895–1896, tempera, vászon, 1200x1280 mm)

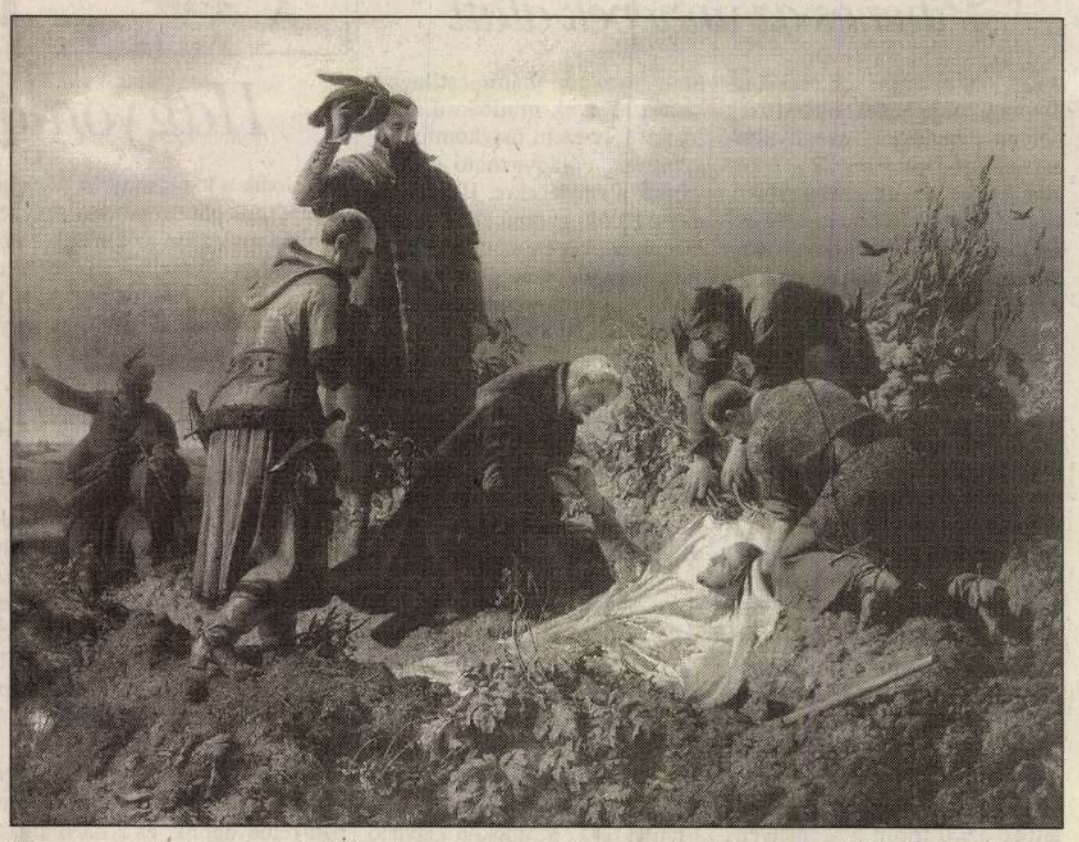

II. Lajos holttestének megtalálása a mohácsi csatatéren (1860, olaj, vászon, 140x181,5 cm)

Franciaország: karácsony – 2000

Az Évszázad Padlása

A francia főváros parádés ünnepségsorozatra készül decemberben. Ünnepi díszbe öltözik Párizs történelmi tengelye, amelyet képzeletben az Arc de Triomphe-tól a Grande Archeig lehet meghúzni. Új díszkivilágítást kapott novembertől a Champs-Elysées, a Szajna két partja, Párizs 36 hídja, valamint a párizsi városháza. Aki ebben az időszakban jár arra, az Eiffel-torony hatalmas óráján figyelheti a visszaszámlálást az új év beköszöntéig, és éjfélkor az eddiginél is ragyogóbb vascsipke díszruhájában csodálhatja az Öreg hölgyet. Közelében, a Trocaderónál karácsonyra felépítik a gyerekek faluját. December 15-től a Chaillot-palota előtt óriási installáció készül az ENSZ és az UNESCO által jelszóként kitűzött béke jegyében – háttérben az Eiffel-toronnyal.

A 2000. év kapuit a Champs-Elysées-n nyitják meg Szilveszter napján. Olyan lesz a világszép sugárút, amilyennek még soha nem láthatta senki. Nagy rendezők, koreográfusok, építészek, képzőművészek és divattervezők díszítik a beletorkolló utcákat és a Champs-Elysées-n felállított huszonnégy óriáskereket. A kapuk éjfélkor nyílnak meg, hogy az emberek együtt lépjék át az elköszönő évezred utolsó évének küszöbét – persze szigorú biztonsági intézkedések közepette, hiszen erre az alkalomra kétmillió embert várnak ide. (A tömegközlekedés szilveszter és újév napján egész Franciaországban ingyenes lesz, a metró egész éjszaka jár.) A város szívében, a Louvre közelében álló Palais Royal kertjében szilveszter és újév napjára felépítik a 15 méter magas és 20 méter széles Nagybetűs Könyvet, amelyben három nyelven (angol, francia és az eredeti nyelven) szerepelnek majd az emberiség legfontosabb írásai. A Montmartre-on az új év első napjának fő attrakciója a nagy felvonulás lesz, amelyben ott masíroznak majd angol, cseh, dél-afrikai, francia, holland, magyar, német rezesbandák is az akrobaták és felvonulási kocsik között.

A harmadik évezred tiszteletére Párizs összes kerületében kiállítást rendeznek, a kerület múltját, jelenét, jövőjét mutatják be. A felújított Châtelet színházban *Béjart* új Diótörő-koreográfiáját láthatja a közönség. A Concorde tér obeliszkje rövid időre napóraként szolgál majd. Január 2-án nyílik meg újra a felújított Pompidou-központ, amely három új kiállítással várja a közönséget (Az idő, Picasso, a szobrász, Pillantás a XX. századra). Blois, a francia reneszánsz egyik központja egész jövő évben a gyerekeket köszönti találkozókkal, kiállításokkal, koncertekkel, vetítésekkel. Az új év francia „felségterületen" legutoljára a Marquises-szigeteken köszönt be, mert ezek a szigetek vannak a legközelebb a dátumválasztó hosszúsági körhöz. Paul *Gauguin* és Jacques *Brel* második hazája színpompás művészeti fesztivállal ünnepli az új évet Nuku Hiva szigetén, a maori kultúra kétezer éves központjában. Itt gyűlnek össze a Csendes-óceán népeinek hagyományos pirogjai 1999. december 28. és 2000. január 3. között.

A 2000. év ünneplésére megalakult, több minisztérium munkáját összehangoló Párizs 2000 Misszió külön pályázatot írt ki 15 és 24 év közötti fiataloknak két témában (szolidaritás, környezetünk). A legjobb pályamunkák megvalósítását az állam segíti. A Misszió, amelynek elnöke Jean-Jacques *Aillagon*, a Pompidou-központ igazgatója, 400 millió francia frankot fordít a rendezvényekre állami, 150 milliót a régiók költségvetéséből. Mindez rengeteg pénz, de az ünnephez, mint tudjuk, nemcsak pénz, hanem találékonyság is kell. Úgy tűnik, ebben nincs hiány. A nagy központi rendezvényeken kívül számos kisváros, falu is megrendezi a maga ünnepét – viszonylag kevés pénből, egészséges lokálpatriotizmussal. (Hogy a terveket módosítja-e vagy sem az a természeti katasztrófa, amely Dél-Franciaországot sújtotta – különösen Aude megyét, ahol valóságos vízözön zúdult a településekre a kiáradt folyókból –, még nem tudjuk.)

Jövő év márciusában Párizsban a Bastille tér környéke és a hozzá kapcsolódó öt városközpont változik egyetlen nagy színpaddá azon az óriási tavaszünnepen, amellyel ugyancsak a 2000. esztendőt köszöntik majd a franciák.

Avignonban áprilisban lesz a Szépség apoteózisa. A szépséget ünneplik majd minden formájában mint képzőművészeti, építészeti, filmművészeti, zenei és divatjelenséget. Erre az alkalomra nemcsak a Pápák palotáját nyitják meg, hanem a város több, máskor nem látogatható épületét is. A jövő évi avignoni fesztiválra pedig, amelyet július 5. és augusztus 5. között rendeznek meg, közép-európai színtársulatokat hívnak meg. Euripidész Médeájának főszerepét Isabelle *Huppert* játssza, és fellép többek között *Zingaro* lovasszínháza *Sztravinszkij* zenéire készült produkciójával.

A látványos szórakoztató akciókon kívül számos komoly programmal is készülnek Franciaországban az új évezred köszöntésére. Áprilisban a François Mitterrand nevét viselő párizsi Grande Bibliothèque, az új nemzeti könyvtár a New York-i Public Libraryvel közösen rendez nagyszabású kiállítást az Utópiákról – bemutatva az eredeti műveket *Platóntól* Thomas *Mooreig*. A Párizs-széli La Villette-ben bolygónk csodáiban gyönyörködhetnek a látogatók január 23-ig. Nantes-ban a város leghíresebb szülötte, Jules *Verne*, azaz Verne Gyula ihlette a központi rendezvényeket. Lesz sci-fikiállítás, bemutatják az író gyűjteményeit és elképzeléseit a „csodák kertjéről", és az ideális városokat megálmodó építészek terveit. Franciaország egyik legszebb ipari műemlékében, a felújított LU kekszgyárban rendezik be az Évszázad Padlását, amelyet csak 2100-ban nyitnak meg újra. Itt helyezik el a XX. század hétköznapi használati tárgyait.

Megújul a franciák kedvenc műemlék hídja, a római kori Pont du Gard, amely az ezredfordulón lesz majdnem kétezer éves.

A múzeumok egymással versengve rendeznek reprezentatív kiállításokat. Lille-ben például Afrikát mutatják be jövő szeptember 15-től. Lyonban, amelynek történelmi városközpontját az UNESCO a világörökség részévé nyilvánította, a hagyományos nyári művészeti biennálé mellett külön ünneplik a húszéves Tánc Házát, nemzetközi hírű koreográfusok találkozóhelyét.

Lesznek persze borászattal kapcsolatos rendezvények, Brestben nemzetközi hajóstalálkozó várja az érdeklődőket, és egymást érik majd a konferenciák. Párizs ad otthont februárban a rákkutatók X. nemzetközi tanácskozásának, márciusban a világ polgármestereit várják találkozóra, és ott rendezik meg a matematika és más tudományok (filozófia, biológia, közgazdaságtan) kapcsolatáról szóló szimpóziumot.

Ferch Magda

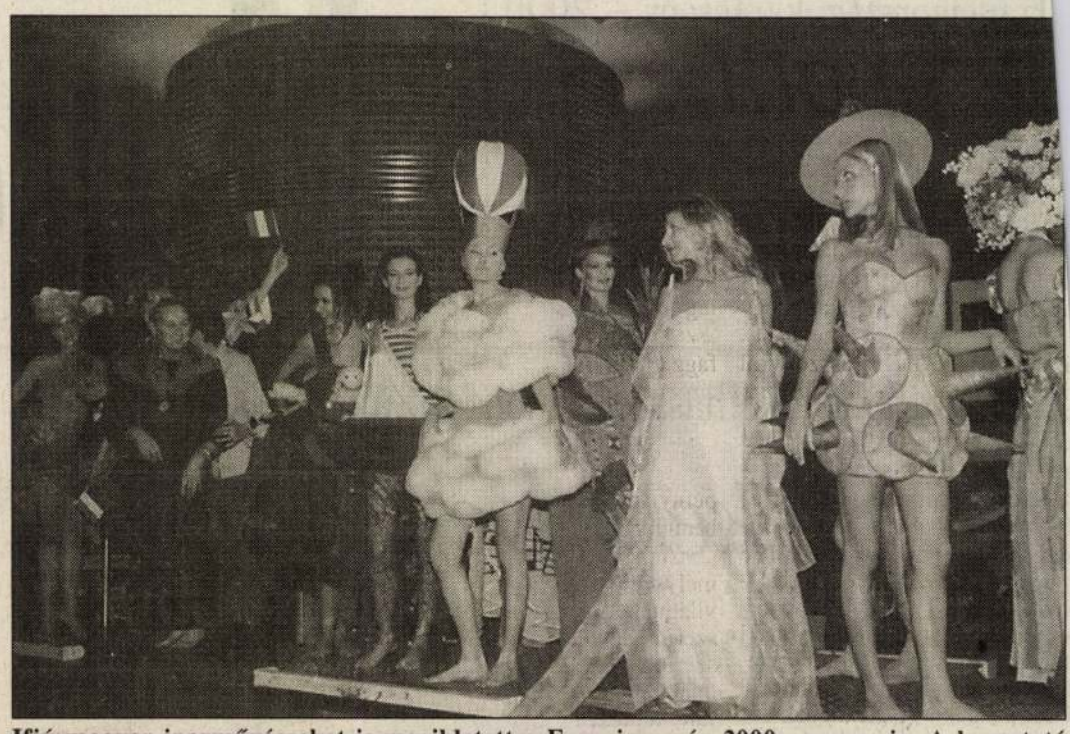

Ifjú magyar iparművészeket is megihletett a Franciaország 2000 programja. A bemutató finaléján balról a második Sárváry Katalin, a fiatalok volt tanára KÁNVÁSI KRISZTIÁN FELVÉTELE

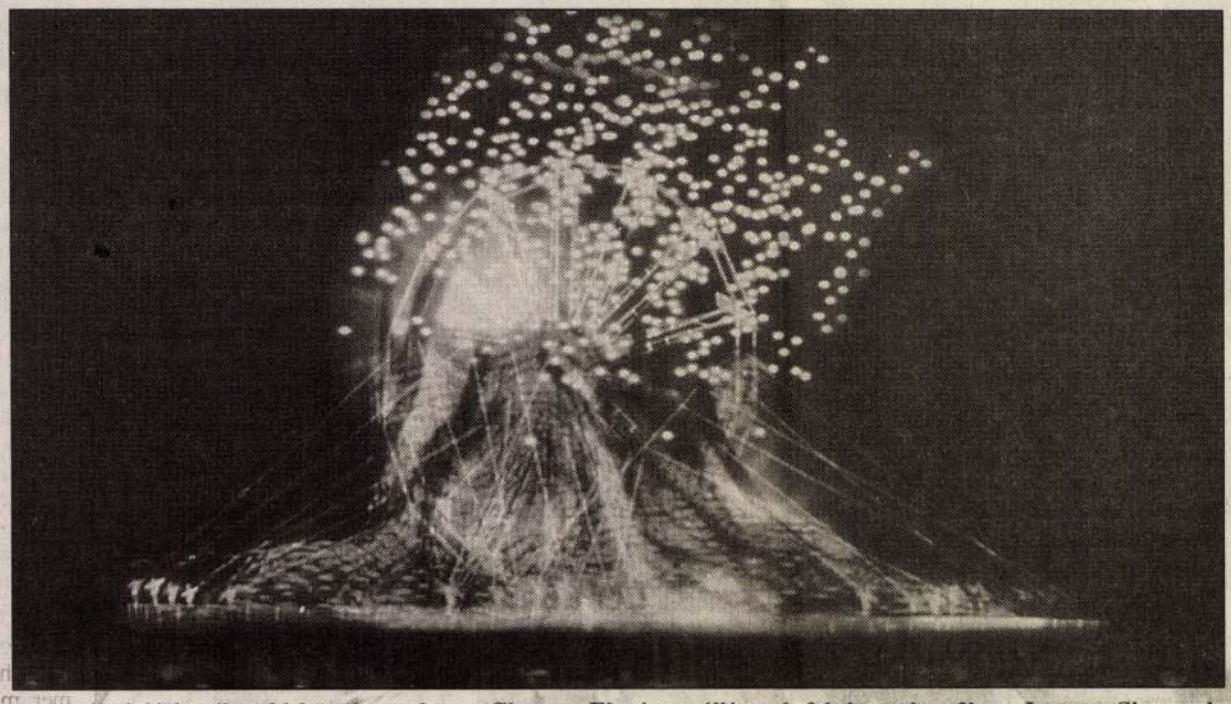

Az egyik óriáskerék a 21 közül, amelyet a Champs-Elysées-n állítanak fel december 3l-re. Jacques Simon elképzelése szerint a hatalmas növénylepel pontban éjfélkor hull majd le

Piknik Dunkerque-től a Pireneusokig

A Párizst átszelő hosszúsági kör 1200 kilométer hosszú franciaországi szakasza Dunkerque-től a Pireneusokban lévő Prats-des-Mollóig húzódik. 337 települést, húsz megyét, nyolc régiót szel át. Homokdűnéket, a Louvre udvarát, a Luxembourg-kertet, Carcassonne erődített városát és a Pireneusok csúcsait. A hosszúsági kör mentén novembertől egész Franciaországban fákat ültetnek (a Louvre udvarára, ahol fát nem lehet ültetni, pázsitszőnyeg borul majd), hogy maradandóvá tegyék a 2000. évet. Új turistautat is kialakítanak, amelynek mentén az érintett területek régészeti kincseit fedezheti fel a látogató. Ez a vonal lesz a tengelye az évszázad piknikjének, amelyet Paul Chemetov építész ötlete alapján rendeznek meg 2000-ben a franciák nemzeti ünnepén, július l4-én. Az eseményre három–négy millió embert várnak. Az ország minden régiója saját ínyencségeivel készül az alkalomra. A nap hatalmas légi parádéval ér véget.

A 2000. év tiszteletére tervezett franciaországi programok listáját a francia idegenforgalmi hivatal, a Maison de la France budapesti képviselője átadta Sárváry Katalin iparművész-divattervezőnek azzal a kéréssel: mutassa meg végzős tanítványainak, hátha alkotásra ihleti őket. A hét fiatal iparművész-divattervező 13 mókás modellt tervezett. Varga Viktória: Óra, Bor; Molnár Mária Virág: Kapuk, A kerekek; Mészáros Dóra: A szépség, Afrika, Kontur Réka Divat/Mutáció, A világ gyerekei; Gyulai Natália: Piknik; Rományi Nóra: Légi parádé, A világ gyerekei; Herwerth Mónika: Périphérock, Hajók címmel. A fiatal diplomások, amint a képek is bizonyítják, remekül vizsgáztak.

Pihenés az ünnepek alatt

Az utóbbi években sok család az év végi ünnepeket sütés-főzés helyett pihenéssel, levegőváltozással tölti: December 22–27. között tetszés szerint kiválasztható, négy éjszakára félpanziós ellátással több, sokak által kedvelt üdülőhely fogad vendégeket. Az erdei sétautak szomszédságában, a soproni Lövérekben fekvő Hunguest Hotel Maróniban páros jelentkezésnél a személyenkénti és éjszakánkénti tarifa 4100 forint. Mód nyílhat telelésre a fedett uszodás, külön gyermekmedencés, kondi- és játéktermes, bowlingpályás, sportcentrumos balatonszéplaki Ezüstpart Hotelben is, itt személyenként és éjszakánként a felnőtteknek 4225 forintot kell fizetni. Ugyanezen időszakban Zalakaroson a Gránit gyógyfürdővel fedett folyosóval összekapcsolt Hunguest Freya Hotelben 4450 forintot kell fizetni, míg a Mecsekben lévő, csodálatos panorámájú pécsi Hotel Kikeletben 5500 forint a személyenkénti felnőttdíj. Valamennyi említett szálloda háromcsillagos, színes tévével, minibárral, telefonnal felszerelt, összkomfortos, kétágyas, pótágyazható szobák várnak a vendégekre. Ha szülők, nagyszülők gyermeket visznek magukkal, két év alatti gyerekért nem fizetnek, ezen életkor felett pedig – a pótágy miatt – a felnőttdíjból 30 százalék engedményt nyújtanak.

Az említett árak csak legalább négyéjszakás pihenésnél alkalmazhatók, amelyben természetesen a karácsonyesti ünnepi vacsora díja is szerepel. Színes és változatos programajánlattal várják a vendégeket a szállodákban. A soproni helyek a 06-99/312-549, a zalakarosiak 06-93/340-225, a pécsiek a 06-72/512-900, a balatonszéplakiak a 06-84/350-793 számon köthetők le. A karácsonyi kínálat az említett négy helyszínnel nem merül ki, az egyéb pihenési lehetőségekről, árakról munkanapokon 9–12 óra között a 309-1456 és 1457 számokon kapható tájékoztatás. **(bányai)**

A Magyar KONYHA hét végi ajánlata

Hagyományosan, gazdagon

Közeledik a karácsony. A Magyar Konyha, a népszerű gasztronómiai magazin *Polgári konyha* rovatában az ünnepkor szokásos hal és édesség elkészítéséhez ajánl olvasóinak régi-új módít: ha egy kis itallal megbolondítjuk a fogásokat, még ünnepélyesebbé tehetjük a lakomát.

Caramell Charlotte rumos csokoládéval

Hozzávalók – a vékony piskótához: 3 db tojás, 6 dkg liszt, 6 dkg kristálycukor.

A töltelékhez: 1 evőkanál sárgabarackíz, 2 kanál kristálycukorból karamell, pudingporból tejjel összefőzött sárgakrém, 2 dl tejszín keményre fölvert habja, 1 dkg zselatin, friss citromfű vagy mentalevél (esetleg friss eper), 4 cl édes likőr, 2 dl hideg csokoládémártás.

A fölsorolt anyagokból sütőpapíron vékony piskótalapot készítünk, amit hosszában félbevágunk, és a barackízzel megkenve mini piskótatekercccsé szorosan összegöngyöljük, majd lehűtjük. A tejből, a pudingporból a karamellalap hozzáadásával hagyományos krémet főzünk, amit a likőrrel ízesítünk, és csomómentessé, hűlésig keverünk. Lazán hozzákeverjük a tejszínhabot és leheletnyi olvasztott zselatint. Az őzgerincformát a vékonyra szeletelt piskótaroládokkal egyenletesen beburkoljuk, majd hozzáadjuk a kész karamellpudingot, és hűtőben jól összeérleljük. Tálalásnál a formából kiborítjuk, daraboljuk, és rumos csokoládéöntettel körbelocsolva tálaljuk, friss zöldfűszerekkel, esetleg csokoládéráccsal díszítjük.

Elkészítési idő: 3/4 óra, egy adag: 2070 kJ/500 kcal, ajánlott ital: 1993-as ötputtonyos aszú, Hétszőlő Pincészet.

A Magyar Konyha – elsősorban gyermekek körében – közkedvelt rovata a *Haspók*. A lap munkatársai most Budakeszire látogattak egy pedagógus testvérpár szíves invitálására, így alkalmuk volt részt venni a szülők és gyerekek ünnepi előkészületeinek örömében: a közös mézespuszedli-sütésben.

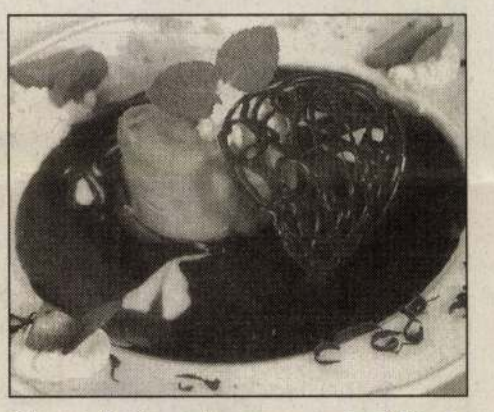

Caramell Charlotte rumos csokoládéval

Karácsonyi kókuszpuszedli

Hozzávalók: 15 dkg liszt, 25 dkg cukor, 5 dkg piskótamorzsa, 8 dkg vaj, 30 dkg kókuszreszelék, 4 egész tojás.

A tojást, a vajat és a cukrot habosra keverjük. Hozzáadjuk a lisztet, a piskótamorzsát és a kókuszreszeléket.

Sütőpapírral bélelt vagy kivajazott tepsibe – esetleg sütőlapra – két kávéskanál segítségével kis halmokat formázunk. Kis lángon, 80 °C-os sütőben 45 percig sütjük.

Ha a tészta kihűlt, fölolvasztott tortabevonóba mártogatjuk, és a halmocskákra egy-egy fél mandulát helyezünk. (Igen gyorsan és könnyen elkészíthető csemege.)

„Székely Bertalan (történelmi) festész”

Székely Bertalan kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában

GOSZTONYI FERENC

Figyelmezetten szerkesztett, alapos, a hatalmas életműből hiányérzetet alig keltően válogatott anyaggal és nagyszerű tanulmányokat tartalmazó katalógussal tisztelgett a Magyar Nemzeti Galéria *Székely Bertalan* munkássága előtt. A tárlatra látogatók bizonyára elégedetten távoztak: azt kapták, amire az egyik legismertebb magyar festménnyel (érdekes statisztikai kutatás lenne, amely azt vizsgálná, melyek ezek), az *Egri nők*kel hirdetett plakát alapján számíthattak: „hagyományos” és „szép” kiállítást, egy múltba zárulni látszó életmű történeti szempontú megidézését. Ez önmagában nem is lenne baj. A baj csak az, hogy a katalógus szerzői által sugallt alaptételt: a Székely-életmű (valóban) felvillanyozó problematikusságáról és a kutatás mai tudományos állását az installáció nem közvetítette. E kommunikatív gesztus nélkül pedig, az újra kiállított, szép háttér előtt, ízlésesen celebrált képek csak a recepciótörténet egy korábbi fázisában megrekedtként voltak érthetők: így a kiállítás korábbi olvasatokat konzervált, saját ja-

Székely Bertalan: Thököly Imre búcsúja, 1875, olaj, vászon, 159×222 cm

választása alkotmányos jellege miatt. E korokat-eseményeket bemutató képek első, egy kompozícióba zárt ciklusa Orlai Emese álma című litográfiája (1864).

Hasonlóan átmeneti műtípus a továbbélő *történelmi portré* is. Korszakunkban *Jakobey Károly* szinte az összes magyars erdélyországi történelmi személyiséget megfestette. Litográfiasorozatok készültek továbbra is ilyen portrékból (*A magyar ősök képcsarnoka, Magyar történelmi arcképcsarnok,* az 1860—61-es enyhülés idején *A nemzet vértanúi, Az 1849-i magyar tábornokok arcképcsarnoka*). A litográfia mint a történelmi festészetnek is terjesztője közvetítette a kor aktualizált történelmi állásfoglalásait a Műegylet, a Képzőművészeti Társulat és a különböző periodikák (Napkelet, Nefelejts, Hölgyfutár, Divatcsarnok, Az Ország Tükre) műlapjaiként. Önálló sorozatokként, szöveggel kísérve is megjelentek (*J. N. Geiger: Képek Magyarország történetéből,* 1862; Vahot Imre kiadásában Vizkelety: *Magyar történeti képcsarnok* stb.), valamint a nagy naptárak képanyagában (Emich Gusztáv kiadásai), végül az illusztrált történelemkönyvekben (Szemlér rajzai Pásztovai K. J. *Magyar történeti képes album*ában, 1867.), melyek — korszakunk végén — a történelmi eszmék kifulladásáról, szerepük megszüntéről tanúskodnak. (Korszakunkban jelent meg műlapként az első „fotográf másolat", Székely *Dobozi*jának reprodukciója, 1868.)

A történelmi festészetben érzékeltetett eszmék természetesen nemzeti történelmi eszmék voltak. Az önkényuralom miatt elsősorban az államiság kérdésével foglalkoztak. Egymás mellett s egymásra is hatva a függetlenség és az alkotmányosság eszméje fogalmazódott meg. A forradalom előtti korszak demokratikus nemzeteszméje szükségszerűen szorult a háttérbe, noha az irodalom fenn tudta tartani (Arany János költészetében) a nemzetalkotó nép gondolatát. A történelmi festészet a nép történelme felé csak korszakunk végén fordult (Madarász: *Dózsa,* 1867; *Dózsa népe,* 1868), talán a történettudomány népmozgalmak iránt fellendülő érdeklődését követve. Erre az időre tehető, noha gyökerei korábbiak, a *hősnő* s vele egy pszichologizáló (Orlai) illetve a társadalmi élet felé nyitó (Székely) tendencia megjelenése is. Mindenesetre még az eszme szükségességéről írt a történelmi festészetben Orlai Petrich *Eszmék a művészet körül* című cikkében (1853), a kor bölcselete és esztétikája pedig az eszmében megfogalmazott ideál és a művészi megoldás reáliránya kiegyensúlyozott viszonyának követelményét állította fel. Az „anyagi és szellemi tényezők" legtisztább egységét a történelmi festészetben látta megvalósulni Szontagh Gusztáv, Erdélyi János. Ezért is mondhatta Eötvös József: „ha valaha Magyar festészet lesz, ez a történelmi festészethez fog tartozni", mely képes arra, hogy a nemzet eszméjét egyáltalán fenntartsa. Eötvös 1848-ban Münchenben gyakran időzött Kaulbachnál. A művészetnek a 19. században tulajdonított erkölcsi hatása mellett a nemzeti tudatot kiművelő képességére talán már ott felfigyeltek. De ezért tartotta Greguss Ágost is a legfontosabb műfajnak a történeti festészetet.

Orlai Petrich Soma: Nádasdy Tamás nádor és Tinódi, 1835, olaj, vászon, 100×83 cm (Fotók: Berényi Zsuzsa)

Eszmeisége, a kivitelezés szakmai nehézsége folytán egy-egy történelmi kompozíció csak valamely műpártoló mozgalom során került méltó helyre. Kevés olyan család volt (Batthyányak, Telekiek, Nádasdyak, Sina Simon), akik történelmi képet rendeltek, éppen az eszmeiség súlya miatt. Általánosabb szokás volt gyűjtést indítani valamely nagyszabású képre, amit azután a Nemzeti Múzeumnak ajándékoztak (Székely: *II. Lajos, Egri nők,* Madarász: *Zrínyi és Frangepán a bécsújhelyi börtönben* című képe így került állandó kiállításon a közönség elé). „A művészet — főképp a történelmi festészet pártolása nálunk csak az egyesületi működéstől várható" — mondotta Eötvös. Ezért is tekintette — Greguss Ágosttal s pártfogoltjával, segítőtársával, Keleti Gusztávval együtt — az állam feladatának a mecenatúrát. Bontakozó kultúrpolitikai koncepciójában azonban a művészet „államerősítő jellegét" is hangsúlyozta, azaz az önkényuralom korában természetesen fogalmazódó eszmék mellett a fennálló rend eszméinek hirdetőjét is látta a történelmi festészetben, utat nyitva a műfaj „alkalmazásának", az állam művészi *önreprezentálás*ának. Elvbarátja, Greguss szavaival az akkor még csak induló tendenciába tartozó művek halottiasak, mert „a művészet csak eszközül szolgál valamely kivívandó tantétel vagy pártelv céljának".

vaslataival adós maradt. Mindezt talán szóba sem hoztam volna, ha a katalógus — éppen ellenkezőleg — nem az új vagy újragondolt régi kérdések és válaszok gazdagságával tüntetne. Ezeket azonban valahogy közölni kellett volna — a legmegfelelőbbnek ítélt installációs segédeszközök igénybevételével — a katalógust nem megvásárló közönséggel is.

Mivel a nagyjából ötven év művészi produktumait bemutató kiállítás gazdagságáról egy rövid kritika keretein belül úgysem lehet számot adni, ezért a címben jelzett problémához fűznék néhány egyszerű, a kiállításhoz is kapcsolódó jegyzetet.

1. „A véletlen úgy hozta, hogy a pécsi és budavári Mátyás templomban találtam foglalkozást, miáltal anyagi helyzetem kissé javult" — jegyezte fel 1900-ban az újra történeti festészettel is foglalatoskodó hatvanöt éves művész, a Mintarajztanoda alakrajz, festés és kompozíció tanára (1903-tól igazgatója), nem sokkal az abszolút csalódást bejelentő mondat: „Kizártak Szana Tamás Magyar Művészek című könyvéből..." után.[1] A Székely életrajz ismeretében nem lehet nem gondolni arra, hogy a kettő alapvetően összefügg: amíg az 1862-ben egy vizuális nemzeti eposzként elképzelt „nemzeti képcsarnok" eszméjével külföldi tanulmányait megszakítva hazatérő — és elképzelését Eötvös József elé terjesztő — Székelynek a történeti festészet szinte az egyetlen reális esélyt jelentette a (nemzeti) kánonba való belépésre, addig az 1870-es évektől annak erőltetése a legbiztosabb mód volt az abból való kihullásra. A nemzeti tematika az 1870-es évektől kettős: tartalmi és/vagy formai csapdahelyzetnek bizonyult. A kiállításon mind láthatók voltak (a hozzájuk tartozó vázlatokkal együtt) a Székely korai hírnevét megalapozó történeti képek: a *II. Lajos tetemének feltalálása* (1860), a *Dobozi Mihály és hitvese* (1861), a *Mohácsi csata* (1862), az *Egri nők* (1867), az *V. László és Czillei* (1869—70) és a *Thököly Imre menekülése* (1873). Székely ez utóbbit tartotta a legjobb történeti festményének, amint arról a Trefort Ágostonhoz írott leveléből értesülhetünk, amelyből az is kiderül, hogy alig több mint tíz évvel hazatérte után, az említett „nemzeti képcsarnok" helyett már csak egy szerényebb és kényszerűen befejezettnek elismert célról, egy „ciklus" kiegészítéséről szólhatott: „A Múzeumban van öt történelmi képem, s Thökölyt is ... oda szeretném juttatni, hogy életem e téren nyom nélkül ne maradjon. Hogy milyen a mű, azt bizonyítani bajos. Meggyőződésem, hogy a Múzeumban levő öt képemnél jobb (...). Kiegészíti a nemzet

Székely Bertalan: Mennyezet-terv No.1. Arany (B), 1899, papír, tempera, 91×65 cm

... történelmét ábrázoló ciklust ..."[2] A kép sokféle szempontból is kulcsdarabja az életműnek, és az alábbi kétségkívül nem a legfontosabb ezek közül, de a benne rejlő problémának: a kriptoportrénak a magyar anyagban megfigyelhető viszonylagos ritkasága miatt mindenképpen figyelmet érdemel. A *Thököly Imre menekülésé*hez tartozik a kiállított egy-egy ceruza- és olajvázlat mellett, a kiállítás egyik nem feltűnő, de különleges darabja: *Pulszky Károly portréja* (1873 előtt) is. A Pulszky Ferenc — a rajz készültekor legfeljebb húszéves — fiát ábrázoló krétarajz ugyanis előtanulmányul, modellül szolgált az ifjú Thököly arcvonásaihoz. Pulszky Károly (1853—1899), az egyik első — 1877-ben Lipcsében Raffaello antik stúdiumaiból diplomázó[3] — professzionális magyar művészettörténész később, 1884-től az Országos Képtár igazgatója, a rajz készültekor legfeljebb a bécsi orvosi fakultás hallgatója lehetett. Így bármennyire csábító, hogy későbbi érdemeit visszavetítve „a" múzeumigazgató portréjaként (is) csodáljuk e finom — Mravik László szerint[4] végső soron preraffaelita-jellegű — munkát, kénytelenek vagyunk elismerni: az 1870-es évek elején az ábrázolt — nemes vonásain túl — inkább Székely és az idősebb Pulszky barátságának köszönhette a talán véletlen alkalmat a portré elkészültére. A krétarajz nyomán — előtanulmányul a *Thököly*hez — olajvázlat is készült, amely sajnos a jelen kiállításon nem szerepel.[5] A Pulszkyaknál nem számított újdonságnak az effajta közreműködés, Pulszky Ferenc pl. *Brocky Károly:* az *Aranybulla kihirdetése* című festményén az irattekercset kibontó alaknak kölcsönözte vonásait, Pulszky Károly pedig (erről fotó is maradt) szeretett történeti kosztümökben pózolni. A *Thököly*-történet — feltéte-

lezhető — pikáns folytatása, hogy az 1873-as bécsi világkiállításon, az Iparművészeti Múzeum alakuló gyűjteménye számára vásárlásokat bonyolító Pulszky Károly bizonyosan önmagát is megtekintette: ugyanis a világkiállítás magyar osztályán Székely több festménye mellett, a *Thököly Imre menekülése* is szerepelt.

2. Az előbbieknél későbbi és a Székely történeti festményeit az 1870-es évektől fogadó, egyre erősödő ellenszenvet megsínylő darab a *Zrínyi kirohanása* (1884—85), amelyet nyilvános bemutatóján, a Képzőművészeti Társulat 1885-ös kiállításán, egy kis mellékterembe száműztek a rendezők; Székely szerencséjére az ellentétes tendencia sem hiányzott: ugyanebben az évben jelent meg Henszlmann Imre *A képző-művészetek fejlődése* című nagy tanulmánya, benne Székely pozitív értékelésével.[6]

A századvégre történelmi képpel bajlódni — különösen az 1867 után színre lépő második műkritikus, illetve művészettörténész generáció szemében — szinte életkori sajátsággá vált: „A történelmi festészet terén valamelyes hagyományaink lettek volna, de ifjabb nemzedékünk történelmet, hagyományt cserben hagyott (...). A virágos kertet, a cziczával játszó gyermeket ábrázoló festmény megjárja akkor is, ha nagyon középszerű; a történelmi festmény halálos ellensége a középszerűnek; impresszionista nem igen botlik meg, a történelmi festő könnyen elbukik." — írta 1895-ben Pasteiner Gyula[7], a kor egyik vezető kritikusa, a művészettörténet egyetemi tanára, Székelynek pedig — törekvéseire ügyet sem vető — mintarajztanodabeli kollégája. Általában elmondható: ezek a történeti festészettel kevéssé rokonszenvező — a 48-as eszmék iránt jórészt már érzéketlen — „fiatal" kritikusok a történeti festmények silánynak ítélt átlagprodukciója alapján foglaltak állást, minőségi alapon, általános, műfajelméleti kérdésekben. Székely és a kortárs művészettörténészek, illetve kritikusok kapcsolata nem volt felhőtlen, jobbára tudomást sem vettek róla; sőt, a kor egyik vezető publicistájával, egyben igazgatójával: Keleti Gusztávval kimondottan ellenséges volt a viszonya.

3. A késői falkép-megbízásokig nem akadt Székely képességeihez igazán méltó feladat, e falképeken azonban Székely újra a hozzá talán legközelebb álló, történeti tematika formaproblémáival foglalkozhatott. Az elkészült és meg nem valósult falképekhez tartozó vázlatokat, az előkészítő processzus emlékeit tanulmányozva — „a vázlat, amiről egy el nem készült falképre kell gondolni", amúgy is bonyolult gondolati absztrakciója mellett — könnyen elhomályosul a tervezett befoglaló architektúra, az értelmet adó építészeti és kulturális „keret" kérdése: az, hogy Székely faldekorációs megbizatásai (egy számban is jelentős részükben), a purista restaurálás „katasztrófa sújtotta", stílszerűen átépített objektumaihoz: a pécsi székesegyházhoz, a budavári Mátyás-templomhoz, a mellé tervezett Halászbástyához és Vajdahunyadvárához köthetők. E szerint Székely történeti festőkénti újabb szerephez jutása a „stílszerűség" követelményéhez való alkalmazkodó képességével, művészetének éppen szélesebb körű recepcióját gátló, akadémikus jellegével hozható összefüggésbe.

Székely Bertalan és Schulek Frigyes fotója, 1890-es évek eleje

Székely Bertalan: Pulszky Károly arcképe, 1873 előtt, papír, kréta, 31×20 cm (Fotók: Berényi Zsuzsa)

Ezen munkák egy részében szinte műhelykapcsolatban állt az említett építkezések egy részét hosszabb-rövidebb ideig vezető, tervező, hozzá hasonlóan kutató-elmélkedő hajlamú *Schulek Frigyes* építésszel, mintarajztanodabeli tanártársával. Schulek önéletrajzi feljegyzéseiben mint egyik legközelebbi munkatársról és — a purista műemléki helyreállítások elleni egyre fokozódó támadásokban maga is sebeket szerezve — szintén „meg nem értett" sorstársáról szólt, a Mátyás-templomban végzett közös ornamentika-rekonstrukciójuk kapcsán Székelyről, akinek talán történelemszemlélete sem állt nagyon távol Schulekétől: „A mostani felfogás mindenütt belejátszik, és veszélyezteti az eszményi czélt: a régiek szellemében való hű helyreállítást. És e tekintetben a tervezőnek és vezetőnek sokszor önmagát is meg kell tagadnia; meg kell tagadnia, amennyire lehet, hogy a XIX. század szülöttje. Műszaki és eszthétikai látókörét a rég múlt századok eszmekörével kell azonosítania. És ha mindezt megtette, annak a veszélynek van kitéve, hogy kortársai meg nem értik. Egyelőre csak korlátolt számú szakember vagy külföldi fogja föl helyesen az intentiót és sejti azt a temérdek munkát, melyet Székely Bertalan festész tanártársam által hűségesen támogatva a decoratív kiképzésbe fektettem. Ide tartoznak a színes ablakok is, melyeknek cartonjait együttesen készítettük."[8]

Ez a kapcsolat és tanulságai akarva-akaratlanul is, de „bekeretezték" az installációt, hiszen a látogató a *Mátyás-templom ornamentikájá*val díszített fal melletti bejáraton lépett be, és a kiállítást lezáró fotók (köztük egy, az üvegablak-terv kartonja előtt felvett Székely—Schulek kettős portré!) vitrinjét elhagyva lépett ki a kiállításból.

JEGYZETEK

1. A Székely-idézetek forrása: *Székely Bertalan válogatott művészeti írásai,* válogatta, a bevezetést és a jegyzeteket írta Dr. Maksay László, Bp. 1962, 189.
2. Uo., 151—152.
3. Erről: Eisler János: Pulszky Károly művészettörténeti írásai. In: *Pulszky Károly emlékének,* szerk.: Mravik László, Bp. 1988, 47—48.
4. Mravik László: Pulszky Károly és a historizmus az iparművészetben. In: *A historizmus művészete Magyarországon,* szerk.: Zádor Anna, Bp. 1991, 253.
5. Reprodukálja: Haulisch Lenke, *Székely (1835—1910),* Bp., 1964, 17. kép.
6. Henszlmann Imre: *A képző-művészetek fejlődése,* vagy *Henszlmann Imre. Válogatott képzőművészeti írások,* szerk.: Tímár Árpád, Bp., 1990, 348.
7. Pasteiner Gyula, A Képzőművészeti Társulat tavaszi tárlata, *Budapesti Szemle,* 83. köt., 1895, 142, kiemelés tőlem.
8. *Schulek Frigyes építész (1841—1919) önéletírása 1895. február 22-én,* szerk. Dr. Horváth Alice, Bp., 1991, oldalszámozás nélkül, kiemelés tőlem.

SZÉKELY BERTALAN

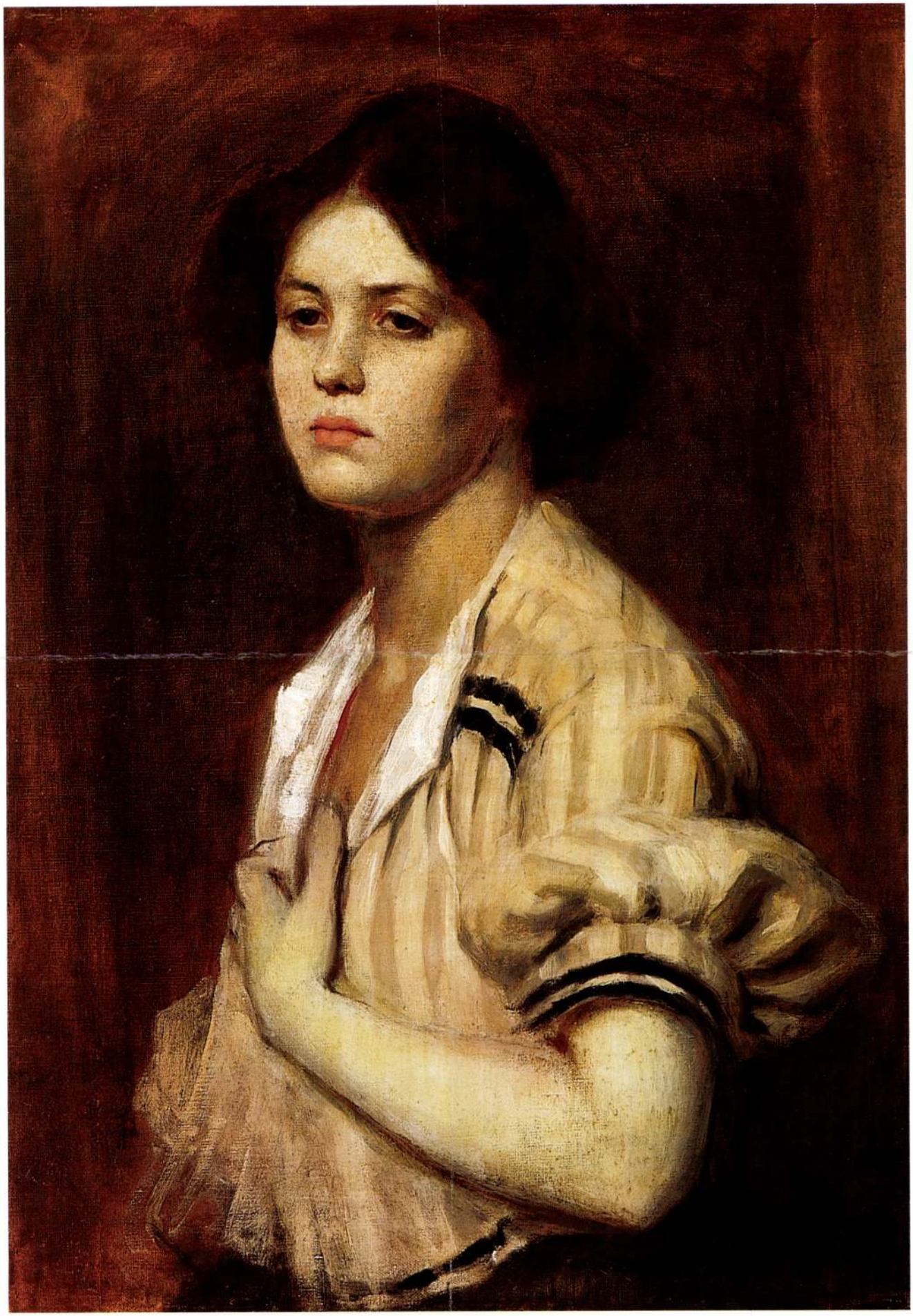

150

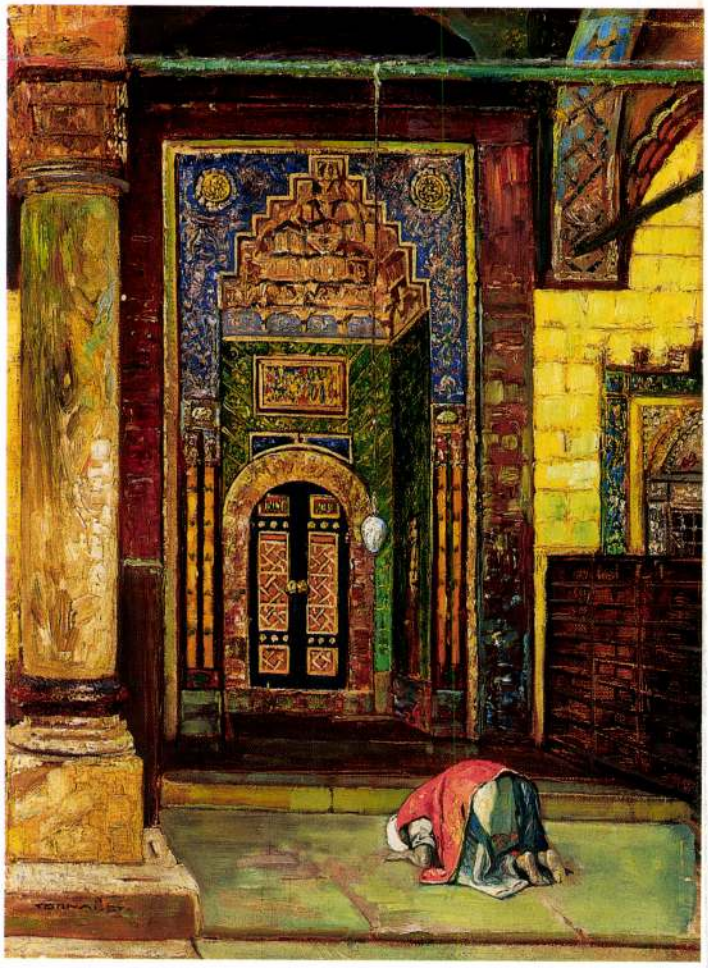

151

150 ▪ DEÁK-ÉBNER LAJOS (1850–1934)

Déli pihenő

24,5 × 41,5 cm
Olaj, fa
Jelezve jobbra lent: Ébner

Kikiáltási ár: 280 000 Ft

151 ▪ TORNAI GYULA (1851–1928)

Mecset előtt

54 × 40 cm
Olaj, vászon
Jelezve balra lent: Tornai Gy.

Kikiáltási ár: 320 000 Ft

152 ▪ LOTZ KÁROLY (1833–1904)

A kútnál

98 × 48 cm
Olaj, vászon
Jelezve jobbra lent: Lotz K
Restaurált
Szerepelt a BÁV 44. aukcióján, 183. tétel, 1977. december

Kikiáltási ár: 1 800 000 Ft

SZÉKELY
2002. BERTALAN

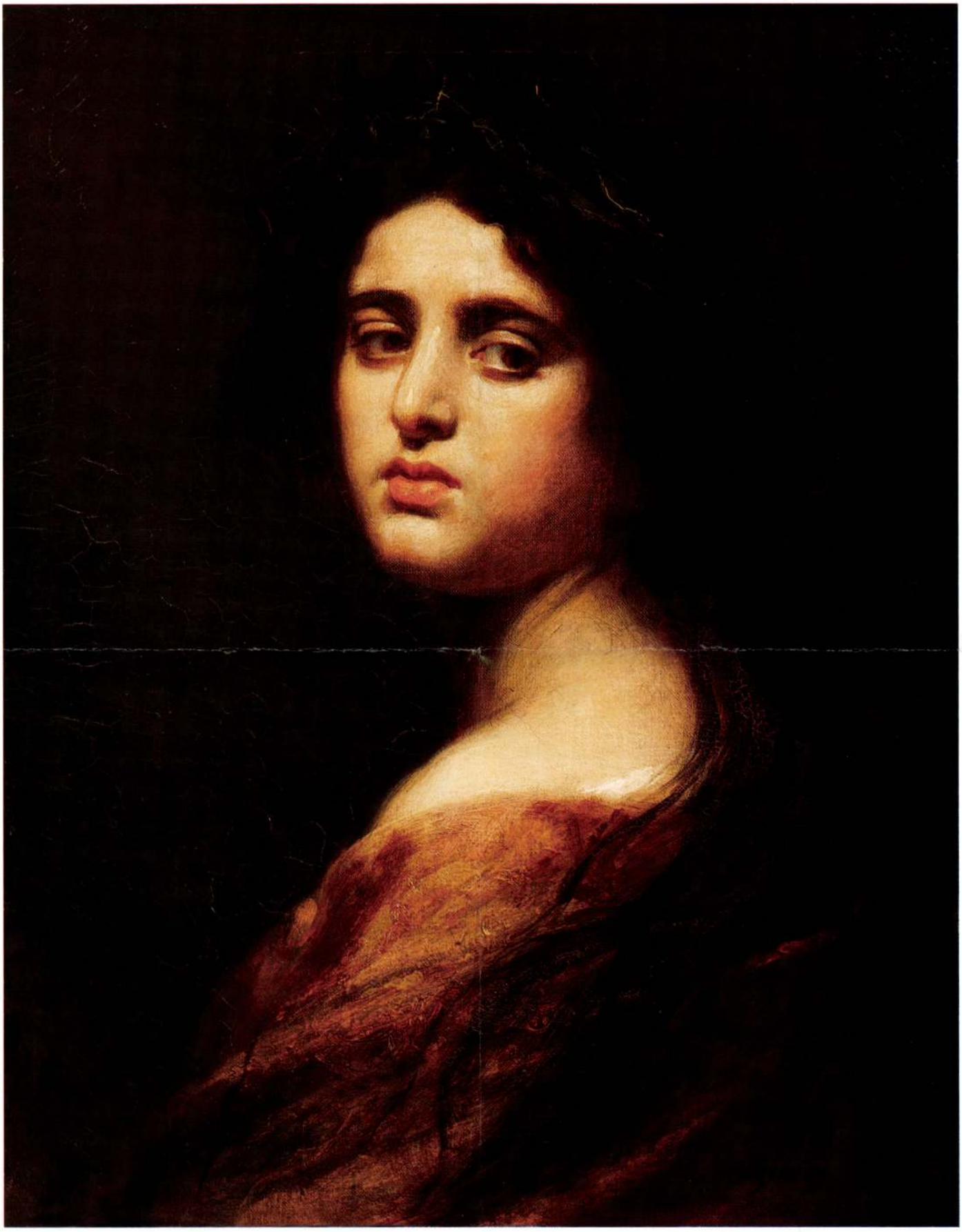

100

100 ▪ ANTON PICK (GÖRZ, 1840–1905)

Alpesi táj tengerszemmel

68,5 × 105,5cm
Olaj, vászon
Jelezve jobbra lent: A Pick

Kikiáltási ár: 450 000 Ft

101 ▪ MARKÓ ANDRÁS (1824–1895)

Itáliai táj vágtató lovakkal, 1871

104 × 138cm
Olaj, vászon
Jelezve balra lent: And. Markó 1871

Kikiáltási ár: 4 500 000 Ft

SZÉKELY BERTALAN

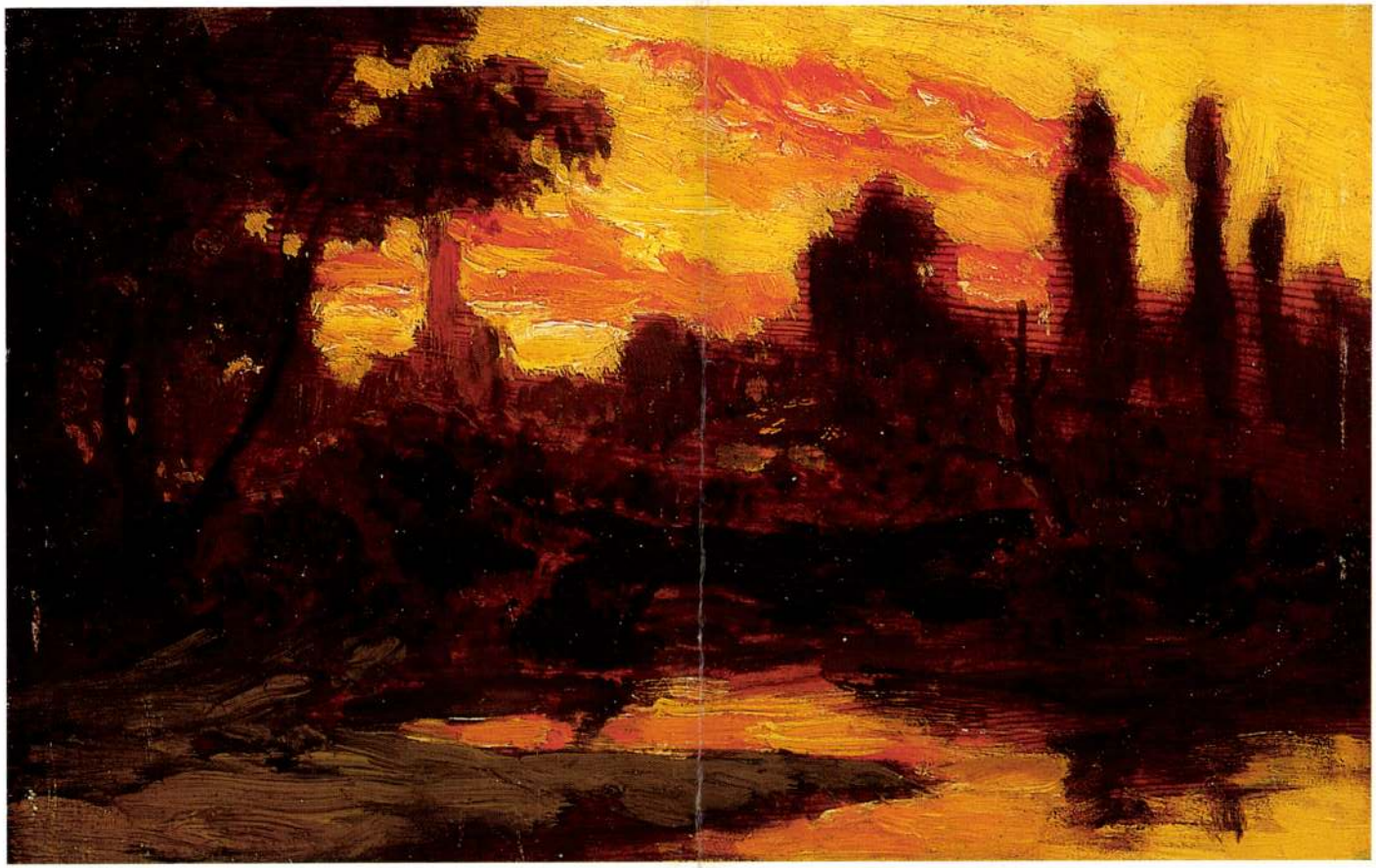

68 ▪ SZÉKELY BERTALAN (1835–1910)

Alkony

20 x 31,5 cm
Olaj, fa
Jelzés nélkül
MNG: 1385

Kikiáltási ár: 550 000 Ft

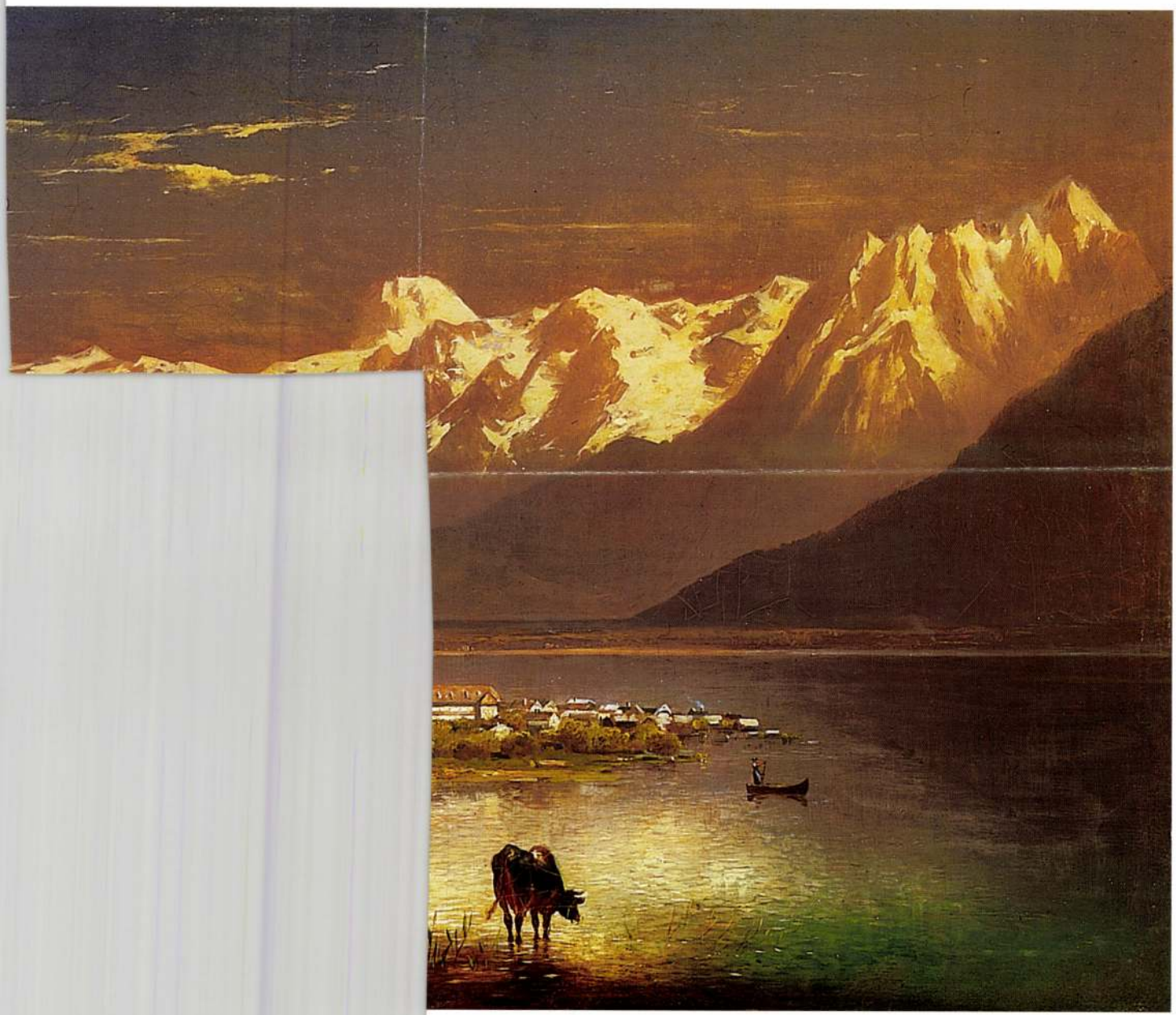

SZÉKELY BERTALAN

45. ▲
Székely Bertalan (1835-1910)

Szadai táj
Olaj, lemezpapír 39,5x50 cm
Jelzés nélkül

Védett

Kikiáltási ár: 320 000 Ft

46. **Munkácsy Mihály** (1844-1900)

Virágcsendélet, 1885
Olaj, fa 65x53 cm
Jelezve balra lent: à la bon amie Bert (sic!) Munkácsy 1885

Védett

Kiállítva:
- Az Ernst Múzeum Aukciói LI. 201. szám, V. tábla és LII. 1992. szám, XII. tábla.
- BÁV 26. Képaukció 1758. szám.

Reprodukálva:
- Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei, Budapest, 1958. CCVIII. tábla 464. (A képjegyzékben tévesen 1888-ra datálva).
- Az Ernst Múzeum Aukciói: mint fent.

Kikiáltási ár: 15 000 000 Ft

A virágcsendélet mint festői műfaj

A virágcsendélet mint műfaj az életöröm, az érzéki szépség kifejezése. Nem véletlen, hogy a 17. századi Németalföldön született, az öntudatos és szabad polgárság kialakulásának évtizedeiben, a ritka porcelánokat és ragyogó ezüsttárgyakat felvonultató asztali csendéletek párjaként. Rubens korában a virágzó nők és a pompás csokrok képviselték mindazt, amiért élni érdemes, és amivel élni kell, amíg lehet, hiszen a női szépség múlandóságánál csak a virágok esendőbbek. Talán ezért is helyezték csokraikat sötét háttér elé a holland és a flamand mesterek: a vissza nem térő, ragyogó pillanat, az élet maga villan fel a barnás-fekete mélység előtt kibontakozó színorgiában.

Munkácsy és a téma

Munkácsy legkorábbi virágcsendélete 1876-ban keletkezett és sokkal visszafogottabb, klasszicizálóbb, mint pár évvel később festett társai. (Ma egy luxemburgi magángyűjtemény darabja, reprodukcióját lásd: Joseph Kohnen: Munkácsy und Luxemburg, 1984. p. 158). Ennek magyarázata lehet, hogy Munkácsy csak 1877-78-ban kezdte tanulmányozni a németalföldi festőket, feltehetően Hans Sedelmeyer bécsi származású műkereskedő hatására, aki szinte kizárólag régi mesterek képeivel kereskedett és a fiatal magyar festőre is *„régiessége"* okán figyelt fel.

A *Milton* kiemelkedő sikere után olyan tíz évre szóló szerződést kötött vele, amelyben benne foglaltatott, hogy a következő évtizedek képeinek témáját közösen választják ki, így elképzelhető, hogy Munkácsy Sedelmeyer javaslatára fordított nagyobb figyelmet ez iránt a korábban számára érdektelen műfaj iránt. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy a ma ismert virágcsendéletek zöme nem szerepel a Sedelemyernek átadott műveket listázó Számlakönyvben, hanem, feltehetően a festő ajándéka képpen barátai, ismerősei tulajdonába került. Így például, az egyik legszebb, a lírai hangulatú *Nyár* (1881, Végvári 316.) eleve Madame Chaplinnek készült, nagyjából akkor, amikor az asszony nemrégiben aukcionált szép arcképe.

1885

1885-ben két nagy képterv foglalkoztatta Munkácsyt, aki ekkor dolgozott a *Mozart halála* és a bécsi *Kunsthistorisches Museum* mennyezetének vázlatain. Közben Düsseldorfban, Kölnben, Münchenben és Bécsben járt, és súlyosbodó betegsége miatt két ízben is fürdőre kényszerült. Feleségének szóló levelei arra vallanak, hogy egészségi bajai mellett anyagi gondok is nyomasztották. Kérte az asszonyt, próbálná csökkenteni fényűző életmódjuk kiadásait. Ő maga rengeteget dolgozott, a nagy kompozíciókkal párhuzamosan több portrét, és szalonzsánert festett (*Grünfeld Artúr zongoraművész arcképe, Női arckép, Beszélgetők, Mézeshetek I-III.*), de ekkor készült az életmű egyik csúcsát képviselő *Szent asszonyok a keresztfa alatt* is, amelyik a drezdai képtárban függött 1945-ös pusztulásáig.

A Bert-nek dedikált virágcsendélet

Végvári Lajos tévesen 1888-ra datálta a képet, annak ellenére, hogy talányos dedikációja mellett jól olvasható az 1885-ös évszám. Sajnálatos módon nem sikerült kideríteni ki volt *Bert*, feltehetően egy hölgy, bár a *bon* (jó, kiváló) melléknév hímnemű alakban szerepel a nőnemű *à la* és *amie* (barátnő, -nek) alakok mellett. Többen feljegyezték köztük – Justh Zsigmond is 1888-as *Naplójában* – hogy Munkácsy nem tudott jól franciául. Meglehet. Ez a hibás ajánlás mégis inkább a sietős elírás következménye, mint a tudatlanságé.

Maga a kép, miközben a Nemzeti Galériában látható úgynevezett *„nagy" Virágcsendélet* (Végvári: 317.) kompozícióját ismétli, drámai hangvételű. A majdnem fekete háttér előtt szenvedélyesen lobogó kadmiumvörös és krómsárga virágok, a kék váza, melynek árnyalata Munkácsy palettájának egyik legjellemzőbb képviselője, már az utolsó évtized szimbolizmusba hajló expresszivitását előlegezik.

A kép fatáblájának hátoldalán látható „Dubus" márkajelzés azt a Bd. Malherbesen található festőkellék kereskedőt jelöli, akinek a neve többször előfordul Munkácsyék könyvelésében. (o. u.)

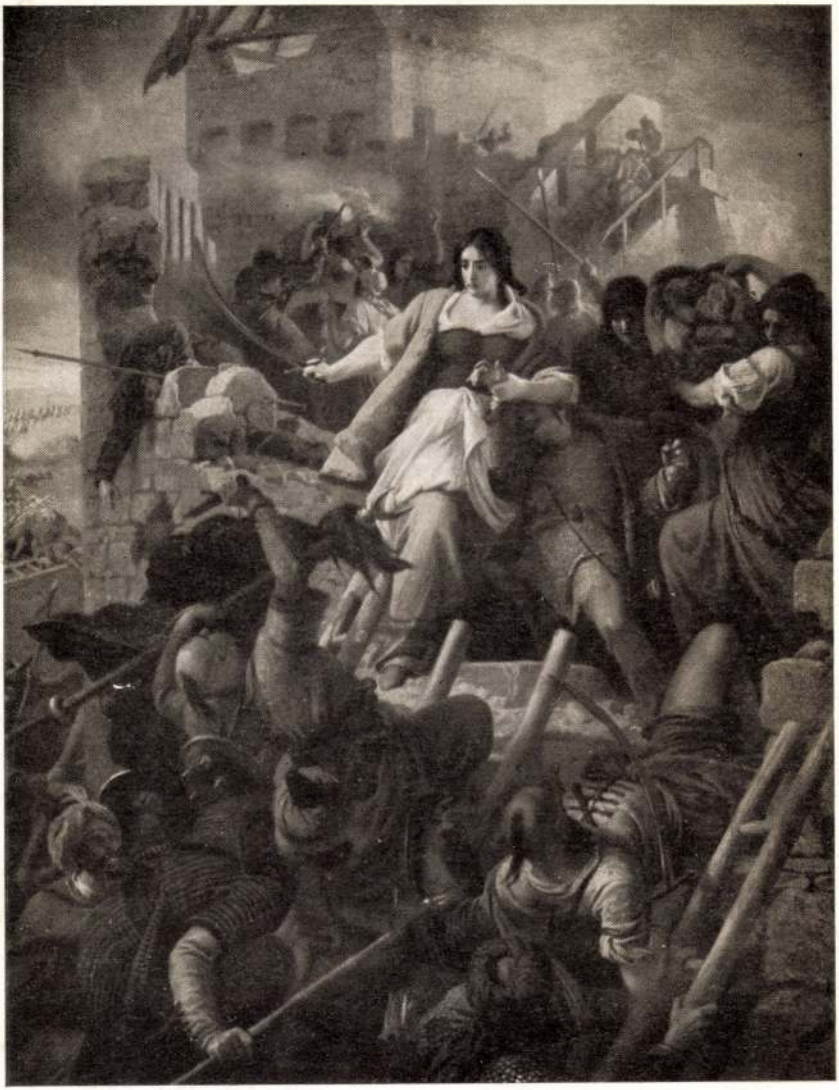

ORSZÁGOS SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

SZÉKELY BERTALAN

KIÁLLÍTÁS

MŰCSARNOK

1955

ORSZÁGOS SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

SZÉKELY BERTALAN

KIÁLLÍTÁS

BUDAPEST
1955

A kiállítást szervezte és rendezte:

BÉNYI LÁSZLÓ

A rendező munkatársa és a katalógust összeállította:

DOBAI JÁNOS

A műveket restaurálta:

SÁRDY BRUTUS
VASADI HERMAN
LAKOS LAJOS
ZSIGA JÓZSEF
TÚRÓCZI ISTVÁN

A fotókat készítette:

PETRÁS ISTVÁN

SZÉKELY BERTALAN

1835—1910

Székely Bertalan, akinek életművét születésének százhuszadik évfordulóján közönségünk a kiállításon megközelítő teljességében megismerheti, egyetemes elme volt, aki azt a hatalmas célt tűzte maga elé, hogy művében, melyet hátrahagy, az emberi élet gazdag egészét felölelje. A köztudat joggal mint a legnagyobb magyar történeti festőt tartja számon, — de történeti kompozíciói mellett, melyekkel nagy költőink méltó társaként tartotta ébren a nemzet lelkiismeretét, hazai művészetünk realista fejlődésében rendkívül fontos életképeket, portrékat és tájakat is festett. Legelső monumentális falfestőink közé tartozott, s ezen a területen kifejtett munkássága egymagában is elegendő volna, hogy ne csak a hazai, de az európai művészet történetében is megtisztelő helyet biztosítson személyének. Művészetének mindez a sok értéke azonban a maga korában jelentős részben kevéssé megértett és kiaknázatlan maradt: Székely is osztozott a feudál-burzsoá társadalomban élő művész sorsában, ki többre becsüli magát, semhogy az uralkodó osztály kiszolgálójává váljék. Tehetségét sokszor mellőzték, képességeire egyre kevésbé tartottak igényt. Életműve a maga gazdagságában is csak töredéke annak, amit vázlatainak és terveinek tanúsága szerint alkothatott volna. Emellett művészi fejlődése során az élet egyre újabb és nehezebb problémáival kellett megküzdenie. Művészete ezért nem is volt végig egységesen kibontakozó egész: a realizmus e nagy úttörőjének munkásságában a töretlen felfelé ívelő fejlődés hosszú szakaszai után átmenetileg olyan ellentmondásos törekvések is jelentkeztek, melyek pozitív értékek és új művészi eredmények kivételes bősége mellett bátor művészi lendületének megtörését mutatják.

Székely Bertalan tragikus sorsú művész volt, kinek tragikuma korának viszonyaiból és az ő történeti helyzetéből törvényszerűen következett. 1835-ben született Kolozsvárott, kormányszéki tisztviselő családjában. A nagy nemzedéknek egyik utolsó fia volt, mely még a reformkor hazafias humanizmusában nevelkedett : annak a kornak légkörét szívta magába gyermekkorában, amikor a költő szavai szerint „küzdött a kéz, a szellem

működött, — lángolt a gondos ész, a szív remélt." A nehézségek ellenére, melyek az 50-es években Erdélyben egy művészi pályára induló ifjú előtt állottak, hamarosan kibontakozott tehetsége, melyben a képzelet ereje a valóságmegfigyelés példátlan szorgalmával egyesült. Már tíz éves korában meglepő tökélyű másolatokat készített metszetek nyomán, és Bécsben, ahol a Művészeti Akadémián Rahlnál, Geigernél és Führichnél szakmai oktatásának első elemeit nyerte, rebellis egyénisége ellenére is kivívta tanárainak nagy megbecsülését. Érett művészként tért vissza Erdélybe olyan körülmények közé, melyek művészi fejlődését kevéssé segíthették. Szülei és rokonsága a legmerevebben ellenezték pályaválasztását. Alkalmi portrék, cégtáblák festéséből, úri gyermekek rajzra oktatásából tartotta fenn magát, határtalan akaraterővel mégis elérte, hogy 1859. őszén folytathatta tanulmányait, most már Münchenben, hová ekkor oly sok ifjú tehetségünk vándorolt, Piloty műhelyében. Innét küldte haza első remekeit, s ezek a közvélemény széles rétegeinek érdeklődését feléje fordították.

E nagyszabású történeti festményei, a „II. Lajos holttestének megtalálása„ (1860) és a „Dobozi" (1861), melyek gondolata még jóval München előtt megérett benne, művészetünk történetében Madarász Viktor hasonló munkái mellett sorsdöntő jelentőségűek voltak: rendkívüli érzelmi erővel kifejezték a szabadságharc utáni évek tragikus eszmekörét és megindították történeti festészetünk fejlődésének fejlett szakaszát. Közvéleményünk azonnal megértette a képek jelentőségét, közadakozással kerültek a Nemzeti Múzeum tulajdonába. Az ifjú festőt — Eötvös József kezdeményezésére — hazahívták, s ő felcserélte a Münchenben előtte álló biztos pályát a nehéz sorssal, mely ekkor nálunk a művészre várt, ha hazájában dolgozott. Termékeny eszmék seregével tért 1862-ben haza, s a nemzeti elnyomatás körülményei között, a csekély lehetőségek, a megrendelések gyér száma ellenére egyre biztosabb lendülettel fejlődött tovább. Szűk Üllői úti lakásában sorra festette nagyszabású kompozícióit, a „Mohács"-ot (1866) és az „Egri nők"-et (1867), pesti polgárokról és barátairól remek arcképek sorát és rajzolta a magyar grafika történetében kiemelkedő illusztrációit. Ifjúi szelleme szembe tudott nézni minden nehézséggel. 1867-ben ezután váratlan megbizatás érte: a koronázási ünnepségek jeleneteit kellett megfestenie a királyi család számára. Erre a megbizatásra készült munkáival olyan választ adott, mely megpecsételte további sorsát. Akkori festészetünkben páratlan közvetlenséggel és frisseséggel ábrázolt tömegjelenetein közönyét fejezte ki a királyi családdal szemben; tagjait egyszerűen a tömegbe olvasztva ábrázolta. A lapok nagy elismeréssel írtak a munkáról, de a festő — ki még alig volt túl harmincadik életévén — ettől fogva mindig érezhette, hogy tehetségére csak másodsorban van szükség hazájában.

A hetvenes években a kiegyezés következményei már erősen megmutatkoztak, és Székely Bertalannak ez időtől élete végéig olyan világban kellett élnie, mely nemzetárulóinak dinom-dánomával, álerkölcsével és bohó sznobizmusával hazafiúi komolyságától és mély érzelmi kultúrájától rendkívül távol állott. Őbenne még élt gondolat és érzés, képzelet és valóság eleven harmóniájának eszméje, mely a kapitalizmus fejlődése idején az élet minden területén egyre pusztult. Hamarosan ellentétbe került kora átlagával és hivatalos igényével, őt pedig korszerűtlennek kezdték tartani. Ez időben keletkezett legnagyobb történeti vászna, az „V. László és Czillei" (1870) erkölcsi ítéletét szólaltatja meg az országot önös érdekből romlásba döntő nagyurak felett, súlyos líraiságú életképfestészete pedig a szerelem és családi élet mélységesen komoly felfogásával fájó tiltakozás korának mindegyre sekélyesebb érzelmi világával szemben. Egy évtized elteltével már éreznie kellett, hogy törekvései visszhangra nem találnak. Történeti festészetének eddigi alapeszméjét: a túlerővel szemben igaz ügyért elvérzettek harcának pátoszát, utolsó történeti olajképe, a „Zrinyi kirohanása" (1885), még páratlan erővel fejezi ki, de ez a műve már magányos oromként mered ki működésének új fő területéből, falképfestői munkásságából, melyben új művészi problémák tömegével küzködött. Működésének ez a része erősen tükrözi elszigeteltségét. Hosszas belső vívódások, seregnyi kísérlet útján jut el idáig, hogy átküzdve magát az egyházi tematika és a komplikált stílusbeli problémák kötöttségein, melyek a pécsi, kecskeméti és budavári freskóknál felmerültek, utolsó műveinél nagy életteljességű monumentalitással jelenítse meg az ősmagyarok történetét, idézze fel a népi eposz szellemét.

Amikor e műveit alkotta, már teljesen társtalanul állott művészeti életünkben. A Képzőművészeti Főiskolán, hol 1871-től, az intézmény megalakulásától majdnem élete végéig egyszerű tanárként működött, mígnem végül 1903-ban az iskola vezetését és Lotz Károly halála után (1905-ben) a II. mesteriskolát reá bízták, szintén nem kerültek hozzá olyan tehetségű tanítványok, akik méltók lettek volna szellemi örökének átvételére. A századvég új festészeti mozgalmainak idején Székely munkásságában és oktatási módszereiben már akadémizmust láttak a fiatalok; műveinek tekintélyes része műtermében lappangott, mígnem 1911-ben, egy évvel halála után hagyatéki kiállítása ezeket felszínre hozta. Ekkor múló időre még fellángolt hírneve, de ezután újra bekövetkezett művészete körül a csend, mely őt a szadai sírhoz kísérte. Huszadik századi művészeti irodalmunkban is csak kevesen akadtak, akik teljes egészében felmérték, amit nemzeti kultúránk adott.

*

Székely Bertalan művészi jellemzésénél sokoldalúságából kell kiindulnunk, melyet döntő mértékben az ő történeti helyzete magyaráz. Még a kapitalizmus hazai kifejlődése előtt megérett művészi tudatában az egész embert harmonikusan tükröző művészet vágya élt; gondolat, érzelem és erkölcs összhangzatos egységét kereste az életben, mely működésének idején az ő számára már csak mint igény, és nem mint a tapasztalat valósága lehetett jelen. Művészete végső soron annak az állandó és törvényszerűen megújuló belső küzdelemnek volt eredménye, melyet egy humánus és teljes művészetért folytatott. Végtelenül változatos módokon kereste a harmonikus és mély emberi tartalmú pozitív ábrázolás útját, és ez az állandó keresés törvényszerű volt művészetében. A romantika nagy nemzedékének erkölcsi idealizmusát hozta magával, szeme és tapasztalata már a realistáé. A nemzet forradalmi egységének eszméjéből bontakozott ki gondolatvilága, s a valóság, melyben élt, a feudál-kapitalizmus volt. Művészi neveltetése még akadémikus keretek között történt, de már közvetlenül mellette és ő utána nőtt fel a kritikai realizmus nagyszerű nemzedéke, élete végén pedig a szecesszió, az impresszionizmus, majd a modernizmus hullámzó áradatát láthatta. E műtörténeti fejlődési folyamatok méreteinek megfelelő az ő fejlődése is. Első munkáiban még a biedermeier szelleme kísért, de történeti romantikája mellett már Courbet-i realizmusú műveket alkot, élete végén pedig a heorikus-monumentális ábrázolásnak ez egész európai művészetben újból aktuális problémáit feszegeti a nála szokott szívós akaraterővel. Fejlődése a múlt századi festészeti törekvéseknek valóságos példatára lehetne, mindazonáltal, mint a kivételes elméké, teljesen önálló és eredeti volt.

Művészete festészetünk fejlődésének minden ágában olyan eredményeket tartalmaz, melyek nélkül nemzeti festészetünk fejlődését ma már elképzelni sem tudjuk. Történeti festészete, Madarászé mellett megalapozója volt nemzeti festészetünk fénykorának. Itt a drámai ábrázolás volt központi művészi problémája — aminek elméletét is alaposan kidolgozta — s ezzel ezt a művészeti ágat, amikor ennek legnagyobb társadalmi igénye mutatkozott, a nemzeti elnyomatás korában, hatalmas erejű eszmei fegyverré tette. A szabadságharc leverése után pozitív példaképeket akar megjeleníteni hazánk múltjából; indulatba akarja hozni a nézőt, erős érzelmi hatást kíván kelteni, s ehhez a képzőművészeti ábrázolás drámai lehetőségeinek maximális kihasználására tör: a cselekmény tartalmi csúcspontját, a konfliktus kirobbanását közvetlenül megelőző legfeszültebb pillanatot ábrázolja, mely az egész elbeszélést magába sűríti. Festészetének ezzel a drámaiságával és ezzel a nagyfokú művészi sűrítéssel szét akarja feszíteni azokat a korlátokat, melyeket a képzőművészeti ábrázolásban az egyidejűség jelent.

Történeti festészetének művészetünk fejlődésében másik lényeges új vonása a típusábrázolás és a lélektani elemzés mélysége. Történeti képeinek éppen ez a belső tartalmassága teszi drámaiságukat hitelessé. Semmi sincs, amitől jobban irtóznék, mint a póz üressége, a mutatós látszat, amire pedig drámai motívumai oly könnyen csábíthatták volna. Képeinek meggyőző történeti hangulata elsősorban az alakok egyéniségének és történeti típusának elmélyült ábrázolásán alapszik, s csak másodsorban a környezet és a viselet megjelenítésének tudományos pontosságán, amivel szintén rendkívül fontos szerepet töltött be művészetünk fejlődésében. Történeti festészete az idők folyamán jelentékenyen átalakult, s az utolsó munkáknál érte el csúcsát. Történeti művészete a tömegek egyre szélesebb és szerepük egyre mélyebb ábrázolásának irányában fejlődött ; a történelmi hős és a tömeg kapcsolatának megjelenítése egyre magasabb színvonalú bennük. A „Dobozi"-nál (1861) ez a probléma még nem foglalkoztatja, első jelentkezésével a „Mohács"-nál (1866) találkozunk, mely már nagyszabású tömegjelenet, viszont itt lemond a történelmi hősnek, mint a mű alapeszméjét legteljesebben kifejező típusnak kiemeléséről. A történelmi hős és a nép kettős motívuma először az „Egri Nők"-nél (1867) fordul elő, ahol a harcolók keretként emelik ki Dobó Katica heroikus szépségű alakját. A feladat legfejlettebb megoldását azonban a „Zrinyi kirohanása" (1885) tartalmazza, ahol a végső összecsapás előtti feszültség, melyet a készülődő, búcsúzó és a háttér rőt fényében vonuló harcosok alakjaiban rendkívüli változatossággal fejez ki, Zrinyi alakjában, mint a tömegek akaratát tudatos heroizmussá sűrítő hősben jut kifejezésre.

A művészi fejlődés történeti festészetében más irányban is világosan nyomon követhető. Korai műveinél — ezek egyértelmű pozitív tartalmának megfelelően — a kifejezés legfőbb eszköze a szoborszerűen zárt csoport, a tömeg és a gesztus. Későbbi, már a kiegyezés után keletkezett történeti festményein, melyeken szinte oknyomozó módszerekkel kutatja hazánk múltjában a mozgató rugókat és a történeti egyéniségek egymáshoz való bonyolult viszonyát, a csoportosítás a többrétű tartalomnak megfelelően sokkal összetettebb, szabadabb és festőileg is fejlettebb. Az alakok erkölcsi-szellemi egybetartozásának kifejezéséhez itt már nincsen szüksége az akadémikus, zárt csoportosításra és a művészi elrendezés rembrandti-velasquezi realista hagyományainak nyomába lép.

Életképeinél a realista fejlődés hasonlóan hosszú útját járta meg. Korai ilynemű munkáiban a bidermeier helyzetkép egyre gazdagabb és mozgalmasabb ábrázolássá fejlődik. A tematikus ábrázolás problémáját először sorozatok festésével akarja megoldani, s egyben egyre dúsabb érzelmi tartalommal telíti képeit. Életképfestészetében — kora magyar festészetét nézve — teljesen újszerű a személyi élmény szokatlan érvé-

nyesülése, az alapeszme lírai indítéka. Ez a fejlődési út jellemzi életképfestői fejlődésének első szakaszát, a hatvanas években és a hetvenes évek elején, amikor legszebb eredménye a „Nő élete" és a „Ledér nő élete" című két sorozat, a maga rendkívüli festői szépségű vázlataival.

Életképfestészetének érzelmi gazdagsága és realizmusa a hetvenes években vált teljessé. Ekkor festette legszebb szerelmi tárgyú műveit; ezek elbeszélő tartalma igen egyszerű, de hangulati ereje olyan hatalmas, hogy mindig drámaian elevennek érezzük őket. Székely rendkívüli egyszerűséggel tudja kifejezni két sors egybekapcsolódásának mélységes komolyságát, az egész embert betöltő szenvedély erejét, vagy a magány tűnődő hangulatát.

Képessége azonban, hogy kevéssel sokat mondjon, mégsem e romantikus érzelmi tartalmú munkáinál, hanem „A táncosnő" című egyalakos képén mutatkozik meg a legtisztábban. Az ábrázolt életsors megértéséhez itt már nem szükséges semmi magyarázat: a gondolat önként bontakozik ki a néző előtt. A vörös színek csodálatos gazdagságában ábrázolt finom nőalak merengve ejti ki kezéből a bankjegyekkel teli borítékot, melyre csak akkor figyelünk fel, miután az arc szép s fáradt vonásainak, a megtört póznak tartalmát megértettük. A kép olyan megdöbbentő tömörséggel fejezi ki egy élet szépségét és szomorúságát, amilyen egyszerűen csak a realizmus nagy mesterei tudnak az emberről beszélni; Székely itt realista fejlődésében elérte azt a pontot, melyet művészetünk történetében leggazdagabban az ereje teljében levő Munkácsy képviselt.

Székely Bertalan egyes életképei olyan egyszerűek, hogy akár névtelenek portréinak is volnának mondhatók, csak a nagyfokú művészi általánosítás emeli ki őket a szokásos arcképek közül. Arcképfestészetében szintén többet nyújt, mint az egyén vonásainak hű megörökítését: portréfestészete a XIX. század típusainak festészetünkben egyik legteljesebb, eszmeileg zárt egységet alkotó galériája.

Az arcképestés már kora ifjúságában sokat foglalkoztatta; legelső portréi már a művészi látás élességével, az egyedi vonások karakterisztikus és szépítetlen megragadásával is jelentős helyet foglalnának el festészetünk realista fejlődésében, mégis legjellemzőbb és legértékesebb sajátjuk, mely igazi műalkotásokká teszi őket, a belőlük sugárzó rendkívüli szellemi erő. Münchenben festett Önarcképe (1860) a hatalmas akaraterő s a világos értelem bátor festői kifejezésének klasszikus példaképe. Az ifjú szikla-szilárd önérzettel néz ránk, mint aki teljesen tudatában van minden képességének, dacos, okos, felvilágosult, századának igazi haladó fia. Ezek a tulajdonok: a szellemi és erkölcsi szilárdság érdeklik akkor is, amikor kortársairól, tudós és művészbarátairól festi arcképeit.

Székely Bertalan nagyszámú férfiportrét festett, de női arcmásainak sora még gazdagabb. Ezeket hasonlóan közös tartalmi vonások jellemzik: az

egyénin keresztül a legértékesebb tipikus tulajdonokat tükrözik, melyeket a művész kora asszonyaiban talált. Nőalakjaiban oly ritka harmoniában egyesül az értelem finomsága és a szív meleg kedélye, hogy látásukra akaratlanul is Arany János költészetének hősnőire gondolunk.
Székely arcképfestészete a típusok mély belső rokonsága mellett művészi megoldásokban rendkívül változatos. Portréművészetében is az a gazdaságosság jellemzi, mely mindig a tárgy nyújtotta lehetőségől, a pontosan körülhatárolt feladatból kiindulva határozta meg a művészi formát. Nagyobb méretű korai portréinál, mint például Pfefferné vagy Fuchs Rudolfné képmása, reprezentatív portréfestészetünk legjobb hagyományait egyesíti a 60-as évek realizmusának festői eredményeivel. Itt a környezetnek nagy szerepet tulajdonít, s a színvilágot a jellemzés festészetünkben újszerűen gazdag eszközévé varázsolja. Pfefferné arcképén az idős polgárasszony bölcs és békés arccal tűnődik, alakját tompa lila és mélyvörös színekben festett, egyszerűségében is ünnepélyes, nyugalmas környezet öleli körül. Más arcképein a háttér semleges; ilyenkor a kifejezés fő hordozója a tekintet, a közvetlen lendületű mozdulat és a kéz. Egyes arcmásai, mint a „Kisfiú vajaskenyérrel", az ábrázolásnak ezzel az elevenségével egyenest életkép hatását keltik, pedig hátterük a környezetet még csak nem is jelzi. Ez utóbbi remekművének rendkívüli közvetlenségével szemben egyik legszebb késői arcmása, az ifjú Schickedanzné portréja, színeinek dús pompájával emelkedett ünnepélyességű, szinte zengzetes.
Portréfestészetének virágkorában, a 70—80-as években született aktfestő munkásságának legtöbb eredménye is. Aktképein lassú fontolgatással dolgozott; Léda képének változatai közel fél évszázadon át foglalkoztatták. Művészetének ezen a területen is elmélkedéssel csiszolta eredményeit, egy-egy képéhez vázlatok és tanulmányok sokaságát festette. Először az említett Léda-kompozíciót oldotta meg nagy méretben, a 70-es évek elején, majd a 90-es évek végén főműve e nemben „Forrás" című nagyszabású műve volt. A Léda-képeken a sűrű növényzetből gazdag fény-árnyékkal kiemelkedő test barokkos mozgalmasságával erőteljesen és minden olcsón erotikus hatástól mentesen fejezi ki az érzéki szenvedélyt, a Forrás-nál pedig egy sziklahasadék félhomályából lép elő a karcsú akt, kiben a leányság félénk szemérmét költőien testesíti meg. Akt-képei élményvilága egyik legbensőbb területének mélységét és morális magasrendűségét tükrözik; líraiságuk erejét azonban tájképei még túlszárnyalják. A tájképfestést pihenésnek és művészi ujjgyakorlatnak érezte; e munkáiból alig állított ki, műtermében hagyta heverni őket. A tájképfestés problémái ugyanakkor már működése kezdeténél foglalkoztatták. Müncheni vázlatai között nagyszámú természet után készült studium akad, majd olajban romantikus tájképkompozíciókat festett,

hazaköltözése után gyakran járt ki festeni a budai hegyekbe, később Visegrádon több, hazai festészetünkben újszerű plein-air képet alkotott, de tájfestő művészetének igazi virágkora mégis a 90-es évek, mikor nyarait a Gödöllő melletti Szadán töltve csodálatos termékenységgel rögzítette megfigyeléseit. Működésének ez a szakasza a festői előadás merészségével méltán állítható múltszázadi tájképfestészetünk addigi legnagyobb eredményei, Paál, Munkácsy és Mészöly ilynemű alkotásai mellé.
Székely érett tájképfestészetét Mészölyével a plein-air ábrázolás problematikája, Paáléval és Munkácsyéval pedig a drámai hangulat teszi rokonná, mely képein a legszerényebb motívumot is áthatja. Akár messzi távlatból tekinti a fellegek közt áttörő napsütésben csillogó lapályt, akár egy pajta sarkához vezet, honnét csak egy sötétkoronájú fára nyílik kilátás, akár a lakatlan erdő sötétjét, akár egy gyümölcsös meghittségét ábrázolja, hangulatvilága mindig mélységesen komoly, művészi valóságfelfogása pedig drámaian mozgalmas. Tájképein a természet mozgását, eleven életét ragadja meg a maga örök változatosságában: a lemenő nap vöröslő aranyát, a szélben ingó fák csillogó színeit a levegő- és fényhatások oly páratlan biztosságú érzékeltetésével adja vissza, hogy e kis vázlatait szemlélve joggal múlt századi tájképfestészetünk egyik legszebb eredménye előtt érezhetjük magunkat.

*

Székely Bertalan monumentális falfestészete, melyet a kiállítás vázlatokkal, kartonokkal és tanulmányokkal mutat be, önálló fejezet művészetének fejlődésében és problémaköre azokkal a belső ellentmondásokkal magyarázható, melyet a festő számára a dualizmus Magyarországának viszonyai között hivatalos megbizatások teljesítése jelentett. Székely a 80-as évek elején kezdett falfestészettel foglalkozni. Művészetének ez a területe jóval több ellentmondást tartalmaz, mint bármely más ága. Az ábrázolás biztonsága szempontjából ezek a művei a legfejlettebbek közé tartoznak, a hivatalos szempontokkal kötött témakör azonban sokszor csökkentette a képet formáló eszme őszinte erejét. A festő gyakran mintha mintha éppen a munka végén fáradt volna bele feladatába; a kivitelezett mű hideg és szegényes a gazdagon megoldott vázlatokkal szemben.
Falképfestészete azonban élete végén — a XX. század első évtizedében — nagyarányú művészi diadalban csúcsosodott. Késői terveinél a nép történetének, a tömegek mozgásának, a kor európai festészetében egyedülállóan gazdag elevenségű, és egyben ünnepi kifejezésével találkozunk. Amíg azonban ezekhez az eredményekhez eljutott, Székely Bertalannak tartalmi és stílusbeli problémák bonyolult sokaságával kellett megküzdenie. Első falképei az Operaház részére és a Deák mauzoleumba készültek. A mauzoleum azóta elpusztult (mozaikba áttett) allegórikus ebrázolásainál (1883) a kiegyezés dicsőítésének feladatát elvont jelképi alakok (Igaz-

ság, Békülékenység stb.) ábrázolásaival oldotta, illetve kerülte meg. Falképfestői stílusa itt neorenaszansz jellegű és még kevéssé kiforrott. Az Opera előcsarnokának és díszpáholyának falképei (1884) (utóbbi helyen a híres gyermekfrizek) már sokkal elevenebbek és őszintébbek. A vázlatok formai és színbeli változatok bámulatos sokaságát tartalmazzák: az egész díszítés fő jellemzője egy Székelynél szokatlanul vidáman ünnepélyes hangulat.

Ezután a pécsi székesegyház falképeinek megfestése következett (1887—89), amivel monumentális művészetében újabb szakasz vette kezdetét. Székely itt új feladat előtt állott: nem neoreneszansz, hanem neoromán architektúrához kellett igazodnia, ami a formai egyszerűsítés nagyobb mértékét követelte. Az ebből adódó problémákat fokozta a tartalom kötöttsége; a festő most vállalta először — néhány korai oltárképétől eltekintve — vallási téma feldolgozását. Végül itt került először szembe, mint a történet kutatója, az Árpád-korral. A nemzeti nagyság e legendássá vált korának királyaiban és szentjeiben a bölcsességet, a szellem és az akarat nagyságát, a jelenetekben a fenséges ünnepélyességet hangsúlyozza, a középkori legendákban található mély emberi tartalomnak monumentális ábrázolását kíséreli meg, s a formákat is egyre nagyvonalúbb egyszerűséggel látja. A Mór kápolnában még egységes képmezőkben adja elő a jeleneteket, míg az Imre kápolnában az egyes falképeket festett ívek három-három kisebb mezőre ragolják, a főalakot erőteljesen kiemelve. Erre a „László király átkelése a Dráván", e klasszikusan szerkesztett kompozíciója a legjobb példa. A képek elbeszélő tartalmának kifejtése abban a sorban, ahogyan festette őket, egyre szűkszavúbb, de a heroizáló szándék e műveknél néhol már idealizáló ábrázoláshoz vezette.

A koncepció elvontsága, a feladatnak a formai elrendezés és ritmus szempontjából történő megközelítése még világosabban érvényre jut a budavári Koronázó templom falképeinél (1890—1896), melyek a neogótikus építészeti belsőhöz való igazodásuk mellett modern falképfestői stílus kialakításának akaratáról tesznek bizonyságot. A kompozíciókat egymással bonyolult formai rendszerben összefüggő keretelésekben helyezte el, mintha szeszélyesen formált hatalmas szárnyasoltárt festett volna a falra. Székely e képeinél bizonyos kapcsolatban áll a szecesszióval. Perspektívaábrázolásának tökélye, kivételes dekoratív érzéke e munkáinál eddigi eredményeit ismerve is meglepő, de a jelenetek között alig akad néhány — ilyen például a Nándorfehérvári győzelem —, hol ne nyilatkoznék meg művészi ihletének bizonyos közömbössége a tárggyal szemben. Hasonlók mondhatók a Kecskeméti Uj Városháza falképeiről (1896—1897), melyek — különösen befejezett állapotukban — művészi képességeinek átmeneti hanyatlását mutatják.

A falképfestő Székely Bertalan csak e műveinek megfestése után indult meg azon az úton, melyen végül művészete itt is egy ragyogó fényű utolsó szakaszhoz érkezett. Legszebb monumentális műveit, a Vajdahunyad vára és Halászbástya falképeinek terveit már a XX. században alkotta. Művészetünk jelentős vesztesége, hogy ez a két sorozata nem került kivitelezésre, de a nagyszabású elképzelés megértéséhez a vázlatok is elegendők. Székely Bertalan utolsó műveinél a magyar ősmondához fordult. Ez a legendás tárgy közel állott szívéhez, eleven életet rejtegetett, mely megtermékenyítette ihletét. Hivatalos igények itt nem feszélyezték képzeletét és elmélyedve a regés korban, melyben Arany János is sokat búvárkodott, figyelmét a nép életének történeti nagysága és költőisége bilincselte le. Legfőbb mondanivalója, melyet a témából folyó monumentálítással közöl, a vidám egészség, a vakmerő kedv, az elsodró erő: a nép mélyében rejlő, legtipikusabb, örök tulajdonok.

A feladatot kétszer vetette fel, mindkét esetben más művészi színezetben. Vajdahunyad várának falképein (1900—1902) a csodaszarvas regéjét és körötte az élet hétköznapját mondja el; művészi nyelve a központi kompozíció, a „Leányrablás" zsúfolt pompájú formai és színbeli ritmusától, a mellékjelenetek epizódszerűségük adta kötetlenebb, asszimetrikus fogalmazásáig költői egységben marad, mint egy eposz heorikus és idilli részei. E munkájánál képszerkesztő művészetének tetőpontján áll: az alakok csoportosításával és rajzával, ragyogó intenzítású színeivel hol vad mozgalmasság illúzióját kelti, hol könnyed vágta vidám ütemét sugallja. Míg a Vajdahunyad vára falképterveinél az építészeti környezettel szorosan egybekapcsolta figurális kompozícióit, sőt néha a jelenetek hátterét is tarka ornamentikával díszítette, a Halászbástya falképeinél (1903—1907) az ábrázolás monumentalitását a tér mélységi hatásának nagymérvű kihasználásával fokozta. Falképfestészetében az ábrázolás realizmusa újólag csak nyert ezzel. Az egyes képek az ősmagyarok történetét ábrázolják, a leányrablást, az átkelést a Dnyeperen, Árpád pajzsra emeltetését, az új haza megpillantását a Kárpátok lejtőiről, majd a királyság korának egyes jelenetei következnek, a tematika tehát az epikai elbeszélés teljességének igényét mutatja. A művészi fogalmazás e széles történeti koncepciónak megfelelően talán kevésbé dús pompájú, mint a Vajdahunyad váránál, viszont még változatosabb, kötetlenebb és szabadabb. E képeken hatalmas tömegek vonulnak el szemeink előtt, a nép éli rajtuk lassú ütemű életét. Tág síkságokon, ligetek zöldjében, hegyek hatalmas lejtőin, paloták árnyas termeiben vonulnak el az alakok ünnepélyes és mozgalmas csoportjai; tevékenységük gyakori életképisége az ábrázolás e síkján fenköltté magasul.

Székely Bertalan e késői műveinél a falképi elbeszélés egyszerűségét és nagyvonalúságát egyesíteni tudta azokkal az erényekkel, melyek híján a

freskó a múlt század művészetében vértelenné sápadt: népi-epikus költőiséggel, és a valóságszemlélet realizmusával. Bizonyára nem véletlen, hogy éppen hazai festészetünk jutott el ehhez a problémához, amikor költészetünk is hasonló eredményt mutat fel: Buda halálát.

A szabadságharc bukása után Székely Bertalan, művészértelmiségünk e haladó nagyja egy ideig még 48 és 49 harci szellemét tartotta aktiven ébren, majd a történelmi helyzet megváltozása után, amikor oly sokan lettek a kiegyezés általános elveinek megtévedt hívei, figyelme — a történelem elemző kutatásának útját megjárva — mindegyre jobban a nép életének legegyetemesebb szépségei, a nép képzeletében élő és legbensőbb életeszményeit költői típusokban tükröző hősök és tetteik, a népi legenda felé fordult. Művészetének ez a fejlődési útja világszemléletének adott történeti fejlettségéből következett: egy nemzedékkel még a kritikai realizmus nagyjai előtt járt, kik már a társadalmi analízis élesebb eszközével boncolták korunk jelenségeit, s a nemzetben — melyet Székely Bertalan a nagy nemzeti forradalmi fellendülés korában még mint egységet tanult meg látni — az ellentétes osztályok harcát egyre világosabban észlelték. Székely számára a járható út, melyen haladnia népének és hazájának szeretete indította, nem az osztályellentétek közvetlen feltárása volt — mert ezeknek alapvető jellegét a nemzet forradalmi egységének eszméjén felépülő gondolatvilágával nem is láthatta. Az egész néphez szóló pozitív tartalmú ábrázolásokat akar teremteni, működése első szakaszában főként a törökvilág hőseihez kötötten, később pedig mindegyre szélesebb általánosságban, a népi eposz monumentális világában. Ez alkotja életművének minden változatossága ellenére is szilárd gerincét.

Székely Bertalan ezen a módon nagy művészi eredményeivel túlemelkedett történeti helyzetének azokon az ellentmondásain, melyek haladó eszmék forró hevületében induló sok kortársát végül a kiegyezéses politika jámbor szolgájává tették. Ezeket az ellentmondásokat önmagában teljesen feloldani természetesen nem tudta, amit fejlődésének rendkívüli bonyolultsága tükröz, de életművének jelentékeny részében a realizmus magas ormaiig emelkedett. Páratlan gazdaságú munkássága nagy mesteréhez méltóan mutatja, hogy a művész a valóság ábrázolásának őszinteségével és elmélyültségével miként jut túl a kereteken, melyeket történeti helyzete és eszméi általánosságban megadnak, és ugyanakkor int, hogy alkotása miért válik az idő rabjává, ha a valóság eleven megfigyelése helyett egyedül a teória elvontsága lesz úrrá elméjén.

*

Székely Bertalan művészetének bizonyos érzelmi-értelmi kettősségét már megszokott dolog említeni. Elméjének szertelen elméleti hajlama, mely fáradhatatlanul kutatta a törvény általánosságát, művészi munkáját

sokszor valóban megnehezítette, képzeletének szárnyalását néha bénította, művészete egészének azonban mégis nagy előnyére szolgált. Sokan fogyatékosságként róják fel és egyedül az akadémizmus idealista módszereivel hozzák összefüggésbe ezt az elméleti hajlamát, mely némely műveinek a vázlatban megnyilvánuló életteljességét valóban sápította. Ha félretesszük bővebb szempontjainkat, valóban kisebb munkái a festőileg legfrissebbek, melyeknél a refllexió nem szabályozta a művészi ösztön merészségét. Az általánosítás szenvedélye azonban Székelyt sok olyan eredményhez is eljuttatta, melyek első tekintetre talán tehetsége természetes gyümölcsének tűnnek, alaposabb megismerésük után azonban elképzelhetetlenek a mögöttük rejlő, apránként felhalmozott tudás tárháza nélkül. A tudás fegyver: ez a jelige érvényes egész művészetére. Tudását azzal az önzetlenséggel akarta átadni az őt követő nemzedékeknek, mely csak szellemiekben kifogyhatatlanul gazdag, és népünket őszintén szerető emberek sajátja. Pedagógiai munkássága során az oktatás egész rendszerét dolgozta ki, melynek egyes töredékei a „Figurális rajz és festés elvei" című írásából és anatómiai előadásainak könyvalakban is megjelent jegyzeteiből váltak szélesebb körben is megismerhetővé. Az ezekben foglalt általános elvek és tanácsok csak csekély részét jelentik annak a hatalmas elméleti kincsnek, melyet feljegyzéseiben hagyott ránk. Ezek bepillantást adnak alkotó lángelméjének működésébe és csak növelik tiszteletünket valóságismeretének mélységével és gazdagságával szemben.

Valóságmegismerésének jellege, mint minden mély megismerésé, dialektikus volt. A konkrét jelenségtől az általános eszméig, az általánostól vissza a konkrétig többször is megtette az utat. Realista művészi módszerének ez a fejlettsége tudásszomja mellett művészi erkölcséből eredt, mely egy-egy feladat már véglegesnek tűnő megoldása után ismét visszatérítette a kezdethez, hogy a több tapasztalat még tökéletesebb gyümölcsöt hozzon. Fejlődő művészetünk számára, amellyel szemben népünk egyre magasabb igényeket támaszt, művészetének már egyedül ez a nagy belső erkölcse kimeríthetetlen pozitív útmutatásban.

DOBAI JÁNOS

Ezúttal fejezzük ki köszönetünket mindazoknak a társintézményeknek és magánosoknak, akik a tulajdonukban levő művek kölcsönadásával a kiállítás létrehozását elősegítették, közöttük különösen Székely Bertalan leszármazottainak: Emmánuel Lászlónénak és Pápay Istvánnénak. Köszönetünket fejezzük ki Dr. Zádor Anna egyet. docensnek Székely naplójegyzetek átengedéséért, özv. Lándor Tivadarnénak Székely kéziratok tanulmányozásának lehetővé tételéért, Dr. Szentiványi Gyulának nagybecsű bibliográfiája vonatkozó részének átengedéséért, Heil Olga múzeumvezetőnek jegyzetei átadásáért és mindazoknak, akik munkánkat támogatták. Külön köszönet illeti meg Dr. Péczely Bélát a katalógus összeállításánál nyújtott értékes segítségéért.

Magyarázat a katalógushoz

Az adatok a katalógusban a következő sorrendben szerepelnek: a mű címe, keletkezési ideje, technikája és anyaga, mérete (cm-ben), esetleges jelzése és felirata, végül múzeumi leltári száma ill. tulajdonosa.

Rövidítések: o. = *olaj* — temp. = *tempera* — vízf. = *vízfestmény* — cer. = *ceruza* — p. = *papír* — lp. = *lemezpapír* — v. = *vászon* — J. = *jelezve* — f. = *fent* — l. = *lent* — k. = *középen* — j. = *jobbra* — b. = *balra* — átm. = *átmérő* — Ltsz. = *leltári szám* — Sz. M. = *Országos Szépművészeti Múzeum* — Tört. Képcs. = *Országos Történeti Múzeum, Történeti Képcsarnok* — Bp. T. M. = *Budapest Történeti Múzeum Újkori osztálya* — let. = *letét.*

I. TEREM

1. HORVÁTH LAJOS ARCKÉPE. 1862—65 között.
   o. v. — 71×57,5 — Sz. M. Ltsz.: 5109.
2. FOLYÓPART FÜZESSEL. 1850-es évek vége.
   o. lp. — 54,5×68,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.178.
3. TÓTH KÁLMÁN ARCKÉPE. 1860-as évek.
   o. v. —158×118 — Türr István Múzeum, Baja.
4. HOLDFÉNYES TÁJ. 1850-es évek vége.
   o. v. — 40×58 — Réti Aurél.
5. FÉRFIARCKÉP. 1860-as évek eleje.
   o. v. — 50×40 — Lóránth László.
6. APJA ARCKÉPE. 1860-as évek.
   o. fa — 34×24 — Emmánuel Lászlóné.
7. ÖNARCKÉP. 1855—59 között.
   o. v. — 27,5×22 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4084.
8. ALKONYAT. Vázlat. 1850-es évek vége.
   o. v. — 69×55 — Sz. M. Ltsz.: 55.372.
9. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859—60.
   o. v. — 56×69 — Sz. M. Ltsz.: 6824.
10. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859.
    o. v. — 36×49,5 — J. l. b.: „Székely Bertalan 1859" — Sz. M. Ltsz.: 3302.
11. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859—60.
    o. fa — 31×41,5 — Sz. M. Ltsz.: 6821.
12. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. 1860.
    o. v. — 140×181,5 — Sz. M. Ltsz.: 2807.
13. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859—60.
    o. v. — 36×45 — Sz. M. Ltsz.: 6823.
14. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859—60.
    o. lp. — 39,8×54,5 — Sz. M. Ltsz.: 6822.
15. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859—60.
    o. fa — 29,3×39,8 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4923.
16. ÖNARCKÉP. 1860.
    o. v. — 60×47,7 — Sz. M. Ltsz.: 7588.

17. GREGUSS JÁNOS ARCKÉPE. 1862.
o. v. — 102,5×78 — J. l. j.: „Székely B." — Sz. M. Ltsz.: 7589.
18. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1866—67.
o. v. — 36,5×32 — Sz. M. Ltsz.: 7711.
19. AZ EGRI NŐK. 1867.
o. v. — 226×176,5 — Sz. M. Ltsz.: 2795.
20. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1866—67.
o. fa — 42,5×33 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4929.
21. FUCHS RUDOLFNÉ ARCKÉPE. 1860-as évek első fele.
o. v. — 111×95 — Sz. M. Ltsz.: 6306.
22. SZÉKELY ÁKOS ARCKÉPE. 1870 körül.
o. v. — 57×45 — Emmánuel Lászlóné.
23. TÁJKÉP. 1860-as évek eleje.
o. v. — 52×92 — J. l. j.: „Székely" — Weiss István.
24. AZ ÁRVA. (A mostoha leány.) 1871.
o. v. — 116×95 — J. l. b.: „Székely" — Emmánuel Lászlóné.
25. DOBOZI MIHÁLY ÉS HITVESE. Vázlat. 1861.
o. fa — 38,5×38,5 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4921.
26. DOBOZI MIHÁLY ÉS HITVESE. 1861.
o. v. — 133×155 — Sz. M. Ltsz.: 2557.
27. MENEKÜLÉS VIHAR ELŐL. Vázlat. 1870-es évek eleje.
o. v. — 47,5×36,8 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4931.
28. MENEKÜLÉS VIHAR ELŐL. 1873.
o. v. — 95×74 — Bolla Kálmán.
29. AZ ANYAI ŐRSZEM. (Triptichon. Kisméretű változat.) 1860-as évek közepe.
o. v. — 47,5×75 — Emmánuel Lászlóné.
30. LOTZ KÁROLY ARCKÉPE. 1860-as évek eleje.
o. v. — 40×32 — Kertész Jenő.
31. AZ APÁCA. 1870.
o. v. — 145×111 — J. l. j.: „Székely" — Sz. M. Ltsz.: F. K. 1815.
32. SIKLÓSSY GYULÁNÉ ARCKÉPE. 1870-es évek eleje.
o. v. — 101,5×71,5 — Tört. Képcs.
33. SZALAY LÁSZLÓ ARCKÉPE. 1864.
o. v. — 153,5×110 — Magy. Tud. Akadémia.

Első tárló

1. LEUKIPPOS LEÁNYAINAK ELRABLÁSA. Másolat Rubens festményéről készült metszet után. 1846—47.
szénrajz, p. — 53×43 — Későbbi felirat: „Ezt rajzoltam 1846 vagy 47-ben" — Jerkovits Miklós.

Második tárló

1. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat 1859 előtt.
szépia. p. — 6,3×5,2 — Emmánuel Lászlóné.
2. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat 1859 előtt.
szépia. p. — 12×6,9 — Emmánuel Lászlóné.

3. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. 1859.
szépia, barna p. — 9×14 — Sz. M. Ltsz.: 1917—358.
4. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859.
temp. barna p. — 14,1×20,1 — Sz. M. Ltsz.: 1917—354.
5. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859.
szépia, barna p. — 14,9×22,3 — J. l. j.: „1859" — Sz. M. Ltsz.: 1917—361.
6. TANULMÁNYFEJ. „II. Lajos holttestének megtalálásá"-hoz. 1859—60.
cer. p. — 20,7×15,8 — Felirat: „II. Lajos" — Emmánuel Lászlóné.

Harmadik tárló

1. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859 körül.
vízf. p. — 27,5×43 — Sz. M. Ltsz.: 1948—4163.
2. II. LAJOS HOLTTESTÉNEK MEGTALÁLÁSA. Vázlat. 1859 körül.
szépia, p. — 23,3×29,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—355.

Negyedik tárló

1. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1859.
cer., szépia, p. — 14,6×22,2 — J. f. j.: „Dec. 1859." — Sz. M. Ltsz.: 1917—359.
2. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1856.
cer., p. — 27,7×35,5 — J. l. j.: „Egri nők 856. 10. Sept." — Sz. M. Ltsz.: 1917—351.
3. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1860.
szépia, fehér fedőfesték, p. — 22,4×19,9 — J. f. j.: „1860 Ende" — Sz. M. Ltsz.: 1917—352.
4. AZ EGRI NŐK. Vázlat, 1860.
szépia és fehér fedőfesték, p. — 21,2×19,4 — J. f. j.: „1860 Ende" — Sz. M. Ltsz.: 1917—363.
5. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1860—61.
szépia, p. — 16,3×14,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—360.
6. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1861.
szépia, cer., p. — 25,3×21,3 — J. f. j.: „1861 november" — Sz. M. Ltsz.: 1917—362.

Ötödik tárló

1. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1860—61 körül.
cer. p. — 51,5×41,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—353.
2. AZ EGRI NŐK. Vázlat. 1860—61 körül.
szén, fehér kréta, szürke lp. — 50×46 — Wirth Gyula.

Hatodik tárló

1. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
szépia és fehér fedőfesték, kék p. — 15,2×21 — J. f. k.: „Dobozi, München 1860" — Sz. M. Ltsz. 1917—350.
2. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
szépia és fehér fedőfesték, szürke p. — 16,9×21,8 — J. f. k.: „Dobozi, München, 1860. Decemb." — Sz. M. Ltsz.: 1917—347.

3. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
szépia és fehér fedőfesték, szürke p. — 21×22,1 — J. f. k.: „Decemb. 1860" — Sz. M. Ltsz.: 1955—5650.
4. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
cer, kék p. — 33,1×26,6 — J. f. k.: „Dobozi 1860. october" — Emmánuel Lászlóné.
5. DOBOZI HITVESE. Fejtanulmány a „Dobozi és hitvesé"-hez 1861.
kréta és szépia, szürke p. — 20×18,9 — Felirat: „Dobozinéhoz" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1458.
6. DOBOZI HITVESE. Fejtanulmány a „Dobozi és hitvesé"-hez. 1861.
cer. — 20×16,3 — Felirat: „Dobozihoz" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1459.

Hetedik tárló

1. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
szépia, p. — 13,7×15,5 — J. l. j.: „1860 Sommer" — Sz. M. Ltsz. 1915—1455.
2. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
cer., temp., kék p. — 15,2×14,5 — J. l. k.: „1860. Novemb." — Sz. M. Ltsz.: 1915—1454.
3. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
temp., kék p. — 12,8×15,5 — J. l. j.: „1860. Decemb." — Sz. M. Ltsz.: 1915—1456.
4. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
szépia, barna p. — 24,8×21,9 — J. f. j.: „München oct. 1860." — Sz. M. Ltsz.: 1917—349.
5. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
cer., p. — 22×17,8 — Felirat: „Dobozi" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1457.
6. DOBOZI ÉS HITVESE. Vázlat. 1860.
cer., tus és szépia, p. — 15,7×15 — J. f. k.: „Dobozi 1860. Sommer" — Emmánuel Lászlóné.

II. TEREM

1. PFEFFERNÉ ARCKÉPE. Vázlat. 1860-as évek első fele.
o. v. — 37×29 — Wertheimer Klára.
2. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat. 1860-as évek vége.
o. v. — 41×73 — Sz. M. let.: 1040.
3. TÁNCOSNŐ. Vázlat az „V. László és Czillei"-hez. 1860-as évek vége.
o. v. — 68,5×53 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4928.
4. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat. 1860-as évek vége.
o. v. — 40×72,5 — Sz. M. Ltsz. 5107.
5. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. 1870.
o. v. — 129×222 — Sz. M. Ltsz.: 2796.
6. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat. 1860-as évek vége.
o. v. — 41×73 — Sz. M. let.: 1041.
7. TÁNCOSNŐ. Tanulmány az „V. László és Czillei"-hez. 1860-as évek vége.
o. lp. — 61×40 — Gráf István.
8. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat. 1860-as évek vége.
o. fa — 24,3×45 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4922.
9. A TÁNCOSNŐ. 1870-es évek közepe.
o. lp. — 58×40 — Sz. M. let.: 874.
10. SZADAI TÁJ. 1870—80-as évek.
o. lp. — 33,5×75 — Sz. M. Ltsz.: 7264.

11. PFEFFERNÉ ARCKÉPE. 1860-as évek első fele.
o. v. — 127,2×106 — Sz. M. Ltsz.: 4962.

12. SZADAI TÁJ. 1870—80-as évek.
o. fa — 36,5×74 — Sz. M. let.: 1434.

13. A TÁNCOSNŐ. 1875.
o. v. — 61×52 — J. f. j.: „Székely Bertalan" — Sz. M. Ltsz.: 55.352.

14. KISFIÚ VAJASKENYÉRREL. 1870-es évek közepe.
o. v. — 88×55 — Sz. M. Ltsz.: 55.716.

15. SZADAI TÁJ. 1870—80-as évek.
o. fa — 56×29 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 7214.

16. THÖKÖLY IMRE BÚCSÚJA. Vázlat. 1873.
o. v. — 84,5×116. — Sz. M. Ltsz.: F. K. 9263.

17. ALKONYATI TÁJ. 1870—80-as évek.
o. fa — 29,5×56,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.379.

18. NŐI TANULMÁNYFEJ. 1880-as évek.
o. v. — 69,5×55,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.367.

19. ÖLELÉS. (Tanulmány a Dobozihoz?) (1860?)
o. v. — 45×36,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.182.

20. A KARDVÁGÁS. Vázlat. 1867.
o. v. — 39×57,5 — Sz. M. Ltsz.: 5187.

21. A KORONÁZÁS. Vázlat. 1867.
o. v. — 39×58 — Sz. M. Ltsz.: 5185.

22. MOHÁCS. Vázlat. 1866.
o. v. — 27,4×38 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4926.

23. MOHÁCS. 1866.
o. v. — 174,5×285 — Sz. M. Ltsz.: 2767.

24. MOHÁCS. Vázlat. 1866.
o. v. — 40×49 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4501.

25. A KORONÁZÁSI ESKÜ. Vázlat. 1867.
o. v. — 39×58 — Sz. M. Ltsz.: 5186.

26. AZ ARANYSARKANTYÚS VITÉZEK FELAVATÁSA. Vázlat. 1867.
o. v. — 39,8×58,2 — Sz. M. Ltsz.: 5188.

27. BÚCSÚ. Vázlat. 1870-es évek első fele.
o. v. — 52,5×40 — Káldi István.

28. GIZELLA KIRÁLYNÉ ÉS IMRE HERCEG. 1873.
o. fa — 29×39 — Balogh Ádám Múzeum, Szekszárd.

29. SZERELMESPÁR. 1870-es évek.
o. v. — 120×86 — Lóránt Henrik.

30. NOCTURNE. 1880-as évek.
o. lp. — 60×38 — Weiss István.

31. THÖKÖLY IMRE BÚCSÚJA. 1875.
o. v. — 159×222 — Sz. M. Ltsz.: 2797.

32. NOCTURNE. 1880-as évek.
o. v. — 70,5×42 — Sz. M. Ltsz.: 1793.

33. NŐVÉREK. 1870-es évek.
o. v. — 132×100 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 5538.

Első tárló

1. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat.
o. fa — 22×32,5 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4940.
2. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat.
o. lp. — 27×41,2 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4502.

Második tárló

1. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Első vázlat. 1861.
cer. p. — 9,2×14,7 — J. l. k.: „Ladislaus V. 1861" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1256.
2. V. LÁSZLÓ ÉS CZILLEI. Vázlat.
cer. p. — 16,5×28,1 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1257.

Harmadik tárló

1. MOHÁCS. Vázlat. 1865—66.
vízf. p. — 12,9×20,7 — Sz. M. Ltsz.: 1954—5261.

III. TEREM

1. NŐI TANULMÁNYFEJ KIBONTOTT HAJJAL. 1870—80-as évek.
o. v. — 69×54,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.381.
2. SZEPTEMBER VÉGÉN. Vázlat. 1870-es évek.
o. v. — 41×34 — Wertheimer Ilona.
3. ÖZVEGY ÉS GYERMEKE. 1872(?).
o. v. — 147×114 — Emmánuel Lászlóné.
4. SZEPTEMBER VÉGÉN. 1870-es évek.
o. fa — 25,5×37,7 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4177.
5. CSOLNAKÁZÓ SZERELMESEK. Vázlat. 1870-es évek.
o. v. — 71,2×55,2 — Sz. M. let.
6. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Vázlat. 1875—85 között.
o. fa — 27,7×55,8 — Sz. M. Ltsz.: 47—915.
7. ZRÍNYI KIROHANÁSA. 1885.
o. v. — 200×353 — Déry Múzeum, Debrecen.
8. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Vázlat. 1875—85 között.
o. fa — 35,5×59 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4925.
9. GOLGOTA. 1884(?)
o. fa — 34×57,5 — Sz. M. Ltsz.: 7698.
10. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Vázlat. 1880—85 között.
o. v. — 59,8×104,5 — Sz. M. Ltsz.: 5108.
11. BOLDOG ANYA. 1870 körül.
o. v. — 149,5×113 — Sz. M. Ltsz.: 5114.
12. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Vázlat. 1880—85 között.
o. v. — 60×119,5 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4498.

13. NYÚJTÓZKODÓ NŐ. („A ledér nő élete" sorozathoz, IV.) 1870-es évek.
o. fa — 68×51,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.188.

14. LÉDA A HATTYÚVAL. 1873.
o. v. — 177×133 — Sz. M. let.: 1064.

15. NYÚJTÓZKODÓ NŐ TÜKÖR ELŐTT. („A ledér nő élete" sorozathoz, VI.) 1870-es évek.
o. fa — 68×51 — Sz. M. Ltsz.: 55.375.

16. SZERELMESPÁR. 1870-es évek.
o. lp. — 45×54,5 — Rutz Gyula.

17. SCHICKEDANZ ALBERTNÉ ARCKÉPE. 1880 körül.
o. v. — 107×57 — özv. Kováts Józsefné.

18. MURÁNYI VÉNUSZ. Tanulmány. 1876 körül.
o. v. — 69×56 — Sz. M. Ltsz.: 55.185.

19. MURÁNYI VÉNUSZ. (Széchy Mária) 1878.
o. v. — 236×159 — Tauszig György.

20. MURÁNYI VÉNUSZ. Tanulmány. 1876—78 között.
o. lp. — 59,5×52,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.368.

21. KELETY GUSZTÁVNÉ ARCKÉPE. 1870-es évek közepe.
o. v. — 112×84 — Kelety Jolán.

22. SZERELMESEK. („A ledér nő élete" sorozathoz. II.) 1870-es évek.
o. lp. — 66×40 — Ternyei Miklósné.

23. NŐI ARCKÉP. 1870—80-as évek.
o. fa — 68×55 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 75.

24. TANYA. 1870—80-as évek.
o. fa — 36×73 — Sz. M. let.: 2163.

25. CSÓLNAKÁZÓ SZERELMESEK. 1870-es évek közepe vagy második fele.
o. v. — 115×80 — Balogh Ádám Múzeum, Szekszárd.

26. TÁJKÉP. 1860—70-es évek(?)
o. fa — 35,5×73 — Sz. M. Ltsz.: 55.186.

27. NŐI ARCKÉP. 1870-es évek közepe(?)
o. v. — 68×55 — J. f. b.: „Székely" — Sz. M. let.: 78/1949.

Első tárló

1. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Fényfolt vázlat.
cer. p. — 10,1×15,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1135.

2. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Fényfolt vázlat. 1863.
cer. és ecsetrajz, szépia, p. — 10×15,5 — Felirat: „ez márciusban 1863 jó csírájának tetszett" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1134.

3. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Színvázlat.
temp. lp. — 4,9×15,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1136.

4. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Tanulmány a jobboldali nők csoportjához.
kréta, kék p. — 31,7×22,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1138.

5. ZRINYI KIROHANÁSA. Tanulmány a középelőtér búcsúzó alakjaihoz.
cer. p. — 21×34,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1143.

6. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Tanulmány a középelőtér csoportjához.
cer. p. — 41×34,2 Sz. M. Ltsz.: 1915—1145.

Második tárló

1. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Tanulmánylap a kirohanó Zrínyi két kezéhez és egyéb kéztanulmányok.
kréta, szürke p. — 44,6×31,7 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1262.
2. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Vázlat.
szépia, fehér fedőfesték, p. — 36,9× 58,6 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3380.
3. ZRÍNYI KIROHANÁSA. Tanulmányok Zrínyi alakjához.
kréta, fehér fedőfesték, szürke p. — 44,7×31,3 — Sz. M. Ltsz.: 1946—3962.

IV. TEREM

1. FÜRDŐ NŐ. Tanulmány. 1900-as évek eleje.
o. lp. — 67×32 — Niewelt József.
2. NŐI TANULMÁNYFEJ. 1880-as évek.
o. fa — 68×52 — Emmánuel Lászlóné.
3. SZADAI VÖLGY. 1880—90-es évek.
o. lp. — 33×43 — Sz. M. Ltsz.: 5104.
4. SZADAI RÉSZLET. 1890-es évek.
o. v. — 39×57 — Wertheimer Ilona.
5. LÉDA A HATTYÚVAL. Vázlat. 1870-es évek.
o. v. — 66×53 — Sz. M. let.: 1139.
6. TÁJKÉP. 1880—90-es évek.
o. lp. — 35×45 — Sz. M. Ltsz.: 50.473.
7. HEGYI TÁJ KIS HÁZZAL. 1900 körül.
o. fa — 24×57 — Katona József Múzeum, Kecskemét.
8. NŐI TANULMÁNYFEJ. 1880-as évek.
o. fa — 67,8×51,5 — Sz. M. Ltsz.: 5110.
9. FÁTYOLOS NŐ. 1880-as évek.
o. fa — 54×37,4 — Sz. M. let.: 1459.
10. KÉKRUHÁS NŐ. 1880-as évek.
o. lp. — 55×40 — Sz. M. Ltsz.: 5522.
11. SZÉKELY ÁRPÁD GYERMEKKORÁBAN. 1870-es évek.
o. v. — 53×33 — Pápay Istvánné.
12. NŐI ARCKÉP. 1890-es évek.
o. fa — 70×51,5 — J. l. b.: „Székely" — Sz. M. Ltsz.: 51.1189.
13. A FORRÁS. 1900.
o. v. — 228×91 — Pápay Istvánné.
14. NŐI ARCKÉP LEGYEZŐVEL. 1890-es évek.
o. v. — 85×66 — Ubrizsi Gábor.
15. ANDRÁSSY GYULA ARCKÉPE. Tanulmány. 1872.
o. lp. — 51,5×39 — Bp. T. M.
16. NŐI FEJTANULMÁNY. A „Murányi Vénusz"-hoz(?) 1870-es évek közepe.
o. lp. — 42,3×34,3 — Zsolnay Éva.
17. FEJTANULMÁNY A „FORRÁS"-HOZ. 1890-es évek.
o. lp. — 39×50 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 4932.

18. GYERMEKFEJ. 1880-as évek.
o. lp. — 37×32 — Horti Dezsőné.

19. FIÚFEJ. 1880-as évek.
o. v. — 66×52,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.374.

20. FIATAL NŐ KIBONTOTT HAJJAL. 1870—80-as évek.
o. v. —54×44 — Sz. M. Ltsz.: 55.183.

21. LÉDA A HATTYÚVAL. Kisebb változat. 1870-es évek első fele.
o. v. — 100×65,5 — Sz. M. Ltsz.: 4876.

22. VÖRÖSHAJÚ LEÁNY. 1870—80-as évek.
o. v. — 56,6×46,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.184.

23. LEÁNY KÖNYVVEL. 1870—80-as évek.
o. v. — 69×55 — Ziegler József.

24. NŐI TANULMÁNYFEJ. 1880-as évek.
o. fa — 68×52 — Sz. M. Ltsz.: 55.370.

25. FÜRDŐ ELŐTT. 1875.
o. v. — 74×37 — Sz. M. Ltsz.: 55.181.

26. FALURÉSZLET FÁKKAL. 1870—80-as évek.
o. fa — 22,5×57 — Sz. M. Ltsz.: 55.382.

27. FÜRDŐ UTÁN. 1875.
o. v. — 73,5×37,1 — Sz. M. Ltsz.: 5113.

28. SZADAI TÁJ. 1870—80-as évek.
o. fa — 24×37 — Neumann György.

29. ANYA GYERMEKÉVEL. 1870-es évek.
o. p. — 34×24 — Wirth Gyula.

30. NŐI ARCKÉP. 1870—80-as évek.
o. fa — 68×51 — Sz. M. Ltsz.: 55.190.

31. VÖRÖSRUHÁS NŐ. 1880-as évek.
o. v. — 68,9×55,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.717.

32. A FORRÁS. Tanulmány. 1890-es évek vége.
o. fa — 81×31 — Sz. M. Ltsz.: 55.189.

33. MOCSARAS TÁJ. 1870—80-as évek.
o. fa — 20×46,5 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.344. 1.

34. TISZTÁS. 1870—80-as évek.
o. fa — 20×46,5 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.380. 1.

35. PAULER TIVADAR ARCKÉPE. Vázlat. 1876.
o. lp. — 32,5×24,5 — Bp. T. M. Ltsz.: 27.259.

36. NŐI FEJ. Vázlat. 1870-es évek.
o. v. — 28×20 — Wirth Gyula.

37. NŐI ARCKÉPTANULMÁNY. 1880-as évek.
o. fa — 68×52 — Pápay Istvánné.

38. NŐI ARCKÉPTANULMÁNY. 1880-as évek.
o. fa — 68×52 — Boldizsár István.

V. TEREM

1. ANGYAL. Tanulmány a Mátyás-templom falképeihez.
temp., fedőfehér, barna p. — 43,8×32 — Felirat: németnyelvű magyarázó szöveg — J. k. j.: „1892 April" Sz. M. Ltsz.: 1915—2257.

2. KIŰZETÉS A PARADICSOMBÓL. Tanulmány a Mátyás-templom falképeihez. (Déli előcsarnok)
vízf., fedőfehér, cer., barna p. — 34×24 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged. Ltsz.: 55.127. 1.

3. MOZDULATTANULMÁNY. A Mátyás-templom falképeihez.
temp., fedőfehér, barna p. — 43,6×32 — Felirat: németnyelvű magyarázó szöveg — Sz. M. Ltsz.: 1915—2314.

4. HAZATÉRŐ MAGYAR VITÉZ. (Otthon.) Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., barna lp. — 36×64 — Wirth Gyula.

5. NŐRABLÁS. Vázlat a Halászbástya falképeihez.
temp. p. — 50×36 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1213.

6. HAZATÉRŐ MAGYAR VITÉZ. (Otthon.) Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 27,5×51 — Sz. M. Ltsz.: 1917—373.

7. HAZATÉRŐ MAGYAR VITÉZ. (Otthon) Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 29×28,5 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5490.

8. REGŐS A TŰZ MELLETT. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 34,3×30,5 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3384.

9. NŐRABLÁS. (Vágtató vitézek) Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 28,5×52 — Sz. M. Ltsz.: 1917—374.

10. A CSODASZARVAS REGÉJE. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 27,5×39,4 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5491.

11. A CSODASZARVAS REGÉJE. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp., lp. — 35,5×52,3 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3383.

12. NÉGY SZENT. (Flórián, Sebestyén, Benedek, András) Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 45×16, 45×13, 45×13, 45×16 — Tomassek Miklós.

13. NÉGY SZENT. (Gellért, Adalbert, Ferdinánd, Xavéri Ferenc) Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 45×16, 45×13, 45×13, 45×16 — Tomassek Miklós.

14. MÓR PÜSPÖK ÉS IMRE HERCEG TALÁLKOZÁSA. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 42,5×53 — Tomassek Miklós.

15. MÓR PÜSPÖK PREDIKÁCIÓJA. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 65×49 — Tomassek Miklós.

16. MÓR PÜSPÖK FELSZENTELI A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZAT. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 42,5×53,3 — Tomassek Miklós.

17. MÓR PÜSPÖK ÉS ISTVÁN KIRÁLY. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 40,5×65 — Tomassek Miklós.

18. MÓR PÜSPÖK HAZATÉRÉSE. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 38,5×53 — Tomassek Miklós.

19. K. KÁLMÁN, SZT. LÁSZLÓ, SZT. ISTVÁN. Vázlat a kecskeméti Városháza tanácstermének falképeihez.
temp., lp. — 50×46 — Jerkovits Miklós.

20. NAGY LAJOS, HUNYADI J., H. MÁTYÁS. Vázlat a kecskeméti Városháza tanácstermének falképeihez.
temp., lp. — 50×46 — Jerkovits Miklós.

21. VÉRSZERZŐDÉS. Vázlat a kecskeméti Városháza tanácstermének falképeihez.
temp., lp. — 44×74 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2977.

22. VÉRSZERZŐDÉS. Vázlat a Halászbástyához (?)
temp., lp. — 38×79 — Tompa Kálmán.

23. II. RÁKÓCZI F., BETHLEN G., ZRÍNYI M. Vázlat a kecskeméti Városháza tanácstermének falképeihez.
temp., lp. — 50×46 — Jerkovits Miklós.

24. SZÉCHENYI I., KOSSUTH L., DEÁK F. Vázlat a kecskeméti Városháza tanácstermének falképeihez.
temp., lp. — 50×46 — Jerkovits Miklós.

25. I. ENDRE KORONÁZÁSA. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Mór kápolna.)
vízf., lp. — 40,5×66 — Tomassek Miklós.

26. ISTVÁN KIRÁLY FELAJÁNLJA A KORONÁT MÁRIÁNAK. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Imre kápolna.)
temp., lp. és szürke lp. — 47,5×64,8 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3401.

27. KAPISZTRÁN MISÉJE. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. Imre (kápolna.)
temp. lp. és szürke lp. — 48×65 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged. Ltsz.: 55.130. 1.

28. IMRE HERCEG LÁTOMÁSA. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Imre kápolna.)
temp. lp. és zöld lp. — 40,4×57,7 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3400.

29. MARGIT KIRÁLYLEÁNY MEGÉRKEZÉSE A NYULAK SZIGETÉRE. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Imre kápolna.)
temp. lp. és szürke lp. — 47×65 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged. Ltsz.: 55.129. 1.

30. LÁSZLÓ KIRÁLY ÁTKELÉSE A DRÁVÁN. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Imre kápolna.)
cer., p. — 22,2×31,7 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1227.

31. LÁSZLÓ KIRÁLY ÁTKELÉSE A DRÁVÁN. Vázlat a pécsi dóm falképeihez. (Imre kápolna.)
temp. lp. és szürke lp. — 48×64 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged. Ltsz.: 55.131. 1.

32. NŐRABLÁS. (Vágtató vitézek.) Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 29,6×49,3 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2970.

33. BOLYONGÓ MAGYAR LOVASOK. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 26,5×26 — Sz. M. Ltsz.: 1917—378.

34. NŐRABLÁS. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 26×60 — Sz. M. Ltsz.: 1917—375.

35. REGŐS A TŰZ MELLETT. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 26,5×26 — Sz. M. Ltsz.: 1917—377.

36. HAZATÉRŐ MAGYAR VITÉZ. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. —32,2×28,6 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3382.

37. NŐRABLÁS. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 36,5×62,2 — Felirat: különböző megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1939—3381.

38. VÁGTATÓ MAGYAR LOVASOK. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. lp. — 26,7×41,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—376.

39. VÁGTATÓ MAGYAR LOVASOK. Vázlat a vajdahunyadi falképekhez.
temp. barna lp. — 27,5×39,4 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5491.

40. ISTVÁN KIRÁLY HIRDETI A KERESZTÉNYSÉGET ÉS AZ ISTVÁN LEGENDA MÁS JELENETEI. Vázlat a Mátyás-templom Gara (István) kápolnájának falképeihez.
temp., cer., barna lp. — 28×21,5 — Sz. M. Ltsz.: 1944—3787.

41a. A SZENT JOBB FELTALÁLÁSA. Vázlat a Mátyás-templom Gara (István) kápolnájának falképeihez.
temp. p. — 12×10,8 — Sz. M. Ltsz.: 1915—2307.

b. CSODA ISTVÁN KIRÁLY SÍRJÁNÁL. Vázlat a Mátyás-templom Gara (István) kápolnájának falképeihez.
temp. p. — 15,8×21,6 — Sz. M. Ltsz.: 1915—2290.

c. ISTVÁN KIRÁLY LEGYŐZI A POGÁNYSÁGOT. Vázlat a Mátyás-templom Gara (István) kápolnájának falképeihez.
temp. p. — 11×10,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—2306.

42. BOLDOG SALAMON ÉS MÓR. Üvegfestmény tervek a Mátyás-templom ablakaihoz.
temp. p., lp.-on — 32,9×9,1; 32,9×9,1 — Sz. M. Ltsz.: 1917—380/a.

43. ÖZSÉB ÉS KINGA. Üvegfestmény tervek a Mátyás-templom ablakaihoz.
temp. p., lp.-on — 32,9×9,1; 32,9×9,1 — Sz. M. Ltsz.: 1917—380/c.

44. SZENT FERENC LÁTOMÁSA. Vázlat a Mátyás-templom falképeihez. (Imre kápolna).
temp. lp. — 50×20,9 — Sz. M. Ltsz.: 1917—365.

45. KAPISZTRÁN ÉS CSÁKY. Üvegfestmény tervek a Mátyás-templom ablakaihoz.
temp. p., lp.-on — 32,9×9,1; 32,9×9,1 — Sz. M. Ltsz.: 1917—380/b.

46. SZENT FERENC STIGMATIZÁCIÓJA. PRÉDIKÁL A MADARAKNAK. Vázlat a Mátyás-templom falképeihez. (Imre kápolna).
temp. lp. — 44×28,6 — Sz. M. Ltsz.: 1917—366.

47. KRISZTUS TÖVISKORONÁZÁSA. Vázlat a Mátyás-templom falképeihez.
temp. p., lp.-on — 18×18 — Felirat: kivitelezésre vonatkozó megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1915—2308.

48. DIONYSOSI MENET. Frizterv a Zeneakadémia épületébe. 1881.
temp. lp. — 32,5×29,7 — Sz. M. Ltsz.: 1917—384.

49. JÉZUS SZÜLETÉSE. Vázlat.
temp., barna lp. — átm. : 20 — Gomperz Andor.

50. JÉZUS FELTÁMASZTJA JAIRUS LEÁNYÁT. Vázlat a Bazilika falképeihez.
szépia, fedőfehér, p. — 22×22 — Kajdácsi Jánosné.

51. JÉZUS A VIZEN JÁR. („Kishitű, miért kételkedel?") A modori templom oltárképének kisméretű változata. 1864 körül.
vízf, lp. — 60×64 — Emmánuel Lászlóné.

52. ISTVÁN KIRÁLY ÉS IMRE HERCEG. Vázlat a Mátyás templom Gara (István) kápolnájának falképeihez.
vízf., barna lp. — 35×22 — Fazekas Tibor.

53. MÁRIA JÉZUSSAL ANGYALOK KÖZÖTT. Vázlat a Mátyás templom falképeihez.
vízf., p. — 35×41 — Fazekas Tibor.

A pécsi székesegyház falfestményei 1887—89-ben, a Mátyás-templom falfestményei 1890—96-ban, a kecskeméti Városháza falképei 1896—97-ben, a vajdahunyadvári falképek terei 1900—02 között készültek.

VI. TEREM

Vázlatok a Halászbástya tervezett falképeihez:

1. NŐRABLÁS.
temp. lp. — 32,5×142,5 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2974.

2. ÁTKELÉS A VOLGÁN. (Régebben tévesen: Átkelés a Dnyeperen.)
temp. lp. — 35×135 — Tompa Kálmán.

3. ÁTKELÉS A VOLGÁN. (Régebben tévesen: Átkelés a Dnyeperen.)
temp. lp. — 45,8×140,3 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2976.

4. MEGLÁTJÁK AZ ÚJ HAZÁT.
temp. lp. — 42,8×163,5 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3387.

5. ÁRPÁD PAJZSRA EMELTETÉSE.
szépia, vízf., fedőfehér lp. — 33,8×135,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1291.

6. ÁRPÁD PAJZSRA EMELTETÉSE.
temp. lp. — 55,2×154,5 — Sz. M. Ltsz.: 1938—3386.

7. AZ ALPÁRI CSATA.
szépia, vízf. lp. — 36,7×141 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1331.

8. AZ ALPÁRI CSATA.
szépia, vízf., fedőfehér lp. — 35,8×139,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1332.

9. AZ ALPÁRI CSATA.
szépia, vízf., fedőfehér lp. — 34×134,7 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1329.

10. AZ ALPÁRI CSATA.
temp. lp. — 32,7×133,5 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2975.

11. AZ ALPÁRI CSATA.
szépia, cer., vízf. lp. — 32,2×135,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1328.

12. ISTVÁN KIRÁLY KORONÁZÁSA.
temp. lp. — 55,8×150,5 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3395.

13. ISTVÁN KIRÁLY HIRDETI A KERESZTÉNYSÉGET.
temp. lp. 52,5×163,8 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3391.

14. ISTVÁN KIRÁLY TÖRVÉNYT ÜL.
temp. lp. — 52,8×164 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3393.

15. CSODA ISTVÁN KIRÁLY SÍRJÁNÁL.
temp. lp. — 52,8×150,5 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3399.
16. CSODA ISTVÁN KIRÁLY SÍRJÁNÁL.
vízf., fedőfehér, lp. — 36,1×141,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1299.
17. ISTVÁN KIRÁLY TETEMÉNEK FELEMELTETÉSE.
temp., szépia lp. — 52,5×156 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3397.
18a. MEGLÁTJÁK AZ ÚJ HAZÁT.
temp. lp. — 16,5×64 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2973.
b. ÁRPÁD PAJZSRA EMELTETÉSE.
temp. lp. — 16,4×63 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2972.
19a. ÁTKELÉS A VOLGÁN.
temp. lp. — 16,5×61,9 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3385.
b. ISTVÁN KIRÁLY HIRDETI A KERESZTÉNYSÉGET.
temp. lp. — 16,6×66,1 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3390.
20a. CSODA ISTVÁN KIRÁLY SÍRJÁNÁL.
temp. lp. — 16,4×61 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3398.
b. ISTVÁN KIRÁLY TETEMÉNEK FELEMELTETÉSE.
temp. lp. — 16,4×63,3 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3396.

Első tárló

1. AZ ALPÁRI CSATA.
temp. lp. — 16×65,5 — Sz. M. Ltsz.: 1935—2971.
2. ISTVÁN KIRÁLY KORONÁZÁSA.
temp. lp. — 15×63 — Wirth Gyula.

Második tárló

1. ISTVÁN KIRÁLY KORONÁZÁSA.
temp. lp. — 16,8×66,6 — Sz. M. Ltsz.: 1939—3394.
2. ISTVÁN KIRÁLY TÖRVÉNYT ÜL.
temp. lp. — 16,8×64 — Felirat: Megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1939—3392.

Harmadik tárló

1. LOMOZGÁS TANULMÁNYOK. (Vázlatkönyvek).
Sz. M. Ltsz.: 1915—1778. I. és II.; 1915—1771—78.

A Halászbástya falképtervei az 1900-as évek elejétől 1907-ig készültek.

I. FÜLKE

1. ISTVÁN KIRÁLY ÉS IMRE HERCEG. Karton a Mátyás-templom falképeihez. (Gara kápolna)
szépia, vízf. lp. — 179,2×109,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—2352.

2. IMÁDKOZÓ ANGYAL.
szénrajz, p. — átm.: 53 — Emmánuel Lászlóné.
3. JÉZUS FELTÁMADÁSA. Karton a Bazilika falképeihez.
temp. p. — 119,6×127,4 — Sz. M. Ltsz.: 1917—385.
4. JÉZUS A GYERMEKEK KÖZÖTT. Karton a Bazilika falképeihez.
temp. p. — 119×126,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—386.
5. KÖNYVET TARTÓ ANGYAL.
szénrajz, p. — átm.: 53 — Emmánuel Lászlóné.
6. ISTVÁN KIRÁLY ALAMIZSNÁT OSZT.
Karton a Mátyás-templom falképeihez. (Gara kápolna).
szépia, vízf., lp. — 179×119,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—2353.

II. FÜLKE

1. ANGYAL. Karton a Mátyás-templom falképeihez.
szénrajz, temp. lp. — 280×118 — Pápay Istvánné.
2. JÉZUS SZÜLETÉSE. Karton a Bazilika falképeihez.
temp. p. — 118,5×127,1 — Sz. M. Ltsz.: 1917—387.
3. JÉZUS FELTÁMASZTJA JAIRUS LEÁNYÁT. Karton a Bazilika falképeihez.
temp. p. — 119,5×126,7 — Sz. M. Ltsz.: 1916—188.
4. ANGYAL. Karton a Mátyás-templom falképeihez.
szénrajz, temp. lp. — 280×118 — Pápay Istvánné.

A Mátyás-templom falfestményeihez a kartonok 1890—96 között, a Bazilika festményeihez 1903-ban készültek.

VII. TEREM

1. NŐALAK. Karton az Államvasutak Nyugdíjintézeti bérházának (Sztálin út 88.) sgraffito díszéhez. 1870-es évek vége.
szépia, lp. — 191,5×80,5 — Bp. T. M. Ltsz.: 20.564.
2. SGRAFFITO VÁZLATOK. Az Államvasutak Nyugdíjintézeti bérházának (Sztálin út 88.) homlokzatára. 1870-es évek vége.
szépia. p. — 8 db, 16×7 — Sz. M. Ltsz.: 1917—382/a-h.
3. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. barna p. — 89,2×64,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—714.
4. FRIZ-TERVEZETEK.
temp. p. — 47,5×72,7 — J. f. j.: „1872" — Sz. M. Ltsz.: 1915—889.
5. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. barna p. — 90×64,2 — Felirat: „Liebesgötter" — Sz. M. Ltsz.: 1915—713.
6. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. lp. — 81×58,3 — Sz. M. Ltsz.: 1944—3750.

7. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. lp. — 81×58 — Felirat: németnyelvű megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1944—3761.

8. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No 41" — Sz. M. Ltsz.: 1915—670.

9. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „Szerelmesek", „Reggel", „No. 10." — Sz. M. Ltsz.: 1915—634.

10a. FRIZ-TERVEZET. A. „Levegő."
temp. p. — 8,5—49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—826.

b. FRIZ-TERVEZET. A. „Erdő."
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—828.

c. FRIZ-TERVEZET. A. „A föld mélye."
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—827.

d. FRIZ-TERVEZET. A. „Víz."
temp. p. — 8,4×49,3 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1031.

11. FRIZ-TERVEZETEK. Az „Élet" ciklushoz.
cer., temp. p. — 34×49,5 — Felirat: „1886 Schlaf" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1041.

12. NÉGY FRIZ-TERVEZET. „Az élet."
cer., temp. p. — 21,5×49,3 — Felirat: németnyelvű megjegyzések — Sz. M. Ltsz.: 1915—856.

13a. FRIZ-TERVEZET. C. „Levegő."
temp. lp. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—833.

b. FRIZ-TERVEZET. C. „Föld."
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—836.

c. FRIZ-TERVEZET. C. „A föld mélye."
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—835.

d. FRIZ-TERVEZET. C. „Víz."
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—834.

14. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No. 38" — Sz. M. Ltsz.: 1915—666.

15. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No. 44" — Sz. M. Ltsz.: 1915—673.

16a. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. IV. A jövő álma.
temp. p. — 7,5×45,8 — Sz. M. Ltsz.: 1915—800.

b. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz.
temp. p. — 5,4×38,1 — Felirat: „Schlecht" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1032.

c. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. Gyermekkor.
cer., p. — 5,4×37 — J. f. j.: „22 január" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1033.

17a. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,3×64,1 — Sz. M. Ltsz.: 1915—805.

b. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,3×38,7 — Felirat: „Sinnloser" — Sz. M. Ltsz.: 1915—804.

c. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,4×64 — Felirat: „Sinnloser" — Sz. M. Ltsz.: 1915—802.

d. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,4×64,3 — Felirat: „Sinnloser" — Sz. M. Ltsz.: 1915—803.

e. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,4×63,8 — Felirat: „Sinnloser" — Sz. M. Ltsz.: 1915—801.

18. NÉGY FRIZ-TERVEZET. Egy ebédlőbe. Vadászat. Gyümölcsszedés. Halászat. Szüret.
temp. p. — 26,2×66,3 — Felirat: „1885" és „corrigirt 1894 febr." és „Wild, Obst, Fischfang, Weinlese". — Sz. M. Ltsz.: 1915—883.

19. TANULMÁNY. Az operai amorettekhez.
cer., temp. p. —34×42 — Felirat: németnyelvű megjegyzések. Sz. M. Ltsz.: 1915—1423.

20a. FRIZ-TERVEZET. Ciklus egy ebédlőbe. A levegő szellemei.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—842.

b. FRIZ-TERVEZET. Ciklus egy ebédlőbe. A föld színének szellemei.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—843.

c. FRIZ-TERVEZET. Ciklus egy ebédlőbe. A föld belsejének szellemei.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—841.

d. FRIZ-TERVEZET. Ciklus egy ebédlőbe. A víz szellemei.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—844.

21. HAT FRIZ-TERVEZET és külön kis tanulmányok.
cer., temp. p. — 33,9×49,4 — Felirat: németnyelvű megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1915—858.

22a. FRIZ-TERVEZET. Levegő.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—830.

b. FRIZ-TERVEZET. Erdőzsongás.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—831.

c. FRIZ-TERVEZET. A föld mélye.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—832.

d. FRIZ-TERVEZET. Víz.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—829.

23. FRIZ-TERVEZET. Dél.
o. lp. — 21×104 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.120. 1.

24. FRIZ-TERVEZET. Éjjel.
o. lp. — 20×99 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.121. 1.

25. FRIZ-TERVEZET. Reggel.
o. lp. — 25×99 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.119. 1.

26. FRIZ-TERVEZET. Este.
o. lp. — 20×99 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.122. 1.

27a. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—840.

b. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—837.

c. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—839.

d. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—838.

28. HAT FRIZ-TERVEZET.
cer., temp. p. — 29×49,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—861.

29a. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,5×43,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—818.

b. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,5×43,8 — Sz. M. Ltsz.: 1915—819.

c. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,4×63,7 — Sz. M. Ltsz.: 1915—821.

d. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 5,5×63,7 — Sz. M. Ltsz.: 1915—820.

30. HAT FRIZ-TERVEZET. Tanulmányok a „Felhők"-höz.
cer., temp. p. — 34×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—859.

31. NÉGY FRIZ-TERVEZET. Az évszakok.
cer., temp. p. — 26×66,2 — Felirat: „Jahreszeiten", „1885" és magyarázatok — Sz. M. Ltsz.: 1915—881.

32a. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. Szerelem.
temp. p. — 85,4×35 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1022.

b. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. Szerelem.
temp. p. — 5,4×28 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1012.

c. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. Szerelem.
temp. p. — 5,4×33,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1016.

d. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz. Szerelem.
cer., p. — 5,5×45,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—953.

33. NÉGY FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz.
cer., p. — 25,9×66,5 — Felirat: „Das Leben 1880" I. Kindheit, — Mädchenraub — II. April. III. Tanz. Einschlafen. IV. Traum der Zukunft. Vereinfachung 1894." — Sz. M. Ltsz.: 1915—885 a), b), c), d).

34. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No 46." — Sz. M. Ltsz.: 1915—675.

35. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „Verekedés nőkért", „No 6." — Sz. M. Ltsz.: 1915—629.

36a. FRIZ-TERVEZET. A négy elem. A víz.
temp. p. — 5,6×45 — Sz. M. Ltsz.: 1915—810.

b. FRIZ-TERVEZET. A négy elem. A víz változata.
temp. p. — 5,4×45 — Sz. M. Ltsz.: 1915—811.

c. FRIZ-TERVEZET. A négy elem. A föld.
temp. p. — 5,4×45 — Sz. M. Ltsz.: 1915—812.

d. FRIZ-TERVEZET. A négy elem. A föld változata.
temp. p. 5,4×64 — Sz. M. Ltsz.: 1915—813.

37. TANULMÁNY. Az „Élet" ciklushoz.
cer. temp. lp. — 34×49,5 — Felirat: „I. Liebe. II. Spiel. III. Kampf. IV. Ruhe. 1886" és németnyelvű megjegyzések. — Sz. M. Ltsz.: 1915—1042.

38. FRIZ-TERVEZET. Az „Élet" ciklushoz.
cer. temp. p. — 34×49,4 — Felirat: „März 1887" és németnyelvű megjegyzések — Sz. M. Ltsz.: 1915—872.

39a. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,4 — Felirat: „Baden" — Sz. M. Ltsz.: 1915—845.

b. FRIZ-TERVEZET.
temp. lp. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—846.

c. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,4 — Felirat: „Liebes paarung, Mondschein, Suchen, Verstecken, Finden." — Sz. M. Ltsz.: 1915—847.

d. FRIZ-TERVEZET.
temp. p. — 8,5×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—848.

40. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No 18", „Luftbad" — Sz. M. Ltsz.: 1915—644.

41. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. p. — 61×42,6 — Felirat: „No. 17", „Morgen" — Sz. M. Ltsz.: 1915—643.

42. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. lp. — 81×58 — Sz. M. Ltsz.: 1944—3762.

43. MENNYEZET-TERVEZET.
temp. lp. — 81×58 — Felirat: „30 Sept. 1—2. Oktober 1899. 28 Figuren." — Sz. M. Ltsz.: 1944—

44. NOCTURNE. Vázlat. 1880-as évek.
szépia, lp. — 148,8×77. — Sz. M. Ltsz.: 1915—2349.

45. NOCTURNE. 1880-as évek.
temp. lp. — 73×44 — Emmánuel Lászlóné.

46. NŐALAK. Karton az Államvasutak Nyugdíjintézeti bérházának (Sztálin út 88) sgraffito díszéhez. 1870-es évek vége.
szépia. lp. — 191,5×85 — Bp. T. M. Ltsz.: 20.562.

A mennyezet-tervek 1900-as körüli években készültek, a friz-tervek Székely Bertalant a 70-es évek kezdetétől élete végéig foglalkoztatták. Az Operaház királyi díszpáholyának szalonjába a frizeket 1882-ben festette.

VIII. TEREM

1. FEJTANULMÁNY A „JAPÁN NŐ"-HÖZ.
o. lp. — 37,5×34,5 — Zimmermann Gábor.

2. TANULMÁNY A „JAPÁN NŐ"-HÖZ.
o. lp. — 42×32,5 — Emmánuel Lászlóné.

3. TANULMÁNY A „JAPÁN NŐ"-HÖZ.
szén, fehér kréta, szürke p. — 31,5×22 — Emmánuel Lászlóné.

4. TANULMÁNY A „HAJNÁ"-HOZ.
kréta, barna p. — 46,4×34,5 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1388.

5. TANULMÁNY A „HAJNÁ"-HOZ.
o. lp. — 66×50 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1381.

6. TANULMÁNY A „FÜRDŐ UTÁN"-HOZ.
kréta, fedőfehér, barna p. — 32,5×46,5 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.123.1.

7a. VÁZLAT A „HAJNÁ"-HOZ.
temp. fedőfehér, p. — 30,3×16 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1382.

b. VÁZLAT A „HAJNÁ"-HOZ.
cer. temp. fedőfehér, p. — 29,4×13 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1383.

8. KÉZTANULMÁNYOK A „LÉDÁ"-HOZ és női fejtanulmány, a „Forrás"-hoz.
kréta, barna, p. — 49×32,9 — Sz. M. Ltsz.: 1917—308.

9. I. FERENC JÓZSEF MEGÉRKEZÉSE. 1867.
lavírozott ceruzarajz, p. — 24,5×35,5 — J. l. j.: „Székely" — Felirat: „Der Empfang seiner Majestät am Bahnhofe im Pest" — Bp. T. M. Ltsz.: 18.260.

10. I. FERENC JÓZSEF ÉS ERZSÉBET A VÁROSI BÁLON A VIGADÓBAN. 1866.
cer. tus, p. — 27,3×35,2 — J. l. j.: „Orig. Zeichnung de Székely" — Felirat: „Besuch des Bürgerballes durch ihre Majestäten am 6. Febr. zu Pest. Einige Damen legen ihre Bouquets der Kaiserin zu Füssen." — Bp. T. M. Ltsz.: 18.261.

11. A MÁTYÁS TEMPLOM FŐOLTÁRA A KORONÁZÁSI TRÓNNAL. Vázlat. 1867.
cer. p. — 44,4×63,3 — Bp. T. M. Ltsz.: 23.159.

12. A MÁTYÁS TEMPLOM BELSEJE AZ 1867. ÉVI KORONÁZÁSKOR. Vázlat, 1867.
o. v. lp.-on — 53×66 — Bp. T. M. Ltsz.: 16.041.

13. A KORONÁZÁSI ESKÜ A BELVÁROSI TEMPLOM ELŐTTI TÉREN. 1867.
cer. tus, p. — 43,3×56,2 — Felirat: Kivitelezésre vonatkozó megjegyzések — Bp. T. M.

14. I. FERENC JÓZSEF KORONÁZÁSA. 1867.
vízf. szürke p. — 21,7×37 — J. l. j.: „Székely" — Bp. T. M. Ltsz.: 18.337.

15. A TRÓNSZÉK. Vázlat. 1867.
cer. lp. — 42,3×34,2 — Bp. T. M. Ltsz.: 23.158.

16. MÁSOLAT: TIZIAN „ALFONSO DAVALOS ALLEGÓRIÁJA" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 6,9×6,3 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5661.

17. MÁSOLAT: TERBORCH „ANYAI INTELEM" c. festménye (Amsterdam, Rijks Múzeum) után.
vízf. p. — 10,3×9,3 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5658.

18. MÁSOLAT: REMBRANDT „SZENT CSALÁD" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 15,5×18,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5664.

19. MÁSOLAT: TÁJKÉP.
vízf.. p. — 13,1×18,4 — Sz. M. Ltsz.: 1954—5263.

20. MÁSOLAT: WILHELM KALF „CSENDÉLET" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 12,8×17,9 — Sz. M. Ltsz.: 1954—5262.

21. MÁSOLAT: RUBENS „KERESZTVITEL" c. festménye (Amsterdam, Rijks Múzeum) után.
vízf. p. — 13×10 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5665.

22. MÁSOLAT: REMBRANDT „SÁMSON ESKÜVŐJE" c. festménye. (Drezda, Képtár) után.
vízf. p. — 12,8×18,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5655.

23. MÁSOLAT: R. J. DE VRIES „FOLYÓPART" c. festménye (Sz. M.) után.
vízf. p. — 15,8×12,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5667.

24. MÁSOLAT: TIZIAN „MADONNA A NYÚLLAL" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 9×12,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5662.

25. MÁSOLAT: PIETER DE HOOCH „ANYA ÉS GYERMEKE A KONYHÁBAN" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 17,2×12,8 — Sz. M. Ltsz.: 1954—5264.

26. MÁSOLAT: REMBRANDT „KRISZTUS EMMAUSBAN" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 13,9×12,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5653.

27. MÁSOLAT: PIETER DE HOOCH „ANYA ÉS GYERMEKE" c. festménye (Amsterdam, Rijks Múzeum) után.
vízf. p. — 6,7×9,8 — Sz. M. Ltsz.: 1954—5265.

28. MÁSOLAT: PHILIPS WOUWERMAN UTÁN KÉSZÜLT KÓPIÁRÓL: SZIKLÁS TÁJ (Sz. M.).
vízf. p. — 15,8×11,6 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5666.

29. MÁSOLAT: TIZIAN „KRISZTUS SÍRBATÉTELE" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 7×10,9 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5650.

30. MÁSOLAT: CORREGGIO „JUPITER ÉS ANTIOPE" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 11,5×8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5657.

31. MÁSOLAT: SALOMON V. RUYSDAEL „KOCSMA" c. festménye (Sz. M.) után.
vízf. p. — 10,4×16,5 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5668.

32. MÁSOLAT: ABRAHAM V. BEYEREN „HÁBORGÓ TENGER" c. festménye (Sz. M.) után.
vízf. p. —12,3×19,1 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5654.

33. MÁSOLAT: TIZIAN „KRISZTUS TÖVISKORONÁZÁSA" c. festménye (Páris, Louvre) után.
vízf. p. — 13,3×8,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5663.

34. MÁSOLAT: TIZIAN UTÁN: MADONNA.
vízf. p. — 9,8×8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5660.

35. MÁSOLAT: RUBENS „HELENE FOURMENT" c. festménye (Amsterdam, Rijks Múzeum) után.
vízf. p. — 14,3×10,9 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5659.

36. ERZSÉBET KIRÁLYNÉ A KORONÁZÁSI MENETBEN. 1867.
tus, fedőfehér, barna p. — 30,7×43 — Bp. T. M. Ltsz.: 18.340.

37. RUHATANULMÁNY. A „Nő élete" sorozathoz.
kréta, szürke p. — 33×45 — Felirat: „A mennyasszony" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1570.

38. RUHATANULMÁNY. A „Nő élete" sorozathoz.
kréta, kék p. — 41×49,3 — Felirat: „A menyasszony" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1571.

39. A KORONÁZÁS. 1867.
szépia, fedőfehér, p. — 33,8×23,3 — J. l. j.: „Székely" — Bp. T. M. Ltsz.: 18.338.

40. FÁKLYÁSMENET A KORONÁZÁSKOR. 1867.
tus, p. — 22,4×31,6 — Felirat: Németnyelvű magyarázó megjegyzések — Bp. T. M. Ltsz.: 18.258.

41. AZ ERZSÉBET SZERETETHÁZ ZÁRÓKÖVÉNEK LETÉTELE. 1866.
cer. tus, p. — 33,7×24 — J. l. j.: „Original Zeichnung von B. v. Székely" — Felirat: „Schlussteinlegung des Elisabethineums Armenhauses durch die Kaiserin v. Oesterreich an 27. Febr. zu Pest." és „Das Format bittet der Künstler *nicht* zu ändern. — Des Kaisers Porträt ist *ähnlicher* zu machen." — Bp. T. M. Ltsz.: 15.883.

42. LÓTANULMÁNY. A „Nő élete" sorozathoz. IV.
kréta, kék p. — 26×43 — Felirat: „Csatatéren 4" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1685.

43. LÓTANULMÁNY. A „Nő élete" sorozathoz. IV.
kréta, kék p. — 26×43 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1684.

44. AZ ORSZÁGGYŰLÉS MEGNYITÁSA. 1867.
szépia, p. — 24,1×31,8 — Bp. T. M. Ltsz.: 18.259.

45. LÉDA A HATTYÚVAL. Vázlat.
o. fa — 29×21,5 — Sz. M. let.: 961.

46. LÉDA A HATTYÚVAL. Vázlat.
o. p. — 33,5×25,5 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5470.

47. KÉT FEJTANULMÁNY. A „Lédá"-hoz.
o. lp. — 31,7×42 — Sz. M. Ltsz.: 8.545.

48. NŐI AKT. Tanulmány a „Lédá"-hoz.
o. v. — 68×55 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.097. 1.

49. KÉZTANULMÁNYOK. A „Lédá"-hoz.
o. lp. — 24,5×48,5 — Sz. M. Ltsz.: 8.542.

50. FEJTANULMÁNY. A „Lédá"-hoz.
o. fa — 39,5×31,5 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5495.

51. TANULMÁNY. A „Lédá"-hoz.
szénrajz, fehér kréta, barna p. — 43,1×30,8 — Emmánuel Lászlóné.

52. LÉDA A HATTYUVAL. Vázlat.
o. lp. — 31×25 — Molnár Béla.

53. TANULMÁNY. A „Lédá"-hoz.
kréta, p. — 44×31,1 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5481.

A koronázási vázlatokat Székely 1867-ben, a vízfestmény-másolatokat 1863. évi franciaországi és németalföldi útján, továbbá megközelítőleg ebben az időben itthon készítette. A „Léda" kompozíciókkal 1854-től 1905-ig, a „Japán nő"-vel 1870-től 1903-ig, a „Fürdő nő" c. képpel az 1900-as évek elején, a „Hajna" c. akttal a múlt század végén foglalkozott.

IX. TEREM

1. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   a. vízf., fedőfehér, p. — 35×25 — Felirat: „Braun photographiája után. A foltok elhelyezése sötétség és világosság szerint ahogy azokat a photographia mutatta". — Sz. M. Lth.: 1915—891.
   b. Tus, fedőfehér, p. — 35×25 — Felirat: „Braun féle photographia után a világosság foltok elhelyezése". — Sz. M. Lth.: 1915—890.
2. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   a. cer. tus, vízf., fedőfehér, p. — 35,3×24,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—898.
   b. cer. szépia, p. — 35×24 — Sz. M. Ltsz.: 1915—899.
3. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   a. vízf. fedőfehér, p. — 35×24,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—895.
   b. vízf. tus, p. — 35×24,2 — Sz. M. Ltsz.: 1915—894.
4. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   a. cer. vízf. p. — 34,5×25 — Sz. M. Ltsz.: 1915—900.
   b. cer. vízf. p. — 35,2×25 — Sz. M. Ltsz.: 1915—901.
5. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   a. cer. tus, p. — 28,2×23 — Felirat: „ilyen kicsinyben componálásnak nincsen semmi haszna". — Sz. M. Ltsz.: 1915—909.
   b. cer. tus, p. — 30,5×21 — Sz. M. Ltsz.: 1915—908.
6. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   vízf. fedőfehér, p. — 71,7×50 — Sz. M. Ltsz.: 1915—913.
7. MICHELANGELO „UTOLSÓ ITÉLET"-ÉNEK „KORREKTÚRÁJA".
   vízf. fedőfehér, p. — 71,6×54,4 — Sz. M. Ltsz.: 1915—912.
8. MURÁNYI VÉNUSZ. Vázlat. 1876—78.
   o. p. — 48×35,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5482.
9. SZERELMESEK. 1870-es évek.
   o. lp. — 30,9×24,1 — Tolnai Gáborné.
10. ILLUSZTRÁCIÓ A „SZEPTEMBER VÉGÉN"-HEZ. 1871.
    szépia, p. — 64,5×50,5 — Déry Múzeum, Debrecen, Ltsz.: D. F. 206/4.
11. ILLUSZTRÁCIÓ A „TÜNDÉRÁLOM"-HOZ. II. 1871.
    szépia p. — 68×50,5 — Déry Múzeum, Debrecen, Ltsz.: D. F. 205. 1. 12/3.
12. ILLUSZTRÁCIÓ A „TÜNDÉRÁLOM"-HOZ. I. 1871.
    szépia, p. — 67,5×50 — Déry Múzeum, Debrecen, Ltsz.: 206. 1/12/5.
13. SAVONAROLA MÁGLYAHALÁLA. 1860—61.
    o. p. — 37,3×26 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1435.
14. SAVONAROLA MÁGLYAHALÁLA. 1860—61. (A müncheni Kompositions-Vereinben készített rajz.)
    szén, kréta, tus, szürke p. — 44,3×62,8 — Sz. M. Ltsz.: 1944—375

15. BERRES JÓZSEF arcképe.
szén, cer., szürke p. — 38,2×28,1 — Felirat: Berres aláírása és „1858" évszám — Sz. M. Ltsz.: 1937—3151.

16. PULSZKY KÁROLY ARCKÉPE. 1870-es évek első fele.
fekete és fehér kréta, barna p. — 21,7×20 — Felirat: „Pulszki Károly" — Sz. M. Ltsz.: 1933—2524.

17. ÖNARCKÉP. 1854.
cer. fedőfehér, barna lp. — 14×10 — J. l. b.: „1854" — Emmánuel Lászlóné.

18. KETTŐS ÖNRACKÉP. 1850-es évek vége.
színes kréta, lp. — 15×19 — Wirth Gyula.

19. ÖNARCKÉP. 1858.
szén, fehér kréta, tus, barna p. — 19,9×12,9 — Felirat: „31. Dec. 1858. Letzte Tag Bélakrad". Későbbi felirat: „Székely, saját arcképem" — Sz. M. Ltsz.: 1955—5651.

20. APJA ARCKÉPE. 1862.
szén, kréta, fedőfehér, barna p. — 35×29 — Felirat: „7 Septemb. 1862 Pest". Későbbi feljegyzés: „Apám arcképe" — Pápai Istvánné.

21. ÖNARCKÉP. 1903.
cer. és fehér kréta, szürke p. — 26,9×21 — J. l. b.: „Székely 1903." — Sz. M. Ltsz.: 1938—3270.

22. SZOPTATÓ ANYA. Tanulmány a „Nő élete" sorozathoz. (XI.) 1860-as évek.
kréta, kék p. — 22,3×31,5 — Felirat: „Anyai gondok" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1644.

23. UDVAR.
szénrajz, lp. — 25×39 — Sz. M. Ltsz.: 1915—377.

24. NŐI ARCKÉPTANULMÁNY.
szénrajz, fehér kréta, barna p. — 34,5×26,5 — Felirat: „gazdaasszonyok jótékony egylete czél..." — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 55.126.1.

25. SZADAI UDVAR KUNYHÓVAL. 1870-es évek vége.
o. v. — 38×50 — Wirth Gyula.

26. JENNY ARCKÉPE. 1880 körül.
szén, fehér kréta, barna p. — 22×17,5 — Antal Ivánné.

27. DOMBOLDAL HOMOKBÁNYÁVAL. 1870-es évek.
vízf. barna p. — 42×59 — J. l. j.: „Visegr." — Zsolnay Éva.

28. FAUSER GYÓGYSZERÉSZ ARCKÉPE. 1870—80-as évek.
szépia, p. — 24×19 — Sz. M. Ltsz.: 1917—3337.

29. VISEGRÁDI UDVAR. 1870-es évek.
vízf. lp. — 18,5×25,5 — J. l. j.: „Székely Visegrád" — Bojta Béla.

30. NŐ KISLÁNNYAL PARKBAN. 1870—80-as évek(?)
o. v. — 25,5×18 — Sz. M. Ltsz.: let. 2233.

31. NŐ RÓZSÁK KÖZÖTT. 1860 körül(?)
o. lp. — 18×14,9 — Sz. M. let. 1223.

32. FELHŐK. 1870-es évek.
vízf. lp. — 16,5×26 — Wirth Gyula.

33. VÁZLAT SIMKÓNÉ ARCKÉPÉHEZ. Kéztanulmányokkal. 1880 körül.
temp. barna p. — 23,5×19 — Sz. M. Ltsz.: 1942—3680.

34. FA-TANULMÁNY. 1877.
vízf. barna p. — 43,5×40 — Felirat: „Bosznay Istvánnak collegiális üdvözlettel Székely Árpád. Székely Bertalan vázlata 1877-ből"és „Visegrád" — Sz. M.Ltsz.: 1948—4182.

35. FACSOPORT. 1870—80-as évek.
vízf. szürke p. — 30,5×25 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged. Ltsz.: 55.125.1.

36. VISEGRÁD. 1870-es évek.
vízf. lp. — 41,6×49,2 — Felirat: „Visegrád" — Sz. M. Ltsz.: 1917—364.

37a. FA-TANULMÁNY. 1870—80-as évek.
kréta, szürke p. — 13,9×23,7 — Wirth Gyula.

b. TÁJKÉPVÁZLAT. 1860-as évek eleje.
cer. p. — 17,2×13,3 — Felirat: a megfestésre vonatkozó megjegyzések. — Wirth Gyula.

38. VIRÁGZÓ FA. 1880—90-es évek (?)
temp. kék p. — 30×40 — Emmánuel Lászlóné.

39. NŐI TANULMÁNYFEJ. 1860-as évek első fele (?)
kréta, barna p. — 31,2×42 — Sz. M. Ltsz.: 1917—368.

40a. BÁRÓ ZEYK ARCKÉPE. 1850-es évek második fele.
cer. p. — 14,6×8,5 — Felirat: „Zeyk" — Sz. M. Ltsz.: 1917—341.

b. MADJERA ARCKÉPE, két nézetből. 1854.
cer. p. — 12,6×17,4 — Felirat: „Madjera, 1854" — Sz. M. Ltsz.: 1917—333.

41a. ÖREGASSZONY, tanulmány. 1859.
kréta, szürke p. — 17,1×14,7 — J. l. j.: „1859" — Sz. M. Ltsz.: 1917—328.

b. GERBL ARCKÉPE. 1859.
kréta, szürke p. — 19×14,6 — Felirat: „Gerbl 1859" — Sz. M. Ltsz.: 1917—343.

42. ARCKÉPTANULMÁNY. 1850-es évek vége.
színes kréta, barna p. — 18,6×14,7 — Sz. M. Ltsz.: 1917—325.

43a. ARCKÉPTANULMÁNY. 1857.
cer. kék p. — 20×16,7 — J. l. b.: „1857" — Sz. M. Ltsz.: 1917—329.

b. FÉRFI TANULMÁNYFEJ. 1950-es évek második fele.
kréta, kék p. — 22×14 — Sz. M. Ltsz.: 1917—324.

44a. NŐI TANULMÁNYFEJ.
kréta, szürke p. — 20×20 — J. l. j.: „1860 I. 8." — Sz. M. Ltsz.: 1917—323.

b. ARCKÉPTANULMÁNY.
kréta, szürke p. — 22,5×19,3 — J. l. j.: „1859. 11." — Sz. M. Ltsz.: 1917—344.

45. FELESÉGE ARCKÉPE. 1875—80. között.
szén, fehér és színes kréta, lp. — 37×30,5 — Felirat: „Jeanette" — Antal Ivánné.

46. SALAMON JÓZSEF ARCKÉPE. 1857.
kréta, szürke p. — 33,3×28,7 — Felirat: „Prof. Salamon Josef, Szeben 1857" — Sz. M. Ltsz.: 1917—330.

47. FÉRFI ARCKÉP. 1858.
szén., p. — 28×24 — Felirat: „Heinrich 1858" — Rácz Sándor.

48. PARASZTLÁNY. Tanulmány. 1870-es évek.
szépia, lp. — 35,1×27,8 — Krausz Sándor.

49. TÁJKÉPVÁZLAT SZERELMESPÁRRAL. 1860-as évek eleje (?)
szépia, p. — 16,3×24,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5489.

50. VÍZHORDÓ LEÁNY. 1860-as évek (?)
tus, p. — 63,3×34,3 — Sz. M. Ltsz.: 1917—342.

51. VÍZMERÍTŐ LEÁNY. 1860-as évek (?)
tus, p. — 41,3×49,6 — Sz. M. Ltsz.: 1917—367.

52. A FORRÁSNÁL. 1860-as évek (?)
tus, barna p. — 59×36,5 — Sz. M. Ltsz.: 1917—339.

53. ANYA GYERMEKÉVEL. 1860 körül.
cer. fedőfehér, barna p. — 26×18 — Wirth Gyula.

54. CSALÁD. 1860.
cer. temp., fehér kréta, szürke p. — 48,5×43 — Felirat: „1860. Egy képnek tervezete, ezt egy műárus megvette." A hátlapon: „Müncheni lakásom" és „lakásom ablaka" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1494.

55. „KÜZDELEM AZ IDEÁLÉRT." Vázlat.
temp. cer. tus, fedőfehér, barna p. — 40×22 — Felirat: német nyelvű megjegyzések és „1893 Martius" — Sz. M. Ltsz.: 1915—1237.

56. VÁZLAT HÁROM NŐALAKKAL.
szépia, fedőfehér, barna p. — 35,7×14,6 — Felirat: „A mester Székely Bertalan rajza Veress Zoltánnak Mese a születésről című képéhez. Oktatás. 1906 augusztus — Lovas György.

57. IDEÁL I. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 34×53 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.205.1.

58. IDEÁL II. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 34×53 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.636.1.

59. IDEÁL III. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 34×53 — Móra Ferenc Múzeum, Szeged, Ltsz.: 50.177.1.

60. KÜZDELEM AZ IDEÁLÉRT. Három képben. 1893.
temp. fedőfehér, barna p. — 15,5×27 — Sz. M. Ltsz.: 1917—348.

61. „KÜZDELEM AZ IDEÁLÉRT". Vázlat. 1893.
cer. temp., fedőfehér, barna p. — 40,5×41,3 — Sz. M. Ltsz.: 1917—379 a.

62. „KÜZDELEM AZ IDEÁLÉRT". Vázlat. 1893.
cer. temp., fedőfehér, barna p. — 41,3×23 — Sz. M. Ltsz.: 1917—379/b.

63. „KÜZDELEM AZ IDEÁLÉRT". Vázlat. 1893.
cer. temp., fedőfehér, barna p. — 35,5×25,1 — Felirat: „11. April 93. — Eddig legjobb" — Sz. M. Ltsz.: 1917—379 c.

X. TEREM

1. ÚT FÁKKAL ÉS HÁZAKKAL. 1880-as évek eleje.
o. fa — 25,5×18,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.191.

2. SZADAI TÁJRÉSZLET. 1880-as évek eleje.
o. fa — 26,5×19,5 — J. l. b.: „Székely Bertalan" — Sz. M. Ltsz.: 55.378.

3. FALUSI UTCA. 1870-es évek.
vízf. p. — 24,4×37 — Felirat: „Lotz Cornelianak Székely" — Sz. M. Ltsz.: 1955—5494.
4. SZADAI UTCARÉSZLET. 1880-as évek.
o. lp. — 33×42 — Preisich Hugó.
5. PARASZTLÁNY. Tanulmány. 1870-es évek.
o. fa — 25,5×15,5 — Sz. M. Ltsz.: 55.187.
6. FALURÉSZLET. 1880-as évek.
o. lp. — 42,9×32,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5475.
7. ERDŐRÉSZLET. 1880—90-es évek.
temp. p. — 34×49,4 — Sz. M. Ltsz.: 1952—4687.
8. TÁJKÉP. 1880—90-es évek.
temp. p. — 33,5×48,9 — J. l. b.: „Székely Bertalan" — Sz. M. Ltsz.: 1952—4686.
9. SÓVÁRGÁS. Vázlat. A „nő élete" sorozatból. I. 1870-es évek.
o. lp. — 37×44 — Sz. M. let.: 1202.
10. SZERELMI TALÁLKOZÁS. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. II. 1870-es évek.
o. lp. — 37×44 — Sz. M. let.: 1206.
11. IMA A TÁVOLLÉVŐÉRT. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. V. 1870-es évek.
fehér és szürke temp., v. lp-on — 41×52 — Wirth Gyula.
12. ELHAGYATVA. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. 1870-es évek.
o. lp. — 37×44 — Sz. M. let.: 1208.
13. VISZONTLÁTÁS. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. VI. 1870-es évek.
o. lp. — 37×44 — Sz. M. let.: 1207.
14. A MENYASSZONY. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. VII. 1870-es évek.
fehér és szürke temp., v. lp-on — 41×52 — Tapolánszky Dezső.
15. IMA A TÁVOLLÉVŐÉRT. Vázlat. „A nő élete" sorozatból. V. 1870-es évek.
o. lp. 37×44 — Sz. M. let.: 1210.
16. AZ ELSŐ GYERMEK. Vázlat. A „nő élete" sorozatból. X. 1870-es évek.
o. lp. — 37×44 — Sz. M. let.: 1219.
17. ERDŐRÉSZLET. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 29×39,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5484.
18. FA-TANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 28,2×40 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5483.
19. FALURÉSZLET. 1890—1900-as évek.
o. v. lp.-on — 31,7×39 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5466.
20. VÁZLAT UNOKÁJÁNAK ARCKÉPÉHEZ. 1905 körül.
o. lp. — 30,5×14,8 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1239.
21. FALUSI UTCA. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 32,5×40 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5468.
22. ALKONYATI TÁJ. 1890—1900-as évek.
o. v. lp.-on — 26,5×42,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5465.
23. TÁJKÉP. 1890—1900-as évek.
vízf. p. — 17,7×26 — Sz. M. Ltsz.: F. K. 5099.
24. ALKONYATI FELHŐTANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 30×41 — Emmánuel Lászlóné.

25. ALKONYATI FELHŐTANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. v. lp.-on — 28×39,6 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5464.
26. ALKONYATI FELHŐTANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. v. lp.-on — 44×55 — Sz. M. let.: 25.
27. ALKONYATI FELHŐTANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 32,2×43 — Sz. M. Ltsz.: 5105.
28. ALKONYATI FELHŐTANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 31,2×40,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5477.
29. FALUSI KERT. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 31,8×39,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5478.
30. FALUVÉGE KÚTÁGASSAL. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 30,8×43,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5479.
31. A LEDÉR NŐ ÉLETE. VI. 1860-as évek. (?)
vízf. p. — 13×15 — Wirth Gyula.
32. A LEDÉR NŐ ÉLETE. V. 1860-as évek. (?)
vízf. p. — 13×14 — Wirth Gyula.
33. A LEDÉR NŐ ÉLETE. IV. 1860-as évek. (?)
vízf. p. — 13×15 — Wirth Gyula.
34. „A LEDÉR NŐ ÉLETE" SOROZATBÓL. II. 1870-es évek közepe. (?)
o. lp. — 42×27,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5472.
35. „A LEDÉR NŐ ÉLETE" SOROZATBÓL. VI. 1870-es évek közepe. (?)
o. lp. — 42×24,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5471.
36. „A LEDÉR NŐ ÉLETE" SOROZATBÓL. IV. 1870-es évek közepe. (?)
o. lp. — 41,5×25 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5473.
37. A LEDÉR NŐ ÉLETE. III. 1860-as évek. (?)
vízf. p. — 13×17 — Wirth Gyula.
38. A LEDÉR NŐ ÉLETE. II. 1860-as évek (?)
vízf. p. — 13×17 — Wirth Gyula.
39. A LEDÉR NŐ ÉLETE. I. 1860-as évek (?)
vízf. p. — 13×15 — Wirth Gyula.
40. ERDEI TÁJ. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 32,3×42,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5476.
41. FALURÉSZLET. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 31×43,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5488.
42. ELŐTÉR-TANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 30,1×46,7 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5467.
43. ELŐTÉR-TANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 30,8×43,8 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5479.
44. ELŐTÉR-TANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 28,8×45,3 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5486.
45. TANYA FÁKKAL. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 32,7×43,2 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5487.
46. ELŐTÉR-TANULMÁNY. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 32,6×42 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5485.
47. RÁLÁTÁSOS TÁJ SÍKSÁGGAL. 1890—1900-as évek.
o. lp. — 27,8×43 — Sz. M. Ltsz.: 1955—5469.

KÉPEK

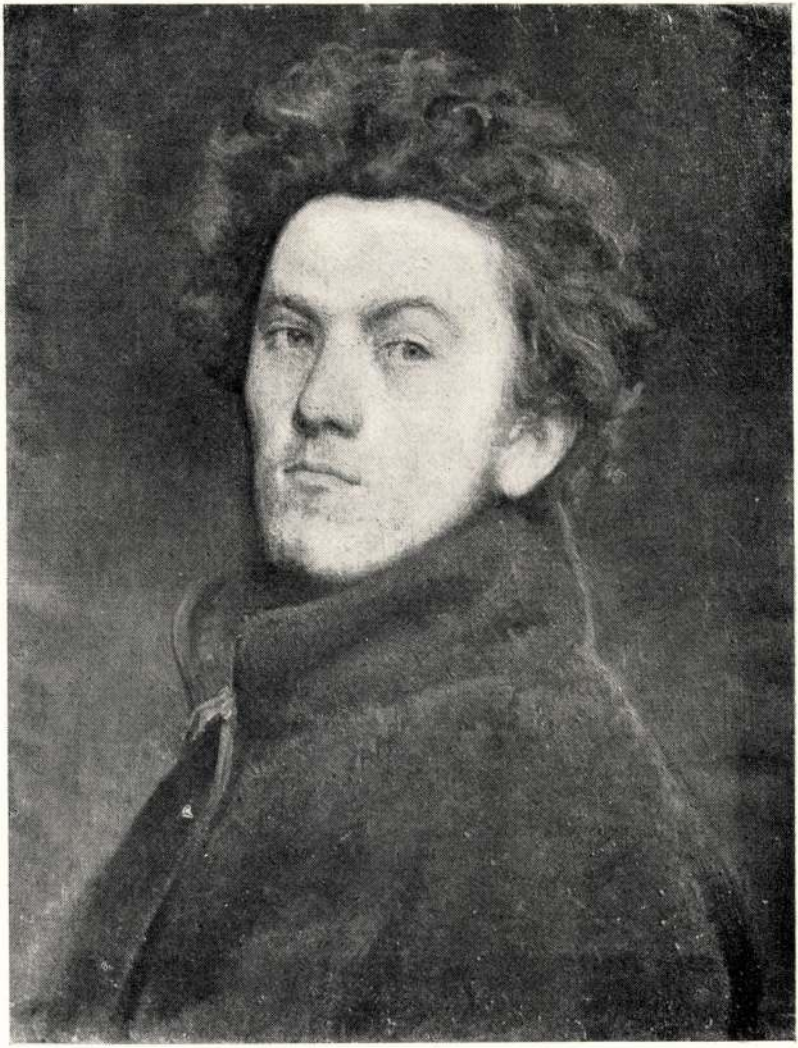

Önarckép, 1860.

II. Lajos holttestének megtalálása. 1860.

Dobozi Mihály
és hitvese. 1861.

Mohács. 1866.

Zrínyi kirohanása. 1885.

V. László és Cillei. 1870.

Thököly Imre menekülése. 1875.

Táncosnő (tanulmány az „V. László és Cillei"-hez.) 1860-as évek vége.

Az egri nők, színvázlat, 1866—67.

A koronázás, vázlat. 1867.

Kisfiú vajaskenyérrel. 1870-es évek közepe.

Pfefferné arcképe. 1860-as évek első fele.

A táncosnő. 1875.

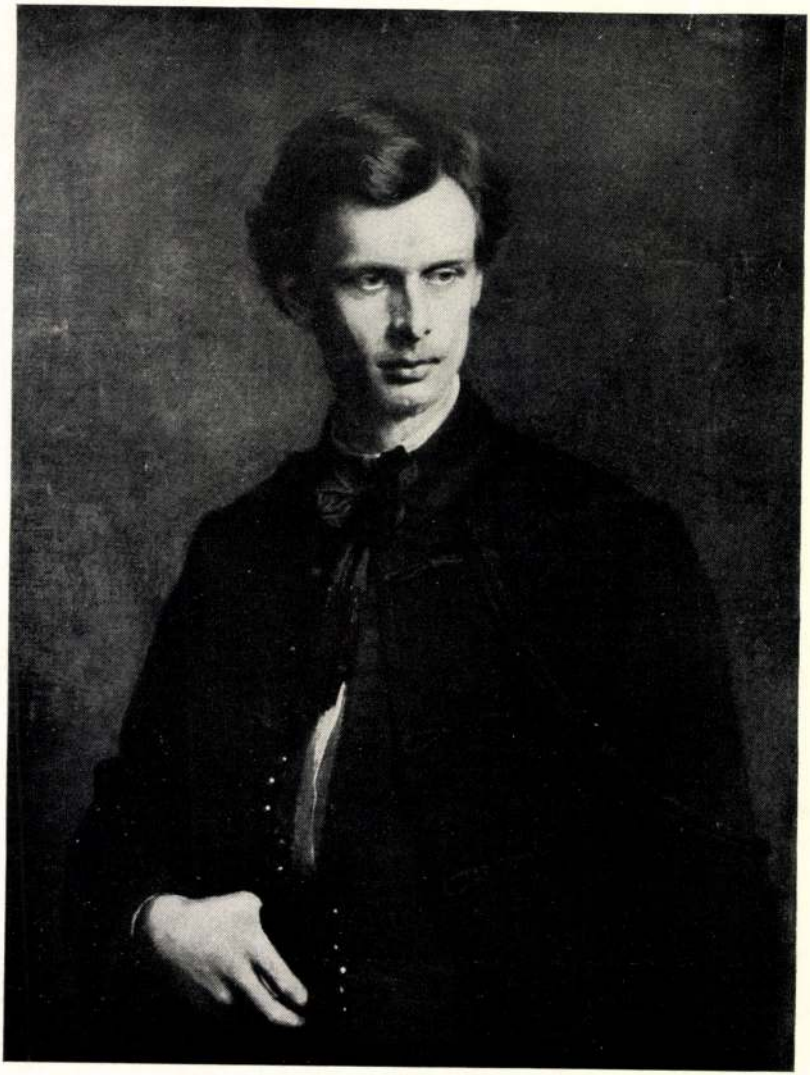

Greguss János arcképe. 1862.

Női arckép. 1870-es évek közepe.

Női arckép. 1880-as évek.

Schickedanz Albertné arcképe. 1880. körül.

Az apáca. 1870.

Menekülés vihar elöl. 1873.

Léda a hattyúval. 1873.

Fürdő után. 1875.

Csolnakázó szerelmesek. Vázlat. 1870-es évek.

Nocturne.
1880-as évek.

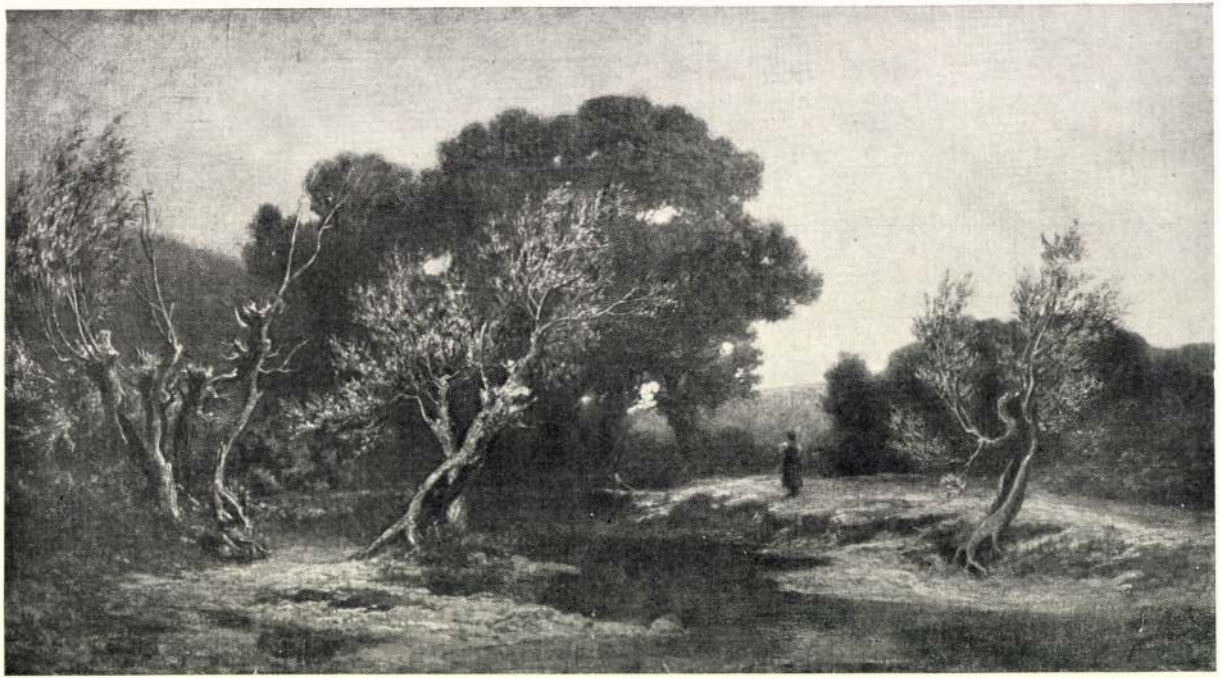

Tájkép. 1860-as évek eleje.

Szadai táj. 1880-as évek.

Fatanulmány. 1880-as évek.

A ledér nő élete sorozatból.
1860-as évek (?)

Mór püspök prédikációja. 1887—89.

László király átkelése a Dráván. 1887—89.

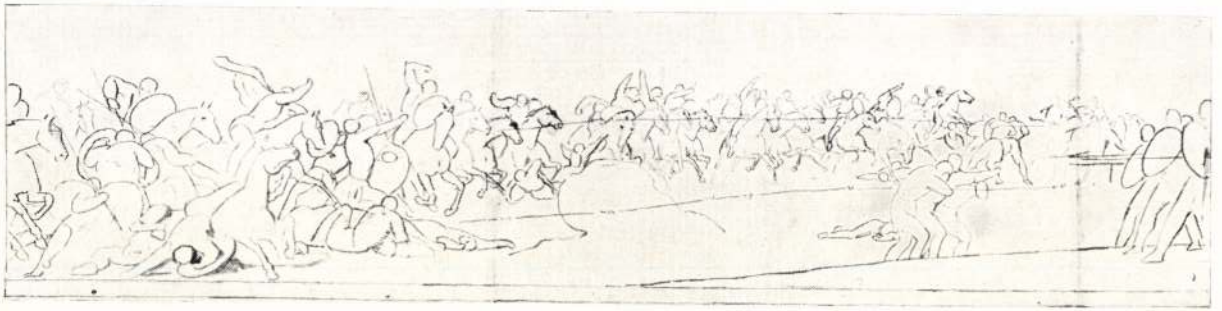

Az alpári csata. 1902—1907.

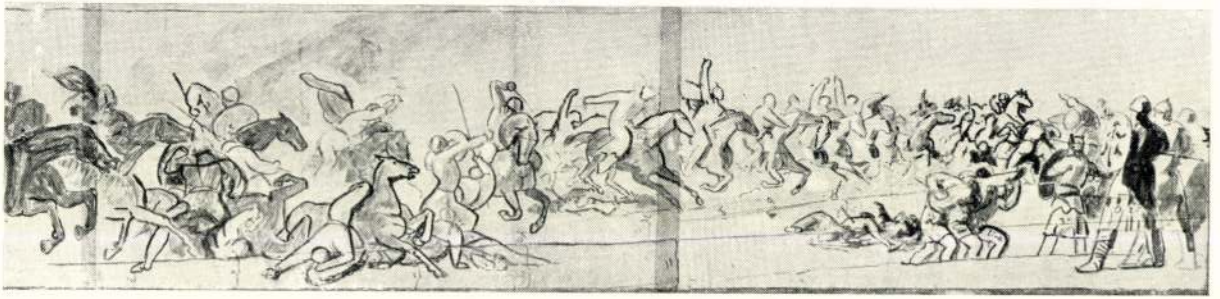

Az alpári csata. 1902—1907.

Árpád pajzsra emelése. 1902—1907 között.

Nőrablás. 1902—1907 között.

A csodaszarvas regéje. 1900—1902.

PÓTLÁS A KATALÓGUSHOZ

Az I. terem 3. sz. alatt szereplő Tóth Kálmán arckép a kiállításról kimaradt, mert időközben a Román Népköztársaságból Székely Bertalan egy műve érkezett, mely helyette nyert elhelyezést:

TÁJKÉP. 1860-as évek.
o. v. — 126 × 160 — Kolozsvár, Állami Képtár.

A VI. teremben pótlólag elhelyezést nyert:

MEGLÁTJÁK AZ ÚJ HAZÁT. Vázlat a Halászbástya falképeihez.
temp. lp. — 34 × 135 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1294.

AZ ALPÁRI CSATA. Vázlat a Halászbástya falképeihez.
vízf., szépia, lp. — 36,7 × 141 — Sz. M. Ltsz.: 1915—1331.

A VII. teremben pótlólag elhelyezést nyert:

FRIZ-KARTONOK AZ OPERA KIRÁLYI DÍSZPÁHOLYÁNAK SZALONJÁBA.

a. TAVASZ.
pasztell, p. vásznon — 99 × 740 — Mezőgazdasági Múzeum.

b. ŐSZ.
pasztell, p. vásznon — 99 × 742 — Mezőgazdasági Múzeum.

c. TÉL.
pasztell, p. vásznon — 99 × 1280 — Mezőgazdasági Múzeum.

Felelős kiadó: Rajnai Miklós - 31192-689/4 - Révai, Budapest - Felelős vezető : Nyáry Dezső

Japán nő, 1871 / Japanese woman, 1871

remembered primarily for his large history paintings: *The Women of Eger, Finding the Corpse of Louis II, Vladislav II and Czillei.* His portraits, landscapes and genre pictures, mythological scenes and frescos are less known, and even specialists had little knowledge of the sketches of ceiling frescos his contemporaries estimated at some seven hundred in number and of which nearly a hundred are put on display now.

The curator of the exhibition is Zsuzsanna Bakó, the studies in the catalogue were written by her, as well as Orsolya Hessky, Emese Révész and Annamária Szőke.

Magyar Nemzeti Galéria / Hungarian National Gallery
Budapest, Budavári Palota B, C, D épület / Budapest, Buda Castle, Buildings B, C, D
1250 Budapest, Pf. 31. / 1250 Budapest, P.O.Box 31
Telefon: 375 7533 / Telephone: 361-375 7533

Megközelítés 16-os és vári autóbusszal, siklóval a Clark Ádám térről, gyorslifttel a Dózsa György térről. A Várnegyedbe csak engedéllyel lehet behajtani; parkolási lehetőség a Dózsa téren vagy a Lovas úton.
Nyitva hétfő kivételével naponta 10–18 óráig.
Állandó kiállítások:
Középkori és reneszánsz kőtár
Gótikus faszobrok és táblaképek
Késő gótikus szárnyasoltárok
Késő reneszánsz és barokk művészet
Munkácsy Mihály és Paál László festészete
XIX–XX. századi festészet és szobrászat
Belépőjegy felnőtteknek 300 Ft, diákoknak, nyugdíjasoknak és sorkatonáknak 100 Ft, mozgássérülteknek ingyenes. Fotójegy 400 Ft, videójegy 800 Ft.
A Habsburg nádori kripta 100 Ft-os jeggyel látogatható, vezetés naponta 11, 12, 14, 15, 16 órakor.
Tárlatvezetés magyar nyelven 1000 Ft, angol, orosz nyelven 5 főig 1000 Ft, 15 főig 2000 Ft, 30 főig 3000 Ft. Megrendelhető személyesen vagy telefonon: 375 7533, 375 7592/423, C épület földszint.
Információ: C épület földszint, telefon: 375 7920/423

Access by castle-bus and bus 16, by cable railway from Clark Ádám Square and high-speed lift from Dózsa György Square. Entry to the quarter on the Castle Hill for vehicles only with permission. Parking at Dózsa Square or on Lovas Road.
Open daily except Mondays 10 a.m.-6 p.m.
Permanent exhibitions:
Lapidarium with mediaeval and renaissance stone cravings
Gothic wood sculpture and panel painting
Late gothic winged altars
Late renaissance and baroque art
Mihály Munkácsy's and László Paál's painting
19th-20th-century painting and sculpture
Admission fee for adults 300 Ft, for pupils, students, soldiers and pensioners 100 Ft, free for disabled visitors. Photo ticket: 400 Ft, video ticket: 800 Ft. Admission fee to the Habsburg Palatine Crypt: 100 Ft. Guided tours daily at 11, 12, 14, 15, 16 o'clock. Guided tours in Hungarian 1000 Ft, in English and Russian to 5 persons 1000 Ft, to 15 persons 2000 Ft, to 30 persons 3000 Ft. It can be asked for personally or by telephone: 375 7533, 375 7592/423, Building C, Ground-floor
Information: Building C, Ground-floor, telephone: 375 7920/423

A Magyar Nemzeti Galéria fő támogatója
General Sponsor of the Hungarian National Gallery:

PANNON GSM
Az élvonal.

A kiállítás támogatója / Sponsor:
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Az előoldalon / Cover:
Székely Jenny arcképe, 1890-es évek / Portrait of Jenny Székely, 1890s

Felelős kiadó / Publisher: BERECZKY Lóránd főigazgató / general director
A kiadványt gondozta / Publishing management: ART BOX
Fotó / Photo: MESTER Tibor
Nyomda / Press: NALORS KFT., Vác

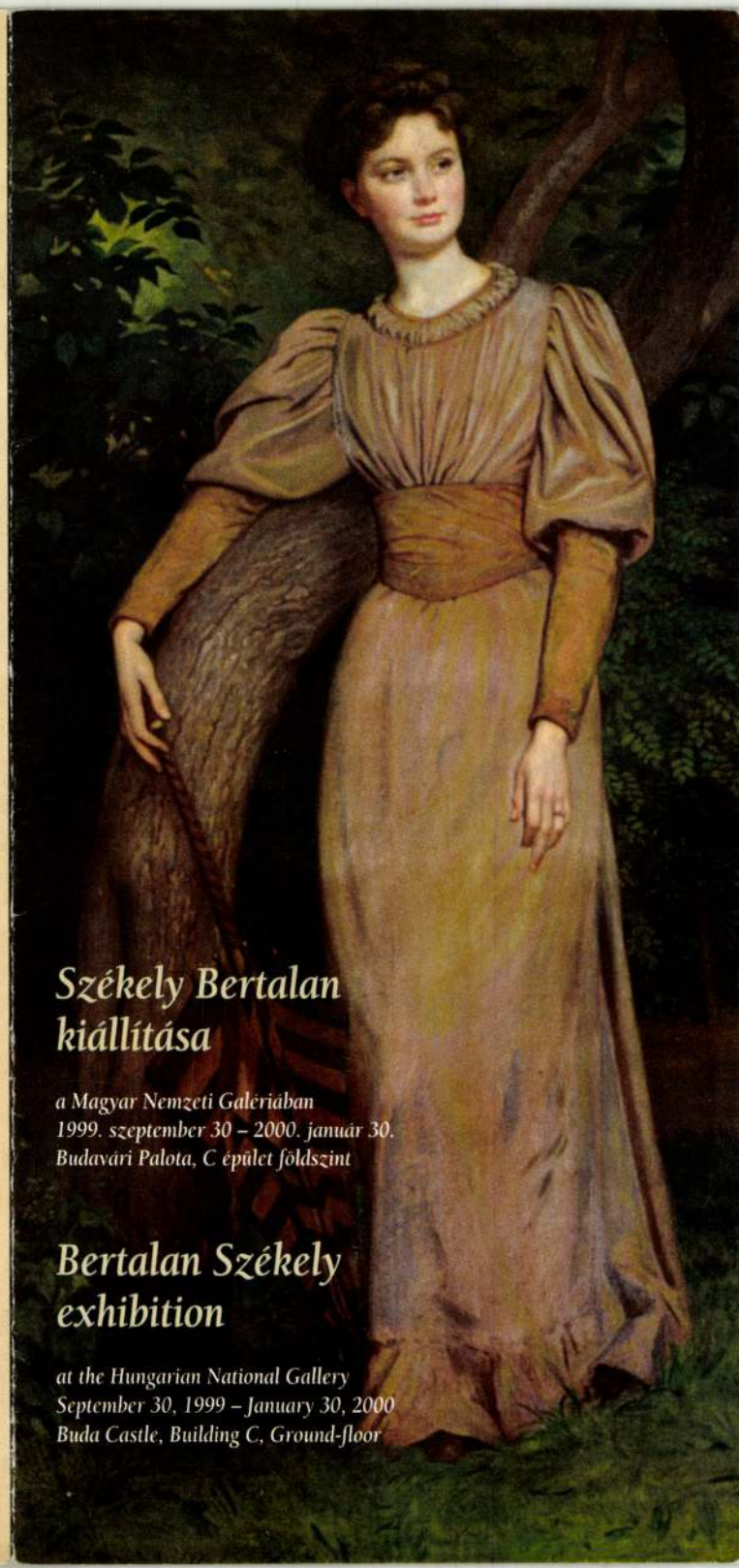

Székely Bertalan kiállítása

a Magyar Nemzeti Galériában
1999. szeptember 30 – 2000. január 30.
Budavári Palota, C épület földszint

Bertalan Székely exhibition

at the Hungarian National Gallery
September 30, 1999 – January 30, 2000
Buda Castle, Building C, Ground-floor

Székely Bertalan a 19. századi magyar festészet egyik legnagyobb egyénisége. 1835-ben született Kolozsvárott, a bécsi és a müncheni képzőművészeti akadémián tanult, 1862-ben tért haza. 1871-től az Országos Mintarajziskola tanára, 1902-től igazgatója volt. 1910-ben halt meg Mátyásföldön.

Életműve közel ezer festmény, hozzávetőlegesen kétezer rajz, akvarell- és freskóvázlat, valamint megszámlálhatatlan kéziratos feljegyzés a művészet alapelveiről, a festészet alkotóelemeinek mibenlétéről, a festés tudományos módszereiről. Életműkiállítása csupán kétszer volt, 1911-ben és 1955-ben.

Thököly Imre menekülése, 1873 / Imre Thököly's escape, 1873

Jelen kiállításunk 108 festménnyel és közel kétszáz grafikával nyújt válogatást munkásságából. Felöleli a művészpálya minden fontos állomását, bemutat minden főművet, és az azokhoz készült vázlatok, variánsok segítségével betekintést ad egy tudós festő alkotás- és gondolkodásmódjába. Ezt segítik a művészre és oktatói pályafutására vonatkozó tárgyak, dokumentumok is. Bár a festészet minden műfajában alkotott, nevét elsősorban nagy

Táncosnő, 1875 körül / Dancer, cca. 1875

történelmi képeihez – *Egri nők, II. Lajos tetemének megtalálása, V. László és Czillei* – köti a köztudat. Kevésbé ismertek portréi, táj- és életképei, mitológiai kompozíciói vagy freskói, és még a szakemberek is alig ismerik azokat a mennyezetfreskó-vázlatokat, amelyek számát a kortársak hétszázra becsülték, és most közel százat láthatunk közülük.

A kiállítás rendezője Bakó Zsuzsanna, a katalógus tanulmányait rajta kívül Hessky Orsolya, Révész Emese és Szőke Annamária írta.

Bertalan Székely was one of the greatest personages of 19th century Hungarian painting. Born at Kolozsvár in 1835, he studied at the art academies of Vienna and Munich before returning home in 1862. He was a teacher at the National School of Design from 1871 and its director from 1902. He died in Mátyásföld in 1910.

His œuvre contains nearly a thousand paintings, some 2000 drawings, watercolours and fresco sketches, as well as innumerable written notes about the basic principles of art, the nature of the fundamental constituents, and the scientific methods of painting. There have been but two exhibitions of his collected works – in 1911 and 1955.

The present exhibition offers an insight into his art with 108 paintings and nearly 200 graphic works. It touches on all major stations of the career, shows every main work and with the help of the sketches and variants, affords a glimpse of the creation and mentality of a scholarly painter.

Szadai völgy, 1880-as évek / Landscape of Szada, 1880s

That is also supported by objects and documents referring to his creative and pedagogical activity. Though active in all genres of painting, his name is

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
29.

BÜKY BÉLA

SZÉKELY BERTALAN HAGYATÉKA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÉZIRATTÁRÁBAN

BERTALAN SZÉKELYS SCHRIFTLICHER NACHLASS IN DER HANDSCHRIFTENABTEILUNG DER BIBLIOTHEK DER UNGARISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

BUDAPEST 1962

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
29.

BÜKY BÉLA

SZÉKELY BERTALAN HAGYATÉKA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÉZIRATTÁRÁBAN

BERTALAN SZÉKELYS SCHRIFTLICHER NACHLASS IN DER HANDSCHRIFTENABTEILUNG DER BIBLIOTHEK DER UNGARISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

BUDAPEST 1962

Lektorálta
DÁVID KATALIN
és
FÜLÖPNÉ CSÁNAK DÓRA

Büky Béla

Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában. — Bertalan Székelys schriftlicher Nachlass in der Handschriftenabteilung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften.
Bp. 1962. 24 p. 24 cm.
(A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. — Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae. 29.)
ETO 091.5 Székely B.: 027.2 (439.151)

© *MTA könyvtára, 1962*

Ha irodalomtörténész olvasná az Akadémiai Könyvtár kézirattárának növedéknaplóját, szeme talán akaratlanul is elsiklana néhány olyan adat felett, ami a művészettörténész érdeklődését minden bizonnyal megragadja. *1956. áprilisi* kelettel a következő bejegyzést találjuk itt: „Székely Bertalan vázlatkönyvei. 11 kötet. Eladó: Özv. Lándor Tivadarné." *1956. május 30-i* kelettel a következő bejegyzés áll ugyanitt: „Székely Bertalan vázlatfüzetei + analecta-téka. 38 kötet + 1 doboz. Előkerült egy régi főtitkári szekrényből és a lebontott folyosói felső polcokról 1956 februárjában." *1956 júliusában* ismét újabb gyarapodásról számol be a növedék-napló: „Székely Bertalan kéziratai, vázlatrajzai, hozzá írt levelek, újságkivágatok stb. 4 csomag. Eladó: Özv. Lándor Tivadarné." Utoljára *1961 decemberében* gyarapodott a kézirattár állománya Székely-anyaggal. Az eladó ismét Özv. Lándor Tivadarné volt, aki ezúttal határozottan kijelentette, hogy nála semmiféle további Székely-anyag nincs.

Az említett beszerzések révén az Akadémiai Könyvtár olyan mennyiségű Székely-dokumentumhoz jutott, hogy ezt már nem nevezhetjük egyszerűen Székely-anyagnak vagy Székely-kéziratoknak, hanem joggal alkalmazhatjuk rá a címben használt Székely-hagyaték kifejezést. Hasonló hagyatéki anyagot találunk a Magyar Nemzeti Galéria grafikai osztályán, illetőleg adattárában is; az akadémiai anyag mindamellett olyan jellegű, hogy szervesen egészíti ki mindazt, ami Székelyre vonatkozólag a Nemzeti Galériában található. — Meg kell jegyezni, hogy a Könyvtárnak e gyarapodások előtt is volt már néhány Székely-kézirata.[1] Utalunk még arra, hogy e dokumentumokon kívül még néhány Székely által készített arckép is van az Akadémia birtokában.[2]

Azokat a „vázlatfüzeteket" és „vázlatkönyveket", melyekről az említett növedéknaplóban szó volt, helyesebb meghatározással élve jegyzetkönyveknek nevezhetjük, mivel ezek kisebb számban tartalmaznak vázlatokat és jóval nagyobb számban jegyzeteket. Ezek egy része, mint tudjuk, a Lándor-családtól került hozzánk, másik része (38 db) viszont a Főtitkári Hivatal szekrényéből került elő. Bizonyára ezen utóbbival kapcsolatban írja Zádor Anna a következőket: „A felszabadulás után megdöbbenve értesültem arról, hogy minden (Székely-)anyag, ami az Akadémián volt, elpusztult . . . Mai Akadémiánk lelkiismeretessége azonban tovább folytatta a keresést, és kb. 1950-ben (?) arról értesített, hogy Székely-anyagot talált eddig számba nem vett irattárban. Ez a megtalált anyag részben a gépírásos másolat mintegy száz oldal terjedelmű részéből állt . . . részben egy nagyobb csomagban őrzött eredeti notesz-anyagból, amely sérült és rongált állapotban ugyan, de mégis a hagyaték egy részét képviselte. Ez az anyag . . . restaurálás-konzerválás után most már a kutatók rendelkezésére áll. Ha mindehhez hozzávesszük a múzeumi anyagot, valamint a Lándor-hagyatékból előkerült töredékeket, azt kell mondanunk, hogy mégsem veszett el a teljes írásbeli hagyaték."[3] E jegyzetkönyvek nagysága változó, 10 cm és 20 cm között ingadozik. Legtöbb bejegyzés ceruzával történt, de sok helyen barna, ill. fekete tintával írt részeket találunk. Elvétve egy-két vízfestékkel készített színvázlatot is találunk bennük. A kötetek, restaurálás után, bordó vászonborítást kaptak. (Sasvári Dezső iparművész munkája.)

Az itt levő Székely-anyag legértékesebb részét ezek a jegyzetkönyvek alkotják. Mit tartalmaznak ezek? Éppen e kérdés megválaszolása igen nehéz, mivel e könyvecskék Székely sokrétű érdeklődésének olyan kaleidoszkópját nyújtják, amire olyan valaki, aki még nem vett kezébe egyet sem e kötetek közül, nem is gondolna. A továbbiakban megkíséreljük az említett dokumentumok tartalmának vázlatos ismertetését: a téma szerinti csoportosítás elvét fogjuk alkalmazni, és egy-egy kiragadott dokumentum közlésével megpróbáljuk érzékeltetni, hogy abban a megadott témakörben milyenféle kéziratok

[1] Pl. egy Toldy Ferenchez írott levél stb.
[2] Vö. Divald Kornél: A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei. 54., 56.
[3] Vita Székely Bertalan művészetének történelmi helyéről. Összeáll.: Zádor Anna. Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 71.

lehetnek még. Az ismertetés során leggyakrabban a jegyzetkönyvekre fogunk hivatkozni, de tekintetbe vesszük Székely különálló kéziratait, leveleit is.

Székely egyike azoknak a magyar festőknek, kivel kapcsolatosan viszonylag kevés irodalom áll rendelkezésünkre. 1945 előtt foglalkozott vele PALÁGYI MENYHÉRT, PETROVICS ELEK, LÁNDOR TIVADAR, GERLŐTEY JENŐ stb. — A felszabadulás után gazdag kiállítást rendeztek műveiből a Műcsarnokban (1955). A kiállítás, úgy látszik, felé fordította a kutatók figyelmét, és megjelent néhány tanulmány vele kapcsolatban; e tanulmányok anyagáról megfelelő tájékoztatást nyújt a 22. lapon levő bibliográfia. Sajnálatos tény, hogy a Székellyel foglalkozó szerzők, kevés kivételtől eltekintve, tanulmányaikban csak a művész képeire, falfestményeire stb. támaszkodnak, levéltári vagy kézirattári anyag használatára nem gondolnak, sokszor azt sem tudják, hogy hol kellene az ilyen anyagot keresni. Sokszor még azokkal a szerzőkkel szemben is kifogásokat támaszthatunk, akik használtak kéziratos anyagot Székely-tanulmányaikban: gyakran csak a rendelkezésre álló anyag töredékét vizsgálták át, és ennek segítségével akartak minden kérdésre kimerítően válaszolni. DOBAI JÁNOS például gyakran hivatkozik kéziratos anyagra Székely-tanulmányában,[4] de e kézirat elsősorban az az ifjúkori napló, amit így ír le: „A Szépművészeti Múzeum grafikai osztálya a szerző ifjúkori naplóját őrzi, melyet eddig csak Petrovics Elek használt fel, alapvető tanulmányában több idézetet közölve belőle. . . . A naplót Székely 1856 végétől használta, ekkor Nagyszebenben élt. Ugyanitt, 1858 tavaszán kezdte rendszeresen írni, majd magával vitte Csehországba és Münchenbe, és írását 1862 tavaszán, müncheni tartózkodása végén hagyta abba, bár később is forgatta és szívesen jegyezgetett beléje."[5] Az Akadémia Könyvtárában őrzött jegyzetkönyvek éppen 1862-vel indulnak! Szervesen kiegészítik tehát az ifjúkori naplót. A jegyzetkönyvek sora az 1903—1904-es évekkel lezárul. Lehet, hogy Székely későbbi keletű jegyzetkönyvei elpusztultak, vagy lappanganak valahol. Lándor Tivadartól származó iratok között találtunk egy papírdarabkát: remegő kusza írással. Lehetséges, hogy ez Székely utolsó írása, de ennek eldöntése még a jövő feladata.

1. Az említett iratok és jegyzetkönyvek Székely *életének sok ismeretlen mozzanatát*, kellemes vagy kellemetlen eseményét *világítják meg*, de családja, élő és elhunyt rokonai is foglalkoztatják. „Székely lényegében egy kérdéssel foglalkozik naplójában: saját művészi fejlődésével — írja DOBAI.[6] — Csakis művészi problémáit ítéli megörökítésre méltónak — életének eseményeiről, családjáról, barátairól nem ír, csakis művészetéről." Ez a megállapítás talán igaz az ifjúkori naplóra vonatkozólag, de semmi esetre sem igaz későbbi jegyzeteivel kapcsolatban. Egy alkalommal „Galton olvasása után" elhatározza pl., hogy felírja mindazokat az adatokat, melyeket rokonaival és hozzátartozóival kapcsolatosan tud. Nagyapjával kezdi: „Székely Péter Gyulafehérvári protestáns esperes, élt 82 évet, meghalt 1845 táján — fogai mindvégig épek voltak, mindig pipázott."[7] Majd így folytatja oldalakon keresztül, mindenkiről feljegyezve egy-két érdekes jellemvonást. Egy másik kötetben viszont betegségének tüneteit és a gyógykezelés legapróbb részleteit írja le naplószerűen. Néhány kötetből az ifjú Székely Bertalan, a Piloty-tanítvány képe bukkan elő. Az 1862-ik évben használt jegyzőkönyv 23. sztln. levelén (Ms 5006/2) pl. ezt olvashatjuk: „Enhuber azt mondta, hogy az a mód mivel mi pilotisták képeket festünk — egész éven át az atelierbe ülvén és modelleket kopírozván — nem az igazi — nagy kínnal — hosszú idő alatt megfestünk egy képet — sok jó van benn ugyan de a lélek — a beobachtung, a mozzanat hiányzik. Minden nyarat egy fiatal művésznek arra kéne szánni hogy kinn a természetben — kószálva mindent amit csak láthat rajzoljon — gyűjtsön magának egy gondolat kapitálist — akkor a componálás vígan fogna menni — a genre festés a létra min a históriai festés elérhető." DOBAI is közöl egy idézetet, amely tanulóéveire, Bécsben töltött idejére vonatkozik.[8] Amint látjuk, tanulmányainak emléke nemegyszer megjelenik e jegyzetkönyvek feljegyzése között. Székely ifjúkori naplója és azon egyéb jegyzetei, melyek a Magyar Nemzeti Galéria adattárában vannak, szintén tartalmaznak hasonló adatokat, úgyhogy életéről és tanulmányairól teljes képet csak a két forrás egybevetésével nyerhetünk.

2. Egyrészt Székely életrajzi jellemzéséhez jutunk közelebb, másrészt művészi valójának megvilágítását kapjuk akkor, ha adataink segítségével *barátait és*

[4] DOBAI JÁNOS: Székely Bertalan művészi arculatának kialakulásáról. Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 97—115.
[5] DOBAI JÁNOS: i. m. 97.
[6] Uo.
[7] 1886-ból származó jegyzetkönyv, 67—72. sztln. lev. Jelz.: Ms 5006/23.
[8] DOBAI JÁNOS: i. m. 111.

munkatársait próbáljuk megismerni. Székelyre barátai nagy hatást gyakoroltak, tudott baráti viszonyt kialakítani, és meglevő barátságait tartósan fenntartotta; ezt bizonyítják levelei. Palágyi egyik levelében érinti e témát, és azt állítja, hogy Székely „még a baráti érzület kötelmeit is túlhajtani hajlandó".[9]

A magyar pártfogók és barátok sorában elsőnek *Eötvös Józsefet* kell megemlíteni, hiszen ő volt az, akinek kezdeményezésére az ifjú festő visszatért hazánkba, vállalva azt a sok nehézséggel és csalódással tarkított életpályát, ami idehaza várt rá. Eötvös leveleket írt a Münchenben tartózkodó Székelyhez; az egyikben pl. elismeréssel emlékezik meg a történeti festészetről, és a hazai műpártolás fellendítésére vonatkozólag terveket dolgoz ki: „a festészet ezen ágának ébresztésére valamit talán tehetünk, 's Ön Dobozyja egy eszmét támasztott bennem. — Megjegyzem hogy csak eszme, 's hogy kivihetőségéről meggyőződve nem vagyok; de hogy annak kivitelét meg fogom kísérteni — ha t. i. Ön jóvá hagyja. (bekezdés) Dobozy s nejének halála, azon szerencsétlen helyzetnek jelképe, melyen a nemzet egy epocheában keresztül ment. Ön így fogta fel ezt, 's igen helyesen az individumokban fest egy egész korszakot. — De Dobozy egyszersmind a Fejérvári nemességnek különös emléke. E hőstett Fejérváré, 's az ottani nemességet dicsőíti. Eszmém az, hogy Ön képét a Fejérvári nők vegyék meg a Múzeum számára, felszóllítván egyszersmind a többi megyék hölgyét, hogy minden megye valamely körében történt hőstettet vagy nagyobb eszményt, festessen le honi művész által nemzeti képcsarnokunk számára. Minthogy éppen Fejérben a legtöbb gazdag ember lakik, s ott se mérőszám vannak, az eszme itt talán könnyebben létesíthető, 's csak egyszer kezdessék meg, a többit a megyék között létező versengés viszi ki, 's úgy hiszem tetemes lendületet adhatnánk a művészetnek. Irja meg kérem nézetét eszméről, 's Dobozyjának árát. — Szívesen írnék Kegyednek még a compositio sorozatról, melyben történetünk fő momentumait kivánná ábrázolni, de kifogytam időmből 's erőmből, 's még csak azt akarom közleni, hogy a Londonba küldendő képek kiállítása a figyelmet ismét Lajosára fordítván, a napokban többen írtak alá. Mihánst ismét pár száz forint együtt lesz, nyommal elküldetem. Hogy Ön képét 1500 ftnál olcsóbban eladni nem akarja, ezt igen helyeslem; nem is kétlem, hogy az összeget végre összegyűjtjük; de Ön nem hiszi mennyi bajjal főkép most, miután a víz által károsultak számára megkezdett adakozás kész mentségül szolgál, főkép azoknak, kik eczélra semmit sem adnak. Türelemre van szükségünk mindkettőnknek. Ne csüggedjen el Ön pazar pályáján, és számítson engem ha tán addig személyesen nem találkoztunk, azok közé, kik kitűnő tehetségei 's nemes törekvései iránt őszinte tisztelettel viseltetnek, lekötelezettje Eötvös".[10]

Eötvös Székely hazajövetele után is szoros barátságban maradt a festővel, többször találkozott vele, többször meglátogatta szadai kúriáján. Székely egy levele, ami szintén az Akadémiai Könyvtárban van (Levelestár), éppen egy meghívást tartalmaz Eötvös Józsefnek a szadai kúriára. Mások is ott lesznek — írja Székely — pl. Hoffmann. Dobai is közöl részleteket Eötvös leveleiből Székellyel kapcsolatban, ez további bizonyíték barátságukhoz.[11] Eötvös József fia, a fizikus *Eötvös Loránd* is jó barátja Székelynek. Egy alkalommal Eötvös kristály-színképet állított elő, és Székely ennek alapján próbálta kikeverni a szivárvány színeit. Ez a kartonlapra festett szín-próba szintén az említett dokumentumok között van. Eötvös Loránd természettudományos műveltsége, kísérletező szelleme bizonyára hatással volt Székelyre.[12] Az egyik jegyzetkönyvben idegen írással egy tréfás hangú verset találunk: „Bökvers Székely Bertalanra" ez, mint a melléírt megjegyzés igazolja, szintén Eötvös Lorándtól származik.[13]

Székely *Zichy Mihállyal* is jó viszonyban volt. Néhány dokumentum kettőjük barátságáról tanúskodik.

Az említett dokumentumok egy része dr. *Lándor Tivadar* újságíróval, Székely műértő barátjával áll kapcsolatban. Megtaláljuk itt azon kritikák legtöbbikét, melyeket Lándor írt Székely Bertalanról; leveleket, megállapodásokat és elismervényeket találunk itt Lándor aláírásával. Nem véletlen a Lándor-vonatkozások nagy száma, hiszen, mint említettük, a hagyaték egy része Lándor Tivadar özvegyétől került az Akadémiához. Székelynek Lándor Tivadarrral való kapcsolata: öregkori barátság; a jegyzetkönyvek anyagában e kapcsolat nyomait még nem találjuk. A megismerkedés körülményeiről,

[9] Palágyi Menyhért Székely Bertalanhoz. Lipcse. 1901. IV. 18. Jelz.: Ms 5005/u.
[10] Töredék levél. h. n. d. n. Jelz.: Ms 5005/m.
[11] Dobai János: i. m. 115.
[12] Székely maga is nagy kísérletező, újító volt; festékkeverési eljárásokat eszelt ki, különféle vegyszerek hatását figyelte meg a vászonra rakott festéken; a Zsolnay-gyárral is kapcsolatban állt.
[13] „piktor, kit az Isten sokáig éltessen!!!
Szécheny városánál nincs kedvesebb székhely
Azért üdvözlünk ott hív barátunk Székely
Az isten tartson meg és mindennap székelj! (Jegyzetkönyv, 1873.: 18. lev.) Jelz.: Ms 5006/7,

Székelytől magától semmit se tudunk meg. Ezzel kapcsolatban mindössze özv. Lándor Tivadarné szóbeli közlése nyújt útbaigazítást. Szerinte, a Székely és Lándor közötti barátság a művész első magyarországi gyűjteményes kiállítása alkalmával született meg. Lándor, mint újságíró és mint kritikus cikket írt Székely kiállításáról. A cikk hangja és megállapításai felkeltették Székely érdeklődését a szerző iránt. Ezt az embert szeretném megismerni — mondta Székely a körülötte állóknak, mikor az egyik budapesti kávéházban a kiállítás sajtóvisszhangját tanulmányozta. Megismerkedett hát Lándorral, és attól kezdve élete végéig barátja maradt; sőt művészi hagyatékának jelentékeny részét is reá testálta abban bízva, hogy elkészíti majd művészi pályafutása és élete méltó írásbafoglalását: a Székely-monográfiát. Lándort halála megakadályozta e feladatának teljesítésében, és így a Székely-monográfia még mindig megírásra vár.[14] A hagyaték révén rendelkezésünkre álló adatok és hivatalos iratok semmi közelebbit nem tartalmaznak Lándor készülő Székely-monográfiájára vonatkozólag, a hagyaték rendszerezésével mindazonáltal sokat foglalkozhatott: erre utalnak a jegyzetkönyvekben kék színesceruzával írt bejegyzései. — Lándor az örökölt hagyaték egy részét átadta a Szépművészeti Múzeumnak,[15] de meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak örökség útján jutott Székely-képekhez, hanem már korábban is a legnagyobb Székely-gyűjtők közé számított.

Palágyi Menyhért is azok közé tartozik, kikkel Székely sűrűn találkozott. Palágyi sokkal fiatalabb Székelynél (szül.: 1859), leveleiben „Kedves Mester"-nek szólítja; a tanítvány—mester viszony szoros szellemi együttműködéssel is járt, áthidalva a korbeli különbség gátlásait. Palágyi nemcsak a művészet iránt érdeklődik, hanem a filozófiai tudományok mindegyike — különösen az esztétika — gyakran tárgya stúdiumainak. Talán ez volt az a terület, melyen érdeklődéseik iránya leginkább egybeesett, noha Székely világos művészetfilozófiai elképzelései mellett Palágyi hasonló témájú írásait manapság többen konfúzusnak tartják.[16] Palágyi és Székely filozófiai témákkal kapcsolatos levélváltásának bizonyítéka a következő részlet: „Nekem . . . igaz gyönyörűségemre szolgált kedves levelét olvashatni [Székely Palágyihoz írt leveléről van szó], melyben nemcsak a festészetről, hanem a hazai kulturális viszonyokról oly rendkívül találó megjegyzéseket tesz;" — majd egy lappal később — „Értekezésem („Neue Theorie des Raumes u. der Zeit") egy példányát bátor voltam igen tisztelt Mesternek elküldeni, jeléül azon igaz szeretetnek, mellyel iránta viseltetem. A munka írásában nagyon a német világhoz törekedtem alkalmazkodni, és ezért előadásomba bizonyos külső szigort is vegyítettem, holott ha magyarul írhattam volna, csak a belső szigorúságra ügyelek vala. Mostanában logikai rendszerem kidolgozásával vagyok elfoglalva, és ez oly annyira igénybe vesz, hogy ki sem mondhatom. De mihelyt csak lélegzetet vehetek, ismét Dresdába megyek, hogy a képekben gyönyörködjem. Olvasni, most semmit sem olvasok, száraz logikai értekezéseken kívül. A német e féle dolgokat pedig alig érdemes olvasni, mert kimondhatatlan zavar és homály uralkodik bennük; inkább kötelességtudásból olvasom őket. Az ángol logikusokhoz szeretek folyamodni, de megvallom, hogy mindinkább meggyőződöm felületes voltukról. A németek elhomályosítják a philosophiát, az ángolok világossá, de sekélyessé teszik. Igazán nincs öröm abban, a mit a nyugoti szellem — legalább az újabb időkben — produkál. Elég egy plátói dialógust elolvasni, miszerint az ember meggyőződjék, hogy a görög észfinomsághoz mérve a nyugoti szellem bizonyos átöröklött durvaságban leledzik még." (idézett levél).

Az említett Székely-anyagban van még egy *Hevesi*[17]-levél is, két levél *Zsolnay Vilmos*tól, a pécsi fajanszgyárostól, valamint számos levél tanítványai tollából. Igen érdekes levél az, amit *Székely Dániel* írt fiához Székely Bertalanhoz. A levél oktató hangú: sok pedagógiai elvet és atyai tanácsot tartalmaz, és bizonyos fokig rávilágít arra a viszonyra, ami Székely és családja között fennállt, és melynek értékelésében — mint tudjuk — eltérők a vélemények.[18] — Székely külföldi ismerőseivel és tanáraival kapcsolatban közlünk egy feljegyzést az Ms 5005/eee jelzetű jegyzetkönyvből, amely mellé Székely a következő két szót írta: „Ezeket ismertem" (1. kép). Néhány név — mint látjuk — aláhúzással van kiemelve; ez talán azt jelenti, hogy az illető nevek viselőit Székely jobban ismerte, vagy talán többre becsülte, mint a többit. Érdekes, hogy Piloty neve nincs aláhúzva.

[14] A monográfia előkészítésével kapcsolatban vö. ZÁDOR ANNA felszólalását (Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 71) és VOINOVICH GÉZA levelét Lándor Tivadarhoz. Ez utóbbi jelzete: Ms 5005/zszs.

[15] Lándor 1915-ben 1551 darab, nagyrészt temperával festett Székely-vázlatot, számos írásbeli feljegyzést, azonkívül néhány Lotz, Zichy, Berres és König rajzot, ill. Székellyel vonatkozásban álló levelet; 1944-ben 54 tempera és akvarell festményt, ill. szén- és ceruzarajzot adományozott a Múzeumnak. (Vö. a Magyar Nemzeti Galéria Adattára. 1957. IX. 10.)

[16] Vö. GENTHON ISTVÁN felszólalását. Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 70.

[17] Hevesi Lajos író (1843—1910).

[18] „Az irodalomban elterjedt az a nézet, hogy Székelyt »haragvó szülei« rendelték haza. . ." Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 112. 23. jegyzet.

Székely külföldi barátai szorgalmasabb levelezők, mint a hazaiak — legalábbis ezt bizonyítja az itteni hagyaték. — Számos német nyelvű levél maradt fenn például egy *C. G. Kayser* nevű barátjától (kb. 40 db. Jelzetük: Ms 5005/s), és *Etienne Jules Marey* francia fiziológustól (kb. 10 db. Jelzetük: Ms 5005/sz). Székelynek Marey-vel való kapcsolata bizonyító adat természettudományos érdeklődését illetőleg. Az egyik levélben pörgethető fényképkorongokat találunk, ami, úgy látszik, a „La cronophotographie" c. művének írása idején készülhetett. E fényképkorongokat Marey azért küldhette el Székelynek, mert köztudomású volt róla, legalábbis baráti körökben, hogy minden technikai újítás iránt érdeklődik. Egy-egy levél azt bizonyítja, hogy *Anton Werner*rel, a német festővel, *Theodor von Frimmel*lel, az osztrák műtörténésszel, *J. Berres*-szel, a „berühmter Pferdemahler"-rel,[19] *August Kirstein* műépítésszel, sőt *Ernst Keil* lipcsei könyvkereskedővel is levelezett. Tudjuk, hogy *J. Hoffmann* is kapcsolatban állt vele, de e barátjától nem őriz levelet a gyűjtemény. Az említetteken kívül sok más baráti kapcsolata is volt Székelynek,[20] de ezekre csak a jegyzetkönyvek megjegyzéseinek, lakáscím feljegyzéseinek, valamint a Magyar Nemzeti Galéria adattárában levő ifjúkori naplónak, illetőleg a máshol őrzött leveleknek áttanulmányozása után derülhet fény.[21]

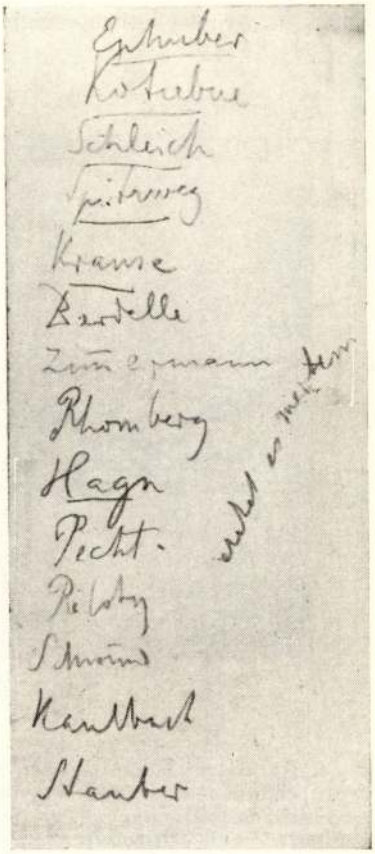

1. E neves külföldi művészeket személyesen ismerte Székely

3. A jegyzetkönyvek fényt vetítenek egy másik hatásra is, ami Székely művészi pályájának megértésénél nagy fontossággal esik latba: o l v a s m á n y a i r a. Székely szorgalmas olvasó. „Korán klasszikus műveltséget szerzett, már húszéves korában alaposan ismerte a latin klasszikusokat, azonkívül Dantét, Boccacciót, Aretinót, Rabelais-t, Molière-t, Le Sage-t, Voltaire-t, Rousseau-t, de kortársait, Victor Hugót, Lamartine-t, Béranger-t, Georges Sand-t is olvasta, hogy Goethéről ne is szóljunk."[22] Sok jegyzetkönyvében találunk ilyen feliratú részt: „Kívánatos könyvek jegyzéke." Igaz, ebből még nem derül ki, hogy Székely csak megvette e könyveket, vagy el is olvasta őket. A jegyzetkönyvek azonban sok helyen közölnek kritikát, tartalmi ismertetést könyvekről; ezekből össze tudnók állítani Székely olvasmányainak jegyzékét, és az így nyert jegyzék tételszáma megközelítené az ezret. Vannak Székelynek olyan olvasmányjegyzetei is, melyek függetlenek jegyzetkönyveitől: ezek önállóan tárolt kis füzetek 6—20 lap terjedelemmel. Ilyen füzetekbe jegyezte például a következő művek tartalmát: Haddon, Alfred Cort: Evolution in Art (1895); Le Bon, Gustave: Les lois psychologiques de l'évolution des peuples (1894), Le Bon, Gustave: La psychologie des foules (1895); Ribot, Théodule-Armand: Essai sur l'imagination créatrice (1900); Spencer, Herbert: The Principles of Sociology (1876—1896); Sully, James: Illusions, A psychological study. London, 1872, és végül ugyancsak Sully: Sensation and Intuition: studies in Psychology and Aesthetics. London, 1874. Sokat foglalkozott Thomas Henry Huxley fiziológiai munkáival

[19] Berresre vonatkozóan lásd még: DOBAI: i. m. 112, 33. jegyzet.

[20] „Münchenben ismerkedett meg *Hans von Marées*vel, *Lenbach*-hal, *Makart*tal, akivel később is fenntartotta a kapcsolatát..." DOBAI JÁNOS: i. m. 114. 81. jegyzet. — JUHÁSZ ANTAL a Szadai Székely-Múzeum rövid prospektusában Székely egykori iskolatársáról és barátjáról *Szemlér Mihály*ról is megemlékezik. Az Akadémián levő hagyaték, sajnos, nem tartalmaz leveleket e baráti viszonnyal kapcsolatban.

[21] Vö. SPRENGER MÁRIA: Eredeti művészlevelek a hivatalos iratok között. Művészettörténeti Értesítő. 7/1958. 293—4.

[22] DOBAI JÁNOS: i. m. 97.

is, amit szociológiai és pszichológiai tanulmányai bevezetésének tekintett; ezeket is alaposan kijegyzetelte külön füzetbe.

Az Akadémián őrzött anyag Székely utazásaival, külföldi művészeti múzeumokban tett látogatásaival és az ott látott műkincsek leírásával kapcsolatosan is gazdag válogatási lehetőséget nyújt adatkeresők számára. Nyitott szemmel járja a képtárakat és múzeumokat. Jegyzetkönyveiben természetesen ennek is nyoma van, hiszen sokszor, a műemlékekről készített skicceinek és megjegyzéseinek segítségével, teremről-teremre követhetjük őt, és gondolatban végigjárhatjuk képtár- és múzeumlátogatásait.

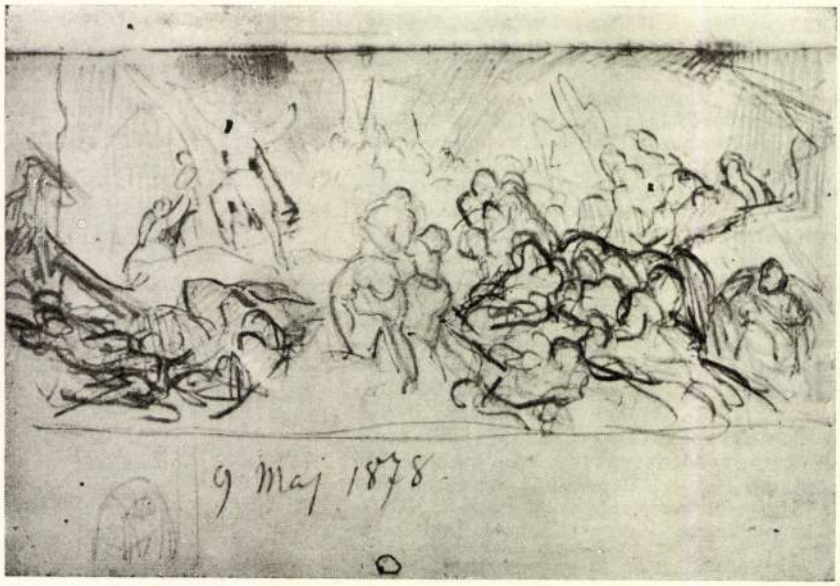

2. Vázlat a *Zrínyi kirohanásá*hoz

4. Az életrajzi vonatkozású szempontok tárgyalása után említsünk meg néhány olyan dokumentumot, ami közvetlenül vonatkozik Székely művészetére. Nagy műveinek, falfestményeinek alapgondolata e jegyzetkönyvekben jelentkezik legelőször. Kompozícióinak változásait szinte lépésről lépésre kísérhetjük nyomon a vázlatok e vázlatainak segítségével, ugyanis elgondolásainak minden fázisát vázlat formájában rögzítette, az év, a hó és a nap megjelölésével. Főleg az 1874—1882 közötti időben készült jegyzetkönyve tartalmaz sok vázlatot és tanulmányt kompozícióival kapcsolatban (Jelzete: Ms 5006/13). A közölt kompozíció-vázlatok e kötetből valók. E vázlatok és tanulmányok tükrében kompozícióinak epizódjai, mellékalakjai szinte úgy változnak és formálódnak szemünk előtt, mintha valamilyen különleges néma-filmet szemlélnénk, ami Székely fantáziájának csapongását mutatja be. E változtatások nagy száma sokszor már aggályoskodásra vall. A szövegközti illusztrációk által elsősorban a *Zrínyi kirohanása* c. képének kristályosodási folyamatát mutatjuk be (2—7. kép), közlünk ezenkívül néhány tanulmányt a *Csónakázó szerelmesek* (8. kép) és a *Léda a hattyúval* (9. kép) című képeire vonatkozólag is, majd egy színes madár-tanulmányt (10. kép) és egy falképtervet (11. kép).

A *Léda a hattyúval* című tanulmányán — mint látjuk — feltünteti az évszámot: 1876. Hasonló tanulmányokat találunk, korábbi kelettel, más jegyzetkönyveiben is: ez a téma, úgy látszik, végigkísérte őt egész művészi pályáján. — A Révai-lexikon Székely-cikkében azt olvassuk, hogy „1879-ben »Zrínyi kirohanásán« kezdett dolgozni", ez bizonyára igaz a festményre vonatkozólag, de a festmény alapgondolata jóval korábbi, és a megvalósítás tervezgetése 1879 előtt több mint egy évvel megkezdődött: bizonyítja ezt akkori jegyzetkönyve.

3. Vázlat a *Zrínyi kirohanása* c kép mellékalakjaihoz. 1879. jan. 5.

4. Tanulmány a *Zrínyi kirohanása* című képhez.
A megvalósult kompozíción nem szerepel

Az illusztrációk között bemutatunk két tájrészletet is (12—13. kép; az Ms 5005/eee/6 jelzetű jegyzetkönyvből). Ilyen tájrészletekkel, vagy amint ő azt nevezte, „Motivschatz"-cal jegyzetkönyvei tele vannak. Bármerre jár, bárhol megfordul, vázlat formájában örökíti meg a táj számára érdekes részleteit. Néha színes krétát, de valamivel gyakrabban fehér temperát is használ a fényfoltok érzékeltetésére. A színeket mindenkor ceruzával írja a vázlat megfelelő részébe (lásd a közölt tájkép-tanulmányt).

A jegyzetkönyvekben viszonylag kevés nyomát találjuk arckép-festményeinek. Itt-ott mégis felbukkan egy-egy adat vagy vázlat. Az egyik jegyzetkönyvben például *Deák Ferenc profilját* láthatjuk, a másikban egy kezdetleges állapotú vázlatot *Heckenastné arcképéhez.*

5. Vázlatok Zrínyi alakjához. 1879. jan. 15.

Székely a 60-as években könyvillusztrálással is próbálkozott. A próbálkozás némelykor csak terv maradt, de a jegyzetkönyvek megőrizték e terveket is. Ugyanaz a jegyzetkönyve, melyben a Zrínyi-tanulmányok vannak, tartalmaz néhány vázlatot Petőfi *Tündérálom* c. költeményéhez. Könyvillusztrációival kapcsolatban azonban az a legérdekesebb, amit az 1867-ből származó jegyzetkönyvben találunk (Jelzete: Ms 5005/eee/10). Ebben 30 illusztrációvázlat szerepel Petőfi életére vonatkozólag, amit Pákh Albert tervezett, de soha meg nem írt Petőfi-életrajzához készített.

Nemcsak a vázlatok alapján kísérhetjük nyomon a művész egy-egy kompozíciójának jegecesedését, de azon leírások alapján is, melyek egy-egy kép alapgondolatára vonatkoznak, vagy ennek egy bizonyos állapotát rögzítik (rendszerint vázlat kíséretében találjuk ezeket a leírásokat). A közölt Zrínyi-alak (6. kép) mellett pl. a következő észrevételt találjuk: „A csupán menés és visszanézés nem elég — közös akárki mással — nem charakterizálja Zrínyit — őtet a kereszténységért való öntudatos halálba menés jellemzi — ezért a Mária-képre mutatni, rohanni is — beszédet tartani is — két motív egyszerre adva egyik a másikat gyöngíti — legjobb lesz azért őtet nyugodtan beszédet tartva és a Mária-képre utalva ábrázolni. 17 Január 1879." Ilyen jellegű megjegyzést találunk pl. az 1885. évi jegyzetkönyvben is: „Phantasztikus lóhoz hasonló fa az állatkertben. Egy ilyen fa látásakor jutott eszembe a rajta lovagló gyermek 1875-ben Enyeden a mely ötletből nőtte ki magát az anyai őrszem."[23]

5. Már említettük, hogy Székely művészetével eddigelé inkább képei alapján foglalkoztak; az Akadémia Könyvtárában őrzött kéziratok és jegyzetkönyvek arról tanúskodnak, hogy van egy másik Székely Bertalan is: a művészetfilozófus és

[23] 1885. évi jegyzetkönyv, 20 sztln. levél versoján. Jelz.: Ms 5006/22.

esztéta. Ezt bizonyító megjegyzései, elgondolásai jegyzetkönyveiben szerteszórva találhatók meg; valószínűleg ritkán ér rá arra, hogy e megjegyzéseket rendszerbe foglalja. Ennek ellenére ezek egy nagy rendszerbe illenek bele, amit Székely esztétikájának nevezhetünk, és ami maga is rendkívüli teljesítmény. Csak mutatványképpen közlünk néhányat a művészet azon általános elvi kérdései közül, melyek foglalkoztatják. A tartalom és a forma kérdésével kapcsolatosan a következőket írja: „Form und Inhalt lassen sich in den bildenden Künsten nicht trennen. In welcher Weise ist dieses Verhältniss am besten zu studieren? [bekezdés] Wenn man die Form studiert so ergibt der Inhalt sich

6. Vázlat Zrínyi alakjához. 1879. jan. 17.

noch nicht, die Form hat keine Direktive in sich — wenn man z. B. die Verästelung und Laub einer Eiche studiert so bringt man wohl eine Eiche zusammen, aber was mit dieser Eiche nun anfangen? [bekezdés] Wenn man den Inhalt eines kunstigen Werkes studiert — aus was es besteht, wie es angeordnet, welche Stimmung sie wirken soll, so gruppieren sich um das Hauptziel eher diejenige Ingredienzien die man dazu benöthigt, darum ist und war in jeder Kunst der Inhalt das Primäre — was zuerst da war; die Form hatte man studiert in dem Inhalt darzustellen — anders ist es gar nicht denkbar — daß man z. B. die Form studiert hätte ohne von dem Inhalt eine Ahnung zu haben . . .”[24]

Ehhez hasonló problémát érint egy másik észrevételében is. Ebben a művészet tárgyának puszta valóját és annak ilyen vagy amolyan színben való megjelenését hason-

[24] Jegyzetkönyv 1880—1890 közöttről, 4. sztln. levél. Jelz.: Ms 5005/eee/5. A szögletes zárójelbe tett részek itt is és a továbbiakban is a saját megjegyzéseim. — B. B.

lítja össze: „Sein und Schein" címszó alatt: „Dem prosaischen *Sein* entspricht ein a la prima Gemaltes. Dem *Schein* etwa ein Ding, welches auf dunklem Grunde schwachfarbig opal gemalt und lasiert wäre. Das Gebiet der Malerei is[t] das Gebiet des schönen Scheines. [a követk. oldalon] Es ist merkwürdig wie wenig Gescheintes die Deutschen — trotz ihrer großen Zahl — producieren und erstaunlich — wie die Hungaren, trotz ihrer geringen Zahl, für machen hatten um Schein hervorbringen."[25]

Egy magyar nyelvű megjegyzésben a művészi tehetséggel és a művészi tehetség fejleszthető voltával kapcsolatban nyilatkozik: „Hogy oly sokan vetik magokat nálunk a művészetekre, részint azon feltevésből (ha nem is öntudatos feltevésből) ered, hogy az egyén — egyoldalú — szakmáknak megfelelő tehetségekkel, képességekkel jön a

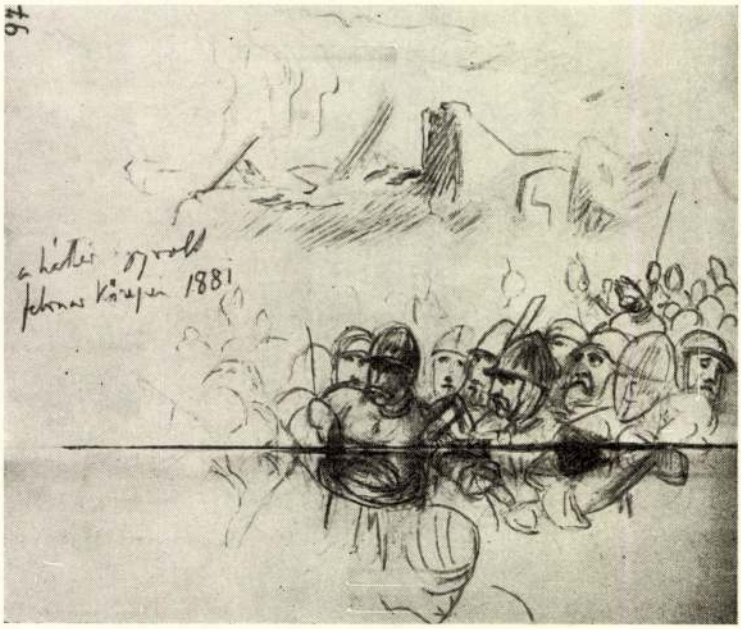

7. Vázlat a *Zrínyi kirohanása* c. kép mellékalakjaihoz

világra, a melyeket kifejleszteni legkellemesebb életczél, mialatt inkább az áll, hogy az ember általános képességekkel jön a világra, ezeknek kifejtése saját szakmákra különválása pedig az aquisitio — megszerzés eredménye. Tehát nem annyira egy meglevő képességnek kifejlesztése vagy nem kifejlesztése a kérdés, hanem inkább ezen képességnek magának a megszerzése — az általános képességi alkatrészeknek — egy speciális képességgé való rendezése. Rendesen úgy szokták ezt kifejezni, hogy valaki valamire termett — mialatt mindenki — mindenre termett, csak is az általános capacitás teszen itt fokokat észlelhetővé."[26]

Ezen általános jellegű művészeti kérdések mellett gyakran találunk olyan feljegyzéseket, melyek részletkérdést, pl. a tájképfestés problémáját, a színlátás kérdését, a skicc-készítés technikáját világítják meg. A megvilágítás szerepét jegyzi fel egy alkalommal: „Es ist merkwürdig, dass schlecht harmonisierende Bilder bei Lampenlicht gut aussehen, dass ferner Bilder mit einem gelben Firniss gut aussehen und wenn man dieses wegnimmt oft schlecht; ein Beweis, das die Harmonie eines Bildes wesentlich vom gelb abhängt, von welchem stellenweise zu viel oder zu wenig vorhanden ist."[27]

[25] Jegyzetkönyv, 1897—99: 5—6. sztln. lev. Jelz.: Ms 5006/27.
[26] Jegyzetkönyv, 1886: 58. sztln. levél. Jelz.: Ms 5006/23.
[27] Jegyzetkönyv, 1885: 34. sztln. levél. Jelz.: Ms 5006/22.

Egy másik alkalommal Keleti tájrajzairól mond bírálatot, de egyúttal összegezi is a tájképfestés technikájára vonatkozó elgondolásait: „Keleti tájrajzaink kiállítása [lejjebb] Keleti ha valami festői dolgot látott ezt fix und fertig leujjolta bizonyos csinos dilettantizmussal — de miután az egészről semmi terv nem volt, az ilyen studiumok nem sokat használtak. Schleich kivel a bayerische[s] Gebirgbe[n] találkoz'am — skizzkönyveit láttam — ha valami a természetben felötlött — azt próbálta az emlékezetből lerajzolni — és ha ez némileg valamit nyújtott akkor közelről, távolról körüskörül megjárta a tárgyat — a színeket fölírta — általában az egészről igyekezett képzelmet szerezni, nem pedig egy csinos rajz készítésével a phantaziai képet megrögzíteni — és ezáltal ezt tönkre tenni, mert ilyenhez mint készhez nem lehet folytatást találni. A tájrajzolónak tehát kis

8. Tanulmány a *Csónakázó szerelmesek* c. képéhez. 1879.

skizzeket kell készíteni a motívról — (hogy ez fehér és fekete vagy színes legyen ez mellékes, lehet színes is, de csak rövid idő alatt készüljön az a fődolog) — motivschatz. [bekezdés] A forma megértése végett — fák, fellegek, terrain-rajzok. [bekezdés] A textúra végett szürke és barnával festett egyszersmind clair-obscur nagy studiumok. [bekezdés] A stimmungsskizz — igen rövid idő alatt készítve, az összefoglalt képhatásnak a természet által nyújtott mintája. [bekezdés] Tehát motivschatz, stimmungsskizz-rajzok, textur-skizz — farben skizze sok variánsokkal, hogy a stimmungsskizzhez magunkat accomodáljuk — ezek volnának egy tájfestész tudási kellékeinek fő alkatrészei."[28]

Néha kizárólag festékkeverési, ecsethasználati kérdések foglalkoztatják. Meglepő érdeklődésének e kettőssége az egyik póluson a legmagasabb igényű művészetfilozófiai megfigyelések állnak, a másikon viszont a festészet technikájának részletkérdései. Az 1903-as jegyzetkönyvéből (Ms 5006/31 jelzetű jegyzetkönyv 16. sztln. lev.) a következő technikai észrevételt közölhetjük: „Ezen eljárás mellett az egész villog, mert a fedőfestékkel való eljárás vékony rétegű lévén, az alsó sárga áthatol; további világos és egyöntetű, most erre gyönge rétegű barna bedörzsölések csakis jól hathatnak."

6. Székely jegyzetei nem mindig művészeti kérdéseket tárnak elénk, hanem gyakran arról tanúskodnak, hogy a művész sokat törődött p s z i c h o l ó g i a i é s f i l o z ó f i a i problémákkal is; egyéni elgondolásai és egy kialakulóban levő filozófiai rendszer csírái megtalálhatók a jegyzetkönyvekben. Filozófiai érdeklődését az előbb említett olvas-

[28] Jegyzetkönyv, 1902: 14. sztln. lev. Jelz.: Ms 5006/29.

mányai is bizonyítják. Ezúttal filozófiai elmélkedését mutatjuk be: az elsőben az ítéletalkotás hibáiról beszél, a másodikban viszont az ítéletalkotás sekélyességéről és az ezzel összefüggő eredetieskedésről mond bírálatot: „Es gibt einen allgemeinen Willen und einen besonderen Willen. Der allegemeine Wille z. B. das Sicherhalten, von unangenehmen Eindrücken schützen — Der besondere Wille, welcher jedoch mit dem allgemeinen eine gewiße Verbindung haben wird — als ein Glied von dem vorgestellt wird bezieht sich z. B. auf die Erwerbung einer besonderen Geschicklichkeit, oder die Ausführung einer Einzelhandlung die mit dieser Geschicklichkeit zusammenhängt. [bekezdés] — Bei dem allgemeinen Wollen sind instincktartige — sodann durch Sympathie angeregt — nachahmende Motive — wo die besondere Willenshandlung gemacht oder nicht gemacht werden soll, hängt vom Urtheil — und Glauben ab. [bekezdés] Das Urtheil ist in seinem Kerne logisch aber dessen Peripherie ist mit Glauben versetzt, der Glaube selbst ist aber versetzt mit Wünschen, so daß praktisch Wünschen — den Glauben hervorbringt, und dadurch das Urtheil nach sich zieht. [a követk. oldalon] Ein solches durch Glauben und Wünschen verfälschtes Urtheil ist ein Aberglaube, solche Aberglauben sind z. B. daß Güte siegen müsse — [bekezdés] Der Satz »Wissen ist Macht« ist kein Aberglaube, man sieht daß Wissen über Nichtwissen den Sieg davonträgt — aber halbes Wissen kann für ganzes Wissen ausgegeben — und dieses kann geglaubt werden, und halbes Wissen, schlecht Wissen an welches geglaubt wird — welches aus Mangel an Intelligenz nicht als echtes Wissen erkannt wird. [bekezdés] Die meisten Menschen haben selbst für das eigene Fach ein schwaches Urtheil, für andere Fächer gar kein Urtheil — bequemer ist es sich zu erinnern was andere Leute darüber gesagt haben, das was man für wahr hält besteht zum größten Theil aus Geglaubten, [a követk. oldalon] und zum kleinsten Theil aus Gewussten. Die Bildung wäre sonach das Quantum des Geglaubten zu vermindern, und jenes des Gewußten zu vermehren. — Allein es ist ausserordentlich schwer weil das Kopfbereich vollgepropft ist mit Sympathien-wünschen und Aberglauben — die Beispiele auch auf Schlüsse führen, die falsch sind, nämlich insofern das Beispiel selbst das Ergebniss einer verrenkten Lage war — und so torkeln die meisten schafsmässig von einer Meinung hinüber zu seinem Gegensatz —, jedes umso grimmiger festhaltend — je weniger dieses kühle-logische Erregung verträgt — daher das Sprichwort, daß man 40 Jahre braucht bis man verständig wird — Aus je vielfacheren Ingredienzien das Dasein besteht, um so grösser is[t] auch die Confusion — so heutzutage man wird in ein elendes Milieu hineingeboren — durch Heirath man sinkt noch mehr hinein; infolge der Heirath Kinder — deren intellektuales und sittliches Wesen, wegen dem elenden Milieu — auch geringfügig ausfüllt — das ist das Leben."[29] Az ítéletalkotás sekélyességéről és az eredetieskedésről szóló elmélkedés pedig a következő: „Daß bei den meisten Menschen Urtheil nur rudimentär vorkommt, sie meistens gehörtes nachahmend (also daß das Gedächtniss sie leitet) vorgehen — ist nicht zu verwundern — denn wie viel Kentnisse gehören dazu um in philosophischen, ethnischen, politischen, aesthetischen Dingen halbwegs ein Urtheil zu bilden — dagegen wie leicht ist es ein fertiges Urtheil nachzusagen — was Wunder, dass die Menschen das Leichtere ergreifen vollends heutzutage, wo bei der Schwierigkeit des Lebens man seit der Kindheit überbürdet wird. Eine gedankenlose Übernahme fertiger Urtheile ist eine Entlastung — Daher je mehr Unterrichtszwang, Überbürdung — umsomehr Entlastung — also Urteilsmangel. Dann man hat keine Kraft, keine Musse welche zur originellen Urtheilsbildung notwendig ist, daher auch das Geschrei nach individueller Originalität — welche Originalität eben aus vorhandenem Urteilsmangel wieder mißverstanden wird. [bekezdés] Originalität — Ursprünglichkeit — ist die Aussage, dass man das Woher einer Leistung, eines Werkes — seinem Ursprung nicht anzugeben vermag — und zurückverfolgend, schliesslich das Werk der unanalysierbaren Naturbegabung zuzuschreibend sich genöthigt findet — alles was man auf Vorbilder zurückführen kann, gilt als nicht originell. [bekezdés] Nun gibt es eine Menge ungebildeter Vorstellungen, die man weiter auf kein Original zurückverfolgen kann außer auf sich selbst, d. h. die Ähnlichkeit mit ungebildeten Vorsteilungen, diese sind ja auch »unanalysierbare Naturbegabung«. Da man aber von dieser Sorte viel hat — so kann sie nicht werthvoll sein — denn der Werth der Dinge wird bestimmt durch ihr Rarsein."[30]

Stiláris szempontból Székely nem sok élvezetet nyújt olvasóinak; ez érthető is, hiszen feljegyzéseit csak saját magának szánta. Magyar nyelvű szövegeinél még nehezebben gördülnek német nyelvű írásai és ez a nehézkes németség sokszor megnehezíti filozófiai gondolatainak megértését, mivel ezeket általában német nyelven írta. Aki azonban a

[29] Jegyzetkönyv, 1897—1898: 18—19. sztln. levél. Jelz.: Ms 5006/27.
[30] Uo.

stílustól függetleníteni tudja magát, és a gondolati tartalmat kíséri figyelemmel, az érdeklődéssel fogja olvasni minden sorát; van ezekben az odavetett filozófiai elmélkedésekben valami olyan vonás, ami Montaigne-re emlékeztet.

7. Filozófiai észrevételeinek és gondolatainak elemzése után térjünk rá Székely egy olyan működési körének bemutatására, ami ismét újabb oldalról világítja meg őt: a Mintarajziskolán, a későbbi [1908] Képzőművészeti Főiskolán töltött éveinek jellemzésére. — Székely, mint Piloty egyik legkiválóbb tanítványa, külföldön számos

9. *Léda és a hattyú.* 1876.

alkalmat és lehetőséget találhatott volna tehetségének kibontakozásához, de ő vállalva a múlt századi magyar művész-sors nehézségeit, idehaza keresett állást, és így jutott a Mintarajziskola tanári katedrájához [1871]. Pedagógus-lelkiismeretességéről jegyzetkönyvei lépten-nyomon tanúskodnak. Óravázlatokat készít, gondosan feljegyzi tanári működésével kapcsolatos észrevételeit és tanítványai nevét. A legapróbb részletekre kiterjedő alapossággal kíséri figyelemmel tanítványai előmenetelét: feljegyzi hibáikat, jó tulajdonságaikat. Növendékeitől megkívánja, hogy benyújtott rajzaikat sajátkezűleg tintával írják alá és több, ehhez hasonló szokást, illetőleg követelményt honosít meg az iskolában. A jegyzetkönyvek anyagán túl is számos adatot találunk tanári működésével kapcsolatban. Ilyenek például az iskola igazgatójához intézett kérvényeinek, feljegyzéseinek fogalmazványai. Egyik feljegyzése a termek rossz megvilágításával kapcsolatos, egy másikban az épület fűtetlensége miatt panaszkodik stb. Tanártársairól is többször tesz említést. 1902-ből származik például a következő jegyzetkönyvbeli részlet: „Aggházi —

szorgalmas, de nem tud tanítani, például vagynak nála 4ed évesek a kik semmit se festettek még — Gyulai — nem figuralista — ide dugta be a kormány — jóindulatú ember, de magamutatva nem corrigál. Ballo — nem tudván componálni, nézetei gyerekesek, tehát a kezek rajzai ő magánál szerfölött kezdetlegesek — azonkívül — nem mutat, csak beszél a tanítványaihoz — Hegedüs talentumos ember, de miután Neográdyt is helyettesíti — Ballonál asszisztál — néha a szabad iskolában is corrigál — azonkívül a rajztanárjelöltek II-dik és III-dik osztályát és a III és IV éves nőosztályt — egy nagyon elnyaggatott ember — Ha valaki megbetegszik, nincsen ki helyettesítse mi lesz ez oskolából

10. Madártanulmányok. Színes. 1890. körül

ha magam megbetegszem! Tallyesnitzky nem rajzol — az anatómiai tanok megértetése igen hiányos — ezt is pótolni kell." (Ms 5006/29. sz. jegyzetkönyv, 10. sztln. lev.)

A tanári munka gyakorlati feladatain túl a pedagógia elvi kérdései is foglalkoztatják. Ő volt az első Magyarországon, aki a rajzoktatás elvi kérdéseivel valóban alaposan foglalkozott. Az Akadémián őrzött Székely-hagyaték annyira gazdag az ilyen vonatkozásokban, hogy ezekből akár egy kis rajzoktatási enciklopédiát is össze lehetne állítani. — A természettudományos oktatás mellett tör pálcát és ezáltal, korát megelőzve, már hetven évvel ezelőtt modern nevelési elveket vallott. Természettudományos érdeklődésére festék-kémiai és anyagismereti tapasztalatain túl Eötvös Loránd, a fizikus és Jules Etienne Marey, a fiziológus is hathatott. Legterjedelmesebb olvasmány-jegyzete talán éppen az, amit Henry Thomas Huxley természettudományi műveiből készített magának. Özv. Lándor Tivadarnétól vásárolt kéziratos anyag egyik darabján — tehát nem jegyzetkönyvben — olvassuk a következő idevágó észrevételt:

„Mit kellene egy gyermeknek tanulni úgy hogy ne mint most 4 elemi — 8 közép és 4 szakiskolai — tehát 16 évi tanulás után egy kipréselt, tehetetlen — kedvetlen és keveset tudó — de a további tanulástól kedvét — erelyét elvesztett ember legyen. [bekezdés] Irás — olvasás — kifejezés — motiváció, bírálat, analyzise a megértettnek és a meg nem értettnek világos elválasztása. Kevés grammatika — nem sok mathematika. [bekezdés] (A múltat a katona segélyével a pap és a jogtudós intézték — a jövőt az őstermelő és iparos segélyével az orvos és természettudós fogja intézni.) Tehát természettani és biológiai ismeretek terjesztessenek, de nem a kutatás eredményeit absztrakt alakban adva, hanem a hozzá vezető adatokat ismertetve — a tanulási vágy tartassék éberen — a gondolat fejeztessék ki világosan." (A kéziratot, mivel önálló lap, nem tudjuk datálni.)

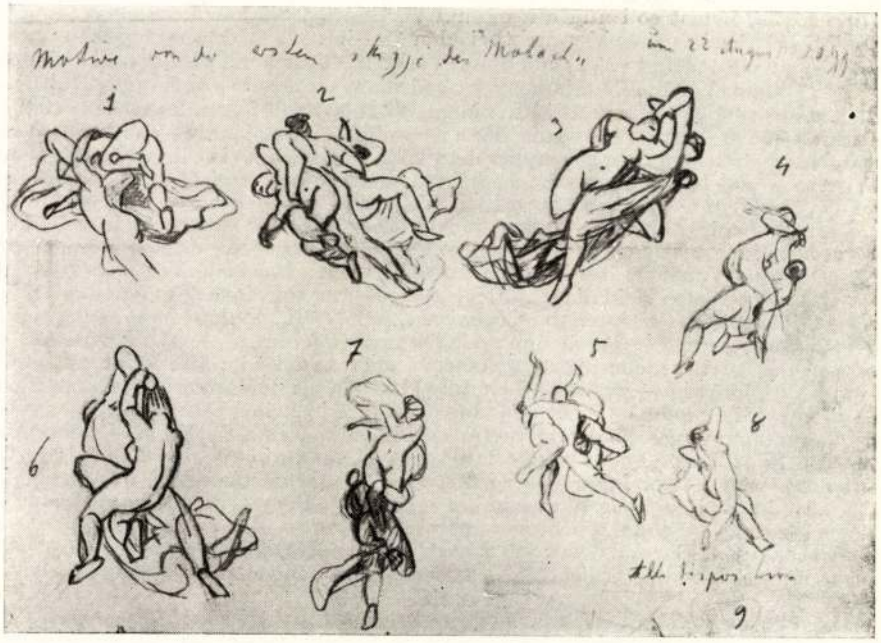

11. Falkép-vázlatok a Lándor-hagyatékból. Különálló lap

8. A Lándor-féle gyűjteményből hozzánk került dokumentumok között találunk újságkivágatokat is, melyek Székely egy-egy képével kapcsolatosak. Bizonyára nincs meg itt minden olyan kritika, bírálat, ismertetés, ami a festő tárlataival, egy-egy képének kiállításával kapcsolatos, de tekintve azt, hogy sok külföldi újság is szerepel, sok olyan van itt, aminek a megkeresése sok fáradságba kerülne. A Székelyre vonatkozó kritikáknál azonban sokkal érdekesebbek azok a feljegyzések, b í r á l a t o t t a r t a l m a z ó j e g y z e t e k, amelyek nem rá vonatkoznak, hanem amelyeket ő tett meg egy-egy művésszel, műalkotással vagy művészi felfogással kapcsolatban. Székelyről feljegyezték, hogy Erdélyben „gúnyos megjegyzésekre kész fiatal művész volt".[31] A gúny sokszor az ítélet objektivitásának rovására megy, és valóban, Székely — jegyzeteinek tanúsága alapján — megtartotta e gúnyoros, élesen bíráló modort élete végéig. Bírálatai sokszor túlzók. Munkácsyval kapcsolatban pl. több helyen félig méltatlankodó, félig gúnyos feljegyzéseket találunk. Bírálatai mégis — minden túlzásuk ellenére — rendkívül érdekesek, már csak abból a szempontból is, hogy eldöntsük: kire neheztelt Székely, kire haragudott, kit tartott nevetségesnek, és kinek képességeit ismerte el. Elszórt kritikai megjegyzéseiből, észrevételeiből nem csekély terjedelmű kiadványt lehetne szerkeszteni. Bírálatok, kritikák fiatalabb korából származó jegyzetkönyveiben is vannak, de zömmel mégis azokban a

[31] Említi Dobai János: i. m. 103.

jegyzetkönyvekben lehet ilyeneket találni, melyeket idősebb korában készített. A „fiatalok" művészi felfogását nem tudja magáévá tenni és állandóan bírálattal illeti. Kiss József költeményeinek illusztrációival kapcsolatosan[32] pl. a következőket írja: „Bis jetzt hat man meistens das Wissen bezahlt, weil seine Erwerbung viel kostet und auch sehr tauglich ist Gewissensachen zu leisten, also die Rarität wurde bezahlt, — obige Publikation [Kiss J. költeményeinek említett kiadása — a közbeszúrás tőlem] — nebst mehrere seiner ausländischen Vorgänger ist ein Versuch die Ignoranz als etwas Rares, also Wertfolles [!] darzustellen — eine offenbare Lüge. [bekezdés] Dieses Bestreben — das Minus als Plus auszugeben — also das Gewönliche als rar, das Leichte als schwer — das Verrenkte als normal, das Verrückte als gesund, involviert Rückschritt, Verkommen, nur; und die Verkommenheit selbst als zeitgemäss ausgeben — in dieses is [!] wieder eine Lüge. Denn Kunst soll Blüthe sein. Das Resümé von Gesundheit, Wahlkraft, Intellect — und diese selbe Kunst soll nun auf einmal Verwesung, Schwachköpfigkeit — vulgäre Wahlosigkeit [!] sein. Diese Vertracktheit den Gestink als Wohlgeruch gelten haben zu wollen [egy áthúzott félsor után] und dieser Versuch oft auch mit Erfolg gekrönt zu sehen [a követk. oldalon] giebt Veranlassung zu bedenken ob unsere sogenannte Kultur auch wirklich etwas tauge. — [bekezdés] In einem Witzblatt soll folgendes stehen: »Ich stelle ihnen Herrn N vor — er ist ein Genie, denn er weiß absolute nichts.« — [bekezdés] Dieses Misstrauen mit welchem man gegenüber dem Wissen steht beweist die schlechte Qualität des Wissens — das bei den heutzutagigen Lernverhältnissen erreichbar ist — und betont — den Unverbildeten als schon am rechten Weg Seienden. [bekezdés] Verbildet, ungenügend gebildet sein ist Unglück — aber die Negation davon — das gar nicht gebildet sein als etwas Positives auszugeben, dazu gehört eben die Confusion von heutzutage. [bekezdés] Angeborene Vortheile des höheren Talents, auch erworbene Vortheile des fleissig erlernt Habens, will den Neid nicht gelten lassen. Keiner soll einen Vorzug vor dem anderen haben, dieses ist als Merkmal der Gegenwart. [a követk. oldalon] in Amerika schon als Staatsgrundsatz geltend — ist sie nun auch bei uns eingebürgert — »alles wird gleich« — dieses auf das Intellektuelle übertragen heisst aber soviel wie: alles wird mittelmässig — ja untermittelmässig — schlecht. [bekezdés] Und da bei diesen Verfahren dem Einzelne kein leitendes Ziel bleibt — denn alles bessere führt ja kein Vortheil mit sich — so ist Vervollkommnung wegen Mangel an Ziel ausgeschlossen. Keine Tradition — keine Autorität — kein Ziel! aber so geht es absolute nicht — man nimmt also eine falsche kurze Traditionmode an — der Ignorante wird Autorität und da ohne Ziel das Streben aufhört — wird das Ziel ein ewig Wechselndes — Kurzathmiges — die Mode wird das Ziel — ein keine Gründe habendes, nichtconsequentes Etwas — das nicht ergründet werden kann — [bekezdés] Ehemals war das Ziel ein allgemeines Wissen, später ein partielles Wissen (Impression-ton), jetzt ist das Nichtwissen was man versucht bezahlen zu lassen. — Prosit![33]

A következő idézetből kitűnik, hogy a fiatalok művészi tárgyválasztása és a régi témák állítólagos kimerülésének problémája is foglalkoztatta kritikai szellemét: „Im Leben Steinle's wird erwähnt, dass ihn sein Lehrer Kuppelwieser vom Anfange her Fiesole nachzeichnen liess. Also einen abstrakten Stoff — abstrakt dargestellt — liess er kopieren — so kam es daß Steinle's Kunst keine echte Lebensfähigkeit aufweist. Die Lebendigkeit des Lebens soll man erfahren lernen, weil man aber diese schwierige Sache nicht zugleich filmen, (halbdunkel — Farbe — Vortrag in sich begreifend), attaquieren kann so wird man bald darauf geführt es einzelweise zu versuchen — vorest mit der Linie — weil dieses am wenigsten Apparate erfordert, ein bei sich geführtes Skizzenbuch und Blei — thut es vollkommen. Wann helldunkel — aber monochrom gemahlt oder mindestens in 2 Kreiden auf mittelton und zwar — um Urtheil zu bilden viele Versionen desselben Sujets — wie man auch durch vielfache Linienversuche — auf das Wesen der Linien kommt — [bekezdés] weiterhin Tonigkeit (Monochromie überführen in Farbe, Farbe überführen in Tonigkeit — mit der Helligkeit steigt die Farbigkeit) — Der Vortrag — Sauberkeit — Schmutz — texturlos — texturig — schichtelos — schichtig — breit — enge — und so weiter — Weil man mit dem erzählerischen Gehalt nicht umzugehen verstand — so wurde diesem Veracht erklärt — und mit dem Schimpfnahmen »anekdote« belegt — so dass man bestrebt ist sujeetlose Bilder zu malen — dieses is[t] aber nicht mög-

[32] A szóban forgó kiadvány: KISS JÓZSEF költeményei. Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Hollósy Simon, Réti István és Thorma János képeivel. Bp. 1897. Révai k. 191. l. 30. t.

[33] Jegyzetkönyv 1897-ből, 16—8. sztln. lev. Jelz.: Ms 5006/27. Néha ilyen iróníkus példázódást írt le a „fiatalokkal" kapcsolatban: „Végy egy szimpla frátert -- fehér papiroson és szénen szűrd át — hagyd ázni félévig müncheni sörbe — mártsd Párisi sauceba — adj hozzá két műbaráti díjjat — tedd száradni a kiállításba — egy pár journalistikus tojással habard fel és némi »fővárosi szellem« hozzáadásával kész az új nemzedék festészete." (A Lándor-hagyatékból, különálló lapon.)

lich [a következ. oldalon] das Sujet kann unbedeutend sein — um anderen künstlerischen Qualitäten nicht im Wege zu sein — aber Sujetloses zu mahlen ist unmöglich — unbedeutendes Sujet ist auch noch erträglich wenn durch Vorhandensein von künstlerischen Qualitäten aufgewogen — aber unbedeutendes Sujet — keine Form — schlechtes Helldunkel — Schmutz statt Farbe — Sudelei statt Vortrag — wie wir heutzutage sehen — kann nimmermehr Kunst ergeben. [bekezdés] Das religiöse Sujet ist stark verbraucht — abgedroschen — erschöpft — ohne Noth mische man sich nicht hinein — andere Stoffe geschichtlichem Inhalts haben zu wenig allgemeines Interesse — die Genrestoffe und Etnographisches noch weniger — die Sujets sind grösstentheils verbraucht — Sujetlosigkeit (wenn sie möglich wäre) hätte auch kein Vortheil, das heisst, es würde alle Vortheile

12. Tájkép-tanulmány

die ein gutes Sujet mit sich bringt, entbehren. Heutzutage ist man schlecht darum mit dem Stoffkreis — besser hat er die Landschaft."[34]

Más, vele egykorú művészek rajztechnikájáról, ecsetkezeléséről, az ábrázolással kapcsolatos felfogásáról [Munkácsy] is gyakran mond bírálatot Székely. A Lándorhagyatékban találjuk egy különálló jegyzetköteg egyik lapján a következőket: „A realista lefest egy hordót — néhány barna dongát és néhány abroncsot — ez egy közönséges hordó lesz — legföllebb, ha a fa rothadását a vas rozsdásodási fokát oda festi — lesz belőle egy »intim« hordó — de hogyan lehetne egy hordó öregapja szellemét megfesteni — ez érzületi — tehát symbolistikus feladat — a míg a festék nedves, egy nagy ecsettel horizontális vonalakkal végigsöpör rajta — ez adja a hordó szellemét — ha aztán még vertikálisan is végigsöpör rajta, kész a hordó öreg apja szelleme — ezt felírtam, mert jól illusztrálja egy értéktelen tárgynak átswindlizését úgynevezett érdekesre egy ostoba eljárás által — lásd a Milton pofáját."[35]

9. Az Akadémia Könyvtárában őrzött Székely-dokumentumok nemcsak részleteikben, szöveg szerinti mondanivalóikban jellemzők Székely Bertalanra, de összességükben is. Nincs talán még egy olyan magyar festő, kinek műhelytitkaiba olyan közvetlen betekintést nyerhetnénk, mint Székelyébe. Egyes írók, művészek szokása, hogy legelső fogalmazványaikat megsemmisítik, és csak a letisztázott kéziratot teszik el. Ez azzal a hátránnyal

[34] Jegy zetkönyv 1897-ből, 20—1. sztln. lev. Jelzet mint fent.
[35] Igen durva hangú méltatlankodást találunk Munkácsy sikereivel kapcsolatban az 1886-ból származó jegyzetkönyvben is: 41—2. sztln. lev. E jegyzetkönyv jelzete: Ms 5006/23.

jár, hogy a szellemi alkotás genezise, a javítgatások és próbálgatások láthatatlanná válnak, elvesznek számunkra. Székelynél nem így van, ő a legkisebb papirfecnit is ránk hagyta, amit csak írásával látott el. A dokumentumok e sajátos jellege hozzásegít és feljogosít bennünket arra, hogy Székely alkotó munkája jellegzetességeiről, sőt magának a művésznek j e l l e m é r ő l szóljunk néhány szót. DOBAI is hozzájárult e kérdés megvilágításához említett tanulmányában: „Székely Bertalan művészetének bizonyos érzelmi-értelmi kettősségét már megszokott dolog említeni. Elméjének szertelen elméleti hajlama, mely fáradhatatlanul kutatta a törvény általánosságát, művészi munkáját

13. Fa-tanulmányok

sokszor valóban megnehezítette, képzeletének szárnyalását néha bénította, művészete egészének azonban mégis nagy előnyére szolgált."[36]

DOBAInak ez a megállapítása tulajdonképpen PETROVICS ELEK által már 1936-ban leírt sorok kis módosítással való átvétele: „Az intuició és az értelem harca.... minden nagyobb kulturájú művész lelkében megújul. A szerencséseknél azonban a küzdelem kiegyenlítődéssel végződik és a művészi eredményben helyreáll az egyensúly."[37]

Mi azzal egészítjük ki Székely jellemzését, hogy utolunk introvertált, önmegfigyelő voltára. Gondolatainak, gondolatfoszlányainak vagy látomásainak, egy-egy hirtelen formát öltött fantáziaképének ilyen precíz rögzítésére csak olyan valaki képes, aki

[36] DOBAI JÁNOS: Székely Bertalan. (A Műcsarnok Székely-kiállításának katalógusában.) Bp. 1955. 14.
[37] PETROVICS ELEK: Székely Bertalan jellemrajzához. Bp. 1936. Franklin. 29.

állandóan figyeli önmagát. — Egy másik tulajdonsága, amit jegyzőkönyvei elárulnak az, hogy érdeklődését, energiáját rendszerint egyetlen irányba állítja. Ez a beállítottság természetesen csak egy ideig tart, de ilyenkor nagyon intenzív. Egyik időszakában csak Zrínyit rajzol, máskor viszont csak lebegő alakokat tervez freskóihoz; egyszer csak azzal foglalkozik, hogy a múzeumokat járja — ilyenkor jegyzetkönyveit műemlékek és muzeáliák részletes leírása tölti ki — más alkalommal viszont filozófiai kérdésekkel törődik — ilyenkor hosszú oldalakon keresztül filozófiai elmélkedéseit jegyzi fel. Bizonyos lüktetést, állandó nekibuzdulást és újrakezdést figyelhetünk meg életművében. Szerteágazó érdeklődésének fonalai itt-ott megszakadnak, de sokszor csak azért, hogy egy-két év múltával újra jelentkezzenek és folytatódjanak. — További tulajdonsága: elemző hajlama. Ha megfigyeljük írását azt tapasztaljuk, hogy olyan szavakat is, melyek felbonthatatlanul egyek, néha több részre tagol. Mondatait is szakaszokra tagolja, ezért írását minduntalan gondolatjelek tarkítják. Amilyen az írásmódja, olyan egész életműve is: száz és ezer apró megfigyelésből, önmagában kialakított készségből épül fel egy-egy olyan mű, mint a *Zrínyi kirohanása* vagy mint az *Egri nők*. Talán ezért is nem érti meg ezokat a festőket, akik a részismeretek ilyen hatalmas „kapitálisa" nélkül akarnak képet festeni.

Még egy fontos tulajdonságát elemezhetjük ki írásaiból. Ha megfigyeljük ezeket az egy-két oldalas feljegyzéseket és észrevételeket, azt tapasztaljuk, hogy mindegyiknek van valami csattanója, valami olyan érdekes, ténymegállapító befejezése, ami az olvasó erdeklődését éppen ezeken a helyeken köti le. Ez azt bizonyítja, hogy nemcsak az elemzés képességével rendelkezik, hanem nagyvonalú szintézisre is képes. Nagyvonalú szintézisek festményei és freskói is. Vázlatainak nagy száma az előbb említett tulajdonságra utal, véglegesen kidolgozott műalkotásai viszont az utóbb említett tulajdonságának megléte mellett szólnak.

Ezzel tanulmányunk végére értünk. Bemutattuk az Akadémia Székely-dokumentumainak sokrétűségét[38], és reméljük, hogy Székely-kutatóink az itt közöltek átolvasásával megfelelő tájékoztatást nyernek a hagyaték jellegéről és esetleg némi ösztönzést merítenek maguknak belőle további Székely-kutatásaikhoz.[39]

[38] Rövid ismertetésünkben nem is érintettük a Székellyel kapcsolatos okiratokat (kinevezések, hagyatéki ügyek, Ipolyi díj stb.), pedig ilyen is jócskán található a hagyatékban.

[39] Ez úton mondok köszönetet lektoraimnak: DÁVID KATALINnak és F. CSANAK DÓRÁnak. Köszönetet mondok továbbá BORDÁCSNÉ HAULISCH LENKÉnek is, aki nem volt ugyan hivatalos lektorom, de aki mégis szívesen átolvasta a készülő tanulmányt és bírálatot mondott róla. Mindannyiójuk tanácsait és észrevételeit több helyen felhasználtam. — B. B.

A FELHASZNÁLT IRODALOM

Aradi Nóra : A magyar történelmi festészet 1880—1919-ig: A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve. 1954/1955.

Aradi Nóra : A polgári kultúra hanyatlásának főbb jelenségei a magyar képzőművészetben: Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 295—300.

Aradi Nóra : Száz kép a magyar történelemből. Bp. 1955.

Bordácsné Haulisch Lenke : Székely Bertalan (1835—1910): Művészet. 1/1960. 3—4.

Bordácsné Haulisch Lenke : Székely Bertalan: Savanarola máglyahalála: A Magyar Nemzeti Galéria közleményei. 1/1959. 167—8.

Bordácsné Haulisch Lenke : Vázlatok Székely Bertalan Forrás című festményéhez: A Magyar Nemzeti Galéria közleményei. 2/1960. 179—80.

Czimmer Károly : A szegedi fogadalmi templom környékének rendezése és belső ornamentikája. Szeged, 1926. — Klny. a Szegedi Naplóból.

Dávid Katalin : A Művészettörténeti Dokumentációs Központ adattára: Művészettörténeti Értesítő. 6/1957. 319—21.

Dobai János : Székely Bertalan. Bp. 1955.

Dobai János : Székely Bertalan. (A Műcsarnok Székely-kiállításának katalógusában.) Bp., 1955.

Dobai János : Székely Bertalan művészi arculatának kialakulásáról: Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 97—115.

Eötvös József költeményei. Illusztrálta : Székely Bertalan és Keleti Gusztáv. Pest, 1868.

Gerecze Péter : A pécsi székesegyház és falfestményei. Pécs, 1891.

Gerő Ödön : Székely Bertalan. Bp., 1913.

Gerszi Teréz : A magyar kőrajzolás története a XIX. században. Bp., 1960.

Juhász Antal : Székely Bertalan. (A szadai Székely-múzeum prospektusa.) Vác, 1962.

Lyka Károly : Nagy magyar művészek. Bp., 1957.

Lyka Károly : Történeti festészetünk az elnyomatás korában: Új idők. 1942. 544.

Maksay László : Székely Bertalan. Bp., 1953.

Maksay László : Székely Bertalan a naturalizmusról: Művészettörténeti Értesítő. 9/1960. 314—5.

Nagy Sándor : Székely Bertalan-emlékkiállítás a Műcsarnokban. Bp., 1911.

Nagy Zsuzsa : Petőfi illusztrációk: Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1952. Bp., 1953.

Nikelszky Géza : A Zsolnay-gyár művészete. Pécs, 1959.

Palágyi Menyhért : Székely Bertalan és a „festészet aesthetikája". Bp., 1910.

Pataky Dénes : Székely Bertalan rajzai: Művészettörténeti Értesítő. 4/1955. 252—5.

Pénzes Balduin : A kilencszázéves Tihany. (Székely Bertalan festményei a Tihanyi apátság templomában.): Vigilia. 20/1955. 171—7.

Petrovics Elek : Székely Bertalan jellemrajzához. Bp., 1936.

Pogány Ö. Gábor : Magyar festészet a XIX. században. Bp., 1955.

Pogány Ö. Gábor : Magyar festészet a XX. században. Bp., 1959.

Radnai Rezső : Székely Bertalan emlékezete. Szombathely, 1936. — Klny. a Szombathelyi Premontrei Gimnázium értesítőjéből.

Sprenger Mária : Eredeti művészlevelek hivatalos iratok között: Művészettörténeti Értesítő. 7/1958. 293—4.

Supka Magdolna : Szemlér Mihály: Művészettörténeti tanulmányok. (Szerk.: Dávid Katalin.) Bp., 1957.

Székely Bertalan : A figurális rajz és festés elvei. Bp., 1877.

Szunyoghy Farkas : Székely Bertalan falfestményei a kecskeméti városházán. Bp., 1935. — Klny. a Magyar Művészetből.

Vita Székely Bertalan művészetének történelmi helyéről. Összeáll.: *Zádor Anna :* Művészettörténeti Értesítő. 5/1956. 69—72.

BERTALAN SZÉKELYS SCHRIFTLICHER NACHLASS IN DER HANDSCHRIFTENABTEILUNG DER BIBLIOTHEK DER UNGARISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

Bertalan Székely (1835—1910) spielte eine hervorragende Rolle in der Geschichte der ungarischen historischen Malerei des vergangenen Jahrhunderts. Seine Gemälde, Zeichnungen und Fresken sind Zeugnisse seines unermüdlichen Fleisses, seiner künstlerischen Vielseitigkeit und Produktivität. Er gehört zu den Wenigen, von denen ausser künstlerischen Werken auch ein reicher schriftlicher Nachlass auf uns gekommen ist. Es ist bedauerlich, dass dieser Nachlass sich mit der Zeit zerstreute: ein Teil davon gelangte in das Archiv der Ungarischen Nationalgalerie, einige Fragmente befinden sich noch immer im Privatbesitz, ein bedeutender Teil wurde jedoch von der Handschriftenabteilung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften erworben. Es lohnt sich diesem schriftlichen Nachlass Aufmerksamkeit zu schenken, weil dieser das Privatleben des Künstlers, seine Ateliergeheimnisse und seine Weltanschauung von bisher unbekannten Seiten erhellt.

In diesem kurzen Aufsatz möchten wir nur jenen Teil seines schriftlichen Nachlasses beschreiben, welcher sich in der Handschriftenabteilung der Akademischen Bibliothek (im weiteren: A b t e i l u n g) befindet. — Die ersten der Székelyschen Handschriften kamen noch zu Lebzeiten des Künstlers in den Besitz der Abteilung. Vor 1945 wollte die Akademie den schriftlichen Nachlass Székelys herausgeben, aber scheiterte dieses Unternehmen infolge der Kriegsschwierigkeiten, ja sogar sind manche dieser zu verlegenden Handschriften und Notizbücher verloren gegangen. Ein Teil von dem vermissten Material wurde später in dem alten Hauptsekretariatsarchiv aufgefunden und gleichfalls in den Bestand der Abteilung eingereiht. Die dritte Schicht dieser Székelyschen Handschriften verdanken wir der Witwe von Tivadar Lándor. Lándor war Székelys bedeutendster Mezän, seine Witwe verkaufte zu drei verschiedenen Zeitpunkten Handschriften Székelys an die Abteilung.

Diese gefundenen und gekauften Handschriften sind grösstenteils N o t i z b ü c h e r. Sie heissen so ihres Inhaltes wegen, jedoch passt der Ausdruck nur halbwegs zu derer Bezeichnung, da sich in diesen Notizbüchern auch viele Skizzen befinden. Mit Recht könnten diese Handschriftenbände auch Skizzenbücher genannt werden. Betrachtet man die 13 Illustrationen dieses Aufsatzes etwas näher, so kann man sich sofort einen genauen Begriff bilden über die äussere Form dieser Skizzen. Es sind das überhaupt graue Bleistiftzeichnungen, manche von ihnen jedoch mit Kohle oder Farbstift gemacht, einige zeigen sogar Merkmale weisser Pinselstriche. Neben den Skizzen finden wir fast immer kürzere oder längere Randnoten und Randbemerkungen. Diese Bemerkungen und Noten sowie alle anderen Aufzeichnungen sind teils in ungarischer, teils in deutscher Sprache geschrieben. Das erste Notizbuch stammt aus dem Jahre 1862, das letzte aus 1904. Einige Angaben weisen darauf hin, dass Székely für sich selbst auch vor 1862 Aufzeichnungen gemacht hatte. Sicherlich setzte er das Festhalten seiner Gedanken und Bemerkungen zeitlebens fort. Allerdings bezieht sich das Material der Notizbücher nur auf die Zeit zwischen 1862—1904. Die Abteilung enthält 49 Notizbücher, hinzu kommen noch 3 Notizbuchfragmente; in den letzten Jahren sind fast alle restauriert und eingebunden worden. — Dieser Nachlass bestehet aber nicht nur aus diesen Notizbüchern und einigen früher verschafften Einzelhandschriften; er umfasst auch viele, an Székely gesandte Briefe, Handschriftenfeuille und Zeitungsausschnitte.

Was für Eintrags- und Aufzeichnungsthemen sind in diesen Notizbüchern zu unterscheiden? Im Aufsatz ist diese Frage am meisten ausgearbeitet. Eine ausführliche und detaillierte Antwort auf diese Frage ist nötig — und das ist das eigentliche Ziel des Auf-

satzes — damit die Forscher und Fachleute schon auf Grund dieses Aufsatzes feststellen können, was sie von dem Székely-Nachlass der Akademischen Bibliothek erhoffen dürfen. Der Aufsatz ist auf numerierte Absätze eingeteilt worden, jeder einzelne Absatz befasst sich mit einem thematisch bestimmten Handschriften- bzw. Aufzeichnungskomplex.

Zahlreiche Daten werfen Licht auf die Einzelheiten von Székelys Leben. Somit besitzen diese Notizbücher einen gewissen Tagebuchcharakter, wo des Künstlers alltägliche Probleme bzw. Schwierigkeiten aufgezeichnet wurden, wenn auch gar häufig auf eine gelegentliche, fragmentarische Weise. Der erste Absatz befasst sich mit diesen biographischen Angaben. — Der zweite Absatz fasst jene Angaben zusammen, die sich auf Székelys Künstlerkollegen, Professoren und Freunde beziehen. — Der dritte stellt uns jene Einträge und Anmerkungen dar, die Székelys Belesenheit beweisen und er liefert Daten über sein Interesse nicht nur für die Fachliteratur über die Kunst, sondern auch für Neuerscheinungen allgemeiner Art. — Die Entwicklung vom Székelys künstlerischen Genius wird im vierten Absatz geschildert. Ein und dieselbe Komposition hat Dutzende entsprechende Skizzen; so ist es also möglich, Székelys künstlerische Entwicklung von Gemälde zu Gemälde zu verfolgen und sogar die Entwicklungsetappe einzelner Gemälde in chronologischer Ordnung zu studieren. Die Erklärungen am Rande der Skizzen bieten dazu ein recht gutes Material. — Székely war aber nicht nur ein Künstler, sondern auch ein Kunstwissenschaftler und Ästhet. Der fünfte Absatz liefert Angaben zur Beleuchtung dieser Seite seines Charakters. — Wie der sechste Absatz beweist, ragt die Allgemeinbildung Székelys weit über das Bildungsniveau seiner Zeitgenossen hinaus. Er beschäftigt sich mit schweren philosophischen Fragen, nicht aber als Liebhaber, sondern als fachkundiger Denker mit schöpferischer Begabung. Er hat sein eigenes Gedankensystem und das diesbezügliche Material der Notizbücher erhellt ganz genügend die Umrisse dieser Székelyschen Philosophie. — Der siebente Absatz bezieht sich auf die Jahre seines Professorats und Direktorats an der Musterzeichnenschule zu Budapest. Diesbetreffend wird auch das Material der Einzelhandschriften mehrmals zitiert. — Der achte Absatz stellt uns die Züge des kritischen Geistes von Székely dar. Der Künstler war ein ironischer und höhnender Kritiker; oft fehlte zwar die Gerechtigkeit in seinen kritischen Meinungen. Dieser subjektive Ton seiner Kritik erklärt sich vor allem aus den Lebensschwierigkeiten des Künstlers, aus den Meinungen über sein Talent und aus der Situation, die durch die zeitgenössischen künstlerischen Strömungen bzw. Tendenzen hervorgerufen wurde. — Der Nachlass, als ein zussammenhängendes Ganze, liefert den Ausgangspunkt für unsere Erörterungen im neunten Absatz. Aus dem Aufbau und der systhematischen Ordnung des Materials, ferner aus der Reihenfolge und Rangliste der Themen in diesen Notizbüchern kann man auf die Personalität des Künstlers schliessen. Mit diesen letzten Angaben im neunten Absatze wollten wir die Aufmerksamkeit auch auf diese psychologisch-charakterologischen Beziehungen des Nachlasses lenken.

62.55661 Akadémiai Nyomda, Budapes — Felelős vezető: Bernát György

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI

1. Haraszthy Gyula: *A 130 éves Akadémiai Könyvtár.* Bp. 1956.
2. Berlász Jenő—Szakmáryné Németh Mária: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának múltja és jelene.* Bp. 1956.
3. Csapodi Csaba: *A legrégibb magyar könyvtár belső rendje.* Bp. 1957.
4. Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása.* Bp. 1957.
5. Haraszthy Gyula: *Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a magyar könyvtárügy időszerű kérdései.* Bp. 1958.
6. Gergely Pál: *Arany János és az Akadémia.* Bp. 1958.
7. Moravek Endre: *Die neuen ungarischen Bibliotheksnormen.* Wien 1957.
8. Szakmáryné Németh Mária: *Az Akadémiai Könyvtár mint a Magyar Tudományos Akadémia célkitűzéseinek könyvtári támogatója.* Bp. 1958.
9. Gergely Pál: *Az Akadémia levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézirattárában.* Bp. 1958.
10. Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1958.
11. Moravek Endre: *Kiadványtípusok a katalogizálás szempontjából.* Bp. 1958.
12. Szakmáryné Németh Mária: *A központi folyóiratcímjegyzék kérdései.* Bp. 1959.
13. Csapodi Csaba: *L'avenir des périodiques scientifiques.* La Haye 1958.
14. F. Csanak Dóra: *Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig.* Bp. 1959.
15. Moravek Endre—Weger Imre: *Magyar könyvészeti kifejezések kis orosz szótára.* Bp. 1959.
16. Csapodi Csaba: *Der geographische Begriff im Katalogsystem der Bibliothek.* Wien 1959.
17. Csapodi Csaba: *A proveniencia elve a könyvtárban.* Bp. 1959.
18. Rásonyi László: *Stein Aurél és hagyatéka.* Bp. 1960.
19. Sáfrán Györgyi: *Arany János és Rozvány Erzsébet.* Bp. 1960.
20. Rózsa György: *A magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban.* — Les sciences sociales hongroises dans les publications de l'Unesco. Bp. 1960.
21. Gergely Pál: *Pápai Páriz-album a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1961.
22. Gergely Pál: *Bartók Béla ismeretlen levelei a Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1961.
23. Sarlóska Vince Ernő: *Bolyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok.* Bp. 1961.
24. Csapodi Csaba: *Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára?* Bp. 1961.
25. Moravek Endre — Weger Imre: *Abbreviaturae Cyrillicae.* Bp. 1961.
26. Rásonyi László: *A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai.* Bp. 1962.
27. Tőkés László: *Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyvgyűjteménye és fotolaboratóriuma.* Bp. 1962.
28. Fráter Jánosné: *„Nemzeti részvét emelte".* Bp. 1962.
29. Büky Béla: *Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában.* Bp. 1962.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

36

BÜKY BÉLA — CSENGERYNÉ NAGY ZSUZSA

SZÉKELY BERTALAN ILLUSZTRÁCIÓI EGY TERVEZETT PETŐFI-ÉLETRAJZHOZ

ILLUSTRATIONEN VON BARTHOLOMÄUS SZÉKELY ZU EINER GEPLANTEN PETŐFI-BIOGRAPHIE

BUDAPEST, 1963

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
36

BÜKY BÉLA — CSENGERYNÉ NAGY ZSUZSA

SZÉKELY BERTALAN ILLUSZTRÁCIÓI EGY TERVEZETT PETŐFI-ÉLETRAJZHOZ

ILLUSTRATIONEN VON BARTHOLOMÄUS SZÉKELY ZU EINER GEPLANTEN PETŐFI-BIOGRAPHIE

BUDAPEST, 1963

BÜKY Béla — CSENGERYNÉ NAGY Zsuzsa
Székely Bertalan illusztrációi egy tervezett Petőfi [Sándor]-életrajzhoz. — Illustrationen von Bartholomäus Székely zu einer geplanten Petőfi-Biographie.
Bp. 1963. 15 p. 24 cm.
|Klny.: Magyar Tudomány 1963. 6—7. sz.|
|A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. — Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae. 36.|
Német kiv. is.
ETO 92 Petőfi: 741

Különlenyomat a Magyar Tudomány 1963. évi 6—7. számából.

Székely Bertalannak (1835—1910) az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában őrzött hagyatékában[1] egy olyan illusztráció-sorozat vázlatait találtuk meg, amely nemcsak a magyar művészet, hanem a magyar irodalomtörténet szempontjából is igen figyelemreméltó.

A szóban forgó illusztráció-sorozat Pákh Albert (1823—1867) tervezett, de soha meg nem írt Petőfi-életrajzához készült. Székely Bertalan egy vázlatkönyve: egy kis zöld színű notesz (jelzete: Ms 5005/eee/10) őrizte meg az illusztrációkat számunkra. A művész ebbe rajzolta be a múlt század 60-as éveiben készített illusztrációinak vázlatát, de a vázlatokon kívül ide vezette be az illusztrációkhoz szükséges adatokat, valamint azon ötleteinek és terveinek szavakba öntött leírását is, melyek alapján azután később létrejött maga az illusztráció. A Petőfi életéhez készített illusztráció-sorozat minden egyes rajza mellett találunk ilyen adatközléseket és ötletleírásokat. Kétségtelen tény, hogy ezek az illusztráció-címként szereplő életrajzi adatok előbb kerültek a noteszbe, mint az alattuk álló rajz vagy vázlat: több helyen ugyanis csak az adat látható, a hozzá tartozó rajz elkészítésére nem került sor.

Mivel az adatok előbb kerültek a noteszbe, mint maguk az illusztrációk, és mivel — mint említettük — ezek számbelileg is meghaladják a valóban elkészült illusztrációk anyagát, indokoltnak látszik a szóban forgó adatokból való kiindulás. Annál is inkább, mivel ezek az adatok nemcsak az illusztráció-vázlatok megértéséhez nyújtanak segítséget, de önmagukban is érdekes irodalomtörténeti kérdéseket vetnek fel.

Kezdjük tehát az illusztrációk fölött levő adatok betűhű ismertetésével:

1. Petőfi születési helye körösön Pestvármegyébe Januar I 1823. Feltünő üstökös[2]
2. Apja beirja a bibliába fia születését
3. Apja mészáros
4. Öcse István születik — gyermekévek
5. Pesten oskolába jár 1830—35-ig. Magánykedvellő könyvbujó csendes fiu volt
6. Aszodon első szerelme 1845. 22 éves[3]
7. 1838iki árvíz az atyja házát elvitte (félegyházán?) Sándor jelen? Öcsét menti, épen földre teszi. 15 éves
8. Selmeci licéumba[n] 1838. egy részeges hajdunál lakik — a szinészeket lopva látogatja
9. A kecskeméti házba érkezik Pestre — (zöldfa ucca)
10. A szinpadnál székhordó 1838
11. 1839. A goldner gyalog ezredbe katonának áll be
12. mint katona éjjel olvas, a szuronyába gyertya dugva. Kettesével hálnak a katonák a pricskán
13. Sopron — egy hideg éjjel őrt áll, barátjai mellette, mennek el vigadni — neki ott kell maradni a hózivatarba[n]
14. havat lapátol a kaszárnya udvaron
15. beteg a korházba[n]
16. megszabadul a katonaságtól. Pozsonyba[n] van 1841. Leveti a katonaruhát
17. Dunavecsén szüleit meglátogatja
18. Vándor szinész Cecén, Szilas balháson, Sárbogardon. Szereptanulás.
19. 1841. Pápán tanul Orlai — Petőfi — Jókai
20. ujjból szinész Kecskeméten
21. őszvejő Vörösmartyval
22. Debrecenbe beteg, fázik, pipáját szorongatja
23. Pestre készül — Pákhnak a keblébe rejtett költeményeit mutatja — a csáti bot

[1] Vö. BÜKY BÉLA: Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézirattárában. Bp., 1962.

[2] Az illusztrációval szemben levő oldalon Székely, eltérő írással, a következő megjegyzést fűzi az illusztráció adatához: „Félegyházát mondja szülőföldjének Petőfi a Szülőföldem c. versében".

[3] Valószínűleg Székely tévedése; téves a dátum, továbbá sem Petőfi, sem „első szerelme" nem lehetett 22 éves.

24. A becsületes vasárus
25. 1844 Pestre megy gyalog nagy hózivatarba (rongyos)
26. Egerbe Tárkányi Béla és a fiatal papság borestéllyel ünnepli
27. magyar uccába[n], setét szobába[n] lakik — napvágy
28. Váradi ügyvédnél lakik és éjjel dolgozik
29. A debreceni színházba[n] éljennel fogadják
30. Etelka testét maga teszi koporsóba — csokolgatja
31. a sirján siránkozik
32. romokat előszeretettel látogat. Tompa horkol
33. Nagy Károly. Szendrei Juliát meglátja — szerelmi képek
34. Heckenast nyomdáját elfoglalják
35. A muzeum előtt szónokol 1848. Dandy
36. Emich boltjába[n] Petőfi kivilágitott arcképe volt látható
37. Szentmiklóson megbukik. Szabad száláson nemzetőrök mentik meg a nép előtt
38. fia születik
39. 1848. Szimbolisz[tikusan] kardot köt fel
40. éjjeli csata, Petőfi gatyába vissza veri az ellent—bucsu nejétől
41. Bem és Petőfi
42. A hegy oldalán ül és sejtelmesen nézi a csatát
43. Egy hid karfájához támaszkodva nézi a csatát
44. Petőfi fut, utána a muszkák
45. Feltünő el letünő üstökös
46. Sopron. Liszt concertjén jelen van Liszt háta megett Pákhal
47. Pipa füstöt néz és a barácságról gondolkozik
48. Gimnastika — Losoncon Pákh meztelenül dolgozva találja
49. 1845. Eperjesen fáklyás zenét kap
50. Arany lacit ölébe[n] tartja Szalontán
51. Petőfi Kazinci Szép halmi puszta lakását nézi
52. az erdődi vár kápolnájába[n] történt Petőfi esketője

Kitől szerezte Székely Bertalan ezeket az életrajzi adatokat, amelyekhez az illusztrációkat készítette, ill. készíteni akarta? Hátha maga Székely ad választ kérdésünkre, hiszen rendszerint leírja művészi terveinek és ötleteinek keletkezését vázlatkönyveiben.[4] Az illusztráció-sorozattal kapcsolatban sajnos nagyon szűkszavú magyarázatot ad: „Illusztrációk a Pákhal megbeszélt Petőfi életéhez". E megjegyzés alapján arra gondolhatnánk, hogy ezek az adatok Pákh-tól származnak; Pákh ugyanis — mint Petőfi egyik legjobb barátja — akár személyes emlékeiként is közölhette Székellyel az életrajzi adatok jó részét.

A valóság azonban kissé módosítja e logikusnak látszó feltevésünket. Mint látni fogjuk, Pákhnak nagy szerepe volt az illusztrációk fölé írt adatok kiegészítésében és összeállításában, de mégis ezek az adatok — sok tekintetben — a Zilahy Károly-féle Petőfi-életrajz (Pest, 1864) ismeretére utalnak. Ezt bizonyítja mindenekelőtt az, hogy ezek az adatok sokszor szóhasználatukban is egyeznek a Zilahy-féle életrajz adataival. Így pl. Székelynél az általunk fentebb 5-ös számmal jelölt adatban olvassuk: „Magánykedvellő könyvbujó csendes fiu volt." — Zilahynál (6. l.): „*Csendes, magánykedvellő fiú volt* . . . a rokonok látogatásakor, vagy a midőn társai játszodtak, félrehúzódva, csak *könyveit bújta*." Székelynél az általunk 7-es számmal jelölt adatban áll: „1838iki árvíz az atyja házát elvitte." — Zilahynál (8. l.): „Legtöbb kárt szenvedtek az 1838-ki tavaszi nagy árvíztől, mely *házukat is elvitte*." Ilyen jellegű szóhasználati hasonlóságot látunk az általunk 12-es, 22-es és 28-as számmal jelölt adatoknál is.

Az adatoknak a Zilahy-féle életrajzzal való kapcsolatát bizonyítja az is, hogy ezekben gyakran a Zilahy-féle életrajz tévedései és hiányosságai is tükröződnek. Székelynél az általunk 11-es számmal jelölt adatban olvassuk: „1839. A goldner gyalog ezredbe katonának áll be" — Zilahynál (21. l.): „még azon ősszel beállott bakkancsosnak az ott tanyázó Goldner-gyalogkatona-ezredbe." (Tudni kell, hogy ezt a „Goldner gyalog ezredet" a valóságban *Gollner* gyalogezrednek hívták; vö. Ferenczi Zoltán: Petőfi életrajza I, 161. l.). Az általunk 7-es számmal jelölt adat is hasonló kapcsolatra utal. Eszerint az „1838iki árvíz az atyja házát elvitte (félegyházán?) Sándor jelen?" Az adat első részének Zilahyval való kapcsolatára már fentebb rámutattunk, nézzük most a második rész Székely által megkérdőjelezett mozzanatait! Ezekről a mozzanatokról Zilahy nem tesz említést, így tehát, ez a hiányosság Székelynél kérdőjel formájában jelentkezik. Tévedések átvételével találkozunk ezen kívül a 37. és a 40. adattal kapcsolatban is.

A felsorolt bizonyítékok alapján arra lehetne most már következtetni, hogy Székely maga állította össze az illusztrálni kívánt adatokat a Zilahy-féle életrajz alapján. A tények hatására azonban ezt a következtetésünket is módosítani kell. Pákh Albert ugyanis — mint már említettük — jelentős szerepet játszott az adatok kiegészítésében és összeállításában.

[4] Vö. Büky Béla i. m. 10 l. és a hozzá tartozó jegyzet.

Pákh közreműködését bizonyítja — az előbbiekben már idézett Székely-féle megjegyzésen („Illusztrációk a Pákh al megbeszélt Petőfi életéhez") túlmenően — például az általunk 13-as számmal jelölt adat: „Sopron — egy hideg éjjel őrt áll, barátjai mellette, mennek el vigadni — *neki ott kell maradni a hózivatarba[n]*"[5] — Ugyanezen epizód elbeszélésében Zilahynál lényeges eltérést tapasztalunk (22. l.): „Sopronban történt, hogy Petőfi egy hideg éjszaka épen őrálláson lévén, összeakadt diákbarátaival, kik valami mulatságra mentek — névnapra vagy disznótórba igyekeztek s őt is hítták magukkal. Midőn Petőfi sajnálatát fejezte ki a miért a meghívásnak eleget nem tehet, *egyik diák elvette tőle a puskát, elcserélték köpenyüket ; Sándor úr tovább egy óránál igen jól mulatott* s épen jókor érkezett vissza, pajtását fölváltani." Tény, hogy a leírt epizód megtörténtekor Pákh Sopronban tartózkodott és a Zilahy-féle változat valótlanságát saját személyes tapasztalata alapján közölhette Székellyel, aki — mint látjuk — ennél az adatnál már

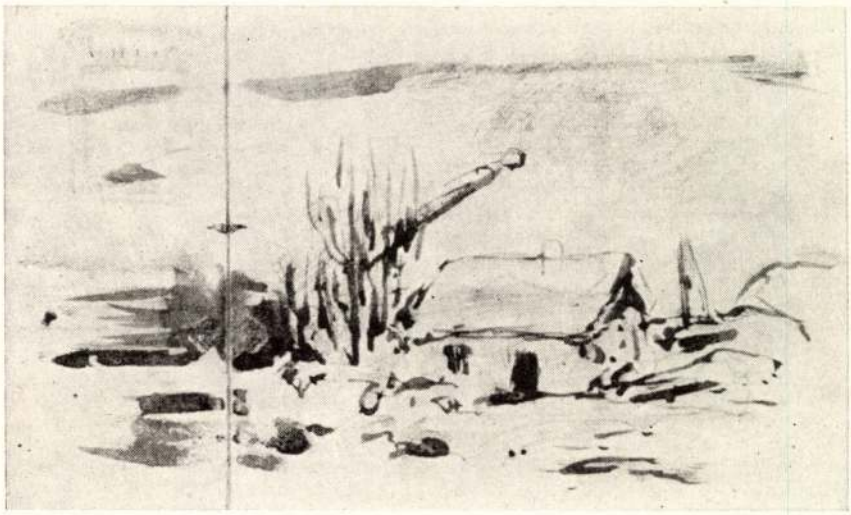

1. „Petőfi születési helye körösön".

nem követi a Zilahy-féle életrajzot (vö. még Ferenczi i. m. I, 167. l.). Ugyancsak Pákh hatását mutatja az általunk 23-as számmal jelölt adat is: „Pestre készül. Pákhnak a keblébe rejtett költeményeit mutatja — csáti bot". Zilahy ugyanis abban a részben, ahol Petőfinek Debrecenből való távozását (1844) beszéli el, nem utal arra, hogy búcsúzáskor a költő Pákhnak „keblébe rejtett költeményeit" mutatta volna, és nem tesz említést arról a bizonyos „csáti"[6] botról sem, amiről a Székely-féle adatban olvashatunk. Zilahy leírása a következő (49. l.): „Kezet szorítva jóembereivel, vette botját-kalapját s a kötet verset zsebébe dugván, ismét nekiindult a világnak."

Pákh-al kapcsolatos a Debrecenből való távozás egy másik epizódja is. Eszerint Pákh elkísérte Petőfit „egy darabig a városon keresztül, mialatt egy *emberséges vasárus*, Pákh egy rokona vagy földie, ki épen e réven ismerte, hat ezüst huszast csusztatott zsebébe"—így írja le az epizódot Ferenczi (i. m. I, 348. l.). Ezt az epizódot Székely is ismerte, bizonyítja „A becsületes vasárus" szövegű adat. Székely — külső indíték nélkül — nem jegyzett volna ki ilyen sok apró mozzanatot Zilahy életrajzából a Debrecenből való távozásra: ez utóbbi adat szerepeltetésében is minden bizonnyal Pákh hatását kell gyanítanunk.

Ha megfigyeljük a felsorolt adatok időrendjét, azt látjuk, hogy az 1—45. adat Petőfi életének időrendje szerint követi egymást; a 46—52. adat viszont pótlásnak lát-

[5] Ez és a következő idézetben levő kiemelés tőlem — *B. B.*
[6] Mezőcsátról származó bot; ez a környék híres volt botkészítő iparáról.

szik, mivel ezek Petőfi életéből innen-onnan kiragadott mozzanatokkal kapcsolatosak. Feltehető, hogy Székely ez utóbbiakat *Pákh tanácsára* vette hozzá az időrendbe csoportosított 45-höz. E mellett szól az is, hogy ez a néhány adat három olyat is tartalmaz, amit a Zilahy-féle életrajzban hiába keresnénk (46., 48. és 50. adat). Zilahy a 47. adatot sem említi, de hiszen ez nem életrajzi adat, hanem egy jólismert Petőfi versre való utalás (a „Gyertyám homályosan lobog . . ." című vers), ennek ismeretéhez nem volt szükség életrajzra. Ez utóbbi adatok között, melyek feltehetőleg Pákh hatására kerültek kiegészítésképpen a korábbi adatokhoz, különösen érdekes a 48-as számú: „Gimnastika — Losoncon Pákh meztelenül dolgozva találja". Ha megnézzük magát az illusztrációt, azon valóban egy írást végző meztelen alak látszik, oldalra dőlve és könyökölve egy kis asztal mellett. Az egész adatban elsősorban az a mozzanat érdekes, hogy Pákh Losoncon találkozott Petőfivel: itt nyithatott rá 1845-ben, mikor a meztelenül végzett tornászás közben éppen az asztalhoz ült, hogy valamit leírjon, ami eszébe jutott. Így tudjuk, saját fantáziánk segítségével kiegészíteni az epizódot. Hogy ez pontosan így történt-e — részleteiben is —, ahogy mi elképzeljük, azt nem tudjuk ellenőrizni, de nem is a találkozás részletmozzanatai az érdekesek, hanem az, hogy kettejük Losoncon való találkozására nézve az ittenin kívül nem is állnak rendelkezésünkre egyéb életrajzi adatok. Pákh hatását látszik bizonyítani az a körülmény is, hogy az adatok azokhoz az életrajzi mozzanatokhoz kapcsolódnak különösen nagy számmal, melyeket Pákh személyesen ismert (soproni tartózkodás, katonáskodás, debreceni és pesti közös élmények); és azokhoz a mozzanatokhoz (a segesvári csata és Petőfi halálának körülményei), melyekkel kapcsolatban Pákh közvéleménykutató felhívást intézett a Vasárnapi Újság olvasóihoz (vö. a VU „Adatok Petőfi halálához" c. rovata anyagát, amely 1859-ben indult).

A Pákh-hatásokhoz sorolhatjuk még a fenti 52 adat kiválasztásának tényét is. Székely, mint láttuk, a kijegyzett adatoknál sokszor a Zilahy-féle megfogalmazást követi, tehát Zilahy életrajza a kezében volt, de mégis meglepő, hogy hogyan tudta ebből az életrajzból, melyben hemzsegnek a kétes értékű adatok, a legendás elbeszélések és az elhamarkodott következtetések, kiválasztani éppen azokat az adatokat, melyek valóban (egy-két kivétellel)[7] megfelelnek a valóságnak? Vagy talán nem is olyan meglepő ez, hiszen ott volt mellette Pákh, aki a Zilahy-féle életrajz egy példányában megjelölhette azokat a részeket, melyekkel ő is egyetértett és melyekből kellett azután kiválasztania Székelynek az illusztrációk témáit. Az illusztráció-témák kiválasztását azután *meg is beszélték*, amint erre Székely írásával is utal.

Mindebből az következik, hogy a szóban forgó Petőfi-illusztrációk adatainak forrását illetőleg, Zilahy Károly Petőfi-életrajza mellett, Pákh Albert szerepét sem lehet tagadni, sőt ezt a szerepet igen jelentősnek és Székelyre nézve ösztönző hatásúnak kell tekintenünk.

Pákh szerepének fenti körvonalazása után tegyünk fel még befejezésképpen egy kérdést: nem lehetséges-e a fennmaradt adatok segítségével a Pákh-féle életrajzot — mivel ez teljesen elveszettnek látszik — valamiképpen rekonstruálni, vagy legalábbis ennek egy-két jellegzetességére rávilágítani? E kérdés annál is inkább indokolt, mivel a Pákh-féle Petőfi-életrajzról alig tudunk valamit.

Tekintsük át röviden a Pákh Albert Petőfi-életrajzára vonatkozó ismereteinket. Első említésével 1862. január 26-án találkozunk: Pákh a Vasárnapi Újság hasábjain (45. l.) válaszol egy „irodalombarátnak", aki a Szegedi Hiradóban[8] sürgette Petőfi életrajzának megírását és ennek megvalósítására legalkalmasabbnak Pákh Albertet vélte: „Mindezekre rövid válaszom az, hogy . . . a felszólítás tárgyának fontosságát teljesen méltánylom és lelkemből pártolom. Petőfi életrajzi adatainak teljes összegyűjtése, s összeállítására nézve nekem régóta határozott szándékaim vannak . . . . Hiszen midőn 1859-ben Petőfi halála részleteit kezdtük e lapok útján puhatolni, ezt sajtóviszonyaink között, valódi concessionak kellett tekintenünk. Adatgyűjtésem folyvást szaporodik s figyelemmel kísérek minden mozzanatot, mely tárgyamra nézve az irodalom terén felmerül." — Ezután egy ideig nem hallunk a készülő életrajzról semmit, de 1865-ben, váratlanul, a következő híradást olvashatjuk, a Hon c. folyóiratban: „A 'Pol. H.' azon örvendetes hírről értesít, hogy Petőfi illusztrált életrajza van készülőben, és pedig az életrajzot Pákh Albert írja meg, az illusztrációkat Székely Bertalan rajzolja hozzá."[9] (Megkíséreltük visszakeresni ezt a hírt az idézett Politikai Hetilapban. Ez valóban tartalmaz híreket a készülő, illetőleg a kiadás előtt álló művekről, sőt a képzőművészeti alkotásokról is, mégis, a Pákh-féle Petőfi-életrajz hírét hiába kerestük, még a hirdetések anyaga se említi.)

[7] Vö. pl. 37. és 40. adat.
[8] Szegedi Hiradó, 1862. jan. 15-i szám: 1. l.
[9] Hon, 1863. 3. évf. 232. sz. (okt. 10) 3. l.

Az említett hírlapi híreken kívül Pákhnak sajátmagának, valamint barátainak, rokonainak kéziratos hagyatéka is tartalmazhatna adatokat a készülő életrajzra vonatkozólag. Megnéztük Pákhnak a közgyűjteményekben rendelkezésre álló kéziratait, de ezek sajnos semmivel sem egészítik ki eddigi ismereteinket. Megnéztük ezenkívül Székely kéziratait és feljegyzéseit, valamint Gyulai Pál kiadott levelezés-anyagát: kutatásunk itt is negatív eredménnyel járt. Gyulai levelezésében mindössze annyit mond, hogy Pákh Alberthez nagyon jó barátság fűzi és „akár reggelig" is elhallgatja őt, „ha Petőfiről beszél".[10] Ha az eddigi (főleg hírlapi hírekből szerzett) ismereteinket kiegészítjük a Székely Bertalan-hagyaték Petőfi-vonatkozásaiból származó következtetésekkel, akkor a következő módon jellemezhetjük a készülő Pákh-féle életrajzot: az életrajz bizonyára elég kidolgozott állapotban volt már 1865-ben, ha a szerző már az illusztrációkról is gondoskodott, és ha — mint látjuk — ezeknek jelentékeny része el is készült. Az életrajz — annak ellenére, hogy Pákh Petőfivel kapcsolatos ismereteit szóban és írásban sok helyen közzétette — még mindig tartalmazott volna ismeretlen mozzanatokat (vö. pl.

2. „Apja mészáros"

3. „Gyermekévek"

48. adat). Az életrajz, feltevésünk szerint, terjedelmét illetőleg is elég tekintélyes lett volna, hiszen egy rövid lélegzetű írásban nem tudott volna egykönnyen helyet találni az említett 52 illusztrációnak (hacsak minden második lapra nem kerül egy-egy ezek közül). Az életrajz nem lett volna olyan visszaemlékezésszerű leírás, mely csak a szerző személyes élményein alapuló eseményeket domborítja ki (hiszen az 52 adat Petőfi életének minden lényeges szakaszára kiterjed), hanem egy gondos adatgyűjtésen alapuló, minden fontos életrajzi mozzanatot felölelő tanulmánynak ígérkezett. Pákh az életrajz írásával, a pontatlan és sok helyen hamis következtetéseket, legendaszerű epizódokat tartalmazó Zilahy-féle életrajz korrigálására is gondolt feltehetőleg, hiszen egy-két hiba kijavítását már a közölt adatok is tükrözik (vö. pl. 13. adat). Az életrajz mindazonáltal a nagyközönség számára is könnyen olvasható formában jelent volna meg; erre utal az illusztrációk jellege, melyek között sok látványos életrajzi mozzanat ábrázolásával találkozunk.

Miért kell rekonstruálni az életrajzot? Miért nem készítette azt el Pákh véglegesen? — E kérdésekre könnyen válaszolhatunk. A Hon 1865. évfolyamából közölt adat szerint az életrajz 1865 végén — mint emlékszünk — az írás állapotában volt, és a befejezés már nem lehetett messze. Ez az időszak azonban Pákh életének utolsó időszaka, hiszen

[10] Szász Károlyhoz 1851. I. 20-án írott levélben (vö. Gyulai-levelezés 69. l.).

1867 elején meghalt. Tudjuk (Szinnyei: MIrók. X, 110. hasáb), hogy élete végén kedélye megromlott, mivel súlyos betegséggel küzdött: ilyen állapotban képtelen volt dolgozni, halála pedig megakadályozta abban, hogy művét befejezze. Mindazonáltal nyitott kérdés, hogy hova tűnt az életrajz kézirata és az adatgyűjtés. Talán elpusztultak? Talán Pákh saját maga semmisítette meg? Talán még lappanganak valahol? Nem tudjuk, de reméljük, hogy az irodalomtörténeti kutatás egy napon erre is fényt fog deríteni.

Az előbbiekben megismerkedtünk Székely Bertalan Petőfi-illusztrációinak irodalomtörténeti vonatkozásaival. Természetesen azonban — a magyar művészettörténet egyik igen jelentős alakjáról lévén szó, — e rajzoknak megvan a maguk képzőművészeti érdekessége is.

Székely Bertalannak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött jegyzetkönyve[11] tartalmazza a fentiekben már felsorolt, számszerint 52 illusztráció-

4. „Pestre készül"

tervezetet. A kísérő adatokhoz (feliratokhoz) nem minden esetben kapcsolódik kifejezett illusztráció, csupán néhány odavetett rajzvonás. Székely csak az illusztráció-tervek egy bizonyos hányadánál jut el az írásban lerögzített terv képpé formálásához. Mint e tanulmány elején olvashatjuk, ezeknek a hevenyészett rajzvonásokkal kísért adatoknak is megvan a maguk irodalomtörténeti jelentősége, bennünket azonban képzőművészeti vonatkozásban elsősorban a minél érettebb kép-vízióvá formálódott illusztrációk érdekelnek.

A „Petőfi születési helye körösön... Feltünő üstökös" feliratot viselő illusztráció (1. kép) kis paraszthá**z**a csupán a művész fantáziájának terméke, nem azonos Petőfi szülőházával; hangulatilag azonban jól érzékelteti a költőnek képzeletünkben megformált születési helyét. A „feltünő üstökös" kissé teátrális motívumát indokolja a hatvanas éveknek erősen a romantikában gyökerező közízlése, mely fogékony volt az ilyen megoldások

[11] 13.5×8.5 cm, 139 levél. A jegyzetkönyv rajzainak nagy része ceruzával, egy részük szépiával, ceruzával és szépiával együtt készült. Néhányon szürke tempera felülfestés látható. Évszámmegjelölés a Petőfi-életrajz illusztrációsorozaton nincs. A kötetben fellelhető két szélső évszám-jegyzés: 1865—1872. A benne foglalt jegyzet- és rajzanyag feltehetően nagyjából e két időpont közé esik. A Petőfi-sorozat közelebbi datálásáról alább írunk.

iránt; amellett Petőfi valóban „romantikus" életútja kínálta is a hatásos hangsúlyozásokat. Az „Apja beirja a bibliába fia születését" című ceruzarajzon egy eléggé gyakran előforduló illusztráció megoldással találkozunk. A gyors vonásokkal felvázolt csoport az ágyban fekvő anyát és az ágy szélén ülő, könyvbe jegyző édesapát ábrázolja. E kompozíció fölé helyezi Székely a nyitott Bibliának a csoport léptékével egyenlő, az egész rajzot uraló tömegét. A sorozat legkiforrottabb, szinte befejezett megoldásai közé tartozik az „Apja mészáros" címet viselő szépia-rajz (2. kép). Könnyed vonásokkal odavetett életkép; Székely lendületes ihletésű vázlatai közé tartozik. Különösen figyelemreméltó realista szemlélete, a hentesüzletben felaggatott húsoknak, a dolgozó apának és a munkája közben körülötte játszó kisgyermeknek eleven megragadásával. Ez az életközel hang nem idegen Székely művészi szemléletétől. Ugyanebben a jegyzetkönyvben a 99-től a 102-ik levélig a falusi élettel foglalkozó, piaci-vásári jelenetek rajzait találjuk. E rajzok keletkezési időpontja — datálás hiányában — nehezen megállapítható, de a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában levő ún. Ifjúkori napló[12] is számos népi-hétköznapi témát megjelenítő, realista művészi hangvételt eláruló rajzot tartalmaz, melyek az 1857-es évszámot viselik. Tehát e reális témakör és megjelenítési mód már korán feltűnik a művész életművében.[13] Az „Öcse istván születik — gyermekévek" című szépia-rajz (3. kép), vázlatossága ellenére is, jól érezteti a csoportfűzés életteljes voltát és a rajz kedves hangulatát. A kép témája — családi élet, játszó gyermekek — szintén gyakori mondanivalója a művésznek, 1858-ban egy több lapból álló sorozatot rajzol,[14] melynek visszatérő motívuma a család és a gyermek. Mint később még utalunk rá, Székely a Petőfi-életrajz illusztrációit 1864 körül rajzolhatta. A művész feltehetően 1860-ban nősült, első gyermeke — Árpád fia — 1861-ben született.[15] A családi élet melegétől körülvett művész érthető módon szívesen és őszinte érzéstől ihletve nyúlt ezekhez a témákhoz. A kis rajz — könnyedsége ellenére — zárt és egyensúlyozott kompozíció, a két játszó gyermek alakját egyenlőtlenszárú háromszög fogja össze. Hasonlóan klasszikus háromszögkompozíció a „Pesten oskolába jár" című szépia-vázlat, mely a könyvolvasásba elmerült kisfiút ábrázolja. Hevenyészett, de a jelenet atmoszféráját mégis jól érzékelteti a sorozat „mint katona éjjel olvas, a szuronyába gyertya dugva" feliratot viselő rajza. Visszaadja a gyertya sötétben szétsugárzó fényét, élethű, sőt reális a könyve fölé görnyedő fiú alakja, s az ágy oldalának támasztva ott látjuk a borjút, a költő katonaéletének nehéz társát. Kiérlelt jelenetet tár elénk a „Pestre készül — Pákhnak a keblébe rejtett költeményeit mutatja" feliratú ceruzarajz (4. kép). A költő — vállán felleghajtó köpenyével, kezében bottal — még e vázlatos kis rajzon is a 19. századi „Wanderer"-típus megszemélyesítője. Jellegzetesen romantikus motívum ez, az utazás, a nagy távlatok ígérete feszül mindig mögötte. A rajz jól érezteti az ágyban felülő és az ágy szélét kezével izgatottan megragadó Pákh mozdulatával a barát meglepetését. Szaggatott, drámai az „1844 Pestre megy gyalog nagy hózivatarba (rongyos)" szöveghez készített szépia-rajz (5. kép). A köpenyt duzzasztó szél ereje, a hóvihar kavargása, a költő keserves nekirugaszkodása, lábnyomai a havon — hiánytalanul fellelhetők már e parányi vázlaton is. Teljesen vázlatos, még a kompozíci csíráját is alig érzékelteti az „Etelka testét maga teszi koporsóba" és „a sirján sirán kozik" feliratú két ceruzarajz, mégis foglalkoznunk kell vele. Petőfi életének mozzanata közül a költő magatartása és szerepe Etelka halálával kapcsolatosan talán a legjellegzetesebben „romantikus" attitude. A fehér ruhában, hajában fehér koszorúval halotti díszbe öltöztetett leányka, akinek holttestét maga a költő helyezi a koporsóba, önkénytelenül úgy jelenik meg a Petőfi életrajzát olvasó képzeletében, mint egy 19. századi szélsőségesen romantikus festmény hősnője. A jelenet kép-vízióvá formálódása szinte kényszerítő erejű még a közepes vizuális fantáziával rendelkező olvasó számára is. Érthető tehát, hogy Székelyt megragadta ez a motívum. Életművének ebben a korai szakaszában jelentős szerepet játszik a romantika.[16] Ez a jellegzetes „Unglücksmalerei" téma néhány évvel korábban, a Petőfi-sorozattól függetlenül is felbukkan Székely fantáziájában. Bizonyíték erre az Ifjúkori napló 347. oldalán levő ceruzarajza, mely az 1856-os évszámot viseli és a mellé jegyzett szöveg: „Frau die ihr Kind in ein Sarg liegt". A borzalmas jelenet itt sokkal képszerűbben, érettebben ölt formát, mint a Petőfi-életrajz illusztrálásánál. Hasonlóan romantikus indíték vezette a művészt a másik illusztráció-téma, „a sirján siránkozik" című kiválasztásánál. Ezt a motívumot is számtalanszor fel-

[12] Ifjúkori napló. Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztálya. Ltsz.: 1915—1760.
[13] Vö.: DOBAI JÁNOS: Székely Bertalan művészi arculatának kialakulásáról. Művészettörténeti Értesítő. 1956. 99—101. l.
[14] Ifjúkori napló. M. N. Galéria Grafikai Osztálya. Ltsz.: 1915—1760. 287., 289., 291. l.
[15] DOBAI J. i. m. 113 l. 54. j.
[16] Székely romantikus tájképeivel kapcsolatosan vö. DOBAI J. i. m. 104—105 l. és a 113. oldalon az 58, 59., 61, 62, 63, 64 és 65. sz. jegyzet.

használja Európa-szerte a 19. század folyamán a romantikus képzőművészet, irodalom, sőt operairodalom. Vázlatos, odavetett jellegű a „Pipa füstöt néz és a barácságról gondolkodik" szövegű felirathoz készített ceruzarajz. Az álló férfialakot körülfogják a pipafüst gomolygó felhői. A rajz Petőfinek egy 1846 tavaszán Szalkszentmártonban írt, rövid kis verséhez kapcsolódik, érdekes módon bizonyítva, hogy a válogatás a költő életének kiemelkedő és kisebb jelentőségű mozzanataira egyaránt reagált.

„Gyertyám homályosan lobog . . .
Magam vagyok . . .
Sétálok föl s alá szobámban . . .
Szájamban füstölő pipám van . . .
Multam jelenési lengenek körűlem . . .
Sétálok, sétálok, s szemlélem
A füst árnyékát a falon,
És a barátságról gondolkodom."

írja Petőfi, s Székelyt megejthette a vers egyszerű, hétköznapiságában is vonzó hangvétele. A Petőfi-sorozatnak ez a rajza úgyszólván teljesen azonos megfogalmazásban, azonos felirattal és méretben megtalálható a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonát képező Ifjúkori Napló 147. oldalán, beragasztott kis ceruzarajz formájában.[17]

5. „Hózivatarba" kerül

Két lényeges kérdést kell még felvetnünk a Petőfi-sorozat illusztrációival kapcsolatban. Az egyik keltezésük időpontjának kérdése. A rajzok évszámot nem viselnek és ez a hozzájuk tartozó adatokból sem derül ki közvetlenül, ennek ellenére azonban keletkezésük idejét megnyugtató módon határolja körül a fenti irodalomtörténeti fejtegetés; eszerint a rajzok keletkezése a Zilahy-féle életrajz megjelenése utáni időre: az 1864—

[17] Az Ifjúkori Napló a Székely-irodalom sokat idézett adattára; nem lényegtelen talán az alábbi kiigazítás. Dobai azt írja az Ifjúkori Naplóval kapcsolatosan (i. m. 111. l. 5. j.): „Székely tehát a naplót 1856 végén szerezte, 1858 májusától 1862 tavaszáig . . . írt belé folyamatosan és 1866-ig forgatta rendszeresen . . . 1862 után Székely írt ugyan néha a naplóba, de rajzokat ekkor már nem ragasztott beléje." Székely a Petőfi-életrajz sorozatot — mint alább írunk erről — nem készíthette 1864-nél korábban. Az Ifjúkori Napló 147. oldalán fellelhető kis Petőfi rajz a Petőfi-sorozathoz készült, szintén csak 1864—65-ben készülhetett, beragasztani is csak 1864—65-ben ragaszthatta be. Székely tehát 1862 után is ragasztott — nyilván szórványosan — az Ifjúkori Naplóba rajzokat.

1865-ös évekre helyezhető. Ezt az időpontot támasztja alá a Hon című folyóirat 1865. évi októberi számának már idézett híradása is, mely beszámol a készülő Székely-illusztrációkról.

A másik probléma a rajzok művészi rangjának kérdése. Hangsúlyoznunk kell, hogy e rajzokat mindig mint Petőfi életrajzához készült illusztrációkat kell szemlélnünk és értékelnünk; ha csupán mint rajzokat tekintjük őket, úgy érdekességük jelentős hányadát elvesztik, hiszen odavetett rajzvázlatot ezerszám találunk Székely művészi hagyatékában.

Székelyt általában érdekelte az illusztráció. A már többször idézett Ijfúkori Napló nem csupán Petőfi „Tündérálom" c. költeményéhez készített rajzokat tartalmaz — mint erre később még visszatérünk —, hanem a művész „Hermann und Dorothea"-illusztrációit is. Illusztrálja jóakarójának, az őt Németországból hazahívó báró Eötvös Józsefnek költeményeit. Ugyanaz a jegyzetkönyv, mely a Petőfi-életrajz illusztrációit foglalja magába, Arany, Vörösmarty és Tompa költeményeihez készített vázlatos, néhány vonással odavetett illusztrációit is őrzi. E kis könyv tanúsága szerint egy hún—magyar krónika illusztrálása is foglalkoztatta. Az előbbiekhez magyar nyelven, az utóbbihoz viszont németül írta a magyarázó szövegeket, illetőleg az illusztrációk szavakkal megfogalmazott tervezetét. Mindezek az illusztráció-tervek azonban megvalósulatlanok maradtak. Illusztrálja szép számmal Petőfi költeményeit; az 1874-es Petőfi díszkiadásban 10, a kiadvány 1877-ben megjelenő változatában 12 illusztrációja szerepel. Arany „Ágnes asszony" c. balladájához készített grafikai lapja legszebb korai, romantikus jellegű grafikái közé tartozik.

Székely munkásságában tehát nem kis számmal találunk illusztráció-terveket és illusztrációkat egyaránt. Mint már oly sokszor megírták, különös, összetett egyéniségének egyik komponense erősen spekulatív jellegű, intellektuális indítású volt. Az illusztráció pedig mindég lehetőségeket nyújt a gondolati elemnek a képzőművészeti alkotásba való bevonására. Ez lehetett az egyik körülmény, ami Székelyt erre a területre vonzotta. Másrészt Székely egyéniségében és művészetében egyaránt találunk rejtett, időnként — különösen munkásságának korai periódusában — erőteljesen a felszínre törő romantikus elemeket. A romantika pedig par excellence vonzódik az illusztrációhoz, példa erre Delacroix-tól kezdve Zichy Mihályig igen sok művész.

Petőfi-illusztrációival kapcsolatban arra is rá kell mutatnunk, hogy Székely ahhoz a generációhoz tartozik, amely a szabadságharcot már értelmes fővel lelkesedte-szenvedte végig. Lyka írja róla, hogy „atyját, aki hivatalos ember volt Kolozsvárott, vésztörvényszék elé idézték" a szabadságharc bukása után. „Hosszú, halálos aggodalomban élt az egész család, míg vissza nem került."[18] Ilyen ember számára — mint többékevésbé csaknem egész nemzedéke számára — Petőfi nemcsak a nagy költőt, hanem szinte magát a Szabadság testet öltött és elvérzett eszméjét jelentette. Érthető, hogy újra és újra visszatér alakjához, költészetéhez, foglalkozik vele, még művészi problémái közepette is segítségül hívja. „A szubjektivitásra vagyok én teremtve. Mi a nagy és varázsló Petőfiben? Az, hogy saját érzeményeiben úgy elmélyedt, — azokat minden külső befolyás nélkül úgy tudta adni, hogy igazságuk és individualitásuknál fogva érdekelnek mindenkit" — írja az Ifjúkori Napló 133. oldalán, „nov. 1861" keltezéssel. Petőfi költeményeinek illusztrálása is korán jelentkezik életművében. Az Ifjúkori Napló 266. és 267. oldalán találunk hat fedőfehérrel élénkített szépia-rajzot, melyek Petőfi „Tündérálom" című verséhez készültek. A rajzok mellett a datálás „München. Decb. 1859". Meleg hangulatú, erősen romantikus színezetű illusztrációk, külön érdekességük, hogy a sorozat utolsó képének, a „Búcsú"-nak változata szerepel az 1877-es Petőfi-díszkiadás Székely-illusztrációi között. A fiatal magyar művész 1859-ben Münchenben, az idegen művészeti centrumban, Petőfiről álmodik. Hazatérte után, 1864-ben, Pákh felszólítására nyilván örömmel lát hozzá a tervezett Petőfi-életrajz illusztrálásához. Közben ismét felmerül benne a Petőfi-versek illusztrálásának gondolata. Mint már említettük, az Akadémia Ms 5005/eee/10 jelzetű jegyzetkönyvében az 58, 59, 60 és 61 levélen egy tervezett, de meg nem valósult Petőfi-kiadványhoz vázol fel illusztrációkat, „az újabb költeményekből".[19] Tizenkét apró rajz és a verscímek jegyzéke tanúskodik erről. Többek között pl. a „Tisza", a „Szilaj Pista", az „Azokon a szép kék hegyeken túl" c. versekhez készít odavetett ceruzavázlatokat. Évszám e rajzok és feljegyzések között nem található. Figyelemre méltó, hogy a feljegyzett verscímek és a kis rajzok nem azonosak az 1874-es és 1877-es Petőfi díszkiadás Székely-illusztrációival. Ugyanebben a jegyzetkönyvben a 109. és 110. levélen verscímfelsorolást találunk, mely a feljegyzés tanúsága szerint egy

[18] LYKA KÁROLY: Nagy magyar művészek. Bp. 1957. 47. l.
[19] Székely ceruzával írott megjegyzése a rajzok mellett.

szintén megvalósulatlan Petőfi-Album tervezetéül szolgált. Végül 1874-ben és 1877-ben Székely elérkezik ahhoz, hogy reprezentatív díszkiadásban lássa megvalósult Petőfi-illusztrációit.[20] A M. T. Akadémia Könyvtárának Székely-hagyatékában különben több finoman kidolgozott, költői vázlatot találunk e kiadványok illusztrációihoz, a „Tündérálom"-hoz és az „Apostol"-hoz egyaránt. A régóta érlelt téma oly kiváló megoldásokat eredményez, mint a „Hegyek között", az „Apostol" kerti jelenete vagy a „Tündérálom" illusztrációja, melyeknek hangulati mélysége, tiszta, áradó lírája hibátlan kísérőzeneként simul a vershez. A hetvenes években készült — több változatban is megfogalmazott — drámai lüktetésű, festői olajképének, a „Szeptember végén"-nek is Petőfi és Szendrey Júlia a hőse.

6. Feltehetőleg Petőfi „Holdvilágos éj" című költeményéhez készült illusztráció. Nem tartozik az életrajzi illusztráció-sorozat rajzai közé

Mintegy húsz éven keresztül foglalkoztatja tehát Székelyt Petőfi alakja és költészete. Az ifjúkori „Tündérálom" illusztráció-sorozat az 1859-es évszámot viseli és az 1877-ben megjelenő Petőfi díszkiadás az 1874-es kiadvánnyal szemben még két új Székely-illusztrációt tartalmaz, melyek közül az egyik éppen a gyönyörű, első fogalmazásában már 1859-ben papírravetett „Tündérálom". Ebbe a hosszú láncolatba illeszkednek bele a tervezett Pákh-életrajz sajnos csak kezdetleges stádiumban ránk maradt illusztrációi. Ezeknek a rajzoknak külön érdekességük lett volna, hogy a művész 52 rajzon keresztül vonultatta volna fel előttünk a költő alakját, ami — ismerve Székely vonzalmát Petőfihez és kiváló jellemző képességét — komoly értéket jelentett volna a Petőfi-ikonográfia számára. Székely átérzett és költői Petőfi ábrázolásának bizonyságául hivatkozunk a M. T. Akadémia Könyvtára Ms 5006/13 jelzetű jegyzetkönyvének ceruzarajzára, ahol az ölelkező fiatal pár karcsú férfialakjában Petőfit sejthetjük[21] (6. kép). Pákh Petőfi-életrajzához tervezett sorozatán is nyilván kongeniális erővel és artisztikus finomsággal ragadta volna meg a költő karakterét. Sajnálhatjuk, hogy csupán e néhány — szerény voltában is becses — vázlat ad hírt róla.[22]

Közli: Büky Béla—Csengeryné Nagy Zsuzsa

[20] Vö. Nagy Zsuzsa: Petőfi illusztrációk. A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve. 1952. Bp. 1953. 147, 152, 153, 162, 164 és 165. l.

[21] A rajz feltehetően Petőfi „Holdvilágos éj" című költeményéhez készült.

[22] Ezúton mondunk köszönetet B. Haulisch Lenkének és Kiss Józsefnek, akik néhány hasznos észrevétellel segítettek e tanulmány megírásánál.

Illustrationen von Bartholomäus Székely zu einer geplanten Petőfi-Biographie

Bartholomäus Székely (1835—1910), einer der grössten Gestalten der ungarischen historischen Malerei des vorigen Jahrhunderts, hat sich nicht nur als Gemälde- und Wandmaler hervorgetan, sondern auch als Buchillustrator bedeutende Leistungen aufzuweisen, die bis unsere Tage wenig bekannt sind. In Druck sind nur verhältnismässig wenige seiner Illustrationen erschienen. Die bedeutendsten von diesen sind vielleicht diejenigen Illustrationen, die in der im Folioformat herausgegebenen Prachtausgabe der Gedichte Petőfis (1874) erschienen sind. Das Thema zu »Frau Agnes«, der Ballade von Johann Arany, bearbeitete er später in einer Litographie. Es stellt auch eine der allgemein bekanntesten Illustrationen dar.

Neben diesen seit langem bekannten Schöpfungen muss grosses Interesse jenen Illustrationsplänen entgegengebracht werden, die wir in der Handschriftenabteilung der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften bei der Bearbeitung der handschriftlichen Hinterlassenschaft von Székely entdeckt haben. Von diesen ist vielleicht von grösstem Interesse die Illustrationsserie (52 Zeichnungen), die Székely zu einer Petőfi-Biographie angefertigt hat, die in Wirklichkeit nie geschrieben worden ist. Diese Biographie sollte der Feder Albert Pákhs (1823—1867), einem der besten Freunde von Petőfi, entspringen, jedoch hinderte ihn seine Krankheit, der er auch erlag, an ihrer Fertigstellung.

Die obenerwähnten 52 Zeichnungen trug Székely in ein kleines grünes Notizbuch ein, in das er damals seine geplanten Illustrationen einzuzeichnen pflegte. In diesem kleinen Notizbuch (Signatur Ms 5005/eee/10) sind uns ausser den Petőfi-Illustrationen auch noch andere Illustrationpläne erhalten. Über jede der 52 Illustrationen vermerkte der Künstler in einigen Zeilen die wichtigsten Daten jenes biographischen Moments, den die Zeichnung verewigen sollte. Bei einem Teil der in den Abb. 1—6 vorgeführten Illustrationen sind diese mit der Hand geschriebenen Aufzeichnungen deutlich zu lesen. Gerade durch diese Angaben wird dieser Illustrationsserie vom literarhistorischen Gesichtpunkt ein besonderes Interesse verliehen. Liest man nämlich die Texte, die über den Zeichnungen stehen, so stellt man sich die Frage, woher Székely diese Angaben bekommen hat. Eine geringe Informationen gibt uns durch die Bemerkung, die bei der ersten Illustration zu finden ist: »Illustrationen zu Petőfis Leben, besprochen mit Pákh« der Künstler selbst, denn dies schrieb an der erwähnten Stelle Székely eigenhändig nieder. Hatte also Székely die Angaben zu den Illustrationen von Albert Pákh erhalten? Für diese Möglichkeit waren alle Vorbedingungen gegeben: Székely war gut bekannt mit Albert Pákh und beide waren begeistert darum bemüht, den Petőfi-Kultus zu wecken. Die Tatsachen widersprechen jedoch ein wenig unserer Annahme. Auf Vorschlag des bekannten Petőfi-Forschers Joseph Kiss nahmen wir die 1864 erschienene, erste Petőfi-Biographie in die Hand, die seinerzeit in ziemlich journalistischer Form von Karl Zilahy geschrieben wurde und verglichen die darin befindlichen Daten im einzelnen mit dem Angaben, die über die Illustrationen von Székely zu lesen waren. Hernach stand ausser Zweifel, dass Székely einen Teil seiner Angaben dieser Biographie entnahm; an mehr als einer Stelle stimmten nämlich die Texte wort-wörtlich überein. Ausser dieser Übereinstimmung des Textes konnten wir indessen bei verschiedenen Angaben keine Verbindung mit der Zilahyschen Biographie nachzuweisen, ja wir stellten sogar Abweichungen von dieser fest. Eine Abweichung bildet z. B. die Episode, in der beschrieben ist, wie Petőfi als Soldat in Sopron am Wachposten gestanden hat. Wie es Zilahy beschreibt, haben Petőfi hierbei mehrere seiner Freunde, auf dem Wege zu einer Hochzeit oder Unterhaltung aufgesucht und ihn mitnehmen wollten. Als er sich auf seinen Dienst berief, nahm ihm einer seiner Freunde

das Gewehr ab, zog seinen Mantel an und hielt anstelle Petőfis Wache. Der Dichter ging also doch zum Vergnügen, unterhielt sich dort gut und traf noch zu rechter Zeit zur Wachablösung ein. Von diesem Streich steht in den Angaben von Székely kein wort, es ist bloss erwähnt, dass Petőfi der Versuchung seiner Freunde nicht nachgeben konnte, »er musste dort im Schneegestöber aushalten«. Ähnliche Abweichungen von der Zilahyschen Biographie sind auch an zahlreichen anderen Stellen zu beobachten.

Angesichts der Übereinstimmungen und der Abweichungen muss wohl gesagt werden, dass die Angaben Székelys für die Illustrationen zwei Quellen hatten: 1. die Zilahysche Petőfi-Biographie aus dem Jahre 1864, 2. die mündlichen Mitteilungen von Pákh und seine der Zilahyschen Biographie hinzugefügten kritischen Bemerkungen.

Wann sind diese Zeichnungen entstanden? — das ist eine sehr wesentliche Frage zur Datierung. Die Zilahysche Biographie, aus welcher Székely zum Teil die Angaben für die Illustrationen schöpfte, erschien 1864: sie können also nicht vor 1864 entstanden sein. 1865 berichtet die Zeitung »Hon«, dass man beabsichtigt eine illustrierte Petőfi-Biographie erscheinen zu lassen, die Albert Pákh schreiben und Bartholomäus Székely illustrieren wird. Die Unternehmung war demnach bereits in einem so fortgeschrittenen Stadium, dass auch bereits die Zeitungen davon Kenntnis nahmen. Die Entstehung der Illustrationen müssen wir demzufolge auf die Jahre 1864—65 setzen. Wir wissen aber auch, dass Székely sich — auch unabhängig von der Pákhschen Petőfi-Biographie — mit den Illustrationen des Werkes über das Leben Petőfis bereits viel früher als die Jahre 1864—65 befasst hat.

Am Ende Bleibt noch die von literarhistorischem Gesichtspunkt interessante Frage, ob sich nicht aus den Székelyschen Angaben und aus den Illustrationsszenen selbst auf den Charakter der nicht fertiggestellten Pákhschen Petőfi-Biographie schliessen lässt? — Auf einige charakteristische Züge dieser Lebensgeschichte könnte wahrlich aus den lediglich im Interesse der Illustrationen aufgezeichneten biographischen Angaben hingewiesen werden. Die Biographie hätte über Einzelheiten des Lebens von Petőfi sicherlich unbekannte Angaben enthalten, im Material für die Illustrationen begegneten wir nämlich einigen Daten, von denen man in anderen Quellen und Lebensbildern nichts weiss. Die Notizen, die sich Székely aus der Zilahyschen Biographie gemacht hat, tragen an mehreren Stellen die Korrektur von Pákh, und eine der vornehmlichsten Aufgaben der Petőfi-Biographie von Pákh sollte daher darin bestehen, die Daten der flüchtig geschriebenen Petőfi-Biographie Zilahys richtigzustellen. Die Biographie hätte im Umfang die von Zilahy weit übertroffen, worauf bereits die grosse Zahl der Illustrationen (52 St.) hinweist, was nur bei einem grösseren Umfang begründet ist. Es steht aber auch fest, dass die Biographie für einen breiten Leserkreis geschrieben werden sollte. Hierfür sprechen die zahlreichen Illustrationen, in denen Szenen aus dem Leben Petőfis dargestellt sind, die auch für das Publikum von Interesse sind und mehr als einmal theatralisch wirken.

Diese Zeichnungen sind selbstverständlich auch von bildkünstlerischen Gesichtspunkt von Interesse. Auf einem Teil der Zeichnungen ist ein mit flüchtigen Zügen geschriebener Text zu lesen, dem eher eine literarhistorische Bedeutung zukommt. In bildkünstlerischer Beziehung sind für uns jedoch vor allem die reiferen, zum Bild geformten Illustrationen interessant.

Die Illustration mit der Überschrift: »Geburtsstätte Petőfis in Kőrös. Aufsteigender Komet« (Abb. 1) stellt ein kleines Bauernhaus dar, das allein die Phantasie des Künstlers geschaffen hat und nicht identisch mit dem Geburtshaus Petőfis ist. Das ein wenig theatralische Motiv des »aufsteigenden Kometen« begründet der in der Romantik tiefwurzelnde allgemeine Geschmack der 60er Jahre, wobei die wirkungsvolle »romantische« Unterstreichung durch die Lebensbahn Petőfis wahrlich angebracht war. In der Komposition der Zeichnung »Der Vater trägt die Geburt seines Sohnes in die Bibel ein« liegt die Mutter im Bett, an dessen Rand sitzt der Vater und schreibt die Geburt ein. Über diese Gruppe ist eine aufgeschlagene Bibel in der Grösse der Figuren abermals dargestellt. Eine der besten Lösung der Serie ist die Sepiazeichnung: »Sein Vater ein Metzger« (Abb. 2), eine durch Leichtigkeit und schwungvolle Darstellung ausgezeichnete kleine Skizze. Beachtenswert darin ist die ausdrucksvolle, realistische Vorführung des Vaters in seiner Arbeit und der am Haken hängenden Fleischteile. Diese realistische Betonung ist der Auffassung Székelys nicht fremd. Im selben Notizbuch finden wir auch Zeichnungen, die aus dem Alltagsleben des Dorfes gegriffen sind, und auch sein sogenanntes »Tagebuch aus der Jugendzeit« — heute im Besitz der Ungarischen Nationalgalerie — enthält in grösser Zahl Zeichnungen aus dem Volksleben des Alltags, Zeichnungen, die die Jahres-

zahl 1857 führen und gleichfalls eine realistische Auffassung widerspiegeln. Die Sepiazeichnung »Sein Bruder István kommt zur Welt — Kinderjahre« lässt trotz ihrer Skizzenhaftigkeit den lebensnahen Charakter der Gruppenkomposition empfinden und gibt die liebliche Stimmung wieder, in der die Zeichnung entstanden ist. (Abb. 3.) Das Thema des Bildes — Familienleben, spielende Kinder — beschäftigt oftmals den zu dieser Zeit jungverheirateten Székely, der im Jahre 1860 die Ehe geschlossen hat. Die Sepiaskizze »Er geht in Pest zur Schule« ist eine geschlossene Dreieckkomposition und stellt den im Lesen eines Buches vertieften kleinen Knaben dar. Die Bleistiftzeichnung »Er bereitet sich auf Pest vor — zeigt Pákh seine Gedichte« (Abb. 4) zeigt uns den grossen Weg antretenden Dichter mit über die Schulter geworfenen Mantel und einem Stab in der Hand. In der kleinen Zeichnung ist der »Wanderer«-Typ des 19. Jahrhunderts, gleichfalls ein in der Romantik wurzelndes Motiv personifiziert, und die erregte Überraschung Pákhs, des Freundes trefflich zum Ausdruck gebracht. Dramatische Wirkung enthält die mit wenigen Strichen gezeichnete Sepiazeichnung zum Text: »1844 geht er in tobendem Schneesturm, in Lumpen gehüllt zu Fuss nach Pest«. (Abb. 5.) Die beiden Bleistiftzeichnungen »Er selbst legt den Leichnam Etelkas in den Sarg« und »Weint an ihrem Grabe still vor sich hin« sind völlig skizzenhaft, selbst Keime einer Komposition sind an ihnen nicht zu entdecken. Das Interessante an ihnen besteht darin, dass er aus dem Leben Petőfis zwei typisch romantische Szenen auswählt, die die Phantasie der Leser im 19. Jahrhundert dem Zeitgeist entsprechend beschäftigen. Székely reagierte offensichtlich empfindlich auf diese Motive, und in der frühen Periode seiner Kunst begegnen wir auf vielen seiner Bilder romantischen Stimmungselementen. Diese romantische Einstellung belegen mit ihrem Thema auch die erwähnten beiden Illustrationen, die jedoch nicht zur Bildformung gelangt sind. Die Bleistiftzeichnung mit der Überschrift: »Er schaut nach dem Rauch seiner Pfeife und denkt über die Freundschaft nach« ist eine skizzenhafte, in groben Zügen gezeichnete Arbeit, die sich an einen kurzen, im Frühjahr 1846 in Szalkszentmárton geschriebenen Vers Petőfis knüpft.

Wir überblickten alle Zeichnungen, die von bildkünstlerischem Gesichtspunkt für uns von Interesse sein könnten.

Zwei wesentliche Fragen bedürfen noch der Klärung, von denen die eine die Frage des Zeitpunktes der Entstehung der Zeichnungen ist. Sie tragen keine Jahreszahl und auch die hinzugefügten Aufzeichnungen geben keine Möglichkeit zu ihrer Datierung. Es steht jedoch fest, dass sie erst nach der Erscheinung der Petőfi-Biographie von Karl Zilahy, im Jahre 1864—65 entstanden sein konnten. Auch in der Zeitschrift »Hon« lesen wir im Oktober 1865 von den in Arbeit befindlichen Székely-Illustrationen.

Die andere Frage, die zu klären wäre, ist welche Bedeutung diese Zeichnungen in den von Bartholomäus Székely geschaffenen Kunstwerken haben. Hier sei betont, dass diese Zeichnungen stets als Illustrationen zur Biographie Petőfis zu bewerten sind. Betrachten wir sie lediglich als Zeichnungen, so büssen sie einen beträchtlichen Teil ihres Interesses ein, flüchtig gezeichnete Skizzen sind ja im künstlerischen Nachlass Székelys reichlich geblieben. Ein ganz anderes Gewicht ist ihnen jedoch beizumessen, wenn wir sie als Illustrationen, insbesondere als Illustrationen einer Petőfi-Biographie untersuchen.

Bartholomäus Székely fand an Illustrationen Interesse. In seinem »Tagebuch aus der Jugendzeit« genannten Skizzenbuch finden wir Illustrationen zu Petőfis Gedicht »Feentraum« und zu Goethes »Hermann und Dorothea«. Er illustriert die Gedichte seines Zeitgenossen, das namhaften ungarischen Dichters Baron Joseph Eötvös und fertigt eine Zeichnung zu »Frau Agnes«, der Ballade eines der grössten Dichter Ungarns, Johann Arany an. Er trägt sich auch mit dem Gedanken, die Gedichte von Michael Vörösmarty und Michael Tompa zu illustrieren, doch bleibt es nur beim Plan. Zahlreiche Illustrationen finden wir schliesslich in dem 1874 und 1877 in Prachtausgabe erschienenen Petőfi-Gedichtband. In nicht geringer Zahl finden wir also im Schaffen von Bartholomäus Székely Pläne zu Illustrationen wie auch Illustrationen selbst, wozu ihm Anregungen einerseits seine Zuneigung zu den spekulativen, intellektuellen Gebieten, da doch die Illustration Möglichkeit bietet das Gedankenelement in die Schöpfungen der bildenden Künste einzubeziehen, andererseits seine romantische Einstellung gaben, die sich insbesondere in der Frühperiode seiner Kunst geltend gemacht hat. Und gerade die Romantik ist es, die sich par excellence den Illustrationen zuneigt, wofür Beispiele in den künstlerischen Schöpfungen zahlreicher Meister von Delacroix bis Michael Zichy vorliegen.

Auf Grund des oben Gesagten wird es verständlich, dass Székely sich auf Anregung seines Freundes Albert Pákh gern in die Illustrierung der vorbereiteten Petőfi-Biographie eingeschaltet hat und dies um so mehr, da er für den Dichter grosse Sympathie hegte. Auf seine Begeisterung für den Dichter verweisen auch zahlreiche seiner Petőfi-Illustratio-

nen. Bartholomäus Székely gehörte darüber hinaus jener Generation an, die nach dem Fall des Freiheitskampfes (1849) die Figur des in diesem Kampf gefallenen, verschwundenen Dichters mit der in Ungarn damals zum Sterben verurteilten Idee der Freiheit identifizierte. Illustrationen zu den Gedichten Petőfis finden sich sehr früh in seinen Schöpfungen, so in seinem »Tagebuch aus der Jugendzeit« genannten Skizzenbuch aus dem Jahre 1859 zum Gedicht Petőfis »Feentraum«, Illustrationen, die Stimmung und starke romantische Empfindung ausstrahlten. Auch im Notizbuch, das die für die Pákhsche Biographie vorgesehenen Illustrationen enthält, finden wir gleichfalls mehr als einen Entwurf zu den Illustrationen der Gedichte Petőfis, die damals sozusagen nur festgehaltene Ideen darstellen, nie aber zu Verwirklichung gekommen sind. Tatsächlich ausgeführte vorzügliche Petőfi-Illustrationen des Künstlers enthält aber die bereits erwähnte Petőfi-Prachtausgabe, deren Auflagen aus dem Jahre 1874 und die mit mehr Illustrationen erweiterte aus 1877 manche künstlerische, schöne Petőfi-Illustrationen von Székely bergen. Auch das Ölbild »Ende September«, das verdiente Anerkennung fand, galt der Darstellung Petőfis und seiner jungen Gattin, Julia Szendrey.

All das zusammengefasst, beschäftigte sich Székely nahezu zwanzig Jahre lang mit der Gestalt Petőfis und seiner Dichtung. In dieser langen Verkettung fügen sich die uns leider nur im anfänglichen Stadium des Entstehens überlieferten Illustrationen der vorgesehenen Pákhschen Biographie ein. Wären sie verwirklicht worden, so stellten sie — unseres Erachtens nach — in Kenntnis der aussergewöhnlichen Begabung Székelys für Charakterisierung und seiner Zuneigung, die er für Petőfi empfand, einen ganz besonderen Wert für die Petőfi-Ikonographie dar. Als Beweis für die von Székely tief nachgefühlte Darstellung Petőfis berufen wir und auf die Bleistiftzeichnung des auch die Zeichnungen der Pákhschen Biographie enthaltenden kleinen Notizbuches, wo wir in der schlanken Männergestalt des sich umarmenden jungen Paares, Petőfi vermuten dürfen (Abb. 6).

63.57444 Akadémiai Nyomda, Budapest. — Felelős vezető: Bernát György

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI

1. Haraszthy Gyula: *A 130 éves Akadémiai Könyvtár.* Bp. 1956.
2. Berlász Jenő—Szakmáryné Németh Mária: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának múltja és jelene.* Bp. 1956.
3. Csapodi Csaba: *A legrégibb magyar könyvtár belső rendje.* Bp. 1957.
4. Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása.* Bp. 1957.
5. Haraszthy Gyula: *Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a magyar könyvtárügy időszerű kérdései.* Bp. 1958.
6. Gergely Pál: *Arany János és az Akadémia Könyvtára.* Bp. 1958.
7. Moravek Endre: *Die neuen ungarischen Bibliotheksnormen.* Wien 1957.
8. Szakmáryné Németh Mária: *Az Akadémiai Könyvtár, mint a Magyar Tudományos Akadémia célkitűzéseinek könyvtári támogatója.* Bp. 1958.
9. Gergely Pál: *Az Akadémia levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézirattárában.* Bp. 1958.
10. Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1958.
11. Moravek Endre: *Kiadványtípusok a katalogizálás szempontjából.* Bp. 1958.
12. Szakmáryné Németh Mária: *A központi folyóiratcímjegyzék kérdései.* Bp. 1959.
13. Csaba Csapodi: *L'avenir des périodiques scientifiques.* La Haye 1958.
14. F. Csanak Dóra: *Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig.* Bp. 1959.
15. Moravek Endre—Weger Imre: *Magyar könyvészeti kifejezések kis orosz szótára.* Bp. 1959.
16. Csaba Csapodi: *Der geographische Begriff im Katalogsystem der Bibliothek.* Wien 1959.
17. Csapodi Csaba: *A proveniencia elve a könyvtárban.* Bp. 1959.
18. Rásonyi László: *Stein Aurél és hagyatéka.* Bp. 1960.
19. Sáfrán Györgyi: *Arany János és Rozvány Erzsébet.* Bp. 1960.
20. Rózsa György: *A magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban.* — Les sciences socialies hongroises dans les publications de l'UNESCO. Bp. 1960.
21. Gergely Pál: *Pápai Páriz-album a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1961.
22. Gergely Pál: *Bartók Béla ismeretlen levelei a Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1961.
23. Sarlóska Vince Ernő: *Bólyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok.* Bp. 1961.
24. Csapodi Csaba: *Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára?* Bp. 1961.
25. Moravek Endre—Weger Imre: *Abbreviaturae Cyrillicae.* Bp. 1961.
26. Rásonyi László: *A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai.* Bp. 1962.
27. Tőkés László: *Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyvgyűjteménye és fotolaboratóriuma.* Bp. 1962.
28. Fráter Jánosné: *„Nemzeti részvét emelte".* Bp. 1962.
29. Büky Béla: *Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.* Bp. 1962.
30. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 2. Instituta scientifica.* Bp. 1962.
31. Méreiné Juhász Margit: *Mikszáth Kálmán szellemi és tárgyi hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémián és tájmúzeumainkban.*
32. Rózsa György: *The documentation of science organization as an emerging new branch of scientific information.* Bp. 1962.
33. Gergely Pál—Molnár Zoltán: *Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány repertóriuma. 1840—1960.* Bp. 1962.
34. Csapodi Csaba: *Mikor szűnt meg Mátyás király könyvfestő műhelye?* Bp. 1963.
35. Tőkés László: *A mikrokártya és a kutató.* Bp. 1963.
36. Büki Béla—Csengeryné Nagy Zsuzsa: *Székely Bertalan illusztrációi egy tervezett Petőfi-életrajzhoz.* Bp. 1963.

Faklyas menet Ő Felsege tiszteletére, Budán jun. 7. — (*Székely Bertalan* rajza után.)

Vas. Ujs. 1865.

e bánásmódot nem türöm. Kérő levelet nyujték be, természetesen hiába s Dubois mester által nyujtattak be folyamodványt a senatushoz, hogy legyen megengedve Billaultot bevádolnom. Én magam anyámnál valék Felletierben. Egy hónappal a beadott folyamodvány után, fölszólittattam a vizsgáló biró előtt Párisban megjelenni. Oda akartam utazni, de anyám esengve kért, ne menjek Párisba. Éjnek idején tárczámból kivette pénzemet, hogy ennek hiánya tegye rám nézve lehetlenné az elutazást. Irt Laguerronnière urnak és tanácsot kért tőle. Az válaszolá, hogy minden áron hátráltassa elutazásomat, mert a rendőrség mindenre képes, arra is hogy „megfojtson.“ Maradtam. Egy héttel az idézés után megjelent két rendőri ügynök Párisból, kitéptek anyám karjaiból, kinek kétségbeesésén magam is könyeztem. A szerencsétlen nő zokogva kiáltá utánam: „Szegény gyermekem, nem foglak látni többé, mert azok a haramják megölnek téged!“ Félig igazsága volt — anyámat nem láttam többé.

(Vége következik.)

Képek Szibériából.

A Kolyma-vidék és lakói.

(Egy angol utazó után.)

(Folytatás.)

Kezdjük a tavaszon. A halászat, mint már érintém, egyike az itteni legjövedelmezőbb iparágaknak; a lakosok egész fennmaradása azon alapul. Ez okból, a mint az idő engedni kezd, egy alkalmas helyet keresnek maguknak a folyam mentében, felütik *balaganjaikat*, azaz: nyári kunyhóikat és végeznek mindenféle előkészületet a halászatra.

A tavasz a Kolyma vidékén a legnehezebb évszak. A tél folytán a gyüjtött készletek elfogytak; a halak, melyek a szörnyü hideg miatt a folyam legaljára rejtőztek, még nem jelennek meg; a téli dolog által kimerült, elerőtlenedett kutyákkal nem lehet iramszarvasokra és dámvadakra vadászni; az a nehány mezei tyuk, mely horogra hagyja magát kerittetni, sokkal kevesebb, semhogy az átalános szükséglet kielégitésére elég lehetne. Az éhség a legborzasztóbb módon beköszönt. Ekkor csapatonkint látja az ember a *tundry-* és *aniujbeli* lakosokat a Kolyma orosz falvai felé vonulni, hogy az éhhaláltól megmenekedjenek. Sápadtan, erőtlenül, kisértetekként támolyognak elő és dühhel ragadnak meg mindent, dög-, nyers hust, csontokat, bőröket, szijjakat, mindent, mivel szörnyü éhöket csillapitni remélik. Bár a kormány gondoskodásából takarékтárak vannak fölállitva, a hol lisztet árulnak, a min nem akarnak nyerni, sőt a kormány még áldoz is mellette, de a szegény nép oly nyomorult, hogy a távolról szállitás által drágává vált liszt fontjáért, bár a fizetést az őszre és télre is hagyhatják, 20 rubelt kiadó alig találkozik.

Három ily éhség látogatta tavaszt éltem át, s még most sem gondolhatok iszony nélkül azon rémjelenetekre, melyeknek tanuja voltam s melyeket itt leirni nem akarok.

De többnyire midőn legnagyobb a szükség, akkor van legközelebb a segitség; apránkint nagy csapatai jelentkeznek a délibb vidékekről erre huzó vad ludaknak, kacsáknak, hattyuknak s némely szalonkafajnak. A tavasz előhirnökei ezek, hirdetői a nyomor multának és öreg és ifju, férfi és nő, a ki csak képességgel bir egy lőfegyver vagy egy íj tartására, siet annyit elejteni közülök, a mennyit csak lehet. Már akkor halak is akadtak meg a jég alá rejtett hálókban és kosarakban; az éhhalál tehát ez alkalomra el van űzve. Hanem még bizony nagyon szűk az eledel; ugy látszik, mint ha a természet, mint valami jó orvos, apránkint akarná a kiéhezetteket evéshez szoktatni. Juniusban végre kiengednek a folyamok, a halak rengetege előözönlik s minden kéz munkában van, hogy a jövő évszakra e rövid áldásos időköz kegyelmét kizsákmányolja. — Ilyenkor azonban gyakran ujabb csapás következik be. A folyamok nem birják a hegyekről leszakadó hóvizet elég sebesen elvezetni; a jég a hajlásoknál megtorlódik s természetes gátat képez, mely a viz folyását akadályozza; a viz átlépi a partokat, s oly rögtön elönti a lapályokat, hogy a faluk, sőt ha idejekorán meg nem menekedtek, a lakosok is menthetlenül elvesznek.

Az ily kiöntések majd minden évben történnek; hanem alig vonult vissza egy kissé a viz, midőn a legnagyobb és eredménydusabb halászat veszi kezdetét. Nyár kezdetén a halak viz ellenében usznak; ez leginkább csak pár napig tart, kivévén Pochodsk környékét, hol egész nyáron át észlelhető. Az e huzással érkező halak igen soványak, azért a kutyák eledeleül, *juchalául* készittetnek, azaz: megtisztittatva, kétfelé vágatnak s a levegőn megszárasztatnak. A belekből valami pépféle készül, mely szintugy eledelül, mint világitó-szerül használható.

A tengeri szelek, melyek a folyamot nagyon erős mozgásban tartják, többnyire akkor nem engedik a háló kivetését, midőn a halászat leggazdagabb lenne. Hozzájárul még a többnyire lószőrből készült hálók gyarlósága s a halászok gyámoltalansága, a kik nem merik vagy nem tudják hálóikat a folyam közepén kivetni, a hol pedig épen a legtöbb és legnagyobb hal volna található. E két ok miatt az idevaló lakosok csakis a Kolyma mellék-folyóinak torkolataira szoritkoznak, melyeknél — kivált áradáskor — csakugyan siker koronázza fáradozásaikat, mert a folyam annyi halat hajt fölfelé, hogy még a mellék mocsároknak és tavaknak is bőven jut, melyekben aztán, midőn a vizek apadnak, tapogató-kasokkal fogják őket. A nagy háló-halászatnál rendszer szerint vetik ki hálójukat, s minden fogás a háló tulajdonosáé; a kis kassal való halfogásoknál azonban a nyeremény közösen osztatik szét.

Ez utóbbi módon leginkább sok *tsirit* (egy csakis itt honos kövér halfaj) fognak, melyből kedvencz-ételük: a *jukola* készül. Ez abban különbözik a fönnebb emlitett juchalától, hogy különb halból és nagyobb gonddal, egyébiránt egészen hasonló módon készittetik. Néha az ily módon kiszárasztott halakat füstre is aggatják; mint mondják, ekkor jobb izt nyernek.

A kis halászat végeztével a folyamon a nagyobb tengeri halak huzása áll be; akkor aztán erre mennek ki hálóval és tapogatóval.

Mig e különnemü halászatok folynak, mind nagyobb számmal érkeznek a hattyuk, vadludak és kacsák, melyek itt fészkelnek, vedlenek és költenek. Mihelyt e vándormadarak megérkeznek, többen kirendeltetnek a halászok közül, hogy fészkeiket figyelemmel kisérjék és azokból az első tojásokat vegyék ki, miket a madarak rendesen pótolnak. A valódi vadászat akkor kezdődik, mikor a madarak vedlenek, s tollaiktól megfosztva, nem tudnak repülni. Ekkor nagy csapat alakul az eddigi halászokból a madarak fészkei körül; a madarak erre külön betanitott kutyák által fölveretnek s akkor aztán vagy könnyü csónakkal a vizen, vagy gyalog a szárazföldön üldözik őket s lőfegyverrel, nyillal és hurokkal nagyon sokat elejtenek közülök. A zsákmány egy részét felfüstölik, a többit azonban megfagyasztják s a hóba ásva, télire elteszik. — Valamikor e vadászat nagyobb virágzásnak örvendett, mint most, midőn a kevesebb fáradsággal járó halászat egészen háttérbe szoritotta.

A hal és szárnyas készleten kivül a rendes gazdák iram-szarvas-hussal is el szokták magukat látni. E végből néhányan csónakon mennek a folyam mentében, mások meg lóháton a parton, betanitott kutyákkal felugratják a szarvast, a vizbe űzik s az uszó állatot dárdákkal elejtik. Az Aniuj-völgyekben e vadászat legeredményesebb, a mennyiben ott ügyes vadász kedvező évben száz iram-szarvast is elejthet.

Mig a férfiak a halászattal és vadászattal foglalkoznak, addig a nők a silány növényzetből igyekeznek valamit a nyár folytán télire félretenni. Fönnebb emlitve volt, hogy a tulnedves talaj némi eperféléket, azonkivül fűszeres gyökereket terem; ezeknek helyét a nők már jól tudják és annyit szednek össze belőlük, a mennyit a rövid nyár csak megenged. Az eperszedés vigalom és mulatság ideje, épen, mint a hogy máshol a szüret; ilyenkor a lányok és a fiatalabb asszonyok csapatonkint vonulnak ki és féléjszakákat is eltöltenek zene, táncz és nevetgélés közben. A leszedett epret hideg vizzel leöntik, s megfagyasztják; ekképen az télire való kedves nyalánksággá válik.

A gyökerekből kiválóképen csak a *thymian* és *makarsa* van használatban, és pedig az első többnyire csak mint fűszer az étkek közé. A makarsa liszttartalmu gyökér mely szintén fűszerül, néha azonban külön étel gyanánt is használtatik. Leginkább egérlyukakban található, hova a mezei egerek nagy mennyiségben összehordják; az orosz leányok rendkivüli ügyességgel birnak e rejtekeket kifürkészni, kiásni s a szegény szorgalmas állatkákat megrabolni hosszu, fáradalmas gyüjtésük eredményétől.

E közben megérkezik a szeptember, s vele együtt a folyamban fölfelé uszó heringek töménтelen serege, mely néha valóban oly nagy, hogy egy fogásra 1000 darabot lehet belőlük egy jó hálóval fogni. Ez aztán ismét a partokra csalja az egész népséget. A fogott heringeket ágasokra akasztják, hogy a viz róluk lecsurogjon, mielőtt megfagynának; mert a melyek vizesen fagynak meg, azok elvesztik jó izüket s nem is egészségesek enni.

A hering-halászat idejekor ujolag megkezdődnek az Aniuj-völgyekben s a tundrán az iramszarvas-vadászatok, és ismét uj életet hoznak a kihalt, puszta vidékekbe. E vadászatok eredményét nagy szorongással várja az egész vidék, mert annak mikénti sikerétől függ a tél jósága vagy roszasága; egy kedvező eredménynyel kiütött vadászat hire jelszó átalános örömre s jó sokáig ez egyetlen tárgya a beszélgetésnek, a menynyiben az egész vadászat, a szarvas kanyargó menekvése, a vadászok és kutyák ügyessége a legapróbb részletekig elbeszéltetik, ép oly elragadtatással, mintha egy ellenséges tábor megveretéséről volna szó.

A fagyok beálltával az őszi halászat veszi kezdetét; mely is — midőn a folyók mind befagynak, a jégen vágott lyukakon át — szőrhálókkal üzetik. Ilyenkor leginkább tengeri halakat fognak, melyeket a tengeren dühöngő viharok a folyamokba kergetnek. E halászat tart egész deczemberig, midőn a sürüdni kezdő homály s a fagyok nagyobb ereje munkájukat félbehagyni s lakásaikba visszavonulni kényszeritik a halászokat.

Igy változik az itteni lakosok egyhangu foglalkozása az évszak szerint. Ez emberek természeti alkotásuknál s éghajlatuknál fogva nem képesek másra gondolni, mint a nélkülözhetlen élelmiszerek beszerzésére; egész iparuk, egész tevékenységük csupán arra szoritkozik, hogy az egyes munkákra alkalmas rövid időt fölhasználják s az egyik jövedelmi forrás bedugulta után az épen kinálkozó másikat megragadják. Igy mint láttuk, a nagy folyókon való halászatot követi a tavakon való tapogató-halászat, aztán következik a nagy tengeri halak és heringek fogása, mig végre az egész müködést a jégalatti halászat zárja be. Épen igy vannak a madárfogásnak különféle időszakai, a mennyiben előbb a ludak, aztán a kacsák s végül a hattyuk vedlenek.

(Vége követk.)

A budapesti juniusi napokból.

II. A faklyás menet a budai várlakba.

Megigértük olvasóinknak, hogy a királyi látogatás nehány főbb mozzanatát rajzokban is be fogjuk mutatni. Multkor a várlak teremében végbezment első fogadtatás képét adtuk, most Székely Bertalan jeles müvészünk rajza után a jun. 7-i nagy fáklyás menet emlékét idézzük vissza.

Mint a lapok akkori tudósitásaiban olvashattuk, az Ő Felsége tiszteletére a budapesti polgárság által a nevezett nap estéjén rendezett fáklyásmenet egyike volt a legnagyobbszerübb látmányoknak. Mintegy 9 óra tájban indult meg a menet a pesti városház teréről a polgármester és tanács vezérlete alatt. 2000-nél többre ment már itt is a lobogó szövétnekek száma, s a roppant néptömeg, mely folyton növekedett, s mely között több zenebanda volt elosztva, a pesti dunaparton vonult fel hosszu sorban a lánczhidig. Itt átkelve, a tulparton a budai polgárság csatlakozott hozzá, majdnem ugyanannyi fáklyával, ugy hogy mintegy 4000-re mehetett a fáklyavivők összes száma, kiket legalább tizszer annyi népsokaság kisért fel a várhegyre. Pestről nézve, e hullámzó lángtenger elragadó, nagyszerü látmányt nyujtott.

A királyi várlakhoz érve, a palota előtti tér nem volt képes magába fogadni a tengersokaságot s egy nagy rész a távolabb utczákra s térekre szorult. Midőn Ő Felsége a palota erkélyén megjelent, riadó éljenzés harsant végig ős Buda hegyormain, melynek zaja egész Pestig elhatott. Ő Felsége keze intésével üdvözlé a tisztelgő sereget, melynek kitörő lelkesedése tetőpontra hágott, midőn az egyik ott felállitott katonai zenekar a Rákóczy-indulót kezdte harsogtatni. E megtisztelő figyelmet a menet vezérei azzal viszonozták,

*

V.as.ujs. 1867. 589 l.

Vukovár.

Magyarország kapcsolt részeinek egyik nevezetes pontját, a bájos Szerémmegyében fekvő Vukovárt mutatjuk itt be olvasóinknak, a Dunára néző arczával. Annyival érdekesbnek hiszszük ezt épen most, mert a Horvát- és Tótországban a zágrábi országgyülésre épen folyamatban levő választások arra felé forditják a közfigyelmet.

A mint a Dunán lefelé hajózva, a Dráva beszakadásán alul Verőczemegyét érjük s nemsokára ismét elhagyjuk, a szerémi part üdvözöl, vidáman mosolygó halmaival. Rövid időn Vukovárnál vagyunk, mely két részre oszlik: ó-ra és ujra, melyeket a Vuka folyó választ el s e fölött egy nagy kőhíd köt össze. Az uj-város a Vuka bal- s az ó-város ennek jobb partján fekszik, ugy hogy amaz felső, emez alsó városnak is mondathatik.

fogva jelentékeny forgalmat biztositnak. E gyárak munkásainak ügyessége oly messze ismeretes, hogy azok Szerbiában s Boszniában is tartós foglalkozást nyernek. Kiemelendő még Banheier hajóépitői vállalata is, mely előbb az első gőzhajózási társaság számára is évenkint nagy számu csónakokat szolgáltatott. A lakosság átalában igen szorgalmas. — Kivitele borban, szilvapálinkában, aszalt szilvában, nyers bőrökben és gubacsban folyton emelkedik s jelenleg már mintegy 300 ezer mázsára tehető. Számos malma a partvidék őrlési szükségleteit majdnem egészben fedezheti.

A város lakossága mintegy öt és fél ezerre tehető, melyben a német elem kevésbbé s a szláv elem tulnyomólag kiterjeszkedik, s bár a magyarság számra igen csekély — a magyar elem sem nyomtalan. A társasélet kellemeit emelik az uj-

elkisérni, talán még szomorubb emlékeket költ fel. Ott minden emberrel köz mulandóság árnyai lebegtek, a mily méla borongással, oly megnyugtatólag is, — hisz az irás s a természet rendje szerint minden embernek számára rendeltetett ház a koporsó; mig itt egy véres tragédia megdöbbentő katastrófjának előkészületeire emlékeztet minden. S Ferencz József császár, akár a nancy-i sirboltban, akár a Conciergerie-ben (konszierzseri) — saját családja gyászemlékei közepette áll.

Párisban s átalában a franczia udvarnál sok van, mi a szerencsétlen királynéra emlékeztet, ki az ifjuság és szépség üde bájában jött ide Bécsből, hogy itt vérpadon végezze életét. E királyné, kit a természet a mosolyok, vig nevetés és könynyelmü mulatságok számára látszott rendelni, kit a hizelgések és magas helyzete elvakitott, hogy ne lássa a lábai alatt tátongó mélységet, s vigan

A képviselőház ülése az akademia dísztermében. — (*Székely* Bertalan rajza.)

Az uj városrész csinosan rendezett házsorokat képez. Itt van a megye háza, a gr. Eltz-család 1750-ben épült laka, valamint a család uradalmi igazgatósága is. — Az ó rész, mely hajdan Valkóvárnak neveztetett, jóval kiterjedtebb, mint az uj, s nemkevésbbé gazdag csinos uj épületekben sem, mint emez. Ódonszerü épületei közül a part mellett emelkedett hegytetőn álló kolostor és egyház kiemelendők.

A város környéke, a dunai oldalt kivéve, minden oldalról gyümölcsös és veteményes kerttel s szőlővel van beültetve. Különös figyelemmel mivelik itt a dinyetenyésztést, mely az egész Dunamentét a legkorábban érő s legizesebb mindennemü, de legkiválóbban hires görög dinyével látja el, mely még a bécsi piaczon is igen ismeretes. A Vuka mellett gr. Eltznek nagy tégla- és cserépzsindely-vetője van, nemkülönben a Banheier-családnak, melyek igen jó minőségü áruiknál

városi olvasókör, az ugynevezett „ressource," s az ó-városi kaszinó, valamint a Neubauer-féle nyilt-kert, melyben a nyári estéket gyakran zene is élénkiti.

Vukovár hasonlón, mint az egész zaklatott haza, sokat szenvedett a multban. Véglegesen az 1687. aug. 12-én Nagy-Harsánynál vivott győzelem következtében, nem annyira visszafoglaltatott, mint önmagától került vissza a koronához, miként Csernek, Bucsin, Pozsega, Valpó, Eszék, Karlovicz és Pétervárad is.

Ferencz József látogatása Marie-Antoinette börtönében.

Ausztria uralkodóját, minapi kéjutazásának egy szomoru pontjára kisértük el közelebbről, ősei sirboltjába Nancyban. A hely, hova most akarjuk

és könnyelmüen tánczoljon át fölötte, mielőtt belezuhanna, nyomát hagyta mindenütt, a hol átment.

A felséges Mária Terézia gyönyörü leánya (oh matre pulchra filia pulcherior! mint Horácz mondja egy szeszélyes énekében, a szép anyának még szebb leánya) oly boldog volt Versaillesban, Trianonban, hol minden zugából a palotának, kéjlaknak és kertnek még most is a kecs, pajkosság és nyájasság istennői és tündérei mosolyognak elő. De mint a gyermek, ki virágok közt játszva, a mezőn felejti magát s nem hallja, hogy közeledik perczről-perczre jobban a vihar dörgése, a fiatal franczia királyné mulatságainak is egy sötét háttere van: a kitörőben levő forradalom távoli, majd egyre közeledő morgása. Ő nem látta, nem hallotta azt; annál kevésbbé birta megérteni. Látatlanná tette előbb, azután kicsinylette a legkomolyabb jelenségeket.

Pedig maga volt kicsiny a nagy időhöz. S a

ki a sors küllőibe vakmerően vagy könnyelmüen kap: büntetés nélkül nem marad. Elsodortatik, vagy eltiportatik. Marie-Antoinette nem volt azon természetek egyike, melyek vitetni hagyják magokat; mi természetesb, mint hogy eltiportatott. S azon perczben, midőn a borzasztó küzdelem kezdődik, kezdődik az ő nagysága is. Kicsiny volt a versaillesi és trianoni mulató-kastélyokban; a Temple-ban, a Conciergerie-ben, a vérpadon nagy. S azért, a kik róla jól akarnak emlékezni, a kik szivökben felemelő s meleg érzelmekkel tárnak helyet fátyollal födött nevének, — azok nem fognak Trianonba sietni, hogy ott nevető árnyékát a zöld fák közt lebegve átsuhanni lássák, hanem a Templebe, hol férjével megosztá a királyokat is emberré tevő szerencsétlenség napjait; a Conciergeriebe, hol mint özvegy magára is a guillotine itéletét várta; s a Grêve-térre, hol oly nemesen és nagylelküen tudott meghalni.

Ferencz József császár és király is e sorrendet tartotta meg. Mielőtt Versaillest és Trianont megnézte volna, meglátogatta a Conciergeriet.

XVI. Lajos, neje, gyermekeik, s a király nővére Erzsébet herczegasszony, kezdetben a Temple-ba voltak bebörtönözve. Mig a király élt, Mária-Antoinette inkább foglalkozva férjével mint önmagával, saját fájdalmainak egy részét elfeledtette a gond, hogy férje fogságát megédesitse. A bárd azonban előbb esett le a király nyakára, ki 1793. január 21-kén fejeztetett le. — S most már semmi sem volt, mi felemelőleg hatott volna kedélyére. Gyermekei nem voltak egyebek reá nézve, mint lelkének megcsonkitott fájdalmas részei.

A Temple kétszeresen szomoru magánynyá változott át. S csaknem kivánatos volt, hogy az elkerülhetlen válság közelébb hozassék s a rettenetes egyformaságba valami változás jöjön be, ha a legszomorubb is. — Augusztus 2-kán reggel felköltötték a királynét, hogy felolvassák neki a rendeletet, mely pöre lefolyása alatt a Conciergeriet rendeli börtöneül. E hely nevében már szinte benne volt a halálitélet; s bármily embertelen és politikátlan — arról nem is lehetett, különben is, semmi kétség. Megdöbbenés és fájdalom minden jele nélkül hallgatta végig a rendeletet; egy lépéssel közelebb vitte ez a czélhoz, mely kikerülhetlen vala s melyet maga is ohajtott közelebb hozni.

A Conciergerie a törvényszéki palota alsó részét képezi. Szent Lajos palotájának sötét boltivei ma már a föld emelkedése által mélyen a föld alá kerültek. Mintha nem csak az embereket, hanem müveiket s emlékeiket is a földnek kellene elboritania. A hosszu folyosók végein nehány lépcső vezet le a börtönökhöz. A szük udvarokra a magas kőfalak miatt a nap csak függőleges állásából vetheti be sugarát, mint valami kútba. A Szajnától egy magas országút választja el. Ez út emelkedettsége a börtön falait és udvarát egy sir büzhödt legével árasztja el, melynek nedvessége leáztatja a vakolatot s zöldes mohával vonja be az épület köveit. A hullámok csapkodása túlnan, a kocsik szakadatlan robaja fenn, örökös rezgésben tartják a boltozatot. E zaj távoli tompa mennydörgésként hangzik a foglyok fülébe. A roppant oszlopok, a sürü boltivek, a bizar faragványok emlékeztetnek, hogy ez királyok palotája volt egykor; most a halál kapuja. A boszú, vagy a sors kegyetlen gúnyja épen e királyi palota alá záratta be a halálra itélt monarchiát. Ki jósolhatta volna meg az első királyoknak, hogy e palotában utódaik börtönét és siralomházát épitik? Az idő megboszulja az emberi dolgokat. De boszúja vak, s egy nő áldozatkönyjével és vérével mossa le húsz király igaztalanságát és nyomását.

Egy széles lépcsőzeten lemenve és két nagy rácsozaton áthatolva, egy nagy boltozatos terembe jut az ember; e terem baloldalán egy hosszu sor cserfa-ajtót látni, vasrudakkal és lakatokkal megrakva. A második ajtó egy kis földalatti szobácskába vezet, melynek földe három lépcsővel fekszik lejebb a terem talajánál. Egy rostélyos ablak szük udvarról, gyéren bocsátja be a világosságot. E szobácskából, balra, egy még sokkal kisebb, de lakat és zár nélküli ajtó vezet egy sirboltszerü boltozatos üregbe, melynek falai feketék a füsttől s mindig nyirkosak; világosságát ugyanazon udvarról, gyérebben nyeri. A fényes dél itt az alkony homályával bir. E lyukba vezették be, éjjel, egy faggyu gyertya világánál Francziaország szerencsétlen királynéját, a Habsburgok leányát. Versailles és Trianontól meredek út vezetett e mély börtönfenékig.

Itt volt ő bezárva, augusztus elejétől oktober közepéig. Innen vitték a guillotine alá.

Ferencz József császár meglátogatta e szomoru helyet, mely azonban most át van alakitva. A kis czella fenekén oltár van fölállitva; a rostélyzat, mely mögött az őrök állottak, el van távolitva. Egy kis szomoru kápolna lett a börtönből. A szenvedés kalváriája imahelylyé változott. A halál kapujának a mennyország kapujának kell lenni.

Mária-Antoinette árnya sehol sem ragyog oly fényben, mint e szomoru és sötét helyen. S a köny, melyet családjának mostani feje, emlékének itt szentelt, nem lehetett csak az elszoritó emlékezeté, hanem az emberileg büszke megnyúgovásé is.

—*á—r*—

A képviselőház ülései az Akademia-palotában.

A képviselőház üléseinek hű és sikerült rajzát az akademia palotájának nagy disztermében, épen akkor mutatjuk be olvasóinknak, midőn a tudomány háza megszünt a képviselőház legideiglenesebb ülés-helye lenni s a törvényhozó testület visszaköltözhetik az ideiglenesnek nevezett országházba, az abban végre hajtott gyökeres átalakitások megtörténvén.

Közel két hónapig, szeptember 30-dikától november 25-dikeig volt a képviselőház az akademia vendége. Első tudományos testületünk szives vendégszeretettel nyitotta meg a nemzet által kizárólag tudományos czélokra szentelt s kiváló előszeretettel földiszitett nagy teremét a nemzet képviselete előtt, midőn ez, az annyiszor emlegetett rosz akusztika nyomoruságán segitni kivánván, saját hajlékából kiszorult, a sürgető elintézést követelő ügyek pedig az ülések elnapolását hosszabbra nyujtani nem engedték.

Egy tekintet e nagy diszterembe, meggyőz mindenkit, hogy az nem mindennapi használatra készült; az akademia maga is, csak évi nagygyülései alkalmával nyitja meg a tömör és hatalmas szárnyajtókat, melyek az első emelet mozaik padlatu folyósojáról ez ünnepélyes helyre vezetnek.

Ha a kiváncsi néző, kit mindig szivesen bebocsátnak, akkor lép e terembe, midőn az üresen áll, egyaránt meg van lepve annak méltósága és bája által. A terem magassága két, egyenként is kellő magasságu emeletet foglal el, s a három oldalon körül futó karzat emelet magasban függ a talaj fölött. A homlokoldal, mely a lánczhid-térre néz roppant ablakaival, nincs ellátva karzattal, s ez oldal közép pontjáról legelőnyösebb tekintetet nyujt a terem három karzata. Karcsu oszlopok vörös eres márványból, emelkednek páronként a magasba, s rajtok művészi alakzatu fehér szobrok, karyatidák, állanak, melyek fejökön látszanak tartani az oszlopok fejezeteit, illetőleg az azokra hajló kis boltozatokat. A karzatok ékes rácsozata, valamint a terem felső talaja, plafondja, ékesen és dúsan vannak aranyozva. De ez aranyozásban nincs semmi tulterheltség, sem szemkápráztató; mert a világossággal dúsan ellátott terem egész tekintete oly nyájas és üde, hogy szépsége s gazdagságában semmi sem esik az izlés rovására.

Az oszlopok közein még üresen álló, négyszögüre táblázott részeit látjuk a falnak; e helyekre freskók (falfestvények) vannak tervezve; s azok közül egy párnak már fedezve is van költsége, — csakhogy ide a magyar művészetnek is a legjobbat kell adnia, a mit csak előállitani képes, azért üdvösebb a várakozó meggondolás, mint a mohó elsietés. A terem még állandó székekkel sincs ellátva, s rendesen egészen üres. Az akademiai közülések alkalmával a terem nyugati végén, az egésznek mintegy negyedrészét csekély magasságu emelvény foglalja el, az akademiai tagok ülőhelye; a többi rész, egyszerü korláttal elválasztva, a férfi közönségé; a karzatok ilyenkor egészen hölgyek számára vannak föntartva.

Mondám, hogy egész esztendőn át a terem üresen áll.

De mennyire megnépesedett s mily zajossá vált az utolsó két hónapban. Ha az utczasarkokon nagy falragaszokban ülés volt jelentve, a kitett órára egész tömegek siettek az akademia-palota felé. A főbejárat, oszlop-csarnokával s gyönyörü fölépcsejével, egyedül a képviselők, hirlaptudósitók és gyorsirók, szóval, azok számára volt nyitva, kiknek helyök lenn a teremben volt. A karzatokra, melyek a férfi- és nő-hallgatóság által vegyesen népesültek meg, az udvar felől egy szükebb hátulsó lépcsőn volt a feljárás. Ha érdekesb tárgyalást lehetett várni, az igen nagy közönségre nem számitott karzatok bizony szükeknek bizonyultak; alig fogadván be félannyi embert, mint a képviselőházé, mely pedig maga is szük volt nem egyszer.

Lenn a terem csaknem a zsúfolásig tele volt. Szélességében átnyujtva tiz hosszu asztal volt felállitva, zöld posztóval bevonva, s mindkét oldalon végig rakva mozgó nádszékekkel; egy-egy asztal mellé mintegy harmincz képviselő ülhetett. Az egy asztalnál ülők szemben estek egymásnak, ha ugyan székeiket ki nem forgatták, — a másik asztal mellett ülőknek pedig háttal. Rendesen azonban minden szék a terem közepe felé fordult, hogy az elnökre, a miniszterekre — s a tulsó oldalra láthasson. A terem falai mellett köröskörül is volt egy sor szék, az asztalok mellett nem lévén elég hely. Öt asztal jobbról, öt balról, a terem közepén valamivel tágasb tért hagyott. Itt állott négy-négy bársony karszék, kettő-kettő előtt egy kis asztalka; ezek a miniszteri helyek; a fennmaradó sort még képviselők székei foglalták el; e sorban láttuk mindig ülni Deákot; s nehány államtitkárt — a miniszterek jobb kezeit.

Az ablakokkal szemben eső oldal közepén, az oszlopok közé beállitva, az elnöki szék állt, minden apparatusával, — t. i. két oldalán két-két jegyző, ezek előtt s mellett mindkét felől gyorsirók. Szószék nem volt, — de néha a szónok kiállt a középre, az elnöki szék elébe; mint Perczel Mór, midőn esernyőjével kezében ama nagy hatásu beszédet tartotta; Madarász József, ki szószék nélkül nincs is elemében s Almássy Sándor, midőn hires inditványát, a miniszterek vád alá fogatása iránt, indokolni megkisértette. A legnagyobb rész azonban helyéről beszélt itt is, mint az országházban; a magyar ember természetével, ugy látszik, az a „Platz"-ra való kiállás nem igen akar összeférni.

Majd elfeledkezünk magunkról! Hát mi hol ültünk, — t. i. ujságirók, hirlaptudósitók? Senki panaszkép ne vegye, bizony nekünk nem igen brilliáns hely jutott. Egy sorban az elnöki székekkel, a terem felső végén, benn az oszlopok mögött a karzat egyik szöglete alatt, korláttal elzárva, üldögéltek az ujságirók. Látni igen keveset láttak, de annál többet — nem hallottak abból, a mi történt. Ha valami érdekesebbet sejtettünk, ki-bujtunk rekeszünkből, előre tolakodtunk a jegyzői székek mellé, az oszlop hengeroldalára tettük papirunkat s jegyezgettünk valamit. De ez is bajjal járt néha; képviselő urak sem igen maradtak helyeiken, nekik is sokszor rosz volt az akusztika, ők is előre törtek, ők is a közép oszlopok körül gyülekeztek, — s a honatyák elől nekünk szerényen vissza kellett vonulnunk.

Egy azonban nem változott az uj helyiségen s nem fogna, valószinüleg, ha pythagorási metemphszükhozis minden átköltözésein menne is át a „tisztelt ház." Ez az egy — a folytonos zsibongás és zaj; melynek csak akkor van szünete, ha egy-egy kedvencz szónok egészen le birja bilincselni a figyelmet. Azonkivül szünetlen beszélgetés zsibaja hallatszik; a jegyzőkönyvet, elnöki bejelentést, kérvényi bizottság előterjesztéseit, nemkülönben a szónokok öt hatodrészét — nem hallgatja senki. Az akademia csöndes múzsái de el fognak csodálkozni, hogy most ismét helyreáll a régi némaság, melyhez szokva voltak s melyben oly jól találták magukat!

—*á—r*—

Mexikóból.

(Eredeti levél.)

(Vége.)

Mexikó, 1867. okt. 2.*)

Az idegen, minden rázkódtatás mellett is, ugyanazon jogok élvezetében van, mint volt az intervencziő előtt; mint lakosa tekintetik a köztársaságnak, s ennek minden jogélvezetében részesül, a nélkül, hogy katonaköteles volna.

A franczia nemzet morális befolyása még most is nagy, a müvészet és tudomány terén kizárólagos szerepet játszik, annyira sértetlenek, hogy a minap a nyilvános sétányon levő fák megcsonkitása miatt egy francziát befogva, egy lap (Monitor republicano) igy kiáltott fel: „Hála Istennek, tehát végre az idegent is be lehet Mexikóban fogni, mily ritkaság, hogy egy idegennek szabad ne legyen azt cselekednie, a mi neki tetszik,

*) Mig e levél a nagy távolságból hozzánk érkezett, a távirda meghozta a hirt, hogy Don Benito Juarez ismét megválasztatott a mexikói köztársaság elnökévé, és pedig sokkal nagyobb többséggel, mint párthivei is remélték. Érdekkel tekintünk a sokat szenvedett ország további fejlődése elébe. S t. munkatársunkat felkérjük érdekes közleményei folytatására. *Szerk.*

Vas. Ujs. 1865.

bolásához. A tudomány nincs birtokhoz, nincs magas vagy alacsony álláshoz kötve. Itt fesztelenül társalog a főur a tudományok szerény bajnokával; az agg nyájasan társalog az ismeretek magaslatára törő ifjuval, ki nem csak az iskolában, hanem a nyilvánosság ily helyein is ügyekszik tanulni. Szóval, a tudomány az élet legkülönbözőbb, mondhatnók, legellentétesebb érdekeit egyesiti.

Ily kellemesen folytak ez est órái is. És az ünnepély rendezőinek dicséretére meg kell említenünk azon pontosságot, melylyel a vendégek ellátásáról gondoskodtak.

Midőn igy a társalgás legélénkebben folyt, egyszerre szokatlan fény világositá meg a palota előtti Jánostért, melyen a helybeli derék dalárda fáklyás menettel jelent meg a katonai zenekar kiséretében, és megzendült Kölcseynk magasztos hymnusa, melynek befejezte után a palota erkélyét és ablakait ellepett vendégek harsány éljene hangzott fel, viszonozva a tért sürün ellepett sokaság viszhangjától.

Az előadott többi darabok is igen sükerültek valának.

Végre a hangok elnémultak, a száznál több lobogó fáklya elvonult. Még egy hangos éljen hangzott a távozók után, s nemsokára oszlani kezdett a társaság, hogy kik itt kedveseikkel találkoztak, most egymástól elválván, legalább egymásról álmodjanak.

Hétfőn, aug. 28. első közgyülés. Azonban, mielőtt ennek halvány rajzát adnók, tekintsünk vissza a multra, és ismerkedjünk meg egy kissé e gyülések multjával. Az első nagygyülés 1841 ben tartatott majus 28—31-dikén *Pesten* id. Bene Ferencz elnöklete alatt 266 tag jelenlétében. A második ugyanazon évi szept. 3—8 napjain, szintén *Pesten*, ugyanazon elnök alatt, kit azonban Kubinyi Ágoston helyettesitett. A harmadik nagygyülés 1842-ben aug. 4—10. *Beszterczebányát* üdvözölte Sveiczer Gábor főkamaragróf és Radvánszky Antal elnöklete alatt. A 4-ik gyülés 1843. aug. 5—12. *Temesvárott* tartatott Tihanyi Ferencz és Kubinyi Ferencz elnöklete alatt. — Az 5-dik *Kolozsvárott* ült össze 1844-ben, elnökei levén gr. Teleki József és Kubinyi Ferencz, A 6-dik gyülés, melynek elnökei Scitovszky János, mostani primás, akkor pécsi püspök és Kubinyi Ágoston voltak, 1845. aug. 6—15-dikén *Pécsett* tartatott. A 7-dik „*kassa-eperjesi*“ gyülés név alatt ismeretes, s 1846. aug. 9—17. gr. Andrássy György és Pulszky Ferencz elnöklete alatt ülésezett. A 8-dik, és pedig a gyülések első korszakában utolsó, 1847. aug. 11—17. volt *Sopronyban* hg. Eszterházy Pál és Kubinyi Agoston elnöklete alatt, 483 taggal. A hosszu szünetelés után ujabban ismét *Pesten* kezdődtek a gyülések, és pedig 1863. szept. 19—25. Elnökei az uj korszak ez első gyülésének Bene Ferencz és b. Eötvös József voltak, 438 tag jelenlétében. Végre következett a mult évi aug. 24.—szept. 2-ig *Máros-Vásárhelyen* tartott gyülés, melyen — mint még igen jól emlékezünk — gr. Teleki Domokos elnökölt. A tagok száma ekkor már 491 volt, mely növekedő szám világosan tanuskodik a kitüzött czél iránti növekedő részvétről. A mostani résztvevők számát pontosan csak a jövő alkalommal fogjuk jelenthetni.

Az első közgyülés hétfőn aug. 28-kán $9^1/_2$ órakor kezdődött a városi vigadóban gróf *Zichy* Károly és dr. *Balassa* János elnöklete alatt. Az elnök elfoglalván székét, megnyitó beszédében visszatekintett e gyülések 25 éves multjára, megpenditvén a már elhunyt két alapitót, u. m. Bene Ferenczet és Bugát Pált, köszönetet mondott Pozsony városának a szives fogadásért és ellátásért, valamint a dalárdának is a tegnapi megtisztelésért, s a gyülést megnyitottnak nyilvánitá. Erre Gottl Móricz, pozsonyi polgármester a város nevében, b. Mednyánszky Dénes pedig a pozsonyi természettudományi-társulat elnöke ennek nevében mondott üdvözletet a XI. nagygyülés tagjaihoz, ez utóbbi kiemelvén szép beszédében a természettudományok fontosságát s Pozsony városának azok iránti érdekeltségét. Ezután a titkárok, dr. Kanka Károly és Römer Flóris, olvasták a buda-pesti orvos-egylet, a magy. akademia, a magy. kir. természettudományi-társulat, nemzeti muzeum, bécsi egyetem, erdélyi muzeum stb. testületek üdvözlő leveleit és a küldöttek névsorát. *Nagy-Várad* városa levél által 1866-ra saját körébe hívja meg a XII. nagygyülést. Később *Rimaszombatnak* is hasonló tartalmu levele érkezvén, ez szintén felolvastatott. Másfelől Kubinyi Ágoston figyelmezteté a gyülést, hogy *M.-Sziget* és *Győr* is meghivták a természettudósokat és orvosokat még a mult évben. Eziránt azonban csak a szept. 2-iki zárülés fog határozni.

Az alapszabályok és póthatározatok felolvasása után a központi bizottmány jelentése következett dr. Balogh Pál azon inditványáról, hogy az eddigi szakok a társadalmival és ethnologiaival szaporittassanak. Mely tárgy a szakgyülésekhez utasittatik, hogy a legközelebbi nagygyülésnek adják be véleményöket. *Havas* Ignácz (?) bemutatja a magyar országgyülés elé terjesztendő javaslat készitésével megbizott választmány munkálatát, mely az orvosi szakban fog tárgyaltatni. Dr. *Flór* Ferencz jelenti, hogy az orvosi nyugdijintézet szabályait a bizottmány elkészitette, s

Liszt Ferencz az oratorium előadásakor Pesten aug. 15. és 22. — (*Székely Bertalan* rajza.)

Az előadott többi darabok is igen sükerültek valának.

Végre a hangok elnémultak, a száznál több lobogó fáklya elvonult. Még egy hangos éljen hangzott a távozók után, s nemsokára oszlani kezdett a társaság, hogy kik itt kedveseikkel találkoztak, most egymástól elválván, legalább egymásról álmodjanak.

Hétfőn, aug. 28. első közgyülés. Azonban, mielőtt ennek halvány rajzát adnók, tekintsünk vissza a multra, és ismerkedjünk meg egy kissé e gyülések multjával. Az első nagygyülés 1841 ben tartatott majus 28—31-dikén *Pesten* id. Bene Ferencz elnöklete alatt 266 tag jelenlétében. A második ugyanazon évi szept. 3—8 napjain, szintén *Pesten*, ugyanazon elnök alatt, kit azonban Kubinyi Ágoston helyettesitett. A harmadik nagygyülés 1842-ben aug. 4—10. *Beszterczebányát* üdvözölte Sveiczer Gábor főkamaragróf és Radvánszky Antal elnöklete alatt. A 4-ik gyülés 1843. aug. 5—12. *Temesvárott* tartatott Tihanyi Ferencz és Kubinyi Ferencz elnöklete alatt. — Az 5-dik *Kolozsvárott* ült össze 1844-ben, elnökei levén gr. Teleki József és Kubinyi Ferencz, A 6-dik gyülés, melynek elnökei Scitovszky János, mostani primás, akkor pécsi püspök és Kubinyi Ágoston voltak, 1845. aug. 6—15-dikén *Pécsett* tartatott. A 7-dik „*kassa-eperjesi*“ gyülés név alatt ismeretes, s 1846. aug. 9—17. gr. Andrássy György és Pulszky Ferencz elnöklete alatt ülésezett. A 8-dik, és pedig a gyülések első korszakában utolsó, 1847. aug. 11—17. volt *Sopronyban* hg. Eszterházy Pál és Kubinyi Agoston elnöklete alatt, 483 taggal. A hosszu szünetelés után ujabban ismét *Pesten* kezdődtek a gyülések, és pedig 1863. szept. 19—25. Elnökei az uj korszak ez első gyülésének Bene Ferencz és b. Eötvös József voltak, 438 tag jelenlétében. Végre következett a mult évi aug. 24.—szept. 2-ig *Máros-Vásárhelyen* tartott gyülés, melyen — mint még igen jól emlékezünk — gr. Teleki Domokos elnökölt. A tagok száma ekkor már 491 volt, mely növekedő szám világosan tanuskodik a kitüzött czél iránti növekedő részvétről. A mostani résztvevők számát pontosan csak a jövő alkalommal fogjuk jelenthetni.

Az első közgyülés hétfőn aug. 28-kán $9^1/_2$ órakor kezdődött a városi vigadóban gróf *Zichy* Károly és dr. *Balassa* János elnöklete alatt. Az elnök elfoglalván székét, megnyitó beszédében visszatekintett e gyülések 25 éves multjára, megpenditvén a már elhunyt két alapitót, u. m. Bene Ferenczet és Bugát Pált, köszönetet mondott Pozsony városának a szives fogadásért és ellátásért, valamint a dalárdának is a tegnapi megtisztelésért, s a gyülést megnyitottnak nyilvánitá. Erre Gottl Móricz, pozsonyi polgármester a város nevében, b. Mednyánszky Dénes pedig a pozsonyi természettudományi-társulat elnöke ennek nevében mondott üdvözletet a XI. nagygyülés tagjaihoz, ez utóbbi kiemelvén szép beszédében a természettudományok fontosságát s Pozsony városának azok iránti érdekeltségét. Ezután a titkárok, dr. Kanka Károly és Römer Flóris, olvasták a buda-pesti orvos-egylet, a magy. akademia, a magy. kir. természettudományi-társulat, már is 500 több pályatárs jelentkezett, kik ez intézetbe belépni kivánnak.

Következtek a pályázatokról szóló jelentések. Ezek elsejére Buda városa ajánlott 30 db. aranyat, azon kérdés megfejtését tűzvén ki: „Micsoda életrend volna ajánlandó a magyar nép számára, mely mind az egészség föntartására, mind az élet meghosszabitására legczélirányosabb lenne, s melyek azon eszközök, melyek által e tekintetben a napi renden levő visszaélések akadályoztathatnának?“ Beérkezett 4 pályamunka; de a birálók véleménye szerint a kérdést egy sem oldotta meg, minélfogva e fontos kérdés ujra kitüzetvén, a dij magán aláirások utján szaporittatik. — A Pataky-féle 20 aranyos pályakérdésre (a bujakórról, tekintettel Erdélyre) két pályamunka érkezvén, a jutalom ifj. *Halasi-Spányik* József, csik-szent-mártoni orvosnak kiadatik. A harmadik jutalmat Lészai Dániel szász-városi főorvos tűzte ki e kérdésre: „A czement vagy hydrauli mész kimutatása Erdélyben, különösen Hunyadmegyében.“ Csak egy munka érkezett,

melyre nézve a birálók oda nyilatkoztak, hogy a pályázó csak elméletileg fejtette meg a kérdést, minélfogva határoztatik, hogy a gyakorlati részről, t. i. hogy a kérdéses hydrauli mész Erdélyben előfordul-e? magát Lészay Dániel urat meggyőzze, ki az eredményről, a jutalom kiadhatása végett a középponti választmányt fogja értesiteni.

A mult évben inditványozott Zipser-féle síremlékre vonatkozólag *Kubinyi* Ferencz jelenti, hogy a kibocsátott iveken eddig 243 ft. 30 kr. jött be. Mivel pedig a Gerendaynál megrendelt emlék 360 frtba fog kerülni, két aláirási iv nyittatik, melyeknek egyike Sopronba lesz küldendő, a másik pedig a mostani gyülés tagjai közt köröztetendő.

A számadásokról és levéltár rendezéséről szóló jelentések után olvastatott a pesti első takarékpénztár igazgatóságának levele, mely szerint a lelkes hazai intézet a társulat javára ez évben is 100 ftot utalványozott.

A nagygyüléshez intézett három rendbeli inditvány, u. m. a himlőoltás ügyében kitüzött pályakérdés, a szakgyülések czélszerü eljárásáról és az egészségügynek az országgyülésen képviseléséről, indokolt véleményezés végett az orvosi szakosztályhoz utasittattott.

Ezután következtek a tudományos előadások, melyek azonban a terem akusztikai szerencsétlen alkatánál fogva csaknem egészen kárba vesztek. Az előadásról alig 4—5 ölnyire, egyes hangokat ugyan igen, de még csak szavakat sem lehetett hallani; annál kevésbbé az összefüggő értelmet kivenni, nagyon természetes, hogy a jelenlevők egy része unván az ily mulatságot, vagy eltávozott, vagy bizalmasan társalgott. Az első előadás *Korányi* Frigyes, egyetemi magántanáré volt, ki az „idegességről" értekezett, megkülönböztetvén az idegességet az önző, szenvedélyes jellemtől, átment a jelen nemzedék ismertetésére, azt akkép határozván meg, hogy az könnyen izgathatóság, hirtelen föllobbanás és gyors kimerülés jellemei, minek okát a társadalmi irányban keresi. Végül kijelenté értekező, hogy az idegességet nem mint betegséget, hanem mint a társadalom tulnyomó jellegét fogja föl, s gyógyszerét nem a gyógyszertárban, hanem a nevelésben keresi.

Utána *Hauer* Ferencz bányatanácsos német nyelven élő szóval magyarázta a birodalmi földtani intézet fölvételeit Magyarországban. Hangos éljenekre buzditotta a közönséget különösen azon nyilatkozata, hogy ez intézet sehol sem talált melegebb részvétre és rokonszenvre, mint hazánkban, kivált az általa név szerint is megemlitett hazai tudósoknál.

Ez értekezés után dr. *Balassa* János kellemesen lepte meg a gyülést azon közlése által, hogy ő 100 darab aranyat ajánl föl, mely összeggel a következő három év alatt megjelenendő legjobb magyar orvosi eredeti munkát ohajtja jutalmaztatni. Hogy e nyilatkozatot hangos éljenzés kisérte, emlitenünk is alig szükséges.

Hideghéti Antal a mezőgazdaság és természeti tudományok közti viszonyt fejtegeté. Valóban kár, hogy e korszerü felolvasás a fönnebb emlitettem baj és az értekező gyöngébb hangja miatt csaknem egészen üresen volt kénytelen elhangzani.

Következett dr. *Arányi* Lajosnak élénk, szemléleti szabad előadása, bemutatván a Hunyady János által alapitott, Mátyás által folytatott és Bethlen Gábor által 1618. erősitett vajdahunyadi vár famintáját. Oda mutatott az egyes részekre, meghatározván épitésök korát; kifejtette az egész vár beosztását. Befejezésül pedig fölemlité azon körülményt, hogy a Hunyadiaknak emlékeket tervezünk: értekező szerint pedig *legszebb emlék lenne, ha azon emléket, melyet ők maguk épitettek, nem hagynók elpusztulni, hanem javitva föntartanók.*

Végre érdekes volt *Kubinyi* Ferencz értekezése az agyagról átalában, különösen pedig az uhorszkairól Nógrádmegyében. Eddig nev. legjobb tüzálló agyagnak a révit (Biharmegyében) ismerték: de az uhorszkai ezt is fölülmulja. Ipar és közgazdászat tekintetében is igen fontos tehát, hogy e czikkért ezután külföldre ne vándoroljanak ki ezerek, midőn e hasonló minőségü czikket itthon sokkal olcsóbban megszerezhetni. – Értekező egy inditványnyal fejezte be előadását, azzal t. i. hogy Heidinger Vilmos udv. tanácsossal, ki hazánk földtani viszonyainak kutatása körül kitünő érdemeket szerzett, a gyülés róla való hálás megemlékezését dornbachi nyaralójába táviratilag tudassa. Mely inditvány egyhangulag elfogadtatott.

Ezek voltak az első közgyülés tárgyai. Befejezése után következett a gazdag közebéd, melylyel Pozsony városa a nagy gyülés tagjait az e czélra csinosan földiszitett katonai lovardában megvendégelte. A pohárköszöntések szakadatlanul váltották egymást; csak hogy a terem akusztikai hiánya miatt, ezeket is többnyire csak a legközelebbi környezet élvezhette. Jó kedvben, derültségben nem volt hiány. Az 5 óráig tartott ebéd után a társaság legnagyobb része a már fönnebb is emlitett kiállitás megszemlélésére indult.

Hire volt, hogy a magy. főkanczellár is meg fogja jelenlétével a gyülést tisztelni, mely reményünk azonban nem teljesült, hihetőleg országos ügyek tartóztatván vissza Bécsben ő excellencziáját.

Ma kezdődnek a szakülések; holnap kirándulás Dévénybe, Hainburgba és Német-Óvárra.

— *i* — *s.*

Nagy kort ért embereink,

többnyire a XIX. századból.

Összegyüjtötte: *Inkey Ádám.*

(Folytatás.)

190. Perlaky Dávid, bezi ref. egyházmegyei esperes, Győr, 1787—1857; — 70 éves.

191. id. Wesselényi Miklós b. özvegye, Cserey Helena, Erdély, 1753—1830; — 77.

192. Horváth József (Szentgyörgyi), földb. Hegyfalun, Vas, 1777—1850; — 73.

193. Rauch Gy. báró özv., szül. Nagy-Jókai Farkas J., Varasd, 1787—1858; — 70.

194. Skublics Károly, táblabiró, Zala, 1783—1853; — 70.

195. Sárközy Albert, alispán és országgyülési követ, Somogy, 1790—1860; — 70.

196. Sebestyén Gábor, országgyülési követ és iró, Veszprém, 1793—1864; — 70.

197. Tihanyi Ferencz, főispán, Temes, 1789—1859; — 70.

198. Apponyi György gr. idősb, Tolna, 1780—1849; — 69.

199. Bárány Pál, földbirt. és ügyvéd, Bogláron, Somogy, 1795—1864; — 69.

200. Hunyady János, Magyarország kormányzója, Erdély, 1387—1456; — 69.

201. Inkey Gáspár I., tábornok és földbirt. Iharos-Berényben, Somogy, 1707—1776; — 69.

202. Inkey Józéfa, báró Majthényi Jánosné, Somogy, 1759—1828; — 69.

203. Jósa János, szoboszlói lelkész, Hajdu kerül., 1796—1864; — 69.

204. Márton József, nyelvtan- és szótáriró, Fehér, 1771—1840; — 69.

205. Rosenfeld, szül. Herzl T. orvos özv., Csáktornyán, Zala, 1788—1857; — 69.

206. Rudolf Vincze, budavári lelkész, Pest, 1796—1865; 69.

207. Széchenyi István gróf, a nagy hazafi, Sopron, 1791—1860; — 69.

208. Zichy Antónia hajadon, földbirt. Zich helys., Somogy, 1793—1863; — 69.

209. Zrinyi Ilona, Tökölyné, II. Rákóczy Ferencz anyja, Zala, 1682—1703; — 69.

210. Balogh János, 8 országgyülésen követ, Bars, 1759—1827; — 68.

211. Benitzky Flórián, m. tisztvis. és földb., Pest, 1793—1861; — 68.

212. Herold János, bajai lelkész és prépost, Bács, 1794—1863; — 68.

213. Inkey János II., Zala-Somogy és Vas egybekapcsolt megyéknek sok évig alispánja, és 5 országgyül. követ, Zala, 1674—1742; — 68.

214. Károlyi István, ügyvéd és nyomdatulajdonos, Pest, 1795—1863; — 68.

215. Varju Endre, hédervári lelkész és kanonok, Győr, 1796—1864; — 68.

216. Csekonics József, tábornok és földbirtokos Hatzfelden, Vas, 1757—1824; — 67.

217. Erdődy Antal gr., földbirtokos, Zágráb, 1797—1864; — 67.

218. Hertelendy Ignácz, főispán, Torontál, 1789—1856; — 67.

219. Inkey Ádám földbirtokos Nagy-Récsén, Zala, 1778—1845; — 67.

220. Kovács József (Rigiczai), földbirtokos, Bács, 1796—1863; — 67.

221. Nagy András (Péli), földbirtokos, Bars, 1798—1865; — 67.

222. Traupman Lajos, orvos N.-Kanizsán, Zala, 1798—1865; — 67.

223. Batthyányi Antal gróf (Kázmér atyja), Baranya, 1762—1828; — 66.

224. Bezerédy Pál, István testvére, Sopron, 1799—1864; — 66.

225. Csapó Dániel, alispán és országgyülési követ, Tolna, 1778—1844; — 66.

226. Cseresnyés István, megyei főügyész, Csanád, 1799—1865; — 66.

227. Horváth János, fehérvári püspök és akad. tag, Zala, 1769—1835; — 66.

228. Inkey Boldizsár, alispán és földbirtokos Palinban, Zala, 1726—1792; — 66.

229. Koháry Antal herczeg, az utolsó családtag, Hont, 1760—1826; — 66.

130. Nádasdy P. Ferencz gr., kalocsai érsek, Komárom, 1785—1851; — 66.

231. Pecsovics Ferencz, faddi közbirtokos és nyug. tiszttartó. (kitől a Pecsovics-párt nevét vette), Tolna, 1793—1859; — 66.

232. Bánfy Pál báró (Losonczi), Pest, 1798—1863; — 65.

233. Bölts József, régi insurgens, utóbb megyei tisztviselő Baksán, Zala, 1782—1847; — 65.

(Folyt. köv.)

Babonaság és boszorkányságok napjainkban.

A setét századok egyikében kiemelkedett jeles magyar király azon rendelvénye: hogy boszorkákról — melyek nem léteznek — szó se legyen, fényesen tanuskodik arról, hogy Kálmán királyunk emelkedett gondolkodásu férfi volt; de fájdalom, a nyolcz századot tul élt kor sem képes még a bemohosult időkben ültetett babonát kiirtani, sőt uj meg uj alakok s változatokban időszakonkint bemutatja a maga virágzását, sőt az idő viszonyaival együtt apad, vagy szaporodik, mint az 1849-ben hazánkban gyököt vert utszéli tövis = alias muszka tövis. Egy pár babonát az ujabb koriakból ide jegyzek; sajnálkozzék azokon a józan gondolkozó, nevessen rajtok a müvelt elmejü s okuljon belőlök a vakság burkából századok óta kivetköztetni magát nem képesitett nemzedék.

Az 1864-k év nem csak arról volt emlékezetes Erdélyben a Mezőségen, hogy némely határát a jégvihar elsöpörte, hanem még azt is megtevé, hogy a learatott kalangyákban a buzaszemeket megkelette, melynek az lett a következése, hogy a hanyag, rest, munka-kerülő gazdaszonyok kenyere nagyon silány eledellé vált, a miért a gazdák aztán jól megdorgálták őket; de a kenyér még akkor is ragacsos, héjjaváló, nehéz emésztetü, valami cseh-brugóhoz hasonló eledel maradt, mig végre megunván az asszonyok a gazduramék kézzel fogható jutalmazásait, gondosabb munka helyett a babonához nyultak, a mely abból állt: hogy a tésztadagasztó nő egyik lábára takaró nélkül bocskort kötött, mig a másik csupaszon állt, s fejére férfi-kalapot tett, és ugy dagasztotta meg a tésztát. De bizony csak silány kenyeret süthetett e rest gazdasszony. S mégis! nemhogy okult volna a szomszédság — látván az eredménytelenséget — sőt gyorsabban s nagyobb mérvben és körben terjedt el az ostoba babona, mint bárminő üdvös utasitás, s még tán évek mulva is fenn fog maradni.

A jelen 1865-k évben tartós szárazság gyötörvén az erdélyi határokat, némely helyen hogy a természet utját elforditsák, a gondviselés elé ugy ohajtottak állni: hogy utasitásokat menesztettek faluról falura, figyelmeztetvén a kakasok tulajdonosait: vigyázzanak kakasaikra, s lessenek a boszorkákra, kik amazok farkából egy egy tollat éjenkint kilopnak, s azokat ördögszekérből rakott tüzön megégetik. Ha már ily tollrablót veendnek észre, azt fogják meg, s száját tömjék tele fekete tyuk begyéről tépett tollal, s felül rá öntsenek pálinkát, hol ezen mütét végrehajtatott, az eső azonnal meg fogja áztatni a szomju földet. — Folyó évi augusztus 1-n talán sikerült valamely sztrigoi-nak elfogatása, és a mütétel, mert az eső meglátogatta eltikkadt határainkat, csak hogy némely helység elmondhatja: adtál uram esőt de nincs köszönet benne! t. i. a jég több helység határát tönkre verte.

Kevesebb utánjárást igényelt a következő babonás eljárás. Megizenték, t. i. egy helységben a papnak: tudassa hallgatóival, hogy a legközelebbi vasárnapra hirdesse ki, hogy minden hallgatója mezitláb menjen a templomba. Ezen figyelmeztetést az elfogulatlan lelkész komolyan végig hallgatván, csak azon egyszerü kérdést koczkáztatta: Hát aztán a pap is mezitláb járuljon a szószékbe? — A kinek volt lábfedezője, azután is, maig is elfödözi lábát; de a kinek hiányzik ezen ruhanem, a bizony ma is ugy dicséri az urat, a minő tehetsége van. De biz ezért atyámfiai! a természet a maga elé vett utat nem hagyja el.

egész arczulata nagyszerü változáson ment keresztül. S mindez egy rövid század alatt! — pedig mi egy század a világtörténetben, mely évezredek szerint számitja lépteit!

S ha kérdezzük, hogy mi volt e roppant átalakulás fő inditóoka, e rövid szóval felelhetni: *a gőzerő.*

Rövid, igénytelen szó, s mennyi mély értelem, mennyi csodás, világrenditő hatalom e rövid szóban!

Mily kevés embernek jut eszébe, mikor e rövid szót kimondja, hogy az erők leghathatósbikát, az óriások óriását, a forradalmak forradalmát nevezte meg: szülőanyját a leggyökeresebb társadalmi átalakulásnak, melyet a világ eddig látott; hatalmas nemtőjét a szabadságnak, mely csakhamar szétfogja rombolni a korlátokat és bilincseket, melyeket az emberek szükkeblüsége évezredeken át kovácsolt, milliókaru rabszolgáját a polgárosodásnak, mely meghódolt az embernek, hogy, mint Aristoteles kétezer év előtt megjósolta, az emberek rabszolgaságát feleslegessé tegye s hatalmas karjaival körül fonva a földgömböt, annak kincseit ura lábaihoz rakja le.

Mily kevés embernek jut eszébe, midőn a tomboló mozdony zúgva ragadja tova, hogy e mozdony létesitése, melynek ő annyi hasznot és kényelmet köszön, mennyi nemes nagy szellem ernyedetlen munkájának eredménye.

Érzéketlen faj vagyunk mi 19. századbeli emberek, hajdan ősapáink vallásosan tisztelték a személyesitett természeterőket, mi közömbösen, gondatlanul használjuk e leigázott egykori istennek szolgálatát, mintha ez mindig igy lett volna! ... Pedig nem volt mindig igy.

Épen az idén száz éve, hogy a gőzgépet feltalálták.

Nemrég Londonban Murraynél egy derék népszerü irótól, Smiles Samutól, jelent meg egy munka „*Lives of Boulton and Watt*“ (Boulton és Watt élete) czim alatt. E nagyon korszerü munkát a nyugateurópai sajtó nagy helyesléssel fogadta. S valóban méltó is, hogy az irodalom is megülje a gőzgép évszázados örömünnepét; méltó, hogy Magyarországon, melyet a polgárosodás határának szoktak tartani kelet felé, szintén viszhangozzék egy hulláma ezen ünnepies hangoknak. Azért ugy hiszszük, nem veendik rosz néven olvasóink, ha mi is egy rövid művelődéstörténeti visszapillantást vetünk a gőzerő történetére.

E visszapillantásból meg fogunk győződni, hogy az emberek már igen régen felismerték, miszerint jó volna, ha a durvább munkákat az állatokkal s a természet nyers erőivel lehetne megtétetni, s az emberi erőt főleg a magasabb értelmiséget igénylő nemesebb foglalkozásokra lehetne forditani.

Már *Aristoteles*, az ó világ e legnagyobb tudósa, — mint az imént érintettük, — kiemelte a gépek szükségességét, látnoki szellemmel jósolva, hogy ezek egykor a rabszolgaságot feleslegessé teendik.

1250 körül élt Oxfordban, mely már akkor is hires volt egyeteméről, egy *Baco Roger* nevü tudós ferenczi szerzetes, kit kortársai Doctor mirabilis-nek, azaz csudálatos doktornak neveztek. E nagy tudósnak, kit hires névrokona, a későbbi Verulámi Baco méltatlanul homályositott el, számos valóban kitünő munkái között van többek közt egy Epistola-(levél) is a „természet és művészet titkos erőiről,“ melyben nemcsak a nagyitó üvegeket s a távcsöveket s a láttan elméletét átalában, hanem a vegyi elemzés akkor ismeretes tételeit s különösen a *salétrom* azon sajátságát is fejtegette, mely a lőpor erejét okozza. Igen valószinü, hogy Baco Roger ezen fejtegetése ismeretes volt az egy századdal később élt Schwarz Berthold német ferenczi szerzetes előtt, s alkalmat adott neki a lőpor feltalálására.

Ezen u. n. Epistolában Baco egy titokszerü természeterőt is emlit, mely képes malmokat, hajókat, szekereket hajtani, vizet emelni s a legnehezebb munkákat elvégezni. Határozottan állitja, „*hogy ezen erő szekereket bámulatos sebességgel mozgat, a nélkül, hogy állatokat szükséges volna befogni, hogy segitségével nagy hajókat lehet hajtani evezőszolgák nélkül, ugy, hogy a legnagyobb folyam és tengeri hajók egy kormányossal sebesebben haladnak, mint hogyha teljesen fel volnának szerelve legénységgel.*“ Ezek saját szavai, s kétségtelenül hirdetik a gőzkocsik és gőzhajók lehetőségét. De Baco megelégedett e titokszerü nyilatkozatokkal, melyekre valószinüleg valamely régi erőműtani munka olvasása inditotta.

S csakugyan tény, hogy az ó korban már ismerték az emberek a forró vizben rejlő rendkivüli erőt. A mint az emberek a tűz bámulatos teremtő és romboló hatalmát kiismerték, csakhamar rá kellett jönniök a forró vizgőz erejére is. Minden, a tűzhöz tett, vizzel telt s befedett fazék bizonyságot tett ezen erőről, mert ha fedele mozditható volt, azt a gőz csakhamar felemelte, ha hozzá volt erősitve, ugy a gőz a fazekat, még ha vasból volt is, szétvetette.

Természetes az is, hogy az emberek csakhamar azon kérdést tették fel maguknak, hogy vajjon nem lehetne-e ezen szilaj természeterőt valamiképen hasznositani?

S különös, hogy e kérdésre rendszerint nemmel feleltek, s még olyjeles gépészek is, mint Hautefeuille és Papin a 17-dik században, azt tartották, könnyebb megzabolázni a lőpor, mint a gőz erejét.

Ebből láthatni, hogy nem ott volt a baj, mintha az erőt magát nem ismerték volna, hanem ott, hogy nem tudtak utat módot, miképen lehetne igazgatni és kormányozni.

Az ó korban, körülbelől száz évvel Krisztus előtt élt Alexandriában egy *Heron* nevü görög orvos, ki maig is két róla nevezett erőműtani „*Heron labdá*“-járól és a „*Heron kútjá*“-ról, mely készülékek ismeretét ő számunkra irásban fenntartotta. Ezen tudós irataiból kitünik, hogy mind ő, mind átalában a régi görögök ismerték a gőz erejét, hanem csak jelentéktelen játékokra, különösen pedig a könnyen hivő tömeg számára csudák elővarázsolására használták. Heron az erőműtan elméletéről irt munkájában előadja a különféle módokat, hogyan lehet gőzzel vagy megmelegitett levegővel bűvészi jeleneteket előidézni. Egyes czélzásaiból világos, hogy mind a római, mind a hires delphi-i jósda papjai igen gyakran használták a hőt csudatételeiknél, mint egyikét a leghatalmasabb mozgató erőknek. Egyik szokott csu-

Ágnes asszony. — *Székely Bertalan* hármas képsorából. *Arany J.* balladájához.

tam, kitérni utjából. Hogy pedig ez megtörténhessék, csak hajóra kelle ülnöm, valamely — a tengertől távolabbra fekvő városba távozandó. Saint-Louis igen vonzó nevü hely volt azon időben, s ugy határozám el, hogy én is odamegyek, bárha meg nem tudtam volna mondani egy fél világért, miből fogok ott élni, miután módom csak is annyi volt, hogy épenséggel odajuthassak. Összeszedtem azért csekély holmimat, s egy, ama halmok városa felé induló gőzöshöz mentem, mely hajó „a nyugat szépe“ vonzó nevet viselé.

Határozott időben a fedélzeten valék, azonban a Missisippi-gőzösöktől nem lehet pontosságot várni, s csakhamar belátám, hogy legalább is nehány órával még késhettem volna. Ezen időt arra használtam, hogy a különös járművet, melyre léptem, közelebbről megvizsgáljam. Azért mondom különösnek, mert a Missisippin és mellékágain járó gőzösök, egyéb vidékek hajóitól merőben különböznek. Tisztán folyamhajók, melyek a csak kissé is zivataros tengeri utat semmi módon ki nem állanák. Bordáik egészen a tengeri hajók mintájára vannak ugyan épitve, de oly kevéssé mélyek, hogy a legfelső fedélzet alig van nehány hüvelyknyire a viznek tükrétől. Fenn a fedélzeten áll maga a gép is, ugyanott vannak a hatalmas öntött vas kazánok s a katlanok, melyek szintén igen terjedelmesek, minthogy fahasábokkal füttetnek. S a csekély térségnél fogva, ugyancsak itt vannak felhalmozva a fölvett áruczikkek is, s mindenütt, hol a helyet a gép mozgása nem veszi igénybe, majd pamutgöngyök magas halmai, majd dohányos hordók, vagy tengerivel megtöltött zsákok magas tömege láthatók. Ez a hajó terhe, midőn völgynek jő, vizmentiben; azonban ha fölfelé utazik, áruinak minősége természetesen egészen más; ekkor kézművekből áll az, rendesen: gazdasági eszközökből, kávé-, rizs- és czukorból, narancsból s a tropikus éghajlat más egyéb terményeiből.

A hajófedélzet hátmögében van egy hely, azon igénytelenebb utazók számára, kik fedélzeti utasoknak neveztetnek. Ezek rendesen irlandi napszámosok, szegény német kivándorlók, négerek és rabszolgák. A hajó csekély mélységének az az oka, hogy a folyam, kivált a száraz évszakban, igen sok helyen sekély. Ezen okból ama kevés mélység a legnagyobb előnynyel bir, és kapitányom, ki hajójának e tulajdonára nagyon sokat tartott, tréfásan mondá: hogy neki nem kell egyéb egy jó harmatnál a füvön s keresztül evez hajójával a prairie fölött.

Ha a Missisippi-hajók viz alatti részéről keveset lehet is mondani: épen ellenkezőleg ugyanannyit lehet beszélni a vizfölöttiről. Gondoljunk egy kétemeletes, mintegy kétszáz láb hosszu, deszkából épült házat, mely hófehérre van festve, gondoljunk a felső emeletben egy egymáshoz igen közel álló ablak- vagy majdnem ajtósort, mely a keskeny párkány-járdára nyilik, s ezek fölött egy egészen vizirányos, vagy kissé kidomborodott tetőt, mely kátrányos vászonnal van bevonva s melynek középvonalán egy sor üvegtábla bocsát világosságot alá; képzeljünk hozzá, ezen tető fölött, mintegy száz lábnyira fölemelkedő vaspléhből készült két fekete hengert, tiz lábnyi átmérőjüeket; s végre a hajó ormányánál egy magas zászló-árboczot, melyen a csillagfedte lobogó diszeleg: gondoljuk el mindezt együtt s lesz némi fogalmunk a Missisippigőzösökről.

Ha az ember a hajóterembe lép: a látvány ujdonsága meg fogja lepni. A szem előtt mintegy száz lábnyi hosszu salon tárul fel, szőnyeggel gazdagon feldiszitve, drága székekkel, pamlagokkal, asztalokkal, tükrökkel butorozva; tündöklő csillárok függnek a tetőről alá, szárnyas ajtó vezet a kétágyu hálószobákhoz, a magas szárnyas ajtó, tarka szines üveggel választja el a hölgy-salont e teremtől. A falak gazdagon megaranyozvák és szép aczélmetszetekkel ékesitvék. Egy szóval: oly fény és pompa uralkodik mindenütt, minő az európai utazó előtt szokatlan s minőről csak a keleti regékben hallottunk említést tenni.

S mégis, ez a pompa gyakran szomoru ellentétben áll az e termet elfoglaló utazóközönséghez, mert e salon csakugy tulajdona a legsemmirekellőbb naplopónak, mint a művelt gentlemannak, s gyakran a durva, műveletlen emberek száma jóval felülmulja a műveltekét.

Miután a „nyugat szépé-“nek belsejét kellőleg szemügyre vettem volna, a kajüte előtti nyilásra léptem. Itt egy szabad tér terül, mely közönségesen sátornak hivatik, s mely a férfi-közönségnek kiválólag kedves tartózkodási helye. A sátort egy oszlopok által tartott tető képezi, mely nap és eső ellen véd, s minthogy mind elől, mind oldalvást nyilt, a leggyönyörübb kilátást nyujtja, s ezenfölül abban áll nagy előnye, hogy a hajó legcsendesebb mozgása által is hüvös lég áramlik rajta keresztül. Itt az utasok kényelmére székek vannak fölállitva s a dohányzás szabad. Ki az emberi sürgésforgás szemléletével — mely e helyről látható — nem tud egy-két órát itt unalom nélkül eltölteni, azt kevéssé érdekelheti az elevenség. Odaültem én is, szivarra gyujtottam, s a szemlélődés e mulatságos foglalkozásához kezdék. A „Levée“ — egy száz angol mérföldnyire elnyuló mesterséges töltés, mely a Missisippi hosszában elvonul, New-Orleans mellett; természetesen oly erősen van épitve s oly tágasan, hogy tengeri hajókat és folyami gőzösöket egyaránt biztosan befogadhat. (Folyt. követk.) *Győry Vilmos.*

Ágnes asszony.

Arany János balladája után szerzé **Székely Bertalan.**

Koszorus költőnk e szép balladáját választotta hármas képsorozata tárgyául Székely Bertalan. Az első kép Ágnes asszony férjének meggyilkolását, a másik a vérnyomokat a lepedőből kimosó őrült nőt ifjabb korában, a harmadik a roncsolt testü agg asszonyt hasonló foglalkozásban ábrázolja.

Az előttünk fekvő műben — irja e hármas képről Keleti Gusztáv — a költő s az utánalakitó művész összhangzó egységben áthatotta egymást, s a miben az alakitás eltér egymástól, csak a két külön művészet szétágazó igényeiből származó különbség. A költő a bünre, mint a tragédiai kifejlés kutfejére nem volt kénytelen közvetlen ráutalni, a jelzés elegendő volt annak felismerhetésére, mig a festész, ki saját modorában önállólag és okszerüleg köteles előadni az eseményt, magával a férjgyilkolás tényével volt kénytelen megnyitni elbeszélését. — A festész ezen „dalban elbeszélt tragédia“ három főmozzanatának hathatós érzékitése által kimeritőleg megoldá feladatát. Előadja a bünt, — s a bünhődést. Ez utóbbit két képben.

A művész tárgyának érdekfeszitő drámai tartalmával vissza nem élt. Festői gondolat volt a művész részéről, hogy a képcyclus első lapján nem magát a gyilkosság cselekvényét, hanem csupán a reá következő pillanatot tárja szemünk elé. Igy állitva élére a dolgot, tiszta drámai hatást biztositott művének, és kikerülte az indokolatlan borzalmasság vádját; egyuttal feltünteté benső rokonságát a költő szellemével, ki hasonló okból a véres tett közvetlen szemléletétől szintén megkimélt bennünket, anélkül, hogy a ballada megrázó hatályosságát csak legkevésbbé is gyöngitette volna.

Hogy különben is költői érzékkel tudta a művész szakmája minden segélyforrásait érvényesiteni műve körül, arra csak futólag akarunk utalni. Mily jól illik tárgyához első képében a gyilkosság szinhelyét bevilágitó, haragosabb jellemű gyertyafény, a második képen a holdvilágos magány *(ezt ábrázolja mai képünk)*, a harmadikon a zilált aggkorral oly művészileg öszhangzó hófedett téli tájkép. Az alakok szabatos és jellemző rajzán kivül ez apróbb vonások is fényesen bizonyitják szerzőnek e téren nem először bemutatott kitünő hivatását és feljogositnak azon bizonynyal legnagyobb dicséret kimondására, hogy a tárgy festői alakitása méltó a költészeti kutforráshoz, melyből meritve van.

Itt közöljük a balladának képünkre vonatkozó részletét:

Összenéz a bölcs törvényszék
Hallatára ily panasznak.
Csendesség van. Hallgat a száj,
Csupán a szemek szavaznak.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

„Eredj haza szegény asszony!
Mosd fehérre mocskos lepled;
Eredj haza. Isten adjon
Erőt ahhoz és kegyelmet.“
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

S Ágnes asszony a patakban
Lepedőjét ujra mossa;
Fehér leplét, tiszta leplét
A futó hab elkapdossa.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

Viradattól késő estig
Áll a vizben, széke mellett:
Hab zilálja rezgő árnyát,
Haja fürtét kósza szellet.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

Holdvilágos éjjelenkint,
Mikor a viz fodra csillog,
Maradozó csattanással
Fehér sulyka messze villog.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

És ez igy megy évről-évre,
Télen-nyáron szünet nélkül;
Harmat-arcza hő napon ég,
Gyönge térde fagyban kékül.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

Őszbe fordul a zilált haj,
Már nem holló, nem is ében;
Torz-alaku ráncz verődik
Szanaszét a sima képen.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

S Ágnes asszony a patakban
Régi rongyát mossa, mossa —
Fehér leple foszlányait
A szilaj hab elkapdossa.
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el!

Visszapillantás a gőzerő történetére.

(A gőzgép feltalálásának évszázados emlékére.)

Egy korszak sem mutat fel oly bámulatos gyorsaságu haladást, mint az utolsó század. Ha ősapáink, kik ezelőtt egy századdal elhaltak, valami csuda következtében egyszerre felnyithatnák szemeiket, azt kellene hinniök, hogy néhány évezred vonult el az emberiség felett, mióta fejöket nyugalomra hajtották. Nem ugy van most, mint volt régen, nem az a nap süt az égen! . . . . S a jó öreg urak nem igen találnák bele magukat az életbe, s olyformán éreznék magukat e közt a hullámzó, tolongó, pezsgő, mozgalmas uj nemzedék között, mint valamely félreeső falucska lakója, mikor London utczáinak emberóceánja közé vegyülve, minden lépten nyomon bámul, s minden lépten nyomon lökdöstetik. Az élet minden rétegeiben, elkezdve az államélet legmagasabb köreitől, le egész a magánélet mindennapias jeleneteiig, a királytól a napszámosig, a palotától a gunyhóig, minden megváltozott. Táplálék, lakás, öltözet, közlekedés, az egyesek és egész tömegek és népek érzése, gondolkozása, reményei, vágyai, igényei, egészen uj alakot öltöttek s a társadalom

*

Vas. Ujs. 1867

TARHÁZ.

A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ tisztelt közönségéhez.

Emléket akarunk állitani Pákh Albert sírjára.

E végből nem hivjuk föl adakozásra, mint szokás, az összes közönséget; hanem csak azon közönséghez fordulunk, melyet ő támasztott s melynek 1854 óta munkásságát szinte kizárólag szentelte: a „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ olvasóihoz.

Ohajtjuk, hogy emléke azok filléreiből kerüljön, kiknek annyi éven át tudósitója, oktatója, valóságos házibarátja volt; és meg vagyunk győződve, hogy az ő olvasói büszkeségöknek fogják tartani, sőt meg is kivánják, hogy irányában e kegyelet kötelességét ők róhassák le.

Ohajtjuk, hogy síremléke legyen egyszerü és igénytelen, de egyszersmind tiszta és nemes izlésü; legyen szerény, de tisztességes: épen mint az ő jelleme és élete volt.

Eltérnénk elveitől, — melyekhez pedig ezen ügyben föképen szükségesnek hiszszük ragaszkodni — eltérnénk elveitől, ha bárkit is erőtetni akarnánk, vagy csak azoktól is, kik készek az adakozásra, nagy áldozatot kivánnánk. Mi egy-egy aláirótól csak is tiz ujkrajczárt kérünk: mert bizonyosak vagyunk benne, hogy tisztelői száma akkora, hogy ily adakozás utján is tisztességes emléket állithatunk; és érezzük, hogy a boldogultnak szelleme az ezrek meg ezrek hozzájárultával létesitendő emlékben inkább meg lesz dicsőitve, mint egyesek bőkezüsége által.

Az adakozásokról — melyek már eddig is, minden fölszólitás nélkül, többfelől megindultak — a „Vasárnapi Ujság“ folytonos, részletes kimutatásokat fog közölni; s kérjük azokat — legalkalmasabban az előfizetési pénzekhez csatolva, vagy többekét egybegyüjtve — a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-hivatalához intéztetni.

A beérkezendő adakozások alulirottak felügyelete alatt lesznek, s az emlék létesitéseig takarékpénztárban fognak kamatozni. Az adakozások befejeztével ugyancsak alulirottak gondoskodnak az emlék elkészitéséről, az ügy sikeres bevégzése után pedig nyilvános számadást terjesztenek a közönség elé.

Pesten, 1867-dik évi márczius 21-kén.

Greguss Ágost.
Gyulai Pál.
Heckenast Gusztáv.
Jókai Mór.
Kenessey Albert.
Nagy Miklós.
Pálffy Albert.
Szász Károly.
Székely Bertalan.
Tompa Mihály.

Irodalom és művészet.

— *(Tompa Mihály „Legujabb költeményei“)* e napokban jelentek meg, Heckenast Gusztáv kiadásában. E kötet, mely a közkedvességü költőnek, a hat kötetes kiadás óta szétszórva megjelent s egyenkint is oly nagy hatást előidézett költeményeit, némely, a sajtóviszonyok miatt az előbbi összes kiadásba föl nem vehetett darabokkal együtt foglalja magában, szükséges s bizonyára szivesen fogadandó kiegészitéseül szolgál az emlitett kiadásnak. Benne van többi közt a „Gólya,“ melyet lapunk nem rég közölt, mint az ujonnan felderült sajtószabadság legelső Noé-galambját. — A mai számunkban közölt s költői és vallásos ihlettől átlengett két gyönyörü Sonett nem foglaltatik benn e kötetben, s talán az egyetlenek, miket nélkülözend; bár ezek is még a költő egészséges korából valók, de eddig sehol meg nem jelentek. Reméljük, hogy a rég szenvedő költőnek egészsége ohajtott visszatértével ismét gyakrabban fogjuk hallani azon koszorus lant hangjait, mely oly mélyen meginditólag s oly magas lelkesedést ébresztőleg tud szólani a nemzet szivéhez. — A legujabb költemények alakja az, mi az előbbieké; s ugy szólván hetedik kötetét képezi a teljes kiadásnak. De külön is kapható s ára 1 ft. 20 krajczár.

— *(Uj lapok.)* Heckenast Gusztáv kiadásában s Böszörményi László képviselő szerkesztése mellett indul meg april elsejétől kezdve a *„Magyar Ujság“* czimü politikai napi lap, mely a szélső balodal közlönye leend. Feltétlen vallói levén a szabad vélemény-nyilvánitás s minden oldalról megvitatás elvének, üdvözöljük ez uj vállalatot is, melynek programmja mai számunkhoz is mellékelve van. — Kolozsvárt K. *Papp* Miklós szerkesztése alatt hetenkint kétszer megjelenő politikai lap indult meg. Az első szám vezérczikkét Tisza László irta, s a mint ebben ki van jelentve, e lap az országgyülés közép baloldának közlönye lesz. E számban *FK.*-tól van bécsi levél, s az egész élénken van összeállitva.

** *(A „Magyarország Képekben“)* cz. honismertető folyóirat 3-ik füzete is (28 képpel) megjelent és szétküldetett az előfizetőknek. Tartalmát azon mutatványlap közli, melyet mai számunk mellett vesznek olvasóink.

= *(„A közös viszonyok rendezésére vonatkozó okmánytár.“)* E czim alatt korszerü segédkönyv jelent meg, mely az épen most folyó országgyülési tanácskozások alatt hasznos tájékoztatóul szolgálhat. E könyv tartalma a következő: „A 15-tös albizottmány javaslata. — Külön vélemény. — 1866. nov. 17-ki k. leirat. — Decz. 20-ki felirat. — A 67-es bizottmány tanácskozmányai. — Elfogadott javaslat. — 1867. febr. 17-ki k. leirat.“ — Kiadta Heckenast G. Ára 1 ft.

— *(„Gyakorlati utmutatás a dinyetermelésről“)* czim alatt Csanády Istvántól Debreczenben hasznos kézikönyv jelent meg, melyben a kertészetnek hazánkban annyi előszeretettel üzött ága, a dinyetermesztés körül számos évek során szerzett tapasztalatok vannak összegyüjtve, s világos, népszerü modorban előadva. E munkát a debreczeni kertész-egylet adta ki, s ez egylet csarnokában (Debreczen, czegléd-utcza 22. sz.) 50 krért kapható.

= *(„György deák könyvtára.“)* A tavalyi „Képes Ujság“-ból és nehány füzet „Verses krónika“-ból ismeretes és különösen vidéken annyira kedvelt *György deák* rendszeresitni akarja működését s a tiszta magyar eszmékben és nyelvezetben gyönyörködőknek apránként egész könyvtárt akar kezébe juttatni. A mult évi füzetekből több képviselő küldött nagy mennyiséget választóinak, s bizonyára akadnak az idén is, a kik ez egészséges tartalmu és kellemes előadásu népies füzetekkel lepik meg küldőiket. — A beküldött füzet januárra szól, s a császári rendőrség miatt kellett egész máig késnie. Tartalmát a tavalyi policzia által lefoglalt pár vers és az 1848-diki törvények népszerű verses magyarázata teszi. — György deák könyvtárából havonként legalább egy füzet fog megjelenni. Minden füzet ára 10 kr. Előfizetni is lehet (Sándor utcza 18. sz. 8. ajtó) 6 füzetre 50 krjával, 12 füzetre 1 frtjával.

= *(Cervantes)* teljes „Don Quichotte“-jának leforditására Greguss Gyula, a Kisfaludy-társaság ujabban megválasztott tagja vállalkozott.

= *(Szigligeti „Halottak emléke“)* czimü legujabb drámája márczius 24-kén fog szinre kerülni. A kik olvasták, nagy hatást igérnek a darabnak.

martalékául kitenni. Azt hiszszük, hogy ez ügyben az illetők nem sok idő alatt határozni fognak.

Kaszinó-társulatunk nagy részvétnek s látogatásnak örvend, örömmel látjuk ott több iparos polgártársunkat, főkép a fiatalok közül, a mint érdekkel olvassák a lapokat, vagy hallgatják a közfelolvasást. — A *polgári* körről, mely az „arany bika“ vendéglő helyiségeibe huzódott, szintén sok dicsérni valót hallottunk, azt az egyet azonban nem dicsérhetjük, hogy tagjai közé izraelita lakostársainkat föl nem veszik; — az igaz, hogy még ezek *nem polgárok,* de e szabályt a *szabadelvüséggel* nem birjuk összeegyeztetni. — Temetkező egyletünk is több van városunkban.

Az „István“ gőzmalom-társulat, mely nevét *István* nem rég elhunyt nádorunkról vette, elfelejté a kegyelet adóját a megboldogult emléke iránt, temetése napján legalább egy gyászlobogó kitűzésével leróni; e feledékenységet azonban felejteti velünk f. hó 10-én tartott közgyülésének emberbaráti nemes határozata, — melynél fogva 1400 ftot, a száztóliban nem részesülő tisztviselői részére ugynevezett mérlegjutalomkint kifizettetni, azontul a magyar orsz. reform. segélyegyletnek 300, Csokonai-szoborra 500, a „Hortobágy“ czimű lap kiadására 100, kertészegyletnek 200, szinpadi butorzatra 200, lövölde-épitésre 200, keresk. ifjak kórházára 200, katholikusok sírkertje rendezésére 200, zenedei alapitványul 200, gazdasági egylet alapitványául 50, torna-egyletnek 50, moldvai éhséggel küzdőknek 100, polgári kórház alapjára 100, az utczánként felállitandó elemi iskolák tanitói fizetése alapjára 1000, malombeli munkások kórházának 200 frtot, s igy együtt 5000 forintot kiadatni rendelt a mult 1866-ik évi nyereményéből. — A közgyülés elhatározta azt is, hogy egy-egy 105 frtos részvény után kamat és osztalékul 50 frt fizettessék ki. — Az ülés *Komlóssy* Imrének elnökké, s a négy lemondott választm. tag ujra megválasztásával végződött. — Megemlithető, hogy a mult évben ugyanannyi kővel, erővel és költséggel, felényivel több liszt gyártatott, mint a megelőzött években, mit leginkább az uj kőpad tapintatos fölszerelésével megbizott műtani vezető s gépész-mérnök, Pekár Imrének, s igazgató, Szepessy Gusztáv, óvatos eljárásának tulajdonithatni.

A színügy-egylet mult julius óta 10 évre vette át a szinházat a várostól; nem rég tartott közgyülése Csanak Józsefet ismét megválasztá elnökéül; az intendans Kiss Sándor; a mellé választott igazgató bizottság jelentéséből kiderült, hogy a szinház ügye e rövid idő alatt is oly szerencsés eredménynyel kezeltetett, hogy a 14000 frt kölcsönnek egy hetede még ez év folytán visszafizethető, azonkivül, körülbelül 13,000 frtot érő könyv- és ruhatár s díszletek birtokában van; pedig egyes darabok fényes jövedelmét leszámitva, épen nem mondhatni, hogy a látogatás folytonosan kielégitő lenne; keresettebb darabóknál, kivált országos vásár alkalmával pedig a nézőtér igen kicsinek bizonyult be, mit leginkább igazol az, hogy rendes árak mellett 500 frt brutto jövedelmet egyetlen előadás sem volt képes adni. Megmondá ezt egy vén szinházi festész és gépész Skalniczky urnak még idejében, de ő csak azt felelte rá, hogy *nem ért ön ahoz;* — most már az intendantura fujja a taluját. — Szinésztársulatunkra nézve bátran merjük állitani, hogy nála jobb vidéki társulat nincs, ezt a pesti, bécsi s más illetékes vendégeink is elismerik. — A színügy-egyletnek daczára, hogy egy évre 1, mondd: egy forint a tagsági díj — nem sok tagja van, pedig hej be sok ember tud és szeret beleszólni a színügyvezetés dolgába, csak aztán legalább lefizetnék azt az egy forintot; a minap is egy kis claqueurovatiót rögtönözve, egy hervadt virágszálat akartak ráoktroyálni az intendánsra, de nem pedzette.

A takarékpénztár tegnapelőtt tartá közgyülését. Az igazgató tüzetes jelentéséből azt értők meg, miszerint mindamellett, hogy mult évben hónapokig tetemes pénzösszeg hevert a pénztárban, minden üzletiág erősebb volt az előbbieknél, s igy a tiszta jövedelem is. Ezen egylet is dicséretesen szokott áldozni a közjóra, — részvényenkint, melyekre 50 ezüst ft. volt befizetve, kamat és osztalék fejében 26 ftot rendelt a közgyülés kiadatni; ezen felül moldvai inséges magyar véreinknek 70, torna-egyletnek 50; reform. szegény ápoldának 50; katholikusok szegény ápoldájának 20; izraeliták iskolájára 15; a főiskolában tanuló szolgagyermekeknek 65; felállittatni remélt dologház alapjára 100; kertész-egyletnek 100; szinpadi hiányzó butorzatra 200; a „Hortobágy“ cz. hetilapra 100; lövölde-épitésre 100; a verseczi evang. iskola s imaházra 20; Csokonai érczszobrára 200; ingyeniskolák tanitói fizetésére 300; és igy együtt 1440 ftot rendelt kifizettetni; ezenkivül helybenhagyta a választmány azon határozatát, hogy a pestbudai zenedének 10, a Bethesdának 20, a magyar orsz. ipar-egyletnek 100 ft. kifizettessék, s a választmány rendelkezésre 101 ft. 88 kr. maradjon. — Igazgató elnökül Komlóssy Imre, s a vele kilépett 30 választmányi tag is ujolag mind megválasztattak.

Időjárásunk rosz; a minap már meleg tavaszi napjaink voltak, sokan kinyittatták szőlőiket, most már aligha meg nem bánták a nagy sietséget; — javában szántottak, s a városban nagy sár volt, — holott évek óta nem jártunk sáros csizmában. A napokban ismét keményre fagyott, a fák rügyeit megrongálja a fagy; a jó időben a Hortobágyra kihajtott sertések és juhoknak sem lesz inyökre e tavaszból ily hirtelen muszkás télre változott idő; a szegény embernek elfogyott a tüzelője, csak a szinházban fütenek irgalmatlanul.

Magyar hadvezérek az osztrák hadseregben.

27. Horváth Kázmér.

Petrichevich Horváth Kázmér, vezérőrnagy, erdélyi régi nemes családból származott és atyai birtokán Széplakon született 1735-ben. Katonai pályáját 1763-ban az 51. számu gyalog-ezredben kezdette, és a következő év april havában az első székely határőr-ezredben főhadnagy lőn. Horváth kedvező szerencsével birt. Tartós béke idejében alig két tized alatt ezredességre és parancsnokságra emelkedett, és a török háboru kitörésekor azon elégtételt élvezheté, hogy ezrede, melyet több éven át erélyesen vezényelt, minden várakozásoknak megfelelt. A nevezett háboru elején parancsot kapott, hogy az első székely határőrezreddel, székely-huszárokkal, és mintegy 500 összetoborzott önkénytessel, összesen négy ezer emberrel a gimesi szoroson Moldvába törjön. Az első megszállás a gazdag sóbányát, Okna városát érte, melyet 1788. febr. 19-kén minden készlettel együtt elfoglalt. Márcz. 15-kén meglepte Piatrát (Moldvában) és 300 lovat nyert; nehány nap mulva Bakóra nyomult, és ott dús magtárak estek kezébe. Foksánnál május 29-én 70 törököt ejtett el, huszonkettőt elfogott, és 14 zászlót elfoglalt. Nehány nap mulva Adgjudról az ellenség tulnyomó erejét Petruskára visszaverte; azonban jun. 20-án Vulkan helységnél 3000 török által megtámadtatott, és ámbár négy óra hosszat a legvitézebbül ellentállott, mégis sok emberét és podgyászát elveszté. Innen a grohostei hegységben foglalt állást, megszállotta Oknát és Kumanirstet, és biztositá az ojtozi és gimesi szorost. Jul. 13 án Horváthot Grohostnál 5000 török támadta meg, 16-án ugyanazok a támadást megujiták, Horváth azonban őket mindannyiszor jelentékeny veszteséggel visszaverte; midőn azonban az ojtozi szorosba visszahuzódni akart, a törökök ismét megtámadták, ekkor is visszaverte őket. A következő évben ismét Moldvában állott ezredével, és a foksáni ütközetben első volt, ki az ellenség táborára rohant; Martinestnél ezredével oly ügyes állást foglalt, hogy ágyui nem csak azon oldalon kényszeriték az ellenséget visszavonulni, de egy átalában azon hatást gyakorolták az ellenségre, hogy az a Rimna vizét és az egész vidéket feladta. Horváthnak ezen szolgálataival a fővezér Coburg herczeg annyira meg volt elégedve, hogy őt vezérőrnagynak kineveztetni kérte, a mi 1789. okt. 9-én meg is történt. Azon ügyes körültekintés és vitézség, melyet Horváth ezen alkalmaknál tanusitott, meghozta neki a M. Terézia-rend keresztjét is, azonban jól kiérdemelt kitüntetéseinek nem sokáig örülhetett, mert 1794. febr. 18-án a halál serény igyekezeteinek véget vetett.

28. Vajna Gábor.

Vajna Gábor őrnagy, Markusfalván Erdélyben született 1747-ben. Tizenhét éves korában mint kadet a 37. számu m. gyalogezredben lépett a katonai pályára, 1768-ben átment a m. kir. nemes testőr-seregbe, és öt évi szolgálata után mint alhadnagy a székely-huszár-ezredbe lett beosztva. Itt lett 1787-ben kapitánynyá és század-parancsnokká.

Vajna a török háboruban 1788. máj. 29-kén a vaslui csatában századával az ellenség jobb szárnyát, mely két ezerből állott, oly vitézséggel és elhatározottsággal rohanta meg, hogy a törökök megveretve az egész vonalon a vaslui patak mögé visszahuzódni kényszerültek. Az erre aug. 31-én következett belvestiei csatának szerencsés kimenetelére nézve Vajnának elhatározott működése lényeges befolyással volt, miért is kivételes uton őrnagyságra ajánltatott, és azt a 3-ik számu (Eszterházy Imre-féle) huszár-ezredben meg is nyerte. A következő évben (1789. jul. 15-kén) a tömösi csatában a M. Terézia lovagi keresztjét vivta ki magának. Ugyanis a nevezett napon a Predial melletti sánczokat, melyek csak három század által voltak megszállva és védve, kilencz ezer török rohanta meg oly szándokkal, hogy onnan Brassóra törhessenek. Vajna felismerte a veszélyt, saját felelősségére hirtelenében egy szabad csapatot szed össze és rohamot intéz az ellenségre; jól kiszámitott intézkedéseit vitéz bátorsággal párositva, az ellenség homlokzatát és oldalait oly tűzzel támadja meg, hogy az, daczára tulnyomó erejének, megzavarodva, jelentékeny veszteséggel visszaveretett. E bátor támadás által a sánczok megvédettek, és az ellenség terve meghiusult. — Vajna a franczia háborukban szintén kitüntette magát, nevezetesen 1793. okt. 22-kén Cysoingnál és okt. 28-kán Lannoy bevételénél. Meghalt 1793. decz. 10-én.

Egyveleg.

— *(Egy napszámos költeménye.)* Egy egyszerü napszámos, Rácz Bálint, Biharmegye Kaba nevü mezővárosából Ő Felsége nevenapjára verset küldött be Deák Ferenczhez átszolgáltatás végett, melyet Deák sajátkezüleg letisztázva nyujtott át Ő Felségének, ki azt kegyesen fogadni méltóztatott. A verset a „Budapesti Közlöny“ vasárnapi száma közli. E verses népnapi köszöntő egyik versszaka igy hangzik:

Te pedig emberi nemzet dicsősége,
Hiveid s a széles világ reménysége!
Kire a mult bámul sírjának vermeből,
S a jövendő nevet pólyakötőjéből,
József! születésed legelső jutalmát,
Vedd el örökségül e föld birodalmát.
Azután éleszd meg hiveid szivöket,
Mossad örömkönyek árjával szemöket.
Kivül légy a szomszéd koronák birája,
Hon az igazságnak eleven példája.
Itéld el a kardrakelt nemzetek baját,
Zárd be a véres Mars temploma ajtaját.
Vesd a mély tengerbe az inség kulcsait,
Nyisd ki a boldogság gyepesült utjait.
A bőség Istene tele kosarakkal
Hintse köztünk künn-benn áldását marokkal.
Kalászpaplanával terítse mezőnket,
És must-tömlőjével aggassa szőlőnket.
Töltse be elepedt torkát az éhségnek,
Törje el pálczáját az aczél szükségnek!

— *(Időjóslat.)* Egy mezei gazda, régi tapasztalt gazdák észleletei nyomán a folyó évi termésre nézve a következő jövendöléseket mond: 1-ször „Ha fénylik Vincze (január 22-dike), megtelik a pincze,“ az idén Vincze napján szép, tiszta, napos meleg idő volt egész délutáni 3 óráig; tehát remélhetünk sok jó bort, ha csak előre le nem süreteli Orbán (május 25-ke). — 2-or. „Ha fénylik Szt. Pál (jan. 25-ke), minden termés szépen áll,“ de most Pál fordulása napján reggeltől fogva egész estig ki nem sütött a nap, hanem mindig homályos és borult idő volt; a mi tehát silány, rosz gabnatermésre mutat. — 3-szor. „Maria purificante (Gyertyaszentelő, febr. 2-ka), Sole micante, majus erit frigus quam ante,“ vagyis: „ha Gyertyaszentelő napja fényes volt, — nagyobb lesz a hideg, mint azelőtt volt,“ már pedig az idei Gyertyaszentelő napja szép, fényes, tiszta napos volt; tehát még nagyobb hidegek várhatók. — 4-szer. „Mátyás napja (febr. 24-ke), ha jeget talál ront, de ha nem talál, csinál,“ és ha Mátyás napján enyhe idő van, utánna 40 napi fagyás fog lenni. Igy történt, hogy taval sem talált Mátyás fagyot, ki is jött utána a 40 napi fagyás, még pedig ugy, hogy a szegény mezei gazdák szerencsétlenségére május 22-ére maradt az utolsó, mely is országszerte nagy pusztitást vitt végbe, s melynek következése most a sok inséges ember. A folyó évi Mátyás napja szintén nem talált jeget; tehát májusban ujra fagytól lehet tartani. A 100 éves naptár is deret jósol május 26-ára. Mindezek után a tapasztalt gazda azt ohajtja: bár az Isten ezen rosz jövendölő jeleket és rosz jövendöléseket megczáfolná. De mindazonáltals jó lesz, ha óvatosak lesznek a mezei gazdák, és nem sietnek elveszteget-ni, ugyis csekély mennyiségü gabonáikat. (H.-n.)

** *(Mexikói provisoriumok.)* Egy statistikus kiszámitá, hogy Mexikóban 1821-től mostanáig volt 23 praesidens, 1 diktator, 2 császár, 1 vicepraesidens és 1 generalissimus. Átlag uralkodott mindegyik tehát 16 hónapig.

A bécsi utazók Bécsben nem látták Huszár János urat, mert senkivel sem akart találkozni. A nagymámi szép csendes halálát és temetését megirták neki, de válasz nem jött.

A nagymámi ládáját mikor felnyitották, sok szép mindent találtak benne; böven elég volt, Csornaiék rangjához képest, örökségnek. Az öreg Csornainé is meg volt vele elégedve. S mikor egy félév mulva Bécsből tudósitást kaptak, hogy az ifjabb Csornainé és fia számára Huszár János királyi konsiliárius és udvari ágens négy ezer forintokat hagyott váltó czédulában: akkor már az öreg Csornainé is szerencsés házasságnak tartotta a fia házasságát. Huszár János ur haláláról nem hallottak semmi részletesebbet. A tisztelendő ur tudott annyit, hogy sok végrendeletet, de kevés pénzt hagyott maga után.

A kik a reformált egyház ügyeivel ismeretesek, azok a Huszár János nagy vagyonából némi apró részecskéket ismerhetnek „Huszár-alapitvány“ név alatt. Előfordul ez a név több, régebbi hazai, nemes czélú intézetnél is a végrendeleti alapitók sorában tekintélyes, de aránylag mégis csekély összegekkel. A tőkepénz nagyobb része hir szerint a bécsi előkelőbb hölgyvilág kezén át került forgalomba s a nagymámi jövendölése beteljesült: Huszár János nem élt egy évet nénje halála után. Bécsben van eltemetve, de én hiszem, hogy ha koporsóját lehozták volna Szent-Ágotára s oda tették volna a nagymámi koporsója mellé: a föltámadáskor a trombitaszó zengésére egymás felé fordulva ébredtek volna!

D. J.

Kárpáti kunyhó.

Hatalmasabb határkövet egy országnak nem is teremthetett volna az isten, mint a Kárpátok. Az eget verő pyramisok ezreinek egymásra halmozott csoportja az, megdöbbentő és elragadó. Megmérhetlen távolra eltekint kopasz fejök s olyankor könnyü kékes felhőnek tünik föl, mely a láthatárt csipkézi. Olyan átlátszó és lenge, mint a lehellet. A ki a szepesi Kárpátokat szép tiszta juliusi időben a hegyaljai hegyekről látta, könnyen megértendi, honnan veszik eredetöket a magyar népmesében annyiszor előforduló üveghegyek.

Este, ha a nap leszáll, rózsaszin fátyolba borulnak e hegyek; csucsaik között szürik át a nap arany küllöit, melyek ragyogást terjesztenek az egyik oldalon, mig a másik felől violába megy át a rózsaszin. Van a napnak egy bizonyos pontja, a mikor olyan az egész Kárpát, mintha lánggal égne.

Télen jégkristálylyá fagy az egész hegység addig a határozott egyenes vonalig, a hol a fenyves erdő végződik. Onnan kezdve fehér, mint óriási czukorsüvegek csoportja. S oly tiszta, oly átlátszó a lég, hogy félóra alatt elérhetni véli az ember a hegyeket, holott talán egy egész napi járóföldre vannak.

És ott a hegyek között, a hol azt hinnéd, csak a kőszáli sas rakhat fészket, emberek laknak, szegény nyomorult pásztoremberek, kik fölhasználnak egy szikla-hajlást, barlangnyilást s az alá vagy az elé épitik kunyhóikat. Galyakból, gerendákból vannak azok összetákolva, a kunyhó minden szögletén keresztül fütyöl a szél, recseg-ropog az egész. Az ily kunyhók előtt rendesen természetes udvartelek van, egy kis fensik, bekeritve sziklákkal, szálfákkal; ott tenyész a kecske és egyéb baromfi. A szirtek között zöldmohás gyalogut vezet a közeli forráshoz, mely ily helyen ezer meg ezer szakad, kristálytiszta és jéghideg vizével látva el embert, állatot. A pásztor, ki az ily kunyhóban lakik, melynek felét a természet, felét ő épitette, nagyon szegény, de azért még sem annyira, hogy szives vendégszeretettel ne fogadná az eltikkadt vándort s egy csupor tejjel vagy egy darab sajttal meg ne vendégelné.

Jó lelkü emberek ezek mind, nem kivánnak ezek szivességükért semmit, s ha egy-két pipa dohányt adsz nekik, tulságosan megjutalmazva érzik magukat s boldogokká tetted vele.

Jelen képünk egy ily kunyhó elejét ábrázolja a Közép-Kárpátokból.

A Gizella-albumból.

A Gizella-album, melyet hazai művészeink által Pest városa készittetett Gizella főherczegasszonynak Lipót bajor herczeggel egybekelése emlékeül s küldöttség által nyujtott át a fejedelmi menyasszonynak, jelenleg a bécsi kiállitáson látható, hol már csak külső kiállitási disze által is egyike a legértékesebb tárgyaknak a maga nemében. Ez azonban kiváló művészi kivitele daczára is csak mellékes a belső tartalomhoz, a szép festményekhez képest, melyeket hazai művészeink, az alkalmiság követelései mellett is, többé-kevésbbé a művészi érték érvényre juttatásával dolgoztak ki.

A Gizella-album tizenkét festménye között az első lapot *Székely* Bertalan műve foglalja el, mely alkalmasint más értelemben is első lapja a nagy becsü emlékkönyvnek. A művészi kivitelü kép Gizella bajor herczegasszonyt, szent István első magyar királyunk nejét ábrázolja, a mint a koronázási palást szövése közben fiát, Imre herczeget térdére véve, a már legnagyobb részt készen álló diszmüvet nézegetik. „Az igénytelen tárgy — mondja egyik illetékes birálója, Keleti Gusztáv — nyomatékot nyer a családias bensőség nemes kinyomata s a korhűség élénk jellege által, mely ugy a szinben, mint a melléktárgyak választékos oda illesztésében finom művészi tapintattal nyilvánul.“

A kép tárgyának alkalmisága abban rejlik, hogy az első magyar királyné épen bajor herczeg-asszony volt, mint bajor herczeg-asz-

Kárpáti havasi kunyhó.

Vas. Ujs. 1873 308,

seriteni, hát nem mondta. A nagymámi csak ennyit felelt a hosszu kérésekre.

— A mi az én ládámban van, azt mind a Sándorkának igértem; én nem tudom mennyi, de én megigértem neki, hogy nagy ur lesz belöle, hogy elmehet lakni Bécsbe. Hiszen az ő élete még ezután következik, az édes anyánk pedig már meghalt, hát a pénzt csak idegeneknek adjuk. A halottaknak mindegy, azok csak egyformán aluszsznak a trombitaszóig! Azután mi is meghalunk ám már! Hiszen öreg vagyok ám már én, te is öreg vagy; te is meghalsz. Most is csak azért élsz már, mert én szerettelek, mert én mindig imádkoztam érted. Sándorka is meghalt volna, ha én nem imádkoztam volna érte, mikor nagy beteg volt.

A szegény öregasszony benne volt a rögeszméjében s valami sibyllai tekintettel fordítván arczát öcscse felé, egy pillanatra ugy megvillantak beroskadt szemei, mintha tisztán látott volna.

— Tudd meg öcsém, Huszár János — igy szólt tiszta, erős hangon — hogy ha én nem imádkozom érted, az isten leveszi rólad a kezét, egy esztendeig sem élsz.

Huszár János megrémült. Átok ez, vagy jövendömondás? Együgyü korlátoltság-e, vagy épen világos látás a jövendőbe, mely egy vak előtt tisztában áll? Személyét nem érezte megbántva, de rettegett attól a gondolattól, hogy életének egyetlen drága terve, egyetlen czélja meg talál hiusulni. Hiszen a pénzek egy részéről az iratok mind nénjénél vannak s ez a boldogtalan öregasszony, ki tudja mit csinált a hozzá küldött irásokkal. Oh ha épen a fölöttébb való szeretet buktatja meg legszentebb szándékában!

Ezt mind egy percz alatt elgondolta Huszár János s behivta a fiatalokat, hogy az öregasszony hadd felejtse el a dolgot s talán majd ujra lehet vele kezdeni mindent. Kiment sétálni, egy-két látogatást végzett ismeröseinél, végig sétált a szénapiaczon, megnézte az épülőfélben levő református templomot s még az árviz előtti ócska paplakban meglátogatta az öreg Báthory püspököt. Azután betekintett a hires „Két pisztoly“ fogadóba s látta, hogy a fiatal Csornai épen a kocsija tengelyét keni, mintha már utra készülödnék. Megkérdezte tőle, hogy mikor akarnak indulni? Csornai nem tudta megmondani, hanem a nagymámi azt parancsolta, hogy mindig készen álljon.

Huszár János ur rohanva sietett szállására, az „Arany sas“-ba s nénjét is épen készülőfélben találta unokájával. Megkérdezte, hova készülnek?

— Haza megyünk, édes öcsém — felelt az öregasszony — szegény embereknek nagyon költséges ilyen nagy városban az élet, ha fösvény gazdag rokonaik vannak.

A sértést, bár érdemetlenül, de mégis elhallgatta az öcs s hamarjában nem tudott rá válaszolni.

— Haza megyünk János, — kezdé ismét az öregasszony — majd otthon elvégzek mindent. Elküldetem neked Bécsbe mind, a mi a tied, aztán tedd oda, a hova jónak látod. Hagyd azokra, a kiket szeretsz. Csak a micske közös örökségünk volt, abból emlékezzél meg azokról a szegény atyádfiairól, a kik Szent-Ágotán laknak.

— De néném — felelt Huszár János — csak nem akarsz itt hagyni, mielőtt dolgunkat elvégeztük volna! Csak nem akarsz elindulni most, mikor mindjárt a nyakatokban lesz a zivatar! Nem értek ki Budáról, mikorra agyon áztok, a milyen felhők kerekednek minden oldalról!

Nem akarta hinni, hogy most egyszerre vége szakad minden szép tervének s ötven esztendő óta folyvást készülödő végrendelete helyett ujat kell készitnie.

Pedig ugy volt. Az öregasszony hajthatatlan maradt, s mikor öcscse a fiatal aszszonyhoz fordult, hogy ne engedje nagyanyját idő előtt s a viharral szemben utnak indulni, a fiatal Csornainé csak azt felelte:

— Kedves bácsi, mi nem szoktunk a nagymáminak otthon sem parancsolni!

Huszár János ur egy karszékben ült, csaknem mozdulatlanul. Szédülni kezdett a fejére tóduló vértől, s mikor nénje megcsókolta bucsuzóra: átkarolta az öregasszonyt, magához szoritotta erősen, görcsösen, de a fuldoklás miatt szólni nem tudott. Az öregasszony nem látta, hogyan forr a vér öcscse fejében, nem látta, hogyan üvegesednek el szemei, csak a fiatal Csornainénak szorult el a szive a keserves jelenetre. Már épen szólni akart, hogy maradjanak, mikor a nagymámi ismét kiadta a parancsot:

— Leányom, menjünk! Ereszsz el öcsém! Isten áldjon meg — utoljára!

A fiatal asszony kétszer-háromszor megcsókolta nagybátyja kezét s ott hagyták a nemes lelkü gazdag embert, mintha csak egy kérges szivü, uzsorás, fösvény vén ember lett volna.

A családias alapitvány szép formában kigondolt terve ott maradt a halál árnyékával küzködő öreg ember szobájában, s midőn egy perczre magához tért, azonnal széttépte az összes iratokat s másnap visszament Bécsbe, hogy ujra eltemesse magát és fájdalmait a hivatal gondjaiba.

A nagymámiék pedig megindultak a „Két pisztoly“-ból hazafelé, a hajóhidon utolérte őket a zápor, s mikor a Gellértet elhagyták, már csattogott, villámlott, a szél ugy hordta a záport, hogy élet-halál veszélye közt érkeztek Promontorra. De azért másnap éjfélkor már otthon voltak Szent-Ágotán s a nagymámi szinte megfiatalodva tette az intézkedéseket.

A helybeli tisztelendő urat magához hivatta s megkérte, hogy az ő költségére utazzék föl mindjárt Pesten át Bécsbe Huszár János udvari ágens és királyi consiliarius ur ő nagyságához s adja át neki az ő küldeményét. A tisztelendő ur hajlandó volt a pesti és bécsi utra s nagy érdekü volt rá nézve, hogy az udvari agentiánál megfordulhat. Azonnal hozzá fogott a készülődéshez.

A nagymámi pedig fölnyitotta a nagy kék ládát, s mikor a skatulyát kivette belöle, ugy rémlett neki, mintha szeme világa egyszerre megjött volna s az ötven év óta őrzött ládát most egyszerre üresnek látná.

A skatulyát bezárta és lepecsételtette a falusi jegyzövel, a kis lakatkulcsot, mely azelőtt mindig nyakában függött, szintén becsomagoltatta és pecsét alá záratta s az egészet átadta a tisztelendő urnak, ki másnap a fiatal Csornaival már korán utban volt Pest felé.

A nagymámi ekkor behivatta unokáját és Sándorkát s kiosztotta parancsait.

— Édes leányom, a kis gyermek vesse le a nadrágot, vesse le a csizmát; járjon gatyában, mezitláb, a hogy szegény gyermekhez illik. Sándorka, jó gyermek légy, mert a nagymámi meghal, aztán neked nem hagy a testamentomában semmit.

Azután a kis fiut kiküldte s unokájának tovább beszélt.

— Az öcsém majd valami kis alamizsnát hagy rátok a testamentomában. Ha elfogadjátok, ha nem: én nem bánom! Én már nem sokára meghalok, mert ezután már nem tudok imádkozni. De a bécsi uraság is meghal, mert ő érte sem imádkozom. A kis gyerekre vigyázz; imádkozzál érte mindennap, tán az isten a te imádságodra is megtartja, mert én már ő érte sem tudok imádkozni. Neveld föl szegény embernek, legyen belőle olyan becsületes ember mint az ipad, aztán szerezzetek neki olyan jó feleséget, mint te vagy. Akkor aztán még a más világon is szeretlek.

A szegény fiatal Csornainé sírva ment ki a benyilóból a szobán, konyhán át, ki a folyosóra. Ott a napával, az öreg Csornainéval találkozott.

— Hát neked mi bajod? — kérdé az öregasszony.

— Szegény nagyanyám! Én nem tudom mi baja! — szólt a meny, könyekben végezve a mondást.

— Bolond ugy-e? Hisz az is volt mindig! Kár is volt a házba fogadni! Bolonddá tette, elrontotta a gyerekedet, most meg elpusztit téged is, meg az uradat is!

A fiatal asszony meg sem állt tovább ezt a beszédet folytatni, hanem ment kifelé az udvaron végig a szérüs kertbe, hogy ipának, az öreg Csornainak kipanaszkodja magát.

— Hagyd el, édes leányom, ne sirj. Majd megcsillapszik ám a nászasszony is, meg az öcscse is, aztán egy pár levél megint helyre hoz mindent. Ha Bécsben is olyan jó szivök van az embereknek, mint nálunk Ágotán, akkor lehet ugyan folyvást perelni, mint az én feleségem teszi, de harmadnap alatt minden haragból ki lehet békülni.

A fiatal asszony egy kis negyedóra alatt ugy megcsillapodott, mintha csak pap vigasztalta volna meg. Egészen megenyhülve ballagott befelé.

A konyhaajtónál Sándorkával és a szolgálóval találkozott, a mint az utcza felé indultak kézen fogva. Megkérdezte, hova mennek?

— A pisze asztalost hivatja a nagymámi, édes anyám, koporsót akar magának csináltatni, mert meg akar halni — felelt Sándorka, versenyt sirdogálva a szolgálóval.

Csornainé megdermedt. Nem tudta megakadályozni a dolgot, s mire összeszedte magát, hogy ipát beszólitsa, a pisze asztalos már alkuban volt a nagymámival. Rohamosan ment minden. A nagymámi még soha sem tudott olyan szigoruan parancsolni, mint ebben az egy kérdé sben.

Három napig halasztgatták az asztalosnál a koporsó készitését, a negyediken csakugyan hozzá kellett fogni, mert a nagymámi már föl nem kelt az ágyából és senkihez sem szólt egy szót sem, csak Sándorkát csókolta meg kétszer naponként, reggel és estve.

Egy hét alatt készen volt a koporsó is. Ideje is volt, mert egy hét óta már olyan volt a ház, mint a valóságos halottas ház. Mikor a fiatal Csornai és a tisztelendő ur haza érkeztek a pesti és bécsi utból, épen akkor vitték haza a diszes szép urias koporsót.

Csornai és a pap rohantak az öregaszszonyhoz, hogy az ut eredményét elbeszéljék. De már akkor csak annyit mondhattak, hogy elvégezték a rájok bizott dolgot.

A nagymámi felült az ágyban, megköszönte a szivességet, elmondta, hogy a nagy ládában semmi sincs, csak az ő ruhái és ékszerei, ezüstje, aranyja. Az is pénz lesz, csak el kell adni s földet kell rajta venni a Sándorka számára. Megcsókolta mind az egész háznépet, még az öreg Csornainét is. Az öreg Csornait megkérte, hogy menyét ezután is szeresse s legyen neki ezután is édesapja. Sándorkát végig tapogatta s a fejére tette kezét, megáldotta, hogy az isten ne gazdag emberré, de boldog emberré tegye. Azzal befordult a fal felé s nagy csendesen egy kis idő mulva ismét föl akart ülni, de viszszaesett és meg volt halva.

*

szonnyá lett a mostani magyar királyleány, ki különben is anyja után a legközelebbi rokonságban áll a bajor uralkodó családdal. Az emlék-albumba még alkalmasabbá tette a tárgyat a Gizella név s főként a jelenet fölfogása, mely a nászutra induló főherczegnő előtt történelmi emlékezetek keretébe foglalva egy bajor herczegasszonyt épen a leggyöngédebb családi képben tüntet föl.

Maga a palást az eredeti, koronázási szent István-palást után készült s ez képezi a történelmi anyagot, mert a két alaknak a művész által czéljaihoz képest fölhasználható képe fönn nem maradt. A melléktárgyak közül az asztal, a falak szőnyegei és a szekrény mind oly motivumok után készültek, melyek az első keresztyénség korszakából maradtak fönn hazánkban.

A kép egészen a középkor styljében készült, s az arany, mint a korszak festésében nagyon jellemző, szintén a kellő mértékben van fölhasználva a művész által.

Az egész festmény a művésznek minden oldalra kiterjedő lelkiismeretes műgondjáról tanuskodik s a két alak, s még ezek közt is kiváltképen az anyja iránti szeretetben s a drága diszmű fölötti örömében megoszló kedves gyermek, a szerző nevének említése nélkül is, világosan utal az erős és biztos művészi kézre, mely nem muló becsü műveken szokott fáradozni.

Élet-igazságok.

(Seneca.)

A rest emberek napjai hosszak és életök rövid.

Erkölcsi szempontból tekintve, az idő helyes mértéke az egyének restsége vagy tevékenysége szerint látszik hosszabbnak vagy rövidebbnek.

A tevékeny embertől repül az idő; az órák és napok oly hamar telnek, hogy föladatának alig bir megfelelni.

Ellenben, a rest embert az unalom gyötri, az órák lassan folynak, és az idő véghetetlen hosszunak tetszik.

Ha az életet egész összeségében veszszük, ugy találjuk, hogy az, mi által hosszunak vagy rövidnek itéljük, attól függ, hogy mennyi és milyen tettekkel van betöltve.

A rest ember élete keveset, vagy épen semmit nem számit; léte üres és haszontalan; bármily hosszura nyulnak évei, élete semmit nem számit. A munkás ember életével egészen ellenkezőleg történik; életét méltán nevezhetjük hosszunak, mert saját és embertársai javára véghez vitt műveivel minden percze meg van jelölve.

Az időt ugy kell venni a mint jő, az embereket olyanoknak kell venni a milyenek, és a pénzt értéke szerint.

E jó tanácsnak az az értelme, hogy legokosabban teszszük, ha mindazokat, mi erőnket felül mulja és akaratunk fölött uralkodik, tehát megváltoztatni nem tudunk, jó képpel fogadjuk el.

Az időt lehetetlenség vágyainkhoz és szükségeinkhez szabni; ha a sors vidám és jó napokat ad: élvezzük: — ha szélvész, eső, jég vagy bármilyen vihar áll be: legyen annyi bölcsességünk, hogy azokhoz is tudjuk magunkat alkalmazni.

Az embereket sem lehet izlésünk és érdekeinkhez alakitani. Legalább nekünk legyen annyi belátásunk, hogy a körülményekhez és környezetünkhöz szabjuk magunkat, és a velünk érintkezésbe jövő egyének jó oldalait tudjuk megtalálni és kellőleg fölhasználni, rosz tulajdonságaik iránt pedig türelemmel viseltessünk.

A mi a pénzt illeti, ne bálványozzuk és ne tulozzuk előnyeit, valamint a pénz-hiányt se tartsuk oly nagy szerencsétlenségnek.

Ha gazdagok vagyunk, ne legyen az az ostoba gőgünk, hogy azt képzeljük, miszerint a pénz eszet, tehetséget, érdemet ad, és jogot arra, hogy a szegényeket lenézzük.

Ha szegények vagyunk, jusson eszünkbe a régi bölcsek mondata, hogy: *„a középszerüség arany“*, gondoljuk meg, hogy a nagy gazdagság nagy gondokkal jár; és tartsunk azzal a példabeszéddel, hogy: *„a nagy gazdagság nagy szolgaság.“*

Egy egyszerü paraszt, ki munkája után tisztességes jóllétben élt, büszke, dologtalan és gazdagságára fölfuvalkodott szomszédjára, a vállát vonitva, azt mondta: „Hiába gazdag, mégis csak annyit ehetik, a mennyivel jól lakik.“

Csak az ismeri a függetlenséget, a ki kevéssel megelégszik.

Szabadság és függetlenség! e két szó az, mely a világban annyit viszhangzik, ez okból bővebb magyarázatot érdemel.

Az ember szabad, midőn akarata szerint cselekedhetik.

A jelen társadalmi viszonyok között az a szabad ember, kinek országa törvényein kivül nincsen más parancsolója.

Az a független ember, a ki edzett jelleme vagy ész-fensőbbsége által, erkölcsi szabadságát, gondolat- és érzemény-szabadságát még akkor is meg tudja tartani, ha akarata a körülmények szerencsétlensége és a külső erőszak nyomása által akadályoztatnék.

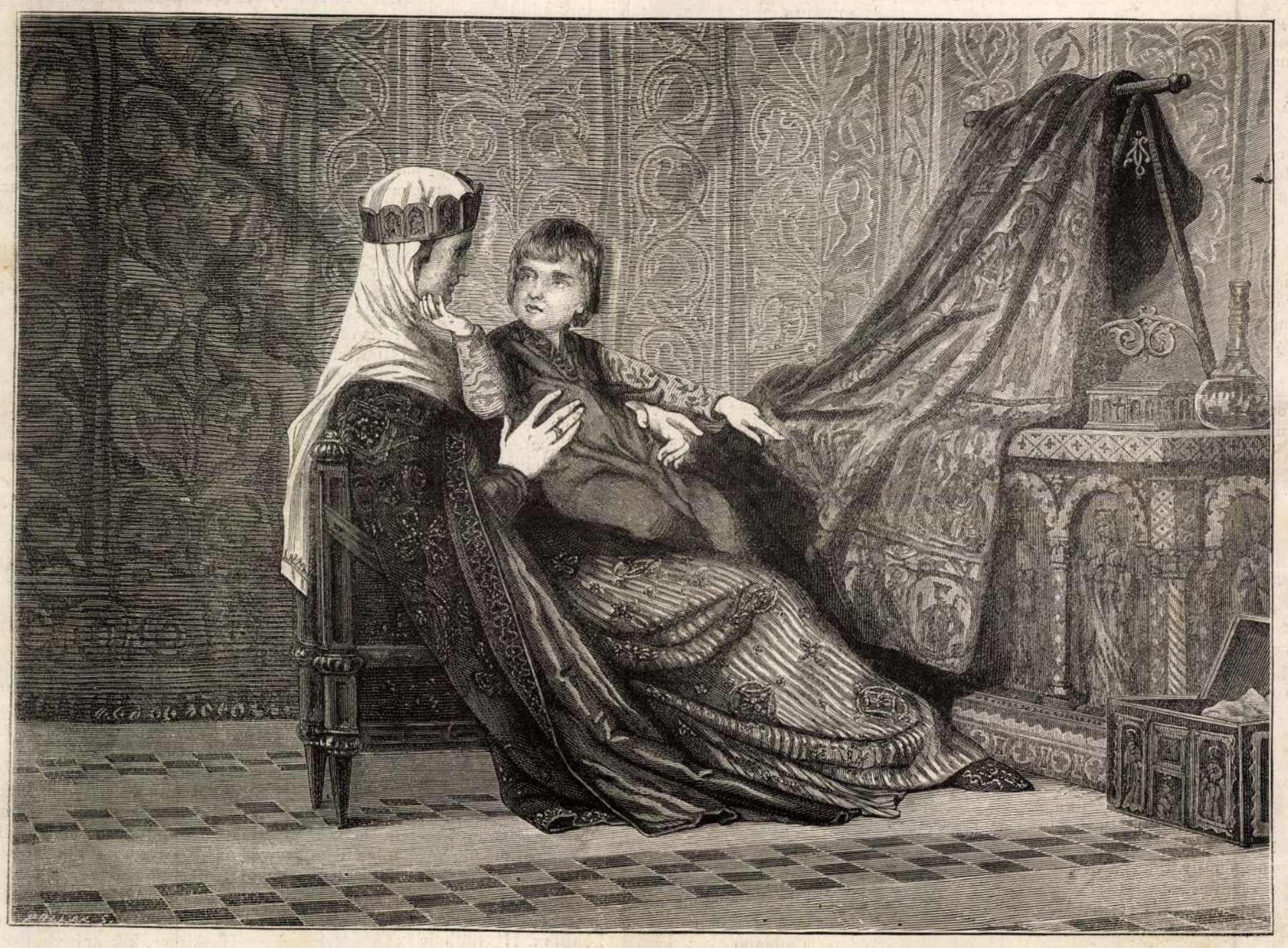

A Gizella-albumból: Gizella királyné és Imre herczeg. — *(Székely* Bertalan festménye után.)

Az ember, a rabszolgaság idejében egy magánál erősebb és hatalmasabb embernek a tulajdona volt; — a jobbágyság idejében a földesur birtokához tartozó hűbéres volt, kinek ura iránt a legkeményebb kötelezettségei voltak és ura szeszélyeinek alá volt vetve.

A mi időnkben az ember ezen urak járma alól fölszabadult ugyan, de rabsága nem szünt meg, mert: szenvedélyei és szükségeiben még sokkal hatalmasabb urakra talált.

Valjon századunk gazdagsággal és jólléttel elhalmozott szerencse gyermeke, ki a fényüzés és érzékiség minden kigondolható találmányait megszokta, — szabad ember-e? Nem. Mert rabja mind azon mesterkélt szükségeknek, melyeket magának teremtett, melyek ezerféle kellemetlen fesznek teszik ki, és melyek, ha netalán nem tudná őket kielégiteni, az életet elviselhetetlenné tennék.

A szabadságot tekintve, mit mondjunk azokra a korhely kicsapongókra és részegesekre, kik e durva és hitvány gyönyörökért eszöket, egészségöket, vagyonokat és a mi legfőbb, családi boldogságokat is áruba bocsátják?

304. l.

Véleményem szerint, ezek megszüntek szabad emberek lenni; nem uraik enmaguknak, és annál nyomorultabbak, mert a bünt választották uroknak.

A függetlenség az önérzetnek és finom büszkeségnek egy neme; sokan a hiuságnak vetik áldozatul. A világban tündökleni kivánnak, czimek és rendjelek után sóvárognak, égnek a vágytól, hogy magas hivatalokat kapjanak.

És mindezekhez, mennyi csúszás, fondorkodás, hajlongás, hizelgés és az előszobákban való várakozással jutnak!

Vannak magas születésü, tehetséges, milliómokkal biró emberek, kik egy hatalmas ur kegymosolyáért egész a földig hajolnak.

A régi példabeszéd azt mondta: a község szamara mindig elcsigázott; vagy: közös lónak turós a háta.

E példa beszéd onnét származott, mert hajdanában minden falu tartott egy szegény lovat vagy szamarat, mely az egész község lakosságának a szükségeit teljesitette. Miután egy gazdához sem tartozott, hanem az egész világ tulajdona volt, a szegény állat sokat dolgozott, ütötték-verték, a koplalás és rosz gondozás miatt oly sovány, borzas szőrü és elcsigázott volt, hogy az embernek megesett a szive rajta.

E közös lovat vagy szamarat a jelen időben is megtaláljuk.

Ha egy sovány mezőt, pusztuló félben levő erdőt, vagy ronda és a javitás hiánya miatt naponként inkább romladozó épületet látunk, bizonyosak lehetünk a felől, hogy ez a község földje, erdője és épületje.

Önzésünknek undok, ostoba, rút és megbocsáthatatlan hibája, hogy a közönség vagyonát nem gondozzuk eléggé, és az elhanyagolás miatt romba dől vagy elprédálódik. Nem gondoljuk meg, hogy a község kára a egyeseket is szegényebbé teszi.

A legvilágosabb igazság, hogy miután az egyes ember a közös haszon élvezetétől meg van fosztva, a mit hanyag gondatlansága miatt pusztulásnak engedett, kénytelen a saját erszényéből visszapótolni.

Az egyenes vonal a legrövidebb ut.

Ez a geometriai szabály oly igaz, mint az: hogy kétszer kettő négy; és ez okból erkölcsi szabályt csináltak belőle.

Azok, kik a becsületességben érdemet találnak, az egyenes vonalt vagyis utat, nagy becsületben tartják, és méltán.

Ha egy tiszta, őszinte és nemes lelket akarunk jellemezni, azt mondjuk: *egyenes jellem.*

Ha valakit meg akarunk dicsérni, rendesen azt mondjuk: „*az ez ember egyenes uton jár.*“

Miért vagyunk az egyenes ut iránt ily jó véleménynyel?

Mert: az egyenes uton, vagyis jobban mondva, a kötelesség utján haladni nem mindig oly könnyü, mint a hogy képzeljük. Az ember utjában igen gyakran nehéz akadályokat talál, melyeket az érdekek és szenvedélyek gördítettek oda; ilyenkor erős kisértetbe jő, hogy az akadályokat kikerülje, vagy utjából félre taszitsa.

Az igazi becsületes jellemü ember nem ingadozik, bármennyi áldozatába és fáradságába kerül, bátran előre halad, mint a jó katona, kit az ellenség tüze és fegyvere sem állit meg.

Még akkor is, midőn a czél csak másodrendü nem tanácsos az egyenes utról eltérni.

Ha az ügyvédek, hivatalnokok, iparosok és kereskedők ravaszság vagy csalás által igyekeznek az embereket magukhoz csatolni, és nyereségöket növelni, a közbizalmat nem sokára elveszitik és a vagyonosodás utja el van előttök zárva.

Nézzük ezt a birtokost, ki elég gazdag, és jó nevelésben részesült; becsületesen szerzett vagyonát nyugodtan élvezhetné, sőt szorgalma által szaporithatná, és magát tekintélyes és köztiszteletben levő emberré tehetné; de a biztos és nyugodt életnek és *az egyenes utnak* elibe teszi azt, hogy mellék utakon keresse vagyonát; lázas izgatottsággal a börze asztalán játszik; és ez által a végpusztulás és kétségbeesés martaléka lesz.

Sámi Lászlóné.

A meteorologiáról.

II.

Ha az időjárás látszólag szabálytalan változását figyelemmel kisérjük, pl. nálunk áprilisben, a mikor gyakran egy és ugyanazon a napon dér, hó, eső és tavaszi napfény, vihar és derült csend üzik egymást, mig máskor ellenben heteken át borus, esős napok vagy folytonosan derült időjárás uralkodik: igazoltnak látszik e közmondás: „Változékony mint az idő,“ és az időjárás a véletlen játékának vagy valamely földöntuli önkény eredményének látszik. Ha azonban azt halljuk, hogy vannak oly vidékek, a hol az idő évről évre mindennap egyformán folyik le, az időjárás törvényszerüségének gondolata csillámlik föl agyunkban. Vannak vidékek a földön, hol e kérdésünkre: „Milyen időnk lesz holnap?“ — hangos hahotával felelnek, mert holnap ugyanoly idő lesz, mint a milyen ma van és a milyen tegnap volt; vannak városok földünkön, hol a hölgyek egy csésze kávéra a vihar előtti, theára a vihar utáni órára hivják meg vendégeiket, mert naponként a vihar meghatározott órában áll be és meghatározott órában mulik el; vannak országok földünkön, hol őszbe borult fők soha sem látták az eső szürke vonalait, soha sem hallották az eső zuhogását. Emez országok a forró égöv alatt vannak. Azonban a sarkvidékeken is igen egyforma az éghajlat, sőt még Szibéria is részt vesz emez egyformaságban, noha nem tartozik a sarki országok közé. November első felében kezdődik a tél több hétig tartó hóeséssel; erre a hidegség emelkedik változatlanul derült ég mellett és tökéletes szélcsendnél egész januárig 40-ről 50-ig és épen oly szabályszerüleg fogy egész márcziusig, a mikor is a hó felolvad, mig egész áprilisban az eső esik. Erre a meleg majdnem rögtön 20 fokra ugrik és folytonosan derült égnél négy hónap alatt egész 30 fokig emelkedik. Szeptemberben eső és hóviharok állnak be, melyeket októberben a vénasszonyok nyara üz el egyidőre, novemberben ujra kezdődik a tél. És ez igy tart folyton folyvást a legcsekélyebb változás nélkül.

Megengedjük, mondják sokan, hogy némely vidékeken az időjárás állandó lehet, de nálunk épen nem szabályszerü. Ez azonban nem áll, mert már eddigelé több igen fontos tételt állitottak föl a meteorologiában, melyeknek az egész földkerekségén törvény-erejük van. Ilyenek, hogy a viharos napok minden vidékre évenként középszámban egyenlők. Mig az egyenlitőn naponként van vihar, addig Ir- és Skótországra, Skandinaviára évenként csak 5—10 viharos nap esik; ellenben Olaszország minden helyére átlag 40, Svájczban 30 esik.

Épen ily törvényszerü az *esőnek a mennyisége* minden vidékre nézve. Igy Coimbraban Spanyolországban évenként másfél ölnyi magasságu eső esik, azaz: ha minden eső egy helyben megmaradna, az év végével a viz ennyire emelkednék eme vidéken. Bécsben 15 hüvelyknyi eső hull a földre évenként, stb.

Még nagyobb törvényszerüséget mutatnak az *átlagos mérsékletek.* Valamely napnak átlagos mérsékletét megkapjuk, ha minden órában megfigyeljük a hőmérőt és a 24 mérséklet összegét 24-el osztjuk. A hónapos középértéket az egyes napok középértékeiből, az évi közép vagy átlagos értéket a hónapok középértékből kapjuk. Ha több év ily középértékének ujra a középértékét veszszük, ez adja az illető helynek középmérsékletét és azt állitja a meteorologia, hogy ez minden helyre nézve egy meghatározott mennyiség a mérsékleteknek örökös változása közepette. Pestre ez 10 fok.

Dove, korunknak legelső meteorologja, olynemü törvényre is reájutott: hogy t. i. az egész természet a földön a mi északi tavaszi időnknél az egyszerü viszonyokból a bonyolultakba lép át és északi félgömbünk őszi idejénél az egyszerübe tér vissza. Nyáron az időjárás változásai sokkal élénkebbek, nyugtalanabbak és viharosabbak, mint télen.

Koep-pen hirneves meteorolog kiszámitotta az időjárás változásainak valószinüségét statisztikailag számos évre összeállitott adatokból és arra az eredményre jutott, hogy minél huzamosabb ideig tart valamely időjárás, annál nagyobb a valószinüség, hogy még tovább fog tartani.

Lockyer pedig kimutatta alig néhány hét előtt, hogy az esőzés maximuma és minimuma a nap foltjainak tizenegy évi pálya-futásával van összefüggésben.

Másnemü törvényeket csak ama helyekre és vidékekre lehet megállapitni, hol már századok óta gyüjtik a meteorologiai adatokat, mint pl. Berlinben, melynek egész időjárását meglehetős pontossággal ismerik.

Ilynemü adatoknak a gyüjtése főczélja a *meteorologiai állomásoknak*, milyeket ujabban a föld minden országaiban és minden vidékén találhatunk. Csak az sajnos, hogy számuk eddigelé némely országban igen csekély, s mig például Svájzban kilencz négyszögmértföldre esik ily állomás; addig nálunk majdnem minden 300 négyszög mérföldre jut egy, sőt ha a kisebb és a magánosok fölállitotta észleldéktől eltekintünk, alig marad négy-öt.

Hosszu életü emberek.

Egy angol könyv jelent meg a napokban Londonban, melynek szerzője Thoms Vilmos egész szenvedélylyel s roppant adatkészlettel igyekszik megbirálni nehány rendkivüli hosszu életünek tartott egyénről szóló adatokat. Az egész műből az látszik ki, hogy szerzője valóban angol különcz, a mennyiben egész életét ezen egy tárgy kikutatására forditotta; azonban ezen különczsége által a tudománynak is használt s nehány érdekes érvelését s kutatásait nem lesz felesleges e lapok olvasóinak is bemutatnunk.

A szerző állitása szerint eddig tudomására valószinüleg csak kilencz ember haladta tul a száz évet. Ez állitást az élettan és természettan kutatói eddig nem osztották. Haller kétszáz évig terjedhetőnek állitá az emberi élet határait. Buffon azt mondá, hogy az élet hosszát a növekvés tartossága határozza, s Flourens, ki ez elvet elfogadta, ötször annyinak itéli az élet hosszát. Owen tanár élettani okokból azt következtette, hogy a férfi kedvező körülmények közt a rendes 70 évnyi életkort annyival éli tul, a mennyivel elébb megérik és teljes lesz csont-rendszere a 30 év előtt; megjegyezte azonban, hogy ily kor csak ritka kivétel. Holland Henrik az emberi lét tartamát legfeljebb 140 évre teszi, a melynek azonban ellene mond az, hogy Parr 152 éves korában halt meg I. Károly uralkodása idején. Thoms ezen életkort is igen megröviditi, sőt hosszas fürkészése daczára csak egyetlen egy teljesen bebizonyitható esetet tud, midőn valaki száz évet tulhaladott s ezen eset Luning Jakabé, ki 1870-ben 103 éves korában halt meg Blackhenthban.

Régebben azt hitték, hogy a hosszu életü emberek leginkább a társadalom alsóbb osztályaiból kerülnek ki. Thoms ez állitást határozottan tagadja s a látszat okául azt emliti föl, hogy a fensőbb körökben az életkor pontos figyelemmel kisérésére jobban ügyelnek. Különben kétségtelen tény is, hogy az oly élet, mely erőltetett munkának nincs kitéve, tartósabb lehet. Szint ily költői elméletnek tekinti szerzőnk azon hitet is, mintha a régi jó időkben az emberek tovább éltek volna s fölhozza Sir Thomas Duffus Haray tanubizonyságát, mely szerint a 13—16-ik századokban 70 év már igen magas kor volt s akár az alsóbb, akár a felsőbb társadalmi osztályokból rendkivül ritkán érték el a 80-ik évet. Ugy látszik ennélfogva, hogy az életkor napjainkban átlag még emelkedőben volna, a mit főkép az észszerübb s tökéletesebb életmód idéz elő.

Mindamellett az élet rendes határát gondoskodás által meglehet hosszabbitani. A nők, kik az élet zajának nincsenek kitéve, kik aránylag nyugodt életet élnek, a tapasztalás s statisztikai adatok tanusága szerint a hosszuéletüek számában a nagyobb részt teszik. Grote, a hires bölcsész, mint özvegyének érdekes emlékirataiból meggyőződhetünk, apróságokra kiterjedő figyelme s csaknem pedans dietätikájának köszönheti, hogy 77 évet élt. S átalában kétségtelen, hogy a legtöbb ember betegségben vagy annak következtében hal el s csak igen kevesen jutnak a sirba tisztán végelgyengülés miatt.

A hosszu életü emberek életkorára vonatkozó adatokat Thoms lehetőleg összeszedte s 5 különféle okmányt különböztet meg: 1. Keresztelési bizonyitványokat. 2. Sirkövi föliratokat. 3. Az utódok számát. 4. A hosszu-életüek emlékeit. 5. Azok bizonyságát, kik ezen hosszuéletüeket már akkor öregekként ismerték, midőn ők maguk még fiatalok voltak. — Ezen okmányok közül a keresztelési bizonyitványoknak kétségkivül legnagyobb fontosságuk van, mindamellett ezek sem tekinthetők teljesen bizonyosoknak. Egy Billinge Mari nevezetü nőről keresztlevél által volt bebizonyitva hogy 112 éves korában halt meg, s ime később kiderült, hogy ugyanazon néven, ugyanazon községben élő más nővel cseréltetett össze, ki teljes 21 évvel

Vas. Ujs. 1867, 177 l.

A magyar miniszterek eskületétele a budai várpalota tróntermében.

partján is sok olynemü fát találtunk, mint a szigeteken.“

Ezen fa az ugynevezett *dammárfenyö* (dammara australis), mely a gyantát oly bőven szolgáltatja, hogy az ágak csaknem egészen be vannak vele boritva, s különösen a beteges fákon csepkönemüleg csüng alá, a fa tövénél pedig szabálytalan darabokban halmozódik össze. A hullámok tovamossák ezeket s a mélyületekben más korhadó növényrészekkel együtt letelepszenek vagy a tengerbe vitetnek. Tegyük föl, hogy a nagy évszakok változásakor az épen most leirt folyam egész vidékével együtt a tengerbe sülyedt, erre viziránvos rétegek rakodtak le a tengerből. A legközelebbi nagy évszak ezen vidéket boritékával együtt fölemeli, az emelkedések és sülyedések eltörlik az előbbi viszonyok nyomait, s évezredek után a dammárgyanta ugy tünik elő, mint földgyanta, mely rakásonkint ásatik ki a földből, vagy a hullámok által vettetik a partra, mialatt a sulyosabb kagylók és csigák, melyek talán mellette feküdtek, a mélységbe szállanak alá.

A borostyánkő kifolyásakor olyan híg lehetett, mint a magyar balzsam, mely a henyefenyőből serked elő. A balzsam gyanta- és szálló-olaj vegyülete. A légen elillan az olaj s visszamarad a gyanta. Ha a szilárddá lett s felületén még ragadós tömegre rovar száll, odaragad az mint a lépvesszőhöz és az uj folyóságtól beburkoltatik. Ha a gyanta már most a földbe jut, az állatka évezredekre be van balzsamozva. Minden része világos és sértetlen. Igy találunk mi többnyire zárványokat a borostyánkőben. Néha huzamosb idő telt el az utánfolyásig. Az állatkát befedte a penész, melyen most górcső segélyével a mult idők növényeinek alkotását szemlélhetjük. Hogy mohok és zuzmók is jönnek elő a borostyánkőben, önként várható, s a zárványokra nézve pedig megjegyezhetjük, hogy a szitakötő-féle állatok gyakorisága arra mutat, miszerint a borostyánkő-fa, mint a dammárfenyő, viz mellett nőtt s a partokat szegélyezte.

A keleti tengerről üzött borostyánkő-kereskedés ősrégi, s ha nem is állithatni komolyan, hogy a feniciaiak hajói a balti tengerpartokat fölkeresték, más helyeken mindazáltal összevásárolhatták és elterjeszthették azt. A borostyánkővel kézről kézre folytatott kereskedés az ismeretes és a hajósok által fölkeresett tengerekig terjedt. Hogy ilyen körülmények miveletlen népeknél is előfordulhattak, bizonyitják némely középáfrikai jelenetek, melyeket az ujabb földrajzi vizsgálódások tártak fel.

A kereskedelem főiránya egyenesen délnek tartott, a honnan Felső-Olaszországban gyakori volt a borostyánkő. A másik irány a Fekete-tenger partjaihoz vezetett, hol a szittyák laktak, a harmadik a Rajna és Rhone felé. A kereskedés többnyire szűcsárukból állott, de e mellett a borostyánkő is forgalomba jött. A régiek ennek lelhelye felől egész Neroig nem voltak tisztában s róla sok mesét beszéltek. Nem leend talán érdektelen Pliniusból, ki Krisztus után 79-ik évben halt meg, az ide vágó sorokat közölni:

„Bizonyos — mond Plinius — hogy a borostyánkő az északi tenger szigetein terem. Bizonyos fa kifolyó velejéből származik az, mint a mézga a cseresnyefán és a gyanta a fenyőfán. E szerint a fának fölösleges nedve, mely a meleg vagy hideg, vagy a tenger által is megkeményedik, ha az áradó hullámok a szigetekről magokkal ragadják. Hogy fenyőfajtól ered, onnan következtethetni, miszerint ha dörgöltetik vagy meggyujtatik, fenyőszaggal ég és illatozik. A germánok főkép Pannoniába hordják azt, honnan a velenczeiek veszik át, a mennyiben Pannonia közelében laknak, s az Adriai tenger körül elterjesztik. A Póhoz azért kapcsolta a monda, mert a földmivesek nejei túl a Pón más nyakkötők helyett még most is borostyánkövet használnak, részint ékességül, részint gyógyszerül, minthogy a torokmandolák, daganatát és a nyaklobokat megakadályozza. Karnuntumtól Pannoniában 600,000 lépésnyire (120 mérföldnyire) fekszik Germánia partja, honnan a borostyánkövet nyerjük. Ez csak nem régiben állapittatott meg, és még ma is él azon római lovag, ki a dolog megvizsgálása végett Julianus által, hogy a Nero vigjátékához szükséges készleteket előteremtse, odaküldetett, s a kereskedőhelyeket és tengerpartokat megjárván, oly mennyiséget hozott magával, miszerint a vadak elleni s az erkély védelmére szőtt hálók is borostyánkővel voltak megrakva. A legnagyobb darab, mit magával hozott, 13 fontot nyomott. Az is bizonyos, hogy a kő Indiában terem. Arkhelausz, ki Kappadóciában uralkodott, azt mondja, hogy a borostyánkövet, fenyőhéjjal beboritva, onnan kapják, és hogy azt szoptató disznó zsirjában megfőzve, simitják meg. Hogy eleinte folyós volt, láthatni a belsejéből kicsillámló tárgyakon: hangyákon, szúnyogokon vagy gyíkokon (?), melyek kétségtelenül a szivós nedvhez odatapadtak és a megkeményedéskor bezáratva, ottan maradtak.

„Különböző fajai vannak. Ezek közül a fehér legjobb szagu, de sem ennek, sem a viaszsárgának nincs különös becse; a barna-sárgát, főleg ha átlátszó, többre becsülik, ha nincs nagy fénye. Leginkább dicsérik a bor szinéről ugynevezett falerni borostyánkövet, melynek csekély fénye mellett még átlátszósága van és néha oly lágy, mint a kifőtt méz. Hanem az is említést érdemel, hogy atraczéllal és kecskefaggyuval bármi szinre festhető. Egyébiránt a borostyánkő, ha az ujjakkali dörgölés következtében életmeleget nyert, a polyvát, száraz leveleket és háncsot magához vonja, épen ugy, mint a delej a vasat. S a borostyánkőforgács kevés olajjal világosabban ég, mint a lenolaj. Mint ékszer, oly becsben áll, hogy annak kis alakját is drágábban fizetik, mint egy élő, egészséges embert; oly túlság, mely dorgálásra méltó. Egyéb kalandosságaihoz tartozik Neronak az is, hogy nejének, Poppéának haját, sőt ezt magát is egy költeményben borostyánkőnek nevezte. És minthogy a túlzás minden neménck vannak tisztelői, ezen pillanattól fogva a nők is felkapták ezen szint. Bizonyos haszna van még a borostyánkőnek a gyógyászatban, habár az asszonyok nem becsülik is ezen okból. Hasznos például gyenge gyermekeknek védszerül felkötni, sőt Kallistratus azt állitja, hogy az őrültség rohamai ellen minden életkorban jót tesz. Ő még egy különös nemét különbözteti meg a borosyánkőnek, melyet aranyszine miatt *Krizelectronnak* nevezett, mely különösen reggelenkint igen szép; a tüzet, ha közelében van, magához vonja és könnyen meggyul. A nyakon hordva, mindennemü lázt és más betegségeket meggyógyit, mézzel és rózsa-olajjal összedörgölve fülfájás, attikai mézzel vegyitve pedig a szem homályossága ellen jó. Mint por magában vagy mastix-szal vizben bevéve, gyomorbántalmaknál alkalmazható.“

Hasonlókép beszél Tacitus az ő Germániájában, noha egy emberkorral később jött világra. Ha ő azt állitja, hogy a borostyánkő csak a rómaiak nagyobb fényüzésével lett ismeretessé, ugy tévedésben van, a mennyiben arról Homér és más régibb irók is emlékeznek.

Minő értéke volt ez időben a borostyánkőnek, nem lehet biztosan meghatározni. A porosz tartományokban eddigelé kiásott legrégibb pénzek a 360—450-dik évből valók, s hihetőleg azon viszonajándéknak köszönhetők, melyet Nagy Theodorik az eszteknek adott, a hódolás fejében átszolgáltatott borostyánkőért.

A történeti okmányokban ezután csak az 1264-dik évben jön szóba a borostyánkő, midőn a német lovagrend annak harmadrészét kéri a püspök számára. Később ezen ásvány a kormány tulajdonának nyilvánittatott és még maig is az maradt. Annak szedése és árulása századokon át a legkegyetlenebb halállal büntettetett. A königsbergi bakó még mostan is kap dijt a borostyánkőügyben végbevitt szolgálataiért, ámbár már igen régen nem fordult elő ilynemü büntetés.

1837 óta a borostyánkő-szedést egyes partlakók bérelték ki, kiknek életviszonya ezáltal tetemesen javult, a nélkül, hogy az államjövedék fogyott volna. Azóta olyaknak is meg van engedve a partokhoz közeledni, kik nem borostyánkövet keresnek, s a közlekedés minden irányban emelkedett.

Jelenben a borostyánkőnek legcsekélyebb kelete van saját honában. A divat hidegen hátat forditott neki. Ellenben tetemes küldemények szállittatnak Oroszországon át Khinába és Tibetbe, továbbá Törökországba, és Alexandrián keresztül Áfrika belsejébe, hol a négerek, kik vele magukat ékitik, olyforma nézettel lehetnek felőle, mint egykor a görögök és rómaiak Nero előtt.

A borostyánkő vegytani tulajdonaiban hasonlit a többi gyantákhoz. Ebből is készitnek kenczét (Firniss), hogy a fát és a hasonló anyagokat a korhadás ellen biztositsák. A borostyánkő-kencze következő módon készül: A borostyánkövet megolvasztják s azután kihütik. Ezáltal az sötét-barna, merev és dörzsölékeny lesz, következőleg elveszti eredetiségét. Nincs oly szer, melynélfogva a borostyánkő-darabokat egyesitni, vagy feloszlatás és szálladék által ujra előállitni lehetne. A sajátlagos ásványtermészet mindig elenyészik. A borostyánkő-gyanta meleg hozzájárultával terpentinolajban feloszlattatván, ha szükséges, még tiszta lenolaj-kenczével megritkittatik. A borostyánkőkenczével fénymázolt áruk kevésbbé fénylők, de fényök állandó, szinök pedig sárgás.

Az apróbb borostyánkő-darabok, valamint a feldolgozásnáli hulladékok is más füstszerek közé vegyitve, azoknak jó illatot kölcsönöznek.

A borostyánkő klárisoknak vagy más eszközöknek dolgoztatik fel. Ama czélra apró, kerekdek darabokat választanak, melyeket az anyag kimélésével golyókká idomitanak. Minthogy az eladásnál sok függ a sulytól, azért az alak szabályszerüségére nem sokat adnak. A honnan a leesztergázás és csiszolás szabad kézzel történik. Gép által ugyan szabályosabb alakot nyernének, de igen sok anyag elveszne. A golyó-alaku darabok aztán átfuratnak, hasonnemüségök szerint osztályoztatnak és kereskedésbe hozatnak.

De oly művek is készülnek a borostyánkőből, melyek már több művészetet és izlést igényelnek, péld. pipaszopókák, késnyelek, tűtartók, szelenczék, gombok, karpereczek, haj- és homlokékek. Az öreg Európában jelen korunkban kevés becsülői vannak az emlitett tárgyaknak. Ócsárolják a borostyánkőn, hogy ha földre hajittatik, könnyen darabokra törik, hogy a vigyázatlan használatnál puhasága miatt könnyen megrepedezik és érdes felületet nyer, hogy vén korában elmállásnak mutatkoznak rajta nyomai; de ha már egyszer szép és szépségét nehány évtizeden keresztül megtartotta, lehet-e még tőle többet kivánni? — A változó divat különben is elvetné azt, ha már a szem évek hosszu során át nézte. Dr. *S. J.*

A párisi világkiállitás.

II.

A könnyedség, élvezetvágy és jó izlés szelleme mindenütt nyilvánul, a hol csak francziák tényezőkép fellépnek. Nem maradhatott az véka alá rejtve e kiállitás alkalmával sem. Ott látható a kiállitási palota, melynél az óriási mérv egyáltalában nincs a csin és kényelem hátrányára, — ott a palota környezetén, melyben Alphand, a bolognei erdőcske teremtője uj genialis herculesmunkát hozott létre s ott a belső berendezésen, melyben, ha van is az egyes kiállitóknak érdeme: az egésznek genialitása a francziáké.

A parkozat valamennyi ága teljes összefüggésben áll a palota fekvésével s arányaival, egyes szakaszai folytatásául tekintendők a központból ék alakban kiszélesedő egyes épületfolyamoknak s miként azok, hasonlóan körben futnak a csoportozat körül. Az átmetsző fasorok ugy alakitvák, hogy rólok a folyosókon elhelyezett összes kiállitmányokat tárgy szerint mintegy 506 lábnyi hosszuságban végig vizsgálhatni, mig a ki az egyes tárgyakat ország szerint akarja látni, annak csak le kell oldalt az illető csarnoksorra a fasorból lépni. A legegyszerübb felosztás ez, távol minden tömkelegszerüségtől s az eddigi kiállitások test- és lélekfárasztó zűrzavarától.

E park maga is egy kiállitás. Az eddigi kiállitások látogatóinak nem igen lehet arról fogalmuk, a mi itt együtt van. Valamennyi ismeretes nép sajátságai képviselvék itt, s a gyüjteménynek csak halvány képét nyujtjuk, elszámlálván, hogy van itt angol és amerikai farm, chinai és japani ház, török és mór fürdő, mosé, libanoni ház, ó egyiptomi templom, karavanseráj, siami elefánt-ól, ind kunyhó, orosz isba és yurta, spanyol hokhateria, svéd nyárilak, svájczi és hollandi tehenészet, olasz kávéház és osteria, kolibripalota, templom, betonnal kirakott tó, melynek közepén roppant sziklán óriási világitótorony emelkedik, alagut, botanikai diorama, cserkesz lakház, Vasa Gusztáv háza közel a „magyarok sétányá“-hoz (avenue de Hongrie), tiroli, felső ausztriai, oláh, stájer ház, lovarda, pálmaház, különféle üzdék, madárkalitka, szobrok, kutfők, sajtkészitő ház, camera obscura, halastó, gyémántköszörüs műhely, javai ültetvény, tyukól, keleti bazár, vadásztanya, opiumgyár, sütődék, könyvnyomda, és temérdek épületminta, édes viztartó, tengerviztartó, mindkettő növényekkel s halakkal, nemzetközi szinház, melyen hires művészek fognak minden nyelvü szinmüveket előadni. Külön épületek várják a hangversenyző müvészeket, olasz némajátékosokat, persa bajadereket, breton mysteriumelőadókat, afrikai tánczosokat, s minden faju, nyelvü és rangu komédiásokat. És nem kell hinni, hogy ezek csak paránymintázatok; mindnek meg van a sajátságok hűségén kivül a maga méltó tere.

A vendéglőkben minden van, mi az inyenczeknek kedves, s a különböző népek itt is hü másolatban lelik sajátságaikat. A magyar csárda kissé csinosabb kiadásban hű mása a magyar parasztháznak. Az eresz, a szalmafödél, benn az asztalok és

Székely Bertalan: Képmás.

Névjegy

Kis név voltam
Nagy névjegyen,
Vizitelni
Mentek velem.

De hiába
Kopogtattak,
Zárva volt az
Ajtó, ablak.

Szivem sarkát
Behajtották,
Nem volt otthon
A boldogság.

Falu Tamás

Új Idők, 1928. ápr. 15. 16.

Yva

— Elbeszélés —

Irta: **Pekár Gyula**

Kacag a nap, ujjong az Adria káprázata, a melegedő április opál ködén át álomba vész az albán part. Pokolian zord ez az akrokerauniai bércfal, vízben álló fekete grottáit valóban az alvilág, a Tartaros bejáratánál képzelte az antik világ — feljebb a tornyosodó hegyszörny, a mithikus, havas Chimaera vicsorítja jégfogait a lenn mosolygó tavaszi enyhületre. A nagy Lloyd-hajó metsző éle, mint serény acél, szorgalmasan szeli, szabja a tenger redőtlenül sima, végnélküli kék szövetét... A partról naranes, mirtusz és salviaillat suhan a zefirrel felénk, ahogy a jókedvű Bartole kapitánnyal beszélgetünk a fedélzeten. Öten vagyunk, de főként a bécsi professzor, meg a rajongó angol Lady viszik a szót. Mindketten homéristák s Odysseus szerelmeinek a nyomait keresik: Kalypso-szigetét, Nausikát, aztán persze Medeát, ki Jázonnal szökve apja elől, épp itt ontotta öccse vérét a tengeren. A kapitány ámultan szól közbe:

— Furcsa... Látják azokat a vérfoltszerű nagy vörös csikokat a naplementi tenger színén? A parti nép szerint a sok ezer éve ártatlanul kiontott vér az s az albán, ha bosszút fogad, erre a „tenger vérére" esküszik. Korzika mellett ez a bosszú második hazája. Itt az antik pokol bejárata előtt hosszú az élet, hosszú a halál, a nép a léggel szívja magába a boszszút...

— A Medea emléke, — borzong a Lady, — nyilván a kolchisi apa ősrégi kielégítetlen bosszúja él tovább... S ön, kapitány úr, ön valóban tud ily eseteket...

— Akár százat, mylady, itt van például...

Bartole nem folytathatta. Tulajdon e percben növekvő zsivaj mordult fel a nehezedő homályban a hajó orra felől. Olasz, szláv, német, görög, albán káromkodások, női sikoly, dulakodás, zuhanás, majd pisztolydurranás... Rohantunk lefelé, jött már a lihegő *nostruoms:* „csata, *signor capitano,* öt görög, meg egy albán!" Bartole revolvere fokával tört utat a lázas tömegen át:

— No, ez csak az a bolond janinai Szkender lehet...

— Ő az, *signor capitano,* a felesége miatt... a görögök szemtelenkedtek Yvával.

Hamar előre az olaj és hagymabűzös hajófolyosó vaslapjai közt! A félhomályban vadul nyüzsgött ott az egész Balkán és Levante: istriánok, dalmaták, montenegróiak, törökök, hellének, arabok, örmények, krétaiak taszigálták egymást s a sok fez, turbán, mirdita süveg, junák-sipka alatt megannyi vörösödő homlok izzott. A csörrenő rézveretes handsárok közül egy szaloniki zsidó bujt elő s imaszíjával a középre mutatott:

— Akadályozza meg, kapitány úr... az a szegény görög pénzzel tartozik nekem!

Ott, az árboc melletti kicsi, nyilt téren egy fehérzekés, fehéröves, tagbaszakadt óriás térdelt. Kis fehér fezének hosszú bojtja a sasorros, nemes bronz arc kajla bajuszára lógott, a bajusz alatt, a dacos szájban késpenge villant, szeme pedig úgy szikrázott, akár a lőporhordó égő gyutacsa. A szív elállt: mindjárt jön a robbanás... Az óriás két, már-már alig kapálódzó, európai ruhás, vigécforma görögön térdelt és vasmarokkal fojtogatta őket. Várt; a bosszú gyönyöre düktetett torz mosolyában, közben a mellette térdelő s öklével hadonázó feleség tüzelő szavára ügyelt. Törökös pompájú, nyers epiruszi szépség, egy parasztta lett antik istennő volt ez az asszony, afféle bódító vadvirág az albán szirtek meredekjéről, jaj annak, aki az ilyennek utána nyúl! Vad báj volt még a dühében is, ahogy a szemét kaparta volna ki a földretepert két embernek; az aranykereszt, a sok aranypénz csillingelve csörgött a szobormellén, ahogy az ura revolvergolyótól ért véres vállához kapott:

— Eressz, én harapom át a torkukat!!... Öten akartak lefogni, hol a többi három? De ez a kettő meg is csókolt... Igen, megcsókolt, azzal a komisz görög varangyszájával... itt... itt...

A professzor az albán szótárát bujta, de voltakép felesleges volt, a paraszt istennő oly ádázul karmolta a csókok helyét a telt karján, hogy nem lehetett azt félreérteni. Majd az ajkát dörzsölte s undorral köpte le a két görögöt. Szoknyája megöl fehérfezes kisfia visított elő s a gyerek buzgón nyujtogatta a rézveretes pisztolyt apja felé. Szkender hátramordult:

— Csend! A bosszú az enyém. Vedd ki a kést a számból, úgy... Előbb ezt a kettőt. Aztán a többit. Hol az a többi három?

Hörgő jajszó a vasmarka alól. A többi három görög bujkálva menekült, ki a jégszekrény, ki a vitorla, ki a kötélcsomó alá. A kapitány odaugrott:

— *Santo Cristo,* mit csinálsz? Ereszd el.

— A bosszú az enyém, szisszent az albán vérbenforgó szemmel, — kinek mi köze hozzá?

— Rajta már! — uszította az asszony — engem öleltek, a feleségedet, hallod-e?

Bartole az óriás vállára tette a kezét. Halkan szólt:

— Szkender, nézz rám, emlékszel?

Kedvetlen dünnyögés:

— Emlékszem, kapitány úr...

— Most két éve Durazzóban a zsandárok elől a hajómra menekültél. Megmentettem az életedet. Te akkor megigérted...

— Megigértem, kapitány úr...

— Nahát akkor ereszd el azt a két görögöt azonnal!

— Gyáva! — tombolt az asszony, de a két görög máris reménykedve kapálódzott az albán térde és habozni kezdő vasmarka alatt. Szkender küszködve alkudozott:

— Könyörgök, kapitány úr... Fekete méreg a bosszú, ki kell köpnöm, különben bennem rohad és engem öl meg...

— Dehogy is rohad benned, Szkender, súgta a kapitány, — csak épp itt ne az én hajómon... Csak holnap reggelig várj... Hajnalban úgy is mind kiszálltok Korfuban, ott csinálhatsz, amit akarsz, érted?

Bartole hátrahunyorított felénk:

— ... Ott a csendőrség majd vigyáz... Tehát Szkender, kezet rá, nem nyulsz hozzájuk hajnalig...? Nos?

— Nyomorult, — vijjogott az asszony, — rád se nézek többet!

— Csend, Yva!

Yva dühösen lépett hátra s keresve kereste azt, ami fájjon: teli ököllel csapott az ura golyótól ért véres vállára. Szkender felszisszent, de felkelt s a szokásos nagy fogadalmat mormolva kezet adott a kapitánynak. Rá se nézett a térde, a marka alól menekülő két görögre, — hej futottak azok, mint a nyulak, négykézláb gurulva tüntek el a bámész tömeg szétvetett lába közt...

*

LOTZ KÁROLY: FÜRDŐ NŐK.
Özv. Fenyvessy Károlyné úrnő tulajdona.

SZÉKELY BERTALAN: LÉDA.
Szépművészeti Múzeum.

Gerő Ödön: Az art kiállítás-
Magyar Művészet 1925.

Magyar remekművek a Szépművészeti Múzeum kincsestárából. Székely Bertalan: Merengő nő

— Igenis, tekintetes uram, ez a kívánságom. Tőkére, kamatra.

Elmosolyodtam.

— Tőkéről, kamatról nincs itt szó, mert ez nem polgári per. No de ez mellékes. Hát azt mondja meg mindenekelőtt, hogy mikor és hol történt az eset?

Muli Antal, mint az élet dolgaiban járatos ember nyilván föl volt készülve a kérdésre, mert rigorózus pontossággal adta meg a feleletet.

— Egyezerkilencszáztizenegy május hónap negyedikén, Flórián napján, csütörtökön, éppen déli harangozáskor.

A ceruza kiesett a kezemből.

— Hogy mondja? Kilencszáztizenegyben? . . .

Energikusan bólintott a fejével.

— Egyezerkilencszáztizenegy május . . .

Közbevágtam.

— Jó, jó, azt tudom, hogy nem kétezerben! Ebben nem lesz tévedés. De hisz ennek már több, mint húsz esztendeje!

Muli Antal belebökött a mutatóujjával a levegőbe.

— Hát több. Ippen ezér mondom, hogy tőkére, kamatra.

Legyintettem a kezemmel és egy félig önkénytelen mozdulattal félretoltam a papirost, amely a „tényálladékot" lett volna hivatva megörökíteni.

Muli Antal nyilván megértette a mozdulat jelentését, mert meghökkenten nézett rám és halkra csuklott hangon kérdezte:

— Nem tetszik vállalni a tekintetes úrnak? . . .

Válasz helyett én is kérdeztem:

— Mondja csak, mért nem perelt akkor mindjárt, mikor az eset történt?

Muli Antal vállatvont és csendesen felelt.

— Hát egy azér, kérem, mert akkor még a sógorság megvolt, élt a szegény első feleségem, oszt nem is nyugodott addig, amíg össze nem békített a bátyjával, más meg azér, kérem, mer akkor még nem is vótam rászorulva arra az egypár pengőre . . .

— Micsoda egypár pengőre?

— Aki a pofonér jár, mint felperesnek. De azóta a sógorság is megszünt, a jó világnak is vége lett. Rettentő nyomja az embert az idő, ami kis szegénység még a portámon van, a mind le van foglalva, kereset semmi sincs, hát így gondoltam meg a dolgot, mit hagyjam én a jogos követelésemet ott veszni Kun Ádámnál, akinek jobb sora van, mint nékem. Be lehet azon hajtani háromannyit is, mint aki nekem jár, ha tekintetes ügyvéd úr egy kicsit megnyomja a dógot.

Most már aztán nem volt több kérdezni valóm Muli Antaltól, aki nyilván „könyvei átvizsgálása alkalmával" akadt rá erre a kitűnő küntlevőségre. Előzetes vigasztalásul átnyújtottam neki egy szivart, azután szép csöndes szóval elmagyaráztam neki, hogy bizony ezt a tételt törölni kell a főkönyvből. El is késett vele, de akkor se lett volna belőle semmi gyarapodása, ha nem vár, amíg a dolog huszonkét esztendeig kamatozik. Mert a pofon az nem takarékbetét.

A kliensem hervadozó kedvvel hallgatta végig a magyarázatot. Bánatosan csóválgatta a fejét és olyan földúlt lelkiállapotba jutott, hogy búcsúzóban sehogy se találta a süvegét, amit le se tett a kezéből. A szivar nyilván nem könnyítette meg kellően a szívét, mert szükségesnek érezte, hogy a terhét megossza velem. Mert, mielőtt kifordult az ajtón, még helyesnek tartotta, hogy felvilágosítson:

— Hát akkor megkárosodtunk, tekintetes ügyvéd úr, mind a ketten. Mer úgy számítottam, hogy felesbe adom a pert. A fele annak, amit a törvény ád, a tekintetes úré lett volna a fáradságáér.

Uj Idők 1933. 8 sz

Boldogország

— Úti jegyzetek —

Irta: **Cholnoky Jenő**, egyetemi tanár

A német vasúti kocsik most meglehetősen el vannak hanyagolva. Annál kényelmesebb és szebb volt az a svéd hálókocsi, amelyikben Stettin felé haladtunk. Praktikus és kényelmes, talán csak a középeurópai hálókocsik mosdó-fülkéje jobb, mint a svéd hálókocsik mosdója. De ha maga utazik az ember egy fülkében — és ez most a megcsappant forgalom idején a leggyakoribb eset, — akkor kényelmesebb ez a svéd mosdó.

Malmőben át kellett szállnom rendes II. osztályú kocsiba. A kocsi közepén terem van, karosszékekkel, asztalkákkal. Az utasok télikabátjukat a folyosóra akasztják. Nem félnek, hogy valaki elviszi. Emiatt a fülkékben sokkal kényelmesebb a hely. A nagyobb koffereket sem viszik be a fülkébe, hanem a kocsi előterében levő, kényelmes stelázsikra helyezik és nem félnek, hogy valaki, közbeeső állomáson, „tévedésből" másét emeli le. A teremben foglaltam helyet. Rendkívül tiszta minden, mert a svéd vasútak legnagyobb része a „fehér szénnel" dolgozik, a vízesések erejét használják föl elektromos áram termelésére s minden svéd vasút elektromos.

Malmőben ujságtudósító kisasszony libbent föl a vonatra s beszélgetést kért; tudta, hogy ezzel a vonattal utazom Stockholmba. Rendkívül kedves, intelligens úri lányka volt s gyorsírással jegyezte mondásaimat. Néhány nap mulva kezembe került az illető malmői újság, bizony abban olyan okos, talpraesett „beszélgetés" volt, hogy öröm volt olvasni. Nálunk az ilyen „beszélgetések" (interjúk) némelykor igen gutaütő módon szoktak kiütni.

Nagyon hosszú az út Malmőtől Stockholmig, reggel 8-tól este 8-ig tart, korán sötétedik s így hosszú az este. Kiraktam pasziánszomat a szalonban. Az egyik svéd öreg bácsi roppant érdekkel nézte, anélkül, hogy alkalmatlan lett volna. Amikor aztán nem ment ki, bosszúsan a térdére ütött, de megijedt és szégyenkezve kért bocsánatot. Fölismert, mert délben már árusították a vonaton a Svenska Dagbladot s ebben benne volt az arcképem. Ennek következtében különösen előzékenyek és udvariasak voltak, még az étteremben is megkülönböztetett elbánásban részesültem.

Stockholm rendkívül szép és tiszta. Már útközben kezdett havazni, estére nagy hóvihar volt, Stockholmot vastagon eltemette, de mindjárt eltakarították s az utcákon megjelentek a síjezők. Minden gyerek, még ha öklömnyi is, sijezik. A sijt sijnek mondják, a svédek is, meg a norvégek is, így kell tehát átvenni a magyar nyelvbe, így könnyebben kezelhető nyelvünkben, mert rendesen minden magánhangzóval végződő szó végén ott a j hang (báj, háj, táj, száj, máj, haj, vaj, baj, raj, fej, tej, szíj, zaj stb.) Igy aztán nem is lehet vitás, hogy síjeznünk kell és nem sízni vagy síelni.

Nagyszerű látni a sok szöszke gyereket, kénysepről-kosztümbe öltözött bakfist, amint össze-vissza surrannak a friss havon s a karambolokon nagyokat nevetnek. Az autók csodálatosan kíméletesen járnak köztük s egyáltalában nem bosszankodnak és különösen nem gorombáskodnak a gyerekekkel, ha valami szövevényes karambol következtében az út havában hempereg egy tucat gyerek.

A stockholmi Carlton-Hotel olyanféle, mint nálunk a Pannónia. A jó középosztály, a vidéki dzsentri szállodája. Egész lakosztályt bocsátottak rendelkezésemre s gyönyörködtem abban a racionális kényelemben, amivel a szobák be vannak rendezve. Mindenütt van telefon, minden szobában s a legegyszerűbb módon kaphattam volna kapcsolatot budapesti lakásommal, csak egy kicsit drága mulatság: több, mint 16 pengőbe kerül onnan Budapestre telefonálni.

A svéd-magyar egyesületben néhány ott élő magyaron kívül sok-sok magyar-barát svéd egyesült s rendkívül lelkesen dolgoznak hazánk érdekében. A szervezés érdemének oroszlánrésze Leffler Béla urat illeti, a stockholmi főiskolai magyar intézet igazgatóját. A zenekarok nagyon sok magyar nótát játszanak, minden étlapon magyar ételek is szerepelnek stb., stb. Bámulatos az a szimpátia, amivel iránt unk viseltetnek!

Mintegy húsz évvel ezelőtt jártam utoljára Svédországban. Akkor a Spitzbergákon voltam először egy hónapig s onnan jöttem vissza Stockholmba. Egész láda szennyesem volt. A szobalány olvasatlanul fogta bugyorba a szennyest és vitte mosatni. Első pillanatra meghökkentem, de aztán, gondoltam, legalább próbára teszem a svédeket, hogy igazán olyan becsületesek-e, mint mondják. Feleségem idehaza leltárral adta át a fehérneműt, tehát tudtam, mennyinek kell viszszajönnie. Három napig szorongó érzésem volt, csak otthon meg ne tudják, hogy ilyen balek voltam! De harmadnapra ott volt szobámban a fehérnemű, gyönyörűen kimosva, kivasalva, a hiányzó gombok fölvarrva, a szakadások megvarrva stb.) Nem hiányzott egyetlen akvarell-rongy sem!

Többször tettem még próbára a svédeket, akarva vagy nem akarva, de mindig csak a legmegnyugtatóbb eredményt könyvelhettem el. Olyan jóleső érzés az, hogy lehetne minden nemzet ilyen tisztességes, becsületes. Mennyivel kevesebb dolga volna az embernek! Dehát ahhoz az a magas lelki műveltség kell, amely különösen a svédek tulajdona. Mindenki tud írni, olvasni; analfabéta az országban nincs.

És bár mindenki becsületes, tisztességes ember, mégis sokkal gazdagabbak a svédek, mint mi. Pedig országuk nagyon mostoha. Skandinávia, Finnország és Észak-Oroszország területét mintegy 15—20.000 évvel ezelőtt még hatalmas jégtakaró borította, mint ma Grönlandot. Ez a jégtakaró mozgott, óriási glecscserekké ágazva, nyomult nyugaton a tengerbe. Az óriás-gleccserek nyomán keletkeztek a fjordok, az ország belsejéből meg a jég lesúrolt minden laza anyagot s csupa szikla maradt a felszínen. A keményebb részletek dombok alakjában maradtak meg, a puhább részleteket mélyen kivájta a jég s a jég eltávozása után ezekben a mélyedésekben megállt a víz. Igy keletkezett Svédországban a több ezer tó. Finnországban eddig már több, mint egymillió tavat olvastak meg.

A tavakat részben betemették a folyók hordalékkal meg a növények tőzeggel. Másutt meg a vonuló jégtakaró hagyott hátra morénákat. A kitöltött tavak és morénák az ország egyedül művelhető

Magyar gyüjtők kinesesházából. Női arckép. Székely Bertalan festménye. (Ernst-aukció)

Bory hazakisérte a leányt, hosszú hallgatás után megszólalt:

— Boriska!

A leány tiszta, kérdő tekintete hirtelen rámeredt s finom várakozó mosoly ébredt a szája körül.

A fiú szemehéja leereszkedett.

— Csak azt akartam mondani, Boriska... Emlékszel-e még, amikor olyan jó voltál... Amikor a sebem bekötözted?

A leány elkomolyodva válaszolt:

— Ó, hogyne! Olyan nagy valami volt az?

A fiú a homlokát megemelve fürdette a langyos estében.

— Örökké fogok erre emlékezni... Angyal vagy, Boriska... A te ujjaid... Puhák az ujjaid, mintha mindig hárfát pengetnél.

A leány kurtán, forró hangon fölnevetett:

— Bolondos vagy! Tésztát kell nekem gyurni és nem hárfát pengetni.

Ezzel hirtelen elkomolyodott.

Bory nemsokára kiment egy külföldi egyetemre s csak évek mulva jött haza. Alig volt otthon egy pár órája, a hugához betoppant Boriska. Kifeslett, nagy leány állt előtte. Mikor kezet fogtak, szótlanul nézték egymást, valami ismeretlen, idegen mosollyal.

Kinn finoman, üvegcsengőket rázott a szél a virágzó cseresznyefák ágai között. A méhek döngése bezsongott. Az ablakba álltak ösztönösen mind a ketten s kibámultak a fény zuhogásába.

A leány várta, hogy a fiú mondjon valamit, de az nem szólt. A természet himnuszából csak a bánat szakadt a szívére. A leány már okosabb, nyiltabb eszű volt. Nem volt arra szánva, hogy ő kezdjen valamit.

Uj Idők 1929. dec. 15. 57.

Az ő sorsa az volt, hogy tiszta, őszinte kis szívét valaki akarja s akkor viheti őket a virágos hajó.

— Nos hogy vagy, Feri? — kérdezte a leány Boryt, egy kicsit csalódottan.

Játszott a kesztyűjével s valamit várt.

Bory vállat vont.

— Csak vagyok.

A leány szeme ráfénylett az arcára.

— Sok szépet láttál, Párizsban? Sok pompás, érdekes nőt is?

Bory bólintott.

— Láttam.

A leány egy picit elfordult, Borynak valami melegen feláradó öröm szitált fel az emlékeiből, amint mondta:

— Nézd, Boriska!

Ezzel a homlokára, a sebhelyre mutatott.

— Még megvan, Boriska ... És meg is lesz, amíg élek.

A leány odapillantott komolyan a forradásra.

A fiú hirtelen elkapta a kezét.

— Nem vagy menyasszony, Boriska?

A leány hirtelen pirulva fordult felé:

— Tán gratulálnál?

— Nem, Boriska. Senki sem érdemelne meg ... A te jó szívedet nem.

A leány csalódottan felelte:

— Gondolod, Feri?

Aztán újra évek teltek el. Bory hazajött s tele volt bizonytalansággal. Már megvolt a diplomája s most el kellett volna helyezkedni. Itthon nem kapott alkalmazást s csak egy kis német városban, egy gyárban volt kilátása arra, hogy elhelyezkedhetik.

Az édesanyja, mielőtt Bory elutazott, vacsorát adott s meghívta a Bory régi pajtásait, akik még akkor otthon voltak, mindenkit, aki a hócsatákban résztvett valamikor. A lányokat is, akik még férjhez nem mentek.

A legény már előre örült, hogy Boriskát viszontlátja. A vendégek már mind együtt voltak, csak Boriska hiányzott. Bory leste az ajtót, az órájához kapkodott, amíg végre meg kellett a vacsorát kezdeni. Boriska nem jött.

Bory érezte, hogy valami történt. Tíz óra felé a telefonhoz lépett, hogy felhívja Boriskáékat, de hiába csengetett, a telefonhoz senki sem jött.

Csak másnap tudta meg, hogy Boriskát eljegyezte a város egyik leggazdagabb földbirtokosa.

Bory úgy érezte, mintha az égről a csillagokat leráncigálták volna. A leánynak mégis meg kellett volna mondani, hogy mi történt vele! De aztán eltűnődött ezen a gondolaton is. Miért kellett volna megmondani? Mi kötelezte erre?

De azért sajgott a szíve. Aztán mélyen elpirult. Vagy hogy ő szereti Boriskát?

A fejét megrázta. Ez nem az az érzés volt. Boriskát mindig úgy képzelte el, akihez soha senki egy ujjal sem nyúlhat. Aki megmarad az ő képzeletében annak, akinek gondolta, amikor a sebét gyengéden bekötözte.

Forróság futott át a testén, azután hirtelen megeredtek a könnyei.

Nem is akarta a leányt többé látni. Hamar elutazott. Talán tíz év is eltelt, amikor először találkozott újra vele. Akkor született meg az asszony ötödik gyermeke. Az élet rohant. Fáradtság és hervadás érzett az asszony arcán, de azért Boriska nem volt boldogtalan. A gyermekei életét élte. Azok szenvedését és boldogságát. Ő maga sohasem akart semmit: másoknak pengette a hárfát lágy, puha ujjaival. Néha-néha, nagyritkán, amikor úgy évek múlva a gondolatai egyszer-egyszer befelé fordultak, egy kicsit meghökkent. Néha busongás lepte meg, de ez csak rövid ideig tartott. Kértek tőle hamar valamit. Talán egy kis ruhácskát kellett megölteni, valahol vigasztaló szót mondani, más könnyeit letörölni ...

Most ott állt a férfi az asszonnyal szemben, egy augusztusi délelőtt, úgy mint régen, csak azzal az érzéssel, hogy ime az élet már eltelt.

Borús, végtelen melankólia fogta el, ahogy az asszony arcát nézte.

— Ugy-e megcsúnyultam? — szólalt meg keserny̆ós mosollyal az asszony.

De azért a szeme olyan volt, mint régen. Aztán a hangjában is megcsillant az az édes, meleg zengés, ami mindig a jóságot és szépséget juttatta eszébe Borynak.

— Az vagy, aki voltál —szólt Bory komolyan — a fiatalság elmúlik, Boriska. Ezen nem lehet változtatni. Fájlalod?

Az asszony enyhén vállat vont. A mozdulatából újra érezte Bory a régi bájt és a tisztaság naiv odaadását. A Bory szemébe pillantott melegen.

— Istenem! Nem értem én rá gondolkodni. Oly hamar eltelt az élet! Már a gyerekek is kirepültek. Csak egy van még otthon.

Hirtelen a Bory keze után nyúlt.

— Gyere ki Feri, a tanyára. Úgy elbeszélgetnénk. Most az uram sincs itthon. Földvárra ment pihenni.

Bory mosolygott. A kalapját a homlokáról megemelte s odamutatott a forradásra.

— Még mindig megvan, Boriska!

Az asszony röpke pillantást vetett a Bory homlokára. Elpirult s csak ennyit mondott:

— Ó, te!

Mikor Bory kiment a tanyára, bejárták a kastély környékét. Boriska megmutatta a hatalmas baromfiállományt, a csikókat, teheneket, azután a virágait.

— Sok öröm van ám itt — nézett őszintén a Bory arcába. Sok élet. Mindennap új élet, új elmúlás.

Éppen a tanyás háza elé értek. Egy ványadt, ráncosarcú asszony mosott a ház előtt, egy akácfa árnyékában. Az asszony megállt s odakiáltott a tanyásnénak:

— Mondja csak Bozsóné a nagyságos úrnak, hányadik gyereke született az elmúlt héten?

A tanyásné felriadt, vizenyős tekintetét ráemelte Boryra s készségesen felelte:

— Az első a második tucatba.

— Szóval a tizenharmadik, — nézett rá Boryra az asszony mosolyogva.

Nevetett, a szeme gyermekesen megcsillant.

— Így van nálunk, kedves barátom. Nekem is volt fél tucat.

Ezzel beleakasztotta hirtelen a karját Bory karjába s megindult vele a gyümölcsösbe. Hozzásimult a férfihoz.

— Úgy szeretném, ha többször jönnél ... vagy ha mindennap látnálak ... úgy mint régen, amikor gyerekek voltunk.

Aztán hirtelen megállt s a gyümölcsöst beszegő verbénák felé mutatott:

— Nézd. Micsoda finom és pompás színek! Úgy szeretem a virágokat, Feri ... A virágokat, gyerekeket, felhőket, Feri. Meg a kis gyapjas bárányokat ... Tavasszal a füvet, mikor minden kizsendül ... A muzsikát, a szép gondolatokat.

Ha szereti az Uj Időket, kérjük, közölje velünk azoknak az ismerőseinek a címét, akikről feltételezi, hogy előfizetnének az Uj Időkre, ha ismernék. Díjtalan mutatványszámot szeretnénk nekik küldeni.

SZÉKELY BERTALAN (1835—1910): LOMBOS ERDŐRÉSZLET
O. M. Szépművészeti Múzeum

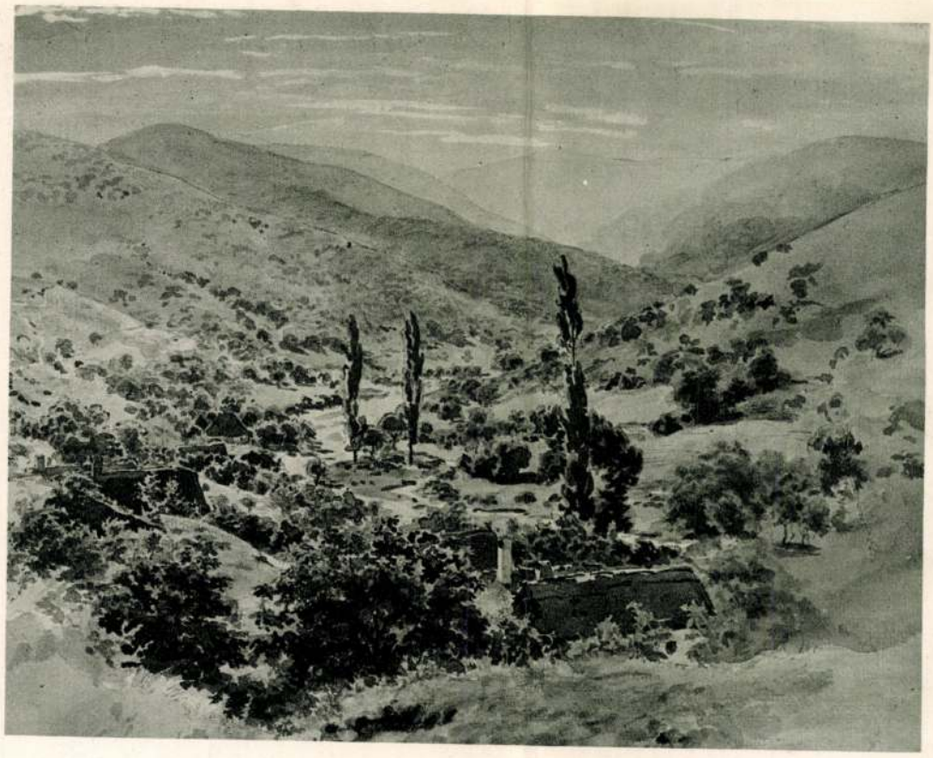

SZÉKELY BERTALAN: VISEGRÁD. Vízfestmény
O. M. Szépművészeti Múzeum

MUNKÁCSY MIHÁLY (1844—1900): ERDŐ MÉLYE

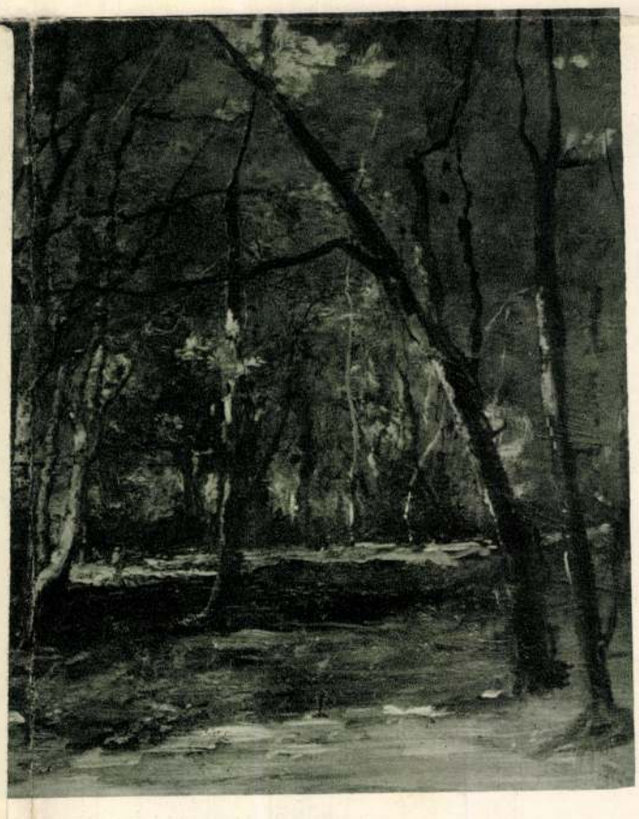

Y MIHÁLY: ERDŐ BELSEJE

RÉSZLET SZÉKELY BERTALANNAK
A VAJDA-HUNYADI CIKLUS ÖTÖDIK KÉPÉHEZ
KÉSZÍTETT NAGY KARTÓNJÁBÓL

Művészet 1902.

Ezzel szakítanunk kell. Becsüljük meg magunkat s nyissunk nemzeti kulturánk munkásainak szabad pályát. Ha csak magukból, a maguk lényéből, környezetükből teremtik meg munkáikat, úgy nemsokára eljön az idő, a midőn teljesen érvényesül népünk egyénisége, és kiépül nemzeti kulturánk.

Igaz, hogy ez a tökéletes szabadság sokféle veszedelmet rejt magában. A túlcsapongás, éretlenkedés és szertelenség könnyen hamis világításba helyezheti kulturmunkánkat. De ennek is megvan a maga ellenszere, szabályozója. A tudomány segítségével lassankint megalkothatjuk nemzeti egyéniségünk képét. Egyelőre, igaz, még csak a kezdet kezdetén állunk e részben is. Mert ezen a téren is megszoktuk azt, hogy frázisokra hallgassunk és önmagunkat ámítsuk. Büszkék vagyunk dicsőséges multunkra, kultuszát űzzük a hősöknek, nagyra tartjuk lovagiasságunkat, bátorságunkat, hazaszeretetünket, tanulékonyságunkat, politikai okosságunkat, a helyett, hogy előítélet nélkül való becsületes önismeretre törekednénk. Igaz, hogy a pszichologia, a néprajz, a folklore, a történetkritika, a szociális tudományok nem egy fénysugarat vetettek már népünk egyéniségére, a melyet oly sürű homály fedett eddig. De nyilvános életünk elzárkózik ezeknek ismerete elől. Jaj annak, a ki a sablónos frázisoknak ellent mer mondani. Megkövezik, mint afféle hazaárulót, istenkáromlót. Az efajta hazafiaktól, az efajta soviniszták tól távol állok. Útjaink sem nem kereszteződnek, sem nem érintkeznek. Amazoké a mivelődésnélküliséghez, az általános világáramlatokba való elmerüléshez vezet, az enyém ellenben az igazság, a cselekvés, az új élet felé. Ám elégedjenek meg amazok külsőségekkel. Én mélyebb problemákat látok itt. Népünk egyéniségének felkutatása, felismerése és érvényesítése: íme az én nemzeti-soviniszta hitvallásom.

Nem a kultura általában, hanem az ily értelemben vett nemzeti kultura: ez a legégetőbb kérdés. Ebben rejlik jövőnk sorsa. Okos államszerződésekkel, ügyes napi politikával könnyen túltehetjük magunkat a pillanat veszedelmein. De csak az erős nemzeti kultura lehet az a szikla, a melyen rendületlenül megáll a modern Magyarország. Mi teszi Finnországot oly erőssé az orosz túlerővel szemben, ha nem erős és önálló egyénisége? Elvehetik népképviseletét, elkobozhatják politikai jogait, önállóságát, de minden ház, a mely ott épül, minden berendezési tárgy, a mit ott készítenek, minden könyv, a melyet ott irnak és minden kép, a melyet ott festenek, minden gondolat, a mely ott a tudósok agyában felvillan s a mely ott a művészeket lelkesíti, finn és nemzeti jellemvonású lesz. Mindentől megfoszthatják Finnországot, csak sajátos jellemétől, egyéniségétől nem.

Nekünk is erre kellene törekednünk. Önállóságunk biztosítékai nagyon gyenge alapokra épitvék: inkább ellenségeink gyengeségére, semmint saját erőnkre. A veszedelmekkel szemben egyetlen igazi mentsvárunk csak az erősen nemzeti kultura lehet. Legyen itt is önálló, egyéni minden ház, minden könyv, minden műtárgy, minden gondolat: más legyen, mint egyebütt Európában, magyar nemzeti legyen. Ennek érdekében kell küzdenünk, kiki a maga helyén, a maga keze ügyébe eső fegyverrel. Vehetjük ezeket a fegyvereket a multból vagy akár a jelenből, idegen vagy magyar gondolkozóktól és művészektől, a fontos az, hogy ezeket a nemzeti kultura szolgálatába szegődtessük. Nem kell a külföldtől elzárkóznunk: ellenkezőleg, a külföld szellemi és művészeti áramlatait állandóan figyemmel kell kisérnünk. Sokat tanulhatunk ily módon, de soha és semmiképen nem szabad ez idegen világban felolvadnunk.

Első és legfontosabb tenni valónk, hogy összes kulturális intézményeinket a felemás vagy nemzetközi alapokról áthelyezzük a nemzeti alapokra. Ezen a helyen csak egyik intézményünkről akarok szólni, a Szépművészeti Múzeumról.

*

Midőn alkotmányunk helyreállt, nemcsak politikailag, de kultura dolgában is a „XIX. század eszméinek" hatása alatt állottunk. Nyakig belesüppedtünk a hisztorizmusba, az archeologiába s az ezzel együtt jelentkező gyűjtőszenvedélybe. Ez indított minket akkor arra, hogy megvásároljuk az Esterházy-képtárat. Ha akkor valaki azt kivánta volna, hogy az állam egy millió forintot fordítson a magyar művészet fejlesztésére, bizonyára az őrültek

előbb zúgolódó pécsiek is. És ha előbb élvezték a régi dóm szépségeit, most élvezni kezdték az újét, az élvezet címével, okával senki sem törődött, még a tudomány sem. Szép és fönséges, — tehát kitünően van „restaurálva," — így hangzott az okoskodás.

Mikor itt elérkeztem a székesegyház mai állapotának művészi értékelésében saját álláspontomnak jelzéséhez, hogy félre ne értsen senki, előbb valamit ki kell jelentenem. Azt, hogy az értékelés szempontjainak alapvető elkülönítése a bíráló részéről semmiképp sem jelenti azt, hogy valamely műtárgyat nem szeret és becsül. Mert ha egyik szempontból elítéli, a másikból annál jobban felmagasztalja és a közönséget hozzásegíti ahhoz, hogy a műtárgyat tiszta szemüvegen keresztül nézhesse és így annál jobban méltathassa és megszeresse. Nem lennék pécsi és nem lennék műértő, ha a székesegyházat nem szeretném. De azt, amit 1882–1891 között vele tettek, *„restaurálásnak"* el nem ismerhetem, hanem igenis nagyszabású, művészi újjáépítésnek és ez elé leteszem a szerény koszorúmat.

A restaurálásnak annyi kongresszuson tudós munkával megállapított elvei szerint a műemléken található összes *művészi* részleteket meg kell becsülni és azokat fenntartani, bármely korból származzanak és bármely stílushoz tartozzanak. Csak a művészi és művésztelen között lehet olyan megkülönböztetéseket tenni, amelyek a lebontás vagy fentartás kérdéseiben döntők, de nem a történelmi stílusok között. A restaurálás a megviselt műemlék szerető megtámogatása, hogy fenmaradjon és tovább is gyönyörködtesse az embereket. Ennélfogva nem szabad semmit feláldozni azért a képzelgésért, hogy valamit eredeti állapotába állítsunk vissza Ez a legtöbb esetben lehetetlenség, merénylet a későbbi korok művészete ellen s csak arra jó, hogy a műemléket történelmi zománcától megfossza, levetkőztesse. E szempontokat szem előtt tartva, nem restaurálás a székesegyházon végzett művelet. Ki állíthatja jóhiszeműleg, hogy a XI. vagy XII. században ilyen volt az alakja? Nézzünk egy kissé körül és meglepetve fogjuk tapasztalni, hogy még az sincs mind régi formájába visszaállítva, amit az újjáépítők megfigyelhettek volna, mert fönmaradt. A hajóválasztó pillérek csak hasábok voltak, és most félhengeroszlopokkal vannak megbővítve. A régi oszlopok egy jó része egészen mássá lett, például a diadalíven levők, amint erről a Dóm-múzeumban az emlékek alapján meggyőződhetünk. A nyugati kapu nincs pontosan lemásolva, két oszlopfejezete más, mint a régiek, a bélletekben volt emberfej-faragványok hiányoznak. A főoltár nem a szentély elején, hanem az apsisban állt a középkorban is, nemcsak a barokk korában. A XII. századi népoltár nincs visszaállítva kápolnás alakjában, a hozzátartozó szentélykorlátnak nyoma sincs. A nyugati front önkényes toszkán-román stílusú kombináció. Szép, de nem a régi egy porcikájában sem. A tornyok sohasem voltak ilyen magasak és ablaknyilásaik egészen mások voltak, mint a régi metszetek mutatják. Igaz, hogy itt már a Pollack-féle restaurálás uniformizált. A déli kapu és a Jézus Szent Szíve-kápolna ajtókerete, mely éppen a román-korban északi kapu volt, még csak meg sincs közelítve. A déli front sohasem volt árkádos, bármennyire szép alakítás is az most. A Lippert-féle rekonstrukciós tervezet a mult század hetvenes éveiből jobban ragaszkodott volna a régihez. E kifogásokra azt mondhatják, hogy célszerűségi, technikai, biztonsági és más szempontok megkívánták e változtatásokat és az egyszerűségükben szegényes, régi formákat továbbfejlesztve, kivirágoztatva adják ez újítások. Legyen, de akkor ne beszéljünk restaurálásról, a réginek visszaállításáról. A kriptalejáratokat, amennyire megmaradtak, lemásolták, de amennyiben nem maradtak meg, kiegészítették. Ki garantálja e kiegészítések helyességét és ki áll jót azért, hogy a régi, elpusztult faragványokat újra, hűen ki tudja kombinálni? Nem lett volna-e okosabb, ha már a régi faragványok töredékességük miatt nem maradhattak helyükön, oda egészen újakat tenni? Legalább így nem gondolná a be nem avatott, hogy a régiek hű másolataival áll szemben. Kinek használ a múzeumba való régiségekkel való kacérkodás? Aztán mi jogon lettek a kápolnák és a sekrestyék román stílusúakká, mikor azok a román korban még nem is voltak meg? Talán az egységes stílus nevében? Igen ám, de az átépítők még így sem tar-

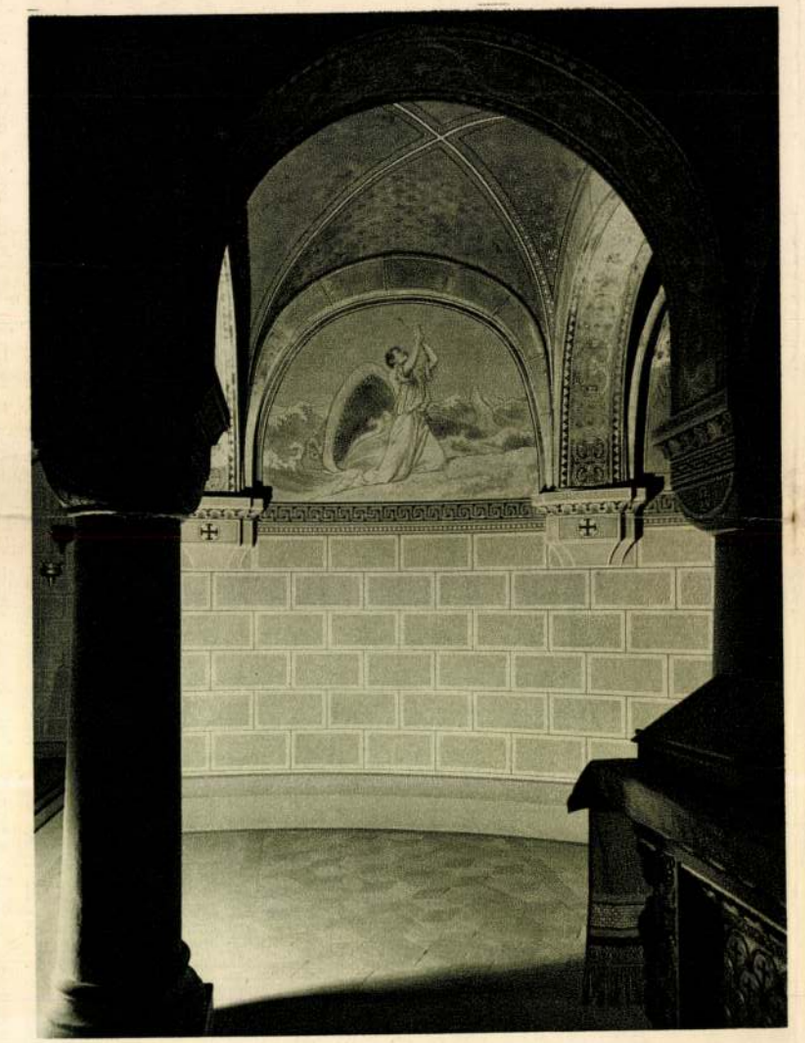

JÓNÁS PRÓFÉTA MEGMENEKÜL A HAL GYOMRÁBÓL
Székely Bertalan falfestménye a pécsi székesegyház altemplomának
középső apsisában

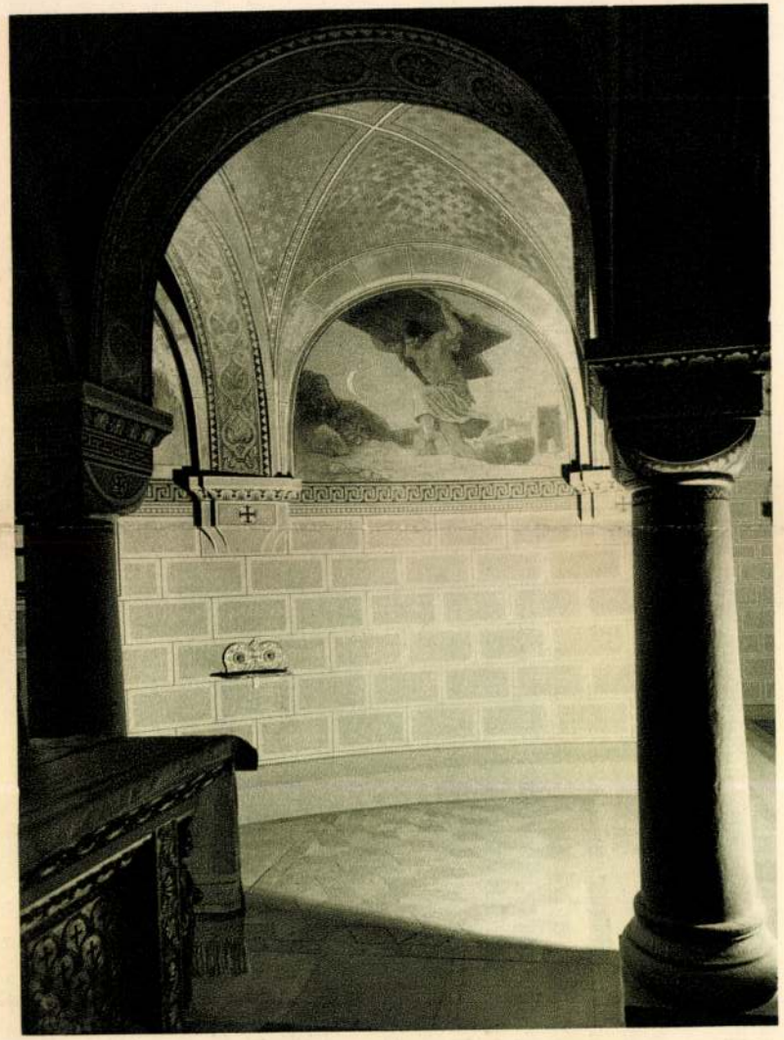

SÁMSON GÁZA VÁROS KAPUIT VISZI
Székely Bertalan falfestménye a pécsi székesegyház altemplomának
középső apsisában

Szőnyi Ottó dr: A pécsi székesegyház-
Magyar Művészet 1929

Szépművészeti Múzeum

PÁLLIK BÉLA (1845—1908): A MÜVÉSZ ÉDESANYJA
Dr. Csilléry András úr tulajdona

PÁLLIK BÉLA: NÖI ARCKÉP
Báró Hatvany Ferenc úr tulajdona

SZÉKELY BERTALAN (1835—1910): NŐI ARCKÉP
Wolfner Gyula úr tulajdona

Dömötör István: Nyolc évtized magyar művészete. → Magyar Művészet 1932.

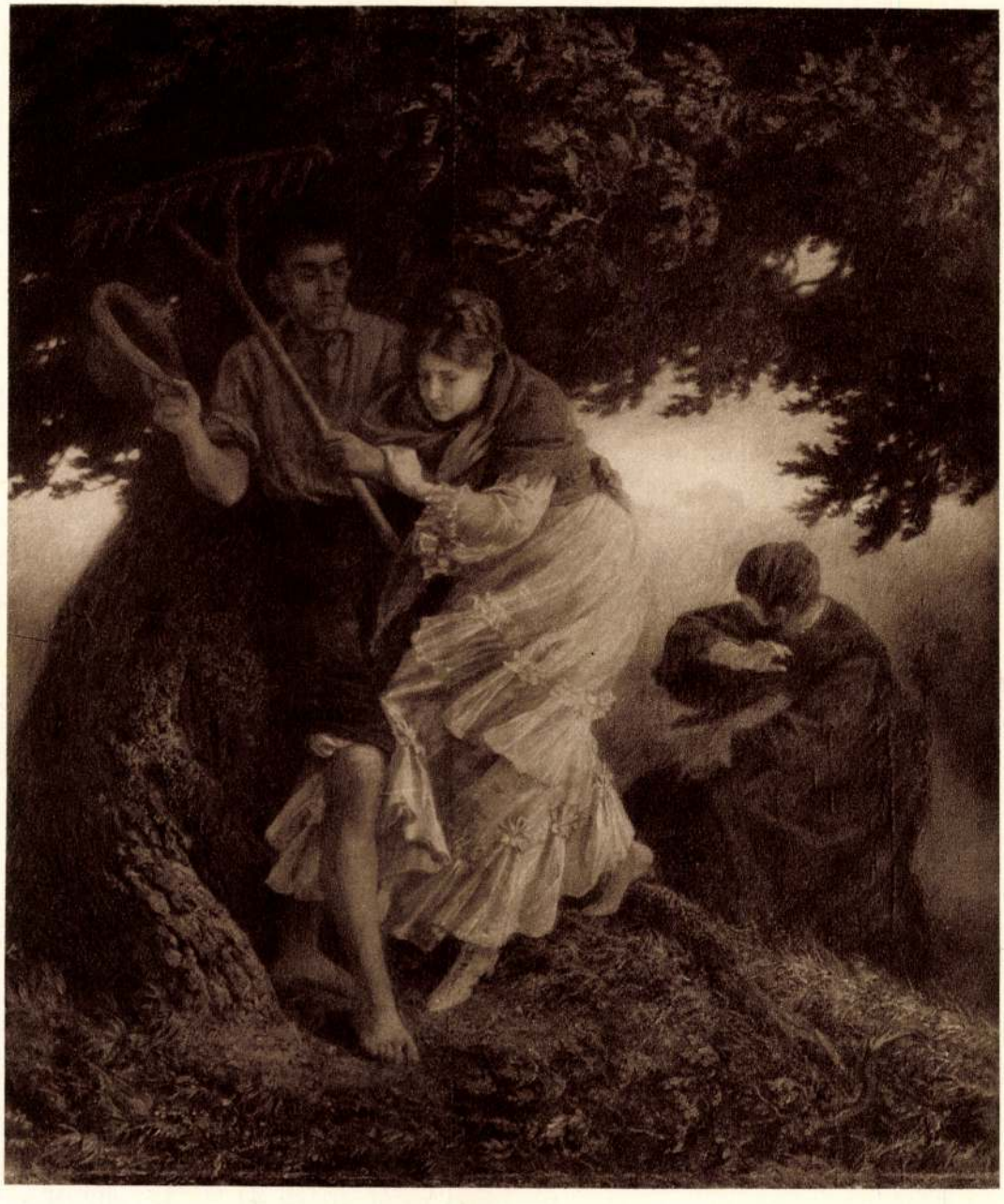

SZÉKELY BERTALAN: ZIVATAR.

megbeszélésről is tudunk az 1859. évből. Nevezetes a január 23-án *Orlay Petrich* Sománál tartott első összejövetel, melyen *Latkóczi* Lajos, *Brodszky* Sándor, *Kis* Bálint, *Pecz* Henrik, *Plachy* Ferenc, *Telepy* Károly s az idegen származású *Van der Venne* Adolf vettek részt és amely a kor művésztársadalmának az életképtelen s nem mindig nemzeti érdekeket képviselő pesti műegylet s a nemzeti képcsarnokot alakító egyesülettel szemben érzett elégületlenségének adott kifejezést, midőn egy olyan képzőművészeti társulat létesítésének szükségességét hangoztatta, melynek elve legyen, hogy «*a nemzet minél nagyobb zöménél terjedvén el a műízlés, annak váljék szükségletévé a művészet s annak felkaroló szeretetében lelje az virágzására a tápot*». Február 13-án *Barabás* Miklós, *Pecz* Henrik és *Dunajszky* László egy 39 pesti művész által aláírt folyamodványt nyujtanak be a k. u. k. Polizeidirektion-hoz (nyolc évvel vagyunk a kiegyezés előtt), amelyben tanácskozhatási engedélyt kérnek. A folyamodókat figyelmeztetik, hogy benyujtandó alapszabályaikat a bécsi Concordia nevű társulatéihoz alkalmazzák. A benyujtott folyamodványra egy április 26-án kelt hivatalos értesítés érkezik Barabás Miklós címére. A Társulat levéltárának e legrégebbi darabja így hangzik (l. Lt. 1—1859. sz.) (lásd 106-ik oldal):

THAN MÓR: ÚJONCOZÁS 1838 ELŐTT.

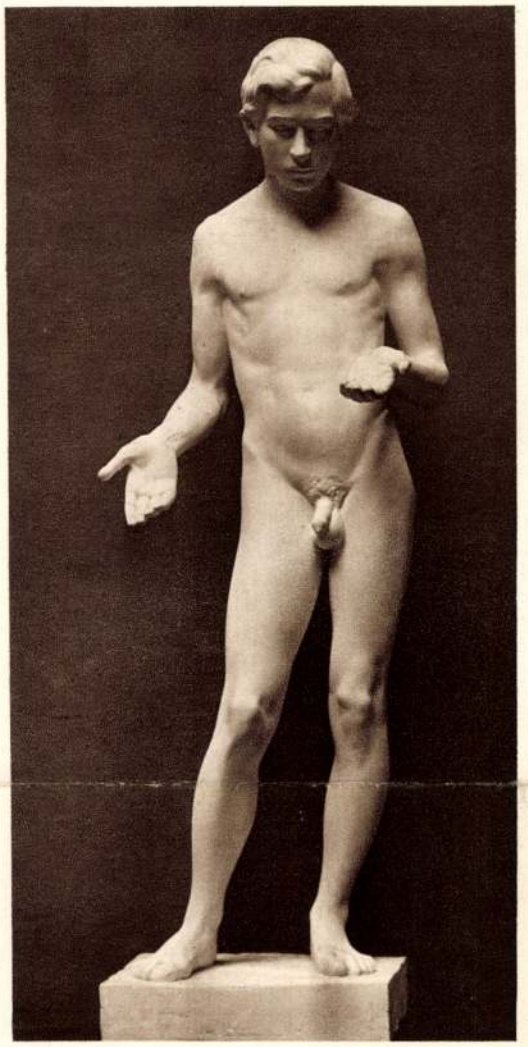

JÁLICS ERNŐ: TÉKOZLÓ FIÚ.

son» c. műve, *Gál* János «Női akt»-ja és *Visnyovszky* Lajos «Akttanulmány» c. szoborműve.

Komolyabb érdeklődést keltett az 1926. évi tavaszi kiállítás: az *angol-magyar* tárlat, mely a Társulatnak a világháború óta megszűnt nemzetközi érintkezéséhez az első lépést jelentette, mely Társulatunk alelnöke, dr. *Nékám* Lajos londoni személyes tárgyalásainak köszönheti megvalósulását. Nagyobbszabású angol kollekció szereplése volt bejelentve, s bár ez a Londonból érkezett gyüjtemény mindössze 47 festészeti és szobrászati alkotást ölelt fel, a Társulat dr. *Majovszky* Pál buzgósága révén az angol anyagot a magyar gyüjtők birtokából kiválogatott retrospektív művekkel (melyek az angol művészetet 1735-től 1856-ig képviselték), két termet betöltő érdekes és tanulságos kollekcióvá fejlesztette. Alkalmat adott ezzel fiatalabb művészeinknek az angol művészi törekvések tanulmányozására. Az angol kollekció mellett még hazai művészeink közül 227-en 528 művel szerepeltek; külön csoportban a Magyar Képzőművészek Egyesülete, a Benczúr-Társaság és a Céhbeliek Társasága. E tárlatot május 15-én *Horthy* Miklós kormányzó nyitotta meg az angol követ jelenlétében. A tárlat június hó 27-én zárult s bár majdnem 123 millió korona bevételt jelentett, az angol szállítás deficitjét a bécsi művészháznak átadott angol anyag költség megtérítése fedezte. E kiállításon értékes díjak kerültek kiosztásra. Az *állami nagy aranyérmet* *Hall* Olivér «Sussexi kőbánya» c. műve, az állami két *kis aranyérmet* *Kukán* Géza «Zala György arcképe» és *Háry* Gyula «A budai Mátyás-templom» c.

SZÉKELY BERTALAN: LÉDA.

A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZ MÁRIA-KÁPOLNÁJA KELET FELÉ NÉZVE
SZÉKELY BERTALAN FALFESTMÉNYEIVEL

Székely Bertalan

A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZ MÁRIA-KÁPOLNÁJA SZÉKELY BERTALAN FALFESTMÉNYEIVEL

Budapest kiállítása a Műcsarnokban. **Székely Bertalan:** Nő kibontott hajjal

Irodalmi forradalmaink

Irta: **Beöthy Zsolt***

Harc, az eszméknek és érdekeknek harca folyik körülöttünk és zúgja át viharzó hangjaival az irodalom berkeit is. A magyar közéletnek az a nagy forrongása, mely politikai, társadalmi, gazdasági és tudományos életünket hevíti s új alakulások csiráit érleli: utat talált költészetünkbe is. Hiszen a mi külön magyar múzsánk sohasem hallgatott a harcban. A forrongás és küzdelem képében, mely előttünk feltárul és magunkban is ízzik, aggodalomkeltő vonások mutatkoznak, még pedig jellemző erővel. Itt a réginek és újnak, a hagyományos és az áhított rendnek meg nem tisztult, egymást át nem ható, zavaros keveredése; ott meg áthatni nem is akaró, éles, értetlen és mindent kockáztatni kész ellentétbe szegeződése. Széchenyi lelke, mely egyenlő világossággal értette meg a múlt és a jövő, a nemzet és az emberiség szavát, bölcsesége, mely összhangba tudta foglalni motivumaikat, energiája, mely egy célra irányozta őket, hite, amellyel hirdette, hogy „amint minden szív a maga hitében mindenható, minden lángész a maga nyel-

* A Kisfaludy-Társaság kiadásában most jelent meg Beöthy Zsolt összegyüjtött irodalmi tanulmányainak és beszédeinek első és második kötete. A harmadik kötet soron van. Az érdekes és stilusművészet szempontjából is remek írások egyikét bemutatjuk olvasóinknak. Tizenhat esztendővel ezelőtt mondotta el a Társaság elnöki székéből e szép gondolatokat Beöthy Zsolt, amelyek időszerűségükből azóta nemcsak, hogy mit sem vesztettek, de időszerűbbek, mint voltak valaha.

Uj Idők 1924. XXX. 8.

vén": ez a lélek, ez a bölcseség, ez az energia, ez a hit hiányzik belőlünk és harcainkból.

Az irodalomban is megjelent s napról-napra élesedik az a vétkes ellentét, melyre utaltam. Élesedik, igen sajátságosan, nem annyira a régibb nemzedék konzervatizmusa, mint inkább az újnak türelmetlen kizárólagossága által. Jól tudom, hogy sokan egy új világfelfogásnak állítólag kérlelhetetlen energiájára hivatkoznak; de épp oly jól tudom azt is, hogy minden világfelfogásban, ennek minden alakjában és változataiban természeti szükségszerüséggel érvényesülnek azok a fizikai tényezők, melyek az egy gondolkodásu és az egy érzésü nemzetek összefoglaló sajátosságai. Nem is irodalmi és költői formákról kívánok szólani; nem a költői hatás eszközeinek új megválogatásáról, alakításáról és csiszolásáról; nem is a természet és művészet viszonyának ilyen vagy amolyan felfogásáról, hanem csak lelkéről. Arról, hogy abban a lélekben, mely az életet festve magát nyilatkoztatja meg, megvan-e a belső kapcsolat, a lelki közösség azokkal, akiknek a maguk nyelvén énekel. A költői hatásnak igazi melegágya ez a kapcsolat, melynek hiányát nem pótolhatja a nyelv és verselés legnagyobb virtuozitása sem. Érezni fogjuk, ha nem az a szellem szól belőle, mely azt a nyelvet a maga sajátos valójának tolmácsolására alkotta meg és alkotta olyanná, amilyen. E szellem nélkül a magyar dráma, regény, vers nem eredeti, csak egy szó szerint meg nem írt idegennek a fordítása. Eredetivé nemcsak a költő legszorosabb értelemben vett egyénisége teszi a költeményt, hanem abban az egyéniségben érvényesülő és ható nemzeti lélek, mely általa a maga nyelvén szól. Többet mondok: igazi költészetté is az teszi alakulásában, annak a sejtelmes, de benyomásában oly mélyen érzett összhangnak jelenségévé, midőn nyelvének sugallója ennek a nyelvnek teremtő lelke.

Ez az összhang mindig ritkábban, az összhangtalanság pedig mind sűrűbben és mind élesebben hangzik költészetünkben. Elmélete is keletkezőben van: a haladásra és koreszmékre, a modern élettel való összeköttetésére hivatkozva elvi álláspontra törekszik. Ezzel az állásponttal szemben álló eszthetikai és fiziologiai érvek kifejtése nem fér meg egy rövid beszéd keretében. De egyetlen egyre, talán a legfontosabbra, legyen szabad annyival inkább rámutatnom, mert a kérdés e mozzanatának bizonyos irodalomtörténeti érdeke is van.

Egész történeti életünknek, ez élet minden emlékének van egy uralkodó bélyege, melyből belső valónknak legfeltűnőbb tulajdonságai származni látszanak, vagy legalább vele a legbenső összefüggésben vannak. Ebben a bélyegben legjellemzőbben fejezi ki magát a magyar közlélek, az az egységes lélek, mely itt a jogos és jogtalan osztályokat, a nemzetnek ősi származású és beolvadó elemeit egyaránt és minden időben áthatotta. Ez a jellemző bélyeg ott van történetünk összes tetteinek és alakulatainak sorában épp úgy, mint ahogy a lélek egész közvetetlenségével irodalmunk minden de minden alkotásában és fejleményében. Talán mondanom sem kell, hogy a nemzeti közérzést értem, azt a közérzést, mely épp oly tárt karokkal fogadja a közösségébe lépőt, mint amily bizalmatlanul és idegenül tekint a kifogásokkal élőkre, a vonakodókra, — non sinit esse suos; épp oly készen szolgálja külön egységében az emberi művelődés és szabadság közös ügyét, mint amily féltékenyen őrzi a maga külön egységét és erejét, mellyel legsikeresebben szolgálhatja. Ebben gyökerezik, erre vonatkozik, ennek védelmében áll konzervativizmusa. Nem a haladás ellenzésében, csak abban, hogy a haladás a nemzeti érzés szövetségében, erejével és erejére érvényesüljön. Új eszmék, közöttük bélyegök szerint kozmopolita jellegűek is, nem egyszer hatották át a magyar világot. Csak a keresztyénséget és francia felvilágosodást említem s arra a történeti tanulságra mutatok, hogy meg nem hamisítva, hanem a magyar léleknek amaz ősi erejével áthatva mind a kettőből nemzeti ujjászületésünk következett. Kozmopolita jellemű intézmények is honosodtak meg hazánkban, hogy csupán a szerzetesrendekre és a XVIII. századi szabadkőmüvességre utaljak. Ezek az intézmények itt nálunk nemcsak nemzeti, hanem egyenesen nemzeti irányú fejlődésünknek hatalmas eszközévé lettek s apostolokat adtak nekünk. Nemzeti háborúink az utolsó két század alatt a nemzeti eszme és érzés képviseletében konzervativek voltak, de ezt az eszmét az emberi haladás nagy gondolatával kapcsolták össze, sőt foglalták egybe. Amint a XVII. és XVIII. századi nemzeti harcok az ősi alkotmányért vívattak, de vívattak egyszersmind a lelkiismereti szabadságért: úgy utolsó dicsőséges szabadságháborúnk zászlain az ujonnan kivívott emberjogok mellett a nemzet történeti jogai lelkesítettek.

Ezt a fonalat, a nemzetit vagy más szóval: a történeti egység gondolatát és érzését találjuk meg végesvégig, szinte megkülönböztető vonásul, irodalmunkban is. Legszólóbb, fejlődéstani bizonysága, hogy mindazok a mozgalmak, melyek bármely tekintetben ujjáalakítására törekszenek, nálunk sohasem igazi forradalmak, mert tudatosan belekapcsolódnak a multba, a fejlődés, a történeti folytonosság talaján állanak, valóságos szakadást sem nem akarnak, sem nem okoznak.

Irodalmunk történetében három olyan mozgalom tünik szemünkbe, mely szinte forradalminak látszik. Az egyik Bessenyeié, a másik Kazinczyé, a harmadik Petőfié. Az első mint irodalmi mozgalom is, a budai vérmezőn és Ferenc császár börtöneiben ér véget. A második a nemzeti gondolatnak a reformkor politikájában és Kisfaludy Károly irodalmi iskolájában erősebben és közvetlenebbül fellobbanó lángjánál halványodik el. A harmadik, halhatatlan művészi eredményeivel, dicsőségünk és erőnk ma is. Bessenyeié egy új világfelfogás forradalma, Kazinczyé a nyelv és ízlés forradalma, Petőfié az egyéniség forradalma. De mindegyikük „magyar forradalom", mely száz szállal fűződik a multhoz s különösen az irodalom nemzeti jellemének nem gyöngítésére, hanem ellenkezőleg minél szabadabb és teljesebb kifejlesztésére törekszik. Ami új gyanánt lelküket hévíti, azzal nem kiirtani törekszenek a szellemet, mely őket szülte, hanem megtermékenyíteni és új életre serkenteni.

Bessenyei, Voltaire tanítványa, tele van belső harccal, kiegyenlítetlenséggel, ellenmondással. Minde sok következetesség kétségtelenül gondoskodásának gyengeségéről tanúskodik; de tanúskodik mind a hány, épp olyan mértékben magyarságának erejéről. Eszthetikája, filozófiája, politikája voltaképp egy nemes léleknek megható és izgató küzdelme, hogy az új világfelfogást akként olthassa magába és nemzetébe, hogy magyarságát és hagyományait megtagadnia ne kelljen.

Kazinczyt, a külföldieskedéseért annyit gúnyoltat, ugyanez a nemzeti motivum vezeti. Azért törekszik ízlésében minél európaiabb, nyelvében minél újabb és gazdagabb lenni, mert a nemzeti erő gyarapodását látja benne. Sohasem érzi és akarja másnak magát, mint a nemzeti szellem fejlődése egy láncszemének. Épp úgy kitüntetni törekszik az ősi, gyökeres, magyar népnyelvvel való kapcsolatát Molière-fordításaiban, mint azt a másikat, amely költő és nyelvművelő elődeihez fűzi, kiket fölfedez, magyaráz, közrebocsát.

Petőfi üstökös-járása sem oly magányos, előz-

26-ik szám. Tizenharmadik évfolyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, julius 1-jén 1866.

Előfizetési föltételek 1866-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Hirdetési dijak, a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságokat** illetöleg, 1866. január 1-től kezdve: Egy, négyszer hasábzott petit sor ára, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba; háromszor- vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Külföldre nézve kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad, **Hamburg** és **Altonában: Haasenstein** és **Vogler. — M.-Frankfurtban: Jaeger** könyvkereskedése; **Bécsben: Oppelik Alajos.** — Bélyek-dij, külön minden igtatás után 30 ujkr.

Székely Bertalan.

Most, midőn egy részről a politikai viták szünete beállott, más részről a harcztér ágyui dörögnek hazánk határai közelében, talán épen alkalmas időpontot választottunk, hogy olvasóinknak a nagy események által igénybe vett figyelmét a legszelidebb, legkevésbbé zajos művészet érdekeire irányozzuk. A magyar festőművészet egyik legtehetségesebb s legnagyobb reményekre jogositó, hivatott fiával kell olvasóinkat közelebbről megismertetnünk. Egy régi ohajtásunk teljesül s a hazai művészet irányában egy régi tartozásunkat rójuk le ez által.

Székely Bertalan született 1835-ben Kolozsvártt, hol atyja azon időben kormányzósági tisztviselő volt. Első képeztetését ugyanott nyerte a református kollégiumban, melyet gyakori betegeskedés miatt többszöri megszakitással 1848-ig látogatott. Gyermekéveinek nagy részét a szobában volt kénytelen tölteni s a házon kivüli zajosabb mulatságokat nála már 5 éves korában pótolni kezdé a fehér papir és rajzón.

Feltünő rajzolási ügyessége tovább fejlesztésében Simó kolozsvári rajztanitó buzgólkodott. E gyakorlatok egyelőre komolyabb czél nélkül folytak. Atyja kenyértudományra, a technikus szakok valamelyikére szánta fiát, s ez okból 1850-nek vége felé Bécsbe küldte a polytechnikumra. Itt a mathematikai tudományokra fektettetvén a fősuly, a serdülő ifju veleszületett erélylyel és alaposságra törekvő buzgalommal látott annak tanulmányozásához, azonban a kedélye mélyében szendergő művész lassankint háborogni kezdett a merev formulák ellen. Számot vetett magával s eltökélé, letérni az irányról, melylyel kibékülni nem tud, s becserélni azt a művészi pályával, melynek töviseivel bátrabban szembeszállt, mert biztató erővel ide vonzotta öt a mind élénkebben nyilvánuló hajlam s a hivatottság érzete.

Székely otthagyta a polytechnikum termeit, és látogatni kezdé a bécsi művészakademiát, mely lépését azonban jó darab ideig titokban tartatá vele az apai tekintély iránti tisztelet. Az ifjura nézve kedvezőtlen időben történt e változás, mert közvetlenül a forradalom után a bécsi művészakademia is csak ugy, mint sok más közintézet, jelentékenyen érezte a megzilált közviszonyok sulyát. Szervezetlenül tengő életét és működését a sok rendetlen szünidő, s a tanrend bizonytalansága jellemezték. Bécsnek különben sem volt, valamint most sincs az a művészi légköre, melyben a kezdő művész, igazi czéljai, és az eszközök megválasztásában magát gyorsan tájékozni képes volna. Három csoportozatra, azt lehetne mondani pártra oszlott akkor a bécsi művészkör, melyek kölcsönösen megvetve és gyülölve egymást, a fiatal kezdőt is, a helyett, hogy a magasztos hivatás tudalmát megerősitették volna lelkében, a pártküzdelem kiméletlen surlódásaiba ragadták. Führich, Rahl és Waldmüller álltak e csoportozatok élén. A vita hevében, az elfogultság rendes hibáiban osztozkodott valamennyi, egymás érdemeinek vak tagadásában egyetértett mind hárma, s ez okból a velök való érintkezés nem kedvezhetett a fiatal kezdő haladásának. Székely kezdetben Führich, utóbb Rahl tanácsaival élt.

SZÉKELY BERTALAN.

Ily benső mozgalmak, de folytonos munkálkodás és a művészet technikai szakának fáradhatlan szorgalommal üzött gyakorlása közben két évet töltött Bécsben, s 1852. betegen tért haza Erdélybe, hol az egész évet sürü lázrohamoktól gyötörtetve, tétlenül és haszon nélkül szenvedte át. Kigyógyulván, a legközelebbi két esztendő alatt ismét Bécsben folytatá megszakadt tanulmányait. Olthatlan tanulási szomj, s kifejlett önálló gondolkodásmódja most már azon ösvényre terelé munkásságát, melyen az öntudatos haladás biztos sikerrel találkozott. Az akademiai tanmódszer időt fecsérlő lassuságától eltérőleg, a régi nagy mesterek kézi rajzait másolgatá nagy kitartással Albrecht főherczeg jeles metszvény- és kézrajz-gyüjteményében. E mellett szorgalmasan látogatta az akademia gazdag könyvtárát, honnan szakmája elméleti tanait meritette, s alapját vetette meg azon átalános miveltségnek, mely nála fényes tehetséggel párosulva, az eddig kivivott és még ezentul kivivandó siker lényeges kutforrásának tekintendő.

Családjának megváltozott külső helyzete 1855-ben visszaszólitá Erdélybe; s itt Enyeden ismét forrólázba esett, mely ujolag egy évet rabolt el életéből. — Felüdülése után Brassóba ment egyik nagybátyjához, hol mintegy elzárva a világ befolyásától, erős lelkének saját segélyforrásaira volt egyedül utalva, mindamellett lelki erélye itt is fel

tudta keresni a haladást eszközlő alkalmakat, s a mi másnak egyedül a kenyérkereset és önfenntartás eszköze, az arczképezés, ő abban azonfölül a természet beható tanulmányozását tekinté feladatának. Ugyanakkor itt ismerkedett meg azon férfiuval, ki kedvező s döntő befolyással volt jövőjére. Berres de Perez, egy Brassóban szállásozó lovas ezred spanyol eredetü főtisztje, maga is kitünő rajzoló és alapos müveltségü műbarát, figyelmes lőn a fiatal müvész ritka tehetségről tanuskodó müveire. A személyes ismerkedés tetemesen fokozta érdekeltségét a szerény ifju iránt, ki fájó lemondással vesztegelt a czivilizáczió ezen szélső állomásán, miután müvészi továbbképződésének czéljából az erdélyi püspökhöz intézett, kissé kalandos ugyan, de bona fide tett folyamodására kereken visszautasitó választ nyert vala. Berres a müvelt világfi lekötelező modorában segitett Székelyen. Több müvének vevőt szerzett, s széles összeköttetései folytán munkát és megrendeléseket. De itt harmadizben is megrohanta a betegség ezuttal oly hevesen, hogy életbenmaradását csak édes atyja, fölötte éjjel nappal örködő, önfeláldozó gondos ápolásának köszönheté. Midőn fellábadt, az uj élet küszöbén, ismét Berres odanyujtott karjain egyenesedett föl; ennek ajánlatára nyert uj megrendeléseket, többek között egy Kanizsán bevégzendő nagy oltárképre. Ez oltárkép gondosan megtakaritott szerény tiszteletdija képezte azon összeget, melyen a csupán müvészetében és müvészetének élő ifju külföldre készült. Drezdába ment.

Immár maga előtt látván tiszta körvonalokban a czélt, mely felé törekedett, s önbirálattal elemezni tudván szellemi erejét: azt tüzte czéljául, hogy a festészet külső eszközeinek kezelésében önállóságra és könnyüségre tegyen szert. E végre Párisba vágyott, de mivel a hosszu ut költségeit nem győzte, Münchenbe tért, hol a kitünő technikájáról hires Piloty Károly akademiai tanár müterme virágzott. Ott kereste fel honfitársát, Wagner Sándort, ki bevezette Pilotyhoz. Magával hozott vázlatai nagy mértékben megnyerték a tanár tetszését, s másnap ennek iskolájában kezdette meg mü ködését. Münchenben a müvészet sok jelese él, Székely mindezek műhelyébe járatos volt. Kritikai éllel és haladási ösztönén alapuló tudvágygyal kémkedett ezek műhelyében, méhszerü szorgalommal jegyzé fel tapasztalásait, s a mit e kiváló szellemek társaságában, e következetes öngazdagitás utján nyert, a tájékozottságot és munkaerélyt kiegészité és fokozta benne a nemes vetekedést jelesebb tantársaival.

Ily termékeny légkörben készült el 1860-ban *„II. Lajos tetemének feltalálása a mohácsi csatatéren“* czimü nagy olajfestvé nyével, mely első nagyobb műve oly igen megérdemelt dicséretet aratott, sőt feltünést okozott a pesti műtárlatban, és 1861-ben *„Dobozi“*-jával. Mindkét müve Eötvös József b. hathatós pártfogása folytán jelenleg a nemz. muzeum képtárában méltó helyet foglal el.

Hazai történelmünk multjából meritett e két müvének kedvező fogadtatása Magyarországon, a hazai történelmi anyag további mivelésére bátoritá a müvészt, ki eddigi életviszonyai, fejlődésének sajátszerü menete, korábbi keserü tapasztalások s főleg a müvészet szomoru és bizonytalan helyzete miatt hazánkban, inkább cosmopolitikus iránynak indult volt. 1862-ben a megtelepedés szándékával érkezett Pestre, s e szándékban Eötvös József báró, Rosti Pál, Heckenast Gusztáv urak és mások előzékeny szivessége folytán megerősödvén, ugyanazok tevékeny közbenjárása következtében, a pesti körökben azelőtt ismeretlen müvész több rendbeli megbizásokat nyert, melyek kapcsolatban azon reményekkel, melyek közviszonyaink jobbra fordultával, a hazai müvészet további sorsához füzhetők, közöttünk maradását biztositják.

1864-ben ismét Münchenbe rándult, s a bajor nemzeti muzeumban a bajor kormány megbizása folytán egy, VII. Károly életéből vett jelenetet ábrázoló *falfestményt* végzett be, mely mind a szerkezet, mind különösen szép szinhatása miatt, a falfestmények hosszu sorában a legjelesebbek egyikeül el van ismerve. Visszatérte után az osztrák kormány utazási ösztöndijban részesité a müvészt, ki ezuttal a franczia és németalföldi iskolák tanulmányozását tüzve ki czéljául, Párisba indult s az ottani, valamint utána a Brüssel, Antverpen, Hága, Harlem, Amsterdam, majd a Kassel, Pommersfeld és Nürnbergben levő képtárakat, valamint az utjában eső hiresebb müvészeket sorra látogatá, irott jegyzetek, majd festett vázlatokban állandósitván élményeit és tapasztalásait.

Ujabban a modori ev. hitvallásu egyházközség részére egy igen szépen gondolt *oltárképet* végzett be, s a magyar tud. akademia feledhetlen titkára, *Szalay László* arczképe ugyancsak az ő ecsete által hiven találva, az akademia egyik teremében van felállitva. Mint a fontosabb napi események illustrátora, Székely keresett müvész a külföldi képes lapok részéről is; a magyar költők nagyobb mérvü illustrálását, a Heckenast Gusztáv kiadásában megjelent Eötvös-féle *„Megfagyott gyermek“* körajzával kezdé. Még ennél is jelesebb illustratiót készitett Arany János meghatóan szép balladájához *„Agnes asszony“*-hoz, mely három nagy körajzban a „képzőmüvészeti társulat“ ez évi jutalomképe gyanánt jelent meg (s melynek egyike után készült alábbi fametszvényünk.)

További, szintoly jeles kompositiói, Arany és Petőfi több költeménye nyomán, készen hevernek a müvész tárczájában. Kiadóink buzgalmától várható, hogy azok is napvilágot lássanak nemsokára; a közönség részvéte e vállalatot bizonyára támogatni fogná, mint támogatja külföldön azon müveket, melyek a németországi nagy költők alkotásait oly vonzó modorban élénkitik. Legujabb, még munka alatt levő nagy képe Székelynek a *mohácsi csatát* tárgyalja, azon pillanatban, midőn a koczka már eldőlt; szivrenditő vonásokban tárja elénk az országos csapást, mely után történelmünk utóbbi századaira a nemzeti sülyedés gyásza borult. A nagyterjedelmü festmény Fuchs Gusztáv ur megrendelésére készül, s ő beleegyezett abba, hogy az 1867-dik évi párisi világtárlaton a magyar müvek között szerepeljen.

A kerti lak.

Elmaradt a város . . . oh most érzem még csak:
Mily szép itt az élet e vidék ölén.
A nap heve ellen zúgó vén fa véd s ad
Enyhet, lombos ágát terjesztvén fölém.
Mint csörgő patak, ha gátján messze szétcsap:
Lelkem elbarangol a táj látkörén;
Lerázza magáról bús rideg mezét itt,
Nincs, ki megkaczagja gyermekes beszédit.

Állok elmerengve lanka part alatt, ám
Fenn vidám borág közt áll a kerti lak.
— Itt szeretnék élni, hol az éj haladtán
A mosolygó hajnal oly üdén virad.
Itt szeretnék élni . . . e kis kerti lak tán
Szebb amaz édennél, mit Ádám sirat.
Hir, dicsőség álma elmaradna mind, de
Itt nem lenne utam tövisekkel hintve.

Biztató borágnak ápolója lennék,
Hogy meghozza hiven, mit igére tán.
Fehér liliom, hogy szebb köntöst nyerjen még,
Öntözném örömmel nyári hév után.
S ő, kiért szivem még lángoló sebben ég,
Egy csókkal fogadná koszorum' csupán.
Fris gyümölcs s utána egy édes forró csók —
— Oh mily drága perczek s oh mégis mily olcsók!

A virágos kertben elkanyargó ösvény
Fürge kalauzként fák közé vezet —
Hajló fűzek árnyán holdvilágos estén
Várna rám a tónál édes élvezet . . .
Hableányok dalja dús bokrok hüvössén . . .
Nincs az angyaloknak ennél élve szebb.
Kicsi pásztorsípnak zokogó siralma
Uj gyönyörbe ringat, mig az éjbe halna.

Majd igéző két szem kerti lakba vonná
A virágos kertnek éji vándorát,
S ott hallgatnánk a dalt . . . ketten . . . ablakon át,
Hol bekandikál a felfutó borág.
Majd a pásztortűznek, mely a nagyhalomnál
Fellobog, figyelnénk szép játék-sorát;
El-elandalodván édes nyugalommal
Csokonai lantján jó Anakreonnal.

— És sok év letüntén vad bokornak árnyán
A vándor csupán egy sírt találna itt,
Melybe' — lenne ámbár elfeledve árván —
Két sziv álmodozná boldog álmait . . .
S egy rege is szólna, szájról-szájra járván,
Két hű szeretőről messze tájakig.
— — De elég az ábránd . . . itt az este . . . már most.
Isten veled szép táj — légy köszöntve város!

Komáromi Kálmán.

Egy utazás a Missisippin.

(Mayne Reid angol beszélye.)

I.

Mint átalában a legtöbb ifjunál — kik csak épen most váltak meg az egyetemtől — megszokott dolog, hogy odahaza nem érzik jól magukat: velem is épen ugy történt; az utazás vágya fogott el, s legfőbb óhajtásom az vala, megismerni azt a világot, melyet eddigelé csupán könyvekből ismerék.

Ugy fordult, hogy óhajtásom nemsokára teljesült; egy becsületügy, mely véresen végződött, gyors menekvésre kényszeritett, s igy lőn, hogy minden sóhajtás nélkül szemléltem, hogy merülnek alá mögöttem szülőföldem halmai a sötét hullámokba. Az Atlanti oceánon szerencsésen átkeltem, s honnról való távozásom után négy hétre, egész kényelemmel lépdeltem fel s alá New-Orleans utczáin.

Azon hat hónap alatt, a mit e városban tölték, nagyobb világismeretet szereztem magamnak, mint ennekelőtte hat éven keresztül; csakhogy szerzett tapasztalataimat kissé drága áron kellett megfizetnem. Tárczám e félév végével annyira kiürült, hogy attól kelle tartanom, nemsokára el kell árusitanom minden birtokomat. Meg is tettem utóbb, s miután a vendéglői számlát kiegyenlitettem, maradt huszonöt dollárom. Ez mindenesetre igen kevés volt azon utazó számára, ki hazájától több ezernyi mérföldre volt távol s kinek legalább három hónapig kell vala várnia, mig honnmaradottainak irhat s azoknak válaszát veheti.

Mogorván és leveretten jártam s keltem az utczákon, legközelebbi jövőm felett aggódva. Ismerőseim száma napról napra fogyott; szokott helyeinken nem találám fel őket; hová lehettek?

Eltünésükben nem volt semmi titokteljes. Épen junius közepe volt; iszonyu forróság lőn, s a higany napról napra fölebb szállott. Egy-két hét mulva el kelle érkeznie amaz évenkint megjelenő kellemetlen vendégnek, kit e vidék a *sárga Jack* melléknéven ismer s kinek jelenlétét ifju és öreg egyaránt féli, s épen azon rémület, melyet e sárgaláz okoz, ez kényszerité a távozásra most is New-Orleans előkelő világát, hogy vándormadarak módjára, északiabb tájakra vonuljanak.

Nekem sem volt semmi kedvem a sárga lázzal megismerkedni, s igen üdvösnek lát-

Mézzel csalogatta;
Piruló vadrózsa
Szirmait kitárva
A szellős halomra
Hivogatta, várta.

Csipkebokor ágát
Futó szél megrázza,
Pereg a pillangó
Szivárványos szárnya,—
Utószor csókolja
Szülő-bokor gallyát:
Elrepül bejárni
Himes birodalmát.

Szállt, összecsókolta
A gyöngyvirág kelyhét,
Szítta a vadrózsa
Illatát: szerelmét,
Szállt a messze réten
Virágrul virágra,
Fürdött a tavaszi
Meleg napsugárba,
Tenger gyönyört érzett
Piczike szivébe', —
Ez az egész világ
Ő érte van, érte . . .

Fris zivatar zendül,
A pille megszédül, —
Leszállna, de nem bir
A haragos széltül,
Fut vele sebesen
Messze, nagyon messze,
Hiába könyörög:
Ereszsze, ereszsze . . .
Ragadja, sodorja
Idegen határra

S leteszi aléltan
Egy vad ingoványba.
Fölébreszti hamar
Suttogó nád nyelve,
Élivel, hegyével
Sebezi nevetve.
Kollokán bugája
Himporát letörli,
Csacska vízimadár
Kósza hirét költi,
Sárga hinárvirág
A vizszinre csalja,
Hogy agyonölelje
Százujjú szalagja.

Fekete mocsárban
Hinárvirág közül
Karcsú liliomszál
Serdült föl egyedül,
Űzött pillangónak
Kebelét kinálta,
Meleg szánalommal,
Gondosan bezárta,
Sebét gyógyítgatta
Illat-balzsamával,
Beföstötte szárnyát
Sárga himporával,
Meg is vigasztalta
Liliombeszéddel,
Liliombeszéddel:
Szűzi szerelmével . . .

És mikor kigyógyult,
Sose vágyott többé
Galagonya-fürtök,
Gyöngyvirágok közzé,
Aranyos lett neki
A mocsár világa, —
Gyönyörüvé tette
Liliom virága . . .

Metélő furulyám leteszem öledbe, —
Tán el is pihentél altató szavára?
Majd ébresztő csókot lehellek szemedre,
Simulj ide hozzám te edes, te drága!
Furulya meséje visszhangzik lelkemen,
Mikor megcsókolod redőző homlokom, —
Ölellek hosszasan, ölellek hevesen,
Te bűbájos virág, te áldott liliom!

Móra István.

A BOCSKAY-ZÁSZLÓ.

Igen érdekes s eddig még szélesebb körben ismeretlen, régi hadi zászló van Hajdu-Szoboszló város birtokában, a melynek rajzát ezuttal be is mutatjuk.

Ezt a zászlót Bocskay István fejedelem adta a Szoboszlón letelepedett hajdúvitézeknek, 1606-ban, azon fényes hadi érdemeikért, a melyeket a lefolyt nemzeti háborúban kitartó vitézségökkel szereztek.

Az ékes kis zászló még azután is sok csatatéren lobogott. Igy a Szejdi basával vívott harczokban, Kálló ostrománál, a Rákóczy csatáiban és egyebütt, a hol csak a szoboszlai hajdúk ott harczoltak. Egyszer azonban, nem tudni miként, elveszett a zászló, mignem 1685-ben ismét megtalálták egy biharmegyei, bagaméri asszonynál, mikor is a hajdúk érte mentek s diadallal haza vitték Szoboszlóra, még pedig úgy, hogy az út alatt az akkori hadnagy uram derekára csavargatták.

Azóta aztán szorgos őrizet alatt van. Egy nehéz vasas ládában tartják, mely egyuttal titkos levéltár is, s csak három különböző tisztviselőnél álló kulcsokkal lehet hozzá jutni.

Az 1848/49-iki szabadságharcz számos csatatérén is ott lobogott a kis Bocskay-zászló Fekete Péternek, a régi hajdú-kapitánynak egyik dédunokája kezében, alatta pedig 240 lovas vitéz szolgált, fele részben szoboszlai, fele részben pedig a többi öt hajdúvárosból.

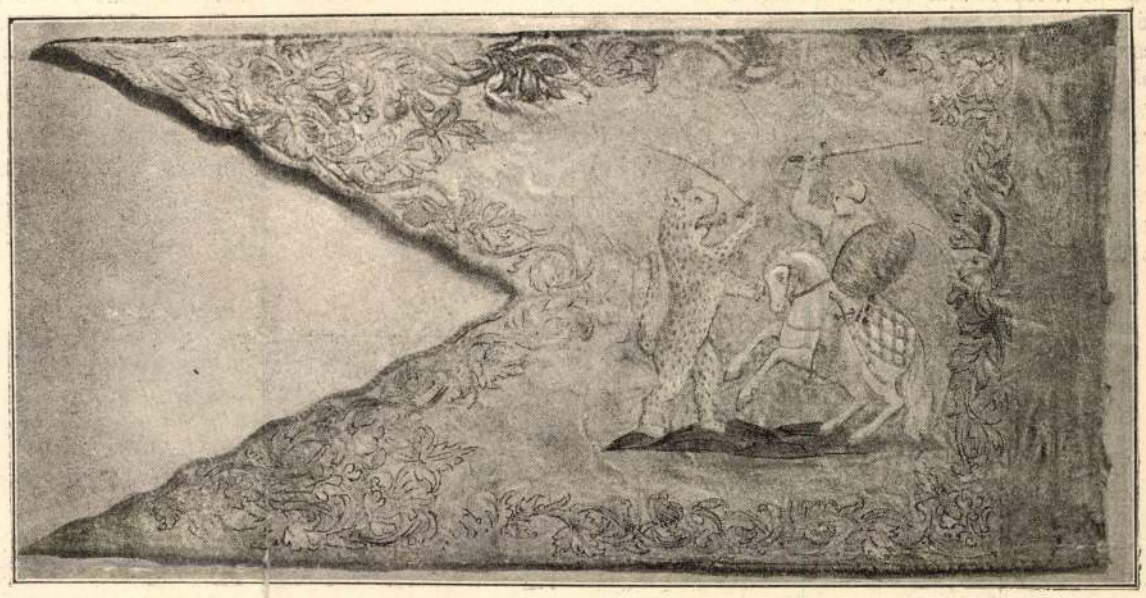

A hajdu-szoboszlai Bocskay-zászló egyik oldala.

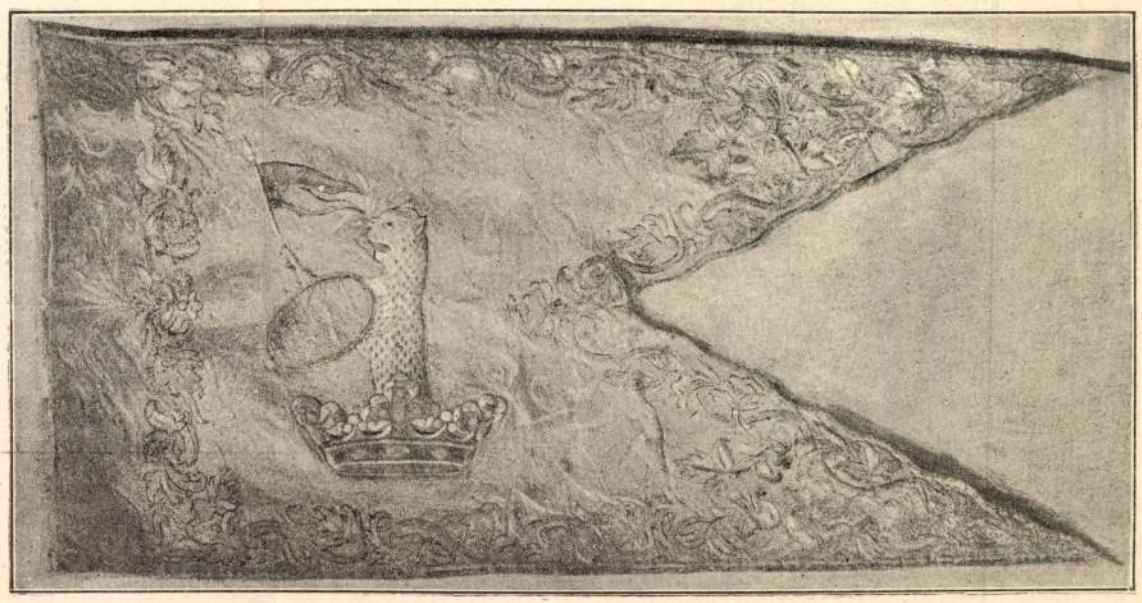

A hajdu-szoboszlai Bocskay-zászló másik oldala.

Ezeket az önkéntes lovasokat, mivel tetszés szerint maguk szerelték fel magukat, s a színes pántlikát kalapjaiktól, valamint a sallangot lószerszámaiktól nem kimélték, a nép «czifra lovasok»-nak nevezte el, s még maig is így emlegetik őket. E derék czifra lovasok aztán kivált a délvidéken, de sok más csatatéren is becsülettel meghordozták az ősi Bocskay-zászlót s Szent-Tamásnál kaptak is rá egy nehéz, nemzeti színű szalagot, mely szintén megvan most is.

A zászló különben igen vastag, zöld, virágos selyem. Hoszsza a két csúcsáig 103 centiméter, a szélessége pedig 52 centiméter. Szélei körös-körül széles arany, virágos diszítéssel vannak remekül himezve, az egyik oldalán pedig szintén himezve ott látható egy véres kardot forgató, ágaskodó tigris, a mely egy pánczélos lovaggal párbajt vív. A tigris jelképezi a hajdút, a pánczélos lovag pedig a németet.

A zászló másik oldalán látható himzett alak már azt jelképezi, hogy a hajdú legyőzte ellenségét. Itt nevezetesen egy királyi koronából félltesttel emelkedik ki a tigris, mely is diadal jeléül zászlót lobogtat s a legyőzött némettől elvett lángdiszítésű paizst felmutatja. Igy magyarázza meg az alakok értelmét maga Bocskay a szoboszlaiaknak adott adománylevelében.

A zászló rúdja, — mely aligha az eredeti, de mindenesetre szintén nagyon régi, — nehéz, zöldre festett tölgyfa, erős vaspántokkal. Hoszsza két méter és 84 centiméter, felső végén gömbalju aranyozott lándzsával, az alsó végén pedig 21 centiméter hosszú hegyes vascsúcscsal.

Hozzá tartozik még a zászlótartó szíj, széles, természetes színű bőrből, egy óriási (27 cm. hosszú s 12 cm. széles) rézcsattal. Ezenkivül egy gyönyörü munkájú szironyos bőrtok is járul még hozzá, a melybe lóháton a rúd vascsúcsa illesztetett.

Szinte csodálatos, hogy ez a háromszázados zászló, annyi hadjárat és viszontagság közt is, majdnem teljesen épen megmaradt, s csupán a bojtjai és rojtja hiányoznak, azután meg a pánczélos alak kardhüvelyén látszik egy kis sérülés; igen, mert ez a hüvely valaha feketével és aranynyal volt himezve, a derék czifra lovasok pedig akkortájban teljességgel nem szerették a fekete-sárgát, hát az aranyszálakat, bicska hegygyel kifeszegették belőle.

Mellesleg megemlítve, ezen zászlóval együtt több más érdekes hajdú ereklye is volt a szoboszlai városházán, nevezetesen egy teljesen elrongyollott nagy, vörös, gyalogsági zászló, a Soós hajdú vezér csűvese (újjas bőrbunda), melyet a tatárok a vérvölgyi ütközetben nyillal összelövöldöztek; egy pár régi hajdú fegyver; aztán a Cseke nótárius uram veloczipédje, a ki meg megelőzve a franciákat, már a század elején ezen a saját találmányú, csupa fából készült veloczipéd-félén járt föl a városházához; végre ott volt még a bibliás Kis János uram vasbotja is, a ki mellesleg olyan prófétás-féle ember volt, s vasbotjával járva-kelve hirdette az igét s a világ végét. Mindezen érdekes dolgok azonban, leginkább a forradalom zavarai alatt nyom nélkül elkallódtak.

A TUILERIÁK A MÁSODIK CSÁSZÁRSÁG ALATT.

— Újabban közzétett adatok nyomán. —

Az 1848-iki franczia forradalom oly váratlanul és gyorsan tört ki, hogy a reggelinél ülő királyi családnak még a legcsekélyebb menekülési előkészületre sem volt ideje. A néptömeg a

palota vasrácsozata körül tolongott és az általános zürzavarban a királynén kivül mindenki csak a futásra gondolt. Lajos Fülöp király, neje biztató szavai ellenére a párisi gróf javára leköszönt s ily módon X. Károly példáját követte, ki 1830-ban utódjául a bordeauxi herczeget jelölte ki. Mi alatt a királyi család a kerten keresztül menekült, az orleansi herczegné gyermekeivel a képviselőházba sietett, hogy fia számára a koronát megmentse. Ámde a terembe nyomult lotában és csak mint császár költözött *vissza* bele az Elyséeből, a midőn a Tuileriák főbejárata fölött a következő felirás volt olvasható: Vox populi vox Dei! Ave Cæsar, Imperator!» (A nép szava isten szava! Üdvöz légy Cæsar, császár!)

Néhány hónappal utóbb, 1853 január 22-én az új császár udvarának főméltóságait a Tuileriák tróntermében fogadta, a hol előttük azon elhatározását jelentette ki, mely szerint Theba Eugénia grófnőt fogja nőül venni. A váratlan nem voltak oly feszesek, mint a Bourbonok alatt, de Lajos Fülöp fukar egyszerüsége után nagy feltünést keltettek. A császár és a császárné udvartartásának személyzete a Tuileriákban lakott, minek folytán a palota rengeteg helyiségeit ujból be kellett rendezni. Mindezek mellett is a palota nem felelt meg többé a czélnak. Ugyanis Lajos Fülöp király családja tagjainak számára a nagy termeket kisebb lakosztályokká alakíttatta át, a miért aztán választó falakat és lépcsőházakat

I. ENDRE MEGKORONÁZÁSA. — Székely Bertalannak a pécsi székesegyházban levő falfestménye.

AZ AUGSBURGI CSATA. — Echter M. festménye után.

KÉPEK A MAGYAR TÖRTÉNETBŐL. — SZALAY-BARÓTI «A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETE» CZIMŰ MOST MEGJELENŐ MŰVÉBŐL.

nép a kisérletet meghiúsitotta, s a bátorszivü herczegnő gyermekeivel együtt csak nagy nehezen juthatott vissza a néptömeg által elfoglalt Tuileriákba.

A palota elpusztulását az ideiglenes kormány akadályozta meg, mely ezt a hozzá tartozó épületekkel és kertekkel, mint a nemzet vagyonát oltalmába vette. Ezen időtől kezdve az 1850 decz. 2-diki államcsinyig a Tuileriákban senki sem lakott. Napoleon Lajos herczeg a köztársaság elnöke, nem szivesen lakott a pahir mindenkit meglepett és fondorlatokra nem maradt idő, mivel alig nyolcz nappal a hivatalos kijelentés után az esküvő meg is történt. A fiatal császárné az Elysée palotából a Tuileriákba hajtatott, melynek egyik erkélyéről magát ősi szokás szerint teljes menyasszonyi öltözékében a népnek bemutatta. Eugénia császárné volt az utolsó fejedelmi menyasszony, ki mint ilyen a Tuileriák erkélyein megjelent.

Az első császárság pompája és fénye a Tuileriákban ismét megújult. Az udvari szertartások kellett előállítani, a melyeknek lebontása az egész épület fennállását veszélyeztette volna. III-ik Napoleon császár egy ideig a palota teljes újból való épitését tervezte, de az 1859-iki háború után tervét végképen elejtette.

Eugénia császárnénak az első emeleten lévő lakosztályát a császár földszinti lakásával egy kis vaslépcső kötötte össze. A kis császári herczeg szobái szintén földszint voltak. A lakosztályok bútorzata a császárság első éveiben nagyon egyszerü volt, de utóbb különösen Eugénia

Székely Bertalan: Női tanulmányfej

szogást hallottam. Valaki a kilincsre tette a kezét. Elfojtott lélekzettel hallgatóztam és nesztelenül kihúztam revolveremet a vánkos alól. A kilincset roppant óvatosan, hangtalanul lenyomták, de az ajtó nem nyilt ki, hiszen lefekvés előtt magamra zártam. Erre rövid, erőteljes csattanás hallatszott, kívül aféle vasúti kulcsot illesztettek a zárba. Most már bizonyos volt, hogy valaki be akar jönni a fülkémbe. De kicsoda? A kalauz, az ellenőr, a vámhivatalnok, vagy . . . vagy . . .?

Magam sem tudom, micsoda ihlettől megkapatva, fölugrottam, hogy a pénztárcát elrejtsem. Nem sok időm volt, hogy azt mérlegeljem, hol lesz a legjobb helye, minden hely egyformán jó vagy rossz volt a könnyen átkutatható fülkében. Tehát nem sokáig haboztam, becsusztattam a villamos lámpa zöld ernyője alá, aztán leültem az ágy szélére, ahol az imént, álmomban, még VII. Emánuel ült. Nem tudom, meddig tartott az egész művelet, alighanem csak másodpercekig, mert a zár csattanása után az ajtó rögtön kinyilt, lassan, nyikorgás nélkül nyomta valaki befelé. És a világosságban megjelent egy fekete alak, a rémregényekből jól ismert fekete álarccal az arcán.

— Még egy lépés és lövök! — kiáltottam rá és fölemeltem a revolveremet.

Az álarcos ember azonban nem nagyon ijedt meg ettől a fenyegetéstől. Egy ugrással mellettem termett és kiütötte kezemből a fegyvert, amely a földre zuhant. Azután vasmarokkal fogta meg a karomat. És rám szólt:

— Ne okoskodjék és mindenekelőtt ne lármázzon. Nem bántja magát senki. Folytatjuk

Uj Idők 1912. XVIII. 46-ra.

Horkayné

Ellesett párbeszédek

(Van szerencsém, nagyságos asszonyom! Már megint Budapesten?)

— Nem már megint, hanem még mindig. Az utazást mostanában teljesen fölöslegessé tette az Irisz-intézet.

(Mi az Irisz-intézet?)

— Jó barátnőink megpukkasztása céljából alakult levelező vállalat. Én például a Császár-fürdő uszodájában ülök, de az Irisz közvetítésével Osztendéből levelezek a jóbarátnőimmel. Később pedig, ha megkezdődik az utazó-szezon, talán a skót tavak mellől fogok nekik képeslapokat küldeni, anélkül, hogy azért ott kellene hagynom a Császár-fürdőt.

(Ők azonban nem fognak megpukkadni.)

— Hát mit fognak csinálni?

(Például a Lukács-fürdőben fognak lubickolni és szintén elő fognak fizetni az Irisznél, azután Biarritzból fognak válaszolni a maga leveleire és a dolomitvidékről a képeslapjaira.)

— No lássa, most már elvette kedvemet minden utazástól!

(Hallotta Härtl Lujza legujabb dolgát?)

— Hát már megint —?!

(Nem, ezúttal másról van szó. A kisasszony folyamodást intézett a királyhoz, amelyben megkérte, hogy engedje meg szüleinek a házasságot. Levelében fölemlítette, hogy édesapja öngyilkos gondolatokkal foglalkozik . . .)

— Hát ezt a szomoru dolgot honnan tudja?

(Benn volt az összes lapokban.)

— A kabinetiroda iratta ki, vagy Härtl kisasszony?

(Azt már nem tudom.)

— Härtl kisasszony nagyon erélyes és jellemes fiatal hölgy, de ha tényleg nem a kabinetiroda, hanem ő iratta ki, akkor bizonyos, hogy Härtl alezredesnek nincs veszedelmesebb ellensége a leányánál. A kérdés most már úgy van fölállítva, hogy a rendkivüli házassági engedély megadásával quasi királyi szentesitést nyerne a nyakleves, melyet Boroevics kapott. Egy leány ütését csak elbírja egy vitéz generális, de ha a legfőbb hadúr üti nyakon, akkor igazán meg van lőve. A felségnek tehát választania kell két katonája, Härtl és Boroevics között, és én azt hiszem, hogy Härtl Lujza beavatkozása már eleve eldöntötte a választást. Hanem beszéljünk inkább másról.

(Olvasta, milyen megható módon gyászolják a japánok Mucsuhitó császárjukat?)

— Van rá okuk.

(Van. Ő nyitott Japánban kaput a civilizációnak és ő csinált nagyhatalmat a hazájából.)

— Mit jelent a nagyhatalmi állapot annak a sok millió japánnak, aki eddig békén kapálta a maga rizsföldjeit? Azt jelenti, hogy ezentúl nem fognak kapálni?

(Azt nem merném állítani.)

— Azt hiszem, a jövőben még többet fognak kapálni, sokkal többet, hogy behozzák a dreadnoughtok és az acélágyúk költségeit. A civilizáció pedig azt jelenti, hogy ezentúl ujságokat is fognak olvasni, amelyekből megtudják, hogy mennyire civilizálatlanok ők.

(Mi következik ebből?)

— Talán az, hogy az első gibbon-majom, amely lemászott a pálmafáról, hogy emberré legyen, nagyon meggondolta volna a dolgát, ha tudta volna, hogy az unokái egy nagyhatalom polgárai lesznek.

(Magának néha anarchista nézetei vannak. Apropos anarchista! Szép dolgok történnek a rendőrségnél!)

— Melyiknél? Mert mostanában több rendőrségnél történnek szép dolgok.

(A budapestiről beszélek. Azt hiszem, a sok rendőrségi visszaélésnek a mindenáron való rendcsinálás az oka, amely mostanában nálunk dühöng. Ahol nem tisztelik a szabadságot, ott a rendőrség is erőszakoskodik.)

— Lásd a newyorki példát. A yankeek fülig lubickolnak a szabadságban, a rendőrségük mégis a világ leggyalázatosabb maffiája.

(Ez is igaz. Talán az angol középutat kellene választani?)

— Az bizony jó volna. Angol rendőrsége azonban csak angol publikumnak lehet. Nem gondolja?

(Rendről lévén szó: hallotta, hogy a bírák talárt kapnak?)

— Hogy nagyobb legyen a tekintélyük. Ez helyes. Egyes bírákra azonban igen sok tekintély fér, azért nem is elégedném meg a szimpla talárral, hanem követném a raguzai példát.

(Milyen az?)

— A régi raguzai rektor előtt, valahányszor kilépett az utcára, törvény szerint mindig tizenkét muzsikus járt, akik a tekintély emelése céljából teli pofával fujták a nemzeti indulót. Nagyon lélekemelő volna, ha Günther Antal előtt is mindig trombitálnának valami megfelelő nótát, mondjuk, hogy ezt:

Én vagyok a
Juszticiának,
Juszticiának
Férje Mene-
Lausz . . .

(Az ügyvédek is talárt kapnak.)

— Az ő tekintélyüket is emelni akarják? De hiszen ez fölösleges munka, akár vizet hordanának a Dunába. Mit Duna? Oceánt kellett volna mondanom! A magyar ügyvédi kar tekintélyének gyönyörű biborpalástja a nép tisztelete és bizalma. Ha a magyar ember azt akarja mondani, hogy önzetlen, lelkiismeretes, igazságos és humánus, akkor azt mondja: fiskális. Fiskális észjárás a túladunai nyelvhasználatban tudvalevőleg az őszinteséget jelenti. A katolikus székelység pedig azt tartja, hogy minden ügyvéd halálos ágyán két arkangyal harcol egymással, hogy melyikük vigye a fiskális lelkét az égbe... Kérem, miért néz rám olyan furcsán?

Székely Bertalan: Tanulmányfej

Az aranykő

Elbeszélés

Irta Heltai Jenő

Körülbelül tizenkét esztendő előtt, amikor még Párisban éltem, megismerkedtem egy fiatal francia gróffal. Mondhatnám azt is, hogy a gróf nemcsak előkelő volt, hanem gazdag is, de miért hazudjam? A gróf nagyon szegény volt és nagyon szerény helyet foglalt el valamelyik minisztériumban, mint rosszúl fizetett, egyszerü és jelentéktelen hivatalnok. A tönkrement francia grófok akkor még nem házasodtak Amerikából, ez ujabb vívmány. Az én grófom azonban még ma sem találta meg a maga dollárkirálynőjét és alighanem éppen olyan szegényen fog meghalni, mint az apja meg a nagyapja. És ez rettenetes igazságtalanság, mert az én grófomnak ma a világ leggazdagabb emberének kellene lennie. Hiszen nagyapjáé volt az aranykő, amely... de ne hamarkodjuk el a dolgot, kezdjük szépen az elején.

Tehát az én grófomnak, minden szegénysége mellett is volt egy szép, régi aranyórája, amely finom csengéssel muzsikálta a negyedórákat, míg az órák mulását ünnepies harangozással jelentette. Az órát gyönyörü antik lánc őrizte, a láncon pedig egyetlenegy csecsebecse függött: egy közönséges, kopott, piszkos és idomtalan kvarc-darab, igaz, hogy a harmonia okáért

Uj Idők 1912. XVIII. 15.

állatként elmerül a lagunában, mihelyt ellenség közeledik feléje. Halálos ellensége a falánk szemü csőcselék. Csak azokat engedi a közelébe, akik velenceieknek születtek. De nem mindenki született annak még azok közül sem, akik e városban látták meg a napvilágot.

— És mi az, amit a város az idegenek elől rejteget?

— A saját örökifju meztelensége. Az idegeneknek csak ezeresztendős kőrongyait mutogatja.

Editnek úgy tetszett, mintha megint érezne valamit abból az idegenszerü mámorból, amit egykor nagyanyjának szines poharai okoztak neki.

— Jó volna egyszer meglátni azt az örök ifjúságot, — mormogta halkan.

Az író levette a szalmakalapját és indulatosan végig simított sűrü, selymes haján.

— Milyen város ez! Hiszen ismeri teremtésének történetét? A lagunák Logosza kemény és merész istenkarmaival összeragadott mindent, ami értékes volt a világon és abból gyúrta össze Velencét. Hellász könynyed márványszépsége, Egyiptom titokzatossága, Bizánc merev aranypompája itt van . . . Nemcsak Salamon király oszlopait, a Hippodrom bronzlovait és a Pireusz kőoroszlánjait hozta el, hanem Hindosztán verőfényének aranyát, Ceylon távoli őserdeinek ünnepies zúgását, ősrégi keleti népek forró, vérszomjas és őrjöngő álmait is... Az illatfelhők, amelyek Semiramis palotáját betöltötték, a szelid fény, amelyet Kleopatra gyöngyei sugároztak, a csókok, amelyektől Aszpazia ajka kitüzesedett, a virágok, amelyek Messalina keblén elfonnyadtak, a zenehangok, amelyekre Salome táncolt, mind itt vannak valahol elraktározva a városban. Velence ismeri minden rejtély megoldását és minden valóság mögé újabb rejtélyt állít. Látja azt a kis házat a sarokban? Nem olyan, mintha a meghalt nagyanyánk laknék benne?

Egy láthatatlan és óvatos kéz éppen ebben a pillanatban behuzta a kis ház ablakainak fatábláit. Vaskorlátos, keskeny lépcső vezetett föl a bádogtetős bejárathoz. A vaskorlát oszlopán szürke nagy macska ült. Az egész házacska tényleg olyan ősrégi titokzatos, melankólikus és mégis olyan jó ismerős, vonzó és tisztes volt, hogy Edit elfogadhatónak találta az író megjegyzését.

— Én — folytatta Tihanyi — megtaláltam itt majd minden értéket, amit életemben eltékozoltam. A csőcselék azonban nem talál semmit, csak nyirkos falakat, roskadozó odukat, megvakult ablakokat és azt mondja: megkéstünk egy-két száz esztendővel.

— Hát nem késtünk meg? — kérdezte Edit szinte megindultan.

— Soha nem késik az, aki megérkezik. A város megvan és fölkínálja az élet százezer csodálatos lehetőségét. A régi Velence szunnyadozik, de tüstént fölébred, mosolyog és él, mihelyt a Rion megkondul az igazi velencei lépése. Minden város holt háztömeg, élete az emberek lelkében folyik és mindegy, hogy millió vagy egy ember lelkében. Ez egy ezeresztendős orgona. Az értelmetlenek azt hiszik, hogy muzeumba való ócskaság, ha azonban eljön a művész, akkor újból megzendül az élet és az ifjúság szivettépően mély dala.

Edit sohasem hallotta még így beszélni Tihanyit. Ki hitte volna, lám, hogy ez a hideg gunyolódó fölfedezett magának egy álomországot?

— Nem érzett még kedvet magában, hogy könyvet írjon Velencéről? — kérdezte.

A következő pillanatban azonban már tisztában volt vele, hogy a kérdésében valami trivialitás, vagy gyöngédtelenség volt.

— Én még sohasem éreztem kedvet magamban, hogy írjak valamiről, — válaszolt Tihanyi szárazon. — Nincs meg bennem a vérbeli költő corybant-szemérmetlensége, amely a maga mámorát odaveti a tömegnek. Ezért nem is vagyok író.

— Hát micsoda? — szaladt ki az önkéntelen kérdés Edit száján.

— Én vagyok a keleti mese elvarázsolt embere; télen kutya vagyok, nyáron királyfi. Télen ott lebzselek azoknak asztala körül, akiket meg kellene marnom. A tavasszal megrázom magamat és őszig megint velencei vagyok. A nyaram nem tud semmit a telemről, a kutya pedig nem emlékszik a királyfira. Ez a kettős természetem különben családi örökség. Az apám ugyanis magyar ember volt és hivatalnok, az édesanyám pedig fiumei olasz és művésznő. Az ő vérük sohasem tudott megegyezni, ma sem tud eggyé lenni az én ereimben.

Szűk sikátorban jártak; Tihanyi elől ment, az asszony engedelmesen nyomon követte. Közbe azt a megfigyelést tette, hogy vezetőjének most más a testtartása és a járása, mint Budapesten. Mintha ez nem is Tihanyi volna, hanem valami laguna-diavoletto, aki az ingerkedés kedveért fölvette a pesti író maszkját.

— Hol vagyunk most? — kérdezte Edit.

— Ötven lépésnyire a hídtól. Onnan könnyen hazatalál a Britanniába.

Tudja, hogy ott lakom, alkalmasint egyebet is tud, — gondolta magában Edit.

A hídon búcsut mondtak egymásnak.

— Köszönöm, hogy úgy beszélt velem, mintha nem számítana a csőcselékhez, — szólt Edit.

— Magát? Ha volt már született veneziana, akkor maga az, — válaszolt Tihanyi. — Maga Velence tékozló leánya. Elkalandozott hazulról és büntetésül most sertések között kell élnie. Úgy kell magának! De egyszer majd haza jön megint a mi városunkba.

— Tehát viszontlátásra Veneziában! — szólt Edit, kezet nyujtva az írónak.

Az asszony a Merceria irányában ment, de alig, hogy öt lépést tett, már visszafordult megint.

— Si'ore Zepe! Ugyebár *otthon* én is mindent vissza fogok kapni, amit elherdáltam az idegenek között?

— Az természetes, — nyugtatta meg Tihanyi.

———— Folytatjuk

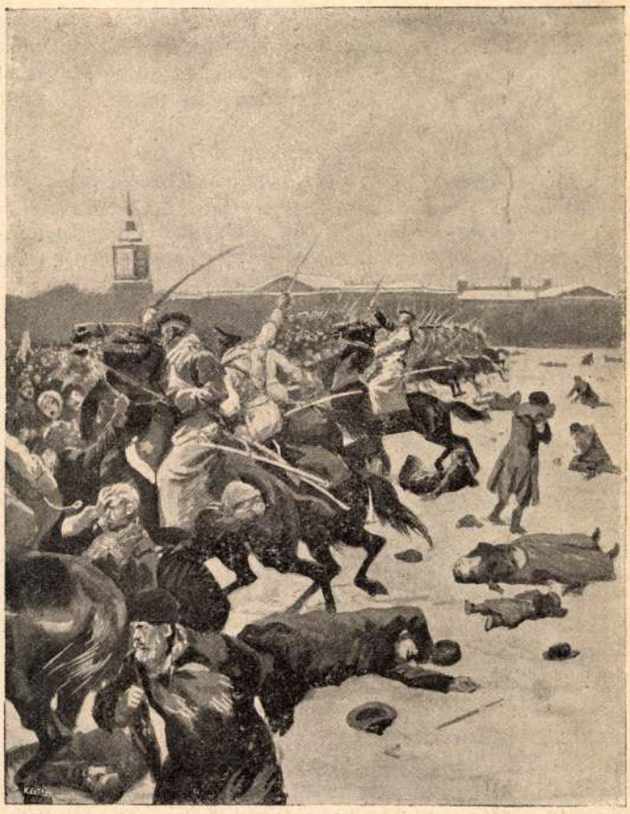

Az oroszországi forradalom Szent-Pétervár-utcáin január 22-én

A szép doktorné pajkosan incselkedett.

— Most következik a regény.

A férfi nem is hallotta. Csöndes, mélázó hangon beszélt, csaknem suttogva és elbámult, mintha azt a bájos fantomot nézné, akiről szó van.

— Minden reggel ott ment el az ablakom előtt és mindig rámnézett, mindig mosolygott. Fehér battiszt ruhácskáján halovány rózsaszinü virágok, formás fejecskéjén egyszerü szalmakalap, a kezében elefántcsontba kötött imádságos könyv. Maga is olyan volt éppen, mint egy szép imádság. S a szeme . . . a két csillagszeme . . . Ejh! Ostobaság!

A doktorné tiltakozott.

— Dehogy. Sőt nagyon érdekes. Tehát szép volt?

— Az az ostobaság, hogy nem tudom másnak mondani. Oly banálisok mindezek a magasztaló frázisok! Az ember csak dadog ilyen szavakat, amik nem hozzája illőek. Hogy gyönyörű, bájos, remek, elragadó. Amikor ez mind nem az, amit róla mondani szeretnék! Hiszen az mind nem festi, nem írhatja le a homloka fönséges fehérségét, a szeme beszédét s az ajaka mosolygását. Azt elmondani nem lehet! Az ártatlanság édes, magatudatlan, rózsaszínü ragyogása volt, amivel elszállt előttem s a két kezem akaratlanul imára kulcsolódott . . . Meglátta és mosolygott. Másnap reggel egy fehér liliomot mutattam neki. Megint mosolygott. Esküt tennék rá, hogy nem annak, amit a liliommal mondtam: azt talán meg sem értette, hanem csak a virágnak.

— Oh! hiszen ismerjük a kis szendéket! Miért nem sietett utána?

A férfi arcán lángoló indulat gyúlt ki.

— Ne beszéljen ilyeneket, kérem, — szólott, míg a szeme haragosan villant az asszony felé. — Az ilyen cinikus beszéd nem is méltó magához, Adél. Aztán ugyis elég nyomoruság, hogy mindig, mindenkit rosszabbnak tartunk annál, a milyen.

— Dehát mégis, hát nézze csak, Béla. Mégis megkellett volna vele ismerkednie.

— Azt akartam. Főképpen, hogy a nevét megtudjam. Hogy kicsoda. Mert az kegyetlen érzés volt. Hogy dalolni szerettem volna róla és nem tudtam a nevét. Magamban csicsergő, édes virágomnak, fehér madaramnak, mosolygó csillagomnak hívtam, de egy igazi, valóságos nevet nem tudtam adni neki. Képzelje, Adél, hogy imádkozni akarna és nem tudná az Isten nevét. Elhatároztam, hogy utána megyek, megszólítom és megkérdezem a nevét. Egyszer, szokása ellenére, nagyon sietett. Követtem. Hosszu úton, a Baross-úton ki, az állomás felé. Messziről, gyönyörködve nézegettem karcsu, gyöngéd alakját, amint a házak között elsuhant. Valami tíz perccel később értem az állomásra, mint ő. Nem találtam ott. Az étkezőbe nyitottam be.

— Ott volt.

— Ott. Egy férfiúval ült az asztal mellett. Amikor meglátott, mosolygott, úgy, ahogy szokott, kedvesen, ártatlanul. Halkan beszélgetett a férfiúval, aki fiatal volt és csinos. Nagyon fölizgatott, valóságos düh vett rajtam erőt. Ki ez az ember? Rokona, testvére, vagy . . . És mit akar vele? Mit beszélnek? S aztán előre kiszámították-e ezt a találkozást, vagy csak a véletlen játéka az? A kezem ökölre szorult s őrültnél-őrültebb gondolataim támadtak. Hogy leütöm azt az embert. Aztán átölelem a leányt és viszem magammal. El, el, messze, ahol senkisem látja. A honnan nem adom többé vissza, soha, senkinek sem. A fejem zúgott s az erek majdnem megpattantak a homlokomon. Kimentem a szellős foyerbe, cigarettát venni s töprengve tervezgettem, hogy mit csináljak. Az emberek s a vonatok azalatt jöttek, mentek. Ismerőst kerestem, aki talán tudna valamit róluk. Senkit sem találtam. S amikor az étkezőbe visszatértem, az már üres volt. Fehér virágomnak se hire, se hamva. Futottam a városba. Az éjjel a szememet sem hunytam be s alig vártam a reggelt. De hiába. A leány nem jött. Délig sem, délután sem, másnap sem. Soha többé. Soha, soha!...

Csaknem zokogott a fölindulástól, úgy reszketett a hangja. Barkasné szinte szánakozva nézte.

— S nem is látta azóta? — kérdezte csöndesen.

— Nem. Még ott, a városban sem tudott róla senki, semmitsem. Mintha sohasem lett volna ott. Es azóta is keresem, szünetlenül. Üldöző árnyékommá lett. Akárhová megyek, akármit csinálok, akármire gondolok, a szemem mindig, mindenütt őt látja. Rózsaszín virágos fehér ruhácskájában száll és mosolyog felém s ha feléje nyúlok, tovább rebben. Ha jobbra fordulok, balról látom, ha előre nézek, a hátam mögött. De mindig velem van, hófehéren, szüziesen, bájosan ártatlanul. Néha kérdezgetem, sóhajtozva, hogy hol van, hová lett? Ki vitte, ki rabolta el tőlem? Mi lett belőle? Fehér battiszt ruhácskája tiszta-e még? S a homloka olyan sima, az ajaka úgy mosolyog, a szeme ugy ragyog-e? Liliom-e még? . . .

Fáradtan elhallgatott. Majd a földre sütötte a szemét, mintha megröstelte volna, hogy úgy elérzékenyedett. Az asszonyt is meghatotta s az, a cigány felé félrefordítva a fejét, fölsóhajtott.

— Milyen szerelmes!

Toronyay a doktorhoz fordult.

— Hát, Elek, mit szólsz hozzá?

— Szamárság, — szólott szárazon a doktor. — Házasodjál meg. Keress más liliomot, tízet, húszat . . .

A férfi a botjával a kavicson babrált.

— Tizet, huszat? Mikor azt, azt az egyet sem találom.

— Azt nem is találja senkisem, fiam. Sokat akárki találhat. De egyet? . . . Azt az egy liliomot . . . Azt nem találja meg senkisem.

Szivarra gyújtott, kettőt-hármat szippantott és eldobta a gyufát. Aztán nagy füstfelhőt fujva a levegőbe, a jóllakott ember akaratlan kényelemvágyával hátradőlt a székén. S úgy hallgatták a cigányt.

Kályha mellett

Duruzsol a tűz, pattog a kályha;
Belemélázunk hosszan a lángba.
Huzódj' csak ide hozzám közelebb —
Mily szép ez a fény! mily jó a meleg!

Künn zúg a vihar és tombol a tél,
Nagyokat rikkant az északi szél,
S végig a rónán, a bercek alatt,
Söpri, sodorja a sűrű havat.

Egyszerre, mintha — szinte csodásan —
Nem is ülnénk már itt a szobában,
De, fázó lelkek, dúltan, fehéren,
Künn bolyganánk a hóban, az éjben.

Csak törekedünk előre, tovább,
A hideg, a nagy sivatagon át, —
Köröttünk a hó mindent betemet...
Nincs sehol út már, mely visszavezet!

ENDRŐDI SÁNDOR

A liliom

Irta LŐRINCZY GYÖRGY

Már csaknem tíz perc óta így beszélgettek s a szomszéd asztaloktól az emberek azzal a kíváncsisággal nézték őket, ami akkor szokott fölébredni, amikor valami titok szálait szimatoliák. A nyári mulatókertben Barkas doktor meg a felesége egymással szemközt ült s Toronyay Béla az asztalfőn állott, a botjára támaszkodva. Végre a szép doktorné türelmetlenül szólt rája.

— Dehát üljön le, édes Toronyay. Csak nem akar talán így állva megvirradni?

A fiatalember tétován nézett körül, mintha az esze valahol másfelé járna.

— Ha megengedi...

Leült. Nyilván szórakozott volt s talán nem is tudta, hogy mit dadog. Az asszonyka jókedvüen kacagott.

— No, hallja, Toronyay! Igazán kedvem volna megkérdezni, hogy nem bolondult-e meg egy kicsit, hogy ilyeneket beszél. Hiszen olyan régóta nem láttuk!

Toronyay bólintott a fejével.

— Az igaz. Két esztendeje már. Fürdőztek?

— Igen. Egy hónapot a Tátrában, egyet a Balatonnál. Igaz ni! Olvastuk, hogy előléptették s eltették Szegedről, Kikindára vagy Besztercére...

— Dehogy. Temesvárra.

— Hiszen utóvégre is az mindegy. Vagy nem?

— Persze.

— A fő az, hogy jó dolga van. Nincsen semmi baja.

— Ahogy vesszük.

Az asszony vizsgálódva nézett végig rajta.

— Igaz, hogy egy kicsit megsápadt. Dehát az ilyen szép gyereknek az is illik. Egy kis halványság... az érdekes.

A fiatember idegesen sodorgatta a bajuszát. A doktor alattomban fölpillantott, miközben hatalmas darab sültet tömött a szájába s egykedvűen, közömbösen kérdezte:

— Te, Béla, valami bajod van?

Toronyay fölkapta a fejét.

— Van. Nem tudom. Nem vagyok vele tisztában. Attól tartok, úgy érzem, hogy valami különös dolog történik velem.

— Mi történnék? — pattogott a doktor tele szájjal. — Ideges vagy, punktum. Rossz a gyomrod, vagy pedig sokat dolgozol. Mondtam én mindig, úgy-e, hogy ne fald úgy azt a sok buta aktát. Ugysem fizeti azt meg senki sem. Régóta tart?

— Vagy egy esztendeje. Hanem, tudod, az nem úgy van, ahogy te gondolod. Te csak az orvos szemével látsz mindent. Pedig hát ez nem oda tartozik. Másutt van a baj.

— Nem tudom: mi az istennyila?

A fiatalember fanyarul, beteges erőlködéssel mosolygott.

— Csakugyan olyasvalami. Néha szeretném magammal elhitetni, hogy csak álom, vagy képzelődés. De nem lehet. Olyat álmodni nem lehet. Olyan szépet...

A doktorné halkan közbevágott.

— Szóval: egy szép leány. Mondja ki bátran. Vagy talán asszony?

— Leány.

— Tudtam!

— Nézze, Adél. Maga bizonyosan jobban megérti, mint a férje. A mult nyáron a rokonaimnál töltöttem néhány hetet, egy kis városban. Nagyon csöndesen éltünk. Abban a nyugalmas unalomban, amit egyesegyedül a kisvárosban találhat meg az ember. Fürödtünk, ettünk, ittunk, nagyokat sétáltunk és aludtunk az erdőben...

— Attól csak nem betegedett meg?

— Nem. Várjon csak. Reggelenként az ablakomból nézegettem az utcát. A kisvárost. A piacra, boltba, mészárszékbe siettek a kofák meg a takarékos asszonyok, a hivatalba a beamterek s a hervatag gépíró kisasszonyok, templomba a szorgalmas varróleányok. Csupa szegény ember. Vagy ha nem az, akkor sem akar másnak látszani. Mindig ugyanazok az alakok bukkantak elő az ablakom alatt s négy nap mulva már valamennyit ismertem. Megfigyeltem a járásukat, hallgattam a pletykáikat, amik végett utcahosszat elácsorogtak. Szintelenek, fakók, egyformák, nevetségesek voltak; a félszegség igazi tipusai. Kivéve... egyet...

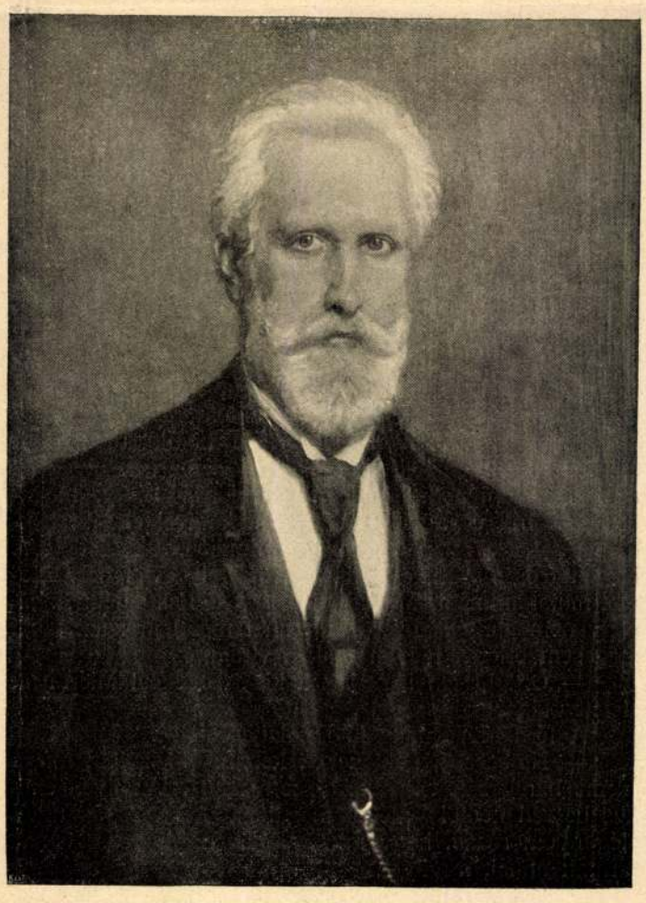

Székely Bertalan festménye

HOFFMANN ALFRÉD

Uj Idők 1904-5. XI. 19.

JEGYZETEK

A NEMES-GYÜJTEMÉNY ÉS MODERN MŰVÉSZETÜNK

A Szépművészeti Múzeum Nemes-gyüjteményének hatása felülmulja kultúrvonatkozásaiban minden várakozásunkat. Hogy egy ilyen gazdag és mégis egységes szempontokat kijelölő gyüjtemény nagy hatással lesz a magyar közízlés fejlődésére, azt mindenki eleve tudta, elvárta és nem is csalatkoztunk. Csak egy kissé groteszk formát öltött. Akkor kezdődött általános hatása mutatkozni, amikor — ellopták a Tintorettóját. Akkor ugyanis tárgyalni kezdték, hogy így, hogy úgy, — a gyüjtemény nem is gyüjtemény, hogy műkereskedői trusté, csak egyetlen egy dologról nem beszéltek: a gyüjtemény fenomenálisan gyüjtött voltáról. De bezzeg beszélt erről a külföld. Budapest egyszerre az érdeklődés középpontjába került, mert a legnagyobb szakértők egyremásra jöttek Pestre, hogy a gyüjteményt tanulmányozzák, az egyes darabokat megvizsgálják, s arról Nemesnek bizonylatokat állítsanak ki. Bodetól Hofstade de Grootig, Schubringon, Meier-Graefen, Rooses-en keresztül Gronauig, minden kép a maga speciális szakemberétől van attesztálva, s e múzeumigazgatói vándorlást, a szakemberek e rendkívüli érdeklődését a publikációk hosszú sora követte. Megkezdte a *Zeitschrift für bildende Kunst,* ahol Schubring, folytatta a *Cicerone,* ahol a Greco-król Térey írt, jött aztán a *Kunst und Künstler,* a bécsi *Zeit,* ahol a bécsi egyetem tudós tanára Strzygovsky írt, a *Berliner Tageblatt,* ahol dr. Biermann, a *Frankfurter Zeitung,* ahol dr. Mayer, Tschudi, a müncheni Pinakothéka igazgatójának asszistense emlékeztek meg. Itt járt azonkívül francia és angol szakférfiu s mind írni fog a gyüjteményről, de azonkívül Nemes magyar képeiről is. S itt van a legmeglepőbb hatás. Dr. Biermann Nemesnél ösmerte meg Ripp-Rónait, Szinyeit, Ferenczyt, Fényest s írt a Berliner Tageblatt-ban nagy elismeréssel róluk, — Dr. Mayer Nemesnél látta a modern magyarokat és szerette meg őket, mint azt a Frankfurter Zeitungban olvassuk, Strzygovsky Bécsnek, Mayer Frankfurtnak, Biermann Berlinnek állítja oda példaképül a mi pezsgő művészeti életünket. Ők persze csak a mi körünkben látták olyan világításban, ahol az árnyékokat letompítottuk, a magyar pezsgő művészi életet, — de így aztán igazán pezsgő, igazán eleven hatású is volt. De ez az eredmény, amilyen váratlan, olyan örvendetes. Mert ezzel az érdeklődéssel, amelyet így en felkeltettünk, szabad tovább operálnunk, s ha most komolyan felfogjuk a kedvező helyzetet és kihasználjuk az előnyös hangulatot, a magyar modernség ügye diadalra vergődhetik. — a külföldön. És ez fontos. A Szinyei-eset igazolja. Csak a külföldön keresztül remélhetünk itthon elismertetést. Közönségünk ízlése fejletlen és bátortalan. A külföld után indul. Ezzel tisztában kell lennünk. *(—r. —a.)*

AZ ANGOL OTTHON

Írták: Banister Home Fletcher és H. Philips Fletcher. Bevezetéssel ellátta Argyle herceg. London, Methuen et Co. Ára M. 12·50. Tartalmaz 336 illusztrációt és a vezető építészek számos tervét.

Az építészet tudományát minden iskolában tanítani kellene, sőt a tantárgyak között elsőrangú helyet kellene elfoglalnia. Még az elemi iskolákban is szemléltethetővé lehetne tenni kezdetét és fontosságát, hiszen a népek jóléte nagyrészt a házak helyes szerkezetétől függ, és különösen ma, amikor minden embernek az a célja, hogy meglegyen a saját otthona, anélkül hogy a háztulajdonosoktól függjön, az építészet tanulmányozása életszükségletté vált. A bevezetésében e fontos munkának, mely a házak minden tipusával foglalkozik, a paraszt szerény kunyhójától kezdve a lordok palotájáig, mindent felölel, ami az otthont illeti. Argyle herceg a következőket mondja:

»Az építészet az egyetlen tudomány, amelytől állandóan függünk, a csendes faluban éppen úgy, mint a zajos városban.« »Nyilvános iskoláinkban hallunk valamit az idegen országok népeiről és különböző éghajlatukról, de soha nem hallunk a lakóházaikról. A saját lakásunk, ahol életünk nagyobb részét eltöltjük, a konstrukciót illetőleg igen

GRÓF ANDRÁSSY GYULÁNAK JÓZSEF FŐHERCEGHEZ INTÉZETT BESZÉDE A SZÉKELY BERTALAN EMLÉKKIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSÁN

FENSÉGES URAM! Mindenekelőtt legyen szabad az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat nevében megköszönni, hogy eljött ez ünnepélyre és megjelenésével annak fényét emeli. A mai nap nevezetes a Képzőművészeti Társulatra nézve, mert jubiláris éve első kiállítása nyílik meg. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ötven éve szolgálja a magyar kultúra szent ügyét, szolgálja sikerrel és szép eredménnyel. A Társulatnak célja a magyar művészek számára piacot teremteni és célja a magyar művelt társadalmat a művészet számára meghódítani. E munkával épp annyira vél a művészeknek és a művészetnek, mint a magyar nemzetnek és a magyar kultúrának általában használni, sőt nézetem szerint nagyobb szolgálatot tesz még a nemzeti kultúrának mint a művészetnek. A művészet többet ad a társadalomnak, mint amennyit tőle kap. A művész munkájának impulzusa nem a külső haszon, nem a pénz és nem a dicsőség, hanem saját művészi ösztöne. Az igazi művész azért dolgozik, mert nem tehet másként, mert az ihlet vezeti, és a művész legszebb, legdicsőbb alkotása gyakran a nyomorban, a társadalom közönye közepette, sőt ellenszenve mellett jött létre. A társadalom a művészt néha irányítani és vezetni akarja, holott a helyes helyzet az, hogy a művész vezessen és ha a művész ezt nem teszi, hanem fut a közönség után, akkor úgy jár el, mint a vezető államférfi, aki nem saját meggyőződését követi, hanem a közvélemény által irányíttatja magát. Két irányú hátránnyal szokott járni a laikus közönség beavatkozása a művészi produkcióba: azzal a hátránnyal, hogy a közvélemény, amely mindig a mult varázsa alatt áll, az új irány életerős kifejlődését hátráltatja és a szükséges újat az unalmas középszerűségnek, a génienek néha meglepő ugrásaival szemben előnyben részesíti. Máskor pedig azon kárral járhat, ha a művész, aki gyorsan fel akar tűnni, gyorsan beszéltetni kíván magáról, egy pózt vesz fel és a közönség ízléstelenségére pályázik. A művészet többet ad a közönségnek mint amit kap tőle, mert míg legfölebb csak a működéséhez szükséges külső eszközöket nyeri meg, addig a társadalomnak belső értékét fokozza, annak lelki kincseit szaporítja, a műélvezet és a műízlés fokozásával a társadalmat és az egyén életét tartalmasabbá, gazdagabbá teszi. Magyarországon különösen fontossággal bír a képzőművészet, mert a magyar különös tehetséggel bír a képzőművészetek iránt. Bizonyítja ezt, hogy olyan időben, midőn a kultúra más ágaiban még nagyobb eredményt nem érhettünk el, a művészet terén már nagy embereket produkáltunk. Bizonyítja ezt a magyar képzőművészet fejlődése a mai napig és bizonyítja a mai kiállítás, bizonyítja Székely Bertalan, az aki bármely nemzetnek büszkeségére válna, aki a legnagyobb művészek mellett megállhat. Én, aki a közélet gyakran csunya jelenségei között azon egoizmus, opportunizmus és számítás közepette, amelyet különösen a válságos idők szoktak kiváltani, sokszor aggódva kérdezem, van-e még a nemzetben életerő és képes lesz-e magát fenntartani, engem olyan alak, mint Székely Bertalan, megvigasztal. Olyan nemzet, melynek ilyen tagja van, olyan nemzet, amely ilyen becsületes, komoly kultúrmunkát tud produkálni, amelynek olyan férfia van, aki egész életét csendes, reklámnélküli munkára fordítja s ennyi reális tudást egyesít a becsületes munkássággal és művészi tehetséggel: az ilyen nemzet jövőjében bíznunk kell, az ilyen nemzet nemcsak fenn fog maradni, hanem a kultúrának egyik produktív munkása lesz. De végzem beszédemet azzal, amivel kezdtem, köszönöm újra, hogy Fenséged ide fáradt, hogy Fenséged, aki hús a mi húsunkból, vér a mi vérünkből, aki minden szép törekvését a magyar nemzetnek osztja, idejövetelével rokonszenvét bizonyította a magyar művészet iránt és tiszteletét Székely Bertalan emléke iránt.

motivumra terjedő leleményt mutat fel. Vagyis évezredek óta a népeknek nem is milliói, hanem milliárdjai nem produkáltak annyit, mint egy termékenyebb századnak poétái.

Ez a kitérés nem fölösleges. Szinte előrelátható, mint fognak akadni tudálékosok, akik nem értvén meg a Székely roppant sokféleségében működő egyazon szellemet, nem látván meg a nagy változatosságnak teljes egységét előbb-utóbb abban fognak érdemet keresni, hogy egyről-másról, ami Székely ecsetje alól került ki, fel fogják vetni a hitelesség kérdését.

Szerencsére, ez előrelátható fontoskodással szemben eleve megállapíthatók a bizonyítékok.

Elsőben is mindegyik Székely-alkotást a legeltérőbb előadás mellett is azonos tulajdonságok jellemzik. A felfogásnak módja, a kézvonásnak jellegzetessége és bravúrja, a festői látásnak hihetetlen egyszerűsége, szinte elvontsága, mely azonban mégis a formáknak természeti teljességét adja a képies benyomásban, annyira jellemzők Székely Bertalanra és művészetére, hogy aki egynéhány művét ismeri és érti, az ezer más művénél meg nem tévedhet. Különben is, Székely Bertalannál a kezdetlegességnek az a fejlődési foka, amelyen a legtöbb művész keresztülmegy, amíg önmagát, a maga technikai tudását és stílusát megtalálja, szinte teljességgel hiányzik. Már kora ifjuságában virtuóza minden festői szerszámnak és anyagnak, s felfogását is, melynek átgondoltság, egyszerűség, természetesség és monumentalitás a jellemzői, már fiatalkori művei is majdnem ugyanolyan mértékben mutatják, mint a későbbiek. E tekintetben Székely úgyszólván példa nélkül áll a műtörténelemben. Mert valósággal csodagyermek volt a festészetben. S a gyermekkori bravúrból szinte egyetlen ugrással fejlett ki kész, érett művészete.

Második vezérfonal a Székely sokféleségében mutatkozó egység felismerésére, az az ő, már sokak által felismert és értett jellemző alkotási módja, hogy legtöbb művében teljesen újat keresett, régi modort, egyéb képein alkalmazott eljárásait nem ismételte. Ez a sajátossága két lélektani motivumból eredt. Az egyik az, hogy minden feladat csak akkor érdekelte őt, ha megvalósítására valami újat hozhatott létre, nem is annyira a mások számára, mint inkább a maga elméjének és leleményének foglalkoztatására. A másik az, hogy Székely Bertalan nemcsak szégyellette önmagának megismétlését, plagizálását, hanem elvül állította fel magának, hogy minden festői feladatot magából a feladatból kiindulva, s a benne mutatkozó s általa megkívánt előadási mód szerint kell megoldani. Minden képénél nemcsak a felfogást egyénítette, hanem a technikai megoldást is a festmény tárgyához, hangulatához és egész külön világához szabta. Csak végig kell nézni az arcképeket. A hetven férfi és női portrait között alig van kettő, amely egymáshoz felfogásban, előadásban, technikai megvalósításban hasonlítana. És mégis mindenki kénytelen egynek érezni mindannyit, egy ember munkájának, egyazon fantázia gyermekének.

De harmadsorban bizonyítják e roppant és szinte ellentétes változatosságnak egyazon forrásból való eredését Székely Bertalan följegyzései. A képzőművészetek elméletét tárgyaló íratain kívül, Székely Bertalan terjedelmes naplót hagyott hátra, mely nem annyira élete regényének eseményeit, mint inkább a művészetben való tapasztalatait, okulásait és kitalálásait örökíti meg nagy bőséggel. Ezen kívül minden egyes jelentősebb alkotásáról munka közben jegyzeteket készített, papirra vetvén a szempontokat és az eljárási módot, amelyek szerint művét létrehozta. Alig hihető, hogy e bizonyítékok után a hivatásos kételkedők sikerrel fontoskodhatnak majd.

Ez annyival jelentősebb, mert már is hallatszanak hangok, amelyek olyan kérdéseket vetnek föl: kitől tanulta Székely ezt vagy azt a technikát, előadási módot, kezelést? Tanulta elsőben az elmult nagy mesterek munkáiból, másodszor a természetből, harmadszor kiontotta a maga lángelméjéből. Mert Székely Bertalan autodidakta volt a szó legszorosabb értelmében. Auto-

didakta, mint minden igazi nagy elme. Az ilyenek ugyanis még a mások tanulásában, az idegen forrásból eredő okulás megszerzésének, felfogásának és felhasználásának módjában is teljesen eltérnek a kisebbképességüektől: nemcsak alkotásuk, hanem tanulásuk módja is teljesen önálló és maguktól eredő. Az általános lélektani megfigyelésen felül Székelynek autodidakta voltát dokumentumok is bizonyítják. Némely műveit ugyan próbálják más mesterek műveihez hasonlítgatni, de van egy sor festménye, amelynek sem felfogására, sem előadási módjára, sem elődöknél, sem kortársaknál példaképet találni nem lehet. Az ifjukori önarckép, a Greguss- vagy a Pauler-portrait, valamint — hogy egyet említsünk a többi közül — a báró Hatvany József tulajdonában lévő diadémes női fej előadási módját senkitől sem tanulhatta, mert annak mását vagy hozzá hasonlóját a műtörténelemben nem találjuk. Székely Bertalan ezt épp úgy magából merítette, mint ahogy magából merítette történeti festményeinek minden elődöktől eltérő új felfogási módját, vagy falfestményeinek mindenektől eltérő és a legnagyobb régi mesterekkel versenyző új stílusát, vagy ornamentikájának teljesen eredeti formai és színbeli motivumait.

Mert magából merített, sőt csodás lelkiismeretességgel kerülte a másokhoz való hasonlóságot, sőt az újszerűséget nemcsak egy-egy vonásban kereste, nemcsak művészetének egészére akarta kiterjeszteni, hanem minden egyes festményében lehetőség szerint új akart lenni még saját magával szemben is: egymaga nemcsak művészi értékben, hanem szín- és formamotivumban többet termelt mint egész festőnemzedékek együttvéve.

A nagy monumentális festő után, aminek Székelyt úgy ahogy már elismerték, bár meg nem értették, csak ezután, a hagyaték nyomán, fog elkövetkezni az intim Székelynek, a portraitistának, a táj- és genrefestőnek tanulmányozása, méltatása s ennek kapcsán felfedezése. Hogy el fog következni, arra megnyugtatást ad az a hangulatfordulás, mely a közfelfogásban Székely Bertalan hagyatékának kiállítása kapcsán beállott, s melyhez az ouverturet gróf Andrássy Gyulának a Székely-kiállítást megnyitó emlékezetes beszéde adta meg. Az utókor csak a felfújt nagyságokat szokta leszállítani a meg nem érdemelt magasságból. A reklám nélkül dolgozó igazi nagyokat, akik az alkotásnak éltek s nem a szereplésnek, késő korok mindig fölemelik s megillető talapzatra helyezik.

A magyar műtörténelem átértékelése már megkezdődött Székely Bertalan igazi nagyságának elismerésével. *Lándor Tivadar.*

fogalmának. Nyilvános múzeum benyomását fogja kelteni s a házi használatra szánt bútorok és porcellánok, melyek mindennapi házi használat céljainak oly megfelelők s melyek éppen ezáltal ragadják meg figyelmünket elsősorban, mint napban sütkérező lusta lazaronik tűnnek fel előttünk. Legyen a művészet a mindennapi élet szolgálatában s szaporítsa a gyönyörű bútor a lakosztály kényelmét, azonban a házban, mely otthonunk, ne gyarapítsa a már-már nagyon is elterjedt műkedvelő kultusz híveit.

Abban az időben, midőn a művészet úton-útfélen megnyilvánult, nem múzeumok alapítására gondolt az emberiség, hanem az épületeit és annak belsőjét díszítette.

Ahelyett tehát, hogy lakásainkból magánmúzeumokat teremtsünk, törekedjünk oda, hogy a nagy ház a szépség és kényelem legmagasabb fokát érje el, miáltal jobban megközelíti elődeink remek lakosztályait, mint egy esetleges történelmi hősök arcképcsarnoka, mely bár tetszetős, mégis léleknélküli test benyomását gyakorolja.

A ház általános rajzában elérendő stílus — ó vagy új — lelkiismeretes keresése olyan, mintha lidércfényt kergetnénk. A stílus után való futásnak, épp úgy mint a boldogság utáni vágynak, legtöbbször csalódás a vége. Mindkettő mellékproduktum, azonban az ideállal közvetlen vonatkozásban vannak. Hasonlítsuk a stílust díszes kardmarkolathoz, melynek pengéje egy méltó ügy védelmére huzatott ki: a harcos verekedés közben bizony csak kevés figyelemben fogja részesíteni a drágaköveket, melyek a markolatot díszítik. Bizony csak gyökeres kiművelődés fog segíteni az állapotokon s addig is, aki stílust keres, olyan, mint aki a virágot öntözés helyett megfesti.

Hogy pompás modern lakást építsünk, nem szükséges a korinthusi oszlopot kiásni, vagy valami vak pedagógus biztatásának eleget téve, az oly gyakran megismételt akanthuslevél faragására bírni a modern munkást: hisz körülöttünk oly sok szép természetadta minta áll rendelkezésünkre. Az ily hiu ismétlések és másolások amúgy is csak elrontják az eredetiek iránt táplált szépérzékünket.

Legyenek az úriházak lakhelyei előkelőek és pompásak, de feleljenek meg a modern gondolkodás kívánalmainak: az új kor gondolata legyen gondosan keresztülvíve s nem az elavult formák másolata. Nem feltétlenül igaz az, — mint sokan képzelik — hogy ezen másolás egyedüli ellentéte a bizarr eredetiség, mely a nagyhangon hirdetett új irányt igyekszik képviselni s mely csak a józaneszűek elítélését képes kiérdemelni. A mult szorgos tanulmányozásán alapuló és a jelennek minden tekintetben megfelelő új munkát viszont csak azok fogják különcködésnek találni, kiknek gondolatai elavuló formák körül forognak.

Látszólagos különcködés szükségképen kísérőtársa minden új iránynak és az új ideák egy folyton előretörő centrum körül forognak. Az előrehaladott és fejlettebb ízlés, mely csak egy kis úttörő csapat tulajdona, idegennek fog tünni azok előtt, kik e tekintetben messze amazok mögött állanak s ez mindaddig így lesz, míg ők is el nem érik a fejlődés ama fokát, melyen ma a vezetőcsapat áll.

A házépítésben és díszítésben nyilvánuló architektura épp úgy, mint minden más dolog, egy bizonyos kavarodásban van: élni annyit jelent, mint haladni. És így görcsösen kapaszkodva a jóba és szépbe, vessük bizalmunkat egy szebb jövőbe s a mult dicsőségeinek bámulása közepette pedig igyekezzünk a jövő lehetőségeit meglátni.

Baillie Scott.

SZÉKELY BERTALAN HAGYATÉKA

A MAGYAR MŰVÉSZETTÖRTÉNELMET revideálni kell: Székely Bertalan hagyatéka felforgatta azt. A régi, kizárólag történeti jelentőségű és érdekességű alakok közé elhantolt művész feltörte a sírt, amelyet még életében rákapáltak, és mint egészen különértékű egyéniség mutatkozott meg most, halála után, a műértőknek. A Műcsarnokban bemutatott emlékkiállítás után Székely Bertalan többé nem a multé, hanem a jövőé; nem egy lépcső, egy rég elhagyott állomás a magyar művészet fejlődésében, hanem egy koroktól s az idő folyásától független, mindenben nagyjelentőségű művészegyéniség, aki régivé sohasem válhat, mert eredetiségénél és nagyságánál fogva mindenha új fog maradni.

A mintegy ezerkétszáz rajzból, festményből és kartonból álló emlékkiállítás végét vetette a róla való egyoldalú és téves felfogásoknak, holott élete munkájának csak egy töredékét, körülbelül negyedrészét, mutatta be a nyilvánosságnak. Egész sor munkája részben bemutathatatlan volt, mert falra festetett, részben olyan helyen maradt, ahonnan megszerzése a kiállítás számára nagy nehézségekbe ütközött, részben teljesen ismeretlen helyen van. Annyi bizonyos, hogy körülbelül másfélszáz portrait, ugyanannyi genrekép és egyéb festmény, sok száz tájkép, továbbá ezernyi rajz és színvázlat maradt ki a kiállításból, nem szólva azokról az alkotásairól, amelyek Székely Bertalan hagyatékában maradtak, de a kiállításba helyszüke miatt besorolhatók nem voltak.

A műtörténelmi kutatásnak lesz feladata megkeresni és megállapítani ezeket a műveket. Érdemes munka lesz, mert Székely Bertalan kétségtelenül nemcsak a magyar, hanem az európai művészet egyik legsajátosabb és legkiválóbb alakjává nőtt hagyatékának megismerése után. Megnehezíti a kutatás munkáját több körülmény, elsősorban az, hogy Székely Bertalan műveit nem írta alá. Sok ezernyi munkája között alig néhány száz van, amelyen jele: a magarajzolta „Sz“ monogramm vagy neve található. Ezeket is csak külön kívánságra látta el aláírásával.

A másik nehézség — s ez a nagyobbik — Székely Bertalannak szinte példa nélkül való sokoldalusága. Végigjárván az emlékkiállítást, nem egy művész és műértő vetette fel magában a kérdést: egy ember munkája-e ez mind? Egy ember képzelete alkotta-e meg a formáknak és a színeknek azt a vége nélküli sokféleségét, egy ember keze hozta-e ki a technikai kezelésnek azt a párját ritkító gazdagságát és változatosságát, amely egymásnak néha szinte ellent is mond, amelyben egymást majdnem kizáró ellentétek is képviselvék, s amely a kishitüeket szinte kételkedésre, a becsületes lelkeket ámulásra ragadja? A hozzá nem értésnek és a dilettantizmusnak abban a korában, amelyben ma művészetünk él, nincs kizárva, hogy e nagy mesterrel szemben fegyvert fognak kovácsolni legnagyobb erejéből: a kifogyhatatlan gazdagságából. Az átlagos emberi elme amúgy is könnyen hajlik arra, hogy a rendkívüliségben kételkedjék, a közepes szintből való kiemelkedésben csak bizonyos magasságot ismerjen el, s mindent, ami azon túlmegy, vagy meg ne lásson vagy megkisebbítsen, hogy magához közelebb hozza, leszállítsa, a maga átlagos értelméhez idomítsa. A tudományos búvárlatnak egész külön ága az emberi nagy alkotások egyéni eredetének tagadása. Aprólékos nyelvi, néprajzi vagy másféle részletjelekből garmadára hordják az álbizonyítékokat, csakhogy az egyéni nagyságot tagadhassák, és millió közepes agy termékének tüntethessék fel azt, ami minden gondolkodó ember számára szellemi egységénél, tudatos összefüggésénél fogva kétségtelenül egy elme alkotása, egy tudatos művészi akarat műve. Ezt az egész irányzatot, melynek, egy-egy kivételtől eltekintve, kizárólag tudományos szereplés a célja, kelletlenül világította meg a világszerte rendszeresen folytatott folklorisztikának az a megállapítása, hogy a népmesék összessége alig száz

A Hét 1911. IV. 1–2 sz.

Bibliográfia

A Székely B. kutatás számára felbecsülhetetlen értékűek a művész írásai, mindenek előtt az ifjúkori napló /MNG.tul/, amelyet 1856-1859-ig rajzolásra, ettől kezdve pedig 1866-ig írásra is használt. A naplóban több olyan korai rajz és művészetelméleti megjegyzés található, amely az életmű objektív értékelése szempontjából elengedhetetlen. Jelentőségében ezzel egyenértékű a MTA Könyvtárának Kézirattárában lévő 49 vázlatkönyv, több levél és ujságcikk valamint az MNG Grafikai Osztályán lévő 25 db., rajzokat és azokhoz fűzött megjegyzéseket tartalmazó vázlatkönyv. A forrásértékű művek közül értékes megfigyeléseket is tartalmaz Büky B. Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában /.Bp.,1962. MTA közleményei 29/ c. tanulmánya. Katalogus jellegű, az életművet egy bevezető tanulmányban áttekintő irás Maksay L.: Sz.B. válogatott művészeti irásai / Bp. 1962/. Első emlékkiállítását 1911-ben, a második 1955-ben rendezték meg a Műcsarnokban /Kat. előszó: Bobai J./. Monografikus feldolgozás mindössze három van, a legrövidebb, csak az életrajzot és a legfontosabb műveket ismertető munka Gerő Gy.: Sz.B. /Bp.1913/. Már a tudományos kutatás igényével nyul a témához Haulisch L.: Sz.B./Bp.1964/ monográfiája, amely az életmű áttekintése mellett képet ad a korszakról is és méltatja Székely pedagógiai munkásságát is. Bakó Zs.: Sz. B./Bp.1982/ a komplex kutatás módszerével igyekszik bemutatni az életut fontosabb állomásait, elhelyezve azt a magyar és az európai festészet történetében, az eddigieknél nagyobb terjedelemben és bővebb képanyaggal kiegészit-

SZÉKELY Bertalan

2-ik szám. Nyolczadik évi folyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, január 13-án 1861.

A **Vasárnapi Ujság** hetenkint egyszer nagy negyedrrtben 1½ iven jelenik meg. **Előfizetési dij** Buda-Pesten **házhoz küldve** vagy **postai uton** külön a **Vasárnapi Ujságra** félévre **3 ft.**, a **Politikai Ujdonságokkal** együtt **5 ft. uj pénzben.** A **Vasárnapi Ujság** a **Magyar Sajtóval** együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül)félévre **10 ft.**, évnegyedre **5 ft. uj pénzben.** — Az előfizetési dij a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utcza 4. szám) bérmentve utasitandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utcza 1. szám.)

Hajnik Pál.

A budapesti társaskörökben, a közélet százféle nyilvánulásában, a közintézetek, egyletek és társulatok termeiben alig van két évtized óta ismertebb, népszerübb férfiu, mint Hajnik Pál. Élénk tevékenységének, fáradhatlan éber szellemének s becsülettel párosult ügyességének bizonyitványait találjuk mindenütt. A sors ugy akarta, hogy neve a mult évtized nagy napjaiban, a politika terén is az elsők sorában emlittessék, — ott volt ő azok között, kik sokáig ették „a számüzetés keserü kenyerét.“ Nehány év óta ismét itthonn van, s ott látjuk munkás szellemét ismét, honnan az idő vaskarja leszoritotta. Életének főbb adatait röviden összefogva nyujtjuk olvasóinknak.

Hajnik Pál született Váczon 1808-ban középsorsu, köztiszteletben álló szüléktől. Iskolái végeztével Pesten az ügyvédi pályának szentelvén magát, e téren szorgalma s tevékenysége által dicséretesen és haszonnal müködött. — Az iránta nyilatkozott közbizalom bizonysága, hogy a Nemzeti Kaszinónak 9 éven át szakadatlanul egyik igazgatója volt. A megyei téren sem maradt ismeretlen : 1845-ben Nyáry Pálnak alispánná, 1847-ben Kossuth Lajosnak Pestmegye részéről országgyülési követté lett megválasztásánál egyike volt a főtényezőknek.

A martiusi napok 1848-ban a tett mezején találják őt. Az ekkor Budapest városa részéről Pozsonyba az országgyülés szine elé, nemkülönben a főherczeg nádorhoz felkül dött nagy számu küldöttségnek ő vala szónoka.

Az első felelős magyar miniszterium megalakulván, Hajnik Pál csakhamar a belügynél miniszteri tanácsossá, később rendöri osztályfőnökké neveztetett. Az e téren — kivált ama válságos időkben — annyiszor kifejtett hazafiui buzgósága, erélyes, de egyszersmind humanus bánásmódja, bátor elszántsága s bámulatos tevékenysége által Budapest lakóinak s honfitársainak becsülését nagy mértékben kiérdemlette.

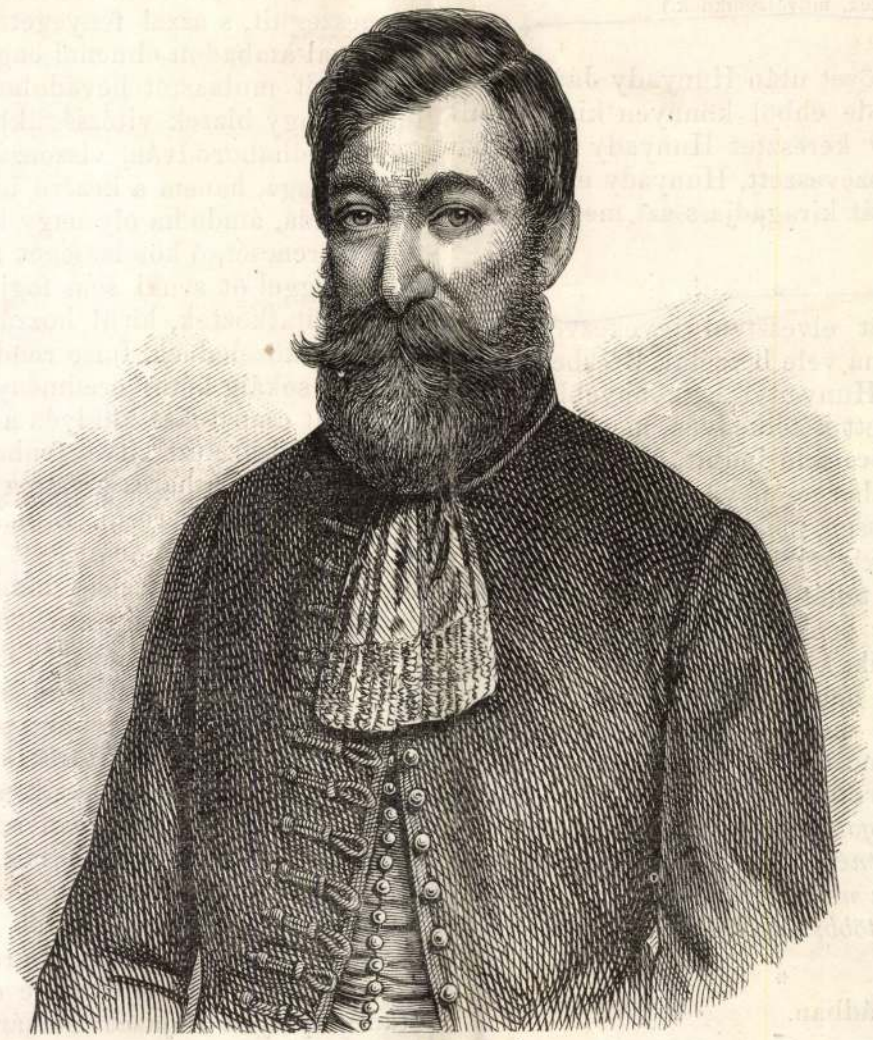

HAJNIK PÁL.

Mint a váczi kerület képviselője, a képviselőházat ő is követte Debreczenbe, honnan 1849-ki april végével mint kormánybiztos, és ezután csakhamar mint országos rendőrfőnök Pestre küldetvén, az akkori nehéz időkben s kivált Pest bombáztatása-, Budavárának bevételekor tett ép oly erélyes, mint eszélyes intézkedései által a közügy körül közelismerést vivott ki.

Mint rendőrfőnök ritka népszerüségre tudott szert tenni.

A világosi katastropha után Törökországba, innen Párisba menekült, időközben beutazván Görögországot. — 1851-ben Kossuth Lajossal Londonban találkozván, annak társaságában Északamerikába utazott, hol vele, mint az Egyesült-államok vendégével, 18 államot bejárván, 1852-ik év végével dús tapasztalásokkal, legmagasztosb emlékekkel telt kebellel visszatért Európába.

Ez időtől fogva Hajnik Pál Párisban telepedett le családjával együtt, hol mint egy bordeaux-i és champagne-i nagy borkereskedő-ház ügynöke müködött.

1855-ben a párisi nagy kiállitásnál a new-yorki hires Goodyear háznak levén képviselője, e minőségben azon szerencsében részesült, hogy a francziák császárának és a császárnénak felügyelete alatt levő s közfigyelmet ébresztett kautsuk-kiállitás ágában vezetőül és tolmácsul szolgált.

1858-ban 9 évi távollét után amnesztia mellett hazájába visszatért és csakhamar a trieszti általános biztositó-társaság pesti főügynökségénél az egyik igazgatói állást nyerte el, hol jelenleg s addig, mig az ujabban kifejlődő viszonyok egy, geniusának inkább meg-

felelö hatáskört teremtendenek, szerényen müködik. — Legujabb kitüntetése, a melyet a közbizalomtól nyert, hogy Pestmegye közelebbi tisztujitásán Nyáry Pál mellett az elsö alispáni székre Hajnik Pál is ki volt jelelve; s hogy az árvabizottmány egyik elnökévé lön megválasztva.

Hogy is volt csak?

Ismét — ismét lábra kapunk,
Kezdünk járni, habár mászva;
Szük ugyan még telkünk, kapunk,
S nem értünk még be a házba. —
De, a tüzhely mosolyog már,
És hivogat: hogy csak menjünk . . .
— Hogy is volt csak az a zsoltár?
„Erös vár a mi Istenünk!“

Mennénk is, de félünk tőle:
Nyakunkba hull az ősi ház:
Fala itt-ott be van dőlve; —
S az ajtónál farkas vigyáz . . .
Mikor lesz e vad megfojtva,
Mely a gazdát annyit marta . . .?
— Hogy is volt csak az a nóta?
„Rég veri már a magyart a . . .!“

Hogy ki veri, minek mondjam?
Tudja azt már minden ember:
A csárdában és templomban
Arról szólnak: ki minket ver;
Ezt susogják az emlékek,
Miket a vész el nem sodort . . .
— Hogy is volt csak az az ének?
„Hogy itt hajdan szebb élet volt!“

De, visszatér a mult ujra,
A jó fája gyökeret ver:
Magas lesz, mint az ég utja,
S gyökere mély, mint a tenger. —
Árnyékot ad egy nagy népnek,
Mely hiszen a küldetésben . . .
— Hogy is volt csak az az ének?
„Megint ugy lesz, mint volt régen!“

Ámde, előbb ültessük el
A csemetét nagy vigyázva;
Vegyük körül őrtüzekkel,
Hogy az ellen ne nyirbálja. —
Mondjunk reá imádságot;
És szokjunk a küzdelemhez . . .
— Hogy is volt csak? Szól a látnok:
„Magyarország nem volt, de lesz!“

Magyarország, Magyarország,
Fájdalomnak szent tanyája!
Rosz emberek mindig szólták:
S most a világ bámul rája. —
Te lészsz ismét a mi nagy fánk,
Melyet őrzünk hiven, szentül . . .
Hogy is volt csak a miatyánk?
„Hazádnak rendületlenül . . .!“

Ne csak szóban, ne csak dalban;
Ne fáradjunk ki a tettben . . .
Imádkozzunk sokszor, gyakran,
Hogy az Isten legyen jelen . . .
. . . Majd eljön a lomb-fakadás; —
Oh, az ég el ne hervaszsza!
— Hogy is volt csak a riadás?
„Talpra magyar, hí a haza!“

Szász Gerő.

Pontok Magyarország multjából.

1861

(Emlékeztetőül költőinknek, müvészeinknek.)

(Folytatás.)

A rigómezei szerencsétlen ütközet után Hunyady János futás közben törökök fogságába esett, de ebből könnyen kiszabadult, mert a mint a két török az arany keresztet Hunyady nyakában észrevette, s annak birása felett összeveszett, Hunyady ez alkalmat felhasználva, egyik töröknek kardját kiragadja s azt megöli, a másik török ezt látván, elszaladt.

* * *

Cilley Ulrik Hunyady Jánost elveszteni igyekezvén, azon ürügy alatt, hogy a király ohajtana vele beszélni, Bécsbe hivatja, gondolván, hogy az utban lesből Hunyadyt legkönnyebben elejtheti. Hunyady a tiszta szándék felett kételkedvén, menedéklevelet kér, melyet, midön megigértek, Bécs felé indult. Midön az ország határai felé járna, Ulrik egy Lamberger nevü embert eléje küld, s azt izeni Hunyadynak, hogy siessen, mert a király maga is személyesen eléje lovagol, a menedéklevél is ott van Ulriknál, ki a király kisérői közt van stb. Ment tehát Hunyady Ausztriába egy jó darabig, de miután látná, hogy senkisem jö eléje, gyanujában jobban megerösödvén, megállapodik, kevés idő mulva oda érkezik Ulrik, s azt mondja Hunyadynak: hogy üljön hamar lóra, s menjen vele, mert a király már nem messze, s a menedéklevél is nála van. A cselt Hunyady már most világosan látván, Lambergerhez fordul, s azt mondja: „*Barátom, ugy-e hazudtál?*“ Ezután Cilleyhez fordul: „*Magad estél te, gonosz, a verembe, melyet nekem ástál, ime kezemben vagy, megölhetnélek, ha királyomhoz való szeretetem s tiszteletem kezemet vissza nem tartóztatná; most menj el, többé szemem elé ne kerülj, mert többször élve el nem bocsátalak.*“

* * *

Cilley Ulrik megöletése Belgrádban.

* * *

Hunyady László testének átvitele Budáról Károlyfehérvárra.

* * *

Mátyás királynak, feleségével Beatrixel diadalos bevonulása Eggenburgban 1486-ban.

* * *

Midön Mátyás Németujhelyt ostromolván, a táborba érkezett hozzá a török követ; Mátyás odavitte, hol a nyilak legsürübben repültek, s ott kérdezte meg követsége tárgyát, s ugyanott adott neki feleletet is, de a török követ féltében mindent elfelejtett, s urának semmi választ nem tudott vinni.

* * *

Isthvánffy azt mondja, hogy midön II. Ulászló 1515-ben Lajos és Anna gyermekeivel Maximiliánhoz Bécsbe ment avégből, hogy gyermekeik közt házassági kötéseket eszközölhessen, a kisérök közt volt Perényi Imre nádor is; ez utóbbi azonban betegsége miatt Pozsonyban visszamaradt; Ulászló Maximiliánnal oly egyezségre lépett, hogy ha Lajos örökös nélkül halna meg, a magyar korona Maximiliánnak azon utódjára szálljon, ki Annától fog származni stb. Midön ezen egyezséget Perényi Pozsonyban meghallotta, lábfájás miatt nem járhatván, szekérbe ült, s Pozsony utcáin magát fel s alá hordoztatván, ezen egyezségnek, mint az ország szabad választását veszélyeztetőnek, hivatalos állásánál fogva ellentmondott.

* * *

1493-ban horvát- és tótországi bán Derencsényi Imre volt, ekkor történt, hogy Jakub basa 10 ezer lovassággal Karnioliába prédálni berontott. Midön már foglyokkal s prédával rakottan visszatérve, Modrus környékén pihenni letelepedett, Imre bán a veszélyt tartományáról elháritandó, Frangepán Bernát, János és Miklóssal egyesülten egy kis sereget, mely nagyrészt gyalogságból állott, összevonván, a basa ellen indult. Jakub igen kérte Imrét, hogy miután ö nem az Imre gondviselésére bizott tartományban prédált, engedné öt sértetlenül elmenni stb. Imre hajlandó lett volna e kérésre reáállani, mert látta előre, hogy gyülevésznépével, főleg lovasság hiányában, a törököknél sokkal gyengébb, s ütközés esetében a vereséget bizonyosnak hitte, azért is a haditanácsban azt javasolta, hogy huzódjanak Modrusvár alá, hova, ha veszedelem érné öket, bevonulhatnak. Frangepán Bernát ezen okos tanácsnak elleneszegült, s azzal fenyegetőzött, hogy ha Imre a törököt e sok prédával szabadon elmenni engedi, ő Imrét a király előtt mint kötelességét mulasztót bevádolandja. A többi hadnagyok is kérték Imrét, hogy bizzék vitézségükben, s a törököt támadja meg. Imre ezeken felháborodván, viszonzá, hogy a miket ö mondott, koránt sem a maga, hanem a kezére bizott népség megmentése tekintetéből mondá, ámde ha oly nagy kedvük van az ütközethez, próbáljanak szerencsét, ő kötelességét majd teljesiteni fogja s hiszi, hogy félénkséggel öt senki sem fogja vádolhatni. Mig a magyarok ilyképen vitatkoztak, hirül hozzák, hogy a törökök hadirendben támadólag közeledtek. Imre rendbeszedvén népét, a törökökkel összecsap, sokáig kétes eredménynyel folyt a csata, mig Jakub basa uj, pihent csapatokat küldvén a harcztérre, fáradt népébe uj bátorságot önt. Imre ezt látva, fenhangon szólitja meg Frangepán Bernátot, hogy ki a harcz javalója volt, most mutassa meg, hogy győzedelmet is tud szerezni. Bernát mindaddig keményen is harczolt, mig öcscse János el nem esett, ezt látva, népei megfélemlettek, s Bernáttal együtt futásnak indultak. Eleget tartóztatta öket Imre, de haszontalan. Látván a bán a végveszélyt, a tartalék-lovasságot maga mellé vevén, a legsürübb ellenség sorai közé rohan, s köztük nagy vérontást eszközöl, mindaddig, mig lova agyonszuratva alatta összerogyik, ő gyalog is keményen harczol, harcz közben kardja markolatából kitörik, s a fegyvertelent, és sok sebtől lankadtat a törökök körülveszik, s élve elfogják. Imrének testvére és egyetlen fia, kik a harczban szintén jelenvoltak, látva Imre veszedelmét, szabaditására sietnek, de a törökök által körbefogatva, mindketten Imre szemeláttára elesnek, Imrét hátrakötözött kezekkel Frangepán Miklós s egyéb előkelő foglyokkal a basa elé vezetik, ki is azzal keseritette Imre szomoru sorsát, hogy vacsorakor az ő elesett fiának fejét Imre elé az asztalra tétette. Midön Konstantinápolyba Bajazet császár elé vitték Imrét, azelőtt is mord, haragos ábrázatot mutatott, Bajazet azonban türhető fogságban

A chinai császár s a nyugati hatalmasságok viszálya a chinaiakkal.

China. vagy mint a chinaiak nevezik, a *mennyei birodalom* 3000 éves történetében, alig van nevezetesebb időszak, mint a mai. A birodalom ugy, mint annak császárja, alig volt valaha olyan szorultságban, mint napjainkban, a midőn egyrészről a fölkelő Taiping csapatok fenyegeték a trónt, másrészről pedig az európai nyugati hatalmasságok követei jelentek meg erős csapatok kiséretében, a mennyei birodalom belsejébe törve. E megtámadások ellen a chinai birodalom nem volt képes magát védeni, minden kisérlete sikertelen volt. Mig a fölkelő Taiping csapatok, a birodalom déli részeiben, szabadon romboltak, pusztitottak, azalatt a nyugati hatalmasságok seregei, a bevehetetleneknek tartott és hiresztelt Taku-erődöket, aránylag csekély áldozattal bevették, s a mennyei birodalom ismét kényszeritve volt, magát megalázni, s a „vöröshaju európai barbaroktól“ békét koldulni.

Ez utóbbi események megértésére szükséges, a dolgok rövid átnézetét előrebocsátani. Az angolok és franczia Canton város bevétele, a Pehó-folyóni megjelenésök, s igy Peking fővárosának fenyegetése által, a Tientsi békét csikarták ki. Ezen béke a győzőkre nézve, igen kedvező volt, s a chinai főbbek büszkeségét sérti, mert a béke pontjainál fogva, a nyugati hatalmasságok követei a fővárosban állandó lakhelyet nyerének, a keresztyén vallás szabad gyakorlata, a keresztyének ótalma, a keresztyének birtokszerzési képessége az egész birodalom területére kiterjesztetett, s a keresztyének eddigi „barbar“ elnevezése megszüntetett, a hadi-költségeket, 8 millió fttal, a chinaiak megtériteni, a külkereskedést nevezetes vámleszállitás által megkönnyiteni, a külföldi hajóknak tizenegy uj kikötőt megnyitni köteleztetének, — továbbá ki lőn kötve, hogy az idegeneknek szabadjon, a főváros kivételével, — az egész birodalom területét beutazni, kedvök szerint kereskedést üzni, s végre az opium bevitele legyen megengedve.

Mielőtt ezen béke aláiratott volna, Shangai városában uj értekezések tartattak. A chinai meghatalmazottak e béke pontjait igen keményeknek mondák, s a nyugati hatalmasságok követeitől azt kivánták, hogy e béke azon pontjaitól, melyek szerint a nevezett hatalmasságok követeinek tartózkodása Pekingben, az idegenek szabad utazása a birodalom minden szárazi és vizi utjain volt kikötve, álljanak el, miután ezen pontokra a mennyei birodalom császárja, sohasem fogja beleegyezését adni. — Az európai hatalmasságok követei, különösen Angolország követe, lord Elgin, rendületlenül ragaszkodtak a Tientsi béke pontjaihoz, s azok megtartását követelte egytől egyig.

Az egyetértés nem sikerült, s az európai hatalmasságok ujból fegyvert ragadának, a chinaiakat a béke teljesitésére kényszeritendők. A hadjárat megkezdetett, de az angolokra nem a legszerencsésebben végződött, mert a Taku-erődök elleni expeditiójuk alkalmával, az angol hajósereg megveretett, s csakis gyors visszavonulásának köszönheté megmentését, a harczban meg nem sérült hajóin.

Erre az angolok a francziákkal egyesülve, egy harmadik hadjáratot határoztak el, közös erővel küldve ki a chinai vizekre nagyobb, tetemes csapatokkal erősbitett hajósereget. A politikai lapokból tudjuk, hogy e hadjárat fényesen sikerült, a Taku-erődök alatti megveretése az angoloknak, ez erődök bevétele által lett megboszulva, a franczia katonaság egy nagyszámu tatár lovascsapatot tönkre tett, az egyesült angol-franczia hadsereg Peking fővárosát szállotta meg, s a béke a Tientsi pontok alapján megköttetett.

E béke hordereje kiszámithatlan, mert a fegyver győzelmét, a mivelődés és polgárisultság békés diadala követendi e roppant birodalomban is, mely eddig az európai művelődéstől egészen el volt zárva. A gondviselés utjai és eszközei csudálatosak. Midőn Európa legműveltebb nemzeteinek fegyverei erőszakosan törnek utat a mivelődés- és polgárisultságnak e birodalomba, azalatt a gondviselés sem felejtkezett meg, e birodalomnak épen ez időre oly fejedelmet adni, ki a művelődés és haladás eszméje iránt fogékony legyen. Nem lehet állitani, hogy a chinai birodalom mostani császárja minden előitéletektől ment; fájdalom, hogy jellemszilárdságát és erélyét, melyek által kitünik, nem mindig a legjobb czélokra használja, de azért vannak oly kitünő tulajdonságai is, miket már csak azért is feljegyzünk, mert a chinai birodalom császárjairól eddig nagyobbrészt csak annyit tudtunk, hogy elpuhult, korlátlan zsarnokai voltak népeiknek.

A jelenlegi császár *Hien-Fu*, 1850-ben, atyja Taokwang császár halála után, lépett a trónra. Már trónrajutása is egészen eltért a bevett szokástól. Chinában ugyanis a legrégibb időktől fogva az volt a szokás, hogy a császár végrendeletben határozta meg utódját. E végrendelet, nagy arany-ládában őriztetve, a császár halála után felbontva, tudatá a birodalommal az uj császárt. Taokwang elejét akarván venni a halála után bekövetkező interregnumnak, s ebből lehető viszályoknak, még életében nevezé ki fiát Hien-Fu-t utódjának. Hien-Fu 1831-ben született. Külseje parancsoló, testgyakorlatokra sokat fordit, mi a chinai, átalában a keleti fejedelmeknél ritkaság. Arcza feltünő barna, fénylő szemei, magas homloka határozott jellemre mutatnak, mig kiálló pofacsontjai, tiszta tatár származását árulják el. Uralkodása kezdetén politikájáról keveset tudtak, de csakhamar találtak alkalmat alattvalói erélyességéről meggyőződhetni. A sajtó hasznáról és befolyásáról a közügyekre, teljesen meg van győződve, s uralkodása kezdetén a pekingi ujságba két hosszu czikket iktatott, melyekben bebizonyitá, hogy két minisztere a kormányzatra képtelen, kiket később el is mozditott. A Taiping lázadás kitörésekor ismét a sajtót vevé igénybe, s ezuton hatott tábornokai erélyére, a pekingi ujságban tárgyaltatta működéseiket, teljes elismeréssel szólva az erélyes, értelmes vezérekről; de ép oly kiméletlenül sujtva a képtelen tábornokokat. Ez eljárás, a hadsereg tisztjeinek sehogysem tetszett. — Ez időbe esik a császár élete ellen megkisérlett merénylet. A császár ugyanis palotája kertjében sétálván, egy tőrrel felfegyverzett embertől megtámadtatott.

A gyilkost egy, a császár közelében levő palotaőrségi tiszt elfogta, de ez, daczára a legnagyobb kinzásoknak, nem vallott semmit. A császár, családi összeesküvést gyanitva, a legelőkelőbb mandarinok közől tizennyolczat, kikre gyanuja esett, lefejeztetett. — E kegyetlen tette vakmerő erélyességét is tanusitá.

Szabad óráit, tudományos és költői művek olvasásával tölti, a tudósokat és művészeket kitünően kedveli, ismeretségöket szorgalmasan keresi, palotájába hivja meg, s oly tisztelettel és becsüléssel viseltetik iránt, hogy e tekintetben sok művelt nemzet fejedelmének példányképül szolgálhat. *O.*

HIEN FU, chinai császár.

Adatok a kávé történetéhez.

Rövid átpillantása egy ital történetének, mely a szó legszorosabb értelmében világuralomra vergődött, olvasóink előtt, ugy hiszszük, nem lesz érdektelen, annál is inkább, mivel nehány, a kávéról elterjedt hibás véleményt is szándékunk megigazitani.

Igy, igen átalános azon hit, mintha a kávé eredeti hazája Arábia volna; holott pedig az sokkal távolabb délre, Afrikában, az Abissziniától délre fekvő Kaffa és Enarea királyságokban keresendő, melyeknek elsejéről neveztetett el igen hihetőleg a kávé is. Ezen országokban, a nagy, meleg hegyvidékeken a kávéfa mainapig is vadon tenyészik, minden emberi mivelés nélkül. Egész erdőségeket képeznek itt e fák, melyeknek ágai egész a földig hajolnak a bő kávégyümölcs alatt. Mokkában, Boldog-Arábiában, melyet sokan a kávé hazájának hibásan tartanak, a kávéfa vadon

és a kalocsai érsek, Ugrin vigyáztak, éjjel az átjöni akaró tatárokat vissza is nyomták. Hajnal előtt ujra át akartak a tatárok a hidon jöni, de Kálmán öket sokáig visszatartóztatta. E hidnál kezdett csata szintén csak csel volt, mert annak folyama alatt a majd ötszázezernyi tatárság a Sajón több helyen átgázolván, a magyar tábort reggelre egészen körülfogta, s nyilzáporral elözönlötte, további ellentállásról szó sem lehetvén, futott mindenki, merre lehetett és tudott.

* * *

IV. Béla a tatárok elöl futva Ausztriába, Babenbergi Fridrikhez menekült, s nemhogy szomszédi fogadtatásban részesült volna, hanem minden kincsétül, vagyonától megfosztatott nemcsak, hanem Fridrik az ország szerencsétlen védtelen állapotát felhasználva, az országba beütött, s egy részét felprédálta. A tatárok elmenetele után Béla országát rendbehozván, elsö tette volt, az Ausztriában szenvedett méltatlanságot mogboszulni, s Fridriket haddal támadta meg. A Lajta vize mellett megütköztek, egy kun katona csata közben Fridrik alól a lovat kilövi, mely vele együtt elesik, s Fridrik a magyarok által meg is öletett, és a Babenbergi ház vele együtt kihalt.

* * *

Midön Nagy Lajos, öcscsének, Andrásnak halálát megboszulandó, Nápolyba ment, mint Budai Ferencz irja, seregével mindenütt nagy félelmet terjesztett el maga körül; egy belsö megfázást és borzadást okozó nagy fekete zászlót hordoztatott serege elött, melyen az ö csufos halállal meghalt öcscsének halavány, sárga képe volt lefestve.

* * *

Ugyancsak Nagy Lajos ezen hadjárat alkalmával Aversa városába, hol t. i. öcscse megöletett, beérkezvén, eléje mentek az olasz föemberek, köztök Durazzoi Károly, Johanna testvérének, Máriának férje, ki is az András megöletésében föreszesnek tartatott. — Lajos eltitkolván azon borzadást, melyet öcscse halálának emléke s helye benne költött, mind Károlyhoz, mind a többi olaszokhoz lebocsátkozó nyájasságot mutatott, söt öket vacsorára asztalához is meghivta. Vacsora közben vagy után azonban boszus indulatját kifakasztván, Károlynak szemrehányásokat tesz, megfogatja, s Latzk Istvánnak gondviselésére bizza, és másnap reggel lefejezteti.

* * *

Erzsébet, Nagy Lajos anyja, midön 1343-ban Nápolyba ment, fiát Andrást látogatni, Gilet Miklós nádor, több föur, püspök, aszszonyság és szüz kisérte ezen utjában. Nagy volt a kincs, mit Erzsébet ezen utjára elvitt; Túróczy szerint vitt ezüstöt 27 ezer márkát, aranyat 17 ezer markát, később még küldött utána Lajos 4 ezer választott finom aranyat, mely kincs a mostani pénzértékben 8 millió forintnál többet tesz; ezenfelül vitt vert pénzt majd félköböl arany forintot s igen sok apró ezüst pénzt. Midön Apuliába érkezett, András feleségestül eléje jött, s Nápolyba nagy pompával kisérték be. Erzsébet itt dolgait végezvén, utjának második czéljához fogott; Rómát látogatta meg. Valamerre utazott, mindenütt seregesen tódultak az ö bámulására, Rómában a legnagyobb pompával fogadtatott, egész Róma kitódult eléje, s „éljen a magyar királyné!“ kiáltással üdvözlék, szent Péter-templománál várták a kardinálok, s vezették be a templomba, mind itt, mind más templomokban a királyné sok ajándékot hagyott, s ugy tért vissza.

* * *

Erzsébet és Mária királynék elfogatása Horvát János által.

* * *

Zsigmondnak Budán 1399-ben az ország rendei által fogságba tétele.

* * *

1444-ik év november 10-ik napján I. Ulászló seregével Várna környékére jutván, ott Amurat török császárral megütközött. Hunyady János, ki Ulászlót kérte, hogy az ütközetben részt ne vegyen, a törököket már meg is verte, midön Ulászló csatahevének ellent nem állhatva, a törökökre, különösen a gyalogságra rohant. Ulászló egy nagy fekete lovon ült, s maga elött mindenkit elgázolt, a jancsárok Ulászló lovát agyonlövén, a ló este közben Ulászlót a jancsárok sürü tömege közé dobta, hol is öt a törökök elfogták s rögtön fejét vették.

(Folytatása következik.)

Mészáros Lázár sirja.

A köztiszteletben állott magyar hadügyminiszter emlékét ujitjuk fel elötted, nyájas olvasó, s a számüzött szerencsétlen honfitársnak, kit többé itthonn keblünkre nem ölelhetünk, egyszerü sirját mutatjuk be, melyet a külföldi menhely hantjai alatt talált; de felmutathatjuk egyszersmind a szeretö, emberbaráti karokat is, melyek a távolban ápolták és siri ágyát megvetették — legyenek megáldva érette! — Egy e napokban Londonból hozzánk érkezett levél ezt irja Mészáros Lázár sirja s halála körülményeiről :

„Nehány hét elött látogatást tevék Lady Langdalenél, kinek eywoodi palotájában halt meg november 6-án 1858-ban Mészáros Lázar tábornok. A bujdosó honfi, három héttel halála elött, Amerikából érkezett, s mielött Sveiczban végkép megtelepednék, Eywoodba (Hereford megyében) rándult, nehány napot töltendö Lady Langdalenek és leányának Teleki Sándor grófnénak társaságában. Itt lepte meg a kegyes halál, s rövid betegség után, végetvetett szenvedéseinek, — hontalanságának.

Betegségét a nemes keblü hölgy tudatá velem, ugyszintén a szenvedönek azon ohajtását : hogy szeretne még egyszer látni az életben. — Fájdalom, nem meheték, nem nyujthaték a végpillanatban kezet azon férfiunak, kinek nevét a haza egykoron tisztelettel emlitendi. A boldogultnak sirját évenkint meg szoktam látogatni, felkeresém most is, szivem elérzékenyült, feledhetlen hazámra, áldozataira — gondolék, s szememböl nehéz könyük gördülének; de leküzdém fájdalmamat, s hogy legalább nyughelyének emlékét megörizzem a hazának, lerajzolám azon sirkertet, melyben e hü magyarnak tört szive porlik.

A sirkert Titley helységhez tartozik, egy óranegyednyire az eywoodi parktól, s csak néhány angol mérföldnyire az ugynevezett „Caractacus“ halmoktól, melyeken Caractacus az utolsó brit fejedelem, utolsó csatáját küzdé a rómaiak ellen. A szerencsétlen fejedelem Rómának diadalkapuin ezüstlánczokkal vonult keresztül, hogy később vasbilincsek közt idegen földön meghaljon. Ilyen a sors játéka, ki hitte volna, hogy ösz bajnokunk ott lelje végnyugalmát, hol másfél ezredév elött a hajdani brittek dicsösége sirba szállt!

A szent földre Lady Langdale faragott kölapot helyezett, melynek angol s magyar felirata ez :

To the memory of
General Lázár Mészáros
Minister of war
And Commander in Chief
Of the Hungarian army in 1848. 1849.
Who was born at Baja in the county
of Bács 1796. and died at Eywood
6-th November 1858. in the 63 year of
his age and 10-th of his exile.
This stone is inscribed
by his sorrowing friend
J. E. H. Lady Langdale. *)

Mészáros Lázár Tábornoknak,
A jó Hazafinak,
A vitéz Katonának.
A nemes Barátnak.

Mészáros Lázár maga is elörekészitett volt magának sirverset latin és magyar nyelven, de ezek nem vésettek sirkövére.

Mészáros saját latin és magyar sirversei igy hangzanak :

Intus qui est, fuit Lazarus	Ki alatta fekszik, volt
Pauper sicuti Patronus.	Mészáros Lázár a holt.
Hungarus, Mészáros natus,	Ö mi sem volt életében,
Honestus a suis vocatus;	Mint becsületes lény nemében.
Sed tamen semel mortuus,	Patrónjaként szegény,
Resurgat melior alius.	Ébredjen mint jobb legény. *R.*“

*) A fentebbi sorok magyar forditásban ezt jelentik : „Mészáros Lázár hadügyminiszter és az 1848–1849-iki magyar hadsereg fövezére emlékének. Ki született 1796-ban Bácsmegyében Baja városában, s meghalt Eywoodban 1858. nov. 6-án 63 éves korában, számüzetésének 10-ik évében. E követ emelé szomorodott szivü barátnéja, lady Langdale J. E. H.

*

tartotta, hol azonban bujában, némelyek szerint döghalál, mások szerint pedig méreg következtében 3 hónap alatt meghalt.

* * *

1521-ben Szolimán török császár ellen Belgrádot Oláh Balázs, Both János, és Morgai János hösiesen védelmezték, a 40 napi ostrom alatt semmit, ami egy jó katona kötelessége, el nem mulasztottak, a várban levő rácz katonák azonban pártot ütvén, a várat a fentemlitett kapitányok akaratja ellen feladták, a török császár az összes várőrizetet lekonczoltatta, életben csak Oláh Balázst és Both Jánost hagyta, s fogságra magával elvitte. A basák egykor e két fogoly-várnagyot magukhoz vacsorára hivták, s midőn már a bortól felhevültek, készakarva gyalázták a basák a magyarokat. Nemzetének ilyes kisebbitésén felháborodván Balázs, nekik azt felelte, hogy ha neki 20 ezer magyar katonája lett volna, magát Szolimánt is elfogta volna. Ezt a basák a császárnak vádként bemondván, Szolimán mind Balázst, mind társát Both Jánost megölette.

* * *

A mohácsi szerencsétlen ütközetnek hire az országban elterjedvén, mindenki igyekezett személyét, vagyonát bátorságosabb helyen biztositani. A Visegrád közelében lakó Remete Sz. Pál szerzetesei (Isthvánffy szerint : Monachi Eremitae e Collegio Nostro) több földmivelő néppel a minden őrizet nélkül levő Visegrádba menekültek, azt élelemmel rövid időre ellátták. A törökök Buda alá jövén, az egész környéken szerte barangolván, mindent felprédáltak, megkeresték Visegrádot is, melyet azonban a barátok a földnéppel egyetemben hösiesen megvédtek s megtartottak.

* * *

II. Lajos holttestének felkeresése, feltalálása, a törökök elmenetele, 4—5 héttel később az ütközet után, megható kép lehetne.

* * *

Ferdinánd elfoglalván Budát, annak őrzését Nádasdy Tamásra bizta, melléje adván Pesserer Kristóf és Traubinger János vezérlete alatt két csapat német katonaságot is. Zápolya, Ferdinánd ellen Szolimán török császárt híván segitségül, 1529-ben a törökök Buda alatt megjelennek, s azt ostrom alá veszik. Egypár roham visszaverése után a német katonák megfélemlettek, s miután a törökök nekik sértetlen elvonulást igértek, a vár feladását elhatározták. Nádasdy minden módon igyekezett őket e gyalázatos tett foganatositásáról lebeszélni, s midőn keményebb szavakkal is fenyegetné őket, a németek Nádasdyra rohantak, megfogták, megkötözték, s egy erős boltozatu szobába bezárták, s a várat feladták. A törökök a várba bemenvén, a német katonákat lefegyverzik, s a szent János templomának udvarába berekesztik azon biztatással, hogy a menedék-levelet ott várják be. Később kivezették őket a város alatti mezőre, s egy-két ifju kivételével mind lekonczolták. Tamást fogsága helyén feltalálván, Ibrahim fővezér elé vezették, ki is Nádasdyt azért, hogy magyar létére nem Zápolya pártján áll, lekorholta, s átadta a jancsároknak, hogy őt a Pest alatt táborozó Zápolyához vigyék, alattomos utasitás szerint pedig, hogy Tamást a Dunába fojtsák. Tamás, midőn már a Duna partjához jutottak, gyanitva a törökök szándékát, megpillant a Duna szélén egy üres csónakot, őrizőit széjjel taszitja, s a csónakba ugrik, a törökök megragadták ugyan mentéjét, de Tamás azt magáról hirtelen levetve, a csónakot a parttól eltaszitja, s minden evezőszerszám nélkül nagy sokára a pesti partra vergődik, s egyenesen a Zápolya sátorába menvén, annak lábaihoz borul, kegyelmet kér, és nyer is.

* * *

Bodó Ferencz, Zápolya János hü, de szerencsétlen vezére, az Eger mellett történt ütközetben a Ferdinánd népe által elfogatván, Esztergomba, hol Ferdinánd táborozott, küldetett. Midőn Gyöngyösre érkeztek, éjente, midőn a kisérők (kikkel Ferencz együtt vacsorált s borozott) mélyen aludtak, Bodót szolgái egy török lóra felültetik s elszöktetik, Bodó Gyöngyöstől mintegy két mérföld távolságra haladván, egy szegény embernél meghált, de reggelre kelve szökését szégyenelvén, Gyöngyösre fogságába önként vissza tért, s életét, miután Zápolya pártjától elnem téritthetett, a német-ujhelyi tömlöczben végezte.

* * *

Túri György, bajnok tetteinek elismeréseül már aranysarkantyus vitézzé üttetvén, nem szünt meg továbbá is a törökök félelme lenni, azért is mindent elkövettek a törökök, hogy Túrit elfoghassák vagy elejthessék. 1571-ben Turi kanizsai kapitány volt, midőn a szigeti, pécsi s más törökök Kanizsa tájára prédálni mentek, s gyanitván, hogy Turi velök meg fog ütközni, erdőkben, völgyekben népeik egy részét lesbe állitották. Túri a földnépének futásából, s az ég felé emelkedő füstből a törökök pusztitását megtudván, kevés népével azok ellen indul. Midőn már több török csapatot széjjel vert volna, Kis-Komárom körül ismét egy török csapatra bukkant. Turi igen kevesed magával (mert már gyalogsága az egész napi járkálás-, csatázásban elfáradván, elmaradozott) ezen török csapatot is megtámadja, s már majdnem futásnak kényszeriti, midőn a közel erdőből majd 600 lovas török előtör, s Túrit népestül együtt bekeriti; Túri népe vagy elhullott vagy elszaladt; a csata két hegy közt lévő ingoványos völgyben történvén, Túri lova az ingoványban lesülyed, s orra bukik. Túri, látván végveszélyét, hogy a törökök kezébe élve ne jusson, s halálos sebet könnyebben kaphasson, érczsisakját fejéről ledobja, s gyalog is kemény harczot indit. Harcz közben, midőn épen egy gazdátlan lóra fel akarna ugrani, lába az ingoványba elmerül s elesik. A törökök kérték Túrit, hogy a lehetetlenség ellen ne küzdjön, hanem adja meg magát; Túri estéből fölkelve, a törököknek karddal válaszol, mig végre számtalan sebtől gyengitve, egy harczi szekercze csapása alatt összerogy s meghal. A törökök Túri fejét levágván, Konstantinápolyba küldötték.

* * *

Lippa ostroma után Kasztald (Castaldo) és Martinuzzi György Erdélybe visszatértek, népeiket téli szállásra szétküldve, maguk Alvinczre érkeztek, hol is György, Kasztald részére a kastély legszebb részét jelelte ki, maga pedig a déli részben választott nyugvóhelyet. Martinuzzi testőreit is szétbocsátotta, söt azon keveseknek is, kik vele maradtak, azon rendeletet adta; hogy még éjjel induljanak el a társzekerekkel Székely-Vásárhely felé, hova országgyülés végett másnap indulni maga is készült. Kasztald ezen kedvező alkalmat felhasználni akarván, György kivégeztetését elhatározza, e végre magához hivatja Pallavicino Sforzia nevü olaszt, s ezt szólitja fel, hogy a barát kivégezését vállalja magára. Pallavicino az ajánlatot azon feltétel mellett, ha Antal, a Kasztald iródeákja, neki segitségére lesz, elvállalta. Hajnalban Pallavicino Antallal s még más 8 olasz és spanyollal György szállására mentek. Antal egy levéllel a György szobájába az inas által bekéredzik, oly szin alatt, hogy azon, Ferdinándhoz szóló levélnek ő is irná alá a maga nevét. Mivel Antal György előtt igen ismert személy volt, noha még György reggeli imádságát el sem végezte, bebocsátotta. Midőn a levelet végig olvasta, s az asztalra előre hajolva, nevét aláirni akarná, Antal hátulról György nyakát hegyes törrel kétszer keresztülszurta. György feljajdulására a künnlevő Pallavicino társaival a szobába rohan, György apródján Vas Ferenczen 7 sebet ejtenek, s Györgyöt megölik; midőn György vérében a földön fetrengene, Antal még mellen keresztül is lötte.

Számos példát mutat történetünk a hazáért, királyért, és országosan érdemesült főembereinkért történt önkénytes életfeláldozásokban is. Mellőzöm itt a már megénekelt, lefestett azon esetet, midőn az oláhok támadásából Róbert Károly élete megmentetik, ugyszintén az Európaszerte ismert és magasztalt Zrinyi Miklós elestét Szigetvárnál. De felemlithetők még ezekhez hasonlókul :

Kemény Simon, midőn a szent-imrei ütközetnél 1442-ben Hunyady Jánossal ruhát cserél. Simont a törökök megölik, de Hunyady életben marad s győz.

* * *

1463. és 64-ik év közti télen Hunyady Mátyás ostrommal bevevén Jajcza várát, koronázás végett Budára visszatért, a törökök az ő távollétét felhasználandók, Jajczát viszont ostrom alá veszik, oly erélylyel, hogy nehány török a falra feljutván, ott a török zászlót feltüzi. Bonfin szerint ezt egy magyar katona észrevevén, a törökkel harczba száll, s nem birván vele, a zászlós törököt derékon kapja, s vele együtt a mélységbe ugrik. Ezt, mint mondám, Bonfin, mint korabeli iró mondja, de a hös nevét nem jegyzette fel. Mások szerint ezen höstettet Belgrád ostrománál Dugovics Titusz követte volna el. — Történhetett mind a két várnál is.

(Folytatása köv.)

*

Székely Bertalan

A pesti békeintézők buzogánya.

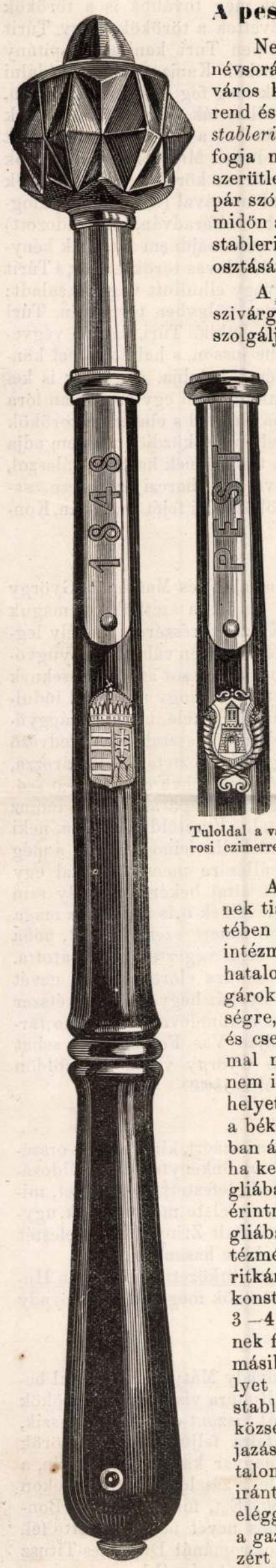

Tuloldal a városi czimerrel.

Pesti békeintézők buzogánya.

Nem régiben közlötték lapjaink hosszu névsorát azon békeintézőknek, kiket Pest város különböző részeiben a közbizalom, a rend és csend őreiül megválasztott. E *konstableri* intézmény nálunk még uj s az idő fogja meghonositani. Azért nem lesz czélszerütlen, ha e tárgy magyarázatához egy pár szóval mi is járulunk, különösen most, midőn annak életbelépését s a magyar konstableri jelvények, ama kis buzogányok kiosztását jelenthetjük.

A békeintéző tiszte az angol közéletből szivárgott át hozzánk; bővebb megértésére szolgáljon e kis magyarázat. A békeintézőt angol nyelven igy nevezik : *constable* (olvasd : konsztébl), németesitve *konstabler*. E szó eredete a régi latin *constabularius* szótól származik, a mi annyit jelent mint : sátortárs, kaszárnyatárs, lakótárs. Régenten igy neveztek átalában minden katonát, később csak a tüzéreket, kiket, minthogy sok tanulással járt a mesterségök, a béke után haza nem eresztettek, hanem együtt tartották őket tovább is a kaszárnyákban. Ezek azon időben valódi czéhet képeztek s felszabaditó leveleket kaptak. Hanem ezek régi dolgok s csakugy mellékesen érintjük. Hadihajókon most is *constablenek* nevezik a lőpor, lőkészlet és lövegek felügyelőjét, kinek az ágyutöltő és elsütő tüzérmatrózok vannak alárendelve.

Azon *konstabler* vagyis *békeintéző*, kinek tisztéről itt emlékezünk, Anglia közéletében régi időktől fogva fennálló szabad intézmény. A *konstabler* ott a végrehajtó hatalom egyik alsóbb rendü tiszte, ki a polgárok szabad választása utján jut e tisztségre, hogy ezeknek akaratából a közrend és csend háborgatását előadandó alkalommal meggátolja. Nem elöljáró ugyan, de nem is törvényszolga, hanem a kettő között helyet foglaló közhivatalnok. A konstabler a békebiró rendeletei szerint jár el, s jogában áll, a rend háborgatóit meginteni, vagy ha kell, elfogatni. Tisztségük jelvénye Angliában kétféle pálcza, melylyel ha valakit érintnek, annak ellenszegülnie tilos s Angliában, hol az önalkotta törvényeket s intézményeket tisztelik, ily ellenszegülésre ritkán is akad példa. Mint mondtuk, kétféle konstableri pálcza van Angliában; az egyik 3—4 lábnyi hosszu fából készült bot, melynek felső végén a királyi czimer látható; a másik egy 4 hüvelknyi kis rézpálcza, melyet zsebében hordozhat gazdája. A konstableri méltóság egy évig tart, a midőn a község tagjai által uj választás történik; dijazásról természetesen szó sincs — elég jutalom itt a nyilatkozó közbizalom. Egyébiránt Angliában a konstableri szolgálat eléggé terhes s gyakran megtörténik, hogy a gazdagabbak megváltják e hivatalt, s pénzért mást fogadnak helyökbe, de azért ennek eljárásaért ők, a választottak, maradnak felelősek. Némely osztály ki van véve a konstableri szolgálat alól, ilyenek : a papok, orvosok, ügyvédek stb., Londonban 2—300 konstabler van.

Ide mellékelt rajzunk hü képét mutatja azon konstableri buzogánynak, melyet, tisztségök jelvényei gyanánt, pesti békeintézőink fognak viselni. A rajz egész természetes nagyságban mutatja be a csinos buzogányt s igy minden olvasónk maga számithatja ki annak hosszuságát. A mü igen tetszetős alaku ; gombja fényes érczvegyületből készült, nyele feketére fényezett fából, melynek mindkét oldalán egy-egy lemez van, egyike Magyarország, másika Pest város czimerével. Az 1848. évszám is látható rajta. A buzogány készitője Vandrák Soma jóhirü pesti bronzmüvészünk; egy darab ára 3 ft. Nem lehet tagadni, hogy a mü igen csinos, de ugylátszik, sétabotnak rövid lesz, zsebben hordani pedig talán mégis kissé kényelmetlen. Azonban a gyakorlat fogja ezt elhatározni — részünkről kivánjuk, hogy ez apró buzogányoknak mindenkor ohajtott sikere legyen s velök se visszaélés ne történjék, de a szükséges tiszteletben is részesüljenek.

Gérard Gyula, a hires oroszlán-vadász.

Eddig Anglia fiai követelték a világtól, hogy őket ismerje el a legjobb vadászoknak. E dicsőségöktől, ugylátszik, megfosztá őket egy francziának hirneve, ki az ujabb időben Algirban tünt fel, s ki nem más, mint a hires oroszlán-vadász : Gérard Gyula, kiről e lapokban is gyakrabban volt már szó. Meglehet, hogy hirének megalapitására sokat tett már azon körülmény is, hogy franczia, s hogy a francziák, nemzetük ez ujabb büszkeségét, talán igen is erős önérzettel mutatták be a világnak, — mit az angolok azon állitással szeretnek lerontani, hogy a vadak között nem a legveszedelmesebb az oroszlán, — de bár miként legyen, annyi igaz, hogy Gérard a vadászok diszes osztályában, nevezetes tünemény. Kitünően jól és biztosan lő. Különben azt mondják róla, hogy igen nagy emberbarát, jó keresztyén, s ő maga magát, mint jámbor istenfélő ember, a gondviselés küldöttjének mondja, kinek rendeltetése, azon néptörzseket, melyek az állatok királyával megmérkőzni gyengék, e vad megtámadásai ellen megvédeni. — Szenvedélyes vadász, s türelmetlenül várja, hogy kedvencz vadával, szembe állhasson, minden uj alkalom, daczára az uj veszélyeknek, uj ingerrel van reá.

Gérard Gyula, a hires oroszlán-vadász.

Számos harczaiból egy esetet beszél maga ekképen : „Miután egy téli éjszakán, több órán át térdig érő hóban álltam leshelyemen, egyszerre egy irtóztató nagy oroszlánt pillanték meg, mely észrevétlenül közeledett felém, s csak nehány lépésnyire volt tőlem. Daczára a kemény hidegnek, a halálverejték tört ki rajtam, s közel voltam az elszédüléshez. De megszoktam, hogy ily pillanatokban ne bizzam saját erőmben. Felemelém az égre szemeimet, s azon tiszta öntudatomban, hogy nem kegyetlenkedésből, nem dics, nem nyereségvágyból, nem vadászi szeszélyből, harczolok az állatok királyával, Istent hivám segitségül. S azonnal nyugodtan vert üterem, karomat keménynek és biztosnak érezém, mintha aczélból lett volna, s e pillanatban az oroszlán halva ragyott lábaimhoz.“ — Másik kitünő tulajdonsága : szerénysége, s a mi a vadászoknál oly ritka, kalandjait nem nagyitja, s nem dicsekszik velök. — Napoleon császár rendeletére, nem rég Francziaországban, nagy nemzeti czéllövés volt, melyen Gérard is megjelent, s az első dijt nyeré, s igy mint lövész, első tekintélynek ismertetett el.

Jelenleg Gérard 43 éves. Már gyermekkorában, legkedvesebb foglalkozása a fegyver volt, melylyel az atyai ház körül a verebeket, s különösen a verebekre leskelődő macskákat lövöldözé. Mint gyermek, gyenge alkatásu, s félénk természetü volt, de azon vágyat érzé mindig magában, hogy erős és bátor férfi, s a gyengébbek védője lehessen. 16 éves korában kitünően vivott, s a birkózásban párja nem volt környékén. Történt egyszer, hogy egy ünnepély alkalmával, egy férfi egy nőt gorombán bántalmazott. A számos néző közől senki sem mert a nő segitségére menni. Gérard hirtelen

saság számára vagy leiratni, vagy megszerezni; s végre Borsos Sebestyén és Nagy Szabó Ferencz Diariumát, a mohácsi veszedelemtől 1657-ig; ezt a gr Haller Zsigmondnénál levö eredeti példányból a társaság számára leiratta, minden árkusért 18 forintot fizetett.

A második jelentésből szükségesnek látom Benkönek a tudós társaság részére küldött ajándékait idejegyezni. *Könyvek:* Valkai András Geneologica Historia regum Hungariae (magyar); mellé kötve két szép história a nagyur Bánk-bánról és Hunyadi Jánosról. Kolozsvár 1580. A régi magyaroknak első bejövetelekről. Kolozsvár. 1579. Valkai András Krónika, vagy szép historiás ének Barbarossáról. Kolozsvár 1573. stb. stb. — Küld 10 darab kisebb-nagyobb kézirást s igér még három igen nevezetest. A társaság határozása e tárgyban szó szerint ez: „Tudós Benkö József urnak szives jó akaratja s ajánlásai köszöntessenek meg s kéressék atyafiságosan, hogy az igérteket minél hamarább keresse meg, irassa le s küldje ki. A könyvek és irások tétessenek a társaság gyüjteményei közé.“ A társaság közgyülése határozatát a titoknok Benkönek szept. 5-én kelt levelében tudtára adván, igy zárja be: „ne sajnálja a tisztelendö ur is a társasággal parancsolni, és valamiben szolgálatjára lehet, nagy örömmel és atyafisá-

illető felvilágositásokkal épen nincsenek kidolgozva.

Valóban, ez eljárás magán viseli a legnagyobb korlátoltság és szükkeblüség bélyegét, söt nyilván némi tudós irigységet árul el. Azért, mert a társaságnak is szándékában volt valamikor Bőjtit és Mikót kiadni a maga javára és dicsöségére, azért Benkövel a kilencz gyerekes atyával önjavát és hirnevét megtagadtatni, felbontatni vele egy oly egyességet, mely az ö inséggel szükölködö családja sorsán legalább pár hónapra némi javulást eszközölt volna, elnapolni, félszázadra lökni vissza egy századokig szunyadt s Benkö munkássága által szerencsés fejlödésnek indult tudományi ügyet, nem volt egyéb, mint saját magával tépetni el koszoruját, hogy később tán Aranka, vagy más valaki tegye homlokára. Ez valóban a legsulyosb megrovásra méltó.

De Aranka részrehajló és igazságtalan is volt Benköhöz. Ugyanezen jelentésében előbb valódi nyereségnek tartja Mikóhoz és Bőjtihez irt jegyzéseit, a melyeknek ki nem adása nagy kár lenne; később pedig azt jegyzi meg: hogy a munkairó életrajza nem elválhatlanul szükséges valamely krónika történeti becsére nézve; Béla király névtelen jegyzöjének ki-létét sem tudják, de azért feljegyzései, a magyar történelem szegletköveit képezik; holott bizonyos, hogy Benkö kész másolataihoz bövebb történelmi jegyzéseket adni, azon kor valamely más történetbuvára talán igen, de Aranka sem hivatva, sem készülve rá nem volt.

Végre Aranka Benkönek tulajdoni jogát megcsonkitotta. Maga irá fentebb — s épen e volt részletezéseim czélja — hogy Udvarhely város diplomatikai történetének és Nemes János diariumának eredetijét az illetök adták neki a társaság számára ajándékul; továbbá Benkö és Valkai András ritka verses gyüjteményét, melyben nehány oly nyomtatvány volt, a mely ma nyilván tudva sehol másutt nem létezik. Én nehány évvel ezelött az Aranka gyüjteményét megvévén: nevezett két kéziratot saját eredetijökben, valamint a Valkai-féle nyomtatványokat is, a közt találtam meg; a két első ma is birtokomban, az utóbbiakat, minthogy unicumok, az erdélyi Muzeumnak adtam. Ebből az következik, hogy Aranka, mint a társulat titkára, annak feloszlásakor ezeket s hihetöen egyéb gyüjteményeit is magánál marasztotta; ámbár a kir. fökormányszéknek létezik egy rendelete, melynek értelmében azon gyüjteményeknek további rendelésig a kolozsvári kir. kath. lyceum könyvtárába kellett tétetniök és öriztetniök. Nagy-Ajtai Kovács István, egy értekezésében egyebek közt az erdélyi történetkedvelö-társaság keletkezéséről és czéljáról is szólván, igy végzi ide vonatkozó előadását: „Vajjon a jelenleg lenni már megszünt philohistorum societas gyüjteménye hol és mily állapotban létezik?“ Ugy vélem: az előbocsátottakban a felelet megvan, t. i. részint az Aranka gyüjteményében, részint a kolozsvári kir. lyceum könyvtárában, részint pedig a gróf Kemény József-féle, most az erdélyi Muzeum birtokában levő gyüjteménye közt.

Egy keresztény telep az Ucayali mellett.

(Dél-Amerikában.)

Nehány év óta a felső Amazon környéke is ébredezni kezd. E nagy terjedelmü vidék, mely déli Amerika tetemes részét magában foglalja, egész a legujabb időkig ugy szólva holtan hevert. Csakis egyes csolnakok uszkáltak a nagy folyamokon, hogy az erdők terményeit az Amazon kevés számu s egymástól távoleső kikötőibe hordják, s azután, európai áruczikkekkel megrakodva, ismét eltünjenek az ős erdők titokszerü homályában.

De már most ide is eljutott a mindenható gőznek uj életre ébresztő ereje. Valami 13 évvel ezelőtt megkezdé az „Amazon társaság“ rendes járását az óriás folyamon, mely idő haladtával mind jobban-jobban terjedett. E közlekedés éltető befolyásai mélyen behatnak Peruba és Boliviába. Mind a braziliai császárságnak, mind az emlitett köztársaságoknak nagyon érdekében áll, hogy a fő folyammal való összeköttetést minden erejökkel megkönnyitsék s a mellékfolyókat hajózhatóvá tehessék olyan helyeken, hol eddig legyőzhetlen akadályokra találtak.

Most már a hajók az Amazon torkolatától egész a perui Kordillerák aljáig eljuthatnak, és azon tájék, mely eddig csak is a Csöndes-tengerrel állhatott összeköttetésben, most a sokkal fontosabb Atlanti-oceán felől is könnyen elérhető; gyorsabb és minden tekintetben biztosabb közlekedést nyert Európával. A hatalmas lökés meg van adva s az Amazon vidéke felett egy uj, szebb, dicsőbb nap hajnala dereng.

De e vidék sokkal nagyobb része még lakatlan erdőség, melyben magános indián törzsek barangolnak. Száz meg száz mérföldeket haladhat az utazó a nélkül, hogy egy várost találhatna, vagy csak egyetlen egy falut lelhetne, a hol fehér emberek laknak, sőt az indián kunyhók is mérhetetlen távolban állanak egymástól. Azon az egész nagy területen, melyen a felső Amazon leghatalmasabb mellékfolyója, az Ucayali, átrohan, alig lehet szó népességről. De már most az Ucayali habjait is gőzösök szeldelik és a tőle nem messze fekvő téritői telep, Sarayacu, mely eddig oáz volt a barbarság közepette, bizonyosan jelentékeny kereskedelmi piaczczá fog válni idővel.

Sarayacu, melyet napjainkban gyakran emlegetnek a külföldi lapok, az Ucayalinak egy mellékfolyócskája mellett fekszik egy kis öböl közelében, mely kikötő helyül szolgál. Az egész vidék egy kis paradicsomhoz hasonlit, oly gyönyörü és oly termékeny. A kis folyó telve van halakkal és teknősbékákkal, mely utóbbiak husa és tojása fő és kedvencz táplálékát képezi a kis telep barna keresztény lakóinak. Ezek a tekenősbékák, melyek az Ucayaliban és annak mellékfolyóiban igen számosak s az ottani lakosoktól matamata-tekenősbékáknak neveztetnek, rendkivüli s a többiekétől egészen elütő alakjok által bámulatra ragadják az idegen szemlélőt. Ugy látszik, mintha átmenetet képeznének a teknősbéka és disznó között, csakhogy hosszu nyakuk és orruknak szerfelett különös alkata s nyakukon az a sok bibircsó mégis nagyon sajátságosokká és meglepőkké teszik őket. Teknőjök felülete hullámzatos; kiemelkedések, bemélyedések váltakoznak rajta s csakis testök felső részét fedi. Lábaik s farkuk leginkább emlékeztetnek a disznóra. Kaimánok (Krokodilok) sem hiányoznak a kis folyóban s különösen a kikötő kedvencz tartózkodási helyök. Ott feküsznek lefüggő faágak alatt, vagy a partokon a fü között, vagy a viz felületén, látszólag élettelenül, de a legkisebb zajra is figyelnek s minden percz készen találja őket, hogy a zsákmányt megragadják.

A mérsékelt földöv hasznos növényeit sehogy sem lehetett meghonositani e vidéken. Minden kisérlet sükertelen maradt. Ellenben a rizs, kukoricza, dohány, maniokgyökér, kávé, kakaóbab, czukornád, banán stb. igen kitünően tenyésznek, mihelyt egy kevés gond van forditva rájok.

Sarayacut nemrég egy kitünő természettudós, Marcoy Pál, meglátogatá s négy hónapot töltött e kis keresztény telepen. A leghitelesebb tudósitások e vidéket illetőleg tőle származnak. A missió érdemes főnöke, ki ugy szólva az egész telep alapitója s fentartója, Plaza atya igen szivesen fogadta természetbuvárunkat kiséretével együtt s külön szobát készittetett el számára, a mely annál czélszerübb és kedvesebb volt a tudós utazó előtt, mert ott egész menageriát tarthatott s tudományos foglalkozását háboritatlanul üzheté. Szobája telve volt majmokkal, teknősbékákkal, papagályok- s egyéb madarakkal, virágokkal és maniok-gyökerekkel. Természetes, hogy a könyvek sem hiányoztak.

Mikor Marcoy Sarayacuban volt, a falu 166 kunyhóból állott, mik szerteszét voltak szórva. A barna keresztények, a kik a Cumpaza törzshöz tartoznak s egy kissé spanyolul is beszélnek, igen barátságosak voltak az idegenek iránt, s czukorpálinkával, mit ők tafiának neveznek, s mindenféle ennivalóval kinálták őket. A kunyhókban egy-két indián vadász-fegyver s nehány edény volt látható; abból állott az egész butorzat. Lakaikat pálmatörzsökből épitik és pálmalevelekkel

*

fedik be s falakkal is ellátják, nem mint a vad indiánok, a kik kunyhóikat mindenfelől nyitva hagyják. Minden egyes kunyhóban egy matrimonio, azaz egy család él s egy háztartás rendesen csak három egyénből áll. Különös jelenség, hogy Sarayacuban a férfiak nagyon hajlandók az elvadulásra, ellenben a nők egészen jobbakká lettek; még arczvonásaik is finomabbakká váltak s az ábrázat mogorva, mélázó mozdulatlanságát némi szelidebb kifejezés s bizonyos mozgékonyság váltotta fel.

E község polgári kormányzata a következő: Minden törzs külön csoportot képez s ez ismét családokra oszlik; a varayák vagy előljárók, „felügyelők," valami tizenhatan, mindenre figyelni tartoznak, a mi csak az egyes családoknál történik, s arról az alkaldoknak számot kell adniok. Ezek aztán jelentést tesznek a négy kormányzónak, azok pedig minden este a térítőnek.

A ki meg akar házasodni, tartozik a menyegző előtt 3 hónapig egy darab földet banánnal, maniokkal, földi mogyoróval s több effélével beültetni, hogy családját legyen miből eltartania. Egynehány gyapotbokrot is kell ültetnie, hogy neje fonhasson és szőhessen; továbbá paprikát az ételek fűszerezésére, czukornádat, hogy abból táfiát és szörpöt készithessen, valamint rocout és genipát szintén ültetnie kellett, hogy legyen a mivel arczát csinosan veresre és sötét-kékre bemázolhassa.

Bármily kevés fáradságba kerülne is a földmivelés e termékeny vidéken, a telep idiánai nem igen foglalkoznak avval, inkább szeretnek vadászni és halászni s szivesen kószálnának éjjel-nappal az erdőkben és folyókon. De mégis szükséges, hogy a maniokra, melyből minden napi italokat, a mazatót készitik, és a czukornádra egy kevés gondot forditsanak, mely utóbbi a czukorpálinkát, az ugynevezett tafiát szolgáltatja nekik. A térítők mindenkép azon vannak s helyesen is, hogy minden indiánnak legyen ültetvénye; különben a barangolástól nem lehetne őket visszatartani.

Bárha egyelőre unalmasnak tetszhetik is az élet e távoleső magányban, de idővel mégis csak meg lehet szokni a jószivü lelkiatyák s a félig vad, félig művelt, de elég ártatlan és jámbor indiánok között az egyhanguságot is. Maga Marcoy ezeket irja eljöveteléről: „Négy hónapot éltem át lakomban, csendesen és háboritatlanul tanulmányaimnak és vizsgálataimnak adván magamat. E kopasz falak kedvesekké lettek előttem, midőn azokat el kelle hagynom. Tegnap még börtönnek tüntek fel azok, és most, midőn örökre hátat forditok azoknak, a válás nehezemre esik. Mindent meg kellett még egyszer néznem Sarayacuban. Meglátogatám a kunyhókat, s nem egy indiántól vevék érzékeny bucsut. A jó lelkiatyák mindenféle élelmi szerekkel gazdagon elláttak az utra; még vagy hat pompásan füstölt majmot is adtak, de azokhoz nem igen volt étvágyam, ugy tetszett, mintha füstölt szerecsengyermekek volnának s inkább a vizbe dobtam őket, csak ne lássam. E négy hónap, melyet a keresztény vallás és polgárisodás uj hivei között éltem át, örökké kedves emlékü lesz rám nézve." *S. L.*

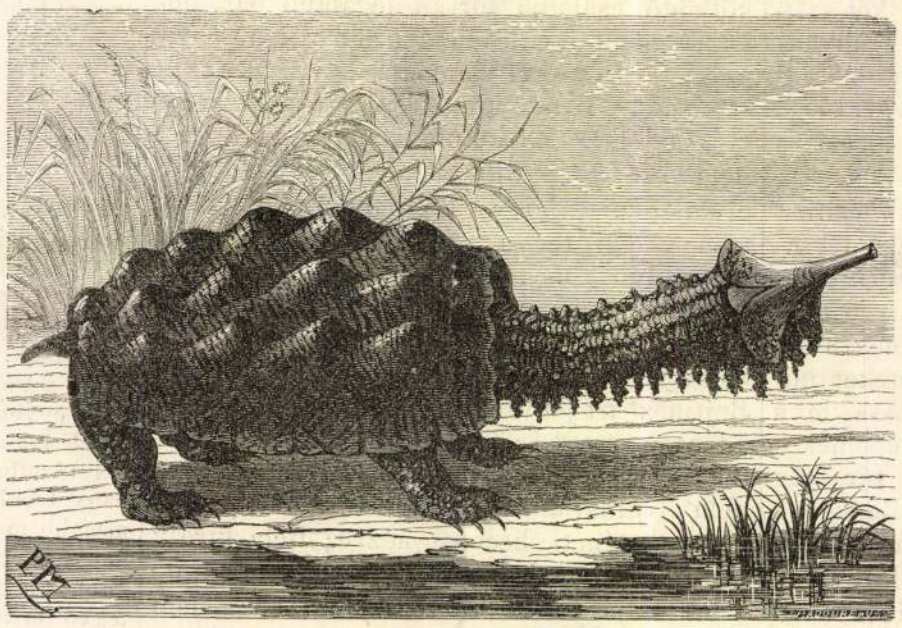

Matamata-teknősbéka az Ucayali-folyóban.

Egy termeszetvizsgáló lakása Sarayacuban (Délamerik

A miniszterek eskületétele.

A budai királyi várpalota, melynek trónterme, 1865. deczember 14-én az alkotmányos kiegyenlités történetében uj korszakot igérő trónbeszéd szavait viszhangozta, 15 hónap mulva, 1867. márczius 14-kén a magyar felelős miniszterek eskületételének volt tanuja.

Ha a két nevezetes nap közé eső 15 hónapi időszak történetén áttekintünk, ha felidézzük emlékünkbe azt a sok különböző mozzanatot, mik ez időközt betöltik, ha eszünkbe jut a márczius 3-ki leirat, mely ügyünket, a kiegyenlités ügyét ismét visszavetni látszott, a junius 24-ki elnapolás, mely a háboru bizonytalan s nagyon is balvégzetüre fejlődött esélyeivel vezetett szembe, a november 17-ki leirat, mely oly kevéssé elégitette ki jogos (s Königgrätz után valószinüséget is nyert) várakozásainkat s végre a deczember 28-ki hadügyi kibocsátvány, mely a kiegyenlitést egyszerre lehetetlenné tenni fenyegetőzött, — ha mind ez eszünkbe jut, s ki tudná elfeledni? — lehetetlen nem hajolnunk meg a magas gondviselés müve előtt, mely akkor forditá ügyünket jobbra, mikor a gyöngébb szivekben a remény vég-csirája is már már veszendőben volt.

A február 17-ki leirat végre megvigasztalta a nemzetet, kimondván az alkotmány visszaállitásának nagy igéjét; kinevezvén miniszterelnökké az országnak egyik legnépszerübb emberét s megbizván őt a teljes miniszterium megalakitásával.

Megalakulván a felelős kormány és pedig, mint alkotmányosan kell, az országgyülés mindkét házának határozott többségéből, a miniszterelnök gróf Andrássy Gyula és az Ő Felsége oldala mellé rendelt miniszter gróf Festetics György, Bécsben tették le az esküt Ő Felsége kezeibe.

A többi miniszterek esküjét ős Budavárában, Magyarország királyi fővárosában, Mátyás király palotájában kivánta elfogadni Ő Felsége. Mintha az annyi gyászemlékkel terhelt falak megifjultak volna ez alkotmányos örömünnep napjára; mintha a multak borongó árnyainak ködéből egy reményteljes jelen s még dicsőbb jövendő tündérképei bontakoztak volna ki! Vajha legyen e nap alkotmányos életünk állandó boldog időszakának kezdő napja!

A miniszterek eskületétele a kisebb trónteremben történt. Ő Felsége, magyar huszártábornoki egyenruhában, fején kalpaggal, fogadta trónja ez őrállóit ez ünnepélyes pillanatban. Egyik oldalán első hadsegéde gróf Crenneville, másikon a miniszterelnök Andrássy Gyula gróf állottak; túl pedig Szlávy József, belügyminiszteriumi államtitkár, ki az eskü-formát olvasta.

Ő Felsége előtt a többi miniszter állt, kik, müvészi felfogással kivitt képünk szerint, jobbjaikat fölemelve, esküsznek a trón és haza, a nemzet és király, törvény és alkotmány hűségére.

Az eskületétel után az országgyülés mindkét házának küldöttségét fogadta Ő Felsége a nagy trónteremben. Ekkor már az összes miniszterium állott oldala mellett. A küldöttség szónoka, Bartakovics Béla egri érsek, nemcsak az országgyülés, hanem az összes nemzet háláját tolmácsolta Ő Felsége előtt az alkotmány visszaállitásaért s a felelős magyar miniszterium kinevezéséért. —*á—r*—

képét a mai ember képe mellé állítjuk, szembeszökő különbségek mutatkoznak. Ha évszázados, évezredes csontvázaknál a különbség még nem feltűnő, de megállapítható. Van az ember földi megjelenése óta testalkati fejlődés, ami nemi kiválogatódás útján jött létre. A nemi kiválogatódás a szépérzet eredménye; mondjuk — a szépérzet irányítása szerint igazodik.

A szépérzet tehát éppen úgy az emberiség testi fejlődésének a szolgálatában áll, mint ahogy a lelki élet fejlődését szolgálja a lelkiismeret.

Ha ezzel a megállapítással (vagy feltevéssel) szemléljük a művészeti munkákat, különösen azokat, amelyek tárgya az emberi alak, sokkal nagyobbra értékeljük azokat, mintha pusztán a gyönyörködtetés szolgálatában állóknak nézzük.

A tökéletesebb test tökéletesebb lelki értékek hordozója is általában, s a fejlődő test a fejlődő léleknek, a fejlettebb test fejlettebb léleknek ad testi burkot. Így támogatja a fejlődésben egymást a test és a lélek.

A művészetek tehát az ember fejlődésének a faktorai nemcsak megsejtett ideálok adásával, hanem magának a testnek nemesítésével szolgálván ezt a célt. A zene az ember zenei képességét, a költészet a nyelvi kifejezőerőt neveli, a művészi tánc magát a testet teszi hajlékonyabbá.

A női kézimunkával való foglalkozás ebben a beállításban is kívánatos és helyes. Ha tekintetbe vesszük, hogy mennyire őszinte vágy asszonyainknál a vele való foglalkozás, mennyire kedvelt művészi kiélés azoknál, akik más művészeti ágakkal nem foglalkoznak; méltán nagyra kell értékelnünk ezt — a szinte állandó — szépérzékgyakorlást.

A nők kezébe mindig nagy nevelő értékeket helyezett az élet. A kézimunka tanítás mellett a zongorázás, zeneművelés, virágkertészet mind olyan elfoglaltságok, amik a szépérzéket helyes irányban fejlesztik.

Ha a rádió bizonyos helyeken háttérbe szorította a zongorából kicsengő időtöltő zenét, másrészt igen nagy fokban járul hozzá a szépérzék fejlesztéséhez.

Új művészeti ágak keletkezhetnek, amik akár a hallás, akár a látás, talán a szaglás szervén át juttatják el a fejlettebb szépségideálokat az emberiségnek.

Azt a kapcsolatot is a művészetek hivatása megteremteni és megkönnyíteni, ami a test és lélek fejlődésének természetes és meglévő párhuzamosságát az öntudatos fejlesztés irányában elősegítik.

Olyan sok tudományág keletkezik manapság! A fiziognómia, a művészi szépségideálok és az antropológia segítségével még az ember testi fejlődésének az irányát is tanulmány tárgyává lehetne tenni. Nem volna érdektelen a ruhadivatoknak az egyes testrészek (fej, vállak) kihangsúlyozására, a karcsúsításra stb.-re vonatkozó törekvéseit is ebből a szempontból tanulmányozni. Tanulságos volna a testi szépségideálokra való törekvésekben a rendszert kihámozni. — Talán már foglalkoznak is vele valahol...

SZELLAY

SZADA

Szada nagyközség a gödöllői járásban, lakóinak száma körülbelül 1400, akik mind magyarok. Róm. kath. templomukat igen szép festmények díszítik, a református templom Schulek Frigyes tervei szerint készült, modern, szép épület. Van baptista imaháza is.

A férfiak ruházata a megszokott: fekete vagy sötétkék öltözet, szűk nadrág, csizma. A nők ruházatán többféle kézimunkát is találunk. Hordanak ugyan „blúzt" is, de nyáron hímzett mellénykét vesznek magukra. Ez a mellény hátul, oldalt és elől a karöltő mellett ki van hímezve. Elől gombolódik, de ott síma. Fölösleges a hímzés, mert úgyis eltakarná a nagy, fehér, hímzett kendő. Ez a kendő háromszögletű, a csücske a hát közepén van, a nyaknál hajtásokba szedik, elől a mellen keresztbe veszik és hátul derékon színes szalaggal kötik össze. A két vége hosszan lóg le hátul. Ez a kendő lyukacsos hímzéssel van díszítve, a széle horgolt. Rendszerint könnyű, levegős mintát horgolnak, nagyon fodrosan. Az egész kendő jól ki van keményítve, nagyon szépen áll. Hordanak színes, rózsás „kásmér" kendőt is. Ingvállukujjának a végét szintén lyukacsosan hímzett, szalaggal kötik meg a karon. Szalagjaik egyszínűek, nem igen használják, a sok helyen oly divatos rózsás szalagokat. Szoknyájuk sűrű ránca van szedve, kötényük kékfestő, gépvarrással vagy hímzéssel díszítve (fönt a sarkainál). Magasszárú fűzős cipőt hordanak. A lányok hajukat egyik fültől a másikig elválasztva viselik; elől középen is kettéválasztják és megcsavarva hátul befonják, szalagot is fonnak közbe és szalaggal kötik össze. Az asszonyok fejkendőt hordanak.

Főleg gyümölcstermeléssel foglalkoznak, a környék legjobb gyümölcsét itt lehet kapni.

Szada nemrégiben a művészi világ érdeklődésének középpontjába került. Itt van eltemetve nagy festőművészünk: Székely Bertalan. Életének utolsó éveit itt töltötte, egykori műterme és háza ma is a család birtokában van. Az egész falu ismerte és szerette, mint jó embert. Megtörtént, hogy búcsú alkalmával megvette az egész mézeskalács-sátrat és szétosztotta a gyermekek között.

A község szeptemberben ünnepelte meg a nagy művész születésének századik és halálának 25. évfordulóját. Ezen az ünnepélyen a művészvilág hivatalos képviselői mellett résztvett a falu aprajanagyja. Nagyon kedves látvány volt, mikor a kis falusi lányok, mind egyforma piros kendőben körülállták a sírt és egy intésre egyszerre virágot szórtak a sírra. A falu így rótta le háláját nagy halottjával szemben.

HOLLÓNÉ HATOS KORNÉLIA

Muskáti
1935.

MUSKÁTLI

MAGYAR KÉZIMUNKAUJSÁG

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET HÁZIIPARI MELLÉKLETE. SZERKESZTI SPOLARICH LÁSZLÓ, A MAGYAR KIR. ÁLL. NŐIPARISKOLA IGAZGATÓJA

A SZÉPÉRZÉK

Az ember különbséget tesz a jó és a rossz között. Az ős-ősember embermivolta is ott kezdődött, hogy megkülönböztette a jót a rossztól. Minden könyvek legtökéletesebbje, a biblia is utal erre. Az ember a jó és gonosz tudásának fájáról evett, s megkezdé életét, — a jó és a rossz tudatában, — a lelki tökéletesedés felé. Azóta az ember mindig ítélkezik. Cselekedeteit, a világ tüneményeit, környezetét jónak vagy rossznak ítéli. Először a jó és rossz megítélése egyéni szempontból, majd a fejlődés folyamán társadalmi, világnézeti szempontból történik. A földön élő ember célja a lelki fejlődés. A lelkiismeret pedig az a mértékadó isteni adomány, amivel az ember ezt a célt szolgálja. Működése nyomán kialakul az erkölcsi, a lelki világ. Az ember azonban nemcsak a jót és rosszat különbözteti meg, hanem a szépet és a csúnyát. Amint a jó és rossz megismeréséből az öntudatos lelki fejlődés következett a lelkiismeret segítségével, úgy a szép és rút megismerésének adománya is bölcs céllal adatott az ember számára.

Határozottan van az emberben egy lelkiismerethez hasonló belső készség ítélni szép és rút között, tehát valamit rútnak vagy szépnek tartani. Ha ez csupán a kultúrált, felnőtt ember tulajdonsága volna, úgy nem keresnénk benne annak az ember fejlődésére vonatkozó fontosságát. A szépérzék azonban a legprimitívebb kultúrájú embernek és a legkisebb csecsemőnek is sajátossága. Az ősember szépnek találja testének tetoválását, befestését, tollakkal, gyöngyökkel való felcicomázását. A pólyás-gyermek megijed a fekete ruhás, fekete kalapos látogatótól, de örömmel nyujtja ki kezecskéjét a színes lapda, a tarka virág után. Vajjon mi a terve a Teremtőnek, hogy az emberiségnek ezt az érzéket adta? Bizonyára nem azért kapta azt csupán, hogy gyönyörködjék és örvendezzen. Nem azért csupán, hogy a művészetek útján kellemes érzésekben legyen része...

A művészetek meghatározásán annyi emberi elme gondolkodott. A definíciók mindig hagytak maguk mögött kielégítetlenséget. „Az szép, ami érdek nélkül tetszik.“ „Művészi munka az, ami oly szeretettel készült, hogy annak élvezőjére átragad az alkotás alatt kialakult érzésvilág nagy része.“ „A művészet célja az emberben érzeteket felkölteni.“ Mind olyan kijelentések, amelyek bár ebben a tárgykörben mozognak, teljesen nem adnak tökéletes választ, a fogalom tisztázására.

Távol áll tőlem, hogy akár a művészetről, akár a szépről új meghatározást agyaljak ki, inkább néhány szóval fel szeretném hívni a figyelmet arra a nagyfontosságú célra, aminek az elérésére — szerintem — a Teremtő az emberbe a szépérzéket beleoltotta.

Az ember a szépérzéke segítségével ítéli meg a szerinte szépet a szerinte rúttól. Hogy ez a szépérzék is fejlődésnek van kitéve, mint ahogy finomodik fejlődés által a lelkiismeret, azt már a művészet élvezetének fokaiból magunkon és másokon elégszer tapasztaltuk.

Az ősember lelkiismerete a mai művelt és lelkiéletet élő ember lelkiismeretétől különbözik, szépségfogalmai is meglehetősen mások voltak.

Az az ősművész, aki a Wilmersdorfi Vénust mintázta, bizonyára más szépségideálokkal rendelkezett, mint Michelangelo vagy Filippino Lippi.

Az ősember szépségideálja szerint kereste meg az életpárját, amint a mai ember is szépségideálja szerint keresi azt. Sőt az állat is a szebbet keresi a másneműek válogatásánál, máskülönben nem volnának az állatok között egyénenként díszesebbek — szebbek.

A szépségideál változott, de változott maga az ember is. A Neander-völgyi ember, vagy a Pitecantrópus merőben mások voltak, mint a mai átlagember. Az emberegyedek hovatovább elhagyták görnyedt tartásukat, a szőrrel födött emberek között a kevésbbé szőrös tetszett. A zömök, rövidnyakú emberek elől a szépség pálmáját a karcsú, nyulánk ember viszi el. Ha az ásatások által napfényre kerülő ősember csontvázát, koponyaalkatát összehasonlítjuk a mai emberével, ha a rekonstruált ősember

Dobozi and his wife. Painted by Bertalan Székely. In the Art-Gallery of Budapest. This picture show one of the most thrilling episodes of the Hungarian-Turkish wars. Dobozi's wife implores her husband to kill her lest she should be caught living by the Turkish pursuers. — Dobozi e la sposa. Pittura di Bertalan Székely nel Museo di Belle Arti. (Uno degli episodi piú comoventi delle guerre ungaro-turche. La moglie di Dobozi chiede al marito di ucciderla per non cadere viva prigioniera dei turchi.) — Dobozi és hitvese. Székely Bertalan festménye a Szépművészi Múzeumban.

themselves against that enormous conquering power which the successors of Jenghis Khan led to the conquest and pillage of Western Europe. At the very moment of the Mongol crisis, the two heads of Christendom, lay and ecclesiastical, the Emperor Frederick VII. of Hohenstauffen and the Pope Gregory IX., were engaged in a bitter war for the possession of Italy, thus involving the two leading racial representatives of Western culture in mutual strife. When the Hungarian nation was weakened as a political and military power by the terrible bloodshed of the Tartar incursion, the chiefs and princes of the East Germans took advantage of her condition to rob her of three western counties, while they imprisoned the Hungarian King when he was forced to take refuge within their boundaries.

l'enorme impresa di conquista che dopo di aver abbattuto i principati slavi i successori di Ginghis kane si prepararono a svolgere per abbattere l'Europa media e saccheggiare l'Europa occidentale. I capi civili e religiosi della cristianità, Federico II. di Hohenstaufen, imperatore germanico ed il Papa Gregorio IX. proprio al culmine del pericolo mongolo svolsero per il possesso dell' Italia la terribile lotta tra le razze dirigenti la cultura latina. Allorchè in seguito alle terribili perdite di sangue subite nella lotta con i mongoli, la nazione ungherese cadde sul campo svenuta, i principi dei germanici orientali ed i loro capi—tribu' approfittarono della nostra debolezza politica e militare per toglierci tre comitati occidentali e per far prigioniero il re d'Ungheria che si

leigázására és Nyugat-Európa kirablására. A kereszténység világi és egyházi fejei, ugymint hohenstaufeni II. Frigyes római német császár és IX. Gergely pápa éppen a mongol vész tetőpontján vívták meg Itália birtokáért a latin kultúra vezető fajainak szörnyű testvérharcát. Amikor a tatárjárás iszonyú vérontásától a magyar nemzet ájultan terült el a porondon, a keleti germánság fejedelmei és törzsfői arra használták fel politikai és katonai elgyöngülésünket, hogy három nyugati vármegyét raboltak el tőlünk és fogságba vetették a tartományaikon át menekülő magyar királyt.

A török elleni későbbi erőkifejtéseinket is nagy mértékben apasztotta az a tény, hogy — ha Németország időnkint szakított is az élet-halál küzdelmeink iránt legtöbbször tanusított hü-

The church of „Our Lady of Hungary" which during the Turkish occupation had been transformed into a mosque. — La Chiesa della Vergine Santissima di Buda, che durante il dominio dei turchi era stata trasformata in moschea. — A budai Nagyboldogasszony templom, amely a török megszállás alatt mecset volt.

At a later date, during the Turkish wars, the drain upon Hungarian strength was much increased by the behaviour of the Germans. In general they showed themselves cold and indifferent to the life and death struggle Hungary was waging: and when they did abandon the attitude of chilly neutrality, it was to stab us in the back. And this they did most often just when all our nerves and sinews were stretched to breaking point by the main issue. The idea to find pretexts for interfering into Hungary's internal affairs was usually to rouse the devils of civil war and render the Hungarian nation so helpless that from fear of the Turks it would submit to the power of German imperialism, surrender its independence as a sovereign state, and be content to form a constituent part of the Holy Roman Empire, or become one of the hereditory provinces of the Habsburg family. In all our struggles

era posto in salvo traverso i loro territori.

Anche gli sforzi da noi fatti più tardi nelle guerre contro i turchi furono diminuiti sensibilmente dal fatto che — se la Germania usciva dal suo atteggiamento di freddezza e di indifferenza di solito dimostrato nei riguardi delle nostre lotte di vita e di morte — ci attaccava alla schiena proprio allorchè eravamo costretti a rivolgere tutta la nostra attenzione e tutte le nostre forze alla lotta ed allorchè poteva trovare dei pretesti per intromettersi nelle nostre questioni interne per poter rendere impossibile qualsiasi movimento alla nazione ungherese allo scopo di sottometterla, nel timore dei turchi, all' egemonia tedesca e farla diventare in tal modo una delle tante provincie degli Absburgo. Dobbiamo stabilire a questo punto che nella lotta svolta in difesa della civiltà occidentale abbiamo avuto nel maggior nu-

vös és közönyös magatartásával — rendszerint akkor támadott hátba bennünket, amikor minden figyelmünket és erőnket ez a küzdelem kötötte le és amikor beavatkozási ürügyeket keresett belügyeinkbe, hogy a polgárháborúszerű ellentétek végső felajzásával oly módon tegye tehetetlenné a magyar nemzetet, hogy a töröktől való félelemből alárendelje magát a német imperializmusnak s feladva önálló államiságát, alkotórészévé váljék a németrómai szent birodalomnak, vagy egyik tagjává a Habsburgok örökös tartományainak. Meg kell állapítanunk, hogy a nyugati civilizációért folytatott küzdelmeinkben legtöbbször és legállandóbban a pápaság pártfogását és a lengyel nemzet bajtársi támogatását élveztük. Az előbbit a reformációig egyetemesnek maradt katholikus és latin vallás védelmének érdekei hajlították a magyarság felé, az utóbbit pedig a sorsközösség ösztönei, az a helye-

The statue of the Holy Virgin in the Coronation Church in Buda. This statue had been wallad up by the Christians to hide it from the eyes of the Turks who made a mosque of this church. — Statua di Maria nella Chiesa della Vergine Santissima di Buda. (I turchi la immurarono e la statua apparve ai turchi atterriti, allorché, il muro, in seguito alle cannonate delle truppe cristiane assedianti, crollò.) — Madonna-szobor a budai Nagyboldogasszony templomban.

Discovery of the body of King Louis II. of Hungary who was killed in the battle of Mohács (1526) by the Turks. By Bertalan Székely. In the Art Gallery of Budapest. — Il ritrovamento del cadavere di Re Luigi II. caduto nella battaglia di Mohács contro i turchi (1526). Opera di Bertalan Székely nel Museo di Belle Arti. — II. Lajos király holttestének megtalálása (1526.) Székely Bertalan fesménye a Szépművészeti Múzeumban.

lasted for decades. There were conflicts over the election of the King; there were rivalries between the oligarchy of the greater nobles and the lesser nobility, each striving for political power; king Jagello was a weak ruler; a revolt of the serfs had to be suppressed with terrible bloodshed; the political and cultural division of Europe fatally affected the energy of Hungary: all these factors contributed to Hungary's ruin and the Kingdom's downfall on the field of Mohács. It was only then that the German world began to tremble, realising with full consciousness the Turkish danger, when the fires of destruction already were threatening their own houses and the wave of invasion swept over Hungary right up to the walls of Vienna.

After this help and support did come, indeed, from the lords of the German world but only on the condition that Hungary should give up her independence and join in with the empire of Charles V. The confederation of Hun-

stema militare fondato sugli ordini, dai contrasti dei partiti e dall' intromissione degli avversari vicini; i cosidetti prussiani dei tedeschi e degli slavi facevano a gara per togliere ogni forza e per rovinare la compagine politica e militare dell' Ungheria. L'atteggiamento nemico dei tedeschi dell' Europa centrale e degli slavi in queste lotte che ricordavano quelle tremende tra mori e spagnoli, nella seconda metà del XV. secolo presero misure tali che il nostro più grande re nazionale, Mattia Hunyadi, fu costretto a mantenersi sulla difensiva nei confronti dei turchi per poter respingere debitamente gli intrighi del Re di Boemia Podiebrad e dell' imperatore germanico Federico III. Questi fattori sono anzitutto gravati della responsabilità per il fatto che allorchè la potenza materiale e militare degli ungheresi aveva raggiunto il massimo livello dell' organizzazione ed allorchè in seguito alla grande vittoria di Belgrado di Giovanni *Hunyadi* parve che la

ernyedés következett be: a középkori királyválasztásokkal járó konfliktusok, a főnemesi oligarchiának és a köznemességnek vetélkedése a politikai hatalomért, a gyenge tehetségű Jagello-uralkodó, a jobbágylázadás véres elfojtása, s nem utolsó sorban az európai kultúrérdekeknek és politikai törekvéseknek a magyarság politikai erőkifejtésére oly végzetesen ható kettészakadása, előidézték a magyarság romlását és nemzeti királyságunk bukását a mohácsi csatamezőn. A germán világ csak akkor rezzent a török veszedelem öntudatára, amikor a pusztítás lángjai már saját hajlékát fenyegették, s amikor az áradat Magyarországon áthömpölyögve — 1529 — már Bécs faláig ért. Az ezután következő segítségnyujtásokat és támogatásokat a germán világ urai csak azzal a feltétellel nyujtották, ha Magyarország csatlakozik az V. Károly-féle rendszerhez. Ez a spanyol-német világhatalom a magyarság szövetségével bizonyára elejét vehette volna Buda vesztének és annak, hogy Magyarország egyharmada török

Milegyhalál

Gábor Bethlen, prince of Transsylvania, one of the most prominent leaders in the secular Hungarian wars of liberty. — Il principe transilvano Gábor Bethlen, uno dei piú grandi capitani delle guerre per l'indipendenza ungheresi. — Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, az évszázados magyar szabadságharcok egyik legnagyobb vezére.

gary with the Spanish-German world-power could certainly have prevented the fall of Buda and the reduction of a third of the Kingdom to the condition of a Turkish vilayet: but the multifarious European and world interests hindered the adoption of any steady and purporseful policy, and the extension of any effective military aid to the battered Magyar.

Then the rivalry between Francis I, the French King, and Charles V. came to a head and was fought out to a finish. But by that time the Reformation had come and split Germany into two, so that she was unable to any united action. It has also to be stated that in the very year of Mohács, the head of Christendom, the Roman Pontiff, Clement VII. was a member of that League which consistently supported the Turks against the Habsburg Empire and against Hungary. Central Europe demanded more and more sacrifices of state-sovereignty and independence from the Hungarians, in return for help which, however, never

potenza della mezzaluna dovesse stagnare, noi non potemmo approfittare del momento per risolvere definitivamente il problema mussulmano e non avemmo la possibilità di assicurare per un periodo più lungo di tempo la nostra esistenza e con essa la calma allo sviluppo culturale della civiltà europea.

Dopo la morte di Re Mattia nello sviluppo delle forze dei magiari subentro' un periodo di debolezza: i conflitti cui erano congiunte le elezioni dei re nel Medioevo, la lotta tra l'oligarchia dei nobili e la nobiltà media per i poteri politici, il soffocamento sanguinoso della sollevazione dei contadini da parte del sovrano Jagellone di poca capacità e non in ultima linea la suddivisione in due campi degli interessi culturali e delle tendenze politeche d'Europa che ebbe effetto tanto deleterio sulla manifestazione delle forze politiche dell' Ungheria provocarono il crollo dell' Ungheria stessa e il crollo della nostra monarchia nazionale alla battaglia di

vilajetekké alakuljon, de sokfelé kiágazó európai és planetárikus érdekeltsége meggátolta abban, hogy egyre szegezze tekintetét, és komoly katonai vállalkozással segítsen az elbukott magyaron.

Mikor azután I. Ferenc francia király és V. Károly német-római császár küzdelmei bizonyos kiegyenlítődéshez jutottak, akkor a hitújítás következtében két pártra szakadt Németország nem volt már képes ilyen egységes erőkifejtésre. Meg kell állapítanunk azt is, hogy éppen a mohácsi csata esztendejében a kereszténység feje, a római pápa, VII. Kelemen személyében annak a cognaci ligának volt tagja, amelynek legerősebb politikai tényezője, a francia király folyvást biztatta a törököt a Habsburgok birodalma és Magyarország ellen. Közép-Európa ki nem elégítő segítségének ellenértékeképpen egyre több áldozatot követelt a magyarság állami szuverénitásából és függetlenségéből. Mikor azután kitűnt, hogy a Habsburgok másirányú elfoglaltságuk miatt nem fordítanak kellő figyelmet és erőt a magyar kérdésre, sőt a nemzet ragaszkodása régi alkotmányához és önállóságához útjában áll a német-római császári hatalom abszolutisztikus és beolvasztó kisérleteinek, az eddig egységes magyar politikai psziché kettéhasadt és csaknem száz esztendőn keresztül a magyarság küzdelmein éppannyira domináns tényező a Habsburg-ellenes elem, mint a török-ellenes politika viszontagságos folytatása. Hogyan vonhatta volna ki magát a magyarság a hitújítás és az ellenreformációnak az egész civilizált Európát átjáró áramlatai alól, amikor

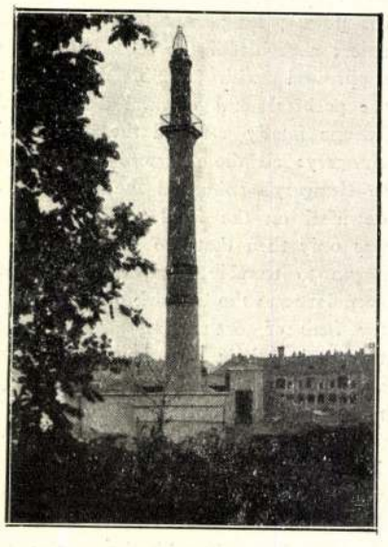

Turkish Minaret in Buda. — Minareto turco a Buda. — Budai török minaret.

Székely Bertalan (Bartholomäus v.), 1835—1910.

593. NŐI TANULMÁNY (Weibliche Studie). Lent balra egy hamis jelzés (Links unten eine falsche Signatur).
Lemezpapir (Karton). 63,5×50.

Székely Bertalan (Bartholomäus v.), 1835—1910.

594. VÉRSZERZŐDÉS (Der Blutschwur).
Sépiavázlat (Sepiastudie). 20×36.

Székely Bertalan (Bartholomäus v.), 1835—1910.

595. JAIRUS LEÁNYA (Die Erweckung der Tochter des Jairus).
Sépiarajz (Sepiazeichnung). 20,5×21.

Székely Bertalan (Bartholomäus v.), 1835—1910.

596. MÁRIA MEGKORONÁZTATÁSA (Krönung Mariae).
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 16,5×14.

Székely Bertalan (Bartholomäus v.), 1835—1910.

597. „SZERELMESEK" (Die Verliebten).
Vászon (Leinwand). 41,5×34. Illustr. XXXI. tábl.

Szemlér Mihály (Michael), 1833—1904.

598. A ZENÉLŐ JUHÁSZ (Der musizierende Schafhirt). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Szemlér M. Pest 855.
Vászon (Leinwand). 64,5×53.

Szemlér Mihály (Michael), 1833—1904.

599. A VÁNDORKERESKEDŐ (Der herumwandernde Händler).
Eredeti rézkarc (Originalradierung). 21,5×16,5

Szikszay Ferenc (Franz), 1871—1908.

600. APÁLY (Honfleur). (Ebbe in Honfleur) Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Szikszay.
Fa (Holz) 13×22.

Szivos, 19. század (Jahrhundert).

601. ENYEDI LUKÁCS KÉPMÁSA (Bildnis des Lukács Enyedi). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Szivos 1893.
Fa (Holz). 21×15.

Szkitsák, 19. század (Jahrhundert).

602. NŐI KÉPMÁS (Weibliches Bildnis). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Szkitsák Pesten.
Vászon (Leinwand) 77×62.

Szontagh, Diego de, 19. század (Jahrhundert).

603. IFJU KÉPMÁSA (Jünglingsbildnis). Jelzés fent jobbra (Bezeichnet rechts oben): Diego de Szontagh 1885.
Fa (Holz). 26×19,5.

Telepy Károly (Karl v.), 1828—1906.

604. GYERMEKEK A KUTNÁL (Kinder beim Brunnen). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Telepy K.
Lemezpapir (Karton). 33×27.

Telepy Károly (Karl v.), 1828—1906.

605. KIES TÁJ (Alpengegend).
Fa (Holz). 14×18,5.

Tempesta (Pieter Mulier) modorában (Art des Pieter Mulier gen. Tempesta).

605a. EURÓPA ELRABLÁSA (Raub der Europa). Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből. Vétetett Velencében. A 650a—d. sz. képekből álló sorozat egyik képe (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest. Erworben in Venedig. Gehört zu der Suite der Bilder Nr. 605a—d).
Vászon (Leinwand). 52×70.

Tempesta (Pieter Mulier) modorában (Art des Pieter Mulier gen. Tempesta).

605b. PÁRIS ITÉLETE (Urteil des Paris). Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből. Vétetett Velencében. A 605a—d. sz. képekből álló sorozat egyik képe. (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest. Erworben in Venedig. Gehört zu der Suite der Bilder Nr. 605a—d).
Vászon (Leinwand). 52,5×70.

Tempesta (Pieter Mulier) modorában (Art des Pieter Mulier gen. Tempesta).

605c. APOLLO ÉS (und) MARSYAS. Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből. Vétetett Velencében. A 605a—d. sz. képekből álló sorozat egyik képe. (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest. Erworben in Venedig. Gehört zu der Suite der Bilder Nr. 605a—d).
Vászon (Leinwand). 52×70,5.

Tempesta (Pieter Mulier) modorában (Art des Pieter Mulier gen. Tempesta).

605d. MYTHOLOGIAI JELENET (Mythologische Szene). Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből. Vétetett Velencében. A 605a—d. sz. képekből álló sorozat egyike. (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest. Erworben in Venedig. Gehört zu der Suite der Bilder Nr. 605a—d).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

606. JELENETEK A MAGYAR TÖRTÉNELEMBŐL (Szenen aus der ungarischen Geschichte).
Vászon (Leinwand). 32×158.

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

607. JELENETEK A MAGYAR TÖRTÉNELEMBŐL (Szenen aus der ungarischen Geschichte).
Vászon (Leinwand). 32×158.

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

608. VÁZLAT EGY OLTÁRKÉPHEZ (Studie zu einem Altarbild). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Than M. 1866.
Vászon (Leinwand). 62×44.

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

609. TÖRTÉNETI GENRE (Historisches Genre). Festetett Pesten 1846-ban (Gemalt zu Pest 1846).
Vizfestmény (Aquarell). 4,5×6,5.

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

610. 3 darab (Stück). CANOVA — TORSO — KARVÁZLATOK (Armstudien).
Ceruzarajz (Bleistift). Különféle méretekben (In verschiedener Grösse).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

611. 3 darab (Stück) KOSZTÜMTANULMÁNYOK (Kostümstudien).
Vizfestmény (Aquarell). Különféle méretekben (In verschiedener Grösse).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

612. 4 darab (Stück) TÖRÖK TYPUSOK (Türkische Typen).
Vizfestmény (Aquarell). Különféle méretben (In verschiedener Grösse).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

613. 4 darab (Stück) KOSZTÜMTANULMÁNYOK (Kostümstudien).
Vizfestmény (Aquarell). Különféle méretben (In verschiedener Grösse).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

614. 5 darab (Stück) KOSZTÜMTANULMÁNYOK (Kostümstudien).
Vizfestmény (Aquarell). Különféle méretben (In verschiedener Grösse).

Than Mór (Moritz), 1828—1899.

615. FÉRFI MAGYAR VISELETBEN (Mann in ungarischer Tracht).
Vizfestmény (Aquarell). 24×11.

Theer Adolf, 19. század (Jahrhundert).

616. SZENT NŐ (Weibliche Heilige). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Adolf Theer, 843.
Vizfestmény (Aquarell). 27×20.

Theer Albert (1812?—1902).

617. ANGYALFEJEK (Engelsköpfe). Lent jobbra (Rechts unten) a jelzés (die Bezeichnung). Lajos Viktor főherceg klessheimi gyüjteményéből (Aus der Sammlung des Erzherzogs Ludwig Victor in Klessheim).
Vizfestmény (Aquarell). 19×15.

Tichy Gyula (Julius v.), szül (geb.) 1879.

618. PATAK MENTÉN (Entlang des Baches).
Eredeti fametszet a művész aláírásával (Originalholzschnitt mit der Künstlersignatur). 31,5×13,5.

Tiepolo, Giandomenico (1726—1804).

619. ANGELIKA MEDOR NEVÉT EGY FÁRA VÉSI (Angelica schneidet Medors Namen in einen Baum ein).
Eredeti rézkarc (Originalradierung). 26,5×19,5.

Tiepolo, Giandomenico (1726—1804).

620. MÁRIA. Lajos Viktor főherceg klessheimi gyüjteményéből (Aus der Sammlung des Erzherzogs Ludwig Victor auf Schloss Klessheim).
Vászon (Leinwand). 39,5×31,5. Illustr. XIX. tábl.

Tito, Ettore, szül. (geb.) 1859.

621. VELENCEI NŐ (Venezianerin). Jelzés fent jobbra (Bezeichnet rechts oben): Tito.
Vizfestmény (Aquarell). 25,5×17,5.

Tolnay Ákos, szül. (geb.) 1861.

622. KERTBEN (Im Garten). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Tolnay Ákos.
Vászon (Leinwand). 39×26.

Toorenvliet, Jacob (1635?—1719).

623. A ZENÉSZEK (Die Musikanten).
Vászon (Leinwand). 43×35.

Tornai Gyula (Julius), szül. (geb.) 1861.

624. SZENT-IMREY KÁLMÁN FELKÖSZÖNTI A 48-AS HONVÉDEKET (Koloman v. Szent-Imrey begrüsst die 48-er Honveden). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Tornai Gyula. A képhez 8 darab rajztanulmány (8 Zeichnungen zu dem Bilde).
Vászon (Leinwand). 120×181.

Tornyai János (Johann), szül. (geb.) 1869.

625. 2 darab (Stück). TÁJKÉPEK (Landschaften). Mindkettő jelezve lent jobbra (Beide Bilder bezeichnet rechts unten): Tornyai.
Fa (Holz). Mindegyik kép mérete (Jedes Bild) 13×19,5.

Toszkánai festő (Toskanisch), a 14. századból (Jahrhundert).

626. TRÓNOLÓ MADONNA A GYERMEKKEL ÉS HAT SZENTTEL. AZ ANGYALI ÜDVÖZLET (Tronende Madonna mit Kind und sechs Heiligen. Die Verkündigung). Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből. Vétetett Madridban. Kiállitva a budapesti Orvos-szövetség védnöksége mellett rendezett műkiállitáson 1902. (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest. Erworben in Madrid. Ausgestellt 1902 in Budapest auf der vom Ärzteverein veranstalteten Kunstausstellung).
Fa (Holz). Háromrekeszü házioltár (Dreiteiliger Hausaltar). A középső kép (Mittelbild) 37,5×19, mindegyik szárnykép mérete (Jedes Flügelbild) 42×11,5. Illustr. I. tábl.

Tull Ödön (Edmund), 1870—1911.

627. ÁBRÁND („Phantasie"). Kiállitva a „Műcsarnok"-ban rendezett Tull Ödön-féle hagyatékkiállitáson (Ausgestellt im „Műcsarnok" zu Budapest auf der Nachlassenstellung des Künstlers).
Vászon (Leinwand). 77×58.

Tyroler, J., 19. század (Jahrhundert).

628. „LE HONGROIS. JOURNAL DES MODES" (1846.).
Rézkarc (Radierung). 32×24.

Ulbrich Ede (Eduard).

629. CSENDÉLET (Stilleben). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Ulbrich Ede.
Vászon (Leinwand). 62×84.

Umbro — firenzei festő, a 15—16. századból (Umbro — florentinisch, 15—16. Jahrhundert).

630. MADONNA A GYERMEKKEL ÉS NÉGY ANGYALLAL (Madonna mit Kind und vier Engeln). A kép alján (Unten am Bild): S. MARIA. LORETO. ORA PRO NOBIS. A pozsonyi Ozsmitz Géza-féle gyüjteményből (Aus der Sammlung Géza von Ozsmitz Pressburg).
Fa (Holz). 152×128. Illustr. V. tábl.

Vágó Pál (Paul), szül. (geb.) 1851.

631. TORZKÉPEK: SZOBONYA MIHÁLY ÉS GERSTER (Karrikaturen: Michael Szobonya und Gerster).
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 19×15.

Vágó Pál (Paul), szül. (geb.) 1851.

632. ANGYALI ÜDVÖZLET (Die Verkündigung). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Vágó.
Vászon (Leinwand). 240×110.

Van Dyck Anthonie után (Nach).

633. JAN WILDENS FESTŐ KÉPMÁSA (Bildnis des Malers Jan Wildens). A kép eredetije a wieni Műtörténeti Képtárban (Das Original im Kunsthistorischen Museum in Wien).
Vászon (Leinwand). 75×56.

Van Dyck Anthonie után (Nach).

634. RHODOKANAKIS HERCEG KÉPMÁSA (Bildnis des Fürsten Rhodokanakis). Részletmásolat van Dyck képe után a wieni Műtörténeti Muzeumban (Detailkopie nach van Dycks Bilde im Kunsthistorischen Museum in Wien).
Vászon (Leinwand). 51×41.

Van Dyck Anthonie után (Nach).

365. JOHANN VON MONFORT KÉPMÁSA (Bildnis des). Részletmásolat von Dyck képe után a wieni Műtörténeti Muzeumban (Detailkopie nach van Dycks Bilde im Kunsthistorischen Museum in Wien).
Lemezpapir (Karton). 57×46.

Vastagh Géza, szül. (geb.) 1866—1919.

636. OROSZLÁNFEJ (Kopf einer Löwin). Jelzés fent balra (Bezeichnet links oben): Vastagh Géza, 883 Bpest.
Lemezpapir (Karton) 50,5×36,5.

Velencei festő (Venezianisch), a 18. századból (Jahrhundert).

637. VELENCE (Venedig). PIAZZA DELL OROLOGIO.
Vászon (Leinwand).

Velencei festő (Venezianisch), a 18. századból (Jahrhundert).

638. „CACCIA DEI TORI"
Vászon (Leinwand). 88×122.

Velencei festő (Venezianisch), a 18. századból (Jahrhundert).

639. VELENCEI ÜNNEPÉLY (Venezianisches Fest).
Vászon (Leinwand). 88×122.

Vernet, Antoine Charles Horace (1758—1836).

640. TÁJ VADDISZNÓVAL (Landschaft mit Wildschwein). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): H. V.
Fa (Holz) .25×33.

Vernet, Claude Joseph (1712—1789).

641. OLASZ KIKÖTŐ (Italienischer Hafen).
Vászon (Leinwand). 141×192.

Vestier, Jean † 1810.

642. FÜRDŐ NŐ (Die Badende). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Vestier.
Miniatur. 15×10. Illustr. XXVII. tábl.

Vigée-Le Brun Marie Louise (1755—1842) **után** (Nach).

643. NŐI KÉPMÁS (Weibliches Bildnis).
Vászon (Leinwand). 39,5×30,5.

Vischer, Cornelis de (1629?—1662), **Brower Adriaen után** (Nach).

644. PARASZTOK A KORCSMÁBAN (Bauern im Wirtshaus).
Rézmetszet (Radierung). 26,5×19,5.

Volkers, Emil Ferdinand Heinrich, szül. (geb.) 1831.

645. „NORVAL". Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): E. Volkers 1896. Celle.
Vizfestmény (Aquarell). 30,5×40.

Wagner Sándor (Alexander v.), 1838—1919.

646. NŐI TANULMÁNY (Weibliche Studie). A művész hagyatékából (Aus der Nachlassenschaft des Künstlers).
Vizfestmény (Aquarell). 23,5×20,5.

Waldmüller, Ferdinand Georg (1793—1865), **Adriaen van de Velde** (?) **után.**

647. HOLLANDUS TÁJ NYÁJJAL (Holländische Landschaft mit Viehherde). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Waldmüller 1822. A kép hátán (Rückwärts): 17. October 1822.
Fa (Holz). 56,5×48,5. Illustr. XXVIII. tábl.

Waldmüller, Ferdinand Georg (1793—1865).

648. NYÁRY FANNY GRÓFNŐ KÉPMÁSA (Bildnis der Gräfin Fanny v. Nyáry). Gróf Nyáry Kálmán pozsonyi gyüjteményéből (Aus der Sammlung des Grafen Koloman v. Nyáry in Pozsony).
Fa (Holz). 63,5×49,5. Illustr. XXVIII. tábl.

Weber Henrik (1819?—1866).

649. 4 darab (Stück) TANULMÁNYFEJ (Studienköpfe). 3 darab (Stück) jelezve lent jobbra (drei Stück bezeichnet rechts unten).
Szénrajz (Kohlenzeichnung). Különféle méretben (in verschiedener Grösse).

Weber Henrik (1819?—1866).

650. 4 darab (Stück). TANULMÁNYOK (Studien). Az egyik rajz jelezve lent jobbra (Die eine Zeichnung Bezeichnet rechts unten).
Krétarajz (Kohlenzeichnung). Különféle méretben (in verschiedener Grösse).

Weber Henrik után (Nach), 19. század (Jahrhundert).

651. MÁTYÁS BEVONULÁSA BUDAVÁRÁBA (Einzug des Königs Mathias in Buda).
Bádog (Blech). 61×83.

Weenix Jan (?) **után** (Nach).

652. VADLUDAT VIVŐ FIU (Junge mit der Wildgans). Az eredeti kép a Szépművészeti Muzeumban (Das Originalbild im Museum der bildenden Künste in Budapest, Nr. 384.).
Vászon (Leinwand). 45×35.

Wilda, H. G., 19. század (Jahrhundert).

653. 2 darab (Stück) 1. FERENC JÓZSEF KIRÁLY SÉTAKOCSIZÁSA (Spazierfahrt des Kaisers und Königs Franz Josef). 2. REZSŐ TRÓNÖRÖKÖS SÉTAKOCSIKÁZÁSA (Spazierfahrt des Kronprinzen Rudolf). Az 1. sz. kép jelezve lent jobbra (Nr 1. bezeichnet rechts unten). H. G. Wilde, 1895; a 2. sz. kép jelezve lent balra (Nr. 2. bezeichnet links unten): H. G. Wilde.
Vizfestmény (Aquarell). Mindegyik kép mérete (Jedes Bild). 29×46.

Wildens, Jan (1586—1653).

654. TÁJ VIZESÉSSEL (Landschaft mit Wasserfall). Az Enyedi Lukács-féle gyüjteményből (Aus der Sammlung Lukács Enyedi-Budapest).
Vászon (Leinwand). 77×100,5 cm.

Willaerts, Adam (1577—1664).

655. TENGERI TÁJ (Marine).
Vászon (Leinwand). 64×75,5.

Woernle, Mészöly Géza után (Nach).

656. BALATONI HALÁSZTANYA.
Rézkarc (Radierung). 43,5×54.

Wolgemuth, Michael (1434—1519).

657. 23 darab FAMETSZET A SCHEDEL-FÉLE KRÓNIKÁBÓL (23 Holzschnitt-Illustrationen aus der Schedel'schen „Chronik").

Zádor István (Stefan), szül. (geb.) 1882.

658. CSENDÉLET (Stilleben). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Zádor.
Vizfestmény (Aquarell). 12,5×22.

Zádor István (Stefan), szül. (geb.) 1882.

659. AZ ATELIERSZÉK (Atelierstuhl). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Zádor.
Vizfestmény (Aquarell). 20,5×13,5.

Zahorai János (Johann), 19. század (Jahrhundert).

660. ENYEDI LUKÁCSNÉ KÉPMÁSA (Bildnis der Frau Lukács Enyedi).
Jelzés a b loldalon. (Bezeichnet links): Zahorai János, 873.
Vászon (Leinwand). 62×51.

Zemplényi Tivadar (Theodor), 1864—1917.

661. MÉZESHETEK (Wonnemond).
Vászon (Leinwand). 45,5×42.

Zemplényi Tivadar (Theodor), 1864—1917.

662. TÁJKÉP (Landschaft). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Zemplényi Tivadar.
Lemezpapir (Karton). 24×32.

Zichy Mihály (Michael v.), 1827—1906.

663. MÁTYÁS KIRÁLY AZ EKÉNÉL (König Mathias von Ungarn mit dem Pflug).
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 24,5×19.

Zichy Mihály (Michael v.), 1827—1906.

664. NŐI FEJTANULMÁNY (Weibliche Kopfstudie). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Zichy.
Lemezpapir (Karton). 51×36.

Zichy Mihály (Michael v.), 1827—1906.

665. BIRKAMOSÁS (Schafwäsche). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Zichy Mihály.
Vizfestmény (Aquarell). 46×62.

Zichy Mihály (Michael v.), 1827—1906.

666. A TUDÓS (Der Gelehrte).
Vászon (Leinwand). 79×62. Illustr. XXX. tábl.

Zuloaga, Ignacio, szül. (geb.) 1870.

667. SPANYOL FÉRFI ÉS NŐ (Spanier und Spanierin). Jelzés lent a középen (Bezeichnet unten in der Mitte): Zuloaga.
Vászon (Leinwand). 103×50.

Ismeretlen (Unbekannt), 16—17. század (Jahrhundert).

668. SZENT JÁNOS (Der heil. Johannes).
Fa (Holz). Átmérője (Durchmesser) 24,5.

Ismeretlen (Unbekannt), 17. század (Jahrhundert).

669. A RÉSZEG BACCHUS (Der betrunkene Bacchus).
Vászon (Leinwand). 100×74.

Ismeretlen (Unbekannt), 18. század (Jahrhundert).

670. HAJÓTÖRÉS (Schiffbruch).
Vászon (Leinwand). 55×79,5.

Ismeretlen (Unbekannt), 18. század (Jahrhundert).

671. MÁRIA A GYERMEKKEL (Maria mit dem Kinde).
Vászon (Leinwand). 93×62.

Ismeretlen (Unbekannt), 18. század (Jahrhundert).

672. ZERGE A SZIKLÁN (Gemsbock auf dem Felsen stehend).
Fa (Holz). 19×24.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

673. LÁTOGATÁS A KOLOSTORBAN (Besuch im Kloster).
Vászon (Leinwand). 42×34.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

674. SÉTAKOCSIKÁZÁS (Die Ausfahrt). Lent jobbra (Rechts unten) a monogramm és az évszám (1867).
Vizfestmény (Aquarell). 40×57.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

675. GYÜMÖLCSCSENDÉLET (Früchtenstilleben).
Vászon (Leinwand). 37×30.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

676. LEÁNY GALAMBBAL (Mädchen mit Taube).
Lemezpapir (Karton). 20,5×16.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

677. 2 darab (Stück). ÁMOR ÉS (und) VÉNUS. — A (Die) TOILETTE.
Fa (Holz). Mindegyik kép mérete (Jedes Bild) 34×28.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

679. LEÁNY HALLAL (Mädchen mit Fisch). Kópia (Kopie).
Vászon (Leinwand). 47,5×35.

Ismeretlen (Unbekannt), **Kopia** (Kopie), 19. század (Jahrhundert).

680. A BŰNBÁNÓ MAGDOLNA (Die reuige Magdalena).
Vászon (Leinwand). 109×88.

Ismeretlen (Unbekannt), 19. század (Jahrhundert).

681. KÉMJÁRAT (Am Auslug).
Vászon (Leinwand) 30×38.

Burg Dick van der (1723—1773).

682. FASOR (Allee). A kép hátán a művész jelzése (Bezeichnet rückwärts): D. v. d. Burg del. ad Viv. 27 Sept. 1769.
Tusrajz (Tuschzeichnung). 15,5×18.

Danhauser Josef (1805—1845).

683. KÉZTANULMÁNYOK (Händestudien). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Danhauser.
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 11×18.

Danhauser Josef (1805—1845).

684. FATANULMÁNY (Baumstudie). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Danhauser.
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 21,5×29,5.

Geiger Péter Johann Nepomuk (1805—1880).

685. A SZELLEM (Der Burggeist). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Peter Geiger.
Tusrajz (Tuschzeichnung). 18×21.

Guercino Giovanni Franceskó után (Nach).

686. NŐI FEJ (Weiblicher Kopf).
Tollrajz (Federzeichnung). 16,5×12.

Passini Ludwig (1852—?).

687. A MISE (Die Messe). Lent a kép alatt (Unterhalb des Bildes): Venedig Passini 1879.
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 20,5×31.

Steinfeld.

688. ISCHLI RÉSZLETEK. (Teilansichten von Ischl.) Lent balra (links unten): Steinfeld gezeichnet in Ischl im August 1880.
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 21 × 28.

Steinfeld.

689. TÁJKÉP KUNYHÓVAL (Landschaft mit Hütte). Jelzés lent balra (Bezeichnet links unten): Steinfeld.
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 10,5 × 16.

Vogel von Vogelstein Carl Christian (1788—1868).

690. MÁRIA A GYERMEKKEL (Maria mit dem Kinde). Jelzés lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): C. Vogel, Dresden 1841.
Ceruzarajz. (Bleistiftzeichnung). 22,5 × 27.

Zichy Mihály (Michael v.), 1827—1906.

691. 3 darab (Stück). FÉRFIFEJTANULMÁNYOK (Männliche Kopfstudien). Az egyik lap hátán egy férfifej (Rückwärts auf einem der Blätter eine männliche Kopfstudie).
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 19 × 13,5. 16 × 15,5. 18 × 10,5.

Barabás Miklós (Nikolaus v.), 1810—1898.

692. GALANTAI JAKAB ISTVÁN ARCKÉPE (Männerbildniss). Jelezve lent jobbra (Bezeichnet rechts unten): Festé Barabás 1836-ban.
Vizfestmény (Aquarell). 25 × 20.

Barabás Miklós (1810—1898).

693. DEÁK FERENC ARCKÉPE. vászon 62 × 79 cm. Jelezve jobbra: Barabás 1873.

Székely Bertalan (1835—1910).

694. LEDA. Papir (Gouache). 13 × 11 cm.

II. PORCELLÁN. — PORZELLAN.

700—859.

700. VIRÁGTARTÓ, szines és domboru virágos diszitéssel. — Blumentopf, farbig, relifiert, mit Blumen. Herend, 1870 körül.

701. NÉGY TEÁSCSÉSZE ALJJAL, porcellán, kék peremmel, szétszórt virágokkal, zöld koronás jeggyel. — Vier Teeschalen mit Untertassen, blau gerändert mit, Streublumen. Herend, 1884 k.

702. NÉGY KÁVÉSCSÉSZE ALJJAL, szines, apró virágokkal, kétféle disz. — Vier Kaffeeschalen mit Untertassen, mit kleine Blumen ; zweierlei Dekor. Herend, XIX. század.

703. HAT TEÁSCSÉSZE ALJJAL és négy kávéscsésze aljjal, piros pikkelyes peremmel és szines virágokkal. — Sechs Teeschalen mit Untertassen und vier Kaffeeschalen mit Untertassen, mit Schuppenmuster und Blumen. Herend, XIX. sz.

704. KÁVÉSKANNA FEDŐVEL, porcellán, szines virágokkal. Jelezve Fischer J. — Kaffeekanne mit Deckel und Blumendekor. Budapest, XIX. sz.

705. TIZENKÉT KRÉMESCSÉSZE, TÁLCÁVAL, porcellán, szines virágdiszitéssel. — Zwölf Crémeschalen und Platte, mit Blumendekor. Ungvár, 1880 k.

706. TÁNYÉR, peremén arany babérlevéldisz és 1. *F. J.* monogramm koronával. Az udvari készletből. Zöld koronás HEREND jeggyel. — Teller, mit Lorbeerblätterdekor in Gold. Herend, 1884 körül.

707. ASZTALI CSENGŐ, domboru szines virágokkal. — Tischglocke, mit Blumendekor. Herend, XIX. század.

708. KÉT TALPAS KANNA, csigás kagylóalak, fekete és szines kinai jellegü diszitéssel. (Füle hiányzik.) — Zwei Kannen, mit chinesischem Dekor., Herend 1860 k.

709. EGYSZEMÉLYES KÁVÉSKÉSZLET, egy hosszukás tálca, két kanna, egy cukortartó és egy csésze aljjal. Kinai jellegü szines diszitéssel és jelenetekkel. — Kaffeeservice, für eine Person, mit chinesischem Dekor. Benyomott „Herend" jeggyel, XIX. sz.

710. MOSDÓKÉSZLET, kék, kinai modoru, virágos ágakkal. Egy tál, egy korsó, egy szappan- és egy fogkefetartó. — Waschservice, mit chinesische Blumenzweige. Herendi jeggyel, 1869.

711. NYOLC TÁNYÉR, pereme áttört, szines virágokkal. — Acht Teller, mit Blumen. Cseh porcellán, festette. *Seszták János.* Kolozsvár, XIX. sz.

712. TÁNYÉR, kék arany peremdisszel, közepén keleti tájkép, épületekkel, szépia szinben. Jelezve SESZTAK. J. — Teller, mit orientalischer Landschaft. Kolozsvár, XIX. sz.

713. TÁNYÉR, szines, keleti jellegü, arabeszkes és rózsás diszitéssel. Jelezve: *Seszták János Kolozsvárt.* — Teller, mit Dekor in orientalischer Manir. Kolozsvár, XIX. sz.

714. TÁNYÉR, kinai jellegü, szines diszitéssel. Jelezve: *Frank-Kiss János Kolozsvárt S. J.* — Teller, mit Dekor in chinesischer Art. Kolozsvár, XIX. sz.

715. TEÁS- ÉS DESSZERT-KÉSZLET, 12 kistányér, 4 kanna, 2 cukortartó, 6 kávéscsésze aljjal, 6 feketekávés csésze aljjal és 3 teáscsésze aljjal. Kinai jellegü, madaras diszitéssel. Jelezve: *Seszták János Kolozsvárt.* — Tee- und Dessertservice, Dekor in chinesischer Art. XIX. sz.

716. TIZENHAT DESSZERT-TÁNYÉR, kék diszitéssel. — Sechszehn Dessertteller. Herend, 1884.

717. OVÁLIS TÁL, pereme hullámos, szétszórt stilizált virágokkal. — Ovale Schüssel, mit Blumen. Herend, 1884.

718. CSÉSZE ALJJAL, kinai jellegü virágos diszitéssel. — Schale und Untertasse, Dekor in chinesischer Manir. Herend, 1867.

Székely Bertalan

Új Magyarság Vasárnapja

1935 dec. 8.

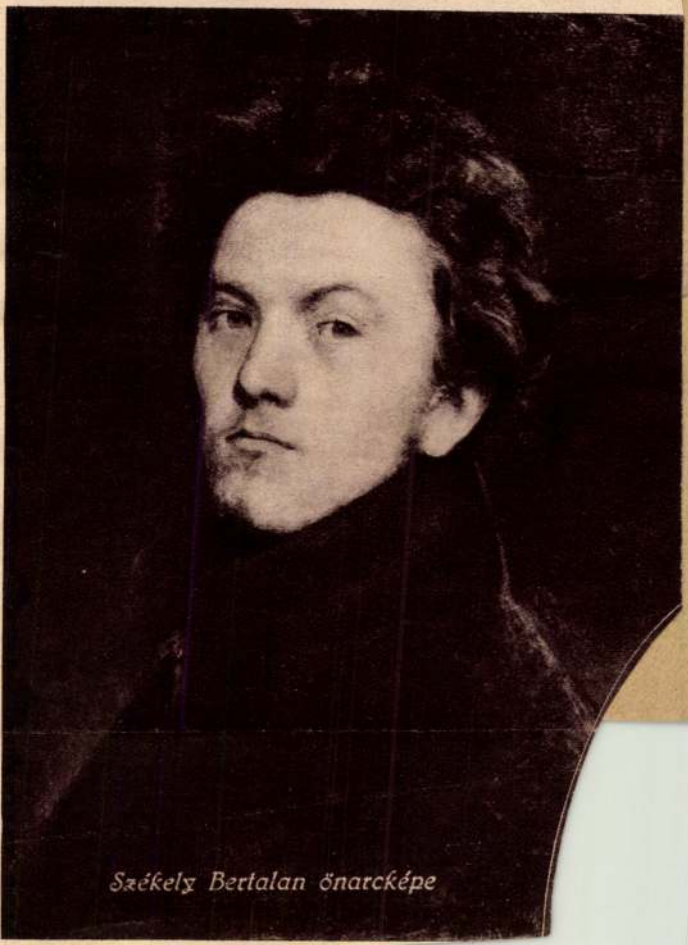

Székely Bertalan önarcképe

SÁLY ÁRPÁD
NY. MIN. OSZT. TANÁCSOS
SZÉNNAGYKERESKEDŐ

Iroda és könyvelőség:
XI. kerület, Horthy Miklós-út 46. sz.
Telefon: 68-0-99
Csúzda:
XI. Kelenföld, Budaörsi-út 56—58.
Telefon: 68-6-15

Méltóságos Dr Szentiványi Gyula *úrnőnek*
Nagyságos *úrnak*

BUDAPEST

Budafok

Székely Bertalan
Új Magyarság Vasárnapja 1935
dec. 8.

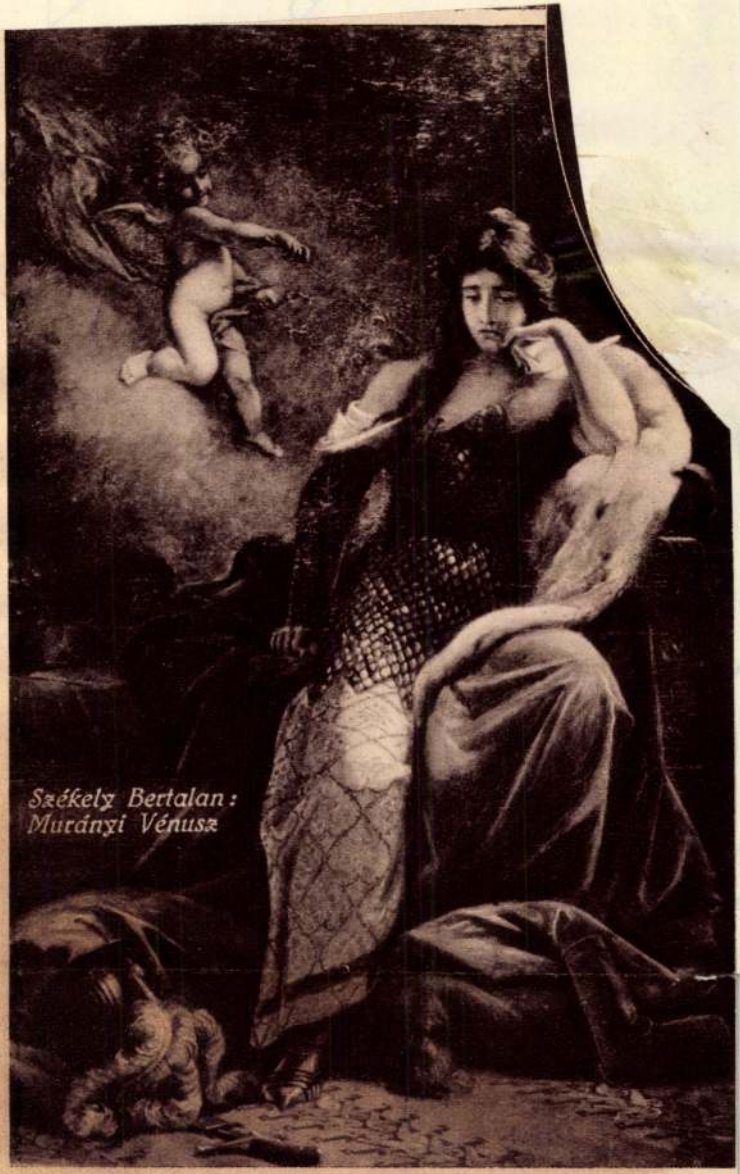

Székely Bertalan:
Murányi Vénusz

BUDAPEST
935 DEC -2
ch. 5 33

6470

MAGYARORSZÁG
*002
FILLER

Dr. Lentiványi Gyula m.
min. tito.

H

Budafoky u 10/c

Új Magyarság Vasárnapja
1935 jun. 2.

Székely Bertalan

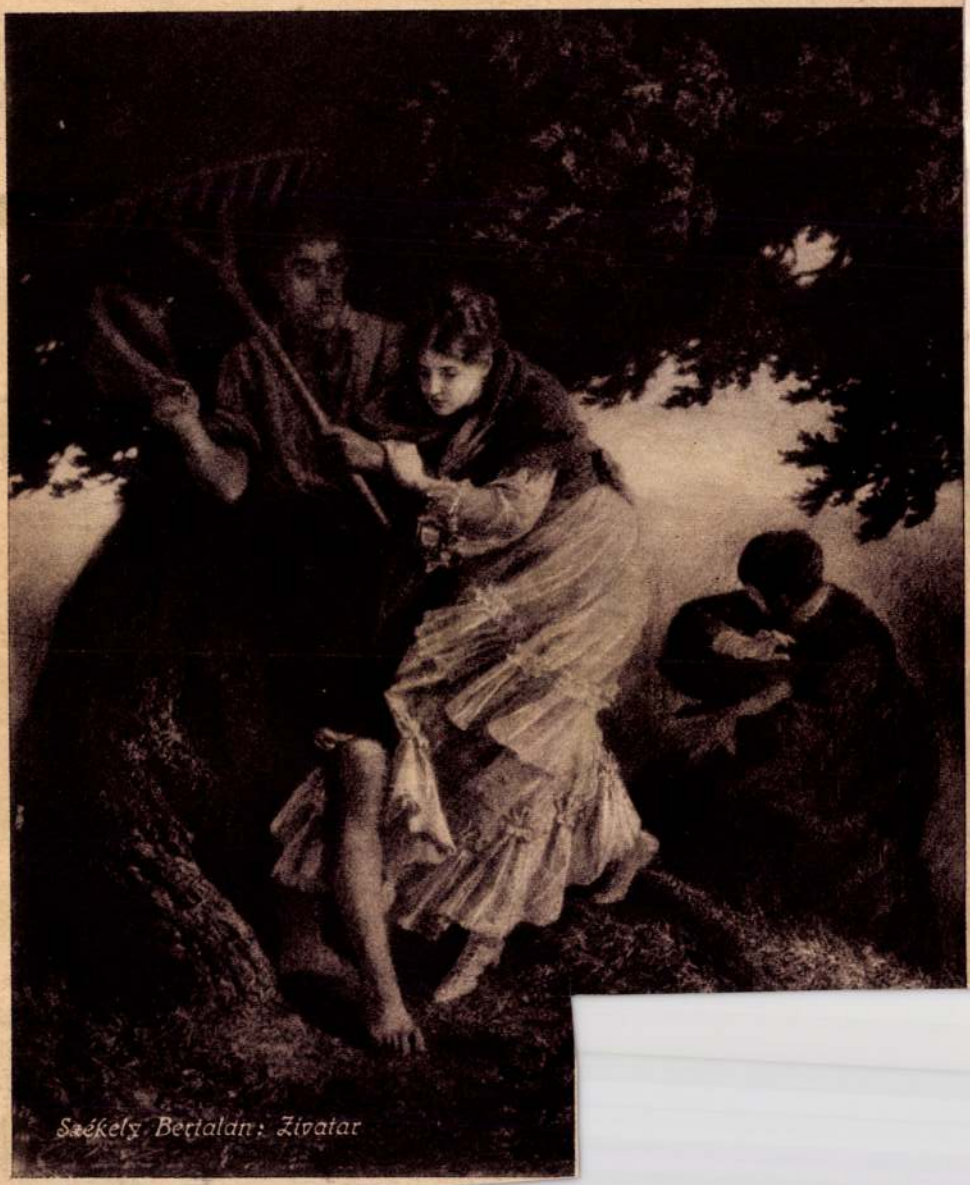

Székely Bertalan: Zivatar

TI KIÁLLIT

aléria-utca 8.

haftr

MAF

Az ifjú pár távozik a templomból

A dán király és a svéd király az esküvői menet élén

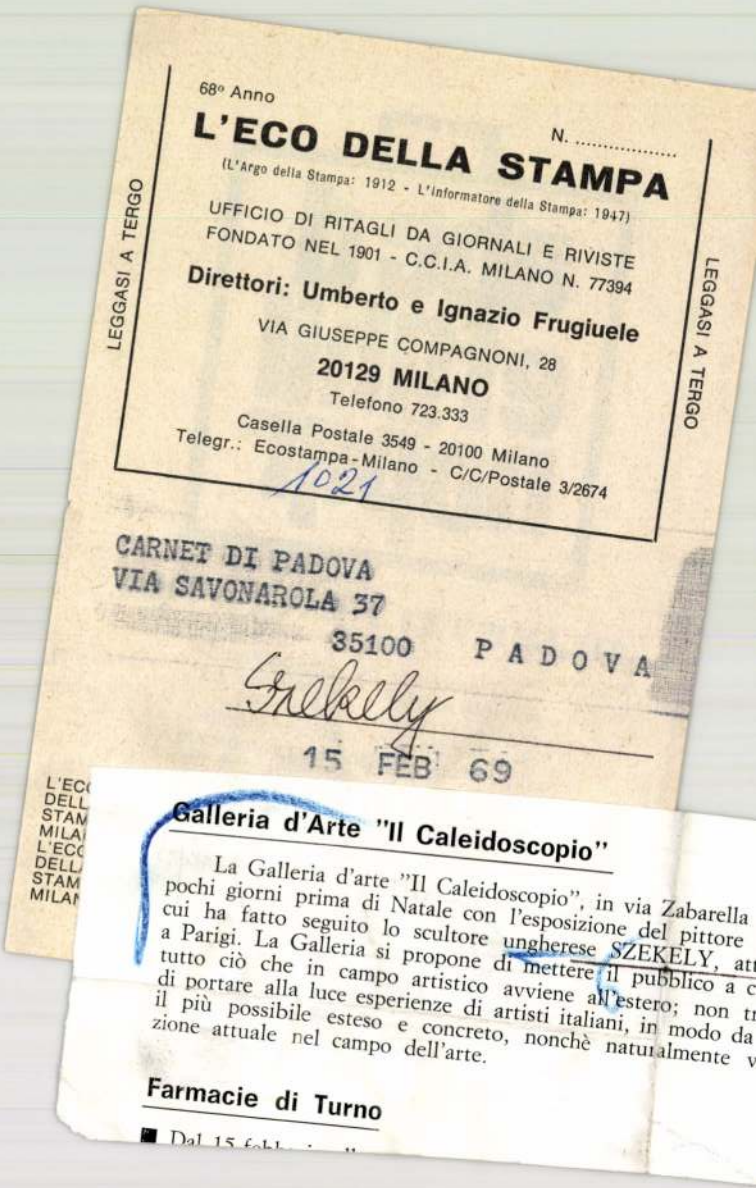

68° Anno

N. .....

L'ECO DELLA STAMPA

(L'Argo della Stampa: 1912 - L'Informatore della Stampa: 1947)

UFFICIO DI RITAGLI DA GIORNALI E RIVISTE
FONDATO NEL 1901 - C.C.I.A. MILANO N. 77394

Direttori: Umberto e Ignazio Frugiuele

VIA GIUSEPPE COMPAGNONI, 28
20129 MILANO
Telefono 723.333
Casella Postale 3549 - 20100 Milano
Telegr.: Ecostampa-Milano - C/C/Postale 3/2674

LEGGASI A TERGO

LEGGASI A TERGO

1021

CARNET DI PADOVA
VIA SAVONAROLA 37
35100 PADOVA

Szekely

15 FEB 69

L'ECO DELLA STAMPA MILANO

L'ECO DELLA STAMPA MILANO

Galleria d'Arte "Il Caleidoscopio"

La Galleria d'arte "Il Caleidoscopio", in via Zabarella
pochi giorni prima di Natale con l'esposizione del pittore
cui ha fatto seguito lo scultore ungherese SZEKELY, att
a Parigi. La Galleria si propone di mettere il pubblico a c
tutto ciò che in campo artistico avviene all'estero; non tr
di portare alla luce esperienze di artisti italiani, in modo da
il più possibile esteso e concreto, nonchè naturalmente v
zione attuale nel campo dell'arte.

Farmacie di Turno

■ Dal 15 feb

OLIVETTI PORTATILI

A chi vuole una bella macchina per scrivere portatile diciamo naturalmente: scegliete una Olivetti. Sceglierete una macchina collaudata dal successo in ogni mercato del mondo, una macchina che durerà molti anni. E sceglierete anche la possibilità di scegliere ulteriormente fra tre modelli di portatili a tre pezzi diversi: una Olivetti **Dora**, una Olivetti **Lettera 32**, una Olivetti **Lettera DL**. Sceglierete comunque una Olivetti.

AROCCI

dova - Corso Garibaldi, 3 - Tel. 50.713

i della

Valaki lehet igen nagy művészettudós, anélkül, hogy a müvészethez csak konyítana is.
MAX LIEBERMANN

Szavakkal se nem árt, se nem használ az ember a képzőművészetnek. Ezt Winckelmann és Goethe is tapasztalhatták, mert írásaik ellenére is, a haláluk után éppoly rosszul festettek, mint a születésük előtt. A képzőművész a maga művészetében semmit sem nyerhet az írótól, még ha azt Goethének hívják is s ha mégúgy is meg van győződve a tanításra való hivatottságáról. KARL STAUFFER-BERN

Én nem igen értek a művészet lényegéről szóló okos szavakból és teljesen rábízom magamat az érzésemre, de azért szívesen hallom az okos szót, mert ennek a révén nem egy ingadozó eszme helyreigazodik, sőt olykor még eszmék születnek is. GERHARD V. KÜGELGEN

A művészet közvetítője a kimondhatatlannak, azért badarságnak látszik a művészetet magát szavakkal akarni közvetíteni. De miközben ezen fáradozunk, az észnek nem csekély haszna van belőle, ami viszont a kifejező képességnek is csak előnyére válik. GOETHE

A fővárosi múzeum mai alakjában ugyanis, s ilyennek jelölték ki Szabó és Kremmer is, alapjában Heimat-múzeum, s Feleky keresi előbb általánosságban a történeti múzeum keletkezésének feltételeit, s megtalálja azt a történeti érzék kialakulásában, a gyüjtőszenvedélyben, az őskultusz örökölt hajlamának közös munkájában. Ezt azután a modern fejlődéselv befolyásolta és formához juttatta, többek között történeti produktum ennek egyik alfaja: a Heimat-múzeum is, mely nem egy egész nép, csak egy részének, pl. egy városnak a kulturális fejlődését mutatja be. De amíg Feleky ehhez a megállapításhoz eljut a College de France eredetéről, Goethének a múzeumról szóló felfogásáról, a társadalom szerepéről a nemzeti eszme fejlesztésében, a korszellem hatásáról a mult értékelésében, a forradalom ebbéli felfogásáról, Chesterton erre vonatkozó teóriájáról, a gyűjtési ösztön psychológiájáról, a paradicsomábránd szerepéről a renaissance-gyűjtésében, Quiccheborg reformgondolatáról, Dánia szerepéről a monarchia keletkezésében, a görög templom mint múzeumról, a francia forradalomról, főleg Napoleonról, mint múzeumteremtőről stb. stb. igen behatóan beszél, persze

PAPIRSZELETKÉK

A tudomány a művészetnek sem szükséges előfeltétele, sem szükségképpeni kísérője. Mindkettő megállhat s kell is hogy megálljon egymás mellett, de lehetőleg egyik se avatkozzék bele a másik hatáskörébe. CORNELIUS GURLITT

Gondolkodni és festeni, két különböző művelet, érezni és bölcselkedni két olyan dolog, mely ugyan le nem rontja egymást, de mely rendszerint nem a legjobban fér meg egymással. RUDOLPH TÖPFFER

Művészet és tudomány, ellenséges hatalmak. Csak nagyon gazdagok és hatalmasok, csak ritka, kivételes emberek barátkozhatnak meg egyidejüleg, veszedelem és kár nélkül mindkettővel. BENNO RÜTTENAUER

A festőnek több ösmeretre van szüksége, mint amennyit a palettáján megtalálhat, vagy mint a mennyit a modelljéről, legyen az élő vagy festett, elleshet. JOSHUA REYNOLDS

A művészeti izlésből könnyen kitanulhat az ember. JOHANN GOTTFRIED V. HERDER

Óvakodjék a művész a tudomány szétszedő hatásától. PETER V. CORNELIUS

Semmitől sem félek annyira, mint a tudománytól a művészetben, különösen ha szellemesen lép föl. GUSTAV FLOERKE

Az utolsó száz esztendő művészetét és művészeit, mérhetetlen károkra, az archeológia és a művészettörténeti esztétika az orruknál fogva vezette. GEORG HIRTH

A művész és az ember számára rendkívül előnyös a rokon-viszonyok történelmi ismerete... De sajnos, az ember számára meg a közelmult is csak alig tanulságos, anélkül, hogy őt ezért vádolni lehetne. Mert miközben mi felösmerjük elődeink tévedéseit, az idő máris újabb tévedéseket szült, amelyek bennünket észrevétlenül behálóznak s amelyeknek megállapítása, persze megint csak minden haszon nélkül a jövendő nemzedékek számára, a jövő történetíróira vár. GOETHE

Műteremlátogatónak jobban szeretem a parasztot, mint a tudóst; a paraszt fölismeri, vajjon tölgyfát, cserfát, búza- vagy rozsföldet festettem-e le, a tudós mindig meg akar valamit magyarázni a képen; mindíg keres valamit benne s nem a vásznat nézi, hanem mögé kandikál. LUDWIG GURLITT

A művészetről szóló írások legtöbbje nem művészektől való, innen az a sok hamis fogalom és ítélet. Én azt hiszem, hogy minden ember, aki csak valamelyes nevelésben részesült, elfogadhatóan beszélhet könyvekről, de nem a festészet vagy a szobrászat alkotásairól. EUGÉNE DELACROIX

Művészekre nézve semmi más értékük nincs a könyveknek, minthogy nehéz állásokban a modelljukat alátámasztják velük, ilyen esetekben olykor hasznukat veszik. DANTE GABRIEL ROSETTI

Egy-egy motívum kitalálásának, megragadásának és életteljes megvalósításának a pillanatában ami tudományunk, az esztétika, semmit sem segít a művésznek. De lelki emócióinak, tünődéseinek és tevés-vevésének közepette olyan megrovásra méltó volna, ha a stilusukról, a kompozicióról gondolkodás útján valamelyes tiszta-látásra tesz szert — s végre, nem tartozik-e vajjon a műveltséghez az is, hogy megszerezze magának a képesítést a művészetről való gondolkodáshoz is? F. TH. VISCHER

A mi századunkban egész sereg apró írócska alkalmatlankodik nekünk, akik az elmult század alkotásait szedegetik széjjel. Akkor megalkották az emberek ezeket a műveket, most meg kritizálják és széjjel szedegetik őket. VOLTAIRE

Művészet 1914

GÖBL ANTAL A porosz-sziléziai Glac városából származó képíró az 1831-ik évben Kassán polgárjogot nyert. Meghalt 1855 október hó 23-án 79 éves korában. Hagyatékában a következő olajfestmények találtattak, ú. m.: 2 Landschaften. Detto. 1 Marienbild. 2 Landschaften. 1 Stück tiroler Landschaft. 1 Stück Leichenwagen-bild. 2 St. Studienköpfe. 1 Kristus Bild. 1 Soldaten Bild. 1 Bild Rauchfangkehrers. 6 Studienköpfe. 4 Stück Pferdebilder. 28 Stück Bilder in Holzrahmen. Göbltől tanult festeni a kassai születésű Ultzmann Róbert, aki később a bécsi egyetem orvostanára és néhai gróf Andrássy Gyula külügyminister kezelő orvosa volt. KEMÉNY LAJOS.

VENESZ JÓZSEF. Az első magyar festészeti akadémiát gyámolító társulat 1852-ik évi november hó 14-én megejtett sorshúzásán Venesz József csendélete volt a negyedik nyereménytárgy. Venesz az ugyanekkor történt díjosztáson első fokú díjat nyert a társulattól. K. L.

A KASSAI KŐMŰVES CÉH FOLYAMODVÁNYA.

Tekintetes Tanács!

Minekután Kassa városában oly nagy fokra emelkedett az építészetben az úgynevezett fuscherkodás a kőműves segédek által, hogy több rendes és cenzurált kőműves mestereknek nincs egy forint ára munkájok s amellett még nemcsak az a hiba, hanem azáltal oly végtelen hibák, sőt a város veszélyeztető állapotát is vonják magok után. Mert minekután azon fent említett kontárkodók ellen semmi felügyelet szakértő egyének által nem történik s így csak egyszer történhetik alkalom, melynek veszedelmét keservesen megsiratja több becsületes honpolgár.

E részben bátorkodik az alólírt céh-előljáró az összes céhtagok nevében a tekintetes tanácsot kegyelmesen arra kérni, hogy ezen botrányos és káros veszedelmeknek mielőbb gátat vetni méltóztasson annyival inkább, minekután az ily botrányok sehol egy művelt városban nem tűrhetők és nem történnek, hanem mindenütt szakértő egyének által korlátolva vannak s azért is alázattal esedeznek azon céhbeli tagok, hogy kegyeskedjen a tekintetes tanács rendelkezni egy szakértő commissiót összeállítani, nács elébe felterjesztendő s így több mindenféle bajokon segítve leend és a város szépítése is valódilag nyer azáltal, midőn most sajnos, hogy az ellenkező tapasztalható,

Ennekután elvárják az említett tagok a tekintetes tanács kegyes orvoslását és jóváhagyását, mély alázattal maradván

MUNKÁTSY JÓZSEF
kőműves és kőfaragók céhelőljárója.

Kelt Kassán, május 3-án 1862

Kívül: Tekintetes szabadkirályi Kassa város tanácsa.

A Kőmives-és kőfaragómesterek előljárója az építészet botrányában, mint bentebb nővebben. (Kassa város levéltárában). KEMÉNY LAJOS

STOCKERT MÁRTON. Lőcsei képíró s az 1660-ik évben a Neugassban lakik. Az 1647-ik évben megfesti a toronyórát s mutatóját megaranyozza, mely munkájáért 16 frtot kapott. A mondott években Hain Gáspár Lőcsei Krónikája emlékezik meg róla. K. L.

SPILLENBERGER SÁMUEL. Amint Kassa város jegyzőkönyvében olvasható, az 1643-ik évben nyert Kassán polgárjogot: 1643. Samuel Spillenberger supplicat pro iure civile, productis testimonialibus sub sigillo liberae civitatis Leuchoviensis. Deliberatum: dabitur, solvet fl. 12. Ez adat szerint, úgy látszik, Lőcséről származott el Kassára s mint nem kassai születésű, fizetett a jogért elég nagy árt, 12 frtot. Az 1662-ik évi december hó 14-én kelt városi jegyzőkönyv szerint címerírással is foglalkozott. KEMÉNY LAJOS

ZŐHRER JÓZSEF. Az 1812-ik évben Ellinger István kassai könyvnyomtató alkalmi nyomtatványt ad ki Kassa város egykorú látképével. A lap a városi képviselőtestület választása alkalmából készült s címe: Restauratio amplis-

SZÉKELY Bertalan: A szerelmesek. Vászon, 117×80 cm, vignálatlan
Ernst-aukció, XI. (1920), 446. szám.

Székely Bestalan

Mátyás legyőzi Holubárt. Holubár cseh bajnok erejéről legendák keringtek a nép között, amikor megjelent Budán, a fiatal Mátyás udvarában, hogy résztvegyen a lovagi harcjátékokban. Hogy a magyar lovagság becsületét megmentse, Mátyás — mint ismeretlen lovag — megvivott a kérkedő csehvel s nyergéből kivetette Holubárt, aki kezét törte. Képünk, Wagner Sándor festőművész alkotása, azt a jelenetet örökiti meg, amint a győztes Mátyás király átveszi a királynétól a babérkoszorut.

Dobozi Mihály és hitvese hősi halála. Amikor a mohácsi vész után a győztes török hadak elözönlötték az országot, Dobozi Mihály magyar köznemes és harcos társai családjaikkal együtt szekértáborban sáncolták el magukat. A török tulerő szétverte a tábort, Dobozi lovára kapta feleségét és menekült. A ló azonban a kettős teher alatt összeroskadt. A hűséges feleség ekkor könyörögve kérte urát, hogy ölje meg őt; nehogy a törökök kezére kerüljön. Dobozi tőrével leszúrta nejét, maga pedig szembeszállt üldözőivel és hősi harc után elesett. — Székely Bertalan festménye a budapesti Szépművészeti Muzeumban. C. Könyves K., Bp.

Légrady Ottó dr
Igazságot Magyarországnak!
(Bpest, é. n.)

Zrinyi Miklós, Szigetvár kapitánya 1566 augusztus 5-től szeptember 7-ig példátlan hősiességgel védelmezte várát a győzelmekben megőszült II. Szolimán szultán óriási hadserege ellen. Az ostrom alatt a szultán meghalt, de vezérei a halálát titokban tartották. Két nappal később Zrinyi feladta a reményt, hogy megfogyatkozott, kiéhezett kis védőrségével tovább küzdhessen. Diszbe öltözött és maroknyi seregével utolsó, halálraszánt kirohanással támadta meg a törököket. Valamennyi emberével együtt hősi halált halt. — Székely Bertalan festménye a Szépművészeti Muzeumban. C. Könyves Kálmán, Bp.

1526-ban Mohácsnál a tulnyomó pogány erő szétmorzsolta a magyar seregeket. Maga II. Lajos király is ottveszett. Székely Bertalan festménye azt a jelenetet ábrázolja, amint a vesztett csata után a magyar urak a Csele patak iszapjában megtalálják a király holttestét. A magyarság a mohácsi vészt tekintette történelme legnagyobb katasztrófájának, de 400 év után ezt is felülmulta a trianoni béke. (C. Könyves K. Bp.)

A törökök 1552-ben ostrom alá fogták Eger várát is. Maroknyi védősereg védte vitézül a várat a tulerő ellen. A védelemben hősiesen résztvettek az egri nők is. Az elhulló harcos férj kezéből a feleség kivette kardját és tovább vivott a pogánnyal, más asszonyok kosarakba rakott köveket, égő szurkot zúdítottak az ostromlókra. A hős egri nők, akiknek élén Dobó várkapitány lánya, Dobó Katica állott, diadalmasan meg is védték a megfogyatkozott őrséggel együtt Eger várát, amely alól a török csúfosan eltakarodott. — Székely Bertalan festménye a budapesti Szépművészeti Muzeumban. C. Könyves Kálmán, Bp.

A tordai országgyűlés 1568-ban kimondja a vallásszabadságot. János Zsigmond választott király baloldalon ül trónszékén és komor méltósággal hallgatja Dávid Ferencnek, az unitárius vallás legfőbb apostolának szónoklását. Angol és amerikai unitáriusok jól tudják, ki volt Dávid Ferenc és vallásuk őséül ismerik el az erdélyi unitáriánizmust. Torda a trianoni békével románok uralma alá került. — Kőrösfői Kriesch Aladár festménye. C. Könyves K., Bp.

Bethlen Gábor, Erdély fejedelme (1580—1629), a nagy magyar célokért küzdött a Habsburgokkal és országát, Erdélyt, a kultura magas fokára emelte. Udvarában hazai és külföldi tudósok találtak otthont. Bethlen Gábor Erdélyét, amelyet ő emelt a magyar megközelíthetetlenség sziklavárává, a trianoni békediktátum egyszerűen a románoknak ajándékozta. Madarász Viktor festménye tudósai körében ábrázolja Bethlent, pompás könyvtártermében, ahol dicsőséges hadjáratok lobogói szépen megférnek a tudós kutatás eszközeivel.

Székely Bstalan

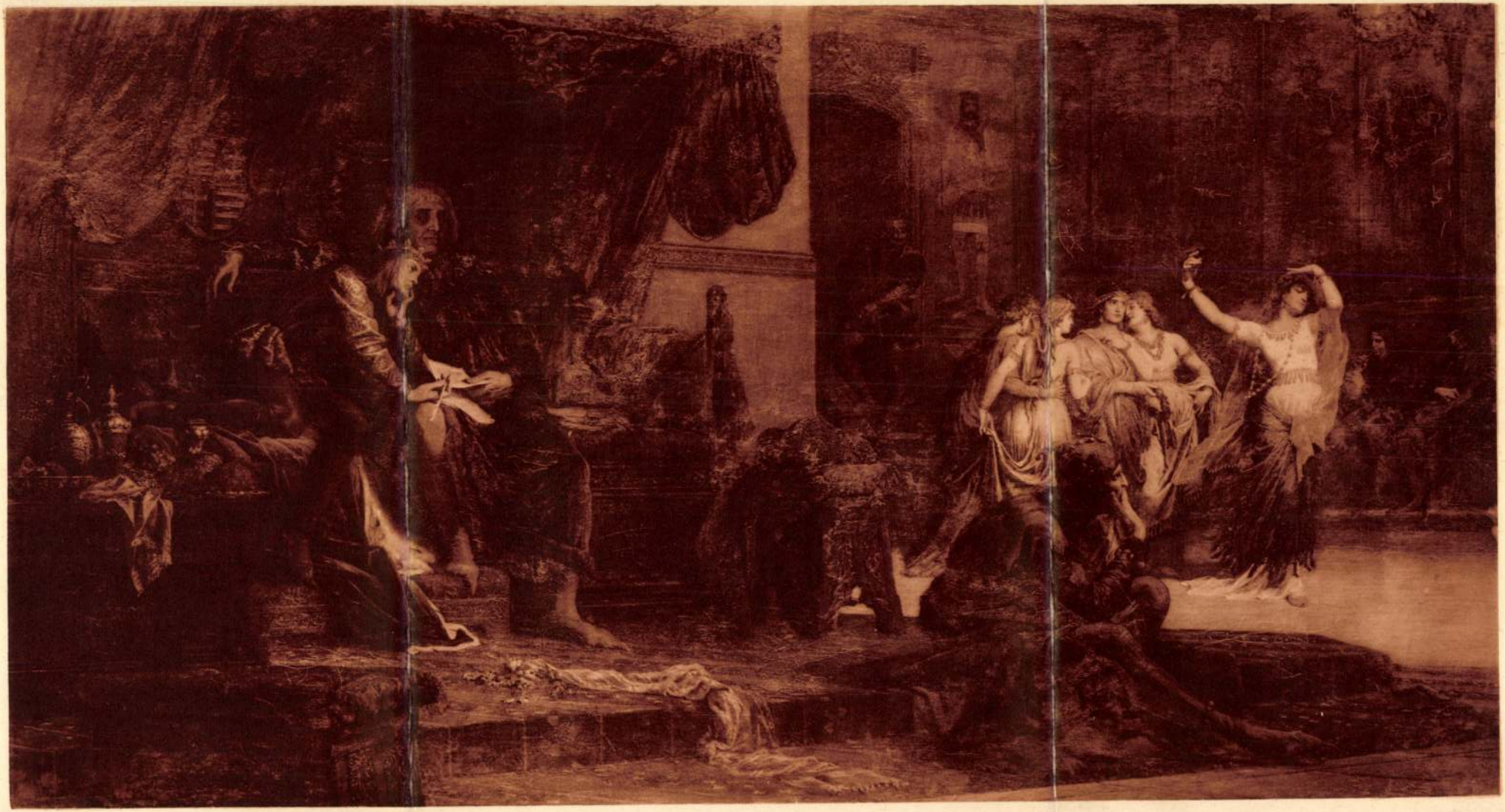

Székely Bertalan

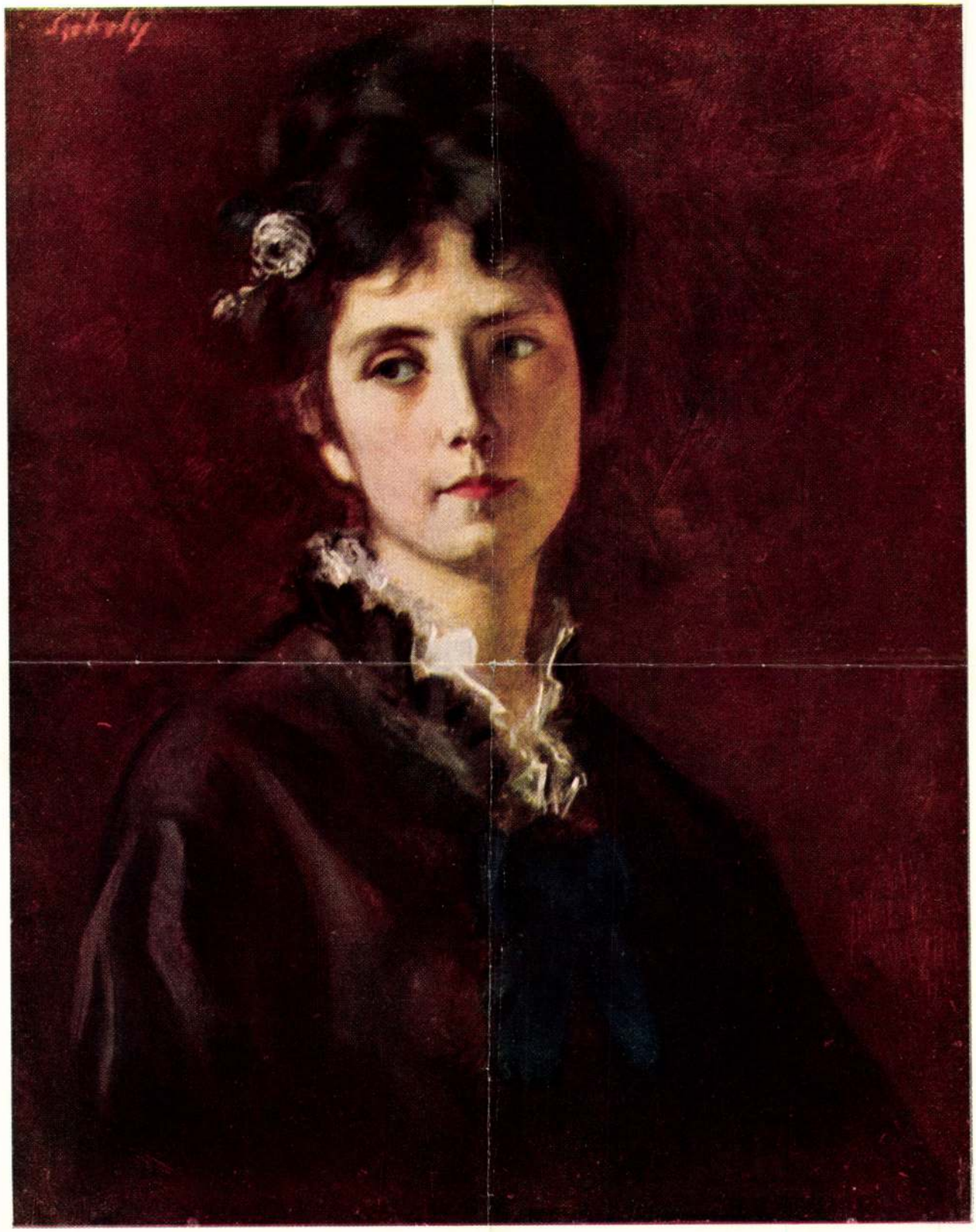

SZÉKELY BERTALAN : NŐI KÉPMÁS

Székely Bertalan

SZÉKELY Bertalan: Román leány.
Vászon 68 x 54·5 cm, szignálatlan
Ernst-aukció N(1918), 236. szám.

Székely Bertalan

636.

Ernst Múzeum aukciói XV.
(1921)

Székely Bertalan

Agg-férfi, vizf 28 X 18

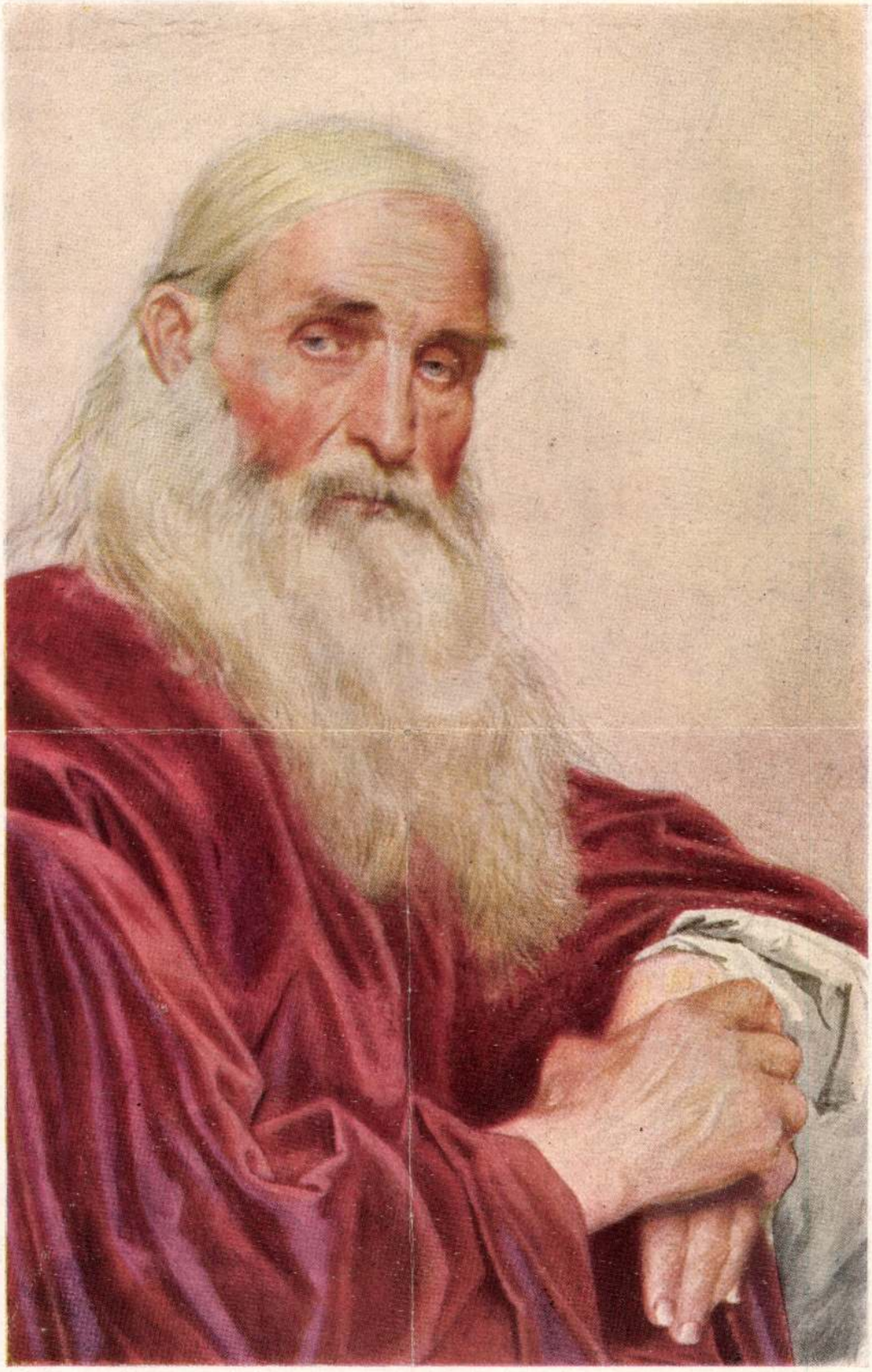

636.

Ernst Muzeum aukció

XV.

Székely Bertalan

Székely Bertalan K

Ernst Múzeum aukció
XI.

446.

Székely Bertalan: Szerelmesek

Székely Bertalan

Jegyezze elő naptárába, amit a programmból kiválasztott!

November 3. Vasárnap. **Múzeumlátogatás a Szépművészeti Múzeumban.** Munkácsy Mihály művészete. Az előadást tartja: Kampis János. Gyülekezés reggel 9 órakor a Millenáris Emlékműnél. Bevonulás és az előadás kezdete pont ¼10 órakor. Később érkezőket a múzeumba be nem engedik. Részvételi díj múzeumi belépővel együtt 40 fillér.

November 4. Hétfő. **Csoportkiállítás a Nemzeti Szalonban.** Rauscher György festő és Unghváry Lajos szobrász művei. Gyülekezés a Nemzeti Szalon előtt d. u. 4 órakor. Vezető: Edvi Illés Ödön. Részvételi díj belépővel együtt 50 fillér.

November 5. Kedd. **Pásztor János szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a XI., Szüret u. 15. sz. előtt d. u. 5 órakor Részvételi díj 20 fillér.

November 6. Szerda. Este 7 órakor: **Művészi teadélután Edvi Illés Ödön műtermében,** II., Margit krt. 64/b. II. 6. A teadélután keretében vetitettképes előadás: Művészek szerepe az emberiség életében. Első rész. Ruhatár teával 50 fillér.

November 7. Csütörtök. **Az ötvösség története Magyarországon.** Vetitettképes előadás a Magyar Nemzeti Múzeum előadótermében, VIII. Baross u. 13. Tartja: Kampis János. Kezdete este 6 órakor. Részvételi díj 40 fillér.

November 8. Péntek. **Lux Elek szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Görgey Arthur u. 10. sz. előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

November 10. Vasárnap. **Az Ernst Múzeum LV.-ik aukciója.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Múzeum előcsarnokában (VI., Nagymező u. 8.) reggel ½10 órakor. Részvételi díj 50 fillér.

November 12. Kedd. **Knopp Imre és Knopp Imréné Curtis Gertrud festőművészek műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Damjanich u. 58. sz. előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

November 13. Szerda. Este 7 órakor: **Művészi teadélután Edvi Illés Ödön műtermében,** II., Margit krt. 64/b. II. 6. A teadélután keretében vetitettképes előadás: Művészek szerepe az emberiség életében. Második rész. Ruhatár teával 50 fillér.

November 14. Csütörtök. **A szobrász Michelangelo, aki fest. Vetitettképes előadás** a Sixtini kápolna alakjai szobrokban való bemutatásával. A Nemzeti Múzeum előadótermében, VIII., Baross u. 13. Előadja: Bory Jenő szobrászművész, tanár. Előadás kezdete este 6 órakor. Részvételi díj: 40 fillér.

November 15. Péntek. **Sidló Ferenc szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a X., Százados uti művésztelep bejáratánál d. u. 5 órakor. Részvételi díj: 20 fillér.

November 17. Vasárnap. **Állatrajzolás és vázlatozás az Állatkertben.** Vezető: Fáy Aladár festőművész, tanár. Gyülekezés d. e. ½10 órakor az Állatkert főbejáratánál. Részvételi díj 60 fillér.

November 18. Hétfő. **Modern Osztrák Reprezentativ Kiállítás a Nemzeti Szalonban.** Vezető: Edvi Illés Ödön. Gyülekezés d. u. 4 órakor a Nemzeti Szalon előtt. Részvételi díj belépővel együtt 50 fillér.

November 19. Kedd. **Kövér Gyula festőművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés az V., Visegrádi u. 23. sz. előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

November 21. Csütörtök. **Kazinczy Ferenc, az első magyar műtörténeti kutató.** Előadás a Magyar Nemzeti Múzeum előadótermében, VIII., Baross u. 13. Tartja: Rexa Dezső. Kezdete este 6 órakor. Részvételi díj 40 fillér.

November 22. Péntek. **Szentgyörgyi István szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés X., Százados uti művésztelep bejáratánál d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

November 24. Vasárnap. **Múzeumlátogatás a Szépművészeti Múzeum Modern Osztályában.** Vezető előadó: Dr. Genthon István. Gyülekezés az Andrássy út 69. sz. előtt reggel 9 órakor. Bevonulás és az előadás kezdete pont ¼10 órakor. Később érkezőket a Múzeumba be nem eresztik. Részvételi díj 20 fillér.

November 26. Kedd. **Istók János műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Várbazárnál, a Budai Kioszkkal szemben d. u. 5 órakor. (Ybl Miklós-tér). Részvételi díj 20 fillér.

November 27. Szerda. Este 7 órakor: **Művészi teadélután Edvi Illés Ödön műtermében.** II., Margit krt. 64/b. II. 6. A teadélután keretében vetitettképes előadás: Művészek szerepe az emberiség életében; harmadik rész. Ruhatár teával 50 fillér.

November 28. Csütörtök. **Felsőeőri Fülöp Elemér szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Fiume-szálló előtt (Ybl Miklós-tér) d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

November 29. Péntek. **A bécsi mesterek és a magyar zene.** Előadás a Fészek Klub első emeleti nagytermében. Előadó: dr. Major Ervin, a Zeneművészeti Főiskola tanára. Előadás kezdete este 6 órakor. Részvételi díj 40 fillér.

December 1. Vasárnap. **Tárlatlátogatás a Műcsarnokban.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés d. e. ½10 órakor a Műcsarnok előtt. Részvételi díj belépővel együtt 70 fillér.

December 3. Kedd. Este 7 órakor: **Művészi teadélután Edvi Illés Ödön műtermében.** II., Margit krt. 64/b. II. 6. A teadélután keretében vetitettképes előadás. Művészek szerepe az emberiség életében. Negyedik rész. Ruhatár teával 50 fillér.

December 4. Szerda. **Jaschik Álmos festőművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Deák Ferenc tér 3. sz. előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 5. Csütörtök. **Az esztergomi királyi palota ásatásai.** Vetitettképes előadás a Magyar Nemzeti Múzeum előadó termében, VIII., Baross u. 13. — Tartja: Dr. Genthon István. Kezdete este 6 órakor. Részvételi díj 40 fillér.

December 6. Péntek. **Bory Jenő szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a Képzőművészeti Főiskola előcsarnokában (Andrássy út 71.) d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 8. Vasárnap. **Múzeumlátogatás a Szépművészeti Múzeum szobrászati osztályán.** A lélek a szobrászatban. Vezető előadó: felsőeőri Fülöp Elemér szobrászművész. Gyülekezés a Millenáris Emlékműnél reggel 9 órakor. Bevonulás és az előadás kezdete ¼10 órakor. Később érkezőket a múzeumba be nem eresztik. Részvételi díj belépővel együtt 40 fillér.

December 10. Kedd. **Mihálovits Miklós festőművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés XI., Kelenhegyi út 12. sz. előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 11. Szerda. **Liszt Ferenc zenetörténeti jelentősége.** Előadás a Fészek Klub első emeleti nagytermében este 6 órakor. Az előadást tartja dr. Kókai Rezső, a Zeneművészeti Főiskola tanára. Közreműködik: Márik Irén zongoraművésznő. Részvételi díj 40 fillér.

December 12. Csütörtök. Este 7 órakor: **Művészi teadélután Edvi Illés Ödön műtermében,** II., Margit krt. 64/b. II. 6. A teadélután keretében vetitettképes előadás: Művészek szerepe az emberiség életében. Ötödik rész. Ruhatár teával 50 fillér.

December 13. Péntek. **Komáromi Kacz Endre festőművész műtermének látogatása.** Gyülekezés XI., Kelenhegyi út 12. sz. előtt, d. u. ½5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 15. Vasárnap. **Állatrajzolás és vázlatozás az Állatkertben.** Vezető: Fáy Aladár festőművész, tanár. Gyülekezés d. e. ½10 órakor az Állatkert főbejáratánál. Részvételi díj 60 fillér.

December 17. Kedd. **Pátzay Pál szobrászművész műtermének látogatása.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a X., Villám u. 26. sz. előtt. d. u. 5 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 18. Szerda. Este 8 és ½ órakor: a Zeneművészeti Főiskola Kamaratermében: **Történelmi zenei képek.** Karnagy: Endre Béla. A sceneriát tervezi: Haranghy Jenő tanár. Részletes tudósítás külön.

December 19. Csütörtök. **A magyar népművészet ázsiai forrásai.** Vetitettképes előadás a Nemzeti Múzeum előadó termében, VIII., Baross u. 13. Az előadást tartja: Medgyaszay István. Kezdete 6 órakor. Részvételi díj 40 fillér.

December 20. Péntek. **Leszkovszky György freskói az Új Szt. János kórház kápolnájában.** Vezető: Kampis János. Gyülekezés a kápolna bejárata előtt d. u. 5 órakor. Részvételi díj 30 fillér.

December 22. Vasárnap. **Múzeumlátogatás a Székesfővárosi Képtárban.** (Károlyi palota, Egyetem u.). Vezető előadó: Turchányi Erzsébet, a képtár tisztviselője. Gyülekezés a Múzeum kapuja alatt reggel ¼10 órakor. Részvételi díj 20 fillér.

December 26. Csütörtök. **Múzeumlátogatás a Szépművészeti Múzeumban.** A Gyermek Jézus a művészetben. Előadja: Kampis János. Gyülekezés reggel 9 órakor a Millenáris Emlékműnél. Bevonulás és az előadás kezdete pont ¼10 órakor. Később érkezőket a Múzeumba be nem eresztik. Részvételi díj múzeumi belépővel együtt 40 fillér.

December 29. Vasárnap. **Múzeumlátogatás a Szépművészeti Múzeumban.** A magyar tájfestés mesterei. Vezető: Edvi Illés Ödön. Gyülekezés a Millenáris Emlékműnél reggel 9 órakor. Bevonulás és az előadás kezdete pont ¼10 órakor. Később érkezőket a múzeumba be nem eresztik. Részvételi díj múzeumi belépővel együtt 40 fillér.

December 30. Hétfő. **A Magyar Akvarell és Pasztellfestők Egyesületének kiállítása a Nemzeti Szalonban.** Vezető: Halasi Horváth István festőművész. Gyülekezés a Nemzeti Szalon előtt d. u. 4 órakor. Részvételi díj belépővel együtt 50 fillér.

Jegyezze elő naptárába, amit a programmból kiválasztott!

Kérjük tisztelt hallgatóinkat, hogy az előadásokon pontosan szíveskedjenek megjelenni, mert késedelmes megjelenésükkel azoknak okoznak kellemetlenséget, kik idejében érkeztek!

Kedvezményes hangversenyjegyek.

A Székely Bertalan Társaság Szemináriuma hallgatói részére a következő hangversenyekre lehet kedvezményes jegyeket kapni:

ROZSAVÖLGYI ES TÁRSA CÉGNÉL:

November 8-án Humphrees Dorothy dalest, Vigadó, kisterem. Jegyárak: 1–5 pengőig. Kedvezmény 50%.

November 15-én: Milstein hegedüest, Vigadó. Jegyárak: 2—10 pengőig. Kedvezmény 20%.

November 19-én: Budapesti Hangversenyzenekar estéje. Vezényel: S. Beer. Szólista: Josef Hoffmann, a világhírű zongoraművész. (Liszt: Zongoraverseny, Es dur.) Jegyárak: 1—6 pengőig. Kedvezmény 50%.

November 28-án: Horovitz Vladimir zongoraestje. — Városi Szinház. Jegyárak: 2.50—12 pengőig. Kedvezmény: 10%.

December 10-én: Bruno Walter zenekari est, Városi Szinház. Jegyárak: 3—10 pengőig. Kedvezmény: 10 százalék.

December 14: Brailowsky Alexander zongoraestje, Vigadó. Jegyárak: 1.20—7 pengőig. Kedvezmény 20%.

December 18-án: Dr. Weingartner Félix zenekari estje, Városi Szinház. Beethoven: IX. Szimfonia. Jegyárak: 3—10 pengőig. Kedvezmény: 10%.

A kedvezményes jegyek a Székely Bertalan Társaság Szemináriumának részvételi igazolványára kaphatók Rózsavölgyi és Társa cégnél, naponta d. e. 9-től este 6-ig.

„KONCERT" HANGVERSENYIRODÁNÁL:

November 4-én: Manhattan Quartett, New-York. — Zeneművészeti Főiskola. Jegyárak: 1—3 pengőig. Kedvezmény: 50%.

November 6-án: Valeska Gert táncestje, Székesfővárosi Vigadó. Jegyárak: 1—6 pengőig. Kedvezmény: 25%.

November 6-án: Ungár Imre, Arányi Juliette és Schwalb Miklós együttes zenekari zongoraestje a Budapesti Szimfonikus Zenekarral. Zeneművészeti Főiskola. Jegyárak: 1–6 pengőig. Kedvezmény: 50%.

November 14-én: Sándor György zongoraestje. Zeneművészeti Főiskola. Jegyárak: 1—5 pengőig. Kedvezmény: 25%.

Kedvezményes jegyek a Székely Bertalan Társaság Szemináriumának részvételi igazolványára kaphatók „Koncert" hangversenyirodában (IV., Váci ucca 23).

Előzetes jelentés.

Január hóban **Sebestyén Ede,** a neves zenekritikus és író a Fészek Klubban előadást tart

BEETHOVEN MAGYAR BARÁTAI ÉS MAGYARORSZÁGI LÁTOGATÁSAI címmel.

Az előadással kapcsolatban előadásra kerül a

PATHETIK SZONATA.

Zongorán előadja: **Dedinszky Izabella.**

Dr. **Gorzó Nándor,** Pestvármegye allevéltárnoka és a Gyöngyösy István Társaság főtitkára, az ismert író előadást tart

KÉPSZERŰSÉG A KÖLTÉSZETBEN címmel.

Zenés képek a multból.

December hó 18-án lesz a Szeminárium első zenetörténeti estje, melyen korhű környezetben és jelmezekkel egy-egy a modern szceneria minden eszközével megrendezett plasztikus képben kerülnek előadásra a zenetörténet szempontjából nevezetes alkotások.

A művelt közönség zentörténeti ismereteinek kibővítését célozzák e zenés képek, melyeken a közönség hallani fogja a századok muzsikáját azokon a hangszereken játszani, melyekre az írva volt.

Vezényel: **Endre Béla** karnagy.

A szceneriákat rendezi **Haranghy Jenő** festőművész, tanár.

A hangversenyest részletes programmját november hó 20-a után fogjuk a Szemináriumhallgatóival külön levelezőlapon közölni.

A hangversenyest a Zeneművészeti Főiskola első emeleti Kamara termében fogjuk rendezni. Jegyárak: a Szemináriumhallgatói részére 50 fillértől 2 pengőig.

Január hóban, később megállapítandó napon rendezzük második zenetörténeti esténket, mely alkalommal a szceneriát tervezi és rendezi **Jaschik Álmos** festőművész, tanár.

Hallgatóink figyelmébe!

A Szemináriumprogrammja kéthavonkint jelenik meg, előfizetési díja egy évre 50 fillér.

A Szemináriumprogrammjának előfizetői részvételi igazolványokat kapnak, melynek felmutatói minden, a Szemináriumáltal rendezett előadáson, vagy kiránduláson és vezetésen a programmban jelzett kedvezményes díjak mellet vehetnek részt. Idegenek a díjak dupláját fizetik.

A Szemináriumba való felvételre jelentkezni lehet minden héten, szerdán d. u. 5—7 óráig a Fészek Klubban (Kertész u. 36.), Kampis János festőművésznél, a Székely Bertalan Társaság ügyvezető alelnökénél. — Jelentkezni lehet továbbá bármelyik, a programmon meghirdetett előadás, vagy vezetés alkalmával a helyszínén az előadónál is.

Kérjük ti. előfizetőinket, hogy a Szemináriumadminisztrációjára, vagy az előadásokra vonatkozó észrevételeiket és ötleteiket az ügyvezető alelnökkel közölni szíveskedjenek. Minden helyes észrevételt a lehetőség szerint megszívlelünk és minden esetleges hibát igyekezni fogunk kiküszöbölni.

KREUTLE FERENC
FESTŐMŰVÉSZETI SZEREK SZAKÜZLETE

MŰVÉSZETI OLAJ, AKVARELL ÉS TEMPERA FESTÉKEK FESTŐVÁSZNAK, KARTONOK ECSETEK, GOUACHE, GOBELIN MAJOLIKA, PORCELLÁN, SELYEM ÜVEG- ÉS ZOMANCFESTÉKEK FAÉGETŐ KÉSZÜLÉKEK, STB. STB.

Székely Bertalan

Méltóságos
Nagyságos

urnak — urnőnek

SZÉKELY BERTALAN TÁRSASÁG SZEMINÁRIUMA

VEZETŐ:

KAMPIS JÁNOS I. ALKOTÁS-U 31.

1935. ÉVI
NOVEMBER-DECEMBER HAVI

MŰSOR

Tisztelt Előfizetőinkhez!

A kezdet nehézségein jobbadán tulesve adjuk kezébe t. előfizetőinknek Szemináriumunk második programmját, az elsőt, mely kéthavi munkatervre szól. Az első hónap alatt tapasztalatokat gyüjtöttünk s mindama kivánságoknak, melyekkel közönségünk részéről találkoztunk, e második programm összeállításánál lehetőség szerint eleget igyekeztünk tenni. Előadókban gyarapodva, programmban gazdagodva lépünk működésünk második és harmadik hónapjába, azzal az eltökélt szándékkal, hogy nehézségekkel nem törődve és fáradságot nem kimélve fogunk minden tekintetben megfelelni annak a várakozásnak, mellyel mindenki joggal tekintett elébe a Székely Bertalan Társaság uj célkitüzésének.

Amidőn második programmunkat utjára bocsátjuk, kérjük t. előfizetőinket, hogy bármi tekintetben lenne működésünk ellen észrevételük, azt velünk közölni szíveskedjenek, mert csak igy lehetünk abban a helyzetben, hogy minden tekintetben kielégitő működést fejtsünk ki.

Kérjük továbbá t. Előfizetőinket, hogy Szemináriumunkat szíveskedjenek ismerőseiknek és hozzátartozóiknak figyelmébe ajánlani, fizessenek elő minél többen programmunkra, melynek évi dija (50 fillér) oly csekély, hogy az valósággal semmi megterhelést nem jelent. Mert minél többen vagyunk, annál eredményesebb tevékenységet fejthetünk ki.

És mindazokat a t. Előfizetőinket, kik eddig oly szorgalmasan látogatták előadásainkat és vezetéseinket, kérjük, hogy Szemináriumunkat továbbra is részesitsék szives figyelmükben.

Székely Bertalan

SZÉKELY BERTALAN TÁRSASÁG SZEMINÁRIUMA.

MEGHIVÓ

a Szeminárium által ~~a Fészek Club első emeleti nagytermében (Kertész-utca 36.)~~
a Nemzeti Muzeum állattári osztályának előadó termében
(VIII., Baross-utca 13.)

193 5. XII. hó 5-én rendezendő előadásra. 6 órakor

Előadó: Gaithon István

Az előadás cime: Az esztergomi ásatások

Belépődij 50 fillér, a Szeminárium hallgatóinak 40 fillér.

A Szeminárium programmjának előfizetési ára egy évre 50 fillér.

NYOMTATVÁNY

Nagyságos

úrnak — úrnőnek

BUDAPEST

utca

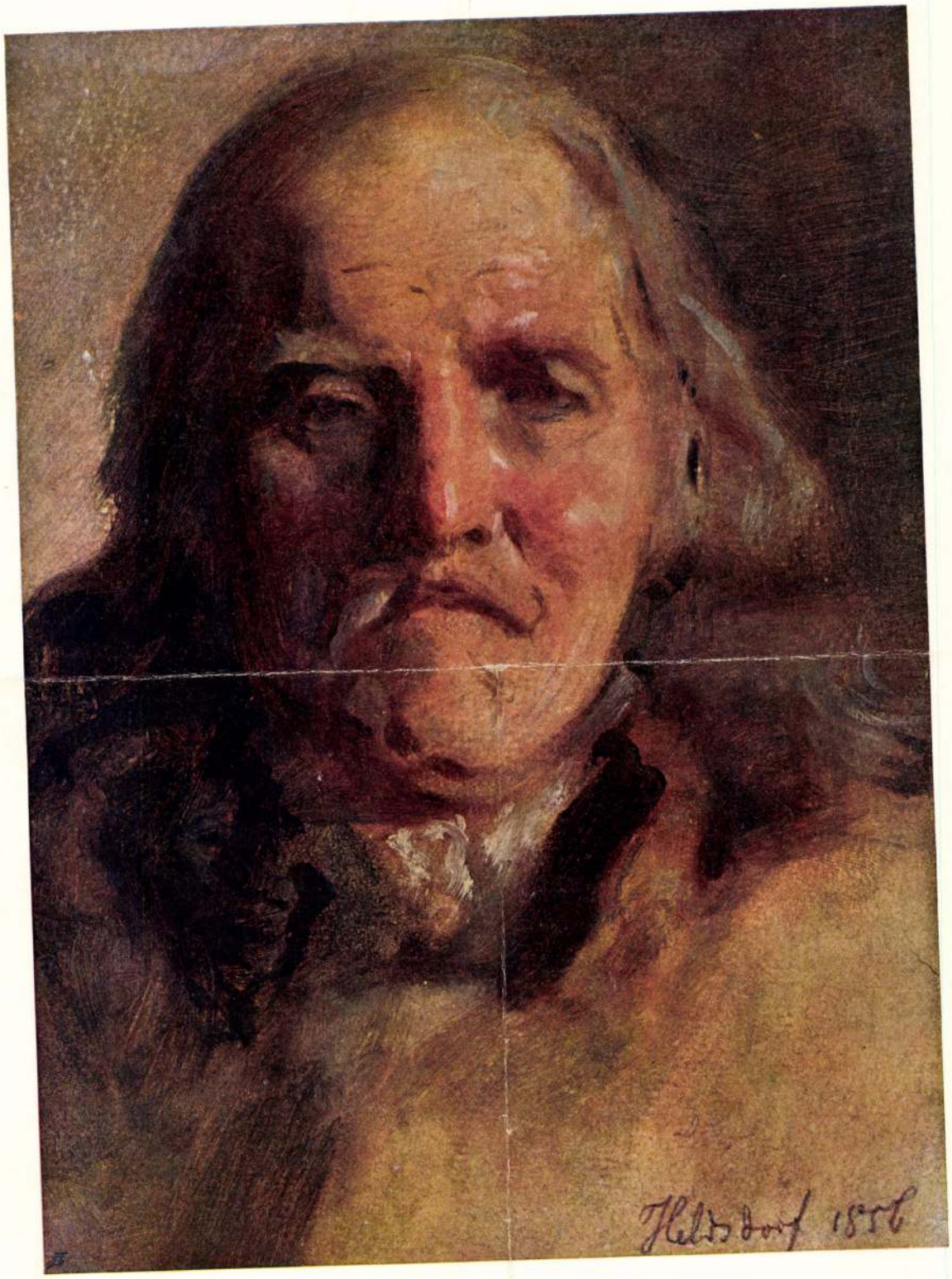
Feldsdorf 1856

Szekely Bystalaw

Székely Bertalan: Salamon József arczképe.

Vas. Ujs. 1918. 153. l.

ellepte a gyalogjárót.
int követett el, mikor
)ban. Idegen volt és
Néha már azt kívánta,
arátja és megmentője
y titkára volt, a ki
tagja volt a városi
treméltó férfiú, kinek
ntnál többet fizetett,
hetetlen szolgálatokat
tt még felszólították,
tték őt arra is, hogy
en templomépítéséhez,
ásához és minden jóté-
zájáruljon. Fiatal kora
. És mivel jövedelmét
a is összeszámíthatta,
ngerpartra, nem volt
az éhhalál küszöbén
gyetlen védőeszköze az
oldással előadott meg-
ásai sokkal nagyobbak,
netné!
or a fényes, teliholdas
rsima, tűzijáték-ünne-
lezett. A mentőcsónak,
dult el elsőnek (a rész-
lt) és a kikötő evezős
követték a földnyelv
tűzijáték állványait a
ának segítségével fel-
dült ; szikrázás, siste-
dik a levegőbe és a
a mentőcsónak közé-
ndító volt, a közönség

után Denry egyedül
figyelte a part felé
s hallgatta ügyfelei
des éjszakában. Fel-
lt ez számára.
lta. — Én keltettem

aldokló szezón egyik
apján, a mikor jöve-

— Kérem, legyen szerencsém holnap este ebédre mindhármukhoz — vetette erre oda hanyagul Denry. — Remélem, nem utasítják vissza meghívásomat?

E szavak hatását csak az értheti meg, a ki élete utóbbi húsz évét olyan vidéken töltötte, a hol déli egy órakor szoktak ebédelni és a hol grófokhoz méltó szelid őrületnek tekintik az ebédelést a sötétben.

A tanácsos, mikor magához tért a meglepetéstől, az felelte, hogy örömmel fogadják a meghívást ; Cotterillné csukott ajka mozogni látszott, de szót nem hallott ; Nelly arcza lángolt.

— Igazán örülök, — folytatta Denry — tehát holnap együtt ebédelünk a Majesticben.

A «Majestic» név már igazán véget vetett az «öcsém»-ezésnek. A kikötő melletti új szálloda neve volt, a mely a herczegség legpazarabb fényűzéssel berendezett hoteljének hirdette magát. Ez a Cardiffi nagy karavanszerailok nagyszerűségét tekintve, nagy merészség volt. A szállónak kétszáz hálószobája volt ; pinczérei, a kik hibásan beszéltek angolul, árait mesékeknek mondták. Négyük között azonban leginkább talán mégis Denry volt meglepve és megijedve. Még s ha senkit nem hívott ebédre. Sőt még csak soha nem is ebédelt este. És még soha belülről nem látta a Majesticet. Mert még sohasem volt elég mersze, hogy oda belépjen. Fogalma sem volt azokról a titokzatos előkészületekről, a melyek az idegen helyen adott ebéd műveletét megelőzik.

Másnap reggel azonban, mikor megkötötte a szerződést, a melylyel harminczöt fontért eladta mentőcsónakját a János gazda által vezetett hajósok társaságának, megesküdött, hogy kellőkép ellátja ezt az ebédet, még ha a csónak egész árát rá is költi. Útjában az épen valamelyik boltból kilépő Cotterillnével találkozott, a ki, a sors különös véletlene folytán, egyszeribe beszélni kezdett. Denry, mint régi gyorsíró, ösztönszerűleg kiszámította, hogy maga a gyorsírás atyamestere sem lenne képes szószerint lejegyezni Cotterillné beszédét. Az asszony arcza fájdalmat iparkodott kifejezni, de gyönyörűség

SZÉKELY BERTALAN VÍZFESTMÉNYE

Művészet
1915.

Világossággal is lehet mélázni, egy szép őszi délutánon.

S a misztikumhoz sem kell épen sötét. Nekem a napsugár is csodás, sőt a nagy ragyogások káprázata misztikusabb minden félhomálynál. És a keresztény világfelfogás sem annyira pesszimista, mint a sötét templom kedvelői gondolják. Az a vallás, amely az embert szabadakaratú lénynek — tehát szinte egy-egy kis abszolutnak — veszi és ő vele saját magával kovácsoltatja sorsát és nemcsak túlvilági boldogságot igér, hanem a felebaráti szeretet legnemesebb hőenergiájával, napsugarával akarja állandó tavasszá varázsolni földi életünket is: ez a vallás nem pesszimista kell hogy legyen, hanem energikusan és diadalmasan optimista. Az abszolut pesszimista létbe, a pokolba, utóvégre senkinek sincs az Isten és a gondolkodóbb egyház által előre elrendelve útja; a keresztény vallás mindenkinek megadja a legszebb kilátást és a legbiztosabb utat is a teljes boldogság felé. Amit e vallás az élet-örömből — jobban mondva a gyönyörhajhászatból — itt-ott lenyes, azt az élet, a természetes reakció, még jobban lenyesi a kicsapongás rettenetes következményeinek kaszájával. Az egyház már sok nagy tanuságot tett a lét napsugara iránt való tiszteletéről. A Vatikán felölelte a görögség műkincseit s velük az életörömnek ugyancsak nagy bőségét és felölelte a renaissancenak és a barokknak még szélesebb és pompázóbb életkedvét is. És hosszú volna elősorolni a sok szép s az egyháztól fölavatott templomot, melyek boltozatán — akárcsak a Szent Páltól igért megdicsőült testek — eszményi emberalakok és színes szárnyú szép angyalok lebegnek, a legmosolygóbb azúrban, ábrándos felhőgomolyok között, nemes architekturák lendületes ívein és kedves erkélyein, melyek alatt meg-megvillan a lombok zöldje, meg az édes anyaföld bársonyos barnája. Mind, mind üde tanuságai a keresztény optimizmusnak s a derű nagy jogának — s a pogányság diadalának — a kereszténységben.

Ami pedig a belső tér-alkotást illeti, a renaissance épúgy mélyed be hosszú hajókkal és épúgy fejleszt ki kereszthajókat is, mint a gótika; a renaissance folytatása pedig, a barokk, épúgy él nem egyszer a karzatképzéssel, mint a csúcsíves stilus. S így a kereszténység optimizmusa épúgy csaponghat a renaissance térképzésében, mint a gótikában. S amit már emlitettem: a kupola-térség kifejlesztésében a renaissance az emelkedésen kívül még a szélesség nyugalmát és biztonságos bőségét is érvényesíti. Valami harmonikus torony támad így térségből; s e derüs, biztos tér-toronyban érzésünk és gondolatunk nem annyira szökell már az ég felé, — amint ezt a gótikában teszi, — hanem inkább már benn is lebeg az égben, föl is, jobbra-balra is, boldog otthoniassággal.

S ha a gótika olyannyira dicsekedhetik a szerkezet bravúrjával, akkor ne felejtsük el, hogy nehezebb, kényesebb s a bravúrosabb megoldást jobban kivánó feladat nincs, mint egy kupolának megépítése, főleg abban a magasban, melybe a renaissance emeli e szerkezetet.

Érdemes lesz itt egy kissé áttekintenünk a kupolák történetét,[1] hogy ezzel is jobban tudhassuk megállapítani az esztergomi dóm helyzetét a kupolás templomok között.

Látszólag oly egyszerű a római Pantheon kupolája; egy körfalon egy lefelé fordított óriási csésze. Ámde e csésze rengeteg masszájának összetartására nem lehetett elég csak egyszerűen koncentrikus gyűrűkben való összerakásuk a tégláknak. Aki a Pantheon kupolájának azon belső, építészeti rajzát látja, mely a rozettás mennyezet mögötti konstrukciót mutatja, az elbámul a boltívek és bordák azon sorain, melyek mint valami bonyodalmas kőhálózat tartják bizton fogva a csésze masszáját. E hálózat később, például Diocletianus spalatói palotájának egyik részletében, még sűrűbb lesz; a perzsáknál pedig — az ispahani Paradicsom Nyolc Kapujában — érdekesen alakúl át háromszögletű üregekből, szinte sejtekből álló szerkezetté és egyúttal dekorációvá.

A Pantheon ép oly magas, mint széles, 45—45 méter; a méretek azonossága valami ideális téralkotással, tér-ünneppel veszi körül ez épületben az embert. S mintha itt úgy éreznők, hogy kár volt az ily tér-ünnepet bonyodalmasabbá és kevesbbé összhangzatossá tenni a körfal magasabbra emelése által a későbbi stilusok-

[1] A részletesebben érdeklődőnek ajánljuk Gosset «Histoire des Coupoles» című munkáját. A római előtti kupolaképzésekre nem terjeszkedem ki, mert ezeknek inkább csak régészeti érdekességük van s még nem igazi kupolák.

Székely Bertalan

129.

633.

Ernst Muzeum aukcioi

XV.

XXXIII.

RÉSZLET SZÉKELY BERTALANNAK
A VAJDA-HUNYADI CIKLUS ÖTÖDIK KÉPÉHEZ
KÉSZÍTETT NAGY KARTÓNJÁBÓL

Művészet 1902.

házába csukták volna. Magyar művészet? Hisz még ma is kételkednek a létezésében, hát még harminc évvel ezelőtt! Pedig akkor már javában működött Munkácsy, Zichy, Liezen-Mayer, Wágner, Szinyei-Merse, Madarász, Székely, Lotz, Benczúr, Mészöly, Izsó, Klein, a kik még évszázadok mulva is díszére válnak Magyarországnak, a mikor a XIX. század hisztoriko-archeologiai eszméi már rég a lomtárba kerültek. Mindezeket a művészeket elidegenítették Magyarországtól vagy legalább is megkötötték alkotó kezüket, mert hisz szegények valánk. De az Esterházy-képtárat megvásároltuk. Én, egyénileg, korántsem neheztelek e miatt. Hisz ez a képtár oly sok élvezetet nyujtott nekem. De ha magasabb szempontból tekintem ezt az eseményt, mégis az a kérdés tolul elém, hogy minő hatással volt ez a szerzemény a mi egyéniségünk, a mi nemzeti kulturánk fejlődésére? Nos, ez a hatás alig jöhet számba. Fiatal művészeink Bécsben, Düsseldorfban, Párisban, sőt Madridban, a pradobeli Velazquez-képeken művelődtek, de az Esterházy-képtárban egy sem. De meg közönségünk műszeretetére is jóformán semmi befolyást sem gyakorolt. Mint a legtöbb németországi képtár, az Esterházy-féle gyűjtemény is pusztán tudósoknak való intézmény volt, a hol katalógusokat állítottak össze, a melyet szakemberek kerestek fel, különben pedig semmi vonatkozásban nem állott az élettel, a modern kulturával és a nemzeti törekvésekkel.

S ez a hisztoriko-archeologiai gyűjtőszenvedély, a melynek semmi nemzeti s csak kevés kulturális alapja van, még tovább hajtott minket. A tudományos divatnak engedve, mi is rendeztünk retrospektiv tárlatokat 1879-ben, 1884-ben, 1896-ban s legutóbb tavaly Párisban. De vajjon ezeken a kiállításokon egybegyűjtöttük-e éppen nemzeti kulturánk tanubizonyságait, hogy a világ s mi magunk is betekintést nyerhessünk nemzeti sajátosságainkba s hogy nemzeti érzésünk megerősbödvén, a mi kulturánk a helyes utakra térjen? Óh, dehogy is! Azokban a könyvekben, a melyek e kiállításokat ösmertették, sok szó esett nemzeti nagyságról, érzésről és kulturáról, de ott a kiállításon édeskeveset láttunk belőle. Oly épületekben, a melyek Franciaország román stílusát, Németország gót stílusát és Ausztria barokstílusát dicsőítették, — a francia, német és osztrák művészkedés termékeit állítottuk ki. A mi ott valósággal magyar vala, eltünt a külföldi holmi sokaságában. Hasonlók voltunk a parvenűhöz, a ki idegen ősök arcképeivel aggatja tele képtárát: mi is idegen kulturősökkel tetszelegtünk magunknak. De mint a hogy a parvenű nem meríthet erőt és lelkesedést azokból az idegen ősökből, épp oly kevéssé hatottak termékenyítőleg ama történelmi kiállítások a mi kulturánkra, a mi művészetünkre, a mi iparunkra, a mi szellemünkre. A nem hivatalos külföld, tehát a külföld szellemi előkelősége, a mely Németország, Norvégia, Svédország, Finnország műveit megcsodálta, mert minden tárgy, a mit ezek a nemzetek kiállítottak, az ő sajátosságaik

ÖREG ASSZONY
FÉNYES ADOLF OLAJFESTMÉNYE

Szent Imre éve. Gizella királyné és a kis Imre herceg. Székely Bertalan festménye, Vastagh Gyula gyüjteményében

minden lépten megállt valakivel beszélgetni, majd egész udvarral folytatta a sétát ő is, a felesége is. Ebben a pillanatban azonban valahogy egymás közelébe kerültek s a polgármester megérintette az asszony könyökét s jelentős pillantást vetve az előttük sétáló fiatal pár felé, elégedetten súgta:

— Mennyi beszélni valójuk van egymással!

Gubacsné bólintott:

— Édesek! — szólt túláradó anyai örömmel, de nyomban elsötétült az arca és azt sóhajtotta: — Ha tudnák szegények, milyen mulandó, amit most örök-nek hisznek!

A polgármester nem felelt, csak köszörült egyet a torkán. Érezte, hogy a megjegyzés éle ellene irányul, s azt is, hogy a megjegyzés mélyén a házastársi elkeseredésnek micsoda keserű magja van kikelőben. Pedig hát mit akar az asszony? Hisz az történik mindenben mindig, amit ő akar. Minden kívánsága teljesül. Ő, a férfi, csak pénzszerző rabszolga, aki egész nap azért dolgozik, hogy a családjának meglegyen minden kényelme . . .

— És nincs igaza, abban sem, hogy mulandó! — gondolta magában. — Mert Ágnes egészen más természetű, mint ő! Sokkal hálásabb, melegebb! Ez a Diószéky-fiú igazán szerencsés ember, hogy ilyen feleséget kap . . . És hozzá ilyen apóst, mint én!

A szerencsés ember, mármint Miklós, elfoglalta hivatalát a városnál, ahol azonban csak délelőtt volt dolga, úgyhogy délutánonként most már ráért, hogy korán kijárjon a sporttelepre. Gubacsné felajánlotta ugyan neki, hogy kiviszik a kocsijukon, ő azonban ennyire mégsem akarta a külvilág előtt azt a látszatot kelteni, hogy máris a családhoz tartozik. Többnyire a Beleznay Isti autóján járt ki, megelőzve Gubacsékat, már csak azért is, mert remélte, hogy mégis csak előbb-utóbb találkozhatik Katalinnal, aki azonban a párbaj óta egyáltalán nem mutatkozott a tenniszpályán. Kramer úr partner nélkül maradt s újabban rendesen a Frecskay-leányokkal játszott.

Isti állandóan az utat szídta.

— Most már ott vagy a tűz mellett, — mondta Miklósnak. — Nézz utána, hogy kijavítsátok ezt az utat, hiszen akkora kátyúk vannak rajta, hogy maholnap lehetetlen lesz itt járni. Minden kocsiféder eltörik.

Miklós egy nap elő is szedte az erre az útszakaszra vonatkozó aktákat s csodálkozva látta, hogy a már kész javítási tervekre az a határozata a tanácsnak, hogy azokat csak két esztendő mulva hajtja végre. Az első alkalmat felhasználta, hogy szóljon a dologról a polgármesternek, ez azonban felvonta a vállát:

— Hja, barátom, én nem tehetek semmit. A tanács így határozott.

— De hiszen maholnap már teljesen lehetetlen lesz ott járni! Se a sporttelepet, se a fürdőt nem lehet megközelíteni ezen a kivágatott, zötyögős úton . . . Fel kellene a tanácsot világosítani.

Gubacs a fejét rázta:

— Nagyon bajos! A sporttelep és a fürdő látogatása nem közérdek. Vannak sokkal fontosabb útvonalak. A sporttelep a város egypár előkelőségének a privát mulatsága, a fürdő a Csikósék magánvállalkozása. Én mint polgármester, akinek kötelességem a közérdek fölött őrködni, nem vehetem a lelkemre, hogy a város pénzén egypár kiváltságos ember szórakozását, vagy üzletét istápolgassam . . .

Miklós makacskodott:

— De hiszen laknak is arra. Olyanok, akik adót fizetnek. Ezeknek joguk van úthoz. Ez pedig maholnap már minden lesz, csak út nem. Nyáron még csak hagyján, de mi lesz, ha az őszi esőzés beáll?

— Semmi, — mosolygott Gubacs. — Akkor már úgyse jár a sporttelepre senki.

— És a fürdő?

— A fürdő? — Gubacs vállat vont. — Hát a

Uj Idők 1930. XXXVI. 22 sz.

fürdő legfeljebb megbukik. Úgysem életre való vállalat. Nagy oktalanság volna a város részéről egy ilyen veszendő intézmény érdekében áldozatokat hozni.

Miklós nagy hévvel kelt a fürdő védelmére. Elmondta, hogy igaz, hogy vannak hibák az eredeti számításban, de tulajdonképpen nagyon kis igazítással nagyszerű forgalmat lehetne csinálni és ragyogó jövedelmezőséget lehetne biztosítani a vállalatnak, csak éppen az utat kellene megjavítani és két autóbuszjáratot beállítani. Gubacs figyelmesen végighallgatta, aztán azt felelte:

— Igazad lehet. Nagyon igazad. És nem is mondom, hogy ha Csikósék így belebuknak, hogy nem fogom megpróbálni éppen ennek a megfontolásával, az egész komplexumot megszerezni a város számára. Különösen, minthogy te itt vagy, aki ismered ezt az egész kérdést tövéről-hegyére és kétségkívül kitünő szolgálatot tehetsz nekünk az üzem vezetésével. Nagyon szép mellékjövedelmed lehet belőle. Zsíros mellékjövedelmed. Amihez képest az állásoddal járó fizetés csak borravaló. Gondom lesz rá, hogy ez meglegyen.

— De hát addig? Hát azt akarja bátyám, hogy Csikósék belebukjanak?

A polgármester rejtelmesen mosolygott.

— Hogy akarnék én ilyet? — szólt ravaszul. — Én csak azt akarom, hogy az történjék, ami a város érdeke. Egyébbel igazán nem törődhetem. Még a saját kényelmemmel se, hogy sima úton kocsikázzam a sporttelepre. Én puritán ember vagyok.

Miklós Katalinra gondolt és ebben a percben meg tudta volna fojtani Gubacs Dezsőt, akinek most már belelátott a kártyájába. De érezte azt is, hogy teljesen tehetetlen vele szemben. Hanem ettől a pillanattól kezdve nem érzett irányában semmi felelősséget és bizonyos elégtétellel gondolt arra a pillanatra, amikor a bomba, amit Ágneska kilátásba helyezett, majd lecsap és felforgatja az öregeknek a számítását legalább egyik irányban. Kezdte már érteni, amit Beleznay Isti mondott neki a multkor arról, hogy miért lenne ő alkalmas vő a Gubacs számára.

Megfogta Melk Miskát, a tiszti főorvost:

— Nem lehetne valamit kitalálni, valami közegészségügyi indokolást arra, hogy a fürdőbe vezető utat közérdekből megcsináltathassuk? Mert a polgármester hallani sem akar róla. Azt mondja, a fürdő fenntartása nem érdeke a városnak.

— Jaj! — sóhajtott a hosszú doktor. — Dehogy lehet, dehogy lehet! Én már csináltam egy ilyen előterjesztést, de kidobott vele. Azt mondta, mindnyájunkat meg fognak gyanusítani, hogy pénzt kaptunk Csikóséktól. Az a szörnyű, hogy mindenre tud a gazember egy olyan érvet, ami egyszersmind a tisztességét is boznyítja. Ami pedig nincs neki, mert... — Itt hirtelen észbekapott a doktor, hogy kivel beszél és hebegni kezdett: — Azaz bocsáss meg, kérlek, igazán nem úgy értem. Hiszen te bizonyosan tudod, hogy ez csak olyan izé nála... Te, aki majdnem a családjához tartozol már is...

Miklós elnevette magát:

— Csak szidd az öreget bátran! Ne félj, nem vagyok vele szolidáris. Sőt, ha akarod, együtt szidom veled. Még jól is fog esni nekem is.

— Miért? — kérdezte Melk naív elcsodálkozással. — Hát a családja is így gondolkozik felőle?

Miklós olyasmit felelt, hogy neki semmi köze a polgármester családjához, ami azonban szemmellátható lag egy cseppet sem nyugtatta meg a doktort, mert még azután is mentegette magát. Miklós látta, hogy a közvéleménybe sokkal mélyebben belegyökeresedett már a tudat, hogy ő el fogja venni Gubacs Ágnest, semhogy azt onnan bármiféle tagadással ki lehetne írtani.

— Vajjon Katalin is hallotta már? — tűnődött el. — És ha hallotta, vajjon mit gondol most?

Sokkal hamarabb megkapta a választ erre a kérdésre, mint remélni merte volna. Mert aznap délután, legnagyobb meglepetésére ott találta a leányt a teniszpályán. A szokott helyén játszott Kramer úrral kettesben és mikor meglátta Miklóst, nyájasan felébólintott.

Nem voltak ott még se Sylvesterék, se Gubacsék, Miklós egyedül gyakorolta magát a szervirozásban Beleznay Istire várakozva, aki még nem készült el az öltözködésével. Katalin a játék egyik szünetében megszólította:

— Hogy van, Diószéky? — És mosolygós arccal közeledett feléje, a kezét nyujtva.

Miklós abbahagyta a labdadobálást és odament hozzá. Már vagy két hete nem látta Katalint s úgy találta, hogy rossz színben van. Sápadt volt és mintha az arca meg is fogyott, a szeme pedig megnőtt volna. És valami különös, idegenszerű volt az egész viselkedésében. Valami erőltetett vidámság, kedélyeskedés, sőt hányavetiség. Fürkészőn nézett a szemébe, mintha mögéje akarna látni ennek a szokatlan és váratlan modornak, Katalin azonban sokkal elfogulatlanabb volt, mint ő, akinek a szíve a torkában dobogott, mialatt megszorította a leány feléje nyujtott kezét.

— Még nem is gratuláltam magának, Diószéky, — szólott. — Hallom, milyen jó állást kapott a városnál. Remélem, a polgármester úr puritán jelleme ellen nem lesznek olyan kifogásai, mint az én apám ellen voltak.

Miklós most meglátta a kék szemek mélyén a szikrázó haragot, amely egy feltörő vérhullám alakjában az arcát is sötét pírba vonta Katalinnak. Mentegetőzve hebegte:

— De kérem! Biztosíthatom, hogy itt valami végzetes félreértés van... Én egy szóval sem... Hiszen a legjobb barátságban váltunk el, a papája meg én...

— Tudom! — bólintott a leány. — Hallottam. Hallottam mindent. Azt is, hogy azóta már jegyben is jár az új főnöke leányával...

— Nem járok jegyben.

— De majdnem. A hozományt már megkapta. Az állást. A többi már csak formaság.

Miklóson boldog öröm érzése futott végig. Ez a leány féltékeny! Hiszen akkor minden jól van!

— Téved, Katalin! Nem vagyok vőlegény és nem is leszek...

Katalin közbevágott:

— Megálljon. Mielőtt tovább mondja, figyelmeztetem, hogy én nem vagyok Csikós Viktorné. És felesleges, hogy most nekem adja becsületszavát, hogy nem fogja Ágneskát elvenni. Hiszen később úgyis megkérné, tekintet nélkül a becsületszóra!

Ez egy kicsit erős volt. Miklós elsáppadt és összeszorította a fogát. Nem! Ez a leány nem féltékeny. Ez gyűlölködik és sérteni akar. Mérhetetlen elkeseredés vett erőt rajta. Ő maga nem tudta, mit mond és az felelte:

— Téved kérem. Jelen esetben nem rajtam múlik a dolog. Ágneskának esze ágában sincs, hogy hozzámjöjjön.

Katalin bólintott:

— Dehogynem! Csak udvaroljon neki kitartóan. Majd rászánja magát. Nekem már volt ilyen esetem, hogy akkor kértek meg, mikor... — Hirtelen félbeszakította magát: — Különben hagyjuk ezt! Isten áldja meg!

Miklós közben megenyhült és kijózanodott:

— Katalin! — mondta kérőn, mire a leány

Walterné méltóságteljesen helyet mutatott Szindbádnak a szalonban, aztán kecsesen bólintgatva kihátrált.

— Megbocsásson, jó uram, a kis beteg nékem is hozzátartozóm, a drága életért nagyon aggódom. Au revoir!

Szindbád egyedül maradt a fehérkabátos, hermelines osztrák császárokkal, a nagy óra cimbalom-hangon ketyegett a fele fölött és egy pasztell-képről élénken figyelni látszott őt egy hosszúlábu, kiskalapos dáma, igen rózsaszínü arccal, ölében tarka ebecskével. A dáma egy padon foglalt helyet, háta mögött tán Versailles tornyai... Szép dáma volt. De Georgina szebb. Sokkal szebb. És mintha most valóban egy kép elevenedett volna meg, a függönyök mögül Georgina rózsaszínü háziruhájában, rózsaszínü szívalaku arcocskájával kilépett és szinte lábujjhegyen osont Szindbádhoz, kezét csókra nyújtva...

— Köszönöm, — mondta suttogva. — Már másodszor van segítségemre, Szindbád. Hálás vagyok.

— Adja még egyszer a kezét, — rebegte Szindbád. — Mind a két kezét, imádott asszonyom. Boldog vagyok, hogy önnek szolgálatára lehetek. Az életemet szeretném föláldozni önért, hisz oly véghetetlenül szeretem...

— Pszt, — intett halkan Georgina. — Ez óra nem alkalmas a beszélgetésre. Megyek vissza a betegszobába.

Forrón, gyorsan megszorította a Szindbád kezét és eltünt ismét, mint egy jelenés. Könnyü női illat borongott Szindbád arca körül és ez hitette el vele, hogy nem álmodott.

Folytatjuk

Emléksorok

I.

Elzának

Miért mosolyg úgy a tavasz,
Téli álmából hogyha kél?
S mért kelsz mosolygva föl te is
Minden nap, hogyha múlt az éj?

Megmondjam: te és a tavasz
Mért vagytok olyan boldogok?
— Te a tavaszról álmodál
S a tavasz — rólad álmodott.

II.

Micinek

Ha minden lány oly kedves volna s szép,
Minőnek téged alkotott az ég:
Hiába sütne nap a föld felett,
Nem lenne többé szép a kikelet.

Szerelmes ifjak a nyíló mezőt
Pőrére szednék még idő előtt,
Hogy a virágot, mit növel a rét,
A kedvesnek mind lábához tegyék.

Jakab Odön.

A barátom házassága

Elbeszélés

Irta Zsoldos László

Ösmerek látásból egy öreges urat (ezüstgombu sétapálcája van), akinek az a rögeszméje, hogy ha sétaközben valahol a gyalogjáró szélén, vagy akár a kocsiút közepén is megpillant egy szivarvéget, hát lefut érte (akár csak Kund Abigél) a nyilt utca során, s miközben ravaszul úgy tesz, mintha ő ejtett volna a földre valamit, hirtelen lehajlik és macskaügyességgel kapja föl a kövezetről a boldogító szivarcsutkát. Aztán fölegyenesedvén, zsebrecsúsztatja a furcsa vadászzsákmányt és (ahelyett, hogy vércsevisongással rohanna el) nyugodt körültekintéssel tovább sétál (forráskutató pálcájának a végével lázasan kutatva odalent a talajt) a legközelebbi szivarvégig.

Egyszer éppen egy ügyvéd pajtásommal róttam a Kossuth Lajos-utcát, amikor ezüstgombu botjával egyszer csak a szemünk elé botlott a forráskutató öreg úr.

— No, — mondok, — Jenő, te egész Budapestet ösmered. Mondsza nekem, ki ez az érdekes bácsi?

A barátom elnevette magát.

— A nevét bizony én sem tudom, — felelte, — hanem az szent, hogy valahányszor látom, milyen fürge szemforgatással fürkészi az utcán az eldobott szivarmaradékot, hát mindig eszembe jut a házasságom története.

— Au, — jajdultam föl magamban (de csupán magamban), mialatt szinte ösztönszerüleg is félrébb húzódtam kicsit az oldalamon baktató ügyvédtől, — borzasztó, hogy már az ügyvédek is érzelgős történetekkel támadják meg orvul a gyanútlan járókelőket. Fényes nappal! Mivel azonban udvarias embernek szeretem mutatni magamat, ostoba képpel tekintettem (illő távolból) a társamra:

— Házasságod története, Jenő? Figyelmeztetlek, hogy végtelenül indiszkrét természetü ember vagyok, tehát, ha netalán valami bizalmas...

Az én ügyvédem arcán valami különös mosoly rebbent keresztül. Olyan mosoly, aminőre egy ilyen általánosan ösmert vérszopó piócától egyáltalában nem vártam volna. Nem, nem, ha az ügyvédek így kezdenek mosolyogni, akkor a bohémek és egyéb válogatott cigánylegények kénytelenek lesznek Shylock arcának az izomrándulásait átplántálni magukra.

— Nem voltam ám én mindig ilyen rideg prókátor, — magyarázta, titkos megdöbbenésemet észrevéve, az ügyvéd. Valamikor én is csak szerény és szegény ügyvédjelölt sorban küzködtem a mindennapi kenyérért, amit nem mindig sikerült előkerítenem és a nem mindennapi jövőért, ami, hál' Istennek, amint láthatod, nem is hagyott cserben.

Nos tehát, hogy ne szaporítsam sokat a szót, ügyvédjelölt koromban történt, éppen farsang és hónap végén, hogy egyszer csak fölhasadt az egyetlen lakkcipőm. El kellett küldenem fejeltetni a cipészhez. A fejelés el is készült, amikor azonban haza akartam hozatni a szobaasszonyommal, a derék iparos kijelentette, hogy nem adja oda a lábbelit, ameddig pénzt nem lát érte. Meg is sarkalta a cipőt, meg micsoda, hát — úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna, — kerek tíz korona lett volna az ára. Ennyi borzasztó pénz pedig — elseje előtt — nem volt az egész házban. Sőt talán egész Budapesten sem. Próbáltam kölcsön kérni a szobaasszonyomtól, de hát a jó léleknek már másfélhavi bérrel adósa voltam, s mivel a nyavalyás nyugdíján kívül jóformán abból élt, amit én nem fizettem

Székely Bertalan: Női tanulmányfej

neki, hát még ha akart volna, sem tudott volna előteremteni öt pengőt. A principálisom éppen elutazott volt vidékre egy nagy pörben, az irodavezetővel az előtte való héten vesztem össze, rokonom nem volt az egész budapest-arad-tövis-brassói vonalon (csekély tizenöt óra gyorsvonaton), éppen Botfaluig (ami tehervonaton sincs félórányira Brassótól), és az is földhözragadt szegény iparos volt, a lakkcipő pedig már aznap estére okvetetlenül kellett, abból, a talán egyszerűnek látszó, de rám nézve mindennél fontosabb okból, hogy azon az estén volt a malomtulajdonosok bálja, amelyen nekem nyílvánosan föl kellett fricskáznom (Jézuskám, a mai „krakélerek" talán már nem is tudják, mi a fricska! Milyen szelíd, szinte finom és mégis porbasujtó meglegyintése a mutatóujjunkkal a kiszemelt áldozat orrának, a mai eldurvult erkölcsökre való arculütés, kutyakorbács, vagy kardlapozás helyett!), mondom, tudod, édes barátom, amelyiken föl kellett fricskáznom egy malomtitkárt, vagyis ez alkalomra külön ténylegesnek öltözködő tartalékos bakahadnagyot. Hogy mért? Ajhajh, micsoda gyerekes kérdés! Álmaim álma, az „Eufrozina" gőz- és hengermalom részvénytársaság vezérigazgatójának a leánya ugyanis, akinek zsúrokon már hónapok óta dühösen udvaroltam, egy köztünk fölmerült sajnálatos félreértés folytán erre a bálra a szóbanforgó tartalékos bakahadnagynak igérte oda a szuppé-csárdást. Amikor én ezt meghallottam Elzuskától (így hívták a szuppé-csárdás

Uj Idők 1912. XVIII. 29 7

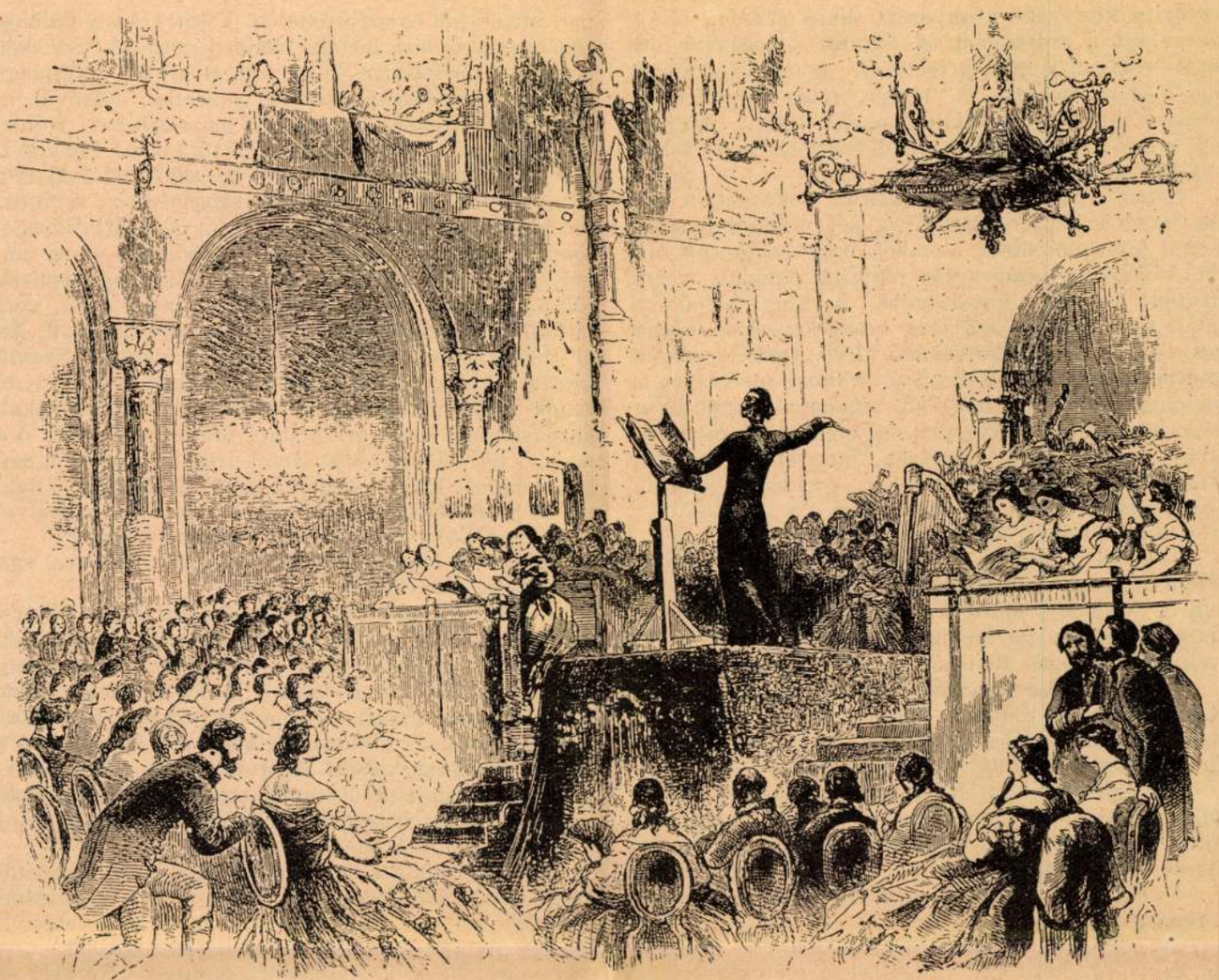

A Liszt-év. Szent Erzsébet legendájának első előadása a budapesti Vigadóban. Székely Bertalan rajza 1865-ből

ról és elárultam neki, hogy már akkor, hatéves fejjel, mindent tudtam.

— Na, az a „minden" egyáltalán nem olyan sok, mint ahogy gondolod, — mondta. — Igaz, hogy lelkiismeretlen csirkefogó voltam, nőügyekben nem ismertem barátságot, rokonságot, semmit... De a sorsdöntő randevúra mégsem mentem el. Ahogy át akartam öltözködni nálatok, az éjjeliszekrényen észrevettem két ólomkatonádat. Nem tudom, hogyan kerültek oda, nem is tudom már, mi jutott eszembe... De hirtelen arra gondoltam, hogy a háborúnak köszönhetem ezt a randevút. A háború vadított meg valamennyiünket, nőket és férfiakat egyformán. És akkor eszembe jutott a két k. u. k.-ruhás ólomkatonáról, hogy az az ember, akinek a feleségével most találkozni akarok, ugyanazt a ruhát viseli, amelyet én, találkoztunk is már a lövészárokban... nem rokonom, nem ismerősöm, nem barátom és nem ellenségem, hanem bajtársam. Bajtársam, érted? Sokat jelentett ez a szó nekünk!... Na, aztán nem mentem el a randevúra.

Elgondolkozva símogatta meg az állát s a nyakát, a torka felett. S ellenállhatatlan erővel jelent meg előttem Sándor bácsi szakállas, piszkos alakja, kidülledt szeme, amikor hirtelen hóna alá kapta kardját és elrohant a szobámból, hóhéri mosollyal...

Egyedül vagyunk

Beszélgetés Surányi Miklóssal

Írta: **Szitnyai Zoltán**

Surányi Miklós itt él a közelemben, velem egy városrészben, csaknem naponta látom és mégis, minden alkalommal, az a meleg, kíváncsisággal teli érdeklődés visz el hozzá, mint amikor először kerültem szemtől-szembe vele. Mert megvan benne a vonzásnak az az ereje, a kivételes embereknek az a ritka tulajdonsága, hogy sohasem okoz kiábrándulást és gondolatai, meg lénye iránt szinte sajgó kíváncsiságot tud ébreszteni. Mindég azt érezzük, hogy gazdagabb és érdekesebb az a világ, amit az ő ítéletükön keresztül ismerünk meg, mint amit magunkban hordunk. Surányi Miklós ilyen ember, sokszínű, kivételes művész és bölcs, aki a maga alkotta törvények birodalmában él és onnan szemléli, ítéli, érti az életet. Régóta ismerem és úgy érzem: ismerem. Ha, például, rajzolni tudnék, álmomból felébresztve is papírra rögzíteném arcának minden vonását. És a multkor mégis meglepett ez az arc. Döbbenten néztem rá, tudtam, hogy ő az és mégis, mintha egy más ember arcát láttam volna.

Ennek a novembernek egy estéjén történt, amikor váratlanul betoppantam hozzá. Óriás íróasztalának íráshegyei között egyetlen lámpa égett a szobában. Köröskörül, a mennyezetig érő könyvállványon, félhomályba burkoltan és tompán csil-

Uj Idők, 1935. dec. 1. 49.

logtak a könyvek aranyozott hátú ezredei. Egyszerre azt a szorongást és csendre-kényszerítő áhitatot éreztem, aminő a templom néma falai között lepi meg az embert. A lámpa, mint valami örökmécses, világított a szellem oltára fölött. Aztán a kék ernyő fénykörében felemelkedett és felém tekintett egy arc.

Sápadt, titokzatos, árnyakkal teleszórt, a magas homlok alatt, a szemüveg két világító lencséje mögül kissé ámoros, álomból, vagy talán egy másik világból visszaérkező tekintet tünődött reám. Mintha irtózatos fáradságába kerülne befogadni azt a valóságos és számára talán kevésbbé valóságos világot, amely körülveszi. Úgy tetszett nekem, mintha zilált, ezüstös hajával, valami mélységes és Istennek szóló vallomásából, maga a főpap tekintene reám, akit megleptem és megzavartam áhitatában, szentélyének legmélyén. Barátom előtt állottam és mégis elfogodottságot éreztem. Tudtam, hogy ő az és mégis egy más ember. Az írót találtam meg ihlettségének földöntúli állapotában.

— Foglalj helyet — mondta fáradtan. — Úgy érzem magam, mintha részeg volnék. Most készültem el Széchenyiről szóló regénytrilógiámmal — vékony, elegáns ujjai megmozdították a sűrűn teleírt ívek toronymagas tömegét. — Látod, ez az.

— És mi lesz a regény címe? — kérdeztem kíváncsian, mert tudtam, hogy mennyit tépelődött azon, már mélyen bennejárt művének rengetegében, de a regényerdő címét még nem találta.

Körülnézett, mintha keresne valamit a szoba félhomályában és a csendben, mintha megmérte volna azt a magányt, amely körülvette s ami minden alkotó szellem társa.

— *Egyedül vagyunk* — felelte aztán. — Ez lesz a regény címe.

Mélyzengésű, szép, férfias hangja úgy adta át ezt az adatot, mint egy vallomást az életéről.

— Egyedül vagyunk — ismételtem halkan. — Szép cím, minden igaz és szép emberéletnek ez lehetne a címe.

Aztán a fotel mély öléből közelebb hajoltam az íráshegyhez, amelynek tetejére úgy nehezedett a keze, mint amikor az apa, az útrabocsájtás pillanatában, búcsút vesz a fiától.

— Szeretném elolvasni — szólottam félve. — Megengednéd?

Bólintott. Izgalomban eltöltött napok következtek s amikor elolvastam az ezerkétszáz oldalas mű utolsó sorát is, a nagy élmény hangulatától megszállottan néztem magam elé.

Igen, ebben a könyvben valósággá lett számunkra az igazi Széchenyi, a hús és vér ember, a magyar történelem hőse és a maga hibáival harcoló ember is. Ez a könyv egy új és modern Széchenyi-szemléletet ad át, igazabbat az eddiginél. Az olvasó előtt megjelenik a zseni rettentő sokféleségében, lelkének ezerféle rétegével s azzal a bonyolult tartalommal, amely néha kételyeket támaszt, máskor meg a lelkesedés önkívületébe visz. A zseni s a *legnagyobb magyar*, ahogyan őt egy másik nagy magyar: Kossuth Lajos örökreszólóan nevezte.

Most, amikor Surányi nagy műve, a nyomdai előállítás utolsó feladatain megy keresztül és megjelenés előtt áll, ismét felmentem hozzá a Horthy Miklós-úti dolgozószobába, a szellem emberének ebbe a mágikusan csöndes laboratóriumába.

— Ahogy én ismerem Széchenyi alakját — szóltam hozzá, azzal az izgalommal, amit művének elolvasása után magammal hoztam — az nem regényalak. Épp ezért csodáltam, hogy mégis azzá tudtad tenni. Mert mi a különbség filozófia, történetírás, moralizáló mű és szépirodalom között? Az a különbség, hogy a vallási iratok, khaldeai-jóslatok, Swedenborg-féle misztikus könyvek, Sokrates tanításai, Carlyle felolvasásai mind az emberiség dolgával, az egyetemes emberi, társadalmi igazságokkal, kollektív eszmékkel, érzésekkel és feladatokkal foglalkoznak. A szépirodalom azonban az egyénnel foglalkozik, az énnel, az individuális, egocentrikus, szubjektív emberi lélekkel, amely minden kollektívitásban, tömegben, örökké egyedül van. Széchenyi az az ember, akit eddig az egész magyar világ úgy ismert, mint ahogyan Arany írt róla, hogy nem is élt, nem is halt meg, hanem egy éltető eszmévé finomult. Én el tudom képzelni, hogy valaki — például Szekfű Gyula — tüneményesen szép életrajzot ír róla... el tudok képzelni tankönyvet, bölcseleti, állampolitikai, közgazdasági, vagy erkölcstani művet, amelynek ő a hőse — de regényt? Művészről, íróról, katonáról, magánemberről lehet regényt írni, de a Hitelről, Világról és Stádiumról, a Lánchídról és a Tisza-szabályozásról —? Ebbe nem mertem volna belefogni.

Surányi lehajtotta fejét és elgondolkozva egy csomó kéziratra mutatott:

— Hát éppen erről van szó! Nézd ezt a néhány száz oldalt. Ezek a Széchenyi-regényből kimaradtak. Rettenetes vergődés volt! Az egész feladat tulajdonképen abból állott, abban kínlódtam át majdnem két esztendőt, amiatt szedtem marokkal a különböző altatókat és narkotikumokat, hogy mit hagyjak ki a Széchenyi-életanyagból? Most jöttem rá arra, menynyire igaz, amit Rembrandt mond a rézkarc technikájáról, hogy tudniillik a rézkarc nem egyéb, mint a kihagyás művészete.

— Hogy oldottad meg a kihagyásnak ezt a művészi feladatát? Talán úgy, hogy nem a történelmi könyvek, nem az emlékiratok, hanem a Széchenyi-naplók alapján formáltad meg hősöd alakját?

— Jó, hogy a naplókat említed. Képzelj el, negyvenhat kötetnyi, kúsza, hevenyészett írást, minden második sora törölve, pongyola németséggel, rossz franciasággal és angolsággal. Aki Széchenyit akarja olvasni, annak nem elég magyarul tudnia, hanem meg kell tanulnia „Széchenyiül." Ő a stílusát, a nyelvét is maga alkotta, akárcsak a Kaszinót, vagy a Hengermalom-, meg az Alagút-részvénytársaságot. Ezek a naplók csak megnehezítették az igazi Széchenyi megismerését. A napló temérdek apró hangulatából, megörökített testi és lelki diszpozíciójából, impressziójából és az életet jellemző, de a szemlélőt félrevezető, egymásnak ellentmondó, minden belső cenzura nélkül, összevissza hányt inponderibiliájából meg kellett konstruálni, össze kellett rakni, fel kellett építeni az igaz Széchenyit, akiről ama bizonyos Széchenyi István grófnak éppen úgy nem volt fogalma, mint például neked Szitnyai Zoltánról, vagy nekem Surányi Miklósról.

— Értem. De nem gondolod-e, hogy ezáltal egy nagyon is szubjektív, vagyis: saját magad által teremtett Széchenyi alakult ki a regényben? Én, például, ahogy végigolvastam könyvedet, most tisztán látok egy elképesztően komplikált, sokrétű, lángeszű, remek és gyönyörű figurát, de, bevallom, hogy iskolai tanulmányaim után nem ilyennek képzeltem el őt.

Ebben a pillanatban a szerepek megcserélődtek és Surányi kérdezett tőlem:

— Hát milyennek képzelted?

— Hát kérlek — kínlódtam, dadogtam, hogy egy mondatban foglaljam össze azt az általános vonalú képet, amit eddig Széchenyiről őriztem magamban, — hát tudod, úgy, ahogyan Kemény Zsigmond báró,

V. László és Cillei Ulrik, Székely Bertalan festménye

dalmai voltak, egészen felpuffadt és az orvos azt mondta rá:

— Bélgyulladás!

Borogatásokkal és kanalas orvossággal gyógyította, ami természetesen nem használt semmit. A beteg egyszerre rosszabbul lett s negyed nap reggelre az eszméletét is elvesztette. Ekkor azt mondta az orvos:

— Isten kezében vagyunk!... A reményt nem szabad feladni, de azért talán jó volna a papot elhivatni...

Józsi úgy érezte, mintha egy nagy doronggal fejbevágták volna.

— Ida meg fog halni?... Nem! Nem! Az lehetetlen! Az teljességgel lehetetlen! Ilyen irtózatos igazságtalanság nem történhetik! Ilyet a jó Isten nem engedhet!... Ez képtelenség! Képtelenség! Képtelenség!...

Az volt az érzése, hogy gonosz álom játszik vele. Hogy tüstént fel fog ébredni. Hogy buta tréfa, szörnyű tévedés az egész, hogy csak őt akarják megkínozni, az Isten tudja, kik és miért, de, hogy ennek a szenvedésnek mindjárt vége lesz... és...

...Ez volt az érzése még akkor is, mikor a hernalsi temetőben ott állt a sír mellett, mialatt a pap imádkozott. Csak mikor a hantok elkezdtek dübörögni a koporsó fedelén, akkor ébredt teljes tudatára a szerencsétlenségnek, amely rászakadt. Waldmüllerné, aki mellette állt, rémülten látta, hogyan halványodik el egyszerre, elsárgult arca hogyan torzul el és hogyan roskad össze ott a félig felhantolt sír mellett eszméletlenül.

Hetekig feküdt betegen. Az orvosok azt mondták: idegláz, meg fog gyógyulni. Józsi tudta, hogy elvesztette a lelke jobbik felét, hogy ebbe betegedett bele és hogy ebből a bajból nem fog felépülni soha. Soha, soha, soha többé!

És hogy szakadt rá ez a borzalmas szerencsétlenség! Csak úgy, hirtelen! Három nap alatt! Váratlanul, készületlenül! Mint a villám a derült égből! Mint egy buta cserép, ha leesik a háztetőről!... Csupa elkoptatott, sokszor használt mondat, amelyek most egyszerre világos és szörnyű értelmet kaptak, hogy hangot adjanak a Józsi panaszának, amivel azonban nem tudta a csapáson érzett fájdalmát enyhíteni sem.

Nem tudta enyhíteni, sem ez, sem más, mert nem volt, aki vigasztalja, nem volt, akihez meneküljön, aki bátorítsa, aki lelket öntsön belé. Akinek egyetlen szava, egyetlen mosolygása többet jelentett számára, mint minden dicsőség, szeretet, szerelem, pénz, mámor és bármiféle földi jó együttvéve, ha nem ő volt és nem tőle származott.

Testileg már jól volt egészen, de még csak révedezve ténfergett a lakásban, anélkül, hogy dolgozott, vagy bárkihez is egy szót szólt volna. Ha kérdezték, kurtán felelt, igennel, nemmel, ha nem hozzá beszéltek, elnézett másfelé, ő maga nem kérdezett soha semmit. Egyszer azonban mégis eszébejutott:

— Hát apám?... Édes apám hol van?

Az öreg Borsosné elsírta magát:

— Ó, fiam! Hát nem tudod? . . . Megszökött, mialatt beteg voltál és most a felkelő seregben szolgál, Klapka alatt.

Folytatjuk

Majális

A majálisnál e világon
Szebb, gyönyörűbb szó nem terem.
Van benne dal, mámor és álom,
Ifjúság, kacaj, szerelem.

Van benne rét és színes lepke,
Gyöngyvirág, tündéri varázs.
Fogócska, lárma, szívek csendje
És kézenfogva ballagás.

Van benne fűszál és madárka,
Napfény, holdfény, erdei zug,
S van benne árny, azoknak árnya,
Kiknek nincs már majálisuk.

FALU TAMÁS.

gyönyörködni lehet és neked nincsenek ellenségeid, csak barátaid...

— Úgy látszik, nincsenek már barátaim sem! Hol vannak?... Eltüntek! Kezdhetem a pályámat újra elölről!.....

Ida szinte rémülten csapta össze a kezét:

— De Józsi! Hát hogy beszélhetsz így? Hogy veszthetted el a kedved, a bátorságod, a szívedet ennyire, a semmitől! Kétségbe vagyok esve, ha arra gondolok, hogy mit fogsz csinálni, ha egyszer egy komolyabb válságba kerülsz, ha már most így kizökkensz önmagadból!

Nagy nehezen tudott csak lelket verni az urába és rávenni, hogy újra nekikezdjen a munkának. Józsi hosszas rábeszélésre megfestett két képet, de meglehetősen kedvetlenül és igazi hit nélkül, ami meg is látszott a munkáján. A „Gyógyulófélben" című képe túlérzelgősre sikerült és vérszegényre, a másik pedig, amely egy ablakon kikönyöklő fiatal leányt ábrázolt, minden színessége mellett is meglehetősen semmitmondóra. Ezzel az utóbbival azonban az apja mégis nagyon meg volt elégedve. Az öreg ugyanis szívében nagy forradalmár és hazafi volt, csak a felesége és a menye szinte erőszakos fellépésére hagyta ott Pestet és azóta úgy járkált Bécsben, mintha vérét vették volna. Most azonban, látva, hogy a fia képén a leány piros fejkendőt, fehér ingvállt és zöld pruszlikot viselt, egyszerre megbékült. Hazafias tüntetést látott a nemzeti színek összeválogatásában, könnyes lett a szeme, megölelte Józsit és azt mondta:

— Mégis csak az én fiam vagy! Most már látom!

Józsi először nem tudta mire vélni az apja viselkedését, mikor azonban rájött, hogy mire céloz, elnevette magát:

— Véletlen, Apám! . . . Tiszta véletlen!

Az öreg bólintott:

— Jó, jó! Persze, hogy véletlen! Ezt kell mondani! De ilyen véletlen nincs! Piros, fehér, zöld a mai időkben: az nem véletlen! . . . De te csak mondd, hogy az! Elég, ha én tudom, hogy nem az!

Józsi nem vitatkozott tovább. Meghagyta az öreget ebben a jóleső hitében, Idának azonban azt mondta négyszemközt:

— Azért festettem ezt a három színt, mert szépnek éreztem őket így együtt. Egy pillanatig sem gondoltam egyébre, csak arra, hogy szép... De hogy éppen most ezt találtam szépnek, az talán mégis onnan van, hogy valahol a lelkem mélyén, nagyon mélyen belevésődött ez a három szín, amit mostanában sokat láttam odahaza. És így talán még igazabb bizonysága annak, hogy magyar vagyok, mint, ha gyerekes ravaszkodásból pingáltam volna oda, hogy titokban megfricskázzam a németet . . .

Az öreg Borsos azonban nem hagyta ennyiben a dolgot. Már régóta forgatott a fejében egy merész tervet, amelyen eddig csak egyedül rágódott, most azonban, hogy a fia lelke, amint ő hitte, így kitárult előtte és azt következtette belőle, hogy az ugyanúgy gondolkozik és érez, mint ő, csak nem beszél róla, elhatározta, hogy Józsit is be fogja a tervébe avatni. Egy este, nagy titokban félrevonta a fiát és a fülébe súgta:

— Határoztam! . . . Kossuth otthon sereget gyüjt! . . . Hazamegyek és beállok honvédnek! . . . Remélem, te is velem tartasz!

Józsi ismerte az apját és tudta, hogy ha ezt egyszer elhatározta, akkor lebeszélni nem lehet, se erőszakkal visszatartani. Legfeljebb ravasz módon meghiusítani, hogy a tervét valóra válthassa. Azt felelte hát hirtelen:

— Természetesen! Én is ezen töröm a fejem már napok óta!

Ugy okoskodott ugyanis, hogy ez a legalkalmasabb mód rá, hogy megismerje részletesen az öreg úr tervét és akkor talán könnyebben meg fogja tudni akadályozni annak a keresztülvitelét. Borsos Mártonnak azonban olyan egyszerű volt a terve, amilyen egyszerű csak lehetett.

— Hát akkor rendben van! Holnap estefelé, mintha sétálni mennénk, elmegyünk hazulról, veszünk egypár napra való elemózsiát és éjjel átszökünk az előörsökön. Levelet nem írunk, majd csak azután, ha beálltunk a seregbe. Ha búcsúlevelet hagynánk itthon, fellármáznának mindenkit és képesek lennének, amilyen szamarak, elfogatni bennünket... Nincs igazam?

Józsi bólintott:

— A terv jó. Csak egy hibája van. Én holnap még nem mehetek... Nekem két nap kell, amíg itthon mindent elrendezek, hogy aztán valamikép meg tudjon a családom élni akkor is, ha én többet nem kerülnék vissza!... Két, esetleg három nap!... De tessék szavát adni, hogy nélkülem nem megyen el apám! Mert nagyon szeretném, ha együtt mehetnénk!

Az öreg felcsapott:

— Igérem! — mondta. — Ha te is megígéred, hogy te sem mész el nélkülem!

— Becsületszóra? — kérdezte Józsi.

— Becsületszavamra! — felelte az öreg komolyan.

Józsi elégedetten dörzsölte a kezét:

— Most már foglak, kedves öregem! — gondolta. — Szavadat adtad, hogy nélkülem nem indulsz, azt pedig lesheted, amíg én elindulok!...

Tudta ugyan, hogy nagy veszekedés lesz a dologból, de azt is tudta, hogy az öreg úr nem fogja megszegni az adott szavát. Affelől most már nyugodt volt, hogy elmenni nem fog az apja, az ebből előreláthatólag kerekedő összeveszést azonban szerette volna minél jobban elodázni. Három napig könnyen ment a dolog, negyedik nap azonban az öreg már türelmetlenkedni kezdett, de ekkor meg segítségére jött Józsinak a véletlen.

Nem volt kellemes véletlen, de segítségnek segítség volt, jó ürügyül szolgált Józsinak, hogy nem indulhat. Az történt ugyanis, hogy Ida hirtelen rosszul lett és nagy lázzal ágynak esett. Komoly veszedelmet ugyan senki sem sejtett a dologban, Borsos Márton mégis természetesnek találta, hogy a fia nem hagyja itt a beteg feleségét és meg akarja várni az indulással, amíg Ida felgyógyul. Első nap Józsi sem gondolt semmi rosszra és magában még azt mondta:

— Sajnálom szegény Idát, hogy beteg, de ha már rámérte a jó Isten ezt a nyavalyát, szerencsém van, hogy most betegedett meg. Legalább van mivel menteni magam az öreg előtt a késedelemért.

Másnap azonban már nem gondolt semmi effélére, mert az Ida állapota kezdett aggasztóra fordulni. A láza ijesztő módon felszökött, nagy fáj-

A feltaláló

— Elbeszélés —

Írta: **Surányi Miklós**

Nem volt öntudatán, mikor elvitték a szanatóriumba. Az operációs teremben félóráig vesződtek vele, aztán a professzor megállapította, hogy hiábavaló, sőt veszélyes minden erőlködés, a golyót nem lehet kivenni a koponyából, hagyni kell a dolgot, egyelőre nem lehet mást tenni, mint a sebet fertőtleníteni és bekötözni. Felvitték a negyedik emeletre, szép kis keletre néző szobába fektették s két ápolónőt rendeltek melléje, mert félő volt, hogy a beteg agyhártyagyulladást kap és deliriumos rohamai lesznek. Igazán szólva, nem sok reményt fűztek a felgyógyulásához. Ez délelőtt tizenegykor történt.

A beteg mozdulatlanul feküdt az ágyon. A két ápolónő halkan beszélgetett.

— Szép, tiszta, finom ember volt, látszik rajta.

— De sovány, mint az agár.

— Azt mondják, pillanatnyi elmezavarában tette.

— Elmezavar, elmezavar! Csak azért mondják, hogy pappal temethessék. Olyan elméje van ennek, mint a beretva. A barátja mondja, hogy valóságos lángelme volt.

— Iróféle ember?

— Ördögöt. Annál valamivel több. Föltaláló volt. Mérnök-ember, aki valami újfajta repülőgépet csinált, meg mindenféle mást, vagyis jobban mondva, valami olyant talált ki, ahogy a barátja mondja, amelynek révén mindenféle gép fölöslegessé válik.

— Butaság. Maga se tudja mit beszél, kisasszony.

— Tudom én bizony. Eddig mindenféle gépeket csináltak, hogy azzal az emberi erőt pótolják, vagyis, hogy a gépek dolgozzanak az ember helyett, ezt maga is tanulta s tudnia is kellene, ha el nem felejtette volna... na hát, ezt hívják technikának, lelkem. Ez a szerencsétlen flótás pedig állítólag kitalálta, hogy mivel lehet a gépet helyettesíteni, vagyis jobban mondva, mivel lehet a gépeket mozgatni.

— Na erre kíváncsi vagyok.

— Pedig ez úgy van.

— Na hát mondja már, hogy mivel?

Ekkor a beteg megszólalt:

— Drótnélkül vezetett elektromossággal.

Az ápolónők arca fehér lett s ijedten hajoltak a sebesült fölé. Elállott a szívük dobogása. A beteg sárga volt, pofacsontjai majdnem kiszúrták aszott és ráncos bőrét, az orra hajlott volt, arca beesett, szeme lehúnyt, szája vértelen és keskeny, olyan volt, mint aki órák óta halott. Az egyik ápolónő megfogta a beteg pulzusát és megcsóválta a fejét:

— Még él. De nem sokáig viszi. Azt hiszem, ez volt az utolsó szava. Mondtam, hogy feltaláló volt. Most már maga is tudja, kisasszony, drótnélkül való elektromossággal hajtja a gépeket. Hívja be az inspekciós orvost.

Az orvos megvizsgálta, a beteg megint nem volt öntudatnál.

— Kisasszony, maga jöjjön velem, elég lesz mellette egy ápolónő is.

*

Délután négy órakor felnyitotta a szemét és körülnézett. Pillanat alatt mindent megértett. Látta, hogy hol van, azt is látta, hogy az ápolónő lefeküdt a kanapéra és elszundikált. Mozdulni nem igen tudott, túlságosan gyenge volt, de nem is volt kedve mozgolódni, egész jól érezte magát, nem gondolt semmire, talán mosolygott is egy kicsit, „nem is hittem volna, hogy ilyen jó meghalni" — legfellebb ezt gondolta az-alatt a szempillantás alatt, ameddig ébren volt és aztán ismét lecsukta a szemét.

Öt órakor megint magához tért, még pedig arra, hogy nagyon fáj a feje. Tehát nem haltam meg — gondolta magában, sőt, úgylátszik, végkép elrontottam a dolgot, mert ráadásul még szenvedni is fogok. A fájdalma pillanatról pillanatra nőtt. Ez rettenetesen megijesztette. Rémülten nézett maga körül, de nem látott a szobában senkit. Kiáltani akart, de nem jött hang a torkán, csak valami hörgésszerű zaj, mert a mellét is nyomta valami, egyáltalában kevés levegő volt a szobában s a szoba is szűk volt, egész valószínűtlenül kicsiny szobácska, s az volt az egészben a legrémesebb, hogy percről-percre kisebb és kisebb lett, mindjobban összeszűkült, a mennyezet alig hogy félméternyire volt az orrától... szentséges ég, mi ez? — ez már nem is szoba, hanem csak valami kripta, fehérre meszelt, szűk családi sírbolt... valóban sírbolt ez, sírbolt szaga van, párás és dohos és penészes, az orrát émelyítő fanyar szagok csavarják, az agya ég, veríték csurog végig az arcán... nem, ezt nem lehet kibírni, itt meg kell őrülni, vagy a fejét bele kell verni a sírbolt falába, hogy az agyveleje szétloccsanjon és valóban meghaljon, mint ahogy eredetileg szándékában volt.

Szerencsére ez is csak egy pillanatig tartott, aztán megint visszasüllyedt eszméletlenségébe és órák hosszat mozdulatlanul feküdt az ágyon.

Este tíz órakor felébredt, látta, hogy emberek sürögnek-forognak körülötte, jeget raknak a fejére, tanácskoznak, fehér köpönyegek imbolyognak a lámpa előtt, aztán csend lesz, csak jobbról-balról marad mel-

Székely Bertalan. Női arckép

Új Idők, 1928 aug. 5, 32. sz.

lette egy-egy fehér szellem, bizonyosan az ápolónők, akik közül hol az egyik, hol a másik föléje hajlik.

Nagyon fáj a feje. De azért gondolkozni tud s most őszintén sajnálja, amit cselekedett. Egész higgadtan ítél maga fölött s csendesen hálát ad az Istennek, hogy életben maradt. Rettenetes lett volna, ha sikerül megölnie magát. Borzasztó vétek lett volna, rettentő ostobaság, ötvenötéves korára itthagyni mindent, asszonyt, gyermekeket, életet, terveket, gépeket, számításokat, konstrukciókat, eget, földet és mindezek fölött saját maga magát, akiben együtt van ég, föld és csillagok, az egész világ, amelyet az Isten egyenesen és kizárólag neki teremtett, mert ha ő meghal, a sötét semmiségbe zuhan újra minden: asszony, család, gyermekek, ég és föld... azaz, hogy éppen megfordítva. Minden megmarad, reggel fölkel a nap, este kiragyognak a csillagok, tavasszal kizöldül a mező, a fiatalok összeölelkeznek, meleg szellők simogatják az emberek arcát, az asszonyok gyermekeket szülnek, a családok fészkeket raknak, mind sűrűbben és sűrűben hullámzanak az embertömegek a földön, felhőkarcolók épülnek, a levegőt óriás repülőgépek szelik keresztül-kasul, az emberek megtalálják az ő jegyzeteit s azoknak alapján megvalósítják az ő gyönyörű álmát, hogy az elektromos energiát vezeték nélkül továbbítsák, alakítsák, növeljék hőenergiává, fényenergiává, mozgatóenergiává... szédületes elgondolni is... mindez készen van az ő jegyzeteiben... minden lámpa maga termeli az energiáját olyan áramfejlesztővel, amely a körte végén egész apró méretekben van elhelyezve. A drótnélkül vezetett elektromosság olyan fényforrásokat produkál, hogy egy nagyvárost, utcák és négyszögkilométerek százait egyetlen óriás villamoslámpa látja el nappali világossággal. Ha lealkonyul az égi nap, kigyul az ő elektromos lángja valahol a felhők magasságában, új égitest, vakító tűzgolyó, fényes korong, az ő villamossággal drótnélkül táplált, meleget és világosságot sugárzó drága, édes, éltetadó Napja. És bevilágítja a levegőt, besugárzik az ablakokon át a házakba, amelyek lakói lehúzzák a redőnyöket, ha álomra akarják a fejüket hajtani. De az ő mindenható agya által teremtett új mesterséges Nap felváltva virraszt és őrködik az emberiség fölött, termékenyíti a földet, fűti a városokat és pedig tetszés szerint való hőmérsékletben, melegíti vagy hűvösíti a ligeteket, parkokat... tovább, tovább... az semmi, az naiv gyerekjáték, az legyintésre sem méltó kicsiség, hogy mellényzsebemben hordom az akkumulátort, amely hajtja az automobilomat... mit is beszélek?... semmi szükségem sincs akkumulátorra, mert a gépkocsik épp úgy felveszik az elektromos hullámokat, mint ahogy a rádió a hangrezgéseket, nincs szükségem motorra, akkumulátorra, lelopom a villamoserőt a csillagmozgások energiájából s megváltoztatom vele az éghajlati viszonyokat, örökös tavaszt varázsolok a földre, kedvem szerint osztom el a földeket és vizeket... én édes Istenem, ez mind már benne van a jegyzeteimben, de ha én meghalok, majd kitalálja más... igen kitalálja és én már nem leszek és nem látom azt a földet, amelyet másodszor nekem kellett volna megteremteni.

Aztán elaludt megint. Reggel nyolc óráig semmit sem tudott magáról. Amikor felébredt, érezte, hogy a feje elviselhetetlenül fáj, mintha valami robbanni akarna az agyában, vagy mintha tüzes csiptetőkkel vájkálnának benne, vagy mintha valami présbe dugták volna bele, őrjítő fájdalom volt ez, de most még tisztábban tudott gondolkozni, még jobban emlékezett a részletekre, s megállapította, hogy mindennek a szörnyűségnek, ami vele történt, kapzsisága és telhetetlensége volt az oka. Az egész dolog tízezer dolláron fordult meg, illetőleg, hogy ő ezelőtt két esztendővel mindenáron ragaszkodott a hatvanezer dollárhoz, az amerikai pedig ötvenezernél nem volt többet hajlandó adni. Meg volt a szerződés, az amerikai már alá is írta, ötvenezer dollár, örökáron egy centtel sem több, mert a találmánynak úgy sem volt semmi gyakorlati haszna, csak pompás ideát rejtett magában, valami egész más találmányhoz. Ő makacskodott, napokon keresztül alkudoztak, az amerikai kábelt kapott, hogy haladéktalanul vissza kell utaznia Chicágóba, utoljára a repülőállomáson találkoztak, ott még fél óráig folyt az alkudozás, az amerikai akkor beszállt a gépbe, ott még kihúzta zsebéből a szerződést... ötvenezer dollár, egy centtel sem több, ő hatvanon alul nem adja... az amerikai tajtékzott a dühtől, mind a két kezével hadonászott, lobogtatta a szerződést, a motort megindították, éktelen puffogás, zakatolás, a kerekek gördülni kezdtek, az amerikai még egyet intett a fejével: igen? — ő is intett: nem. Erre a yankee magasra emelte a szerződést és összetépte. A monoplán lomhán és billegve fölemelkedett a levegőbe.

Ekkor jutott eszébe, hogy milyen tökéletlen jármű a repülőgép, hogy milyen primitív dolog a benzinmotor, hogy néhány évtized mulva villamosságnak kell hajtania a repülőgépeket is... ettől a pillanattól kezdve adta a fejét a drótnélkül való villamosáramszolgáltatás gondolatára. Azóta két esztendő telt el, a munkának, az illúzióknak, a nyomornak, a megalázkodásnak, a kétségbeesésnek két esztendeje, tegnapig bírta, tegnap eszébe jutott, hogyha akkor nem ragaszkodik a tízezer dollárhoz, most nyugodtan, szépen, kényelemben dolgozhatna élete nagy művén, tegnap betelt a pohár és főbelőtte magát.

Azaz, dehogy is lőtte főbe magát. Vagy mégis? Valaminek történnie kellett, csakhogy nem tegnap történt, hanem húsz évvel előbb, ő húsz év óta fekszik itt eszméletlen, az amerikai ellopta az ő jegyzeteit, a drótnélkül való energiaközlést megvalósították, ez most már bizonyos... lám csak ki kell nézni az ablakon, repülőgépek szelik keresztül-kasul a levegőt... semmi kattogás, semmi berregés, semmi motor, semmi benzin... nini, gyertyaegyenesen emelkedik fel ott egy repülőgép, a házakon egyszerű vaskampók vannak az ablakok alatt, amelybe a gépet egy elegáns mozdulattal beleakasztja a pilóta... gyerekség az egész... az ő ablaka alatt is ott a nagy vaskampó, éppen most akaszkodik bele egy repülőgép... hohó, hisz ez az amerikai atyafi, dühösen hadonászik a két kezével, ott villog a szerződés fehér lapja a kezében — igen? — Áhá, most fülön fogja a szerencsét, most nem repülsz el bitang... egy ugrás az egész...

*

— ... Professzor úr kérem, a beteg mozdulatlanul feküdt, megvallom egy pillanatra már azt hittem, hogy már meg is halt szegény... én nem tehetek róla, oly hirtelen történt az egész... nem is értem, ez a magával tehetetlen ember villámgyorsan kiugrott az ágyból, föl az ablak párkányára és onnan a mélységbe vetette magát.

„Az okosabb enged". De az, aki enged, már azért is az okosabb, mert kevesebb időt pocsékol el, mint az, akinek mindig igaza van.

*

A művész a mindennapi élet dolgában nem tesz egyebet, mint a filozófus, aki kortársainak véleményével szembehelyezkedik és azoknak új tanokat hirdet.

*

A legtöbb ember jobb a hírénél és rosszabb a nekrológjánál.

Fligl József

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Előfizetési ára **Félévre 10 korona** | **Szerkeszti Herczeg Ferenc** | Előfizetési ára **Negyedévre 5 korona**

XVII. évfolyam | 1911 február 12 | 20. szám.

FINUM ILKA

Regény

— Egy agglegény elbeszélése —

Irta GÁRDONYI GÉZA — Folytatás

Csupa beszéd és csupa titok. És ártatlan tisztaság. Mint a gyermeké.

Csakhogy a gyermek szeme átlátszó.

A nőé nem.

A gyermek szeme olyan, mint a kristályvizü patak: minden kavicsot, fűszálat meglátok benne.

A nő szeme olyan, mint a hegyekben a tengerszem: tükrözi az eget, s a belenéző embert: de mi van a mélyén? mindig titok.

— — — — —

Soká babráltam. Ilka negyedóra mulva meg is szólalt:

— Látszik-e már valami?

— Már kezd valami látszani, — felelte boldogan az erdész.

— Nono, — mondottam, — nem fotografálás ez. Minden vonalat ki kell mérni, meg kell nézni akkurátosan.

S mig rajzolgattam, törölgettem, folyton azon járt az eszem, hogyan beszélhetnék a . . . feleségemmel.

Az erdész, végre is elunta a piszmogásomat. Bement a házba, s visszatért puskával.

— Fordulok egyet, — mondotta. Vacsorára el ne eresszétek a festő urat!

Persze nem maradtam. A kertészgyereket libalegeltetéssel bizta meg az anyja: vissza kellett térnie. Magamban nem botorkálhattam haza az esti sötétségben.

Alighogy az erdész elment, letettem a ceruzát.

— Tessék pihenni, — mondottam a vak modellnek. Az ilyesmi fárasztja az ülőt is, a festőt is.

Ilka a képhez röppent. Nem látott egyebet csak a két bájos szem vonalait, meg az orrvonalat, s körül a befonnyadt arcnak árokba futó horpadását, a fogatlanság miatt előre nyúlt csontos állat, a sovány nyak ráncait. De azért örvendezett.

— Már látszik, hogy . . . lesz valami!

Mentegetődztem:

— Az éjjel keveset aludtam. Holnap többet fog látni.

S fölkeltem.

— Szép helyen laknak maguk Iluska. Csak talán télen . . .

A leány rámcsodálkozott.

— Télen? Hiszen akkor a legszebb! Mikor a reggeli napfény megaranyozza a havas fákat. Aranyerdő! . . .

És a szeme elnyillott, mint a mesén csodálkozó gyermeké.

— Az csakugyan szép lehet, — mondottam magam is őszinte elámulással.

— Hát még mikor az olvadás kezdődik, aztán éjjel megfagy, s reggelre egy üvegerdő van körülöttünk: üvegfák és üvegbokrok, és üvegfüszálak! Ugye nagymamuka? Olyankor ha szél kerekedik: olyan csodálatos zenét hallunk. Mintha ezernyi citera szólana! Ugye nagymamuka?

Az aggnő mosolyogva bólintott.

Fölkelt.

— Bemegyek, — mondotta, — leteszem ezt az ünneplőt.

S belépdegélt maga. Oly biztos lépésekkel haladt át a tornácon, mintha látna.

A leány elmosolyodott a bámulásomra.

— Nagymamának nem kell itthon vezető. Ugy jár-kel, mint akármelyikünk. A konyhán is dolgozik: krumplit hámoz, gyúr, metél . . .

— Lehetetlen!

— Mindent dolgozik, csakugy mint mink. Sőt ő figyelmeztet, ha a tüzre fa kell, vagy ha a leves már forr. Gondolná-e, hogy még az öltözködésemben is segit?

Amilyen hallgatag volt este, olyan beszédessé vált akkor. S csacsogott boldog szemmel, mint a csicsergő madárka.

— Mutassa meg a kertjüket, — mondottam egy szünetében. Érdekel, hogy hogyan laknak maguk?

Habozva nézett rám:

— Beljebb nem szép . . .

— Mindenütt szép, ahol maga jár.

Gyönge hajnalszin futott át az arcán, s hogy a belső kert felé fordultam, ő is megindult.

Egy hosszu ribiszke-bokor-sor, s rajta a levelek közt rubin-szin fürtöcskék. Beljebb nehány szőlőtőke, almafa, szilvafa. A kert végén istáló, jégverem, gémes kút. Dehát mindezt csak átfutó pillantásban láttam. A leányon volt az eszem.

— Maga valamit akart mondani tegnap . . .

— Jaj, majd el is felejtem, — rezzent fel a hallgatásából. Kettőt is mondanék. De igen bizalmas . . .

És kérőn nézett rám:

— . . . bizalmas.

— Megesküdjek?

— Ne. Elég ha megigéri.

— Igérem.

Még mindig habozva pillogott a földre.

— Titok még . . . Mert a szomszéd falutól tartunk, hogy megelőz . . . Mert . . . nem tudjuk, hogy a Molnos fiu biztosan hazajön-e augusztusban?

Fürkészőn nézett a szemembe. S halkult hangon fontoskodva beszélt tovább, mintha valami nagy államtitkot közölne velem:

— A papunk a tanitónkkal . . . a Falu rosszát játszatná el . . .

— Mükedvelőkkel.

— Ugy. Tánc is lesz a végén.

S elmosolyodva tépett le egy ribizke-levelet. Morzsolta, és rám nézett.

— Az első csárdásra mingyárt meg is kérem, — feleltem elmosolyodva. És minden táncra amelyik még eligérve nincsen.

— Nincsen. Mert mondom titok még. Én is csak azért tudtam meg, mert meg kellett hozatnunk a könyvet. A papunk meg a tanitónk eszelte ki. Az iskola javára. Mert nincs földgömb, és sok szegény gyerek télen is mezitláb jár az iskolába. Aztán... (A szeme panaszosra változott.)... lássa nem engedik, hogy én legyek a Finum Rózsi. Azt mondják, hogy nem nekem való. De én tudom, hogy ez csak intriga. Molnoséknak az erőlködése, hogy a Mariskát híresitsék. Ismeri őket?

— Nem.

— Egy irigy leány. Irigy, mint a kigyó. És a hangja igaz, hogy erősebb az enyimnél, de úgy danol... úgy rikitva, mint a cselédleányok.

S olyan megvetőn nézett egy fej káposztára, hogy az szinte visszahúzódott a földbe szégyelletében.

— A maga hangjával bizonyára nem versenyezhet.

A szeme megcsillant.

— Ugye? Nekem a Szilágyi Malvin mondta, hogy Finum Rózsiból ne engedjek.

— Én is azt mondom.

— Hát mármost arra kérem, legyen a pártomon.

— Szivesen, dehát hogyan?

— A papunknál, tanitónknál. Hiszen azért kedveznek magának, hogy magát is megnyerjék.

— Engem?

— Magát. Azért hordozzák vadászatra is. Hogy aszongya a plébános úr, az *Isten küldötte*...

— Engem? Csak nem akarnak tán Göndör Sándorrá tenni?

— Azt nem. Hiszen a Molnos Gyuszi lesz az.

— Hát akkor mire küldött az Isten?

— Mire? Hát hogy megfesse a szinfalakat.

Egyszerre kivilágosodott az utcám. Hát innen a nagy érdeklődés? A pap ezért adta a hirlapot a kertésznek? Ezért látogatott meg mingyárt másnap? Ezért hivtak ebédre, vadászásra?

Megigértem a leánynak, hogy mihelyt nyilatkoznak, azonnal követelem, hogy vele játszassák Finum Rózsit.

— No és a második titok?

Elmosolyodott:

— Az is nagy titok. Az igazán nagy titok, és talán kinevet érte: az őz, a szegény őzecske, tudja: az a fehér nyakfoltos...

— A halhatatlan őz?

— Az. Arra kérem, hogy ne lőjje meg.

— Dehiszen...

— Értem, hogy csodálkozik. De azért ne lőjje meg. Ismer engem az őzike, mint valamennyi. Télen az etetőnél akárhányszor a kezemből veszi el a kenyeret.

— Dehiszen a pap meg a tanitó, meg még egypár úr évek óta lövöldöz rá.

Mosolyogva vonta fel a vállát:

— Azok lövöldözhetik.

— Dehát ne lövöldözzék azok se! Mért nem szól nekik?

— Nem lehet nekem szólnom. Tudja olyan gyereknek néznek azok engem...

— Dehát lelövik.

Mosolyogva rázta a fejét:

— Ritkán találkoznak vele. S azok olyan puskások... (Legyintett.) Azoknak minden vad halhatatlan. Ha csak véletlenül rá nem hibáznak.

— Dehiszen az édesatyja is... Háromszázszor lött rá! Azt mondják, legalább is háromszázszor.

— Melléje, föléje, hogy elriassza. Nem akarja rontani a kedvüket, ha éppen eléjük téved az őz. De mindig másfelé vezeti az urakat, amerre az őznek nincs járása.

Elkomolyodott:

— Én egyáltalán sajnálok minden állatot. Mikor hajtóvadászat van, és leteritik az udvarunkon az őzeket, vaddisznókat, az nekem olyan... Ahogy ott fekszenek véresen. És mind ismerem. Látná az őzet, amint a suta vezeti a borjacskáit. Elől a suta, mögötte a bak. Többnyire kettő a borjacska, és oly ártatlanok, oly félénkek...

A kert közepén álltunk. Az bizony disztelen vetemányes kert volt. Talán kétholdas. És felénél több csupa káposzta, és káposzta. Káposzta-tenger!

— Ki eszi meg ezt a sok káposztát? — fakadtam ki elcsodálkozásomban.

A leány rámnézett. A következő percben láttam, hogy nyeldesi a nevetést. Egy pad volt ott: leült, és az arcát a két tenyerébe takarva kacagott. Rám-rámpillantott és kacagott.

Ma se tudom, mit nevetett rajtam.

A keritésen kivül a tanitó köszönt ránk. S hogy a kapu felé igyekezett, Ilka is fölkelt, és visszatértünk.

A tanitó azért jött, mert azt mondja, kiváncsi a festésemre, nem látott még efféle mesterséget.

Ilka beröppent a házba, és néhány percre rá kávés csészékkel tért vissza.

A tanitó a képemet szemlélgette, pislogott, hümmögött.

— Azt szeretném látni, — mondotta végre, — hogyan rajzolnak fát?

— Milyen fát?

— Akácfát, eperfát, nagyot. Mert én már próbáltam, de irtóztató fáradságos az. Hiszen egy fán millió levél is van.

Értettem, hogy a kulisszafestésre akarja terelni a beszélgetést.

— Mindennek megvan a fogása, — feleltem kitérőn.

— És hogyan festenek le egy egész falut, például a szinpadon? Én ezen a kérdésen megbolondulnék, ha folyton kellene rajta gondolkodnom.

— Hát azt bajos is elmondani. Mit cselekedne ön, ha a falusi biró egyszer arra kérné, hogy magyarázza meg neki, mi a *sinus* és *cosinus* amit számolás közben emlegettek a mérnök urak.

Meglepődve bámult rám ferde kinai szemével:

— Hát olyan nagy valami az?

Vállat vontam:

— Festőnek semmi. Csak annak, aki nem érti.

A két hölgy is az asztalhoz ült. Ilka a beszélgetésünkben olykor aggodalmasan pillantott rám, mintha attól tartana, hogy elárulom a rámbizott titkot. Át is tereltem a beszélgetést más útra.

— Nekem olyan különös itt ez a nagy csend, — mondottam. Ha este a békák hallgatnának, azt gondolnám néha: kipusztult a világ. De olyan jó, olyan nyugtató.

Ilka csodálkozó szemmel nézett rám:

— Hát jobb, mint városon?

— Jobb.

— Én pedig azt gondoltam. Nagymamuka gyakorta elmondja, hogy Pesten micsoda nyüzsgés van. Már korán reggel tülkölnek a lóvonatok...

— Azok bizony tülkölnek.

— Én csak három várost láttam: Miskolcot, Kassát és Egert. Úgy szerettem nézni azt a sok embert, sok nőt. Ha Pesten laknék... ott még több az ember.

— Meg a bál, — vetette oda a tanító. Mindig táncolnál ugye?

— Mindig! — felelte mosolyogva a leány.

És a szemepillája félig leereszkedett, mintha a gondolat szárnyain átszállott volna a lelke a pesti Vigadóba, ahol Rácz Pali a spanyol szerenádból gyúrt rezgő nyárfa levelével mámoritotta akkoriban a fiatal lelkeket.

Vajjon hogy danolná Ilka?

— Ismeri-e ezt a nótát: *Lehullott a rezgő nyárfa.*

Nem ismerte. Azon a télen született. Még nem jutott el a Bükk hegység erdői közé.

Eldúdoltam neki. Még a szájacskáját is elnyitotta, úgy hallgatott. S mikor a végére értem, a szemében könycsepp jelent meg.

— Tanitson meg rá! — könyörgött. Mondja el mégegyszer.

S letörülte a könnyet a szeméből.

Az aggnő is könnyezett:

— Sohse hallottam ennél szebbet!

*

Másnap borult volt az ég. Zivatart lehetett várni. De az engem nem tartott vissza. Igazi festő bizonyára nem festett volna a szobában olyan képet, amelyet künn a napvilágon kezdett. De nekem mindegy volt, és nekik is.

Az öregasszony megint felöltötte a violaszin mentét és a fekete kalpagot. Csakhogy a kalpag csodálatosképpen ujjá változott. Szegények bizonyára egész délelőtt azon dolgoztak, hogy uj bársonynyal boritották be.

Ha tudták volna, hogy a festőjük minden művészete nem ér egy tenyérnyi bársonyt!...

Az ablakhoz ültek.

S talán az volt valamennyire a szerencsém. Hogy ugyanis az arc egyik felére árnyék terült. Ha künn festem, nincs árnyék, s nincs forma.

Igy mégis valamennyire kikerekedett az öreg arc. Árnyékba került az archorpadás, s a csontos állnak az alja.

S aznap már a festéket is elővettem. Nyomogattam mindenféle sárga és vöröses szinekből, amelyekből a testszint keverhetni véltem. S kevertem az olajjal, mintha soha egyebet nem is cselekdtem volna.

Az aggnő ült, mint valami koporsóból kikelt régi magyarasszony. Az arca nem fejezett ki se örömet, se türelmetlenséget. Ilka azonban... ha Munkácsy kezé volt volna aznap az enyém, alája lehetett volna irni a képnek: *Sugárzó boldogság.*

Az erdész nem volt otthon. Zavartalanul nézhettem Ilkára. Azt vélem, engem is lefesthetett volna valaki azzal a cimmel, hogy: *Sugárzó ostobaság.*

Mert hogy mily ostoba lehetett az arcom, amikor Ilkára néztem, elképzelhetitek. A pálinka-ivó tótoknak az arca azzal a félig leereszkedő szemhéjjal, az olyan, mint a szerelmi mámorosaké!

Ilka persze szintén nézett rám, és sugárzott. Sugárzott kéken és melegen.

Az én nézésem azt mondta neki:

— Rabod vagyok, rabod, te kékszemü embervirág!

Az ő nézése azt mondta nekem:

— Tudom.

De az ajkunk hallgatott.

Festettem némán. Olykor fölemeltem az ecsetemet, és néztem Ilkára hosszasan, tapadó nézéssel, mint ahogy a pillangó tapad a virágra. Aztán festettem a szemét.

A szemét...

Mert a vakasszony képe csak ugy tartozott az ő szeméhez, mint a gyöngykagylónak a kagylója a közepén csillogó gyöngyszemhez.

Az emberi szemnek azt a kék csodáját akartam én minden erőmmel és találékonyságommal megfesteni.

Próbáltam a festéktartómnak minden kék szinét: berlinit, párizsit, kobaltot, ultramarint, perzsakéket, minden kéket ami csak megvolt a festőládámban, de az ő szemének a kékje sehogysem akart a vászonra lesikerülni.

Később, évek mulva tudtam meg, hogy a festők a kék szemet nem kék festékkel festik, hanem szürkével. Ma sem értem, hogyan látszik az mégis kéknek.

Láttam, hogy sehogyse boldogulok, hát kértem egy rongyocskát, s letöröltem. Csupán a helyét hagytam meg, s egynehány ráncot az aggnő arcán. A kalpagon is vontam egy-két vonást, s kijelentettem, hogy az idő nem alkalmas a festésre.

Ilka fölugrott és a képhez lépett. Pillogva nézte.

— Szép lesz, — mondotta, — máris látni, hogy szép lesz.

A vak mosolygott:

— Szép lesz? Azt mondták, hogy fiatal koromban szép voltam.

Ilka megölelte:

— Most is szép! Öregnek is szép. Szép öregasszony. Ugye művész úr!

Hunyintott, hogy bizonyitsak, s megcsókolta az agg nőnek az arcát.

Ez a pajkos intése megint a hetedik égbe ragadott.

— Tudom, az idő borus, — mondotta a vak. Zivatar lesz.

Folytatjuk

Régi vasárnap

Reggel az első beharangozóra
Már meg volt kötve főkötője csokra,
Csipkés mantillját magára vevé,
Okuláréját zsebébe tevé,
Törékeny kincsünk a kis nagymamóka.

A zsoltárkönyvbe gyerekkézzel frissen,
Ott, hol: „Erős várunk nekünk az Isten"
A boldogasszony lándsás levelét
S a fodormenta ágát betevénk
S én buzgóságos áhitattal vittem.

Igy délelőtt. S a kora őszi este
A Szalaványról fátylakat eresztve
Selyem-puhán, ha kis szobánkba hullt:
Négy barna kis fej együvé simult,
— Fészekben búvik össze igy a fecske. —

S a mese-kaput nagyanyó kitárva,
A „Hol volt, hol nem volt" bűvös szavára,
Jött a hét törpe a fürge, az apró . . .
. . . S oldozkodott a forró kályhalapról
A sülő alma meghitt aromája.

Jörgné Draskóczy Ilma

Székely Bertalan emlékkiállítás a Műcsarnokban

Székely Bertalan Az anya

Kornai Pál éjszakája

Elbeszélés

Irta Rákosi Viktor

Kornai Pállal akkor ismerkedtem meg, mikor magam is, mint egyik minisztérium tisztviselője, igyekeztem kenyeremet megkeresni.

Kedvem nem sok volt a pályához, de mikor alkalom kinálkozott, mégis szívesen ráálltam a lépcső legalsó fokára, abban a reményben, hogy ha megtanulok kapaszkodni, biztosan haladok a magasságba.

Kornai Pál főnököm volt. A nevetségességig pontos, lelkiismeretes, szigoru ember. Olyan komolyan vette a föladatát, mintha azon, amit mi teszünk, fordulna meg Magyarország sorsa. Pedig mondhatom, hogy amit mi végeztünk, igen alárendelt munka volt, lehetetlen volt rosszul megcsinálni és lehetetlen volt kitünően megcsinálni. Csak sablonszerüen, egymódon lehetett elvégezni.

Kornai Pál rút szibarita váznak tekintette már azt a tisztviselőt is, aki délelőtt a péktől egy sós kiflit vett, hogy annak elfogyasztásával könnyebbé tegye az ebédre való várakozást. Ő maga minden áldott nap nyolc óra előtt két perccel megjelent, nyolc óra előtt egy perccel levetette a kabátját s pont nyolc órakor leült íróasztala elé. Mikor az óra ütni kezdett, akkor ült le, mikor a hatodikat ütötte, belemártotta tollát a tintatartóba s mikor a nyolcadikat ütötte, akkor írta le az első betüt.

A hajamszála ég felé állt és a vér meghült bennem, mikor tisztviselőtársaim mesélték, hogy ezt Kornai Pál harminc év óta így cselekszi. És pedig évenkint tizenegy hónapon keresztül cselekszi, mert egy hónapig szabadságon van.

Sokáig rossz viccek cégtáblája volt a mi főnökünk, Kornai Pál. A minisztériumokban az a szokás, hogy aki dolgozik, azt strébernek nevezik. A szigoru föllebbvalóval szemben az alattvalók rendesen anarkisztikus hurokat pengetnek s az elnyomott népmilliókat emlegetik. Jaj annak a főnöknek, aki nem tűri a hivatali kaszinózást és jaj annak a beamternek, aki bevallja, hogy ő nem kevesli a fizetését. Az igaz, hogy ilyen bolond beamter nincs is. S ha van, csak múzeumban lehet, spirituszba téve. Magam is tevékeny részt vettem Kornai Pál kicsufolásában, míg aztán észre nem térített egy öreg, nyugalmazott hivatalszolga, aki már régen nyugalomban volt s minden hó elsején megjelent Kornai Pálnál, akitől ilyenkor két forintot kapott.

Egy ilyen elsején lefüleltem az öreg hivatalszolgát, hogy sört hozassak vele. Ezen a réven aztán beszélgetésbe bocsátkoztam vele és meglepő dolgoknak jöttem a nyomára. Megtudtam, hogy Kornai Pál apja ezernyolcszáznegyvenkilencben mint honvédhadnagy elesett Budavár bevételénél. Megtudtam, hogy maga Kornai Pál mint Garibaldista harcolt Olaszországban s az ötvenes évek végén proklamációkat csempészett be Olaszországból Magyarországba. Egy ilyen tilos útja alkalmával elfogták s a hirhedt Ujépületben egy esz-

Székely Bertalan emlékkiállítás a Műcsarnokban

Székely Bertalan: Részlet a vajda-hunyadi freskókartonokból: A nőrablás

tendei fogságot ült. Azután besorozták osztrák katonának, s mint közönséges cserepár szolgált két esztendeig. Akkor megszökött s csak a hatvanhetediki koronázás után tért vissza újra Magyarországba.

Egész fiatalsága összeesküvésekben, harcban, háboruban, rendőrök elől való bujkálásában, kalandokban és veszedelmekben telt el. Mikor más fiatal emberek bált rendeznek és éjjeli zenét adnak, udvarolnak és pezsgőznek, akkor ő nagy eszmék szolgálatában fárad és kockáztatja életét. Mikor más fiatal ember tele marokkal szaggatja a virágokat, melyekkel életének tavasza kínálja őt, akkor ő vérrózsákat keres halálthozó mezőkön. Ez az öreg hivatalszolga, akinek ő minden hó elsején pénzt adott, egykor az apjával szolgálta együtt a szabadság ügyét.

Mondhatom, hogy e naptól kezdve más szemmel tekintettem főnökömet. Nemcsak magam nem csúfoltam, hanem tisztviselőtársaimnak is megmondtam, hogy illetlen dolognak tartanám, ha nyelvünket rajta koptatnók. Most már megértettem életének egész berendezését és szokásait is. Ifjusága különös körülmények közt telvén el, természetesnek találtam, hogy nővel soha komolyan nem foglalkozott. Megértettem, hogy miért maradt agglegény. Két öreg nő töltötte be az életét, az egyik az édesanyja volt, aki iránt megható ragaszkodással viseltetett, a másik egy nénje, édes testvére volt, aki mint öreg kisasszony Kornai Pál édesanyjánál lakott. Amíg ezek ketten éltek, a szabadságát mindig náluk töltötte, egy kis felsővidéki faluban, boldogan, gondtalanul, fiatalon, hisz amíg az embernek az édesanyja él, addig mindig gyermeknek érzi magát.

Mikor ez a két öregasszony meghalt, s Kornai Pál maga maradt, akkor a hivatal töltötte be egész valóját. De a tisztviselői kar magánéletében nem vett részt, amiért rideg embernek bélyegezték. Olyan kocsmában vacsorált, ahol egy lelket sem ösmert, az ebédet kiszavitette a lakására egy öreg takarítónéval, s még csak kávéházi társaságba sem járt. Néha elment színházba, ez volt az egyetlen szórakozása. De soha látogatóba nem ment, társaságban egyáltalán nem látták. Mindig magánosan sétált, s mindezen tulajdonságaiért őt embergyűlölőnek tartották. Én sem tudtam vele soha tisztába jönni, hogy tulajdonképp miféle ember. Úgy gondoltam, hogy elmaradt a mai kortól s nem modern ember. Talán nagy álmai voltak fiatal korában, melyek nem teljesedtek be? Talán nem tetszett neki a mai nemzedék, melyből hiányzik apáink bátorsága és hazafisága? Ezért elzárkózott embertársaitól s a maga kis belső világának és emlékeinek élt. Igy aztán nem csoda, hogy arra sem gondolt soha, hogy életét megossza egy nővel, vagyis, hogy megházasodjék és magának otthont teremtsen.

Magánéletében épp oly pontos volt, mint hivatalos kötelessége teljesítésében. Pontosan ugyanabban az órában ebédelt, uzsonnált, vacsorált és feküdt le. Csak egy napon tett kivételt, karácsony este.

Ezen a napon éjfélig maradt a kávéházban, kitéve magát a pincérek és a kassziros-kisasszony sajnálkozásának, mert ugyan miféle Istentől elhagyott teremtés lehet, aki karácsony éjszakáján egy sötét kávéházi sarokban meghúzódva, egymaga ül egy asztalnál s néma, hosszan maga elé meredve gondolkozni látszik. Tizenkét óra előtt tíz perccel egy tojásos puncsot rendelt, azt pont tizenkettőig kavargatta, mikor az óra éjfélt ütött, fölemelte a levegőbe, egy ideig nézegette, mintha rég elfelejtett jelenetek és arcok kavarogtak volna benne, aztán egy hajtásra kiitta, fizetett és hazament.

És valóban, ez a karácsonyéjjeli puncs-jelenet nevezetes esemény volt Kornai Pál életében. Valahol messze, Sziciliában, valaha régen, Garibaldi alatt a

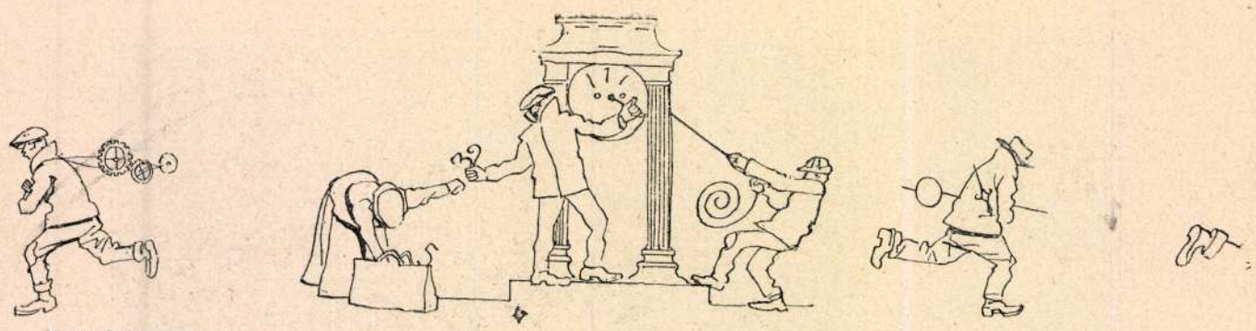

Merénylet az utcai óra ellen

Mühlbeck Károly rajza

Sturm und Drang dicső korszakában, egy csomó fiatalember ült együtt karácsony éjszakáján, akiknek mindegyike meg volt győződve, hogy már talán a legközelebbi napokban olyan szerencsés lehet, hogy vérét onthatja azokért a nagy eszmékért, amelyek keblét dagasztják. És ekkor fölállt az egyik fiatalember és így szólt:

— Kedves bajtársaim! Karácsony éjjele van, mindjárt éjfélt üt az óra. Holnap indulunk és mindannyian hisszük, hogy nagy tettek végrehajtására indulunk. Hisszük, hogy szolgáljuk nemzetünk szabadságát és ezzel az emberiség jólétét. Talán soha nem leszünk így együtt, mint a mai napon. Szétszóródunk, elesünk, megsebesülünk, börtönbe kerülünk, sőt talán gyávákká leszünk és visszaszökünk az apai hajlékba. Azért én azt mondom nektek, hogy jövendő életünkben minden karácsony éjjelén gondoljunk egymásra s a világ bármely részében leszünk, tartsuk kötelességünknek egy pohár puncsot üríteni az élők egészségére, a meghaltak emlékére.

Az óra éjfélt ütött s a nagy gőzölgő puncsos tálat odatették az ifjak asztalára. A poharak megteltek a párolgó itallal, a gondtalan fiatalemberek koccintottak, ölelkeztek, csókolództak, miközben a szomszéd templomban megkondult a harang, hirdetvén a Megváltó születését és éjféli misére hívván a hívőket.

És az unatkozó pincérek és az ásítozó kisasszony csak azt látták, hogy Kornai Pál magasra emelte puncsos poharát, mintha felköszöntőt akarna mondani. De Kornai Pál egész életét látta maga előtt, mikor tekintetét a puncsos pohárra szegezte. Egy egész csomó fiatal arc oly élesen jelent meg előtte, mintha valóban életre kelt volna. A magas szőke angol, aki a volturnói ütközetben golyót kapott a tüdejébe, az a gondtalan francia, akit tifusz pusztított el a nápolyi kórházban, az a jókedvü olasz, az asszonyok bálványa, aki a tengerbe fulladt, az a jókedvü magyar pajtás, akit egy milánói kaszárnya udvarán az osztrák golyók leterítettek és a többi mind, akik jóformán Európa valamennyi országát képviselték. Hol vannak ők, merre viselik az élet nehéz terhét, hányan élnek még közülök, akik oly odaadóan áldozták föl ifjuságukat az ideálokért? Napirendre tért fölöttük a világ s a szabad nemzetek nem gondolnak többé a kicsinyekre, akik a sötétségből segítettek utat törni a világosság felé.

Kornai Pál maga magát is látta a tömegben, pelyhedző bajusszal, villámló szemekkel, koromfekete hajjal és barnapiros ábrázattal. Összerázkódott és egy hajtásra kiürítette a puncsot. A látomány megszünt. A szemben lévő tükör megmutatta a valóságot. Ott láttaráncos arcát, gyér, ősz haját, behorpadt mellét. Nagyot sóhajtott, csengetett, fizetett és hazament. A kivilágított templomokba tódult a nép, a harangok zúgtak és újra hirdették, hogy megint megszületett a Megváltó.

Budapesti színházak

— Az író, a kritika és a közönség —

A budapesti színházak irodáiban furcsa és nevezetes változás állott be az utolsó öt esztendőben: a magyar szerző szívesen látott, sőt óhajtva várt vendég lett. Azelőtt — általánosságban: egy-két kitünő és szerencsés író kivételével — terhes látogató, groteszk figura volt; ma: legalább is komoly üzletfél, akit nagyon meg kell becsülni. Azelőtt: a színházi irodákban azt tartották, hogy tíz jól kiválogatott külföldi darab közül csak kettő bukik meg és nyolcnak van sikere, ellenben tíz — a hazafiasság nevében mégis elfogadott — magyar darab közül jó, ha kettőnek némi sikere van, mert nyolc bizonyosan, halálosan megbukik. Ma: megfordítva áll a dolog, tíz külföldi darabra esik két siker és tíz magyar darabra esik csak két bukás. És a külföldi siker, a legnagyobb is, alig ér föl egy magyar sikerrel és magyar darabbal megbukni is hasznosabb, mint külföldivel. Azelőtt: a fővárosi színházak műsorán csak

Sic transit gloria mundi. Eugénia excsászárné Mentoneban

A Magyar Nemzeti Galéria fő támogatója /
General Sponsor of the Hungarian National Gallery:

A kiállítás támogatói / Sponsors:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA

AEDIUM

Magyar Nemzeti Galéria
Budapest, Budavári Palota B, C, D épület / Budapest, Buda Castle, Buildings B C D
H-1014 Szent György tér 2.
Tel.: 06 20 439 7325
www.mng.hu

Az előoldalon / Illustration:
Székely Bertalan: Fürdés után. Akttanulmány (After Bathing. Study of a Nude), ca 1875
Magyar Nemzeti Galéria / Hungarian National Gallery

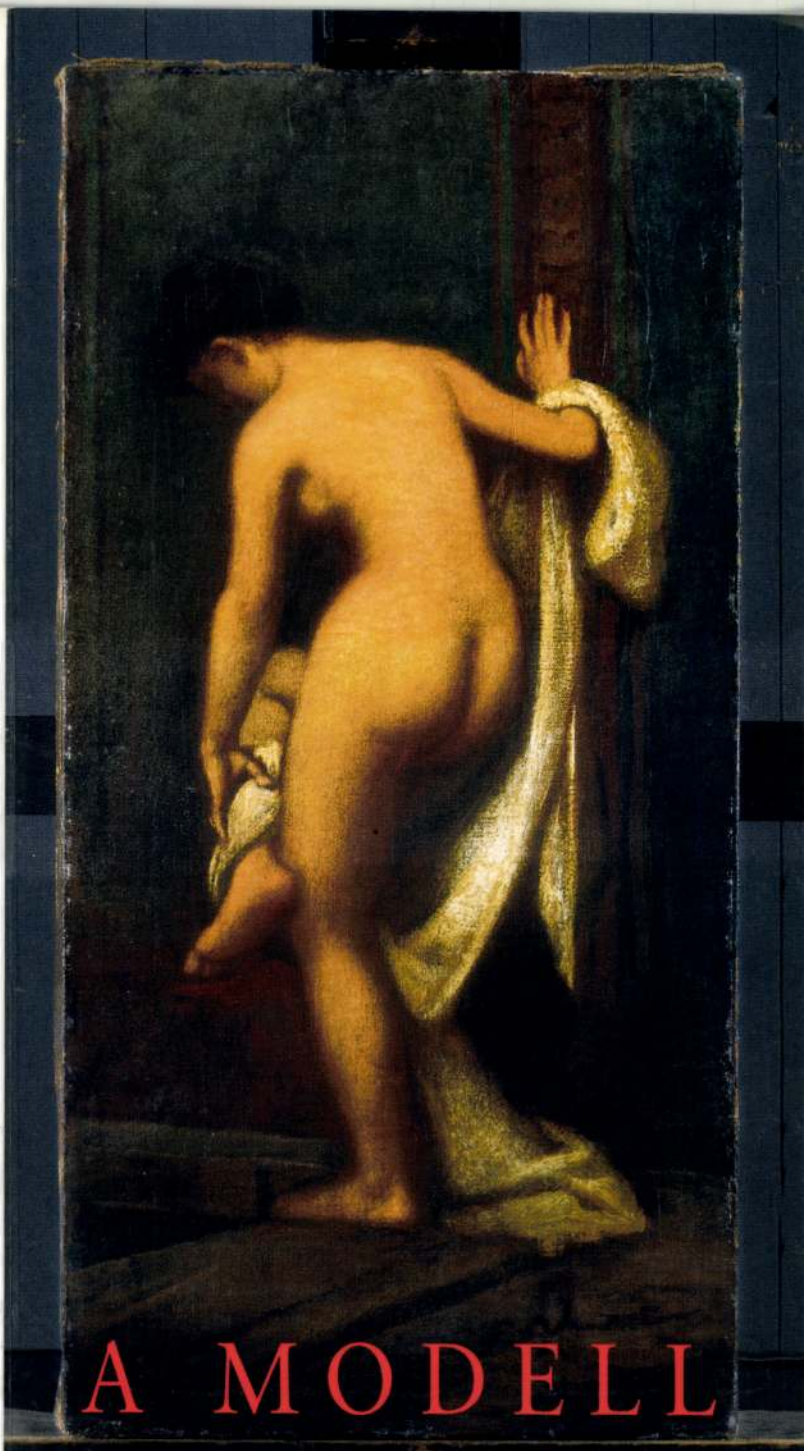

A MODELL

Női akt a 19. századi magyar művészetben
Female Nude Imagery in 19th-century Hungarian Art

The Hungarian National Gallery
requests the pleasure of your company
at the opening of the exhibition

THE MODEL

Female Nude Imagery in 19th-century Hungarian Art

at 4 pm. on 14 October 2004

Opened by
Prof. Dr. Werner Hofmann
(Hamburg)

The exhibition is open until 6 February, 2005.

Buda Castle, Building C Ground Floor

A Magyar Nemzeti Galéria tisztelettel meghívja

A MODELL

Női akt a 19. századi magyar művészetben
című kiállításának megnyitójára

2004. október 14-én, csütörtökön 16 órára

Beszédet mond:
Prof. Dr. Werner Hofmann
(Hamburg)

A kiállítás megtekinthető 2005. február 6-ig.

Budavári Palota C épület földszint

Székely Bertalan: A nő élete. Sóvárgás.

A ciklámen

Egy mindennapi kisleány története. —

Elbeszélés

Irta Biró Lajos

A kisleány most négy éves. Kedves, csinos, okos, de nem mesebeli princeszke és nem világraszóló csodagyerek. Egy nyolcéves kis barátnőjétől pár hét alatt megtanult olvasni, ami figyelemreméltó értelemre, erős kis koponyára vall, de amit végre az apai sziv sem kürtölhet páratlan esemény és nagy diadal gyanánt világgá. Két nagy barna szeme álmodozva és mosolyogva ragyog bele a világba, de drága barna fejének megcsodálására azért apai büszkeségem sem hivogathat nézőközönséget. A világnak minden dolga iránt érdeklődik már és hihetetlen fontoskodással bele is szól minden dologba, de mindent összevéve, semmi különös nincs rajta. Kedves kis bogárka, gyöngéd asszonybimbó, leendő feleség, leendő anya, olyan, mint a többi, egy egészen normális, semmiképpen sem különös, kedves, mindennapi kisleány.

Történt azonban vele, hogy kapott valakitől egy cserép ciklámen. A ciklámen nem valami nagydiszü növény; ez a fajának is jelentéktelen példánya volt: bágyadozó, vékonyszáru, gyengécske. Jól kell gondozni, akkor majd erőre kap.

A kisleány télen csak a bábuival szokott játszani, nagy baba-hadával, amelyből mindegyik nevet kapott természetesen és amelyet ő — csodálatos módon — a gyerekei hadának szokott nevezni: „A gyerekeim." Hogyan szokott rá, már nem is tudjuk. Két éves kora óta így híjja őket. Ha valaki — vendég, rokon — a gyerekeiről beszél, ő sem mulasztja el megjegyezni: Bizony, bizony . . . az én gyerekeim is olyan rosszak . . . annyi a bajom velük. Hajlik, mint mondtam, a fontoskodásra; talán így is szokott rá, hogy ő is a gyerekeiről beszéljen a babái helyett.

A „gyerekeivel" tehát sok baja volt; de mindez semmi sem ahhoz a sok gondhoz és bajhoz képest, a melyet a ciklámen szerzett neki. A ciklámen élőlény volt, a gondozásra valóban rászoruló és a gondozást meg is jutalmazó. A ciklámennek táplálkoznia kell; nem szabad az embernek egyetlenegy napot sem elmulasztania . . . „kapott"-e már vizet a ciklámen, „adjunk" vizet a ciklámennek; a ciklámenen pár nap alatt meg is látszik a gondozás: már nem bágyadozó, fölüdült, nő, vastagodik, finom fejét lassan az ablak felé, a fény, a világosság, a téli nap melege felé fordítja . . . Ez a fölfedezés egészen elragadja a kisleányt. A ciklámen valóban élőlény; szereti a világosságot, várja a táplálékot; várja, tehát nyilván hálás is érte.

A kisleány egészen a maga ügyévé teszi a ciklámen ügyét; a legkedvesebb „gyerekénél" is kedvesebb neki a ciklámen; mikor itt az ideje, viszi a vízzel tele kannát és gondosan meglocsolja a virágot, mulasztani sohasem mulaszt, ellenben már órákkal előbb eszébe jut, hogy a ciklámen még nem kapott vizet és magánkivül van arra a gondolatra, hogy lehetne egy nap, amikor a ciklámen víz nélkül marad.

A kisleány anyai szeretettel szereti a ciklámen. Anyai szeretete azonban egyre terhesebbé válik az egész házra és egyre több apró bajt okoz. Órákkal előbb megszólaló türelmetlen sürgetésén csak tul tudná tenni magát mindenki, de az már komolyabb baj, hogy

Uj Idők 1911-12. XVIII. 13 sz.

Székely Bertalan: A nő élete. Anyai örömök

gömbölyü, meleg kis keze nem tud bánni a vízzel teli kannával, hogy ahol a kannával két szobán végig megy, ott kilocsant víz jelzi a nyomát és hogy a ciklámen alatt — bőkezüségének a bizonyítéka gyanánt — minden öntözés után kis tócsa marad. (A ciklámen a hálószoba virágtartóján áll.) Egy ideig tanítgatják ügyességre és mérsékletre, az ügyességet azonban meleg kis keze, a mérsékletet pedig meleg kis szive nem tudja megtanulni. A gömbölyü kéz remeg és remeg a szeretettel telt kis asszonyszív is, hátha kevés víz jut a ciklámennek. Hátha szomjasan marad . . . Hiába a dirigálás is, hiába áll mellette valaki és hiába mondja, hogy most már elég volt, a kisleány mindig csal. Még egy kis vizet a ciklámennek. Végül természetesen ott a tócsa a padlón.

Egyszer azután megtelik a mérték. Az egész ház tele van panasszal. „A padló tönkremegy." „A széket is lelocsolta." „A terítő is vizes lett." — Energikus intézkedésekre van szükség. Az anyja kiadja neki a rendeletet:

— Vera, mától fogva nem locsolod a ciklámen.

A kisleány megdermed.

— De hiszen, — feleli remegve, — akkor elpusztul.

— Majd locsolják azért. A többi virággal együtt. Az, aki a többit locsolja.

Igen, de ez az ő ciklámenje. Kétségbeesetten védekezik:

— De akkor majd nem *adnak* neki elég vizet... Akkor majd nem *kap* elég vizet...

— Majd kap. Majd adnak. Te nem locsolod többet.

Rövid tárgyalás még; az anya kérlelhetetlen, a kisleány keserves zokogásba tör ki. Hozzám fordul, elpanaszolja a baját, nagy, csillogó, kövér könnycseppek gördülnek le az arcán. Én mindig meg vagyok hatva, ha sírni látom, de ezúttal természetesen nem állhatok a pártjára. Próbálom földeríteni. Nehezen megy a dolog. Végül — már a harmadik tréfa gyanánt, — a sikernek nem nagy reményével, ezt mondom neki:

— Tudod mit, te akkora könnyeket szoktál sírni, hogy egy dézsa is tele lenne vele... sírd bele őket a cserépbe és akkor bőven megöntözted a ciklámen.

Ez a tréfa csodálatos módon beválik. Hozzámfordul, álmadozó nagy szemét rám emeli, gondolkozva néz egy másodpercig, letörölheti a könnyeit és megbékült. Félperc múlva hangosan nevet valamin.

A ciklámen tehát nem öntözi a kisleány, de a kisleánnyal valami furcsa dolog történt. Váratlanul „rossz" lett, pajkos, engedetlen, türelmetlen, toporzékoló, szeszélyes. Azelőtt is volt egy-egy furcsa hete, de ilyen intenziven furcsa hete még nem volt. Azelőtt olyan volt, mint minden kisleány, mint a többi hétköznapi, kedves kis bogarak: néha kicsit pajkos, néha kicsit engedetlen, de egy-egy rászólással, egy-egy szelid büntetéssel a jó viselkedés útjára visszaterelhető. Most nem. Az anyja hiába mondja neki: „egy kétéves kisleányt még meg kell verni, de egy négyéves *nagy* leánynak már nem kell verés", — most már ez sem használ, a point d'honneur-re való hivatkozás is hasztalan. Meg kell verni.

Nem nagy verés ez: egy-két, — inkább egy, mint két — ütés akezére. Nem a fájdalom teszi a dolgot, hanem a megszégyenülés. A kisleány hihetetlenül meg-

Székely Bertalan: A nő élete. Ima a távollevőért

alázónak tartja a verést, az utóbbi időben magából kikelve tiltakozott már ellene és legmakacsabb perceiben is sietve hátrált meg előtte. Most nem. Most szinte provokálja a verést, kihijja, kikényszeríti, kisürgeti. Ha valami tilos, — megteszi. Ha figyelmeztetést kap, — igéri, hogy máskor is teszi. Ha a veréssel való fenyegetés jön („pedig szégyelhetnéd magadat... ilyen *nagy* leány"), — annál makacsabbul igéri, hogy igenis engedetlen lesz, rossz lesz, meg fogja máskor is tenni. Remeg. Szembenéz a büntetéssel. Megkapja a büntetést. Sírva fakad. Elszalad.

Napról-napra. A helyzet kezd kétségbeejtővé válni. Végre is nem lehetséges, hogy a kisleány mindennap verést kapjon, ha még olyan szelidet is. Nem lehetséges, hogy mi a kisleányunkkal ilyen viszonyban legyünk és nem lehetséges, hogy a kisleány olyannak nőjjön föl, mint akit *kénytelen* az ember minden nap megverni. Türhetetlen. Öt napja tart ez az állapot.

Komoly tanácskozás: — Vajjon nem vagyunk-e túlságosan szigorúak ehhez a gyerekhez? Elnézőbbnek kellene lenni... De hiszen az elnézéssel már próbálkoztunk és a végén a saját érdekében kell bizonyos fegyelemre nevelni, toporzékolásokról leszoktatni... Hát akkor talán valami baja van? — Nem. Nincs. — Hála Istennek, teljesen egészséges. — Hát akkor mi van vele? Hát akkor mit csináljunk vele?

Elég csüggedten és vigasztalanul tekintünk a jövőbe. A kisleányt azonban kettős figyelemmel figyeljük és vizsgálódás közben hamarosan megakadunk egy furcsa apróságnál. A kisleány toporzékolt. Kikap. Ekkor sírva fakad. Elszalad. Azután visszajön és félnapig jó, kedves és engedelmes.

Miért szalad el? Hová szalad el? Hamarosan itt az alkalom rá, hogy kideritsük. A kisleány toporzékol. Kikap. Sírva fakad. Elszalad.

Óvatosan utána megyünk. A kisleány szalad be a hálószobába, rohan a virágtartóhoz, föléje hajol a cserépnek és *rásír a ciklámenre.* Nagy, csillogó, kövér könnycseppjei bőven gördülnek le az arcán és egymásután hullanak bele a cserépbe; hevesen sír, erőlteti a zokogást... még... még egy kicsit; de a szívében lassan elfogyott a verés keserűsége; hiába próbál még néhány könnyet kipréselni drága, nagy szeméből, nem lehet; sajnálkozva hagyja tehát abba; kiegyenesedik; egyelőre többet nem tehet, a dolog befejeződött: megöntözte a könnyeivel a ciklámen.

Az anyja rámnéz, én ránézek az anyjára. A kisleány visszafordul. Nagy zavarban van. Az anyja úgy tesz, mintha semmit sem látott volna és közömbösen, — a könnyek ott vannak a szeme héjja alatt, — tehát közömbösen, pedagógiai hangon ezt mondja egy hosszabb, vidám társalgás bevezetése gyanánt:

— Ezentul, ha jól viseled magadat és vigyázol a kannára, majd megint te locsolhatod a ciklámen.

Én nem szólok, elfordulok és magamban a következő kis beszédet intézem a kislányhoz.

— Megveretted magadat, pedig embervoltodnak egész kis méltósága fölháborodva tiltakozott ellene. Megveretted magadat, hogy sírhass, hogy a könnyeiddel öntözhess valamit... egy szegény virágot... egy élőlényt, amely a tied volt és amely rád volt utalva... Hiszen ez lesz a sorsod: fájdalmakat türni el, hogy a könnyeiddel öntözhess valamit, amit szeretsz, valamit, amï olyan, mint egy szegény virág... egy

A Műcsarnok jubileumi kiállításából

Révész Imre: Falfestmény

bágyadozó élőlényt, amely rád lesz utalva. Asszonysors. Mindent a könnyével öntöz az asszony, amit szeret. De kedves kis bogárka, gyöngéd asszonybimbó, egészen mindennapos, közönséges kislány te, leendő feleség és leendő anya, drága kis lányom te, — *hát ilyen korán kezded!* . . . Asszonysors. De ilyen korán kezditek?

Tetszélők

Irta Szikra

Igen: tetsz-élők, mert ilyenek is vannak, sokkal többen mint tetszhalottak.

Van-e borzalmasabb hír, mese, legenda, mint az, amely arról szól, hogy valaki a koporsójában ébredt fel?

Úgy hiszem, nincs. Pedig, mi történt? Az, hogy a tetszhalott: vagy még a ravatalán ébredt fel, és ez leginkább a gyászolókra volt izgató és kényelmetlen. Vagy a sírban. Ez aztán valóban őrjítő iszonyat lehetett. De meddig tartott? . . . Valószínüleg néhány percnél nem tovább: aztán legott bekövetkezett, vagy: a jóltevő *semmi* vagy: a boldogságos feltámadás.

De milyen a tetszélők sorsa, ha tudnak róla. Hiszen ők is folyton folyvást érzik a koporsó fedelét maguk felett és fuldokolnak a körülöttük terjengő penészszagtól és mégse menekülhetnek, mégsem szabadulhatnak alóla. Szerencsére a legtöbb köztük sohasem tudja azt, hogy ő tulajdonképpen tetszélő. Vagy ha tudják — és ilyenek is vannak számosan — még szinte büszkék reá, hogy azok, mert biztosak afelől, hogy egy igen nagy és fényes társaság leledzik ugyane sorsban velük.

A tetszélők között e két utóbbi fajtát legkönnyebb megfigyelni. Talán mert legszámosabban vannak. Ezeren és ezeren nyüzsögnek körülöttünk.

Ismertetőjelük, hogy bizonyos bódultsággal jöttek a világra. Ezt unalomnak, közönynek szokták minősíteni, de a „bódultság" szó jellemzi legjobban.

Egy sajátságos elmebeli állapot ez, mely agyunk fogékonyságát folyton folyvást csökkenti. De azért nem kell ám hinni, hogy a tetszélők szükségszerüen ostobák. Óh éppen nem. Csak az történik, hogy ama bódultság következtében, a nagy eszmék elhaladnak mellettük, anélkül, hogy gondolatvilágukba bekapcsolódhatnának. Ellenben, a mindennapi élet apró-cseprő gondja, előnye, zavartalan tarkaságban férkőzik hozzájuk. Éppen úgy, mint ahogy azon a sziklán, mit glecser jege gömbölyített simára, az ember nem igen bír támpontot nyerni, ám az apró bogarak és hüllők sokasága minden nehézség nélkül mozoghat rajta erre-arra.

Ha rostára tesszük az ország felső százezrét, (és ebben a számításban benne van a felsőbb tizezer, sőt a legfelső négyszáz is,) azt fogjuk tapasztalni, hogy rendjeik *nagy átlaga:* ma tetszéletet él csupán.

Hajdan nem volt ez így.

Valószínüleg mert a folytonos bizonytalanság, háborúk, felrázták az emberiséget a magukkal hozott bódultságból.

Aki minden este azzal a gondolattal feküdt le, hogy talán már holnap a harcmezőn, vagy a legközelebbi útfordulónál szemtől-szembe találhatja magát a halállal, az ébren akart maradni, amíg csak tehette. De ma már? amikor a halál se nem katona, se nem úton-

E számok, 1-től 16-ig, alulról vagy felülről, vizszintesen vagy függélyesen, keresztben vagy hosszában, elülről vagy hátulról adva össze mindenképen 34-et fognak tenni. Ügyes dolog, az igaz; de mégis méltán csodálkozhatunk, ha elgondoljuk, hogy egy olyan bölcs és istenes ember, mint Dürer volt, miként hihetett az efféle hókusz-pókuszokban, hogy azok a ház fedelét a tűztől, az ajtót a betöréstől s az egész családot a betegségektől meg tudják óvni.

Minden tévhiedelem és babonaság nevetséges és hóbortos. Harangozni a vihar és jégeső ellen; sót vetni a vállon keresztül, hogy a bekövetkezhető bajt megelőzzük; seprüt tenni a pitvarajtóba házőrzőnek; örvendeni, hogy az ujholdat pénzzel zsebünkben pillanthattuk meg; félni, ha tizenhárman ülünk az asztalnál — ezek s a többi efféle babonaságok mind oly esztelenségek, a melyek felvilágosodott századunkba már nem illenek s a felnőtt emberekből gyermekeket vagy nevetésre méltó eszelősöket csinálnak. Hinni, hogy egy csorba vagy görbe krajczár, ajándékba kapva, szerencsét, a bicsak pedig szerencsétlenséget hoz és a barátságot ketté metszi; hogy pénteken, vagy a hónap 13-án utnak indulni nem jó, és hogy ha háromszor egymásután ugyanazt álmodjuk, az teljesedni fog s végre hogy ha ballábbal kelünk ki reggel az ágyból, egész napunk rosz leend — szintén idétlen babonaságok és badarságok, melyek ma már csak szégyent hoznak a bennök hivőkre. Sokan vallásosságból babonások; pedig a vallás és babona két különböző dolog; egyik az istennek, másik a tudatlanságnak szolgál.

A hétről.

⊙ „Lesz még egyszer karácsony! Ezzel szokta magát vigasztalni a magyar ember, ha roszul megy dolga. No erre a vigasztalásra, ha valaha, most istenigazában rászorultunk. Egy kis vidám, derült ünnep ugyancsak beférne szomoru napjaink közé. Hanem isten tudja, ez a most közelgő karácsony sem akar olyan lenni, mint máskor szokott. A kereskedő, a kinek egész esztendőn keresztül átkozott roszul ment az üzlete, az ünnepek előtti idővel szokta vigasztalni magát. Hiszen a legszegényebbnek is van valakije, a kit önmagánál jobban szeret s a kinek, ha tán nélkülözéssel ejti is szerét, ezen a napon egy kis kedves meglepetést ohajtana szerezni. Még a napszámos asszony is hetek óta takaritgat egy-két garast keservesen szerzett napi keresményéből, hogy gyermekének karácsony estéjén egy fenyőágra nehány szál vékony viaszkgyertyát gyujthasson, s annak világánál csillogtassa azt az egypár aranyfüstös diót, almát, a minek a gyermek ugy örül, — mert hiszen a Jézuska hozta. — Most? Átalános a panasz a boltosok között, hogy álló napokon keresztül üres az üzlet. Nincs a ki vegyen, mert nincs miből. A legszebb, a legtisztább örömre, arra tudniillik, hogy kedveseinknek örömet szerezzünk, maholnap ki lesz vetve a luxus-adó. Mint valami nagy csodát emlegetik az ujságok József főherczeget, a ki bejárja a boltokat, hogy gyermekeinek karácsonyi ajándokul játékot vásároljon. Nemsokára csakugyan ugy lesz, hogy az embernek főherczegnek kell lenni, hogy az ilyesmit megtehesse. Nem karácsonyi kalácsra, bárcsak kenyérre lenne elég.

Az is szomoru egy „Krisztkindli“ lesz (magyarul szólva), a mit a képviselő urak választóiknak visznek az országgyülésről. Adótörvények halommal. Vajjon hogyan fogják föltálalni.

Hanem a főváros mindamellett mulat. Az irók és művészek társasága elhatározta ugyan, hogy tekintve a sanyaru időket, nem rendez bált az idén. De azért a most beálló idény alatt mégis a redoute fogja vinni a főszerepet. A hangversenyek, azok az összejövetelek, a hol a főváros vagyonosabb osztályai még a bálinál is nagyobb fényt szoktak kifejteni, már javában folynak. A nagy zenekari hangversenyek olyan közönséget gyüjtenek, hogy arról ugyan senki a pénz hiányára következtetést nem vonhat. A svéd leányok hangversenyei szintén megtöltötték a redout kis termét egész a fuladásig s a népkonyhák javára rendezett sétahangverseny talán még több embert gyüjtött, mint más években. Ezeket aligha mind a jótékonyság gyakorlásának nemes ösztöne vonzotta ide. Majd jönnek a bálok is. Előre tudjuk, hogy egyik népesebb lesz a másiknál.

Nagyon föltehető, hogy a vidék sem marad hátra. A disznótorok, névnapok, tánczvigalmak és a sok mindenféle titulus mulatandi ki fogja venni a maga részét bizonyosan. Mert az már természete fajunknak, hogy némely mulhatlan szükségletünket elébb el tudjuk altatni, vagy elodázni legalább, semhogy az effélékről lemondjunk. Ugy teszünk, mint az államférfiak: ha adósságra is, de mulatunk.

Ha jó dolgunk van: mulatunk. Arra való a jó kedv, hogy tombolja ki magát. Ha rosz a dolgunk: mulatunk. Arra való a bánat, hogy az ember belefojtsa valamibe.

Csak félő, hogy a jelen körülmények közt nagyon keserves bőjt lesz a mulatság ára.

Irodalom és művészet.

— **Könyvpiacz.** Mint Németországon a lipcsei vásár, melyre minden uj könyv megjelenni igyekszik, nálunk a karácsonyi és ujévi idő gyarapitja legföltünőbben a könyvpiaczot. Most is egész sereg uj könyv fekszik asztalunkon, a Franklin irodalmi társaság kiadványaiból. Itt van mindenekelőtt Jókai. „Egy magyar nábob“ és „Kárpáty Zoltán“, e maig is feledhetetlen hatásu s közkedvességü regények (3—3 diszes kiállitásu kötetben) ezuttal negyedik kiadásban jelennek meg. Ára 5—5 forint. Ugyanaz ő népszerü olcsó kiadásából a 90—93 füzet (két kötetben, 1 frt 60 kr.) a „Mire megvénülünk“ czimü regényt tartalmazza.

Beöthy Zsolt tehetséges fiatal novellistánktól „A névtelenek“ gyüjtő czim alatt: A zsebrák; Az ecset; A jöttment és A pókhálók czimü négy elbeszélést, illetőleg rajzot veszszük, igen diszes kiállitásban. Beöthy jobb elbeszélőink közé tartozik; ő az angol mintákat követi: előadása nem gyors, nem könnyed, de zamatos s részletekben és a lélektani s jellemrajzokban van ereje. E művei is méltóan sorakoznak az előbbiekhez s élvezetes és egészséges olvasmányt nyujtanak, melyben érzelmesség és humor szerencsésen vegyül. A kötet ára 1 frt 20 kr.

Verne Gyula érdekes és tanulságos utleirásai közül egyik jelesebb: a „Három orosz és három angol kalandjai Dél-Afrikában,“ Nagy István által forditva, kilencz képpel jelent meg. Ára 2 frt. Olvasóink előtt nem szükség Vernét ajánlani; a mit belőle eddig ismernek, ugy hiszszük, elég ösztön, a többiek megismerésére. Lesz módunk különben az érdekes könyvet részletesebben is ismertetni.

A magyar nép és ifjuság számára meginditott „Történelmi könyvtár“-ból az ötödik füzet tartalma: „Nagy Sándor és kora“, Áldor Imre, — a hatodik füzeté „Nero s az első keresztyén-üldözés“ Vértessy Arnold tollából. Jól irt olvasmányok, melyek teljesen megfelelnek kitűzött czéljoknak. Egy-egy füzet ára 40 kr.

Bihari Péter, a pesti h. h. főgymnázium tanára „A philosophiai tudományok encyclopaediája“ czim alatt oly alakban nyujtja a bölcsészet kivonatát, mely nemcsak az e tudománynyal kötelességszerüen foglalkozó tanuló ifjuságnak, hanem a nagy közönségnek is alkalmas tájékozást nyujtani. A csinos kiállitásu füzet ára 80 kr. Ajánljuk olvasóink figyelmébe, kik a bölcsészet körében könnyen és világosan ohajtanak eligazodni.

A magyar büntető törvénykönyvi javaslat: A büntettekről és a vétségekről, első sorban a jogász világot fogja érdekelni. Ára 40 kr.

Végre a gyermek-irodalom is megint csinos adalékkal gazdagodott. Egyik az „Uj kis Regélő“. Elbeszélések az ifjuság számára, irta Milesz Béla; 4 csinos fametszetü képpel. Számos, részint eredeti, részint idegen (Campe, Andersen stb) után átdolgozott, erkölcsi irányu s jól elbeszélt kis történetet tartalmaz. Ára igen izletes kemény kötésben 1 frt 50 kr. A másik Wohl Stefanie szép regekönyve, melyből, mai számunk mutatványt is közöl. A könyv hat szép képpel van ékitve s ára kötve 2 forint.

— **„A kandalló előtt“** elbeszélő költemények, mindkét nemü serdült ifjak számára. Irta, átdolgozta s forditotta Szász Béla. Kolozsvártt Stein J. sajátja. 4 szép képpel, diszes és izletes kiállitásban, czimképes nyomattal, ára 1 frt 60 kr. Semmi tekintetben nem hátrább való a közelebbről megjelent többi ifjusági s gyermek-könyveknél, egy s más tekintetben talán első helyet is érdemel közöttük. Különösen tartalmilag: az elbeszélő költemények, melyek között egy, „Ilse herczegasszony“ prózában van, a többi kötött beszédben, tartalomra és alakra nézve a legjobbak közé tartoznak, miket átalában az ifjusági irodalom fölmutathat. Nehány eredeti: „A harmincz pénz“ (a Judás története), „A mostoha gyermek“, „A Jó István hajója“ (képpel), „A három katona“, „A kis egér farkinczája“: a szerző legjobb költeményei közül valók, A forditott és átdolgozottak között is oly kitünőekkel találkozunk, mint „Roland apród“ (képpel) az Uhland balladája, „Gond anyó története“ (franczia népmese után), „A jó isten özenete“ (képpel) Harrer Mari után, sat. Mai számunk mutatványt is ad belőle. Ajánljuk ez ép oly szép, mint jó könyvet, szülőknek és gyermekeknek, egyrészről megvételre, másrészről olvasásra — czélszerü karácsonyi ajándék.

— **„A magyarországi néptanitók második egyetemes gyülése“**, kiadja a rendező bizottság. E nagyérdekü gyülésnek, mely Budapesten 1874. augusztus 9— 13. napján tartatott, egész története, jegyzőkönyvei, beszédtára, szakosztályi tárgyalásai, tanszer- és tankönyv-kiállitása: ime a 375 negyedrétü lapra terjedő nagy könyv ép oly gazdag, mint érdekes tartalma. Ára, 1 frt, olyan, hogy minden tanitó és tanügybarát megszerezheti.

— **Gróf Széchenyi Istvánnak** egy kéziratban hátrahagyott művét, az „Önismeret“-et fogja kiadni közelebb kritikai és magyarázó jegyzetekkel az „Athenaeum“. A mű bölcsészeti s politikai reflexiókat tartalmaz. Széchenyi érdekes naplójegyzeteket is hagyott hátra, melyekből azonban most még csak egyes részeket lehetne közölni, miután a többi rész még élő személyeket is érint.

— **Asbóth János** „Magyar conservativ politika“ czimü munkájának első kiadása két nap alatt teljesen elfogyott, ugyhogy Légrády testvérek nyomdájában most a második kiadás készül. Ily rendkivüli kelendőség nálunk a legritkább esetek közé tartozik.

— **A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“** jövő 1875-ki előfizetési fölhivása megjelent. Ballagi Mór lapja a jövő évben 18-ik évfolyamába lép; iránya, szelleme átalánosan ismeretes a protestáns közönség előtt. Mint a fölhivás mondja: „e lap 17 évi folyama elég programmul, s egyszersmind kezességül szolgál arra nézve, hogy az evangeliumi szabadság lobogójához, mely alatt eddig szolgált, hű marad ezentul is.“ Tartalmát illetőleg is elég megemlitenünk, hogy folytonos figyelemmel kiséri a bel- és külföldi egyházi és iskolai mozgalmakat, a magyarországi és erdélyi összes prot. egyházkerületek ügyeit; állandó rovata van az ujabb irodalmi termékek ismertetése és az egyes egyházak s az egyetemes magyar prot. egyház történetének gazdagitása végett, s végül változatos tárcza s az egyházi és iskolai napi események rovata egésziti ki a lap tartalmát; munkatársai sorában ott található a prot. egyház számos elismert kitünősége. A „Prot. egyházi és isk. Lap“ jövőre is hetenként két ivnyi tartalommal jelenik meg, s előfizetési ára egy évre 9 frt., félévre 4 frt 50 kr., negyedévre 2 frt 25 kr. Az előfizetési pénzek a lap kiadó-hivatalába (Budapest, Mária-utcza 10. sz.) küldendők.

— **Uj lapok.** „Közlemények az állat- és növényhonositás és nemesités köréből“

**

czim alatt megjelent az állat- és növényhonositó társaság hivatalos közlönyének mutatványszáma, melyben az előszón s az állatkerti ügyek fölsorolásán kivül három czikk van: A gabnaszipoly, dr. Horváth Gézától. A kabak-félék nehány jelesebb s ujabb fajairól, dr. Farkas Mihálytól. A zöld rózsa, báró Nyáry Gyulától. — „Kassa és vidéke“ czim alatt ujévkor Kassán vegyestartalmu hetilap fog megjelenni. Laptulajdonos s felelős szerkesztő dr. Rössler István leend. Előfizetési ár: egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Debreczenben közelebb Balogh Ferencz főiskolai hittanár szerkesztése mellett egy uj protestáns lap fog megindulni, mely, mint a „Deb.“ irja, már anyagilag is biztositva van. — Az „Egyetértés“, a függetlenségi párt közlönye, megnagyobbodott s most már egy középnagyságu iven jelenik meg. A lapon most Csávolszky Lajos és Oláh Károly vannak megnevezve mint felelős szerkesztők és kiadótulajdonosok. A Debreczen-“t, melyet azelőtt Oláh K. szerkesztett, most Szathmáry Károly szerkeszti.

— **Az „Otthon“** harmadik füzete a következő tartalommal jelent meg: „Az első feltétel,“ vezérczikk a magyarosodási mozgalomról Visi Imrétől, „Vesd meg az idegent“ költemény Dalmady Győzőtől, „A ki az ideálját keresi,“ elbeszélés levelekben, irta Hajnalka. „Szemere Miklós“, irodalmi arczkép Vidortól, „A népért“ czimü tragédiából mutatvány Névy Lászlótól, „Bősz szomszéd“ genrekép Balázs Sándortól, nemzeti szinházi szemle; „Tündérvilág“ uti tárcza Endrődi Sándortól és „Értesitő“ Závodszkytól.

— **Szemléleti képek.** A népiskolai szemléleti oktatásnak, az első, elemi fokozaton leglényegesebb taneszköze, a természeti tárgyak közvetlen felmutatásán kivül azon szemléleti képek, melyek a természeti és az emberi foglalkozás köréből egyeseket vagy csoportokat tüntetnek föl s a tanitó előadásainak és magyarázatának kiindulási pontul és anyagul szolgálnak. Ily szemléleti képek gyüjteményét inditotta meg közelebbről a közoktatási miniszterium. Az egész gyüjtemény 40 lapra van számitva, melyből 10 már megjelent, 10 e napokban szintén közrebocsáttatik. A képeket elsőrangu művészeink, — köztük Székely, Than, Keleti, Greguss, Ujházi stb. — rajzolták és festették s az egyetemi nyomda állitotta ki. Oly gyüjtemény, minővel eddigelé egy nemzet közoktatása sem dicsekedhetik; akár a rajta átvonuló s rendszeres és tervszerü oktatási és pedagogiai irányt, akár a művészi kivitelt, akár végre a nyomdai s műszaki eredményt tekintjük. Valóban, hacsak szobai ékességnek tekintenők is, kiváló figyelmet érdemelne; még nagyobbat, s teljes elismerést, mint taneszköz, akár a magánoktatásban, akár a népiskolában. Mindenik lap magában egy művészi becsü egész, együtt az egész a legnagyobb értékü taneszköz. Az első két sorozat a következő lapokat foglalja magában: 1. Az emberi test részei. — 2. A háziállatok s nehány kutyafaj. — 3. A tölgyfa és a makk termése. — 4. Az iskola udvara. — 5. A falusi piacz. — 6. A földmives őszi foglalkozásai. — 7. A földmives téli foglalkozásai. — 8. A vásár. — 9. Marhavásár. — 10. Sertésvásár. — 11. Légi tünemények. — 12. Alma- és körtefák. — 13. Parasztszoba belseje. — 14. Juhászat és sajtkészités. — 15. A földmives tavaszi foglalkozásai. — 16. Konyhai életkép. — 17. Dió-, mogyoró-, gesztenye- és náspolyafák. — 18. Esti kép (Temető). — 19. Lóistáló belseje. — 20. A falu környéke s közlekedési eszközök. — E sorozatból látható már az egész gyüjtemény tanitástani rendszere s összefüggése. A kivitelre nézve csak annyit ismétlünk, hogy ily sikerült művet nemcsak hazai, de a külföldi iskolákban s tanitási téren is hasztalan keresünk. Mindenik lap egy műbecsü természeti-, élet-, vagy genre-kép. A kiállitás pedig, nyomás és szinezés tekintetében az egyetemi nyomdának — sőt bármely műintézetnek becsületére válnék. Rajzolók s nyomtatók nemes becsvágygyal igyekeztek a legkitünőbbet állitani elő. S az árak! A nagy alaku s fali képnek is alkalmas lapokból minden 10 alkot egy szállitmányt s egy ily szállitmány bolti ára 6 frt 50 kr. (Egy kép 65 kr, holott legalább 2 frt értékü volna) — de iskolák számára, egyenesen a nyomdából csak 5 frt 85 kr. Valóban: a vagyonosabb szülő gyermekeinek, az iskolapártoló a községbeli iskolának sem szebb, sem jobb karácsoni vagy ujévi ajándékot nem adhat e képek egy-egy, vagy ha módja van, mind a négy szállitmányánál.

— **A nemzeti szinházban** a mult pénteken került szinre Kazár Emil „Kincskeresők“ czimü népszinműve, mely igazi magyar zamatu nyelvével, a szinműben feldolgozott s a népszinmüirodalomban eddigelé nem igen használt népies elemével feltünést s nem köznapi elismerést keltett. Valóban a szerzőtől, kinek a „Kincskeresők“ első kisérlete a nemzeti szinpadon, lehetetlen elvitatni azt az érdemet, hogy ő is megmutatta, mily véghetetlen gazdag bányáját birjuk az eredeti költészetnek azon a téren, melyen egyik nemzeti specialitásunk, a magyar népszinmű mozog. A mi a mű ellen felhozható, az inkább a feldolgozásra vonatkozik, melyben inkább látjuk még a beszély-, mint a drámairót. Nem eléggé ismerős még a szinpad titkaival. és a szinpadi hatás eszközeivel. Mindez azonban oly hiba, melyet a gyakorlat el szokott idővel mosni. S reméljük, hogy ezentul megirandó műveiben a költői ér, a nyelv sikerült kezelése mellett, ama hiányok mindinkább el fognak enyészni, melyek még most kritikai kifogás alá eshetnek, s hogy Kazárban, ki a beszélyirodalom terén eddig is elismerést vivott ki, egyikét fogjuk birni jelesebb szinmű-iróinknak is.

— **Jókainé** asszony mult hétfőn fejezte be vendégszereplését Kolozsvártt. Utolsóelőtti föllépése s egyuttal jutalomjátéka Shakespeare „VIII. Henrik“-jében volt. A kolozsvári lapok a lelkesedés hangján irnak ezen előadásról, melyet Jókainé művészi játéka magas szinvonalra emelt. A szinpadot virágcsokrok s koszoruk boritták, s a taps és kihivás alig akart megszünni. A többi szereplőket, főleg Kovács Gyulát, is sok elismerés illeti.

Közintézetek, egyletek.

— **A magyar tud. akadémia** nyelv- s széptudományi osztályának decz. 14-diki ülésén jobbadára nő-közönség előtt dr. Ring Mihály értekezett első fölolvasó gyanánt az Orosius-kodexről, mely a nemzeti muzeumban őriztetik. A kodex a világtörténet kompendiuma, s szerzője egy V. évszázadbeli pap volt. A nemzeti muzeum Orosius-kodexe, mely Jankovich-félének is neveztetik, több másoló műve. Legrégibb alkatrésze a X. évszázad végéről való. Utána Szarvas Gábor értekezett a szlavoniai magyarok nyelvjárásáról. Eszéktől nem messze négy magyar helység fekszik: Rétfalu, Szentlászló, Haraszti és Kórógy, melyeknek református magyar lakossága különös és érdekes tájszólást beszél. E négy falu lakossága, a székelyekhez hasonlóan, Attila húnjaitól származtatja s egyedül tartja magát igaz magyarnak. Jellemző tájszavaik közül nehányat ide irunk: álloma (állomás), bájos (kuruzsló), előte (kötény), felekezet (rokonság), fekete szőrös (uri egyén), lábitó (lajtorja), elhigul (elájul), szomjék (szomjuság), tarabasa (harkály), zút (dob), stb. Az ikes ragozásban az első és harmadik személyt az irodalmi szokás szerint képezik; a szenvedő alakokat nem igen ismerik. Utolsó fölolvasó volt Hunfalvy Pál, a ki magyar mythologiai adalékokat terjesztett a gyülés elé. Értekezése az összehasonlitó nyelvészet mezején mozgott s a hadur, áld, áldomás, Ukkonpohár, boráldó, pristaldus s eleve szókat nyomozta. — A „nagy szótár“ emlékére veretendő éremnek Bécsből érkezett mintája ülés után kézről-kézre járt. A munka finom, de Czuczor és Fogarasi arczképei fölismerhetlenek.

— **A magyar tud. akadémia** könyvkiadó bizottságának decz. 6-án tartott ülésében, a bizottság elnöke, Csengery Antal a következő inditványt tette: „A M. Tud. Akadémia könyvkiadó bizottsága jeles külföldi munkák gyüjteményét inditja meg forditásban, e közben eredeti munkákat is ad, következő sorozatokban: 1. Nyelv- és széptudományi munkák, régi és ujabb remekirók forditása. 2. Történelmi munkák, ide értve az irodalom-történetieket is. 3. Jog- és államtudományi munkák. 4. Nemzetgazdasági könyvtár. 5. Temészettudományi könyvtár. Egy-egy folyam, a melyre előfizetés nyittatik 50—60 ivből áll, mindenik folyam két, három vagy több kötetben (tehát nem füzetekben) fog megjelenni. Egy-egy ilyen folyam előfizetési ára csak 3 frt.“ — Az akadémia egyik főfeladata — mondá többek közt inditványozó — a tudományok magyar nyelven terjesztése. E czélnak minden irodalom csak ugy felelhet meg, ha a tudományos munkák lehetőleg olcsó áron adatnak. Más nagy nemzeteknél az olvasó közönség nagy száma teszi ezt lehetővé. Mindazonáltal még ezen nemzeteknél is nem csekély áldozatra van szükség, a tudományok terjesztése végett. Főczéljának, mely a tudományok magyar nyelven való terjesztése, csak ugy felelhet meg valóban az akadémia, ha a kiadói nyereség helyett, a mi viszonyaink között különben is elérhetetlen, elvül tüzi ki, azt az áldozatot, a mit a tőkékben hozott és hoz a nemzet, részben legalább kamatokban visszaadni. Ez alapon terveztetett a fenntebbi javaslat. Ez az, a minek pártolására, a könyvkiadó bizottságot s az akadémiát ezennel felhivja. — A bizottság egyhangulag elfogadta ezen inditványt s a részletes terv kidolgozására albizottságot nevezett ki.

— **A magyar földtani társulat** szerdai ülésén jelentékeny számu közönség előtt dr. Hoffmann Károly értekezett a déli Bakony bazaltjairól, kiemelve, hogy ez a legnagyobb bazalt-terület Magyarországon, s ismertetve a különféle helyeken előforduló bazalt-tömegek vegyi alkatrészeit s sajátságait. Utána Dóczy Lajos ismerteté kimeritőn Aradmegye földtani és palaeontologai viszonyait. Végül Popovics Sándor olvasta föl előleges jelentését a „Frusca Gorà“-ban tett állattani gyüjteseiről.

— **A mérnök- és épitész-egylet** szombati szakülésében Hollán Ernő jelenté be Reitter Ferencz elhunytát, megemlékezve a boldogult érdemeiről. Az ülésben Éltető Elek részletesen ismertette a Sachs-féle kőfúrógépet, melyet a Mont-Cenis átfurásánál is alkalmaztak.

— **A nőképző-egylet** vasárnapi estélyén három érdekes fölolvasás volt. Az elsőt Pulszky Ferencz tartotta amerikai élményeiről, tanulságosan s elmésen jellemezve az amerikai demokracziát s a yankee-t, kinek leleményessége bámulatos s munkakedve kifogyhatatlan. Utána Berecz Antal olvasott föl a mágnes hatásáról, sok példával illusztrálva érdekes előadását. Harmadik a fölolvasási asztalnál Erődi Béla volt, ki a török nők társadalmi helyzetét fejtegette. Közönség csak közép számmal volt jelen.

— **Az irók s művészek** társasága, melynek estélyei méltó hirre tettek szert, e hó 30-án ismét rendez estélyt érdekes műsorozattal, melyen alkalmasint Jókai is fog fölolvasást tartani. Ugyanakkor a Liszt-egylet Cherubini egyik karát szándékozik énekelni.

Mi ujság?

— **A „Politikai Ujdonságok“** legutóbbi számával küldtük szét testvérlapjaink: a „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ jövő évi folyamának előfizetési hirdetését, s ugyanaz a „Vasárnapi Ujság“ külön előfizetői számára mai lapunkhoz van mellékelve. Kiadóhivatalunk a megrendelések mielőbbi beküldését kéri, nehogy uj év körül az előfizetések összetorlódása vagy elkésése miatt késedelem álljon be a lapok küldésében.

Ugyanezen előfizetési iv hátlapján olvasható a „Képes Néplap“ előfizetési fölhivása is, a mely lap azt tüzte ki czéljául, hogy népies tartalmával és olcsóságával az olvasási kedvet azokban is fölébreszsze, s az ujságtartást azoknak is lehetővé tegye, a kik eddig hirlapot nem olvastak. A „Képes Néplap“ előfizetési ára egész évre 2 frt s az előfizetések, valamint a Vasárnapi Ujságra, ugy e lapra is, a Franklin-Társulat kiadó-hivatalába (Budapest, egyetem-utcza 4. sz.) küldendők.

— **Királyné** ő felsége, mint a „M. Polgár“ irja, jövő tavaszszal megtekinti a vajda-hunyadi várat, s Kolozsváron át fog visszautazni Budapestre. A királyné eddig még nem volt a Királyhágón túli részekben.

— **A Héderváry-név** melyhez annyi történelmi emlék füződik multunkból, nem fog elenyészni. Ő felsége megengedte, hogy gróf Khuen Károly családneve mellé a „Héderváry“ nevet fölvehesse s czimerét a gróf Viczay család czimerével egyesithesse.

Székely Bertalan: Idill (Ernst Múzeum)

Most hallotta, amint nyílik az ajtó és belép Lizike. Óvatosan és lassan jön: visz valamit. Miska újra ásított és ezt kérdezte:

— Miért hozod te? Miért nem jön Annus?

— Annusnak nem volt kedve, — felelte Lizike és sóhajtott.

— Nem volt kedve? — kérdezte Miska.

— Nem, — felelte Lizike. — Nem is hallgatott reám, olyan durván elutasít mindig, ha csak szólok is hozzá... Hidd el, még nem is köszön, ha lát. Elég szomorú nekem... Hiszen belátom, hogy ideges... De azért mégsem kellene így bánnia sem velem, sem veled.

Annus felállt és nagy léptekkel jött az ajtó felé.

— Mikor mondtam neki, — folytatta panaszos hangon Lizike, — hogy: Annus, szívem, Miska kéri a kávéját, azt mondta: szóljak a lánynak, vagy vigyem be magam, ha tetszik...

— Mit mondtam én?

Csak úgy süvített Annus hangja s bosszúálló angyal módjára állt meg, karbatett kézzel, a küszöbön.

Folytatjuk

Uj Idők 1930. 17. 2

Az erkélyjelenet a „Romeo és Julia"-ból

Shakespeare Romeo és Juliája, a szerelem csodálatos tragédiája, az első Shakespeare-darab, melyet magyar színpadon játszottak. 1839-ben fordította le először *Náray* Antal, „Tek. Ns. Arad, Csanád, Krassó, és Csongrád Vármegyék Táblabírája 'S Több Tekint. Uradalmak' Ügyviselője." Munkáját Budapesten tették közzé „A Magyar Kir. Egyetem Betűivel". Utána *Szász* Károly fordította le, majd *Telekes* Béla. Most *Kosztolányi* Dezső szólaltatta meg magyarul, a *Nemzeti Szinház* megbízásából. Az új fordításból az alábbi részletet közöljük:

(Julia, fönn, egy ablakban megjelenik.)

ROMEO:

De csitt, mi fény nyilal az ablakon?
Ez itt Kelet és Julia a napja! —
Kelj, szép Nap és az irígy holdat öld meg,
Mely már beteg és bútól sápadoz,
Mivel te, a szolgálólánya, szebb vagy.
Ne légy cselédje hát, irígykedik rád.
Az ő avítt-zöld, Vesta-szűz ruháját
Viselje a bolond, de nem te; vesd le.
Ó, itt a hölgyem! Itt az én szerelmem!
Ó, bár tudná, hogy az!
Beszél, de nem hallom szavát: sebaj.
Szeme beszél, majd felelek neki.
Jaj, vakmerő én: nem hozzám beszél:
Az ég két legtündöklőbb csillagának
Tán dolga volt s megkérték, hogy szemével
Csillogjon addig, míg ők visszatérnek.
De hogyha fönn ragyogna a szeme,
A csillag elsápadna fényes arcán,
Mint mécs a napban és szeme az égen,
Úgy égne, hogy minden madárka dallal
Köszöntené s azt hinné, itt a hajnal.
Ni, most lehajtja arcát a kezére!
Ó, bár lehetnék kesztyű a kezén,
Hogy arcához érjek.

JULIA:

Jaj nekem.

ROMEO:

Szól; —
Szólj újra, fényes angyal, mert az éjben
Fejem fölött nekem oly glóriás vagy,
Akár a mennyek szárnyas hírnöke,
A hátra-hulló, megdöbbent halandók
Fehéren-égre-ámuló szemének,
Kik nézik őt, hogy száll egy lusta felhőn
A lég hullámain és elvitorláz.

JULIA:

Ó Romeo, mért vagy te Romeo?
Tagadd meg az atyád, nevét hajítsd el
S ha nem teszed meg, esküdj édesemmé
És nem leszek Capulet én se többé.

ROMEO:

Hallgassam-e vagy szóljak-e neki?

JULIA:

Csak a neved ellenségem, csak az: —
Te önmagad vagy és nem Montague.
Mi az a Montague? Se kéz, se láb,
Se kar, se arc, se más eféle része
Az embereknek. Ó, hát légy te más név!
Mi is a név? Mit rózsának hívunk mi,
Bárhogy nevezzük, éppoly illatos.
Igy, hogyha nem hívnának Romeonak,
E cím híján se volna csorba híred.
Romeo, lökd a porba a neved
S e névért, mely nem a valód tenéked,
Adom magam, fogd.

ROMEO:

Foglak is: szavadnál.
Hívj édesemnek s újra megkeresztelsz.
S így nem leszek már Romeo soha.

JULIA:

Ki vagy te, ki az éjbe burkolózva
Megloptad az én titkomat?

ROMEO:

Nevem
Nem mondhatom meg a számodra, nem.
Utálom a nevem, te drága szentség,
Mert néked ellenséged a nevem.
Ha írva volna, nyomban összetépném.

JULIA:

Nyelvedről a fülem még nem ivott
Száz szót se, mégis ösmerem a hangját:
Te Romeo vagy, te egy Montague vagy.

ROMEO:

Egyik se, édes, hogyha nem óhajtod.

JULIA:

Hogy jössz be hozzánk, mondd nekem s miért?
A fal magas, megmászni is nehéz
S halál e hely — hiszen tudod, ki vagy —
Ha rokonaim rád találnak itt.

ROMEO:

Szerelmem könnyű szárnyán szálltam által:
Kőgát sosem riasztja a szerelmet,
Mit megtehet, meri is a szerelem,
Nem szeghetik utam rokonaid.

JULIA:

De hogyha észrevesznek itt, megölnek.

ROMEO:

Jaj több veszély van a te két szemedben,
Mint husz kardjukban: nézz reám szelíden
S nem árt nekem ádázkodó dühük.

JULIA:

Jaj, a világért meg ne lássanak.

ROMEO:

Az éj palástja eltakar előlük
S ha nem szeretsz, hadd öljenek meg ők.
Inkább halok meg gyűlölségük által,
Mint hogy szerelmed nélkül haldokoljak.

JULIA:

De mondd, e helyre kicsoda vezérelt?

ROMEO:

Szerelmem. Az unszolt keresni téged,
Adott tanácsot s én neki szemet.
Én nem vagyok hajós, de bárha volnék
Oly messze, mint a tengermosta partfok,
Ily áruért bizonnyal utrakelnék.

JULIA:

Az arcomon az éj álarca, látod,
Másképp leányos pír kendőzné arcom,
Azért, amit ma éjjel elkotyogtam.
Az illem — ó, — az illem azt kívánná,
Hogy visszaszívjam: ámde félre illem!
Szeretsz-e? Majd így szólsz, — tudom: —
„szeretlek!"
S bízom szavadban, ámde mégsem esküdj,
Mert a szerelmeseknek hitszegésén
Jupiter is kacag. Ó, Romeo,
Valld meg nekem nyiltan, szeretsz-e, kedves:
Ha azt hiszed, hogy könnyen kapsz meg
engem,
Morcoskodom, nemet mondok kacéran,
Hogy udvarolj; másképp nem, a világért.
Szép Montague, lásd, lágy vagyok, nagyon
S azt véled így, hogy könnyűvérű voltam,
De bízz te bennem, hűbb leszek tehozzád,

UJ IDŐK SZERKESZTI: HERCZEG FERENC

Budapest, 1926. február 7.
XXXII. évfolyam. 6. szám.

Tanulmány. Székely Bertalan festménye

Kiadóhivatal Budapest, VI., Andrássy-út 16. sz.

Ára 7000 kor.

AZ UJ IDŐK NAGY KEDVEZMÉNYE!

Kitünő könyvek, szép kiállitásban

200.000 koronás bolti ártól kezdődően hathavi részletfizetésre!
400.000 koronás bolti ártól 10 havi részletfizetésre!

A világirodalom gyöngyei:

15 regény, 16 kötetbe kötve, aranyozott, diszes kötésben. Ára 1,200.000 kor.

Hall Caine: A tékozló fiu
Rider Haggard: Ő (She)
J. C. Heer: A havasok ura
Williamson: Az ördög sipja
Surányi Miklós: A nápolyi asszony I—II. kötet
Gyp: Napoleonette
Jack London: Farkasvér
Lagerlőf: A császár
Orczy Emma bárónő: A vörös Pimpernel
A. Fielding: A rejtély
Rider Haggard: Ayesha visszatér
Richard Voss: Királyi dráma
Szomaházy István: Meseváros
Sudermann: A róka-ut
Rider Haggard: Salamon király kincse

Surányi Miklós munkái

9 regény, 10 kötetbe kötve, egész vászonkötésben, dús aranyozással

Kain és Abel
A mindenható asszony
Szenthegy
Kantate
A nápolyi asszony
Két kötetben
A trianoni páva
Floriche
A mester
Domoszlay

Ára 800.000 korona

A világirodalom egyik legérdekesebb regénye

Dumas: Gróf Monte Cristo

4 kötetben, 1686 oldal, ára diszkötésben 455.000 korona.

Folytatása a

Világ ura

Szintén 4 kötetes regény, ára diszkötésben 245.000 korona.

Romain Rolland

Jean Christophe

Regényciklus 10 kötetben. 5 kötetbe kötve.

A hajnal
A virradat
Az ifjú
A lázadás
Piaci vásár
Antoinette
A ház
A barátnők
Az égő csipkebokor
Az uj nap

Az 5 kötet ára diszes félvászonkötésben 805.000 korona.

Courths-Mahler regényei:

Ára elegáns, izléses kötésben 2.500,000 korona.

A tengerszem tükre 8.—
Anyai szív 7.—
A látszat csal 8.50
A bükkös mélyén 7.—
A fogadott lány 7.—
Szeretlek 7.—
Csillagok felé 8.—
Lolo hercegnő 7.—
Warnstetten Lena 7 50
Bocsáss meg Lóri 7.—
Piros rózsák 8.—
Végzet 8.—
A konzul felesége 7.—
Éva 7 —
Az ő felesége 7.—
Liselotte házassága 7. –
A fejedelemasszony nyakéke 9.—
Bettina asszony fiai 8.—
A szép miss Lilian 8.—
A kertészék Katója 7.—
Az ő gyermeke 7.—
Diana 7.—
Két asszony 9.—
A szép ismeretlen 6.—
Akarom! 6.—
Becsületbeli adósság 6.50
Téved az ember 6 50
Griseldis 8.—
Egy asszony, két férfi 9.—
A három Randolf-leány 9.—
A herceg szerelme 8.—
A munka nemesit 7.—
Tiltott szerelem 9.—
Örök hüség 8.—
A glossowi dráma 8.50
Szent hazugság 7.—
Vergődő szivek 7.—
A szerelem diadala 7.50
Egy asszony, akit nem szeretnek 7.—
Retzbach urnője 8.50
Mitvétettem ellened? 8.50
Hütlen volt? 6.—
Tied vagyok! 9.50
O, ifju királynőm 8.—
Ki vagy? 8.—
Kriszta küldetése 8.—
Az ausztráliai 8.—

Egyes kötetek külön is megrendelhetők, az alapárak szorzószáma: 7000

Croker regényei:

Ára diszes, egyöntetű kötésben 1.060,000 korona.

Hamupipőke
Angelika
A másik
A vándormadár
Bégum kincse
Az erdő gyermekei
Az ő családja
Balmaine kisasszony
Barrington Diana
Falu szépe
Két férfi
Mary
Kevély Katalin
A szép Neville kisasszony
Jogos büszkeség
Lismoyle
Női diplomata

Glyn regényei:

Halcione
Sphinx
Három hét
Guinevere szerelme
A boldogság felé
Ő tudja miért!

6 regény ára szép egyöntetü kötésben 300,000 korona.

Marlitt regényei:

A vén kisasszony titka
Bagolyvár
Gránátköves asszony
Aranyos Erzsike
Pusztai királykisasszony
Schilling-ház
Második feleség
Gizella grófnő
Tisztartóék szolgálója
A kereskedelmi tanácsos házánál

A tiz regény ára egyöntetü, diszes kötésben 650,000 korona.

Ohnet regényei:

A bánya
Lise Fleuron
A vasgyáros
Pierre lelke
Sarah grófnő
Az örvény fenekén
A Croix-Mort grófnők

A hét regény ára egyöntetü, diszes kötésben 525,000 korona,

Shakespeare összes művei

I—III. kötet diszkötésben

ára 875.000 korona.

Megrendelési szelvény a boritók 4. oldalán.

Dürk festménye.

1855.

Fénykép után.

1867.

A királyné fejével intett.

Ezentúl velem csak magyar nyelven beszélt.

Szóba jött, hogy idegennek nehéz megtanulni a magyar nyelvet.

— Én azt nem tapasztaltam, — szólt a királyné, — csak kedv kell a tanuláshoz.

— Bámulatos, — mondám, — minő magyaros Felséged kiejtése.

— Ezt Idának köszönhetem; aztán nagyon jeles nyelvmesterem van, talán ismeri, Dr. Falk.

— Személyesen nem ismerem, de tudom, hogy ő a legkedveltebb magyar publicisták egyike.

— Hát ismeri Zichynét és Károlyinét? mindkettő erdélyi.

— Gyermekkoromban ismertem őket; az erdélyi arisztokráczia Kolozsvártt úgyszólván egy nagy családot képezett; családi ünnepen, névnapokon mindnyájan összejöttek, a szülők és a gyermekek, és együtt mulattak.

— Hallottam, milyen szép patriarkhális viszonyok uralkodtak egykor Erdélyben; azt is hallottam, hogy az erdélyi hölgyek beszélnek legszebben magyarúl.

— Az igaz, — feleltem, — hogy legzengzetesebben hangzik a szó a szép erdélyi nők ajkán, de olykor talán hibásan beszélnek; azonban kiejtésük egészen magyaros, míg a magyarországi urak és hölgyek egy nem magyaros, úgynevezett arisztokratikus *accent*-nal bírnak.

— Értem, — vágott közbe a királyné, — ez az *a* betű kiejtésében észrevehető; ott is *a*-t mondanak, hol *á*-t kellene mondani; arra én nagyon ügyelek; még azt is kerülöm, hogy ne mondjak *o*-t *a* helyett és megfordítva.

— Ez, — jegyeztem meg, — az erdélyieknél is gyakran megesik; ez nem hangzik magyar fülnek, mint idegen accent.

— Rég vágyom — szólt a királyné — Erdélyt látni, de eddig nem lehetett.

— Pedig Felségedet ott a magyarok nagy lelkesedéssel fogadnák. Volt a század elején egy magyar királyné Erdélyben: Auguszta császárné és királyné Ferencz császár és királylyal együtt. Még most is emlegetik Auguszta Ő Felségét és beszélik a magyarok iránt tanusított rokonszenvét.

E perczben észrevettem, hogy Königseggné az egyik apácza felé hajlik s azt sugja: «was sagt er?» Az apácza fejével és kezével int, mintha mondaná, hogy nem ért magyarul.

Kayser rajza.

1862.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ARCZKÉPEI.
(Ernst Lajos gyűjteményéből.)

Erzsébet királyné.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ UDVARHÖLGYEI KÖRÉBEN. (1882.)

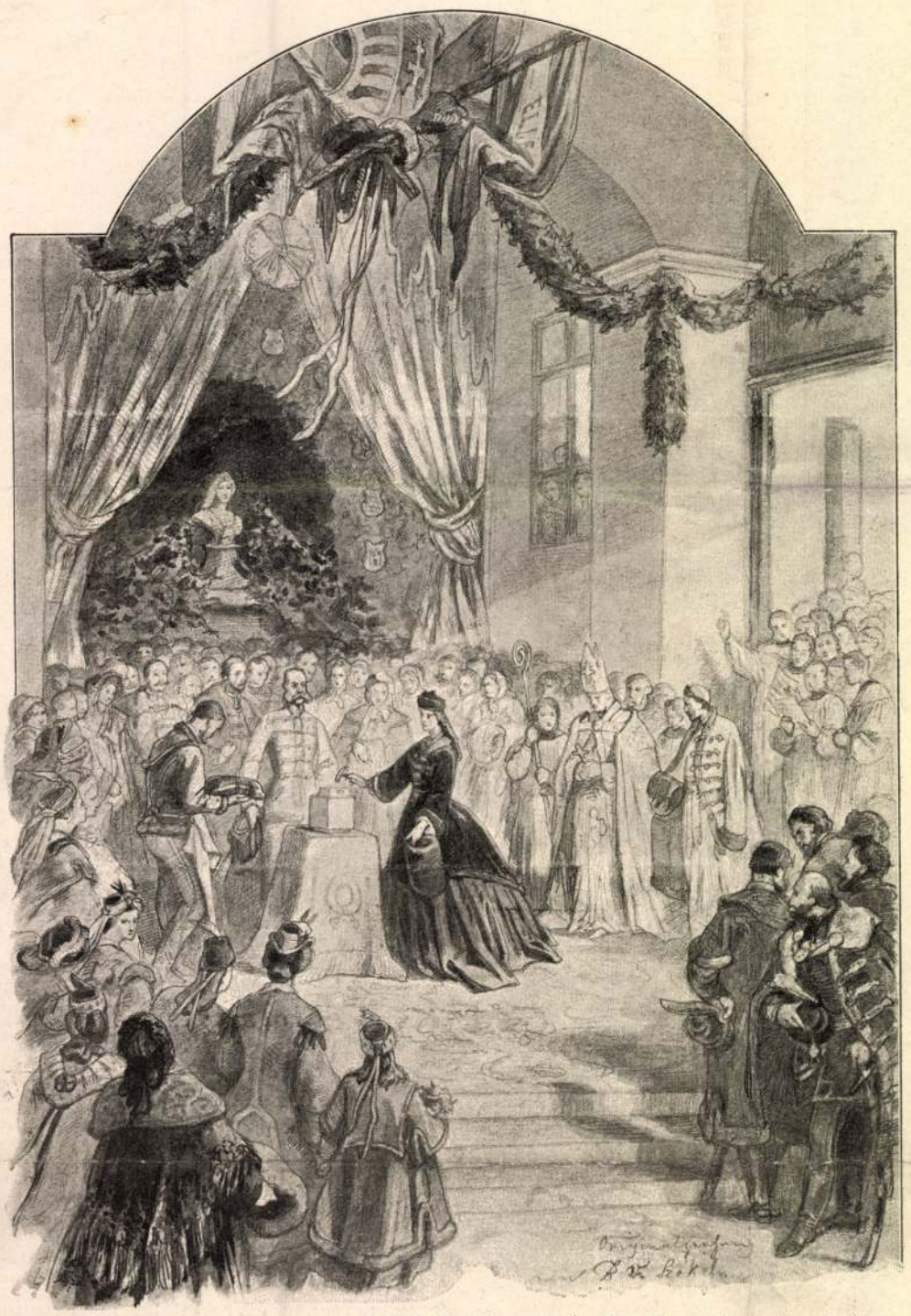

Székely Bertalan egykorú vázlata Ernst Lajos gyüjteményében.

A KIRÁLYNÉ A PESTI ERZSÉBET-SZEGÉNYHÁZ ZÁRKÖVÉNEK LETÉTELÉNÉL, 1866 FEBR. 26-ÁN.

— Ha Felséged megengedi, — kezdém újra, — elmondom Auguszta Ő Felségéről azt, a mit mai napig is beszélnek róla Erdélyben.

— Kérem, nagyon kérem.

— Auguszta császárnénak bemutattak a többek közt egy öreg magyar grófnét; a főudvarmesterné e szavakkal kisérte a bemutatást; a grófné nagyon sajnálja, hogy nem tud németül.

— Az, — felelt Auguszta császárné, — a grófnét ne genirozza; az volna szégyen, ha nem tudna magyarul.

A királyné mosolygott.

— Ilyen eset, — mondá, — most nem fordulhat elő. A viszontlátásra. Fejével intett nekem és eltávozott.

Gróf Königseggné követte a királynét; a grófné az ajtóból visszanézett reám s tekintete elárulta haragját.

Alig hogy félórát egyedül voltam, belépett hozzám az első apácza.

— Szabad tudnom, — szólt nyájasan, — mit beszélt a hadnagy úr Auguszta császárnéról; a főudvarmesterné szeretné tudni.

Ismételtem az apáczának a történetet.

— Jaj, — szólt az apácza, — ezt nem mondhatom el a grófnénak, mert ezért megneheztel a hadnagy úrra.

— Az nekem mindegy; én mindenek előtt magyar vagyok; a mit a királyné helyesel, azt a főudvarmesterné is meghallgathatja — harag nélkül.

Deczember felé feloszlatták a kórházat és a királyné újra meglátogatott — utoljára — mindnyájunkat.

Ez alkalommal Königseggné nem volt jelen, csak a két apácza, a látogatásnál; a királyné szóba hozta előttem a magyar költőket s azt kérdezte, melyik költőnek tetszenek nekem legjobban a költeményei?

— Petőfi — feleltem — a kedvencz költőm.

— Hát Vörösmarty? — kérdezte a királyné.

— Én azt hiszem, — feleltem, — hogy ez iz-lés dolga; Vörösmartyt Lamartine-hoz hasonlítom és Petőfit Béranger-hoz. Vörösmarty nagy talentum, Petőfi meg genie.

— Ismeri a német költőket?

— Ismerem Felség, és Heine költeményeit mindenek fölébe helyezem; szebbet soha senki sem irt, mint ő.

A királyné mosolygott.

— Petőfit — mondá — még nem ismerem eléggé; a télen majd figyelmesen fogom olvasni. Sorsa engem végtelen érdekel; egy legendaszerű alak; ő nemcsak harczra buzdította honfitársait, de egyszersmind maga is sikra szállt elveiért. A ki elveiért kész meghalni, az megérdemli, hogy tiszteljük mint hőst.

A királyné eltávozott s én így szóltam magamban:

«Ilyen magyar királyné még nem volt, mióta Magyarország fennáll.»

Egy régi katona.

A KIRÁLYNÉ MINT ANYA.

Régi emlékem ez a kép. Bécsi művész, Kriehuber festette: Erzsébet királyné, Gizella leányával és Rudolf újszülöttével. Az egyik gyermek még, a másik csecsemő. Rudolf főherczeg kereszteltetésekor csinálták a magyarok e név betűiből az anagrammát: «Fordul», s valóban akkor *fordult* meg Magyarország sorsa.

Visszaemlékezem róla arra a szivemből kitörülhetlen képre, a midőn Felséges Asszonyunk kegyesen fogadott a budai várban, hogy akkor legújabb regényemet, a «Szerelem bolondjait», melyet Neki ajánlottam, személyesen átadhassam.

Az elfogadás végén így szólt hozzám a Királyné: «Várjon ön, megmutatom önnek a kis leányomat», s azzal kinyitva a mellékajtót, beszólitá a magyar dajkát, ki csipkés pólában ringatta a kis királyleányt, Mária Valériát. — Erzsébet királyné a dajka kezéből karjaira vette a mosolygó kis gyermeket s arczához emelte. Óh, mily isteni szép volt ebben a pillanatban!

Ez a pillanat volt életemnek legszebb jutalma.

Jókai Mór.

V.U. 1898.38. 12.

Székely Bertalan egykorú vázlata Ernst Lajos gyüjteményében.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ MEGÉRKEZÉSE A BUDAVÁRI FŐTEMPLOMHOZ A KORONÁZÁSKOR.

meg a bécsi ujságok, egyrészük dicséri, másrészük ócsárolja az előadó művészeket. A kiállítás díszét azonban méltányolják.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

Turista-egyesületek gyűlése. Az ország termé szeti szépségeinek fölkeresésére, a néprajzi sajátságok megismerésére alakult egyesületek közül aug. 30-ikán az *Erdélyi Kárpát-egyesület* Brassóban, a most alakult *Országos Magyar Kárpát-egyesület* pedig a Herkulesfürdőben tartott közgyűlést.

Az *Erdélyi Kárpát-egyesület* közgyűlésének tagjai augusztus 29-ikén érkeztek *Brassóba*, köztük sokan Budapestről is. A brassói magyarság szíves üdvözlése fogadta őket a vasútnál és gróf *Lázár* István főispán mondott köszöntő beszédet. Báró *Feilitzsch* Artur képviselő, az egyesület elnöke válaszolt, méltatván a brassói magyarság nemzeti hivatását. A vendégek elszállásolása után fölmentek Czenkre a milleniumi emlékhez, ott koszorúkat helyeztek el. Este a Czenktetőt kivilágították. A szinházban hangverseny volt. Az augusztus 30-ikán tartott közgyűlésre *Wlassics* Gyula és *Darányi* Ignácz miniszterek is küldtek üdvözlő táviratot, valamint külföldi turista egyesületek. A közgyűlés elhatározta *József Ágost* főherczeg védnök és a magukat képviseltető miniszterek üdvözlését. *Radnóti* Dezső főtitkár tartalmas jelentését elismeréssel tudomásúl vették. Elfogadták a pénztári számadásokat és a költségvetést. A tisztújítás során tiszteleti tagnak *Sándor* János főispánt, új alelnököknek gróf *Teleki* Lászlót és dr. *Zakariás* Jánost választották meg.

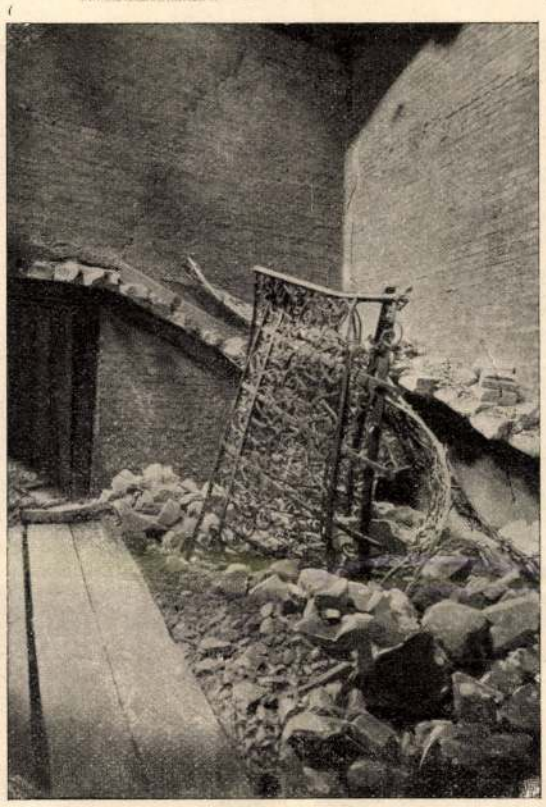

A lépcsőház földszinti része.

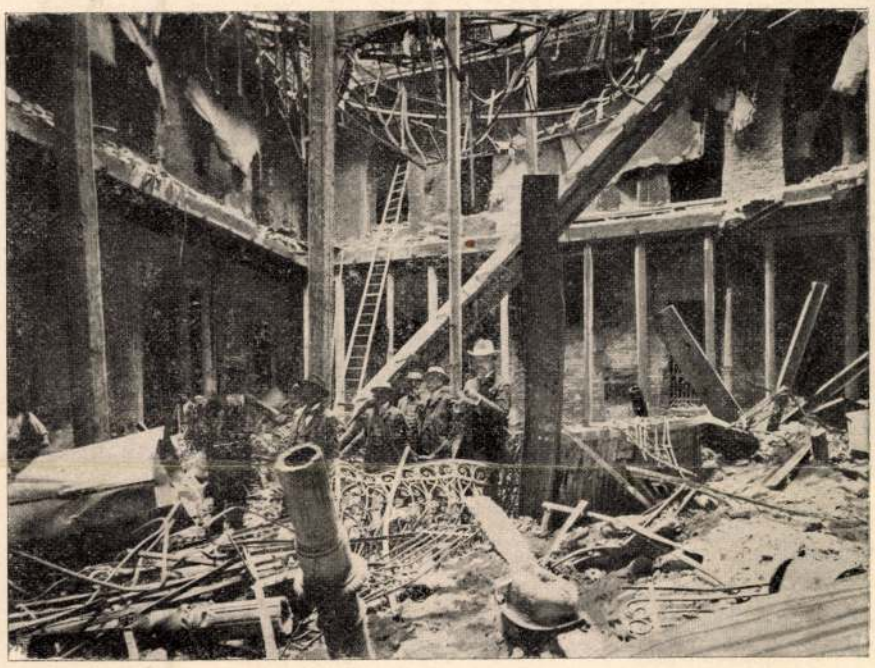

Az udvar, a hol a nagy árucsarnok volt.

A negyedik emeleti szoba, a melynek ablakából leugráltak.

KÉPEK A «PÁRISI ÁRUHÁZ» ROMJAIBÓL. — Szeptember 2-án fölvett fényképek.

Az *Országos Magyar Kárpát-Egyesület* aug. 30-iki szervezkedő közgyűlésére a Herkulesfürdőbe érkezett tagok előbb az Al-Duna vidékét látogatták meg. Mintegy ezren gyültek össze. A közgyűlés elhatározta, hogy a Herkulesfürdőn osztályt szervez, a Csernavölgyön összeköttetést létesít a hegymászó idegeneknek a Retyezát-havasra, Petrozsényen és Szurdukvölgyön át Románia határáig. A közgyűlés után kirándulásokat tettek Erdélybe.

A mintarajziskola új igazgatója. A hivatalos lap szeptember 2-ikán közölte, hogy a király *Székely* Bertalan festőművész tanárt az Országos Mintarajziskola és Rajztanárképző igazgatójává nevezte ki. A hazai képzőművészeti oktatásban oly fontos hely *Keleti* Gusztáv halálával üresedett meg. *Székely* Bertalan, a jeles történelmi festő, kezdet óta tanára az intézetnek. Nemcsak legjelesebb művészeink egyike, hanem nagy ismereteivel és sokoldalú műveltségével legkiválóbb tudósaink közé tartozik. A művészi képzésre nézve nagy jelentőségű, hogy Székely vezeti azt az intézetet, mely festőket és az ország iskolái számára rajztanárokat nevel.

MI UJSÁG?

Szeptember. Budapesten valóságos új esztendő kezdete ez a hónap felfrissült életével. A nyaralók, a fürdőzők szeptember első napjára megérkeznek, akármily szép is az ősz. A gyermekeknek iskolába kell menni. A beíratás pedig nem kis feladat, a nagy városban, a hol még mindig nincs elég iskola. A Budapest közelében levő sváb falvak — sok fővárosinak kedvelt nyaralóhelyei — augusztus végén egyszerre csak megüresednek a vendégektől és a sváb gazda ismét beköltözik szobájába a padlásról, a fészerből, vagy a tehénistállóból. A Tátrából, a Balaton mellékéről is tömegesen utaznak vissza. A gyermekek kedvéért mentek falúzni, nyaralni, most pedig az iskola miatt kell visszajönni. Messziről is hozzák a szülők a jövendő reménységeit gimnázistának, reálistának. Az egyetemi polgárok is minden irányból érkeznek. Augusztus utolsó napjaiban a hosszú vasúti vonatok szinte csupa ifjuságot hoznak ezer számra. A lakásoknak nyáron bezárt ablakai egyszerre csak fölnyílnak, mintha a házak kinyitnák bezárt szemeiket. Az utczák megelevenednek, zajongnak. Az üzletek forgalma fellendül. A ki visszaérkezett, a ki felutazott fiacskájával, leányával, az mind az utczán jelenik meg először, kivált ily szép időben s a távol voltak is rendesen először az utczán találkoznak. Szeptember elsején aztán megkezdődik az iskolák ostroma, papával, mamával és a nebulókkal. Ez bizony izgalmas nap, kivált ha a gyerek középiskolába akar bejutni. Az idén az anyakönyvi hivataloknak is kijutott az ostromból. Most érkezett el az idő, hogy az elemi iskolába menőknek az anyakönyvvezetők is állítnak már ki születési bizonyitványt. Eddig ilyesmiért a lelkészi hivatalokra kellett menni. Az anyakönyvi hivatalokhoz rendőröket kellett állítani, olyan nagy volt a tolongás. Az egyetem ifjúsága, kivált a «gólya», büszkén viszi kezében az indexet és az összehajtogatott, karok szerint más-más szinű ívet. A kis elemi tanuló is kérkedik az ábéczés könyvével. Az útczán hordárok viszik a hirdető táblákat: «Iskolai könyvek». A könyvkereskedéseknek nincs is egész esztendőben oly jó napjuk, mint most, mikor az iskolai könyveket szerzik be. Így kezd pezsdűlni szeptemberben a fővárosi élet.

A király szeptember 3-ikán este Budapestre érkezett. Szeptember 9-ikéig marad itt, akkor Bécsbe utazik, hogy Erzsébet királyné halálának évforduló napján jelen legyen a gyász-istentiszteleten. Ő Felsége megérkezésével megkezdődnek a királyi palotában az újabb kihallgatások a válság ügyében. Az országgyűlési pártok tagjainak nagy része a vidékről visszajött a fővárosba s a szűkebb körű bizalmas tanácskozások megindúltak. A király megérkezésekor még csak annyi volt bizonyos, hogy szeptember 4-ikén gróf Khuen-Héderváry miniszterelnököt fogadja Ő Felsége, a ki ekkor tette meg az előterjesztéseket, hogy a király a döntés előtt mely politikusok véleményét hallgassa meg. A miniszterelnökön kivűl az első napon gróf *Andrássy* Gyula, *Hieronymi* Károly és gróf *Tisza* István voltak kihallgatáson a királynál.

A Maros-völgyi hadgyakorlatokra szeptember 3-ikán reggel hat órakor érkezett meg *Ferencz Ferdinánd* trónörökös főherczeg *Lippára*. A környékből összegyűlt a lakosság, Temesmegye hatósága, *Molnár* Viktor főispán üdvözölte a főherczeget, kit mint a király képviselőjét fogadtak.

A főherczeg vasúton *Alliosra* utazott, hol a tábornoki kar várakozott. Ő Fensége itt lóra ült és a hadgyakorlatok színhelyére utazott, s végig nézett egy lovassági csatát. Tíz óra után kocsin hajtatott főhadiszállására, a *temes-ujfalusi* kastélyba. Az ide vezető úton a lakosság összegyűlt tömege üdvözölte. A kastélynál a házigazda, gróf Zselénszky Róbert fogadta fejedelmi vendégét. Ott voltak a megyei tisztviselők is, kik közül a főherczeg többekkel beszélgetett. Délben udvari ebéd volt. A hadgyakorlatokról a királynak sűrűn küldenek távirati jelentéseket.

Az angol király Bécsben. VII. Edvárd király bécsi látogatása ünnepélyes hangulatban tartotta az osztrák császárvárost augusztus utolsó napjától szeptember 3-ikáig. Edvárd király Marienbadból ment Bécsbe, hová augusztus 31-ikén délután érkezett meg. A látogatásnak mind barátságos és ünnepélyes jellegéről, mind politikai jelentőségéről sokat lehet olvasni az angol lapokban is, melyek a legnagyobb tisztelettel szólnak Ferencz József Ő Felségéről.

Bécs városát ezúttal először látogatta meg uralkodó angol király. *VII. Edvárd* király trónörökös korában többször volt ott, valamint Budapesten is. Megérkezésekor a király és az uralkodó család több tagja fogadták. A földiszített utczákon is nagy tömegek üdvözölték. A császári Burgban történt ünnepélyes fogadásnál, valamint az udvari ebédnél jelen volt gróf Khuen-Héderváry is a magyar kormány képviseletében. A két uralkodó az ebédnél felköszöntötte egymást és a legmelegebben hangoztatták a köztük fennálló barátsagot s a béke megóvására való törekvést. Az angol király felköszöntőjében tudatta, hogy Ferencz József Ő Felségét hadserege tábornagyává nevezte ki. Ugyanez a szíves hang szólalt meg az angol követségen szeptember elsején tartott reggelin is. Szeptember 2-ikán a két uralkodó Lobaura utazott vadaszni. Visszatérve Schönbrunnban családi ebéd volt. Az angol király

Az iparcsarnok.

Részlet a kiállításból az iparcsarnokkal szemben.

A pozsonyi «Izabella háziipar-egylet» kiállítása

Faragványos ágy az árvai uradalomból, népies faragványok és nyitramegyei népviseletek.

A ZSOLNAI KIÁLLÍTÁSBÓL.

látogatásokat tett a főherczegnőknél. Este pedig királyunkkal a Burg-szinház előadását nézte meg, majd az angol követség palotájába hajtatott s onnan a bécsi jockey-klubba ment, melynek rég idő óta tagja. *Edvárd* király szeptember 3-án délelőtt 10 órakor utazott el Bécsből. A pályaudvaron megjelentek a király és a főherczegek, valamint az angol nagykövetség személyzete. A két uralkodó barátságosan kézszorítással, öleléssel és csókkal búcsúzott el egymástól. A mi királyunk aztán Budapestre sietett.

Vilmos császár Berlinből Oderbergen keresztül jön Magyarországba, hogy Frigyes főherczeg *béllyei* uradalmán vadászszon. Bécsben királyunknál a vadászat után tesz látogatást. A német császár szeptember 12-ikén éjfélkor érkezik Mohácsra, ott nyomban hajóra száll és Béllyére megy Frigyes főherczeg birtokára vadászni. A vadászatok 17-ikéig tartanak. A császár 17 ikén este Bécsbe utazik, a hol két napot tölt.

Deák Ferencz századik születésnapja. *Wlassics* közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy október 17-ikét, mint Deák Ferencz születésének századik évfordulóját, minden iskolában megünnepeljék. *Budapest* fővárosa is ünnepélyt rendez e napon és az ekkor elszavalandó ódára száz aranyat tűzött ki. A pályamüveket a Kisfaludy-Társasághoz kellett beküldeni, a hova a kitűzött határidőig, aug. 31-ikéig 46 pályamű érkezett. A biráló bizottság tagjai: *Gyulai* Pál, *Alexander* Bernát és *Kozma* Andor. A pályázatot még ebben a hónapban eldöntik.

Az egyetemek iskolai éve. Szeptember elsején a budapesti egyetemeken az új rektorok elfoglalták helyöket. A *tudomány-egyetemen* dr. *Heinrich* Gusztáv rektor, miniszteri tanácsos, kit a tisztviselői kar üdvözölt, a *müegyetemen Hauszmann* Alajos épitész-tanár vette át a kormányzást.

Kitüntetéssel vizsgázott egyetemi hallgatók. A közoktatásügyi miniszterium most megjelent «Hivatalos Közlöny»-ében ezúttal másodszor közli azoknak az egyetemi, műegyetemi és jogakadémiai hallgatóknak névsorát, a kik vizsgálataikat az elmult iskolaévben kitüntetéssel tették le. Az elmúlt iskolaévben két egyetemen, a műegyetemen és tiz jogakadémián összesen 530 egyetemi hallgató tette le vizsgálatát kitüntetéssel. Ebből a nagy számból majdnem a felerész nem a legnépesebb budapesti, hanem a kolozsvári egyetemre esik. Míg ugyanis Kolozsvárott 223, addig Budapesten csak 172 vizsgálatot kisért kitüntetés.

A kitüntetéssel vizsgázottak névsorában van: *Khuen-Héderváry* Sándor gróf, a miniszterelnök fia, a ki az államtudományi vizsgálatot tette le Budapesten, ifj. *Mikszáth* Kálmán és ifj. *Wlassics* Gyula, a kik az első alapvizsgálatukon tüntek ki Budapesten, *Genersich* Margit kisasszony, a ki második és harmadik orvosgyakorlati szigorlatát tette le kitüntetéssel, *Győri* Bella és *Markbreiter* Irén, a kik szintén az orvosgyakorlati szigorlatokon tűntek ki.

A kassai Rákóczi-kiállítást nagy érdeklődés közt látogatják folyton. Julius 25-ikén nyílt meg s egy hónap alatt 15,000 fizető látogatója volt. A Tátrában időző poroszok, lengyelek, angolok is megtekintették. A kiállítás szeptember 20-ikáig marad nyitva.

Egy magyar ifjú találmánya. Az utóbbi napokban hazai és külföldi lapokban sokat lehetett olvasni *Csányi* Henrik találmányáról, ki a most még mindig sok technikai nehézséggel és költséggel járó villamosság előállítására igen erős új galván-elemet talált föl, mely a villamosságot nemcsak olcsóbbá, hanem sokkal könnyebben és több czélra alkalmazhatóvá teszi s nagy változásokat eszközölhet a technika terén. Ha a gyakorlat is oly mértékben fogja a találmányt igazolni, mint az eddigi kisérletek után várni lehet, akkor ennek kiszámíthatatlan hatása lesz különösen a közlekedés, a gépészet és világítás terén, az ifjú magyar neve pedig egyszerre a híres feltalálók közé emelkedik.

A találmány bemutatására a magyar «Feltalálók országos egyesülete» szeptember 12-ikén rendkívüli közgyűlést tart és Csányit tiszteleti taggá akarja megválasztani. A bécsi lapok, mihelyt Csányi találmányával komolyan foglalkoztak a külföldi tudományos körök, rögtön azzal álltak elő, hogy Csányi voltaképen osztrák, igazi neve Csasznek. Erre Csányi nyilatkozott egy budapesti lapban, hogy ő régi magyar családból származik, soha sem hivták Csaszneknak. Unokaöcscse Csányi Lászlónak, kit 1849-ben agyonlőttek a pesti Ujépületben. Csányi Henrik most 23 éves, Budapesten született, a hol atyja vasöntő munkás volt a Ganzgyárban. Az ifjú Csányi — kinek egykor vagyonos családja elszegényedett, — csak nehány elemi osztályt végzett, azután géplakatos inas lett, majd több bel- és külföldi gyárban dolgozott, miközben magánszorgalomból beható ismereteket szerzett a vegytanban s elektrotechnikában. Két évvel ezelőtt felhagyván a gyári munkával, az abaujmegyei Felső-Dobsára vonúlt leendő sógora, dr. Bárczay Gábor kastélyába, hol laboratoriumában találmányán dolgozott, mígnem az mostani tökéletességét elérte.

Házasság. *Török* Artur, m. kir. államvasuti mérnök szeptember 2-ikán tartotta esküvőjét *Pisztóry* Irénnel, dr. Pisztóry Mór kolozsvári egyetemi tanár leányával.

A tengeren felrobbant magyar hajó. A Magyar Keleti Tengerhajózási Részvénytársulat budapesti igazgatósága szeptember 2-ikán azt az értesítést kapta, hogy egyik szép hajója, a «*Vaskapu*», mely a Fekete-tengeren Galacz és Konstantinápoly között járt, *Burgas* bolgár kikötő közelében előrészén felrobbant s többen ott lelték halálukat.

A szerencsétlenség éjfélkor történt, a robbanás után a hajó még tovább ment, mígnem Burgas előtt homok-zátonyra jutott. Oda vesztek: *Lettis* kapitány, *Deszkovics* és *Persich* hajótisztek. A hajó legénységéből is eltűnt hat ember. Megmenekültek-e vagy ott vesztek, még az első hi-

vállalta magára, Eperjes városa a díszítéssel foglalkozó növendékeket látta vendégeiül.

A restaurálás költségei így annyira megoszlottak, hogy az épület tulajdonosa és hivatalos köreink egyaránt alig érezték meg.

A mult nyáron véghezvitt munkáról Gróh István a „Magyar Iparművészet" ezidei évfolyamában maga számolt be. Díszítésének tervezeteiből is bemutat e cikke kapcsán részleteket. Az első dolog, ami a Rákóczi-ház új díszítésénél szemünkbe ötlik, a díszítés motivumainak modern volta, mely ezeket a párkányokat újból mellőzni kezdő modern épületeink díszítésére is alkalmassá teszi. Gróh régi eperjesi épületekről leste el motivumait s csak a díszítéssel járó sajátos körülmények hatása alatt váltak ezek öntudatosan dolgozó művészi keze alatt egészen modern színűekké. Az eperjesi Rákóczi-ház díszítését ugyanis nagyon rövid idő alatt kellett a növendékeknek befejezniök. Ennek megfelelően Gróh István is kerülte a részletezést, amely régi sgraffito emlékeinknek oly sajátos varázst kölcsönöz, anélkül, hogy ezek mesterei gondos részletezésükkel a stilszerűség ellen vétettek volna. Már a XVI. századbeli olasz mesterek is vétettek ez ellen, akik a ránk maradt emlékek után ítélve, plasztikus hatás tekintetében kezdettől fogva a kőarchitekturával s a korukbeli festészettel igyekeztek versenyezni. Ugyanebbe a hibába estek a sgraffitó technika modern mesterei; Budapesten a mintarajziskola épülete s az Andrássy-út körterén az egyik palota a példa erre. E pompás technikájú sgraffitó díszítéseknek nem kisebb művészeink voltak mesterei, mint Rauscher Lajos és Székely Bertalan. Az alakos motivumok nagy arányai, az ornamentális részek bravuros árnyalása a monumentális falkép-festőre, illetve a rézkarc mesterére vall. Ha e sgraffito homlokzatok, nem is mondhatók stilszerűeknek gáncs mestereiket annál kevésbbé értheti, mert mindkét homlokzat díszítése még a mult század hetvenes éveiből való, amikor a művészet mai evangéliumát kontinensünkön még nem ismerték.

A modern felfogáshoz stilszerűségüknél fogva jóval közelebb állanak régi sgraffito emlékeink, amelyek motivumainak zömét könnyű az olasz, kis mértékben a német renaissance ékítő elemeire visszavezetni. Alkalmazásuk módja azonban egészen eredeti s a XVII. században maguk a motivumok is mind nagyobb számmal válnak eredetiekké.

Sajnos, sgraffito emlékeink kimerítően részletes ismertetésével még nem rendelkezünk. Maga Gróh István is csak az eperjesi Rákóczi-ház restaurálása után kezdett ezekkel behatóbban megismerkedni. Tanulmányainak eredménye egy másik felsőmagyarországi renaissance épületünk restaurálási terve, amelynek elkészítésével, az első ilynemű rekonstruálás sikerének hirére, Csáky Vidor gróf, az egyik lőcsei Thurzóház tulajdonosa bízta meg. Ez emlékünk az eperjesi Rákóczi-háznak mindenképen méltó párja, csak valamivel régibb ennél. Sgraffitóit még a mult század elején vakolták be. Sajátságosan fantasztikus ormai csúcsán még ott vannak a cifrázott szélű régi vasbádog-zászlócskák, a vakolat alatt, helylyel-közzel még a régi sgraffito díszítés is lappang. Ennek motivumait, Szepes vármegye egyéb ilynemű emlékeinek ékítő elemeivel kiegészítve, használja föl Gróh István az általa újonnan, de a régiek szellemében tervezett sgraffito homlokzaton, amelynek hófehér ékítményeit vörhenyesbarna alapra szánta s mérsékelt aranyozással fogja kiemelni.

A lőcsei Thurzó ház új sgraffito díszítése a nyár végével készül el. Esztendőre a sárosmegyei Fricsi-kastély rekonstruálása kerül sorra, amelyet mai tulajdonosa: Ghyllányi Imre báró szintén a maga költségén óhajt helyreállíttatni. Felvidéki lapok közleményeinek a bizonysága szerint városaink körében is egyre növekedik az érdeklődés a birtokukban levő felsőmagyarországi renaissance emlékek fentartása iránt s így alighanem kilátásunk lehet arra, hogy Késmárk és Poprád, de főleg az előbbi immár nagyon romladozó harangtornyát szintén ki fogja tataroztatni s a nemes példa szuggesztiv erejét ismervén, többi Sáros és Szepes-vármegyei renaissance emlékünk pusztulásától sincs többé okunk tartani.

A régi emlékek szellemében újonnan díszített renaissance épületeinket a „Művészet" alkalmilag képben is be fogja mutatni. E sorok célja csak az, hogy illetékes köreink érdeklő-

dését ez önmagától oly szépen fejlődő akció iránt fokozza s figyelmüket ébren tartsa. Érdeklődésük és jóakaratuk sokat lendíthet Gróh István nemes vállalkozásán, mely iparművészeti iskolánk növendékeinek is szép jövőt biztosít, föltéve, hogy nemcsak tanulmányaik első évei folyamán szegődnek tanáruk munkatársaivá, hanem ezek egész tartama alatt foglalkoznak praktikus feladatokkal. A díszítő festőkhöz hasonlóan, iparművészeti iskolánk egyéb osztályainak növendékeit is be kellene avatni a szakmájukba vágó művészi emlékek restaurálásának, helyesebben konzerválásának titkaiba.

Legtöbbször csak másodrendű építészeti emlékeinkkel szemben egyéb régi művészeti alkotásaink még ma sem részesülnek védelemben. Sőt ha tulajdonosaik romlásuk esetén szakavatott kézre akarják bízni műtárgyaikat, gyakran nincs kihez fordulniok. Régi technikáinknak alig egy-két ágához van emlékei restaurálásához értő emberünk. Egészséges verseny híjján ez is rendesen oly szertelen igényekkel lép föl, hogy a kontárok garázdálkodásának e téren semmi sem állja útját.

DIVALD KORNÉL

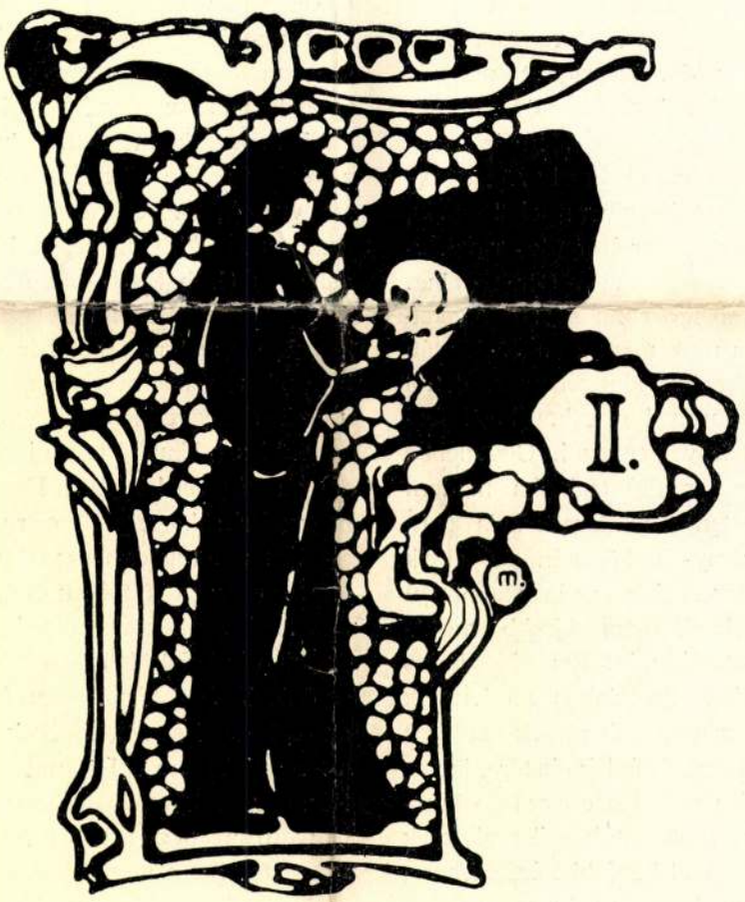

KÖNYVDÍSZ
MÁRKUS GÉZA RAJZA

Inkább pusztulni engedik a birtokukban levő régi épületet, semminthogy többet költsenek rá, mint amennyi az anyagi értéke. Egy-egy régi templom vagy más középület stilszerű restaurálásának költségeihez városok és hitközségek is hozzájárulnak ugyan, ezt az áldozatot azonban a rájuk kivetett pótadó révén a magánosok is megérzik s húzódásuk az esetleg birtokukban levő műemlék restaurálásától még nagyobb lesz.

Tagadhatatlan, hogy műemlékeink hivatalos restaurálása csakugyan túlságosan drága. Ennek természetes okaira ezúttal nem terjeszkedhetem ki. Inkább arra hozok fel példát, hogyan lehet olcsón is művészi helyreállítást végezni. E példa az eperjesi Rákóczi-ház.

Ez érdekes felsőmagyarországi renaissance-stilű épületünk restaurálásának ügyét szintén a jóhiszemű túlbuzgóság vetette felszínre. Tulajdonosa az épület földszinti s vagy félszáz év előtt egyszer már gyökeresen átalakított helyiségeiben, a melyeket egy kávés bérelt ki, holmi faláttöréseket tervezett. Napilapjaink hírt hoztak a történelmi nevezetességű épület ellen tervezett „merénylet"-ről s a hatóság, nálunk szinte ritka elszántsággal, rögtön közbelépett.

Az átalakítás így elmaradt s a bérlő is visszalép, ha régi művészetünk egyik barátjának eszébe nem jut, hogy ezt az alkalmat a műemlék újból való stílszerű diszítésére lehetne felhasználni.

Akik ismerik felsőmagyarországi renaissance stilben épült városi házainkat, azok figyelmét aligha kerülte ki, hogy ez épületeink, sima homlokzatukkal, fülkésen tagozott emeletnyi oromfalukkal s az ennek egyenes záródású párkányán sorakozó fantasztikus ormokkal, minden sajátos varázsuk ellenére is úgy hatnak, mintha valami fejlődésében félbenmaradt művészet emlékei volnának. Csak kevesen tudják képzeletük segítségével a kivétel nélkül bemeszelt házakra varázsolni ezek régi diszitését; de akiknek ez sikerül, azok szemében egyszerre minden ízében kifejlett pompás virágnak tűnik fel e sajátos építészeti stilünk, amelynek szelleme rokon XVI. és XVII. századbeli ruhaviseletünk, iparművészetünk stiljével s amely, ha emlékei credeti pompájukban maradnak ránk, ma mindennél ékesebben hirdetné, hogy a magyarság életében és ízlésében, e stilünk virágzása korában volt a legtöbb nemzeti tartalom.

A felsőmagyarországi renaissance építészet sajátos diszítő technikája a sgraffito, vagyis a sötét alapra vont világos mészrétegbe karcolt ékítmények szövevényes hálózata, amely a homlokzatot véges-végig ellepi, sima falmezőit rithmikusan tagolja, oromfala fülkés tagozásának és oromsorának plasztikus hatását fokozza, arabeszkszerűen szerteágazódó s helylyel-közzel hajdanában aranyozással kiemelt motivumai változatosságával és pompájával pedig szemünket és szívünket egyaránt legalább is annyira lebilincseli, mint a külföldi renaissance, erőteljesen kiugró pilaszterek és párkányok architekturájába foglalt homlokzataival. Felsőmagyarországi renaissance épületeink derűs hatását még fokozták az ormaik csúcsába tűzött, kovácsoltvasból készült, aranyozott s a szélben ide-oda forgó apró zászlók, a faragott lécekből összeütött kapuk, kovácsolt vasból készült, színezett és aranyozott záradékrácsaikkal; továbbá a kovácsolt vascégérek, amelyek a boltok, címerek, amelyek az előkelőbbek kapuja fölött függtek. A diszítő elemek e teljességét egyetlen emlékünk sem őrizte meg. Városi házainkon a sgraffito-diszítésnek is alig maradt nyoma. Csak néhány kastélyunk és harangtornyunk őrizte meg ez utóbbit, motivumbeli gazdagságunk e tekintetben mégis oly nagy, hogy akár egész utcasoroknak régi szellemben való diszítésére vállalkozhatnánk.

Az eperjesi Rákóczi-ház említett átalakítási munkálatainak föltételéül a város hatósága az épület sgraffitókkal újból való diszítését tűzte ki. Illetékes köreinket könnyen sikerült az eszmének megnyerni. A kultuszminiszteriumban K. Lippik Elek, a „Műemlékek Országos Bizottságá"-ban Forster Gyula igaz lelkesedéssel karolta fel. Fittler Kamill vetette föl az eszmét, hogy a diszitést az iparművészeti iskola növendékei Gróh István tanáruk vezetése alatt végezzék.

Ami a restaurálás anyagi részét illeti a Rákóczi-ház tulajdonosa, a Gallocsik-család, az állványok, ács- és kőmivesmunkák költségeit

RÉGI ÉS MODERN SGRAFFITO DISZÍTÉS

Művészeti emlékeinkkel úgy vagyunk, mint Róma mondák-korabeli királya a Sibilla-könyvekkel. Műtörténelmünk első művelőinek nem sikerült közönségünk érdeklődését ezek iránt maradandó módon fölkelteni. Henszlmannék letűnte után pedig a jó Istenen kívül sokáig alig törődött valaki régi templomainkkal s másnemű emlékeinkkel.

Csak amire a modern vandalizmus s valljuk meg: a restaurálások is megtizedelték ezek sorát, kezdett közönségünk régi művészetünk iránt behatóbban érdeklődni s ma már alig van ismert műemlékünk, amelyet a közvélemény rögtön védelmébe ne fogadna, mihelyst kisül, hogy akár rombolás, akár bontás, restaurálás képében veszedelem fenyegeti.

A folyóiratok és napilapok hasábjain egyre sűrűbben olvashatunk följajdulásokat, amelyek műemlékeink pusztulása miatt panaszkodnak. Ezek a többé-kevésbbé éles kifakadások nem egyszer oly régi bűnökre vonatkoznak, amelyekért ma már nincs kit felelősségre vonnunk. Az is megesik, hogy jelentéktelen átalakítások miatt a rekriminációk özöne indul egyikmásik műemlékünk tulajdonosára. Sőt volt rá eset, hogy a még csak tervezett jelentéktelen átalakítások miatt már eleve valóságos hirlapi háborúság keletkezett.

Annyi mulasztás történt nálunk műemlékeink védelme tekintetében, hogy e téren még a túlbuzgóságot sem lehet kárhoztatnunk, különösen akkor nem, ha hathatós intézkedésekre vezet, mint egy vidéki városunkban, ahol a városi hatóság építési szabályzatába azt a kissé szigorú, de nálunk ugyancsak helyénvaló pontot iktatta, hogy régi művészi értékű házakban mindennemű átalakítás tilos.

A higgadt tárgyilagossággal gondolkodó embert alighanem megdöbbenti e pont, amely az első pillanatra mintha a tulajdonjogot is korlátozná. Bizonyára gondolkodóba ejti akkor is, ha megtudja, hogy csak a szakértők hozzájárulása nélkül tervezett átalakításokra vonatkozik.

Szakértő vezetéssel végzett helyreállítások alatt ma még hivatalos restaurálásoknál egyebet alig érthetünk s ezekről közönségünk azt a hiedelmet táplálja, hogy szerfölött drágák s hogy egy régi templom vagy egyéb épület restaurálása árán két újat is lehetne építeni.

Ez az oka annak, hogy hivatalos köreink közreműködésével egyes műemlékeink helyreállítására nálunk magánosok alig vállalkoznak.

Művészet 1904.

A nagy magyar festők és helyzetük a XIX. század műtörténetében. *)

Írta: Kőszegi László

Mi az oka annak, hogy a legnagyobb külföldi műtörténetek, mint a Springer, Lübke-Semrau, P. Kuhn, Fritz Burger vaskos kötetei csak néhány sort szentelnek — és azt is töredékesen s hibásan — az egész XIX. századi magyar festészetnek, alig Munkácsyt megemlítve s úgy-ahogy megbókolva, de Zichynek, Székely Bertalannak, Lotznak, Mészölynek s más ily nagyjainknak még csak nevét sem téve ki? A Fritz Burger illető kötetének utolsó harmadrésze azonban nyüzsög a legidétlenebb „modern" ábrázolások drága színnyomatos seregétől, amitől nemcsak a magyar nagyokra, de még egy Prell megemlítésére sem jut hely.

Eltekintve a mi külföldre-írásunk hibáitól (mint pl. attól, hogy az olaszoknál nagy nehezen megjelent Ungheria c. vaskos kiadványban Réti István, a XIX. sz.-i magyar művészetről írva és Székelyt és Lotzot nagyon soványan méltatván, saját maga műveiből hozta egyiknek illusztrációját, ellenben Székely Bertalantól és Lotztól semmit, amire nézve l. bővebben „Mi mindenről feledkeznek meg a modern művészet magyarázói?" c. füzetemet) a külföldi műtörténészek mulasztásait és hibáit az egész európai műtörténetírás tudománytalanságában kell keresnünk.

Mikkel dolgozik ez az egész műtörténetírás? Rossz sémákkal és megbomlott eszthétikai elvekkel.

Mik az ő sémáik? Azon „szellemtörténet"-nek sémái, amely egy-egy korszakba egy állítólagos vezérelvet spékel bele, — hiába áll sok más szálból az akkori élet összetett fonala. A XIX. századi festészet — s ennek állítólagos vezéri része, a francia, — ő szerintük négy pontos negyedrészre oszlik: az első negyedben a klasszicizmus uralkodik, a másodikban a romanticizmus, a harmadikban a reálizmus, a negyedikben az impresszionizmus. És jaj annak a művésznek vagy művészseregnek, mely nem idejében helyezkedik be a sémába! Mert e negyedek mindegyike az előzőhöz képest „haladás", a kor színvonalára való emelkedés; s akik pl. a harmadik negyedben jönnek a romantikus irányhoz tartozó műfajjal,

LOTZ KÁROLY: A NYÁR

Schiffer Miksa gyüjteményéből — A Műcsarnok Reprezentativ kiállításáról

*) Bevezető előadás a Szabad Egyetemen, Múzeum krt 4, Ásványtani Intézet nagytermében, folytatása minden kedden este ½7 órakor.

nemzeti, történeti festészettel, azok már szánalmasan megkéstek, lezárt irány. Ellenben egyedüli nagy tény a magyar műtörténetben a nagybányai iskola, mert az a negyedik negyedben „up to date" helyezkedett el!

Pedig a szegény „vezető" franciák is alaposan megkéstek az ő harmadik és negyedik negyedükkel. T. i. a reálista és impresszionista tájképet a legszebben elvégezte már 1800 körül Constable, a nagy angol tájképfestő, akinek képein oly harmatos közvetetlenség van, hogy a rájuk néző a szülőföldjén sétálva érzi magát. Sőt az impresszionizmus nagy vívmányának, a luminista tájképnek is van már gazdája ugyanakkor az angoloknál: Turner, akinek a végtelen igaz érzésétől *megfinomodott* fényes egeihez és víztükreihez képest a mai napfölkelték a legjobb esetben csak színes kenőcs-robbanások, vagy szelidebb színes kocsonyák, hogyha nem lisztes és rücskös durvaságok. És amit Constable elkezdett, a színfelbontást, a keveretlen színfoltok alkalmazását, azt még Manet és Monet előtt bravurosan elvégezte az angol prerafaelita iskola (l. Holman Hunt két veronai ifját), amint ezt egy de la Sizéranne is beismeri.

Megkésett Puvis de Chavannes is. Szokás nálunk Lotzot ellegyinteni azzal, hogy már ő nem volt a falfestésével a kor színvonalán, melyet Puvis de Chavannes azzal adott meg (vagy „fejezett ki"), hogy az ő falképei nem mélyednek be erős plasztikával a falsíkba, csak egy könnyű, szürke, impresszionista álom az egész, mely nem töri át a falat. Hát először is azt kérdezzük, hogy a fal megformálása lakásunk börtönné tevését célozza-e. Régi, az ókortól kezdve gyakorolt kedvtelésünk az, hogy szobánk határait ideálisan kitoljuk, a falra tett képekkel áttörjük, beröpülve a világ sok szép sarkába. S mintha ablakokkal is szokott volna áttörve lenni a fal! No, de most nézzük a Puvis de Chavannes-hozta nagy ujságot. Ő előtte jó félszáz évvel hívta egyszer oda egy készülő falképéhez Chassériau — Delacroix-t. Delacroix, aki látta, hogy már egy divattal áll szemben, így kiáltott fel: „Nem értem, hogyan vesződhetnek szándékosan annyit festők azért, hogy ne adjanak többet, csak a puszta falat. Mindez szürke, bágyadt s minden plasztika nélkül való". Íme a nagy ujdonság, „modern vívmány"! Puvis de Chavannesnek szabad volt szürkén, álmosan dolgoznia, mert néha hozott ki ezzel is szép hatást, de nevetséges volna az egész kor látókedvét mind arra beállítani, úgyhogy a már az előző századokból is fönmaradt annyi szép más stílu falképet és a jelenkori termelés eleven, színesebb, plasztikusabb részét mind negligáljuk.

S egyáltalán hogyan lehet egy-egy irányt egyedül uralkodónak látni még a franciáknál is, akiknél a „klasszikus" David és Ingres mellett ott voltak

BENCZUR GYULA: gr. KÁROLYI LÁSZLÓNÉ
gr. Károlyi László gyüjteményéből
A Műcsarnok Reprezentativ kiállításáról

ZALA GYÖRGY: BENCZUR GYULA MELLSZOBRA
A Műcsarnok Reprezentativ kiállításáról

Székely Bertalan

dair: őt kultiválni annyi, mnt a felsülést kultiválni: *le culte de l'échec.* (L. „La farce de l'Art Vivant.") Mily komikus, hogy egy Wagnerrel, Jókaival, Lotz és Lord Leighton szépségimádataival telített világba egy Cézanne hozzon „valahára" idealizmust!

És amit már évtizedek óta látunk a párizsi Grand Salon és más nagy tárlatok illusztrált katalógusaiból: él még a szépséget szolgáló művészeti világrend; s egyáltalán sok megnyilatkozásból látjuk, hogy *új* emberek is, mint José Segrelles, Erté (l. a nagy világfolyóiratok karácsonyi számaiban) a szépségimádatnak ötletes kifejezői. Ezek mellett a „modern"-ek sajtóterrorja hiába fogja felfúni azt a sok nem szemlélni való esetlen ürességet, melyet csak gyávaságból s hozzánemértésből fogadott el komoly tárgyalásra az a műtörténettudomány, amely Zichyt, Székelyt, Lotzot, Mészölyt még nem vette észre.

Vannak még az örök szépnek bőven művelői és tisztelői s ezeknek egyre többet fognak jelenteni az egész XIX. sz.-i Európában legszebb Lotz-mennyezeteink, a mi Székely Bertalanunk pompásan sűritett stílű történeti képei és Zichy Mihályunk zseniális ötletességgel, friss szépimádattal és bravuros eleganciával odavetett ábrándképei, melyeken a legnagyobb költői fantáziákkal űz pompás versengést.

KIS HIREK. **Kőszegi** László, a kiváló esztétikus minden kedden este fél 7 órakor az Ásványtani Múzeum nagytermében, Múzeum körút 4. sz. alatt tartja meg rendkívül érdekes új szempontokban gazdag előadássorozatát a nagy magyar mesterekről a XIX. században és azok művészettörténeti értékeléséről. — **Reischl** Gusztáv műépítész nagyhatású előadást tartott a magyar Mérnök- és Építész Egyletben, előadásának címe: Az Eskü tér rendezése, tekintettel a Belvárosi templomra és Erzsébet hídra. — **Roszner** Károly sikeres tárlatot rendezett a Budai Casino helyiségeiben. — **W. László** Pál festőművész Óbudai sikátor c. képét a Nemzeti Szalon téli tárlatáról megvette Budapest székesfőváros művásárló bizottsága a Fővárosi Múzeum számára.

FEJÉRVÁRY ERZSI: KOMPOZICIÓ

SZÉKELY BERTALAN: TÁNCOSNŐ
Wolfner Gyula gyüjteményéből
A Műcsarnok Reprezentativ kiállításáról

Prudhon, Girodet, Géricault (az angoloknál ezalatt Constable, Turner, Bonington; a spanyoloknál Goya, — kik mind mások, mint klasszicizálók). A „romantikus" Delacroix mellett ott volt Ingres, Delaroche, Couture, H. Flandrin, Millet, Courbet (a németeknél ezalatt szintén vegyesen klasszicizálók és romantikusok; nálunk Markó, Brocky, Barabás). A témákban is oly „reálista" negyed alatt Courbet és Millet mellett vígan dolgoztak Cogniet, Couture, Corot, Gleyre, Diaz, Puvis de Chavannes, Gérôme, Bouguerau, Moreau, Baudry, Henner, Delaunay, Meissonier, Doré (s az angol prerafaeliták, mind az álom lovagjai! S ami Madarászunk, Zichynk, Thanunk, Székelyünk!) Az impresszionista negyed alatt Manet-ék mellett J. S. Laurens, Carrière, Moreau (más országokban: Böcklin s a történeti festészetet is művelő Menzel; Arthur Kampf; Matojko; Siemiradsky, Rjepin, Verescsagin; s ami istenien ábrándos mennyezetező Lotzunk, s még a mindig szereplő angol prerafaeliták, köztük a legelegánsabb szépség nagy imádója, Lord Leighton) ... Hol van itt az *egyedül* uralkodó irány?

S aztán, hogy az esztétikai fogalmak bírálatára menjünk át: mik is azok a „haladóbb" irányok? De komolyan véve, mi is az „irány"? *Művészet* iránya-e az vagy *nem művészeté?* Csakis azt jelentheti itt az irány, hogy a művész *minden* tartalmi és formai erejével, készségével valamely irányba fordul. S ami nemcsak hogy nem lélekkel átvilágított ábrázolás, hanem egyáltalán nem is művészi földolgozás, s ami semmiképp sem a szemlélet gyönyöre, — hogyan lesz az még „haladóbb"? S egyáltalán a hunyorítva látott, vagy káprázatnak tetsző darab természet — az impresszionizmus világa — magasabb valami? Hisz akkor, először is, ezt a magasabb valamit már régi mesterek a vázlataikban elvégezték, hozzá még szebben és ízlésesebben; ami pedig az egész impresszionizmus és plein-air és luminizmus „nagy" „nyereségeit" illeti, halljuk csak, mit mond rá a nagy modern festő Maurice Denis (Théories 221—222. old.): azt, hogy elvesztettük (a sok lisztesség és rücskösség alatt — teszem hozzá én) a színt, sőt a fényt is — és hogy nemcsak a világos Veronesén, hanem még a sötét Rembrandton is több a szín és a fény, mint a mi színfelbontásos képeinken (tehát a színt hatásában is szétbomlasztó s így elbágyasztó eljárásainkban, mondom én).

S az is megszívlelnivaló, amit Cézanne-nak, e szerencsétlen, fölösleges közepességnek dicsőségéről mond a franciák mai nagy kritikusa, Camille Man-

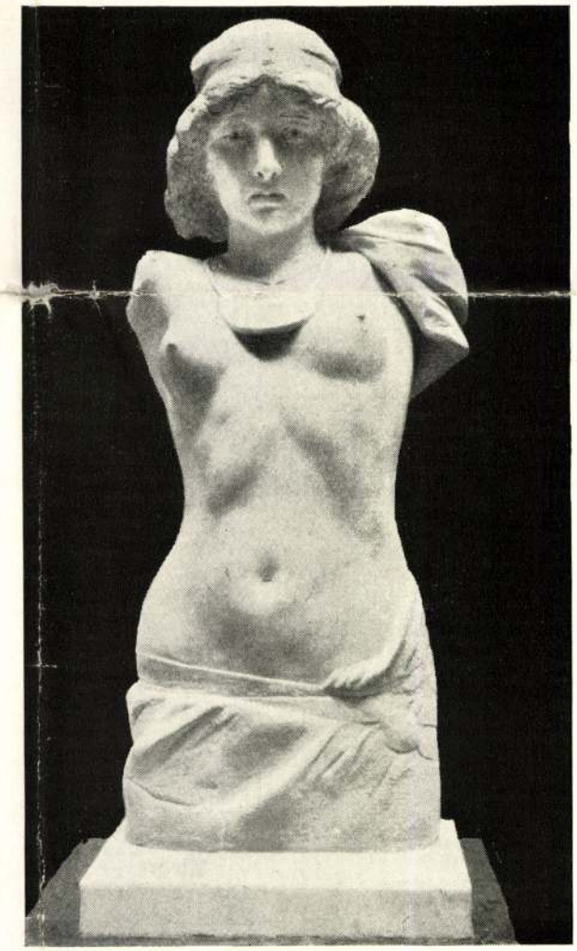

STRÓBL ALAJOS: LIVIA
Léderer Ervin gyüjteményéből
A Műcsarnok Reprezentativ kiállításáról

Teknikát csak palettával a kezében mutathat valakinek az ember. Mily kevés felvilágosítást talál az ember a könyvekben erről!

EUGÉNE DELACROIX

A művész és a világ bár nagyon hálás lehet a régibb és újabb művészeti íróknak azért, amit reánkhagytak, de azért mi művészek mindig igen nagy hiányát érezzük bizonyos teknikai utasításoknak, amelyek szabatos felvilágosítással szolgálnának a festés folyamatáról és a régi mesterművek létrejöttéről . . . Nagy érdemük volna a művészeti íróknak, ha személyes érintkezésbe lépnének a most élő művészekkel, hogy festési teknikájukat megismerjék s erről úgy referáljanak, hogy abból a jövő nemzedékek hasznot húzhassanak.

PAUL MEYERHEIM

Vannak ostoba művészek, de az ostoba tudósok még rosszabbak.

JOSEPH ANTON KOCH

A színekről és színharmóniákról szóló értekezések értékesek és hasznosak, ha a nagymesterek egyike írja őket; de gyakorlati ismeretek nélkül írva még a haszontalannál is rosszabbak.

I. F. MILLER

A bölcsészet tanárai időről-időre mindig megcselekedték azt, hogy a művészetet, mint a metafizikának valami alsóbbrendű fajtáját állították oda s ezzel azt akarták leszögezni, hogy a művészeti alkotásokat voltaképpen csakis bölcsészettanárok érthetik meg igazán.

HARRY GRAF KESSLER

A művészet tudósai eleget bosszantották a művészeket, de édeskeveset használtak nekik

KORNELIUS GURLITT

A művész vajmi keveset tanulhat a művészet tudósaival való érintkezésből, de a tudós a művésztől sokat.

E. J. HÄHNEL

MUNKÁCSY MIHÁLY IFJÚKORI RAJZA

DÁNIEL DEZSŐ TULAJDONA

PAPIRSZELETKÉK

Azok, akik a tudományt mellőzve, csak a gyakorlatba szerelmesek, olyanok, mint a hajós, aki kormány vagy delejtű nélkül száll tengerre. Soha se biztosak, hova jutnak. LIONARDO

Képet festeni művészet és tudomány is egyszerre. EUGÉNE DELACROIX

A festészet tudomány, melyet a természettörvények kutatásának módjára kellene űzni. JOHN CONSDABLE

A művészetnek semmi dolga a tudományos spekulációkkal. JULES BRETON

Az, aki nagy tudósan fest, éppúgy hamis úton jár, mint az, aki a tudományt fantasztikusan űzi. CORNELIUS GURLITT

Az ösztön az egész tudományom; a mások tudománya mindig csak tévútra vezetett. EUGÉNE DELACROIX

Mindaz ami tudomány: megtanulható s így tanítható is. A művészet, mely ott kezdődik, ahol a tudománynak vége, nem tanulható meg. JULES BRETON

Úgy látszik nekem, hogy egy sikerült műalkotás többre taníthat, mint elméletek egész könyvei. GERHARD V. KÜGELGEN

Phidias alkotásainak egyetlen ízecskéje többet mond nekünk a szépről, mint a tudósok és bölcsek minden meghatározása. ANTOINE WIERTZ

A művészetben csak annak a tudásnak van nevelő hatása, mely mindjárt a gyakorlatban is érvényesíthető, és ennek a tudásnak csak az a része gyümölcsöző, mely szemléltetővé válhatik és tettekben kifejezhető. HANS THOMA

Meg vagyok róla győződve, hogy egy festő által írt kurta czikkely inkább hozzájárul a mi művészetünk elméletének a fejlesztéséhez, mint ezer olyan kötet, aminőt sokszor látunk, s amelynek úgy látszik inkább az a célja, hogy szerzőjének valami lehetetlen gyakorlatra vonatkozólag kieszelt felfogását feltálalja, mintsem hogy hasznos tudnivalókat és valamelyes tanulságokat terjesszen. JOSHUA REYNOLDS

A művészet minden elméletével csak elzárjuk magunk előtt az igazi élvezet útját: mert ártalmasabb semmit még sohase találtak ki ennél. GOETHE

Tudás visz a művészethez. L. B. ALBERTI

Mire való akkor az esztétika, ha sem arra nem tud megtanítani, hogy hogyan kell a szépet megalkotni, sem arra, hogy kell azt ízléssel élvezni? Arravaló, hogy az értelmes ember, akinek kötelessége minden cselekedetét és ítéletét megokolni, ezt ezen a téren is megtehesse. Habár az esztétika nem is számadó művészete a szépnek, de mégis próbája a számadásnak. FRANZ GRILLPARZER

Minden esztétikai vitának az a sorsa, hogy belekapaszkodjék a művészet Achilles-sarkába s a támadás sebezhető pontját megtalálja. OKAKURO KAKUZO

A festők rendszerint mit sem akarnak tudni a művészetről szóló könyvekről, beléjük se néznek, s nevetségesnek tartják, hogy könyveket írjanak olyasmiről, amit csak szemlélet útján lehet megérezni és megérteni. Winkelmann, Lübke vagy Waagen, a nagy művészeti bírálók, reájuk nézve hozzáférhetetlenek, úgyannyira, hogy tán még sohasem esett meg velem, hogy műteremben esztétikáról szóló könyvet láttam volna. Azt hiszem, hogy a legtöbb festő aggodalmas arccal bámulna az ilyen könyvre, vagy robogó szekerének ötödik kerekét látná benne. JOSEF ISRAELS

Az esztétikából a művész nem tanulhat művészetet. A gondolkodásból még nem születhetik műalkotás. Schiller mondja valahol, hogy mindazt, amihez esztétikai kutatás révén hozzájutott, szivesen odaadná cserébe a komponálásnak valamely nehéz fogásáért. F. TH. VISCHER

Ex professo írni a művészetről, osztályozni, rendszeresen tárgyalni, következtetéseket levonni, rendszereket állítani fel, hogy az ember kategórikusan taníthasson: csupa tévedés és elpocsékolt idő. EUGÉNE DELACROIX

Vajha az ember mindíg megőrizné annak az abszolut különböző látósszögnek a tudatát, amelyből két, különböző úton közeledő ember a világot nézi, különösen ha ez a két ember festő és tudós. GUSTAV FLOERKE

Művészet 1914

őket a vörös szin látása; némelyek iszonyú dühbe jöttek, ha valaki előttök sirni mert.

A papok annyival is inkább siettek az ördögüzéssel, mert a szerencsétlenek azt jövendölték, hogy ha egy pár hét alatt belőlök az ördögöt ki nem üzik, ez a főrangúak s herczegek testébe költözik, s ezek által az összes papság megsemmisittetik. Mert eleinte ez a tánczkór csak a szegényeket támadta meg. Akadt ugyan köztök olykor-olykor jobbmódu ember is, sőt látható volt egy nehány barát, de ez csak kivétel gyanánt tekintetett. Nagyobb baj volt, hogy a tánczosok jóslatainak a nép a legnagyobb hitelt adta; szájról-szájra hordták e fenyegetésekkel egybekapcsolt átkos jövendöléseket. — Nem ugyan a papok által alkalmazott ördögüzés, hanem inkább a szükségkép bekövetkezett kimerülés következménye lőn, hogy egy év mulva a belga városokban nem mutatkozott több vitustánczos.

De még ezzel nem volt vége a bajnak. Egy hóval később, mint Aachenben, kitört a tánczdüh Kölnben, hol a tánczosok száma meghaladta az 500-at; ugyanakkor Metzben is, hol 1100-an ugráltak eszeveszetten az utczán. — Földmivesek rozsdásodni hagyták az ekét, kézművesek bezárták műhelyeiket, a gazdasszonyok odahagyták tűzhelyeiket, hogy a vad csoporthoz csatlakozzanak. Henye koldusok mint könnyű életmódot üdvözölték az uj betegséget. Ifjak s leányok szökdöstek el szülei háztól, először azon czélból, hogy nézelődjenek, de e látvány, mint édes méreg hatott reájok. A nézők önkénytelenül is a tánczosok körébe igéztettek.

Az iparos városokban félbeszakadt a munka. Nemsokára még olyan csapat is alakult, mely a tánczosok kigunyolására azoknak rángatózásait s vad tánczát utánzá. Kaland után vágyva, helységről helységre vándoroltak, s mint félelmes járvány terjedt tovább a kór. Ezen halandoroknál nem használt semmit a papok ördögüzése, csakhamar kitudták az áltánczkórosok ravaszságát, s erőszakkal üldözték ki őket a városokból.

Egész Németországban elterjedt e kór, s ápolta ezt a 14 és 15-ik század korszelleme; még a 16 és 17-ik században is találnak nyomára.

Strassburgban 1418-ban tört ki a tánczdüh. Éjjel-nappal kóboroltak a utczán föl s alá, kisérve a dulások s kiváncsi nézők által, kik közül időnként egynehány közéjök is vegyült. A csalásnak itt is jelentékeny szerep jutott ki. A tanács emberbarátilag bánt a szerencsétlenekkel. Külön csapatokra osztattak szét, mindeniknek egy-egy felelős felügyelője volt, hogy ne bántalmaztassanak, másfelől azért, hogy a köztök olykor-olykor kitörő dühösséget fékezzék.

Gyalog és kocsin zarándokoltak az ördöngösök a szent Vitus kápolnáihoz. Az istenitisztelet berekesztése után ünnepélyes menetben járultak a tánczkórosok az oltárhoz. A szent helyen a tánczdüh nem ujult meg, s a hitnek sokra nézve csakugyan gyógyulás lett jótékony eredménye.

A szent Vitus kápolnáihoz való zarándokolás nagyfontosságú volt. Ez a Diokletián alatt kitört üldözés alkalmával 303-ban vértanúi halált szenvedett, később hulláját St.-Denisbe, azután 826-ban Corveybe vitték, hol az állitólag, csudák által sokat tett a keresztyénség elterjedésére. Oltárai szaporodtak, s a nép könnyenhivő bizalommal sereglett temploma körül. A veszett eb marásai ellen itt találtak biztos gyógyirt, s mindenféle ördöngös betegségnek ez volt legbiztosb orvosa. Azért lett aztán a tánczkórosok védszentjévé Vitus.

A tánczkórosoknak nagy előnyére vált, hogy védszentet választottak. A szent nevében kizsákmányolhaták a közrészvétet; mint a szentirásbeli ördöngösöket, ugy ezeket is az ördög uralma alá igázott szerencsétleneknek tartották, s a hol csak lehetett, mindenütt pártolták. Egészen másképbántak el a másféle őrültekkel, mert ezeket kiméletlen kegyetlenséggel üldözték.

Egyébiránt az 1374-iki tánczkór nem valami uj jelenség. A mint a régi erfurti krónikában fen van hagyva, 1237-ben több száz gyermeket lepett meg e borzasztó betegség. Tánczolva ugráltak el Arnstadtig. Itt kimerülten rogytak a földre, s többen ott a helyszinén mindjárt meghaltak, a többiek haláluk napjáig rezgettek. Az is irja az utrechti krónika, hogy 1278-ban ott egy hid a tánczosok alatt leszakadt, s 200-an fultak a vizbe. A tánczosok megesküdtek, hogy addig táncolnak szakadatlanul, mig egy pap az ur testét egy betegnek föl nem adja. Mindnyájan a hullámokban találták sirjokat.

Hasonló eset történt volna a kolbigi zárda templomában 1021-ben. Karácson estéjén 18 földmives kiknek nevei még most is föl vannak jegyezve, az isteni tiszteletet azzal zavarták, hogy a szomszédos temetőben tánczoltak. A pap megátkozta őket, hogy egy éven át folyvást tánczolniok kell. A krónika szerint az átok szóról szóra teljesült.

Azon hiedelem kapott lábra, hogy az erkölcstelen papok által véghez vitt, isten előtt érvénytelen keresztelés a tánczkór oka. Ez a hiedelem nagyban csökkentette a papság tekintélyét; jóllehet helyre igyekeztek ezt állitani az ördögüzés által, de a gyanut nem irthaták ki a nép szivéből.

A 15-dik század második felében már nagyon sokat veszitett erejéből e kór, s már nem találkoztak vándorcsapatok; egyesek még a 17-ik század elején is zarándokoltak a Vitus kápolnához, ott kitánczolták magokat, nehányan meggyógyultak, némelyeknél a kór tovább is tartott, ugy hogy 20-or, harminczszor is fölkereste a szent helyet. A harminczéves háború, mely oly sok babonát oszlatott el, lassankint megszüntette a tánczkórt is.

Ime egy kis bőjti tanitás a tánczkórról. Habár ma ez a betegség nem fordul is elő, hány száz ifju találkozik, ki magát mérsékelni nem tudja vagy nem akarja, s könnyelmű gondolatlanságának gyakran életével adja meg igen drága árát. Minden, a mi tulságos, kártékony hatással van ugy a test, mint a lélek jóllétére. *Könyves T. K.*

Egyveleg.

—k. *(A gyufa statiszkája.)* Kiszámitották, hogy Francziaországban egy emberre naponkint hat, Angliában nyolcz, Belgiumban kilencz gyufa esik. Ha már a legkisebb arányt veszszük is föl, egész Európa naponkint körülbelől két milliárd gyufát használ föl, a mi hatszáz font fából is alig kerül ki. A gyufát leginkább nyárfából készitik. S egy köbméter (egy méter 3 láb 11½ ujj) 500 fontot nyom. E szerint Európában évenkint 400,000 köbméter vagyis 119,800 öl fa használtatik föl gyufakészitésre. Villany (phosphor) elfogyasztatik körülbelől 420,000 font. Ez iparágban körülbelől 30,000 ember talál foglalkozást. — A gyufát 1832-ben találták föl; s e találmány magyar embertől eredt.

** *(Borzasztó történet.)* Párisi lapok egy borzasztó esetről tudósitanak, mely közelebb a nyilt tengeren történt. A Calcuttából jövő és Marseillébe menendő franczia hajó, a „Saint Paul“, Brandom sziget közelében törést szenvedett; a legénység a nagy sajkán és egy kis csónakon megmenekült. Lehetetlen volt a nevezett szigeten kikötni; igy a hajótör ést szenvedettek elhatározák, hogy Madagaskárbaeveznek. Egy éjjel a kis csónak elmerült, s másnap a kapitány meghalt, minek következtében a főkormányos vette át a parancsnokságot. Az élelmiszerek csakhamar elfogytak s kilencz napi szenvedés után a főkormányos kijelenté, hogy nincs egyéb hátra, mint a vizbe fojtani magukat. Azonban egy matróz azt inditványozá, hogy vessenek sorsot, ki szolgáljon a többinek táplálékul? E borzasztó inditvány elfogadtatott. A sors egy utasra esett, ki Francziaországba volt visszatérendő. Valamennyien éhségtől gyötörtetve reá rohantak; azonban a főkormányos még néhány percznyi várakozást parancsolt. A szegény utas ez időt imádságra fordità, azután minden ellentállás nélkül átengedé magát sorsának; mindnyájan mélyen meg voltak indulva, s éhségök daczára egyikök sem merte az első csapást megtenni. Ismét sorsolni kellett, ki ölje meg az áldozatot? A sors az ácsra esett, ki fejszét ragadva, a szerencsétlen nyakára egy vágást intézett. A mi most következett, az iszonyu volt. A matrózok a holttestre rohantak, s miután első éhségöket csillapitották, a tetemet darabokra vágták s a napon megszáritva, minden reggel egy részt osztottak ki a legénység közt. Végre tizenharmadik napon a hajótörést szenvedettek elértek Madagaskárba, — a tetemnek negyedrésze még megvolt. A törést szenvedettek féligholt állapotban voltak; a benszülöttek fölruházták őket, ellátták táplálékkal s Tamatavába vitték, hol a szultán védelme alá helyeztettek. Az egész esetről jelentést tettek a tengerészeti miniszteriumnál.

** *(Jelenet 1849-ből.)* A „Honvéd“-ben valaki azt állitá, hogy Kmetty polgári öltönyben Maderspach asszony segélyével Törökországba menekült, s a derék urihölgyet azért egy osztrák kapitány megbotoztatá. E közlemény alkalmával Maderspach Leo a „Honvéd“ egyik számában elbeszéli az egész borzasztó esetet, mely a következő: „Maderspach Károlynak mint a ruszka-bányai vasgyár egyik birtokosának, neje Francziska, nem veretett meg bottal, hanem hátára vesszővel. Ezen borzasztó parancs Haynautól jött és Gröger vadász kapitány felügyelete alatt vitetett végbe. Nem Kmettynek szökése volt e veretésnek oka. Igaz, hogy egyáltalában azzal vádolták Maderspachnét hogy Bem, Guyon, Stein és Kmettynek távozását Törökhonba elősegitette, de az executió azon alaptalan és hazug fővádra támasztatott, hogy Maderspachné egy fa alá, mely a szabadság dicsőitésére emeltetett, egy rongyokból készitett figurát, a királyt ábrázolva, saját kezüleg eltemetett. Ezen egész vád alaptalan, undoritó hazugság vala. Sokszor folyamodott Maderspachné, hogy ezen ügy megvizsgáltassék, ártatlansága helyreállitassék, de minden e czélbeli lépései visszautasittattak mai napig. Midőn az osztrák csapat bevonult Ruszkabányára, erővel szakasztották el Maderspachnét férje s gyermekeitől; a nőt, a még most élő tanuval, Vuchetich F. pappal szekérbe ültették, elvitték a fentnevezett szabadság-fáig és ott megveszszőzték, azután a gyenge nő Karánsebesre hurczoltatott és bezáratott. Midőn Maderspach Károly a nején történt irtózatos eljárást hallotta, a Kalváriahegyre ment, és fegyver hiányában, egy mozsárral, melyet maga a tetőre hurczolt, fejbe lőtte magát. Maderspachnét erre szabadon bocsátották, mert az egész munkás nép egy emberig föl kelt. Történt ez 1849. aug. 23-án.

— *(Emlékek a multból.)* Várady Gábornak a „Máramaros“-ban megjelent bécsi leveléből átveszszük a következő érdekes helyet: Az arzenál muzeuma most van rendezés alatt. Itt láttuk halomra hányva az 1848-ban a nép által ostrommal bevett „Zeughaus“-ban állott fegyverek nagy részét. Ott áll savoyai Eugen pánczélos öltönye is egy fürttel hajából és egy Milanóban kiadott latin rendeletével „Eugenio di Savoya“ aláirással. Roppant nagy betük. Közel hozzá Gusztáv Adolf szarvasbőr-öltönye. Egy másik oldalon Schwarzenberg, Radeczky és — Haynau tábornagyok öltönyei, kardjok, kalapjok külön üvegszekrényekben. A hősök fehér márvány-szobrai között ott látjuk a Zrinyi Miklósét is. A muzeum mellett sorba fölállitott s különböző időkbeli ágyuk sorában ott nyulnak el II. Rákóczi Ferencz ágyui is R. F. jegygyel és „Ultima ratio regis,“ továbbá „Pro patria et gloria“ felirásokkal. — Gyászos emlékei nagy és dicső időknek!

— *(A legutóbbi lengyel felkelés áldozatairól)* egy franczia lap a következő statistikai adatokat közli: A csatában elhullott 33,800. Elfogattak 1468. Sziberiába deportáltatott 18,682. Az urali katonaság közé soroztatott 33,780. Európai Oroszországba transportáltatott 12,566. Az orosz hadseregbe soroztatott 2416. Fogva tartatott 31,500 Összesen 184,212.

** *(Egy angol lap számitása szerint)* az európai hatalmak hadilábon álló hadserege 7,500,000 főre megy. Ha már most egy katona, beleszámitva a ruházatot, fegyvert, lakást, egyéb feszerelést, erődöket stb. évenkint csak 470 ftba kerül: is akkor ezen hadsereg fentartására forditott költség naponkint 9,600,000 ft., havonkint 288. m., évenkint 3 milliárd 456 millió forint.

— *(Az angol-indiai távirda.)* Angolország indiai birtokához távsodrony készittetését tervezgeti, mely távirdai vonalnak még az 1869-diki év nyaráig kellene elkészülnie. A sodrony utja következő volna: Kezdődnék a német tenger Nordeney nevü szigetén, a porosz tengerparton, átfutna Hamburg, Berlin és Kern városán, folytattatnék a porosz-orosz határon; Varsón keresztül átfutná Oroszországot, Odessza, Kertsch és Potin át Tiflisig és innen Persiából Teheranba. Teheranban a tervezett vonal összeköttetésbe helyeztethetik a persiai öböl kabeljével. A társaság, mely a távirdai vonal létesitését czélba vette, a porosz kormánytól megkapta már az engedélyt, hogy a német tengerpart mellett elhelyezhesse a kabelt. A társulat alaptőkéje 450,000 font sterling és egy telegramm ára Indiából Angolországba 3 sterling 10 shilingre van tervezve.

** *(Hirlapirodalmi statistika.)* Az osztrák s magyar államokban 1868 évben megjelenik 177 politikai, és 493 nem politikai hirlap s folyóirat. Ebből esik a magyar korona országaira 205 lap; és pedig 53 politikai, 152 nem politikai tartalmu; t. i. 111 magyar, 53 német, 2 cseh, 10 szerb, 12 horvát, 4 olasz, 5 tót, 1 illyr, 1 orosz, 6 román és 2 héber nyelven. — A „M. P. K.“ után közöljük ez adatokat; a hazai hirlapirodalom jelen állásáról közelebbről részletes kimutatást fogunk adni.

TÁRHÁZ.

Vas. Ujs. 1868.

Irodalom és művészet.

— *(A „Pesti Hetilap“ tárczájában)* Torkos László az ifjabb költői nemzedékről kritika-féléket közölvén, Zilahy Imre korán elhunyt tehetséges fiatal költőnkről többi közt ily itéletet ejt: „Azt kell gondolnunk, hogy Zilahy kedélye általában búskomorságra hajló s tulságos élvezetek következtében lehangolt, elfásult volt, mihez még szertelen, örökké nyugtalanitó dicsvágya és hiusága is járulván, — mindezek együtt nem engedték, hogy lelke ifjuhoz inkább illő boldog ábrándokba ringassa magát, s szemében a könyeket mosoly is váltsa fel, mint esőt a derült napfény.“ — Ez itélet a mily gyöngédtelen, kivált egy halottról mondva, ép oly alaptalan s igaztalan is. A kik Zilahy Imrét ismerték, mint nekünk alkalmunk volt egész közelről ismerni, jól tudják, hogy ő nem az élvezetekben, hanem a munkában „sietett élni“ — mint kevesen a hasonkoruak közül. Életén a rettentő kórt, mely előtte két testvérét vitte a sirba, érezvén rágni: hogy mégis tehessen valamit az irodalomban, melyért hő lángolással s a legnemesebb dicsvágygyal égett, megfeszitette minden erejét, tanult, dolgozott, mig a sietö árnyékok el nem boritják, s „munkálkodott, mig el nem jő az éj, melyben többé senki sem munkálkodhatik. Ez, s nem túlságos élvezetek, sietteté halálát; tudta, hogy az enyészet eljegyzettje s annál jobban akará használni a neki engedett kevés időt. Részünkről kötelességünknek érezzük, az emlékére szórt igaztalan gyanusitást határozottan visszautasitani.

** *(Vámbéry Armin)* „Sketches of Central Asia,“ (Vázlatok közép-Ázsiából) czimű munkája, mely két hónappal ezelőtt Londonban megjelenvén, Európában és Amerikában nagy figyelmet ébresztett, e napokban magyar nyelven is megjelent Ráth Mór kiadásában. Sok érdekes adatot tartalmaz részint utazónk személyes éleményei, részint pedig az Oxus| melléki országok népismereti, társadalmi s politikai viszonyai köréből.

(„Az iskola társadalmi jelentőségében“) czimű könyv jelent meg *Környei* Jánostól, a „Néptanitók Lapja“ szerkesztőjétől. Kiadta Kugler Adolf. Ára (?) Környei sok jelét adta már is, hogy érdeklődéssel foglalkozik az iskola-ügygyel. Elég fontos ügy, hogy a közönséget is érdekelje.

— *(Uj térkép.)* Kugler Adolf pesti könyvárusnál megjelent: „A magyar birodalom vasuti, gőzhajózási, postai és távirati térképe“, a tervezett és engedélyezett vasutak átalános hálózatával; a legujabb mozzanatok szerint szerkesztve. Készitette *Fényes* Elek. Ára keménytáblás boritékba összehajtva 1 ft 20 kr., vászonra felhuzva 1 frt 50 kr.

** *(Szini felhivás.)* Tisztelettel felhivom ezennel a vidéki szinészet mindkét nemü dráma-, népszinmű- és operette első rendü tagjait, ugy szintén a kar-személyzetet — kik társulatomhoz a nyári idényre Balaton-Füredre, télire pedig a győri szinházhoz szerződni ohajtanának, sziveskedjenek feltételeiket bérmentes levelekben hozzám — virágvasárnapig Komáromba — virágvasárnapon tul a füredi saison kezdetéig Győrbe intézni. — Erdélyi Sándor, igazgató.

Közintézetek, egyletek.

— *(A magyar tud. akadémiában)* márczius 23-kán a nyelv- és széptudományi osztálynak volt havi ülése. A hir, hogy *Tompa* Mihálynak uj s ismeretlen költeményei fognak felolvastatni, nagy számu hallgatóságot hivott össze. *Kubinyi* Ágoston t. t. az ülést megnyitván, *Szász* Károly lépett az emelvényre, s körülbelől igy szólt: „Tompa Mihály koszorus költőnk megbizásából lesz szerencsém, három uj költeményét mutatni be a tek. akadémiának. Tompa, még 1858-ban választva akadémiánk tagjául, székét itt tulajdonkép nem foglalhatta el. A tek. akademia kegyessége ugyan, 1859-ben a Kazinczy-ünnepélyen felolvasott pályanyertes költeményét némileg székfoglalóul tekintette; de ő az akadémia iránti tiszteletét s kötelességét, más művel, talán egy nagyobb költeménynyel ohajtotta volna leróni. Azóta azonban legtöbbnyire sulyos, majd veszélyessé vált betegség gátolta őt e szándokában. Most betegségét még sulyosabbnak érezvén, hogy tiszteletét az akademia iránt mégis kifejezhesse, kéri általam a tek. akademiát, méltóztassék e három lyrai költeményt szivesen fogadni a beteg tagtárstól. Ő maga „*Utolsó költeményei*“-nek nevezi ezeket, de én remélem, s a tek. akademia ohajtása bizonyosan találkozni fog e reményeimmel, hogy azok korántsem lesznek még az utolsók.“ — Az akademia ez ohajtáshoz járulását szives éljenzésekkel fejezte ki, melyek a felolvasás végeztével ismét megujultak. Maga a három költemény némileg egy összefüggő egészet alkot. Az I. számuban az ősztől búcsuzik a beteg költő, melynek közeledtét mindig megérezte s üdvözölte, melyet annyiszor megénekelt, melynek „hű lovagja s dalnoka“ volt; kéri, legyen most is jó iránta s altassa el szelider. Elválása nyugodt, annyi szenvedés után; könnyen válik el mindentől, egy van csupán, mit szive nehezen visel: „Elhagyni *öt* is, ah még *öt* is el!“ — A II-ban a fonnyadó, de még most is magasra törekvő repkényben saját sorsa képét festi, rendkivül szépen és költőileg. A III-ban végre kis fiához készül feküdni a sirba, s csak az a gondolat fáj, hogy a nő s anya „hogy marad itt fönn, egyedül.“ A költemények hatása mély és valódi volt; s valóban azok nem mutatnak egy hanyatló költőre; gondolat, kifejezés, forma, minden a legteljesebb költői erejében levő Tompát állitja elönkbe. — Még Ballagi Mór és Hunfalvi Pál olvastak: amaz egy jeles ifju nyelvész *Goldzieher* értekezését a sémi gyökökről; emez a földirati és helynevekről.

** *(A nemzeti muzeumnál)* ürességben levő képtárőri állomás betöltését illetőleg a „Pesti Napló“ és „Hazánk“ szólalnak föl, nyomatékosan. Átveszszük észrevételeiket, miután magunk is teljesen osztjuk kifejezett nézetöket: A nemzeti muzeumnál, Kiss Bálint halála által megüresült képtárőri állomásra első rangu festészeink közül is többen jelentkeztek. Művészeti viszonyaink olyanok, hogy magában véve csekély, de biztositott jövedelem is nevezetes sulylyal bir, mert módot nyujt, a napi szükség födözésén túl, önállóbb s nagyobb művek előállithatására. Alkalmat veszünk magunknak e tárgyban egy pár eszmét vagy szempontot megjelölni. Hogy a szóban forgó állomást jeles művészeink valamelyike nyerje el, azt mindenekfölött óhajtjuk; kontár kézre semmiesetre sem lehet még oly képtárt is bizni, minő a muzeumi. De nem tartózkodunk kimondani azon nézetünket sem, hogy a muzeumi képtárőri állomáson épen történeti festészeink valamelyikét óhajtanók látni. A történeti festészet, mint genre, magában is a legmagasabban áll a többi közt; a történeti festésznek egyesitnie kell magában, bizonyos fokig legalább, a többi nemek elméleti s gyakorlati értését is; ő tájfestő is, arczfestő is, alak- s csoportozat-festő is, néha genre-festő is. Azt hiszszük továbbá, hogy muzeumi képtárunkban egy valódi nemzeti történeti képcsarnok beállitása a közóhajtások s az általánosan érzett művészeti szükségek közé tartozik; egy történelmi festő, itt a maga helyén, rövid idő alatt megvethetné alapját egy ily képcsarnoknak. Azt hiszszük tehát, hogy midőn a történelmi festészetnek előnyét hangsulyozzuk, a muzeumi képtárőri állásnak egy történeti festővel való betöltését méltán megvárhatjuk; annál is inkább, mert e tekintetben oly jelességekkel dicsekedhetünk, minő Székely Bertalan, Thán Mór stb. Szükségtelen is talán azon óhajunknak kifejezést adni, hogy a képtárőri állás betöltésénél hazai művészetünk helyesen felfogott érdeke s nem egyeseknek személyes befolyása legyen irányadó.

** *(A „magyar általános kiviteli társulat és gazdasági hitelbank“)* élén Klapka, Horn és Térei hazánkfiai és Dussart, a párisi élelmezési bank igazgatója állanak. E társulat czélja: Magyarország nyers terményeinek, iparczikkeinek kivitelét előmozditani, ezekre kölcsönt adni, a termelés fokozására számitott vállalatokat segiteni hitelnyujtás által stb.

** *(Király ő Felsége)* azon alkalomból, hogy az országos evangelikus árva-egylet javára f. hó 24. és 25-én a pestvárosi vigadó-teremben Strauss testvérpár által két hangverseny tartatott, — a jótékony czél előmozditására 400 forintot ajándékozott.

(Az orsz. lelenczügyi társulat) ez évi közgyülését, tárgyhalmaz miatt, ma, márcz. 29-kén d. e. 10 órakor Pestvárosa tanácstermében tovább folytatandja, miről a tagok — szives megjelenés végett — hivatalosan értesittetnek.

Egyház és iskola.

** *(A budai József-müegyetem)* gépészeti és iparműtani szertárai külföldről egy nagybecsü ajándékban részesültek. Ugyanis a Thomas Turton et Sons angol ház (Sheat et Spring Works, Sheffield), Simonyi Ernő hazánkfia közbenjárása folytán, a műegyetemnek azon angol szerszámokból és mozdony-waggonrugókból, melyek a párisi világ-ipartárlaton kiállitva voltak, gyönyörü gyüjteményt ajándékozott.

(Pest-lipótvárosi plébánossá) Simon Ferencz, eddig nagy-bajcsi lelkész választatott meg.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

(A só ára szabályozása) ügyében egy magyar pénzügyminiszteri hivatalnok időzik most Bécsben. Igen örülünk, ha lendületet tapasztalunk azon ügyek körül, a melyek közvetlenül érdeklik országunk adózó népét.

** *(Budán a pálinka-adót)* april hó 1-jétől kezdve akónkint 70 krral állapitotta meg a községtanács. Eddig az a pálinka fokai szerint határoztatott meg.

** *(A marhavész)* ujból kiütött: Csikszékben, Kászonfelviz, Delne, Szépviz és Jenőfalva, — Kőhalomszékben Katrendorf helységekben.

** *(A losonczi gyapju- és posztó-gyár)* programmjából kiemeljük, miszerint e vállalat a posztógyártás minden nemeire ki fog terjedni. 4 telfactor, 30 erőműtani szövőszék és egy 30 lóerejü gőzgép leend alkalmazva, ugy hogy e gyár évenkint legalább 90,000 $^4/_8$ szélességü finom posztót fog előállitani; a részvénytőke 200 ftos 1500 névre szóló részvény által hozatik össze, e részvények egy harmadát az alapitók vették át, a többi nyilvános aláirás alá fog bocsátatni.

** *(Vásár-engedély.)* Bács-Bodrogmegyébe kebelezett Moholy községnek évenkint két: május 30-án és szeptember 30-án tartandó országos vásárra engedély adatván, az ezennel közhiré tétetik.

Mi ujság?

** *(Ő Felsége a király)* hétfőn reggel Gödöllőre utazott szalonkavadászatra: az estebédre azonban már ismét a budai várba visszajött; a nápolyi királyné pedig, kinek kiséretében San Antonia herczegnő és San Cäsaria herczeg van, aznap d. u. az Eszterházi képtárt szemléte meg s azután a királyi lovardában több óra hosszat lovagolt.

— *(Castellane gr.,)* mint a bécsi lapoknak Párisból távirják, franczia konzulnak neveztetett ki Pestre.

— *(A delegácziók)* befejezték munkálkodásukat. Az utolsó ülést kedden, márcz. 24-kén este tartották. A magyar delegátusok már mind visszatértek Bécsből.

(A polgári házasság iránt) a mi országgyülésünkön is fognak törvényjavaslatot előterjeszteni.

** *(Az eddig Német-Ürögön)* tartatni szokott képviselőválasztás helyét Baranyában, a márczius 19-én tartott rendkivüli közgyülés Szalánta községbe rendelte áttenni. Az uj képviselőválasztásra határidőül pedig jövő april hó 6-kának reggeli 11 óráját tűzték ki.

** *(B. Perényi Zsigmond)* hamvai májusban vitetnek haza Nagy-Szőlősre, a családi sirboltba leendő elhelyezés végett. — Ugocsamegye szobrot emeltet e férfiu emlékének, melynek javára ugyancsak májusban, a megyeház termében, sorsjátékkal egybekötött fényes tánczvigalmat rendez.

(Szathmármegyében) ugy szándékoznak egyenlősitni a katonatartás terheit, hogy minden adóforint után 1 krajczárt rónak ki e czélból.

** *(Orosz emisszárius.)* Trencsénmegyében a driktomai lelkésznél orosz emisszáriust fogtak el. Maga a lelkész tudósitotta e felől a „Krajánt.“ E szerint a küldött mint felső-tarnowi ruthén pap mutatta be magát és vendégszeretettel fogadtatott. Másnap, vasárnap misét mondott, s egyszerre zaj támad a faluban. Két hajdu az istenitisztelet végeztével a papot elfogja s reverendástól bekiséri Trencsénbe. Levelező értesülése szerint Lembergből táviratozták a hatóságnak, hogy egy orosz küldött utazik Nyitrára, hogy itt tót papok segélyével egy orosz metropolitát alakitson. A rögtön eszközölt kutatásnál 50,000 papiros-rubelt és sok más iratot találtak az utazónál.

** *(N.-Budméron)* folyó hó 15-kén egy ottani polgárasszony férjével tettleg veszekedvén oly szerencsétlenül esett el vagy lett földhöz vágva, hogy azonnal halva maradt. Ugyanezen nőnek egyetlen leánya ezelőtt 2 évvel egy volt szeretője által menyegzője napján gyilkoltatott meg.

arra szoritva, sürü bodor füstöket eregetnek a levegőbe; de csakhamar előbbi vidám kedélyöket visszanyerve, határozott hangon bele esik az egyik társától imént megkezdett vig franczia dalba.

A tavasz megérkezése nekünk iparosoknak mindig a legnagyobb ohajunk; szorongó szivvel szemléljük késő őszszel a fák leveleit alá hullani, gondolván, hogy az elfogyott munka után talán mi is igy hullhatunk ki eddigi műhelyeinkből, s nem tudva, hogy hol virul a tél folytán számunkra egy másik. A megérkező tavasz uj reménynyel tölti el a munkás keblét, előtte ez az év legszebb szaka, melyben biztos segélyforrást találhat és magát szerencsésnek nevezheti, mert a munkás az egészség után csak is az állandó munkát nevezi szerencsének.

A tavaszi változások ujabb honfitársakat hoztak körünkbe, kiknek sikerült alkalmazást nyerhetni; hanem több más barátunkat elszólita körünkből, kik kitüzött czéljukon tovább haladva, innét Londonba utaztak; de azon nemes szándékkal, hogy az ottan dolgozó honfitársakat egybegyüjtve, ott is egy magyar egylet létrehozását ezközölhessék, és azt a párisival összeköttetésbe hozhassák; a mihez alapos reményünk van már annál fogva is, mivel eddig is vannak ott honfitársaink közül vagy tizenöten, a kik Párisból utaztak oda és az itteni magyar egyletnek tagjai valának. Forrón ohajtjuk, bár valósulna derék barátink ama nemes szándoka! üdvözölni fogják érte őket azon iparos hazánkfiai, kiknek Londonba utazva nem kell majd holmi kizsákmányoló üzérekhez folyamodni utasitásért, hanem egyenest a londoni magyar egylethez mehetnek, melynek tagjai szives előzékenységgel fogják fogadni az ujonnan érkezőket, és számukra alkalmazást keresni, mint itt Párisban történik.

Szép látni egyes tagoktól azon meleg pártolást, melylyel az itteni egylet érdeke iránt viseltetnek. Igy különösen Vitt Dávid és Metykó János, kik Párisból bár elutaztak, de azért meg nem szünnek az egyletnek tagjai maradni; s e végből havi illetékeiket egy negyed évre előre az egylet pénztárába befizették. Értendik ezen nemes adakozási készséget iparostársaim eléggé, a kik tudják, hogy midőn az iparos utnak indul utolsó munkája alatt összetakaritott szerény összeg pénzével, sokszor kénytelen még öltönyeinek egy részét potom árért áruba bocsátani, hogy az abból nyert csekély összeggel életét fenntarthassa.

Az ide utazni óhajtó iparosoknak elsorolom röviden nehány iparág mai állását: asztalosok, de csak is butor-munkások, kik elég ügyeseknek hiszik magukat, alkalmazást mindig könnyen nyerhetnek, jó kereset mellett; műszert itt kell nekik venni; kovácsok egész nyáron kapnak munkát, az ügyes tüzi legényeket jól fizetik; bognárok közül, tudtommal egy magyar sincs itt, pedig könnyen találnak munkát, meglehetős fizetés mellett, és jól kiképezhetik magokat; műszer itt is szükséges; lakatosoknak nem tanácslandó ide jönni; igen nehéz munkát találni, és ha van is, nem állandó; lakatosaink rövid idő mulva elutaznak, mig a gépészek hamarább alkalmazhatók, és gyakran igen jó fizetéssel; nyergesek és kárpitosok nehezen találnak állást, az előbbiek csak is nyáron át silány fizetéssel, mig az utóbbinak, ha franczául nem tud, majdnem lehetetlenség munkát kapni; kocsifényezők nyáron könnyen találnak foglalkozást; ugyszintén férfi- és nőszabók is, a mint hallom, jó keresettel; szijgyártók is jól alkalmazhatók, ugyszintén czipészek is; szűcsök csak őszfelé remélhetnek; kalaposok tartós munkának örvendhetnek; könyvkötők bajosan kapnak munkát. Iparostársaim, a kik ide szándékoznak utazni, de előbb magokat tájékozni kivánják, folyamodjanak az itteni magyar egylethez, a mely nekik felvilágositást mindig szivesen nyujt; elkerülhetlenül szükséges, hogy az ide utazó legalább németül tudjon, különben nem boldogulhat. Hanem itt szükséges tudatnom minden ide kivánkozóval, hogy ne reméljen eleinte többet az egylettől, mint szives fogadtatást, és a szükséges utasitást; ellenben pénzbeli segélyre még nem terjeszkedhetünk, mivel fiatal egyletünk rövid létezése alatt pénztárunk még nincs oly kedvező helyzetben, s az alaptőkén kivül az a pár száz frank, mely rendelkezésünkre áll, többnyire az egylet tagjai által van igénybe véve; mert a párisi magyar egyletnek tulnyomó nagy többsége nem oly tagokból áll, kik itteni költségeiket a szülői erszényből fedezik, hanem saját szorgalmunkra vagyunk utalva; de tudunk azért megtakaritott pénzünkből egy kis részt félre is tenni, hogy avval szükségben levő honfitársainkat segithessük és nyomasztó helyzetüket türhetőbbé tehessük; mert az itten gyakori eset, hogy egyes gyárak és műhelyekből az elkészitett munka után a fölösleges munkások elbocsáttatnak, mig ellenben máshol uj megrendelések következtében csapatosan állittatnak be. Soknak sikerül, hogy csakhamar ismét kap más műhelyben munkát, de némelyek néha hetekig is elkeresik; vagy a kórházból kijőve még gyengélkedő állapotban vannak s nem dolgozhatnak, innen a szükség; és az ily szükségben levő honfitársainkat segiteni, egyletünknek legelső és legszebb feladata.

Az egylet czime: *Société des Hongrois, café des Halles centrales, boulevard Sébastopol N. 17.*

A viszonttalálkozásig Isten önnel szerkesztő ur! — *Jedlitska Károly*, iparos-segéd.

Egyveleg.

— *(Kivándorlás Amerikába.)* A hamburgi börze-ujság rendes rovatot vezet az onnan gőzösökön vagy vitorlás hajókon New-Yorkba szállitott kivándorlókról. Ezen lap följegyzései szerint januárban kivándoroltak 720-an, februárban 1004-en márcziusban 2946-an. Igy tehát a folyó év első negyedében összesen 4760-an költöztek át az uj világrészbe.

— *(Van-e ördög?)* Angolországban, hol az orthodoxia még imitt-amott buján tenyészik, egyik gyülekezet tagjai bevádolták papjukat, hogy prédikációiból az ördögöt kiküszöbölte s lételét kereken tagadja. Az egyházi törvényszék a szabadelvü papot kérdőre vonta, s minthogy ez a törvényszék előtt is tagadta az ördög lételét, a ft. konzisztórium hivatala és állomásából kitiltotta. Az elitélt lelkész egyházától ezen szavakkal bucsuzott el: „Kegyes hallgatók, ime tehát én titeket elhagyni vagyok kénytelen azért, mert az ördög lételét tagadtam. Tagadásom számos okai közül csak azt az egyet emlitem, hogy ha az ördög csakugyan léteznék, már régen elvitt volna titeket a dicső konzisztóriummal együtt!“

— *(Naptár nélkül valamely hétnek a napját hogy lehet föltalálni?)* Gyakran szeretnők tudni, hogy valamely napnak a kelte, mily napra esik, mert számos esemény, szenvedés és öröm füződék egy-egy elmult naphoz; gyakran a nap keltét tudjuk, de elfelejtettük, vajjon az csütörtök, péntek vagy tán más napon történt. — Gyakran halljuk: szeretném tudni, vajjon a 1824-ik év april 6-ka hétfőre esett-e, ismét egy másik tudni szeretné, vajjon a 1809-ik évben május 5-ke csütörtök volt-e, és mind ennek megtudására hol keressük föl a naptárt, mely azt nekünk megmondja. Egy ily naptár fölkutatása egészen fölösleges, mert azon körülmény, mely által a kérdésre megfelelhetünk, épen nem nehéz. — A következő szabály, melyet egyelőre csak a 19. századra alkalmazva — közlök, oly egyszerü, hogy ama kérdésre a feleletet nagyon kényelmesen fejszámitás által is megtudhatjuk, és a mi gregorianus időszámitásunkra igy szól: *Tegyünk az évszám utósó számához egy egyest, osszuk el 7-el és ezután csak a maradványt vegyük tekintetbe.* Ez utóbbival föltaláljuk azon hét napját, a melyre a nevezett év 1-sö márcziusa esik és pedig a hétfő 1; a kedd 2; a szerda 3; a csütörtök 4; a péntek 5; a szombat 6 és a vasárnap 0 által jeleltetik. — Ha például megakarjuk tudni, hogy az 1824 ik év 1-sö márcziusa mily napra esett, igy találjuk föl: $\frac{24+1}{7}=\frac{25}{7}=3$ és *a maradvány lesz 4, mely azt mutatja, hogy az 1-sö márczius 1824-ben csütörtökre esett.* Ebből aztán april 6-dika, a mint fentebb emlittetett, nagyon könnyen megtudható, mert márcziusnak 31 napja van, és aprilisból 6 napot hozzáadva, lesz 37 nap, és ha e szám 7-tel elosztatik, a mely abban 5-ször találtatik, a maradvány 2 lesz. *Ezen két számmal már most a márczius hóban előforduló minden csütörtökön végig, számitva, mig e nap az 1-sö számot el nem éri.* És ebből kitünik, hogy april 6-dika pénteki nap volt. — Ha az 1809-dik év 5-dik májusnak akarnók a napját megtudni, ugy mindenekelőtt a 1809. 1-sö márcziusra 3 számot nyerünk, a mint következik. Igy $\frac{9+1}{7}=\frac{10}{7}=3$, marad 3. 1809. év 1-sö márcziusa szerdai nap volt. Mert márcziusban 31 nap van, aprilisben 30, és 5 napot májusból véve hozzá, ez tesz 66 napot, ezt 7-el elosztva, ismét 3 lesz mint maradvány, és már most szerdától tovább számlálva, pénteki napra jutunk: igy tehát 1809-ben május 5-ke pénteki nap volt.

Mely napra esik 1875-ben sz. István napja? És pedig $\frac{75+1}{7}=\frac{76}{7}$ lesz 6 nap mint maradvány, igy már most tudjuk, hogy 1875-ben 1-sö márczius szombat leend. Junius 24-ig van azonban $\frac{31+30+31+24}{7}=\frac{116}{7}$, ez 4 napmaradványt ad, ezzel a szombati napokon végig számlálva, megtudjuk, hogy az 1875-dik év 24-ik juniusi csütörtöki nap leend. És ezt igy minden év napjának megtudására lehet alkalmazni.

Vas Borona.

TÁRHÁZ.

A bukovinai magyarok insége.

Alig mult két hónapja, hogy a Bukovinában lakó ref. vallásu magyarok hozzánk fordultak esdő szavaikkal. A nagy magyar közönség meghallgatta a kérők jajkiáltását s e lapok szerkesztője azon szerencsés helyzetbe jutott, hogy a hozzá beküldött akadozási összegekből eddigelé már **1056 ftot** juttathatott a legnyomasztóbb inség által sujtottaknak.

Bukovinából, Andrásfalváról e napokban vettünk ismét egy levelet, melynek tartalmát ismételve ajánljuk olvasóink szives figyelmébe.

„Midőn t. Uraságod *negyedik* küldeményének — irja a levél — kezünkhöz vételét ezennel tudatjuk, éltünk fogytáig meg nem szünő hálánkat, mind t. uraságod (mint ezen valóban nagyszerü könyöradományok eszközlője), mind a nemes szivü adakozók irányában szent örömmel nyilvánitjuk.

„Azt is tudatjuk, hogy minden eddig begyült könyöradományok egyenkint, a küldők nevével, egyházunknak e végre nyitott emlékkönyvében hiven és pontosan fel vannak jegyezve, tanulságul a jövő nemzedéknek, hogy az emberiség sorsát oly atya kormányozza, ki ha balkezével gyermekeit ostorozza, jobbjával vigasztalását nyujtja; de feljegyeztük egyszersmind maradandó emlékül, *hogy magyar népünk, távol élő árva testvéreit szivéből ki nem zárja.*

„Oh de — kérdi a levéliró ref. lelkész — fessünk-e árnyat hálánk tiszta sugarai mellé! elküldjük-e aggodalmunk gyászszózatát örömünkre hangjaival vegyitve Magyarhon és Erdély nemes szivü népeihez? kérjük-e megfejtését egy előttünk rejtélyes talánynak, mely ez:

„Hogyan lehetséges, hogy midőn 800 református lélek esdő szavára oly készséggel, oly nagyszerü segély gyült össze, mely, ha még teljes biztositást nem ad is, de erős reményt mégis nyujt az éhhalál kikerülésére: — ugyanakkor 8000-nyi bukovinai katholikus magyarság — ép ily inségben — többszöri felszólalások daczára, ily részvétre és segélyre mind eddig nem talált?

„Mi meg vagyunk győződve, hogy ennek a szomoru jelenségnek oka nem lehet a részvét és szeretet vagy áldozatkészség hiánya.

„Vajha ezen rejtélyes talány, minél hamarább örvendetesen fejtetnék meg! — Minden percznyi késedelem veszélyes! — *A bukovinai buzgó katholikus szép magyarság az éhhalál tátongó örvényének szélén áll!* — A menekülés, a legszörnyübb inség eltávolitása csak a ti kezetekben van, Magyarhon és Erdély lelkes fiai és leányai! Oh siessetek, mig késő nem leszen.“ Eddig az andrásfalvi levél, melyet aláirtak *Biró Mózes* ev. h. h. lelkész és esperes, *Kántor János* biró, *Biszák József* kurator és *Varga György* presbyter.

A levél oly hangosan s érthetőleg szól s oly keserü szemrehányást foglal magában, melyhez részünkről minden további felvilágositás fölösleges.

Távol vagyunk minden szemrehányástól; csak hangosan ismételjük a fentebbi levél kiáltó szavát: „*Itt gyors segitségre van szükség!*“ Áldozzon mindenki tehetsége szerint. Ujabb adakozások átvételére s elküldésére e lapok szerkesztősége szivesen ajánlkozik.

Vas. Ujs. 1866.

Irodalom és művészet.

** *(A Vörösmarty-szobor leleplezésére kitüzött költemény-pályázat)* eredménye a birálók által a következőleg döntetett el: a 30 aranyból álló első jutalmat *Udvardy* Géza költeményének itélték oda. A másodikat egy Pestről küldött mű kapta volna meg, miután azonban szerzője kijelenté, hogy csak az első jutalomra kiván pályázni: a második jutalomban *Nyilas* Samu harmadik helyre sorozott költeményét részesitették.

** *(A képzőművészeti társulat albumlapjai)* az 1865-ik évi tagok számára megjelentek. A diszes album 4 szinezett kőnyomatu műlapot foglal magában, melyek nemcsak a kompozitió, hanem a kivitel tekintetében is egyaránt sikerültek. Három kép, *Székely* Bertalan festménye után, Arany János „Ágnes asszony“ czimü balladáját illustrálja, a negyedik pedig *Thán* Mórtól „Jézus keresztségét“ ábrázolja. E műlapokat kőre Marasztoni József rajzolta.

** *(Népek lantja)* czimmel *Greguss* Ágosttól egy disszesen kiállitott dalgyüjtemény jelent meg, mely a „Külföldi népdalok“ második bővitett kiadását képezi. Tartalmát spanyol, portugall, provencei, olasz. franczia, norman, lengyel, ruthén, cseh, német, flamand, breton, skót, svéd, eszt, litván, uj görög, arab, cserkesz, jezid, ind, malaj, madagasz és sinai dalok teszik nagy változatosságban, melyeket a fordító a népies költészetről irt érdekes bevezetéssel mutat be. A diszesen kötött könyv ára 1 ft 30 kr.

— *(Érdekes röpirat)* Pesten Grill Károly kiadásában megjelent ily czimü röpirat: „*Hasznos volna-e Pest városát körülcsatornázni?*“ Irta *Poroszkay* Ignácz, mérnök. — Ezen irat Reitter Ferencz mérnök ismeretes csatorna-terve ellen van intézve, melyet több tekintetben károsnak tart. Ára 1 ft.

= *(Emich Gusztáv kiadásában megjelent:)* 1) „Anglia története a forradalomig.“ Irta *Zichy* Antal. A 148 lapra terjedő kis könyv Anglia történetének vázlatát tartalmazza a legrégibb kortól a 17-ik század elejéig. Ára 1 ft. — 2) „Mexiko Miksa császárig.“ Különösen ős és ujabbkori története államszervezete, azték müveltségi története s különböző népfajaira vonatkozólag. Báró Müller I. W., Prescott William H., Armin Th. s mások nyomán közli *Szokoly* Viktor. A díszesen kiállitott könyv 10 különnyomatu képpel van diszitve. Ára 3 ft.

** *(A „Budapesti Szemle“)* uj folyamának XII. és XIII-dik füzete megjelent. Tartalma: I. A bölcsészet Magyarországon. 3-ik közlemény *Erdélyi* Jánostól. II. Jogtörténeti tanulmányok a magyar vármegyék szervezetéről. 5-ik közlemény. *Botka* Tivadartól. — III. A népiskola a XIX. században. 2 ik közlem. Anglia és főgyarmatai. Laveley után *Barsi*. — IV. Egy angol Erdélyről. *Arany* Lászlótól. — V. A kamatláb *Wodianer* Alberttől. — VI. Irodalmi szemle. 1. Franczia-ország közgazdasági viszonyai. Geyer után Matlekovics. 2. Flegler Szalay Lászlóról. Első közlem. Gy. P. 3. Fox. levelezései Russeltől. 4. Kautz: Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika. 5. Imre Sándor „Magyar irodalom története.“ Gy. P. — 6. M. Tud. Akadémia. 1866. Február-márczius.

— *(„A görög irodalom története“)* czimü munkára előfizetést hirdet Kolozsvárott *Csányi Ferencz*. „Hogy e munkára előfizetést nyitok, — irja szerző — azon régóta érzett hiány ösztönze, melyet ugy magam, mint mások éreztünk; mert közép- és felső tanodáinkban jóllehet a régi klassikus kor irodalmát tanitják, és az irodalmi remekek bővebb ismertetése nem szokott elmaradni, de jó segédkönyv e tekintetben nemcsak hogy hiányzott, hanem mondhatni nem volt. E munka az egész görög irodalmat könnyen megismerhetővé teszi s pedig azon nemzet irodalmát, melynek egyes jelesei előtt minden ódonsága mellett ma is meghajol a tudományos világ. Mindazonáltal e munka nemcsak kizárólag a tanuló ifjuság számára való, hanem mindazoknak is, kik a görög irodalommal megismerkedni ohajtanak; e czélt a tudományos előadás mellett szem előtt tartottam, mert meggyőződésem szerint ki ne ohajtaná megismerni egy Homér, Herodot, Thucydides, Sophocles, Euripides, Aristophanes és sok mások munkáit?“ A munka 10—12 8-adrétü iven julius hóban okvetlenül megjelenik. Az előfizetési pénzek azonban junius 1-ig küldendők be a szerzőhöz. Előfizetési ár 1 ft.

** *(Lefoglalt regény.)* Virághalmi Ferencz „Egy cserepár naplója“ czimü regényét a rendőrség lefoglalta.

** *(Abaujvármegye monographiájának)* első füzete jelent meg Kassán. Szerzője *Korponay* János akademiai lev. tag s Abauj főlevéltárnoka. E nagy mű havi füzetekben jelenik meg s egy füzet ára 30 kr.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

➶ *(A gazdasági és kertészeti országos bazár)* a vigadó épületében, a mily csinos berendezéssel bir a szemre, ép oly hasznos intézet a gazdákra nézve. Állandó *virágkiállitásában* a hideg és melegházi növények nagy száma diszesen van elrendezve s ezen fölül a legillendőbb árert kaphatók is mindennemü konyhakerti és virág palántákkal egyetemben. Ezenkivül mindennemü gazdasági konyha és diszkertészeti magvak nagy tárháza látható itt, s egyszersmind a legkisebb mennyiségtől a legnagyobbig meg is szerezhető. Van továbbá mindennemü gazdasági és kertészeti gép és eszköz s mint hasznos találmányt a gazdaságra, megemlitünk egy hernyó irtó szert, melyet e napokban a budai Horváth-kertben a föltaláló *Glasz* Antal nagy számu közönség teljes megelégedésére próbált meg. A diszes bazár különben mindenki által dij nélkül megtekinthető.

➶ *(A középdunai magyar gőzhajótársulat gőzöseinek épülése)* nagy előhaladást tett Uj Pesten, a fiumei hajógyár telepének udvarán, magas állványokon készen és befestve áll már a roppant vasborda, melyre a lemezek fognak szegeztetni, s a két hajóváz ormán ott fénylik már a „*Fiume*“ és „*Buda pest*“ név, a hogy az uj magyar gőzösök neveztetni fognak. A két egyenlő nagyságu hajó hoszsa 205 láb, szélessége 22½ láb, az oldalok magassága 9 láb. — Uj évkor még puszta volt azon tér, hol az ujpesti Duna közvetlen partján most tágas deszkakeritès övez egy 130 láb hosszu gyárépületet, melynek falai körül immár a kohók és mühelyek füstje emelkedik, és a fiumei kovácsok élénk zaja csattog föl. — A társaság e napokban egy küldöttséget bizott meg a munka előhaladásáról meggyőződést szerezni, s Gál Péter, Huszár Károly, Perczel Béla, Tavaszi Endre, gr. Wass Sámuel igazgatósági és társulati tagok a hely szinén megjelenvén, örömmel tapasztalták, hogy a gyár ez időre az épitéssel már előbbre van, hogysem a szerződés szerint magát kötelezte; ugy hogy a gőzösök teljesen kész állapotban átadása, sokkal elébb fog megtörténni mint kikötve volt, s a hajók még az idén nehány utat fognak tehetni. Szolgáljon ez a részvényeseknek is örvendetes és buzditó tudomásul.

➶ *(A déli vasut-társulat jelenti)*, hogy május 2-dikától kezdve további rendelkezésig, a teher-szállitások feladása fel van függesztve.

➶ *(A losonczi vasuttársulat csődjét)*, mint a lapok irják, e héten meg fogják szüntetni.

➶ *(Az összes érczpénz forgalom)* a birodalomban 1866. márcz. végén 2,323,601 ftot tett.

➶ *(Mayyar borok kiszállitása.)* Nehány nap előtt Pozsonyból 28,000 palaczk és 900 akó legnemesebb magyar bort inditottak utnak a mexikói udvar számára.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tudományos akademia)* mennyiségtani és természettudományi osztályának april 30-ikán tartott ülésében először is *Greguss* Gyula l. tag olvasott föl egy tisztán szakbeli értekezést „A tágulás törvényéről, névszerint a viznél.“ — *Gönczy* Pál l. tag bemutatá *Hazslinszky* Frigyes l. tag értekezését „Északi Magyarhon lombmohairól.“ Ez értekezésből Gönczy csak nehány töredéket olvasott fel, az egész az akademia közleményeiben fog megjelenni. — E két értekezés után összes ülés következett. — A holnapi ülésben Ipolyi Arnold és Kautz Gyula fognak fölolvasásokat tartani, ez utóbbi „A képviseleti államról, az ujabb politika elvei szerint.“

** *(A pesti tornaegylet)* erélyesen működik az egylet végleges szervezesén. A választmány közelebb tárgyalás alá vette a szakbizottmányok munkálatait a házi, ügyviteli s egyéb rendszabályokról. Az első ily ülésben, melyben gr. *Széchenyi* Ödön elnökölt, az alakulási ünnepre nézve is intézkedéseket tettek. Ezek szerint ez ünnepély a pávaszigeten tartatik meg s valószinüleg pünkösd vasárnapján. Hogy az egylet ez alkalommal minél diszesebben jelenhessék meg, gr. Széchenyi Ödön egyleti zászló szerzését inditványozá, melyhez legelébb is ő maga 50 fttal járult.

** *(Az irói segélyegylet)* 1865-dik évi utolsó évnegyedének számadása megjelent. Bevétel volt ez évnegyedben 41,344 ft. 60 kr., az előbbeni évnegyedben maradt pénztári maradványnyal 42,829 ft. 75 kr.; kiadás segélyzésre, kezelésre és adóra 42,362 ft. 65 kr. Pénztári készlet marad tehát 467 ft. 10 kr. Közelebb három uj alapitót is mutattak be, Majláth György főkanczellárt, az elhunyt gr. Nemes Ábrahámot és Tolcsvai Nagy Gedeont, egyenkint 200 fttal.

— *(Az első magyar általános biztositó társaság)* ez évi rendes közgyülése májushó 30-án délután 3 órakor, a társaságnak saját házában, fog megtartatni, melyre a t. cz. részvényesek — személyesen vagy maghatalmazottjaik által leendő megjelenésre tisztelettel fölkéretnek. E közgyülés tárgyai lesznek: 1. Az igazgatóságnak, a társaság állásáról s az 1865. évi üzletről szóló jelentése, s a számvizsgáló bizottmány által átvizsgált zárszámla előterjesztése. 2. Az alapszabályok illető szakaszainak rendelkezése szerinti választások. 3. A választmány által javaslatba hozandó tárgyak fölötti tanácskozás. A részvényesek által netalán teendő javaslatok inditványáról az alapszabályok 61. §-a rendelkezik.

** *(A pest-ujpesti közuti vaspálya-társaság)* f. év apr. utolsó napján tartá meg közgyülését. A pálya kiépitése 149,216 ft. 27 krt. vett igénybe, 70,783 ft. 73 krral kevesebbet, mint az tervezve volt. A vaspályát folyó évi junius hóban nyitják meg, a közgyülés továbbá egyhangulag elhatározta, hogy Pestről a városligetbe a kerepesi uton át szárnyvonalat épit és később egy másik szárnyvonalat a losonczi vasut indóházához, a mint át fog adatni a közlekedésnek. Végül az igazgatóság megbizatott, hogy a pesti és budai indóházak összeköttetése tárgyában a szükséges előmunkálatokat és tárgyalásokat fejezze be, s az eredményt terjeszsze a legközelebbi közgyülés elé.

** *(A tisza-melléki vasuttársulat)* april 20-án tartá meg Bécsben közgyülését. Az 1865-dik évi tiszta jövedelem 1,596,643 frt. 92 krból áll, mi a megállapitott alaptőke 3.75 száztólijának felel meg, 0.8-el több, mint 1864-ben.

** *(Az iglói takarékpénztár)* üzletforgalmának 1865-ről megjelent kimutatása szerint az összes forgalom 1,852,825 ft. 23 kr. volt. A mérleg és vagyon kimutatás 604,727 ft. 99 kr. összeget mutat. Az összes jövedelem kimutatás 45,003 ft. 25 krt tesz.

** *(A Pesten alakuló izraelita nőegylet)* gyorsan emelkedik. Eddig 58 hölgy mint alapitó befizetett 13,600 frtot, 752 rendes évi tag 5255 ftot, ajándékképen pedig 1206 frt folyt az egylet pénztárába.

Mi ujság?

** *(O Felségeik Pestre jövetele)* a lóversenyek ideje alatt annyira valószinü, hogy az ünnepélyes fogadás iránt már folynak is az előkészületek. A polgári választmány ünnepi bizottmánya ülést tartott e tárgyban s abban állapodtak meg, hogy a legfelsőbb bevonulás most nem a marokkói és fürdő-, hanem a Deák Ferencz-utczán (előbb nagy hid-utcza) át történik. Ő Felségeik tiszteletére továbbá a városligetben nagy májusi népünnepet rendeznek, mely alkalommal a Felségek számára külön diszsátort állitnak föl. Ő Felségeik végül meg fognak kéretni, hogy az ujonnan épitendő ferenczvárosi templom alapkövét letenni méltóztatnának, mint a melynek fővédnökségét császárné Ő Felsége sziveskedett elvállalni. — Bécsi hir szerint azonban Ő Felsége a császár és császárné balaton füredi utjára nézve változások jöttek közbe, s a Felséges Asszony ez évben nem látogatandja meg a nevezett fürdőt. Beyer kormánytanácsos, ki a rendezés vezetésével volt megbizva, e miatt Füredről már visszahivatott. Császárné Ő Felsége május hóban Schönbrunnban fog időzni s juniusban Rudolf főherczeg és Gizela főherczegnővel együtt Ischlbe menend.

** *(Az alsóház alelnöke, gr. Andrássy Gyula)*, ki, mint tudva van, a fölirat átnyujtása végett közelebbről Bécsben járt, e hó 1-én este érkezett Pestre vissza.

** *(Bizalmi nyilatkozat.)* Derecske város 40 tagból álló képviselő-testülete Deák Ferenczhez bizalmi és hálanyilatkozatot intézett.

** *(Egy ereklye Petőfitől.)* A Kisfaludy-társaság legutóbbi gyülése alkalmával Szász Károly egy érdekes ajándékkal szaporitotta a társulat irói ereklye-gyüjteményét. Ugyanis egy fakó strucz-tollat adott át, melyet 1848-ban Petőfi viselt Szabadszálláson, hol mint követjelölt lépett föl. E toll akkor vörös volt, s Szabadszálláson maradt, honnan most a legméltóbb helyre juttaták.

Julius elején már üresek a bábházak, tehát az átalakulás 10 nap alatt teljesen véghezmenvén, a gabnaszunyog előrepül.

Kártétele ama kukacznak szerfelett nagy; nem csupán a kidőlt szálak, melyeket szemeinkkel látunk, jönnek tekintetbe, hanem szigoru buvárlat alá vevén az egyes buza-csoprokat, következő jelenségek tünnek fel : már őszszel a kukacz a gyökfőn rágódván, szerfelett gátolja a bokrosodást, oly annyira, hogy tavaszszal jobb minőségü talajban arányosan vetett buzánál egy-egy bokor 16 szál helyett felere olvadt le; később e kukacz mindig az erősebb szárakat igyekszik megtámadni, melyek zsenge korukban elcsenevészülnek, innen a sárgaság, száradás a buzán; hasonló dulás tart egész a gabona-kalászok éréseig, a termékenyités sulyos küzdelmei közt alig 3—4 szár képes előtörni, azok közül is 1—2 megrágatik, mely — mint több helyütt érintettük — szél miatt kidől. Ezek folytán a kukacz okozta kár számitása ily arányban áll : $^1/_2$ a gabonának szárképzés alatt tétetik semmivé, $^1/_4$ rész pedig szárképzés alatt és után pusztittatik el; tehát az egész termésnek csupán $^1/_4$ része maradván fenn, nem csoda, ha a buzák oly ritkák és gazossá fajulnak, mindezeket a jelen évről saját tapasztalatom s érzékeny károm után jegyeztem fel.

Óv- és ellenszerek a gabona-kukacz megsemmisitésére alig léteznek, — mint ez alább bővebben kifejtetik — mindamellett jelen évről két érdekes tudni valót jegyeztem fel gazdatársaim részére : 1-ső helyes példaszó „*az idő legjobb gazda*"; érintve lőn, hogy mérsékelt esős jó idővel, kevesbbé uralg ezen kulacz, rendszerint aszályos őszi évszak idézi elő; most már abban rejlik a titok megoldása, hogy a gazda se későn, még kevesbbé korán vesse buzáját, ki kell tehát találni czélravezető közvetitőt; tehát miben rejlik az? — Tapasztalatom szerint fő titok a vetés idejének eltalálása, mely *magtakarók használatával* eszközölhető, a legkedvezőbb időt kiszemelvén a buzavetésre, egy nap alatt ötször annyit sikerül elmunkálni, mint közönséges ekével, ez által a gabnaszunyog peterakása lehetőleg hátráltatik. 2-or ha már kukacz uralogna buzavetéseinken, mit a fenn előadottak nyomán buzáink külszinéről észrevehetünk, t. i. őszszel azok halvány zöldszinüek, tavaszszal pedig sárgás kinézésüek, ily körülmények közt mindkét évszakon át tiprás, akár legeltetés végett *birkafalkát* előnyös a buzákra ereszteni; köztudomásu dolog, hogy ily nemü kukacz, rendszerint a gyökfőn, hol buzáink szára képződik, de soha a gyökben nem lappangván, itt a birka szájával, különösebben lábával tömérdeket elemészt, az ujra sarjadzás folytán azért közép termés lehetővé válik, ellenkezőleg alig $^1/_4$ rész termés remélhető. Hasonló előnyt a jelen évben magam tapasztaltam, holott szomszédom legeltetés nélkül kukaczette buzáját lekászolni s takarmányul használni kényszerült, birka-legeltetés által sokat megmentve türhető aratást nyertem.

Ily körülmények közt, ügyfeleimnek a mondottakat figyelmökbe ajánlani merem, kivánatos volna hazánk minél több vidékeiről a földmivelők gyakorlati eljárását megnyerni, hogy azok egy önálló szakmunkában összegyüjtetvén, adandó alkalommal egyeseknek ugy mint e hazának területén a vészt meggátolva, nem kis mérvü hasznot lehetne előidézni.

A gabnaszunyognak *Say* szerint természetes ellene a *buvó-darázs* (Cerophron destructor) ha nagy számban láthatók, kétségkivül ama veszélyes gabnaduló rovarok rejtényeit s bábjait emésztik fel, ez utóbbiakra helyezvén el petéiket, melyek kikelvén ott, növendékeik amazokat megsemmitik.

A gabnaszunyog rejtényei s bábjai irtására még biztos mód nem födöztetett fel, mivel csak akkor tudjuk meg a kukacz jelenlétét, mikor a gabna szára már ledölt, e csalhatlan jel pedig gazdákra nézve késővé és menthetlenné válik. — Külhoni termelők által javasoltatik az ily gabnát rögtön learatni (?!) szerintem csak ha átalános érés mutatkoznék, különben csekély hátrányból nagyobb eredhetne; mások szerint a buza tarlóját takarodás után azonnal felgyujtani, igy a bábok s minden lehető nemzék megsemmisül. De ha ez utóbbi mütét kivihető nem volna, előnyös a tarlót felszántani, fogasolni. Csalhatlan irtószer lenne valószinüleg, ha az ily kukacz-lepte földben más növények, főleg kapások közül : burgonya, tengeri, répa, dohány, takarmány, sat. termeltetnék; a buza s minden sáslevelü gabnafélek vetésével pár évig felhagyván, ha t. i. ez hátrány nélkül kivihető lenne.

Természettudósok közül sokan a leirt rovartól eltérő, ugylátszik mégis azonos fajok létezését állitják fel, jelesen : *buzaszunyog* (Cecidomya tritici), *levéltetü* (Aphis tritici), *gabonarontó* (Tipula cerealis) stb., melyeket külön névvel, s alakban, mint a gabonafajoknak más szunyogfaju kukaczát irják le, holott *Nördlinger* ezeket tagadja, s valamennyit a fentebb ismertetettel azonosnak mondja, szerinte az átalakulás teljes felismerésénél s leirásánál van lényegileg eltérés vagy tévedés; azt ő sem tagadja, mikép van még egy más faju *Cecidomya* is; mely a muroknemüek magtermését teszi tönkre; — a murokszuróban, t. i. egy kis narancssárga kukacz élődik, azon félreismerhetlen különbséggel mégis, hogy e kukacz bábjából nem szunyog képződik, hanem parányi tetü alaku élősdi rovar „*petromolus*" származik.

Letenyey Lajos.

A világépület miniaturképe.

Gyakran olvasunk az égi testek nagyságáról és azoknak földünktőli távolságáról; de e nagyságokat és távolságokat annál kevésbbé vagyunk képesek felfogni, minél nagyobbak az azokat kifejező számok. Olvassuk például, hogy a nap $20^1/_2$ millió mérföld középtávolságra van földünktől, és hogy e roppant égitest felülete 116,000 millió □ mérföldet foglal magában; de sem az egyik, sem a másik számot nem vagyunk képesek a maga értékében felfogni. Tehát nem azért, hogy fogalmat adjunk a teremtés végtelenségéről, mert ez számokkal el nem érhető; hanem épen ellenkezőleg azért, hogy az ily kisérlet lehetlensége bebizonyittassék, s egyszersmind egy pillantást vethessünk a világépület téres viszonyaiba, foglaljuk az óriási épületet egy miniaturképbe össze.

Képzeljük, hogy a föld, ezen óriás gömb, (melynek felülete 9,282,000 □ mérföldet foglal magában), nem nagyobb és nem kisebb mint egy jókora kendermag, mely tehát $1^1/_2$ vonal átmérővel bir. Ez kétségkivül elég apróság, és azt vélnők, hogy ha hasonló arányu mértékben vennők le a többi égitesteket is, a mindenségről oly mintát nyernénk, mely földünkön csakugyan elférne. — Lássuk tehát! Tegyük a mi kis *napunkat*, mely, aránylag a földmintához 14 hüvelyk átmérőjü golyót fog képezni, a középpontra, minthogy az a valóságban is naprendszerünk középpontját foglalja el. A naptól $24^1/_2$ lépés távolságra *Merkur* mintája jő, mely $^1/_2$ vonal átmérővel bir; $45^1/_2$ lépésnyi távolságra pedig *Vénus* következik, melynek átmérője közel akkora, mint földünké, t. i. $1^1/_4$ vonal. Ezután 63 lépésre a naptól már *földünk* következik, mely, mint emlitők, $1^1/_2$ vonal átmérővel bir. Földünk után, 96 lépés távolságra a naptól, *Mars* planétát kell helyeznünk, melynek átmérője csak $^6/_7$ vonalt teszen; és most 148—180 lépés távolságra a naptól az asteroidák következnek, mint alig észrevehető pontok $^1/_{20}$—$^1/_8$ vonalra rugó átmérővel. *Jupiter*, a most következő bujdosó, már inkább szemünkbe fogna ötleni, minthogy annak átmérője 17 vonalt, tehát közel másfél hüvelyket tenne; de ezt már 329 lépés távolságra kellene helyeznünk a naptól, *Saturnus* is meglehetős golyócskát mutatna, melynek átmérője 15 vonalra tehát $1^1/_4$ hüvelykre rugna, de ez majd kétszer oly távol volna a naptól mint az előbbeni, t. i. 616 lépésre. Közel kétszer ekkora távolságra vagyis 1206 lépésre a naptól ($^1/_{10}$ mérföld) a $6^3/_4$ vonal átmérővel biró *Uránusnak*; és 2500 lépésre vagyis $^1/_5$ mérföld távolságra *Neptunnak* a legszélső bolygónak kellene helyet foglalnia, melynek átmérője 7 vonalra rugna. — De az *üstökösök*, melyek mint fáradhatlan zarándokok, hasonlóképen naprendszerünkhez tartoznak, körutjokban még Neptun pályáján is kivülmennek. Tegyük fel tehát, hogy e csudás égi testek vándorlásainak legszélső határa 20-szor annyira rug, mint Uranus távolsága napunktól, ugy a legtávolabbi üstökösöt már 2 mérföld távolságra kellene helyezni a naptól. De a világépületet, mint tudjuk nem a mi naprendszerünk alkotja, sőt az a világépületben ugy tekintendő, mint egy darabka tégla egy óriási épületben. A világépülethez tartoznak az állócsillagok is, melyek ép oly napoknak tekintendők, mint a mi napunk, és az uralmuk alatt álló bujdosókkal ép ugy naprendszereket képeznek, mint a mi napunk az ő bujdosóival és ezek őrnökeivel. Ha tehát a mi miniaturképünkön *a Centauri*-nak a hozzánk az eddigi számitások szerint legközelebb levő állócsillagnak *) helyet akarnánk keresni, talán azt hinnők, hogy ha a nap Magyarország közepén, például Pesten van, annak helyét az ország határán, vagy ha itt nem is, de legalább az ausztriai birodalom határán lehetne kijelölni. De nagyon csalódnánk, mert egész Európa nem volna elégendő arra, hogy rajta e két szomszédnap képe a nagyság és távolság emlitett arányában elférjen. Hátha még a *Hattyu 61-dik számu* csillagának, *) ezen második szomszédnapnak is helyet akarnánk kijelölni a felvett miniaturképen. Ennek helyét az északi sarkon átmenve s a tulsó félgömbön Északamerikán és az egyenlitőn is áthaladva, valahol a déli sarok táján, talán a nemrég felfedezett Victoria-tartományban találnók fel. Mert e szomszédnap a felvett mintán 3110 mérföld távolságra esnék a mi napunktól, ugy, hogy e távolság a föld kerületének majdnem $^3/_5$ részét foglalná magában.

Most tehát valóban átlátjuk, hogy földünk felülete nem elég nagy arra, hogy rajta a világépület ily kis mintája elférjen. Azonban mégis ugy vélekedünk, hogy ha e tért egész a holdig (mely 51,800 mérföld középtávolságra van földünktől), kiterjesztenők, azon legalább a *tejutat* elhelyezhetnők. Azonban erre is oly nagy térségre volna szükségünk, mely a holdnak földünktőli távolságát 120-szorosan felülmulja, mely tehát 6 millió mérföld átmérővel bir. Ha azonban mintánkba azon világködöket is fel akarnók venni, melyeket Herschel éles szeme a 40 láb hosszuságu óriás távcsőn felfedezett, akkor mintánk számára legalább is akkora tér volna szükséges, mint Neptunnak napunktóli távolsága, mely 676 millió mérföldet teszen. Mert a számitás szerint oly távol vannak tőlünk e világködök, hogy azokból a világsugár (mely, mint tudjuk 41,518 mérföldnyi utat teszen egy másadpercz alatt, egy óra alatt pedig 148 millió mérföld távolságot fut be), csak két millió év alatt érne hozzánk. Ez még csak gyenge képe a világépület azon mondhatjuk parányi részének, melyet az ember szeme bepillantott, mely körülbelől ugy aránylik az eredetihez, mint egy kendermag a 2660 millió köbmérföldet magában foglaló földhöz.

Dr. B. L.

*) A legujabb vizsgálatok *a Centauri* látkörét (Parallaxe) 0.919 másodperczre állapitották meg. E szerint az emlitett csillag 224,520 naptávolra vagy $4^2/_3$ billió mérföldre van tőlünk, vagy akár napunktól. (Ule, *die Wunder der Sternwelt*, 314. l.)

*) E csillag látkőre 0 3744 másodperczre számittatott. Távolsága ennélfogva napunktól 550.900 közép naptávolt vagy 11,394,000 millió mérföldet teszen. Tehát nincs egészen háromszor oly messze tőlünk, mint a Centauri. (Humboldt, *Kosmos* III. 274 és 286. l. l.)

Egyveleg.

— *(Fényképészet viz alatt.) Tompson* Weymouthban a fényképészetet arra használja, hogy a tenger fenekét ott, hol a viz nem nagyon mély, fényképekben levegye. Az eljárás sajátságos. — A fényképező-szekrény egy sötét kamrába tétetik, melynek üvegei olykép vannak betolva, mint midőn a szárazon 10 láb távolságról veszi le a tárgy képét; azután súlyok akasztatnak rá, hogy azok által a vizben lesülyedjen, ez kötelek segitségével a vizbe leeresztetik. Midőn a készület a viz alatt keilő helyzetben van, a tologató egy spárga által felhuzatik. Ily módon a tengerfenekének, szikláknak, zátonyoknak és sziklahátaknak leghivebb képét lehet előállitani. Ezen eljárást nemcsak a tenger alá merült hajók és tárgyak feltalálására, vagy a tenger fenekének tudományos szempontbóli megvizsgálására lehet használni, hanem annak haszna a vizalatti épitéseknél és javitásoknál is igen nagy lehet. — Tetemes mélységekben, hol a világmennyiség nem elegendő arra, hogy általa éles képek vétessenek le, olykép lehetne segiteni a bajon, hogy a sötét kamara mellé villanyvilág alkalmaztatnék, melyet az éjjeli fényképezésénél a szárazon is kellő sikerrel használnak. — *Dr. B. L.*

— *(Egy kövér markgróf.) György Friedrich* ansbachi markgróf meghalt, és vele a Frank tartományban az idősb markgrófi ág kihalt. E fejedelem arczképén, mely az ansbachi kir. várban őriztetik következő felirat olvasható : „A kegyelmes ur és fejedelem, György Friedrich, brandenburgi markgróf ur stb. 1603-dik év april hava 26-ikán, husvét keddjén, délelőtti három negyed 10 órakor, istenben elhunyt, és ezután más nap felbonczoltatott. Mája 5 fontot, tüdeje 4 fontot, szive $1^1/_2$ fontot, lépe $1^1/_4$ fontot nyomott. Gyomra két arasz és két hüvelyk hosszuságu volt és 4 pint étel és ital találtatott benne. Az egész test 7 láb hosszuságu volt és 6 mázsát nyomott." — *Dr. B. L.*

Vas. Ujs. 1864

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

** (*„Életbölcsészet“ czimü munkára)* nyit előfizetést *Sasku* Károly, mely munka legalább is 15 íven, kemény táblába kötve jelennék meg. Előfizetési ár egy forint. Minden öt előfizetett példányra egy példány ingyen fog járni. Mihelyt annyi előfizető lesz, hogy a nyomtatási költség fedezve legyen, a munka *azonnal* sajtó alá megy, s attól kezdve két hónap alatt elkészül, miről az előfizetők hirlapok utján értesittetni fognak. Az előfizetési pénz okt. utolsó napjáig Pestre, *Laufer* testvérek könyvkereskedésébe (Pest, váczi-utcza 9-dik sz.) küldendő, hol annak idejében a könyvet, vagy ha a határidő alatt elegendő számu előfizető nem találkoznék, a pénzét kiki azonnal visszakapja.

** (*„Uti emléklapok és utazási kézikönyv“)* czim alatt *Csatári* Ottótól egy Közép- s Nyugat-Európa nagy részére kiterjedő külföldi utleirás és utazási kézikönyv jelenik meg Telegdi K. Lajosnál Debreczenben, három kötetben, melyek közül az első északi-Németországot, a Rajna vidékét s Hollandiát, a második Belgiumot, Londont, Angliát, a harmadik Párist, Francziaországot és Svajczot tárgyazza. Szerző utasitásokat is igér az utazási vonalok, jó fogadók, megállapodási pontok, ezek nevezetességei, az ut költségei és idejére vonatkozólag, s igy mint biztos utmutató, az utazni szándékozók figyelmébe különösen ajánlható. Egy-egy kötet előfizetési ára 1 ft., mely okt. 5-dikeig Telegdi debreczeni könyvkereskedésébe küldendő.

** (*A müegylet jövő évi mülapja)* Liczenmayer azon történeti festményének másolata leend, mely Erzsébet és Mária királynékat I. Lajos sirjánál ábrázolja, s mely jelenleg gr. Károlyi György tulajdona. Székely Bertalan II. Lajos föltalálását ábrázoló képétől azért kellett a választmánynak elállania, mivel a festő e kép többszöröritési jogát egy helybeli könyvárusnak már rég átengedte, s igy a müegylet kellemetlenségeknek lehetne kitéve.

** (*Gazdasági munka.)* A magyar gazdasági egyesület „Jószágismertetés“ czimü kiadványaiban egy-egy nevezetesebb s általa bizottságilag megvizsgáltatott gazdaságnak részletes leirását szokta nyujtani időnkint a közönségnek. Most jelent meg a harmadik, ilynemü ismertetés, mely az aradmegyei *kisjenői* uradalmat tárgyazza, *Peterdy* Gábor egyesületi tag szerkesztése szerint. A könyv 292 lapra terjed nagy 8-adrétben s 8 kőnyomatu ábra van hozzá mellékelve. Ára 2 ft.

** (*Uj zenemüvek.)* Treichlinger műkereskedésében a következő uj zenemüvek jelentek meg: 1) „Fütyül a szél“... „Mi füstölög ott a sikon“... Népies csárdás, magyar népdalokból zongorára szerzé *Konkoly Thege* Miklós. Ára 60 kr. 2) „Abból a javából!“ ... Népies csárdások, zongorára átirta *Vidor* E. Ára 60 kr.

** (*Uj regény.)* „Egyik az egyik csillagban, másik a másikban“ czim alatt *Balázs* Frigyestől egy uj regény jelent meg. A müvet Kertész József adta ki.

** (*Megjelent naptár.)* A Szt.-István-társulat naptára 1865-re, már megjelent, szerkesztve Füssy Tamás által, bő ismeretes- és szépirodalmi tárral s érdekes fametszvényekkel. Többek közt az esztergami bazilika, a nemzeti muzeum, a sz. István király jobbját tartalmazó disztartó rajzát hozza. Ára csak 36 kr.

** (*Jövő évi naptárak.) Mészáros* Károly, a debreczeni „Dongó“ egykori szerkesztője, a jövő évre „*Dongó naptárt*“ ad ki, melynek tartalmát humorisztikus értekezések, csipős versek, s mulattató közmények fogják képezni. Ára 1 ft., melyre szerző előfizetést is elfogad. — A jövő októberben meg fog jelenni a „Hódmező *vásárhelyi naptár*“ is 1865-re, melynek szerkesztője Szél Farkas, kiadója Igaz Sámuel.

Egyház és iskola.

** (*A pécsi kath. mintafőtanoda s tanitóképezde)* megjelent értesitvénye szerint a lefolyt iskolai évben a *mintafőtanodát* összesen 523 növendék látogatta, még pedig vallás szerint 513 kath., 3—3 ág. hitv., gör. n. egy. és zsidó, s helv. hitv.; nemzetiség szerint 428 magyar, 93 német, 2 szláv. A *tanitóképezdének* 51 tanitójelöltje volt, 48 kath. és 3 zsidó.

** (*A szegedi városi nagygymnaziumban)* a megjelent kimutatás szerint a lefolyt iskolai évben összesen 687 tanitvány volt, még pedig nemzetiségi tekintetben: magyar 558, szerb 60, német 55, oláh 9, tót 3, horvát 1, lengyel 1; — vallásra nézve rom. kath. 538, zsidó 72 (kik közül magyarnak beirva 69, németnek 3), n. e. gör. 69, ág. hitv. 4, helv. hitv. 4. Az első osztályban, 115 tanuló között, az érdemsorozatban a három első zsidó.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

➶ (*Virágzó aloe.)* Nagy-Becskerek mellett a szent-györgyi urasági kertben ritkaszépségü aloepéldány virágzását várják a napokban. E példány jelenleg 14 lábnál magasb s meg van rakva virággal. A „Tem. Z.“ e hir mellett alkalmilag megjegyzi, hogy hibás azon vélemény, mintha az aloe csak minden századik évben virágzanék, holott néha már 23-ik, de rendesen minden 30-ik évben szokott virágzani. Azt is érdekes tudni, hogy Amerikában e virág nedvéből enyhitő italt készitenek, melynek ize a pálinkáéhoz hasonló. Az aloe haszna sokféle. Megszáritott leveleit házfedélre, töviseit szegeknek, rostjait szövetnek, megfőtt belét ételnek s szappannak, fáját épitkezésre használják.

➶ (*Vasutmenti ültetvények.)* Uj rendelet szerint a vasutak mindkét oldalát sövény- és faültetvényekkel fogják szegélyezni. A munkát meg is kezdették, s oly erélylyel folytatják, hogy már eddigelé csak a délkeleti vonalon 189,774 □ ölayi tért elfoglaló faiskolai csemetéket ültettek el.

➶ (*Termékeny szőlőtő.)* Zágráb mellett, Neudorfban, egy szőlőtő termékenysége nagy figyelmet gerjeszt. 500 fürtnél több van rajta, s mint repkény boritja be a mellette álló nagy szilvafát. A tőke még csak öt éves; tiz láb magasra nőtt fel, és metszve sohasem volt.

Közintézetek, egyletek.

** (*Magyar egylet Párisban.)* Mint a „P. N.“ értesül, Párisban lakó iparos hazánkfiai „magyar egyletet“ alakitanak. Az alapszabályok már készek s közelebb fölterjesztik. Az egylet főczélja oly helyet alkotni, hol a napi munka fáradalmai után lelkök nemes élvezetet találjon, s hová, szükség esetében a biztos segély reményében folyamodhassanak. Most egy kávéházban gyülekeznek össze, hetenkint kétszer, hová magyar lapokat is járatnak.

** (*A képzőmüvészeti társulat állandó kiállitását)* a jövő évi Sz.-György napkor a m. akademia palotájába helyezi át. Ugyanis az épittető bizottmány beleegyező választ adott a társulat azon folyamodására, engedné át az akademiai épület helyiségeiben az Eszterházy képtár számára kijelölt hely feleslegét a képzőmüvészeti társulat kiállitási helyiségei számára. Igy e mükiállitásnak igen czélszerü helye leend a felülről világitott pompás teremben.

** (*A pestbudai hangász-egyleti zenede)* javára legujabban ismét több ajándék folyt be; ugyanis gr. Pálffy János ő mlga és Klőzel Jakab egyleti vál. tag, mindegyik külön 105 ftnyi alapitványt tett. Ezenkivül dr. Neuhofer János egyleti gazda, a f. évi hangversenynek jövedelmét 57 ft. 95 krral gyarapitotta. Csery Kálmán volt zenedei növendék pedig a zenedei ház-épitésre rendezett hangversenynek tiszta jövedelmét 85 ft. 42 krt, e ház alaptőkéjeül ajándékba adta. — Többen megjelent zeneműveikkel gyarapitották az intézet könyvtárát, mely jótéteményekért az igazgató-választmány köszönetet szavaz.

** (*A süket-némák kir. intézetébe)* Váczon a nm. m. k. helytartótanács által a megürült országos alapitványi helyekre e következő süketnéma gyermekek vétettek föl, u. m. Schlott Jakab, Heim Ignácz, Francz Vilmos, Schneider Miklós, Marczluft Mátyás, Schisselbauer István, Viener Adalbert, Schisler Erzsébet, Leich Erzsébet, Schilsong Anna, Sautner Rosina, Kurucz Klára, Horváth Mária, és Királyi Julianna.

Közlekedés.

➶ (*A teherhajók vontatását)* a Dunán a budai oldalon ezután nem lovakkal, hanem gőzhajókkal fogják eszközölni. Hir szerint Luczenbacherék vállalkoznak ennek teljesitésére s külön gőzöst készittetnek e czélra. Ohajtandó, hogy az e tárgyban történt intézkedés ne maradjon irott malaszt csupán, hanem annyi évi sürgetés után életbe is léptessék Buda közönségének biztosságára és kényelmére.

➶ (*Tervben levő uj hid a Dunán.)* Mint tudva van, a lánczhidtársulatnak egyedül van szabadalma a lánczhid pontjától le és fölfelé egy mérföldnyire hidat vagy más átjárót tartani a Dunán. Többen érezték már, hogy az átkelés miatt a vidék lakossága gyakran igen nagy kerülőt kénytelen tenni Pesten át, s hogy e kerülő ut sok alkalmatlansággal és idővesztéssel jár. Most egy vállalkozó szellemü pesti polgár, folyamodványt nyujt be felsőbb helyen, a Duna két ágának a szigetre áthidalhatását kérve. A hid körülbelől a soroksári ut torkolatánál venné kezdetét, a budai ágon pedig a tétényi utra nyilnék, s igy ez képezné kapcsát az emlitett s még csak tervben levő kőbánya-tétényi lóvasutnak is.

Mi ujság?

** (*Ő cs. kir. apostoli Felsége születésnapját)* a fővárosban aug. 18-án a szokott ünnepélyllyel ülték meg. Reggeli öt órakor a Gellért hegyi erődből 24 üdv-lövés tétetett, miket aztán a Schlick-hadigőzös folytatott, mire a testvérvárosokban helyőrségen levő csapatok zenekarai az utczákon reggeli riadót vertek. Reggeli hét órakor a budai tábormezőn tábori mise tartatott. Az isteni tisztelet alatt három sorlövés tétetett, melyek mindegyike a budai vár bástyáiról, s a Gellért-hegyi erődből 8—8 lövéssel viszonoztatott. Délelőtti tiz órakor ünnepélyes nagymise tartatott a budai vár-plébánia templomában, melyen gr. Pálffy ő excja, a helytartótanács hivatalnokai, mindkét testvér-város tanácsa, az egyetem s a többi hivatalnok is jelen volt. Pest egyházaiban, az izraelita templombam s az ó-budai imaházban ünnepélyes isteni tiszteletek tartattak. Három órakor diszebéd a magyar kir. helytartó ő excjánál. Estve a nemzeti szinházban Faust diszelőadása a hymnus eléneklése mellett.

** (*Gyászmisék Szalay Lászlóért.)* E hó 8-án reggel *Pécsett* Szalay Lászlóért gyászisteni tiszteletet tartottak, mely alkalommal a gyászszertartást Girk György megyés püspök végezte, s a gyászünnepélyen Somogymegye tisztikara, a pécsi kaszinó, s a tanártestület ünnepi diszben vett részt. A külföldön levő magyarok is meghozák áldozatukat a megboldogult hazafi emlékének. Igy a graefenbergi magyarok *Freiwaldauban* tartottak requiemet. A *Párisban* levők pedig, — mint a „M. S.“ értesül, — e hó 13-án a Notre-Dame székesegyházban rendeztek gyászünnepet, melyen a bécsi kéjvonattal érkezett magyarok is résztvettek. Ez utóbbiak közt Thaisz Elek, egykori pestvárosi kapitány, mig az állandóbb párisi lakosok közől Apraxin Julia asszonyság is jelen volt.

** (*Katonai nyomozás.) Máday* superintendensnél, — mint a „M. S.“ értesül, — e hó 13-án az országos hadi főparancsnokság rendeletéből három katonatiszt jelent meg Kassáról, a miskolczi főbiró kiséretében, azon „prédikációt“ kivánván, melyet jul. 27-én Rimaszombatban az ág. hitv. tiszai egyházkerület közgyülésén mondott. Maday kijelenté, hogy ő Rimaszombatban prédikációt nem tartott, mire azon beszédét kivánták, melyet ott mondott. Ekkor a superintendens hivatalos évi jelentését adta át, mely legnagyobb részben a kerületi jegyzőkönyvbe van igtatva s annak idején különben is föl fog a helytartótanácshoz terjesztetni.

** (*A komlóbeli magyar daltársulat)* folytonosan gyarapodik. Megalakulása óta már több életrevaló uj tag nyerte meg a közönseg tetszését. Igy *Erdélyi* Janka k. a. a ki szép tiszta hangja mellett jó iskolával is rendelkezik, népdalainkkal minden este nagy tetszést arat. Továbbá ide szegődött a budai népszinház volt tagja, *Vasvári* Kovács is, s a legujabban *Szücs* ur lépett föl. Ez uj tagok nemcsak derekasan megállják helyöket, hanem még inkább biztositják a sikert a kis társulat számára, melynek életrevalóságát el nem ismerni lehetetlen. Azon általános tetszés, melyben a közönség előtt folyton részesül, a komló bérlőjét arra inditotta, hogy jelenleg már a kis szinpad megnagyobbitását czélozza, hogy rajta apró operetteket is elő lehessen adni, minővel jelenleg a társulatot Jakobi, a budai népszinház karnagya meglepni szándékozik.

Bihari munkásságának még legsajátosabb s egyúttal legerősebb oldaláról sincs képtárunkban képviselve; nincs tőle magyar népies genre-képünk. Olyan hiány, amelyet mielőbb pótolnunk kell.

Jelentékenyebb művészeknél az egyéniség az, mely előtérben áll, s a feladat ennek minél gondosabb jellemzése. Szerényebb művészek inkább csoporttá kerekítve juthatnak jelentőséghez, azzal, ha olyan határozott jellemű, zárt csoporttá szervezzük munkáikat, mely mintegy az együttható erőknek eredőjeként tesz számot. Ilyen körök alakításának természetes bázisát az iskolák adják, melyeket művészeink látogattak. Ezek pedig a legutóbbi időkig a külföldi akadémiák voltak. A XIX. század folyamán jobb művészeink csaknem mind külföldön tanultak, egy részük ott is működött; Bécs, Düsseldorf, München, majd Páris olyanféle szerepet játszanak most művészetünk történetében, mint a humanista tudományosság korában Pádua és Bologna, vagy a reformáció idejében Krakkó és Wittemberga. A 40-es és 50-es években Bécs volt soron; a szerencsésebbek leginkább Waldmüllernek voltak tanítványai, mint pl. Borsos József, akit új szerzeményeink közt egy könnyedén kezelt, Amerlingre emlékeztető gyermekfej képvisel, a kevésbbé szerencséseket Rahl-hoz sodorta végzetük. Rahl typusa volt azoknak a tanároknak, akiknek az akadémiai rendszer rossz hírét köszönhette. Növendékeinek sablonos kiképzésében, «idomításában» látta hivatását; receptet adott nekik az eleven természet helyett, amelynek jelenségeivel és problémáival ő maga is közönyösen állott szemben. Rendszere könyörtelenül nivellálta tanítványainak egyéniségét, a «Rahl-schülerek» munkáira már messziről rá lehet ismerni; bizonyság erre történeti kompozicióik, melyek a magyar állam tulajdonában vannak. Ami leleményt és önállóságot az iskola meghagyott bennük, az vázlataikban csillan fel leginkább, első sorban azokban, amelyeknek tárgya nincs a történetből vagy a mythologiából merítve; az utóbbiakon mindig meglátszik az iskola nyügöző hatása. Két Rahl-tanítványnak: Than Mórnak és Grimm Rezsőnek, egy elfeledett, szerény rajztanárnak néhány ilyen, a konvencionálistól elütő vázlatát szereztük meg; Thannak két vázlata («Szüret» és «Halászat») különösen meglepő kompoziciójának önállóságával és színezésének szürke harmóniájával, bár az utóbbi bizonyára inkább a vázlatos stadiumnak önkénytelen következménye. A hasonló műveknek nagyobb sorozatára lesz szükség, hogy gyüjteményünknek ezt a csoportját felfrissítsük, egyhanguságát megtörjük.

A hatvanas évektől kezdve sokáig München volt a külföldön tanuló magyarok főtelepe. Akik később Párisba mentek, azoknak is rendesen München volt első állomása, a legtöbben pedig csak Münchenen át érezték meg a francia áramlatokat is. Sokan tanulmányaik bevégzése után is Münchenben maradtak, mert itthon nem várt rájuk kedvező légkör. (Ott persze mindvégig idegenek voltak s ez a gyökértelenség volt végzete nem egynek.) Így természetes, hogy jókora időn át München nyomta rá bélyegét festészetünkre, hiszen a maguk útján járó nagy tehetségeknél sem közönyös, hogy honnan indultak útjukra; annál elhatározóbb azoknál a szerényebbeknél, akik nem térnek le a megkez-

4. ábra. Székely Bertalan: Özv. Pfeffer Ignácné arcképe.

Évkönyvei, Az O. M. Szépművészeti
Múzeum —. I. köt. Budapest, 1918.

Székely Bertalan

Vas. Ujs. 1885.
4328

27. SZÁM. 1885. XXXII. ÉVFOLYAM.

Zrinyi Szigetváron. Székely Bertalantól.

Mi végből, fiam?
Hogy felakaszszanak.
Bolond voltál, hogy magadra vallottál az
az ember előtt. holott nem te tetted. Most
lehéz lesz helyre hozni. Szöknöd kell.
Minek? Bánom is én, ha felakasztanak!
ább annál hamarabb a föld alá kerülök s
belőlem, vagy előbb dudva, azután cserje-

Akaszszanak fel engem is, — mondá Feri
nevetve, félig boszankodva, — ha tudom
ezdjek veled. Hallgass rám. Nekem el kel
om Stoke Juliotot; másfelé van dolgom s
n kell látnom. El kell mennem, magam
dom hová, talán a világ végére. Egye
nagammal vihetlek téged is, majd meg
, hova leszsz azután. Kész vagy-e velen
?
gy ne lett volna? Akár a világ végeig.
mielőtt utnak indulnának, előzzük me
issé s nézzünk történetünk egy másik sze
után, a kit egy időre elveszitettünk sze
elől.
ickset kapitány, ámbár nem volt oly jó lo
minőt egy tökéletes lovagtól várni lehe
olna, azért lassacskán csak elballagott
Feri szürkéjén, melyet ez neki — csal
minél előbb szabaduljon tőle, a legköze
llomásig, t. i. Barustaple-ig oda kölcsö

Székely Bertalan

SZÉKELY BERTALAN (1835—1919): NŐI ARCKÉP (KERESZTÉLYNÉ, SZEPESSY JOHANNA. Olaj; vászon

Elek Artur: A Szépművészeti Múzeum
Új szerzeményi MAGYAR MŰVESZET 1931, 386 l.

SZÉKELY BERTALAN: MERENGŐ ALAK

Az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum tulajdona

A „Magyar Művészet" melléklete

Az Athenaeum rt. nyomása

Székely Bertalan

Petrovics MM

SZÉKELY BERTALAN: A 67-ES KORONÁZÁS

Székely Bertalan

SZÉKELY BERTALAN: II. LAJOS HOLTTESTÉNEK FELTALÁLÁSA

SZÉKELY BERTALAN: VIHAR UTÁN

SZÉKELY BERTALAN: TÁNCOSNŐ

SZÉKELY BERTALAN: II. LAJOS HOLTTESTÉNEK FELTALÁLÁSA

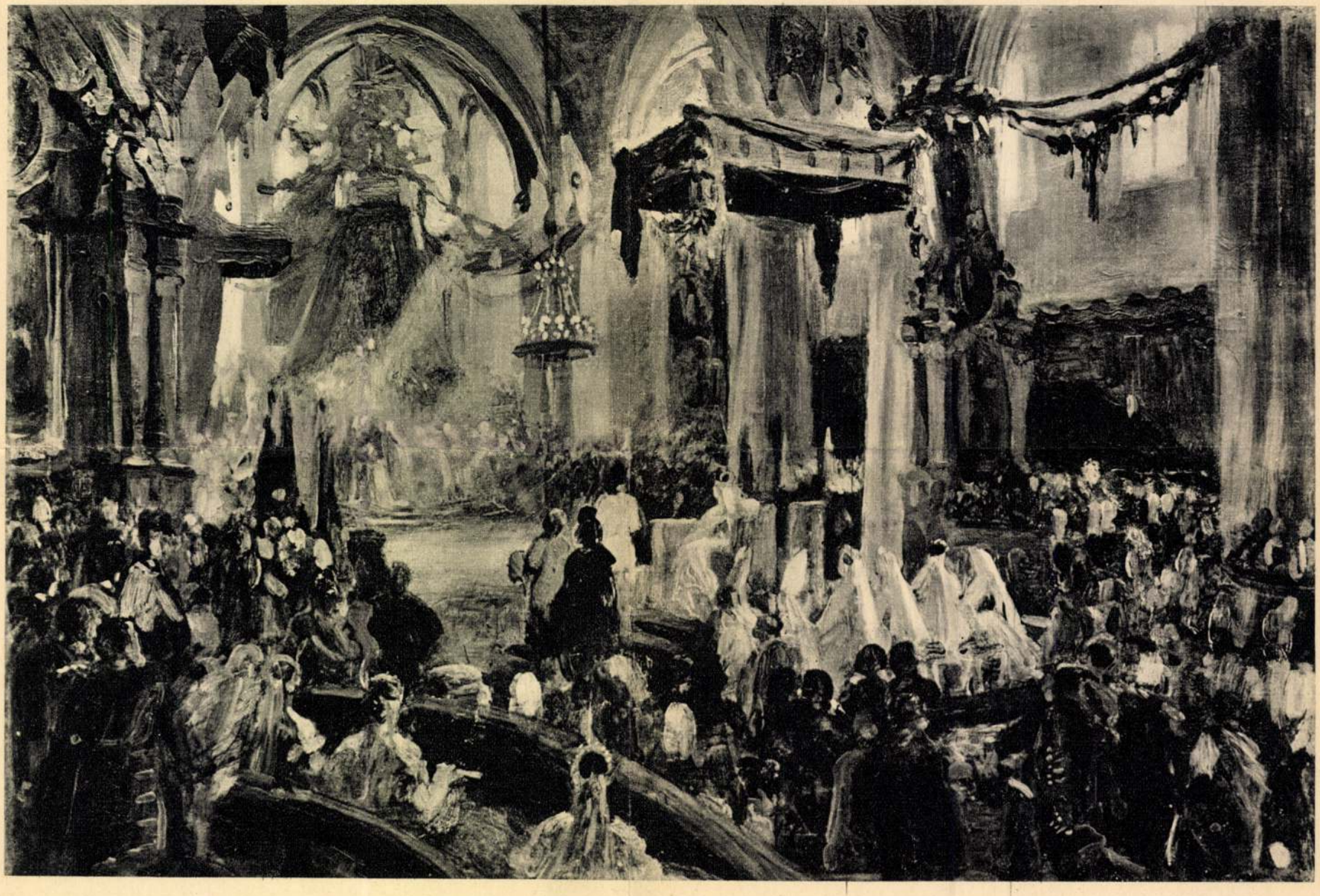

SZÉKELY BERTALAN: A 67-ES KORONÁZÁS

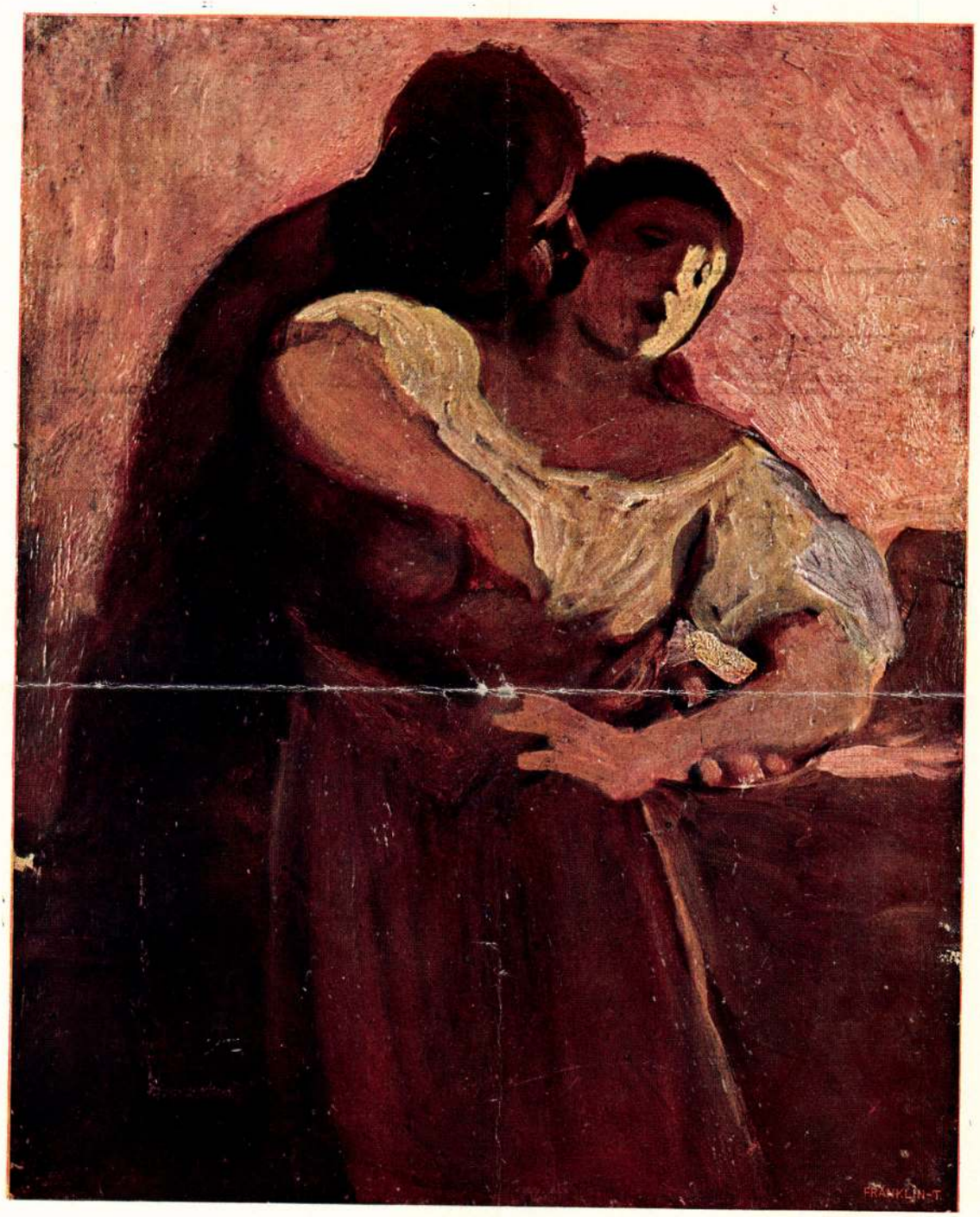

SZÉKELY BERTALAN: ÖLELÉS.
Wolfner Gyula úr gyüjteményéből.

Az Athenaeum háromszínnyomása.

Magyar Művészet
1925 6. c.

Székely Bertalan

ІС ХС
Н ЕЛЕѸСА
ѸКУККѸ
ХЪ
ГДНЪ
НАМИѢ
ЕГОЖЕ
РАДИ
ПОМА
ЗАМА

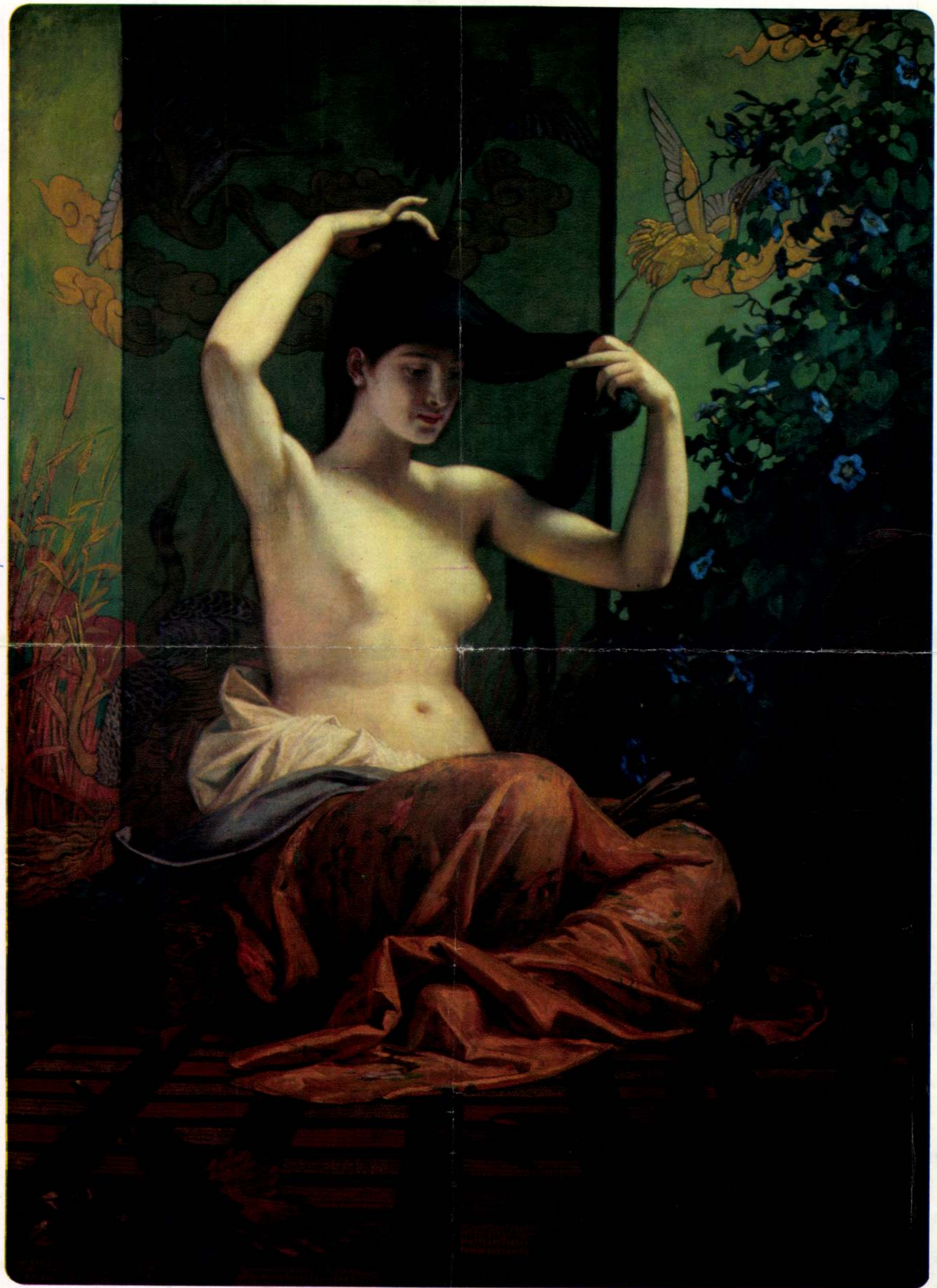

Japán nő c. olajképe

SZÉKELY BERTALAN:

Budapest 1911/10

világot, amely nem jutott még annyira, hogy a Székely termelte műkincseket (épp a „Japáni nő" című félaktja volt kiállítva) megbecsülje s akár a maga, akár a nemzeti műgyűjtemény számára megmentse. A Hevesi megörökítette ezen tényhez méltó kiegészítésül sorakozik — amit talán senki sem tud — hogy Székely Bertalan Magyarországon soha semmiféle művészeti érmet vagy jutalmat nem kapott.

Különben is teremtő művésszel szemben a megbecsülés nem annyira az anyagi, mint a lelki honorálásban van. A megértés a legnagyobb jutalom és a legnagyobb buzdító erő. Ebben Székely Bertalannak sohasem volt valóban része, semmiesetre sem olyan mértékben, a milyent genialitása, sokoldalúsága, termelésének nagysága és kiválósága megérdemelt volna. Hiszen mint az új nemzedék nevelőjét is folytonos mellőzés érte. Akik megérthették volna, a kortársak és intézők, azok hátratolták, meg nem felelő helyre szorították és művésznevelő szabadságában ott is korlátozták; a fiatalok nem fogták fel tanításának jelentőségét, s nem egyik külföldön, idegen mesterekhez vetődve ébredt csak tudatára Székely Bertalan igazi nagyságának.

SGRAFITTO-VÁZLAT AZ ÁLLAMVASUTAK NYUGDÍJINTÉZETI PALOTÁJÁNAK HOMLOKZATÁRA.
ESQUISSE AU SGRAFITO AU PIGNON DU PALAIS DES CHEMINS DE FER DE L'ÉTAT.

De ez mind nem bántás — Székely Bertalanra. Ő bezárkózva művészetének fellegvárába, elvégezte, amit kedvezőtlen körülmények között is elvégeznie adatott s lerakta nagyságának, jövendő elismertetésének alapjait mesterművekben és a képzőművészetek elméletének megfogalmazásában egyaránt. A veszteség csak a nemzet részén van, mely többet kaphatott volna örökségül a mester lángelméjétől, s az utódok részén, akik elmulasztották közvetlen tapasztalás útján sajátítani el ami művészetben megtanulható: az ábrázolás technikai módszereit s az alapelveket, amelyeken minden formai művészetek állanak. Akkor nem hallanánk panaszt, hogy a formai művészetek között nincs meg az együttérzés, a művészetek együttesének elve nem lenne jelszó, mely testet mostanában alig ölthet. Mert élne a művészetek harmoniájának elve nemcsak fogalomban, hanem gyakorlati, mesterségbeli készségben is azon elvek által, melyeket tanított, a stilizálásnak azon művészete által, amelyre műveivel példát adott, s amelynek az egyéni képesség határain belül való követésére a módot megjelölte, az utat megmutatta.

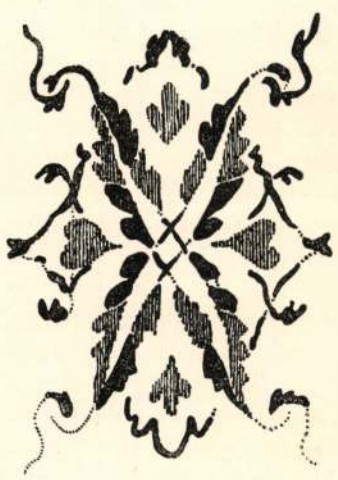

Mert Székely Bertalan nemcsak mint alkotó művész óriás, hanem nagyjelentőségű mint a magyar művészet nevelőmestere is. Nem szólva arról, hogy Lotz Károly tehetsége az ő hatása alatt bontakozott ki és fordult teljes erővel a dekorativ művészet felé, nem szólva arról az irányt-jelző munkásságról, amelyet egy-egy műemlékünk létrejötte körül kifejtett (a Mátyás-templom restaurálásában és a Halász-bástyánál jobb keze volt Schuleknek), nem szólva Mészölyhöz, a tájképfestőhöz való tanító viszonyáról, a jelenlegi magyar művészetnek majd minden számottevő alakja

Székely Bertalan feltámadása

tanult a vezetése alatt, s többet-kevesebbet meg is tartott a mester tanításából. Hogy hatása teljes nem lehetett, annak oka nem Székely Bertalanban rejlett. Neki megvolt a maga helyes és egészséges tanító, nevelő módszere, melyet azonban a művészneveléshen meg nem valósítottak, sőt őt magát is „tanterv szerinti" eljárásra, vagyis gyakran meggyőződése elleni tanításra utasították.

Mindazonáltal eredményei e téren is most derülnek ki igazában, amikor például a Képzőművészeti Főiskola, amelynek évtizedeken át tanára, majd igazgatója volt, tanítómódszerével s annak bizonylataival, a tanítványok munkáival, egyre-másra aratja az elismerést a külföldön. Megmutatkozik továbbá nevelő munkájának gyümölcse a magyar rajzoktatás színvonalának emelkedésében és a közízlés fejlesztése körül elért eredményeiben. Művészneveléshen, mely csak az alkotó tehetséget neveli, de nem fejleszti a felfogó elem, a közönség ízlését, félmunka, s a nemzeti kultúrát rosszul szolgálja.

Az egyetemes szempont vezette őt abban a törekvésében, hogy a maga egyetemességéből mennél többet igyekezett juttatni tanítványainak is, mert az általános művészeti neveltséget tartotta az alapnak, amelyen különleges egyéni tehetség és mesterségbeli hajlandóság a legjobban érvényesülhetnek.

Ami lelkében élt, amit hat évtizedes fejlődése során elért, tanult, gondolt és tapasztalt, mind át szerette volna adni tanítványoknak, s általuk nemzetének és az emberiségnek. A nyitott tenyérrel kínált szellemi kincseket vajmi kevesen fogadják el az élő mestertől: iparkodjunk most átvenni a halottól, aki mesterműveivel és elméleti irataival örök nevelőként itt marad közöttünk.

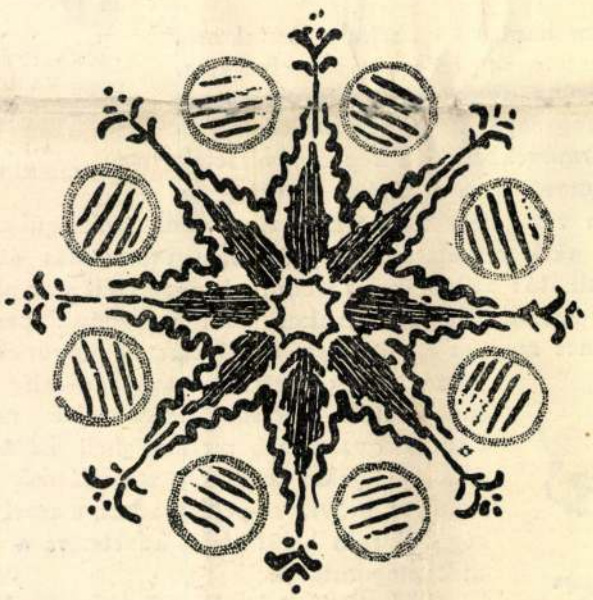

Székely Bertalan színes vázlata nyomán.

SGRAFITTO-VÁZLAT AZ ÁLLAMVASUTAK NYUGDÍJINTÉZETI PALOTÁJÁNAK HOMLOKZATÁRA.
ESQUISSE AU SGRAFITO AU PIGNON DU PALAIS DES CHEMINS DE FER DE L'ÉTAT.

az operaházi muzsák szemben Baudry párisi muzsáival, így a „Krisztus a keresztfán" terve szemben az összes eddigi megábrázolásokkal, amelyeken a Megváltó és a két lator felfeszített alakjai között a formai és színbeli összefüggés megoldatlan maradt. Ez a jelentősége történeti festményeinek, amelyek se nem német, se nem francia, sem Delacroix vagy Delaroche, sem Piloty vagy Kaulbach és Cornélius hatása alatt nem állanak, hanem új ösvényt jelentenek az eleddig ismert történeti festészethez képest: elmélyítvék felfogásban, merészek és eredetiek a formai megoldásban, a kolorisztikus erőben, s mindakettőnek szimbolikus gazdagságában.

Míg egyrészt ilyen már megoldottaknak vélt festői problemákat új megoldásra juttatott, addig egész sor megoldatlan problémájával a festészetnek is megpróbálkozott. Valósággal kereste a nehéz formákat, amelyek ingerelték teremtő erejét. A pécsi dóm triptichonjainak mesterien megoldott összefüggése és egysége, valamint a Halászbástya számára készült túlhosszúkás, szalagszerű formátumban való falfestmény-terveinek nagyszerű kompozíciói: bizonyságai monumentális festői látásának és bravurjának.

Ugyanezért foglalkozott a plafondfestés elméletével is. A Tiepolo által kifejlesztett plafond-típus művészi meggyőződésével ellenkezett. Egy évtizeden át kisérletezett, tanulmányozott, ezernyi plafondtervet és variánst hányt halomra, amíg eljutott a megoldáshoz.

Persze csak papiroson. Ahhoz, hogy valamelyik plafondját, hogy úgy mondjuk, köre is festhesse, a legnagyobb magyar dekoratív festő alkalmat sohasem kapott.

És itt nem árt kitérni valamelyest arra a felfogásra, mely azt hirdeti, hogy Székely Bertalant életében mellőzés nem érte, hogy mindenkor megbecsülték, munkálkodására az alkalmat megadták. Elsősorban is nem megbecsülése a gazdagon teremtő művésznek, ha egy-egy alkotásra alkalmat nyújtanak neki. Közérdek, hogy akiben teremtő erő lakozik, ezt az erejét ki is fejthesse s géniuszával, bármily irányú is az, a nemzet és az emberiség érdekeit növelje. Székely Bertalan a maga teremtő erejének csak egy töredékét fejthette ki, és azt is milyen körülmények között! A parlament palotájában, ahol pedig annyi méltatlan festmény foltozza be a falakat, Székely Bertalannak kezenyoma sincs. Valósággal kálváriát járt a pécsi dómnál, a koronázó Mátyás-templomnál, a Szent-István bazilikánál, a régi zeneakadémiánál, a vajdahunyadi várnál. Pécsett Schmidt bárónak, a chromogothika mesterének, a Mátyás templomnál Schuleknek köszönhette, hogy sok herce-hurca közben és után alkothatott. A bazilikánál egész sor falfestménye kivitetlen, Vajda-Hunyad számára készült kartonjai kartonok maradtak, s a Halászbástya falfestményei évekig tartó huza-vona után sem valósulhattak meg.

Ha a dekoratív festés terén, amelyen kétségtelenül hors concours állott minden hazai és külföldi festőkkel szemben, ilyen elbánás érhette: képzelhető, milyen sorsa volt egyéb alkotásainak. Amikor külföldön a legjobban elismerték, mikor Bécsben, Drezdában, Münchenben, sőt még Párisban is meghajoltak tehetsége előtt, s egyik bécsi műbíráló szinte Petőfi hódító erejéhez hasonlítja a Székely külföldi pályafutását, a nagy magyar lantos dalaihoz a Székely genrefestményeit, akkor idehaza néhai Hevesi Lajos, az igaz művészetnek mindenkor nagy előharcosa, keserű váddal kénytelen illetni a magyar előkelő

SGRAFITTO-VÁZLATOK AZ ÁLLAMVASUTAK NYUGDÍJINTÉZETI PALOTÁJÁNAK HOMLOKZATÁRA.

B

ESQUISSES AU SGRAFITO AU PIGNON DU PALAIS DES CHEMINS DE FER DE L'ÉTAT.

Abban a korszakában, amelyről azt vélték, s amelyről sokan még ma is állítják, hogy a müncheni befolyás alatt elméjét a történelemfestés foglalta le, lelkesedéssel foglalkozott a természet tanulmányozásával, festett és rajzolt ezernyi természeti tájat, népéletet, kutatta a freskófestés titkait, tanult architekturát és ornamentikát, megpróbálkozott az „art appliqué" terén, figyelte és rajzolta a madarak röptét, az állatok mozgását, szóval nyughatatlan elmével készült a jövendő áhitott s tán sejtett nagy feladataira, amelyekben végül, mint a képzőművészetek polihisztorja, mint egyetemes tudású és képességű formaművész, az összes művészetek harmoniájának nagy megérzője, megértője s a gyakorlatban is megvalósitója bontakozott ki.

Ez a képzőművészetek minden terét átfogó széles látóköre és tudása, párosulva eredetiségével, adják monumentalitását, és jelölik meg az ő különleges helyét nemcsak a magyar, hanem a XIX. század európai művészettörténetében is. Művészi termelésének akármely fajtáját vetjük össze a kortársak és közvetlen elődök egynemű műveivel, nem csak tőlük való teljes különállását, művészi függetlenségét, hanem újszerűségét s minden tekintetben való haladottabb voltát kell megállapitanunk. Példa erre több is kinálkozik. Székely Bertalan valósággal kereste a versenyre való alkalmat; eleinte ösztönszerűen, később teljes tudatossággal kelt tornára a műtörténelem s a kortársak legnagyobbjaival, és tőlük függetlenül, eredeti új stílusban, új egyéni modorban, elfogadva a művészeti hagyományokból azt, ami természeti törvény, tehát koroktól és divatoktól független; megtoldva azt egyéniségének újszerű tartalmával, új, egyéni művészetet teremtett, amelyben bár ott rejtőzködik a művészeti fejlődés folytonossága, mégis teljesen új az eredetiségénél, s az új útnál fogva, amelyet a fejlesztés irányában megjelöl. Így készültek versenyképpen

SGRAFITTO-VÁZLATOK AZ ÁLLAMVASUTAK NYUGDÍJINTÉZETI PALOTÁJÁNAK HOMLOKZATÁRA.

A

ESQUISSES AU SGRAFITO POUR LE PIGNON DU PALAIS DES CHEMINS DE FER DE L'ÉTAT.

menő feltűnést is keltett), amikor Lenbach, a későbbi nagy portraitista, még kezdeteit járta a maga művészetének. Történeti képeiben mind felfogás, mind előadás dolgában szembenállott mestereivel, Pilotyval és Kaulbachchal, akik később ugyan teljes elismeréssel hajoltak meg eredetisége és teljesen egyéni törekvése előtt, de eleinte sokat gáncsolták éppen ezen tulajdonságaiért. Különösen Piloty vetette szemére nyughatatlan kereső szellemét. Mesterének e szemrehányásaival szemben így védekezik naplójában:

> 1861. november. Ha meggondolom, hogy két éve vagyok itt Münchenben, — ez alatt nem sokat tanultam — s a fejfestésben stb. éppen annyit tudok, mikor idejöttem, mint most tudok, akkor azt kell mondanom: a subjektivitásra vagyok én teremtve .... Az önállás hibákat, de varázsló szépségeket is hoz, mialatt az eklekticizmus csak közepességre viszen ....

Valóban, Székely Bertalan magából merített, magából indult ki, s bárha szívesen és sokat tanult, elemezte művészetének nagy képviselőit: egyéni sugallatát, gondolatait, formai eszméit soha fel nem adta semmiféle más befolyás, legfeljebb saját okulásának, tapasztalásának befolyása alatt. Ha valamikor nyilvánosságra fognak kerülni naplójegyzetei s a bennük foglalt rajzok és képtervek, ki fog derülni kézzelfoghatóan mindenek számára — amit az avatott szem már most is meglát az emlékkiállítás roppant nagy és változatos anyagában, — hogy Székely Bertalan a különböző festői műfajokat, technikákat nem külső, korszerű hatások befolyása alatt kezdette művelni és fejlesztette magában magas fokra, hanem hogy úgyszólván összes festői problemáit, amelyek élete munkájában mutatkoznak, már korán, fiatalon, magának fölvetette, velük foglalkozott és megoldásukra törekedett.

SZÉKELY BERTALAN FELTÁMADÁSA.

ÍRTA: LÁNDOR TIVADAR.

Mint óceánból elsülyedt sziget, úgy bukkant fel művészeti életünk hullámzó felszínén Székely Bertalan: egykor elsőnek elismert, azután elfelejtett, félretolt és félre is vonult festőművésze Magyarországnak. Nagy volt már, amikor először élt a felszínen, amikor Bécs és München után hazatérvén, rendkívüli tudást, a művészet akkori központjaiban szerzett nagy tekintélyt és friss, újszerű, eredeti tehetséget hozott magával. Hatottak alkotásai, történeti festményei és arcképei; a művészek közül néhányan, mint Izsó Miklós, Keleti Gusztáv és Lotz Károly köréje csoportosultak és követték tanítását az elméletben és példáját a festésben; alkotásai bejárták a külföldet, meghódítva Bécs, Drezda, München és Berlin műértőit. Aztán egyszerre fordult a sor. A mestert, kit európaszerte elismertek, kinek festői kiválóságát a londoni kiállításon egy Ruskin méltatta nagy elismeréssel, mellőzni kezdették, apró tűszúrásokkal és nagy bántásokkal sértették, amíg elúnva a művészhez méltatlan közviszonyokat, elvonult a nyilvánosságtól, többé ki sem állított és folyton alkotva, újat termelve, csak a jövőre gondolt, a halál után való feltámadásra, minden nagyoknak erre az egyetlen vigaszára.

Így merült az élő Székely Bertalan a csöndes feledésbe, s így maradt róla a köznek emlékezetében hamis, mert egyoldalú kép: a történeti festő képe. S innen van, hogy most, amikor halála után félévvel ezernyi, nagyrészt ismeretlen művét hozza a Műcsarnokbeli emlékkiállítás, a magyar művészeti közvéleményt megdöbbenés fogta el. Egy ismertnek vélt, elintézettnek hitt s a magyar műtörténelembe már illő módon beosztott művész váratlanul új képet adott magáról mindeneknek, szétrobbantotta a kereteket, amelyekbe állították, s új helyet, új fejezetet tört magának művészetünk történetében.

Ez Székely Bertalan feltá[illegible]ása.

A történeti festőnek és professzornak hirdetett művész mint a festőművészet egyik legsokoldalúbb és legeredetibb alakja bontakozik ki előttünk hátrahagyott műveiben, melyeknek sok ezerre menő sorozatában történeti képei csak egy rész, egy műfaj: egy láncszem az ő fejlődésének merész és csodálatos magasságra nyúló ívezetében. Nincs a festőművészetnek olyan ága és problémája, amellyel nem foglalkozott s amelyben a hagyaték tanúsága szerint eredeti és értékes alkotásokat nem termelt volna. Nincs a festői előadásnak technikája, amelyben nem elsőrendű mesternek mutatkoznék. És szemlélve ezt a roppant gazdagságot, ezt a minden irányban való készséget, eredetiséget és virtuózitást, megérti az ember azt a kivételes helyzetet, amelynek Székely Bertalan már fiatalon, az ötvenes évek végén Münchenben örvendett. Legkiválóbb kortársa, a valamivel fiatalabb Szinnyei-Merse Pál beszéli, hogy a hatvanas évek elején, amikor ő Münchenbe került, a művészkörökben, tanárok és tanítványok között egyaránt, szinte közmondásos volt a Székely Bertalan genialitása. Olyan feltétlen tekintély volt, hogy az akadémián vagy a fiatal művészeknek egymás munkáiról mondott bírálata közben unos-untalan ez hangzott:

— Székely ezt így mondta! Székely ezt így csinálja.

Ennek a nagy tekintélynek jelentőségét növeli az a kiváló kör, amelyben Székely ott tanult, s amelyből tagjainak jelessége mellett is ennyire kiemelkednie sikerült. Lenbach, Litzenmayer, Schleich Eduard, Makart, Wagner Sándor, utóbb Max Gabriel és Benczur voltak tanulótársai között; a tehetségeknek ebben a nemzedékében való elsősége már maga bizonysága annak, hogy Székely kora ifjúságában is érett felfogással és öntudatos akarattal haladt az ő művészi eszményei felé. Fejet festett Lenbachchal, a későbbi nagy arcképfestővel. S hogy ki volt a másiknak útmutatója, azt egynéhány portrait és keletkezési ideje bizonyítja. Székely ifjúkori önarcképe és Greguss festőművész arcképe készen voltak már a hatvanas évek elején (ez utóbbi a müncheni kiállításon eseményszámba

SZÉKELY BERTALAN NŐI ARCKÉP

SZÉKELY BERTALAN

NŐI ARCKÉP

SZÉKELY BERTALAN

ROSTY PÁL ARCKÉPE

SZÉKELY BERTALAN

LÉDA

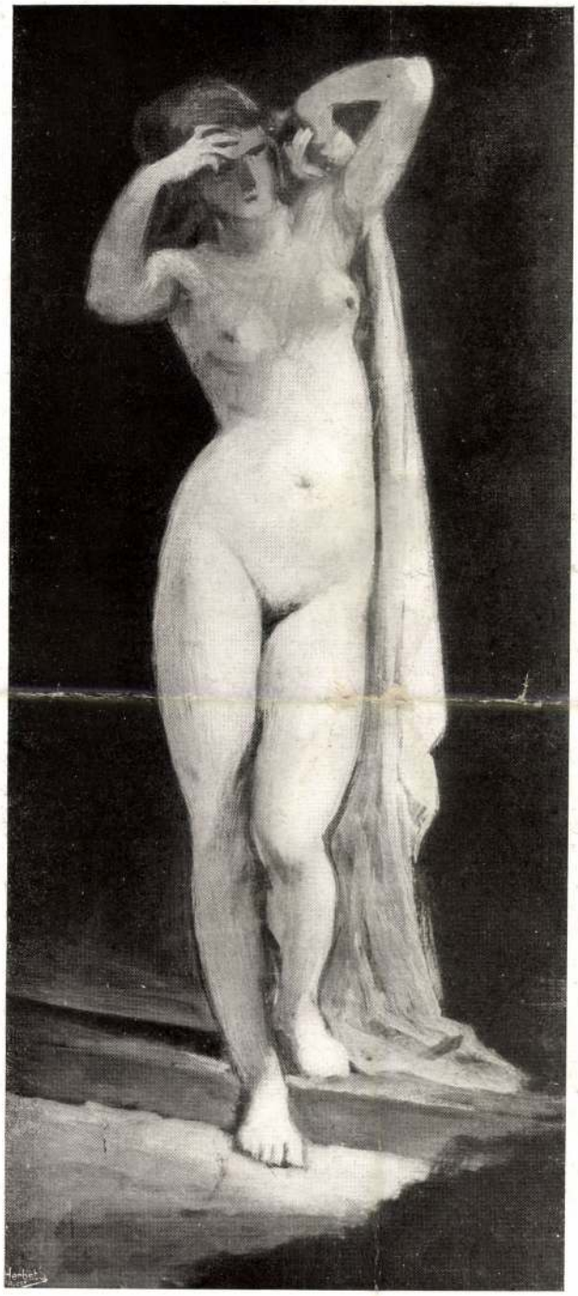

SZÉKELY BERTALAN

AKT-VÁZLAT

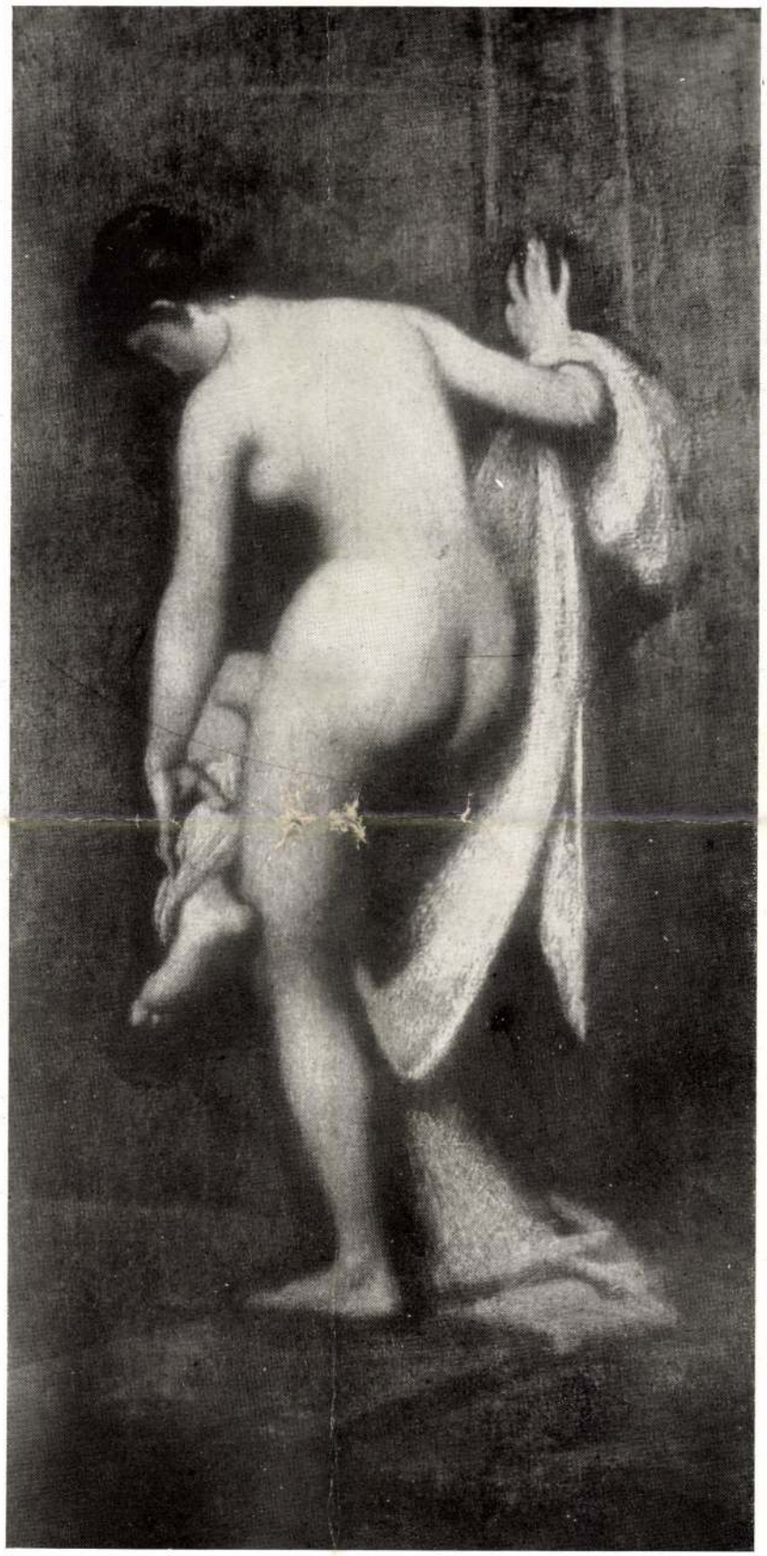

SZÉKELY BERTALAN

FÜRDÉS UTÁN

SZÉKELY BERTALAN: ÁGNES ASSZONY I.
TÁRSULATI MŰLAP 1865.

Ezekből a gyér adatokból a mai nemzedék alig alkothat magának teljes képet arról, hogy mily nehéz viszonyokkal küzködtek azok a művészek, kik társulatunkat megalapították.

Néhányan a külföldön már akkor hírneves művészek voltak és fényes helyzetbe jutottak. Zichy Mihály az orosz udvar festője volt. Wágner Sándor és Liezen-Mayer Sándor a müncheni akadémia tanárai lettek.

De akik itthon éltek és a külföld fejlettebb művészi légköréből hazajöttek, azoknak sorsa nem volt könnyű. Azokat illeti első sorban társulatunk ötvenéves fennállásának ünneplésén a kegyeletes és hálás megemlékezés, kik a társulat keletkezésekor már művészek voltak, kik szívós hazafisággal egyengették itthon a művészet töretlen és rögös útját. Csodálattal kell meghajolnunk főleg azok előtt, kik a mi mostoha és művészietlen viszonyaink között művészetüknek olyan magaslatára emelkedtek, hogy az újabb és újabb áramlatok közepette is ők maradtak mégis a legnagyobbak. Csak Lotz Károlyra és Székely Bertalanra kell gondolnunk.

Kevesen maradtak az élők sorában társulatunk első szervezői közül.

A társulatnak a megalakulás első évében 1861-ben 154 tagja volt. A huszonötödik évforduló megünneplésekor, 1886-ban még 42 volt közülök életben. S ez idén, az ötvenedik év betöltésének korszakias ünnepén, tagjaink közt már csak ketten vannak olyanok, kik a megalakulásban is részt vettek s annak élő tanui.

Ujházy Ferenc, az érdemes festőművész az egyik, ki társulatunk létrehozásában és az első nehézségek leküzdésében, tevékeny részt vett. A másik pedig Kisfaludi Lipthay Kornél, ki szintén 1861-ben tagja volt már a társulatnak, 1862-től fogva a választmánynak is szakadatlanul egyik legbuzgóbb tagja, két éven át társulatunknak igazgatója is volt s tudjuk mindnyájan, hogy a magyar művészetnek túlzás nélkül — az önfeláldozásig lelkes híve.

E legrégibb két tagtársunknak meleg és tiszteletteljes üdvözlésével fejezem be a magamra vállalt feladatnak, hogy úgy mondjam, történeti részét. Arról, hogy társulatunk milyen viszonyok közt alakult meg ötven év előtt, kiknek volt abban főleg része, arról, nézetem szerint részletesebben kellett megemlékeznem.

SZÉKELY BERTALAN. ÁGNES ASSZONY II.
TÁRSULATI MŰLAP 1865.

Szm RT 50 107–108. l.
109. l.

műveket vevő amateur pedig fehér holló volt akkor.

A magyar művészek száma évről-évre nagyobb lett, az Akadémia néhány terme nekik sem adott elég helyet. Kivált 1868-tól fogva mikor kimondták azt, hogy külföldi műveket is elfogadnak.

Élénk viták előzték meg ezt a határozatot. Felszínre hozta ezt a kérdést a még mindig tengődő Műegylettel az egybeolvadás iránt megindított egyezkedés. A két egylet részéről kiküldött bizottság nézete az volt, hogy ha megszünik a Műegylet, a társulatnak kell helyet engednie a külföldi művészetnek is.

Ebben a javaslatban az állott, hogy az egyesített társulat „kiállításokat rendez hazai és külföldi művekből; szigorú birálat útján befogadott magyar s jeles külföldi műtermékeket megvesz . . .“ Tehát az volt a nyiltan kifejezett szándék, hogy azontúl a társulat külföldi műveket is vásárolhasson. Heves viták folytak efölött a hírlapokban is. Harsányi Pál, az igazgató-választmány elnöke, az 1867 július 7-iki közgyűlésen a javaslat ellen oly lelkesen szólalt fel, hogy azt nagy többséggel elvetették.

Csak 1868 május 23-án változtatta meg a társulat közgyűlése az alapszabályokat oly értelemben, hogy külföldi műtárgyakat a kiállításokra elfogadni lehet, de a társulat pénzén csak magyar műveket szabad vásárolni. S ezt a sarkalatos elvi rendelkezést a társulat mindvégig fentartotta.

Időközben Andrássy Gyula gróf 1866 végén megvált a társulat elnöki állásától. Helyébe Pulszky Ferencet, a Nemzeti Múzeum európai hírű igazgatóját választották meg. A derék Harsányi is visszavonult s 1870 április 4-én Ráth György lett az igazgató választmány elnöke s a társulat ügyeinek egy évtizeden át nagyerélyű és határozott célokat követő intézője.

Már az ő elnöklete alatt jelentették az igazgató-választmány 1870 október 6-án tartott ülésén, hogy a Műegylet csöndben kimúlt s megmaradt összes vagyona Szathmáry Karolinának 2500 frt alapítványából állott. Ezt az összeget feloszlása előtt a Műegylet társulatunknak adta át. Szathmáry Karolina végrendeletében 5000 forintot hagyott a „Szépművészeti egyletnek“. Minthogy ilyen egylet nem létezett, a birói hagyatéki végzés felében a Műegyletnek, felében társulatunknak adta át ezt az összeget. Így aztán a társulat megkapta a hagyomány másik felét is.

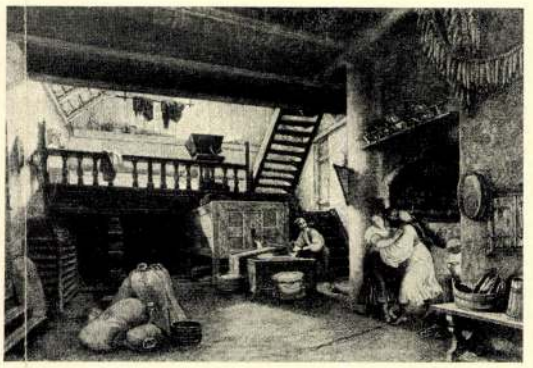

TELEPY KÁROLY: MALOM BELSEJE
TÁRSULATI MŰLAP 1864.

A Műegylet összes ingóságait eladta, a befolyt pénzen társulatunktól sorsjegyeket vásárolt s azokat utolsó illetményül kiosztotta tagjai között.

Ezek az aprólékos részletek illusztrálják, hogy mennyire vértelenné vált a Műegylet s csendes kimúlása is tanusítja, hogy a magyar művészet rovására az idegennek dédelgetése miatt a magyar társadalom rokonszenvét teljesen elvesztette. Viszont társulatunk a magyar művészet érdekeinek felkarolásával törekedett tért hódítani és erőgyarapodásának folytonossága igazolta, hogy helyes irányt követ.

Társulatunk az első években csak magyar művészek festményei után készült műlapokat osztott ki tagjai között s azon volt, hogy a sokszorosítás is itthon készüljön. A hatvanas években készült műlapokat olykor a művészek maguk rajzolták kőre: Wágner Sándor, Kelety Gusztáv; majd Grimm és Marastoni reprodukálták Brocky, Orlai, Ligeti, Than, Lotz és Telepy képeit; Rohn és Grund színes nyomásban készítette el Székely Bertalan eredetije után az «Ágnes asszony» három lapját; s így aztán nem kellett idegen segítséghez folyamodni. Ünnepi számunkban ezeknek az első műlapoknak reprodukciói arra valók, hogy ennek a hazafias törekvésnek emlékét felidézzék.

Székely Bertalan, festőművész (1835–1910). 3.) Folytatás.

Szvoboda D. Gabriella: A budapesti falkép festészet vázlatos áttekintése, 1863–1903-ig.

23. „Mizsa, 1883 körül." (repr.) Vázlat az Operaház előcsarnokához. Papír, tempera, 234×153 mm. MNG Grafikai Osztály, ltsz.: 1915–1408 (X. vázlatkönyv).

24. „Az Opera előcsarnokához készített mennyezettervázlata, 1883." (repr.) Papír, ceruza, MNG Grafia Osztály, ltsz.: 1915–1408 (X. vázlatkönyv).

27. „Tanulmányok az Opera puttosorához, 1883. körül." (repr.) Papír, tempera, akvarell, MNG Grafikai Osztály, ltsz.: 1915–802–804, 805.

Művészettörténeti Értesítő, 1986., 3–4., 148–149–151-old.

Székely Bertalan, festőművész, (1835-1910). 1.) Folytatás
Szvoboda D. Gabriella: A budapesti falkép festészet vázlatai
átterzinte 30, 1863-1907 ig

Műszettörténeti Értesítő, 1986, 3-4, 146-oldal.

19. Székely Bertalan: *Vázlatok növényi formákról, ornamentika kialakításához (feltehetőleg a Mátyás-templommal kapcsolatban), 1890 körül. Papír, ceruza, MNG Grafikai Osztály, ltsz.: 1915-2021 (IX. vázlatkönyv)*

18. Scholtz Róbert műhelye: Az Operaház ornamentikájának részlete, 1883

lebb, akivel a legtöbbet dolgozott együtt, bár annak nehézkesen erőteljes és mozgalmas koloritja idegen tőle.[72]

Székely Bertalan festőművész (1835–1910). 2) Folytatás, [illegible] a budapesti [illegible] vázlatok átte-kintése, 1863–1903-ig.

20. Székely Bertalan: Vázlatok növényi formákról, ornamentikához, 1890 körül. Papír, ceruza, MNG Grafikai Osztály, ltsz.: 1915-2021

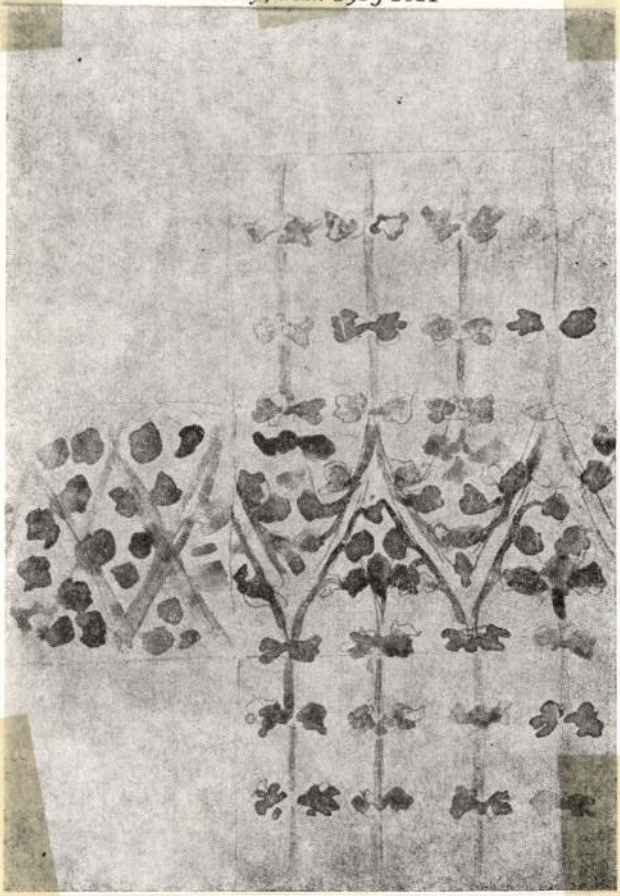

Művészettörténeti értesítő 1986., 3–4., 146-old.

BAROMFI-UDVAR. Székely Bertalan képe után.

(A közoktatási miniszterium által kiadott elemi iskolai „Szemléltető képek“ közül.)

Temetkezési népszokások.

III.

Az utolsó darab földdel, a mi eldobban a leeresztett koporsón, — elhangzik az utolsó jajszó is. Az özvegynek, a gyermekeknek még szabad egy keveset a gödör körül zokogni; legalább mig a „fűtül való fa“ le van a halom fejéhez állitva; de már ha a „Szent Mihály lovát“ nyélen fogva kiteszik az utból a halottvivő legények, s megritkul a gödör körül a nép: ezeknél is véget ér a siralom.

Az asszony aztán, vagy az ember, már a melyik a párját kinnt hagyja a temetőben, kifizeti a soha ki nem elégithető ministráló gyerekeket; a kik bizon nagyon szigoruan összehasonlitják a kapott hatost a keresztre és lobogóra kötött kendők értékével; s rendesen a kendő árával érő pénzt kunyorálnak.

Aztán jönnek a koldusok a temetőkapuban, a kik ugyan a halottas házhoz is ellátnak egy kis ételmaradékra, hanem azért itt is, pénzül is kiveszik a részüket.

Igy küldi az isten a megszomorodott szivü özvegy elé a pénzügyi bajokat, hogy a fájdalom legfájóbb élét elvegye az élet ügye-baja.

A temetőkapun kivül már nem igen szokás a siralmakat vinni; itt már a rokonság fölveszi a háziasság és vendégszeretet ruháját s nagyon megkivánja a halotti kiséret, hogy sok szives szóval, kinálgatással erőltessék a torra; mert az olyan asszony, a ki nagyon nem hí, nem is lát szivesen.

— Ádám bácsi, hát aztán oda lásson kendtek.

— No majd átnézünk egy kicsit.

— Sára ángyó, — a Pistikát oda hozza kend aztán.

— No bizon, köll is a gyerek emberek között; csak láb alatt lesz.

Igy aztán rendesen az egész halott kiséret — minden ijastól-fijastól oda tart a halottas házhoz; mert azt is nagyon föl szokás venni, ha valamelyik megveti az özvegynek a hivását.

A szomoru háznál — mig a többiek a temetőben járnak, rendesen marad egy-két „távolról való atyafi,“ a ki a sütést, főzést ellátja, s minél nagyobb volt a temetés, annál módosabbnak kell lenni a tornak s nem egy jómodu gazda temetésének olyan tora szakad, hogy gyakran az esküvője se volt hozzá fogható. Sok helyt vágnak egy ökröt, vagy legalább is üszőt; s még a legszegényebbje se lehet el a nélkül, hogy legalább egy ürü, mészárszékre ne kerüljön. A bort pedig nem kancsóval szokás összeszedni, hanem az akótól kezdődik a számitás.

Mire a kisérők aztán visszatérnek, már a fölforgatott székek, asztalok szépen rendbe rakva, szakadásig megterhelve várják a vendégeket; a kik mindenek előtt kalapjukat az ajtófélfához ütik azzal a jó kivánsággal, hogy: „a ki most kint maradt, az ide soha be ne találjon.“

Ki tudja: — némelyik szegény atyánkfia nem abban üdvözül-e, hogy azon az ajtón végre örökre megtalálta a vissza nem vezető kijáratot?!

Asztal előtt még szokásban van a mosakodás, a mely nélkül senki se fog ételt a kezébe, hacsak sárgaságba nem akar esni. Azt a szörnyü betegséget pedig veszedelmesebbnek tartja a magyar ember, mint a fekete halált, — vagy a harmadnapos hideglelést.

A tor-vacsora hajdanában hagyományos paprikás hussal kezdődött, mely mellől a mártogatni való, ruganyos bélü fehér kenyér amugy frissen, — soha se hiányzott. Ma azonban — pálinkával kezdődik; ezzel a folyó tűzzel, a mi az ördög konyháján készül, s a mi a magyar embernek is már ugy az inye alá nőtt, hogy nemcsak a reggeli, de déli és esteli asztali áldását is pálinkával módositja. Csoda lesz, ha a miatyánkba azt nem füzi bele, hogy „mindennapi pálinkánkat“ adjad nekünk ma.

Ilyen előzmény után aztán már az első tál étel nagy jókedvben találja a vendégeket, s egyik-másik komámuram, sógoruram olyan czifrán köszönti föl a szegény megboldogultat, hogy bizony szegény aligha köszönné meg, ha tehetségében állana.

A vége felé aztán meghangosodik a szomoru vigasság, s egyik-másik énekes asszony rágyujt a „kánai menyegző“ nótájára, melynek melódiája arra is alkalmatos, hogy az ember elkurjantsa magát mellette.

Különösen azok a strófák benne, a melyekben János és Magdolna nagy jókedvét énekeli meg a régi századokból való poéta.

„János látja, hogy nem kinálják,
Őt a sor italból kihagyják,
Kapja kondért, háladásért
Csak iszik a menyasszonyért
Kánán menyegzőbe.“

Még nagyobb derültséget okoz aztán, mikor János apostol tánczba perdül és

„Ugy megforgatta Magdolnát,
Mind széjjel szórta a kontyát
Kánán menyegzőbe.“

Ez a régi „kánán menyegző“ nótája, már többször volt a „Vasárnapi Ujság“ olvasóinak bemutatva. Az egész kedélyes leirása annak, mikor Jézus tanitványaival Kánán városába beszállott s ott egy lakadalmi alkalmatossághoz Máriával és tanitványaival vendégül hivatott s itt

„Első csodáját mutatta
Vizet borrá változtatta.“

Az egész költemény tele van vig epizódokkal s dallama — épen Szegeden, honnét e „menyegző dalt“ ismerem — csak olyan kedélyes, mint a szövege; s hogy-hogy nem: olyan polgárjogot nyert a temetési torokban, hogy a hol egy dalos-szent-asszony van (igy nevezik a Máriatársulat éneklő asszonyait) ott a „kánai menyegző dala“ sem hiányozhatik.

A dalos asszony azonban épen csak kezdi a nótát; — a folytatás aztán elragad a többire is, s tart az éneklése addig, mig „sor-ivás“-ra van bor az asztalon. Arra pedig szokott lenni elég; mert nem is ritka tor az, a hol öt-tiz akó bor csöpög el a busuló halottsiratók közt; s az se ritka dolog, hogy nem csak bátyámuram, komámuram, — de isten bocsá', még néném asszony is támaszfával botorkál haza a szomoruságból.

Sok szép szokás kivesztét sajnáltuk meg már e lapokban; — de ha ennek a most ismertetett szokásnak kiveszne az utolja, — bizony azt mondanánk rá: hogy az istennek hála legyen érte!

Varga János.

Baromfi-udvar.

(Elmélkedés a szemléltető képekről.)

Az angol utazók azt szokták mondani, hogy nincs érdektelen hely, ha érdekes cicerone vezeti az embert. És igazuk van. Minden látvány annyit ér, a mennyit ért az ember belőle. Azt hiszem, hogy érdekes kalauz mellett még az elemi iskola is érdekes. Természetesen az elemi iskola alatt nem magát az épületet — a tantermet és falait — értem, hanem az egész tantermet, tanitójával, növendékeivel, felszerelésével s egész életével együtt. Nem olyan iskolát értek, a minőbe mi jártunk — annak idejében; ámbár az is érdekes volt. Mai napig is jól emlékszem arra a vigyázó gyermekre, a kinek joga volt mindenkit felirni a táblára, a lármázók és helytelenkedők sorába; joga volt a kályha mellé állitani, ha épen akarta: féllábra is; vagy kitérdeltetni a szoba közepére mezitelen térdre s ha épen kihoztuk a sodrából: joga volt kukoriczaszemet, vagy borsószemet is tenni térdünk alá stb. Szóval nagyon hatalmas gyermek volt: mindnyájunknak az volt az eszményképe. Most is emlékszem még rá, a mint a pálczát a fejünk tetejére illesztette, hogy hármannégyen kénytelenek voltunk egyenesen ülni, mint a gyertyaszál, mert ha a fejünkön végig nyujtott pálcza leesett: kaptunk mindannyian „tenyeres“-t, vagy (a mint a költői néven neveztük) „sótalan pogácsát“, de olyant, hogy harmadnapig sajgott belé a tenyerünk. Szerencsétlen volt az olyan nyulánk fiu, a kinek mind a két oldalán apró szomszédjai voltak, mert azok akármennyire nyujtózkodtak is, hogy a pálcza a fejökön megtámaszkodjék: utoljára is kifáradtak s a középső hosszu fiu ülhetett egyenesen, mint a gyertyaszál: a pálcza mégis leesett az ő fejéről, a mint a két szomszéd megmozdult! akkor pedig egy lelekzet alatt jött az itélet és végrehajtás.

Hanem ez akkor volt, sok egyébbel együtt; ma már az iskola egészen más!

Akkor egy rozzant tábla volt az egész felszerelés, meg a tanitó vonalzója, melyet akkor „lineá“-nak neveztünk, s azzal kaptuk a jobb kezünk öt ujja végére a „körmös“-t, ha csúful találtunk irni, vagy elcseppentettük a tintát, s irtunk aztán sajgó körmökkel, remegő kézzel még csufabban, s ha az elcseppentett tinta addig csak „malacz“ volt: a „körmös“ után valóságos „disznó“-nak is beillett.

De hát ez mind akkor volt; ma már az iskola egészen más képet mutat.

A jó falusi emberek, ha most bemennek egy jól berendezett iskolába, annyi mindent találnak ott, mint egy kis muzeumban. Ott vannak a fali olvasó táblák, a földabroszok, a számoló gép, a természetrajzi ábrák: állatok, növények és ásványok képeivel; a természettani képek a legátalánosabban használt gépek rajzaival; ott van a természetrajzi gyüjtemény s a természettani szertár, no meg a könyvtár, még pedig kettő: egyik az iskolás gyermekek, másik a tanitó számára, mert hát a jó tanitó is holtig tanul, nem csak a jó pap.

Mire való mind ez a sok furcsa portéka? — kérdezték tőlem már sokan és sokszor. A mely iskolában jól használja a tanitó mindezt a sok „furcsa portéká“-t, ott könnyü a válasz, mert csak ennyiből áll: eredj és lásd meg magad, mikor a tanitó tanit s megtudod: mire való!

Szorosan véve mind ez az egész felszerelés csak egyetlen egy oktatási elv megvalósitására szükséges, s ez az elv azt parancsolja a tanitónak: „ne tanits semmit szóval, ha magát a tárgyat is megmutathatod.“

Mennyire tudja ezt az elvet minden ember. Sőt bizonyosan ezen kezdődött (s ma is ezen kezdődik minden háznál) a tanitás is az egész világon: mégis századok kellettek, mig az iskolában életbe léptették azt, a mit minden ember gyakorol. Jól tudjuk, hogy a mit mástól hallunk: felényit ér, mint a mit magunk láttunk. Mesélő dajkánk százszor elbeszélte mindnyájunknak a „griffmadár“ meg a „hétfejü sárkány“ formáját és történetét: még sem tudunk róla századrésznyit sem, mint arról az elefántról, vagy struczmadárról, melyet egyszer láttunk életünkben.

A tanitásnál ezt az eljárást, mikor mindent megmutatunk a gyermeknek valóságban is, a mit csak lehet: szemléltetésnek nevezi a neveléstudomány s a szemléltetésnek — közönségesen szólva — az a főczélja, hogy az ember ökölléi foghatólag megmagyarázzon a gyermeknek mindent, a mit csak lehetséges. Igen, mert a szemléltetésnek nem csak a látás szolgál, hanem mind az öt érzékünk s jól mondják a nevelők, hogy az ismeretnek a gyermek fejecskéjébe vezető öt kapuja van: az öt érzék. Szegény, szerencsétlen gyermek, a kinél valamelyik kapu zárva marad és sem nevelés, sem gyógyitás fel nem nyithatja! Nem szólok a vakokról, siketekről: azok szerencsétlenségét könnyü felfogni. De nézd meg azt a gyermeket, a ki örökölt bajok, vagy egymásután következő meghülések miatt állandó náthában szenved s meg fogod látni, hogy egyik érzékének megbénulása mily hátrányos rá nézve: sem illatot, sem rosz szagot nem érez, s láthatólag bambább, mint ép szaglásu társai.

Nagy baj azonban — a szemléltetést illetőleg — a tanitóra nézve, hogy bár sok mindent,

*

de még sem mindent vihet be az iskolába a maga természetes mivoltában, a miről neki tanitani kell. Hanem segit magán ugy mint Mahomet; nem jött a hegy: oda ment Mahomet. A tanitó is kénytelen tanitványait számtalanszor kivezetni a tanteremből az életbe, a természetbe vagy az iskolai kertbe és faiskolába, vagy épen ki a mezőre, szántoföldre, szőllőbe és erdőbe is, csupán azért az egy okért, hogy a gyermek ne csak halljon, hanem lásson is, és ököllel foghatólag megértsen mindent, a mit tanul.

De ha utoljára is mindig mindent valóságban nem adhat is a tanitó a gyermek kezébe, azért mégis segithet magán, ha jó és hü képek állnak rendelkezésére, melyeket a gyermekek érdekkel szemlélnek. Nem kell bántani azt a tanitót, ha iskolájába a szükséges jó tanszerek sorában a képeket is beviszi, mert a szemléltető képek fontosságát nem lehet eléggé kiemelni annak, a ki látta, hogy egy ügyes tanitó minő hasznát tudja azoknak venni.

A szemléltető képek sorában nemcsak Magyarországon, hanem talán a külföldön is páratlanul áll az a gyüjtemény, melyet a közoktatási miniszterium ad ki, s melynek fele már megjelent, másik fele pedig már készül s valószinüleg nemsokára közre lesz bocsátva. E vállalatot Gönczy Pál tervezte és pedig olyanformán, hogy legkitünőbb művészeink vegyenek benne részt, a mi több oldalról is érdekessé tette a kitünő gyüjteményt. A módszeres összeállitás, melyet a tanitás czéljai követelnek, itt-ott módosult ugyan a művészi szempontok miatt, de el nem veszett. S a veszteségért gazdagon kárpótol, tanitót és növendéket egyaránt, az aesthetikai hatás, melyet e képek keltenek. Az a husz szép szinezett kép, mely eddig megjelent, ugy van rajzolva, nyomatva és szinezve, hogy tiz-tizenöt belőle valóságos magyarországi életkép, mely megszólalásig hiven tükrözi az életet a növendék előtt, s mig érdeklődését megragadja az élethüség, kedélyét meglopja a művészi hatás, mert a szép mindenkor hat, s bármily lassan és titkon, de örökké működik és alakit.

Nem tudjuk eléggé méltányolni azt a szives készséget, melylyel művészeink e képek kiállitására vállalkoztak. Oly kevés van nálunk egyházban és iskolában, sőt minden téren, a mi aesthetikailag képezné ifjuságunkat, hogy e képek valóságos eseményül tekinthetők iskoláink s talán társadalmunk életében. Régi, mindennapivá vált görög mondás, hogy a szép jó is, s a kettő együtt jár; de nálunk a szépet elhanyagolták, s az aesthetikai képzésre igen keveset adtak. A görög szellemet ritka országban emlegették többször, mint nálunk; de a görög nevelésmód gyakorlati életbeléptetését elhanyagolták. Edzeni a testet, gyakorolni az észt; nemesiteni a jellemet, edzeni az akaraterőt; emelni az erkölcsi érzést, s művelni a kedélyt; s ezt mind együtt és egyszerre, iskolában és társadalomban, magán körben és közéletben: ez az igazi nevelés. Ekkor sok testi erőt és sok lelki finomságot érünk el: amazt a tornával, emezt a művészettel.

Ennek egyik legelhanyagoltabb részét is pótolni fogja a szemléltető képek gyüjteménye, mert az iskolai oktatásban az igaz és jó mellett a szépnek ez lesz egyik legfőbb képviselője.

Midőn e gyüjteményt ajánlani akartuk az elemi iskolák figyelmébe: egyuttal bemutatjuk annak egyik legszebb lapját Székely Bertalantól, mely a magyarországi „baromfiudvart“ vagyis „házi majorság“-ot ábrázolja. A pulykáktól a kis csirkékig, a ludaktól a galambokig ugyszólván minden egyes alak külön megfigyelés eredménye. Az a változatosság e szárnyasok állásában, helyzetében, s az a kifejező helyzet, melyben mindegyiknek, ugyszólván, a benső világa is tisztán visszatükröződik, mutatja, hogy Székely Bertalan tanulmány tárgyává tette ezt a tért is, mielőtt munkájához ült, s a baromfiak boncztana mellé a majorsági „lélektan“-t is elleste, hogy hat-hét pulykát ugyanannyi jellemző kifejezéssel vessen papirra. Valamint az egész gyüjteményhez, ugy ehhez a képhez is egészen képzett és müvelt tanitó kell, hogy méltányolni és kellően kimeriteni képes legyen. Nem tekintvén oktatástani szempontból, a kép maga szól magáért, s hogy az eredeti szinezett lap mily kedves kis költői darabja az életnek: azt mindenki képzelheti, a ki ismeri Székely művészi ecsetjét és fáradhatatlan műgondját.

D. J.

Török sirkápolna.

A ki török földön megfordult, bizonynyal érdeklődéssel látogatta meg a török sirkápolnákat (türbé) is, melyek egészen sajátságos jellegüek. Minden nagyobb török imaház mellett, rendesen annak udvarában, láthatók a sirkápolnák, melyekben az imaház alapitója, vagy valamely szent életü férfi földi maradványai nyugszanak. De nemcsak az imaházak mellett, hanem külön is találunk elég türbét, melyek némelyike épitészeti tekintetben is megérdemli a megtekintést.

A türbék különösen Sztambulban igen nagy számban találtatnak, s az utasokon kivül ájtatos igazhivők is nagy számmal látogatják.

A türbék nem épülnek meghatározott stylben, hanem az épitész izlésétől függ azok épitése; de a berendezés mindeniknél ugyanaz marad. A türbének legelső és határozó jellege a koporsó (szanduk), mely üres és a halottnak állásához és korához képest különféleképen van feldiszitve. A koporsó alatt, a földben, kifalazott sirboltban nyugszik a halott s a koporsó csak külső disze, megjelölése a helynek, mely alatt a halott örök álmát aluszsza. A türbe egyéb tárgyai a függőlámpák, a koporsók körül felállitott nagy viaszgyertyák, az állványokra elhelyezett korán-példányok és majdnem minden türbében látható egy sarokban a nagy álló óra. Az órák járására a türbe őre vigyáz fel, s az igazhivők, kik a türbe előtt elhaladnak, betekintenek annak ablakán és az ott levő óra szerint igazitják zsebórájukat. Erre pedig Törökországban gyakran szükség van; mert az időszámitás a hold szerint történvén, s a nap lemente elhatározó levén az időjárásra, az órákat mindennap kell igazitani. Ez a papok tiszte, kik a közhelyeken felállitott óráknak őrei és szabályozói. Minden türbe mellett rendesen közkutak is vannak, hol mindenki ingyen kap ivóvizet. E kutak rendesen nyolczszög alakban vannak épitve és kioszkhoz hasonlitanak, melynek vasrácsaihoz érczcsészék vannak lánczolva. A kut fülkéjében egy őr tartózkodik, a ki a csészéket vizzel tölti meg, mihelyt kiürültek. E vizosztás ott valódi jótétemény a szegényebb járó-kelőknek, mert különben minden ital vizet pénzen kell megvenni. E jótétemény a halott lelki üdvéért történik.

A nevezetesebb türbék mellett szegénykonyhák (imaret) is vannak felállitva, hol minden vallás és nemzeti különbség nélkül mindenki ingyen részesülhet táplálékban. Sztambulban naponként 30,000 embert látnak el étellel a szegény-konyhákban.

Nevezetesebb türbék Sztambulban a II. Mohammed, Sahzádé, I. Szulejman, II. Szelim, Valide Terkhan Szultán, III. Musztafa, Abdul Hamid, II. Mahmud, Szultán Abdul Medsid és a Szultán Abdul Aziz most épült türbéje.

II. Mohammed türbéje (1481.) az általa épitett imaház szomszédságában épült sokszögü kápolna, középen a koporsóval, gyertyákkal és korán-mondásokkal diszitve. Itt őrzik a prófétának egy fogát is, melyet a bedri ütközötben ütöttek ki ellenei.

I. Szulejman türbéje (1566.) szintén az általa épitett pompás dsámi mellett van; nyolczszögü diszes épület különféle szinü márványból és diszes kupolával, mely négy fehér márvány- és négy porphyr-oszlopon nyugszik. A kupola boltozata szines arabeszkekkel van tarkitva. E türbében nyugosznak I. Szulejman, és két utódja II. Szulejman és II. Ahmed és az előbbinek leányai. A koporsók gazdag himzésekkel és drága sálokkal vannak boritva s turbánokkal és forgókkal vannak diszitve. Mikor az igazhivők imádkozni jönnek e türbébe, a koporsók fejénél és lábánál tizenkét nagy gyertyát gyujtanak meg.

A ki Sztambulban a pompás Aja Szófia dsámit (nagy imaház) megszemléli, annak déli udvarában találja a II. Szelim által 1575-ben épitett sirkápolnát, melyben az alapitón kivül az ő neje: Nur Banu (Világosság asszonya), fia III. Murad, öcscse III. Mohammed és az általa meggyilkolt tizenkilencz ifju herczeg és a szintén ő általa féltékenységből kivégeztetett fia Mahmud nyugosznak. A gyönyörü, fehér-márvány sirkápolna belseje igen diszesen van berendezve. A testvérgyilkosnak bársonynyal beteritett és gyémántos föveggel ékitett koporsója körül a tizenkilencz herczegnek egyszerü fehér turbánnal jelölt koporsói láthatók. III. Mohammed e türbébe 1602-ben temettetett el.

II. Mahmud türbéje (1833) az Égett-Oszlop szomszédságában van. II. Mahmud, a janicsárok eltörlője, abban a sorsban részesült, hogy sirkápolnája épen azon téren épült, hol a féktelen katonai kasztra épen az utolsó csapást mérte. Beláthatlan messzeségben csak füstbarnitotta romokat láthatni, melyeknek helyén hajdan pompás janicsárlaktanyák állottak; de mióta e katona kasztot (1826) eltörölte Mahmud, azóta e romokat bántatlanul hagyták, csak sirkápolnát raktak köveiből Mahmudnak, ki őket elpusztitotta. E türbe legszebb egész Sztambulban. Köralaku és kupolás épület fehér márványból rakva, korinthusi pilaszterekkel diszitve s hét aranyozott rácsos ablakon át nyeri világosságát. A szultán koporsója a leggazdagabb himzésü bibor bársony takaróval van befödve, melyre keresztben a legdrágább sálok vannak takarva; a fejénél gyémánt forgós fez áll. Körülötte fekszik neje, öt leánya és nővére. A szultán és nejének koporsóját gyöngyházzal kirakott rács zárja el s tömör ezüst gyertyatartókban nagy viaszgyertyák és korán-állványok láthatók. A falak körül is több állványon, gyönyörü kéziratban, több korán van felnyitva odalánczolva. A könyvekhez nem szabad hozzá nyulni, mert szent példányoknak tartják. E türbét még Mahmud életében épitették és a porta fermanjával mindenki meglátogathatja; de az őr egyszerü borravaló előtt is megnyitja a csinnal és fényüzéssel berendezett türbe ajtait.

Az uralkodók türbéi után meg kell emlékeznem a szent férfiak türbéiről, melyek nemcsak Sztambulban, hanem vidékszerte is több helyütt találhatók. Ezek is ugy vannak berendezve, csakhogy a sirboltból a rácsozattal ellátott ablakig egy bádogból készült szócső vezet fel. E sirokat az igazhivők nagy számmal látogatják s ott imájukat elvégezik. A szócsőn pedig, midőn imájukat elvégezték, Jahut mormognak az alvó szentnek fülébe, hogy Allah előtt közbenjárójuk legyen. De betegek, nyomorékok és inségesek, vagy fogadalmukat teljesitő igazhivők is, gyakran távol vidékekről felkeresik e türbéket, ott végezik ájtatosságukat, a betegek és inségesek pedig javulásért könyörögnek. Mielőtt fogadalmukat elvégezték, egy szalagot kötnek az ablakrácsra, jeléül annak, hogy itt jártak és szavukat beváltották; a betegek e szalagot azon ruhadarabjukból szakitják le, melyet betegségük alatt testükön viseltek. Azt hiszik ugyanis, hogy ez által megszabadulnak a bajtól. Az ablakrácsról százával lelógó rongydarabok és czafrangok porral belepve, esőtől és naptól megfakulva, nagyon sajátságos képet tüntetnek fel a szemlélőnek, főleg ha e furcsa disznek értelmét nem tudja.

Pár évvel ezelőtt, midőn a lóvonatu vasutat épitették Konstantinápolyban s azt az uj hidtól a tengerpart mentében vezették Besiktás felé, több szentnek türbéjét kellett lerontani, minthogy a tervbe vett vasut utjába estek. A fanatikus nép e kegyeletlen tett miatt annyira felzúdult, hogy a szentek sirjait profán kezekkel feldulni kezdő kőmüvesek ellen támadást intézett s ezek csak fegyveres erő mellett végezhették munkájokat.

Erődi Béla.

Az Egyesült-Államok hirlapjai.

Az észak-amerikai Egyesült-Államokban — legujabb ottani adatok szerint — jelenleg 7736 hirlap és folyóirat jelenik meg. Ezek közül 1086 Uj-York államban, 707 Pennsylvániában, 642 Illinoisban és 537 Ohió-ban lát napvilágot.

E hirlapok közül 7301 az Unió uralkodó nyelvén, vagyis angolul van irva, 338 németül, ez utóbbiak közül 59 Pennsylvániában, 51 Uj-York államban, 40 Ohióban, 28 Illinoisban, 27 Wisconsinban, a többi pedig elszórtan a többi államokban jelenik meg. Franczia nyelvü hirlap 27 van, melyek közül 12 Louisianában, 5 Uj-York államban, 3 Massachusettsben (ezek franczia-kanadai lapok), 2 Kaliforniában, egy-egy Illinoisban, Minnesotában, Vermontban és Rhode-Islandban. A franczia „Tour du Monde“ melynek egyik legutóbbi számából ez összeállitást átvettük, hozzá teszi, hogy az amerikai statisztikai kimutatás az ottani franczia hirlapok számát kevésre teszi, mert közelebbről a nyugoti államokban még három vagy négy franczia és kanadai hirlap indult meg. Ezek: a „Courrier de l'Ouest“ St. Louisban Missouri államban; a „Pionier“ Michiganban és egy uj lap Chicagóban.

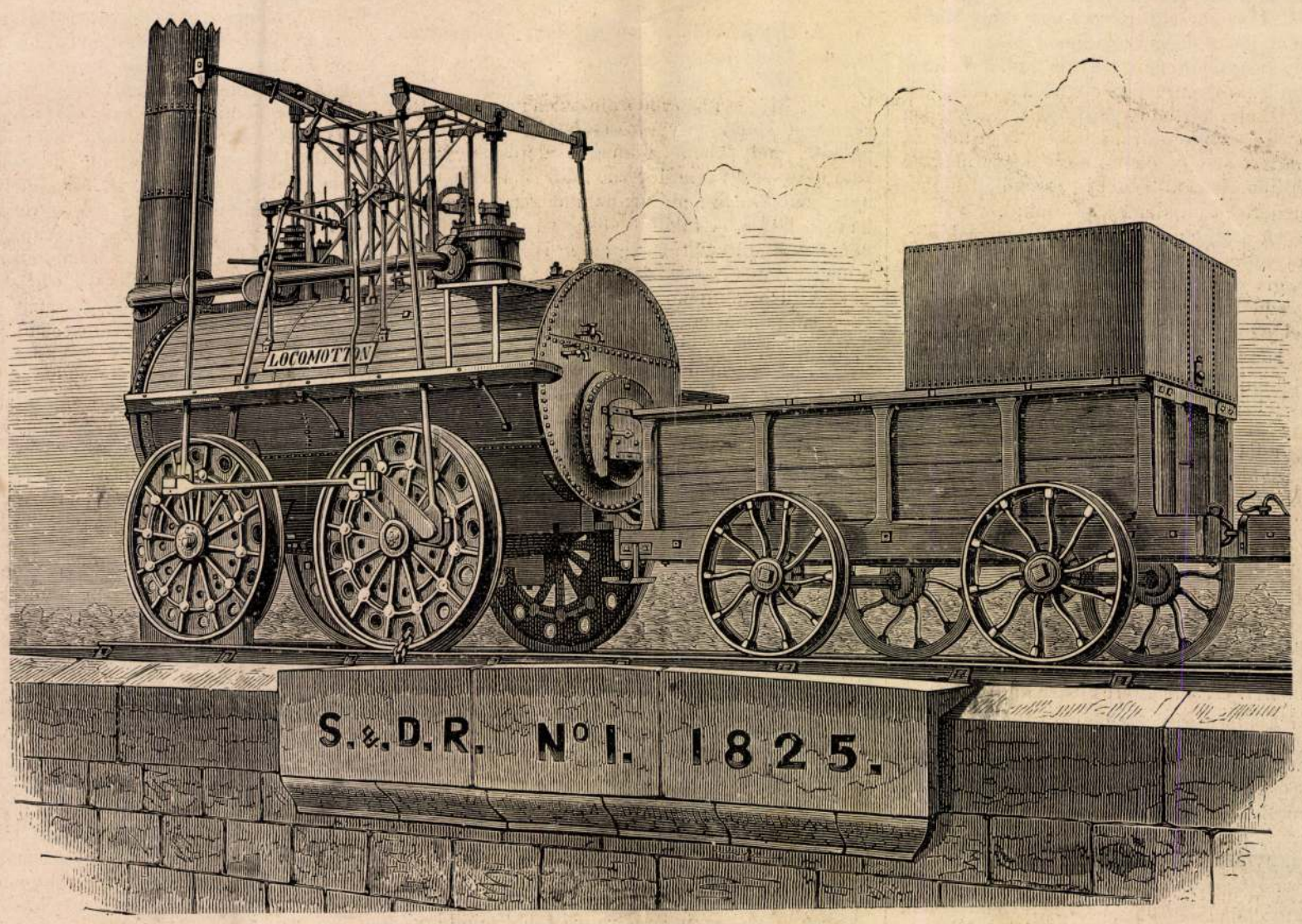

AZ ELSÖ GÖZMOZDONY.

TÖRÖK SIRKÁPOLNA (TÜRBE).

A SZÉPMŰVÉSZETEK KÖNYVE

DÜRER: ÖNARCKÉP.

MUNKÁCSY: MILTON.

GIORGIONE: FÉRFIARCKÉP.

REMBRANDT: FELESÉGE ARCKÉPE.

SZÉKELY BERTALAN: V. LÁSZLÓ ÉS CILLEI ULRIK.

GÖRÖG DOMBORMŰ: ÁLDOZÓ MENYASSZONY.

A SZÉPMŰVÉSZETEK KÖNYVE A LEGGONDOSABBAN SZERKESZTETT, A LEGGAZDAGABBAN ILLUSZTRÁLT ÉS A LEGÉRTÉKESEBB DÍSZMUNKA. ÁRA ANNYI, HOGY VALÓSÁGGAL AJÁNDÉK. DUSAN ARANYOZOTT, TARTÓS, EGÉSZ VÁSZONKÖTÉSBEN, A LEGFINOMABB, FAMENTES PAPIRON. BOLTI ÁRA NEM ELŐFIZETŐKNEK 20 PENGŐ. KEDVEZMÉNYES ÁRA ELŐFIZETŐINKNEK 7.20 PENGŐ. FIZETHETŐ 12 HAVI RÉSZLETEKBEN IS. A KÖNYV ELŐRELÁTHATÓLAG 1940 DECEMBERÉBEN JELENIK MEG

NAUMBURG: DONÁTOROK SZOBRAI A DÓMBAN.

MEGRENDELEM A „SZÉPMŰVÉSZETEK KÖNYVÉ"-T 7.20 PENGŐS ÁRON

A könyvért járó 7.20 P-t havi 60 filléres részletekben a P. H. előfizetési díjával együtt fizetem meg. A könyvet kérem a vételár lefizetése után címemre elküldeni. A szállítási díjat (Budapesten 36, környéken 52, vidéken, a távolsági öv szerint, 52 vagy 82 fillér) a kézbesítéskor fizetem.

Név: .....

Foglalkozás: .....

Pontos cím: .....

Kérjük, szíveskedjék ezt a megrendési szelvényt kitölteni és azt minél előbb nyitott borítékban hozzánk, Pesti Hirlap, Budapest, Postafiók 284, nyomtatványként eljuttatni.

Minden kockázat nélkül megrendelheti e művet, mert ha nem nyerné meg tetszését, egy héten belül visszaküldheti és a már befizetett pénzét a szállítási költségekkel együtt visszatérítjük.

A SZÉPMŰVÉSZETEK KÖNYVE

A PESTI HIRLAP PÁRATLAN KEDVEZMÉNYE

A Pesti Hirlap ezidei kiadványaként a „Szépművészetek Könyvé"-t adja olvasóinak, előfizetőinek és híveinek. Ez a mű elénk tárja a képzőművészetek fejlődését az őskori barlangművészettől az ókori alkotásokig, a keleti művészettől a klasszikus görög-római, a középkori és az újjászületéskori művészettől egészen a legújabb korig. A képzőművészetek történetén kívül felfedi a különböző stílusok lényegét, bemutatja a nagy művészeket, milyen volt sokszor tragikus élete azoknak, akik Isten nagy ajándékát, a művészetet hordozták és adták a világnak. Kiegészítésül pedig a művészek életének és a művészeti szakkifejezések kis lexikonát adja. Könyvünket a világ legszebb illusztrációi díszítik.

A Pesti Hirlapnak ez a könyve is, mint többi hasonló kiadványunk, a magyar közönség öntudatának növelését, szellemi fegyverzetének teljesebbé tételét és a magyar géniusz alkotásainak minél szélesebb körben való hirdetését szolgálja, a magyarság kultúrájának dicsőségére.

MICHELANGELO: PIETA.

GAUGUIN: BARBÁR REGÉK.

RUBENS: GYERMEKFEJEK.

Művészettörténeti Értesítő, 1986, 3–4, 151-old.

26. Székely Bertalan: Tanulmány az Opera puttósorához, 1883 körül (A négy évszak). Papír, tempera, akvarell, 540 × 638 mm. MNG Grafikai Osztály. ltsz.: 1915—826. 827

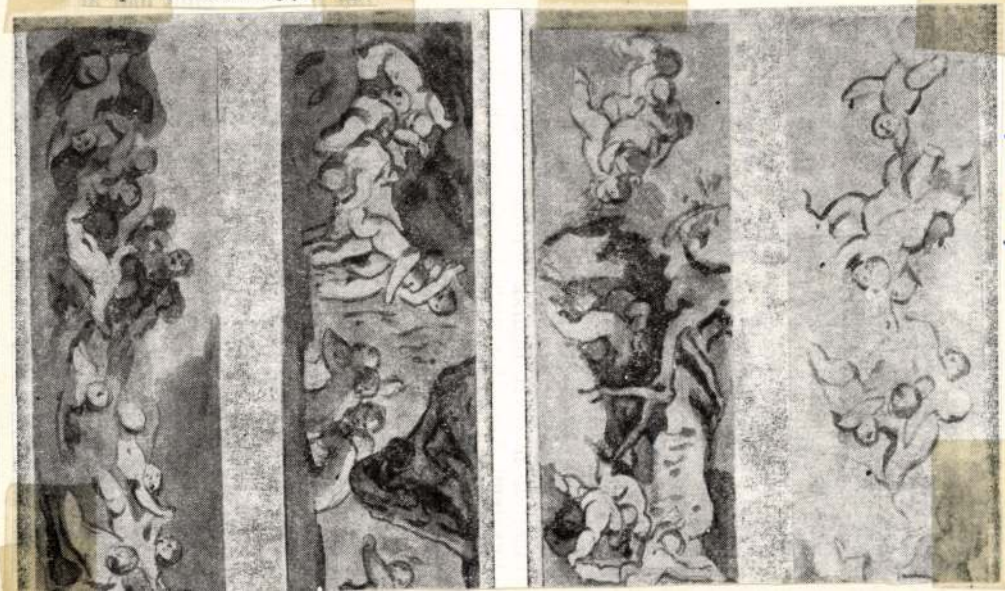

Nyolc év szerzeményei

Hétezer-ötszázötven műtárggyal gyarapodott az utóbbi nyolc évben a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteménye. Középkori, reneszánsz, barokk és 19–20. századi művekkel. Szobrokkal, táblaképekkel, festményekkel, grafikákkal, rajzokkal, érmekkel, plakátokkal. Köztük sok igen jelentős alkotással.

Ezért is döntött úgy a múzeum vezetése, hogy kiállításon mutatja be az új szerzeményeket, amelyek 1985 és 1992 között kerültek a Nemzeti Galéria tulajdonába. Ajándékozással, vásárlással és cserével. *A magyar művészet századai a múzeumi gyűjtés tükrében* cím a gyűjteménygyarapítási koncepcióra utal, a magyar és a magyarországi képzőművészet egészét az államalapítástól napjainkig terjedően jelölve ki az intézmény gyűjtőköreként. A Nemzeti Galéria feladata, hogy a kvalitáskiválasztás és a művészettörténeti dokumentálás szempontjainak egyeztetésével minden korról megfelelően árnyalt és lehetőség szerint hiánytalan képet tudjon adni. A kiemelkedő mesterek éppen úgy képviselve legyenek, mint a kisebbek.

Vajon vannak-e még rejtett kincsek Magyarországon? Vajon lehet-e még pótolni egyes gyűjtemények hiányait? Árnyalni a korszakokról, egyes alkotókról kialakult (múzeumi) képet? A kiállítás tanúsága szerint mindhárom kérdésre igenlő a válasz. Bár a lappangó, hiányzó műveket egyre nehezebb megtalálni.

S hogy hol bukkannak fel a művek? Nos, hazai és külföldi aukciókon, antikváriumokban, műkereskedőknél, magángyűjteményekben, hagyatékokban. És akkor már csak a megszerzés lehet a cél. Szerencsére még pénz is jut(ott) a galéria gyűjteménygyarapítására. Sok újonnan szerzett kép, szobor felirata jelzi, vásárlás útján került a múzeumba. De fontos és kvalitásos munkákat kapott a galéria adományként, ajándékba, műgyűjtőktől, művészektől vagy örököseiktől, mecénásoktól. Itt van például a *dr. Véghelyi Péter* hagyatékából származó három gyönyörű Rippl-Rónai-festmény. (Véghelyi Péter a Szépművészeti Múzeumra hagyta pazar gyűjteményét, de a galériának is jutott néhány műkincs.) A *Fruchter*-örökösöktől kapta meg a múzeum Derkovits Gyula egyik főművét, a Szőlőevőt. *Sréter Ferenc* egy Barabás-portrét, *Lőrincz Lászlóné* egy Brocky-arcképtöredéket, *Jashik Sándorné* három Jasik Álmos-képet, *Benkő Lászlóné* két Aba Novák Vilmos-olajképet, *Markos Annamária* egy Marastoni Jakab-vásznat, *Károlyi Judit* egy id. Markó Károly-festményt, *Lugossy Istvánné* egy Mednyánszky László-képet ajándékozott. *Szomoroczy Ida* hagyatékából két Székely Bertalan-mű, *dr. Szondy Lipót* hagyatékából Ferenczy Béni egyik korai remeke, *Dániel Ervinné* ajándékaként Kaunitz András hagyatékából egy Kondor Béla-festmény került a múzeumba. A Magyar Külkereskedelmi Bank vásárolta meg Barabás Miklós Vásárra induló román család című vásznát, és adta tartós letétbe a Nemzeti Galéria kiállítására.

Kiállításra a hét és félezer új szerzeményből alig félezer került: Gertrudis királyné síremléktöredéke Pilisszentkeresztről, reneszánsz kőfaragványok – közülük néhány a belvárosi plébániatemplom ajándéka – középkori Madonna-faszobrok, Mányoki Ádám két arcképe (1713, illetve 1732 körül), Ferenczy István VII. Piust ábrázoló aranyérme (1823), és igen gazdag anyag a 19–20. századból, valamint kortárs művészek munkáiból. Az új szerzeményi kiállítás igazi élményt nyújt a látogatóknak. A tárlat június 27-ig tekinthető meg a galéria C épületének földszinti termeiben.

Barabás Miklós: Vásárra induló román család

(kádár)

---

kereste. Néhány pillanat, és egybemosódott a pillantásuk.

– Hozzád jöttem – mondta csendesen a kislány.

Az óriás felsóhajtott, és a kék égre emelte a szemét.

– Mi dolgod lehet itt, gyerek?

A kislány lába előtt szárba szökkent egy aprócska növény, és felkínálta legszebb virágát. A lányka mosolygott, és hagyta, hogy tenyerébe hullassa csodaszép sziromfejecskéjét.

– Szeretném, ha lejönnél velem a faluba, óriás. Mindnyájan nagyon kíváncsiak vagyunk rád.

Az óriás pillantása, mint egy megijesztett madár, elrebbent az égboltról, és haragos villanással a gyermek szemébe fúródott.

– Szánalmas lehetek, ha így mersz gúnyolódni velem. Nem félsz tőlem?

A kislányon állandó fészket lelt a mosoly, ragyogóvá derítette az arcát; csapatokban szár-
nyalt el róla az öröm, s mind az
iás szívét kereste.
– Most már nem. Tudom,
y nem tudnál bántani senkit.
ó vagy.
losszus megremegett, te-
eglágyult és könnye le-
virágot szorongató

ak azért, mert
Olyan na-
a kül-
lem

– Akkor nem lennék itt, óriás, és nem mondanám neked, hogy gyere vissza velem. Örökre magányos maradnál. Elfogadod tőlem ezt a virágot?

A kislány feltartotta a növényt, a sziklalakó lenyúlt és gyengéden elvette tőle. Szára alig volt, mégis megérezte rajta a kislány ujjainak melegét, óvatosan, hogy ne illanhasson el könnyen, a markába zárta, és így szorította a szívére.

– Te vagy az első olyan óriás, akit szeretni is lehet. Ne büntesd magadat és minket, hogy elkerülöd a falunkat. Ha igazán önmagad leszel, mindenki szeretni fog téged.

Amikor útra készen felállt, az óriás szívével együtt dobbanó kis virág feléje szórta illatát.

– Most pedig gyere velem, kérlek.

A kislány szavaitól a gigászi remete szívmelege előbújt borús felhői mögül, és sugárnyalábokban leküldve fényét, megolvasztotta a jégtömbbé vált komorságot; egészen bearanyozta az arcát.

– Rég voltam már lent – dünnyögte zavarában. – Talán jobb lenne mégis itt maradni.

A kislány átmászott az óriás térdén, és megérintette a földön nyugvó kezét. Az érintés aprócska volt, alig érezhető, mégis a góliátnak bizsergés futott végig a testén, és a szíve megtelt szeretettel. Elfordította a fejét, hogy
lleplezze a kibuggyanni készü-
nnyeit.
het engem szeretni? –
le, de ezzel sokkal
kérdezte, mégis
rá:

– Lehet, mert te is tudsz szeretni, óriás. De induljunk máris, jó lenne, ha délig a faluba érhetnénk.

Az óriás felállt, magasabb volt így a legtermetesebb jegenyefánál, de rémségesen soványnak látszott, kilátszottak a bordái, karjai hatalmas fogpiszkálónak hatottak, hajóvitorla nagyságú ingét dagadtra fújta a szél, erőlködnie kellett, hogy megőrizhesse az egyensúlyát.

– Hogy hívnak? – Az óriás már mosolygott.

– Toncsi.

– Akkor hát vágjunk neki, Toncsi. – Vigyázva felemelte a kislányt, és a szíve feletti zsebbe ültette. Ahogy a falu felé indult, a páfrányok egymásba érintve a levelüket, visszahúzódtak a földbe, s a mohaszőnyeg felhasadt – újra láthatóvá vált az út.

S a cingár óriás a mezőket átfogó léptekkel oltalmazón vitte a szeretetet hozó gyermeket, arcán ott lobogott az örökfényű mosoly, és amikor beért az első házak közé, ahonnét az emberek kunyhóikból szaladtak elé integetve, először érezte úgy, hogy többé már nem lesz magányos, megkapja azt, amire mindig is vágyott: a szeretetet. Boldogságában mindenféléről beszélni kezdett az őt körülvevő emberekhez, és csak folyt belőle a szó megállás nélkül, ami éppen akkor akaratlanul a nyelvére tolult olyan vég nélküli áradással, mint aki hosszú-hosszú évek óta nem szólhatott senkihez. De hát nézzük el neki ezt az önfeledt fecsegést: társak között végre meglelte önmagát.

(V. Z. Zs.)

Cseres Tibor

Tavasztól őszig

Én, Kossuth Lajos (Részlet)

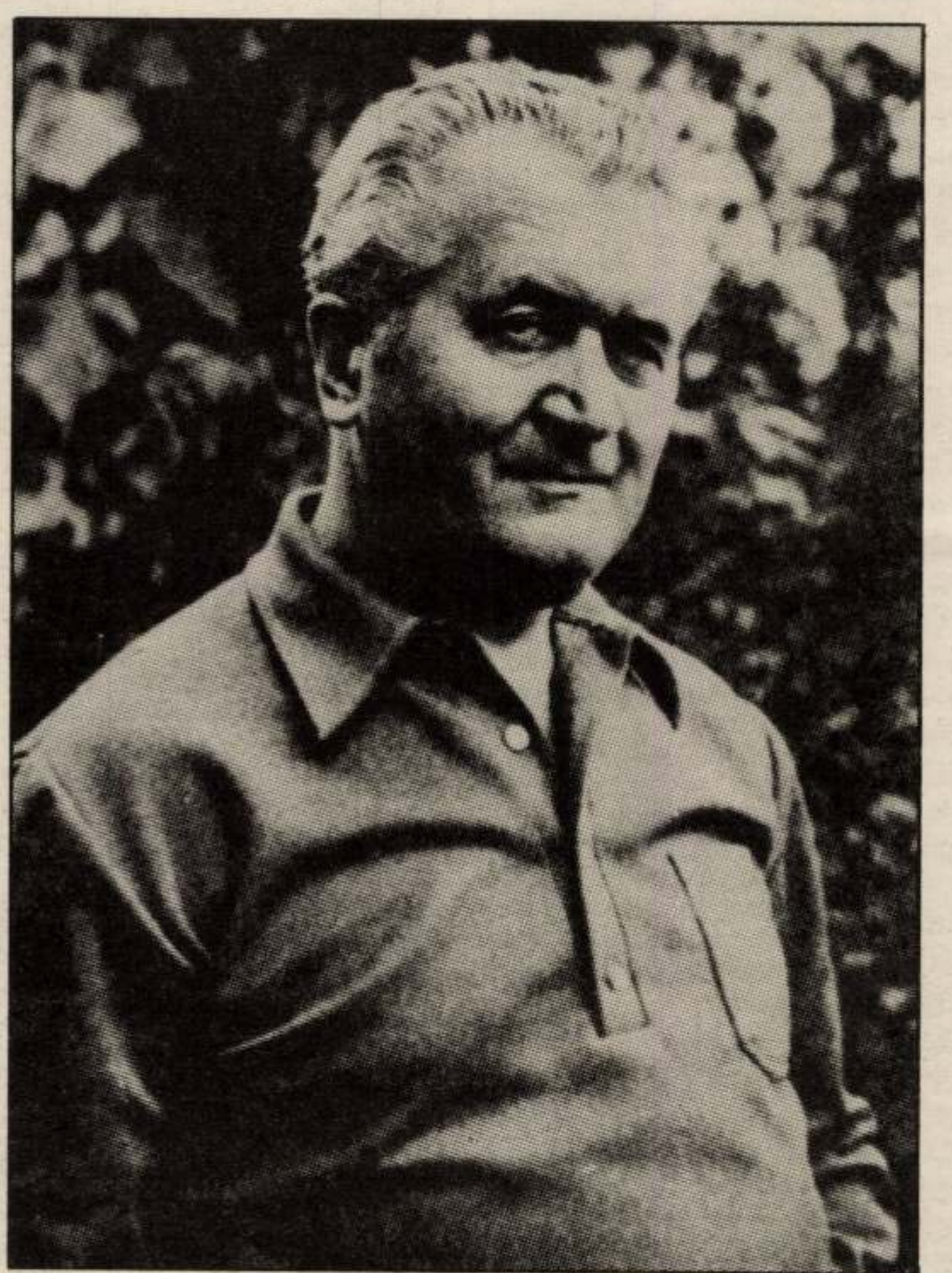

Hajlott koromnak tömény keserűsége s egyben múlhatatlan vigasza, hogy a hatalom részeseként, majd birtokában menynyit cselekedtem az ország céljai érdekében. Hogy milyen keveset, s hogy mindent, ami lehetséges volt. Azt vallottam, s ettől máig sem tántorodtam el: a politikában nem az a legnagyobb hiba, ha az ember a célig nem megy el, hanem ha a célon túlmegy. Ez a meddig a nézetkülönbségek forrása mindenkor.

Vétkünkként (a márciusi kormány vétkének) szokás mondani a földművelőnép iránti szűkkeblűséget, amelyen ha változtattunk volna, az egész parasztság talpra szökken vala – mellettünk. S mi még a változtató törvényalkotások hevében azt hittük, elmentünk a kedvükben járás határáig. Pedig igazából csak a telkes jobbágyok érdekében teremtettünk új s jobb viszonyokat az úrbéri kötelezettségek teljes eltörlése s a földbirtokosoknak adandó kártérítés állami átvállalása által. A jobbágyfelszabadítás eme hallatlanul nagy kedvezése azonban a földmívelőnépnek csak egy részét érintette gyökeres változásként életében. A parasztnép zömét nem. Gyúanyag volt a falvakban a majorsági földeken kvázi jobbágyként dolgozó népek sorsa, minthogy a törvény hatályát magukra is kiterjesztendőnek kívánták.

Mit kellett volna tennünk? Megadni a nép minden jogos követelését? Mert hiszen mai eszemmel a kétkezi, napról napra élő földmunkásnak igaza van, ha biztosítva akarja érezni jelenét s jövőjét. De hát mit jelentett volna ez a mostani belátásom akkor? A földesurak birtokában maradott szántóföldek kiosztását. A 16 millió holdból megmaradott nyolcat, a másfél milliónyi igénylő között.

Eszünkbe sem jutott, minthogy az országgyűlés (az újonnan megválasztott népképviseletei is) nagyrészt birtokos nemesekből állott, kik úgy érezték, elmentek az önfeladás (csaknem önfeláldozás) végső mezsgyéjéig az eddig tett s önkéntes áldozatvállalások által.

Aztán: hogy megtettünk-e minden lehetséges lépést, s megadtunk-e minden szükséges engedményt a nemzetiségek megbékítése érdekében?

*

Ami a horvátokat illeti, teljes bizonyossággal mondhatom, nemcsak eleget tettünk minden lehetséges kívánataiknak, hanem túl is mentünk a szükséges engedmények vonalán.

A délvidéki szerb lázadás előidézésében – állítólag – nekem személyesen is szerepem lett volna.

Április 7-én Újvidékről szerb küldöttség érkezett Pozsonyba. Nyolcadikán reggel engem kerestek fel, magánlakásomon, hogy a miniszterelnök távollétében én mutassam be őket az országgyűlésben. Ez tíz órakor meg is történt. Ott előterjesztették 16 pontból álló kérésüket, s vezetőjük azt kérte: „méltóztassanak minket testvéri karjaik közé, mint ugyanegy hon fiait fogadni, mi pedig szent ígéretet teszünk, hogy mi, szerbek ezentúl csak egyedül Magyarországért és csak a magyarokért élni és halni fogunk". Minthogy a benyújtott kéréseket törvényhozásunk már teljesítette, minden panaszok orvoslását ígértem.

Másnap Batthyánynál, majd a Nádornál tisztelkedett a küldöttség. Itt az egyik delegátus, bizonyos Sztratimirovits György kulpini földbirtokos azt kérte, hogy a Habsburgok által a szerbeknek adott privilégiumait állítsák vissza. A Nádor mosolyogva fogadta a kérést, minthogy a privilégiumokat épp az imént törölték el a márciusi törvények. Ezután ismét hozzám vonult a küldöttség, hogy némi ital mellett, lakásomon fesztelenül és őszintén, igen őszintén beszélgessünk. Egyikük mindjárt az elején kibökte, hogy nekik, az ő fülöknek igen kellemetlen a „rác" elnevezés. Mire én nyomban kedvök szerint szóltam: rendben van, tehát, uraim, mai naptól fogva önök szerbeknek neveztetnek.

Majd Sztratimirovits vette át a szót, s poharát felhajtva, a szerb nemzetnek és kiváltságainak elismerését hozta szóba, mint a Nádor előtt is tette. Én részletezés nélkül is értettem: független szerb vajdaságot a Bánságban. Kifejtettem: Magyarországon csupán egy politikai nemzetet ismerünk el, a többi, nem magyar népek nemzetiséget képeznek, és mint ilyenek, tagjai a magyar politikai nemzetnek. S hogy mutassam, értem szándékukat, ezt mondtam: ha a szerbeket nemzetnek ismernénk el, önök külön kormányt is követelhetnének. A küldöttek egyike erre csöndesen megjegyezte: lehet egy nemzetnek több kormánya, mint Németországban, és esetleg több nemzetnek egy kormánya.

E szólásban a megbékélés lehetősége és igénye volt rejtve, ezért így válaszoltam: miután a szerbek a közös jogokon kívül elnyerték az autonómiát vallási és iskolai ügyekben, a szabad sajtó és egyesületi jog által pedig minden alkotmányilag lehetséges biztosítékot nemzeti nyelvök szabad fejlesztésére, remélem, őszinte hűséggel fognak a hazához csatlakozni.

Sztratimirovits erre váratlanul felpattant, s elkiáltotta, hogy a szerbek nemzetet képeznek, és jogaikat a legmesszebbmenő eszközökkel fogják megvédeni.

Csillapítani igyekeztem: Bácskának és Bánátnak, melyre önök igényt tartanak, csaknem kétmillió lakosa van, ám ebből a szerbek lélekszáma a félmilliót sem éri el, vajon hogyan képzelik önök...

Közbevágott: ha Pozsonyban megtagadják követeléseinket, azok elismerését másutt fogjuk keresni!

A közös haza iránti ragaszkodásról beszéltem, s hogy a szabadság napja egyformán süt ránk.

Ő konokul: ismerjék el a szerb nemzetet s régi kiváltságaikat!

Erre én is hangosabban: önök határozataikban az államalkotó magyarságot csak nemzetiségnek nevezik! De én a haza bármely részének elszakításába s hogy abban külön országot csináljanak, beleegyezni sohasem fogok! Minden eszközzel meg fogjuk védeni követeléseinket – mondta ő reszketve. Mit felelhettem: *akkor ez esetben kardjainkat fogjuk összemérni!* Ő most már kissé alantabb hangon, de határozottan: *a szerb sohasem volt erre gyáva.*

Indulatos kifakadásomat sokáig röstelltem, holott tudom, szóváltásunknak semmi szerepe nem volt a délvidéki lázadásban s vérengzésben. Sztratimirovits nálam nélkül is vállalta volna a szerb hadak fővezérségét, aminthogy vállalta élete végéig a császár pénztárából a tábornoki nyugdíjat.

*

A hét halottja Cseres Tibor Kossuth-díjas író, a Magyar Írókamara elnöke. 78 évesen hunyt el váratlanul, amint keddi lapunkban közöltük. Legtöbb vitát kiváltó műve, a Hideg napok tette nevét igazán ismertté külföldön is. Alkotásaiban a nemzeti sorskérdéseket elemeztette hőseivel. Egyik legszebb könyve az Én, Kossuth Lajos, amelyből a fenti részletet közöljük. Cseres Tibor 1986 és 1989 között, a rendszerváltozást előkészítő lázas időkben volt az írószövetség elnöke. Higgadtságával, bölcsességével, tekintélyével a békés hatalomváltást segített

Rendezvények

■ **VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, VESZPRÉM**
Június 1-jén és 2-án délután 4 órától a pedagógusok Laczkó Dezső nyugdíjasklubjában szabadegyetemi előadás lesz Veszprém Iskolaváros, illetve A falu- (környezet-) kutatás címmel. Szolgáltatás: a szabó-varró klub és szabásmintaszolgálat minden csütörtökön 10—16 óráig áll az érdeklődők rendelkezésére. Kiállítás: a Mestermű Galériában (Kossuth u. 17.) Kortárs magyar művészek: az alapítók bemutatója megtekinthető keddtől péntekig 10—13-ig és 15—18 óráig, szombaton 10—13 óráig. A művek a galériában megvásárolhatók.

■ **HELYŐRSÉGI KLUB, VESZPRÉM**
Június 3-án 17 órakor a kiállítóteremben kerül sor Háry Kálmán Ausztráliában élő festőművész kiállításának megnyitójára. Megnyitja: Praznovszky Mihály. A kiállítás megtekinthető június 27-ig.

■ **LACZKÓ DEZSŐ MÚZEUM, VESZPRÉM**
Időszaki kiállítások: A reform Magyarországon — Széchenyi és Kossuth, illetve a Mesterek, segédek, inasok, kontárok — Céhesélet Veszprémben megtekinthető hétfő kivételével naponta 10—18 óráig. Krusnyák Károly (1899—1960) festőművész emlékkiállítása június 9-ig megtekinthető a Szent Mihály-székesegyház altemplomában, a Laczkó Dezső Múzeum és az Egyházművészeti Múzeum rendezésében.

■ **EÖTVÖS KÁROLY MEGYEI KÖNYVTÁR, VESZPRÉM**
Nyitva tartás: felnőttrészlegében hétfőtől péntekig 10—19 óráig. A gyermekkönyvtári szolgálat ideje: hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 13—18-ig, szerdán 10—12 és 13—18-ig, szombaton 8—12 óráig. A zenei részleg hétfőtől péntekig 11—19-ig, szombaton 8.30—13 óráig tart nyitva. Az információs iroda hétfőtől péntekig 8—19 óráig, szombaton 9—13 óráig van nyitva. Telefon: 24-011, 24-259.

■ **SZAKSZERVEZETEK MEGYEI KÖNYVTÁRA, MŰVELŐDÉSI HÁZA, VESZPRÉM**
A könyvtár nyitva: hétfőn 13.00—15.30 óráig, keddtől péntekig 8.00—11.30 és 13.00—15.30 óráig. A gazdag könyvállományon kívül a hírlapolvasóban 52 különféle hazai újság és folyóirat várja az érdeklődőket. A folyóiratok térítés ellenében kölcsönözhetők is.

■ **VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, BALATONFÜRED**
Mózsi-Szabó István festőművész Vigyázó tornyok című kiállításának megnyitójára június 2-án 18 órakor kerül sor a Bagolyvári Galériában (Jókai u. 10.). Megnyitja: Fábián Gyula művészettörténész, ny. múzeumigazgató. Nyitva: június 2—30-ig naponta 14—20 óráig.

■ **NAGY LÁSZLÓ MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, AJKA**
Június 1-jén 16 órakor német- és angolnyelv-tanfolyam kezdő és haladó szinten, 17 órakor a nyugdíjasklub foglalkozása. 3-án 17.30 órakor a Bányász Fúvószenekar próbál, 17.00 órakor Népfőiskola előadása. 4-én 16 órakor angolnyelv-tanfolyam, 16 órától a néptáncosok, 18.30-tól a rock and roll csoport próbája.

■ **JÓKAI MÓR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, PÁPA**
Kiállítás: a JMK kisközösségeinek évadvégi bemutató kiállítása július 4-ig naponta 9—18 óráig megtekinthető. Kleitz László és művészbarátainak vándorkiállítása a JMK Galériájában (várkastély) június 27-ig megtekinthető.

■ **PEDAGÓGUS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, PÁPA**
Június 2-án 14.30 órakor kezdődik a TIT Pápa városi szervezete elnökségi ülése. A Bencés Öregdiákok Klubja 3-án 17 órától tartja összejövetelét. Az Erkel Ferenc pedagóguskórus kedden 16.30-tól, csütörtökön 13.45 órától tartja próbáját. A nők klubjában 4-én 17 órakor Boa Péter tanár tart előadást Nyugat-európai utazások címmel. A Pápai Nyugdíjasok Egyesülete fogadónapja: minden szerdán délelőtt 10—12 óráig. 4-én 17 órakor a Pápai Öregdiákok Baráti Köre összejövetelén nagytiszteletű Hargita Pál, a pápai református gyülekezet vezető lelkipásztora (öregdiák) tart előadást Templom és iskola története Pápán címmel. 1—2-án 8-tól 17 óráig svájci kilósruhavásár, 3-án 9—17 óráig Krajcáros Módi ruhavásár. A Kaszinó büfé nyitva: hétfő—csütörtök 9—21 óráig, pénteken 9—13 óráig.

■ **JÓ SZERENCSÉT MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, VÁRPALOTA**
Június 3-án 17 órakor a 15. sz. teremben lakossági fórumot tartanak az MSZP rendezésében. Vendége: dr. Békessy László MSZP parlamenti képviselő. 4-én 14 órakor a színházteremben a nevelők napja alkalmából ünnepi megemlékezés és szórakoztatóműsor lesz A csitári hegyek alatt... címmel a polgármesteri hivatal rendezésében. 5-én 9—12 óráig számítógépes játszóház lesz a 13. sz. teremben, illetve a modellezőkör bemutató foglalkozása a 17. sz. teremben. Az Uniform System klub foglalkozását pénteken 17 órától tartja a 13. sz. teremben. A bábszakkör foglalkozását szerdán 16.30-tól a 11. sz. teremben tartja. 3-án 16 órakor a Bartók úti kollégiumban zenei vetélkedőre kerül sor Ki tud többet a rockról címmel. Kiállítás: a Szép magyar könyv '92 című kiállítás a 12. sz. teremben június 4-től 14-ig megtekinthető délelőtt 10—12, délután 2—6 óráig. Könyvtári kölcsönzés: kedden és csütörtökön 10—12, 13—17 óráig. A folyóirat-olvasó nyitva hétköznap 13—17 óráig, kedden és szombaton 10—12 óráig.

Petőfi Színház

Május 31-én délután fél 3 órakor SZELLŐJÁRÓ KÖPÖNYEG, Veszprém, B bérlet. Este 7 órakor CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ, Veszprém, Hevesi bérlet. Június 1-jén délután 3 órakor SZELLŐJÁRÓ KÖPÖNYEG, Veszprém, C bérlet. 2-án délután fél 3 órakor SZELLŐJÁRÓ KÖPÖNYEG, Veszprém, N bérlet. Este 7 órakor CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ, Veszprém, Majczen bérlet. 3-án délután 3 órakor SZELLŐJÁRÓ KÖPÖNYEG, Veszprém, E bérlet. 4-én este 7 órakor CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ, Ajka, Tamási bérlet. 5-én este 8 órakor CSÁRDÁSKIRÁLYNŐ, Siófok, kulturális központ. 6-án nincs előadás.

VÁSÁROK

Országos kirakodóvásár lesz június 1-jén Nagykanizsán, 2-án Zalalövőn, 5-én Zircen, 6-án Kaposvárott, Lajosmizsén. **Autóvásárt** május 29—30-án és június 5—6-án Debrecenben, Pécsett, 30-án és június 6-án Celldömölkön, Miskolcon, Nyíregyházán, Szegeden, Szolnokon, Téten, Túrkevén, Veszprémben a lengyelpiacon és a Shell-kútnál, 30-án Csornán, Zalaszentgróton június 6-án Kapuváron, Lajosmizsén tartanak.

Gyógyszertári ügyelet

Szombati ügyeleti nyitva tartás 8 és 14 óra között.
AJKA, Frankel Leó u. 16. Telefon: 06/88/312-227.
BALATONFÜRED, Csárda u. 1. Telefon: 06/86/342-238, illetve 9—12 óráig Vasút u. 3. Telefon: 86/343-831.
TAPOLCA, Ady u. gyógyszertár. Telefon: 06/87/311-175.
PÁPA, Fő út 24—26. Telefon: 06/89/324-748.
VÁRPALOTA, Táncsics M. u. 19. Telefon: 06/88/371-350.
VESZPRÉM, Rákóczi u. 8. Telefon: 06/88/321-239.
A fenti gyógyszertárak szombat—vasárnap az ügyeleti nyitva tartás után zárt ajtók mögött tartanak ügyeletet.
Ezenkívül minden szombaton nyitva van a VESZPRÉM, Madách u. 4. sz. alatti ARANY HOLLÓ privát gyógyszertár 8—13 óráig, a Kabai János u. 1. sz. alatti GYÓGYÍR gyógyszertár 8—12 óráig, az Iskola u. 3. sz. alatti FEHÉR ÜRÖM gyógyszertár (telefon: 321-170) 8—13 óráig, valamint PÁPA, Jókai u. 7. sz. alatti GRÁNÁTALMA gyógyszertár (telefon: 324-444) 8—12 óráig.
A fentieken kívül a BALATONALMÁDI, a DEVECSERI, a SÜMEGI és a ZIRCI gyógyszertárak szombat—vasárnap szintén zárt ajtók mögött tartanak ügyeletet. Mindkét ügyeleti forma tartása esetén az ügyeleti szolgálat csak sürgős szükség esetén vehető igénybe.

Lelkisegély-szolgálat

VESZPRÉM, a Kapcsolat lelkisegély-telefonszolgálat hívható mindennap 18—24 óráig a 06/88/322-205-ös telefonszámon.
PÁPA, az S. O. S. lelkisegély-telefonszolgálat hívható pénteken, szombaton és vasárnap és hétfőn 18—24 óráig a 06/89/324-713-on.
AJKÁN, a lelkisegély-telefonszolgálat pénteken, szombaton és vasárnap este 8 órától reggel 6 óráig hívható a 06/88/312-817-es telefonszámon. A szolgálatok hívása díjtalan!

Állatorvosi ügyelet

Május 29-én reggel 6 órától június 1-jén reggel 6 óráig.
AJKA körzetében a központi ügyelet címe: Hotel Ajka, Lenin u. 6. Telefon: 06/88/311-393.
PÁPA körzetében az ügyelet címe: Pápai Állami Gazdaság irodaháza, Pápa, Jókai u. 46. Telefon: 06/89/324-955.
TAPOLCA körzetében: DR. VARGA OTTÓ, Tapolca, Batsányi u. 44. Telefon: 06/87/313-229.
SÜMEG körzetében: DR. BARANYI GYÖRGY, Csabrendek, Zrínyi u. 4. Telefon: 352-373.
VESZPRÉM körzetében: DR. HÜLBER JÓZSEF, Veszprém, Sarok u. 1/B. Telefon: 329-286.
VÁRPALOTA körzetében: DR. PETNEHÁZI SZABOLCS, Veszprém, Bakony u. 17. Telefon: 371-117.
ZIRC körzetében: DR. HÉDL VILMOS, Zirc, Népköztársaság u. 52. Telefon: 106.

Orvosi ügyelet

VESZPRÉM városban (Gyulafirátót) hétköznap, hétvégén és munkaszüneti napokon orvosi ügyelet működik. A központi ügyelet hétvégén és ünnepnapokon kiterjed Herend, Márkó, Bánd, Hárskút, Nagyvázsony, Mencshely, Pula, Papkeszi, Vilonya, Hajmáskér, Sóly, Kolorkémia, Szentgál, Nemesvámos, Hidegkút, Barnag, Vőrőstó térségére. Helye: Veszprém, Cserhát 1. épület. Az ügyelet a 322-650-es telefonon hívható. Hétköznapokon a sürgősségi ellátást a helyi körzeti orvos végzi. A központi körzeti GYERMEKORVOSI ÜGYELET szintén Veszprémben, a Cserhát 1-es épületben szombaton reggel fél 8-tól hétfő reggel fél 8-ig hívható a 325-685-ös telefonon. A központi FOGORVOSI ÜGYELETI szolgálat címe: Veszprém, Halle u. 5/E., ahol éjszakai ügyelet nincs. Munkaszüneti és ünnepnap, valamint hétvégén, szombat—vasárnap az ügyelet reggel 8-tól 14 óráig tart. Telefon: 325-228.
A BALATON-PARTI lakosság sürgősségi betegellátását Alsóörs, Lovas, Felsőörs, Balatonvilágos, Füzfőgyártelep, Balatonfűzfő, Litér, Királyszentistván, Balatonkenese, Balatonakarattya, Balatonalmádi, Vörösberény, Szentkirályszabadja, Balatonfőkajár, Balatonaliga, Csajág, Küngös területén balatonalmádi központtal hétvégi központi orvosi ügyelet látja el. Az ügyelet szombat reggel 7-től hétfő reggel 7 óráig tart. Cím: Balatonalmádi, Baross G. u. 32., telefonszám: 06(88)338-334. Hétköznapokon este 18 órától reggel 7 óráig Balatonalmádi (Vörösberény) és Szentkirályszabadja területére terjed ki az ügyelet és a fent megjelölt helyen és telefonszámon vehető igénybe sürgősségi ellátásra.
BALATONFÜRED — központi orvosi ügyelet helye: Csárda u. 1., rendelőintézet. Szombat reggel 7 órától hétfő reggel 7 óráig a (86) 342-468-as telefonszámon hívható. A FOGÁSZATI ügyelet szombaton 8—14 óráig, vasárnap 8—11 óráig tart. Éjszaka fogászati készenlét nincs.
AJKA — (város és környéke, Halimba ellátására) központi orvosi ügyelet helye: Frankel Leó u. 22., a nagy gyógyszertár melletti körzeti orvosi rendelő. Ideje: szombaton reggel 7 órától hétfő reggel 7 óráig, hétköznapokon: este 19 órától reggel 7 óráig. Telefon: 312-012. Fogorvosi ügyelet: szombat—vasárnap 8—14 óráig. Helye: fogászati rendelőintézet.
DEVECSER — (járás ellátására) hétvégi körzeti orvosi ügyelet helye: Pápai mártírok útja 1. Szombat reggel 9 órától hétfő reggel 8 óráig a 129-es telefonszámon hívható.
PÁPA városban hétköznapokon, munkaszüneti napokon és hétvégén orvosi ügyeleti szolgálat működik. Hétköznapokon 18 órától másnap reggel 6 óráig, munkaszüneti napokon a munkaszüneti napot megelőző napon este 18 órától a munkaszüneti napot követő nap reggel 6 óráig, hétvégén szombaton reggel 6 órától hétfő reggel 6 óráig a Séllyei utcai rendelőben, telefon: 324-614. PÁPA város vonzáskörzetében munkaszüneti napokon és hétvégén orvosi ügyeleti szolgálat működik. Munkaszüneti napokon a munkaszüneti napot megelőző napon 18 órától a munkaszüneti napot követő nap reggel 6 óráig, hétvégén pénteken este 18 órától hétfő reggel 6 óráig a Séllyei utcai rendelőben, telefon: 324-614. Pápa város és vonzáskörzete gyermek betegei részére a hétvégén GYERMEKORVOSI ÜGYELETI szolgálat működik. Ennek rendje: szombaton 9—12 óráig és 16—18 óráig, vasárnap 9—12 óráig a Séllyei utcai gyermekrendelőben, telefon: 324-444. FOGÁSZATI ÜGYELET szombat—vasárnap 8—11 óráig a Séllyei utcai rendelő, telefon: 24-444.
SÜMEG és vonzáskörzete betegei részére a hétvégi központi orvosi ügyelet a sümegi rendelőintézetben működik. Bejárat a Deák Ferenc utcáról. Ügyelet időpontja: szombat reggel 8-tól hétfő reggel 8 óráig. Telefon: 06/87/352-131.

Tavaszban

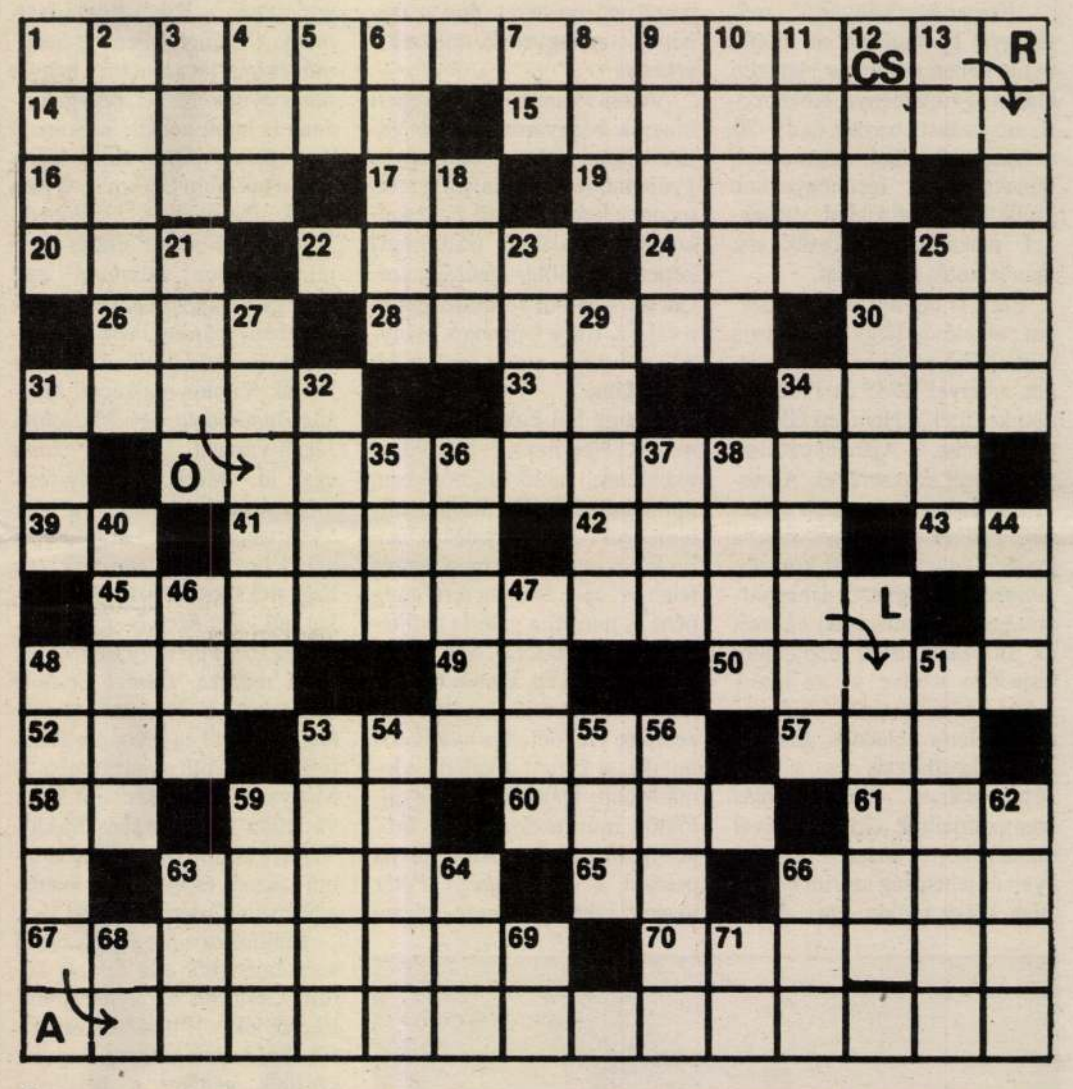

VÍZSZINTES: 1. Vajda János egyik időszerű verséből idézünk: (Zárt betűk: T, R, A) 14. Tanintézmény régi neve **15.** Vésővel, késsel készített tárgy jelzője lehet **16.** Menekülési lehetőség **17.** Ablakban van! **19.** Fuvarnyi áru **20.** Ókori római üdvözlés **22.** Számszerű tény **24.** Rovar testrésze **25.** Kiütés jele **26.** Károsan hat **28.** Szétporcióz **30.** Jól hasadó ásvány **31.** Farkas **33.** Személyes névmás **34.** A magasban **39.** A tellur vegyjele **41.** Nem mozduló **42.** Miocén kori agyagmárga rétege **43.** Vércsoport **45. Az idézet befejező része (Zárt betű: L) 48.** Becézett férfinév **49.** Kirgiz város **50.** Ajándékoznak **52.** Liszt-díjas operaénekes (Endre) **53.** Ókori római viselet **57.** Tocsogni kezd! **58.** Mérő egynemű betűi **59.** Vitéz katona **60.** Nagy síkság **61.** A kálium, a kén és a fluor vegyjele **63.** ... Nagy János; a magyar népmesék első rendszerezője **65.** Római 101-es **66.** Papírra jegyez **67.** Az a hőmérséklet, amelyen a folyadék zubogni kezd **70.** Poharat fenékig üríteni

FÜGGŐLEGES: 1. Tengeri emlős állat **2.** Nagyon régi erődítmény (két szó) **3.** Alkuban áll! **4.** Finnugor nyelv **5.** Hamisított **6.** Gömbölyű sportszer **7.** Japán és francia autók jelzése **8.** Svájci folyó **9.** Nyári mezőgazdasági munkás **10.** Rámolgat **11.** Kettőzve: tengeri algából nyert zselatin **12.** Község a Bakonyban **13.** Igeképző **18.** Somogy megyei község **21. A versidézet második része (Zárt betű: Ő) 23.** Komárom-Esztergom megyei város **25.** Ragadozó madár **27.** Szoba az iskolában **29.** Zala megyei község **30.** Írók nemzetközi klubja **31.** A Duna romániai mellékfolyója **32.** Német hadvezér, 1529-ben sikerrel védte Bécset a törökök ellen **34.** Kimerült **35.** Cél betűi, keverve **36.** Észak-amerikai indián nép tagja **37.** Tüzet megszüntet **38.** Fiatal kecske **40.** Jászol **44.** Kellemes a női fülnek **46.** Testek kölcsönös egymásra hatása **47.** Kisült háj **48. A versidézet harmadik része (Zárt betűk: S, A, M, L) 51.** Pajkos cselekedet, névelővel **53.** Parányi emberke **54.** Bács-Kiskun megyei község **55.** Szálas anyag törmeléke **56.** Női név **59.** Német férfi megszólítása **62.** Ókori kisázsiai nép tagja **63.** A bór és a rubídium vegyjele **64.** Határtalan kenés! **66.** ... de Janeiro; brazil város **68.** Poén magva! **69.** Tangens, röv. **71.** Ugyancsak

Beküldendő csütörtök délig a **vízszintes 1., 45.** és a **függőleges 21., 48.** számú sorok megfejtése szerkesztőségünk címére: Veszprém, Szabadság tér 15.
Múlt heti keresztrejtvényünk helyes megfejtése: — A szomszéd zöldségtermesztő már kétszer rálőtt sörétes puskával.
Könyvjutalmat nyertek: *Bonta Lajos*, Nagyacsád; *Császár Adrienn*, Pápa; *Ferenczy Zoltán*, Karakószörcsök; *Gábriel Tamásné*, Márkó; *Ignácz Ferenc*, Várpalota.

TAPOLCA térség hétvégi orvosi ügyeleti szolgálat helye: a városi kórház telephelyén. Tapolca, Ady Endre u. 1—3. Telefon: 311-655.
VÁRPALOTA város és körzetében — Ősi, Öskü, Berhida, Peremarton és Tés — a központi orvosi ügyelet helye: Vörös október u. 6., rendelőintézet. Ideje: hétköznap 17 órától reggel 7 óráig. Hétvégén pénteken 17 órától hétfő reggel 7 óráig. Telefon: 372-910.
ZIRC — körzeti orvosi ügyelet hétköznapokon 18 órától másnap reggel 8 óráig Zirc központi városrész és a városrészi települések, valamint Porva, Borzavár lakosságát látja el. Szombat—vasárnap, valamint munkaszüneti napokon a fentieken kívül a Bakonybél, Bakonyszentkirály, Bakonyszentlászló, Dudar, Csetény, Románd, Veszprémvarsány területén élő lakosságot is ellátja. Az ügyelet a járóbetegeket a zirci rendelőintézetben (József A. u. 19.) fogadja. A 10, 33 telefonszámon, valamint a segélykérő telefonokon a helyszínre is hívható.

Látnivaló a múzeumokban

AJKA — Városi Múzeum (Szabadság tér 4.) — Helytörténeti gyűjtemény, Borsos Miklós-emlékkiállítás, Fekete István-emlékszoba, Molnár Gábor-emlékszoba. Nyitva: kedden, szerdán, pénteken, szombaton 10—17 óráig, csütörtökön 13—17 óráig. — Bányászati Múzeum — Kőzet- és őslénytár (Parkerdő). Nyitva: keddtől péntekig 11—16, szombat—vasárnap 10—16 óráig.
BALATONKENESE — Falumúzeum (Kossuth u. 6.). Nyitva: 9—14 óráig, szünnap: vasárnap.
BAZSI — Simon István-emlékház.
CSESZNEK — Helytörténeti kiállítás (Vár út 35.) nyitva mindennap, 9—17 óráig.
EGERALJA — Helytörténeti gyűjtemény.
HEREND — Porcelánmúzeum — A herendi porcelán. Nyitva: szombat—vasárnap és ünnepnap kivételével, 8—16 óráig.
ISZKÁZ — Nagy László-emlékház. Nyitva: hétfő kivételével, 10—18 óráig.
MALOMSOK — Helytörténeti gyűjtemény. Anyaga kérésre bármikor megtekinthető.
PÁPA — Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájmúzeum — Pápa régészeti és történeti emlékei — Főúri enteriőrök — A pápai kerámiacserép története. Kékfestő Múzeum. Nyitva: 9—17 óráig. Szünnap: hétfő. Gránátalma Patikamúzeum, nyitva: munkanapokon, 8—16 óráig. Egyháztörténeti és Művészeti Múzeum. Nyitva: naponta, 9—12.30 és 14—17.30 óráig. Szünnap: hétfő. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye, nyitva: hétfőtől péntekig, 10—12.30 és 14—17.30 óráig.
TAPOLCA — Városi Múzeum — Romkert — Séta egy régi iskolában — Adalékok Tapolca történetéhez az 1984/85-ös templom-dombi ásatások alapján — Marton László gipsztervei. Nyitva: 10—16 óráig.
VANYOLA — Vajda Péter-emlékház.
VÁRPALOTA — Helytörténeti gyűjtemény (Tájház). Nyitva: hétfő kivételével 11—18 óráig. Magyar Vegyészeti Múzeum szeptember 1-ig nyitva hétfő kivételével 11—17 óráig. Nagy Gyula Galéria — Képzőművészeti gyűjtemény — Matzon-gyűjtemény.
VESZPRÉM — Laczkó Dezső Múzeum, Erzsébet sétány 1. — A Bakony és a Balaton-felvidék évezredei. Nyitva hétfő kivételével 10—18 óráig. Bakonyi ház (Erzsébet sétány 3.) — A paraszti életmód használati tárgyai és felszerelései. Csutorásmesterség. Nyitva: naponta 10—18 óráig, szünnap: kedd. Téglamúzeum (Szabadság tér 1.). Nyitva: hétfő kivételével naponta, 9—17 óráig. Mestermű Galéria, (Kossuth u. 17.) — Kortárs magyar művészek: az alapítók bemutatója. Nyitva keddtől péntekig 10—13 és 15—18, szombaton 10—13 óráig.
ZIRC — Bakonyi Természettudományi Múzeum — A Bakony természeti képe. A természet ékkövei. A Kárpát-medence ásványai és kristályai. Nyitva: hétfővel naponta, 9—17
ZÁNKA — Népr... Magyar cserké... ványok tük...

egész évben látható. Nyitva: 10—18 óráig.
A múzeumok, ha más nyitva tartás nincs feltüntetve, hétfő kivételével 9—18 óráig tartanak nyitva.

Közérdekű telefonszámok

VESZPRÉM — mentők: 04, rendőrség: 07, tűzoltóság: 05, gázszolgáltatási hiba: 323-078 (földgáz), 328-518 (PB-gáz), áramszolgáltatási hiba: 328-288, vízszolgáltatási zavar: 325-498, autómentő szolgálat: 324-583, 327-289, MÁV-tudakozó: 324-583, taxi: 321-113, Volán-tájékoztató: 321-512, közlekedési információ: 321-220, Molnár temetkezési vállalkozás 0–24óráig: 323-697, 320-751, a Veszprém Megyei Kegyeleti Szolgáltató Vállalat halottszállítási ügyeletet tart 0–24 óráig: 328-838.
AJKA — mentők: 04, rendőrség: 07, tűzoltóság: 05, áramszolgáltatási hiba: 311-933, gázszolgáltatási hiba: 311-780, vízszolgáltatási zavar: 312-166, MÁV-felvilágosítás: 312-745, Volán: 312-222, közlekedési információ 312-381.
BALATONFÜRED — mentők: 343-800, rendőrség: 342-288, tűzoltóság: 342-684, áramszolgáltatási hiba: 343-211, vízszolgáltatási hiba: 342-611, Balaton taxi: 343-071, 343-073, MÁV: 343-652, Volán: 342-25[illegible] információ: 342-905, autómen[illegible] szolgálat: 342-992, hajóállom[illegible] 342-230.
PÁPA — mentők: 04, rendőrség[illegible] tűzoltóság: 05, áramszolg[illegible] hiba: 324-844, gázszolgált[illegible] ba: 324-483, vízszolgálta[illegible] 313-455, taxi: 313-095 [illegible] információ: 324-8[illegible] koztató: 313-855
VÁRPALOTA [illegible] rendőrség[illegible] 372-455 [illegible] lán[illegible]

Székely Bertalan 35, 42, 115
(In: Déry Attila: Budapest eklektikus épületszobrászata
/Művészettörténet-Műemlékvédelem I. /OMF kiad. Bp. 1991.

SZÉKELY Bertalan

levelei Eitelberg hagyatékában

SZENTESI Edit: Bekezdések a magyarországi műemlékvédelem előtörténetéből II. Haas Mihály levelei Rudolf von Eitelberghez az 1850-es évek közepéről. = Műemlékvédelmi Szemle, 1992. 1.69.p.

Siehe Bertalan

balan 333-335

Hűséges hűtlen[illegible] Marianne [illegible]rggyel. = beszélgetése Szá[illegible] FilmSzínhMuzs, 24 [illegible]

H. Szász Anna Mária

— —: Aldous [illegible] világa. Európa, 218 l. (Írók világa.)

(— —: A XX. [illegible] családtörténeti regény. 1982.) [illegible]ngÉrt, 3–4. *Ism.* Erdődy Edit [illegible] = It, 4. 165–166.; Györffy [illegible] Miklós = 1012–1015.; Salyámosy [illegible] ALitt, 1–2. 313–[illegible]

Szász Imre 1927–

Hubay Miklós: „[illegible]sabbat, mint a kocka..." Szász [illegible]zatok cími drámájának a [illegible] = H. M.: A dráma sorsa. 599 [illegible]

Szávai Já[illegible]

— —: : Z[illegible] nulmunyok[illegible] *Ism.* Csou[illegible] 22, 6. Tar[illegible] 7.

Szebe[illegible]

(— —: A[illegible] *Ism.* K. Ta[illegible] 166.

Széchenyi [illegible]

— — [illegible] Károly [illegible] gi és [illegible]

— — [illegible] Landerr. [illegible] gond. [illegible] (Reprin.

— — [illegible]

Székely Bertalan

Sz. A. [Székely András]

Ujjászületö falak

[Operaház]

Új Tükör 1984. ápr. 29. XXI. évf. 18. n. 24-25.

ill

SZÉKELY Bertalan

8. - 36. p. MTA ésa művészet (Gába E.)

Új Művészet 1992

Literatur und Kunst, 1846. September

kademie

zung der ungarischen Akademie, am

. Februar 1. Jg.VIII. No.27. S.2.

4. Jg. VIII. No.38. S.2.

utengebäudes in Pest

st, 1866. S. 2o5-211.

SZÉKELY BERTALAN

BODNÁR Éva: Magyar művészek a bécsi Világkiállitáson 1873-ban. = Herman Ottó Muzeum Évkönyve XXVII. 1989
20 - 22.p. ill.

[illegible] in der Mitte versehen, [illegible] ein Uhrwerk angebracht ist. Das neuere Kastell wird von der Familie des ältern Hrn. Baron und königl. Hofraths von Prónay bewohnt, und führet die Aufschrift: LaDIsLaVs PronaI & RoshLIa De RaDVanskI ConIVges PosVere. Beyde sind mit schönen Gärten und viel andern Bequemlichkeiten versehen, wozu auch die künstlich und tief ausgemauerten Brünne zu zählen sind. Zwischen beyden stehet eine neu erbaute Kirche, in welcher evangelischer Göttesdienst gehalten wird, und wohin man aus den herrschaftlichen Gebäuden mit ein paar 100 Schritten kommen kann. Aus dem ältern zwar durch einen wohl zugerichteten Weingarten. Die katholische Kirche welche kl. und eine Filial nach Püschpeck ist, stehet am östlichen Ende des Dorfs. Die hiesigen Herrschaf-

che Verbesserungen im Ackerbau, Kleebau nach der neuen Art in Reihen gesäet. Künstliche Düngung der Felder, Verbesserung des Gartenbaues, wobey eine Baumschule. Die Meyerhöfe sind mit Schweitzerkühen versehen. Der Ort hat schöne Waldungen. Zuweilen ist hier auch Saliter gebrannt worden. Eine Ziegelbrennerey ist hier noch im guten Stande. An einer Wasser- und Pferdmühle fehlt es hier auch nicht. Nahe am Orte fließt die Kalya, welche der Anonymus des Königs Belä Geheimschreiber berührt. Sonst ist noch merkwürdig, daß auf der Bergseite, d. gegen Mittag liegt, viele Schwefel reichhaltige Steine zu finden sind, auf den ihr aber entgegenliegenden Bergen liegen recht viele und prächtig verkalkt oder versteinerte Meermuschelschalen. Am Ende des Cscherháts, welcher das Ende der Matra ist, liegt eine ordentliche Austernbank,

SZÉKELY Bertalan

1861.	39. febr. 20.	Székely Bertalan a „Lajos király holttestének feltalálása" czimű képe tárgyában. — 95.
1862	13. jan. 14.	Gróf Cziráky János I. Ferenc király arcképét visszakövetelí a kis hétszemélyes tábla terme számára
	33. febr. 10.	Székely Bertalan „II. Lajos tetemé"-nek megvétele iránt
1863.	219. érk. okt. 5.	Székely Bertalan „Dobozy" festménye. Szerzemény

M. Ért. 1991. 1/2.

1868

15. jan. 12. Székely Bertalannak „Mohácsi vész" című nagy festményét ajándékozza Fuchs Gusztáv.

95. máj. 1. Székely Bertalan „Eger hős védelme" című festményét küldik az egri nők. Szerzemény

45. érk. febr. 29. Székely Bertalan képtárőri állomásra folyamodik.

1870.

453. dec. 6. Székely Bertalannak „V. László és Cilley" festménye. 99.

1874

161. ápr. 23. „Thököly Imre elválása atyjától" festmény Székely Bertalantól megvétetik 3000 frt-on. Szerz.

1876

96. febr. 10. Deák Ferenc arcképe Székely Bertalantól. Szerz. 101.k

161. márc. 19. „Thököly Imre elválása atyjától" Székely Bertalantól. Szerz. 102.k

1890

250. máj. 21. Székely Bertalan „V László udvara" sokszorosítása a képzőművészeti társulat által. 107

6. SZ. 1911. (58. ÉVFOLYAM.) | SZERKESZTŐ HOITSY PÁL. | BUDAPEST, FEBRUÁR 5.

Szerkesztőségi iroda: IV. Reáltanoda-utcza 5.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utcza 4.

Egyes szám ára 40 fillér.

Előfizetési feltételek: Egész évre ... 20 korona. Félévre ... 10 korona. Negyedévre ... 5 korona.

A «*Világkrónika*»-val negyedévenként 1 koronával több.

Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

A SZÉKELY BERTALAN EMLÉKKIÁLLÍTÁS.

Midőn Székely Bertalan a mult év augusztus havában meghalt, a nekrológirók alighanem zavarban voltak, mivel a művész munkásságának második fele meglehetősen ismeretlen volt előttük. Tudták mindannyian, hogy az elhunyt egészen élete végéig lázas tevékenységben töltötte napjait, de a közönség elé ennek a munkásságnak nem sok terméke került. Az 1900. évben rendezett kisebb gyűjteményes kiállítása, mely abba az időbe esett, midőn a közönség érdeklődését inkább a modern művészeti mozgalmak kötötték le, sem változtatott sokat azon a mindinkább kialakult s merevedni kezdő megállapításon, hogy Székely Bertalan a magyar történelmi festészet terén szerzett érdemeivel illeszkedik be képirásunk történetébe. Mégis egy-egy kitünő arczkép, feltünő könnyedséggel ábrázolt akt, nehány dekorativ festmény, s különösen egypár meglepő tájkép azt sejtették, hogy a művész tehetsége nem merült ki a történelmi festmények és freskók alkotásában. Épen e lap hasábjain több izben volt alkalmunk hangsúlyozni azt, hogy mindezek az úgylátszik csak mellékesen üzött festői kalandozások legalább is oly nagy, sőt talán sokkal nagyobb tehetséget árúlnak el, mint azok a művei, melyekkel hírnevét megalapozta. Csakhogy ez a vélemény inkább csak sejtésekben merült ki, mivel bővebb bizonyítékok nem állottak rendelkezésünkre, úgy hogy az a vágy társult hozzá, hogy bárcsak megismerhetnők a maga egészében a mester munkásságát.

Ezt az óhajtást valóra váltja az a kiállítás, mely a Műcsarnokban nyilt meg. Szerfelett gazdag anyagot halmoz fel, több mint ezer festményt, rajzot, aquarellt, kartont, úgy hogy eddig egy elhunyt művészünk alkotásaiból sem láttunk együtt ily kimerítő kiállítást.

Kétségtelen, hogy az eddigi felfogás ez után

MAGÁNYOS LAK A TÓ PARTJÁN.

SZÉKELY BERTALAN EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁRÓL.

a tárlat után lényegesen módosulni fog, nem fogjuk a művészben egy egyoldalú irány művelőjét látni többé, mert annyi, de annyi tanujelét láttuk valósággal universalis tehetségének.

Utunk a nagyterembe visz, hol ismert történelmi képei láthatók. Itt köszönt reánk ifjúkori önarczképe is, melyről egy pathetikusan komoly, az életet fürkészni szerető fiatalembernek lelkesedése árad szét. A kép, mely csak rossz repreductiókban volt ismeretes, a festési modor szempontjából is érdekes, sokkal szélesebb ecsettel, könnyedebben van megfestve, mint azok a képei, melyeket nemsokára azután festett. Történelmi képei már teljesen a müncheni történelmi festészet tanítványának mutatják. Hiszen festői nevelkedése ebbe a környezetbe sodorta őt. A melléktermeknek egyikében számos ifjúkori kisérlete látható abból az időből, a mikor még semmiféle tanításban nem volt része, e kis képek, rajzok és másolatok csodálatos keverékét mutatják egy naiv, de életerős realismusnak és a kor kicsinyes biedermeieres hangulatának. Mihelyt oktatás alá került Bécsben, Rahlnál már egy egészen más környezet levegőjébe jutott, egy pathetikus történelmi felfogás hatása alá, mely bontakozó tehetségének egészen más irányokat adott. A bécsi tartózkodás után még kissé visszazökkent az akkori magyar légkörbe, de midőn Münchenbe ment, ismét teljesen elmerült az akkori irány, a történelmi festészet árjába. Midőn Münchenben tanult, a historicismus a kultura minden terén delelőjén állott, az irodalom bőven ontotta a történelmi regényeket, a jogtudomány jogtörténetté alakult át és új iparművészeti stilus alkotása helyett a történeti stilusokat variálták. Lassanként a művészet is uszályhordozója lett a történelmi hangulatnak, legfőbb feladatát a história nagy jeleneteinek ábrázolásában, a világtörténet illustrálásában látták. Midőn Székely ebbe a hatalmas áramlatba került, lelke nagyon is elő volt erre a hangulatra készítve, hiszen nemzeti katasztrófánk a kedélyeket a nemzet multjába való menekvésre utalta. Nem csoda, hogy lelkében e kettős hatás alatt az a gondolat fogamzott meg, hogy megalkotja a magyarság fényes momentumokban bővelkedő történetének festészetét. A nagyterem képei világosan megmutatják, hogy mennyiben volt Piloty és általában a históriai irány követője és hogy mennyiben maradt mégis egyéni, mert kétségtelen, hogy az iskola illustráló hajlamai nála erős egyéni tehetséggel párosultak. Képeit erősen pathetikus lelkesedés hatja át és ez a páthos, melyet lelkében hazafias lelkesedése táplált, nem válik üressé, mint annak idején csodált mesterének, Pilotynak, nem egy hazug gestusa. Székely rendszerint valami drámai jelenet tetőpontján ábrázolja hőseit, közvetlenül a végső kifejlés előtt. Képeinek hangsúlya nem a felvonulásokon, nem a csillogó ruhákon, nem az anyagfestésen nyugszik, hanem a dramatikus lelki motivum kidomborításán. Ezért nem sok alakot állit képeibe s ezeket mind a kép psychologiailag adott középpontjához vonja. Ehhez a középponthoz sietnek a kép összes vonalai s maga a szinezés ennek van alárendelve. Kétségtelen, hogy e szigorúan megkomponált képek mind linearis harmóniára, kiegyensúlyozottságra törekszenek, még pedig abban az értelemben, mint azt a renaissance és barok hagyományaiból a históriai iskola megállapitotta.

A mi a legkevésbbé vonzó ezeken a képeken az szinezésük, mely meglehetősen egyhangú, de viszont a nehéz, bágyadtan sötét szinek, bágyadt tónusba vonva nem vonják el a figyelmet a kép tárgyától. Álljunk meg még egy pillanatra e teremben s kiséreljük meg összefoglalni e képeinek eredményét, melyekkel ifjúkorának s kezdő férfikorának nagy sikereit aratta. A magyar történelmi festészetnek nemcsak úttörője volt, hanem az iskola egyik legtehetségesebb tagja. Midőn e képeivel megjelent, fellépése új irányt, új iskolát jelentett a Barabáskor idyllikus naivitása után. Művészete a lelki életet nagyobb, együttérzőbb mozgásba sodorta s a nyugat művészetének egykorú s fejlettebb eredményeit juttatta érvényre Orlai primitívebb felfogásával szemben.

Ha a nagyteremből a melléktermekbe lépünk, nagy meglepetés ér, egyszerre mintha

SZÉKELY BERTALAN 1867-IKI ARCZKÉPE.

egy más művész társaságába kerülnénk. Élénk szinezésű, lágy hajlású aktok termén át egy nagy arczképgalériába jutunk, majd rajzok tömege következik, aztán sok tájkép jön s e képek legtöbbjéről már nem a régi Székely művészete tekint reánk, hanem a lassanként mindinkább kiforró, a maga egyéniségét megtaláló művészé. Sok alkotás van itt e szobákban is, mely az első nagyterem művészetének korába tartozik, de a szobák hangulatát mégsem ezek adják meg, mert jelentéktelenebbek, mint a kifejlett művész alkotásai. Az aktok termében már szembeötlő az a változás, a min Székely mindinkább átment, monoton szintelenség, össze nem egyeztetett lokális szinek helyett lágy szingazdagságot látunk, merev pathos helyett derült szépséget, ünnepélyesség helyett bájos könnyedséget, egyoldalú idealisálás helyett több realismust. A Léda théma sok variatióban foglalkoztatta a művészt s egykét megoldása meglepő erővel sikerült is. Nem a nagy képeken, hanem kisebbeken, így a 15. és 31. számún, hol nemcsak a rajz megkapó, de a szinezés eredeti volta is meglep s mint tájképeinek is nem egy részlete az impressionismus legelőnyösebb oldalait mutatja: élénk könnyedséget, szinfoltos hatást és életelevenséget. Aktjain egy másik érdekes törekvés is látható: a világitás eszközeit is kihasználja rajtuk úgy, hogy néha valóságos pleinair hatásokat ér el.

Arczképei már egészen más hangulatot sugároznak, mint ifjúkori önarczképe. Ezekben már nincsen romantika, hanem derült, nyugodt, bár mérsékelt realismus. Mindenesetre különbséget kell tennünk azok között az arczképek között, melyeket a közélet affektált póza nála is hamissá tett, de e képei mellett mennyi olyan van, mely lelki elmélyedésével meglep, mint Pulszky Ferencz egyik képe, vagy olyan mint az, mely egy rózsaszinruhás nőt ábrázol, melynek szinezése ismét az újkori franczziákra emlékeztet. Ide lehet sorolni azokat a női fejeket is, melyeken oly különböző typusokat oly mély jellemző erővel s oly sok rajz- és szinbeli finomsággal, oly kevés eszközzel elért nagy contrastokkal tud ábrázolni.

A kiállított tájképekkel szintén beleirta nevét festészetünk történetébe. Az a kép, melyet lapunk első oldalán lát az olvasó, egyik legjobb példája annak a változásnak, melyen Székely átment. Meleg, mély szinekkel festett, életerős kép, melynek hangulatát maga a tárgy adja, nem a festő romantikája. Egyforma művésziesen ábrázolta Székely a napnyugta hangulatait, a gomolygó szürke felhők alatt nyugvó mező sejtelmességét, a közelgő éjjel sötétjét, a szél futását, a napsütötte erdőt, s fel tudott emelkedni addig a varázslatos hangulatig is, melyet a mult század német festői régi kastélyok ősrégi fáktól övezett kertjeiben az ég kékjéből, megelevenedni látszó najádokból s a park sejtelmes csendjéből szőttek. Azt hiszszük, hogy e kiállítás után Székelyt a legjobb tájfestőink közé sorozhatjuk.

A második nagyterem és a szoborterem nagystilű dekorativ műveinek, terveinek emlékét őrzi. E művein a szenvedélyes pathost, nyugodt fenségre való törekvés váltja fel s azt mutatják, hogy Lotz mellett, kinek ereje a könnyed bájosság ábrázolásában rejlett, a freskofestésben méltó hely illeti meg őt, nagyvonalú hatásokra való törekvése, kevés eszközzel való sokatnyújtása, friss szinei miatt. Különösen a Halászbástyára tervezett képek némelyike árul el egészen modern értelemben vett egyszerű menumentalitást. E nagy kartonok mellett, melyekben sok a történeti felsorolás, vagy allegorikus symbolismus, még sokkal feltünőbbek a pusztán dekorativ frizek, melyek nem akarnak semmit elbeszélni, semmit jelképezni, csak vonal- és szinhatásokkal gyönyörködtetni a szemet. Különösen a vonuló nők csoportja és az úgynevezett négy évszak érdemelnek szeretetteljes figyelmet.

És mennyire megérdemlik az elmélyedést rajzai, de még inkább vázlatosan maradt olajfestményei. Egy tánczosnő, ki egy pillanatra leült a szoba egy megvilágított pontjára, mily életerős naturalismussal van megfestve, szinte él, szinte látjuk, hogy mindjárt mozdulni fog. S a rajzokon egy-egy mozdulat, egy-egy lepel redőzet, az aquarelleken egy-egy arcz, milyen erővel s jellemzően van megrögzítve.

Ez a második része munkásságának nagyrészt ismeretlen volt előttünk s még ismeretlenebb a nagyközönség előtt. Tanulságát pár szóval hadd legyen szabad levonnunk. Ez az, hogy Székely művészetének második korában a maguk nemében tökéletesebb alkotásokat hozott létre, mint az elsőben. Az a nyugodt, az élettel jobban egybeolvadó realismus, mely a hetvenesnyolczvanas években támadt festői gárdát jellemzi, kiváló alkotásokban megjelenik az ő művészetében is, tájképei és figurális alkotásai egyaránt odaállitják őt festészetünk e korának legjobbjai közé.

Farkas Zoltán.

ÚJ KÖNYVEKRE.

Kik messze tőlem együtt énekeltek,
Ó boldog verseny, bátor, büszke, boldog
Költők, kik együtt, értőknek daloltok,
Egy fa levéli mind, testvéri lelkek.

Gondoljatok arra, kit messze rejtek
Rejt tőletek, ki ha kóstolja bortok
Nem érzi már izét sem és ha szóltok
Nem érti s más összhang, mit vágya kerget.

Más nyelven és magának énekelget.
Mint szél kezében elszakadt levél:
S talán nem ő, hanem a szél zenél.

S a harcztól elmaradva úgy figyelget,
Mint sebesült fejét a földre hajtva
Holtig figyel a távol ágyuzajra.

Babits Mihály.

MERT KÉSŐN JÖTTEM . . .

. . . Mert későn jöttem én.
Tudom már sorsom átkát,
A titkos bánatot és hogy mért nincs remény,
Hogy végzetem egén mért bágyad a szivárvány
S mért jő korai éj. Mert későn jöttem én.

Győzelmes trombitákat ezért nem fuvatok már,
Új tájak öröme ezért nem az enyém
Ezért nem ad nekem új igét semmi szótár
S új vágyakat az éj. Mert későn jöttem én.

Ezért nem láttam én a szűzek seregében
Hozzám hajló szivet s tavaszom édenén
Ezért volt oly fagyos minden virág az éjben
És magányos az éj. Mert későn jöttem én.

Ezért rajong szivem halódó birodalmak
Beteg álmaiért s a földnek kerekén
Ezért nincs tartomány, hol vágyam elmaradna.
Mert hontalan e vágy.
Mert későn jöttem én.

Juhász Gyula

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP
1983 MÁJ 28

52

1021

Székely Bertalan: Jenny arcképe

Székely Bertalan

óvodásko-
a óvodáz-
1972-ben
yermekek
atott óvo-
viszont
éssel az
ge.

növelni jövedelmi v
kat. Messzemenő
irányuljon lakás
javítására, szögezi l
tézkedési terv. Növ
a pedagógus szálló
gálati „férőhelyek",
sok számát.

szállá-

T. L.

– három vagonra való volt — bela-
tatolta a vaspántos tölgyfa ajtót.

Most nézze meg ezt a csodálatos
ibliofil Arany összest. Ez mégis an-
nak a grófi könyvtárnak az emléke.

Már a papírgyárban dolgoztam,
hetekig tolatták a vagonokat a
nagyzúzda elé. Megismertem az én
„könyveimet", bennük volt a gróf
ex librise. Ezt az egyet „megmen-
tettem" közülük, nagy félve, mert
ha a kéksapkás meglátta volna, nem
úszom meg szárazon...

Látom, csodálkozik, hogy az „öreg halász" annyifé-le, fajta kiadásban megvan, — s közben lépni sem lehet a lakás-ban a könyvektől.

Bennem ez a fajta dac maradt meg, tiltakozom minden értékrom-bolás ellen. Hogy megértse: a „ne-héz évek" vége felé én már egye-emen voltam, állami ösztöndíjjal. Híre jött Hemingway kisregényének. Az egyik évfolyamtársam nővére — azóta tizennégy magyar film női fő-szerepét játszotta el — az egyik aranylábú fiúval — gondolom nylon-harisnya helyett — meghozatta Lon-donból a könyvet. Persze az egész bölcsészkar csak annyit tudott an-golul, hogy oké! Angol tanszék, Or-szágh professzor? Na, ne vicceljen. De angol—magyar szótárakat azért szereztünk. Voltak, olyan — egyéb-ként nem sokat érő studiumaink — amikor három-négyszázan — tehát azonos évfolyamok együtt az Auditó-rium Maximumban hallgattunk elő-adásokat. Harminc valahányan „for-dítottuk" az „öreg halászt". Ha B. Géza professzor és régi harcostársa nem áll mellénk, kizártak volna az egyetemről. Egy hallgató ugyanis feljelentett bennünket. Ötvenhatban pedig meg sem állt az óceán túlsó partjáig...

Pilinszky Jánossal több-ször összehozott jósor-som. Egy üres zsebű hajnalon bukott ki belő-le a fogalom: jelenlét-vesztés. Előtte egy nappal valame-lyik folyóirat visszaadta a kéziratait. Barátja, M., a színész először csen-desen vígasztalgatta, majd kitört be-lőle az ördög, kiabálni kezdett: „Egy nagy magyar költő újabb kötetére előfizetéseket elfogadok". Akik is-merték a színészt, csak nevettek, akik nem, ijedten menekültek. Ki ez az őrült? M. dühbe jött: „Meglá-tod, János együtt fogjuk átvenni a Kossuth-díjat!" Így is történt, jó húsz évvel később. Nézze ezt a de-dikációt: „Egy nem felelőtlen jóslat emlékére!" Pilinszky nagy önkín-zással élt. Akkor azon a hajnalon M. mentette meg: „Egymás után jelen-nek majd meg a köteteid, János!" A Végkifejletben a mesteri háromsoros ennek az éjszakának emléke? „Meg-érdemelné a békés halált / minden írnok, aki az éjszakában / tollat fog és papír fölé hajol."

Tiszai Lajos

SZÉKELY BERTALAN

SÁRMÁNY Ilona: Hevesi Lajos tárcái a magyar festészetről az 1888-1896 közötti időszakban. = Ars Hungarica, XVIII.évf. 2. sz. 1990 237.p.

irodslom, fényképarchivumok
kami felelősséget, a kézirat-
ovábbra is az MTA MKCs teamje

ható meg kizárólag akadémiai, ill.
orrásokból, hanem igénybe lehet
gy városok érdekeltségét és ál-

orán nagymennyiségü, gazdag tudo-
yersanyag jön létre, amelyet meg-
tott, a tudományos kutatás számá-
t topográfiai gyüjteményben kell
unkálatokat koordináló intézmény

SZÉKELY Bertalan

BASICS Beatrix: Kiállítás Féltoronyban : Az osztrák és magyar történeti festészetről. = Pavilon, 5. 1991 27.

Szendrői útkörét c. Zepe

-Mátyás tematika

1142 Budapest, 70. Pf.: 111

arátunk!

ijtened a 28 darab Lutra-emblémát
bum sorsolásán való részvételre.
ildött hiányzó matricákkal
z albumod.

itszottál, és bízunk benne,
is sok örömet okozott.

Székely Bertalan festőművész 4. [illegible]
Szabadi Gabriella: A budapesti falkép festéket vázlatos
áttekintése, 1963-1903-ig

25. Székely Bertalan: Az Opera előcsarnokához készített mennyezetterv puttóinak vázlata. Papír, ceruza, MNG Grafikai Osztály, ltsz.: 1915-1408 (X. vázlatkönyv)

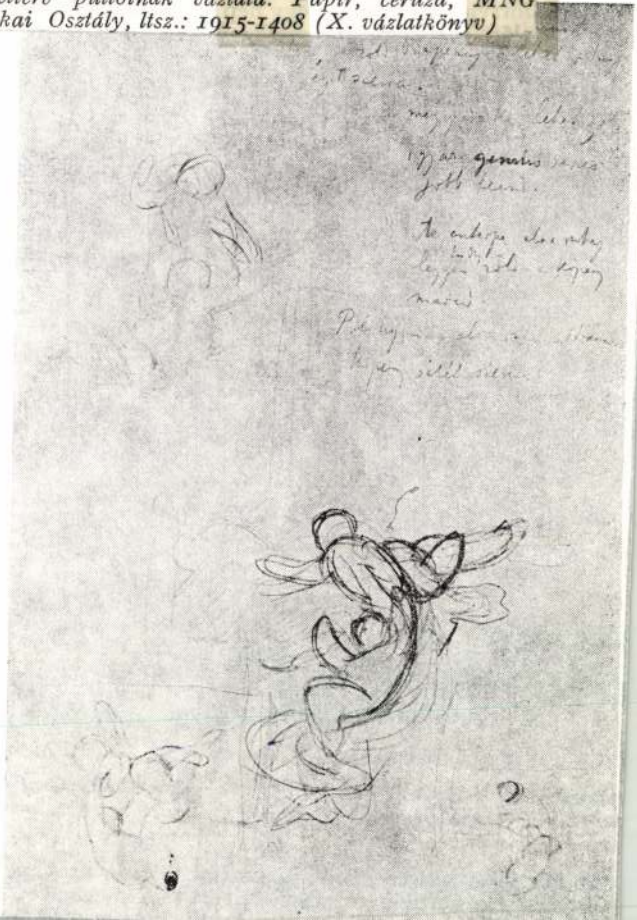

Művészettörténeti Értesítő, 1986, 3-4, 150-old.

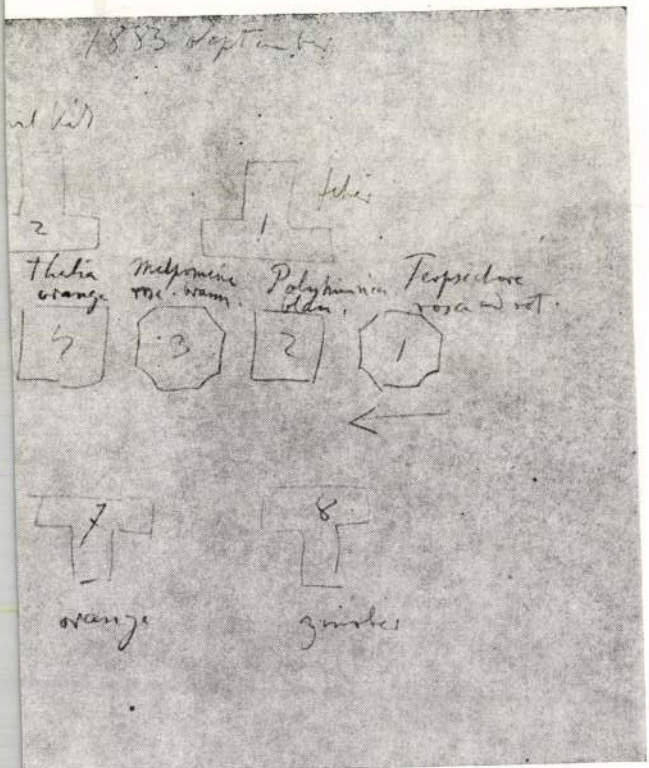

ennyezetterv vázlata, 1883. Papír, ceruza, MNG Grafika 108 (X. vázlatkönyv)

ismerte fel a mitológiai köntös szimbolikus voltát, azt, hogy itt életfilozófia és zeneesztétika van megfesve, és

Székely Bertalan festőművéon (1835–1910.)
P. Szabó Ernő: István király Budapesten.

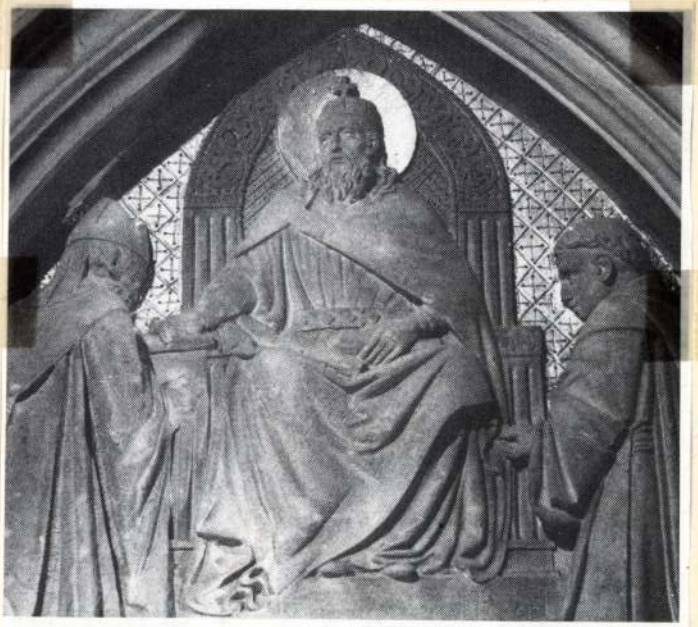

Igen gazdag a Szent Istvánt megörökítő képsor a Mátyás-templomban. Az altemplom kőtárának barokk szobrai között ugyanúgy ott a király alakja, mint ahogyan a káptalani sekrestyétől északra lévő Szent István-kápolna falképein. A freskókat Székely Bertalan készítette a templom restaurálása után, az ő tervei szerint faragta Mikula Ferenc a kápolna bejárata fölötti domborművet.

Budapest folyóirat,
1988., 8., 8-old.

1. SZÁM. 1898. BUDAPEST, JANUÁR 2. 45. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt { egész évre **12** frt, félévre — **6** « | Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG { egész évre **8** frt, félévre — **4** « | Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK { egész évre **5**.—, félévre — **2.50** | Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

A KECSKEMÉTI ÚJ VÁROSHÁZ FÖLAVATÁSA.

Az alföld egyik legkiválóbb városának, Kecskemétnek szép ünnepélye volt a közelebb múlt karácsony másodnapján, deczember 26-án. Az új városházát avatta föl, mely a szemtanúk és hírlapok egyhangú véleménye szerint egész Magyarországon a legnagyobb és legszebb középületek egyike a maga nemében. Kecskemét város ez alkalomból díszközgyülést tartott a város főispánjának, *Beniczky* Ferencznek elnöklése alatt. A lobogókkal földiszített új városház nagy díszterme egészen megtelt közönséggel. Ott volt a városi előljáróság *Kada* Elek polgármester vezetése alatt, megjelentek a törvényhatósági bizottsági tagok teljes számmal, ezeken kivül a város lakosságának szine-java, nagy hölgyközönség és sok idegen vendég.

A megnyitó beszédet a *főispán* tartotta, adatokban bővelkedő visszapillantást vetve Kecskemét város rohamos fejlődésére s meleg szavakban méltatván a nem rég elhúnyt előbbi polgármester, Lestár Péter érdemeit, kinek bölcs vezetése alatt a város közel négy millió forintot költött közművelődési és közgazdasági ügyeinek előbbvitelére. Ezután *Zombory* László városi főügyész tett jelentést a tanács nevében az új városház építésének történetéről és költségeiről; ő utána pedig *Kada* Elek polgármester tartott szép ünnepi beszédet, fennen hangoztatván, hogy Kecskemét városa, melynek keletkezése a honalapítás koráig fölnyúlik s mely már a XIII. században «civitas» volt, ezer éves múltunk minden viszontagságai s a várost igen sokszor ért háborús és elemi csapások mellett is mindenkor fényes jeleit adta életrevalóságának, szellemi és anyagi erejének; az új alkotmányos korszak fölviradta óta pedig oly hatalmas léptekkel haladt elébb-elébb minden téren, hogy ma hazánk legelső városai között foglalhat el méltó helyet. E haladásnak egyik fényes bizonysága a nagyszerű új városház, melyet nem az üres pompázás vágya, hanem a kor fejlettsége és szükségei iránt való komoly érzék létesített a komoly munka és a jövő nemzedékek számára. Beszédét, melynek végén Isten áldását kérte a város ez új alkotására, nagy éljenzéssel jutalmazta a lelkesült közönség. Végül még *Szeless* József városi bizottsági tag tartott meleg hangú záróbeszédet, mely után *a főispán* fejezte be néhány szóval a díszközgyülést. Erre a város egyik előkelő vendéglőjében áldomásozó lakoma következett, melyen mintegy 200-an vettek részt.

A fölavatott új városház nemcsak Kecskemétnek legfőbb dísze, hanem a magyar építészetnek is egyik kiváló, sőt művészi alkotása. A gyönyörű tagoltságú és elrendezésű kétemeletes hatalmas négyszögépület a város egyik legszebb

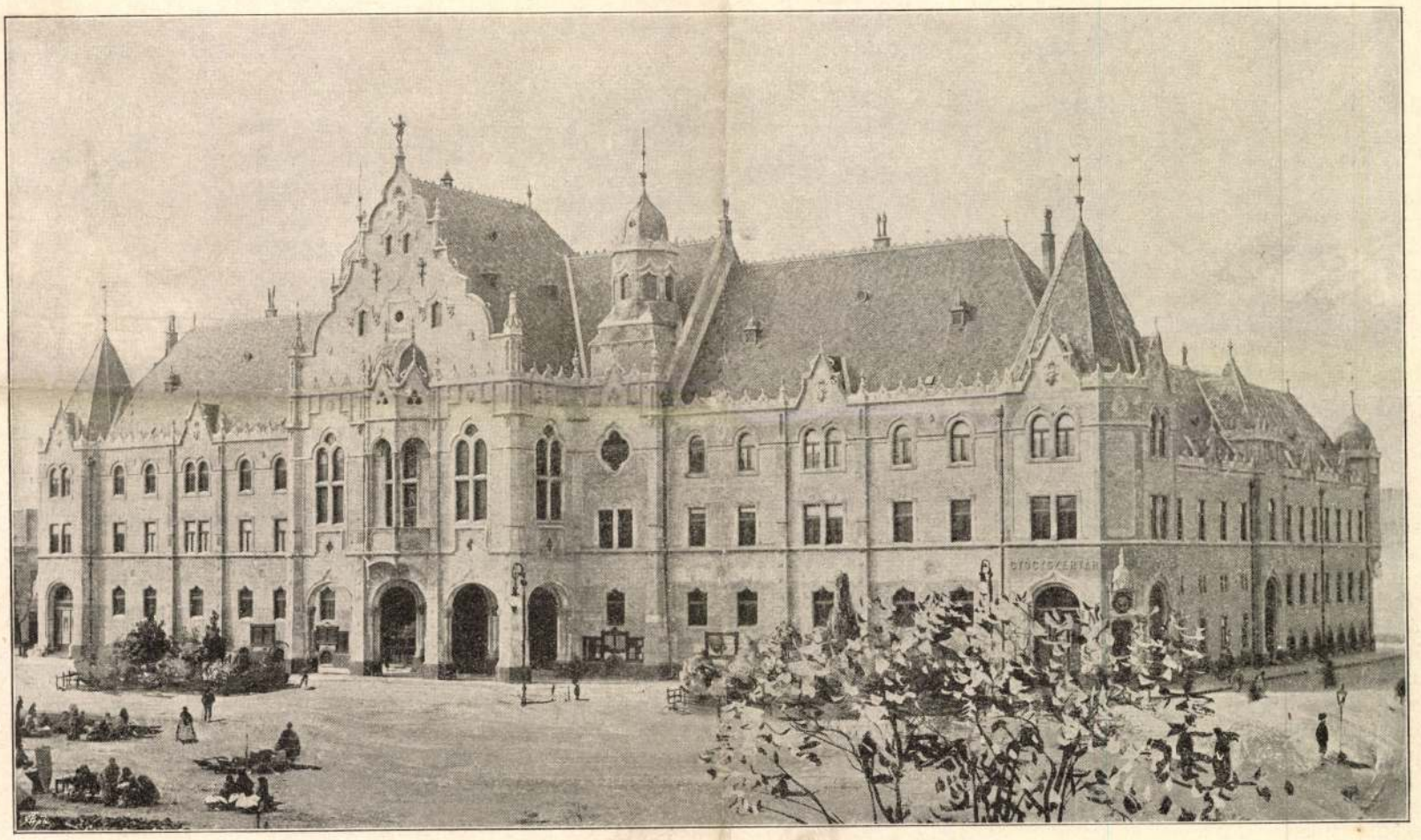

A KECSKEMÉTI ÚJ VÁROSHÁZ A KOSSUTH-TÉREN.

helyén áll s fő homlokzatával a diszesen rendezett és parkozott Kossuth-térre néz. Ez a fő homlokzat egy kiszökellő s oszloptornáczos középhasábból és két egyenlő tagolású szárnyból áll, melyek sarkait egy-egy bástyaszerű torony foglalja el. A stil alapjában véve angolos renaissance, de főleg diszítményeiben dúsan meg van rakva magyar motivumokkal, melyek tulajdonképen átmenetet jelölnek, mint első kisérletek, s mutatják, hogy milyen szellemben fejlődhetik a magyar épitészeti stil. Erre czélozva maga a főispán megnyitó beszédében egyenesen azzal a kijelentéssel dicsérte meg az épület tervezőit, *Pártos* Gyula és *Lechner* Ödön fővárosi műépitőket, hogy ők ez alkotásuk révén «*mintegy az újabb magyar stílus megteremtőinek nevezhetők*». A magyar ízlés azonban nemcsak az épület szerkezetében, hanem különösen belső diszítményein, valamint a külső és belső fölszereléseken is hatalmasan érvényesül. Nagy művészeti becsü például az a hat történeti tárgyú festmény, a melyekkel *Székely* Bertalan kitünő festőművészünk ecsete a közgyűlés termét ékesitette. «Ha Székely Bertalan — mondta a főispán — egész életében egyebet sem festett volna, e képek maguk megörökitenék a nevét».

A hazai iparművészetnek is több alkotása diszíti az épületet; *Kratzmann* Ede üvegfestményei, a különböző termekben és helyiségekben *Görz* Adolftól való festő-munkák, az *Árkay* Sándor műlakatos által sárgarézből kovácsolt remek csillárok és fali gyertyatartók, úgyszintén a közgyűlési terem bebútorzására szolgáló famunkák, melyeket *Rainer* Károly szegedi asztalos készitett. Mindezek tökéletes összhangban állnak az épület alapstilusával.

A városháza nagyságáról fogalmat adhat az, hogy benne összesen 106 hivatali berendezés van együtt 174 különböző szobával és helyiséggel, melyek mind úgy számitvák, hogy az újabb fejlődés által előidézendő későbbi szükségletek is nehézség nélkül kielégithetők legyenek.

Végül megemlitjük, hogy e nagyszabású épület emeléséhez 1893 május 2-án kezdtek, s 1896 nyarán már annyira elkészült, hogy a hivatalokat mind be lehetett belé költöztetni. Az épités és berendezés költségei összesen 615,994 frtra rúgtak.

Kecskemét méltán büszke lehet új székházára, melyet lapunk mai száma képekben is bemutat.

KECSKEMÉT ÚJ VÁROSHÁZÁRÓL.

A Kecskeméten közelebb fölavatott új városház nem pusztán helyi értékű épitmény, hanem olyan kiváló művészi alkotás, a melyet tüzetesebben érdemes méltatnunk s a nagy közönséggel megismertetnünk, mint a magyar nemzeti diszítő stil egyik kiválóan sikerült kisérletét. Ma, mikor kifejlődött magyar épitő stílusról még nem beszélhetünk, jól esik legalább az első úttörő munkát látnunk azon a téren, a melyen nálunk legjobban elharapódzott a szintelen nemzetköziség, jól esik látnunk egy olyan középületet, a melyről száműzve van a különben is dísztelen gipsz-ékitmény tarkasága, a nagy épitkezésnek e hatás-vadászó eszköze, és a melyen hiányzik a mai divatos betegségnek, a kupola-mániának minden hivalkodása.

A kecskeméti városházát méltóságos egyszerüsége teszi nagyszabású épitménynyé. A nagy épület homlokzatán széles síkokba vannak beillesztve az ablaksorok, minden czifra körékitmény mellőzésével. Felső párkányzatán, a tető kezdeténél a korona ágaihoz hasonló egyszerű végződésekkel éri be a műépitész. Az épület középső, kiszökellő része, a hol a közgyülési terem van, tömör oszlopcsoportozaton nyugszik, hegyes csúcsívben emelkedve föl a gerinczig; nyugodt egyszerű síkján hatalmas szines ablakok nyilnak. A két oldalszárny sarkain emelkedő toronyszerű oszlopépitmények mintegy megtörik a magas tetőzet meredekségét s elhárítják annak egyhangúságát. A meredek tetőzetből karcsúan nyúlnak ki a csinos kémények egyszerű ékitményes végződéseikkel. A mily egyszerű az épület külső hatásában, épen olyan czélszerű belső berendezésében.

Az egészben véve hosszas négyszögletű épület tömege három tágas udvart zár közre: egy középső nagyobb és két kisebb oldaludvart. A nagy udvarra néző fő homlokzatból, melyet külön képben is bemutatunk, szökell ki a világos és szép főlépcsőház, gyönge szög alatt emelkedő lassú hajlású lépcsőzetével; az átellenes oldal sarkaiban pedig a melléklépcsők vezetnek föl az emeletre. Az egész épületben minden tér fel van használva és sehol egy sötét hely nem található. Széles, világos folyosói vannak, nagy ablakokkal.

Az épületnek fő ékessége a közgyűlési diszes nagy terem. Ennek a belső berendezésében érvényesül legszembeötlőbben a magyar jelleg. A legegyszerűbb, keresetlen épitészeti formák diszítik a terem lassan hajló magas mennyezetét, a mely a középen kupolaszerüleg hajlik összse, útat adván a jól sikerült szellőztetésnek. A fő ajtó felett magyar tornáczhoz hasonló ablakívek alkotják a karzatot. A fő bejáraton belépve, az oldalfalak sarkaiban két nagy tágas ajtó nyilik: az egyik a tanácsterembe, a másik a teljesen hasonló bizottsági ülésterembe. A szemközt lévő falon vannak a nagy ivezetekben végződő ablakok, melyeknek szines festményekkel diszített üvegein ünnepies hangulatot keltőleg szürődik be a világosság. A hatalmas öt ablak hatásos üvegfestményei Kratzmann Ede művészetét dicsérik. A középső fő ablak előtt áll az elnöki emelvény, a melyről Kada Elek polgármester szép szónoki beszéddel nyitotta meg az első közgyülést. A homorú kupolából csüng alá a szép villamos csillár. Árkay Sándor műlakatos munkája, a mely becsületére válik a magyar iparnak. Vert rézből készült ez, egész magyar diszítményü elemekből szerkesztett ágakkal, melyekből 60 darab 32 gyertya erejü villamos izzólámpa árasztja szét sugarait. Ugyan ilyen anyagú és készületü a négy kisebb sarok-csillár, valamint a karzat világitására szolgáló hat más kis csillár 5—5 hasonló fényerejü lámpással.

Az elnöki emelvénynyel szemközt félkörben elhelyezett padsorok Rainer Károly szegedi műasztalos munkái. Egy közép-út által ketté osztott kilencz sorban soronként jobbra is, balra is 12—12, összesen tehát 216 kényelmes ülőhely van a bizottsági tagok számára. A padok szép magyar stilü ékitményeit Várdai Szilárd, a minta-rajziskola tanára rajzolta; — hasonló diszüek az ülések préselt bőrpárnái is. A terem falait köröskörül szép faburkolat takarja, mely alatt szekrényszerü boritékban vannak elhelyezve a légfütés vezetékei.

A terem művészi érdekességét és becsét azonban igazán a festése adja meg. A szinekben gazdag táblákon csupa magyar diszitmény pompázik. A stilizált szegfücsoportok, a kék búzavirágok összehajló ágai között kiragyog a szines pávatoll legyezőszerü formája. A százszorszép és csipkerózsa kellemesen hatnak a tarka szinekkel festett alapon. A virág-ékitmények számtalan változatban ismétlődnek, de összességükben izléses, nagy hatású egységgé olvadnak össze.

Ebbe a gazdag szinezetü környezetbe művészileg vannak beillesztve a terem nagy becsü falfestményei, melyeket diszes keretezés választ el a falak mezőinek többi részeitől. Ezek a falfestmények a dísztermet szinte nemzeti történelmi csarnokká teszik. Ragyogó szinezetükkel elénk tárják történelmünk kiváló alakjait. A jobboldali falon levő hatalmas nagy kép a *vérszerződést* ábrázolja, a mint a hét magyar vezér ősi szokás szerint vért ereszt karjából s igy pecsétli meg a magyar alkotmány alapját. Kitünő jellemzetes alakjai ezek az ősmagyaroknak. Mind megannyi daliás barna férfi azon kori harczosi öltözetben. Ezzel szemközt egy hasonló nagyságú kép I. Ferencz József király megkoronázását tünteti föl, arczképi hüséggel ábrázolva úgy a királyt, mint a nagyfontosságú szertartásnál jelen volt országnagyokat. *Székely* Bertalan alkotásai e jeles művek, ki e két falfestményével újabb babért szerzett művészetének. A terem falainak többi nagyobb síkjain történelmünk legnagyobb alakjai láthatók időrendi sorban s hármasával csoportosítva, nevezetesen a három nagy ablak közötti jobb oldalon Szent István, Szent László és Könyves Kálmán, a bal oldalon pedig Zrinyi Miklós, Bethlen Gábor és II. Rákóczy Ferencz.

Ezekkel szemközt, a karzat ívei alatt a jobb oldalon Nagy Lajos, Hunyadi János és Mátyás király, a baloldalon Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferencz alakjai csoportosúlnak. Ez a négy csoportkép is *Székely* Bertalan műve s méltó társai a két első nagy képnek.

A terem szinezése ma még a frisseség miatt igen élénk, idők multával azonban, ha majd a szinek lassanként megtompúlnak, rendkivül finom hatásúvá lesz az idővel elbarnúló padok szineivel együtt.

Lechner Ödön és *Pártos* Gyula műépitők tervei szerint épült az új városház. Ők adtak irányt azoknak a művészeknek és műiparosoknak is, kik e sajátosan magyaros épitmény megalkotásában közreműködtek. *Lechner* Ödönt úgy ismeri a magyar közönség, mint a ki a gyermekkorát élő magyar épitőstílusnak egyik bátor úttörője s ki eddigi alkotásaiban is mindig a nemzeti irányt kereste, művelte. Újat teremtett a nem rég megnyitott iparművészeti múzeum épületében; Kecskemét új városházával pedig azt bizonyitja, hogy annak az új iránynak, a melyet művészi érzékével még most csak fejleszt, korszakalkotó jelentősége lesz hazai műépitészetünk történelmében. *P. G.*

LEGYEN HŰ MINDEN LÁNY.

— Hir a falunkból. —

Mikor Kispál Danit katonának vitték:
Fehér Zsófi meghal, — széltire azt hitték.

Nem halt meg; kilábolt valahogy belőle...
S más menyasszonya lett, alig esztendőre.

Kispál Dani megjött rövid szabadságra;
S visszament, visszament — örökös rabságra!

... Fehér Zsófit másnap sokan elsiratták.
— De nem a halottat, az *élőt* siratták! —

Fel is irták szépen a sírja fejéhez:
Legyen hű minden lány a szeretőjéhez!

Szabolcska Mihály.

A KILENCZ MESZELY PÉNZ.

Elbeszélés.

Irta Szívos Béla.

Vagy negyven esztendeje kapálgatta már tiszteletes Talpas Ézékiás uram az Úr szőlejét nagy lelki buzgósággal; vagyis hogy magyarán megmondjuk: pap volt ő kegyelme, még pedig egy jó zsiros alföldi ekklézsiában, a hol ugyan csak került mit aprítani a tejbe.

Az öreg tiszteletes, a ki magánosan élte napjait s egész egyedül lakott tágas parókhiájában, teljes világéletében mindenben hüséges követője volt a bibliai pátriárkhák épületes példáinak, kivévén azt az egyet, hogy a pénzfélét mód nélkül kedvelte s egészen eltekintett eme kegyes mondás nagy igazságától: «A pénznek szerelme, a lélek gyötrelme».

S igy állván a dolog, a mi pénz az öreg úr kezébe került, azt ugyan nem igen látta többet halandó, kivévén a bankófélét, mert azt beváltogatta, becserélgette aranyra, ezüstre, a mit aztán szorgalmasan belerakosgatott egy régi gyertyamártó edénybe.

A pénz lassanként szépen megszaporodott, Ézékiás uramnak pedig roppant gyönyörüsége telt benne. Olykor elővette a gyertyamártót, kiboritotta csengő tartalmát, kiválogatta különkülön az aranyakat, a füles és fületlen tallérokat, lázsiásokat, máriásokat, huszasokat; apró tornyocskákat rakott belőle, megolvasta, azután

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1981 OKT 26

1021

Bertalan Székely (1835—1910) Frauenbildnis um 1860

Kunst in Ungarn 1830—1870

durch di
Administ
jährliche
wesentlic
den trad
men, be
73 Proze
buchkonten. Die Gründungs- und Unterhaltsordnung der Kleinbetriebe stimmt mit der der übrigen Unternehmen überein. (Kleinbetriebe der Konsumleistungsbranche arbeiten allerdings in einer Besteuerungsordnung nach Bruttoeinkommen.)

Kleinbetriebe können auch durch Trennung von einer großen Einheit (als Fabrikeinheit, Werk) entstehen oder dadurch, daß das Hauptun-

ster Linie auf Dienstleistungen und Warenproduktion zugunsten der Bevölkerung, des weiteren auf die Herstellung von Erzeugnissen und die Dienstleistungen, die für die Tätigkeit der Genossenschaft und anderer Wirtschaftsorganisationen erforderlich sind. Fachgruppen sind keine Rechtspersonen, sondern „eine Organisation der Staatsbürger, die im Rahmen einer Genossen-

BUDAPEST

ZEITSCHRIFT DER UNGARISCHEN HAUPTSTADT

1981
1

LESEN SIE AUF DEUTSCH.
ÜBER DIE UNGARISCHE HAUPTSTADT!
IM BUDAPEST-LESESAAL (V., Galamb u. 9),
GEÖFFNET VON 10.00 BIS 18.00 UHR

tan állítja, hogy nem volt része a milanói zavargások idején az olaszok között megindult mozgalomban. Abban az időben Salvaniban dolgozott és körülbelül két héttel ezelőtt tért vissza Lausanneba. Luccheni beismer mindent, a mit terhére rónak. Bünbánást nem érez s azt hiszi, hogy undok büntettével előmozdította az anarkhia ügyét. Hogy büntársai lettek volna, azt határozottan tagadja.

A genfi rendőrségnek azonban biztos tudomása volt néhány hónappal ezelőtt arról, hogy két olasz anarkhista Svájczba érkezett s ott azzal a tervvel foglalkozott, hogy Faure franczia köztársasági elnököt meggyilkolja. A rendőrség akkor nagy szigorusággal kereste őket, de az anarkhisták neszét vették ennek s eltüntek Svájczból. Az egyik Franczíaországba, a másik Londonba menekült.

Luccheni az elvtársaival éjnek idején gyakran találkozott a lausannei sétatérnek sötétebb helyein. A rendőrség ezt megtudta és több izben meg is figyelte összejövetelüket. Ezelőtt három héttel megidézte az egész anarkhista-társaságot és megvizsgálta irásait, a melyek rendben voltak. Luccheni azután nem sokára eltünt a waadt-i kantonból. A mikor Erzsébet királyné meggyilkolásának hire Lausanneba érkezett, az ott élő olaszok közül sokan eltüntek.

A római rendőrség kinyomozta, hogy Luccheni Nápolyban a 13. lovasezred harmadik zászlóaljában szolgált. Harmadfél éves szolgálatában kifogástalan viselkedést tanusított és fölebbvalói meg voltak vele elégedve. Szolgálati ideje 1897-ben szeptember 15-én járt le, de kapitánya még három hónapig szolgai minőségben magánál tartotta. Luccheni Afrikában is volt és az ottani olasz csapatoknál mint öszvérhajcsár szolgált.

Fogságában kihivóan viseli magát és dicsekedik alávaló tettével. A tőrt, melyet a gyilkosság után eldobott s melyet hosszas keresés után találtak meg, fölismerte. Ez három szögletű reszelő, minővel a fűrészt szokták meghegyezni. Ő maga élesítette meg hegyét. A mikor a bíróságnál megmutatták neki, azt mondta: «Ez ugyan az enyém, de oda adom önöknek». A reszelő hegye eltört, mikor a gyilkosság után eldobta.

Luccheni néhány perczre rá, hogy megszúrta a királynét, elfogták, de akkor még nem tudták, hogy tőrrel támadt a királynéra. Azt hitték, hogy csak megütötte. De ő mondta a kisérő rendőröknek, hogy megszúrta. «Azt hiszem, jól találtam», — tette hozzá. A mikor később tudtára adták, hogy a királyné meghalt, minden felindulás nélkül felelte: «Ezt akartam».

MI UJSÁG?

* **Lapunk mai számához** posta-utalvány van mellékelve, az e hó végén lejáró előfizetések könnyebb teljesitése végett. — Az előfizetés megújításánál sziveskedjenek olvasóink czimszalagjukból, mely alatt a lapot kapják, egyet a posta-utalvány szelvény hátulsó lapjára fölragasztani, és igy küldeni be kiadóhivatalunknak.

* **Lapunk mai száma** Erzsébet királyné Ő Felsége halála alkalmából a szokottnál nagyobb terjedelemben, teljes *három ívben 30* képpel jelen meg; a «Vasárnapi Ujság Regénytára» közleményeinek folytatását így is a jövő hétre kellett halasztanunk.

Képeinkről. A nemzeti gyász idején kegyeletes kötelességünknek tartottuk egybegyüjteni mindazokat a képeket, a melyek *Erzsébet* királynét örökitik meg, vagy életének kimagaslóbb mozzanataira vonatkoznak. A királyasszony egyike volt a világ legszebb asszonyainak. Arczán és alakján királyi fenség tükröződött s a leghiresebb művészek vetekedtek azon, hogy ritka szépségét megörökitsék. Fiatal korából így meglehetősen sok és sikerült kép őrzi a királyné emlékét.

A felséges asszony az idők folyásán keveset változott valamit. Még a legutolsó időben is megmaradtak arczának szép vonásai, megmaradt deli, karcsu termete, fiatalos, majdnem leányos járása s mindenek fölött pompás, sötétszőke haja, mely páratlan diadém gyanánt ékesitette homlokát. A királyasszony azonban az utolsó pár évtized alatt mégsem ült szivesen sem festőnek, sem fotografusnak. Egyáltalán nem vette szivesen, ha megbámulták vagy észrevétlenül lefényképezték. Ezért az utóbbi évekből kevés képmása maradt ránk.

A mai lapunkban közölt képek részint a bécsi császári és királyi hitbizományi könyvtárból valók, részint egykorú képek után készültek. Igen becses darabokat engedett át *Ernst* Lajos műgyűjtő, a kinek magyar tárgyú képgyűjteménye ritka értékű és érdekességű a maga nemében.

A jelen gyászos alkalomból készítette lapunk régi barátja és munkatársa, *Roskovics* Ignácz, jeles művészünk, a «Vasárnapi Ujság» mai számának első oldalán látható rajzot, melyen a királyné arczképét az országos gyászt kifejező diszitések veszik körül.

A királyné életéből közölt képeink egy része *Székely* Bertalan nagy érdemű festőnknek az illető esemény alkalmával a hely szinén készített rajzait mutatja be. Székely Bertalannak az 1867-ki koronázást feltüntető vizfestményének másolatát is közöljük. Ez a festmény a királyné részére készült. Székely Bertalan három egykorú érdekes rajzvázlatát *Ernst* Lajos becses gyűjteményéből közöljük. *Zichy* Mihálynak nagyérdekü képét, Erzsébet királyné Deák Ferencz ravatalánál, a Nemzeti Muzeumban levő festmény után közöljük.

Van képeink közt több pillanatnyi fénykép fölvétel, így az a kép is, a mely *Erzsébet* királynét abban a helyzetben ábrázolja, a mikor Bártfán lakására, a Deák-szállóba megy görög fölolvasója kiséretében. Ezt a képet *Szegedi Maszák* Viola úrnő volt szives lapunknak átadni.

Goró Lajos egy szemtanú genfi vázlata után rajzolta meg azt az izgalmas, megható jelenetet, a mikor *Erzsébet* királyné halálos sebével hajóra szállva, a födélzeten kisérői és az utasok legnagyobb rémületére összeesik.

A szépművészeti múzeum. A törvényhozás tudvalevőleg még 1891-ben elhatározta, hogy szépművészeti muzeumot épit s meg is szavazta a költségeket 1.200,000 frtban. Most egy lépéssel előbbre haladt a muzeum ügye. A muzeum épületének tervére ugyanis elkészült a pályázati felhivás. A főváros tudvalevőleg a városligetnek az Andrássy-út végén, az Aréna-út és az állatkert között való részét engedi át a muzeum czéljaira s most erre a helyre kell természetesen tervezni az épületet. A pályázatban csak magyar honpolgár vehet részt; a pályázatokat 1899. márczius elsejéig kell az Országos Képtárhoz benyujtani. Ha az első pályázat már eredményes lesz, öt és fél év mulva, tehát 1904-ben talán már fel is avathatjuk a nehezen épülő diszes palotát, melyre pedig a szépművészetnek óriási szüksége van.

Gróf Zichy Jenő küldeménye Ázsiából. A mult héten érdekes néprajzi gyűjtemény érkezett Ázsiából gróf Zichy Jenőtől a nemzeti muzeum néprajzi osztályának a magyarsággal nyilván rokon *csuvasz* és *mordvin* fajrokonok életére vonatkozó tárgyakból. Ezek az ázsiai, jórészt nomád életet élő népek házi ipari czikkei és fehérneműje, nagyban *hasonlitanak a kalotaszegi készitményekhez.* A beküldött tárgyak közt egy csuvasz rovásos naptár is van, mely hosszú léczből áll és tizenkétszer harmincz rovátka van rajta. A küldemény többi érdekes tárgyai: kőkori kalapács, tüzkő-szerszám, mindenféle női ruhanemű és pipere, gyöngy és ékszer, számos orosz könyv, melyben sok, a magyar őstörténetre vonatkozó adat található. Az expedicio legközelebb a muzeum természetrajzi osztályának küld több állatot és bogarakat.

Kriegner-féle **Akáczia Arczcréme** 1 frtért. **Szappan** 50 krért kapható országszerte a gyógyszertárakban. Főraktár Budapest, Kálvin-tér, «Korona» gyógyszertár.

HALÁLOZÁSOK.

Dr. Czibulka Nándor, apátkanonok, az esztergomi káptalan tagja, elhunyt Salzburgban, hol már régebben keresett üdülést, 54 éves korában. Pozsonyban született, s Budapesten 1862-ben szentelték pappá. Nem sokára tanár és tanfelügyelő lett a pozsonyi Emericanumban, ugyanily minőségben működött az esztergomi szemináriumban, 1870-ben a budapesti központi papnövelde rektora lett és később udvari káplánná nevezték ki. 1888-ban az esztergomi érseki szeminárium kormányzója, majd a herczegprimás a bécsi Pázmáneum másodrektorává nevezte ki. De nem sokáig tölthette be hivatalát, mert sulyos betegség támadta meg szervezetét, melynek hosszú szenvedés után áldozatul esett.

Elhunytak még a közelebbi napokban: Benedekfalvi Kiszely Tibor dr., magyar királyi kuriai biró, 51 éves korában, Budapesten. Holttestét Szatmárra szállították a családi sirboltba. — Bélteky Albert, a budapesti református gimnázium tanára, ki Szomotornál a vasuti vonaton öngyilkossággal vetett véget életének. — Lázár Béla, huszárkapitány, hirneves lovas, Zsebelyen, apósának, Hoffmann Antalnak birtokán. A 38 éves férfiú három év óta veszedelmes agybántalomban szenvedett, mely a turfon történt szerencsétlen bukások folytán keletkezett. Fiatal özvegye és két gyermeke gyászolja. — Egyed Mihály, a 8. huszárezred nyugalmazott kapitánya, 38 éves korában, Puszta-Kétyen.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Királyi Pál-utcza 4. sz.)

Gummiáruk, betegápolási czikkek *sérvkötők (övszerek* F. Bergueránd párisi gyárostól) legelőnyösebben beszerezhetők *Polgár Sándor* egyetemi kötszerésznél, Bpest, Erzsébet-körut 50. 6734

Vese, hágyhólyag, húgydara és köszvény-bántalmak ellen, továbbá a légző és emésztési szervek kurutos bántalmainál, orvosi tekintélyek által

a Lithion-forrás

Salvator

kitünő sikerrel rendelve lesz.

Húgyhajtó hatású!

Kellemes izü! Könnyen emészthető!

Kapható ásványvizkereskedésekben és gyógyszertárakban.

A Salvator-forrás igazgatósága Eperjesen.

Budapesten, főraktár Édeskuty L. urnál.

Lóárverés.

Folyó évi október hó 1. 3. és 4-én alulirott katonai hatóság által Budapesten vonatlaktanya nagy udvarában, VI., Angyalföld, Arena- és Lehel-utcza sarkán, körülbelül 350 kisorolt ló fog azonnali készpénz fizetés mellett árverés utján eladatni.

Az árverés mindenkor reggel 1/2 9 órakor veendi kezdetét.

A III. fokozat és a vételár magassága után lerovandó bélyegilletéket a vásárló tartozik a vásárlási összeg lefizetése mellett fedezni.

A cs. és kir. 4. számu vonatosztály parancsnoksága.

(Utánnyomás nem dijaztatik.) 8472

Henneberg selyem

7532

csak akkor valódi ha közvetlen gyáraimból rendelik

fekete, fehér és szines 45 krtól 14 frt 65 krajczárig méterenként — sima, csikos, koczkázott, mintázott és damaszt stb. (mintegy 240 különböző fajta és 2000 különböző szin és árnyalatban stb).

Ruhák s blousokra a gyárból! Privát fogyasztóknak postabér-, vámmentesen és házhoz szállitva.

Minták póstafordultával.

Magyar levelezés. — Svájczba kétszeres levélybélyeg ragasztandó.

HENNEBERG G. selyemgyárai, Zürichben
(cs. és kir. udvari szállító).

Bőr- és szépségápolás szakorvosa

med. univ. Dr. Révész Benő

Budapest, Kerepesi-ut 63. sz. I. em.

24 évi gyakorlat, a berlini és bécsi kórházakban szerzett tapasztalatai alapján, gyorsan és alaposan gyógyitja az összes 7506

bőr-, ideg és nemi bajokat. Szépségi hibákat, szeplő, anya- és májfolt, pattanás, szemölcs, rézorr, fagyos végtagok, hajkorpa, hajhullás, sebek; szakszerü tanácscsal szolgál az arcz és kéz ápolására.

Feltünő eredménynyel gyógyitja a titkos betegségek név alatt ismert összes férfi-, női bajokat s azok következményeit.

Rendel: délelőtt 8—12, d. u. 3—5 és este 7—8 óráig.

Levelekre azonnal válaszol. Kivánatra gyógyszerekről is gondoskodik. Mindenkor mély diskréczió.

A ki **Epilepsiában** (eskór-, görcsök- és más ideges állapotokban) szenved, kérjen arról szóló füzeteket. Kivánatra ingyen és bérmentve megküldi a *Schwanen-Apotheke, Frankfurt a. M.*

Arbenz-féle svájczi beretvák kicserélhető pengékkel, fölülmulhatatlan jóságuk-, finomságuk és megbizhatóságuknál fogva világhirüek. **Teljes jótállás** mellett kapható a gyárosnál és egész Ausztria-Magyarország jobb üzleteiben. — Tessék a védjegyre figyelni. **A. ARBENZ,** Jougne (Lausanne). 7752

Pannonia-szálloda

Budapesten, Kerepesi-ut 7.

Van szerencsém mélyen tisztelt vendégeim, barátaim és ismerőseimnek, továbbá a nagyérdemü közönségnek becses tudomására hozni, hogy folyó évi május hó 1-től a szállodámban levő

étterem és kávéház

vezetését is saját kezelésem alá vettem. A lefolyt idő alatt az összes helyiségeket átalakittattam s az ujabb kor igényei szerint a legnagyobb kényelemnek is megfelelőleg rendeztem be. Immár lakodalmak, társas ebédek, vacsorák és egyéb ünnepélyek megtartására nagyobb és kisebb, teljesen elkülönitett és a legizlésesebben berendezett helyiségek állanak rendelkezésre.

Valamint eddigelé főtörekvésem oda irányult, hogy igen tisztelt vendégeimet minden tekintetben kielégitsem, ugy továbbra is mindent el fogok követni, hogy bármely kivánságnak tőlem telhetőleg eleget tehessek.

Fentiekből kifolyólag bátorkodom helyiségeimet becses figyelmébe ajánlani s minél gyakoribb látogatást kérve, maradtam

Budapesten, 1898. évi szeptember hóban

kiváló tisztelettel

GLÜCK FRIGYES,

7838 a Pannonia-szálloda tulajdonosa.

Szállitási hirdetmény.

A polai cs. és kir. tengerészeti hadiszertár 1899-ik évi anyagszükségletének, nevezetesen az V. tételnek (faolaj) biztositására 1898. évi deczember 13-án, a többi alább felsorolt tételek biztositására pedig 1898. évi október 20-án, mindenkor délután 4 órakor a cs. és kir. tengerészeti hadiszertár-parancsnoksághoz lepecsételten beérkezett ajánlatok fölött ajánlati tárgyalás fog tartatni.

1. A szállitandó anyagok a következő tételekbe vannak beosztva:

II.	tétel	hajólobogók;
IV.	«	bőráruk;
V.	«	faolaj;
VI.	«	lenolaj;
VII.	«	marhafaggyú;
VIII.	«	szürke mosó szappan, faggyugyertya és stearingyertya;
IX.	«	seprők, csőtakarók
XI.	«	ecsetek és kefék;
XIV.	«	pirosló ércz, rudak, sodrony, bádogok és szegek vörösrézből;
XVa.	«	vörösrézcsövek;
XVb.	«	bronzcsövek;
XVI.	tétel	rudak, fedőlemezek, kovácslemezek és szegek bronzból;
XVIII.	«	sárgaréz rudakban lemezekben és sárgarézdrót;
XXIV.	«	vékony kötéláruk, úgymint egyéb ilyen készitmények kenderből;
XXV.	«	málha- és kábelszerüen vert kötélfélék;
XXVI.	«	zsinegek kátrányozatlan kenderből,
XXVII.	«	pokróczok (takarók).

Minden ajánlattevőnek szabadságában áll csupán egy tételre, vagy külön-külön ajánlatokkal több tételre, vagy egyes csoportokra is ajánlatot tenni.

Egyebekben a különleges és általános szerződési föltételek, valamint a szállitandó tárgyak és az ajánlati minták: A cs. és kir. hadügyministerium tengerészeti ügyosztályának iroda-igazgatóságánál Bécsben; a cs. és kir. tengerészeti hadi-szertár-parancsnokságnál Pólában és a tengerészkerületi parancsnokságnál Triesztben; a bécsi, prágai, brünni, gráczi, laibachi, klagenfurti, trieszti zárai, zágrábi, fiumei, debreczeni, kolozsvári, brassói, pécsi és pozsonyi kereskedelmi és iparkamaráknál, továbbá a városi hatóságnál Villachban; a faolajszállitásra vonatkozólag azonban még a polai capo d'istriai, piranoi, parenzoi, rovignoi, spalatói, raguzai, cattaroi és castelnuovói városi hatóságoknál, illetőleg községi hivataloknál betekinthetők és megkaphatók.

Szóbeli értesitések a fentemlitett cs. és kir. tengerészeti hatóságoknál nyerhetők.

Pola, 1898. szeptember havában. 7841

A cs. és kir. tengerészeti hadiszertár-parancsnokságtól.

Minden gyomorbeteg

igyék

Klösterle savanyúvizet

gyógyforrás Karlsbad mellett.

Főraktár Magyarország részére

BUDAPESTEN, 7817

VI., Nagymező-utcza 25.

MAGYARHON ELSŐ, LEGNAGYOBB ÉS LEGJOBB HIRNEVÜ ÓRAÜZLETE.

Alapittatott 1847.

Brauswetter János

Szegeden. cs. és kir. kizárólagosan szab. chronometer- és műnás, föltalálója a remontoir ingaóráknak. stb. stb.

ÓRÁK, ÉKSZEREK 10-évi jótállással

RÉSZLETFIZETÉSRE

Képes árjegyzék bérmentve. Javitások pontosan eszközöltetnek. 7558

Kitüntetve az 1897-iki párisi iparkiállitáson.

Javitások olcsón elfogadtatnak.

FÖLDESY L.

puskamüves

BUDAPEST, Muzeum-körut 3. sz.

Használt fegyverek mindig raktáron.

Kétcsövü Lefaucheux vadászfegyver **15 frt,** kétcsövü Lancaster hosszu kulcscsal **18 frt 50 kr,** kétcsövü Lancaster kakas közötti kulcscsal **23 frt 50 kr,** kétcsövü Lancaster kakas közötti kulcscsal, pakószeg damaszt csővel **34 frt,** kétcsövü Lancaster Pieper-féle **34 frt,** kétcsövü Lancaster Pieper-féle finom patkószeg damaszt csővel **48 frt,** Greener rendszerü kétcsövü Lancaster finom damaszt csővel **55 frt. — Régi fegyverek ujakkal kicseréltetnek. — Az összes vadászczikkek, fegyverek és revolverekről szóló illusztrált árjegyzékeket ingyen és bérmentve küldöm.** 7772

Szépség és egészség.

Kipróbált gyógyszerek.

Kitünő kosmetikum.

Kerunk fönyavalyája

az idegesség

és vértelenség, melyből számtalan kór származik. Ez ellen pedig legbiztosabban hat a

vasas chinabor

1 üveg 1 frt 20 kr, 5 üveg franco küldve 6 frt.

Sherryvel van készitve és minden hasonnevü készitmények között a legtöbb chinaaljat és vasat tartalmazza.

Kinek van szeplője?

vagy bármi folt, vagy pattanás az arczán? Az teljes biztonsággal fordulhat annak eltüntetése végett a világhirü

Serail arczkenőcshöz,

mely nemcsak eltávolit mindenféle bőrtisztátlanságot, hanem az arczbőrt vakitó fehérré, tisztává és üdévé teszi. 1 tégely ára 70 kr. Arczpor hozzá 3 szinben 70 kr. Postán franko küldve 1 frt 5 kr. Szappan hozzá 1 drb. 30 kr.

Ezrek mennek Carlsbadba

hogy rossz gyomrukat kireparálják és ujra jól emészszenek pedig ezt a czélt otthon kényelemben, kevés költséggel elérik

PEPSIN-BOR

használata által, mely az ételt megemészteni segiti és a gyomrot rövid időn tökéletesen helyreállitja *Cascara Sagrada-bor* kitünő enyhe hatásu hashajtó és vértisztitó szer. *Nem keserü!* Minden ilynemü készitmény közt a legjobb. Az ezredéves országos kiállitáson jó hatásáért kitüntetve. **1 üveg ára 1 frt 20 kr, 5 üveget franko küldve 6 forint.**

ROZSNYAY MÁTYÁS gyógyszerész Aradon.

Kapható Budapesten: 7489

Török József gyógysz. urnál és minden magyarorsz. gyógyszertárban.

LOHSE-féle

LILIOM-RIZSPOR

rendkivül finom, **bársonyszerűbb, tömöttebb** és **takarékosabb** valamennyi **Poudre de riz** és **zsiros rizspornál,** a bőrhöz kitünően s **láthatlanul** tapadó.

Ugy nappalra mint este.

Fehér és **rózsaszinben** szőkék számára, **sárga** (rachel) barnák számára; doboza **2** frt. 7069

Vételnél mindenkor a teljes czégre kell ügyelni:

GUSTAV LOHSE BERLIN,

45. Jägerstrasse 46.

kir. udvari illatszerész.

Kapható Ausztria-Magyarország valamennyi előbbkelő gyógyszertára és illatszerészetében.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Sas Ede. Mesék a valóságról. *Budapest 1900.* Sas Ede neve inkább prózai elbeszélései révén ismeretes az irodalomban, de hogy mint verskölto sem tartozik a hivatlanok közé, költeményeinek e csínos gyűjteménye hangosan hirdeti. A mi különösen meglepi az olvasót, az a formának ügyes, szabatos, mondhatni művészies kezelése. De Sas Ede nemcsak külső előnyökkel dicsekszik, verseiből a belső tartalom sem hiányzik. Mindig van mondanivalója s tárgyait költőileg fogja föl s költőileg alakítja. Költészetén azonban bizonyos kiábrándultság vonúl végig; keserű, olykor fanyar mosolylyal nézi a világot s hangja gyakran válik szatirikussá. Különösen jellemzők a kis kötet első cziklusába foglalt költemények, melyeket *gyermekmeséknek* nevez. A gyermekmesék (Csipkerózsa, Hamupipőke, Piroska és a farkas, Hófehérke) keretében modern történeteket beszél el, mai világunk szatirikus rajzával, s a kétféle hangot, a népmesék naivságát s a századvég kiábrándult emberének hideg, gúnyos reflexióit, sokszor igen szerencsésen olvasztja össze. Az *Életemből* című cziklusban az a második hang uralkodó, a *Velencze* című utolsó cziklus négy költeményében ellenben, bár itt sem hiányzik a szatirikus elem, Byron hatása alatt a múltak álma, sovárgása csendül meg méla rímekben. Az érdekes kis kötetből álljon itt mutatványúl a következő költemény:

Levélhullás.

A fákat leggyöngébb szellő se rázza,
A lomb szeliden mégis lepereg.
Szép csöndes, engedelmes megadásra
Tanítanak a hulló levelek.

De hát mi az, a miről én lemondjak?
Fanyar mosoly fut át az arczomon.
Fényéről tán kincseknek, hatalomnak?
Dicsőségről, mely örök fénybe von?

Multamba nincs, mitől a búcsu fájna,
És a jelenbe sincs, de semmi sem,
Nincs semmim, csak a jövendőnek álma —
Hát azt síratja épen a szívem.

Mert nem fáj úgy a múltat eltemetni,
Mint a jövőnek büszke vágyait.
A valóságot szíved elfelejti —
De soha sem felejti álmait.

Cervantes «Don Quijotte»-ját új magyar kiadásban adta ki az Athenæum-Társaság. Cervantes halhatatlan művének teljes és hű fordítását, melyet *Győry* Vilmos végzett, *Huszár* Vilmos némely részében megrövidítette, összevonta, hogy így az ifjuság s mindazok számára hozzáférhetőbb legyen «Don Quijotte», kiket a terjedelmesebb olvasmány elfárasztana. Huszár Vilmos, ki a spanyol irodalom alapos ismerője, ezenkívül bevezetéssel is ellátta Cervantes művét, melyben ismerteti az író korát, sok jellemzőt mond a spanyol irodalomról, «Don Quijotte» keletkezéséről; figyelmeztet ennek vezérgondolatára, a mű szépségeire, s a hatásra, melyet ez a munka tett a modern regényirodalomra. A csinosan kiállított könyv ára 2 korona 50 fillér.

Vörösmarty levelezése. Ez év deczember elsején lesz százéves fordúlója Vörösmarty Mihály születésének. Megülik az összes irodalmi körök országszerte. Ez alkalomra a székesfejérvári Vörösmarty-kör ki akarja adni összes levelezését. A kör választmánya tehát kéri mindazokat, a kiknek birtokában van Vörösmarty valamely levele, küldje be a kör titkárjának, Czapáry László tanárnak Székes-Fejérvárra.

A föld, mint társadalom-politikai és nemzeti kérdés. Irta *Asbóth* János, az Akadémia tagja. A földbirtok és a földmívelés ügyének rendkívül fontos kérdéséről táplált nézeteit kifejtette a szerző annak idején az ezen ügyben a földmívelési miniszter által összehívott szaktanácskozáson és értekezett e tárgyról a tudományos Akadémia előtt is. Mindezeket most összefoglalva, önálló füzetben is kiadta. Ára 60 fillér.

A pápaság egyetemes története, írta *Goyau* György, francziából fordította *Kubinyi* György. Budapest, a fordító tulajdona. Goyau franczia író katholikus szempontból írta meg a pápaság történetét, illetőleg összefoglalta a világtörténetnek kétségtelenül egyik fontos részét, egy aránylag nem nagy, bár terjedelmes könyvbe. A pápaságnak világtörténeti fontosságát s az emberiségre, a művelődésre való hatását emeli ki főképen. Kapható a könyv a fordítónál Karavukova bács-bodrogmegyei községben és Budapesten a Szent-István-Társulatnál (VIII. Szentkirályi-utcza 28. sz. a.) fűzve 4 koronáért, kötésben 5 koronáért; papnövendékeknek 3 korona.

Az Akadémiában tartott értekezésekből megjelent legújabban: *II. Ramses, az exodus faraója,* írta *Mahler* Ede, ki azt bizonyítja, hogy II. Ramses alatt történt a zsidók kivándorlása Egyiptomból. Ára 75 fillér. *A marosvásárhelyi ref. iskola XVII. századi törvényei,* írta Békefi Remig; ára 1 korona. *Emlékbeszéd Horvát Boldizsár tiszteleti tagról,* tartotta Tóth Lőrincz; ára egy korona.

A SZINHÁZ TAGJAI NÉZIK AZ OLTÁST.

«Himfy dalai» német fordításban. Az «Oesterreichisch-Ungarische Revue» című bécsi folyóirat e havi száma *Berczik* Árpád a «Himfy dalai» nagyhatásu vígjátékának német fordítását közli, a mely Kumlik Emil sikerült munkája. A fordító hosszabb előszóban ismerteti a magyar közéletnek Kisfaludy Sándor nevéhez fűződő korszakát, mint a Berczik darabjának érdekes irodalomtörténeti és politikai hátterét.

Nemzeti Szinház. Márczius 9-ikén a Nemzeti Szinház *Meilhac* és *Halévy*, a régebben jónevü párisi irói czégnek, mely Offenbachnak is több operettszöveget szolgáltatott — egy három felvonásos vígjátékát adta elő *Adorján* Sándor fordításában. A még a hetvenes évek elejéről való színmű czíme «*A kis marquisné*». Jóval enyhébb a levegője, mint a mai franczia színműveknek, de a darab tárgya már kissé kopottas, a minek nem a szerzők az okai, hanem az, hogy az újabb szerzők azóta e tárgyat és helyzeteket sokszor fölhasználták. A vígjáték alapja az, hogy az udvarló nagyon megijed, mikor megtudja, hogy imádottja szabaddá lett s most már feleségül veheti, ha akarja.

A KATONASÁG SORFALAT ÁLL A SZINHÁZ ELŐTT.

A TŰZBŐL MEGMENTETT SZOBROK A FŐBEJÁRAT OSZLOPAI ALATT.

A THÉATRE FRANÇAIS ÉGÉSE. — J. W. B. Wilby pillanatfényképei.

Kergazonné már alig bír ellenállni Boisgommeux ostromának. Kergazon úr, a ki tudós, nem bánná, ha elválna tőle felesége, s meg is egyezik vele, hogy majd idéz elő a férj olyan jelenetet, melyben a felesége meglepi s aztán meg van a kellő ok a válásra. Mindenféle akadályok következtében a szobalánynak kell látszólag megadni az okot. De ezalatt Kergazonné, ki udvarlóját értesíti, hogy immár közeledik szabadulása, kiábrándúl, mert Boisgommeux nem örül ennek a változásnak. Az asszony visszatér férjéhez, udvarlójának még erkölcsi leczkét is ad, s ő maga azzal békül ki férjével, hogy az asszony a tűzhelynél találja meg otthonát. Az eleven, mulatságos jelenetek, s az ügyes bonyolítás mellett *Csillag* Teréz kedves játéka, *Náday, Dezső, Gabányi, Nagy* Ibolyka közreműködése hatott legjobban.

Vígszinház. Feydeau György márczius 10-ikén előadott bohózatának ártatlan czíme «*Pajkos férjek,*» de maga a darab épen nem ártatlan. Feydeau bohózatát gazdag elmésséggel s kómikus ötletekkel fűszerezi s ezek miatt nagy tetszéssel fogadta a lipótvárosi szinház közönsége s hosszú életűnek is igérkezik, mert a ki csak mulatni és nevetni akar, ezt megtalálja. Két asszony akarja e darabban megboszúlni férje kicsapongását, szeget-szeggel. Az akadályokat, melyekkel lépten-nyomon találkoznak, elmésséggel és frivolítással állítja elébök a szerző. Morál csak annyi van a darabban, hogy az asszonyok és férjek kibékülnek. *Mihály* József a sok kétértelműséggel telt darabot óvatosan fordította le. Az előadás nagyon eleven volt. *Lánczy* Ilka, *Haraszthy* Hermin alakítása a finomsággal sokat bírt simítani. Nikó Lina, Kalmár Piroska, Gál, Hegedüs, Góth, Fenyvessi, Balassa mind kivették részüket az előadás sikeréből.

Székely Bertalan képei a Nemzeti Szalonban. Minden műszerető nagy érdeklődéssel nézi a Nemzeti Szalon márczius 10-ikén megnyílt kiállításában *Székely* Bertalan festményeit és vázlatait, melyek egy gazdag művészi lélek annyi érzésével és tudásával mutatják meg az újabb nemzedéknek egyik első mesterünk műveit és pályáját. Együtt láthatók itt

VOLTAIRE MELLSZOBRÁNAK MEGKOSZORÚZÁSA A THÉATRE FRANÇAISBAN 1778-BAN — Egykorú metszet után.

A jelenlevők üdvözlik Voltairet, a ki a színpadtól jobbra eső 2-ik emeleti páholyban látható.

a művésznek a Nemzeti Múzeumban és magánosok birtokában levő művei. *Ernszt* Lajos, a szenvedélyes gyűjtő, maga egész sorozatot állított ki *Székely* műveiből.

A Nemzeti Szalon kiállításán *Székely* művei egy termet töltenek meg. Két teremben pedig a festészet és rajz más érdekességeit találjuk. Képviselve van *Munkácsy* is: itt láthatjuk tőle a «Golgotha» híres képének egy pasztell-vázlatát, a «Milton» egyik női alakjához készült tanúlmányt, az «Ecce Homo» terjedelmes olajfestésü vázlatát, s három vízfestményt, a mi Munkácsytól nagy ritkaság. Ezek tulajdonosa Malonyay Dezső, ki Párisban bizalmas összeköttetésben élt Munkácsyval, s két kötetben megírta életét. Ott látjuk Munkácsy utolsó festékes tábláját és ecsetjét, melyhez utólszor nyúlt. Sok a megnézni való *Mészöly* Géza, *László* Fülöp, *Zemplényi* Tivadar, *Mannheimer* Gusztáv, *Poll* Hugó, *Kacziány* Ödön, *Katona* Nándor, *Rubovics* Márk, *Baditz* Ottó, *Szikszay* Ferencz, *Bruck* Lajos, *Olgyay*, *Kubinyi* Sándor, *Edvi* Illés Aladár, *Büttner* Helén, *Nagy* Zsigmond, *Istvánffy* képeiből, rajzaiból. A rajzokból külön kis kiállítás van itt, de ezek közt aránylag kevés a magyar művésztől való. Ide tartoznak *Rauscher* Lajos tanár rézkarczai. Külföldi hírneves rajzolóktól több kedves és finom munka van itt kiállítva. Az olasz *Favretto* három vízfestményéből egyet azonnal meg is vettek a Nemzeti Múzeum számára. A kiállítás rendezéseért a Nemzeti Szalon ügyeiben oly nagy buzgóságot kifejtő *Hock* Jánost méltán megilleti az elismerés. A kiállítás megnyitására a hetek óta távol levő Wlassics közoktatásügyi miniszter helyett *Kadocsa-Lippich* Elek osztálytanácsos, a művészi osztály vezetője, jelent meg.

Székely tisztelői örömmel használták föl ez alkalmat, hogy szeretetöknek és nagyrabecsülésöknek kifejezést adjanak a kitűnő művész iránt, a kinek a magyar művészet körül annyi érdeme van, s a ki mint tanár ma is oly buzgón működik az ifjú művésznemzedék képzése körül. Igaz szeretettel vették körül e hó 13-ikán, az Országos Kaszinó termében, a hol tiszteletére lakomát rendeztek.

A mester, a kit ritkán látunk műtermén és iskoláján, vagy eszmecseréhez való bizalmas társaságán kívül, feleségével és két fiával jelent meg: a festésben határozott erővel indúló Székely Árpáddal, dr. Székely Ágostonnal, s vejével dr. Antal Gyulával. Ránézve rokonszenves társaság fogadta itt, kollégái, barátai; régebbi és mostani tanítványai; írók, művészek, tisztelői. Sokan megjelentek, sokan pedig táviratokban, levélben küldtek üdvözletet. A lakomán elsőnek *Hock* János köszöntött Székelyre. Vázolta a mester küzdelmes múltját, hatását az elmúlt és a mai korszakra s művészeti jelentőségét a jövendőre nézve. A mester elérzékenyűlve, kézszorítással köszönte meg az ünneplést. Az éljenzés lecsillapúltával *Rózsa* Miklós, a Nemzeti Szalon titkára olvasta fel *Zala*, *Strobl* és *Fadrusz* szobrászok együttesen aláírt levelét, melyben a magyar művészek nevében üdvözlik a mestert, majd babérkoszorút nyujtottak át Székelynek, melyet a művészek küldtek. Taps és éljenzés hangzott. *Kacziány* Ödön művésztársai nevében köszöntötte föl a mestert visszaemlékezésekkel füszerezett beszédben; *Kauser* pedig az építészek nevében emelt reá poharat.

Figyelmeztetés. Azon előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius hó végén lejár, fölkérjük előfizetéseik mielőbbi megújítására, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési föltételek:	Koronaértékben					
	Egész évre		Félévre		Negyedévre	
	kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.
A Vasárnapi Ujság	16	—	8	—	4	—
A Világkrónikával együtt	19	20	9	60	4	80
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok a Világkrónikával	24	—	12	—	6	—
A Politikai Ujdonságok a Világkrónikával	10	—	5	—	2	50

Az előfizetések a **«Vasárnapi Ujság» és «Politikai Ujdonságok» kiadó-hivatalába, Budapest, Egyetem-utcza 4. szám** küldendők. *Egyes előfizetések* legczélszerűbben posta-utalvány által eszközölhetők.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A Magyar Tud. Akadémia márczius 12-iki heti ülésén *Pauler* Gyula elnökölt, s *Böhm* Károly levelező tag, a kolozsvári egyetem tanára és jeles bölcsészeti író tartotta székfoglaló értekezését. «Az értékelmélet feladata és alap-problemájáról.»

A magyarországi hírlapírók nyugdíjintézete. a múlt héten 5000 forintot kapott Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter útján. Az összeget valaki a kereskedelmi miniszterium egyik tisztviselőjének postán küldte, minden tájékozás nélkül. A tisztviselő a miniszternek adta át, ki a hírlapírók nyugdíjintézetének gyarapítására fordította.

A budapesti mentő-egyesület márczius 11-ikén tartotta évi közgyűlését gr. *Andrássy* Aladár elnöklése mellett. Bár annyi sok jót gyakorol az egyesület, a közönség adományai csak kevéssé támogatják. Ez tünt ki a közgyűlésen. A mostani évre a kiadásokat 88,332 koronában állapították meg, de csak 70,000 korona bevételre számítanak. Az elnök megnyitó beszédében föl is említette, hogy a nagy közönség közönbös a jótékony egyesület működése iránt, holott minduntalan igénybe veszi.

MI UJSÁG?

Márczius 15 ike. A szabadság napját országosan megűlték most is márczius 15-ikén. A budapesti ünnepélyekre több középületen — az országházán is — kitűzték a nemzeti lobogót, s azon kívül számos magánházra. A képviselőház nem tartott űlést. A Petőfi-társaság és az egyetemi ifjúság ünnepe lelkes közönséget gyűjtött össze. A Petőfi-szobor megkoszorúzása is kiemelkedő része volt az ünnepnek, valamint az emléktábla felavatása a múzeum lépcsőjénél, a hol ötvenkét év előtt Petőfi a «Nemzeti dalt» szavalta. Minden kör és egyesület igyekezett kivenni részét az ünnepből. A szinházakban hazafias darabokat adtak elő; a Nemzeti Szinházban «II. Rákóczi Ferencz fogságát». Az iskolákban szünetelt az előadás, vagy ünnepre gyűltek össze a tanulók. Az ünneplésben részt vett a félszázad előtti márczius 15-ike egyik főszereplője, *Jókai* Mór is, ki a Petőfi-társaság ünnepi ülésén elnökölt. Az ország összes városaiban mindenütt rendeztek ünnepeket.

A *Petőfi-Társaság* délelőtt a Vigadó nagytermében rendezte díszgyűlését. Nagy sokaság gyűlt össze, mely az elnöki helyet elfoglaló Jókait perczekig viharosan üdvözölte.

Bartók Lajos alelnök szólt először. A világszabadságról beszélt költői hévvel, s márczius 15-éről.

29. SZ. 1911. (58. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL.

BUDAPEST, JULIUS 16.

Szerkesztőségi iroda: IV. Reáltanoda-utcza 5.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utcza 4.

Egyes szám ára 40 fillér.

Előfizetési feltételek: Egész évre — — 20 korona. Félévre — — — 10 korona. Negyedévre — — 5 korona.

A «*Világkrónika*»-val negyedévenként 1 koronával több.

Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

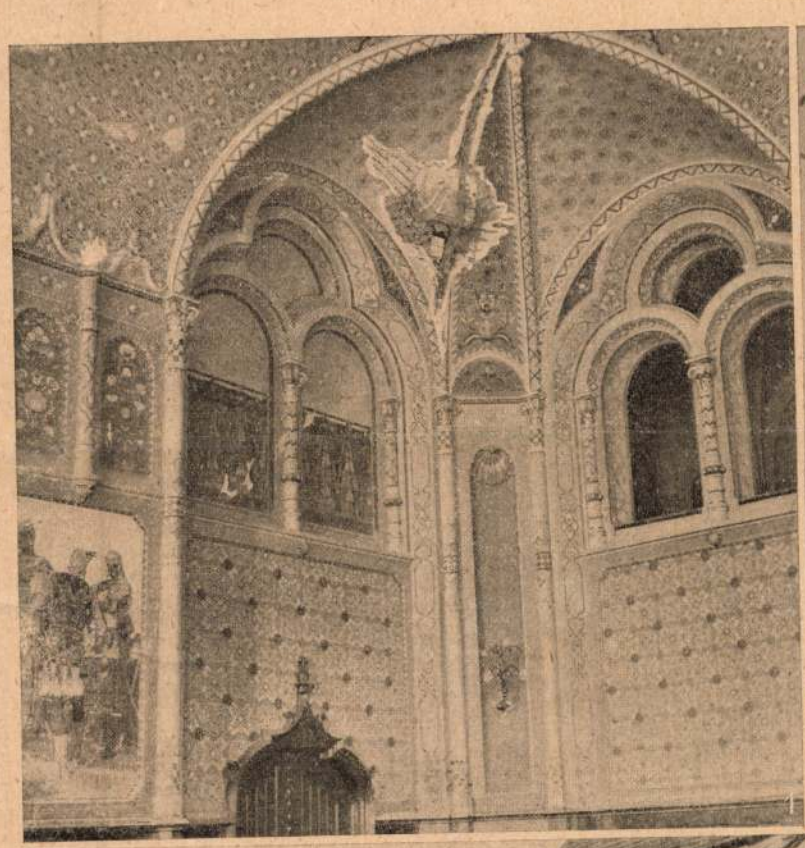

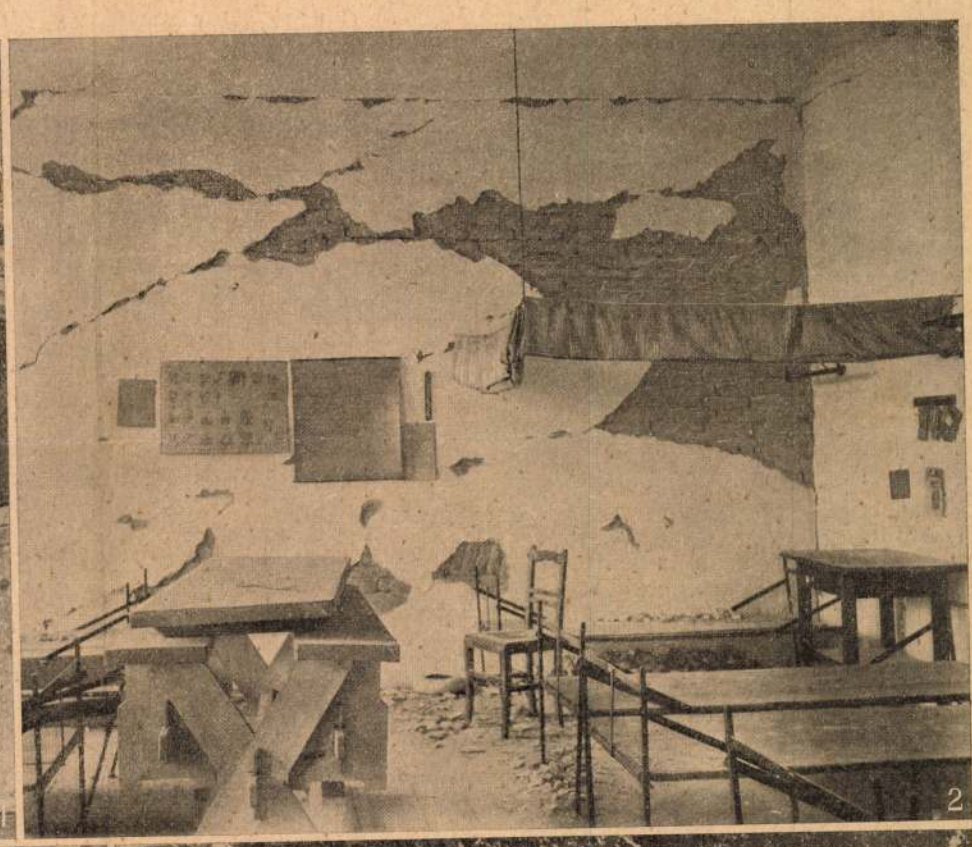

1. A városháza közgyűlési termének beszakadt mennyezete. — 2. A Mollináry-bakák laktanyájának egyik legénységi szobája. — 3. Összedőlt ház a nagykőrösi-utczában. — 4. Az állami gyermekmenhely kilakoltatott háznépe.

A JULIUS 8-IKI FÖLDRENGÉS PUSZTÍTÁSA KECSKEMÉTEN. — Jelfy Gyula fölvételei.

Székely Bertalan

KECSKEMÉT KATASZTRÓFÁJA.

A természet ime, mintha megirigyelte volna az úgynevezett boulevard-ujságok dicsőségét. Állandóan szenzácziókban dolgozik. Minduntalan meghazudtolja a maga ősi, hagyományos rendjét és meglepetések, izgalmak hullámaival söpri végig a földet. Mintha valami nagy nyugtalanság zavarná, bolygatná az universum életét, az energiák és hatások tudományos törvényekül megfogalmazott rendjét. Az a bolygó csillag, a mely nekünk a világunk, mintha lelkében, természetében átalakult volna, vagy kezdő folyamatába lépett volna egy átalakulásnak. Mozdulatlan és titokzatos erők lépnek akcióba és egymásra halmoznak eltolódást, szokatlanságot, zavart, katasztrófát. Oly elemi hatalmak fenyegető arca mered ránk, oly veszedelmek dübörgése reszketteti meg a szivünket, a melyek ellenében az embernek harczos vagy védekező készség nem adatott és kegyetlenségével szemben nincs más oltalmunk, mint a Gondviselésnek és a véletlenségnek kegyelme.

Abban a katasztrófában, a melynek irtózatos vihara a minapában megrengette Magyarországnak legáldottabb földjét, mind a kettőt láttuk. Kegyetlenségét az emberek munkájához, kegyelmét az emberek életéhez. Kecskemét városában házak ezreit ölte meg, hasította meg halálos sebbel a földindulás katasztrófája, de a hatvanötezer lélekből, a kit ez összeroppantott falak között és szétzúzott tetők alatt ért a veszedelem, úgyszólván egynek se görbült meg haja szála. Vér az omladékra nem fröccsent. A borzalmas szenzáczióban ez az, a mi gyönyörű csoda, a miről meghatott és áhitatos lélekkel először kell szólni és a mit mint egy legendát őriz meg majd az iszonyattal telt perczek és aggodalommal telt napok minden időkre szóló emlékezete.

De csoda maga az a kép is, a melyet a halálra sebzett város mutatott a veszedelem után. Az első tekintet — szinte az ellenkezője mindannak, a mit a rémes hir fáklyafénye a fölizgatott képzeletben mutat: rom-tengert, ledöntött házakat, a pusztulás káoszát. Ebből is van. Van bedőlt ház, lezuhant szobor, elgörbült torony, az utczákon szürke törmelék, de akkora lenne a szerencse, mint a mekkora a szerencsétlenség, ha csak annyi lenne a baj, mint a mennyi látszik. Ám ez a katasztrófa külső képében inkább rejtegeti, mint mutatja romboló erejét. Ez az erő megbújik a falak repedéseiben, a gerendák megroppantságában, az elferdülésekben és behajlásokban. Abban, hogy minden, a mi, mig rá nem vetette magát, erős volt, biztos volt, szilárd volt, ma alig birt terhe önmagának, rokkant, ingatag, minden ellentállásra képtelen. Olyan, mint a szélütötte ember. Mintha egy irtózatos, fokokban meg nem mérhető gyors lázroham fogta volna a város minden házát és másodperczek alatt *kiszítt* belőlük minden erőt. Állanak, össze nem dőltek, de nem házak többé. Szétmarczangolt falaik közé, megrokkant födelük alá lépni veszedelem.

Kecskemét ma, azt lehet mondani, egy hajléktalan város. Szerencsétlen népét kilakoltatta részben a pusztulás, részben az ijedelem és aggodalom. Ebben a keserves sorsban testvériesen osztozik polgár és katona, módos és szegény ember, egészséges és beteg. Mert kaszárnya, lakóház, iskola, hivatal, kórház mind megszünt hajlék lenni egy időre. *Nomád* lett a pólyás gyerek is. Az állami gyermekmenhely szép uj palotájából vagy hatvan szegény kisdedet vert ki a kőzápor. A szerencsétlen kis porontyok, a kiknek soha *szülőházuk* nem volt, ime, már a pólyában megkezdték a bolyongást egyik városból a másikba. Három helyre vitték a két-két aprósággal megterhelt dajkák a lelenczkisdedeket: Budapestre, Szegedre, Szabadkára.

Így lett hajléktalanná egy minutum alatt épen az a város, a mely talán legserényebben és legtöbbet épített valamennyi vidéki városunk között, és lett a pusztulás tanyája az a darab föld, a mely talán a legbuzgóbban, legmunkásabban, leglelkesebben ápolt része az ország termő testének. Egy ma szinte példátlan fejlődés gyönyörű lendületében érte a katasztrófa ökölcsapása Kecskemétet. Érthető, hogy elbódította. De a hol annyi az energia, szorgalom, buzgóság, munkás és vállalkozó készség, mint a nagy magyar város kitünő népében, ott ez az aléltság nem lesz tartós. A falak és a lelkek újra meg fognak szilárdulni. És nem a szerencsétlenség hulláma nyeli el Kecskemétet, hanem a megújhodott, erős, új Kecskemét viruló új életének hullámai fogják elmosni a kiállott nehéz szerencsétlenség minden nyomát és jelét.

STANZÁK.

Megismerélek, — gyermek-lányka voltál, —
A csöndes parton sétáltam veled,
Beszéltem hozzád, te csak néha szóltál,
S reám vetéd ábrándos kék szemed'.
Szép nyári est volt, — jól emlékezem még, —
A víz felett a szellő is elült,
Egy hab se szántá a tó síma keblét,
— És nézésébe lelkünk elmerült.

S szövőde köztünk, lassan, észrevétlen,
Valami édes, gyöngéd érzelem,
— Megmondani nem tudnám a nevét sem,
— Mi lesz belőle, nem sejtéd te sem.
Lassan hevűlt át lelkem, öntudatlan,
Mint asszu föld az izzó nap hevén,
— S egy édes, mégis fájó pillanatban
Azt vettem észre, hogy — szeretlek én.

Igen, szerettelek! — nem pillanatnyi
Fellobbanással, mely gyorsan kiég.
Óh! hát hogy' tudnék arról számot adni,
Ez érzelem mely perczbe' születék.
Titkon nőtt óriássá szenvedélyem,
És lett hatalmas úrrá lelkemen,
— Vihar, mely lopva jő a nyári éjen,
S már nincs menekvés, hogyha megjelen.

Igen, vihar! — villám a fáklya-fénye,
Világot vetni oda, merre lép,
— Vad szél-zúgás az ünnepi zenéje,
— Vihar, rettentő, romboló, de — szép!
Amerre átmegy, pusztúlnak vetések,
Vén, korhadt fák, ha rájuk zúgva csap,
— Hogy nyomdokán a fű legyen kövérebb,
A lég üdébb, a rét virágosabb! . .

Vihar, — midőn már elnyomá az álom
A tó vizét — váratlan érkezik,
Száguldva jő éjszínü paripákon,
— Szikráznak csattogó vas-körmeik,
S lengő sörényüket prüszkölve rázzák, —
S a bősz vihar most a habokra csap,
Vág a kerék-talp hosszu, mély barázdát,
És vizbe járnak szügyig a lovak.

S kél szörnyü zaj, vad hangok, egy a másra,
— Szelid álmából felriadt a tó, —
A megvadúlt lovaknak hánykodása,
S rémült habok zúgása hallható.
Tajtékzik a viz, mint veszett vadállat,
Tolongva hajtja egymást habra hab,
S ha rést — amerre fusson — nem találhat,
Az égre föl vadúl riadva csap!

Mi szép lett volna akkor, e viharba',
Mely könnyű sajkám' játszva emelé,
Te véled szállni a sötét habokra,
S repülni egy szebb, tündér-part felé!
«Oh: jöjj velem! — sugám megittasodtan —
Ha elveszünk, közös sirunk az ár!
Oh! jöjj velem, bizzál erős karomban!»
— — S te akkor kíshitűen elhagyál . . .

Mert gyáva voltál, — féltél a vihartól,
Mely üdvbe visz, vagy halált rejt ölén.
Nem bíztál bennem, — ne tagadd, tudom jól,
— Mert nem szerettél úgy, mint téged én.
— Magamra hagyva, mért küzdjek hiába'?!
Kezem a két lapátot eldobá,
— Ragadva vitt a bősz elem vad árja,
A mélybe, vészbe, — — mit tudom hová!!...

— — Csönd van megint, — a vad vihar kitombolt.
Ne félj a viztől, nem hoz már veszélyt.
Halk suttogás kél a szelid habokból,
Mint mikor hozzánk nyájasan beszélt.
— Oh! menj ki néha majd a puszta partra,
— A hol két jó barát merengve űlt,
— Hol átvonúlt a szörnyü vész viharja,
— Hol éltem tört hajója elmerűlt . . .

Ifj. Szász Béla.

SZÍNEK ÉS ÉVEK.

REGÉNY.

Irta **Kaffka Margit.**

I.

Szép, nagy csendesség van körülöttem jóideje már. Messzire tőlem csak megy tovább az élet, baj, osztozás, iparkodások és ha néha kicsit felé nézek, elcsudálkozom, hogy az életet *most élő* emberek milyen gyerekesen kiváncsiak rá, hogy mi fog velük történni holnap vagy holnapután. És furcsa elgondolni, hogy a mostani dolgok a fiatalok számára ép olyan újak és érdekesek, mint nekem a harmincz évvel ezelőttiek. Az én mostani látásommal nézve már világos, hogy a sokféle emberi hajszában és változásban nagyon sok a játékos szándék. A hogy a gyerek azt mondja: boltocskát játszom, vagy papát, vagy tengeri vihart, — úgy játszsza belé magát a felnőtt ember is a czélratörő, a szorgos, a léha, a szenvedélyes, vagy a gyűlölködő szerepébe. Valamivel ki kell tölteni az időt; el kell hitetni magunkkal egy s más dologról egy időre, hogy az fontos. Mert különben egybekulcsolt kezekkel ülnénk az útszélen és talán ez volna a természetes, — minden egyéb csak magahitető fontoskodás.

Az ember jól-roszúl mégis csak végigjátszsza a magavállalta szerepeket mind sorjában. Csakhogy nem, mint a szinpadi, csinált történetekben, egy főszemély szándéka után igazodik a többieké; a valóságban mindenki külön főszemély önmagának és senkisem vállal mellékes szerepet; — magáért magának játszik. Ebből támad a sokféle és véletlen bonyolódás, a mi mindnyájunkat végtelen érdekel, a míg benne vagyunk. Ki kit szeret, kit vesz el, mire neveli a gyerekét, milyen helyért verekszik a világban és hogy dől ki. Mikor aztán végigcsinálta az ember, a mi tőle telt s a mit az életével általában csinálni lehetett, akkor megnyugodhat, ha van még egy kis ráérő pár esztendeje.

Hirt adhatok a fiataloknak, a kik borzadva félnek tőle; az öregség nem olyan szörnyűséges és határozott *rosz*, mint a hogy messziről látszik. Egy állapotot sem érez az ember erősebben a másiknál s nem érzi hiját olyan dolgoknak, a mikre való hajlandóság kimúlt belőle. Ha tűrhető egészsége van, nem érzi az öregséget a maga testében; kezét, lábát mozgatni tudja, — jó kis meleg kávé, takaros szoba, jóizű alvás nagyon jól tud esni; és ezekért az örömekért az ember nem fizet olyan nagy árt, nem koczkáztat semmit, ezeket nem kell annyira megszenvedni. Öreg asszony vagyok, tavaszkor múltam ötven esztendős; öreg és magános; de ha visszagondolok, a mostani csendes dolgomnál sok roszabbat is megértem már és csak kevés igazán jót; az is csak úgy tűnik, mint az álom. Nem érzem magam sokkal roszabbul, mint bármikor azelőtt; s ebből remélem, hogy a halál sem lesz közelről olyan rémséges, noha ebben a perczben még annak tűnik előttem.

Az öregséget inkább a kívüle való, idegen dolgokban érzi meg az ember. Hogy lassankint lemarad mindenről és ez nem nyugtalanítja többé; mert az ember nem engedi magát mellőzni, a meddig nagyon nem akarja. A komédia kinn újra kezdődik, — ugyanaz a darab, csak más szereposztással, más külső elrendezéssel, — beharangoznak, mennek; és mi nem vagyunk rá többé kiváncsiak. Néha szeretnénk odaszólni: «Hagyjátok abba! Mit változtat, hogy valami így fordul, vagy amúgy? Minden egyremegy!» Pedig nincs igazunk: csakhogy ez már az *ő* szinjátékuk. Mi a magunk partnereivel nagyjából ilyenformán játsztuk.

Az embernek nincsenek ilyenkor már kimutatott czéljai, szándékai; de ez nem olyan nagy baj, mint a fiatalok hiszik. Ők csak a saját lelkiállapotuk szerint tudják elképzelni az öregkort; pedig már az életben elváltozunk, nemcsak a halálban, — és én nem felelhetek ma annak a valakinek a tetteiről, a kit húsz esztendővel ezelőtt az én nevemen hivtak. Néha egészen úgy tudok rá gondolni, mint egy idegenre. Például az ember liheg és viaskodik a gyerekekért, s azt hiszi, ez mindfogytig így lesz; és valóban legtöbb öreg a gyerekein át kapcsolódik úgy, a hogy az életbe; csakhogy akkor ez még egy kis játszókedv, egy szerepvállalás. Valójában nagyon is messzire men-

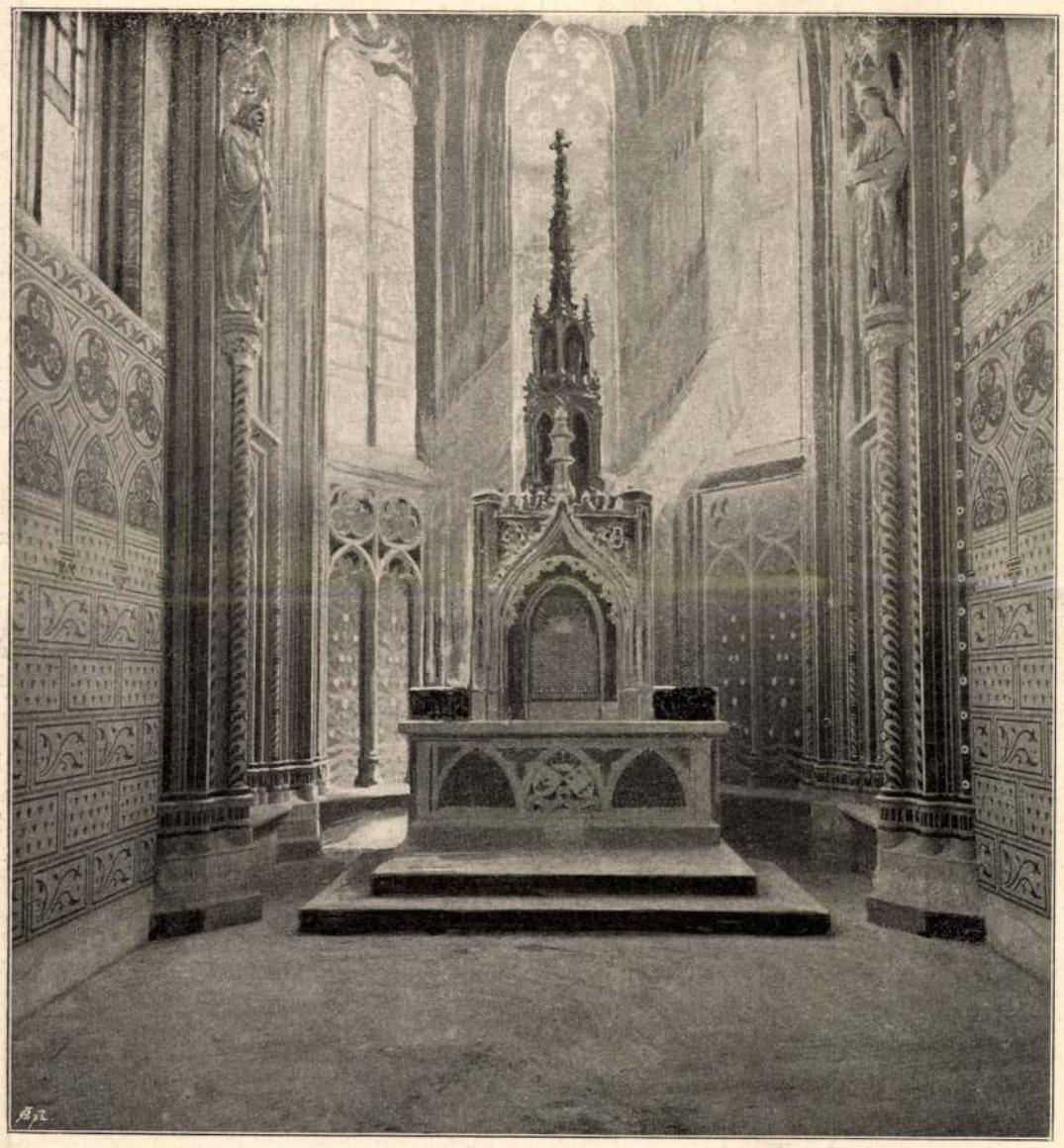

A SZENT JOBB OLTÁRA A BUDAVÁRI MÁTYÁS-TEMPLOM SZENT-ISTVÁN-KÁPOLNÁJÁBAN.

ÉGHETETLEN FA.

Éjszak-Amerika déli vidékének nagy lapályain, az úgy nevezett *Manos*-okon, a száraz, vagyis a nyári évszak végén föl szokták gyújtani a mezőségek magasra burjánzó füvét, hogy helyet csináljanak a következő új tenyészetnek s illetőleg elősegítsék a következő évi buja legelők fölsarjadzását. E nagy területek növényzetét hamuvá tevő rendszeres égetések mindent megemésztenek, csupán egy fának nem tudnak ártani, mert az éghetetlen. Ez a fa a *csaparró-fa (Ropala obovata)*, mint a lakosok spanyolosan nevezik. A csaparró nem valami nagy növésű, kiterjedt koronájú s dús lombozatú fa; mindössze 5—6 méternyi magasra nő s a törzse kifejlett korában is csak vagy 30 centiméternyi átmérőjű; ágai girbe-görbék, lefelé konyúlók s apró levelekkel rakvák; virágai olyanok, mint valami apró szögek; szinte alig vehetők észre; a magvai olyanfélék, mint minálunk a pitypang (gyermeklánczfű) magvai, pehelyszárnyakkal ellátva, melyeknél fogva a szél igen könnyen fölragadja és mindenfelé széthordja őket, hogy új tenyészetnek adjanak létet különösen a nagy lapályokon, melyeken legdúsabban megterem.

A csaparró-fát a tűz hatása ellen sajátszerű kérge védi, mely 12 milliméter vastagságú s egymásra rakodott kemény rétegekből áll. Érdekes példája ez a fa annak, hogy a növények mennyire képesek a rájuk nézve elviselhetetleneknek látszó életkörülményekhez is alkalmazkodni. De szintén érdekes, hogy a csaparró, mely olyan jól föl van vértezve a tűz ellen, igen gyöngén tud védekezni más nagyobb fák ellenében, a melyek igen hamar elfojtják s kiölik. Csak ott tenyészik vigan, a hol maga van, vagy a hol pusztán fűtenyészet veszi körül.

EGYVELEG.

* **Öngyilkosok hidjának** nevezik Párisban a Buttes Chammont parkban levő hidat, honnan évenként 100—150 ember ugrik le az alatta levő sziklákra. Évek óta két őrt állítanak oda, hogy az öngyilkosokat meggátolják, de hiába. Többek közt két kiállított őr is leugrott innen. Londonban a Westminster hidról is évenként legalább 30 ember ugrik be a Themzebe.

* **A legnagyobb tengeri rákot** Maine állam partján fogták 1891-ben. Hoszsza 94 centiméter volt, sulya pedig 10½ kilogramm. Az óriás állatot nagynehezen tudták a partra huzni.

* **A földgömb egész fölszinéből,** ha egyenlően osztanák föl, minden ma élő emberre 6 hektár, azaz 60.000 négyzetméternyi jutna.

* **A legdrágább könyv.** Az amerikaiak vágya, hogy minden téren valami szertelen nagyot alkossanak, most a könyvirás tekintetében is megvalósult. A polgárháború hivatalos története, melyet pár év mulva már befejeznek, összesen 112 kötetből fog állani, ide nem értve az óriási atlásu 178 táblával és több ezer rajzzal a leghiresebb csatákról. Az egész mű körülbelül 5 millió forintba kerül, maga a nyomás és kötés 250 000 forintba. Eddig 51.000 példány kelt el belőle.

* **Legrégibb idő óta** áll fenn az összes bankok közt a nápolyi, melyet 1539-ben alapítottak államköltségen. A még régibb velenczei és genuai bankok már megszüntek.

* **Az emberi arcz ránczai** rendesen a 40 es években mutatkoznak. A függélyes ránczok a szemek között aggodalmat és gondot jelentenek, a hajlott ránczok a homlokon az orr felett testi és szellemi fájdalmakat, a szemek mellett levő görbe ránczok az öregséget, az orron levő ránczok, valamint a pofacsonton levők az aggkort jelölik, végül a szemöldök felett levő ránczok a gondot. A festők és fényképészek, ha a ránczokat eltüntetik, soha sem képesek valóban életteljes és jellemző arczképeket készíteni.

* **A narancsból** évenként Olaszországból 2500, Spanyolországból 1400, Portugalból 80, Paraguayból és Floridából 60—60 millió darabot visznek ki átlag külföldre.

* **Megfagyott lepkéket** gyakran találnak havasi turisták a jégen. Ha nem óvatosan nyúlnak hozzájuk, összetörnek; ha ellenben fokozatosan melegebb környezetbe juttatják őket, ismét fölélednek s elrepűlnek Az éjszaki sarktól 6—700 kilométernyi távolságban még hat lepkefajt találtak.

* **Törhetlen üvegek.** Amerikában újabban üvegből készítenek szobrokat s azt állítják, hogy ezek valósággal elpusztíthatlanok, erősebbek, mint a márvány- vagy gránit szobrok; szél, eső, hideg s meleg nem árt nekik s még századok multán is jól lehet rajtuk a feliratot elolvasni.

* **Az emberi testnek** a hideg és meleg iránt mutatkozó ellenálló erejére nézve mesésnek látszó adatok vannak. Chubert, a hires franczia «tűzkirály», állítólag többször volt oly helyiségben, melyet 260° Celsius fokig melegítettek. Chantrey Legan hires szobrász öntő műhelyében 176° Celsiusnál több munkás járt kelt egyszerű faczipőben, egy izben maga a mester is két perczig volt benne, és csak fülein meg a szemein érzett fájdalmas szurásokat. A legnagyobb hideget Schwatka hadnagy éjszaksarki utazó érezte 1880 január 3 ikán; ez — 75° Celsiusnyi hideg volt; de ebben a szörnyű hidegben is volt annyi ereje, hogy embereivel egy nap alatt 20 kilométer útat tett meg.

A BUDAVÁRI MÁTYÁS-TEMPLOM (JOBBOLDALT A SZENT-ISTVÁN KÁPOLNA).

De már ekkor a vén pohos túl volt az ajtón, s bereteszelte maga után, úgy menekült a közharag elől. Vén ganef vala a legszelídebb szó, mely az érdemes férfiút illeté.

Az eső elállt, s a társaság tönkre butítva a hallott számoktól, lassanként oszladozott. Az éj csöndében még messziről felhangzott a szobába: bár csak igaza volna a vén bolondnak.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

A lámpás szegény, mely égő tanúja vala e lelkes beszélgetésnek, nagyot erőködött s birkózni próbált a füsttel. Hiába, mert nem győzte petróleummal. Nagyokat lobbant, végre elhasadt. Akkor ébredezett a költő, nagyot nyújtózik s ráakad a táviratra; ezt olvasta ki belőle:

«Kérlek, vagy küldj czikket, vagy küldd vissza az előleget. Üdvözöl *a szerkesztő.*»

Deli.

BALATON VIDÉKÉN.

Délibábos rónák, égberontó bérczek
Csudálom szépségtek', de a mit itt érzek,
Itt, e halmos tájon, hol a bölcsőm ringott:
Több az a szivemnek, édesebb az, mint ott,
Kedvesebb az, mint ott.

Itt minden fűszálon, minden kis virágon
Letünt gyermekkorom' felújulni látom,
S mint a szép Balatont vadvirágos partja:
Édes emlék lelkem' átölelve tartja,
Átkarolva tartja . . .

Ugy el-elmerengek, ugy el-elbolyongok
Köztetek, rajtatok: napsütötte dombok;
S mint anyja ölében a csecsemő gyermek:
Igazán a lelkem itt, csak itt pihen meg,
Rajtatok pihen meg.

. . . Ledülök a fűbe, árnyas bokor mellett,
Langy esteli szellő árvalányhajt lenget,
Nem tudom megállni — épen ugy mint régen —
A kalapom mellé most is csak letépem,
Bokrétának tépem.

És szerte tekintek az ismerős tájon,
S szivem ugy megsajdul... oh, hogy is ne fájjon?
— Megillet a vidék szótalan, nagy búja:
Hova lett a hegyek szép zöld koszorúja,
Szőlő koszorúja?

Kihaltak a lejtők, kopárak a halmok,
Egy-egy magános fa szomorkodik rajtok . . .
S reám bámul — futó indától bevonva —
Egy-egy régi pincze düledező romja,
Roskadozó romja . . .

Nem igy volt itt egykor, hejh, nem így volt hajdan:
Vig dal hangozott a tetőn és az aljban . . .
Mámoros énekre hevült itt a költő,
Más volt itt a lég is, vigabb dalra keltő,
Szerelemre keltő!

Nyugszik a Balaton . . . el-elborul fodra . . .
Tán visszagondolt az elmult szép napokra,
Lassú, lágy zsongással törik parthoz habja,
Tán a letünt multat kesergi, siratja,
Talán azt siratja?

Ugy elgondolkodom ... és szemembe köny gyűl...
Siratok hejh, én is valamit lelkemből;
A régi szép idő vissza jöhet, vissza:
Tünő ifjuságom, ki ad téged vissza,
Ki ad nekem vissza?

A nap leáldozott . . . jő halkan az éjjel, —
Imádságos csönd a tájon szerteszélylyel . . .
Csillagi kigyulnak fenn a magas égnek
S a tó tükörébe mosolyogva néznek,
Kaczérkodva néznek.

Leszállok a hegyről s hogy a völgybe érek:
Rejtett berek árnyán zendűl édes ének,
Kis fülmile dalol puha, pelyhes fészkén . . .
— Ezt az édes szép dalt mintha ismerném én,
Mintha ismerném én!

Emlékezem . . . igen! . . . Megállok utamba',
Kedves kis énekes, te serkentél dalra
Nótamondó kedvem' a tiédtől kaptam,
Hejh, most érzem: tőled mily messze maradtam,
De messze maradtam.

Elhallgat a dal is . . . Haza felé tartok,
Köszöntenek otthon nyájas, szelid arczok,
Elkérdezik tőlem: ily soká hol jártam?
— Mit is feleljek rá? — Szerte a határban,
Ott voltam, ott jártam . . .

Miért vagyok oly bús? — kérdik aggón, félve,
— Édes jó anyámnak köny szökken szemébe,
Hol voltam, hol jártam? — ő meg sem is kérdi,
Bánatom okát se . . . ugy is tudja, érti,
Ugy is tudja — érzi . . .

Lampérth Géza.

A NAGY-APPONYI NÁSZ.

A Nyitravölgy keleti oldalán éjszakról délre vonul egy jókora hegygerincz, itt-ott szőlőkkel szegélyezve, melynek csúcsait árnyas erdők borítják. Csaknem minden facsoportból egy-egy kis falu bizalmas tornya integet. Itt-ott nagyobbszerű épületek állnak, magas jegenyéktől körítve vagy egy-egy elpusztult temető bedőlt keresztjei jelzik a mulandóságot.

Itt áll az Apponyiak ősi vára, Nagy-Appony, messze mult téveteg ködébe mutatva vissza. Ma már e várrom szétdőlt omladékai közt csak itt-ott vet föl a hallgatag juhász turkáló botja egy-egy porladó szögletkövet, rajta a család czimerével, a pánczélos kar által tartott három fehér liliommal. A közélet nagy eseményei újabb történelmünk véres viharai szinte nyomtalanul suhantak el a nagy-apponyi kastély fölött, mig ma újra kiemelte egy időre a feledésből az a fényes nász, mely a magyar főrangú világ két sokat emlegetett nevét Károlyi László grófét és Apponyi Fanny grófnőét kötötte össze boldog frigybe.

Pedig hány regény, hány kaland emléke fűződik az ősi fészekhez, hosszú századokon át.

Egy sötét éjszaka — 1515-öt írtak — Lőrincz napja táján, ismeretlen egyének megtámadták Apponyi Péter uram házatáját s teljesen kifosztották. Fontos iratok, drága ruházatok, ezüst edények, arany gyűrűk estek a zsákmánylók birtokába, mintegy 200 arany forint készpénzen kivül. Az összes kár tizezer forintra is fölment.

Nosza jött a királyi parancs, azzal az utasítással a garam-szent-benedeki káptalanhoz, hogy a maga részéről egy rendtagot kiküldve, a királyi biztossal egyetértőleg vegye föl a tényállást és a tanuvallomásokat. A királyi biztos Kis-Apponyi Pál, a rendtag pedig Frater Farkas volt.

Történt vala pedig, hogy Apponyi Péternek mindjárt eleinte egy Podluzsányi András nevű molnárra esett a gyanuja, arra «vert a hir», mert a rablótámadást megelőzőleg, ugyanazon este több fegyveres embert láttak a malomnál ólálkodni. A molnárt letartóztatták s Apponyba vitték, hol kérdőre vonatván, olyan szót ejtett el, hogy keressék csak az elrablott tárgyakat özvegy Ludányi Anna jabloniczi Csele Jánosnénál, mert annak emberei voltak, kiket a malomnál láttak, hol vizet ittak.

Ennél se kellett több becskefalvi Kerek János szolgabiró uramnak. Fölkerekedett Nagy-Apponyi Istvánnéval és Kis-Apponyi Györgygyel, hogy lóhalálába Ludányba hajtson. Porzott az út az üldöző csapat lovainak patái alatt, a mint bekanyarodtak az özvegy portájára, hol a nagyasszonynak meglepetésében ajkára fagyott a szó.

Valami szemfüles perzekutor azt tette volna, hogy legelőször is elállatott volna minden kijáratot, azután első feladatának ismerte volna megvasaltatni a háziakat, erősen sarokba szoritani az összes cselédséget s ezzel aztán, miután félmázsa protocollumot összeirt, üthette volna az elrabolt kincs nyomát. Még jó, ha «actus majoris potentiæ»-t nem kap a nyakába.

Hanem Apponyi Istvánné nem igy tett s ezzel bebizonyitotta, hogy az asszonyok jobb vizsgálóbirák a legelső kriminálistáknál. A világon a legnyájasabb arczczal, mézes-mázos szavakkal hívta félre szomszédnőjét, a ki fiának is keresztanyja volt, s mint a ki valami rettentő kellemetlenséget készül valakinek szerezni, s nem tudja, hogyan édesitse meg azt, egész elérzékenyülve szólt:

— Húgomasszony! Képzelje csak, a podluzsányi molnár azt erősíti, hogy azok az átkozott zsiványok a kegyelmed becsületes háza tájához hordták volna az elrabolt portékákat. Nem volna-e jó kikérdezni a cselédséget, ha tán valami úton-módon nyomára akadnánk. Mert hát tudja kegyelmed, nem szeretném, ha ártatlanul is kegyelmednek okoznánk némineműű kellemetlenséget.

De bezzeg felpattant ám erre Anna asszony. Arcza lángolt, szemei szikrákat löveltek. «Mit? hogy én . . .? Az én becsületes házam? . . . Életével áll — úgymond — jót egész cselédségeért s fogadkozott gyermeke életére, hogy semmi részük ebben a dologban.

Véletlenül míg ezek történtek, azalatt az apponyi várban is elfogtak kettőt a rablók közül. Az egyiken, Tlovarniczky Gergelyen, nyomban fel is ismerte Apponyi Miklós a cselédje köntösét. «Hol vetted ezt?» rivallt rá fenyegető hangon. A ravasz rabló csak ötölt-hatolt; előbb azt hazudta, hogy a rubát Czukoródy Istvánnétól kapta Galgóczról. De két tűz közé szoritva végre beismerte, hogy az apponyi várból rabolta sok más egyébbel együtt s a rablott tárgyakat mind Ludányba vitték, hol Anna asszony parancsára a vártoronyban rejtették el. Mindezt a másik elfogott rabló, Polgár Márton is megerősitette.

Most már hiábavaló lett volna minden tagadás. becskefalvi Kerek János Apponyi Györgygyel együtt ismét kérdőre fogta a ludányi özvegyet, a ki most már fordított egyet a dolgon. Megigérte, hogy kedves keresztfia, Apponyi Péter kedvéért megteszi, hogy átkutatja a tornyot. Hanem előbb minden teremtett lélek távozzék a kastélyból.

Mikor aztán harmadszor is megjelentek a kárvallottak Ludányban, hát uramfia, ki jött elibök jajveszékelve, irtózatos sopánkodások közt, mint maga a ludányi úrnő, Csele Jánosné asszonyom. Hogy azok az istentelen pogányok, nézd csak nézd, csakugyan az ő fedele alá vitték a lopott kincseket. Ott vannak még most is a toronyban egytől-egyig s ártatlansága nagyobb hiteléül maga vezette a hely színére a károsultakat, hol azok örömmel látták viszont elveszettnek hitt ingóságaikat.

A befogott rablók közül Polgár Mártonnak később sikerült megszöknie. Tlovarniczky azonban nem kerülte ki a pallos-büntetést. Kivégzése előtt aztán elmondta apróra, hogyan jött össze Anna asszony többször a dovoróczi Magyar Jánossal; hogyan suspitoltak titkon s hogy szakitották meg beszélgetésüket az ő közeledtére. Azt is elbeszélte, hogy még a tett elkövetése estéjén is a vállalkozó szellemű nagyasszony öcscsével, Ludányi Rafaellel a kastély egyik padján súgott-búgott. Itatta embereit s oly szavakkal biztatta őket: «Csak menjetek az apponyi várba s vigyetek el mindent, a mit elől-hátul találtok. Másokat is kaphatnék, a kikre ezt a dolgot bizzam, de csak ti rátok, dovorócziakra bizom, mert ti vagytok nekem a legkedvesebbek.»

Igy beszélt e derék úrnő s rá is birta őket, hogy Magyar János vezetése alatt tizenketten elinduljanak éjnek idején az apponyi várba, s egy hosszu létra segélyével, melyet három nappal előbb Ludányban készitettek, megmászva a falakat, véghez vigyék a gonosztettet, ugy a mint azt fentebb a krónika előadásához hiven elmondottuk.

Sötét idők barbár erkölcseire vall ez a kis történet, a mikor a meglazult társadalom rend és fegyelem nemcsak a kevély oligarchák kapzsi erőszakosságát bátorította fel a törvény megbontására és garázdálkodó túlhágására, de még az asszonyi lelkületből is kiölte gyakran a szemérem és erkölcs minden nemesebb gerjedelmét. Másfelől azonban mennyi finom asszonyi gyöngédség, mily diplomácziai okosság sugárzik ki Apponyi Istvánné fellépéséből, ki ésszel, ármánynyal vissza tudta szerezni családja ősi kincsét, melyet a durva martalóczok elraboltak tőle. Fényes és világító példa lehet a magyar nőnek egy ilyen typusza a késő utód előtt is, ki csak imént ünnepelte a nagy-apponyi vár kápolnájának ragyogó oltára előtt boldog nászát.

—r.

szont nem szemléltetnek a képek — a konstrukciós változásokat —, azt képszerűen írja le a szerző. Ez vonatkozik a versenyek ismertetésére is, főleg azokéra, amelyeken a szerző személyesen volt jelen. *(Sportpropaganda)*

Surányi Endre

SZÍNHÁZ

ÚRNŐ ÉS KOMORNA
Veszprémi Petőfi Színház

Calderón — teljes és zengzetes nevén Don Pedro Calderón de la Barca — a spanyol drámairodalom legbarokkabb költője volt egykoron. „Ez a lángoló álomlátó a lombos, kék és boldog Spanyolországnak az, ami az angoloknak Shakespeare, ami a franciáknak Molière" — írja róla Kosztolányi Dezső, annak a vígjátéknak fordítója, amelyet most műsorára tűzött a Petőfi Színház. Ezzel el is jutottunk a veszprémiek produkciójának pozitív eredményéhez. Ami ugyanis szép, jó és szellemes az előadásban, az Kosztolányi szövege: ötletes nyelvi fordulatai, tiszta és szépen csengő rímei.

A történet a szokásos: vannak benne ifjú szerelmesek, bonyodalmak, szerepcsere, és végül mindenki megleli pártját. Ezúttal kicsit úgy sikerült ez, mint egy vásári komédia. Ha valóban az volna, akkor talán még jó is lehetne. Így viszont senki és semmi nincs a helyén, csak a néző. Ő is feszengve, mert zavarja, hogy egy mosoly nem sok, de annyival sem tudja honorálni a színészek igye-

kezetét. Pedig ők görcsös erőfeszítéssel tréfálkoznak a színpadon. Némelyiküknek sikerült is stílusos, jól megformált figurát összehoznia (Csák Zsuzsa, Bakai László). Ám ha egy rendezőnek (Tömöry Péter) csak olyasmi ötletei vannak a közönség kacagtatására, mint hogy az egyik szereplő minden s és sz hang helyett c-t mondjon (helyenként érthetetlenné téve ezzel a szöveget), a másik meg „Négy golyót lövök beléd" felkiáltással előhúz egy bicskát, akkor... Nos, akkor ott még tanulni kell a komédiázást. *(Képünkön: Csák Zsuzsa, Bakai László és Balogh Tamás)*

Stuber Andrea

FILM

BOCSÁSSANAK MEG, KÉREM!
Színes szovjet film

Az égbolt fűrész vágta ablaka mögött óriási férfi fekszik egy asztalon. Lassan fölemelkedik, és merev, rezzenéstelen szemmel néz ránk. Kaponyájában fehér ló vágtat körbekörbe. Ezzel a különös, szürrealisztikus jelenettel kezdődik az ismert litván rendező, Vytautas Žalakevičius filmje. Aztán a varázslat hirtelen szertefoszlik, és egy csöndes kis litván falu hétköznapjai tárulnak föl előttünk. A fiatal orvos, a börtönből szabadult, bolondos lány, a népszerű énekes, az indulatos szovhozigazgató, az unatkozó, féltékeny feleség, a mogorva öregasszony és a szabadság fontosságát magyarázó, betegségét nehezen viselő öregember szövevényes kapcsolatából egyszerű mai történet bontakozik ki.

Žalakevičius, a *Senki sem akart meghalni* és *Az édes szó: szabadság* rendezője látszólag töredékes epizódok sorából építi föl filmjét, amely valójában egy kis közösség életéről, szorosan összefonódó emberi sorsáról szól. A valóságot megtörő szimbolikus jeleneteket feltehetően Vytautas Kernagis kísérőzenéje „magyarázza". Nagy kár, hogy az elhangzó dalok szövegét nem fordították le,

így csak találgathatjuk a képi metaforák jelentését. Donatas Pečiura szépen megkomponált felvételei azonban ennek ellenére lenyűgözőek. Már csak ezek miatt is érdemes megnézni Žalakevičius sajátos hangulatú, filozofikus alkotását.

Hollós László

MADONNA, MILYEN CSENDES AZ ESTE
Színes olasz film

A film főszereplője Francesco Nuti, az olasz televízió ismert komikusa. Nuti különös figura, mintha a félig amatőr együttesből kiugrott színészrendező Maurizio Nichetti és Marco Ferreri *Szállást kérek* című filmjében bemutatkozó Roberto Benigni keveréke volna. Francesco Nuti nem merített annyit a pantomimból és a némafilmek gagtechnikájából, mint Nichetti, inkább Benigni gumiarcát irigyelte meg.

A *Madonna, milyen csendes az este* Nuti második filmje, s bár csak a forgatókönyvet írta — Maurizio Ponzi a rendező —, egyénisége, temperamentuma határozza meg a komédiát. Nuti, akárcsak Nichetti és Benigni, melankólikus bohóc, aki legfeljebb végtelen szomorúságát állítja a világgal szembe.

Egy pratói munkanélküli fiatalember egyetlen napjának szürrealista krónikája a film. Francesco munkát keres, s kálváriája során furcsa, bizarr emberekkel ismerkedik meg. A szövőgyárba betévedő Nuti a *Modern idők* Chaplinjéhez hasonló szorongással szemléli a gépeket. S ha az éhes szövőgép nem is kapja be, mint példaképét, Charlie Chaplint, de megfutamodásra kényszeríti.

A *Madonna, milyen csendes az este* Nichetti nálunk is bemutatott *Ratataplan*jához hasonlóan egy képtelen, zavaros, gépies világ tükre. Egy szomorkás komikus vígjáték.

Koltai Ágnes

HANGLEMEZ

MEZEI MÁRIA ÉNEKEL

Alig hiszem, hogy ezt a lemezt, csupán a benne rögződött zenei és szövegi tartalom alapján, bárki értékelésre érdemesítené. Igaz, a komponisták között még Csajkovszkij nevével is találkozunk (a *„Ki tudja még talán..."* kezdetű hajdani táncdalnál Szenkár Dezső legalább nyíltan bevallja az eredetet), s a könnyűzene olyan mestereivel, mint a szinte gyermekként indult, ma is köztünk élő és alkotó Fényes Szabolcs és mások. A szövegírók között Békeffy István, Harmath Imre és

ugyancsak mások. Mindez azonban nem emeli a harmincas évek tánc- és filmzenéjének átlagát a művészet világába.

Az anyagot a fél évszázad előttiből úgy ahogy átmentett, gyenge felvételek előadója, a kivételes színművész és sanzonénekesnő, Mezei Mária emeli oda. Egy azok közül, akiknek a varázsára alkalmazható a kopott mondás: a telefonkönyv felolvasásával, vagy a megzenésített vízállásjelentés előadásával is lebilincselné a hallgatóságát. Ha ő áll a giccs tetejére, talapzatot képez belőle művészi mondanivaló messzebb hangzó közvetítésére. Az édelgésből szerelem, az olcsó nosztalgiából igaz bánat lesz az előadásában. Mezei Mária lénye, művészete a sanzon nagy francia egyéniségeihez hasonló: mint Lucienne Boyer, mint Edith Piaf esetében, az övében is teljesen mindegy, hogy mit énekel — a lényeg az, hogy ő énekel. *(Qualiton)*

Rajk András

KIÁLLÍTÁS

SZÉKELY BERTALAN EMLÉKTÁRLATA
Szada, Székely Bertalan-emlékház

Százötven esztendeje, Kolozsváron született a magyar történeti festészet nagy alakja, Székely Bertalan, aki remek portrékat és tájképeket is festett Barabás Miklós és Madarász Viktor társaként, folytatójaként. Münchenben 1860-ban alkotta meg a *II. Lajos holttestének megtalálása* című mesterművét, mely Kisfaludy Károly *Mohács*ának és Vörösmarty *Szózat*ának festői utórezgése volt az önkényuralom esztendeiben. Igaz, a romantika erősen érződik ebben a

műben, hasonlóan a *Dobozi és hitvese* vagy az *Egri nők* című alkotásán is, de tartalmas és nálunk újszerű realizmus jegyében. Remeklés a fiatalkori *Önarckép* és több tájkép is, melyet Szada környékén festett, ahol 1899-ben műteremlakást épített számára Schulek Frigyes. Itt is nyugszik a szadai temetőben.

Az évforduló alkalmából emlékülést tartottak itt és a Magyar Nemzeti Galéria több portréját, tájképét és a Mohács vázlatát kölcsönözte. Ezeket májusban a szadai emlékházban mutatják be a Baitz Józsefné magángyűjteményében őrzött vázlatokkal egyetemben. Dr. Kós Rudolf pedig hét Székely-rajzot adományozott az 1985 márciusában alakult Székely Bertalan Baráti Körnek, mely itt vállalta a festő emlékének gondozását. Azzal is, hogy a posta Székely Bertalan portréjával és jubileumi bélyegzéssel ellátott levelezőlapot adott ki, azzal is, hogy Szirmainé Bayer Erzsébet kaposvári festő hat saját képét adományozta a szadai körnek. *(Képünkön a festő szadai műterme)*

Losonci Miklós

BENCZE LÁSZLÓ FESTMÉNYEI
Dudar, Kiállítóterem

Dudar. Hegyek karéjozta apró bányászfalu a Bakony peremén, háttérben a Vértes hegyeivel. Több mint félszázada vetődött erre a vidékre Bencze László gyalogos turistaként, szerelmétől vezérelve. Ahogy maga mondja, itt vált festővé, legényből házassá, itt lelt otthonra, ahová deres fejjel is meg-megtérhet. S hogy mennyi szeretet fűzi a művészt ma is ehhez a faluhoz, azt mutatja a házasságkötő teremben elhelyezett triptichon és a művelődési ház egész falat betöltő mozaikja, melyeket a művész a dudariaknak ajándékozott. „Viszonzásként", de még inkább a tisztelet jeleként az új dudari kiállítótermet Bencze László tárlatával avatják.

HETI AJÁNLAT

Az elmúlt évek terméséből válogatott harminc festmény bizonyítja, hogy a Kossuth-díjas művész életreszóló élményévé vált a falu. A választott szellemi szülőföld tájai, házai, jelenetei tartós élményeket ébresztettek. Ez a mindennapi élethez és természethez sok szállal fűződő érzelmi kapcsolat teszi Bencze itteni munkáit oly líraivá, közvetlenné. Festményeinek kiindulási pontja mindig a látott valóság, ez azonban ecsetje nyomán mintegy újjászületik, átszűrődve a képzelet élményein. A tájak, természeti jelenségek gyakran ragadják meg szemét, így némely alkotásait az évszakok köré is lehetne csoportosítani: az őszt idézi a kopár domboldal, a bedőlt kerítés mellett álló kiszáradt fa; a közelítő telet a hideg szürke színek, a kietlen táj számtalan változata.

Ezekben a hétköznapi látványokban találta meg Bencze László azokat az élményforrásokat, melyek festményein tolmácsolják a művész szándékát: az egyszerű érzelmeket, az emberség harmóniáját. *(Képünkön a Falu című festmény)*

Pellionisz Valéria

FEKETE GYÖRGY KIÁLLÍTÁSA
Fényes Adolf Terem

Nem valami találó kifejezés ez: belsőépítész. Mond ugyan valamit — szájbarágóan — e tevékenységről, de hogy az valójában milyen széles, átfogó és egész életünkre kihat, arra Fekete György mostani kiállítása igencsak szemléletes példa. A fő kérdés természetesen az, miként szemlélteti és szolgálja a „belsőépítész" az ember életterét.

Viszonylag kicsiny bemutató ez, de annál áttekinthetőbben jelzi Fekete rendkívül sokrétű munkásságát a szó szoros értelmében *belsőépítészeti* művektől, bútorok konstruálásán, kiállítások tervezésén és iparművészeti alkotásokon át, a kifejezetten *tanító-nevelő* jellegű szakirodalmi és televíziós tevékenységig. *Kifejezetten*, mondom, mert így vagy úgy minden munkája azt sugallja: éljünk szebben, emberhez méltóbban ama szűkebb-tágabb mozgástérben, amelyben élnünk rendeltetett. Aki történetesen látta, hallhatta őt *A második 12 óra* vagy az *Ízlések és pofonok* című tévésorozatban, jól tudja, milyen rendkívüli képességekkel megáldott *pedagógusa* mindannak, ami úgynevezett vizuális kultúránk körébe esik. Nagy veszteség, hogy pályának az a szakasza, amelyben közvetlenül nevelhetett, sajnálatosan rövid idő múltával megszakadt. Igaz, hogy ma az Iparművészeti Vállalat művészeti vezetőjeként — amikor megújítja az IDEA gyártmányainak választékát — sem csekély a hatóköre.

Szerencsére, alkotó ereje és a művek kronológiája jelzi, éveinek számánál is jóval fiatalabb és képességei teljében van. Ez az izgalmas kiállítás is csak útjelző nagy figyelmet érdemlő munkásságában.

Balog János

FOLYÓIRAT

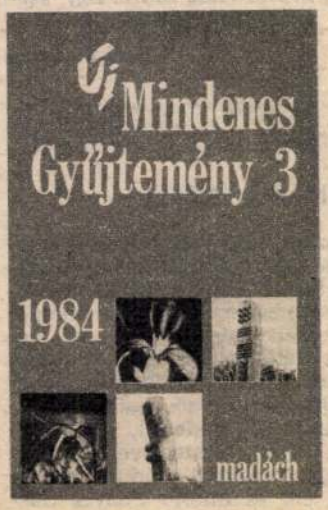

Az évszázados hagyományokat élesztő és folytató vállalkozás a szlovákiai magyar tudományosság fórumaként jelenik meg. A sorozat legújabb tematikus kötetében a Felső-Bodrog, Ung és Latorca-vidék jobbára néprajzi sajátosságairól közölnek érdekes tanulmányokat. A három egységre tagolódó táj természetrajzát ismertető Bogoly János a geológiai, vízrajzi, éghajlati viszonyokat tárgyaló leírása mellett e vidékek flóráját és faunáját ugyancsak részletesen ismerteti. D. Varga László a Latorca halászainál használatos ősi eszközökről és módszerekről, egy másik írásában pedig az Ung-vidéki szarufaragványokról ad hírt. Mihályi Molnár László közleménye a Nagykapos környékén elterjedt fejfaformákról tudósít. Géczi Lajos munkájában Ung-vidéki gyermekjátékokat és mondókákat közöl; bevezetőjében is megvallja, hogy noha nem néprajzos szakember, mégis ihlető hatással volt rá két Kriterion kiadvány, Gazda Klára *Gyermekvilág Esztelneken* és Faragó József—Fábián Imre *Bihari Gyermekmondókák* című gyűjtése. Gézci Lajos eredményei figyelemreméltóak, az ő munkája is példaként állhatna a hazai gyűjtők előtt, hiszen hiába vannak a használható módszertani útmutatók, ha azokat nálunk senki nem használja. Egy-egy szórványos gyűjtéstől eltekintve a mai magyar néprajz figyelmét még mindig elkerüli népköltészetünk e fontos ága. Pedig a magyar nyelvterület más tájain élő kutatók szép eredményei már az érdeklődő közvélemény figyelmét újra és újra fölhívták e mulasztásra. Az új *Mindenes Gyűjtemény* intő példát ad arra is, hogyan kell okosan sáfárkodni a szűkösebb publikációs lehetőségekkel. A Pozsonyban közreadott kötetet Géczi Lajos szerkesztette. *(Madách)*

Kiss Károly

KAJÁN
A PÉNZÜGYMINISZTER EXPOZÉJA

ÚJ TÜKÖR / Képes kulturális hetilap

Szerkesztőség: Budapest VII., Lenin körút 9–11. 1073
Telefon: 221-285, 429-350, 222-408
Főszerkesztő: **BENJÁMIN LÁSZLÓ**
Főszerkesztő-helyettes: **FEKETE SÁNDOR**

Kiadja: **LAPKIADÓ VÁLLALAT**
Budapest VII., Lenin krt. 9–11.
Felelős kiadó: **SIKLÓSI NORBERT,** a Lapkiadó Vállalat vezérigazgatója
HU ISSN 0133–1361

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesitő postahivataloknál, a kézbesítőknél és a Posta Hírlap Irodánál (Postacím: Budapest V., József nádor tér 1. – 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215–96162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: negyedévre 120,– Ft, ½ évre 240,– Ft, 1 évre 480,– Ft.

85.1005 Athenaeum Nyomda, Budapest, rotációs mélynyomás. Felelős vezető: **Szlávik András** vezérigazgató. **INDEX: 25 817.** Meg nem rendelt fényképekért és kéziratokért a szerkesztőség nem vállal felelősséget.

Székely Bertalan: Szerelmesek. Az Ernst-Múzeumból

Testvérek

— Elbeszélés —

Irta: **Pásztor József**

Szeles leugrott a kocsiról s mosolyogva nézett az utána lekapaszkodó, szőke, szelid, kékszemü fiatal emberre, Ormódira, a sógorára. Intett a kocsisnak s lassan megindult a kastély felé.

A szekérút két oldalán kopasz jegenyefák állottak. Az út fagyos volt és kopogott a lábuk alatt. Az út végén a kastélyt már szürke esteli köd fátvolozta be s a kastély ablakaiból sárgás, meleg fény ömlött a barna, hófoltokkal tarkált útra.

Szeles meleg örömmel nézett a sógora arcába, aki elfogultan, a szemét a földre sütve ballagott mellette.

— Nos, beszélj hát, Pista! — szólt a fiatal emberhez, aki egy picit didergett az esteli hidegtől. Azért állíttattam meg a kocsit, hogy amíg beérünk is beszélgethessünk. A kocsizörgéstől nem hallottuk egymás szavát.

A fiatal ember nem szólt. Az arca komoly, megilletődött volt s valami szokatlan nyugtalanság remegett a lelkén.

— Hát miért nem szólsz? — kérdezte csodálkozva Szeles.

A fiatalember egy kurta, komoly pillantást vetett a sógora arcába, de hirtelen elkapta a fejét, mintha megzavarta volna a mellette haladó férfi nyugodt, egészséges, tudatosan elégedett tekintete. A válla kinosan megmozdult s a szavaiban ellágyulás reszketett, amint mondta:

— Ne csodálkozz ezen Károly ... Tudod, hogy én ... Tudod, hogy én Terikét nagyon szerettem. Fiú és leánytestvér között lehet meleg viszony, de mi meg is értettük egymást. Boldogok voltunk. Már gyermekkorunkban egyforma vágyaink voltak. Órákig tudtunk elbeszélgetni semmiségekről ... Azaz, hogy ezek csak látszólag voltak semmiségek. Nekünk akkor fontosak voltak. Ha egyedül vagyok, még most is eszembe jutnak hirtelen egyes szavak, apró epizódok emléke sugárzik hirtelen a lelkembe, ami újra örömmel tölt el.

Szeles egészségesen, őszintén felnevetett.

— Ó ti bolondosok! Hiszen tudom. Terike is sokat sirt utánad. No dehát édes istenem ... Asszonynak lenni mégis más. Az asszonyiság elfeledtet a nővel mindent. Eleintén a kis idegen szív nem a mienk. Hiszen tudod, hogy idehoztam Terikét az esküvő után. Teljesen egyedül voltunk itt. Tudtam, hogy szeret, hiszen nem az a nő, aki álérzésből valakivel elmenne, de mégis sokszor bizonytalanság, valami hirtelen rámrohanó keserűség lepett meg, vajjon enyém lesz-e valaha egészen? Nem elég a leányt magunkévá teni. Az asszonyt az új otthonában újra meg kell hóditani. El kell bóditani az anyjától, a régi emlékeitől, a régi otthonától. Nehezen megy. Azaz, hogy ..., Azaz, hogy magától megy, de nem lehet siettetni. Akkor még nyár volt, amikor Terikét idehoztam ... Mire leesett az első hó, azt hiszem, már az enyém volt.

Uj Idők 1924. XXX. 16. szám

Komlóssy Ede: Az öreg Don Juan. Az Ernst-Múzeumból

Szeles maga elé nézett, a gondolataiba édesen, jóizüen belemerülve. Majd hirtelen fölpillantott a sógora arcába. Csodálkozva szólt hozzá:

— Hát mi lelt? Pista! Te szomorú vagy!

A fiatalember hirtelen fölrezzent. Zavartan felelt:

— Nem én. Dehogy. Mit képzelsz?

Szeles hirtelen magához ölelte a félkarjával.

— Nagyon örülünk ám, hogy eljöttél. Tudod, hogy mama után te vagy az első vendégünk? Terike boldog.

A kastély elé értek. Leverték lábukról a havat. Már egészen besötétedett. Egyszerre csak egy fehérruhás női alak tünt fel a kivilágitott üveges folyosón. Nem várta meg amig benyitnak. Hirtelen feltárta az ajtót, kiugrott elibük s az Ormódi nyakába ugrott.

— Pista! Pista! — susogta s az arcát a fiatalember arcához nyomta.

Szeles gyöngéden megfogta a felesége karját.

— Hamar befelé! Megfázol, Terike! Puszilózhattok odabenn is.

Az asszony ugrálva húzta be Ormódit. Segitett levetni a téli kabátját. Ormódi zavartan nézett körül. A hugára vetett néhány pillantást. Az asszony nem nézett a szemébe. Megfogta a kezét.

— Jöjj — szólt hozzá. — Majd megmutatom a szobádat.

Ormódi szótlanul követte. Egy folyosón mentek végig s az asszony hirtelen felnyitott egy ajtót, belépett a szobába, ahol egy cserépkályha kellemes meleget árasztott s egy álló lámpa fénnyel öntötte el a szobát.

Az asszony hirtelen újra megölelte Ormódit. A szemében meleg fény lobbat fel:

— Pista! Hát itt vagy Pista?

A férfi egy picit idegenül érezte magát. Mosolyogni próbált. Hirtelen végigfutott pillantása az asszonyon. Egy pillanatra megakadt a tekintete az arcán. Az asszony arca sápadt, egy picit szenvedő volt, a tartásában is volt egy kis bágyadság, csak szeme tüzelt boldogan. Egy picit meghökkent a bátyja idegen pillantásától s meleg kérdő tekintettel nézett reá.

Majd hirtelen lesütötte a szemét. Azután újra felpillantott s mosolyogni próbált, de egy kis bátortalanság reszketett a szavaiban, amint puhatolózva kérdezte:

— Nos Pista? Hogy tetszem neked? Hát ilyen vagyok, mint asszony.

Ormódi fanyar mosollyal nézett vissza reá.

— Furcsa nekem ez a bő háziruha.

Az asszony hirtelen elpirult s elfordította a fejét. A bátyja egy kicsit melegebben, bizalmasabban folytatta:

— Otthon mindig olyan kedves, könnyü, kurta szoknyácskában voltál. A ruháid alól mindig kilátszott a cipőd, a kis lábod. A hajad is másként viselted.

— Károly igy szereti — szólt az asszony bátortalan hangon.

— Persze, persze — felelte Ormódi halkan s körülnézett a szobában.

Az asszony odaugrott az éjjeli szekrényhez. Mele-

LOHR MÁRIA=KRONFUSZ A főváros első és legrégibb csipketisztitó, vegytisztitó és kelmefestő gyári intézete
Gyár és központ: Budapest VIII ker., Baross ucca 85. — Telefon: József 2—37.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 27-ik számához 1869. jul. 4.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

= *(Szemere Bertalan Naplójából)* a második (kilencz ives) füzet jelent meg, Ráth Mór kiadásában; ezzel még az első kötet nincs befejezve. Az egész Napló, mint értesülünk, két kötet lesz, öt füzetben. E második füzet 1852. januártól 1854. októberig megy. Különös érdekes részei, a magyar korona elrejtésének (1849. augusztusban, Orsova mellett) részletesen elbeszélt története; a szerző kedvelt kis leánykájának mesteri rajza, betegsége és halála; ez utóbbi a legszebbek közé tartozik, miket e nemben valaha olvastunk. A napló, a mint halad, politikai és történelmi tekintetben is mind érdekesebb lesz. Alkalmunk volt a hátralevő részt átlapozni, s biztosan mondhatjuk, hogy hova tovább mind növekszik a munka érdeke és fontossága. Mai számunkban egy költeményt közlünk, mely a valóság megkapó hangján van irva, s melyet a sajtó alatt levő harmadik füzetből vettünk át, a kiadó szivessége folytán. — Egy-egy füzet 1 ft.

— *(Heckenast Gusztáv kiadásában)* megjelent: „Fogságom emléke," irta *Deák* Farkas. Ára a 11 ivre terjedő s czimképpel ellátott műnek 1 ft 40 kr. Olvasóink az általunk már előbb jelzett tartalomból s közlött mutatványokból is ismerik ez emlékiratot; most elégnek tartjuk egyszerüen ajánlani a közönség figyelmébe, mint érdekes emléket ama szomoru időkről.

** *(Székely Bertalan)* igen szép illustrációkat készitett Petőfi költeményeihez. Petőfi müvei kiadótulajdonosa rendelte meg ezeket, egy nemsokára megjelenendő illustrált kiadáshoz, s Lotz Károly és Székely Bertalan festészeinket bizta meg az illusztrácziók elkészitésével. Székely már el is készitett ötöt: a „Boldog éjjel," „Hull a levél," „A bilincs" czimü költeményekhez, a „Bolond Istók" egyik jelenetéhez, s egyet, mely átalánosan Petőfi szerelmi költeményeire vonatkozik. Az illustrácziók, irja az „E—r," jól sikerültek, gondolatteljesek, s jól visszatükrözik a költemények szellemét. Székelyről lévén szó, megemlitjük, hogy többféle müvön dolgozik, és igen sokhoz készen van a vázlat. Jelenleg egy történelmi képet is fest V. Lászlóról, melyen e gyönge, fiatal király uralkodásának fő jellege egyetlen jelenetben van előállitva. A még fiatal király lágy kereveten ül, mellette nagybátyja: Czillei, a ravaszság jól eltalált kifejezésével. A közellevő asztalon nyalánkságok és serlegek látszanak, szemközt e két alakkal pedig kaczér leányok tánczolnak; az előtérben a bohócz ül. A kettős mámorban levő fiatal király a tánczosnőket kiséri szemeivel, mig Czillei egész könnyedséggel egy papirlapot tart elébe, mit a király gépiességgel látszik aláirni. E két főalak előállitása nagyon sikerült.

(Kolozsvár története) megirására a város egyik vagyonos fia, Simon Elek 1000 frt jutalmat tüzött ki pár év előtt. Már akkor tudva volt ottani körökben, hogy e nagy mű kidolgozására Jakab Elek vállalkozik, a kinek sok előtanulmánya és sok becses adata volt már készen. Legközelebbről elkészült a nagy munka első kötete, 1—540-ig. A birálók: Sámi László, Szabó Károly és Torma Károly nagy dicsérettel szólanak e munkáról; nagy nyeremény-nek, minden ezutáni történetirónak nélkülözhetlennek nyilvánitják azt, mind bő adatai, mind szabatos kidolgozása miatt. Ez okból az egész jutalmat kiadandónak véleményezik már az első kötetnek. Jakab Elek egyelőre a jutalomnak csak egy részét vette át tett költségei megtéritésére, s kinyilvánitá, hogy többi részét csak akkor fogadja el, ha az egész művet napjainkig bevégezheti.

— *(A „Hivatalos statistikai közlemények")*, második évfolyamának első füzete megjelent. Tartalma: A statistikai tanács jegyzőkönyvein és több táblázati mintán kivül a gabna-árhullámzások 1868-ban, néhány főbb magyar piaczon; átlagos terményárak a pesti országos vásári árjegyzékek alapján; a pesti tőzsdén jegyzett papirok árváltozásai 1868-ban, a magyar birodalom bányászata 1867-ben; a megyék területi, népességi és vagyoni állapota, az államvizsgák száma és eredménye; a szab. kir. városok belállapota; az izraelita kongressus alkalmával összeirt izraelita választók, kerületek és foglalkozás szerint; a honvédalap, segélyzések kimutatása.

** *(Az első gymnasiumi „Értesitő")*, mely 1868—69-re hozzánk beküldetett, a pesti ágost. hv. hat osztályu gymnasiumé. A 30 lapra terjedő füzetet dr. *Heinrich* Gusztáv tanárnak „a germán nyelvcsaládról" szóló értekezése nyitja meg. A gymnasium hat osztályu, összesen 256 tanulóval, kik közt ágostai-vallásu 113, zsidó 105. Aztán 14 róm. kath., 14 h.-hitv., 10 görög-keleti. Igazgató *Torkos* László, ki mellett még 7 tanár működik.

** *(Szárcsevits Ambrus)*, szabadkavárosi fő levéltárnok: törvénykezési és közigazgatási „Műszótárt ad ki magyar, szerb, bunyevácz, horvát és szlavon nyelveken szerkesztve. — Előfizethetni f. évi julius 15-kéig 3 frtjával a szerkesztő kiadónál Szabadkán.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tud. akadémia)* jun. 28-án tartott nyelv- és széptudományi ülésében Horváth Cziril elnökölt. Toldy Ferencz olvasta föl *Imre* Sándor nyelvtudósunk. „Geleji Katona István, mint nyelvész," czimü érdekes értekezését. Katona a XVII-dik század egyik legkitünőbb protestáns hitszónoka volt, erős hive Kalvin tanainak, melyeket Heidelbergben szivott magába, hová Bethlen Gábor fejedelem küldé ki; tanár lett aztán Gyulafehérváron, majd erdélyi püspök. 1589-től 1649-ig élt. Egerhez közel Gelejen született. Katona erős meggyőződésü s éles tollu bajnoka volt az uj hitnek; ellenben heves ostromlója az unitáriusoknak és katholikusoknak. Sok müvet készite, de nagy hittani munkája, melyben elméjének összegét akará érvényesiteni, tervben maradt. — Az értekezés második része egy későbbi ülésen kerül szőnyegre. Most még *Télfy* Iván értekezett „a görög tanulmányokról Franczia-országban," s különösen az e tanulmányokra régebben alakult társulatról, melynek jelenleg 700 tagja, s a tagok évdijából 7000 frank évi bevétele van. Ez a társulat most is ezer frankos jutalmat tüzött ki a „görög nyelv történetére," mely kérdésre franczia, görög és latin nyelven lehet pályázni. — A folyó ügyek közt megemlitendő, hogy a szentpétervári régészeti társaság csereviszonyba óhajt lépni akadémiánkkal, és hogy Romlaky pesti ügyvéd megvételre Kazinczy Ferenczne egy 1827-ben Eperjesen készült arczképét ajánlá föl.

** *(A Kisfaludy-társaság)* jun. 30-án este tartott havi gyülésén *Keleti* Gusztáv olvasá fel „Egyéni nézetek teendőinkről a képzőmüvészetek terén" czimü értekezését, melyben az e téren teendő műoktatási reformok, illetőleg alap lerakásának kellékeit fejtegeté. Elemi rajziskolák s egy művészeti akademia felállitását sürgeti; tanárokul szakférfiakat, s nem bukott művészeket vagy műkedvelőket, végkiképezés végett pedig (művészeink szegénysége miatt) állami műtermeket és műkincstárakat tart szükségeseknek. A képzőművészeti társulat számára, ha nem is államsegélyt, de kiállitási költség-biztositékot ohajt, miáltal némileg egyensulyoztatnék a közönség részvét- és bizalomhiányának kártékony befolyása. Utána *Szigligeti* olvasá néhány ujabb, nevezetesen *a hit*, *a boszorkány*, *II-ik Fülöpp*, *a furulyácska* czimü költeményeit. — Legközelebbi ülés a két havi nyári szünidő után, szeptember utolsó szerdáján lesz.

— *(A budapesti lánczhid-társulat)* e napokban tartott közgyülésén előterjesztetett a lánczhid megváltása iránt a kormánynyal folytatott tárgyalások eredménye; a kormány 643 frtot ajánlott meg részvényenként, a társulat azonban minden egyes részvényért 750 frtot követel.

** *(A magyar orvosok és természet-vizsgálók)* idei nagy gyülése Fiumében szeptember 6-án kezdődik, s a beiratások szept. 3—5. napjai közt lesznek Fiumében a városházánál. A meghivó tudatja, hogy gondoskodva lesz a vendégek Fiumába szállitásáról az ország minden pontjairól, s legalkalmasabb utvonalként kijelöltetik a déli vaspálya Budától Triesztig, honnan Fiumába naponként gőzhajó fog közlekedni; vasuton és gőzhajón a tagok kedvezményi áron fognak utazhatni. Az ismerkedési estély szept. 5-kén lesz, a következő napokon aztán a szak- és közülések, melyeken előadásokat bármely müvelt nyelven lehet tartani. — E közgyülés valószinüleg egyike leend a legemlékezetesebbeknek s a „tengerre magyar" jelszóért lelkesülők ezuttal legalább látnak is tengert, s megismerkednek oly derék fiumei honfitársainkkal.

Egyház és iskola.

** *(A kolozsvári piaczi nagy templomon)* melynek épitését Heltai Gáspár krónikája szerint Mátyás király deák korában, iskolába menet gyakran bámulgatta, erélyesen folynak a javitási munkálatok. A legtöbb munkát és költséget a goth ablakok javitásai veszik igénybe, a csucsaik kőmunkálatai, s a nyolczszögletü koczkákból egybeállitott üvegezet. A sanctuarium rendkivül gyengének mutatkozott. Boltiveit keresztvasakkal kellett egybekötni, mik a templomot felette disztelenitik. Az egész kőpadlózat fel van szedve s kitataroztatik, a benső falak ujon bemeszeltettek, de ezuttal a régi kőmetszeteket s a Romer Floris által feltalált sekrestyei falfestményeket megkimélte a meszelő. A munkások serénysége daczára annyi még ez épitési remeken a javitni való, hogy fennséges csarnoka október előtt nem nyittatik meg isteni szolgálatnak.

** *(Br. Vécsey József)* szabolcsmegyei főispán Acsád községben egy hitfelekezet-nélküli, községi iskolára felajánlá hat holdas beltelken levő emeletes épületét, mely előbb szeszgyár volt; e jelentékeny adományhoz a nemes báró neje, szül. Desewffy grófnő külön 1100 frt. alapitványt tett. Br. Vécsey különben előbb is tanügyi és kultusczélokra nevezetesb adományokat tett, s mind az acsádi izr. templom, mind a mártonfalvai ref. iskola épitését pénzzel s épitési anyagokkal tetemesen elősegité.

** *(A debreczeni ref. főtanodában)* az 1868—69-dik tanévet berekesztő köz- és érettségi vizsgálatok julius 15-kén kezdődnek. A közvizsgálatok 15—26-ig a főtanodai épületben tartatnak; ugyanott lesznek az éretségi vizsgálatok julius 16, 17, 18-kán irásbeliekből, 26-kán d. u. 27—30-kán szóbeliekből. A jogi magán vizsgák julius 15—18-dik napjain. A elemi osztályok és a szoktató tanoda vizsgai jul. 26-tól 29-ig a nagy templomban tartatnak.

** *(A gyönki ref. gymnasiumban)* a II-ik félévi vizsgák julius 26—27-kén tartatnak

** *(A pesti kegyesrendi főgymnasiumban)* az idei irásbeli érettségi vizsgálatok junius hó 30.; továbbá julius hó 2- és 3-án, a szóbeliek pedig julius hó 21-, 22- s 23-án tartatnak meg. A nyilvános tanulók rendes évi vizsgálatai julius hó 7-én a hittannal veszik kezdetüket és tartatnak ugyan e hó 28-dikáig. — A magántanulók julius hó 14- s 15-én fognak megvizsgáltatni, mi azon megjegyzéssel tétetik közzé, hogy az illetők szülei vagy gondnokai legalább az előtte való napon jelentkezzenek az igazgatónál. Pest, jun. 16. — *Az igazgatóság.*

Ipar, gazdaság, kereskedés.

** *(Ujveretü pénzek.)* A magyar kir. pénzügyminiszterium fennállásától kezdve 1868. decz. végeig a körmöczi és gyula-fehérvári pénzverdékben aranyban és ezüstben vertek: 1.001.788 db. aranyat, mi ezüstben 4.655,166 ftot és 70 krt. képvisel. Továbbá vertek 854,228 tall. 1.281.324 frt. értékben. 1.708,771 db. egyforintos ezüst pénzt, 4.263,403 db. huszkrajczárost, 852,680 frt. és 60 kr. értékben, végül 4.261,483 db. tizkrajczárost, mi 426,148 frtot képvisel. Az ezüst pénz összes értéke: 8.924,107 frt.

** *(A kecskeméti keresk. testület)* elhatározta egy kereskedelmi és népbank alapitását, s a szükséges előmunkálatok megtételére egy bizottságot küldött ki, mely munkálatait már be is fejezte, s a legközelebb tartandó közgyülés elé fogja terjeszteni, hogy a netalán még szükséges módositások után, azokat legfelsőbb jóváhagyás végett az illető helyre terjeszsze. Az alaptőke összeállitására szükséges részvénymennyiség aláirása már biztositva van; mely körülmény eléggé tanuskodik a közönség érdekeltségéről.

** *(Szepessy Antal pesti csizmadia)* egy pár aranynyal gazdagon himzett csizmát s egy pár varrásnélküli franczia csizmát ajándékozott a nemzeti muzeumnak. E csizmák a mult évi párisi kiállitáson nagy elismerésben részesültek. A két csizma becsértéke 500 frt.

** *(A katonaságnak)* az aratási idő alatt szabadságolása Horvátországra is kiterjesztetett. A hadügyminiszter egy intézkedése folytán a Horvátországban elhelyezett csapatok fölösleges contingense is elbocsátható aratási munkára.

*

** *(A nagykanizsai kereskedelmi és iparbank)* megalakult és a váltótörvényszéknél is már bejegyeztetett. A nagykanizsai és vidékbeli kereskedelem előmozditására rendelt intézet 320,000 ftnyi alaptőkével indul meg, névreszóló 200 frtos részvényekkel, miből egy részt az angol-magyar bank fedezett. A társulat székhelye Kanizsa, elnök jelenleg gr. Szapáry Géza zalamegyei főispán.

** *(Brassóban)* az ottani lap szerint váltótörvényszék fog felállittatni, mit e város nagy kereskedelmi jelentősége is már rég szükségessé tett.

Mi ujság?

(A képviselőházban) hétfőn, szerdán és csütörtökön a birói hatalomról szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása folyt. Különösen nevezetes a csütörtöki ülés, nemcsak azért hogy Ghyczy Kálmán és Deák Ferencz beszéltek, hanem Deáknak azon inditványáért is, hogy politikai perekre állittassék állambiróság, és annak körébe tartozzék minden más birói helyre a kijelölési jog. Deák inditványát pártja elfogadta. Kétségtelenül megnyugtatólag fog az hatni az ellenzékre is.

— *(Heckenast Gusztáv,)* lapunk kiadója mult héten vezeté oltárhoz Pozsonyban *Jurenak Stefanie* k. a.-t. Azt hiszszük, olvasóink is osztani fogják, ha e férfiunak, ki a magyar irodalom terjesztésén, a legnehezebb időkben is, folyvást oly buzgón munkálkodott, őszinte szerencsekivánatainkat fejezzük ki.

** *(Az olasz kormány)* 1867-ben szép éremgyüjteményt küldött a muzeumunknak. — Ennek viszonzásául Gorove miniszter érdekes ásványgyüjteményt állittatott össze, melyet közelebb küldenek el Florenczbe. E gyüjteményben benne vannak a hazánkban előforduló ércznemek, s az ezeket kisérő kőzetek. Igen érdekes gyüjteménynek mondja a hivatalos lap. A gyüjteményhez Hoffmann Károly műegyetemi tanár készité el a katalogust, az ásványok földtani jellemzésével, stb.

** *(Murányi Ignácz,)* Temesmegye főispánja e napokban a marienbadi fürdőben meghalt, szivbaj következtében. A boldogultnak életéből ez alkalommal felhozzuk a nevezetesb adatokat, melyek szerint ő született 1818-ban, s igy még csak 51 éves volt; nyilvános pályáját 1840-ben kezdte Temesmegyében, hol rövid idő alatt annyira kitünt, hogy 1848-ban már alispánná választatott; mint ilyen buzgó részt vett a szabadságharcz mozgalmaiban, miért is a győztes hatalom által előbb halálra, majd 16 évi sulyos börtönre itéltetett, miből 4½ évet az aradi várban ki is töltött. 1861-ban ismét elfogatott és Josefstadt várába kisértetett, honnan kiszabadulván, 1861-ben a megye alispánjává választatott, 1865-ben pedig ő Felsége által főispánná neveztetett. — Hazafiság, nemes, mivelt lélek, tiszta jellem a ritkább férfiak közé emelték őt — áldás emlékére!

** *(A hazatérő magyar ezredek)* közül a 62. számu Lajos bajor herczeg nevét viselő erdélyi sorezred e napokban vonult be Czermak Antal ezredes vezetése alatt Brassóba, hol a lakosság által melegen üdvözöltetett; az ottani lap pedig kifejezést ad a polgárság reményének, hogy 26 évi távollét után az ezred Brassóban otthoniasan fogja érezni magát.

** *(Az „Ellenör" ellen)* hir szerint Hollánon kivül a közlekedési miniszterium is sajtópert indit.

** *(Szerdahelyi Kálmán)* és Prielle Kornélia asszony ujvidéki vendégszerepléséről az első érdekes levelet irt, melyben egyebek közt emliti, hogy az ottani szerbek oly ellenszevvel viseltetnek a magyar színészet iránt, hogy kötéllel sem lehetne magyar előadásra bevonni; a kávéházban, hol Miletics ingre vetkőzve dominál, magyar lap nem látható, kivéve az „Üstököst" és „Népszavát."

** *(Klapka György)* Párisból Pestre érkezett, hogy képviselői helyét elfoglalja.

** *(Egyik országos hirü borunkat)* nagy veszedelem fenyegeti, az erdélyi püspök ugynevezett „rózsamáli"-ját. Károlyfehérvárott ugyanis nagyobbszerü erődités munkálatok terveztetvén, a püspök rózsamáli szőlője is beléesik a vonalba, s épen e helyen czitadellát akarnak épiteni.

** *(Gyilkos gyermek.)* Horvátországban, Belováron, a katonanövelde tagjai nyári mulatságot rendeztek, s midőn a háziasszony szerepét vivő ezredesnének egy tortát kellett volna átadni, két növendék közt vita fejlett ki. A káplár fia lett győztes, s vetélytársa, a kapitány fia boszut esküdt. Éjjel mikor amaz ágyban aludt, agyon is lőtte.

** *(A kelet-ázsiai expeditió)* a mult héten érkezett tudósitás szerint, április hó 28-án elérte utjának egyik czélpontját, Siamot, melylyel keresk. szerződést fog kötni. A siami király hajói üdvlövésekkel fogadta az expeditiót; a melyből Petz admirál a siami kormány által kirendelt gőzösön Bangkokba ment s ott Kralakom nevü kormány elnökkel értekezett, s két nap mulva volt a királynak bemutatandó; a siami kormányférfiak előzékeny magaviselotet tanusitanak. Innen az expeditió Cochinchinába, s aztán Hongkongba folytatja utját.

☛ **Azon t. előfizetőink, kik csupán a Vasárnapi Ujságot járatják, mai számunkkal veszik lapunk 1869. évi első rendkivüli mellékletét. A V. Ujság és P. Ujdonságok együttes előfizetőinek a P. Ujdons. legutóbbi számával küldetett szét.**

Nemzeti szinház.

Péntek, junius 25. *„Testvérek."* Szinmü 1 felv. Irta Göthe; ford. Paulay Ede. — És *„Tiszaháti libácska."* Vigj. 2 felv.

Szombat, junius 26. *„Alvajáró."* Opera 2 felv. Zenéjét szerz. Bellini.

Vasárnap, junius 27. *„Két Barcsai."* Eredeti dráma 4 felv. Irta Jósika Miklós.

Junius 28-kától julius 27-kéig, a nyári szünidő alatt a szinház zárva lesz.

Szerkesztői mondanivaló.

— **Debreczen.** F. G-né. A megbizásban szivesen eljártunk. A kérdezett siremlék munkában van.

— **Csécse.** E. G. Mig valamely czikket teljesen nem látunk, közölhetése iránt határozottan nem nyilatkozhatunk. Ily s hasontárgyu értekezéseket különben szivesen veszünk, csak igen szárazan tartva ne legyenek s tulságos hosszura ne terjedjenek.

— **A szüreti előhang**-nak nem ártana egy kis átdolgozás. A nak-nak versféle rimek ily gyakran nem járják. A befejező strófa is a megelőzőhöz képest, nem jelez emelkedést.

— **Pest.** H. G. Miután a küldemény már máshol is megjelent s a tárgy nagyon ismeretes, nem közölhető.

— **Jászberény.** P. A. L. A „P. U." üzleti tudósitásaira folytonos gond van forditva. Megtörténik néha, hogy egy vagy más kisebb forgalmu czikk kimarad vagy csak középárakkal van jegyezve, de minden nevezetesb czikk kellő figyelemben van tartva. Egyébiránt igyekezni fogunk a helyes észrevételnek eleget tenni.

— **A Meszes alatt.** M. A. Az igért szilágysági vázlatokat várjuk. „Ne várjuk hiába!"

Nyilt tér.*)

Benedek Aladár, mint szerkesztő és kiadó tulajdonos uj előfizetést hirdet julius 1-től **„Ujvilág"** czimü szépirodalmi, társadalmi, ismeretterjesztő és kritikai lapjára, megfelelő külön divatrészszel a **hölgyek** számára.

Az előfizetők juliusban (2—3 frtos értékü) diszes *m lapot* kapnak 40 kr. csomagolási dijért, és félévenként egy-egy *zongoramüvet* dijtalanul. A **hölgyek** minden 2-ik szám mellett egy-egy csinos *divatképet, himző- és horgoló-mintát, ruhaszabás rajzot* s a t.

A lap előfizetési ára negyedévre (jul.—szept.) **2 frt.** Divatrészszel **2 frt 60** kr. Félévre **4 frt**; divatrészszel **5 frt.** — Az első félév (1869. jan.—junius) folyamát is meg lehet szerezni **3 frt**ért, divatrészszel, vagy a nélkül.

Az előfizetések *julius* hóban folyvást elfogadtatnak, melyek kéretnek egyszerüen az **„Ujvilág"** *szerkesztői és kiadói hivatalának* (Pest, papnövelde utcza 2. sz.) küldetni.

*) E rovatban közlött czikkekért csupán a sajtótörvények irányában vállal felelősséget a *Szerk.*

SAKKJÁTÉK.

501-dik sz. f. — Zagyva Imrétől
(Debreczenben.)

Sötét.

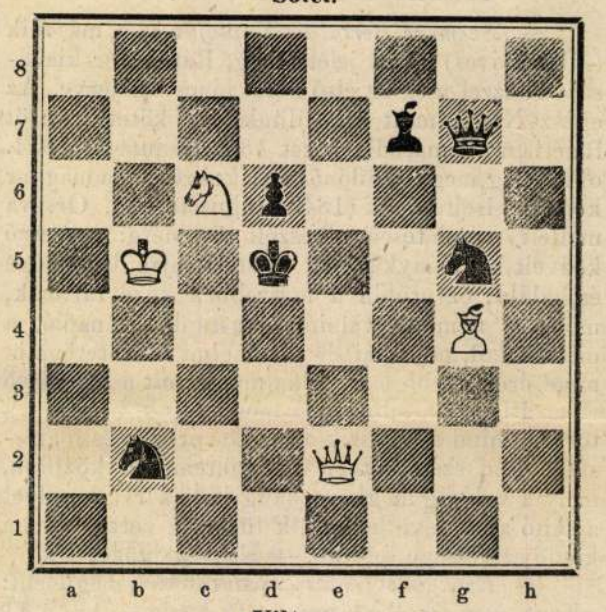

Világos.

Világos indul s az 5-dik lépésre mattot mond.

A 496-dik számu feladvány megfejtése.
(Czenthe Józseftől, Miskolczon.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1. Vh4—h6	Kd4—e4: a)	1.	Kd4—c4:
2. d2—d3‡	Ke4—f5	2. Vh6—e3	b4—b3
3. Fc4—e6 matt.		3. Ke3—c3 mattot.	

Helyesen fejtették meg: *Veszprémben:* Fülöp József. — *Harasztiban:* gr. Festetics Bennó. — *Londonban:* Gorgias Viktor. — *Csákváron:* Kling Iván. — *Gelsén:* Glesinger Zsigm. — *Karczagon*: Kacsó Lajos. — A *pesti* sakk-kör.

A **Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok** mindazon t. előfizetői, kiknek előfizetési idejök junius végével lejár, tisztelettel kéretnek, hogy előfizetésüket minél elébb megujitani sziveskedjenek, ☛ nehogy a lap küldésében részükre megakadás történjék. ☚

Előfizetési feltételek

A VASÁRNAPI UJSÁG
és
Politikai Ujdonságok-ra

(„Országgyülési Beszédtár"-ral s más rendkivüli mellékletekkel.)

Postán küldve vagy Budapesten házhoz hordatva:

A két lap együtt:
félévre (jul.—decz.) . . . . . **5** ft. — kr.

Csupán Vasárnapi Ujság:
félévre (jul.—decz.) . . . . . **3** ft. — kr.

Csupán Politikai Ujdonságok:
félévre (jul.—decz.) . . . . . **2** ft. **50** kr.

Fölhivjuk a t. közönség figyelmét azon körülményre, hogy f. évi január eleje óta e *lapok terjedelme tetemesen növekedett*, s e mellett a kiadó minden félév végén ugy a „Politikai Ujdonságok", mint a „Vasárn. Ujság" előfizetőinek *rendkivüli képes melléklettel* szolgál.

☛ Tiz előfizetett példányra gyüjtőinknek tiszteletpéldánynyal kedveskedünk.

☛ A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

HETI-NAPTÁR.

Hónapi- és hetinap	Katholikus és protestans naptár		Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Nap hossza	Nap kél	Nap nyug.	Hold hossza	Hold kél	Hold nyug.
	Junius		Junius (ó)	Thamuz	f. p.	ó. p.	ó. p.	f. p.	ó. p.	ó. p.
4	Vasár	C 7 Ulrik püsp. C 6 Oseas	22 E 2 Özséb	25	102 25	4 12	7 56	39 5	0 51	2 23
5	Hétfő	Vilmos apát Czirilla	23 Agrippa	26	103 22	4 13	7 55	51 58	1 23	3 23
6	Kedd	Izaiás pr., Pallád. Ezajás	**24 János szül.**	27	104 20	4 14	7 55	64 52	1 56	4 28
7	Szerda	Vilibald püsp. Eszter	25 Febronia	28	105 17	4 15	7 55	78 6	2 34	5 34
8	Csöt.	Kilián püsp. Gillyén	26 Dávid rem.	29	106 14	4 16	7 54	91 42	3 20	6 38
9	Pént.	Lukreczia ● Anatolia	27 **Péterf. b. v.**	**1 Ab Ros.**	107 11	4 17	7 53	105 36	4 17	7 37
10	Szom.	Amália szűz Ilma, Rufina	28 Cyrill	**2 S. Simhu**	108 8	4 17	7 53	119 47	5 24	8 28

Hold változásai. ● Ujhold 9-én 2 óra 54 perczkor délután.

TARTALOM.

Gróf Gyulay Lajos (arczkép). — Születés-napom. — Lengyel ravaszság (folyt.). — Az Angyalvár és hidja Rómában (képpel). — A josefstadti fogoly-életből (képpel). — Nagy-Kövesd (képpel). — A viz befolyása egészségünkre. — A népszámlálás. — A pesti torna egylet tagjainak nyilvános disztornázása a Zugligetben. — Utazás a holdba (folyt., képpel). — Egyveleg. — **Tárház:** Irodalom és művészet. — Közintézetek. egyletek. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Mi ujság? — Nemzeti szinház. — Szerkesztői mondanivaló. — Nyilt tér. — Sakkjáték. — Heti-naptár:

Felelős szerkesztő: Nagy Miklós. (L. magyar-utcza 21 sz.)

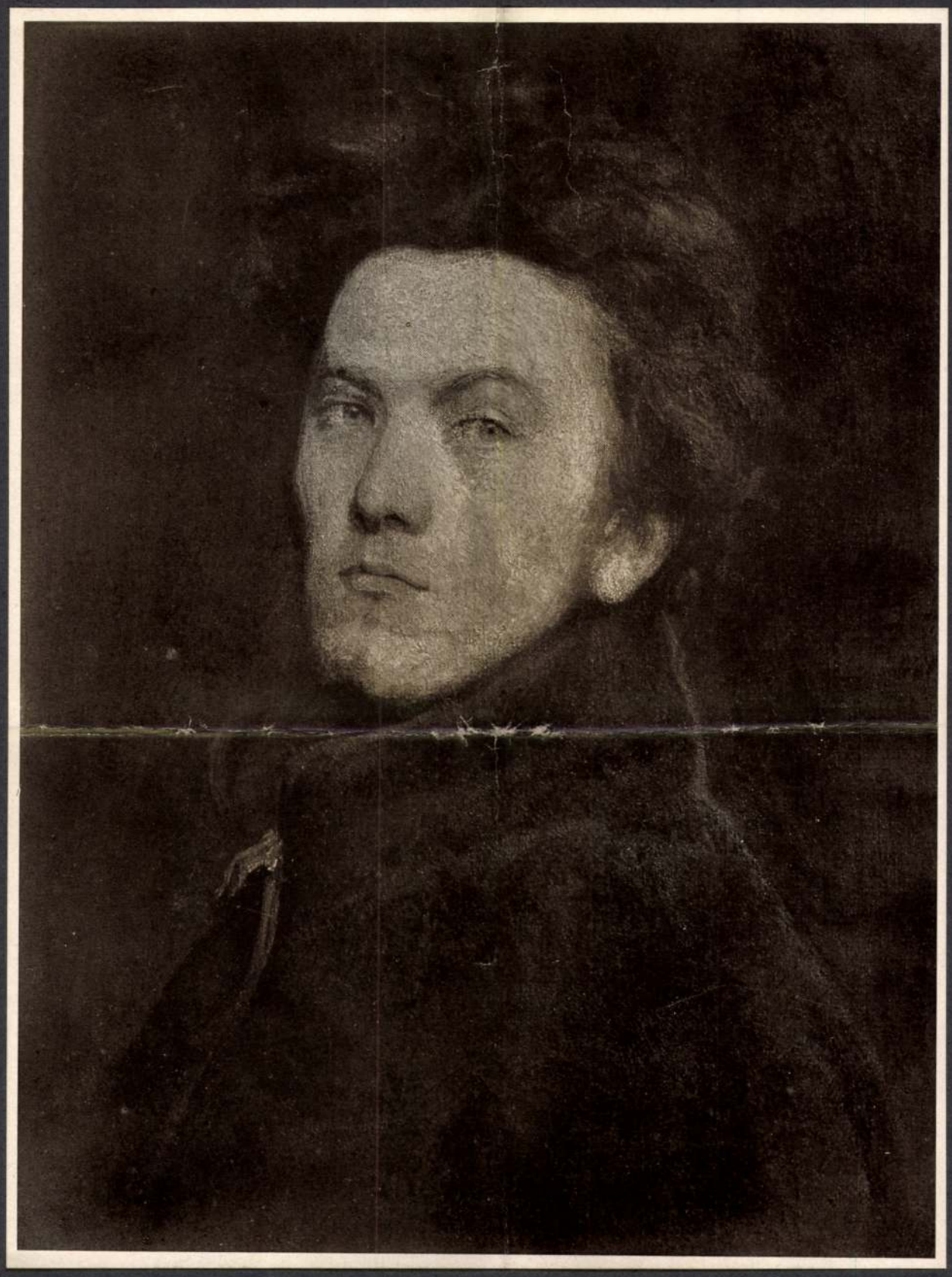

SZÉKELY BERTALAN, ÖNARCKÉP

ERNST LAJOS GYŰJTEMÉNYÉBŐL

SZÉKELY Bertalan

Szinte Gala: A megváltott
jövő. = MMF 1999/1. 63-69. ll

SZÉKELY Bertalan

BOGYAY, Thomas von: Bakó, Zsuzsanna: Székely Bertalan. Bp. : Képzőművészet, 1982 Írécl 7 Südost Forschungen, Bd. XLIV. (1985) 333 - 334.p.

Alapítva 1981-ben Új folyam I.

Siekely Bertalan

Kemény István: Az emlékezet festője.
= Mursák, 1985. 2. 28-29. ill.

Szélely Bertalan

Szilágyi Ferenc: Magyar Flépírok 5: Szélely Bertalan (1835-1910). = Nyelvünk és Kultúránk, No 61 1985 95-100. ll

Székely Bertalan

Bakó Zsuzsanna: Székely Bertalan. =

= Interpren Magazin, 1985. 5. 126 - 131. ill

Szélely Bertalan

Szada, Szélely Bertalan Emlékkhai

Losonci Miklós: Szélely Bertalan emlèktáblata.
Uj T. 1985. május 19. 3. old.

SZÉKELY Bertalan

EMBER Mária: Alinel München megperelték sorsát. = M. Nemzet, 1985. május 8. 7.

Szőkefy Bertalan

T. A.

Szőkefy Bertalan ünnepén

Népszava 1985. máj. 8. 6.

törekedett,
vallási és
kereste a
etén lassan
rópa kon-
a kiállítási
zonban ezt
egy köny-
enyeibe be-

amikor a
virágkorát
smét több-
művészet-
t – szerint
Kandinsz-
stőnek kö-
első abszt-
mtése már
ületett, míg
el később,
nek tartott
„Ciurlonis,
rője nélkül
utott volna
és barátja,

M. K. Ciurlionis: Gyászmenet-szimfónia ciklus, második stáció, 1903
M. K. Ciurlionis: Áldozati oltár, 1909
M. K. Ciurlionis: Az erdő muzsikája, 1903
M. K. Ciurlionis: Csillagszonáta, 1908
M. K. Ciurlionis: A világ teremtése, első kép, hatodik kép, hetedik kép
Tengerszonáta, 1. tétel: Allegro,
2. tétel: Andante,
3. tétel: Finálé
M. K. Ciurlionis: Fuga, 1908

Szélely Bertalan

Zádor Anna – 293–294. ill
Ezer év.

Az egyik ajtó fölé a Koránból a következő mondatot vésette:

«Allah megparancsolta a hűséget, igazságot és jámbor cselekedeteket». Tolli Jakab duisburgi egyetemi tanár 1687-ben Magyarországon átutazván, közli a feliratot, melyet rajzban ide mellékelve mi is bemutatunk:

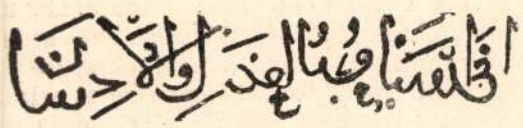

Szulejman augusztus 26-án érkezett Pest alá s már szept. 2-án megjelent a mecsetté átalakított templomban, hogy hálát adjon Allahnak. E napon esett ismét Buda 1686-ban a keresztények kezébe. Főtemploma csodálatos módon az ostrom alatt épen maradt és már másnap, szept. 3-án a hálaadó isteni tiszteletet ebben a templomban, melyet a vár bevétele után Szent István tiszteletére szenteltek föl, tartotta meg a győzedelmes keresztény sereg.

Egyébiránt világosan *Szent István templomának* nevezi az egyházat a benne *Esterházy* nádor által 1690-ben állított főoltárra alkalmazott felirat is. Igy nevezték a jezsuiták is, kik később a templom birtokába jutottak, továbbá *Bél, Tolli* és mások.

A templomot *I. Lipót* plebánia-templommá és annak plebánosává a budai jezsuita kollegium az időszerinti rektorát tette.

E templomból indult ki 1749 május 13-án a körmenet a *Mária Terézia* által építtetni rendelt királyi palota alapkövének letételére. A palota 1769. évben készült el s benne a Szent Zsigmond tiszteletére épített kápolna okt. 15-én szenteltetett fel.

A Szent Jobb 1771 július 20-án érkezett Budára és a plebánia-templomba tétetett ki közszemlére, míg át nem vitetett a Szent Zsigmond kápolnába az angol apáczák őrizete alá.

Buda városa a jezsuita-rend eltörlése után csak 1778. évben jutott a plebánia-templom és egyszersmind a kegyuraság birtokába.

Ferencz király és neje, *Mária Terézia*, Szent János evangelista templomában (a mai helyőrségi templomban) koronáztattak ugyan meg, de a menet Nagy Boldogasszony templomába ment, hol a király 48 aranysarkantyús vitézt avatott föl.

A franczia háborúk alatt 1809-ben a királyi család Budára tette át székhelyét és ez alkalommal a háború szerencsés bevégzéséért rendezett könyörgő körmenetek a királyi család jelenlétében ebből a templomból indultak ki.

Ha végig tekintünk e templom történetén, méltán mondhatjuk, hogy az a királyok és az ország temploma volt.

Új korszak kezdődött e szentegyházra, midőn 1867-ben a nemzet forró óhaja teljesült, s falai között *Ferencz József* királyunk Szent István koronájával megkoronáztatott és ezzel koronázási templommá avattatott.

Az új korszakot jelezte királyunknak 1873 nov. 25-én kelt elhatározása is, melylyel negyedszázados uralkodásának évfordulója emlékéül megengedte a templomnak, hazánk ezen egyik legnevezetesebb műemlékének, a *Mátyás-torony* helyreállításával megkezdendő restaurálását. A nagy mű, ha nagy nehézségek közt is, befejezést nyert, úgy, hogy az állam évezredes fennállásának ünnepélye részben már e templomban folyt le. Itt tartatott a Te Deum, itt volt közszemlére kitéve a szent korona, István király palástja és a koronázási jelvények. A király által megkezdett nagy műre a koronát is királyunk tette föl. Az udvartartási javadalomból engedélyezte azt a költséget, melybe az ünnepélyeknek a templomban megtarthatása végett szükséges munkálatok kerültek, míg a templom éjszaki oldalán a Gara Miklós nádor által épített kápolnának helyén emelt új kápolna kidiszítésének befejezésére kellő költséget *Vaszary* Kolos bíboros-primás, *Császka* kalocsai érsek és báró *Hornig* veszprémi püspök ajánlották föl.

Haynald érseket kivéve, ki a déli mellékhajó nagy ablakai egyikének költségét vállalta el, valóban nem lehet mondani, hogy az akkori főpapság illő érdeklődést tanusított volna az ország koronázási templomának helyreállítása iránt, melyhez a főváros mint kegyúr (két nagy ablak költségét nem is említve) 310,000 frttal járult. A miniszter azonban illendőnek tartotta, hogy azok a püspökök, kik a restaurálás idejében a koronás király kegyelméből a püspöki székben ültek, mégis meg legyenek örökítve, mint donátorok a koronázási templomban. Igy lettek *Simor* primás és az azon időben püspöki székben ülő főpapok a szentélyben levő és mintegy 200—300 frtba kerülő ablakoknak donátoraivá.

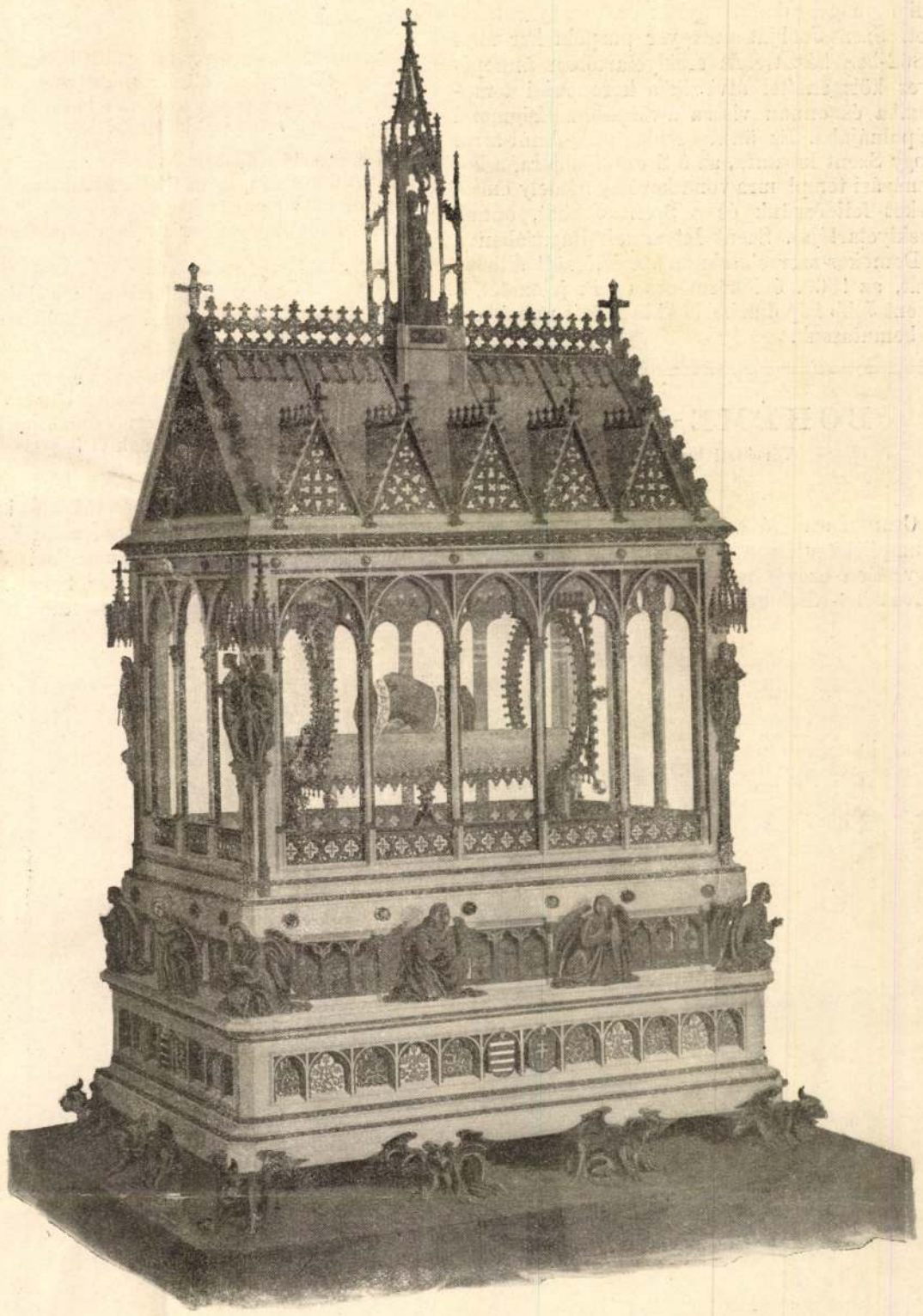

A SZENT JOBB EREKLYETARTÓJA.

De bár a templomot valószinűleg *Szent István* alapította s bár Buda visszafoglalása után *Szent István* nevére szenteltetett fel, mégis a magyar koronázási templomban az ország és királyaink templomában nem volt még helye az első magyar szent királynak.

Hogy tehát legalább a neve ne hiányozzék ez egyházból, a Gara-kápolna régi helyén, a templom éjszaki részén újraépített kápolna a *Szent Jobb*ról nyert nevet s méltó kidiszítéséről a nevezett főpapok gondoskodtak.

Az oltár, melynek költségeit *Vaszary* Kolos herczegprimás vállalta el, *Schulek* Frigyes terve szerint az eredeti kápolna korának megfelelő gót stylben bácstoroki kőből akként készült, hogy az oltárban a magyar Szentek ereklyéi is helyt találhassanak.

A falfestmények, melyek *Császka* kalocsai érsek bőkezűségéből készültek, Szent István életéből az ő Szent Jobbjának működésére vonatkozó kettős képkört tüntetnek elő *Székely* Bertalan festőművész tervei szerint. Az ajtó fölött levő képcsoport a következő részekből áll: Szent István hirdeti a keresztény vallást. Imre fiát tanítja. Alamizsnát oszt. Országát Nagy Asszonyunk védelmébe ajánlja. Az éjszaki falon levő kettős sorban a következő képek vannak: István legyőzi a pogányságot. Sírja fölött angyalok énekelnek. Sírjánál csodák történnek. A Szent Jobbnak a sírból fölvétele.

A falfestmények méltóan sorakoznak *Székely* Bertalan festőművészünk korábbi műveihez. A főpapokat ábrázoló alakok közül három püspök arcza a három donátor-főpap vonásait látszik emlékezetbe hozni.

A festett üvegablakokat báró *Hornig* Károly, veszprémi püspök ajánlotta fel, ki már korábban a templom legnagyobb harangját is készíttette.

A hat kettős ablakban levő üvegfestmények *Székely* Bertalan tanár kartonjai szerint 12 magyar szentet ábrázolnak. Ezek a következők: 1. Szent Kapisztrán János, boldog Csáky Mór. 2. Szent Özséb, Szent Kinga. 3. Boldog Salamon (király), Szent Mór. 4. Szent Erzsébet, Szent László. 5. Szent Adalbert, Szent Imre. 6. Szent Gellért és Szent Margit.

A donátorok emlékét az oltáron a primás, a falfestmények alatt a kalocsai érsek, a 12 üvegfestmény alatt a veszprémi püspök czímere, míg a kápolnának az ezredévi ünnepélyek alkalmából történt diszítését a kápolna déli falán levő gót ablakkeretbe alkalmazott következő felirás örökíti meg:

«Isten dicsősége és a Szent Jobb tiszteletére Az ország ezer éves fennállásának ünnepélyére törvényhozásilag kitűzött évben fölszentelt koronázási templomnak régi helyén ujra épített e kápolnájában az oltárt Vaszary Kolos biboros herczegprimás, a falfestményeket Császka György kalocsai érsek, a festett ablakokat báró Hornig Károly veszprémi püspök ajánlották föl 1896-ban.»

Most ismét az első szent király ünnepét üli a magyar kath. egyház és a magyar nemzet. Szent Jobbját a magyar püspöki kar által 1862-ben készíttetett ereklyetartóban ünnepélyes körmenettel átviszik a koronázási templomba és onnan vissza a várpalota Zsigmond kápolnájába. Ez ünnep szolgált alkalmúl arra, hogy Szent Istvánra, az ő Szent Jobbjára, a koronázási templomra vonatkozólag némely emlékeket felidézzünk és a Szent Jobbot, ennek ereklyetartóját, Szent Istvánnak Raguzában a a Domokos-szerzeteseknél ma is őrzött állkapcsát, az 1860. évi körmenet egyik jelenetét, a Szent Jobb kápolna belső kidiszítését rajzokban is bemutassuk.

Forster Gyula.

BOHÉME-VILÁG.

Történeti humoreszk.

I.

Csunya szél fú odakünn, szólalt meg nagy krumplizás után a «delik» (ez a társaság bejegyzetlen czége) pohos vezére, minek utána keresztény-türelemmel végig hallgatta társainak pogány szitkozódását, melylyel a vacsorát illették. Egyik kicsinyelte a földi almát, pedig a keresztelőjén csak a tisztelendő úrnak raktak természetben két darabot a tányérjára, azt is a keresztapja lopta. A másik a vacsora változatossága miatt zsémbelt, pedig néhai Paskevics tábornagy ő excellenciája tarokkján szokta kinyerni nagyreményű sarjadékainak fehérnemű szükségletét. Volt olyan is, a ki hallgatott, s élvén az alkalommal egyszerre öt darab lisztes krumplival kövérítette a zúzáját, nyomtatékúl pedig betemette a héját is. A lúdtalpú piktor elmélázva nézte a beföstött falat, azt hihette volna az ember, hogy mélyen gondolkozik, pedig hát nem volt mivel. Sisi úr, a «házi kisasszony» Puerto-Rico roszúl égő csutakját tologatta hosszúszárú szipkájába, mely akkora hápogást vitt végbe, hogy a vezér mellett ülő senior, kit valamennyi a jelenkor legderekabb süketének vall, a vezér meteorologiai megjegyzésére azt felelte, hogy

— Az ám testvér, ide benn is fúj.

Erre oszt' megeredt a beszéd sora a szélről, esőről, az emberi létről, Czisek úr szemtelenségéről, ki öt tarokkal mindig ultimózik, szóba került tekintettel a «fekete ökör» kitokajúlt vinkójára az a kérdés is, hogy vajjon gondolkozik-e az ember — föltéve, hogy meghalt — a sírban is?

Erre a kérdésre végig simítja fejét a társaság kobzosa, a nagyhírű Löwy és ekképen szaval:

Nagy bölcs mégis a sors, hogy ott lent a sírban,
A testtel együtt a szellem is halva van.
Mert ha álmodna és eszmélne a lélek,
Mi szörnyű volna az! leírni is félek

Mi borzasztó volna, ha én onnat látnám,
Mi történik minden itt fent a föld hátán?
Boldogtalan volnék tűrni azt a helyet . . .
Ha tudnám, hogy Krén ír rólam requiemet.

(E verssor szavallása közben Krén a «hivatalos vak», — mert éjszaka rontja a lovasított czimbalmot — ijedtében kilopja a kobzos zsebéből a krumplit.)

Királyok bukása ott nem érdekelne,
Az sem, hogy mit talált fel emberi elme,
De rémes vón' virága tavasznak énnekem,
Ha tudnám, hogy fent másnak virít a szerelem.

A néma csöndet zajgás váltá fel, mikor a költő szerelemről kezdett szavalni, alig is hallgatták a többit, a nagy lármából csak Kossuth Lajos és Pikler Viktor, Kazinczy és Váczy János, Julius Cæsar és egy bús kucséber, Szent József és Mellik szavakat érthette ki ió füllel a spiritistább érzésű honfi. Mindegy, ölbe kapták, koszorút nyomtak a fejébe s mert vacsoráját a bús zeneszerző már elemészté, külön «felvágottal» tisztelték meg. Mert Löwy, a költő, a vegyes fölszeltet imádta, legszebb versei a «knakk»-nak nevezett húszfilléres kolbász után buzogtak föl epedő kebléből.

Mialatt a költő kipihente a rimelés okozta fáradalmat, melyet Horácz a házépítés módozatairól irt XLII. ódájában «sudor rhytmicus»-nak nevez, a deliség nagyja leheveredett, oda épen, a hol hely jutott. Az apróság, szerénytelenül, mint mindig, belé szólogatott az öregebbek hallgatásába. Mert hiszen vacsora után legokosabb beszéd a hallgatás, mondá nagy vontatva nt. Király Hoseás uram, ki ő felsége ev. ref. huszárainak hirdeté az igét.

— Kivált az ilyen vacsora után, — dörmögte rá Középlápási Ethelred levitézlett hadfi-hazánkfia, kit Nagy-Kikindán is úgy ismertek, hogy olyan hazúgságot nem lehet neki mondani, a mit ő el nem hinne. Nagy komája vala ő ama hirneves rumai jegyzőnek, Szemérmes Jóczónak, a ki ötven év óta játszik ferbelát, hetenként hétszer, s eddig még minden vizit megadott. De nemcsak azért, hogy globusunk legjobbjaival tartott barátságot, hanem harsány szaváért is igen értelmes embernek dicsértetik ő Pácsertől, a feljülmondott «nagy sükettől».

De hát nem ez az árva megjegyzés «adta ki a falcsot», a hogy udvari körökben mondani szokás. Mert az a társaság, a mely fennen kezdi, úgy jár, mint Szirmay uram lova. Miképen járt e derék állat, azt csak a nagy-barátosi uradalom czimének és jellegének a hites örököse tudná megmondani, mert eme derék ló virágkorában ő buzgólkodott körülötte. A magyar ész csak akkor nyílik meg, mikor a füst már átjárta a t. cz. fejet; ebben a sonkához hasonlít, a páczot megadja hozzá a lőre, föl meg a politika szeli. Nagy bicska legyen az a politika, mely itt felajzza «a lant idegeit». Addig még nagy hallgatást köll végigszenvedni az olvasónak.

— Testvér, mit cselekednél te, ha néked annyi eszed volna, mint a mennyi nincs? — kérdé nagy tapintattal az asztalra könyöklő vezér, nászától, Pácsertől.

— Duplán fizetném ezt a vacsorát.

Nevetés, azután ismét nagy csöndesség követte ezt a kérődző elmésséget. Még a kegyetlenül füstölgő lámpás illata sem zavarta meg az isten képére alkotta magyarságot. Künn zuhogott az eső, élesen hangzott a kocsik robogása. A költő édesen aludt, a «házi kisasszony», a pipával vakarta meg a fejét, ez volt az egyetlen akczió ebben a költségkimélés szempontjából regényesen félhomályos teremben. A «vak» hiába próbálkozott meg Szabó Anna, eredeti néven Schneider Fáni nótájával, leintették s egy szivarvéggel engesztelték ki a hiuságán esett sértést.

Egyszerre csöngetés hallatszik. Úgy tíz percz múlva, minek utána alaposan megromlott a villamos csöngő, végre beeresztenek egy távirókengyelfutót a ki a vén delinek átad egy irást. A senior kiváncsian pislog az irás felé s kedveskedve kérdi:

— No, jó hírt kaptál, agg majom?

— Jót, szivem kedvencz hizója.

— Hohoho, — kiáltja Beregi Rafael, az imádkozó németek kálvinista festője, a ki öt fillérért adja a szót.

— Hát bizony, testvérek, ezentúl pattogós bort iszunk, kiki dupla porczió krumplit kap ingyen s nem járunk többé lóvasuton, hanem saját külön omnibuszon. Ez már beszéd, hangzott mindenfelől, csak a katona rázta hitetlenül a fejét, ez egyszer cserben hagyta az elve, tamáskodott.

A pattogós bor nem ingerelte a t. társaságot, mióta Littke úr pezsgős palaczkjából eczetet ittak, az omnibuszra sem vágytak, mert szerették a tormás virslibe töltött lóhust s pazarlásnak

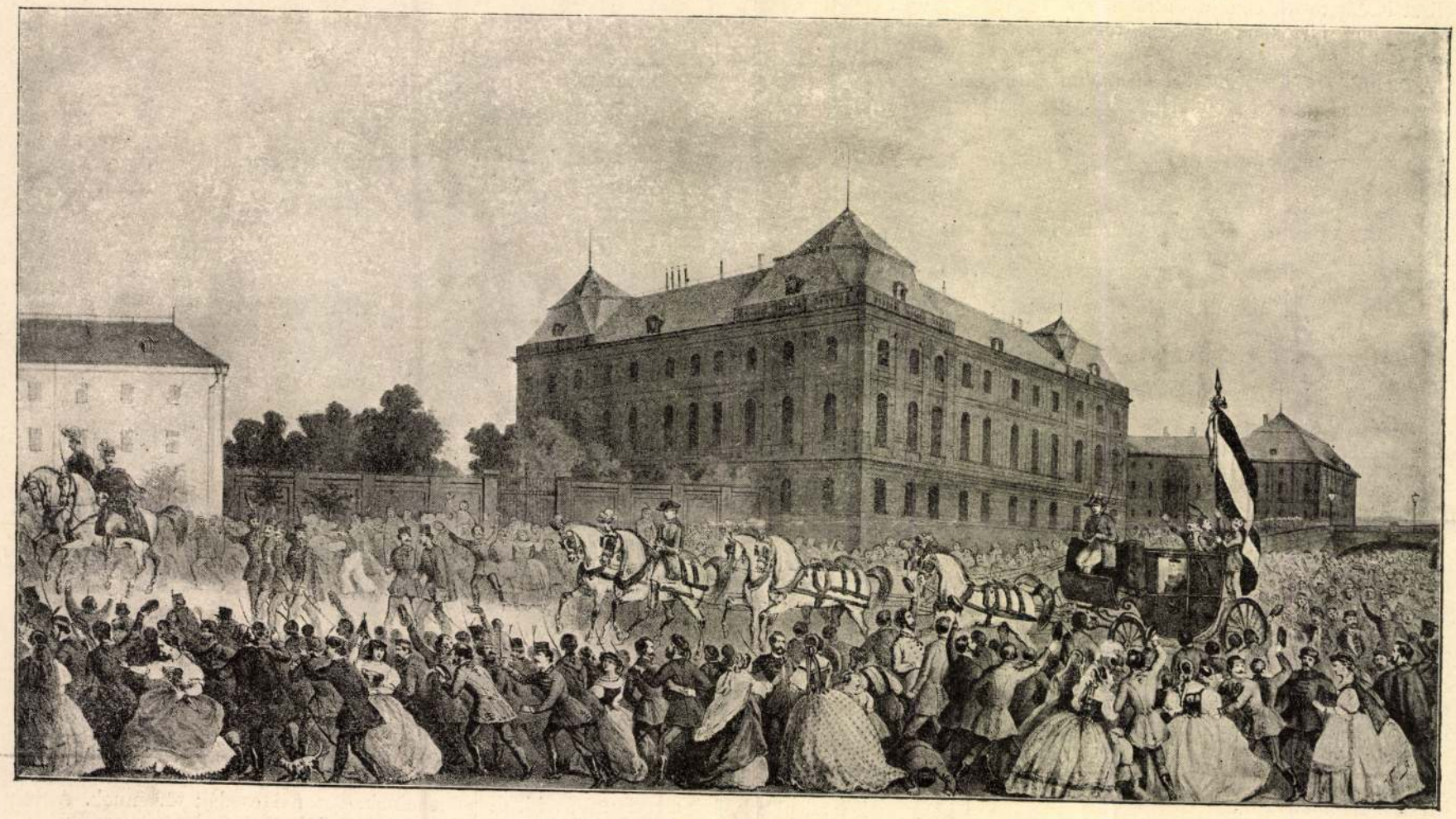

SZENT-ISTVÁN-NAPI KÖRMENET 1860-BAN. Egykorú kőrajz után.

Háry Gyula rajza.

SZENT ISTVÁN ÁLLKAPCZÁJA.

illetőleg a raguzai domonkos szerzetesektől vissazaszerzett Szent Jobb tiszteletére rendelt körmenettel kapcsolta össze. A királynő az ereklye őrző helyéül a budai várban a Szent Zsigmond prépostsághoz tartozó régi kápolna helyett, az ő rendelkezéséből emelt új, diszesebb kápolnát jelölte ki, melyet a várlakba telepített apáczáknak, az angol kisasszonyoknak adott át s egyúttal a Szent Jobbról is akként rendelkezett, hogy azt ők vegyék át a királyi vár Zsigmond-kápolnai plébánosával együtt és a Szent Jobbot örökre az angol kisasszonyok őrizzék.

A királynő a visszaszerzett Szent Jobbnak Bécsből Budára szállítását országos ünnepélylyel eszközlendőnek rendelte el, melynek részleteit mindenre kiterjedőleg ő maga határozta meg.

A Szent Jobb szállításával Bajzáth József püspököt, az udvari kanczellária tanácsosát, mint királyi biztost, s az átvételnél való közreműködéssel Grassalkovics Antal és Hadik János grófokat szintén mint királyi biztosokat bizta meg.

A harangzúgás közt, a legnagyobb ünnepélyességgel Budára hozott Szent Jobbot az angol kisasszonyok főnöknője, gróf Hohenfeld Katalin és mellette Scheiner János, az 1723. évi 96. törvényczikk értelmében az országban betegápolásra befogadott és a királynő által Pozsonyból 1770-ben Budára áttelepített vörös csillagos keresztesrend tagja, ki az angol kisasszonyok zárdájában a lelki igazgatói és a várlakban a lelkészi teendőket végezte, 1771 július 21-én vették át s az átvételről az okiratot kiállították. Az ereklyét tartalmazó szekrény egyik kulcsát a főnöknő, másikát pedig Scheiner vette őrizete alá.

Időközben a Szent Jobb őrizetében változás állott be, mert a királynő 1777-ben az angol kisasszonyokat Váczra és helyükbe Budára a várpalotába Nagy-Szombatból az egyetemet helyezte át, a melynek a Zsigmond-kápolnát is átadta és a Szent Jobbot is az ő őrizetére bízta, sőt 1780 márczius 25-én kiadott ünnepélyes alapító-oklevelében a Szent István királynak az egyetem templomában elhelyezett jobbját, mint szent zálogot, a dolog örök emlékezetére egyenesen az egyetemnek adományozta s a Szent Jobb őreivé az egyetemi templomnak és az egyetemmel válhatatlan kapcsolatban levő akadémiának igazgatóit tette, kiket e tisztükben az 1780. évi ünnepélyes diplomával is megerősített.

Azonban II. József alatt gyökeres változás állott be, részint azért, mert 1784-ben az egyetemet Pestre helyezte át, részint, mert ő a körmenetek tartását megszüntette s megszüntette 1785-ben a Szent-István-napi körmenetet is.

A budai várba még II. József visszahelyezte a vörös csillagos keresztes-rendet s ettől fogva ennek tagjai közül neveztetett ki a várlaki lelkész, kinek ekként a Szent Jobb is őrizete alá jutott, mikor évek multán a Szent Jobb régi tiszteletébe visszahelyeztetett.

S ez nagy lelkesedést keltett a nemzetben. Valamint hogy az újabb időkben is, minden nevezetesebb politikai változás alkalmával különös fénynyel, lelkesedéssel szokták az első szent király ünnepét megülni. Igy például az 1857-iki, 1860-iki István-napi körmenet egyszersmind a nemzeti lelkesedés nyilvánulásának fényes tanúságai voltak.

Az 1860. évi Szent Istvánnapi körmenet az ország főurainak, az egykori főrendi és követi táblák s megyei gyűlések nagy nevű férfiainak, a Szent István-társulat és egyéb egyesületek tagjainak, minden rendű és rangú buzgó híveknek és a nemzeti ünnepül tekintett körmeneten valláskülönbség nélkül megjelent hazafiaknak óriási részvéte mellett tartatott meg. Az «*Oh dicsőséges Szent Jobb kéz*» egyházi himnusz mellett ekkor először hangzott fel a várpalota falai között a «*Hazádnak rendülellenül*». Igy indult a tömeg a várpalota Zsigmond-kápolnájából a Mátyás templomba és az ünnepi szónoklat után vissza a várpalotába. Leirhatatlan volt a lelkesedés. Benedek táborszernagy, a helytartó, a két város községi képviselőire bizta a rend fenntartását, és mint lapunk akkori tudósítója irja, ők «a nagy közönség rendszeretetére hivatkozva, gát nélkül hagyták a megáradt folyót, melynek hullámai szinig tölték ugyan a medret, de a habok a partokon túl nem csapkodának».

A Szent Jobb visszahelyezése után újra a Szózat hangjai mellett indult meg a tömeg, hogy az egész országban közszeretettel s nagy népszerűséggel övezett *Scitovszky* primást, ki hat szürke által vont díszhintajában foglalt helyet, úri-utczai palotájába kisérje.

A lelkesedés oly nagy volt, hogy a fiatalság közül a jogászok zászlót ragadtak kezükbe, a díszhintó ülésére ugrottak, mások jobbról és balról sorfalat alkotva, vették körül a díszhintót s igy kisérték a primást palotájába, hol az összes közönség érzelmeit előtte nem csak a katholikusok tolmácsolták, hanem a protestánsok nevében is kifejezte azokat br. *Vay*.

Örömnap volt *Szent István ünnepe*, a melyen tartott lakomákon a gróf Károlyi és Andrássy családok s azok nevei szerepeltek, kiket a kiegyezési tárgyalások tettek a nemzet évkönyveiben halhatatlanokká. Hazafias beszédek a jövő reményeit fejezték ki, és éltették a primást, Bartakovits érseket, Deák Ferenczet.

Lapunkban István ünnepe alkalmából Pajor Antal énekelte:

Mit rejt a jövendő?
Azt nem tudja senki,
Noha a reménység
Szép nótáját zengi;
Reménység madarát.
Mennyek csalogányát
Halljuk most csattogni
Az egész hazán át . . .
«Hol vagy István király?»

Reményeink nem sejtett mértékben teljesültek.

De mintha e közben *István* királyról mégis megfeledkeztünk volna! Nincs temploma az első királynak az általa alapított ország fővárosában, nincs temploma a szent királynak, ki nemzetét a keresztény hitre vezette s Magyarországon a keresztény egyházat megalapította!

Szent Zsigmond kápolnájából a várbeli plebánia-templomba viszik István napján az ő Szent Jobbját, de nincs Istvánnak, vagy az ő Szent Jobbjának szentelt templom vagy kápolna.

Pedig alig szenved kétséget, hogy a Mátyás királytól épített torony után most úgynevezett Mátyás-templom, melyben a pogány Vatha és hivei fegyverétől 1046-ban martirságot szenvedett Gellért püspök tetemeit a keresztény magyarok örök nyugalomra helyezték, *Szent Istvánnak* köszönhette keletkezését. Újra építtette e templomot *IV. Béla*, majd bővítették és szépítették *Nagy Lajos* és *Zsigmond*. E templom volt Budán a király és az ország temploma.

Róbert Károlyt itt koronázta meg 1309-ben az esztergomi érsek. Itt tették holttestést is ravatalra, mielőtt Fehérvárott nyugalomra helyezték. *Zsigmond* alatt nagy ünnepségek szinhelye volt a templom is, midőn 1412-ben Zsigmond békebiróképen járt el a lengyelek, az osztrák herczegek, Velencze és a német lovagrend között. Mikor pedig *Komnen* görög császár meglátogatta Zsigmondot, a pápai követ vezetése alatt végzett úrnapi ünnepélyes körmenetben Zsigmond király mellett részt vett 1424-ben a görög császár is. A választófejedelemmé tett szász herczegnek Budán adta Zsigmond, mint német császár, azt a kardot, melyet Drezdában ma is őriznek s az ünnepély egy része bizonyára e templomban folyt le, mert mindenkor ide helyezték el a győzelmi jelvényeket, ide jártak hálaadó isteni tiszteletre s körmenetekre a királyok. Itt adott hálát a Mindenhatónak *Hunyadi* János a törökön kivivott győzelmeiért, s maga *Uládzló* hagyta meg, hogy Hunyadi annyi győzelmének jelvényei örök dicsőségül itt függjenek. Itt hirdette *Kapisztrán* a keresztes háborút a török ellen.

E templomban adott hálát *Hunyadi Mátyás* királylyá választatásáért, s itt tartotta esküvőjét Podjebrad Katalinnal. Itt függesztette fel ő is a győzedelmi zászlókat és egyéb hadi jelvényeket. Itt tartá második esküvőjét Beatrixszal. Itt volt a nagy király halála után 1490-ben kitéve a magyar korona. A mohácsi csata után a Habsburg királyok elseje, *Ferdinánd*, Budára bevonulásakor 1527-ben Szent István ünnepén e templomban adott hálát Istennek, mielőtt a királyi palotába vonult volna.

Midőn a török Budát 1541-ben elfoglalta, *Szulejman* a templomot mecsetté alakíttatta át.

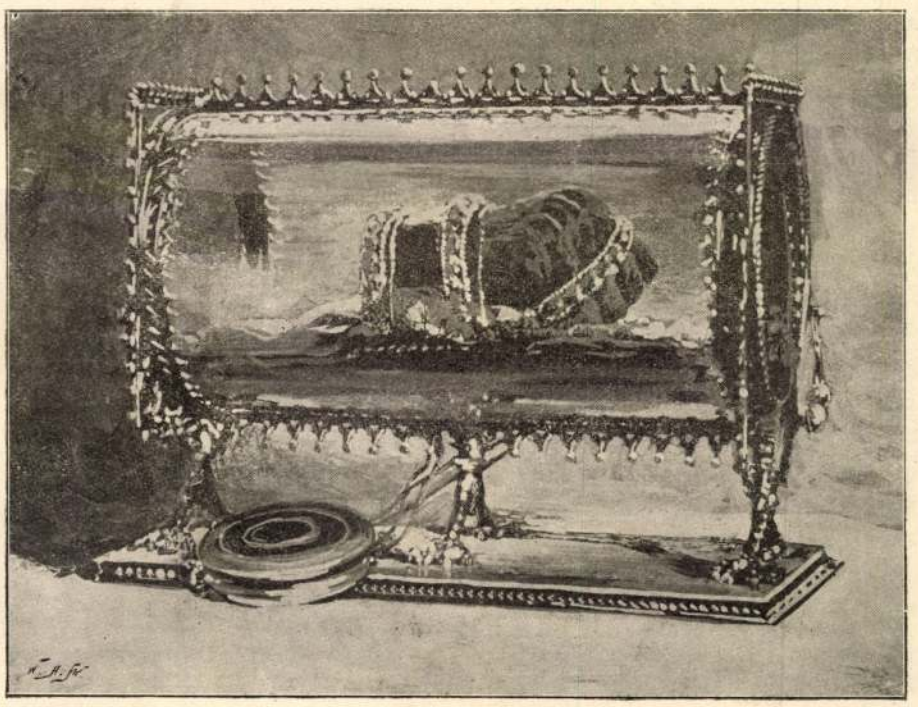

A SZENT JOBB. Szentkirályi Antal fényképe után.

34. SZÁM. 1897. BUDAPEST, AUGUSZTUS 22. 44. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek · VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt { egész évre **12** frt, félévre — **6** ·
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG { egész évre **8** frt, félévre — **4** ·
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK { egész évre **5.—**, félévre — **2.50**
Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÜNNEPÉRE.

Nagy-Boldogasszony és Szent István királyunk ünnepén, augusztus hó 15-én és 20-án, nemcsak a fővárosból, hanem az ország minden vidékéről seregesen jönnek fel Budavárába a katholikus magyarok, hogy ott a régi fényébe visszaállított plébánia-templomban, az ősi idők szép hagyományai szerint, szivükből buzgólkodhassanak.

Mindkét ünnep szoros kapcsolatban áll Szent István királylyal. Nagy-Boldogasszony ünnepén a katholikus egyház azon nap emlékezetét üli, melyen a Szent Szűz földi életét az örök élettel váltotta fel. De ez a nap az is, a melyen első királyunk a II. Szilveszter pápa által küldött koronával Esztergomban megkoronáztatott, és ez a nap az, melyen István 1038-ban, 60-dik évében, földi életét befejezte.

Az ő ünnepét azonban csak öt nappal később, augusztus 20-án ülik azért, mert dicső utódja, László király, ezen a napon emeltette föl István testét sírjából. De ezenkívül még szeptember hó 2-án is ünnepet ül az ő emlékezetére nemcsak Magyarország, hanem az egész kereszténység is. Lipót király ugyanis fogadalmat tett, hogy ha sikerül Budát a törököktől visszafoglalni, akkor azt a napot Szent István tiszteletére fogja szentelni. E fogadalom teljesítéséül XI. Incze pápa el is rendelte, hogy Budavára visszafoglalásának napján, szeptember 2-án, a magyarok első szent királyáról a keresztény anyaszentegyház az egész világon megemlékezzék.

István halála gyászba borította az országot. Az ifjak fájdalmuk jeléül gyászruhát öltve, három éven át nem tánczoltak és az országban minden nemű zene hallgatott. István Székes-Fehérvárott az általa emelt bazilikában fehér márványkoporsóban temettetett el. VII. Gergely pápa pedig 1083-ban a szentek sorába iktatta.

László király ez évben, az országnagyok jelenlétében felvétette nagy elődje testét. A test feloszlott ugyan, de jobb keze teljes épségben maradt, s pedig olyan állásban, — mint a XV. században élt temesvári Pelbárt mondja, — mintha alamizsnát adna. A *Szent Jobb*, melynek föltalálását a magyar katholikus egyház május 30-án üli meg, a Szent László által alapított szent-jobbi apátságban őríztetett, honnan azonban a tatárjáráskor IV. Béla a székesfehérvári bazilikába vitette. A XVI. században, a török hódoltság idejében azonban a Szent Jobb Raguzában helyeztetett biztonságba, honnan a dominikánus szerzetesektől Mária Terézia 1771-ben szerezte vissza.

Szent István napja Magyarországon eleitől fogva nemzeti ünnep volt.

II. András király egyik decretumában kijelentette, hogy ha csak nagy szükség vagy betegség nem gátolja, kötelességének tartja Székes-Fehérvár István napját megünnepelni. Újabb időben pedig I. Ferencz király rendelte el, hogy az első király ünnepe országos norma ünnep legyen s azt a protestánsok is megtartsák.

A megünneplésre azonban századokon át kedvezőtlen idők jártak.

Mária Terézia királynő volt az, a ki Szent István király napjának megülése végett gondoskodását e nemzeti ünnep megtartására is kiterjesztette, midőn azt a raguzai köztársaságtól,

SZENT ISTVÁN LEGYŐZI A POGÁNYSÁGOT.

Székely Bertalan falfestménye a budavári Mátyás-templom Szent-István-kápolnájában.

A közlött képek is eléggé bizonyítják, hogy mily érdekes lesz a most megjelenő nagy történeti mű s hogy annak becsét mennyire emeli a szövegben foglalt rendkivül nagy számu s a közönség előtt nagyobbára eddig teljesen ismeretlen kép.

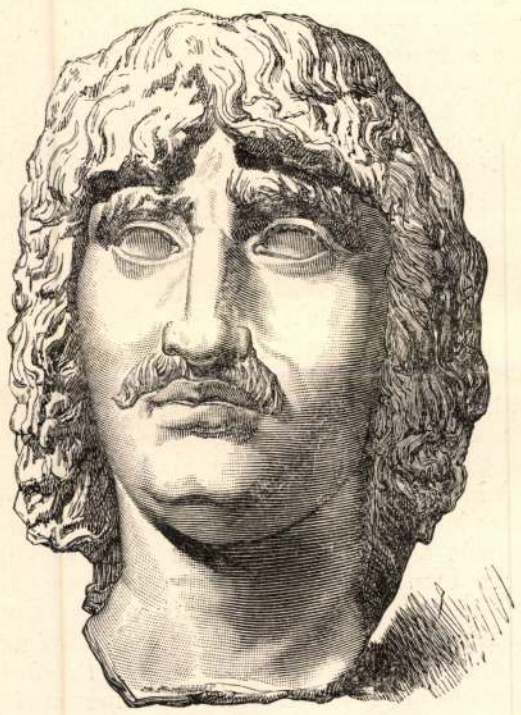

DECEBALUS DÁK KIRÁLY.

A NEMZETI SZINHÁZ UJDONSÁGAI.

«Bernardo Montilla». Irta Echegaray. — «A komédiások» («Cabotins»). Irta Pailleron.

III.

Echegaray ugyanazt teszi velünk «Bernardo Montillá»-jának végakkordjával, a mit Ibsen, midőn befejezésül elhagyatja Nórával a férjét. Mind a kettő kérdőjellel bocsát el bennünket. Csakugyan elhagyja-e Nóra a férjét és sikerül-e Montillának meggyógyítni a felesége lelkét, — teszszük fel a kérdést.

Nórával meglehetősen tisztában vagyok. Neki a gyerekei nélkül nem fog sikerülni az új élet; Montillának *sikerülhet* a kitűzött czél.

Nóra jellemét úgy állítja elénk Ibsen, mint a ki csügg a gyermekein s mint a ki első sorban otthonának él. Az ilyen asszony, mikor meggyőződik a férje önző lelkének sivársága felől, akkép számol le vele, hogy megutálja őt; de vigaszul a gyerekeit öleli magához és szenvedve tovább küzd. Más asszony más erkölcsi alappal és természeti hajlamokkal, hasonló körülmények közt otthagyja a házat; de Nóra az Ibsen által neki adott egyéniséggel, a gyerekei nélkül nem kezdhet új életet. Az vagy megőrül, vagy valami kétségbeesett tettre ragadtatja magát.

Az Ibsen által Nórának juttatott rideg véggel szemben a spanyol költő álma nem látszik egészen az álmok országába valónak, sőt ha a kérdést szorosan a költő szavaihoz alkalmazkodva teszem föl: a beteg állapota nem reménytelen.

Montilla a felesége lelkének meggyógyítását tűzi ki czélul. Az neki sikerülhet. Életveszélyes műtétről nincsen szó. A beteg kiállotta azt, mielőtt gyógyító munkájába kezdett az orvosa. Inéz a hevenybajon túl van, s betegsége tulajdonkép csak üdülési folyamat. Az akut baj meggyógyítására Montilla még boszumunkája közben adta meg a császárvágást és pedig nem azzal, hogy mellbe szúrta Ricardót, hanem hogy nyilvánvalóvá tette a felesége előtt, hogy Ricardo csakis vágyai kielégítésére használta őt eszközül. Montilla még a párbaj előtt elérte azt, hogy a felesége elfordul a kedvesétől, s a párbaj folyama alatt már szükségszerüleg úgy áll a dolog, hogy Inéz nem a feleségét imádó Ricardóért, hanem a becsületét védő Montilláért remeg; a párbaj után pedig úgy, hogy Montilla eljárásának nemessége, becsülés czimén belopódzik a felesége szivébe.

Ez a belopódzás úgyszólva biztosra vehető, mert Inéz nem az a tévedő, a kit tévedése tovább visz a lejtőn. Az ő bukásában sok a rokonszenves vonás. Nem a szenvedélye, hanem a szive révén esik el; és mert ebben a szive a rugó, a rosszra termettek lelki vonásától elütően, nem menekül a tagadáshoz, hanem a viszontszerelem emelő érzetében nyugodtan ismeri be a férje előtt, hogy szereti Ricardót. Hisz ez a síma szavú lovag első szerelme neki. A férjéhez vagyonért kényszerítették olyan korban, a mikor fejlő szive veréséről úgyszólva számot se tudott még adni magának, s egyszerre csak útjába vetődik az a könnyü vér, a ki őt természetesen játszva ejti el.

Az Inéz lelkületéhez hasonlók csalódásai alkotják a vezeklőt. Inézből az lesz. A megrázó leczke hatása alatt a maga valójában látja a könnyüd repkedőt, a ki megtagadja őt; s látja a szívnek emberét, a ki sujtva is engesztelően fölemel. Az ellentét kirívó. Inézre kétszeresen az, a kit megrázkódott lelke ösztönszerűleg viszi az erős kar védőszárnya alá. Ez az asszony ott enyhet fog találni biztosan és semmi kétség, hogy a becsülést nála idővel a szív rajongó érzése is fogja követni. Csakhogy ép ott kezdődik a bökkenő, mert ott fog kiderülni, hogy tévedés van a személyben, hogy itt nem Inéz, hanem a kezelő orvos a főbeteg.

Igen, igen, Don Bernardo, ennél a pontnál Ön betegebbé lesz, mint a milyen a pacziense volt, mikor kezelése alá vette őt. Csodálatos módon ép annál a pontnál, a mely az Ön czélhozjutását jelenti. Ön ekkép indult útjára: «Én szeretem megtévedt feleségemet, kigyógyítom, és — nem törődve világgal — magamba szerettetem őt.» Nos, a gyógykezelés sikerült. Inéz szereti önt. De vajjon jól fog-e kiütni önre nézve az, a mit kiindulásul hangoztatott? Az, hogy tettei bírójául csakis önmagát ismeri el. Én attól tartok, hogy a mások szava önre nézve kisebb bökkenő, mint ép az az önbiráskodás, a melyre megnyugvását építi.

Nem akarom részletezni, mikép járt el Ön emberbaráti művében, de hozzávetőleg elképzelem a módozatot. Inéz idegbeteg lett, melankholiába esett; Ön gyöngédséggel vette körül, utazni vitte őt; jártak a Pyrenék illatos fái alatt és szították a biscayai öböl üdítő áramát. Az Ön derék lelkére még erősebben hatott a beteg asszony. A búsuló nőnek nemes szivekre nagy hatása van. Mert Inéz mélységesen búsult — és pedig Önért. Az Önnek okozott fájdalom sebe kínozta a lelkét. Ön tartózkodólag bánt vele, mint kinek a legitim jog semmi czím a mi meg az asszony érdeklődésének fölkeltésére óriási táp. Szóval ilyenféle módon jutottak el oda, hogy Ön egyszer csak leolvassa Inéz néma ajkáról a szerelmet s ezen a nyomon aztán — egy vagy két évi gyógykezelés után — férj és feleség lesznek ismét. Ebben nincs semmi rendkívüli. A nő elhagyja férjét és mással esküszik, aztán elhagyja azt és ismét az első férjnek esküszik. Ez ma nem ritkaság és eléggé tűrhető conventionalis eredményeket is mutat föl.

De ezt csak mellékesen érintem. Az Ön jelleme, Don Bernardo, feltétlen tiszteletet parancsol s a mi magamat illet, az Ön eljárását rokonszenvem egész melegével kisérem; de épen ezen oknál fogva nagy aggodalommal nézek jövője elé. Az szomorú kép. Addig, a míg Ön gyógykezel, az emberbarát munkája enyhíti az Ön saját szive kínját; de a sors gúnyjára, ép e jóságos munka bevégeztével kezdődik az Ön harcza. Az a harcz, a melyet önmaga folytat önmaga ellen. Mennyi szótlan, néma időt fognak eltölteni együtt! Ön és Inéz. Nélkülöznek egy nagyon erős összekötő kapcsot. Nem minden gondolatukat cserélhetik ki egymással. Önt marni fogja valami, Inézt meg az ön gyötrelme közel viszi a kedélybajba visszaeséshez. Szóval jövőjük: örök harcz s ebből Don Bernardo, az Öné a sulyosabb. De Önben jellem, vasakarat és erő lakik.

Én ismertem egy francziát, a ki hasonló körülmények között hasonló módon járt el, s küzdelmes élettel megvívta a harczát. Ön is küzdeni fog és nem áll a kor kétségbeesői közé. Aztán meg hol is van itt az életben zavartalan összhang! Mindenütt vivódás, harcz és összeütközés. Önnek ezernyi társa van, azzal a különbséggel, hogy azoknak a drámái nem a nyilvánosság előtt folynak le s hogy azok conventionalis kényszerkörülmények nyomása alatt mint tűrők cselekesznek. Ön ebben mint nyilt küzdő magasan fölöttük áll.

Hogy a saját lelke egyensulyának helyreállítása sikerül-e Önnek, abban már nem vagyok annyira vérmesen reménykedő, mint a menynyire biztosra veszem, hogy Inéz az Ön nemes jelleme révén szive egész melegével az öné lesz; de azt meg aztán teljesen értem, hogy a költő Önre gondolt, midőn egyszer ábrándokba merülve megirta ezt a kibékítés szellemétől áthatott álomjelenést.

Echegaray Bernardo Montillája mint olvasmány is nagyon élvezetes; és hogy hozzájutottunk, köszönet illeti a fordítót: Patthy Károlyt, a ki igen szép munkát végezett. Zengzetes, gördülékeny nyelvezete oly vonzó, mintha csak eredeti magyar művet olvasna az ember. De az előadás is föltétlen dicséretet érdemel. A Nemzeti Színház művészei összhangzó egészet adnak ebben a darabban és itt legelőször Szacsvayt kell kiemelni, a ki nagy gonddal dolgozta ki Montilla rokonszenves szerepét. Hangja, mozgása egyénisége egészen megfelel, s valóban méltán jutalmazza őt a taps. Hegyessy Mari szép szenvedő Inéz, s nincs mit csodálkozni azon, hogy Montilla, görcsösen simul hozzá. Ricardót Császár adta, szerepe jellegével egyező elegans könnyüdséggel; az ő feleségének, Luisának szerepe pedig Márkus Emilia kezében volt. Szerintem az övé a legnehezebb feladat, mert míg Montilla, Inéz és Ricardo életből vett alakok, Luisa költői ábrándnál nem egyéb. Echegaray őt is az engesztelés szelleméül állítja oda, de míg Montilla hús és vér, Inéz a szó legszorosabb értelmében égi angyal. Szeret, szeret és minden vérlázító dolgok daczára is mindig csak legitim szeret. Megtudja, hogy a férje egy házikóban Inézzel édeleg s hogy lecsapni készül rájuk Bernardo: s ő nem a bosszú érzetének természetes kárörömével nézi a dolgot, hanem rohan — a férje megmentésére — megelőzni a boszuló kezet s mindvégig mint kibékítő angyal viselkedik. Luisa a dráma egyetlen alakja, a kiben nincsen semmi emberi gyarlóság. Márkus Emilia egy bájos szőke, szelid simulékony teremtést adott s különösen szerepe első részében lekötő volt.

—*ée.*—

FRIVALDSZKY JÁNOS.

1822—1895.

Frivaldszky János, a nemzeti múzeum igazgató őre és aligazgatója, a tudományos akadémia tagja meghalt márcz. 29-ikén, 73 éves korában, három heti betegség után. A tudományos körök egyik munkás, rokonszenves alakja volt, a múzeumnak pedig több mint négy évtized óta lelkiismeretes tisztviselője. A természettudományi osztály élén állt s ő maga kiválón a rovar világ leirásával és vizsgálásával foglalkozott. Trencsénmegyében, Rajeczen született 1822-ben. Mérnöki pályára készült, a diplomát is megnyerte, de a természettudományok iránti élénk vonzódásából 1852-ben szivesen elfogadta, a múzeumnál kinálkozott segédőri állást s megkezdte tudományos működését. A Balkán-félszigetet kétszer is beutazta, a mely alkalmakkor gazdag anyagot gyüjtött. A tud. akadémia 1865. levelező, 1873. rendes tagjává választotta, ezenkivül számos külföldi tudományos testület is tagjai sorába emelte. Számos kisebb-nagyobb dolgozata je-

FRIVALDSZKY JÁNOS.

BENCZÚR GYULA RAJZA A «MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETÉ»-NEK VASZARY KOLOS HERCZEGPRIMÁS ÁLTAL ÍRT BEVEZETÉSÉHEZ.

KÉPEK MAGYARORSZÁG LEGRÉGIBB KORÁBÓL.

A magyar történetírás az utolsó félszázad alatt emelkedett igazán az oknyomozó tudomány rangjára. De a mily lassan haladt a krónika szellemétől a mostani értelemben vett tudomány határáig: épen oly gyors lépéseket tett a tudomány keretében való tökéletesedés felé. Ujabban nemcsak maga a történetírás fejlődött szellemre és formára, a felfogás mélységére s a gyűjtött anyag terjedelmére nézve egyaránt: hanem a történelemnek úgy nevezett segédtudományai is kiléptek a kiskorúság köréből, különösen a régiség-tudomány, a mely hova-tovább önállóvá izmosul, hogy azokról az időkről is tudósítsa az emberiséget, a hová a történetírás fáklyája eddig be nem világított. Nem szólunk a többi segédtudományokról (az oklevéltan, pecsét-, czímertan, stb.), a melyek szorosabb kapcsolatban vannak a történelemmel annyira, hogy eredményeiket mindenestül annak a szolgálatába bocsátják. A régiség- és történettudomány főkép mostanában egyesül egy közös czélra, midőn íróink a nemzet megtelepedésének ezredik évfordulója alkalmából nemcsak őseinknek viselt dolgairól kívánnak hiven beszámolni, hanem Magyarországnak azon lakosairól is, a kik hazánk földét időről-időre elfoglalták, mielőtt a magyarok ide bevándoroltak volna.

A magyar régiség- és történettudomány legkiválóbb művelőit egyesítette *Szilágyi* Sándor a már olvasóink előtt is ismeretes nagy mű létesítésére, a melyet az *Athenaeum-társulat* tesz közzé tiz kötetben. Az első kötet immár a közönség kezében, van, s fele részében hazánknak a honfoglalás előtti, fele részében pedig a honfoglalás korabeli s a nemzet megszilárdulásának történetét tárja elénk egészen Szent István haláláig. A tudós irók tollához segítségül szegődik festőművészeink ecsete is; a tudósok kutatásának eredményeihez a szemléltető eszközök, az illusztrácziók egész gazdag csoportja járul, hogy irásban és képben egyformán feltámaszszák a múltat halottaiból.

Úgy hiszszük, olvasóink előtt nem érdektelen néhányat bemutatnunk az illusztrácziók ama gazdag csoportjából, a mely ez első kötetet diszíti. Előbb a honfoglalás előtti kor történetéhez, aztán a magyar nemzet legrégibb korához adott illusztrácziók közül sorolunk fel néhányat.

A kötet bevezetése előtt, a melyet *Vaszary* Kolos bíbornok-érsek irt, *Benczúr* Gyula képe látható: a korona, kard és kettős kereszt jelképes csoportositásban, mely a magyar nemzet életének mintegy eszményi kifejezése. Ezután a hazánk területén élt népek történetét feltüntető rajzokat szemlélhetjük. *Decebalus* hires dák király arczképe, a British-muzeumban őrzött eredeti után, különösen figyelemre méltó. Decebalus nagy erőfeszítéseket tett, hogy birodalmát a római legiók fegyverei ellen biztosítsa, de hiába: a második század elején már *Traianus* császár volt a győző, a ki először épittetett hidat az Al-Dunán s kinek emlékét Rómában egy oszlop örökitette meg.

A jazygok harczias népe, mely annyi sok bajt okozott a rómaiaknak és többi szomszédainak, a Duna-Tisza közét lakták s különösen feltüntek az által, hogy nem csak maguk, hanem lovaik is pikkelyes pánczélba voltak burkolva, mint ez a jazig lovasokat ábrázoló képen látható. Ezen kép szintén az említett Tajanus-oszlopról van másolva, valamint ama másik is, mely gyalog jazig harczosokat ábrázol.

A nagy történeti mű még meg nem jelent II-ik kötetéből bemutatjuk Székely Bertalannak a pécsi székesegyházban levő falfestményei közül egyiknek másolatát, mely azt ábrázolja, a mint Szent László királyunk Horvátország meghódítására átkel a Dráván.

LÁSZLÓ KIRÁLY HORVÁTORSZÁG MEGHÓDÍTÁSA VÉGETT ÁTKEL A DRÁVÁN.

Székely Bertalan falfestménye a pécsi székesegyházban.

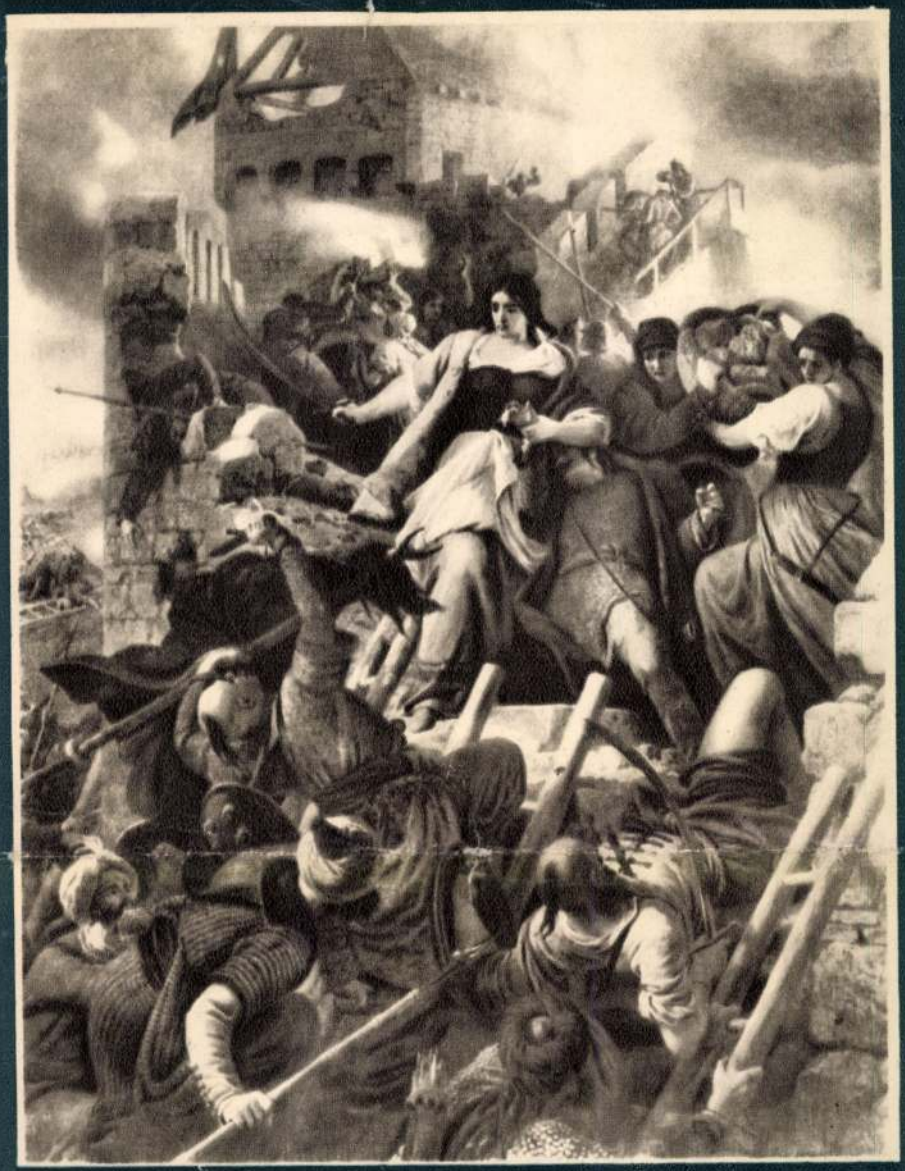

SZÉKELY BERTALAN
KIÁLLÍTÁS
MŰCSARNOK

HŐSÖK-TERE

1955. AUGUSZTUS 20-OKTÓBER 9.

NYITVA: HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL 10-20 ÓRÁIG. BELÉPŐDIJ: 1: Ft.
TELEFON: MŰCSARNOK 228-402. ORSZ. SZÉPMŰV. MÚZEUM 429-759

Felelős Kiadó: Várár Gyuláné 18 123 Egyetemi Nyomda mélynyomása, Budapest Felelős Vezető: Jank

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KISKÖNYVTÁR

MAKSAY LÁSZLÓ

SZÉKELY BERTALAN

MŰVELT NÉP KÖNYVKIADÓ

MAKSAY LÁSZLÓ

SZÉKELY BERTALAN

MŰVELT NÉP KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1953

A Magyar Képzőművészek
és Iparművészek Szövetsége
Népszerűsítő Bizottsága megbízásából szerkesztette a
NÉPMŰVÉSZETI INTÉZET

Felelős kiadó: Lukács Ernőné
Felelős szerkesztő: Fischer Ernő
Műszaki felelős: Löblin Imre

Megjelent 1500 példányban 1 ív terjedelemben
a MNOSZ 5601—50A és 5602—50A szabványok szerint

Budapesti Szikra Nyomda V., Honvéd-u. 10.
Felelős vezető: Lengyel Lajos igazgató.

A kiegyezés korának egyik legjelentősebb festőegyénisége, *Székely Bertalan*, főleg történelmi tárgyú festményei révén vált közismertté, de a festészet egyéb, csaknem valamennyi ágában is maradandót alkotott. Kimagasló helyet foglal el nemzeti festészetünk történetében. A múlt század második felében s a századfordulón is művészeink nagy része külföldi példákat követett, illetve idegen művészetet ültetett át magyar földbe. Székely Bertalan *Madarászszal, Munkácsyval* együtt azok közé a kevesek közé tartozik, akiket a *nemzeti festő* megtisztelő névvel illethetünk. *Révai* elvtárs írókongresszusi meghatározásával élve „a nemzeti jelleget az adhatja meg, ha mi magyar valóságunkat teljes mélységében, teljes gazdagságában ábrázoljuk". Székely Bertalan a magyar valóságot, a százados magyar sors szomorú mélységeit tárta fel, s mindezt olyan korban tette, amikor a feudálkapitalista Magyarország nem törődött a nemzeti hagyományokkal, s még kevésbbé a parasztság és a munkásosztály érdekeivel.

A bécsi udvarral kiegyezett és a milleniumi képzelt dicsőség bűvkörében élő, önelégült feudálkapitalista magyar uralkodó körök részéről Székely Bertalan nem részesült abban az elismerésben, amelyet tehetsége megérdemelt volna. Nem utolsó sorban éppen azért, mert igazi hivatástudata volt: mint művész korának szíve, szeme, hangja kívánt lenni, időszerűt akart alkotni. Aki pedig „igazán mélyen megragadja, ábrázolja, fejlődésében mutatja meg az időszerűt, rendszerint maradandót is alkot". Székely Bertalan maradandót alkotott. A népi Magyarország kiteljesedése idején népi demokráciánk letörleszti az adósságot nagy fia iránt és Székely Bertalant a magyar haladó hagyományok egyik kimagasló képviselőjeként tiszteli.

Székely Bertalan művészetének eszmeiségét népi demokráciánk annál inkább értékeli, hiszen megfelel annak a követelménynek, amelyet *Zsdanov* így fogalmazott meg: „a művészek hivatása, hogy új eszmékkel gazdagítsák, előrevigyék a népet." Székely Bertalan a művészetnek eszmei hivatást tulajdonított. A művészet eszmei hivatásának vallásában összetalálkozott népi demokráciánk művészete Székely Bertalan törekvéseivel.

Természetesen a társadalom, amelyben Székely Bertalan élt, egészen más volt, mint a mostani, így mások voltak az eszmék is, amelyeket Székely Bertalan nagyszerű alkotó készsége megjelenített. Székely Bertalannak önmagának kellett felismernie a követendő eszméket és súlyos küzdelmet kellett folytatnia a művészet eszmei hivatásának elismertetéséért is; mindez növeli érdemét és dicsőségét.

Székely Bertalan (1835—1910) a szabadságharc leverése utáni elnyomatás, a Bach-korszak légkörében nőtt fel. Gyerekember volt még, amikor a kolozsvári kollégiumban sorra fegyvert fogtak idősebb társai, hogy kivegyék részüket a szabadságharcból. Tizennégy éves volt, amikor a világosi fegyverletétel drámáját élte át a magyarság. Atyját az osztrák csendőrök majdnem kivégezték. Bujdosó rokonoktól kapott híreket. „Lemondás, csupa reménytelenség ült a magyar portákra: íme, ilyen fajta impressziók torlódtak Székely Bertalan gyermeklelkébe. Ezek a meglepő változások, harcias képek és lázas hangulatok átformálták a lelkét, és fundamentomai lettek későbbre is; mindez kulcsot ad hozzá, miért lett Székely Bertalan történelmi festő." (Dömötör)

Sok magyar tehetség végleg elnémult, a magyarság legjobbjai csak lassan tudtak magukhoz térni a nagy tragédia után. Nyiltan nem lehetett beszélni; az elnyomatás éveiben a költők és a festők is csak allegóriákban példálózhattak a szabadságról. *Vajda, Arany* módjára, Székely Bertalan is *a magyar múlt nagy történelmi eseményeinek, hőseinek bemutatásával igyekezett a nemzeti öntudatot élesztení és ébren tartani.* E korban is az a szép feladat várt a költőkre és festőkre, hogy a nemzet öntudatának harcosai, élesztői legyenek; a csüggedésből kellett magához téríteni a magyarságot. Az irodalom járt ebben elől. A forradalmi eszmék a képzőművészetben nehezebben érvényesültek, mint az irodalomban. (Reformkor idején *Markó, Barabás, Ferenczy* István művészetében nem szólalt meg társadalomkritikai hang.) „A nemzeti felszabadulás és a polgári forradalom eszméi főleg az elszegényedett nemességre és városi polgárságra támaszkodnak (az ipari munkásság rétege a Bach-korszakban még vékony), viszont megbízásokat a művészek mindenekelőtt az arisztokráciától kaptak. Először a szabadságharc leverése utáni években jelentkezik képzőművészetünkben olyan eszmei tartalom, olyan történelmi festészet, amelyben mindenekelőtt a nemzeti elnyomás ellen irányuló hangulat romantikája érvényesül (Madarász, Székely Bertalan)" — írja Ék Sándor a múlt század magyar nemzeti festészetéről.

A „virrasztó" költők mellett a magyar történelmi festők is élesztették a tüzet, tartották a lelket a magyarságban. Valóban

a lélek mérnökei voltak. A magyar történelmi festészet kora tehát a nemzeti öntudat újraébredésének kora.

1848 után a magyar szabadságvágyak kifejezése nehezebb volt, mint a reformkorban. Veszélyes volt szembeszállni az osztrák önkényuralommal. A művészek részéről ez szilárd elhatározást, erős kiállást követelt. Székely Bertalannál ez a művészi öntudat megvolt. Ez sugárzik huszonöt éves korában festett önarcképéről is. Figyelő szem, monumentális egyszerűség és lélektani erő jelenik meg a képen. Dacos kiállást, szembeszállást, szilárd akaratot mutat ez a nagyvonalúan, tömör egyszerűséggel megfestett kép.

Székely Bertalan életében sok küzdelem volt. Erdélyi nemesi családban született Kolozsvárott. Fiatal korában mérnöknek készült, de a bécsi Képzőművészeti Akadémián kötött ki. Geiger és Rahl tanítványaként kezdte pályafutását. Öt év mulva visszatérve Erdélybe rajzórákat ad, képmásokat fest, sőt cégtáblákat is, hogy pénzt szerezhessen tanulmányai továbbfolytatására. Münchenbe kerülve *Piloty* iskolájának tanítványa lett. Piloty a többnyire feudálkapitalista hatalmat dicsőítő, színpadiasan megkomponált, részleteiben nem mindig hitelesen, de nagy anyagszerűséggel megfestett történelmi képek nagymestere volt. Legtöbb századvégi magyar festőnk az ő tanítványaként kezdte működését, Wagner, Liezen-Mayer, Benczur, Kelety, Szinyei, Feszty, Karlovszky, Hollósy. Székely Bertalan itt, Münchenben jóbarátja volt Lenbachnak, Makartnak és Meréesnak is. Marées művészete történelmi eszméket nem jelenített meg, Makart pedig a bécsi udvar fenntartásnélküli dicsőítőjévé vált. Székely Bertalan egyik barátjának sem lett utánzója. Önarcképe után még abban az évben (1860) megfestette *II. Lajos holttestének megtalálása* című képét, amely már festészete majdnem minden későbbi erényét magában hordozza. Olyan témát választott, amely Mohácsról szólt, de mindenki a 49-es tragédiára gondolt. Az allegória nyelvén beszélt. A mohácsi vész katasztrófáját idézi fel a kép. Az egész életében gyenge, tehetetlen királyt gyászoló főurak veszik körül. „A holttest körül sorakozó hívek tiszteletteljes magatartásából érezzük, hogy itt egy király tragédiája játszódott le, de a természet elhagyatottsága és az emberek mély gyásza többet is sejtet: azt, hogy a király személyes sorsa a nemzet katasztrófáját jelképezi." Székely Bertalan kitűnően éreztette festményén a magyarság katasztrófájának nyomasztó hangulatát. Bágyadt őszi napsugár hatja át a képet, szembetűnik, hogy mennyire egységes alaphang vonul végig rajta: a tárgy szomorúsága, a táj kietlensége, az alakok csöndes megindultsága, az ég ólomszürkesége. Hideg színek egymást

támogatva, egymásba olvadva elégikus, de egyszersmind ünnepélyes képet adnak. A kompozíció megvilágítása is más, mint amilyet Piloty használt; nem irányított műtermi fény, hanem plein-air-szerű szórt fény. A festmény rajza részletes. A páncélos harcos páncélingének egyes szemeit is meg lehet számolni. Érezni lehet, hogy Székely festményének minden egyes részlete hosszú töprengés, kísérletezés eredménye. A tragédia utáni felocsúdás hangján számol be Székely Bertalan nemzeti életünk e szomorú eseményéről; festménye — mint Genthon írja — „nem a drámaiasság, hanem az elégia panaszos hangulatában öltött testet".

A fiatal művész egy évvel később, 61-ben készített *Dobozy és hitvese* című képe már sokkal drámaibb. Fejlettebbnek mutatkozik Székely Bertalan témaválasztó képessége is. (Feltehető, hogy hatott rá *Delacroix* is.) Mint maga írta, *„a cselekvés legtermékenyebb pillanatát" igyekezett kiválasztani.* Azt a pillanatot ábrázolja, amint az üldözött magyar hős feleségét és önmagát is leszúrja, nehogy a törökök foglyai legyenek. A török pusztítás, hitvesi hűség, hazaszeretet, egyben hősi önfeláldozás példáját tárja elénk ez a festmény.

Dobozyval egyidőben Székely Bertalan tanára, Piloty „Nero, amint az égő Rómát nézi" című festményén dolgozott. A mester festménye hűvös adattár, Székelyé átérzett: a 49 utáni magyar sors tragédiájának hangja csendül ki belőle. Piloty festménye csupa látványosság, tobzódó szín, cicoma. Dobozy egyszerű, de monumentális. A tárgyhoz méltatlan a felesleges cicoma. Alakjai hatalmasra nőnek, magasan a horizont fölé, szoborszerű tömbjük szerves, egyik alak sem képzelhető el a másik nélkül. Piloty alakjait cserélgetni lehetne. Nincs rokonvonás mester és tanítvány alakításmódja között. Székely Bertalan kompozíciója is jobb. Az események pergését is éreztetni tudta. Mintegy a dráma 4 felvonását vetíti elénk a távoli, égő vár, az üldöző lovasok, az összeroskadt ló s a tovább már menekülni nem tudó hős pár alakja. A huszonhat éves művész rengeteg tanulmányt, rajz- és színvázlatot készített ehhez a festményéhez is.

A festménynek nagy hatása volt, a széles néprétegek érzésvilágát elégítette ki. Bizonyítja ezt az is, hogy közadakozásból a Székesfehérvári Nőegylet vásárolta meg a Nemzeti Múzeum számára.

Székely Bertalant sikerei után pártfogói 62-ben hazahívták Münchenből. Itthon több arcképet festett, majd egy év mulva a müncheni National Museum számára festett *VII. Károly császár menekülése* című képére 1 000 forintos díjat kapott, amelylyel Hollandiában és Párizsban folytatott művészi tanulmányo-

kat. Kisebb munkák után 1866-ban festette a *Mohácsi ütközet*-et (Szépművészeti Múzeum). Ezt a szomorú témát *Than* Mór is megfestette, mint ahogy II. Lajos halálát még előbb *Orlai*. A korhangulat lecsapódása ez. A magyar reménytelenség pusztába kiáltó szavai ezek a képek, akár csak *Vörösmarty, Vajda* ilyenirányú versei. Székely Bertalan a *Mohácsi ütközet* című képén tudatosan választotta meg a tragikus esemény kifejezésére legalkalmasabb motívumokat. Azt akarta megfesteni, hogy mi volt Mohács. Nem a csata volt a fontos, hanem az, hogy mi volt a csatavesztés következménye. A nemzet ügyének rettentő vereségét kellett kifejezésre juttatni. A csatából elégségesnek tartott megfesteni annyit, amennyit a jelentőség megértéséhez szükségesnek tartott. A képen hátul még folyik a csata, de már látjuk veszni a magyarok ügyét. Sokan már a sárban hevernek. Az elől iszapba, patakba süllyedt lovasok, halottak megértetik, hogy a magyar függetlenség ügye elveszett.

A magyar szabadságvágy szólal meg Székely Bertalan a kiegyezés évében festett *Egri nők* című képén is. Dobó vezetésével az asszonyok a férfiakkal vállvetve vesznek részt a város védelmében. Az addigi csataképek általában a feudális urak dicséretét szolgálták. Ez nem. Székely Bertalan képén a férfiakkal a *nők is együtt harcolnak*, katonák és polgárok egyformán kiveszik részüket a város védelméből. Népi hősöket látunk rajta. Újtípusú csatakép ez, hasonló ahhoz, melyről Brodszkij így ír: „A szovjet művészetben a csatakép szorosan összefonódik a népéletkép festészettel, minthogy a szovjet nép és a Párt történetét nem lehet elválasztani a szovjet hadseregtől". („A népi háború harcosainak és hőseinek mélyreható jellemzésére törekedve, megszületik a heroikus portré új típusa, mely egészen közel áll az ábrázolt események szereplőit lélektanilag mélyrehatóan jellemző csataképhez.")

Székely Bertalan sok előtanulmányt készített ehhez a festményéhez is. Minden egyes részletét mérlegelte a reálisabb hatás, az eszme művészibb kifejezése érdekében.

Kimagasló sikere volt a képnek. Az egri nők megvásárolták és a Nemzeti Múzeumnak ajándékozták. A történelemkönyvek reprodukciói révén úgy él ez a kép a magyar köztudatban, mint a magyar szabadságvágy egyik legszebb megtestesítője. Egyike azoknak a képeknek, amelyek valóban társadalmi erővé tudtak válni. Székely Bertalan azt a legszebb jutalmat vallhatja magáénak, hogy alkotásával társadalomátalakító hatást tudott elérni: ő is élesztette a magyar öntudatot, harcos elszántságot, leket öntött a magyarságba az elnyomatás idején.

Jött azonban a *kiegyezés*, amely kötelező derűt írt elő a művészeknek. Egyre kevesebb teret adott az osztrák-ellenes, rebellis hangulatnak. Benczur ugyan 68-ban még megfestette *II. Rákóczi Ferenc elfogatása*, és hét évvel később Székely: *Thököly menekülése* című művét, de általában egyre kevésbbé érvényesül az elnyomatás ellen irányuló törekvés a művészetben. „Ez a lázadó hangulat a kiegyezéssel valamint a polgárság fokozódó megerősödésével lassan el is tűnik". Ezután az egész korszakra jellemző nyugati orientáció következik, az öncélú művészet kultusza, amely kerüli a képzőművészetben a politikai eszmék kifejezését.

A solferinoi vereség után az abszolitizmus gyengült. Ferenc József 60-ban elbocsátotta Bach Sándort. Visszaállították a kancelláriát és több 48-as törvényt. A végső lökést azután a porosz győzelem adta meg. Deák, miután úgy látta, hogy egyedül nem tudja a magyarság legyőzni Ausztriát, létrehozta a 67-es kiegyezést. Független magyar kormány alakult, élén Andrássy Gyulával. Megkoronázták a császárt, aki most már magyar király is lett. Fel kellett tehát hagyni az udvarellenes hanggal. A magyar szabadságtörekvésekről nem illett és nem is volt szabad beszélni.

Székely Bertalan bizonyára nem volt Deák-párti. Kénytelen volt azonban ő is vázlatokat készíteni a koronázásról. (Koronázás, Eskü, Kardvágás, Aranysarkantyús vitézek avatása.) E vázlatokban azonban nem a király személyét, hanem inkább a tér és a fény játékát, a tömegek hullámzását tette uralkodó elemmé. *Nem vált hatalomdicsőítővé, mint Benczur;* kritikai realista azonban nem lehetett, hiszen a kiegyezés légkörében társadalmi kérdéseket nem igen lehetett érinteni, mert az akkori magyar *nemesi közvélemény előtt* a társadalmi kérdések összefonódtak a közjogi kérdésekkel, illetve azok mögé rejtőztek; a társadalmi feszültségeket is az osztrákellenességben vezették le, oldották fel. Tagadhatatlan, hogy például *Repin* ugyanebben az időben tudomást vett a Párizsi Kommünről és olyan képeket festett, mint a *Hajóvontatók a Volgán* vagy a *Kommünárok falánál,* de ne felejtsük el, hogy hazájától távol, Franciaországban festette ezeket a képeket. Székely Bertalan szelídebb hangot volt kénytelen megütni; a kiegyezés után csendesebb területekre menekült. Illusztrálta Eötvös József költeményeit, majd olaszországi tanulmányútjáról hazatérve, Petőfi költeményeihez készített rajzokat, és néhány arcképet festett (Deák, Eötvös József). Már-már úgy látszott, hogy ő is a semleges témák veszélytelen vizére evez, megszűnik az igazi magyar sors és lélek, mélyebb társadalmi valóság megjelenítője lenni, amikor mégiscsak feltört dacosabb énje és 70-ben megfestette *V. László és Cillei* című fest-

ményét. Ha a jelen társadalmi kérdéseiről nyiltan nem szólhatott, legalább a múlt vezető társadalmi köreinek magatartásáról mondott kritikát.

E kép megrendítő hatást kelt a szemlélőben, A gyermekkirály álnok nevelőjének, Cilleinek ölébe könyökölve bámul a táncosnőkre, mellette boroskancsók, melyekkel testi szervezetét rontották meg: a háttérben énekesek, palotaőrök komor csoportja. „Nem a kis király itt a hős, ő csak áldozat, az igazi hős a drámában Cillei", akinek kaján, ragadozó tekintete elárulja, hogy ő uralkodik a királyon, az egész országon. Régi királyok néznek le a falakról; a nézők is elgondolkoznak a magyarság szomorú sorsa felett, mely oly sokszor volt oligarchák kényekedvére kitéve. A képet megvette a kormány és a művészt kinevezték tanárnak a Mintarajziskolában.

A következő években Székely Bertalan hangja újra elcsendesülni látszott. Egy sereg szolíd hangulatú zsáner képet festett. *A nő élete* ciklus 12 lapján, majd Petőfi: Tündérálom című költeményének illusztrációin dolgozott. *Léda a hattyúval* című kompozícióját három változatban is elkészítette. Igen lendületesen festette meg *Nocturne* és *Szerelmespár a csónakon* című képeit. Széles ecsetkezeléssel, frissen, vázlatosan készítette e képei nagy részét. Egyiknek-másiknak a festésmódja már impresszionisztikus folthatásokat is mutat. Ilyen a *Táncosnő* című festménye, amelyhez sok vázlatot készített. Más képei esetén a vázlatok többnyire közvetlenebbek, frissebbek, mint a kész mű. A Táncosnő esetében nem így van. A kész festmény is megtartotta a vázlat frisseségét, lendületességét s emellett kiérleltséggel hat. A vörös és sárga színek gazdagsága, a fény-árnyék játéka Székely Bertalan e festményét festészete egyik gyöngyszemévé avatja. Petrovics szerint e festményeken Székely Bertalan megszabadult a „spekulatív alkotási módból származó kimértségtől és szárazságtól".

A 70-es évek elején festette az *Árva* című zsáner-képet. A kis árva ruhaszárítás közben rátalál anyja arcképére és azt megcsókolja. Már-már a kispolgári szentimentalizmus hangja érződik *Zivatar* című képén is. De Székely Bertalan újra megtalálta drámai hangját. 1875-ben festette meg *Thököly menekülése* című nagysikerű festményét. Valamennyi műve között ez az, amely legnyiltabban beszél az osztrák elnyomás ellen.

Az osztrákok Likava várában ostromolják Thököly Istvánt. Az öreg vitéz tudja, hogy nemsokára elesik a vár és érzi halálának a közeledtét. Kardját átadja fiának, hogy a földalatti folyosókon át szökjék ki a várból és folytassa a harcot az osztrákokkal szemben. Egyéni dráma játszódik le előttünk, de a

nemzet drámájává szélesedik. Székely Bertalan e festményével újra rebellisként mutatkozik meg. Benczur ugyanebben az évben festette *Vajk megkeresztelése* című festményét, melyből a kiegyezés derűs szemlélete árad és a barokk, feudális időkre emlékeztető szolgalelkűség, hatalomdicsőítés. *Székely Bertalan nem „egyezett ki".* Ő is azok közé tartozott, akik világosan látták, hogy a kiegyezés csak az osztrák és magyar arisztokrácia között történt meg, de a magyar népi tömegek nem nyugodhatnak bele az elnyomásba és kizsákmányoltságba. Valóban, a magyar tömegek egyre kevésbbé voltak elégedettek a kiegyezéssel, a dualizmussal. 75-ben a Deák-pártból alakult Szabadelvű Párt is megbukott. Tisza Kálmán nem tudta betartani a kiegyezés pontjait; a Függetlenségi Párt Apponyi és Kossúth Ferenc vezetésével több függetlenséget követelt. Székely Bertalan szabadságért égő, lázadó lelke még egy hatalmas alkotást hozott létre, melyben a magyar milliók hangulata sűrűsödött, kapott kifejezést: *Zrínyi kirohanása* című művét. Ez a 79-ben készített képe történelmi táblaképeinek utolsó, legnagyobb darabja.

A kompozíció átlós. Baloldalt lent romok és halottak. Jobbra a búcsúzkodók mozgalmas csoportja: a kapunál Zrínyi elszánt, hősi kiállású alakja. A magyar szabadságszeretet szimbolumaként él ez a kép a magyar köztudatban.

A 80-as évek után rohamosan terjeszkedett Magyarországon is a kapitalizmus. A feudálkapitalista fejlődés a művészetnek is más irányt szabott. Világvárost akartak csinálni Budapestből. A régi stílusok felújításának divatja hódított. Neoromán, neogót, neobarokk vagy eklektikus épületek keletkeztek. Idegen eredetű stílusok, rosszul értelmezett régi formák váltak uralkodóvá. Persze a díszítések nemes anyag helyett habarcsból készültek. A századfordulón a szecesszió tetőzte be a stílus-zavart. A milleniumi önteltség, dicsőség mámorában élt vezető rétegünk. Szociális kérdések nem foglalkoztatták, pedig közvetlenül a millenium előtti időben évenként 25 000 magyar vándorolt ki a nyomor elől. A feudálkapitalista vezető réteg a művészettől is a rendszer dicsőítését várta. A rendelők is elsősorban a tőkések voltak. Az állam 1880-ban 15 300 forintot, 1900-ban azonban már 123 000 koronát költött ösztöndíjakra és művészeti vásárlásokra. Ennek a kornak a hatalomdicsőítő és könnyed művészet felelt meg leginkább. Ilyen képekkel telt meg nagyobbára a 96-ban megnyílt Műcsarnok is.

Székely Bertalan a 80-as évektől kénytelen volt felhagyni eddigi festői beállítottságával és sgrafitto — és freskó — tervekkel kezdett foglalkozni. (MÁV Nyugdíjintézetének palotája, Mintarajziskola.) A 80-as években freskókkal díszítette az Opera elő-

csarnokát és a Deák-mauzoleumot (később ez utóbbit átültették mozaikba). 1887 és 1889 között a pécsi székesegyház freskóin dolgozott (*Kapisztrán táborí miséje Nádorfehérvár alatt, Mária megkoronázása*). A Szent Mór kápolnában is festett öt freskót. 1890 és 96 között ő is a budavári Mátyás-templom díszítésén dolgozott. 96—97-ben pedig a kecskeméti városházát díszítette öt freskóval. Ebben a korszakában, anyagának megfelelően a monumentális felé törekedett és formailag is leegyszerűsödött. A Mátyás-templomban készített főbb freskói Mária, Krisztus életéről, Ádám és Éva kiűzetéséről szólnak, de szent Ferenc életéből is festett jeleneteket.

A kecskeméti városháza dísztermében lévő hat kompozíciója a Vérszerződést, I. Ferenc József koronázását és négy képben a magyar múlt nagy hőseit ábrázolja. A témát Székely Bertalan szabadon választhatta. Szabadságszerető lelke tehát II. Rákóczi Ferencet, Zrinyi Miklóst, Kossuth Lajost, a magyar szabadsággondolat nagy osztrákellenes alakjait is odafestette a falra.

Freskótervei között kiemelkedő helyet foglal el a *Csodaszarvas* regéjéhez készített vázlatsorozata, melyet Vajdahunyad számára tervezett, 1900 és 1902 között. E nagyszerű tervek több hasonló tervvel együtt nem kerültek kivitelre. A Csodaszarvas regéjének csoportjai finom, ritmusos vonalat adnak. Székely Bertalan a képek hátterét — megfelelően a fal síkjának — táj helyett egyenletes falmintával látta el. Különösen szép a sorozat első, negyedik és ötödik tagja, melyek a szarvas űzését és a mondabeli nőrablást ábrázolják. Az alakok kontúrja hangsúlyozott. Távol van a naturalizmustól, lapidáris.

Székely Bertalan nemcsak tehetséges festő, hanem filozófus lélek is volt: a problémákat tudatosította magában, művészetének minden elemét mérlegelte, boncolgatta. *Legtudatosabb festőnk egyike.* Miután tudatos volt, szükségszerűen jó pedagógussá is vált. Tudta, hogy „képet festeni tudni és tanítani tudni, kétféle". Pedagógiai készsége elismeréseképpen 71-ben az országos Mintarajziskola alakrajzi tanára lett, majd a festészeti bonctant adta elő, 1903-ban igazgatója lett a Mintarajziskolának. 1905-től a II. Festő Mesteriskolának igazgatójává választották meg.

Pedagógiai munkája igen jelentős volt. Több tanulmányt is írt a művészeti nevelés elősegítése érdekében. *„A figurális rajz és festés elvei"* című tanulmányát ma is haszonnal forgathatjuk. Művészeti kérdésekkel foglalkoznak: *„A jó magyar festészet"*, és *„Nagy mesterek másolása és a húsfestés problémái"* című tanulmányai is. Ezenkívül hatalmas munkával bonctani jegyzetet készített, melynek kéz és láb részletrajzai mintaszerűek. Naplója is azt mutatja, hogy sokat foglalkoztatta őt a mű-

vészi tapasztalatok átadásának kérdése. Maga is megindokolta, miért törekedett a művészeti elvek tudatosításra, átadására: „miután én is tanár lettem, visszaemlékeztem, milyen magamtehetetlen helyzetben voltam tanítvány-koromban és meg akartam óvni tanítványaimat attól, ami nekem akkor oly keserves volt; megóvni az egyedül tanulástól, az elkerülhető kínlódástól, a felesleges erőpazarlástól, a tudatlanságban, haszontalanul elvesztegetett ifjúkortól". Más helyen arról panaszkodott, hogy Führichnek, a kompozíció professzorának az volt a nézete, hogy az „egész művészet csak azért van, hogy a vallást dicsőítse", a művészet szabályairól semmit sem hallottak tőle Bécsben. Különösen a rajzi felkészültség elhanyagolása ellen kelt ki Székely Bertalan. „A 60-as évektől — írja — az a képzelődés kapott lábra, hogy a tanulás káros a tehetségre s így a tudást valami igen veszélyesnek nyilvánították." A szabadiskolák elveivel szemben Székely Bertalan többször leszögezte: *„az értékes egyéniség tudáson alapszik". A figurális rajz és festés elvei* című tanulmányában így ír: „A mélyebbre ható tudás és tanulmány hiányában lábrakap az őszintétlenség, a szemfényvesztés, a szédelgés. Ezen métely elharapózása ellen csak egy segíthet: az igaznak és szépnek ifjú lelkesedéssel ... való kutatása".

Egyik tanítványához írt levelében tömören esztétikai elveinek egyrészét is adta: „a mi pályánkon szorgalom, sőt ügyesség nem elég. Nagy konfusióban vajúdik a modern művészet". Tanácsolja, hogy szokja meg a fiatal művész „minden nap eleven állat, ember, felhő, szóval mozgó tárgy felvázolását, hacsak egy negyed órán át — vagy séta közben — így éles megfigyelővé válhatik, ... legyen tehát mindig egy kis papír és rajzlap a zsebben".

„Minden héten komponáljon valamit" — eleinte csak „monochrom módon festve". „Szokja meg a tervszerűséget, a jövő nap tervét meg kell előre csinálni és pontosan megtartani. Később ez kiterjed hónapokra, évekre." Tanácsolja továbbá: „Írja fel a tapasztalatait, így kényelem lesz meggondolni, hogy hol ejtett hibát, mit tart elkerülendő, mit követendőnek, ez egyszersmind azt teszi, hogy tartson néha-néha egy ünnepet, amely napon csak eddigi tevékenysége megbírálásával, a jövőre helyes terv készítésével foglalkozik". Valóságos ars poeticát ad itt Székely Bertalan, akinek naplóját Petrovics Elek a művészet döntvénytárának nevezte. Palágyi Menyhért külön könyvet szentelt „Székely Bertalan és a festészet aesthetikája" címmel a mester művészeti elveinek. „A festészet dramaturgiájáról", a csoportfűzés, a ritmus, az arány Székely Bertalantól hallott titkairól értekezik a könyv. (Még két Székely Bertalanra jellemző tanács: „Főelv, hogy a fej-

lesztés távolból közelbe, bizonytalanból bizonyosba, egészből részletbe, világosból sötétbe, lágyból élesbe történjék. A fokozatosság e természetes menete soha szem elől nem tévesztendő". „Munka közben fejlődésképes állapotban kell tartani a rajzot, s elhibázott dolog volna azt mindjárt kezdetben határozottság által mintegy megkötni. Ezzel megkötnők egyúttal a képzelőtehetség közreműködését.")

Pedagógiai célkitűzéseivel egybevágóan fáradhatatlanul szorgalmazta a természetszemléleten alapuló *művészi rajztanítás* fontosságát. Ilyen irányban kívánta a felső művészeti oktatást is megreformálni. Eötvös József miniszter kért is tőle ilyen irányú javaslatot. Noha Székely Bertalan javaslatában hangoztatta, hogy „a művészi rajzolás megfullad a többi tantárgyak tömegében", ill., hogy a művész- és rajztanárjelölteket matematikai és geometriai tárgyakkal terhelték túl: a főiskola szervezete mégsem az ő elgondolása szerint nyert megvalósulást. Ilyen irányú hivatalos óra hiányában külön szakkörökön volt kénytelen kompozíciós megbeszéléseket tartani tanítványaival. Végeredményben tehát a pedagógiai reformra törekvő kísérletei nagyrészt eredménytelenek voltak.

Történelmi kompozícióin, pedagógiai munkásságán kívül nagy értéket jelentenek számukra *tájképei, arcképei* és igen nagy számban megmaradt *vázlatai* is. Egyik legszebb tájképe a *Vihar után,* melyen széles ecsetkezeléssel, drámai szenvedéllyel fejezte ki a természet erőinek küzdelmét. A meleg és hideg színek kiszámított egyensúlya, kontrasztja különösen szép női képmásain tanulmányozható.

Összegezve művészi fejlődését, nagyjából két korszakát állapíthatjuk meg: első korszakának gerincét történelmi festmények képezik, a 80-as évektől számítható második korszakát pedig dekoratív törekvések jellemzik. Nem volt tanítóinak utánzója. A naturalizmuson túl realistává tudott válni. Vázlatai olykor frissebbek. Ha a német hatástól nem is egészen mentes monumentális, dekoratív falfestészete, de nem Rethel követője; nem is barokkos, hanem a falnak megfelelően leegyszerűsített a stílusa.

Életművét mérlegelve, noha megválasztották főiskolai tanárnak, megkapta a becsületrendet is, sok sikere volt; sok ponton több sikert és elismerést érdemelt volna. Pedagógiai reformtörekvéseinek sikertelenségéről már szóltunk. Tudjuk, hogy a Csodaszarvas regéjéről szóló freskótervei nem nyertek kivitelezést. Erre a sorsra jutottak a Zeneakadémia, Bazilika, Halászbástya, Szépművészeti Múzeum számára tervezett freskósorozatai is. Ebben része volt betegeskedésének is, de a főok maga a kapitalista társadalom volt.

A kapitalista társadalom művészetszemlélete volt az oka annak, hogy Székely Bertalan tehetségéhez mérten kevés sikerben részesült. A burzsoa művészetkritikusok Székely Bertalan balsikereinek okait igyekeztek áthárítani magára a művészre. Viszonylagos sikertelenségének okait főleg a temperamentum hiányában és a monumentalitásra való törekvésben jelölték meg. Azzal vádolták, hogy — különösen későbbi műveinél — a temperamentum hiánya, a mérlegelés lefékezte az alkotói szenvedélyt: „Képein nincs egyetlen vonal, egyetlen folt sem, amely nem beható mérlegelés után került volna oda, ahová a kompozíció logikája parancsolta" — írta egyik kritikusa. Petrovics is megjegyezte, hogy „a képek hatása bizonyára teljesebb lenne, ha szabadabban engedett volna festőösztönének s ha az értelem fékező és rendező működése helyett többet éreznénk a képzelet szabadságából és merészségéből". Elvetve a burzsoa művészetfelfogás értékelését, Lyka Károlynak kell igazat adnunk, aki nem féltette Székely Bertalant a tudatosságtól: „Székely Bertalannak akkora volt a tehetsége, hogy a hatalmas agymunka, melyet a kép alakítása közben végzett, csak a segítőtárs alárendelt szerepét töltötte be".

A burzsoa kritika hibájául rótta fel Székely Bertalannak azt is, hogy monumentalitásra törekedett, l'art pour l'art célkitűzés helyett „eszméket akart elbeszélni", „vagyis a német historicizmusnál megállt az érdeklődése".

E megállapítással szemben mi ma éppen azt értékeljük, hogy a csupán gyönyörködtetésre szánt, öncélú burzsoa művekkel szemben eszméket, a magyarság nagy eszméit is kifejezni igyekezett, tudatosan kereste az eszmék fontos és sokoldalú megjelenítését. Illenek rá Brodszkij szavai: „Minden részlet, probléma alá van rendelve a nagy eszmei tartalom kifejezésének".

Szemlélődő, kutató ember volt Székely Bertalan. De a maga módján, ha kellett, ki is állt eszméi mellett. A walesi bárdok módjára ő sem dicsőítette a bécsi udvart, a magyarság függetlenségi törekvéseinek volt harcosa. Találóan jellemezte őt *Stróbl* Alajos, aki két szobrot készített róla. Az egyiken feiszegett, dacos fej látható: a művész, a másik maga elé tekintő, elmélkedő fej: a tudós, a bölcselő Székely Bertalan. Székely Bertalan nem úszott a divatos árral, mint Benczur vagy Lotz. Szükségszerűen nem lehettek olyan sikerei, mint liberálisabb szellemű kollégáinak. Ma már megállapíthatjuk, hogy Székely Bertalan balsikereinek elsősorban a feudálkapitalista társadalom művészetszemlélete volt az oka, mely a művészetnek nem eszmei hivatást tulajdonított, hanem pusztán a gyönyörködtetést tekintette feladatának. Székely Bertalan tudta ezt és erkölcsi erejét mutatja, hogy nem vesztette el

művészi öntudatát. Így vall: „Ha a jobb el is nyomattatik egyelőre, de meg nem semmisíthető. Szerezzünk mentől több belátást szakmánkban a jóról. Dolgozzunk tovább!"

Székely Bertalan életművét méltatva megállapíthatjuk, hogy történelmi festőink között a legkimagaslóbb helyet foglalja el. Kimagasló érdemei: 1. Eszmeisége; festészetét nem öncélnak tekintette, művészetével mindig nevelni akart. 2. Hazafisága; a nemzeti függetlenség harcosa kívánt lenni. 3. Tematikájában is az igazságot, erkölcsöst kereste. 4. Hitelesen tükrözte a történelmi helyzetet s az „ábrázolt eseményen túl a történelmi helyzet általános jellemzését is adta", illetve minden történelmi festményének tulajdonképpeni hőse maga a magyar nemzet. 5. Noha Münchenben Pilotynál tanult, nem található meg nála a színpadias, szónokló hang hamis ünnepélyessége. Átérezte témáit. Áttörte az akadémikus merevséget. 6. Az eszmei mondanivalót világosan és pontosan tudta kifejezni. Jellemző tehát a kompozíció világossága. 7. Stílusa közérthető. 8. Jellemző rá a drámai erő, eleven cselekmény, az események lélektani hatásának éreztetése. 9. A részletek meggyőző hitelessége. 10. Mesterségbeli felkészültség, Arany Jánoshoz hasonló műgond, a rajz alaposssága, a formai pontosság. (Fiatal korában lemásolta Tizian egy rajzát s az Albertina igazgatója nem tudta megkülönböztetni a kettőt egymástól.) 11. Tudatosság, boncolgató, mérlegelő képesség; rengeteg rajz és színvázlatot, részletrajzot készített kompozícióihoz. 12. Pedagógiai következetessége, felelősségérzete a fiatal művésznövendékek iránt.

Ezek az értékek együttvéve Székely Bertalant haladó hagyományaink egyik kimagasló képviselőjévé avatják. Az adott körülmények között haladó szellemű volt.

Népi demokráciánk elismerését Székely Bertalan művészete iránt legméltóbban úgy fejezheti ki, ha fiatal művészeink megismerik és követik tanításait.

Képek jegyzéke:

1. Önarckép.
2. II. Lajos holttestének megtalálása (Szépm. Múz.).
3. Dobozy és hitvese (Sz. M.).
4. VII. Károly császár menekülése (Müncheni National M.).
5. Mohácsi ütközet (Sz. M.).
6. Egri nők (Sz. M.).
7. A 67-es koronázás (vázlat).
8. V. László és Ciliei.
9. Szeptember végén.
10. Szerelmespár a csónakon.
11. Táncosnő.
12. Thököly menekülése (Sz. M.).
13. Zrínyi kirohanása (Debrecen).
14. Vérszerződés (kecskeméti városháza).
15. Freskórészlet a Mátyás-templomból.
16. II. Rákóczi Ferenc, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós (kecskeméti városháza).
17. Csodaszarvas-ciklus első képe.
18. Csodaszarvas-ciklus negyedik képe (szarvasüldözés).
19. Csodaszarvas-ciklus ötödik képe (nőrablás).
20. Részletvázlatok.
21. Vihar után.
22. Női képmás.
23. Bonctani kéz- és lábtanulmány.

Ára: 1.20 Ft

SZÉKELY Bertalan

1990. 1. 23, 27
91. 4. 25
11. 6, 52

Új Művészet

SZÉKELY Bertalan

HOLLÓSI Éva: Szent László a magyar képzőművészetben. = Vigilia, 57. évf. 5.sz. 1992 354.p.

Pécs, Székesegyház

VARGA NÁNDOR Lajos 175
VARGA Oszkár 159
VASARI, Giorgio 82, 201,
VASS Elemér 62, 177
VASZARY János 97, 137, 142, 152, 155, 176,
VECCHIO, Palma 139
VEDRES Márk 142, 159, 177
VELÁZQUEZ, Diego 39, 102, 198, 202
VERMEER, Jan 191
VERROCCHIO 98
VIDOVSZKY Béla 201 - 2o4, 217, 220
VILLANI Frigyes 160
VILT Tibor 22, 75 - 78, 151, 153, 177, 186,

TISZTELETTEL MEGHÍVJUK A

SZÉKELY BERTALAN MOZGÁSTANULMÁNYAIT

BEMUTATÓ KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRA,

1992. MÁRCIUS 20-ÁN, 16 ÓRÁRA.

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:

D R. V E T É S I F E R E N C,

AZ ÁLLATORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁRA.

A KIÁLLÍTÁS ANYAGÁT A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA KÖNYVTÁRA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÉZIRATTÁRA ÉS A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA GRAFIKAI OSZTÁLYA KÖLCSÖNÖZTE.

A KIÁLLÍTÁS HELYE: A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA BARCSAY TERME,

1062 BUDAPEST, ANDRÁSSY ÚT 69-71.

NYITVATARTÁS 1992. ÁPRILIS 18-IG HÉTKÖZNAP 13 ÉS 18 ÓRA KÖZÖTT.

Véletlen találkozásoktól zsúfolt kuriózumnak látszik, de nagyon hamar megérezzük, mélyebb, fontosabb dologról van itt szó. Rég nem kuriózum, hanem forró emberi élet, s csak kibicnek volna kuriózum, közönyös kibictekintettel. A film legnagyobb érdeme, hogy a nézőt hamar kirángatja kényelmes kibicmivoltából.

Anglia avagy a türelem

Maggie meghökkentő szemszöge, mellyel a magyar polgárokat látja felszabadultnak és bátornak, csak azt bizonyítja, milyen termékeny és érdekes minden, ami eltér a szokványos gondolkodástól. Maggie talán téved, legalábbis én úgy sejtem. A film második részében (*Ideiglenes állomások*) már mégis Brightonban él Jurijjal, ott születik gyerekük, és bevallja, hogy nem rossz hely ez az Anglia, nyugodt és mindent eltűr, ott mindenkit békén hagynak, és mindenfajta kívülállást szépen tolerálnak: jó hely az egy újszülöttnek. Valahogy úgy módosítja, tán inkább pontosítja véleményét, hogy tulajdonképpen mindenkinek idegenben kellene élnie, és épp azért becsüli Angliát, mert az eltűri, hogy ő idegenként élhessen saját hazájában – ha akar, s darab ideig csupán –, s így már akár szeretni is hajlandó, legalábbis becsülni, elismerni Angliának ezt a hűvösen toleráns mivoltát...

Az angliai részben megismerkedünk egy régebben ott élő orosz festőnővel, róla kiderül, az egykori külügyminiszter, Litvinov lánya (vagy unokája). Sajnos, nyilván csak a történelem alapos ismerőinek mond valamit a neve, beszéltetni lehetett volna családjáról, bár természetesen ő maga minden háttér nélkül is érdekes. (1968. augusztus 22-én kilencen tüntettek a Vörös téren Csehszlovákia megszállása ellen – úgy emlékszem, a hírek szerint Litvinov egyik unokája is a tüntetők közt volt: erről a filmben nem esik szó.)

A festőnő, aki nem állami alattvalóként, hanem minden állami kötöttség nélkül, saját belső törvényei szerint, elégedett hontalanként akar élni és meghalni, valamiképp Maggie hasonmása, legalábbis közeli rokona. Maggie-nak, ennek a felkavaróan eredeti és a valóságot láthatóan minden pillanatban elölről felfedező fiatal nőnek pontosan egybeesik a véleménye az ősemigráns Cioranéval. Fejtő idézi mosolygó helyesléssel a román írófilozófus bizarr felkiáltását: „Elvesztette a hazáját? Micsoda szerencse!..." És micsoda szerencse, hogy olyan hazája van, amelyet ez nem bőszít megtorló haragra, tesszük hozzá Jurij helyett is, aki Angliában született csecsemőjét ölbe kapva úgy gyerekszemekkel bólogat.

Mi is azt tettük a tévé előtt ülve.

BIKÁCSY GERGELY

AZ IDEGEN – SZÉP

című képzőművészeti kiállításra és más, ehhez kapcsolódó művészeti akciókra szóló felhívásunkra (megjelent a február 22-i és a február 29-i számban) az alább felsorolt képzőművészek, írók, újságírók, zeneszerzők, filmesek, színészek, művészettörténészek jelezték részvételi szándékukat:

Ács Irén, Bak Imre, Baranyay András, Czeizel Balázs, Faa Balázs, Fajó János, Ferkai Tibor, a Fiatal Művészek Stúdiója Egyesület vezetősége, Fitz Péter, Forgács Éva, Gábor György, Gáyor Tibor, Gellér B. István, Gémes Péter, Gerber Pál, Gerhes Gábor, Gerlóczy Sári, Győrffy Sándor, György Péter, Halas István, Hegedűs 2 László, Hencze Tamás, Jordán Tamás, Jovánovics György, Károlyi Zsigmond, Kicsiny Balázs, Kisbali László, Kiss Dezső, Klimó Károly, Kocsis Imre, Koncz András, Kornis Mihály, Kováts Albert, Kőnig Frigyes, Körösényi Tamás, Ladányi József, Lévai Jenő, Lóránt Zsuzsa, Mátis Lilla, Magyar Műhely, Markója Csilla, Maurer Dóra, Nagy Bálint, Nádler István, Pacsika Rudolf, Pataki Gábor, Petri György, Pinczehelyi Sándor, Rakovszky Zsuzsa, Ránki Júlia, Redl Anna, Roskó Gábor, Sáry László, Sebők Zoltán, Sinkó István, Somogyi Tamás, Stark István, Swierkievicz Róbert, Szekulesz Judit, Szenes Zsuzsa, Szentjóby Tamás, Szilágyi Ákos, Szőnyi Krisztina, Szörtsey Gábor, Tilos Rádió, Thury Levente, Tóth Gábor, Török Tamás, Turcsányi Antal, Vaja László, Valkó László, Veres Pál.

A kiállításnak a *Képzőművészeti Főiskola* ad helyet kiállítótermeiben *június 3.–június 17. között*, ezenkívül kiállítási lehetőséget ajánlott fel az *Irodalmi Múzeum*, *a Bartók 32 Galéria*, a *Rockov Galéria*, az *FMH*, és várható még néhány kisgaléria csatlakozása is. Kérjük, aki részvételét még jelezni kívánja, a kiállításra munkát adna, jelezze *április 31-ig* az alábbi címeken:

Képzőművészeti Kiadó (Hajdu István)
1148 Kerepesi út 26. Telefon: 251 1677/24-es mellék
vagy
AB-Beszélő Kulturális Alapítvány
1084 Déri Miksa u. 10. Telefon: 113 7574 vagy 133 8583

Székely Bertalan anatómiai és mozgástanulmányai

Kiállítás a Magyar Képzőművészeti Főiskola Barcsay-termében, 1992. március 20-tól április 18-ig, megtekinthető naponta 13–18 óráig, hétköznapokon. (Budapest VI., Andrássy út 69–71.)

Ha művészeti anatómia, akkor Barcsay Jenő. S kiderül a Magyar Képzőművészeti Főiskola gyűjteményének átböngészése során, hogy Barcsaynak volt már elődje a hazai művészetoktatásban: Székely Bertalan (1835–1910), a magyar történeti festészet kiemelkedő alakja, a Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde (ez volt a Főiskola elője) tanára, s röviddel halála előtt igazgatója. Székely Bertalan az emberi és állati (elsősorban a lovak) testének felépítését és mozgását a helyes ábrázolás érdekében igen intenzíven és lényegrelátóan tanulmányozta. 1878–79 között rövid idő alatt 45 nagyméretű, tudományos igényű anatómiai szemléltető ábrát, valamint számos, a ló alakjával, mozgásával foglalkozó fázisrajzot készített. Mozgástanulmányaiban a 19. század második felének tudományos módszereire, az akkor megjelent és nagy érdeklődést vonzó, sőt, a művészet alakulására is kiható fotográfiai pillanatfelvételekre támaszkodott. E célból felvette a kapcsolatot a híres párizsi fiziológussal, Etienne-Jules Marey-vel, aki az ember mozgását kutatta fázisfotók alapján, s aki megismertette Székelyt az amerikai Eadweard Muybridge szenzációs, a lovak futását elemző fázisfotóival. Székely fotó helyett szerkesztett, rajzolt, s rajzai olyan pontosak voltak, hogy meg tudta elevéníteni a ló futását egy protofilmszerkezet, a zootrop segítségével. Tanulmányai ezért a magyar filmezés előtörténete szempontjából is érdekesek.

A kiállítás Székely rajzai, zootropszalagjai mellett jegyzeteit, vázlatait és az általa használt korabeli szakirodalmat is bemutatja. Az anyagot a Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztálya és a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára adták kölcsön.

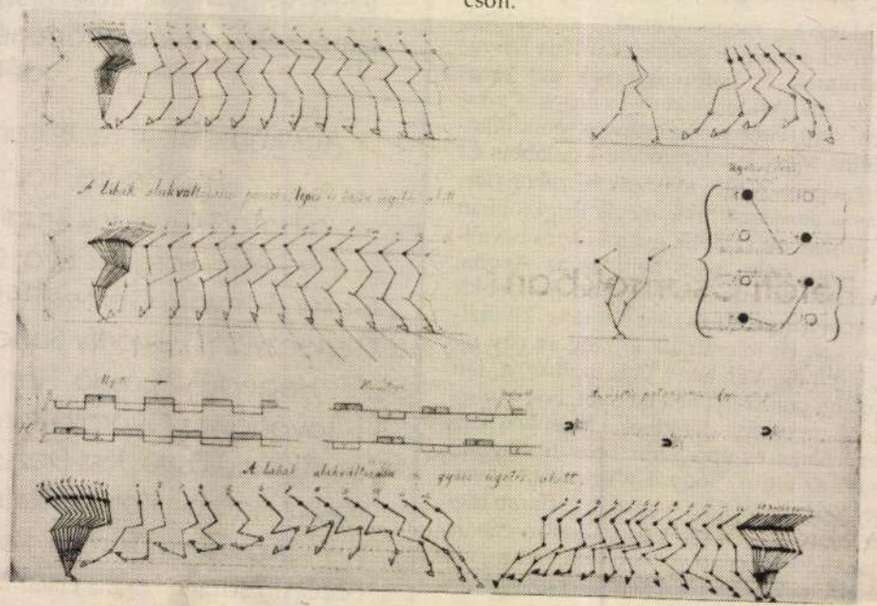

Magyar Nemzeti Galéria

A Magyar Tudományos Akadémia műgyűjteményének eddig nemigen látott darabjai, XIX. századi festmények, metszetek, fotográfiák és kisplasztikák kerülnek a néző elé, képet adva arról, milyen képet képzelt magának valaha a tudós társaság.

Pince Színház

március 20. Ványa bácsi;
21. Párbaj;
22. Tudós nők;
23. Vérszipoly;
27. Tragédia dell'Arte

Az előadások minden alkalommal 19 órakor kezdődnek.

SZUFI

Dr. Oruc Güvenc Szufi – mester az iszlám misztikában – programja:
március 27-én 20–22 óráig szufi-koncert
március 28-án 10–18 óráig Szufi-szeminárium
A zene és a tánc krónikája

Helyszín: Corvin Művelődési Ház, XVI., Thököly u. 13. (Volt Mosolygó Antal Művelődési Ház)

Dr. Oruc Güvenc személyében először jár Magyarországon Szufi-mester. Közép-Ázsiában a baksi sámánoknál tanulmányozta az ősi eredetű zene és tánc tudományát. A koncerten többféle keleti pengetős hangszert szólaltat meg. A különleges zenei élmény mellett az ősi kultúra mozgáselemei is megjelennek.

Jelentkezés és információ: Csömöz Judit; 149 9367

Pal Frenak

A Lágymányosi Közösségi Házban március 24-én fellépő művész „Budapesten született, siketnéma szülők gyermekeként. Anyanyelve a csend és a gesztusok, bár ő maga nem siketnéma. Számára a tánc az, ami kapcsolatot teremt a belső valóság és a külvilág között. Évek óta Franciaországban él. A közelmúltban több koreográ át készített, mostani előadása három em kapcsolatának fontos pillanatairól szól."

SZÉKELY Bertalan

SZÉKELY Bertalan

egy festménye a Perčić gyűjteményben

ld. Perčić 112. p. lelőhely

cióit Kassa, Tokaj és Szakmár erősségeiről kegyesen hozám irányította. Ezeket a fejedelem saját emberével, Medyánszky Jónással sietve elküldtem. Nem kételkedem, ogy a fentírt delineációkat a fejedelem hálás lélekkel foadja majd, de ahogyan ide mellékelt – (aug. 12-i) – leveből kitűnik, szívesebben vette volna, ha maga Philibertus emélyesen utazhatott volna oda."[20]

A fejedelem végül szeptember 13-án Bánffyhunyadról rtesítette Tőröst, hogy valamennyi rajzot megkapta: „Az eg(yel)med Leuelet miis az vtan el veottük volt, kire valaztis ottünk, el veuen azzal az Tokai Delineatiokatis, most penig z Zakmarit es Cassait: Az eo Felsege ezbeli szorgalmatosgat engedelmesseggel veottük, Tokait (Szakmartis, ha eo elsege acceptallya az rea koeltsegnek egy reszet), öreomest pettetneok, s. hozzais kezdetnenk röuid ideon. Az Fundalo leol irtunk mar keg(yelme)dnek."[21]

Az idézett levelek szerint Luchese Tokaj és Szatmár váainak és Kassa város védőműveinek bizonyára 1639. évi lmérései alapján készült rajzait és Tokaj várának alteratív terveit bocsátotta a király, ill. a fejedelem rendelkésére, ahogyan idézett levelében ajánlotta.

I. Rákóczi György már nem hasznosíthatta Luchese terit, mert röviddel hazaérkezése után, 1648. október 11n meghalt. Özvegye, Lorántffy Zsuzsanna és kisebb fia, sigmond talán a tokaji terveket követve végeztették a vár

Egy kiállítás a Képzőművészeti Főiskolán

Székely Bertalan akadémikus modernsége

Néhány hétig a Képzőművészeti Főiskola három szép arányú, historizáló stílusú kiállítóhelyiségében láthatók voltak Székely Bertalan anatómiai rajzai, ember- és lómozgástanulmányai és a hozzájuk tartozó dokumentumok: szakkönyvek, szemléltető eszközök, feljegyzések, vázlatok és jelenkori értékelések. Három kiváló művészettörténész jegyezte a kiállítást: Beke László, Szőke Annamária és Peternák Miklós. A közeljövőben megjelenik a kiállítás dokumentum- és tanulmánykötetnek is nevezhető katalógusa, ebben nyilvánvalóvá válik a rendezők szerepének mértéke a kiállított tárgyak aktuális interpretációjában. Sajnos, az anyag fizikai közelségének élményét a legjobb reprodukciók sem fogják feliidézni. Ezt csak egy következő, nagyobb nyilvánosságnak megnyíló kiállítás tehetné meg Magyarországon vagy külföldön, mert ez a tudománytörténeti és oktatástörténeti szempontból egyaránt jelentős kiállítás megérdemelné a külföldi bemutatást is.

Addig is nagy szükség lenne a hatalmas papírfelületekre rajzolt, oktatási segédeszközként használt, de alkotójuk tehetsége révén valódi műalkotásként élvezhető művek konzerválására és múzeumi körülmények közötti őrzésére. Mert a három intézmény által őrzött tárgyak közül csak a Magyar Nemzeti Galériában lévőket őrzik így, sem a Képzőművészeti Főiskola, sem a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára nincs jelenleg abban a helyzetben, hogy a tulajdonában lévő minden rajzot, fényképet, kéziratot azonnal restauráltasson, pedig ritkaságok, remekművek sorát őrzik.

Sok rosszat írtak az 1871-től létező Mintarajziskola, majd Képzőművészeti Főiskola konzervativizmusáról, elavult tanítási módszereiről, vaskalapos professzorairól. A XX. század elején azonban már felismerték pozitív kvalitásait is. Székely Bertalant, aki 1871-től haláláig (1910) tanított ebben az intézményben, Petrovics Elek az akadémikus rangra méltó művésznek nevezte, jóllehet Székely – sok jelentős művésztársával együtt – nem volt sohasem tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. A Francia Akadémiának egy felfedezésével majdnem tagja lett 1880-ban. Erről adott alapos felvilágosítást és interpretációt a főiskolán rendezett kiállítás. Székely Bertalan művészetszemléletét bírálta saját korában Keleti Gusztáv, tévedéseit hangsúlyozta a század második évtizedében a Nyugatban, majd külön kötetben megjelent előadásaiban Fülep Lajos (Magyar művészet, 1923). Rajzainak különös kvalitásait azonban mind az említettek, mind a későbbi interpretátorok elismerték. Sem történelmi festményeinek gazdag sokrétűsége, sem portréinak pszichikai mélysége, sem tájképeinek drámai mozgalmassága nem jöhetett volna létre a rajzi pontosság és elevenség reneszánsz óta tovább élő pictor-doctus elveinek következetes érvényesítése nélkül. Székely minden művét tanulmányrajzok, vázlatok sokasága előzte meg. Ebben is a reneszánsz–barokk–klasszicista művészeti akadémiák hagyományait folytatta. A rajzolás megismerő funkcióját többször kiemelte írásaiban: „Rajzolni annyit tesz – írja a kiállításon bemutatott feljegyzései egyikén –, mint a természet által nyújtott s geometriai alakzatokban nyilvánuló anyagokkal aesthetikailag elbánni. Szükséges ezen oknál fogva a rajzoláshoz a rajzolandó tárgyak természettudományi szempontból való ismerete... a tájra nézve némi botanika és geológia." Hasonló elvek alapján készített geometrikus rendszerű felhőtanulmányokat Claude Lorraintől Constable-ig sok európai festő, köztük Székely is. (Felhőmozgás-tanulmányainak kiállítása egy következő kiállítás tárgya lehetne!)

Székely Bertalan, a tanár, a mozgás törvényeinek ismeretét minden cselekményt ábrázoló művész számára kötelezőnek érezte. A mozgás számára a XIX. század utolsó harmadának európai főirányához igazodva az egyik legfontosabb művészi feladat volt. Az emberi és állati mozgások ábrázolásának alapját az anatómia ismeretében látta. 1871-től tanított a főiskolán anatómiát, bonctant, 1877–78-tól kedvenc műfaját, a „hippológiát", vagyis a ló anatómiáját és mozgásának megfigyelését, később pedig a kompozíció nevű tantárgyat.

A ló, a ló ábrázolása az ókortól jelen van az európai kultúrában. Lovas szobrot alkotni, lovat festeni heroikus feladat volt a görögök, etruszkok, rómaiak, bizánciak, a középkor, a reneszánsz, a barokk számára. A XIX. század hatvanas éveitől a megmerevedett, sokat ismételt lópózokat (egyikről Székely is vallja egy rajzán, hogy hamis) felváltja a ló mozgásainak közvetlen megfigyelése impresszionista rajzokon, festményeken, naturalista ábrázolásokon. Igaz, egyes lovak kentaurrá válva jelennek meg az új mitológia tájain (Böcklin, Szinyei festményein például), de mindennél erősebb a pozitivizmus hatása, mely Székely rajzain és festményein is a legerősebb szemléleti elem. Székely lószemlélete teljesen demitologizált és tisztán természettudományos. Rajzain és feljegyzésein egyaránt érezhető, hogy mértéktelenül élvezte a csontrendszer és a mozgás összefüggésének ábrázolását. Hihetetlenül elevenek vágtázó lócsontvázai. Rajzsorozataiban – akár az emberalakot, akár a lovat „elemzi" – hatalmas történeti ismeretanyagról és személyes megfigyelések soráról tesz tanúságot: csecsemőrajzán Dürer-rajzot interpretál, férfi- és nőalakoknál Michelangelo vagy Rubens alakjait idézi fel, a lovaknál áttanulmányoz és olykor kijavít temérdek lóábrázolási traktátust, amelyeket valószínűleg ő maga szerzett meg a főiskola könyvtárának. Amikor 1878-ban a világkiállításon Párizsban jár – a Képzőművészeti Főiskola is szereplője volt a kiállításnak –, megismerkedik Eadweard Muybridge lómozgást rögzítő pillanatfelvételeivel és azokkal a *zootropoknak* nevezett korongokkal, amelyek forgatása révén a fázisokra bontott mozgás ismét

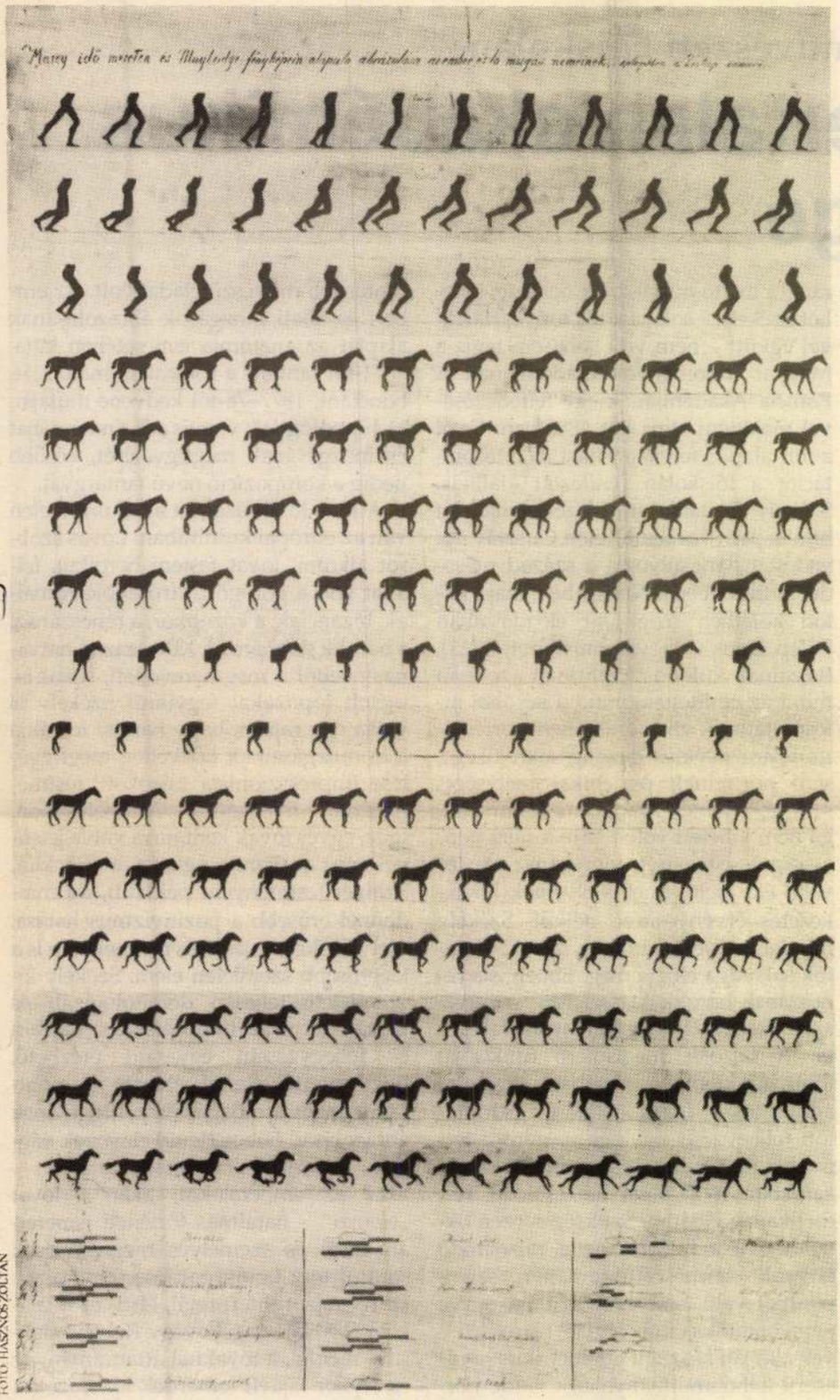

Marey időméretén és Muybridge fényképein alapuló ábrázolása az ember és ló mozgásnemeinek a Zootrop számára, 1879–80. Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára

egyenletessé válva megeleveníthető. Mindezt Székely megszerzi, hazaviszi, s évekig tapogatja rajzaival, kíséri megjegyzéseivel, és veti össze a bonctani ismeretei alapján álló saját megfigyeléseivel. Kutatásairól Jules Etienne Mareyval levelezik, a kor másik nagy mozgáskutatójával és -rögzítőjével, aki elküldte Székely Bertalannak a madárrepülésről és más mozgásokról készített felvételeit, s ígérte neki többször, hogy Székely felfedezéseiről tudósítja a Francia Tudományos Akadémiát. (Az utóbbinak körülményei még nem ismertek.) Székely tudatában volt kutatásai jelentőségének. Levelein kívül ezt jelzik rajzainak feljegyzései, melyek német vagy magyar nyelven rögzítik polémiáit Muybridge-dzsal és Marey-val.

A kiállítás rendezői rekonstruálták a zootropot, és belehelyezték Székely ember- és lómozgásról készült rajzainak reprodukcióit. Megperdíthette bárki a lyukakkal ellátott korongot, és láthatta a mozgó, vágtázó lovakat, futó atlétákat. Valahol a mozi születése is jelen volt ezen a taneszköz-kiállításon.

Székely Bertalan igazi „uomo universale" (Székely 1955-ös utolsó nagy kiállítása rendezőjének, Dobai Jánosnak a meghatározása) volt, s a mellőztetések ellenére szabad és boldog alkotó lehetett. Örömét lelte a tanításban, szívesen rajzolt szertári rajzpapírra csigolyákat, izmokat, ízületeket. Anatómiai rajzain frissek a színek, lendületesek a vonalak, érdekesek a latin, német, magyar nyelvű feliratok. Legfőbb célkitűzése a természethez való közeledés, s ezt igyekezett megtanítani növendékeinek: „Az állatok rajzolása a táj rajzolását is közelebb hozza a fiatalemberhez – írja –, közelebb, mint a fej és az akt rajzolása, ezen foglalkozás megismerteti és megszeretteti a természet megfigyelését, és a foglalatosságokat élvezetessé teszi. Ez is egy etikailag nem eléggé megközelíthető motívum, mely az állatrajz tanítása mellett szól."

Múltban bolyongott a néző ezen a kiállításon. Az akadémiától a modernségig és a modernségtől az akadémiáig vezettek Székely útjai, akinek végső célja – mint ezt néhány történelmi tárgyú vázlata is bemutatja – a természettanulmányokból valami nagy egész alkotása, melyben táj, állat, ember együtt lelhető fel.

A nosztalgikus tárlat tanulsága és reménye: talán a ló és a lovak szeretete még nem halt ki egészen az európai kultúrából. Talán ma is fontos a művészeti oktatásban a ráció, a következetesség, az eleven megfigyelés.

Székely mozgástanulmányai megelevenedtek, mint a zootrop lovai, hatásuk a tanítványokra, a századforduló nagy és kis festőire még bemutatásra vár. Ennek kiderítése az anyag tudományos feldolgozóira vár, s a katalógus az első állomás lesz ehhez.

SZABÓ JÚLIA

Szelely Botalan

„Rossz időpontban jött. Fizetések, nyugdíjak, nagyobb névnapok, futballmeccsek alkalmával szabadul el a pokol.”

3

RIPORT

Detoxnapló

Horváth Katalin felvételei

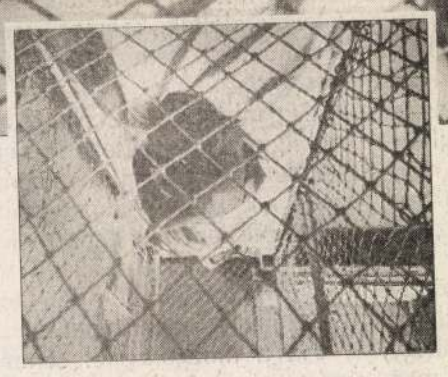

Ma csendes éjszaka várható, lehet, nem is hoznak be senkit… Tanácstalan vagyok egy pillanatig, hallgatom M.-et, az ügyeletes ápolót a személyzeti helyiségben. Aztán biccentek, hogy mégis maradok, hiszen a kívülálló számára a semmi is tartogathat valamit. Előhúzom noteszomat, és ettől kezdve naplószerű jegyzetelésbe fogok.

Szombat, 19 óra 6 perc. Miután végérvényesen eldöntöm, hogy ezen a kijózanítóállomáson töltöm a következő tíz órát, átrándulunk a vizsgálóba. Ott megismerkedem az éjszakás orvossal, aki tudatja velem, nem leszünk egyedül: a nők termében délután három óta fekszik egy asszony. Ha akarom, megnézhetem. Mielőtt azonban indulnánk, alulméretezett, kurta, fehér köpenyt erőltetek magamra. Rövid út után benyitunk a kulcsra zárt, négyszögletes kukucskálóval ellátott ajtón. Az öt hálós ágy egyikéről nő emelkedik fel.

– Járt már nálunk? – kérdezi tőle M., mihelyt felvette a személyi adatokat. A nő nehezen ejti ki a szavakat, néha meg kell ismételnie egy-egy mondatot. Tavaly júniusban volt itt először. Majd arról beszél, hogyan került be. Szeme mindvégig csak résnyire nyitott.

– Anyámnak segítettem lépcsőházat takarítani. Ő idős, nem nagyon bírja. Délelőtt kicsit iszogattam… Nézzék, egyedül nevelem a fiamat és a lányomat, a férjemtől két éve elváltam…

19 óra 40 perc. A vizsgálóban ücsörgünk s hordozható televízión a Híradót figyelgetjük. Néha beszélgetünk. Megtudom, hogy a túlzott, illetve a meg nem engedett alkoholfogyasztás miatt beszállítottak többsége szociálisan perifériára szorult egyén. Ők nem képesek kifizetni detoxikálói kezelésük költségeit. A „fuvar” ugyanis oda-vissza hetven forint kilométerenként. Kocsitakarítás, kísérődíj 500–500 forint, a rendőrség esetében hétszáz. Vérvétel ezer, huszonnégy órás bentfekvés háromezer forint. M. int egy kifüggesztett tájékoztatóra, miszerint nem fogadhatnak terhes nőt, tizennégy évnél fiatalabb személyt, súlyos, eszméletlen, belső sérülést szenvedett embereket. Ilyenkor a szállítás a területileg illetékes belgyógyászati intézetbe történik.

– Akadnak nehezek, könnyebbek egyaránt. Például fárasztó, de mégis a könnyebb esetekhez tartozik, ha behoznak egy öreg mamát. Előfordult párszor. Szegényt magára hagyták otthon, iszogatott, kiment az utcára, lefeküdt egy padra, a rendőrök ott rátaláltak. Kikérdezni nem lehetett, mindig ugyanazt hajtogatta. Máskor elegáns nőt tettek ki az autóból, névnapi mulatozást követően… Egyébként a tehetősebbjének van beszámítható hozzátartozója, aki hazakíséri.

– Megütni megütötték már?

– Igen. De jó a kapcsolatunk a rendőrséggel, ha kell, kéznél vannak. Tudja, megesett az is, hogy valamelyik kezelt felismerte intézeten kívül az egyik ápolónőnket. Mit mondjak: alaposan helybenhagyta.

21 óra 2 perc. No, mégiscsak megjött az első fecske! Megtermett, hatvanas férfit támogat a folyosón két rendőr. Vizsgálószékbe ültetik. Gyors mozdulatokkal hat kéz alsónadrágra vetkőzteti. Orvos és ápoló olajozottan teszi a dolgát.

– Részeg vagyok, na – dörgi az öreg.

– Nincs jó keringése. Markoljon, papa! – biztatják. Előkerül a csipogó szonda. A remegő szájban eltűnik a „mikrofon”. – Ne kapja be, fújja!

Az orvos vérnyomást mér: – Baj van a szívével? Miért iszik akkor?

– A lányomat kísértem ki a vonathoz… Jaj, annyira fáj a lábam!

– Átnyalábolják, viszik az üres kórterembe.

M. leltárt készít a hátrahagyott ruhákról, személyes tárgyakról. Szövetkabát, hosszú nadrág; a zsebekben igazolvány, kulcscsomó. Két példány a hatóságé, a többi a holmikkal együtt itt marad.

21 óra 50 perc. M. íróasztalra rakott lábakkal pihen, én süppedős bőrfotel mélyén gubbasztok. A vizsgálóban egyetlen fényforrás, az asztali lámpa világít. Csönd van, mégpedig akkora, hogy ha akarjuk, ellenőrizhetjük, egyenletesen csepeg-e a víz a folyosó végi vécében.

– Kell, hogy legyen szégyenérzetük – szólok bele a „szűz” levegőbe.

– Van nekik – érkezik a felelet. – De amióta nem járnak az emberek fütyürészve az utcán, mert nincs minek örülni, azóta mindenki fásultabb, és másként jelentkezik a szégyen. A nők mindig kiszolgáltatottabbak voltak, mint a férfiak. (Legyint.) Igaz, tudok olyat, aki egy szál bugyiba pénzt rejtett meg cigarettát. A behozottak számára a következmény a sértő, azokat vádolják, akik beszállítják, illetve bent tartják őket.

– Ha hálátlan munka, miért csinálja?

– Nyolc éve dolgozom az állomáson, azelőtt mentős voltam… Valami mindig történik, ami miatt mégsem érzem hálátlannak. A sok munka mellett jó tudni, hogy segíthetek. Ha kevés a feladat, akkor annak örülök.

Felállunk, kinyújtóztatjuk zsibbadt tagjainkat. Jó alkalom erre, hogy meglátogassuk az idős férfit. Mozdulatlanul fekszik az oldalán, hangosan horkol. Erős izzadtság- és cefreszag ingerli az orrom. M. a rácsozott ablakokra mutatva „külsérelmi nyomokról” mesél, melyeket az erőszakos, hálókat kibontó betegek ejtettek menekülési szándékuk közben. Állítólag vertek szét már ajtót is puszta ökéllel.

Az öreg felriad, kacsát kér. Vizelés közben három házat említ: mindet a lányai nevére íratta. Most szidja őket, de különösen önmagát…

23 óra 5 perc. Dübben a bejárati ajtó, megint hoznak valakit. Fiatalember, huszonöt év körüli. A saját lábán jön – ittasan vezetett. Az orvos az egyensúlyérzékét teszteli. Előrenyújtott kéz, egymás elé helyezett lábfejek, csukott szem, a fiatalember kileng kissé. Az adatait engedelmesen közli, utána azonban kitérő válaszokat ad. „Rossz a szonda”, jegyzi meg, amikor az 0,5 ezrelék véralkoholt jelez. „Ugye, szép kutyaharapásom van?” mondja miközben megejtik a vérvételt. Vizelet is kellene, csakhogy nincs, ezért fél óra után újabb szúrás a másik karba.

– Bevonjuk a vezetői engedélyét, később meglátjuk, mi történik – sommáz az egyik egyenruhás.

23 óra 45 perc. Ferenc aláírja a vérvételi jegyzőkönyvet, egyúttal elkéri az intézkedő járőrök nevét és rendfokozatát. Mindhárman távoznak. Az orvos a szobájába vonul – ismét magamra maradok az ügyeletes ápolóval. Leülök, nézem, pedig nem érdekel. M.-re sandítok, ásít.

– Mennyi idő alatt lehet megszokni a virrasztást? – Érzem, muszáj beszélgetnem.

– Időbe telik. Karácsony előtt nyolc éjszakát csináltam zsinórban. Aztán úgy felborult a bioritmusom, hogy napokig csak forgolódtam otthon éjszakánként.

Dől belőlünk a szó. Már-már úgy tűnik, évek óta ismerjük egymást, és nem is azért vagyok itt, hogy riportot írjak, hanem, mert jó ideje itt dolgozom.

Vasárnap, 1 óra 30 perc. – Tényleg haza akartam menni – érkeznek vitatkozó hangok a folyosóról, s lássa csodát, ki más bukkan fel a vizsgálóban, mint az imént távozó fiatalember, Ferenc.

– A főutcán nem hagyhattam a járgányt. Nem ittam azóta semmit – roskad le, megadóan feltűrve ruhájának ujját. – Sose jutok haza, a kurva életbe! A rengeteg autót most törik fel, engem meg folyton berángatnak…

Szokásos a ceremónia: szondáztatás, vérvétel. Vizelet megint nincs, tehát még egy szúrás. A negyedik. Ferenc ismét neveket, rendfokozatokat kér.

– Megvan hozzá a jogom, nem?

– Intézkedés után Ferenc, intézkedés után megkapja.

– Többet nem jövök, doki – szedelőzködik a másodszor is pórul járt sofőr.

– Meglátjuk, meglátjuk – bólogatnak felé.

Kintről: – Ebből bírósági tárgyalás lesz. A szabálysértési bírság lehet húsz-huszonöt ezer körül, plusz ügyvédi költség… Sokba kerül ez neked. Ha akarod, hazaviszünk. Kérj meg valakit, vigye ki a piacra az árut… – A lépések elhalnak.

2 óra 20 perc. Az álmosság nagy úr. Le-fel járkálok kínomban. Nem sokat segít. Telik az idő lassan… valahogy.

3 óra 1 perc. A végén még mozgalmas lesz az éjszaka! Egy söröző melletti kapualjból magas, tizenkilencedik születésnapját ünneplő, német állampolgárt szedtek fel. Zsolt, bár érti és beszéli a magyart, feje hol jobbra, hol balra billen. Némán tűr mindent. Hamarosan ágyba fektetik.

Ez meg micsoda, csak nem Ferenc tér be hozzánk immár harmadszor? Hallod te fiú, így igazán oda a jogsi! Sőt, biztosan előállítanak… Biz' isten, sajnálom. Valahol a garázsok környékén kapták el. Beszállt a kocsijába. Karján M. alig talál ép felületet, a sűrű szurkálásoktól sok a véraláfutás.

– Rohadjon meg az állam, én nem fogok fizetni!… Már meg narkósnak néznek…

3 óra 45 perc. M. szavaival: „éledezik a gyerek” a férfiak termében. Valóban nem áll be a szája, hangját hallatja egyfolytában. Jómagam boldogan tapasztalom álmosságom megszűnését. M. szerint túljutottunk a holtponton. Számadatokat vizsgálunk: a kezeltek száma évről évre növekszik. Ez év január 20-ig hetvenkét bent fekvő és negyvennégy ittas vezető volt. Átlagos.

4 óra 15 perc. Körbejárunk. A nő várakozva fordul felénk a félhomályban. Menne, de fél hatnál korábban senki nem távozhat az intézetből. A férfiaknál az öreg méltatlankodik lármás szomszédja miatt.

– Aludjunk már, ha részegek voltunk.

– Kuss! – replikázik durván a „kamaszfelnőtt”. Követeli, engedjék ki azonnal, beszélni akar az anyjával, akinél lakik.

– Kisfiam, aludj el szépen. Reggel telefonálhatsz. És válogasd meg a szavaidat, mert én vallásos ember vagyok, és nem tűröm az ilyen beszédet. – M. hangja csendes, de határozott.

5 óra 3 perc. Épp egy tavaly bekövetkezett halálesetről számol be az orvos (szívelégtelenségben hunyt el egy igen részeg férfi), amikor újból visszhangzik a folyosó. „Öt Martini, fél liter bor, semmi probléma… Ha vezetek, mindig iszom” – tördeli nyelvünket egy fekete ballonos, kék zakós, fehér nadrágos olasz. Vérében 0,4 ezrelék alkohol található. Nyugaton ez megengedett, hangoztatja; nevet, komikus neki minden. Jogosítványát, útlevelét elveszik tőle.

5 óra 25 perc. A nő már felöltözött, a nyitott ajtóban várakozik. Köszön, távozik. Az öregúr fáradt: pihenni akar még, nyolckor ébresszék, mondja. A fiatalember falnak fordulva alszik, születésnapja kimerítette. Hat körül átöltözöm, elsüllyesztem sokat forgatott noteszomat, s elhagyom a detoxikálót. Néptelen parkon, utcákon vágok át. Az egyik lakótelepi szeméttároló ajtaját nyitva látom; sísapkában, felhajtott kabátgallérral előlép valaki onnan. Csoszogva, üvegcsörgés közepette indul el előttem.

Szikszay Tamás

4 KLIP

„A filmművészet másodpercenkénti 24 képkockányi igazság."

(Jean-Luc Godard)

Akhilleusz és a teknős

Bizonyára sokaknak ismerős a „Zénón-paradoxon"-ként emlegetett történet: Fürgelábú Akhilleusznak utol kell érnie egy nála tízszer lassabban haladó, de tíz méter előnnyel rendelkező teknőcöt.

Nem nagy kunszt – gondolnánk, amíg a zénóni okfejtés meg nem ingatja önbizalmunkat: a versenyfutást elemezve a következőkre juthatunk:

Amíg Akhilleusz leküzdi azt a tíz métert, amivel a teknőc vezetett a rajtnál, a teknőc megtesz egy métert; amíg Akhilleusz megteszi ezt az egy métert, a teknőc újabb egy deciméter előnyre tesz szert; a hérosz ezt is játszva lefutja, de időközben a teknőc ismét szerzett egy centiméternyi előnyt, s így tovább a végtelenségig... Akhilleusz sohasem érheti utol a teknőcöt.

Az ész azt súgja, hogy ez az okoskodás hibás, hiszen mindenki látott már versenyfutást, s tudja, hogy a gyorsabb utoléri és le is hagyja a lassúbbat. De hol a hiba? Hol van az a pont, ahol Zénón becsap minket a történettel?

Sokan próbálkoztak már e paradoxon megoldásával, de az a legkiválóbb elméken is kifogott. Arisztotelész, Hobbes, Stuart Mill, Henri Bergson, Jorge Luis Borges – egyikük sem tudott teljes, abszolút magyarázattal szolgálni. Az világossá vált, hogy a folyamatos idő, a folyamatos mozgás előny–hátrány-szakaszokra osztása, Akhilleusz lépteinek teknőcléptekre való felosztása okozza a logikai bukfencet.

Ha a folytonost szakaszokra bontjuk, elveszítjük a valóságos viszonyokat, egy olyan világba csöppenünk, melyben egészen más logika érvényesül, mint a megszokott.

Szellemi táplálékaink egyik legjelentősebbike, a mozgókép pedig pontosan ezen, a folyamatos mozgás állóképekre való bontásán alapul...

A mozgókép árulása

Már az elnevezés is félrevezető: mozgóképek, mozgó képek pedig nincsenek. Csalás az egész, optikai illúzió, vizuális maszlag. Amit mozgóképnek nevezünk, az valójában állóképek sorozata; fázisok egymásutánja. Godard másodpercenkénti 24 kockányi igazságról beszél, de ez kevés. Kevesebb, mint egy másodperc valóság, kevesebb, mint 24 fénykép. Mégis több... Hol rejtezik a lélek a filmben? A képkockákat elválasztó kis fekete sávokban, a vetítőgépben, vagy éppen tudatunk kelti életre a vásznon villódzó képeket? Mi van két képkocka között? Semmi? Be lehet-e csempészni két kockányi igazság közé egy hazugságot?

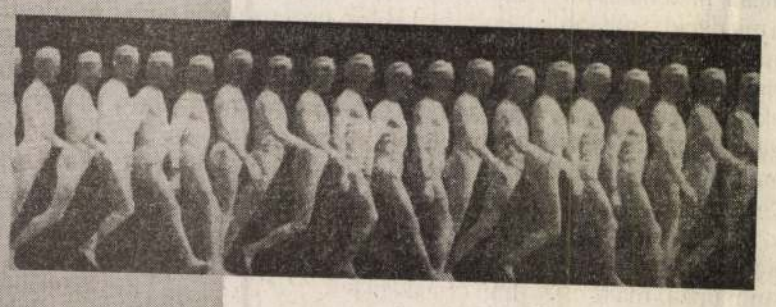

Azt mondják, hogy a szemünk kelti életre az élettelent. Ez pontatlan fogalmazás; a szem pontos információt küld az agynak a külvilágról, s az agy megpróbálja értelmezni azt. Az egymás után felvillanó képek sorát egyféleképpen tudja értelmezni: folyamatos mozgásnak fogja fel, „szemet huny" a kockák közti űr fölött – persze csak akkor, ha az egyes képek között összefüggést tud felfedezni. Ezt a jelenséget – továbbra is pontatlanul – a szem tehetetlenségének nevezik. Kétszeresen is pontatlanul, sokkal találóbb volna az agy tehetségéről beszélni.

Ma a mozgókép működése teljesen magától értetődőnek tűnik, de ez nem mindig volt így; a film elég későn született meg, jóval később, mint azt a technikai fejlődés lehetővé tette volna. Első nézői pedig nem apró vállrándítással, hanem szent borzadállyal reagáltak az életre kelt fotográfiára. Mára a gondolkodásunkba és megértési folyamatainkba beépült a mozgókép-illúzió természetessége.

A filmen egy labda visszapattan a falról. Az esemény olyan gyors, hogy a filmen csak a falhoz közeledő, majd az attól távolodó labdát látjuk; a visszapattanás két képkocka között történik. A film tehát nem tartalmazza az eseményt magát, mi mégis „látjuk", mert az agyunk ismeri a labda viselkedését; a labda visszapattanása tehát csak az agyunkban játszódik le.

A folyamatos mozgás fázisokra bontása, fázisonkénti vizsgálata veszélyekkel jár. A mozgókép éppolyan paradoxon, mint Akhilleusz és a teknős versenyfutása — ha alaposan végiggondoljuk, számos önellentmondást fedezhetünk fel benne.

Azt mindenki érzi, hogy az Akhilleusz kontra teknőc versenyfutással „valami nem stimmel", a mozgókép-illúzió csapdájába viszont mindennap beleesünk; akár a Dallas, akár a TV-híradó formájában, de „fogyasztjuk" a mozgóképet.

Ha a mozgóképpel semmi mást nem csinálunk, csak eltoljuk a felvételi és lejátszási idő szinkronját, egy másik valóságot kapunk. Az eredmény továbbra is másodpercenkénti 24 kocka igazság, csak amit látunk, olyan nincs a valóságban. Gondoljunk csak a természetfilmek másodpercek alatt szárbaszökkenő virágaira, az égbolton átszáguldó felhőkre vagy Peter Gabrielnek a videotechnikában új korszakot nyitó videoclipjeire (Sledgehammer, Big Time, Digging In The Dirt).

Még érdekesebb, ha két képkockányi igazság közé betoldunk valami mást, például a két, egymástól független kockát néhány fázisban egymásba alakítunk – lásd a jobb oldali képsort. (Michael Jackson „Black or White" c. számának videoclipjében láthattuk először e trükköt, aztán később a Postabank reklámfilmjében csodálhattuk meg a fantasztikusan átváltozó postáskisasszonyt.)

Az újabb és újabb illúziók kifejlődési folyamata még korántsem fejeződött be, sok meglepetést tartogat még a jó öreg mozgókép...

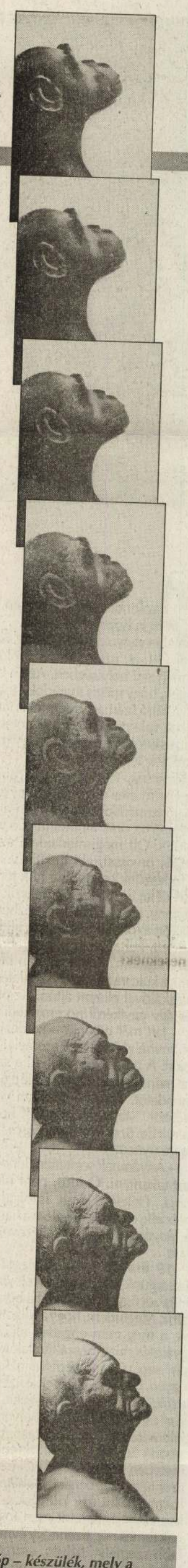

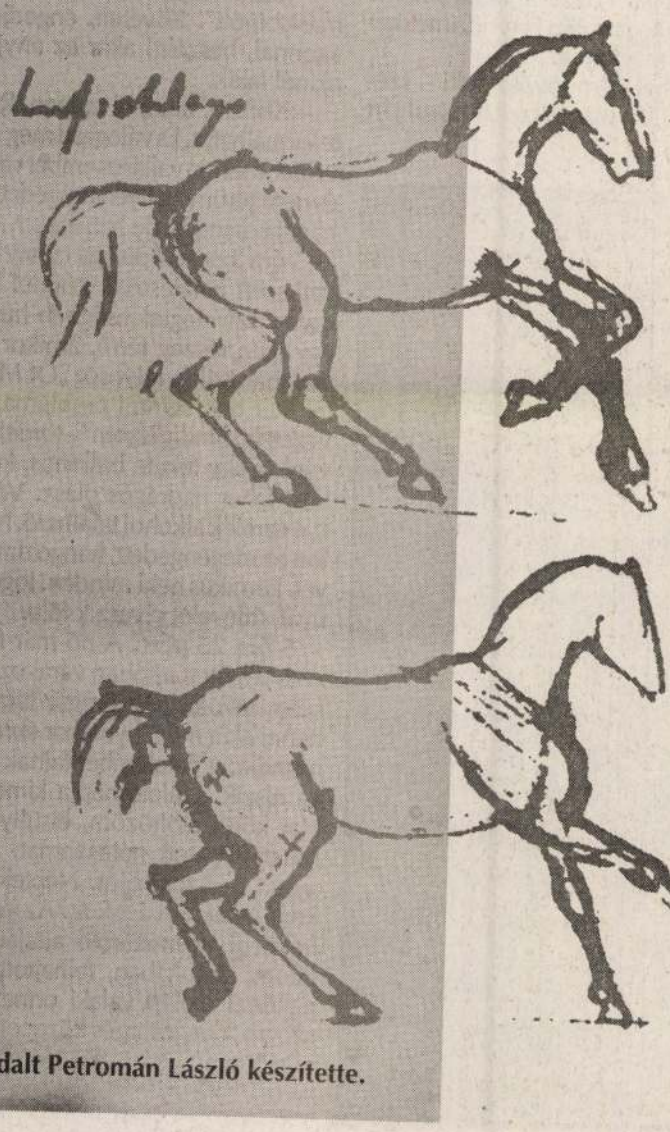

Székely mozgástanulmányai

Kevesen tudják, de a mozgókép legnevezetesebb előfutárai között ott találjuk a magyar festőművész, Székely Bertalan mozgástanulmányait. Az 1870-es évek közepétől Székely rajz- és fotográfia-sorozatain az emberek és főként a ló mozgását kutatta.

A vágtázó, galoppozó, poroszkáló lovak mozdulatait fizikai és anatómiai alapossággal kutató Székely vázlataival, mozgáselméleti írásaival vitathatatlanul nagyobb jelentőségűt alkotott, mint kissé akadémikus, aprólékos festészetével. Sőt, tudományos munkásságának hordaléka, melyet nem is sorolt művészi alkotásai közé, korát jóval megelőzve a kubizmust és a konstruktivizmust előlegezi meg. Ugyanannak a modellnek különböző időpillanatbani képei művészi igényességgel egymásra rajzolva — ez meglehetősen újnak számított a XIX. század képzőművészetében; elsőnek a kubistáknál jelenik meg művészeti programként, bár a gyökerei megtalálhatók egyes „primitív" népek művészetében vagy akár Leonardo vázlatain is.

Érdekesség, hogy Székelynek a Halászbástyához készített történelmi freskótervén a vágtázó lovak sora valójában nem több lovat ábrázol, hanem egyetlen ló vágtájának egymás utáni fázisait.

Székely feltalálhatta volna a mozit, minden ott volt a keze ügyében e jelentős felfedezéshez, de ő a mozgóképet nem célnak, hanem eszköznek tartotta; a mozgástanulmányokkal festészeti céljai voltak, a mozgó állatokról és emberekről festett állóképek tökéletesítését, valósághűbbé tételét szerette volna elérni.

Az oldalt Petromán László készítette.

Zootróp – készülék, mely a henger megforgatásával a belsején lévő fázisrajzokat „folyamatos mozgásban" mutatja be – ez volt gyakorlatilag az első „filmvetítő".

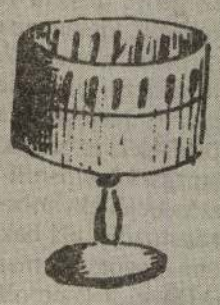

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

1981 NOV 27

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1021

Székely Bertalan

In dieser Nummer zeigen wir einige Werke ungarischer Künstler des 15. Jahrhunderts, die gegenwärtig in der Nationalgalerie zu sehen sind. DIE JAPANISCHE FRAU (Öl auf Leinwand, 1903) ist das späte Werk von BERTALAN SZÉKELY (1835—1910), einem Vertreter des Klassizismus und Biedermeiers, das bereits viele Jugendstil-Züge trägt

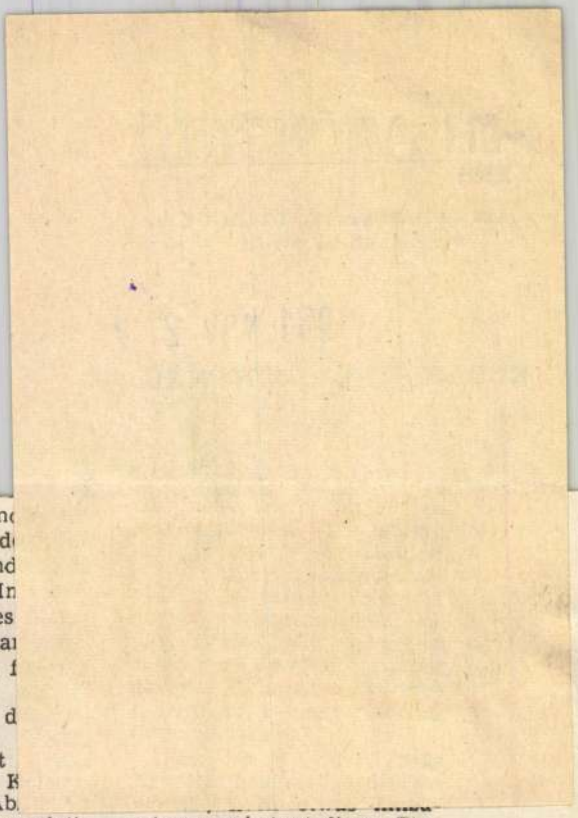

entscheidendes Leitm
die Bestrebungen d
wjetunion ihr eind
und aufrichtiges In
an der Erhaltung des
quo in Europa da
Daraus erklärt sich f
der österreichische
vertrag ebenso wie d
standekommen der
Er spricht nicht
weltanschaulichen F
nenten, nicht von Ab
und Einsichten der sowjetischen Politik, er stellt einen Fakt fest, und zwar einen seit Jahrzehnten bestehenden Fakt, (der sich auch in der striktesten Anerkennung der Unabhängigkeit Österreichs darstellt), der mithin kein Zufall sein kann, der durch seine kontinuierliche Präsenz — auch wenn man es nicht ausspricht —, die Funktion eines Axioms erfüllt. Kann man, soll man — nach all dem, was die beiden Systeme natürlicherweise voneinander trennt — von einem führenden Politiker des westlichen Lagers mehr fordern?

DIE STAATSMÄNNER auf der anderen Seite, die das meiste für die Koexistenz und die Kooperation der Systeme getan haben — so verschieden sie auch dachten —, ähneln sich in dieser Beziehung; Churchills volles Eintreten im Weltkrieg für die große Allianz mit der Sowjetunion, ging ebenso von den sowjetischen Interessen aus wie De Gaulles Erklärung Anfang der sechziger Jahre, die Sowjetunion habe keine aggressiven Absichten gegen den Westen.

setzen: er betont diese Einschätzung unentwegt und konsequent in einer Lage, in der, unter dem massiven Schub der Washingtoner Führungsequipe, alle Rechten — sowohl in Amerika wie, wohlgemerkt, auch in Europa! — alles daransetzen, die Sowjetunion und ihre Verbündeten als Gegner des Status quo zu brandmarken, als imperialistische Bösewichte, die es darauf abgesehen haben, das militärische Gleichgewicht umzustürzen, die USA bzw. die NATO in der Rüstung zu überflügeln, auf allen Kontinenten und in allen Krisenherden auf Spannung und Verschärfung hinarbeiten, den internationalen Terrorismus unterstützen, ja, eigentlich dieser selbst seien — und wie die anderen Devisen noch lauten, mit denen so viele westlichen Medien ihre Bürger Tag für Tag und Stunde für Stunde beglücken. Umso schätzenswerter, daß Bruno Kreisky sich auch in dieser Umgebung nicht von seinen fundierten Ansichten abbringen läßt, an seinen Grundeinschätzungen strikt festhält!

DAS WAR DORT auf

tartották a lóval történő továbbítást, de a dupla krumpli erősen «döfte». Erre a szóra végehoszsza nem akadt a sok kérdésnek, az állatvilág legkedvesebb négylábujához hasonlíták zsaroló gazdájokat, csakhogy beszéljen. Végre is két britannika szivarnak, «nagy» becsületszóval s kettős nagy esküvel való megfogadása után a vén deli megszólalt, kikötvén, hogy a ki ezt a dolgot meg nem szívleli, avagy kételkedik a távirat való igazságában, tíz koronát tartozik letenni az «első magyar hülyék» alapjára.

II.

Nagy csöndben aztán imígy kezde szólani a gazda:

Magyarország nagy diadalt aratott. Egy 407 éves követelését sikerült végre is megnyernie, a mi annyit jelent az országra nézve, mint a mikor valaki megüti a főnyereményt.

— Mit éri az, — kiáltá közbe Sarmata Szvatopluk, — ha nem én lutrit megnyertem.

biztosokat rendelt s Olmützben egy hétfői napon 1478 deczember 7-én megkötötte a békét Ulászló királylyal.

Ennek a békének az a veleje, hogy mind a két fél cseh királynak czímezteti magát, csakhogy Ulászlóé: Csehország, Mátyásé meg Morvaország, Szilézia, a két Luzsicza (Alsó és Felső Lausitz) s ennek 1369 óta a cseh koronához tartozó hat városa: Lauben, Kamenz, Lobau, Zittau, Bautzen és Görlitz.

A legfontosabb dolgot latinúl kéne elmondanom, de minthogy azon a nyelven csak Sisi tud, s az is elfelejtette, inkább csak magyarúl idézem:

«Elhatározták a béke fentartására s a két ország barátságára való tekintettel s nehogy a különféle utódoknak miatta bajok s újabb viszálkodások keletkezzenek, hogy ha Mátyás király halála után Ulászló király, avagy utódi, vagy Csehország az említett Morvaországot, a két Sziléziát, Luzsiczát és hat városát visszavenni s Csehország egyetemével egyesíteni óhajtaná, tése iránt egy évvel előbb felmondó követséget küld Budára vagy Fejérvárra. A pénzügyi tárgyalás, a somma visszafizetése dolgában Brünnben lesz, s megegyezésök után a pénzt a Szakolcza és Strasznitz közti határmezőn a két ország bizottsága jelenlétében fogják majd lefizetni. Még a bánatpénzt is kialkudták, ha a csehek a felmondás után egy évvel nem fizetik meg a sommát, már csak 500,000 arany forintért kapják, ha a magyarok nem állnak szavoknak, akkor 100,000 forintot leütnek a kiváltási sommából. Mig a csehek nem fizetnek, addig Mátyás utódi az urak Morvában; megirták azonban azt is, hogyha Mátyás túléli Ulászlót s a csehek szabad akaratokból megteszik királyoknak, akkor a csehek ingyen kapják Morvát. Ezt az egyességet — minek utána a két király személyesen találkozott Olmüczben — úgy a magyar, mint a cseh rendek hitelesen elfogadták s így az nemzetközi egyezménynyé lett, melyért a két nemzet jót állott.

SZENT ISTVÁN HIRDETI A KERESZTÉNY VALLÁST.

Székely Bertalan falfestménye a budavári Mátyás-templom Szent-István-kápolnájában.

— Kuss! — hangzék mindenfelől gyöngéd csitításképen, — folytasd, öreg.

— Hát bizony úgy esett meg a dolog, hogy sikerűlt az alamóczi, vagyis olmützi békekötésnek érvényt szerezni, s nem sokára más szél fú majd Prágában.

— Alamóczi szél? — kérdé a lúdtalpú piktor.

De az öreget nem zavarta e caseo-meteorologiai közbeszólás s folytatá.

A magyar finánczoknak van ám eszök. Látták, hogy a czoczilista mozgalom hova-tovább terjed, a népek nem akarnak adót fizetni, nagy a nyomor, a katona pénzbe kerűl, termés alig van, hát gondoskodni kell valamelyes kőrűl, melyből vizet lehessen facsarni. S ezt a követ meg is találták.

Tudjátok meg, hogy I. Mátyás királyunk néhai boldogtalan emlékű Jagello Ulászlóval nagy háborút folytatott Csehország birtokáért.

— Tudjuk, tudjuk, — hangzott mindenfelől, — csak röviden, két bukott ultimo van a «zsidóban».

No jó, látom, hogy érdekel benneteket. Mátyás király, hogy végét vesse a sok vérpazarlásnak, tehesse azt szabadon, s az azon időbeli magyar király vagy Magyarország ne akadályozhassa benne, módja s föltétele legelőbb az lévén, hogy a mikor Mátyás király halála után Ulászló király vagy utódai nevezett földet s tartományokat Csehország részére vissza akarják venni s azzal egyesíteni mindenek előtt az azon időbeli magyar királynak, vagy Magyarországnak 400,000 aranyat, illetőleg jó magyar forintot tartoznak ebbeli jogainak átengedéséért fizetni.»

— Hát aztán igaz-e ez? kérdé a bús Lehel atya, ama repedt kürtöt fúvó hősnek közvetett maradéka.

— Hogyne volna igaz, tizenkét becsületes ember pecsétével ellátott kutyabőrön van ez megírva, s hogy el is higyétek, ime itt az eredetinek a másolata. (A tulsó lapon közöljük.)

No de nincs még vége. Ulászló király még arra is kötelezte magát, hogy a mi költsége lesz és volt Mátyás királynak a különféle jószágok kiváltásával ott Morvában, azt a 400,000 arany forinton felül megfizeti. Kötelezettséget vállalt Ulászló a részben is, hogy a pénz lefize-

Szegény Mátyás — «Corvin Mátyás», üvölté közbe Ethelred — 1490-ben halt meg s az a historiai szomorú tréfa esett meg az országon, hogy a «pupák» cseh király lett magyar királylyá, s így olyan eset állott elő, melyre akkor, mikor az olmüczi békét kötötték, egyik fél sem gondolt. Ámde gondoltak erre azok, a kik Ulászlót megválasztották. Igaz ugyan, hogy Ulászló megmaradt cseh királynak, de a két ország udvara, pénztára, katonája külön maradt, csak a koronáikat viselte egy fő. S mikor aztán megválasztották magyar királynak, koronázási hitlevelében az 5. §-ban kimondotta,

hogy Morvát, Sziléziát, Luzsiczát és a hat várost illetőleg teljesen érvényességében fentartja az olmüczi béke határozatait, s ha ez országokat a kikötött sommáért visszaveszik, a pénzt a korona-örök kezeihez szolgáltatja, s azt az országtanács akarata és tanácsa szerint az ország védelmére fogja fordítani. Ebben az értelemben törvénybe is iktatták e rendelkezést, a ki nem hiszi, nézze meg a Corpus Jurist és pedig az 1492. törvények közül a negyediket. De nemcsak ekkor, hanem hat esztendővel

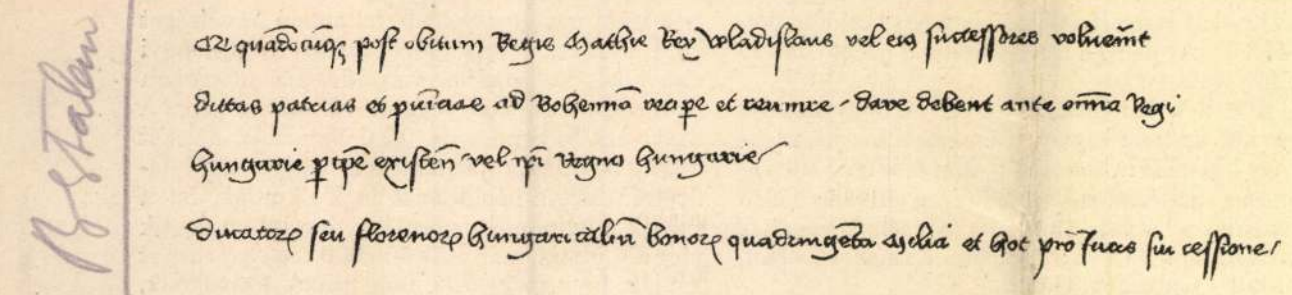

Hasonmás az 1478-iki olmützi békeokmányról.

később 1498-ban — 24. czikk — is kijelenték a magyarok, hogy Morva a magyar királynak tartozik hűségesküvel s ezt 1504-ben — 21. cz. — számon is kérték.

Ulászló és fia Lajos alatt egy kenyéren, de nem egy szalonnán éltünk a csehekkel, még pedig azért, mert szalonna nem volt. Megsoványodott a kettős farkú cseh oroszlán nagyon, de meg a hármas halmon is csak zab termett; szóval csehül voltunk mind a ketten. Hanem azért 1518-ban — 7. cz. — még a magunkénak néztük Morvát. Azután elkövetkezett Mohácsnál a katasztrófa s megint csak egy kalap alá kerültünk velök. Egy királyt uraltunk, de azért nem volt egymáshoz egyéb közünk. Minket nyomorgatott a török s e nagy bajban még azt a pazarlást is megengedtük magunknak, hogy két királyunk volt: Ferdinánd és János. A cseh atyafiak azonban nem fizettek, s a mi morva jussunk úgy eltünt, mint télen kavics a hó alatt. Egyszerűen elhallgatták. Szapolyay János király megtartotta ugyan a cseh királyi czímet, de mielőtt Nagy-Váradon 1538 junius 10. kiegyezett volna Ferdinánddal, február 24-én kelt iratában lemondott a cseh királyi czímről Ferdinánddal és bátyjával a császárral szemben, de nem a többiekhez intézett irataiban. Mi hasznát is vette volna a czímnek, mikor Morva a Ferdinánd kezében volt. Ámde Ferdinánd király 1527-ben megesküdött, hogy az ország szabadságát, jussát, s területét fentartja, a nagyváradi békében sincs szó a morva jus feladásáról, pedig közbenjárója János lundeni érsek, «rocsildi» püspök volt, bizonyosan kialkudta volna ez, ha Ferdinánd úgy akarta volna.

Napnál világosabb tehát, hogy a magyar kincstárnak Csehországon, illetőleg Ausztrián 400,000 arany követelése volt.

Mindezek alapján az ügynek elintézését egy Dévényben összeült nemzetközi bíróságra bizták. A bíróság kimondván azt az elvet, hogy itt *közjogi* követelésről van szó, az nem évülhet el soha, annyival is inkább, mert Morvát és Sziléziát eddig sem kebelezték be Csehországba, hanem azok megmaradtak 1478. évi állapotukban, nem ugyan mint a mi birtokunk, hanem osztrák koronatartományok képében. A csehek most követelik a cseh korona integritását, vagyis ezeknek a tartományoknak velök lendő egyesítését. Mi ezt készséggel elismerjük, ha kifizetik a 400,000 magyar aranyat, illetőleg ezeknek 407 vagyis Mátyás halála, 1490 óta esedékes kamatait 3%-kal számítva kamatok kamatával együtt. A bíróság erre a felperesi követelésre kihallgatta az ellenfelet is, s a csehek kénytelenek voltak annak a megvallásával, hogy a mi követelésünk épen oly jogos, mint az övék. Csak az összeg megállapitása okozott némi nehézséget. Most már azon is túl estek, füleljetek hát.

— Halljuk!

A bíróság bekérte az összes pénzügyi adatokat s ezeket fogom én nektek csoportositva előadni, úgy a hogy Szalmarágó Olajban főzött János számcsősz azokat összeállitotta, illetőleg szokása szerint a kútfők szabatos megemlitésével megszerkesztette.

III.

Magyarország követelte Ausztriától, illetőleg Csehországtól 400,000 aranynak 1490-től kezdve esedékes tőkéjét annak 3% kamatos kamataival. A bíróság elnöke, Ugèze a híres franczia nemzetgazda legelőbb azt a kérdést vetette föl, hogy mily sommában állapitsák meg a 400,000 aranyat. Mátyás király idejében egy aranynak a sulya $3/_{5957}$ gram volt, viszonyitva e súlyt a mai állapothoz, tudjuk, hogy egy kiló aranyból az 1892: XVII—XVIII. törvények értelmében 3280 koronát vernek ki, e szerint 1 arany egyenlő $11/_{792096}$ koronával, kerek számban 5 frt 90 krral. Azután szóba kerül az is, hogy a pénznek értéke a XV. század végén minálunk legalább kilenczszer akkora volt, mint ma. Erre azonban megszólalt a csehek képviselője, Drabnicsek Bohuslav, persze francziául:

Ouroky z aurokû platiti a kapital zwětšiti, to jest právě uhersky. (Kamatos kamatot fizetni s a tőkét is megnagyobbitani, az már igazán magyarul van.)

— No jó, — felelte rá Ördög József a magyar kincstár embere, szintén francziára fordítva a beszédet: — Tak dobře, já chci býti sličným, zůstaňme při summě 400,000 dukátů a syce se slevením devadesát krejcarů dukát za pět zlatých počitán. (No jó, én is úr akarok lenni, maradjunk a 400,000 aranynál, elengedvén a 90 krt, kereken 5 frtjával számitva az aranyat.)

Miután az elnök, ki csak az irodalmi francziát beszélte, lefordíttatta magának az alperes s a felperes beszédét, kimondá a határozatot, hogy e szerint 2.000,000 forint alaptőkének 407 év óta esedékes kamatos kamatai fizetendők. Csak épen a kamatlábat köllött még megállapitani. Viselli olasz bíró kérdésére az osztrák államkincstár képviselője, Ritter von Schmeckens azzal a felvilágositással szolgált, hogy az osztrák államadósság legnagyobb része 5%-ot kamatozik, mi a 16% járalékadó levonásával 4.2%-nak felel meg. Minthogy a magyar képviselő nagylelkűen ráállott a 3%-ra, pedig tudvalévő, hogy a XVI—XVIII. századig a 10—15% szokásos volt, ebben is megegyeztek. Végre megállapiták a Magyarországnak fizetendő sommát:

335.600.000.000 frtban, vagyis

háromszázharminczötezer hatszáz millió forintban.

E nem jelentéktelen somma hallatára nagy riadalom támadt.

— Uraim! — szólt az osztrák államkincstár képviselője, — erre a sommára csak azt jegyzem meg, hogy ennyi pénz nincs is forgalomban. A legújabb összeállitás szerint az európai bankokban van 3.135,410.000, Amerikában pedig 3.132,000.000 frtnyi pénz forog, igy irja ezt Boissevain franczia statisztikus, régibb összeállitások szerint Európában 24,000 millió van forgalomban, ebből vagy 15 milliárd arany. De mindez csekélység a 335,600 milliárdhoz képest, hisz az 33 trillió 5 billió és 600 millió forintot jelent. Hová gondolnak?

Nézzék meg Önök a két állam költségvetését.

Ausztria költségvetése 1897-re 690,000.000 frt.

Magyarországé 480,000.000 frt.

Ha ezeket a sommákat mint egy alaptőkének 3% hozadékát fogjuk fel, akkor:

Ausztria	23.000,000.000
Magyarország . .	16.000,000.000
a kettő összesen . .	39.000,000.000

frtot ér. De hol marad ez a somma, mely csak akkor állana elő, ha a két országot el lehetne adni, s akadna olyan, a ki készpénzen megvenné? Azután ebből a becsüből le kell vonnunk az államadósságot. — Mi osztrákok, sajnos, 4.324,118.599 forint 99.5 kr. államadóssággal dicsekedhetünk, ebből 2.751,025.802 frt 86 kr. a régi államadósság, melynek terhét jó formán mi viseljük.

— Megállj német, — kiáltá közbe Ördög Józsi, — ne «aufschnájdolj».

Először is Ugyetz (Ugèze kiálták közbe) no hát Ügyek elnök úr, mi 1867-ben a XII. t.-cz. 53. §-ában kijelentettük, hogy minket az az adósság nem terhelhet, melyet beleegyezésünk nélkül kötöttek. De az 54. §-ban kijelentettük, hogy ha «a valódi alkotmányosság hazánkban és és a felség többi országaiban is mennél előbb tettleg életbe lép», készek vagyunk, eltekintve a törvényszerűségtől, a méltányosság alapján megtenni a mit lehet s könnyiteni a terhen. Az 1867: XV. törvény alapján pedig elvállaltunk egy állandó járadékot, mely változás alá nem esik, de a mi háztartásunkat évi 30,310.935 frttal terheli, a mi pedig 4.2%-l számitva, megfelel egy 721,688.928 frt összegnek, tehát mit panaszkodtok? A mi külön adósságunk is hála tinéktek, 1895 végén 2.167,498.039 frt $14^1/_2$ krt tett, s ha az Isten is úgy akarja, a hogy mi, lesz még több is. Mert ha jól számolt a német s a mi hazánk 16,000 milliót ér, még mindig csinálhatunk jó formán 14,000 millió adósságot.

— Kérem a t. feleket, ne tüzeskedjenek, — szólt közbe az elnök.

— Kérem, én nem tüzeskedem, — monda a német, — csak fejtegetem, hogy levonván a körülbelől 7,000 millió államadósságot a két ország értékéből; marad 32,000 millió, a mit csak igy szóval lehet állitani. Már most hogy fizessünk mi Magyarországnak 335,600 milliót, mikor mi alig érünk 17,000 milliót.

— Hiszen nem kivánjuk mi Ausztria vesztét, de hát hol marad a jog s az igazság? — kérdé Ördög uram.

— Igaz, igaz, — szólott közbe Drabnicsek, — mert ha titeket kifizetünk, akkor Morva a mienk.

— Az ám, szerelmes cseh testvérem, — felelé a német, — csakhogy elfelejted, hogy Szilézia és Luzsicza java részét a porosz vitte el már 1744-ben, azért fizessen a porosz kincstár, arról pedig tudjuk, hogy csak venni, de adni nem szokott. Azután elfelejtitek, hogy

Csehország összes adója	119.318,492 frt
Morváé	47.889,889 «
Sziléziáé	13.447,143 «
	180.765,524 forintot

tesz, tehát ti hárman együtt 4% számitva 4519 millió 138,100 frtot értek, hát megbirnátok ti a váltságot, ha mi sem birjuk együttesen?

— T. bíróság! — igy kezdte a magyar. — Én méltánylom osztrák államtársam okait s ellenvetéseit s teszek neki egy uri ajánlatot: vagy adja át nekem Morvát és Sziléziát, vagy pedig változtassuk át az én törvényesen megitélt követelésemet 3%-os járadékadóssággá.

Erre v. Schmeckens cseh kollegájával hosszasan értekezett s kijelentette, hogy ő ugyan odaadná Morvát és Sziléziát de csak a csehekkel együtt, a németeket nem, erre pedig a csehek nem állottak rá s igy elfogadja a járandóság eszméjét.

Ezen az alapon kihirdették az itéletet, mely szerint:

Ausztria elmarasztaltatván az 1478. olmüczi békében kikötött 400,000 aranynak 407 éven át felgyült kamatos kamatainak fizetésében 335,600 millió tőke 3%-os kamatát *fogja* majd felperes Magyarországnak évi járadék alakjában fizetni. Az évi járadék összege: 10,068 millió forint.

No, már most testvérek: 1890 óta vagyunk ebben a hazában vagy 18.000,000 lélek, (a horvátok ily körülmények közt örömest elvállalják a «közös» hazát) esik tehát egy lélekre 559 frt, a mi rendkivül tisztességes somma; kivált 10—12 tagból álló családnál. Kifizetünk minden adósságot, nem lesz hús-, bor- és sör-adó, szóval felvirradt az új arany korszak.

Éljen, éljen! hangzott fel minden oldalról, — be aranyosan csicseregtél.

Kiki előre látta a jövőt, Sisi ezentúl csak britannikát fog szini, a két piktor nagy örömében összeölelkezett s Abonyban házat épitett, az agg harczos Bazinban illatszergyárat állitott fel s igy tovább sorban.

A társaság sükete azonban, a ki nagy figyelemmel hallgatta végig az előadást s kivált a számok nagyságában gyönyörködött, a csönd beálltával gyöngéden oldalba bökte szeretett nászát, kérdezvén;

— Hát aztán, testvér, *mikor* és *hogyan* kezdi meg Ausztria a fizetést?

— *Az nincs az itéletben, mert teljesen Ausztria tetszésére bizták.*

SZÉKELY BERTALAN

45, 46, 98, 118, 140, 142, 152, 177

Oltványi 1991

1647-ben készitette Tar Illés
les peremü, sekély öblü aranyo-
belső szélén körbefutó levél-
ben levélkoszoruval körülvett
b medalionnal. A tányér peremén
gy kisebb medalion közül hármat
felirat a diszités szerves
ndosan választották meg a helyét
ép betükkel metszették a tárgyra.

. 4. BEATI QUI VOCATI SUNT AD

dithetné valamelyiknek az orra állását, vagy szemét, fülét vagy a koszoruja fekvését. Neki arra nagyon nagy szüksége lett volna; a nélkül nem teljes az ő tanulmánya, ha az érdemes császárképeket egy lehető találkozásnál meg nem ismerheti.

ez itt a vadászkutyák pátronusa; ez a nagyehető; ez az öldöklő császár; ez meg az, a kiről azt hitték, hogy pénze se volt a szegénynek s most sül ki róla itt Apatelken, hogy biz ő is tehetős császár volt. No hiszen e fölfedezés folytán bámulva is néz most

orczája. A mi kis ezeréves penész a hajlások közt maradt a tisztelendő ur csiszolása után, lekopott az most az ujkor embereinek szerelmetes simogatásai alatt, a kiknek sóvár pillantásaikról s meleg tekintetükről lerí a vágy, mennyire készen volna vala-

„Vihar.“ — (*Székely* Bertalan festménye után fára rajzolta *Csapó* Gyula.)

De már az aztán majd kihozta sodrából, midőn a plebánus ur, bele melegitvén a régi pénzek tudományába buzgó hallgatóit, leadta a négy darab ezüst pénzt, hogy kézről-kézre adván, ismerjék meg sorba mindegyiket valamennyien szinről-szinre, hogy

az egész tudományos világ Apatelekre. — No hiszen az a négy darab özönviz előtti lázsiás se volt még ugy össze-vissza szorongatva világéletében; a sok érdes tenyér és morzsolgató ujj közt bezzeg kétszer olyan fényes lett a négy császár ur koszorus

mennyi ma is Mózes zsidói után megimádni egy kis aranyborjut — ha csupa ezüstből is.

De olyan kéjjel, olyan tiszteletteljes lágy simogatással bizony alig ha járult valaki a főméltóságok szine elé, mint Gerzony barátunk, a molnár. Reszkető örömmel forgatta

meg azokat élére, lapjára; megvizsgálta minden porczikájukat elejéről, hátuljáról; megtapintotta: van-e reczéje a kerületüknek; nyájas tekintete van-e a rajta levő császárnak vagy mogorva; van-e kampós óra, nagy füle, merre van fordulva ábrázattal jobbra-e, balra-e?

Egyszerre ugy cselekedett Gerzony uram, mintha a nagy elmerülésben lecsuszott szürét, a gúnya alá rántott könyökkel fölebb akarná bizgatni a vállára s ugy egy pillanatra kéz és négy darab pénz eltünt a szür alá! De Gerzony uram még ott a szür árnyékában is egyre nézte; talán még meredtebb szemekkel, mohóbb sietéssel is nézte és hasonlitgatta egymás közt a kincseket, mint a szürön kivül a napvilágon s talán el is nézte volna még jó ideig, ha az a maliciózus takács rá nem kiált, hogy adja már odább a császári orczákat, mert bizony megeszi őket a szemeivel.

Gerzony uram ugy megijedt a megjegyzésre, hogy megrőkönyödtében odább adta — mind az *öt* darabot. Az *öt* darabot igen is; mert hogy, hogy nem esett, de megesett a csoda dolog, hogy a négy ezüst pénz Gerzony uram szüre alatt megszaporodott egy darab pénzzel.

Gerzony uram hirtelen észre vette a pogány esetet, de már akkorra a takács kezeiben volt az ötödik deliquens s az szörnyü hahotával árulta el fölfödözését, hogy ime a molnár uram szüre alatt megellett az egyik tallér. A négyből öt lett.

Gerzony uram szabódott, hogy ő nem tud arról semmit, hogy a takácsnak nem tudja, mi baja vele, hogy kötődjön az öregapjával (a ki szegény ott se volt), hogy ő rá ilyen piszkos dolgot ne fogjon senki.

— De hát ne ordijjon kend, védi magát a takács; hiszen ebbe semmi piszok sincsen. Az volna a piszkos dolog, ha a szür egyet elnyelt volna; de a helyett ime egyet megtermékenyitett.

No hiszen volt ezen aztán mit nevetni. Mindenki az ujszülöttet akarta látni; maguk az urak legkivánesiabbak s a plebánus ur diadalmas arczczal fordult a számtartó és tanitó felé s sokat jelentőleg szoritá meg kezüket, mintha azt mondta volna: lássátok, máris nyomon vagyok.

Gerzony molnár pedig egyre szabadkozott és semmi áron hajlandó nem volt elvállalni a lelencz iránt az atyaságot. Ha adta, valaki más adta; ő bizon nem adta; honnét venne ő ilyféle régi pénzeket; sohse volt ő azokkal a koszorus császárokkal semminémü összeköttetésben; soha nekik nem örölt; sem semminémü atyafiuknak; neki ilyen pénzzel nem szokás fizetni; el se venné, mert az hamis, régi pénz.

Akkor a többin volt a sor; valamennyi tagadta, mentegette magát s végre is az lett a dolog vége, hogy a plebánus ur kijelentette, hogy ha ura nem akad a bitang pénznek, azt ő mint gazdátlant befogja, és a többivel együtt elküldi Pestre a magyar nemzeti muzeumnak, a hol nemcsak egy ilyen régi pénzt, de egy régi darab vasat, valami kardot, régi fegyvert, nyilveszszőt, még egy régi cserépdarabot is szivesen fogadnak. Bár csak megkaphatná azt az edényt, a miben valaki a kincset kiásta; elég nagy kincs lenne az annak a nemzeti muzeumnak, a hol az ilyen régiségeket szép sorba rakva, öregség szerint szekrényekben őrzik.

Azért föl is kéri valamennyi polgártársát, a ki valamit tud a kiásott cserépedényről, hogy azt szerezze meg neki akár pénzért, akár ingyen; ha nem akarná magát megnevezni, a ki adja, tegye oda éjjel az ajtajába vagy ablakába vagy a kertje hátulján lopja udvarába s ő soha se fogja kutatni, hogy ki volt. Ha pedig kitudja, hogy kinél van a pénz, mondja meg neki, hogy az a talált pénz nem az övé, hogy az az országé, hogy azon tul nem adhat soha, mert senkinek se szabad megvenni, csak egyedül az egy muzeumnak. Ott valóságos járó pénzt kap érte, olyan pénzt, a min lesz istenáldása, mert a bejelentett régi kincscsel olyan intézetet gazdagitott, a mely a nemzeté, édes mindnyájunké. (Folyt. követk.)

„Vihar."

Nem igen emlékszünk, hogy a műtárlatokon Székely Bertalantól életképeket láttunk volna, mert ő nem foglalkozik a festészet eme genrejával, mely leginkább az élet apróbb viszontagságait, egy-egy pillanat komikus hatását szokta föltüntetni. Ez a kép azonban, melyet most bemutatunk Székelytől, ezek közül való, s igen elmés epigramma arra a frázisra, hogy „éljen az egyenlőség."

Az országos képzőművészeti társulat kiállitásán, a bécsi Kunstverein tárlatán, ép ugy, mint legutóbb a bécsi közkiállitás művészi csarnokában ott lehetett látni e festményt, melyet senki sem nézett mosoly nélkül. A művész kedélyes motivuma az első tekintetre kitárul előttünk, s a gondolat élessége olyan szerencsésen van hegyezve, hogy talál rögtön.

Nyári förgeteg van, mely két uri hölgyet épen a szabadban, a kastély körül lep meg, tán épen virágszedés, vagy édes ábrándok közt. Öltönyük könnyü és lenge, nem adhat védelmet a megeredt zápor ellen, a kastély pedig jó távol van. Villámlik, az ég dörög, a mi ily fiatal kedélyekre mindig félénkitve hat. Oltalmat, tán egy kis száraz helyet csak egy közelben levő fa alatt lehet találni. Hanem ezt a fát már igénybe vette volt valaki, egy paraszt suhancz, ki megzavart mezei munkájából menekült ide, s megvonta magát a terebély fa tövében. Képzelhetni meglepetését, midőn egyszerre a nagyságos kisasszony, kit már messziről szokott süvegelni, csak a karjába ragaszkodik, s ugy meglippen az oldala mellett, mint a galamb. A kisasszony egészen feledte a rangkülönbséget, s mig máskor bizonyosan válogatva fogadja el a finom uracsok karját, most ő maga ragadja meg egy paraszt suhancz, ki megzavart mezei munkájából menekült ide, s megvonta magát a terebély fa tövében. Képzelhetni meglepetését, midőn egyszerre a nagyságos kisasszony, kit már messziről szokott süvegelni, csak a karjába ragaszkodik, s ugy meglippen az oldala mellett, mint a galamb. A kisasszony egészen feledte a rangkülönbséget, s mig máskor bizonyosan válogatva fogadja el a finom uracsok karját, most ő maga ragadja meg egy paraszt suhancz, ki megzavart mezei munkájából menekült ide, s megvonta magát a terebély fa tövében. Képzelhetni meglepetését, midőn egyszerre a nagyságos kisasszony, kit már messziről szokott süvegelni, csak a karjába ragaszkodik, s ugy meglippen az oldala mellett, mint a galamb. A kisasszony egészen feledte a rangkülönbséget, s mig máskor bizonyosan válogatva fogadja el a finom uracsok karját, most ő maga ragadja meg egy paraszt suhancz, ki megzavart mezei munkájából menekült ide, s megvonta magát a terebély fa tövében. Képzelhetni meglepetését, midőn egyszerre a nagyságos kisasszony, kit már messziről szokott süvegelni, csak a karjába ragaszkodik, s ugy meglippen az oldala mellett, mint a galamb. A kisasszony egészen feledte a rangkülönbséget, s mig máskor bizonyosan válogatva fogadja el a finom uracsok karját, most ő maga ragadja meg egy paraszt suhancz, ki megzavart mezei munkájából menekült ide, s megvonta magát a terebély fa tövében. Képzelhetni meglepetését, midőn egyszerre a nagyságos kisasszony, kit már messziről szokott süvegelni, csak a karjába ragaszkodik, s ugy meglippen az oldala mellett, mint a galamb. A kisasszony egészen feledte a rangkülönbséget, s mig máskor bizonyosan válogatva fogadja el a finom uracsok karját, most ő maga ragadja meg egy paraszt suhanczét, hogy azzal együtt találjon oltalmat egy kis helyen, mely olyan szük, hogy nem juthat rajta tér a köztük levő különbség kimérésére, kivált ha társnője is kiküzdötte már magát a szél ölelő karjaiból, s az asylum előnyeit követelni fogja azon határozottsággal, melylyel az ember kellemetlenségektől szeret menekülni, minő például a zuhogó eső.

Szó sincs róla, hogy a nagy fa uri vendégei valami otthonosan éreznék magukat. Itt jobban otthon van a falusi suhancz, ki fölött bizonyára sok hasonló zivatar elvonult már, mialatt ő egy-egy fa, vagy szénaboglya tövében huzta meg magát. Hanem még olyan soha nem történt vele, hogy ugyanakkor ily előkelő látogatásban is részesült volna. Se az omló eső, se a gyönge szíveket megrezzentő égdörgés ő rá nincs oly hatással, hogy elfeledné, mikép ilyen előkelő kisasszonyhoz mégis csak másféle lovag illik, és zavarában azt sem tudja, mit csináljon. Ugyanannak a kéznek karján, melyben egy otromba gerebelyét szorit, a nagyságos kisasszony a legellentétesebb valami, s bizony nem tudja, mikép fogadja e meglepetést másképen, minthogy szokás szerint most is lekapja kalapját, s aztán föl sem meri tenni. Zavara nagy, s a rangkülönbség e váratlan megszünése fölött egészen oda van. Hogy szemének sarkából oda veti tekintetét a szép hölgy arczára, ez a világon a legtermészetesebb, még ilyen ügyetlen kamasznál is, mert az ifjuság és szépség nemcsak egyranguakra sugárzik, s képesitve van annak hatását érezni az ilyen legény is.

Ez a kép tehát arról beszél, hogy a rangkülönbségnek vége azon a néhány talpalatnyi földön, mely a jó öreg fa körül van. Hogyan lett vége, azt látjuk. Nem öldöklő forradalmak proklamálták és kényszeriték a váltogatós emberiségre, hanem valami olyan természetes, a mi a negélyzett külsőségeket semmivé tette nehány pillanatra, s oly szükséget rögtönzött, melyben embertárs és hozzánk hasonló még a mezitlábos kertészlegény is. Mindez természetesen meg fog változni az első napsugárra, s lesz minden ugy, mint volt az előtt.

A helyzet, az ellentétek igen komikusok, s fölismerhetők rögtön. Elmés ötlet e kép tárgya, melyet Székely nemcsak kerekdeden, de könnyed elegancziával is állitott a szemlélő elé, s ezt bemutatja rajzunk is. De nem mutathatjuk be magát a képet egészen, szineivel, s azon megnyerő előadással, mely csak az eredeti festmény kizárólagos tulajdona. Mint gondolható, ily kicsinyitett másolatban az arczok sem birhatnak a kifejezés oly széles körével, melybe bevéshető legyen mindaz, mit a művész oly találón és élénken kifejezett, kivált a paraszt suhancznál, kinek meglepetése, zavara s egész ügyetlen magatartása oly édes mosolyra gerjesztő.

A magyar nemzetiség Hunyad-megyében.

A Hunyadiak szülőmegyéjében, mely 109 □ mértföldet foglal el, a lakosság összes száma 190,000. Hozzávetőleges számitásom szerint ennek a lakosságnak csakis 23_5-ed része beszéli mai napság anyanyelveként a magyart. Tehát 190,000 lakos közt körülbelől csak 8000 a magyar.

Ezen magyarság pedig szét van oszolva ugy, hogy a 3 város, 2 nagy ipar-telep és 355 falunak csaknem mindenikébe jut valamicske belőle.

Mintegy 3500 németnyelvü iparost s vasuti és bányamunkást levonva, a többi lakosság mind oláh.

A gyűrüs hollóról nevezetes czimert ott látni minden falu névtábláján; de azon nemzet nyelvét, mely ezen czimer alatt félvilágra szóló dicsőséget szerzett, nem hallod másutt, csak a hivatalos helyiségekben s az előkelőbb birtokosok lakjaiban. Pedig régebben nem igy volt ez! Hunyadiék alatt s a nemzeti fejedelmek korában sok magyar és székely telepedett ide; soknak kellett itt lakni azelőtt is; sőt vannak adatok, s hiven megőrizte a néphagyomány, hogy Attila hunjainak egy része, a székely nép elszakadott testvére itt huzta meg magát.

Felső-Szilváson épen most foly a telekkönyvi munkálat; s a csak oláhul beszélő lakosság nem akarja elfogadni a jegyzőkönyvet, mivel hogy az oláhul van szerkesztve. Azt kivánják, hogy magyarul legyen.

Ha kérdezed azért, hogy ők magyarok-e, nemmel felelnek; mivel — az ő magyarázatuk szerint — magyar csak az, a ki vallás szerint is vagy reformatus vagy róm. katholikus. Ők pedig görög keletiek. De ha mondod ezután, hogy ők oláhok, azért épen megharagusznak.

De hát miféle nemzetiségnek tartják magukat?

„Noi sintem scithei" — mi szczithák vagyunk — ezt felelik a kérdésre.

Határukon dombok, régi sánczhelyek látszanak. Azokat Attila-koriaknak tartják és „kastély"-nak nevezik.

Most iskolát akarnak épiteni; de kikötötték, hogy tiszta magyar nyelvü iskola legyen. Nekik oláh iskola nem kell.

Igen régi eredetre mutat Lozsád is. Annak népe magyar nyelvet beszél, de oly sajátságos kiejtéssel, a minőt másutt nem ismernek. A község ép ugy, mint a külső birtok, hét nemzetség szerint van fölosztva, a melyek magukat nemzetnek nevezik: Zudor nemzet, Fekete nemzet sat.

Annak bebizonyitására különben, hogy a községek alakulásánál mily sok magyarnak és mekkora magyar befolyásnak kellett itt lenni, elég figyelembe venni a helység-neveket. Azoknak legalább fele magyar vagy magyaros ma is. A három város: Déva, Hunyad, Hát-szeg. A falvak közt: Csertés, Brassó, Bácsfalva, Füzes-Bogara, Gyalakuta, M.-Ilye, Szúliget, Bánpatak, Berekszó, Boholt, Füzesd, Haró, Kecskedága, M.-Solymos, Nagy-Ág, Szekeremb, Arany, Bábolna, Benczencz, Csigmó, Gyógy, Tolt, Gyalmár, Gyertyámos, Homoród, Rápolt, Renget, Bakonya, Cseb, Erdőfalva, Almás, Mada, Nyirmező, Tekenő, Bácsi, Batiz, Városviz, Tóti, Boldogfalva, Lozsád, Pad, Répás, Tormás, Tormáspataka, Tompa, Nádasd, Bozsoród, Kalán, Kitid, Oklos, Mácsó, Szent-György, Szentkirály, Zeykfalva, Aranyos, Bozs, Csolnakos, Doboka, Gyalár, Zalasd, Lelesz, Magyarósd, Rákosd, Ruda, Telek, Pestes, Dédács, Erdőhát, Herepe, Keresztur, Barena, Kozolya, Kerges, Németi, Nándor, Sárfalva, Szántóhalma, Szent-András, Tamástelke, Abucsa, Bástya, Gerend, Laszó, Roskány, Szakamás, Tisza, Szilvás, Nyiresfalva, Kékesfalva, Csula, Rekettyefalva, Várhely, Pestény, Osztró, Zajkány, Öralja, Kőalja, Malomviz, Szacsal, Szent-Péterfalva, Váralja,

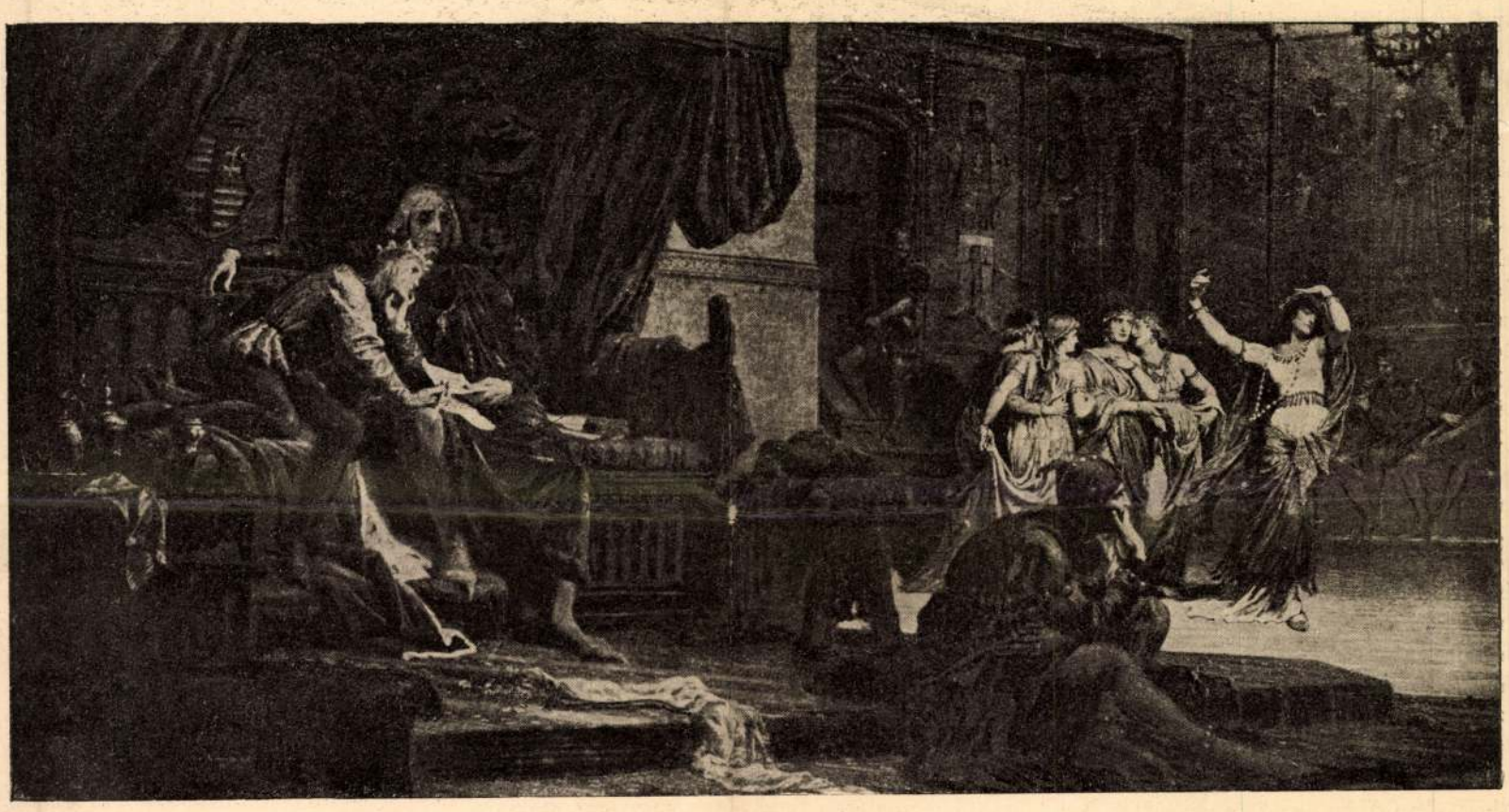

V. LÁSZLÓ NEVELTETÉSE. Székely Bertalan festménye.

san, hogy nem az őrület kényszere uralkodik rajta, mikor tönkre tenni készül családját. Az igazság ily zord fölállítása nem költői igazság, mert ennek mindig megnyugtatónak kell lenni. A heves drámai anyag teljes feldolgozására a Vigszinháznak nincs kellő ereje. A főszerepben *Gál* azonban erőteljes alakítást nyújtott. A többiek pontos összjátékban emelték az előadást. Igy *Hunyadi* Margit (Juana), *Nógrády* Jolán (Ines), *Haraszti* Hermin, *Rostagni* Irén, *Balassa* és *Beregi*. A darabot *Szalai* Emil jól fordította magyarra.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A Magyar Tud. Akadémia október 10-dikén *Tóth* Lőrincz elnöklete alatt ülésezett. *Téglás* Gábor olvasta föl «Herodotos Dáciára vonatkozó geografiai adalékai» czimű értekezését.

Herodotosnak a régi Dácia déli határvonalaival és az agatirzusok földjével kapcsolatba hozható följegyzéseit idáig csak nyelvészeti segitséggel, főleg Safarzik Józsefnek, a szlávismusz apostolának meghatározásai szerint ismeri irodalmunk. Téglás Gábor az Al-Dunával kapcsolatosan szerzett helyszini észleletei közben ismervén föl az érvényben álló magyarázatok tarthatatlanságát, részletes helyrajzi összehasonlításokkal megállapitotta, hogy az Istrosnak a skythak földjéről Herodotos által fölsorolt mellékvizeiben a keleti és déli Kárpátok legjelentékenyebb vizeit birjuk. A Naparis, melyet ugyancsak fölsorol Herodotos, nem is tartozik az Isterhez, hanem a Dujeperrel azonos. Téglás tanulmányainak másik eredménye, hogy Herodotos korában a Haimos-hegységet egész az Al-Dunáig képzelték és ezért föltették, hogy az Olt s a Temes a Haimosból ered. Az Aurasban Téglás a Zul helyett a Karast állapította meg. Most, a helynevek törvényes rendezése alkalmából nem érdektelen tudni azt sem, hogy a skytha ősi folyónevek a romániai lapályon is olyan formában örökösödtek meg, a mint azokat a magyar befolyás kiegészité. Utána *Komáromy* András lev. tag mutatta be *Veress* Endre értekezését «Erdély fejedelmi interregnuma» czimen. Mind a két előadást tetszéssel fogadták.

MI UJSÁG?

* **Lapunk mai száma** a rendes két és félivnyi terjedelemben *48 képpel* jelenik meg, melyek mind *Ernszt* Lajos nagybecsű magyar történeti képgyűjteményéből vannak véve. Ez érdekes gyűjtemény részletes ismertetését ez alkalommal először, lapunkban veszi a közönség, s az abból most bemutatott képek közt is sok van, melyek ez alkalommal kerülnek először nyilvánosságra. Igy többek közt a XVI. és XVII. századbeli viseletképek, a Rudolf királynál járt persa követek arczképei, Kazinczynak Kreizinger által festett egyik legjobb arczképe, Arany János, Vörösmarty, Madách, báró Orczy, Toldy Ferencz, Csiky arczképei, Orlai «Petőfi Debreczenben» czimű ismert festményének első vázlata, továbbá a művészek saját festésű arczképei közül a Barabás, Burghardt és Kozima hármas képe, ifj. Markó, Brocky, Lotz és Székely Bertalan arczképei, stb. A törté-

ZRINYI KIROHANÁSA. Székely Bertalan festménye.

ERNSZT LAJOS MAGYAR TÖRTÉNETI KÉPGYŰJTEMÉNYÉBŐL.

Gyermekdalok és szavalmányok. *Iskolai használatra irta Hajgató Sándor. Nagy-Kanizsa 1898.* Irodalmunk gyermekeknek való költeményekben, a kétségtelen haladás daczára, nagyon szegény. Nem a mennyiséget értjük, hanem a minőséget; mert gyermekvers terem bőven, csakhogy a legtöbbször nincs köszönet benne. Pedig óhajtandó volna, hogy épen abban a korban, midőn az elme lágy mint a viasz s mélyen véződik belé minden benyomás: a fogékony, fiatal lélek a legnemesebb táplálékot nyerje. Hajgató Sándorban megvan az igyekezet, hogy a jónak és szépnek magvát hintse el. A vallás, hazaszeretet és morál teszik versei tárgyát s helyes érzékkel többnyire magyaros versformákat választ. De igyekezete nagyobb, mint költői tehetsége s gyűjteményét a gyermekvilág és zsenge ifjuság igazán becses szellemi táplálékául nem tekinthetjük.

A család támasza, regény, irta *Daudet* Alfonz, francziából fordította *Gerőné-Cserhalmi* Irén. Megjelent az «Athenaeum Olvasótárában», melynek három kötetét tölti be. A modern franczia társadalmat nem sok iró tudja oly jellemzőn és annyi szellemmel festeni, mint Daudet Alfonz. Ebben a regényében is nem a mese és bonyodalom, hanem a jellemzés ereje uralkodik. Két férfi testvér a hőse; két különböző jellem; talán magára a franczia nemzetre is ráismerhetünk bennök. Az egyik egy rokonszenves, megnyerő, elmés modorú ember, a ki megnyer, meghódít mindenkit, de gyönge és a sikerek még jobban megrontják. De azért ő a család büszkesége és öcscse is örömmel fárad, dolgozik helyette, hogy bátyja megmaradhasson a család büszke támaszának. A kényeztetett ember végre maga is belátja saját léhaságát, s öcscsére mutat: a ki igaz ember, a ki hős, a kinek zaj nélküli folytonos munkája a család fentartója. A két alakot az élet tarka, de találó alakjai és a társadalom eleven szinű rajzai veszik körül. A könyv ára vászonkötésben 1 frt 50 kr.

Egyetemes regénytár. A Singer és Wolfner czég kiadásában megjelenő «Egyetemes regénytár» legújabb két kötetét Rider Haggard egyik legnépszerűbb műve *«Ismeretlen ország»* foglalja el. Ennek meséje is, mint a nagy képzelő erővel dolgozó hires iró legtöbb műve, Afrika belsejében játszik. Egy darab ó-kort rajzol, oly néptörzs életét és szokásait, mely még az ó-korban szakadt Afrika belsejébe. A két kötet ára 1 frt.

Verne Gyula regényei. Egyre gyarapodik az a sorozat, melyet a Franklin-Társulat Verne munkáinak illusztrált kiadásából a magyar közönség számára közre bocsát. Most a 98—103. füzetek jelentek meg, melyek a *«Hódító Robur»* czimű regényt tartalmazzák egész terjedelmében. Ebben irja meg Verne az «Albatros» léghajó utasainak kalandos, izgató történetét. A regény akár füzetenként 20 krjával, akár egybe fűzve 1 frt 20 krért vagy díszes vászonkötésben 1 frt 80 krért minden könyvkereskedésben kapható. — Verne műveinek *füzetes kiadásában* megjelentek a 104—107. füzetek is. Ezekben az *«Utazás a föld körül»* folytatását vesszük Szász Károly fordításában. Egy füzet ára 20 krajczár.

Nansen utazása lábszánkón Grönlandon keresztül. Irta *Szivos* Béla. A nagynevű éjszaki utazó, Nansen utazásának legérdekesebb részletei vannak a kis könyvben népszerűn ismertetve s a szövegbe igtatott harmincz szép képpel érdekessé és vonzóvá téve. Könnyen érthető, zamatos, magyaros stilusa különösen alkalmassá teszi arra, hogy egyetlen ifjúsági és népkönyvtárból se hiányozzék. Nagy előnyére szolgál a rendkívüli olcsó ár is, t. i. csak 20 krajczár. Az érdemes munkát a Franklin-Társulat a «Vasárnapi könyvtár»-ban (35. füzet) adta ki. Kapható a kiadótársulatnál, valamint minden könyvárusnál is.

Az Irodalomtörténeti Közlemények, e *Szilády* Árontól szerkesztett folyóirat 8-dik évfolyamából közelebb a 4-ik füzet jelent meg három nagyobb (Kisfaludy Sándorról, Csokonai «Dorottyá»-járól és Kemény Zsigmondról szóló) közleménynyel, adattárral, irodalomtörténeti repertoriummal, s név- és tárgymutatóval. A jelen füzet az ezidei évfolyamot fejezi be. Az évnegyedes füzetekben megjelenő folyóirat a magyar tud. akadémia kiadványa. Egész évi előfizetési ára 5 frt; egy-egy füzet ára 1 frt 50 kr.

A Magyarok Története. A középiskolák alsó osztályai és a polgáriskolák használatára. Irta Király Pál főgimnáziumi igazgató. Bevezetéssel ellátta Szilágyi Sándor. Négy térképpel és számos szövegközti képpel. — Ilyen czímmel jelent meg közelebb az «Athenaeum» kiadásában egy 112 lapra terjedő kézikönyv, mely buzgalommal keresi azt a formát, a mint nemzetünk története a serdülő magyar ifjúságnak legczélszerűbben előadandó, hogy belőle ismeretet és hazafiságot egyenlő mértékben meríthessen. S ez a szerzőnek eléggé sikerül különösen a régibb és legrégibb időket illetőleg; míg a jelenhez közelebbi időket a rövidségre való törekvés miatt jóval hézagosabban tárgyalhatja. A térképek, valamint a szövegközti képek eléggé jól vannak megválogatva. A munka minden esetre érdemes a szaktanárok figyelmére. A csinos kiállítású könyv ára 1 frt 20 kr.

A mi királynénk, a magyar népnek és ifjúságnak irta *Böngérfi* János. Erzsébet királynénak népies modorban irt életrajza, több képpel. Ifj. Nagel Ottó kiadása Budapesten. Ára kemény kötésben 20 krajczár.

Feszty-kiállítás. A műcsarnokban még a téli tárlat előtt érdekes külön kiállítás lesz. *Feszty* Árpád állítja ki két festményét, a «Bánhidai csatát» és «Zsolt vezér eljegyzését». Az ezredévi ünnepek emlékére az egyiket Komárommegye, a másikat Bihar rendelte meg a művésznél s a képek kisebbrendű vázlatai már az ezredévi kiállítás alkalmával láthatók voltak a műcsarnokban. A nagyszabású festményeken kívül Fesztynek a két képhez készített vázlataiból és tanúlmányaiból is lesz egy kis gyűjtemény. Az értékes kiállítást körülbelől október 20-ikától a jövő hónap közepéig nézheti meg a publikum.

Vigszinház. Október 10-én drámát adtak a Vigszinházban, a spanyolok hirneves írójának Echegaraynak *«Őrült vagy szent»* czímű drámáját, melyre a Nemzeti Szinházban is készültek. A magyar szinházi közönségnek *Echegaray* kedvelt költője mióta «Galeotto»-ját megismerte. Az «Őrült vagy szent» régibb műve, de érdekes és lüktető ez is, s a közönség nagy érdeklődéssel hallgatta jelenetről-jelenetre. Hallgatta és borzongott, mert Echegaray ékes nyelve, szenvedélyes pathosza és meleg költészete sok kegyetlenséget hirdet. Drámáit nem költői szárnyalással emeli, hanem kiszámítással fokozza benne az izgalmakat.

Ez a drámája is kegyetlen történet, melyben az erkölcsi tartalom kevesebb, mint a hatásvadászat. Szintén társadalmi kérdést bonczol benne, ridegen, de költői erővel. A kérdés az, hogy van-e helye az ideális igazságnak és becsületességnek a mi társadalmunkban. Don Avendano Lorenzo ilyen igazságos ember. Tiszta és szeplőtlen, és fanatikus ereje van hozzá, hogy mikor erkölcsi érzelmeivel összeütközésbe jön, akkor is az igazságot engedje győzni maga fölött. Lorenzo igen gazdag, szereti családját. Leánya: Inez is szemefénye. A leány és Eduardo herczeg szenvedélyesen szeretik egymást és a szülőknek nincs is okuk akadályozni a szerelmet. De ép ekkor tudja meg Lorenzo, hogy ő egy csempészett gyermek. A rang, a vagyon, melyben él, meg nem illeti. A regényes titkot egy öreg asszony, Juana fedezi föl előtte. Juana mint dajkája élt eddig a házban. Most haldoklik, s elmondja Lorenzónak, hogy ő az anyja. A kit anyjának hitt, gyermektelen volt, azért történt a csempészet. Juana a Lorenzo nevelő-anyjának saját levelével bizonyítja ezt. Az igazságos Lorenzo többé nem akarja tehát megtartani a vagyont, legyen boldogtalan leánya is, a kit most már a herczeg nem fog nőül venni. Juanának, a ki most látja, hogy milyen örvénybe jutott fia, még van annyi ereje, hogy megsemmisíti a bizonyító irást s a borítékba üres papirt tesz, aztán meghal. Avendanót eddig is exaltált embernek tartotta egész környezete, s most, midőn kijelenti, hogy a vagyont átadja azoknak, a kiket illet, s ő az igazság útján halad — tébolyodottnak mondják. De Lorenzo bizonyítani akar, előveszi a borítékot; abban pedig nincs semmi bizonyítvány. Gyanu támad benne, hogy saját családja semmisítette meg a bizonyítékot, csakhogy megtarthassák a vagyont. Az orvosok most már kimondják rá, hogy őrült. Ez egy becsületes ember kegyetlen története, a ki mint sötét szent jelenik meg, s a kiről nem is tudjuk világo-

Madarász Viktor festménye.

MÁTYÁS KIRÁLYT A MAGYAR KÜLDÖTTSÉG FÖLKERESI PRÁGÁBAN.

KAPISZTRÁN. Lotz Károly festménye.

ERNSZT LAJOS MAGYAR TÖRTÉNETI KÉPGYŰJTEMÉNYÉBŐL.

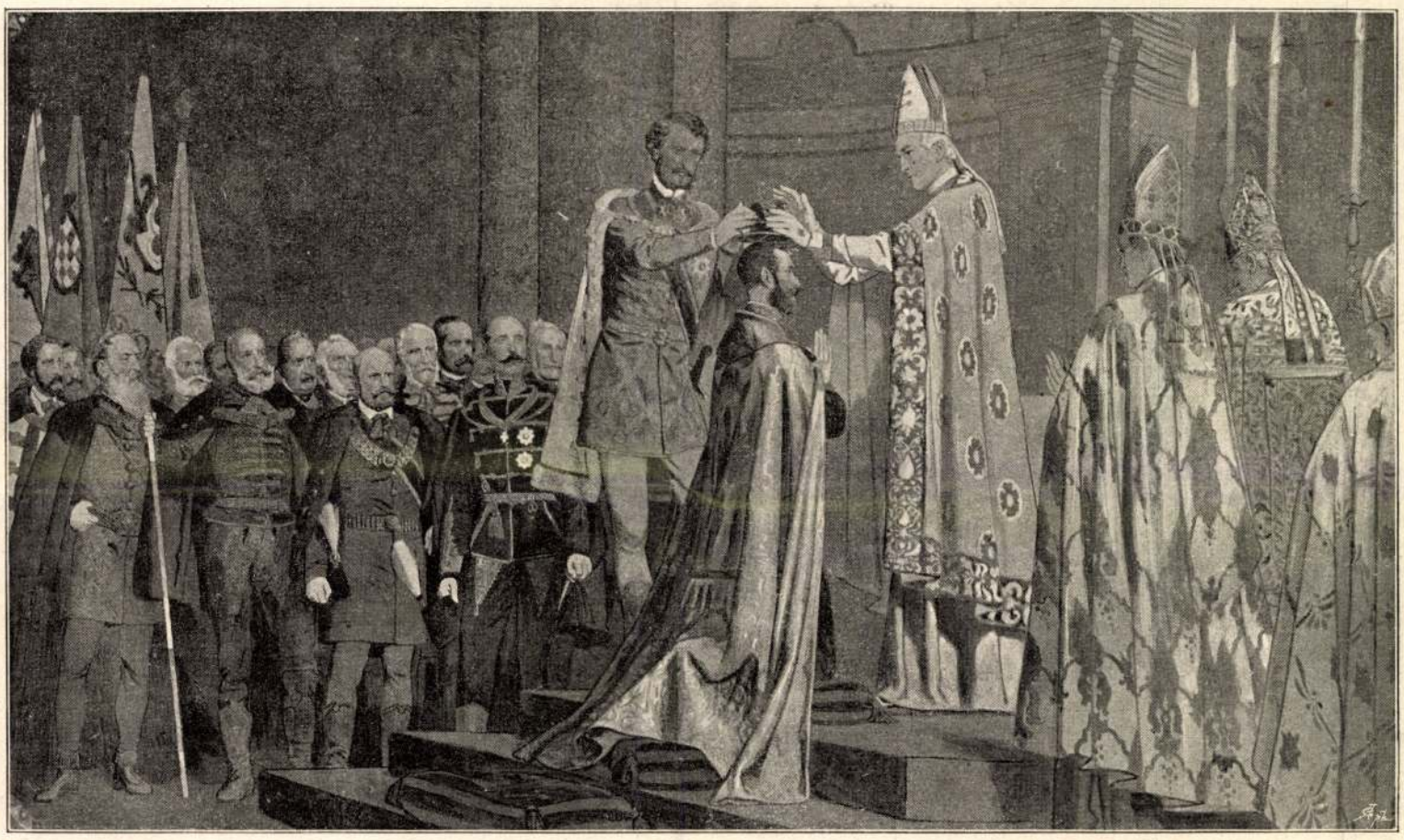

A KIRÁLY KORONÁZÁSA. — Székely Bertalan falfestménye a közgyülési teremben.

császárnétől kapott nehány apró Sin kutyát s ez divatos állat lett Németországban, ma is igen nagyra becsülik s mivel tenyésztése nehézségekkel jár, igen drágán fizetik.

A mai nap tenyésztett ölebek között legcsunyább a mopsz, de már kezd kimenni a divatból. Gyakoribb a törpe majompincs, mely ismeretes arról, hogy mindenkor dühösen ugat és támad. A törpe pudlik ritkák és drágák.

Igen sok ölebnek fülét és farkát levágják, ezenkivül nyirás és befonás által diszitésére igyekeznek. A nyakkötökre mindenkor sok gondot fordítanak, néha egész vagyonba kerülnek. A párisi nők mennek a legnagyobb túlzásba. Itt már több üzlet van, mely kizárólag a kutyákra alkalmazott ruhák készítésével foglalkozik. Van nekik külön öltözetük menyegzőre, gyászolásra, látogatásokra s ez utóbbi esetben a ruhára zsebet alkalmaznak a névjegyek elhelyezésére; van továbbá külön prémes téliruhájuk, különböző nyakékük, csengettyük, szalagok, lábgyürük, különböző fehérneműek, czipők, sőt esős időben itt-ott már nyitott esernyőt is hordatnak velük, hogy valamikép meg ne hüljenek. Az ily kutyák otthon természetesen puha ágyakban hevernek, s ha a sok nyalánkság miatt megromlik a gyomruk, aggódva küldenek az orvosért. Az elhunyt kutyákat nagy költséggel temetik el, sirköveket állitanak emlékükre, avagy ha elégetik, a hamut drága edényekbe teszik, hogy legalább ily alakban ott maradjon szeretett úrnője társaságában.

Az ízlés javulását mutatja, hogy az ölebek hóbortos bálványozása ma még jóformán csak Páris és New-York nehány előkelő különcz hölgyének divatja, a többi nagy városokban csak olykor lehet látni egy-egy felcziczomázott ölebet az utczákon s azt is képes még a közvélemény elitélni. De az ölebek ápolása már itt is igen fényüzőleg történik, sokkal inkább, mint a mennyi gondot és költséget fordítanak az elhagyott gyermekekre.

EGYVELEG.

* **Európa 12 legnagyobb bankjában** a mult évben 4570 millió készpénz volt, ebből 2534 millió a bankok vagyona, a többi tulnyomólag letét.

* **A khinai thea** lassanként háttérbe szorúl, különösen Angliában. 1864-ben ide még 80 millió font khinai theát vittek s igen keveset Kelet-Indiából, Ceylonból pedig épen semmit. A múlt évben már Khinából csak 23 millió fontot vittek be, Ceylonból 64 milliót, Kelet-Indiából pedig 100 milliónál többet.

* **Nemzetközi macskakiállítást** rendeztek közelebb Münchenben s oly nagy sikerrel, hogy a kiállításnak állandósítását mondták ki. A jövő évben Frankfurtban lesz. Azt mondják, hogy a különböző macskafajok keresztezéséből származó eredmények miatt is nagyon érdekesek az ily kiállítások.

A VÉRSZERZŐDÉS. — Székely Bertalan falfestménye a közgyülési teremben.

A KECSKEMÉTI ÚJ VÁROSHÁZ.

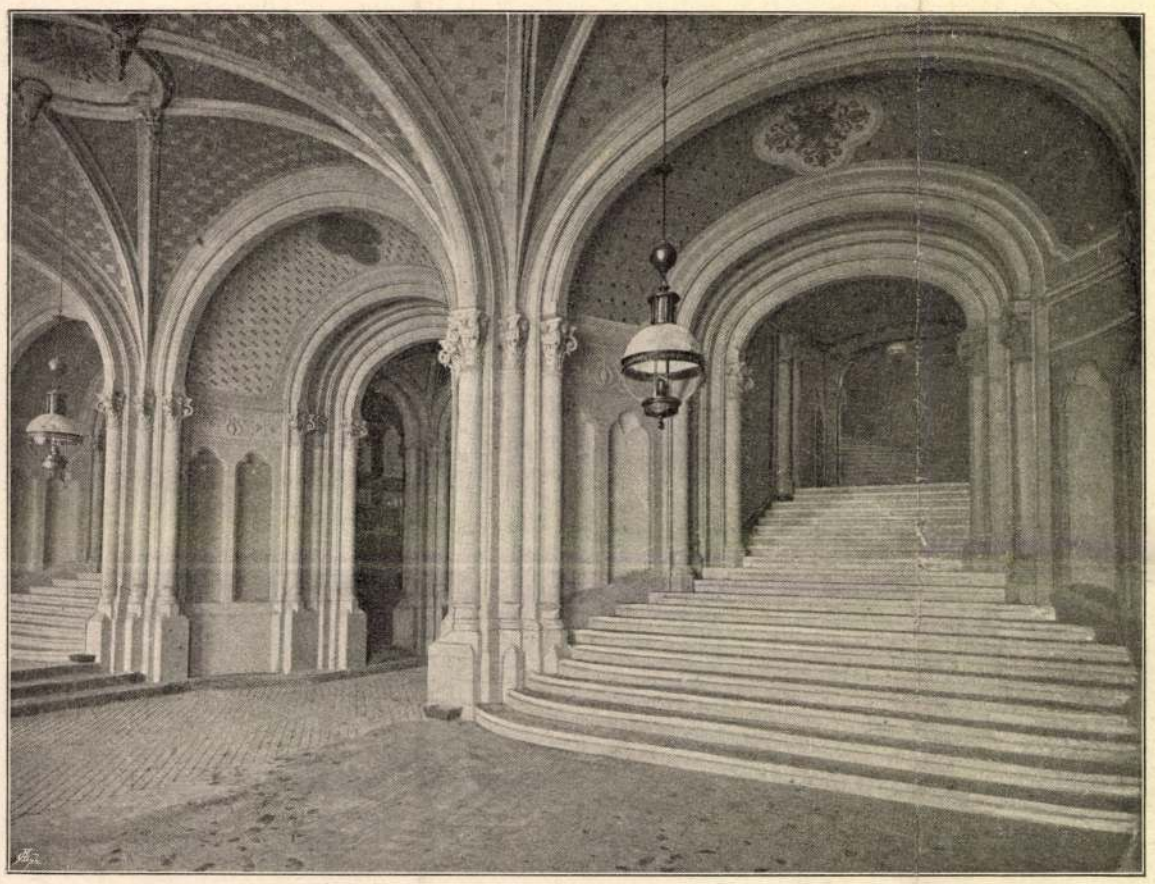

A KECSKEMÉTI ÚJ VÁROSHÁZ. — A FŐLÉPCSŐ.

A mint sziporkázni látjuk égő fekete hasábjait a bizalmas, meleg kandallóban, gondoljunk múltjára, gondoljunk korára. Azelőtt élő növény volt; buján tenyészett a dús lombozatú őserdőkben, melyeknek levelei századokon át bevésve maradtak lapjain, hüllők és halak nyomaival együtt, melyek egyedüli élők voltak még a föld felszinén. Oly hosszú idő óta eltemetve a földbe, tanuja volt földünk megalakulása titkainak azon időtől kezdve, a midőn még mint szerves növény szivta magába a nap sugárainak széntartalmát s ez a szén az, mely ma házainkban ég, fölraktározva és megőrizve századokon keresztül, mint hogyha őskori napsugarak támadtak volna fel, hogy melegítsék a XIX-ik század elnyűtt emberének fázékony tagjait.

Valóságos alvó őserdők azok a rengeteg kőszénbányák, melyeknek kitünően szellőzött tárnáiban egész népesség hemzseg apró lámpái világánál, mint a skandináv mesék megannyi gnómjai. Az ő foglalkoz suk nem tekinthet ugyan vissza hétszáz évre, mint maga a kőszén fölfedezése. Hisz a legrégibb európai bányák is mint a carmaux-i, az anzini alig száznegyven évesek. Ki gondolt volna akkor arra az óriási kiterjedésre, melyet a kőszéntermelés fog egykor ölteni, a midőn, mint napjainkban, csupán a franczia vasutak naponként négy millió kiló kőszenet fogyasztanak, Londonba pedig minden hónapban nyolczszáz hajórakománynyal szállitanak.

Ily rendkivüli fogyasztással szemben nem csoda, ha már régen fölmerült a jogos aggodalom: mi lesz, ha a most még dúsan jövedelmező erek lassan-lassan kiapadnak s többé nem lesznek képesek ellátni az ipar, a közlekedés és a kényelem folyvást fokozódó igényeit. De ez aggodalom, a tudomány rendelkezésünkre álló eszközei mellett, jórészt túlzott. Ha nem lesz több kőszén Európában, ott van Khina, India és Ausztrália megmérhetlen, szűzi gazdagsága, s mire az is kimerül, a technika újabb vívmányai valószinűleg pótolni fogják a kőszén hiányát, s akkor tán meg fogjuk érni azt is, a mire Jókai merész fantáziája se gondolt, hogy a még megmaradó kőszenet gyémántokká dolgozva föl, pénzgyártásra fogják felhasználni. A kőszén tündérei fáradhatatlanok az emberiségnek jótéteményeikkel való elárasztásában, s áldást osztó kezeik alatt a lehetetlen is létesül, s ki tudja, talán a kőszén álváltozásain át elvezetnek az oly rég keresett, de soha eddig föl nem talált «bölcsek kövéhez».

Addig is pedig álljunk meg egy perczre a XIX-ik század mivelődésének e nagy eszközénél, mely alapja, forrása nagyratartott vivmányaink s korszakalkotó fölfedezéseink legtöbbjének. Anyagi fölvirágzásunk, szellemi mivelődésünk erős épületéből elég volna kiszakitni a kőszenet, hogy az egész büszke alkotmány szétdüljön s összeomoljon. A természet egyetlen nyers anyagja sem nyomta rá annyira bélyegét a század egész irányára, mint a kőszén. Vasút, távirda, gőzhajózás s az elektromosság bámulatba ejtő csodái, a melyekről ősapáinknak még csak sejtelmük sem volt, de a melyek századunk haladását oly rendkivülivé tették, mind csak általa létesülhetnek, mert a kőszén a mindeneket mozgásba hozó léterő, a tápláló s a fenntartó ősanyag.

V.

KÜLÖNÖS KEDVTELÉSEK.

Az emberi természetben gyökerezik, hogy a rendesnél jelentékenyen nagyobb vagy kisebb lények iránt különös érdeklődéssel viseltetik, sokan kivált a parányi állatokat kedvelik, gyakran egész a túlzásig. Valószinű, hogy a jelenlegi divathölgyek túlzásai e tekintetben messze felülhaladják a régiekét, de hogy az ölebeket a régiek is kényeztették és pedig csaknem természetellenes módon, arra igen sok adat van.

A római úri nők nagyon kedvelték a pudli kutyákat s azonkivül a kis selyem- vagy katonásnak nevezett kutyákat (Melitacus catellus), mely a mai Máltából (Melita) eredt, de a mely valószinűleg ugyanaz a ma bolognainak nevezett kutyafajjal. A pudli, mint Strabo feljegyezte, Indiából került Európába.

A középkorban az ölebeket divánkutyáknak nevezték, mivel rendesen a szobákban tartózkodtak, mint az asszonyok és gyermekek játszótársai. Colerus «Oeconomia moralis» művében foglalkozik velük.

Legdivatosabb lett az öleb II. Károly angol király idejében, ki nagyon szerette az apró kutyákat, melyeket részben ma is az ő nevéről ismernek; mindenkor volt egy pár kiséretében, még a tanácsülések alkalmával is. Ebben az időben különben már annyira elterjedt az ölebek bálványozása, hogy több előkelő hölgy mellén is hordott kis kutyákat. Jellemző egy eset II. Jakab angol királyról. Egy tengeri útja alkalmával hajója elmerült, a királyt egy csolnakon mentették meg, de több matróz a hajóroncscsal elsülyedt. Útközben észrevette a király, hogy kedvencz, ritka fajtájú ölebe a hajón maradt, visszatért csolnakjával, hogy azt megmentse.

Evelyn János irja, hogy 1646-ban Bolognában talált a zárdákban ölebeket nagy számmal. Kérdésére megtudta, hogy azokat itt hosszú idő óta tenyésztik s előkelő úri nőknek adják el.

Nagy Frigyes különösen szerette a törpe agarakat, melyek mindig vele voltak s melyeknek sok szabadságot engedett. Frigyes császár, a jelenlegi német császár atyja, szintén szerette az efféle kutyákat. Auguszta császárné a japáni

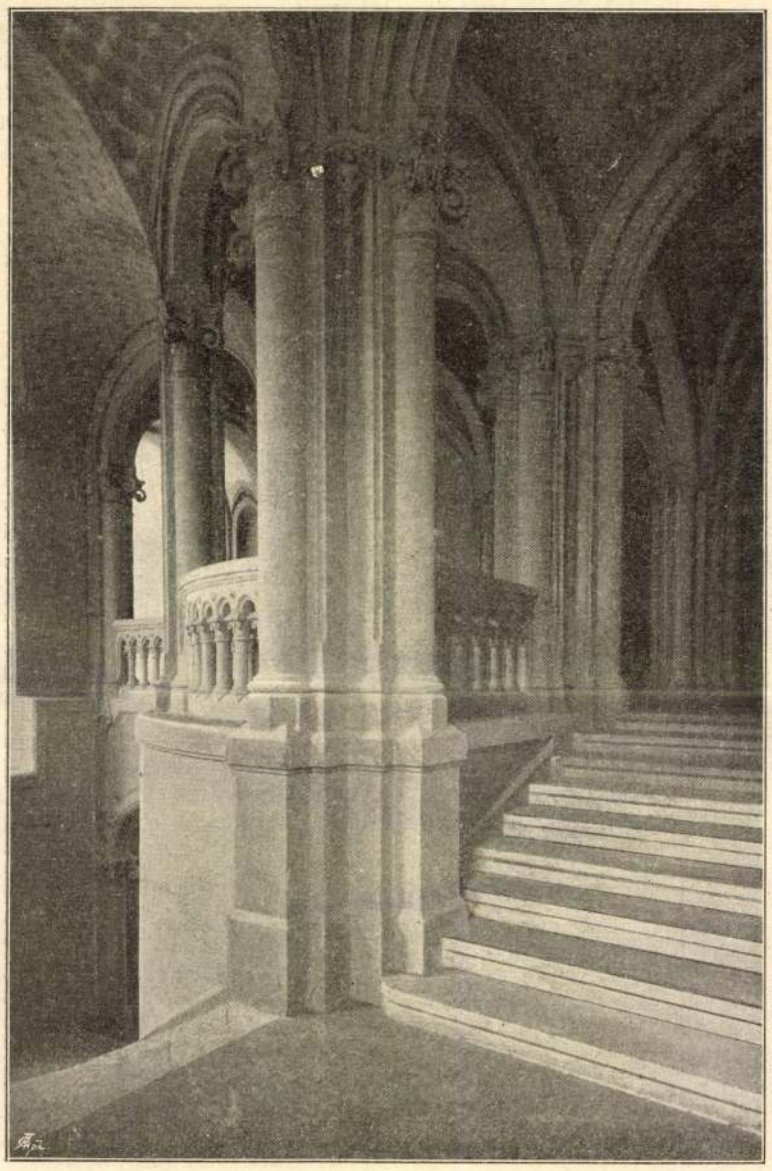

A KECSKEMÉTI ÚJ VÁROSHÁZ. — OSZLOPCSARNOK A KÖZGYÜLÉSI TEREM ELŐTT.

Székely Bertalan, festőművész /1835–1910/.
Mátyás János: Az Operaház. teka.

Kiváló teljesítményt jelentemek Szvoboda D. Gabriella dekorációismertetései és a falfestmények elemzése, főként azok, amelyek Lotz Károly és Székely Bertalan munkáiról szólnak. Talán csak Than Mór érdektelen műveinek taglalását foghatta volna rövidebbre.

Budapest folyóirat, 1988., 6., 45-old.

SZÉKELY BERTALAN

Gellér Katalin

ROMANTIKUS ELEMEK A SZÁZADFORULÓ MAGYAR FESTÉSZETÉBEN ÉS GRAFIKÁJÁBAN

A romantika továbbélésének tanulmányozásához mindenekelőtt egy viszonylag stabil és részben leegyszerűsített romantika-kép elfogadása szükséges, ugyanakkor elkerülhetetlen az örök romantika fogalmával való szembenézés.[1] A romantika öröksége elsősorban a par excellence romantikusnak ismert témakörökben, a történelem, a nemzeti mitológia századvégi és századeleji feldolgozásaiban, a kiemelkedő ember kultuszának változataiban ragadható meg. A magyar képzőművészetre vonatkozólag kevéssé vizsgálták a romantikának az esztétikai gondolkodás síkján megragadható újításait, a szubjektivizmus és szintéziskeresés dualizmusának, ezen belül a belső fejlődés tanának és az egyetemes lételem keresésének századvégi változatait, melyek elsősorban a romantikus vitalizmus századvégi megújulásában: a misztikus természetvallások hatásában, Schmitt Jenő Henrik írásaiban és a teozófia fluidiumtanában jelentkeztek. Végezetül egyetlen téma, az aranykor ábrázolás megváltozott társadalom-pszichológiai funkcióját, életfilozófiává való alakulását említeném.

A klasszicizmus és romantika, romantika és realizmus harcából illetve szimbiózisából kiinduló elemzések az ellentétek dinamikáját a század második felére is kiterjesztették, így a szimbolizmus és naturalizmus különböző formáinak szembenállása illetve együttélése a romantika–realizmus ellentét meghosszabbításaként jelentkezett.[2] Az ellentétpárokban való gondolkodás – a korszak filozófiájával összhangban – a végtelen ismétlődés érzetét sugallja. Az előzmények és hatások keresőit mindenképpen arra ösztönzi, hogy távoli kultúrák bonyolult áttételeken át jelentkező hatásának egyre közelítő elemzésével dolgozzanak.

Az alkotás, az eredetiség, az egyéniség, az autenticitás romantikához kapcsolt fogalmai, a művész szerepéről vallott elképzelése és mindenek előtt irodalom-centrikussága és mítoszfelfogása a legközvetlenebbül ott élt tovább, ahol szimbolikus tartalmú művek születtek, vagyis elsősorban a századvégi szimbolizmusban és szecesszióban jelentkezett.

Fritz Burger volt az első, aki a 19. és 20. századi művészet szellemi drámájának képviselőit Blake-ben és Füssli-ben látta.[3] Immár könyvtárnyi irodalom foglalkozik éppen ősszerepük felfedezése következtében az angol preraffaelitákkal, elsősorban hozzájuk és a nazarénus mozgalomhoz csatolva vissza a századvégi művészeti mozgalmakat. A német szecesszió forrásai között szerepel Philipp Ottó Runge és a rokokó hatása. Franciaországban a romantikától a szimbolizmushoz, a Delacroix-tól Chassériau-n át Gustave Moreau-hoz, illetve a Grandville-től Odilon Redonhoz vezető láncot vázolták fel. Ehhez csatlakoztatnám a misztikus-vallásos lyoni iskolából kiinduló preraffaelisztikus vonalat, mely Puvis de Chavannes-hoz és Maurice Denis-hez vezet el.

Az utóéletet a romantika felől tekintők közül például Hugh Honour a századvégi szimbolizmust a romantika alkonyának tekinti, melyben jórészt a romantika dekadens vonásai valamint bombasztikus kellékei, a horror-elemek és a könnyes szentimentalizmus élt tovább.[4] Stílushatás szempontjából a vonalas grafikus fogalmazást előnyben részesítő romantikus mestereket emelik ki. A szimbolizmus eredetének kérdéskörében Hans H. Hofstätter alapvetése után Edward Lucie-Smith könyve mélyült el, nagy teret szentelve a romantikus elődöknek is.[5] Németh Lajos tipológiájában élesen elválasztja a romantikából kiinduló „metaforikus-allegórikus" típust a 20. századi művészethez közelebb álló „érzéki-konkrét, expresszív" típustól.[6]

A szecessziót stílusromantikának tekintő, elsősorban az irodalommal foglalkozó írások vagy a szecessziót neuro-mantische Stimmungskunstnak gúnyoló elnevezés elsősorban a szecessziót teljességel a múlthoz kötő, az absztrakt geometrikus törekvésektől élesen leválasztó elmélet hatását tükrözi. A Gothic Revival, orientalizmus, historizmus a szecesszióban továbbélt, a felhasznált motívumok néhol a szimbolikus tartalmat is megőrző dekoratív elemmé lettek, a művészetben éles dekadens manírja új organikus és strukturális formákban nyert megfogalmazást.

Azt hiszem, különösebb bizonyítás nélkül állítható, hogy a Nordeau-féle „irodalmi kórtanból" táplálkozó dekadenciafelfogás, a romantika patológiájával foglalkozó elmélet a századforduló magyar képzőművészetének egészére kevéssé alkalmazható. A romantikából leszármazott exotikus, erotikus, dekadens témakör igazában csak Gulácsy Lajos és Csók István, Vaszary János néhány művében és a szecessziós grafika kismestereinél volt jelen.

Beszélhetünk-e egyáltalán a magyar képzőművészetben a romantikából a szimbolizmus és a szecesszióhoz vezető szerves fejlődésről? A romantika utóélete az olyan kevert stílusjelenségeket mutató művészetben, mint a magyar, csak igen bonyolult kapcsolatrendszerből elemezhető ki. A realizmussal, naturalizmussal, impresszionizmussal együttélő posztromantika áthatotta a századelő festészetét.[7] Ahogy az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó országokban általában a szecesszió és a szimbolizmus speciális vonásának tekinthető a romantika nemzeti sorskérdésekkel összefonódó továbbélése.

Azt is számba kell venni, hogy számos romantikusnak ismert témakör feldolgozása a historizáló romantika jegyeit viseli magán, már egy klasszicizáló és romantikus elemeket összeolvasztó akademizálódott korszak terméke. Hasonló jelenséget tapasztalhatunk például a cseh festészetben. A párizsi plakátkirály Alfons Mucha Szláv eposzának feldolgozásában az osztrák barokk által inspirált cseh történeti festészethez mint nemzeti hagyományhoz tért vissza.

Mítosz és történelem, mítosz és egyén. A szinkretikus mítoszinterpretáció módszere

A romantika által előtérbe állított történelmi témakör, az aktualizált múlt vagy a nemzeti történelem eseményeinek feldolgozása a századfordulón a historizmus régészeti hűséget követelő időszak után az allegorikus fogalmazáshoz, a mítosz időtlen történet-felfogásához közeledett. Nálunk elsősorban Székely Bertalan képviseli ezt az utat. A Vérszerződés című falkép vagy a Csodaszarvas űzésének (1900–1902) vázlatai új dekoratív stílus kiindulópontjai is. Székely utolsó korszakának „színes, vonalas új beszédje" nagy hatást gyakorolt Nagy Sándorra.[8] A veszprémi Színház Csodaszarvas sgraffitóján ez a romantikus hagyomány modern formát nyer, az öntörvényű dekoratív felületképzés és az arabeszkhatás következetes véghezvitelével.

Székelyt is megérintette az a Delacroix-nál megfogalmazott, majd a követők, Chassériau és Gustave Moreau kezén kibontakozó, vallásos gyökerű, de a századvégi szimbolizmust előlegező bűn-értelmezés, mely a bűnben a mártíromságot is láttatta. V. László és Cillei Urlik (1867) című festményén a táncosnő kompozíciójában Thomas Couture dekadens rómaiakat bemutató festményének egyik mellékalakját idéző mozdulata, ahogy a kép vöröses tónusa a bűn vonzását érzékelteti, természetesen a történelmi kontextus követelte értelem szerint, a táncosnő negatív figura marad.[9] A dekadens borzongás soha nem válik uralkodóvá, s ez a morális művészet-esztétikával, nemzeti tragikumérzéssel telített romantika a közvetlen, szecessziós formanyelvű utódok művészetére is rányomta a bélyegét.

A folytonosságot, a romantikus-historizáló akadémikus festészettől a századelő mozgalmaihoz a Székely Bertalan – Lotz Károly – Körösfői-Kriesch Aladár – Nagy Sándor

vonulat képviseli. A gödöllői műhely alkotói tudatosan vállalták a népnemzeti eszményrendszert és képvilágot; mind jellegzetes témaköreit, mind a népművészet témaként és motívumként való feldolgozását. Írásaikból arra is következtethetünk, hogy ez az örökség számukra etikai–esztétikai érvényességet jelentett. Otthon-centrikusságuk, a gyermekvilág és a mese központi szerepe a magyar biedermeierhez is kötődik.

Falképeik és üvegablakaik többsége az elődök által kialakított programhoz igazodott. Székely és Lotz Koronázó templombeli alkotásai számos szempontból kiindulópontnak tekinthetők. Székely falfestés-tervein a gótikus elemek átformálásában a preraffaeliták dekoratív átirataihoz került közel. Nagy Sándor és Kriesch Aladár üvegablak iránti vonzódásában is szerepe lehetett a szintén Székely és Lotz által tervezett Koronázó templombeli üvegablakoknak. A középkori üvegablak-technika múlt századi megújulása, a restaurálások szellemét őrző témakör és kompozíció a romantikus-historizáló elemeket kezdetben igencsak felerősítette. Nagy Sándor és Kriesch Aladár kapcsolata mestereikhez Wyspiańskynak és Mehoffernek Matejkohoz és a krakkói késő gótikához való kapcsolatára emlékeztet.

Ismertek a gödöllőieket a preraffaelitákhoz fűző szálak, melyeket épp a magyar romantikus-historizmus eszményeivel való azonosulásuk erősített meg. A preraffaelita manír és a magyar nemzeti múltból vett téma találkozásának jellegzetes példái Kriesch Zách Klára feldolgozásai. Hasonlóképpen fokozta a preraffaelita mesterek hatását a középkori kézművesség kultusz, melyet a gödöllőiek egyfajta rusztikus medievalizmussá alakítottak, szimbólikus formává emelve az erdélyi gótikus templomot.

Kevésbé ismert a magyar nazarénus festőhöz, az 1853-ban Friedrich Overbeckkel Rómában dolgozó Szoldatics Ferenchez való kötődésük. Szimbolikusnak is tekinthető, hogy Kriesch és Nagy Sándor „Ser Francesco", azaz Szoldatics műhelyében ismerkedtek meg és kötöttek életreszóló barátságot.[10] Eddig még publikálatlan Körösfőinek egy Rómában készült erősen nazarénus szellemiségű portréja (1892).[11] Az olasz reneszánsz madonnatípus szentimentális átírási módja, az erősen grafikus előadásmód, a tiszta körvonalrajz egyértelműen nazarénus hatásra vall.

Ha a népművészeti téma feldolgozásokat tekintjük, itt is szoros a kapcsolat, mind az elmélet, mind a közvetlen képi hatás szintjén. Csak egy példa Nagy Sándor Jankó Jánosnak, a Népdal vagy a nóta születése c. (1860) festményét követi kompozíciójában és jellegzetes figuráiban a veszprémi színház Népművészet varázsa című üvegablakán.

Az akademizálódott romantika képviselője témáit (Rablóvár, Lear király) és formálását tekintve is az igencsak elfeledett Stein János. Lotz mestertanítványa, műveiben eszméket, erkölcsi igazságokat kívánt megjeleníteni.[12] Az élet, az ember és az álom című festményén az élet elől az álomba menekülő ember megfogalmazása a romantikus ideafestészet körébe utalja munkásságát. 1903–10-ban festett móri freskóján – Utolsó ítélet – a bécsi szecesszió formarendjét érzékeltető dekoratív-geometrikus fogalmazáshoz jut el.

Míg Franciaországban és Angliában a századelőre a középkor és általában a történelem romantikus mítosza háttérbe szorult, addig Észak- és Közép-Kelet Európában megújult, a legendába és mesébe, az időtlen szépség birodalmába transzponált múltidézés formáit öltötte magára. A magyar későromantika, mely a magyar mitológia kutatásával csatlakozott a nemzeti mítoszok sorába, az északi jelleggel szemben a magyar eredetmondával összehangzó keletiség-tudatot hangsúlyozta, formailag már nagyrészt összefonódott a századelő arany kedvelésével, témakörét tekintve a napmítosz megújított változataival.

A századelőn több művész is feldolgozta az Ipolyi Arnold mitológiájában szereplő Árgilus történetet, mely Ipolyi szerint Magyarországon a Tündér Ilona mondakörrel fonódott össze. Ez utóbbit pedig egyenesen az aranykor antik toposzáig vezeti vissza. „... tündéri mythosunkkal ezenfelül még, egy sajátságos hitképzetet találunk összekötve, ennélfogva regéink és

mondáink a tündéreknek egy különös, csodás, ős, boldoglétet, egy boldog aranykort, tündérországot, tündérvilágot tulajdonítanak, hol őket ezen ős aranykori boldoglét veszi körül."[13] A regék tündérországot a Csallóközbe és Erdélybe helyezik, ezzel a magyar irodalomba is mélyen begyökerező hagyományt indítanak el. Nem lehet teljesen véletlennek tekinteni, hogy Nagy Sándor Meseillusztráció címet adta egy fürdőzőket ábrázoló grafikájának, mely ikonográfiailag a századelő aranykor képeinek sorába illik.

A romantikus-historizáló feldolgozások után Körösfői–Kriesch gobelinjén az Árgilus történetet mitologikus meseként fogja fel, a halál és szerelem egységét megfogalmazó szimbolikus művek gondolatköréhez is közelítve. A faliszőnyeg körül futó bordure hattyúi nemcsak a szecesszió kedvelt motívumai. A hattyú a tisztaság és a tündér szimbóluma, de már Ipolyinál is csatlakozik ehhez halál-jelkép volta.

A formailag historizáló köntösben megjelenő első magyar mitológia feldolgozások, Than Mór reneszánsz allegóriákat követő, Lotznak a német romantika hatását is beépítő műveinek formai pluralizmusát felváltja a szecessziós mesterek dekoratív megfogalmazása. Tartalmilag egy, a szintén a historizmusban érvényre jutó interpretációs módszer segítette a magyar mitológia hőseinek ábrázolását. Edgar Quinet a szinkretikus mítoszinterpretáció egyik legkorábbi megfogalmazója Merlin a varázsló (1860) című írásában Ossian, Psyché, Artus király, Atlas, Sátán, tündérek a szereplők. A szerző célja „egyetlen legendára visszavezetve minden legenda összegyűjtése... a viszálykodó világok összekapcsolása, mely a népek képzeletét megbűvölte.[14] A szinkretikus mítoszinterpretáció az, mely első lépésként a legtávolabbi kultúrák és mítoszok összekapcsolásának, formailag a legkülönbözőbb források felhasználásának elvi alapját adta.

A szinkretikus mítoszinterpretáció jellegzetes magyar példája Than Mór a Nap szerelme a Délibábbal című (1866) műve, mely a legkülönbözőbb források összekeverésével próbál új magyar mitológiai alakot gyúrni a klasszikus mitológia eszköztárából kölcsönzött figurákból.

A Magyar mitológia szerzőjének gyűjtési köre, a népköltészet, népművészet, szokások széles körének beépítése formailag a századfordulón hozta meg gyümölcseit, a gödöllőieknek a népművészeti motívumokat is beépítő szecessziójában. Az új művészeti formával összhangban náluk a mesei, legendás elemek válnak hangsúlyossá: a „mesehangulat" uralmáról beszélhetünk feldolgozásaik kapcsán.

A szinkretikus mítoszinterpretáció tudatos vagy tudattalan alkalmazása a magyar mitológiai témát nemzeti kötelességként felfogó szemlélet mellett a mítosz általános, az archetipikus gyökerekig visszanyúló felfogása is megjelent. Elsősorban Nietzsche hatásával kell számolni a napkultusz, a keletiségtudat új formáinak kialakulásában. Az eredetmonda ábrázolása mellett Nagy Sándornál feltűnnek az egy ember sorsán át megragadott lélekút, vándorút képek. Belső fejlődésregényt rajzol, másrészt mítikus összefüggésbe állítja – teozófiai és gnosztikus elméletek alapján – az egyén életének állomásait.

A múltfeltárást, az archetípus felé tartó őskeresést nemzeti tartalmak bevezetése nélkül fogalmazza meg Ferenczy Károly Archeológia (1896) című munkája. „És íme a mithosztalan ember, – írja Nietzsche, – akit örökös éhség gyötör a nagy múltnak közepette és keresi ásóval, csákánnyal a gyökereket, még ha a legtávolabb eső régi romokat kell is föltúrnia értük."[15] Általában elmondható, hogy Nietzsche közvetlen vagy közvetett hatása a század végétől felerősödött. Új lendületet adott a romantika által bevezetett nemzeti hősök, mitológiák feldolgozásához is. Körösfői – Kriesch Aladár és Nagy Sándor műveikben Nietzschével és a 19. század végi szimbolista társulások programjaival párhuzamos gondolatokat fogalmaznak meg.

A romantika által bevezetett történeti és mítikus témák a naturalista és plein air törekvéseket képviselő mesterek munkáiban is megjelentek. Követve egyetlen téma, a Zrínyi ki-

53. Székely Bertalan: Vadászat a Csodaszarvasra

54. Nagy Sándor: Hunor és Magyar

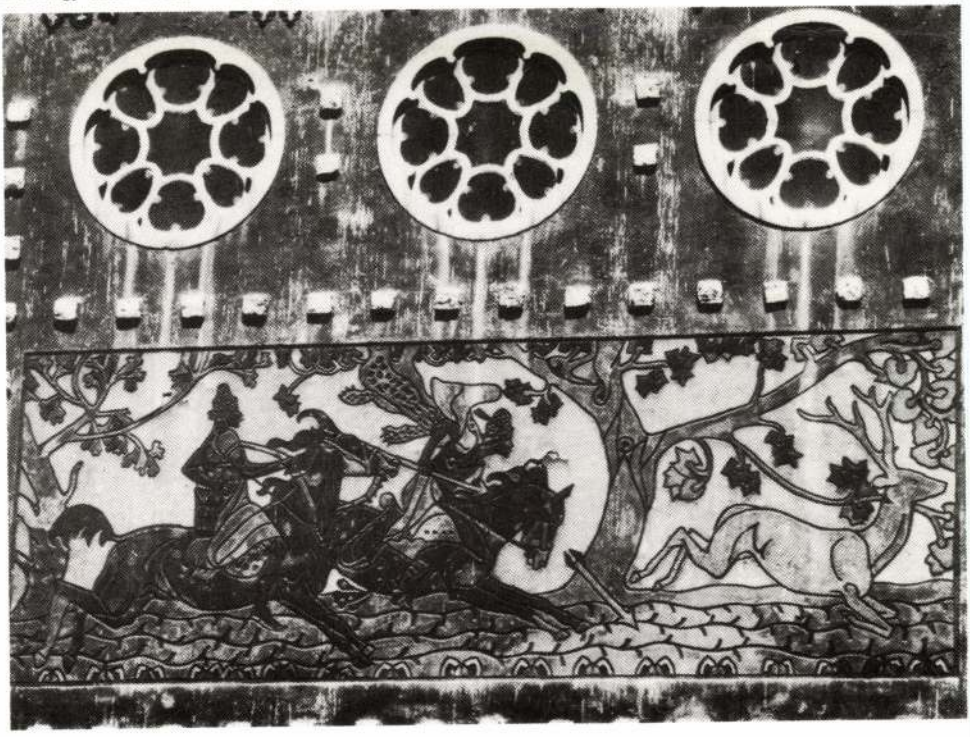

55. Jankó János: A népdal születése
56. Nagy Sándor: A népdal varázsa

57. Gulácsy Lajos: Paolo és Francesca

58. Gulácsy Lajos: Botticelli átirat

59. Körösfői-Kriesch Aladár: Madonna

60. Csontváry Kosztka Tivadar: Zárda Trauban

61. Tichy Gyula: Séta a falakon túl

62. Nagy Sándor: Illusztráció Komjáthy Jenő verséhez

rohanása feldolgozásait, Hollósy Simonnál például a plein air romantikus átforrósításának lehetünk tanúi, melyre a francia festészet is kínál példát. Csontvárynál Székely Bertalan Zrínyijét átható „heroikus pesszimizmus" a reménytelenségig fokozódik, szinte a groteszkbe fullad, a végső kiáradás jegyeit mutatja. Németh Lajos elemzésében kiemeli, hogy csupán az esemény időtlen példázattá, szimbólummá emelt ábrázolása, a tört ágú fa megjelenítése jelzi a nagy művek felé vezető utat.[16]

A történelem nagy alakjainak romantikus imádása Attila történetének reprezentatív feldolgozásaiban (Velence, Magyar Ház), az ősmagyar történet mesés-legendás hangulatú megjelenítéseiben folytatódtak. A regényes múltidézés témái az időtlen szépség dimenzióját nyerik Kriesch – Szerov Nagy Péter korát megjelenítő vásznaihoz hasonlóan – például a Sólyomvadászat Mátyás király udvarában kompozícióján. Mellettük a történeti személy zsánerben, intimizált formában is megjelenik. Rippl-Rónai József Rippli bácsi portréján a falon függő Kossuth portré az egyén jellemzésének eszköze, az enteriőr más részletével egyenrangú dekoratív része. Az egykor konkrét politikai célt szolgáló nemzeti pantheon kialakítása – Kossuth a portréban látta a hazafiasság erősítésének egyik fontos eszközét – századunk elején új képi funkciójában is, jelképpé szilárdult hagyományt képvisel.

A táj mint filozófiailag és pszichológiailag meghatározott lélekállapot

A romantika tájképhagyománya is továbbélt. Csak utalnék a Csontváry-motívumok 19. századi előképeit feldolgozó irodalomra.[17] Csontváry romantikájának sajátossága – a motívumközösségen túl – a táj történeti és mitológiai jelentőségének átélésében mutatkozik meg. Jóllehet a tájkép visszakapcsolása a mitológiához nem a klasszicizmus vagy romantika, hanem a szimbolizmus módszerével történt, a panteisztikus látásmód uralkodó marad. Az óriási, korábban csak történeti és mitológiai kompozícióknak kijáró panorámák születésében benne van Géricault politikai célzatú panoptikumától a kortárs Feszty Árpád körképéig vezető példák sorozata is. A Vihar a Nagy Hortobágyon kozmikus erejű tájélménye, amint ezt történeti témaválasztásai is mutatják, Justh biológiai messianizmusával párhuzamos gondolatkörére is rezonált.

A Csontváry képviselte tájkép-felfogás másik oldalán állnak a gödöllői művészek, akik a belső világ kitágításának ellentétes módszerével dolgoztak. A hatalmas tájak, mítikus helyek felidézése helyett az otthon, a kert felé fordultak. Körösfői-Kriesch Liliomok című képe a romantikus tájkép-portrék utóda – a kertrészlet, a világ egy kis darabja, a teljességet tükröző szimbólummá tágul, istentiszteleti hellyé lesz. A bensőségesség romantikus, Nagy Sándoréknál néha biedermeier kedélyességű elve Schmitt Jenő Henrik belső megismerés, „belső mennyország" fogalmára rímel.[18]

A romantikus tájkép továbbélésének iskola-példája Kacziány Ödön nocturne-fesztészete. A romantikus várak, magányos lovagok, a halál-idézés nem emelkedik a világ univerzális pusztulásának víziójává, inkább a századelő nosztalgikus emlékezéssé, monoton hangulatisággá csendesedett világfájdalmának megszólaltatója. Egy szomorú, tragikomikus Don Quijote-i vonást azonban nem tagadhatunk meg Kacziány figurájától.

A romantikától a szimbolizmusig

Mindaz, ami idáig a romantikából a szimbolizmushoz vezető hol erősebb, hol halványabb szálakról elhangzott, Gulácsy művészetében vált a nyugat-európai mintával leginkább összevethető fejlődési lánc részéve.[19] Az „elvágyódó romantika" legtisztább magyar képviselője. Múltidézése, a Dante-imádat, az Itália iránti vonzódás jegyében született képei, a Verlaine

szellemében festett rokokó parafrázisok a tiszta esztétikum légkörébe emelt megjelenítések. Az elvágyódás nála állandó lélekállapottá vált alkotói ihletforrás. Szinkretizmusa – a gödöllőiek magyaros alaphangjával szemben – nemzetközi. Egyik fő műve, a Paolo és Francesca a passzív elengedettség, a „szép mozdulatlanság" rajza. A téma egyik legnagyobb hatású feldolgozója Ingres 1814-es festményén az ártatlanság és érzékiség különös egyvelegének ábrázolásában, az érzelmek áradásának kifejezésére Ingres a formai deformációtól sem riadt vissza. Gulácsynál a téma a földöntúli tisztaságú „égi szerelem" képpé válik, a romantikus múltidézés elbeszélő kellékei díszítő elemekként épülnek a kompozícióba.

Alkotói módszere, az elsődlegesen irodalmi élményekre, a történelmi helyek által felszított képzeletre való hagyatkozás is romantikus gyökerű. Témaköreit, s itt nemcsak a Victor Hugo inspirálta művekre gondolok, hanem jellegzetes szimbolikus festményeire, a Varázslatot vagy az Extázist, szenvedélyes túlfűtöttséggel jeleníti meg. A gödöllőiek „fehér szimbolizmusával" szemben a bűn misztériuma, Salome alakja is foglalkoztatta. A zeneiség, a bensőségesség mindent átfogó, romantikus gyökerű ideálja mellett az érzékek határainak a kitágítása, a más világ felkeltésének eszközei témaszerűen is foglalkoztatták az Ópiumszívó álmában. A Csáth Géza írásaiba beszűrődő tudományos analízissel, Sassy Attila könnyed dekorativitásával szemben Gulácsynál az illúzió és realitás összemosása, az egyéni érzékenység felfokozása, az álom és vízió mindenek fölé helyezésében csúcsosodik ki.

Gulácsy Kierkegaard-i hőst formált magából, mondhatnánk „művészet lovagját", elvágyódásában a kiváltó élménytől is lassan elszakadó, az elérhetetlen vágyakozásban kiteljesedő szellemiség állapotát festi és rajzolja újra és újra.

Szintéziskeresés: a romantikus vitalizmus új formái, a teozófia és a gnózis optimizmusa

A romantika századfordulós továbbélésének egyik legtöbbet idézett bizonyítéka a Gesamtkunstwerk gondolat új formákban, több szinten megvalósuló kibontakozása. Az egységkeresés azonban nálunk sem csupán a művészetek szintézisét jelentette, hanem egyik formája volt a természettől való elszakadás tudatosodásával létrejött traumatikus állapot feloldására tett kísérleteknek, melyek az egyetemes világelv, valamely mindent összekapcsoló lételem feltételezéséből indultak ki. Elsősorban Nietzsche vitalizmusa, a monisztikus természetvallások reneszánsza, Schmitt Jenő Henrik energia tana hatott a századelő magyar művészeire.

Ferenczy Károly Hegyi beszédén a szereplőket és a tájat panteista egység fogja össze. A panteista áhitat a Három királyok és Izsák föláldozásának kompozícióján mítikus élményként fogalmazódott meg. Talán leginkább a Daphnis és Cloé 1896-os feldolgozásán érezhető a müncheni Jugendstílben erőteljesen jelenlevő monisztikus természetvallások hatása, azaz a természet áhitatos feldolgozásával együtt jár mítizálása is. A Izsák föláldozásának angyal alakja Puvis de Chavannes figuráihoz mérve is szellemi megtestesülésnek tekinthető.

A természetvallások életreform törekvésekkel összekapcsolódó ágából táplálkozik részben a gödöllőiek fény–napfény szimbolikája. Az összekötő kapocs a Berlinben élő Schmitt Jenő Henrik gnosztikus filozófiája. Nagy Sándor ugyanakkor a teozófiai ismeretekben is otthon volt: Schmitt írja Nagy Sándornak 1901 decemberében: „Ön bizonyosan ismeri a theozófia tanait. A kisugárzó fluidumok, azután a gondolati alakok plastikai kialakításai teljesen a theozófiai elmélete szerint vannak Önnél megrajzolva."[20]

Nagy Sándor Komjáthy Jenő verseihez készített illusztrációin a magyar preszimbolizmus költőjének világméretűvé növelt én-tudatát, romantikus vitalizmusát Schmitt erőcentrum és energia elméletét is beépítve dolgozta fel. Fényalakjai a belső megvilágosodást, a gnózist, az ember istenülésének fázisait ábrázolják. A cél nappá, energiává válni.[21]

„Istennek lenni! Egyetlen dicső cél!" – írja Nietzsche szellemében Komjáthy Jenő. Az istenülő ember egyben bensőségessé váló ember, a kifelé való tágulás és a befelé való tökéletesedés egymást kiegészítő folyamatát jelenti. Komjáthy romantikus fénykölteszetének alakjai Nagy Sándor grafikáin a szinkretikus mítoszábrázolás utóhangjaként a legkülönbözőbb kultúrák szimbólumainak vagy hagyományos allegorikus utalások formájában a nap, a fényszimbolika és körmotívum gyakori ismétlésében jelennek meg. A romantikához vezet vissza a kozmogóniai szimbólumok megújulása.

Gondolatilag ebbe a körbe tartozik a napsugarakat isteni extázisban pengető Zarathustrát megjelenítő rézkarca is. A nappal ölelkező tenger allegóriája szó szerint egy Nietzsche-idézet képi átírásának tekinthető. Hogy mennyire aktuális problémát fogalmazott meg, mutatja, hogy a nappal ölelkező nő figurája a teljesség utáni vágy képeként jelenik meg, ha kissé torz formában is Csáth Géza G. kisasszony álma című munkájában. Ady messiás-tudatát, nemzeti költő voltát is fényszimbolika segítségével fogalmazta meg, tartalmilag a Komjáthyhoz és Nietzschéhez közel eső gondolatokat emelte ki.

Fényszimbolikájának fő összetevői a vallásos gyökerű, a romantikában megújuló illuminatio intellectus gondolat és a nietzschei vitalista szemlélet. Más kérdés, hogy szimbólumteremtő ereje nem elég erős Komjáthy „dionysosi" költészetének (Babits Mihály) újrateremtéséhez, hiányzik belőle az érzésnek az a romantikus heve, mely fényfestésében a romantikát megelőző Turner alakjait csontvázzá meztelenítette. Víziója tudatos, „filozófikus" káprázat.

Érdemes felidézni Schmitt Jenőt is ebből a szempontból, aki a romantikus vitalizmus megerősítésére tudományos eszközökhöz fordult. „A fizikai valóság tehát az erőcentrumok körül fejlődő sugárkörből áll."[22] Az érvelés rokonsága miatt idézem Alexander Bernát Lenhossék Mihállyal közösen írt „Az ember" című munkáját: „... összes energiánk egy fő célnak, valónk önkifejezésének szolgálatában állnak, ennélfogva az energiák egységbe foglalt rendszere, energiarendszer vagyunk."[23]

Végezetül kitérnék Nagy Sándornak Komjáthy A Riadó című verséhez készült illusztrációjára, melynek kompozíciója erősen emlékeztet Klimt Vízitündérek című rajzára. Míg Klimt tündérei az ösztönélet szimbólumai, a természeti erőnek kiszolgáltatva vakon sodródnak, Nagy Sándor illusztrációján az önmagára, belső öntudatára ébredt ember kilép az élet és a halál körforgásából, ki tud lépni a schopenhaueri pesszimizmusból. Optimizmusa elsődlegesen a gnozisból, Schmitt Nietzsche hatását mutató energia-tanából táplálkozik.

A Csontváry igazi „korát" kereső Klaniczay Tibor Csontváry magányos, Adyval a számos egyezés ellenére is alapvetően eltérő szimbólumvilágának párhuzamait a 19. század utolsó harmadának szellemiségében találta meg.[24] A magyar századelő radikalizmusával szemben Csontváryt – tartalmilag – a múlt századi írók, költők a mindennapokból kivonuló, látomásokba, álomvilágba menekülő nemzedékével állítja egy sorba. A Komjáthy későromantikájában rejtőző preszimbolikus törekvések tartalmi és formai kibontatkoztatója Nagy Sándor volt, aki a hagyományokból való építkezés, a magyar fejlődés lassú és rögös útját járva jutott el a magyar romantika örökségétől a szimbolikus kifejezésig. A Csontváryval megszakadt fejlődést vele érte utol a kor. Nagy Sándor Komjáthy illusztrációi, Babits, Kosztolányi és Juhász Gyula tudatos elődkeresésének képzőművészeti párhuzamai.[25]

Ami Csontváryt, a szimbolikus fogalmazás ellenére, a századforduló európai és magyar művészetében is magányossá teszi, épp a romantikus természetvallás, a témával való intenzív eggyé válás. Hiányzik belőle a nyugat-európai szimbolisták tudatossága, távolságtartása, eltér a szimbolista mesterek tudatos „primitív" kultuszától, formailag az adott országok tradíciójából kinövő, végsőkig csiszolt formáitól.

A gödöllőiek mindenek előtt Nagy Sándor szinte tudathasadásosan kettészakadt életművében a népi és régi egységének történelmi témákban való megjelenítése elválik az egyén pszichológiai hitelességű belső történéseinek megfogalmazásától. Nemcsak a romantikus miszticizmus különböző formái élnek tovább művészetükben; a társadalmi feladatvállalás – a romantika közösségeit idézőn – egy szűk művészközösség önmeghatározásaként fogalmazódik meg. Csatlakoztak az erőszakmentességért harcoló anarchistákhoz, valószínűleg Schmitt Jenő Henrik révén, s ismerték a nazarénus mozgalmat, melyhez a múlt század végének írói, így Justh Zsigmond fűzött nagy reményeket. Ugyanakkor etikai töltésű szocializmusuk Szabó Ervin köréhez kapcsolta őket. Mítosz-keresésüket meghatározta a magyar századelő művészetét átható nemzet-tudat, ugyanakkor erőteljesen jelentkezett életreform törekvéseikben az egyén mítikus identitás-kereséseként meghatározható program.

A mindennapok átlelkesítése, az „aranykor" mint társadalmi és életprogram

A gödöllőiek aranykor képének mesei vonatkozásáról már volt szó. Az antikvitástól újra és újra megújuló toposz romantikus feldolgozásai elsősorban ember és természet egységét fogalmazták meg. Az ovidiusi törvénynélküliség, egyenlőség, az örök béke és boldogság megjelenítése a szimbolizmus idilljeiben is folytatódott.

Szinyei Merse Pál Pogányság II. (1869) című művében az elveszett egység vágya az ősi paradicsom-képre való visszautalásban jelent meg. Egry József Ádám és Éva, aranykor című grafikája is ehhez a tradícióhoz kapcsolódik. Természet és ember harmonikus egységét fogalmazta meg Divéky József Boldog sziget című grafikáján. Vaszary János Aranykor című festményén szintén meghatározó a természet mítikus szemlélete, de az aranykor álom jellegére, az elvágyódásra esik a hangsúly.

Ezzel szemben Nagy Sándor Meseillusztráció című és más, férfiakat, nőket és gyermekeket tájban ábrázoló grafikáit áthatja Schmitt Jenő Henrik gnosztikus tanításával összhangban az ideális élet megvalósításának hite, ahogy írásaiban a „boldog anarchia" (Nagy Sándor) elérése társadalmi kérdések megoldásának is záloga. Művein az ellentétes alapelvű naturalizmus átszivárgásaként a biológiai-pszichológiai „realitás" erős hangsúlyt kap. Meseillusztráció című grafikáján az aranykor toposza misztikus életfilozófiai tanok kifejtésének kerete lesz. A mítosz újraélése, a mindennapokba való bevezetése következtében a mindennapok világához közelít mintegy végsőkig feszítve a romantikus mítosz-felfogás határait.

JEGYZETEK

1. Csak röviden utalnék arra, hogy a romantika önálló korszakelemzéseit kezdettől többirányú nyitási kísérlet jellemezte. A 19. század egymás nyomába lépő, magukat a megelőző irányzattal szemben meghatározó mozgalmait ellentétpárokba állító, az ellentéteket mind karakteresebben kibontó stílustörténeti megközelítés mellett korán megjelent a romantika „örök" vonásainak elemzése. Maguk a terminus első használói, Goethe és Schiller kezdeményezték ezt az interpretációs formát, amikor a romantikát a művészet minden ágára, irodalomra, zenére stb. alkalmazták. Goethe ismert meghatározása következtében a Maximák és reflexiókban: „klasszikus: ami egészséges, romantikus, ami beteg" korán elvesztette történeti kategória jellegét. Később Gustav Paulinál és Kenneth Clarknál alkotói magatartás jelölője.

2. Hasonló alapjellegzetességet állapít meg a magyar irodalomtörténet. Németh G. Béla az eszmetörténet felől közelítve a romantika és pozitivizmus együttéléséről szól. NÉMETH G. B.: Mű és személyiség. Bp., 1970; Németh Lajos a 19. századi nemzetközi szimbolista tendenciák sajátosságait is a romantika és a „széles értelemben vett realizmus" viszonyából vezeti le. NÉMETH L.: Adalékok a szimbolista festészet tipológiájához. Ars Hungarica 1976/1. 76.

3. BURGER, F.: Einführung in die moderne Kunst. Handbuch der Kunstwissenschaft. Berlin-Neuebabelsberg, 1917.

4. HONOUR, H.: Romanticism. Allen Lane. London, 1979. 319.

5. HOFSTÄTTER, H. H.: Symbolismus und die Kunst der Jahrhundertwende. Köln, 1965.; Lucie-Smith, E.: Symbolist Art. London, 1972.

6. NÉMETH L.: i. m. 85.

7. Kállai Ernő más vonatkozásban a romantikát a magyar művészet jellegzetességének tekinti

az alkotók karakteréből kiindulva. KÁLLAI E.: Új romantika. Művészet veszélyes csillagzat alatt. Válogatott cikkek, tanulmányok. Bp., 1981. 324–327.

8. NAGY S.: Székely Bertalanról. Élet 1910. szeptember 4. 292.

9. BAKÓ ZS.: Székely Bertalan. Bp., 1982. 36.

10. Szoldatics Ferenc és Nagy Sándor majd Körösfői-Kriesch Aladár barátságáról ld. levelezésüket: MNG Adattár. 6906–6909/1954. (nem teljes felsorolás)

11. Kriesch Aladár: Madonna. 1892. p., cer. 272X250 mm, j. bkp. 1. KA 892, Bp., mgt.

12. Stein Jánosról ld. SZOKOLAY B.: Erdélyi lelkek a magyar képzőművészetben. Pásztortűz 1927. 17. sz.

13. IPOLYI A.: Magyar Mythologia. I. kötet 3. kiad. Bp., 1929. 127.

14. Idézi: ALBOUY, P.: La création mythologique chez Victor Hugo. Paris, J. Corti, 1963. 53.

15. NIETZSCHE, F.: A tragédia eredete vagy görögség és pesszimizmus. Ford. és bev. Fülep Lajos. Bp., 1910. 249.

16. NÉMETH L.: Csontváry Kosztka Tivadar. Bp., 1970. 73.

17. JÁSZAI G.: Csontváry kritikai jegyzetek. München, 1965. SZABÓ, J.: „Cedrus aeternitatis hieroglyphieum" (Iconology of a Natural Motif). Acta Historiae Artium 1981. 3–128.

18. SCHMITT J. H.: Művészet, etikai élet, szerelem. Bp., 1917. 90.

19. Irod.: SZIJ B.: Gulácsy Lajos. B., 1979.

20. Schmitt Jenő levele Nagy Sándornak. 1901. december 31. Gödöllő, Nagy Sándor-ház.

21. „A zseni ... maga a fényes nap." – írja Csonváry, aki olaszországi útján a vatikáni képtárban az életenergiát tartalmazó képeket keresi. De ő a romantika szellemében csak az alkotót, a zsenit hasonlítja az egykor csak az isteneknek kijáró fényhez, a naphoz. Ld.: Csontváry levelezéséből és írásaiból (Gerlóczy Gedeon válogatása). In: Csontváry-emlékkönyv. Bp., 1976. 60, 75.

22. SCHMITT J. H.: i. m. 45.

23. ALEXANDER B.–LENHOSSÉK M.: Az ember. Bp., 1907. 75.

24. KLANICZAY T.: A „Csontváry-kérdés" (1965). In: Hagyományok ébresztése. Bp., 1976. 423–450.

25. „1905 körül a pesti Egyetem tíz diákja, köztük Babits, Juhász Gyula és Kosztolányi, Komjáthy-társaságot alakít, s a kultusz most oly magasra csap, hogy 1910-ben a teozófus festőművészek gödöllői csoportja egy-egy festményük felajánlásával lehetővé teszi A HOMÁLYBÓL ingyen osztogatott második kiadását." KOMLÓS A.: Komjáthy Jenő (1858–1895). In: KOMJÁTHY J.: Homályból. Válogatott versek. Bp., 1968. 21.; Babits Mihály tanulmánynak is beillő recenziót készít egy Komjáthyval foglalkozó írásról. BABITS M.: Két kritika. Bp., Nyugat, 1911. 33–66.

Katalin Gellér: **Romantische Elemente in der ungarischen Malerei und Grafik der Jahrhundrtwende**

In Ungarn wie in den übrigen Ländern der Österreichisch–Ungarischen Monarchie ist es ein spezieller Zug des Symbolismus und der Sezession, dass darin gewisse Stilelemente der mit nationalen Schicksalsfragen verbundenen Romantik weiterleben. Dies lässt sich vor allem in den par excellence romantischen Themenkreisen, der nationalen Vergangenheit, der nationalen Mythologie und in den Darstellungen des Geniekultes beobachten. Zu Beginn des Jahrhunderts erscheint der romantische Mythos des Mittelalters und der Geschichte im allgemeinen als eine Heraufbeschwörung der Vergangenheit, die in die Legende, ins Märchen ins Reich der zeitlosen Schönheit transponiert wurde. Die ungarische Romantik betonte im Einklang mit dem ungarischen Ursprungsmythos ein orientalisches Bewusstsein und hat sich zu Beginn des Jahrhunderts mit den verschiedenen Varianten der auflebenden Sonnenmythen vermengt.

Das romantische Verständnis der Landschaft lebte in seinen beiden Richtungen weiter: zum einen in den kosmischen, mythologischen Panoramen von Tivadar Csontváry Kosztka, zum anderen in den Meistern der Künstlerkolonie von Gödöllő, die kleine Ausschnitte der Natur zu symbolischen Widerspiegelungen des Alls erhoben.

Die romantische Sehnsucht nach der Ferne lebte am reinsten in der Kunst Lajos Gulácsys weiter. Er transponierte seine Dante-Verehrung und seine Vorliebe für Italien sowie seine an Verlaine erinnernden rokokohaften Paraphrasen in eine Atmosphäre der zeitlosen ästhetischen Reinheit. Die Sehnsucht nach der Ferne war bei ihm Seelenzustand und Inspirationsquelle.

In der akademischen Malerei gibt es zahlreiche Beispiele für das Fortleben der äusserlichen romantischen Merkmale und der bevorzugten Themen der Romantik, dieselben sind aber auch an den Werken der Meister der Plainair-Bestrebungen und der Naturalisten erkennbar. So findet man bei Simon Hollósy die barockhaft romantische Umgestaltung des Themas des Helden der nationalen Geschichte.

Bei József Rippl-Rónai kehrt die geschichtliche Persönlichkeit zum Symbol erhoben genrehaft, jedoch in der Formstrenge eine Ikone wieder.

Die Kontinuitat der romantisch-historischen Malerei bis zur Bewegung der Sezession ist durch die Linie Bertalan Székely – Károly Lotz – Aladár Körösfői-Kriesch – Sándor Nagy gewährleistet. Die Meister der Künstlerkolonie von Gödöllő bekannten sich bewusst zum volkstümlich-romantischen Ideensystem und zur Bilderwelt der ungarischen Romantik; einerseits bearbeiteten sie ihre bezeichnenden Themen-

kreise, andererseits verwendeten sie Themen und Motive der Volkskunst. Es ist bekannt, dass sich die Meister von Gödöllő auch den Präraffaeliten und den Nazarenern verbunden fühlten. Diese Bindung hängt damit zusammen, dass sie sich mit den Idealen des ungarischen romantischen Historismus identifiziert haben. Von der Spätromantik bis zum Symbolismus führt die von der Philosophie Nietzsches und Jenő Schmitts durchsetzte Kunst von Sándor Nagy.

Die Erneuerung der mystisch gefärbten romantischen Suche nach Einheit zeigte sich in Ungarn in der Wirkung von Nietzsches Vitalismus, der monistischen Naturreligionen und der gnostischen Philosophie von H. Jenő Schmitt. In der Verkstatt von Gödöllő lebten auch verschiedene Formen des romantischen Mystizismus fort. Sie übernahmen als enge Künstlergemeinschaft – in Anlehnung an die romantischen Künstlergemeinschaften – eine gesellschaftliche Aufgabe auf ethischer Grundlage. Die romantisch verwurzelte Suche nach einem Mythos war bei ihnen mit Bestrebungen einer Lebensreform verbunden.

ZÁRSZÓ

A romantika kérdéseivel foglalkozó munkaértekezlet folytatása volt annak a konferencia sorozatnak, amelyet a Művészettörténeti Kutató Csoport a művészettörténeti kézikönyv előkészítéseként rendezett a módszertani-terminológiai problémák tisztázására. Természetesen e konferenciák rendezésekor a cél nem annyira a problémák megoldása volt, mint inkább a problémák felvetése, és kísérlet a terminológia használatának egységesítésére, a nézőpontok közös nevezőre hozására.

E vállalkozásból fakadt, hogy a konferencia résztvevői többféle aspektusból kísérelték megközelíteni a romantika fogalmát. Hiszen egészen más problémák vetődnek fel, ha a romantikát mint homogén korstílust próbáljuk meghatározni, vagy pedig ha stíluskritikai alapon operatív rendező elvként tételezzük. Egyértelmű ugyanis,hogy nem beszélhetünk homogén romantikus stílusról, ugyanakkor a romantikus életérzésnek, magatartásformának megvannak a sajátos formajegyei, ezek leírhatók, elemezhetők. Ha a művészettudomány aspektusából hiba is lenne a romantikáról, mint homogén stílusról beszélni, hiszen lényegét illetően nincs „romantikus stílusú" építészet, – mert egy neo-stílust nem lehet egzisztenciális, meghatározó tényezőként értelmezni, – teljesen jogos a történeti kutatás szempontjából analizálni a romantika korának építészetét, mindenekelőtt a neogótikát, amely sok vonatkozásban tükrözi a romantika korának szellemét. Anélkül, hogy önálló stílusteremtő erőt tudna felmutatni, létre tudta volna hozni sajátos grammatikáját, lexikáját, márpedig minden önálló stílusnak ez nélkülözhetetlen előfeltétele. Másként vetődik fel tehát a kérdés – mint bizonyították az előadások – az elmélet síkján, mint a gyakorlati kutatás szintjén. Talán közelebb kerültek volna e kutatási szempontok, ha célunknak megfelelően elmélyültebben elemezhettük volna a magyar romantika specifikumait, a programok és megvalósulások viszonyát.

E hiányok ellenére pozitívumnak tekinthető azonban, hogy az előadások után – nem utolsósorban a történészi és irodalomtörténészi előadások segítségével – világosabban rajzolódik ki a romantika arculatának néhány sajátos vonása, különös tekintettel a magyarországi sajátosságokra. Az előadások érintették a „nemzeti" művészet romantikus koncepciójának jelentkezését, a provinciális fejlődés problémáját, az ebből fakadó sajátos vonásokat, a velük kapcsolatos ikonográfiai kérdéseket. Kétségkívül a magyar romantika sajátosságai keresésekor az itt vázolt úton kell tovább haladni.

E témakörből fakadt, hogy több előadás érintette a romantika és a historizmus kapcsolatának kérdését. Márcsak azért is szembe kellett nézni e kérdéskörrel, mert a kézikönyv szerkezeti struktúrája is elválaszthatatlan tisztázásától. Általános volt a megállapítás, hogy az építészetben a romantika sajátos vonásait csupán a historizmus nagyobb hatókörű problémakörén belül lehet meghatározni. A festészetben más a helyzet, itt valóban meghatározhatók és elemezhetők a romantika sajátos stílusvonásai, jóllehet itt is rendkívül fontos a romantika jegyeinek összevetése a vele gyakran szimbiotikus irányokkal, tisztázandó tehát a romantika és a polgári realizmus és a részben a romantika újjászületésének tekinthető szimbolizmus viszonya.

Az előadásokból kiviláglott, hogy tisztázandó a romantika időbeli elhelyezése: mennyiben része a felvilágosodás nagy áramlatának, miben tér el a klasszicizmustól, illetve a stíluseltérések ellenére is mennyiben szimbiotikus vele.

A munkaértekezlet eredményei közé tartozik, hogy sok új problémát vetett fel. Természetesen ez nehezíti az operatív munkát, de alapja a továbblépésnek. Ezért a munkaértekezletet egyszerre tekinthetjük úgy, hogy segítségére volt „A magyarországi művészet 1780–1890" kézikönyv előmunkálatainak, ugyanakkor programot adott egy elmélyült magyarországi romantikakutatásnak is.

Schlusswort

Die Tagung über Fragen der Romantik bildete die Fortsetzung einer Folge von Konferenzen, die von dem Institut für Kunstgeschichte veranstaltet werden, um je einen Band des Handbuchs der ungarischen Kunstgeschichte vorzubereiten und methodologische und terminologische Probleme zu klären. Die Veranstalter versprachen sich davon weniger die Lösung der Probleme als ihre Herausstellung, man unternahm den Versuch, die Terminologie zu vereinheitlichen und die Gesichtspunkte auf einen gemeinsamen Nenner zu bringen.

Es folgte also aus dem Charakter dieses Unternehmens, wenn die Konferenzteilnehmer aus verschiedenen Gesichtspunkten an den Begriff der Romantik herangingen. Es wirf ja ganz andere Probleme auf, wenn man die Romantik als einen homogenen Zeitstil zu definieren sucht, oder wenn man sie auf stilkritischer Grundlage als operatives Ordnungsprinzip annimmt. Es ist nämlich eindeutig, dass es keinen homogenen romantischen Stil gibt, zugleich aber die Romantik als Lebensgefühl und Verhaltensweise dennoch bezeichnende Formmerkmale aufweist, die sich beschreiben und analysieren lassen. So verfehlt es wäre, aus dem Aspekt der Kunstwissenschaft von Romantik als homogenem Stil zu sprechen, da es doch dem Wesen nach keine Architektur „von romantischem Stil" gibt – ein Neo-Stil lässt sich nicht als existenzieller, bestimmender Faktor auslegen –, so berechtigt ist es, aus dem Aspekt der historischen Forschung die Architektur der Zeit der Romantik zu analysieren, vor allem die Neugotik, die in vieler Hinsicht den Geist der Epoche der Romantik widerspiegelt – ohne dass sie imstande gewesen wäre, ihre eigene Grammatik und Lexik hervorzubringen, also eine stilschaffende Kraft gewesen zu sein, was ja eine unbedingte Voraussetzung jedes selbständigen Stils ist. Die Frage stellt sich also – dies ergibt sich eindeutig aus den Beiträgen – unterschiedlich in der Theorie und in der Praxis der Forschung. Die Gesichtspunkte der Forschung hätten sich vielleicht stärker nähem können, wenn wir, entsprechend unserer ursprünglichen Zielsetzungen den spezifischen Eigenheiten der ungarischen Romantik, dem Verhältnis der Programme und ihrer Verwirklichung, mehr Aufmerksamkeit geschenkt hätten.

Trotz dieser Mängel können wir nach den Vorträgen – nicht zuletzt dank den Literaturwissenschaftler- und Historiker-Kollegen – folgende Ergebnisse verzeichnen: einige spezifische Züge der Romantik, besonders die ungarischen Eigenheiten, haben sich deutlicher abgezeichnet. In den Vorträgen wurden die romantische Konzeption der „nationalen" Kunst, die Problematik der provinziellen Entwicklung, die daraus abzuleitenden bezeichnenden Merkmale und diesbezögliche ikonographische Probleme angesprochen. Bei der Suche nach den Eigenheiten der ungarischen Romantik werden wir zweifelsohne den hier eingeschlagenen Weg weiter verfolgen müssen.

Es ergab sich aus der Natur des Themenkreises, dass in mehreren Beiträgen das Verhältnis von Romantik und Historismus behandelt wurde. Dieser Fragenkomplex musste um so mehr beleuchtet werden, da die Struktur des Handbuches zum Teil von seiner Klärung abhängt. Es wurde übereinstimmend festgestellt, dass sich die spezifischen Züge der Romantik in der Architektur nur innerhalb eines Problemkreises von grösserer Tragweite, im Rahmen des Historismus bestimmen lassen. Mit der Malerei verhält es sich ganz anders, denn dort sind die spezifischen Stilmerkmale der Romantik erkennbar und analysierbar, obwohl es auch dort ausserordentlich wichtig ist, diese Merkmale mit denen der gleichzeitig bestehenden sonstigen Richtungen zu vergleichen. Es wäre also das Verhältnis der Romantik zum bürgerlichen Realismus und zum Symbolismus zu klären – letztere lässt sich in gewisser Hinsicht als Wiedergeburt der Romantik betrachten.

Aus den Volträgen ging auch hervor, dass die zeitliche Ansetzung der Romantik noch zu klären ist: inwieweit ist sie ein Teil der grossen Strömung der Aufklärung, hebt sie sich vom Klassizismus ab bzw. inwieweit sie trotz aller stilistischen Unterschiede eine Symbiose mit ihm eingegangen ist.

Es gehört schliesslich zu den Ergebnissen der Arbeitstagung, dass sie zahlreiche neue probleme aufgeworfen hat. Dies erschwert zwar die operative Arbeit, bildet aber zugleich die Grundlage der weiteren Entwicklung. Im Endergebnis verdanken wir dieser Tagung einerseits wertvolle Anregungen zu den Vorarbeiten des Bandes „Ungarische Kunst 1780–1890" der Handbuchreihe, andererseits die Umrisse des Programmes einer tiefgehenden Erforschung der ungarischen Romantik.

ÉS 1992. márc. 20.

SZÉKELY Bertalan

Mozgástanulmányok

Székely Bertalan mozgástanulmányainak kiállítása a Magyar Képzőművészeti Főiskola Barcsay-termében tekinthető meg. (Andrássy út 69—71.)

Székely Bertalan (1835—1910) az anatómiaoktatáshoz és az általa bevezetett, csak rövid ideig működő kompozíciós órákhoz kapcsolódóan intenzíven foglalkozott az ember és az állatok, elsősorban a ló mozgásával, ami a 19. század második felében, az új tudományos módszerek, majd a fotográfiai pillanatfelvételek megjelenésével az érdeklődés homlokterébe került. Székely Etienne—Jules Marey fiziológus mozgást vizsgáló módszerének, Edweard Muybridge korszakalkotó, a ló mozgásfázisait ábrázoló pillanatfelvételeinek, valamint saját bonyolult szerkesztési eljárásának segítségével olyan zootrotopszalagokat készített, melyekkel 1879—80 körül igen nagy pontossággal és részletességgel sikerült megelevenítenie a ló mozgását az általa készített zoortopban. Székely kísérletei ekképp a magyar filmtörténet előéletéhez is tartoznak, még ha őt magát a majd 30 éves kutatásra e témában — akadémikus alapokra épülő művészeti elveinek megfelelően — csupán a helyes és korrekt ábrázolás elérése ösztönözte. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Barcsay-termében megrendezett kiállítás e kutatást rekonstruálja Székely jegyzetei, vázlatai, a fentmaradt tablók és zootropszalagok, valamint a korabeli, Székely által használt szakirodalom segítségével.

ɔrking with Color

Color is one of the most important text enhancements available. You can enhance your words by means of color in four ways.

- Choose the colors you want before you choose the Labeler tool, Attached Label feature, or Word Processor tool.
- Select a text box or object by clicking on it.
- Highlight a word by double-clicking on it.
- Select a phrase or sentence by dragging the text tool through it.

In addition, you can establish styles and defaults to speed your work and ensure slide-to-slide consistency. Styles and defaults, as described later in this chapter, will also make it easier to quickly make major changes throughout your presentation.

Color menu

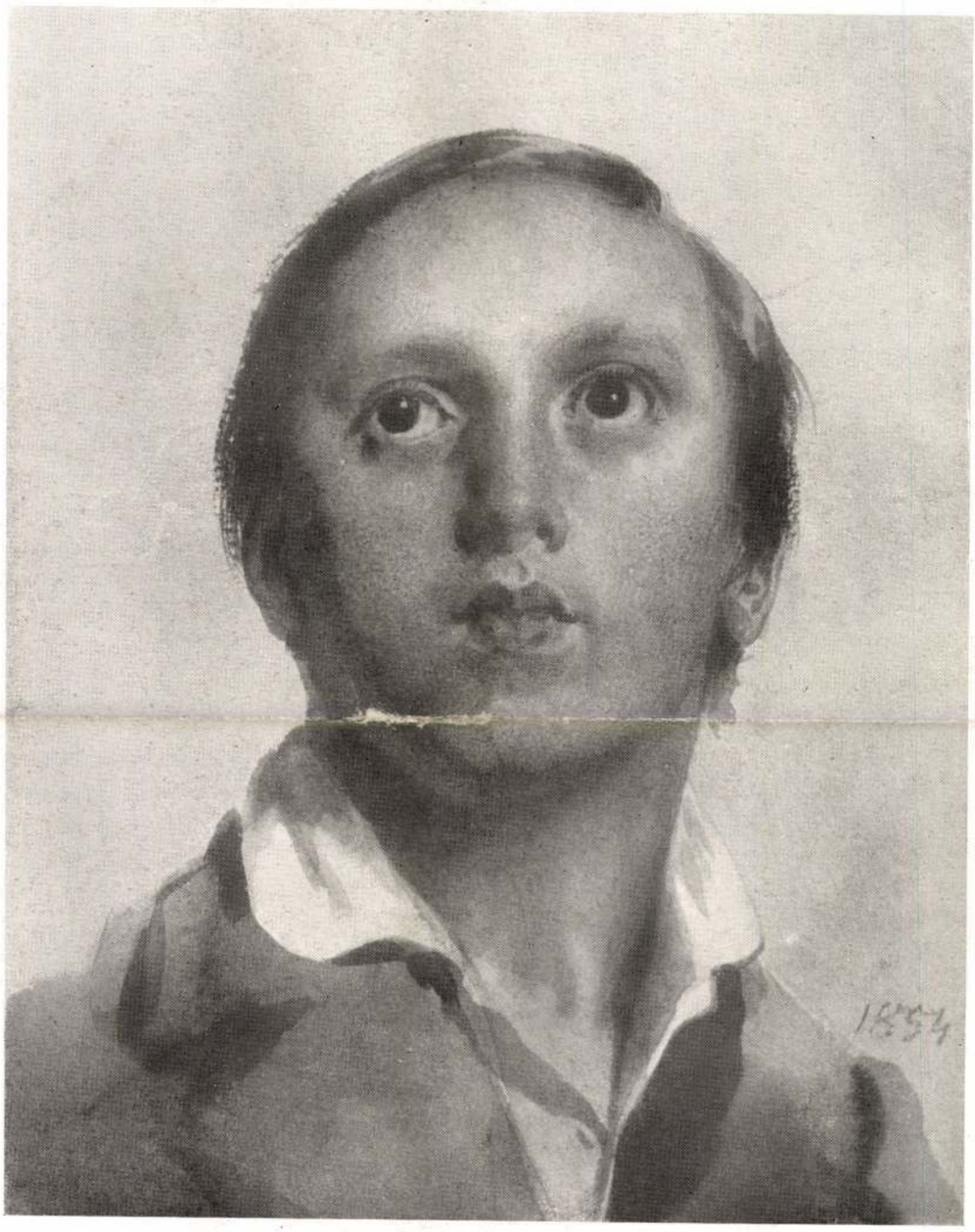

SZÉKELY BERTALAN

IFJÚ

SZÉKELY BERTALAN

NŐI ARCKÉP

SZÉKELY BERTALAN
ZRINYI MIKLÓS KIROHANÁSA

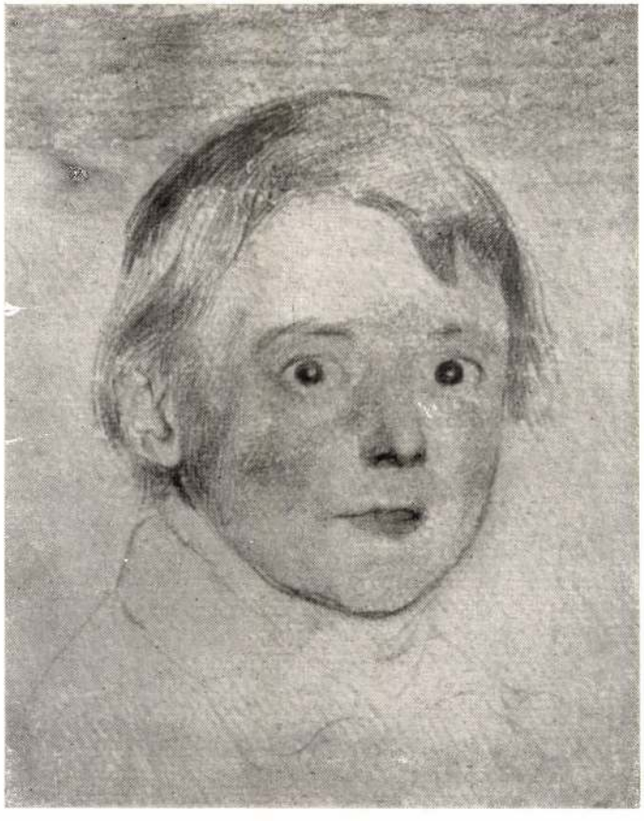

GYERMEKFEJ

SZÉKELY BERTALAN
»KERTBEN«

GYERMEKFEJ

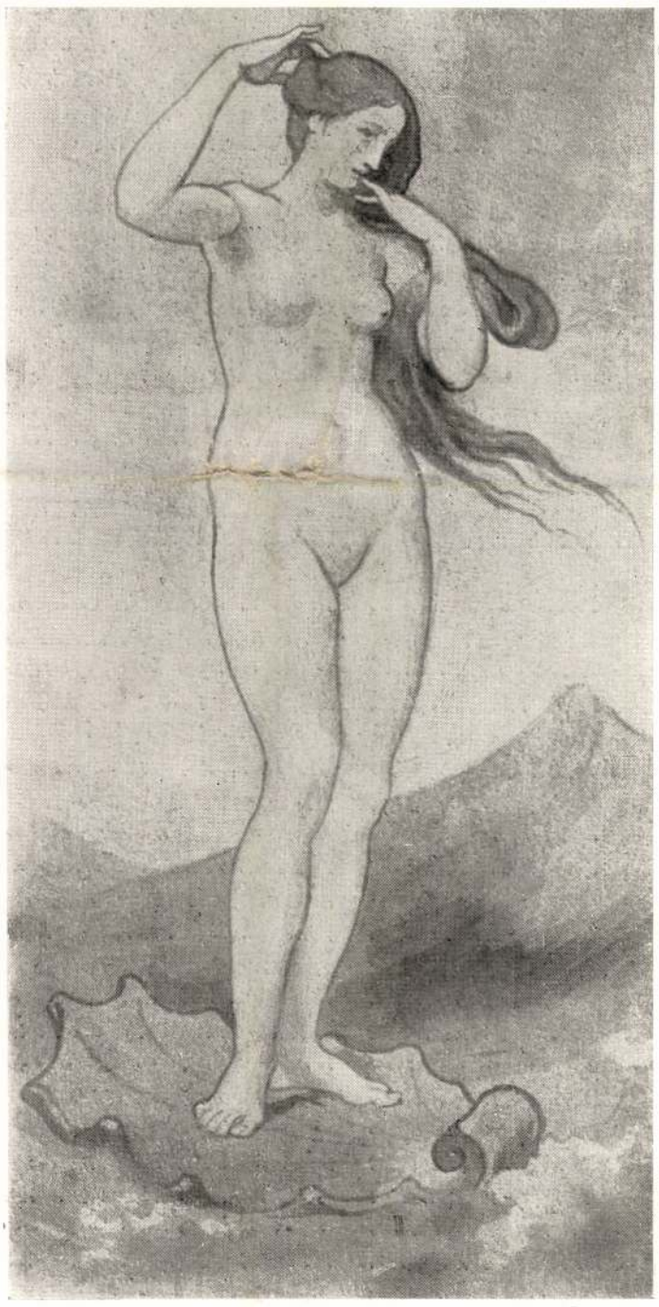

SZÉKELY BERTALAN
OPERA-FRIZ (NYÁR)

»VÉNUSZ SZÜLETÉSE«

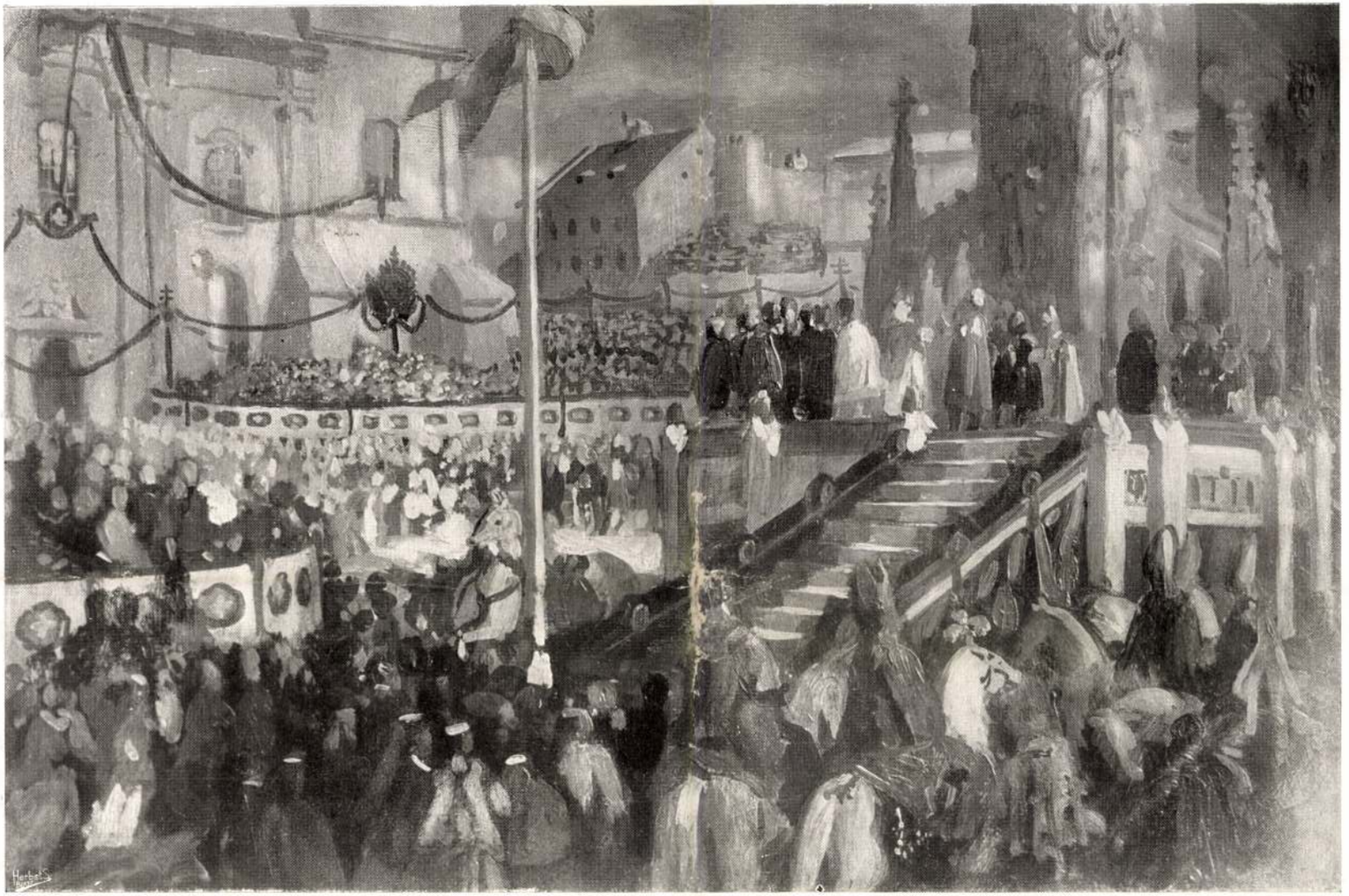

SZÉKELY BERTALAN

AZ ESKŰ

Székely Bertalan

SZÉKELY BERTALAN

SZADAI RÉSZLET

SZÉKELY BERTALAN

VÁZLAT II. LAJOS HOLTTESTÉNEK FELTALÁSÁHOZ

SZADA KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
ÉS A
SZÉKELY BERTALAN ÁLTALÁNOS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

SZERETETTEL MEGHÍVJA ÖNT AZ
1997. MÁJUS 11-ÉN TARTANDÓ

Székely Bertalan

EMLÉKÜNNEPSÉGRE

PROGRAM

16 óra

SZÉKELY BERTALAN SÍRJÁNAK MEGKOSZORÚZÁSA

a régi református temetőben.

Megemlékező beszédet mond: **Dr. Pápai Székely Zsolt**

Közreműködnek:

a **református egyház énekkara** - vezényel: **Körpöly Kálmánné**

Simonova Jaroszlova, Balogh Ferenc művésztanárok

16.45 óra:

KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓK

„SZÉKELY BERTALAN A MŰVÉSZ ÉS A PEDAGÓGUS"
című kiállítás

Megnyitja:
Dr. Basics Beatrix művészettörténész
Helyszín: Székely Bertalan Emlékház

ISKOLATÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS

Megnyitja:
Vásárhelyi József nyugalmazott pedagógus
Helyszín: Székely Bertalan volt lakóháza

17.15 óra:

ÜNNEPI MŰSOR:

A Székely Bertalan vetélkedő eredményhirdetése.

Az Általános Művelődési Központ
kiscsoportjai és közösségei, piciktől a nagymamákig

Az ünnepség alatt és után találkozhatunk
régi tanítóinkkal.

„Mikor azt hittem, hogy tanítványa vagyok, akkor nem voltam az,
mikor megszűntem az lenni, akkor valóban mesterem lett.
S ha nem lett volna azelőtt, lenne most."

Nagy Sándor
Székely Bertalan tanítványa 1911-ben

Címoldal: Székely Bertalan: Thalia

...ai egyeztetés előzte meg, ame-
...en felvázolták a problémakö-
...öket. A délutáni ülésen határo-
zatot hoztak arról, hogy a sarka-
di testület fogadókész a megálla-
podás érdemi előkészítésére. Mi-
vel rövid idő alatt kell felelős
döntést hozniuk, július 30-ára
újabb testületi ülést hívtak ösz-
sze, amelyen részt vesz majd
mindkét iskola vezetője és gaz-
dasági igazgatója. Addig is szak-
mai tanulmányt állítanak össze.

(videros)

Szentgotthárdon fejlődésről szó sem lehetett. A rendszerváltás óta azonban dinamikus fejlődés kezdődött a városban. Elég csupán az Opel gyár letelepedését, az Ausztriába is átnyúló ipari parkot említeni. Mindehhez a szükséges tárgyi feltételek mellett elengedhetetlen a magasan kvalifikált munkaerő biztosítása is. Elsősorban műszaki és közgazdasági szakemberekre van igény.

A Szentgotthárdi Önkormányzat, látva a kialakult helyzetben, ...

...ményeként ősztől főiskolai felvételi előkészítő nulladik évfolyamú képzés, valamint kereskedelmi menedzserképzés indul a városban. *Bauer* Károly polgármester és *Keresztes* Péter főigazgató aláírta a hosszú távú együttműködési megállapodást, amely kedvező lehetőségeket kínál a városban és környékén nagy számban élő nemzetiségieknek is. A területi igazgatói posztra *Antal* Sándor, a polgármesteri hivatal irodavezetője kapott megbízást.

A
...ÉS KÖZOKTATÁSI
...OKTATÁS-FEJLESZTÉSI
...ZTÁLYA
...HÍVJA

...zéseket szervező intézmé-
...yelmét, hogy a Művelődési
... pótkötetet jelentet meg a
...s 1997. évi lehetőségeiről.
...vábbképzési programokkal
...ek a Művelődési Közlöny
...ellékletében nem szerepel-

... figyelmét, hogy a tovább-
... legfontosabb tudnivalókat
...s lapon küldjék meg az

...nyzati) intézmények, szer-
...ködésük hivatalos alapdo-
...tát is (cégbejegyzés, alapí-
...ződés, bírósági nyilvántar-
...ngedély stb.).
...pzési kurzusokról kitöltött
...árólag postán 1997. au-
...enek megküldeni a követ-

...ejlesztési Főosztály
...apest
...: 1.
...384
...rjük ráírni: PTK
...térium ügyfélszolgálati iro-
...z Interneten is elérhető:
...ttp://www.iif.hu/db/peto

A PÁHOLY GALÉRIA AUGUSZTUSI ÁRVERÉSÉN
SZÉKELY BERTALAN (1835–1910): Női portré
AZ ÁRVERÉS HELYE: MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
1997. AUGUSZTUS 16. 11 ÓRA

A múlt századi magyar történeti festészet egyik jeles alakja volt Székely Bertalan, aki Bécsben és Münchenben tanult, de 1862-től Pesten élt és alkotott. Táblaképei mellett jelentős megbízásokat teljesített itthon és külföldön reprezentatív középületek freskódíszítésével (pécsi székesegyház, Mátyás-templom, Operaház). Neves közéleti személyiségek portréit festette, a Képzőművészeti Főiskola tanára, majd igazgatója. Itt látható női portréja a mester legjobb műveinek méltó társa.

A kiállítás augusztus 1. és 9. között a Csók István Galériában 10 órától 20 óráig, valamint augusztus 11. és 15. között 15, 16, és 17 órai tárlatvezetéssel az Operaház Vörös Szalonjában tekinthető meg.

Az aukcióról további információk kaphatók A Páholy Galériában (Bp. V., Haris köz 6. Tel.: 118-34-33).

V.I.P. ARTS Management

a páholy
Budapest, V.
Haris köz 6. félemelet
T: 118-33-77

Magyar Nemzet

P&B MÉDIA
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

elismerését, a magyar nyelvű oktatás korlátozásának feloldását szolgáló törvénymódosításokat csak az új kormánnyal együttműködve lehetett elérni. Szintén az új román vezetés tette lehetővé, hogy magyar konzulátus nyíljon meg Kolozsváron. Ha tehát az a kérdés, hogy a jelenlegi összetételű szlovák kormány esetében van-e elegendő mozgásterünk a magyar kisebbség érdekeinek érvényesítéséhez, azt mondom, nincs. De Szlovákia számára ugyanakkor nincs más út, mint az Európához való csatlakozás, ami azt jelenti, hogy hosszú távon meg kell oldódniuk ezeknek a problémáknak.

– Szlovák ellenzéki politikusok nézeteit ismerve biztos-e abban, hogy ha

adatok tartoznak, mint például a védett műtárgyak összeírása, katalogizálása, ami egyszerre szolgálja az illegális műkincs-kereskedelem elleni fellépést és a jól működő nyilvántartás létrehozását. Végre elkezdődhet egy olyan program is, amely a levéltári anyagok állagmegóvását szolgálja. Körülbelül kétszázmillió forintot kell fordítani erre évente, ha a pusztulásnak kitett irattömegeket ötven év alatt restaurálni és konzerválni akarjuk. De említhetném – a közoktatási Internet-programmal párhuzamosan – a könyvtári-közgyűjteményi hálózat számítógépes rendszereinek fejlesztését is.

– Mi a garancia arra, hogy a költségvetési törvény tárgyalásakor nem farag

nagyon jól a
szembesítenü
jet kellett hajt
előtt, amelyek
vetését megterh
általam is rendki
álértékű emelése a
kező évi költségv
növekedésű területe
mezőgazdaság spec
Vatikánnal történt r
kezményei vagy épp
delmi beruházások.
felelő összeg rende
hogy a kulturális alap
galmazott támogatás
vezessük be. A felső

Nagyszombatró

Az Egyetemi Könyvt

Ama az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* részeként működő *Egyetemi Könyvtárnak* legalább annyira viszontagságos a története, mint magának az univerzitásnak. (Nemcsak a jelene zűrzavaros – a felújítási munkálatok évek óta akadályozzák a könyvtár működését. Megkerestük a könyvtár és az egyetem vezetését, de a több mint három éve és több százmillió forintba kerülő építkezésről senkitől sem kaptunk információt.) A történeti megemlékezésre az ad alkalmat, hogy *Mária Terézia*, aki az oktatás ügyét már csak birodalmi szempontjai miatt is mindvégig szívén viselte, 1777 nyarán, kétszázhúsz éve telepítette Budára, a királyi várba a nagyszombati tudományegyetemet. Ekkor került oda a jezsuita könyvtár is, amely a mai Egyetemi Könyvtár alapját képezte.

Az egyetem és könyvtárának áttelepítését megelőzte a jezsuita rend feloszlatásának előkészítése. Az ország szellemi életét nagyban alakító nagyszombati egyetemet a Habsburg uralkodó már 1769-ben királyi oltalma alá helyezte. Így tehát jezsuita rendi intézményből – még a rend feloszlatása előtt – jezsuita vezetés alatt álló királyi (tehát állami) jellegű egyetemmé vált. Ugyanennek az évnek a végén létesítette Mária Terézia az orvosi kart, ezzel teljessé téve az egyetem szervezetét. Az oltalomlevél megjelölte az egyetemi oktatás állami célját: a szaktudományos és erkölcsi nevelés feladatát az ifjúság állami szolgálatra nevelésében látta a felvilágosult abszolutizmus adminisztrációja.

Az egyetem Budára telepítésének tervét *Niczky* Kristóf vetette fel először. Véleménye szerint, jóllehet Nagyszombaton az egyetem alapjai megvannak, és élnek a felsőoktatás hagyományai, Buda

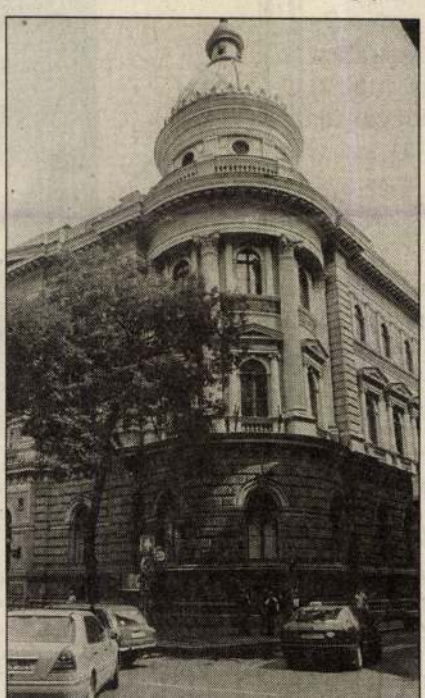

A viszontagságos sorsú könyvtár ma
Schiller Zsuzsa felvétele

„a királyok ősi székhelye", az *„ország középpontja"*, amely az ország minden részéből egyformán könnyen érhető el, alkalmasabb az egyetem székhelyéül. A befolyásos művelődéspolitikus külön

kitért javaslatában az
tár kérdésére is. Az
képzése és nevelése
nos közkönyvtárat ke
javasolta. Voltak elle
nak, mondván nem
központi helyre kerül
szen akkor könnyebb
tanuló ifjúság a vesz
terv ellenzői sokáig
egyetem áthelyezését
tot a jezsuita rend
meg 1773-ban, amik
korlatilag állami int
univerzitás. Az egye
élére új vezetőség k
Lakits György jog
egyetlen könyvtáro
volt jezsuita teológ
Csapody Lajost han
kanonokká nevezté
vette át a szintén vol
hírnévnek örvendő
György. Ez a vezető
ra költözködést 177
tás abban az időber
nyekkel is járt. Az
zott szellemi kincs
nosságot kaptak, a p
már az egyetem hall
tak a könyvek nag
tözés legnehezebb
anyagának átszállít
nem is csodálkozhat
szonyok ismeretében
a takarékoskodást

Székely Bertalan

Magyar Nemzet 1997 július 26.

SZÉKELY BERTALAN

ÚJ MŰVÉSZET
2000/júl.

P-9765

32.o.

már velünk sir és velünk rumbáz
ból és összes élvezeteinkből, m
a családi élet alapjait, nyiltab
idejében tették apáik, sátrak a
honokból, viszi magával a lányt
a munkanélküliségért, a leány t
a fiut nem fogadják be a vállal
önfeláldozást kezdte ki, megtép
tolta a haza, nemzet, emberiség
nézi a hivőt"...Szomoru valóság

Szives utaisítását várva, é
kérve, maradtam Nagytiszteletű Ur

SZÉKELY BERTALAN

ÚJ MŰVÉSZET

2000 / febr.

P - 9765

8.o.

rnak Budapest V. Mária Valéria utca 10.

SZÉKELY BERTALAN

Új művészet

1996./ ápr

23.0.

TEI JENŐNEK

Z[engő]Várkony, 1937. XI. 1.

így hát teljességgel lehetetlen

szom.

FESTŐNAPTÁR

Göblyös Róbert rovata

"Mit tanulhatunk tőle elsősorban? A művészet nemzeti hivatásába vetett hitet, hazafiságot, elvhűséget, művészi erkölcsöt, kutató szenvedélyt, mesterségbeli lelkiismeretességet, az ifjúság iránti felelősségérzetet... Életművének éppen egyik fő tanulsága, hogy a művész fejlődését elősegíthetik ugyan mások tapasztalatai, alkotásmódját azonban saját magának kell kialakítania, művészi fejlődésének problémáit mindenkinek magának kell tisztáznia. Székely tanításai haladó hagyományaink közé tartoznak. Hiszen – mint ő mondta – "Az igazi nagy dolgok soha nincsenek divatban... s éppen ezért nem is mehetnek ki a divatból."

DR. MAKSAY LÁSZLÓ

ely

ly volt
két teremtett

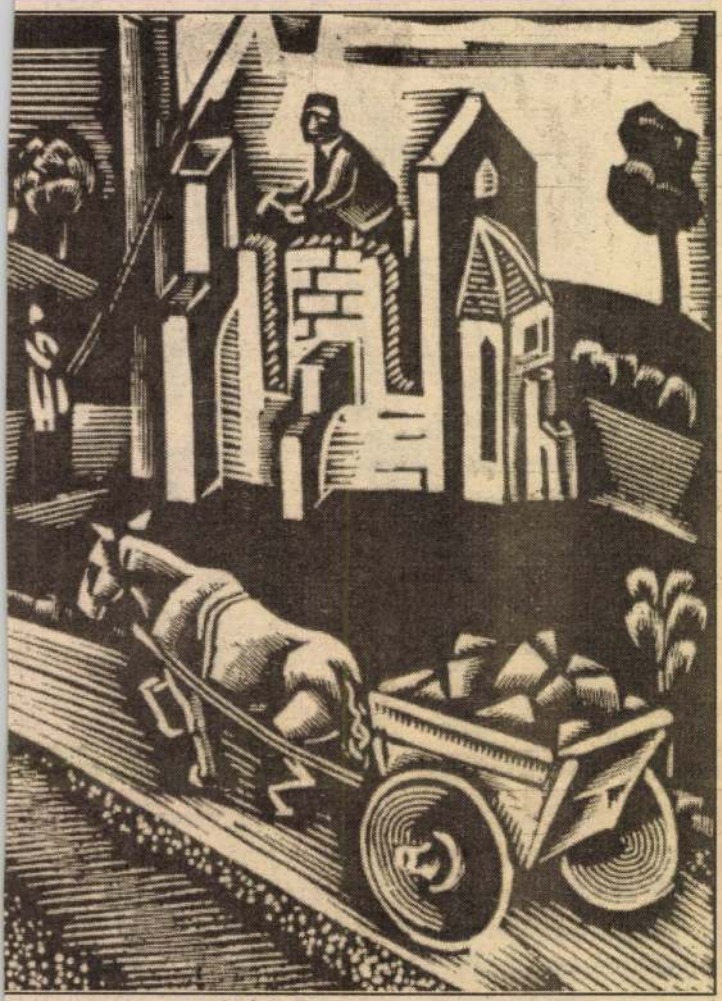

Szent István falvai

fa- szont nem temploma miatt viseli
a- nevét, hanem mert lakói mentes-
á- séget kaptak bizonyos szolgáltatá-
e- sok alól, s a hagyomány szerint e
ü- kiváltságot Szent István adta.
ín A mai Magyarországon már csu-
é- pán egyetlen Szentistván találha-

Királyszentistván, Mátraszentistván. Szentkirály nevű falvaink megkülönböztető előtagot kaptak: Bakonyszentkirály, Kerkaszentkirály, Rinyaszentkirály, Parragszentkirály, Szabadszentkirály. Az egyik középkori Szentistvánt Ba-

Székely Bertalan

Gellér – AH 1995 299, 300, 301, 302. sz.

[78] Iparművészeti Múz
miniszter 2803 VKM
Ráth Görgy kir. táb
országos iparművész
"... Schickedanz Al
lennie a végből, ho
compositiók elkészí
útbaigazítást adjon
rajzaikat felülvizs
adattárában találha
köszönöm.)

[79] A 73. jegyzetben
még kifejeznem Schi
szakképzettségével
gyűjtemények áthely
kinek ezen füzetke
- írta az előszó vé

[80] Kalauz a Magyar I
gyűjteményeihez,[ír
1874.

[81] Reichardt Vilma (
a leszármazottak tu
az anyakönyvi iratok
Reichardt formában e

[82] Reichart Emil csa
sz. alatt 1880-ban é
Váci ut 49. sz. alat
hivatalos iratokon a
előfordul.

SZÉKELY Bertalan

Basics = Népr. Ét. 1995 146, 148, 149, 150, 152. s'ill

lianna: Az ellentábor. = Népszabadság, 1986. október 25.
15. WAGNER István: Avantgard - tegnap és ma. = Magyar Hírlap, 1986. október 11. melléklet 6.
900. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 1. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. Az előtörténet: a millenniumi kiállítás tanulságai. = Híd, 50, 1986, 1. 102-115. ill.
901. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 2. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. A századforduló - a modern művészet első jelei. = Híd, 50, 1986, 2. 245-261. ill.
902. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 3. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. Válaszúton. = Híd, 50, 1986, 3. 398-415. ill.
903. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 4. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. Találkozás a párizsi mesterek műveivel. = Híd, 50, 1986, 4. 537-552. ill.
904. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 5. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. A vajdasági művészek "pesti körének" sorsdöntő évei. = Híd, 50, 1986, 5. 691-705. ill.
905. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 6. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. Couleur locale - helyi színek. = Híd, 50, 1986, 6. 801-818. ill.
906. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 7. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. Építészet és szobrászat a két háború között. = Híd, 50, 1986, 7-8. 949-966. ill.
907. DURANCI, Bela: Vajdaság képzőművészete, 8. Adalékok a XX. századi művészettörténeti kutatásokhoz. A meglevő állapot és a háború utáni kezdetek. = Híd, 50, 1986, 9. 1087-1099. ill.

SZÉKELY Bertalan

Bakó Zsuzsanna: Pest-budai ünnepségek 1865–1870 között Székely Bertalan rajzainak tükrében. = TBM 26. 1997 111–125. ill

felhasználásával
Erdődy Gábor püspök kezdt
(1715-1732, G. B. Carlone).
között Eszterházy Károly bő
épületcsoportot Pyrker Lász
emeltette.

Érsekudvar
Széchenyi u. 5.
hrsz: 4574
későbarokk
18. század

Szabálytalan alaprajzú gazd
körülfogó épületszárnyak. A
szárnyban nyílik a kapuja.
Foglár utcai szárnyban volt
istállók. Az udvart D felé hat
egyemeletes, háromtengelyes
kialakítású középrizalitta. (E
díszudvar É-i szárnya vö. M

Jezsuita templom (Ciszter tem
Széchenyi u. 15.
hrsz: 4599
barokk
1731-1738

Az utcavonaltól kerttel elválas

Székely Bertalan

Szabó Júlia: A XIX. n. festészete Mon
Bp. 1985,

21, 30–33, 50, 51, 53, 224–225 (195 és
196-a kép), 227 (199-a kép) 228–229 (201–202-a kép)
230 (203–206 kép), 232–233 (208-a kép), 234–235
(209–211-a kép) 290 (289-a kép)

SZÉKELY Bertalan

Székely András

II. Lajostól a Vérnevződésig

150 éve mülekte Székely Bertalan

Népszabadság, 1985. máj. 8. 7.

ıd Lukács's admiration for
.on of the great change that
and the drawing of its theo-
ere not, however, a unique
rary Hungarian intellectual
f the views of their afore-
other members of their genera-
dencies. But this change of
of theory also had some high-
nts and parallels in the evo-
ists in Hungary, especially

SZÉKELY BERTALAN festő

Nagyváradi Krónika

Május 8., csütörtök

A nap kel: 5 óra 17 perckor, **nyugszik:** 20 óra 05 perckor. **A hold kel:** 6 óra 40 perckor, **nyugszik:** 21 óra 47 perckor. **Névnap:** Mihály

Mai évfordulók

Százhatvankét éve, 1835. május 8-án Kolozsvárott született **Székely Bertalan** festő, a romantikát és az akademizmust elegyítő magyar történelmi festészet legnagyobb képviselője. Székely kiváló pedagógus is volt. Kezdetben mérnöknek készült és a bécsi műegyetemen tanult. Innen tért vissza 1855-ben Erdélybe, ahol éveken át cégtáblafestéssel és rajzóraadással tartotta fenn magát.

Történeti képein a szabadság bukásán érzett fájdalmat, portréival, aktjaival, a múltszázadi magyar szépségideált fogalmazta meg. Legismertebb képei: Önarckép, Egri nők, Mohács, V. nása. Ez utóbbi, nagyszabású történeti munkáját 1879-ben fejezte be. Hetvenötéves korában, 1910. augusztus 8-án Budapes-

LAKÁS

KÍNÁL

Salgótarjánban városközponti 1 szobás, összkomfortos örök lakás a Pécskő utcában eladó. Irodának, üzletnek, rendelőnek is kiválóan megfelel. Érd.: 9-15 óráig a (32) 421-658-as telefonon, 17 órától a 311-507-es telefonon. (10184)

Kisterenyén 2+1 szobás, 63 m^2-es, I. emeleti öröklakás, alacsony rezsivel, szép állapotban sürgősen eladó. Telefon, vízmérő, parabolaantenna van. Tel.: (32) 350-040

Salgótarján, Gorkij ltp-en, 77 m^2-es egyedileg átalakított öröklakás, telefonnal, igényes vevőnek eladó. Tel.: (32) 442-703, 06 (60) 344-982. (10250)

S.tarján, Besztercén 2 szobás, erkélyes, gázfűtéses lakás, sürgősen eladó. Érd.: 19 óra után a (32) 430-926-os telefonon. (10263)

s.tarján, Arany János út 19. sz. alatt átalakított, másfél szobás lakás, igényesnek, sürgősen eladó. Tel.: 06 (30) 224-793. (10285)

HÁZ, TELEK

KÍNÁL

SZÉKELY Bertalan

kiáll. Bp., Magyar Képzőművészeti Főiskola 1992

ism. SZABÓ Júlia: Székely Bertalan akadémikus modernsége.
= Beszélő, 1992. május 9. 43 - 44. ill.

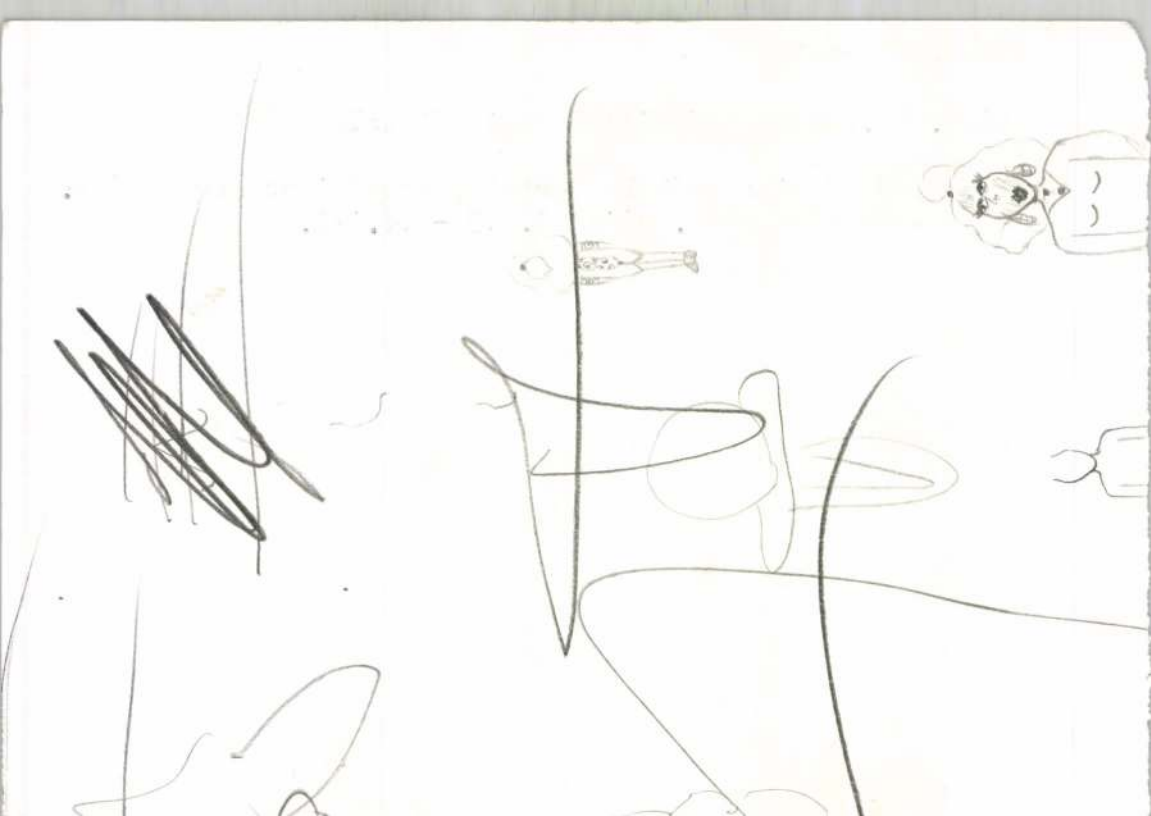

Székely Bertalan

Szöbe Annamária: Lassított lövérés: Székely Bertalan morgástanulmányai. = Lege Artis Medicinae 2, 1992, 10. 991-994. ill

Székely János Jenő szobrai

MN 1995. nov. 15

SZÉKELY JÁNOS JENŐ szobrászművész munkáiból látható kiállítás Győrött, a városi könyvtár galériájában. Az alkotó a kolozsvári képzőművészeti főiskola elvégzése után Itáliában telepedett le, s Carrara közelében kezdett dolgozni. Győri tárlatán különféle márványtípusokból és erdélyi zöld kőből készült munkáit vonultatja fel. Az alkotó 1989-ben költözött Magyarországra Székesfehérvár meghívására, azóta ott tevékenykedik. Köztéri szobrai egyebek között Marosvásárhelyt, Székesfehérvárott, Arezzóban találhatók. Győri kiállítását november 24-ig tekintheti meg a közönség.

Antifer mester csodálatos kalandja

Arany meteor

Barsac-expedició

Cet vadászok

Chancellor

Cirkuszkocsival a sarkvidéken át

Cynthia hajótöröttje

Dél csilaga

Észak Dél ellen

Franklin kifut a tengere

Grant kapitány gyermekei

Hatteras kapitány

Hector Servadac

Két Kip testvér

Egyesült Államokban.

Bors néni

A két ünnep között háromszor, december 28., 29. és 30-án délelőtt láthatják a gyerekek Nemes Nagy Ágnes és Novák János Bors néni című művét a Kolibri Színházban.

Golden Globe

Most hozták nyilvánosságra Los Angelesben a Golden Globe-jelöléseket. A játékfilmek között a legtöbb, összesen hét kategóriában érdekelt a Magyarországon nemrégiben bemutatott Forrest Gump.

Újévi koncert

A „Kiszolgáltatottak" Alapítvány a Művészetért immár hagyományos újévi koncertet rendez a Zeneakadémián. A műsorban romantikus szerzők műveit adja elő a Magyar Szimfonikus Zenekar.

Közlemény

A Radnóti Színház igazgatósága közli, hogy 1994. december 31-én 15.00 órakor a Háztűznéző előadása elmarad, a jegyek a pénztárban visszaválthatók.

gyári operátorok

– Tisztelem azokat, akik vállalják, de nekem túl nagy lenne az ár. Amerikában hetibért fizetnek, és régen rossz, ha valaki kétheti bért kap, annak útilaput kötöttek a talpára. Megvették egy képességét, s aztán ezt a képességet csak úgy használhatja, ahogy diktálják. Ha nem azt teszi, bármikor leváltják. Ezzel szemben nekem lelki együttműködésre van szükmatúrgiai tartalomtól lesz beszédes. Emlékszem, két napon át rágódtunk Szász Jancsival, be merjem-e fényképezni a sötét égboltot kettéhasító villámot abba a jelenetbe, amelyben Woyzeck elhatározza a gyilkosságot. Együtt is döntöttünk. Még mindig nem vagyok biztos benne, de eddig senki nem kifogásolta. Szásszal nagyon jó barátok vagyunk. Kilenc hó-

ri Alekan megszöritotta a kezem. És amikor a zsűri Amerikából érkezett elnöke, a szintén Oscar-díjas *Zsigmond Vilmos* elmesélte, egy fiatal amerikai operatőr fordult hozzá tanácsért, mert olyan képi megoldásokat szeretne, mint amilyet Az én XX. századomban látott. És siker, hogy a fiatal egyetemisták is lelkesedtek, nem csak a szakma nagy öregjei.

katja. Magam megterveztem, néhány szitanyomatot készítettem is otthon, de azt Jancsi vitte szerte a világba. Sem a producer Magic Média, sem a Filmunió nem áldozott nyomdaköltségre ötvenezer forintot. Toronban sem volt Woyzeck-plakát. Ezzel szemben a filmet még vagy húsz fesztiválra meghívták, öt ebből Amerikában lesz. Japán és Dél-Korea megvette a forgal-

napig játszani kell a filmet kinti moziban. Ehhez másfél millió forint kellene. Nem találtunk olyan bukszát, amely megnyílt volna annak érdekében, hogy netán felkerüljön a jelöltek listájára magyar filmmel magyar filmes. De hogy jóval fejezzem be: az év elején, a kultúra hetén a televízió műsorára tűzi a Woyzecket.

MA ESTE A TÉVÉBEN

Mennyből az angyal

Minden idők legsikeresebb gyermekszínésznője *Shirley Temple*. Háromévesen már tanult táncolni, egy évvel később filmezett, és hatévesen szerződtette a 20th Century Fox stúdió. Még akkor sem töltötte be tizedik életévét, amikor különleges Oscar-díjat kapott. Amerikában nemzeti intézmény lett, minden kislány őt akarta utánozni.

Hasonlóan nagy sztár *Barbra Streisand* is. Ahogy az HBO-n ma este látható koncertfilmjében nyilatkoznak róla – az ember hátán végigfut az izgalom, mikor énekelni halljuk. Igen csúnya kislány volt, de tehetsége ezt mindig feledtette.

A könnyű műfaj hazai képviselői a televízió kettes csatornáján kaptak helyet. A Madách Színház évek óta bizonyítja, hogy színészei az éneklésben is járatosak. *Tolcsvay László, Müller Péter* és *Müller Péter Sziámi* pedig a közönséget hódította meg Mária evangéliumával.

Az igazi evangélium is megszólal természetesen az ünnep éjszakáján. Immár hagyomány, hogy a pápai éjféli misét egyenes adásban közvetíti a Duna Televízió.

TV1 15.45 A kis hercegnő;
HBO 19.30 Zenemánia;
TV2 21.00 Mária evangéliuma;
Duna TV 0.00
Kapcsoljuk Rómát

Legemlékezetesebb karácsonyom

FARKASHAZY TIVADAR: 1956 karácsonya volt a legemlékezetesebb. Ahhoz fiatal voltam, hogy felfogjam, mindennek vége, tizenegy évesen legfeljebb azért fájt a szívem, hogy el kellett égetnünk a barátommal festett Kossuth-címert, meg a rengeteg különböző újságot. Addig nem tudtam, hogy nem csak egy újság létezik, és persze nagy gyönyörűséggel gyűjtöttem össze mindet. Ezektől kellett aztán megválnom. De a karácsony nagyon vidám volt. Rég nem jöttek annyian össze a családból, mint akkor. Azok is ott voltak, akik addig nem a saját akaratukból maradtak távol. Engem küldtek el vásárolni, lelkemre kötve, hozzak mindent, amit csak tudok. Be is vásároltam, még porcukrot is szereztem. Épp jól jött, mert valaki mirelit eperrel állított be. Akkoriban ez ritka ínyencségnek számított, az este fénypontjaként bőven meg is szórtuk porcukorral. Furcsa volt ugyan, hogy pezsgett, de mindenki degeszre ette magát. Senki nem értette, mitől a furcsa érzés a gyomrában, Singer Bandi bácsi miért kapott a hasához, miért kellett kórházba vinni. Kiderült, porcukor helyett ammóniát hoztam haza. A kalandot mindannyian megúsztuk. Csak Bandi bácsi esett álomkórba, de ez attól volt, hogy kereste a rendőrség. Nem akarta, hogy újra begyűjtsék, hetekig villamosokon aludt. Hogy mire való az ammónia, máig sem tudom, csak azt, ha eperre szórjuk, erősen pezseg.

Újjászületnek januárban a Mátyás-templom ablakai

G. Szabó Mária írása
a NÉPSZAVÁNAK

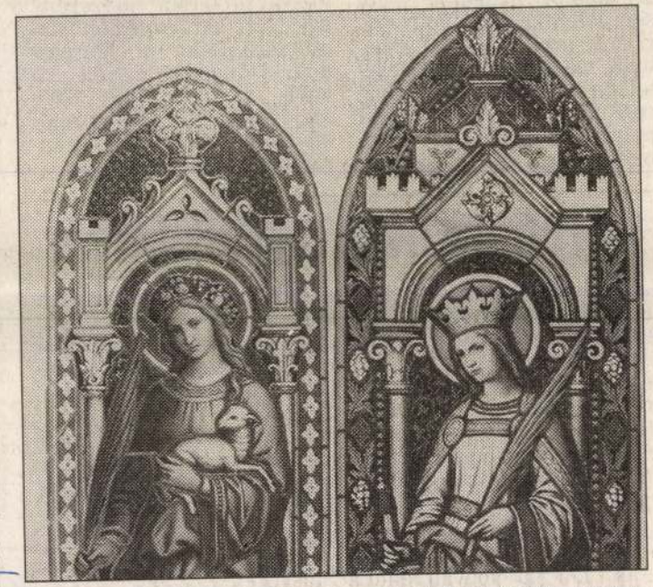

Ismét ilyenek lesznek a templom ablakai Szük Ödön felvétele

Az Állami Műemlék-helyreállítási Központ a nyár végén kétfordulós pályázatot hirdetett a budavári Mátyás-templom üvegablakainak műemléki helyreállítására. Köztudott, hogy júliusban bombamerénylet érte a templomot, s emiatt sok nagy értékű üvegablak részben vagy teljes egészében elpusztult. *Hefter László* győri üvegművész nyerte el a munkát. Még az idén sor kerül a szerződés megkötésére, s januárban kezdi el a művész a felújítást. A feladat három részből áll, a Szentély, a Gara-kápolna és a Káptalansekrestye üvegalkotásainak a helyrehozatala, amelyek *Székely Bertalan* és *Lotz Károly* tervei alapján készültek az 1880-as években.

Az üvegfestészet mint szakma szinte elveszett az elmúlt 40 évben, s Hefter László iparművész autodidakta módon jutott el az ismeretekhez. Igaz, az iparban és a művészetben is sajátságos helyet foglal el az üvegfestés. *Dr. Sághelyi Lajos:* Az üvegművesség című könyve, amit 1948-ban adtak ki, részletesen is ír erről a sajátságos helyzetről. A festett ablaküvegek fényben hatnak, fényforrásként szolgálnak, s ebben van a fes-

tett ablaküvegnek a határtalan lehetősége. A dél-németországi Tegernsee-kolostorból indult útjára az üvegfestészet, szerzetesek révén teredt el Európában. Hosszú szünet után az idén először a győri Kovács Margit Kézműves- és Szakmunkásképző Iskolában éppen Hefter László kezdte el tanítani hazánkban.

A művész jelenleg a pannonhalmi apátságnál végez restaurálást *Stornó Ferenc* tervei alapján, s ígéretes megbízás a terézvárosi plébánia ravatalozójának készített négy négyzetméteres üvegablak is. Ez a művész teljesen önálló alkotása, a kép a föltámadást szimbolizálja, alfa és omega, én vagyok a kezdet és a vég, a feltámadás és az élet – erre a gondolatra álmodta meg az üvegablak tervét. Karácsonyra elkészül vele, és utána teljes erővel a Mátyás-templom felújításán dolgozik.

Szabó Mária

Népszava
1994 dec. 24

Nem a ruha teszi az embert, tartja a közmondás, de mindnyájan tudjuk, hogy a ruha is. Noha tudom, hogy Budapesten is sokaknak jutott csak a legszerényebb ajándék, sokan végigjárták az üzleteket a legolcsóbb árut keresve, de én mégis fájdalommal gondolok vissza az ott, pontosabban a csakis ott tapasztalt ünnepi hangulatra.

Valamikor, itthon, az erdélyi nagyvárosokban is, mondják az öregek, készült a város a nagy ünnepre. Mára szinte semmi sem maradt az angyalvárásból. Néhány kirakatban megjelentek a fényreklámok, a város porát is eltakarta, igaz, jéggé fagyva, a végre lehullott hó, de az igazi ünnepi hangulat sehol sem jelentkezik. A kolozsvári magyarok figyelmét a hetente megjelenő funari feketelista foglalja le, sok belvárosi magyar család angyal helyett a kilakoltatás végrehajtóit várja. A görög katolikusok hangzanak el, még a hagyományhoz ragaszkodó magyarok sem igazán vállalják az esetleges nézeteltérést. A karácsonyfa az egyetlen, amihez még mindenki ragaszkodik, ragaszkodna. Tömegesen keressük a fenyőfát, a rendőrök pedig a fenyőárusokat. Versenyfutás kérdése, ki találja meg hamarabb. Ha netalán a rend őrei, akkor kislányaim hiába várják a jó gyerekeknek karácsonyfát osztogató angyalkát. De nem félek a kudarctól. Negyvenöt éves hagyományra tekint ez a hercehurca, de azóta is minden házban szentestén kigyúlnak a karácsonyfa fényei.

1994 decemberében Kolozsvár túl fáradt, túl szegény egy igazi karácsonyhoz. Magyarsága pedig túl elkeseredett. Ünneplés helyett inkább imádkozni fog, hogy majd jövőre, jövő utánra, unokái számára ismét boldog karácsonyok következzenek.

Forró ünnep Sydneyben

Rekordmagasságba, 44 Celsius-fokra szökött a hőmérő higanyszála Sydneyben karácsony küszöbén. A UPI jelentése szerint 1957 óta ezen a napon mérték a legmelegebb decemberi napi hőmérsékletet, és négy év óta ez a legforróbb nyár a városban, ahol a vasúti vágányok elgörbültek és több tucat embert kellett a meleggel járó kimerültség miatt kezelni. A karácsonyi iskolai szünetben ezrek mentek a tengerpartra fürödni, de hiába: a homok túl forrónak bizonyult ahhoz, hogy járjanak rajta. Az elhúzódó szárazság miatt öntözési tilalmat vezettek be.

Legemlékezetesebb karácsonyom

MARKÓ BÉLA, az RMDSZ ügyvezető elnöke:

A legemlékezetesebb számomra az öt évvel ezelőtti, 1989-es karácsony volt. Talán különösen hangzik, hogy ezt mondom, hiszen úgy tűnhet, mintha annak a dátumnak az emléke jelenlegi tisztségemhez kötődnék. Pedig nem erről van szó: az sokunknak volt a közös ünnepe. Néhány nappal azelőtt bukott meg ugyanis a Ceausescu-diktatúra, s ennél értékesebb karácsonyi ajándékot egyikünk sem tudott volna elképzelni akkor. Azon az ünnepen a szolidaritás érzése volt a legerősebb, amelyről utólag – sajnos – csak azt mondhatom, mulandónak bizonyult. Az elején tapasztalt eufória hamarabb elmúlt, mint azt hittük volna. Ma már tudom: illúzió volt akkor azt hinni, hogy a szolidaritásnak és a szabadságnak ez az érzése fenntartható, de néhány napig valóban szép volt ez az illúzió.

Az idei karácsonyt egyébként szűkebb családi körben töltöm. Ennek számomra különleges jelentősége van, hiszen a hétköznapokon, az év többi napján rendkívül kevés időt szánhatok a családra.

A franciák nem német mód, nem közép-európai mód ünneplik a karácsonyt. „Réveillon"-nak, magyarán virrasztónak hívják. S nem szorosan vett családi ünnep, baráti társaságban ülik meg, méghozzá leginkább egyik vagy másik vendéglőben. Azok hetekkel előbb felkészülnek az eseményre, kifüggesztik a rendezvény étlapját, zenekörülményeit és persze mindennek a borsos díját.

Franciaországban is gazdasági válság van, nemcsak Magyarországon, ennek ellenére a karácsonyestre 500-[illegible] magyarán tíztől több mint húszezer forintig. A menüben előételnek tengeri herkentyű szerepel – huitres, vagyis osztriga, a hagyományos gesztenyével töltött pulyka, évszámozott francia bor. Az igen drága menüben rák az előétel, évszámozott francia pezsgő az ital, az potom 1500 frankért előfizethető.

Karácsonykor táncolnak a francia párok. Mint azt a Réveillon név mutatja, hajnalig mulatnak. Az éjféli misére kinyitják a televíziót, vidéken el is autóznak a templomba. Utána folytatódik a mulatság, mint nálunk a szilveszteréj, hajnalban – ha nem is kolbászos-káposztás levest – sajtos hagymalevest fogyasztanak. Szilveszterkor is mulatnak, az a Réveillon de la Saint Sylvestre.

Az ilyen ünnepek után halmokban áll a kukák mélyén a hamar megszagosodó osztrigahéj, a sok rákpáncél. Mindenütt ott hever a kétkilós fonott kosár, abban árulják az osztrigát, s azt maga nyitja ki otthon a közönség, tőr alakú osztriganyitó késsel. Az megcsúszik gyakran, angoltapasz barnul sok ünneplő ifjú és öreg kezén.

Gazdag svédasztal

Kolb János (Svédország)
a NÉPSZAVÁNAK

Hosszú a tél Skandináviában. A nappalok egyre rövidülnek és ilyenkor már szinte mindig sötétség van. Az északi télben csaknem éjjelnappal égnek a lámpák. Az emberek várják a havat, hiszen fehérsége felderíti a kedvünket is. Persze ebben nincs hiány. Luca napján ünnepel az egész ország. Talán régi pogány fényváró ünnep maradványa, amikor a „Lúcia" fehér ruhában, a fején meg díszes koszorún égő gyertyákkal vonul át a munkahelyeken, a városokon, és kísérőivel együtt arról énekel, hogy újra jön a fény és a nappalok egyre hosszabbak lesznek. A remény érzése száll a szívekbe is.

Már egy hónappal a karácsony előtt az emberek díszíteni kezdik az otthonukat, várják az ünnepet. Piros függönyök kerülnek az ablakokra, ezeket lámpák világítják meg, és nem is akármilyenek. Különleges formájúak és a karácsonyt jelképezik számos egyéb szimbólummal egyetemben. Jellegzetes piros színű terítők kerülnek az asztalokra is, no meg rajta álldogál a szalmából készült kos is, ami bizony a pogány idők emléke. Szinte minden család asztalán láthatjuk emellett a négyágú adventi gyertyatartót is. Minden advent vasárnap egy új gyertyát gyújtanak meg – szinte érzi az ember, hogy közeleg a nagy családi ünnep. Az utcákon, a tereken az óriási fenyőkre aggatott sok-sok színes lámpa is az ünnepi hangulatot árasztja. Az üzletek kirakatából integet a sok tomte, ami a mi Mikulásunknak ugyan nem felel meg, inkább a kertitörpénknek a rokona. A régi időkben az emberek abban hittek ugyanis, hogy minden háznál lakik egy rejtélyes törpe. Nappal elbújik, de éjszakánként vigyáz a házra, hogy ne legyen tűz, no meg hogy a ló is kapjon egy öl szénát. És természetesen ő az, aki a karácsonyfáról meg az ajándékokról is gondoskodik.

Karácsony előtt nagy a sürgés-forgás a svéd konyhában is, mint a világon mindenütt. Sokszor az egész család részt vesz a pepparkaka, a jellegzetes ünnepi sütemény készítésében. No meg a kolbásztöltésben, amiben a hús és a fűszerek mellé még krumplit is kevernek. Áztatják a sós heringet, amiből a 10-15 különféle ízletes halsaláta készül majd. És a karácsonyi svédasztal főszereplője, a pácolt sonka is sülésre, főzésre vár. Svédországban ugyanis nem húsvétkor, hanem karácsonykor esznek sonkát az emberek.

Mire a gyerekek december 24-én reggel felébrednek, a tomte már elhozza a karácsonyfát. A fa nincs agyondíszítve. Alma és kevés, otthon készített, díszes papírba csomagolt édesség lóg csupán rajta. Alatta meg a sok ajándék... Az a nehéz csupán, hogy a csomagokat csak este szabad kibontani. Rettenetes, csodálatos és kellemes kínszenvedés.

Tejes rizseskását tesznek ki az istállóba a tomtének, hátha létezik. És mindenhová a bokrokra helyeznek néhány öl kalászos zabot is, ami meg a madarak karácsonyi ajándéka.

Estére megterül a csodás ünnepi asztal is. A halsaláták garmadája, a pácolt és füstölt lazac, a sonka, a meleg ételek, békésen megférnek a különböző sütemények mellett.

Faluhelyen ma is sokan mennek a hajnali misére csengettyűs lovak vonta szánon fáklyákkal a kézben... Micsoda látvány!

SZÉKELY BERTALAN

x-y: A Deák-mauzóleum
Az Épitési Ipar 1885 szept. 20,
395-396

Rövid jellemzés elkészülés előtt

1956. okt. 15.

Székely Bertalan Szadán

Visszakerült Szadára Székely Bertalannak, a Mintarajztanoda tanárának – majd igazgatójának – a rajztanítás módszertanáról írt német nyelvű kézirata. Az értékes dokumentumot a Székely Bertalan Emlékmúzeum újjáépítésének negyvenedik évfordulója alkalmából adta át Vásárhelyi József, a múzeum újraindítója, Szada történetírója.

Székely Bertalan legszebb tájképei 1880 és 1890 között születtek, amelyeknek zömét Szadán, nyári lakóhelyén festette, a Schulek Frigyes által tervezett műtermében. A festő 1910-ben bekövetkezett halála után a műteremből emlékmúzeum lett, ahol több munkáját is őrizték. A második világháborúban először a német, aztán a szovjet katonák „tekintették meg" az épületet, romhalmazt hagyva maguk után. Több mint tíz év kellett ahhoz, hogy az egykori műterem újra felépüljön. Székely Erzsébet, az unoka segítségével, *Vásárhelyi József* irányításával, néhány lelkes ember munkája nyomán 1956. szeptember 9-én adták át a felújított emlékmúzeumot, amelyben már csak a művész vázlatain látható csizmatalpnyomok emlékeztettek a rombolásra.

A múltjára igen büszke és hagyományait szorgalmasan ápoló kétezer-kétszáz lakosú községben az egész évben tart[illegible] urat is, aki elsőként végzett a községben helytörténeti kutatásokat, és aki – a helyiek, volt tanítványai, mai tanárok szerint – ma is mérce a pedagógusok számára.

Vásárhelyi József tizenhét éven át, 1963-ig tanított Szadán, feleségével együtt. Első hosszabb írása, Szada monográfiája 1954-ben született, ennek egy – sajnos máig kéziratban maradt – példányát az ünnepségen adta át a községnek. Tanulmányt készített Székely Bertalan szadai éveiről, és megírta az 1711-től működő községi iskola negyed évezredének történetét is. A falu nem felejti el azt a tevékenységet, amelyet Szadán kifejtett – mondta köszöntőjében a polgármester, utalva arra is, hogy nagyrészt a tanár úr tevékenységének köszönhető, hogy a hagyományok ápolása olyan fontos lett a község életében.

Mag[illegible]

Európai konszern
hazai kft.-jéhez
keresünk
irodai kolleginát

Ha Ön 30 év alatti,
alapfokon tud németül,
számítógépes és
pénzügyi ismeretekkel
rendelkezik, szeret
vevőkkel foglalkozni,
**várjuk jelentkezését
bemutatkozó
időpont-egyeztetésre:**
Geoinform Kft.
1149 Budapest,
Bosnyák tér
Telefon: 36
252-9

BOSCH-AKC
A BOSSA NO
RITMUSÁ
2144 Kerepes, Szabadsá
Tel.: 06 (28) 370-838. Tel./fax: 06 (28) 3

Ipari gépek:
GBM 10 RE fúrógép
GSB 18-2 RE ütve fúró gép
GBH 2 SE + koffer fúrókalapác
GBH 2-24 DSR + koffer fúróka
GBH 4 DSC SET + koffer fúr
GBH 5 DCE + koffer fúrókalapá
GBH 10 DC + koffer fúrókalapá
GWS 7-115 sarokcsiszoló
GWS 10-125 C sarokcsiszoló
GWS 14-125 C sarokcsiszoló
18-230 sarokcsiszoló
avarozó

1995. szept. 9.

A költségvetésnek akkor is sokba kerülnek a pedagógusok, ha alulfizetettségük nyilvánvaló. Nem akármilyen ellentmondás ez és a feloldására tett kísérleteknek óriási a visszhangja. A népességpolitikai intézedéseknek köszönhetően 1974–78 között ugrásszerűen nőtt az újszülöttek száma. Az iskolák nem készültek fel ezeknek a generációknak a fogadására, ezért szakképzetlen oktatókat vettek fel, akiknek nagy többsége azóta lediplomázott. Csak közben a gyerek „fogyott el". Az iskolák óraszámcsökkentéssel próbálják elkerülni az elbocsátásokat, illetve csoportbontásokkal. Emellett komoly szakmai érvek szólnak, ahogy a pénzügyi mellett is, miszerint csökkenteni kellene a tanárok létszámát. Mindezt Gyulán a megyei pénzügyeseknek rendezett országos tanácskozáson mondta el a Belügyminisztérium osztályvezetője, aki hozzátette: hazánkban a munkanélküliség teljesen elkerülte a pedagógusokat, ami aligha lesz tartható a jövőben.

Bod Péter

Almáskamarás

Két keréken – biztonságban

T. L.

Hamarosan Békésszentandrástól Csabacsűdig kényelmesen és főleg biztonságosan lehet majd két keréken közlekedni. Megkezdődött ugyanis a Szarvas–Csabacsűd közötti szakasz kialakítása. A 2550 méter hosszú „kék szalag" 13 millió 500 ezer forintba kerül, amiből 60 százalékot az állami támogatás fedez. A munkát október 31-éig kell befejezni a Magyar Aszfalt Rt.-nek. Ha elkészülne – reméljük hamarosan – Csabacsűdtől Kardosig is a kerékpárút, akkor Szentandrástól egészen Kondorosig húzódna, csökkentve ezzel az igen forgalmas 44-es úton a balesetek lehetőségét.

Székely Júlia kiállítása Gyulán

B. P.

Kiállításra hívja az érdeklődőket a gyulai *Tourinform Kisgaléria* szeptember 14-én, csütörtökön 17 órától. *Székely Júlia* alkotásait tekinthetik meg a látogatók, amely elé *Dr. Kálmán Alajos* egyetemi tanár mond bevezetőt. A tárlat október 15-éig tekinthető meg 9–19 óra között.

SZÉKELY Julia

BOR

Békéscsabán

érdekük, hogy az ország e területén is szakképzett emberek dolgozzanak a banki és a biztosítási szférában.

Lehoczki Gábor, a Silicon Graphics Inc. magyarországi képviseletének ügyvezetője adta át a világszínvonalú számítógépes multimédia oktatólabort, melyben az amerikai cég 15 Indy munkaállomását helyezték üzembe. Összesen 32 gépre lenne szükség, ám ennyire futotta, mert – hiába kérte az iskola – a minisztériumtól nem kapták meg a vám- és áfamentességet. A gépek a legkorszerűbb technikát képviselik, a csabai labor nem csak a megyében, de az országban is párját ritkítja. Átadásával olyan csúcstechnológia oktatására nyílik lehetőség, amely nagyban hozzájárulhat a régió műszaki, informatikai fejlődéséhez.

Erdély...

Alapítvány elnöke hangsúlyozta, hogy a tárlat többet elent, mint hímzések, népi

SLÁGER A KERÉKPÁR

Ismeretlen tetteseket keresnek Orosházán

Korbely György

Péntekre virradó éjszaka Orosháza területén ismeretlenek megrongáltak négy nyilvános telefonfülkét, illetve azok tartalmát eltulajdonították. A helyi kapitányság kérése, hogy aki a jelzett időpontban Pusztaszentetornyán az italbolt mellett, illetve a városban a Luther, a Lehel és az Aradi utcákon gyanús mozgást észlelt, az jelezze a rendőrség felé. Mint megtudtuk, ezen az éjszakán több településen, így Békéscsabán, Mezőberényben, Békésen és Szarvason is történtek hasonló esetek.

Ugyancsak ismeretlen tettes (vagy tettesek) tört(ek) be a Tass utcai Amigo divatüzletbe, ahonnan nagy értékű ruhaneműk, illetve kiegészítők tűntek el hétfőre virradó éjjel kettő és négy óra között. Ebben az ügyben is várják az információkat az

egy autólopással kapcsolatban is. Csütörtök este 18 és péntek hajnal 6 óra között a Kossuth Lajos utcáról, az ékszerbolt mögül lopták el az XA-2133-as forgalmi rendszámú piros VW Golf típusú gépkocsit.

A következő ügyben már elfogták a tetteseket, viszont a sértettet keresi a rendőrség: augusztus végén Gyopárosfürdőn, a strand kerítése mellől tűnt el három egymáshoz láncolt Mountain Bike-kerékpár, melyeket a tettesek álkulcs és vasfűrész segítségével loptak el. Néhány nap múlva került elő a fiatalkorú H. Balázs, illetve három társa, akik között gyermekkorú is akadt. Az elkövetőknél újabb, máshonnan ellopott nagy értékű hegyi kerékpárt is találtak: ezt augusztus 30-án a Bajcsy utcai Fapados étterem elől kötötték el. Ennek gazdája még nincs meg, a

Mikor már minden „stimmel“ és „együtt van“, akkor jön még egy félóra és ez a félóra a Teremtőé. Most végigszáguld lázas izgalommal az egész képen, most fúj lelket a holt masszába. Ez a félóra az, amikor a Burghardt-kép készül. Ahol az előbb még a felső matézis volt az úr, ott most a költő lebeg a színfoltok fölött, mint az Úr lelke a bibliai vizeken.

Ime egy művész, akinek nincs „iránya“. Aki nem követ se modern, se konzervatív irányt. Aki nem csinál „korszerű“ piktúrát és nem ad semmiféle tanúságos izmust. Csak művészetet csinál és csak magát adja. Igaz, hogy neki érdemes is azt adnia. A tiszta, örök művészet fénye ragyogja be piktori figuráját.

Gy. Π.

KÉPZŐMŰVÉSZETI SZEMINÁRIUM

IV.

A KÉK SZÍN

A kék színt Goethe egy mondatával lehet legjobban jellemezni. Ő mondja a színekről írt tanúlmányában: „Ahogyan a sárga mindig valami világosat hoz magával, úgy azt lehet mondani, hogy a kékkel mindig valami sötét jár együtt.“ A kék az összes színek között a sötétségi elem, fokmérője világosnak és sötétnek, hidegnek és melegnek. Egy szín annál hidegebb, minél több kéket tartalmaz. A tiszta kék a leghidegebb szín. Ez a tiszta kék viszonylag csak ritkán technikailag előállított szín. Minden festéktáblán látni lehet, milyen kevés a valóban tiszta, kék tónusú szín. A palettának ezek a kék színei inkább zöldbe és lilába hajlanak. Másképp van ez a természetben. Itt a kék tónusoknak végtelen skáláját láthatjuk. Mindenütt szembe kerülünk a kék színnel, ahova világosság nem ér. Minél erősebb az árnyék, annál kékebb. Goethe nagyon világosan magyarázza meg ezeket a „színlátszatokat“. Az égkék keletkezéséről pl. ezeket mondja: Az égkék szín, a fekete végtelen tér magja áttetszése atmoszféránkon olyképpen, hogy egy kék szín jelenik meg előttünk, amely mindig világosabb és halványabb lesz, minél jobban sűrűsödik a levegőréteg sötét magja Épp így mindig sötétebb és erőteljesebb lesz, amilyen arányban átlátszóvá válik a levegőréteg mögött meghúzódó sötétség.“ Ezen az alapon magyarázható meg a kék szem színe is. A pigmentum nélküli átlátszó szivárványhártya a szemgolyó sötét üregét fedi, amelynek fenekén fekszik a fekete retina. Ez a fekete, amelyen keresztül a szaruhártya sötét magja látszik, tűnik elő kék színnek. A természet eme példáját a technika is hasznosítja. Ha egy fekete anyagot vékony fehér réteggel átvonunk, kék színt nyerünk és pedig minél sűrűbb a fehér réteg, annál világosabb kéket és minél átlátszóbb, annál sötétebb kéket. A korai görög festők az ő kék színüket bizonyára így állították elő, minthogy nekik kék színük nem volt, amire abból is lehet következtetni, hogy Homerosnál ez a szó: kék, nem fordul elő. Ugyanazt a szerepet, amit az ég kékjének létrehozásában a levegő játszik, ugyanezt a szerepet játsza itt a földön a levegő a kéklátszatok előidézésében.

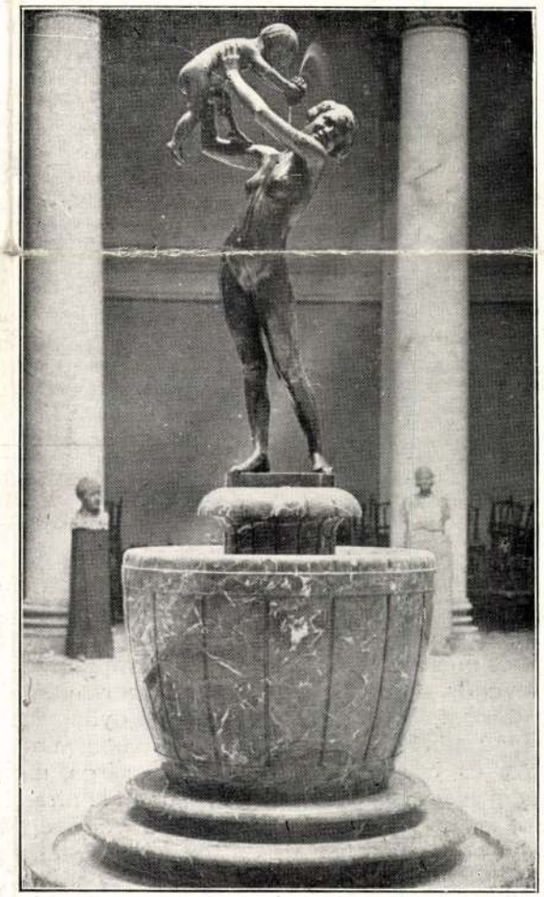

SZENTGYÖRGYI ISTVÁN: Szüret (Kútszobor)

A »Tárlat legjobb képe« c. pályázatunkon a legtöbb szavazatot nyert szobor

Képzőművészet
1929. 17. 7.

Például, ha nézünk egy távolodó sötét tárgyat, hegyet vagy egy messzi erdőt, azt tapasztaljuk, hogy a közbeeső levegőréteg ezeket kékre festi. Már egészen megszoktuk, hogy a tárgyak távolságát a kékségük intenzitása szerint becsüljük meg. A legtávolabbi mindig a legkékebb. Az árnyékoknál is éppen így van. Minél távolabb fekszenek, annál kékebbek. A közeli árnyékokat legtöbbnyire egy meleg reflex lilára festi. Ahol a világosság hiányzik, ott mindig kék szín keletkezik. Ezek a kékek a tájképfestő számára a legfontosabb színek. A palettán övék a fődanunk, hogy a kéknek gyenge világossági értéke van. Így összehasonlítva pl. a vörössel vagy a sárgával, a kéknek oly csekély tónusértéke van, hogy csak egy nagy tömege tudja biztosítani az egyensúlyt más színekkel. Jellemző erre az is, hogy tónusértékben csak egy igen erős kék felel meg egy sötétes zöldnek. Ha tehát a művész egy képet kékben komponál, azaz a kék benne a főszín, úgy a többi színeknek többékevésbbé kevert tónusúaknak kell lenniök. Barna, szürke vagy zöld keverésű tónusoknak. Gyakran használnak hozzá egy bizonyos aranyos-zöld

LÁSZLÓ FÜLÖP: Rákosi Jenő

A »Tárlat legjobb képe« c. pályázatunkon a legtöbb szavazatot nyert festmény

hely és belőlük fogy a legtöbb. Szemünk mindenütt velük találkozik és egyetlen kép se gondolható nélkülük. Ő a harmonikus összekötő kapocs más színek között. A kék alkotja egyszer a levegős, könnyű hátteret, másszor a sötét árnyékokat, ő ül mint hideg fény a gyöngyként csillogó bőrön, máskor ismét ő a kontraszt a vörös és a sárga tónusokhoz. A sárga, mely mindig világosságot hoz magával, mint kontrasztszínt, a kéket hívja elő. Az alkonyodó ég, a lámpa sárgás fényén át erősen kéknek látszik. A kék órák, a lidércfény órái már sok festőt megihlettek, így *Klinger* is nekik hódolt Die blaue Stunde c. ismert képével, mely a lipcsei városi múzeumban van.

Más színekhez való viszonyáról azt kell mondanunk, hogy a kéknek gyenge világossági értéke van. Így összehasonlítva pl. a vörössel vagy a sárgával, a kéknek oly csekély tónusértéke van, hogy csak egy nagy tömege tudja biztosítani az egyensúlyt más színekkel. Jellemző erre az is, hogy tónusértékben csak egy igen erős kék felel meg egy sötétes zöldnek. Ha tehát a művész egy képet kékben komponál, azaz a kék benne a főszín, úgy a többi színeknek többékevésbbé kevert tónusúaknak kell lenniök. Barna, szürke vagy zöld keverésű tónusoknak. Gyakran használnak hozzá egy bizonyos aranyos-zöld bronztónust is. Általában a hideg színskála színei harmonizálnak a kékkel. Ha a sárga, a narancs vagy vörös kontraszt-színének alkalmazza a piktor, a kéknek egész tömegét kell ezekkel a színekkel szembeállítania, ha azt akarja, hogy a kék maga, mint önálló szín érvényesüljön. A kék világító erejét ezüsttel és arannyal lehet fokozni. Most kövessük a kék e problémáinak felmerülését a festőművészetben. Az antik leletek sokkal rosszabbul tartották meg a kéket, mint egyéb színeket, mert a kék könnyen halványodik. A görög templomok hátterében a reliefek leggyakrabban kék színűek voltak. Épp így az egyiptomi templomok tetődíszeit gyakran festették kékre, arany és sárga csillagok között. Hogy milyen gyakran alkalmazták a kéket, arra

KIÁLLÍTÁS **A MODELL – XIX. SZÁZAD**

Székely Bertalan festménye is látható a Magyar Nemzeti Galéria kiállításán, amely ma – a Magyar Tudomány Napján – díjmentesen látogatható – 11 és 15 órakor szakmai vezetéssel. METRO

Metro 2007. nov. 3 Hétfő 19.

robbanás volt

A hétfőihez hasonló, nagy horderejű tűzeseteknél több százan dolgoznak az oltáson és a károk helyreállításán, utóbbi olykor hetekig eltart.

MITTELHOLCZ DÓRA RIPORTJA

Tegnap kora reggel befejeződött a XV. kerületben kigyulladt veszélyeshulladék-raktár oltása. Egyelőre nem tudni, mi okozhatta a tüzet: a vizsgálatokat ugyanis megnehezíti, hogy még mindig tisztázatlan, pontosan milyen anyagokat tároltak az épületben.

Molnár Péter, a Fővárosi Tűzoltóság szóvivője a Metrónak elmondta: körülbelül százfajta anyagról lehet hónapokig eltarthat. A helyszínen csaknem kétszázan dolgoztak, köztük tűzoltók és a polgári védelem szakemberei. Az oltás során egy tűzoltó könnyebben megsérült.

Mérték a szintet

A Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság tájékoztatása szerint a Palota Környezetvédelmi Kft. telephelyén tárolt anyagok közül a tűz következtében akár egészségre káros égéstermékek is kerülhettek volna a levegőbe

SZÉKELY Balázs

Mátyás templom üvegablakai

Turul 1997 208–211.

Az udvarban földszintes mellé
Orgonás tér felé kőkeretes ker
Korábbi épületből az 1800-as
Péchy András alakíttatta át.

Kracker - ház
Bródy Sándor u. 8.
hrsz: 4540/2
későbarokk
1770-es évek

Zártsorú beépítésben álló, az
egyemeletes, nyeregtetős épül
homlokzatán tornáccal, újkele
tetőtérbeépítéssel és az udvari
emelt feljárattal. Az egykorú
mennyezetén allegorikus falké
Nyár; Ősz és Tél (Johann Luc
oldalfalakon díszítőfestés (rek
Építtette Johann Lucas Krack

Dobó István gimnázium
Csiky Sándor u. 2.
lásd: Széchenyi u. 19. (1937
törzsszám)

Lakóház

SZÉKELY Bertalan

Mátyás templom Mirfertése

TDM 25 (1996) 173. sz. 22. ill

¦ ISSN
¦ sz
als. megnev. és címe
= PC
: EC
/ Sz ¦ Sz
¦ ISSN
¦ szám
8., terjentés
|S ¦ ismeznám : felt. a

Források 1. Címoldal v. címo
2. Többi előzék és
3. A kotta többi rész
előrő, maga a nőreg

SZÉKELY Bertalan

Sümegi György: A Keszkeméti várasbára.
2. bőv. kiad. Keszkemét, 1996 17. p.
sk. és ill.

Rekord ár egy Brâncuşi-szoborért

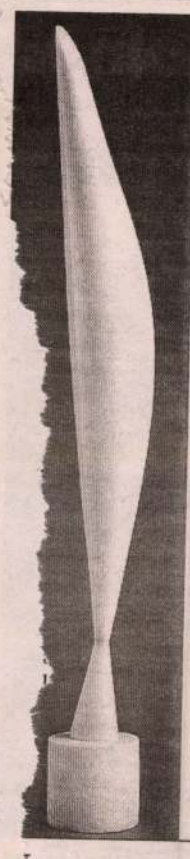

A *Madarak a légben* ciklus szobrainak egyike, a *Madár a légben* (nem pedig *Madár az űrben*, ahogyan az angol tükörfordítás sugallná), 27, 4 millió dollárért talált gazdára a nevezetes Christite's aukciós ház árverésén. Az eladási ár világrekordnak számít – az, hogy a szobrásznak kevés műve van, emeli azok értékét, vélik a szakemberek.

A szóban forgó alkotás 1922–1923 között született, magángyűjteményben volt 1937 óta. Művészettörténeti értéke mellett a szobor a kivitelezés tökéletességével nyűgöz le: bármely szögből nézve kiegyensúlyozottságot, kifinomultságot sugall.

Eredetileg 8 és 12 millió dollár közötti összegre értékelték a márványból és kőből faragott 121 centiméteres művet. Brâncuşinak nem ez az első eladási rekordja, 2002-ben ugyanazon aukciós ház 18,1 millió dollárért adta el *Danaide* nevű munkáját.

Az alkotás a szoborciklus középső szakaszához tartozik

Hogyan mentették meg Leningrád szobrait a háborús lövedékektől

Kiállítás állít emléket Szentpétervárott mindazoknak, akik a második világháború alatt a város pótolhatatlan értékű műemlékeinek mentésén, megóvásán fáradoztak.

A május 22-ig a szentpétervári Szobormúzeumban látható kiállításon korabeli dokumentumok, fényképek és rajzok segítségével mutatják be, milyen intézkedéseket hoztak az akkori szovjet hatóságok a cári főváros műemlékeinek megóvására. A kiállítás egyike azoknak a rendezvényeknek, amelyekkel Oroszország a második világháborúban aratott győzelem 60. évfordulóját ünnepli.

„Észak Velencéjét" a náci német hadsereg 1941 augusztusa és 1944 januárja között tartotta blokád alatt. A szobrok nagy részét a blokád elején elásták a városi parkokban, illetve deszkákkal és homokkal fedték be.

A tárlókban láthatóak egyebek között azok a rendeletek, amelyek előírták, hogy Nagy Péter cár és Nagy Katalin cárnő szobrait, valamint az egyetemi rakparton álló egyiptomi szfinx-szobrokat faládákkal álcázzák. A Nyári Kert olasz szobrait és az Ancsikov-híd híres lovait a blokád elején elásták, s csak 1944-ben kerültek ismét napvilágra.

A blokád alatt az éhségtől legyengült szobormúzeumi dolgozók naponta ellenőrizték a védett műemlékeket. „Ismeretlenek ellopták a szfinx-szobrokat védő deszkák egy részét" — olvasható az egyik kiállított dokumentumban.

1942–1943 telén a hőmérő higanyszála – 40 Celsius fok alá süllyedt. A hideg ugyanúgy gyilkolt, mint a bombák és az éhség. Több mint 650 ezer polgári lakos halt meg a 900 napig tartó blokád alatt az éhségtől és a kimerültségtől.

„Nagybátyánk az Ancsikov-híd lószobrainak a mentését irányította" – mondja büszkén a kiállítás egyik látogatója, a ma már ugyancsak hajlott korú **Elza Kozak,** aki barátnőjével együtt kutatja végig a tárlókat. A két idős asszony végül rábukkan egy fotóra, amely a Városi Szobormúzeum alkalmazottainak egy csoportját ábrázolja, amint az Anyicskov-hidat díszítő monumentális lószobrokat mentik. A kiállított dokumentumok között találnak egyet, amely Elza asszony nagybátyja, Lazar Sluser kézjegyével ellátva, a munkálatok befejezéséről tanúskodik.

„Valahányszor csak átmegyek az Ancsikov-hídon, Lazar nagybátyámra gondolok" – mondja az idős asszony könnyekkel a szemében.

Székely Bertalan évfordulója

Százhetven éve, 1835. május 8-án született Kolozsvárott Székely Bertalan festőművész.

Nemesi családból származott, a kolozsvári református kollégiumba járt. A bécsi műegyetemen mérnöknek tanult, majd 1851–1855. közt Peter Johann Geiger és Carl Rahl növendéke lett. 1855-ben hazatért, de mert családja nem fogadta el a pályamódosítást, évekig Brassóban és Nagyszebenben cégtáblát festett, rajzot tanított és régi képeket javított. Tehetségét Joseph Berres osztrák festő ismerte fel, aki szerepet játszott Munkácsy indulásában is. Az ő ajánlására 1858-ban a csehországi Marchendorfba, az Aichelburg grófok birtokára került, ahol számos portrét festett, s meg is nősült.

1859-ben Münchenbe ment tanulni, itt készült korai remekműve, az ifjúi lendületet és szakmai tudást egyaránt kifejező *Önarckép*. Ekkoriban hatott rá az akadémiai klasszicizmus, a lírai természetábrázolás és a naturalizmus is. Első jelentős történelmi kompozíciója, *II. Lajos holttestének megtalálása* akadémikus stílusú, előképei közt Orlay Petrich Soma, Rethel és Piloty művei szerepelnek; a téma finom utalás Petőfire. 1861-ben alkotta a *Dobozy és hitvesét*, egyéni stílusát pontos szerkesztés, lélekelemzés és az anyagok természethű ábrázolása jellemzi. E témát kortársa, Madarász Viktor is megfestette, ám míg ő a menekülés mozgalmasságát hangsúlyozza, Székely inkább tragikus hősei jellemére összpontosít.

Itthon kiállított képeinek sikere nyomán hazahívták, de hiába jött Pestre, nem kapott elég megbízást. Mivel az általa tervezett hazai Művészeti Akadémia sem valósult meg, visszatért Münchenbe, ahol *VII. Károly császár menekülése* című falképéért a bajor kormány ösztöndíját kapta, s Párizsba és Hollandiába utazhatott. 1866-ban alkotta a *Mohácsi vész*, majd az *Egri nők* című nagyszerű képeit, ezeknél is érezhető az utalás a szabadságharcra.

Székely pályáját 1867-ig a szabadság és függetlenség eszméi határozták meg, de a kiegyezés után a történelem átértékelődött szemében. Jó példa erre az *V. László és Czillei* (1870), amely a kor fenyegetéseit nem érző ifjú királyt és a konfliktusokat erotikus szórakoztatással feledtető udvaroncokat, egy dekadens világot láttat. 1869-ben olasz tanulmányutat tett, Petőfi, Arany, Eötvös József és mások költeményeit illusztrálta. 1871-ben festette *A nő élete* című 12 részes tusfestmény-ciklusát, 1875-ben készült a *Thököly búcsúja*, 1879-ban fejezte be a *Zrínyi kirohanását*, amely 1883-ban Ipolyi-díjat nyert. Az Akadémia számára is több arcképet készített.

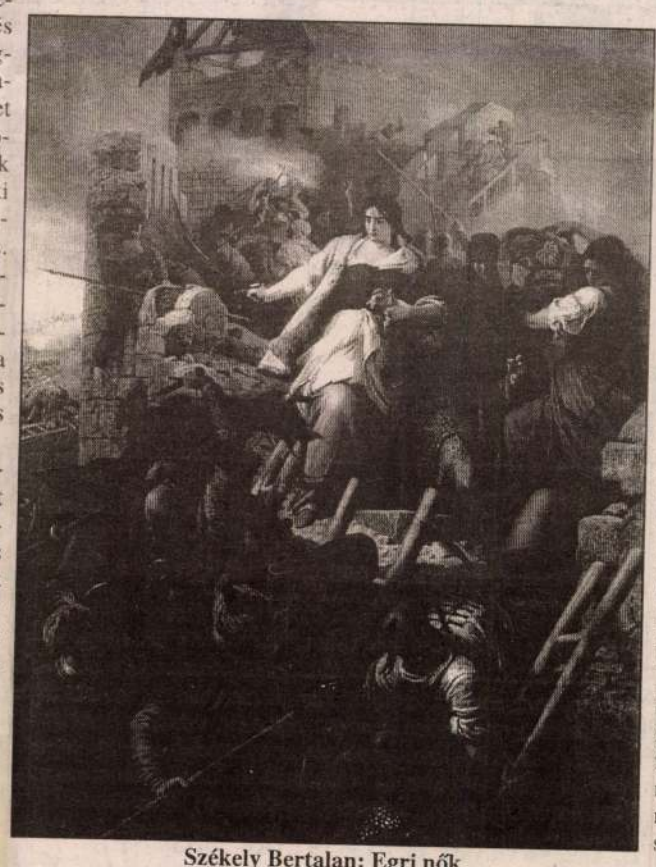

Székely Bertalan: Egri nők

Ezután a monumentális festészet foglalkoztatta, több nagy megbízása közül 1884-ben megfestette a Deák-mauzóleum freskóit, melyek később tönkrementek, s mozaikkal rakták ki újra. A pécsi székesegyház és a Szent Mór-kápolna falképei 1887–1889-ben készültek, Lotz Károllyal és Deák Ébner Lajossal a tihanyi apátság freskóit, 1890–1896 között a Mátyás-templom falképeit, díszítését és üvegablakait, 1896–1897-ben a kecskeméti városháza freskóit alkotta. Ez utóbbiakat, köztük a **Vérszerződést** tartják leginkább letisztult, összegző alkotásainak. A Vajdahunyadi vár részére tervezett *Csodaszarvas regéje* című sorozata nem valósult meg, betegségei miatt nem készültek el a Zeneakadémia, a Halászbástya és a Szépművészeti Múzeum számára tervezett freskói sem. Ekkor főleg portrékat, nőalakokat, Léda-kompozíciókat és tájképeket festett.

Élete vége felé mind jobban lekötötte tanári tevékenysége. Technikailag, elméletileg és esztétikailag is egyik legképzettebb mestere volt korának, a tanítás minden adottságával. 1871-ben lett a Mintarajziskola tanára, 1902-ben igazgatóvá nevezték ki, 1905-ben a II. Mesteriskola igazgatója lett. 1910. augusztus 21-én halt meg Mátyásföldön, a mai Budapesten.

Székely Bertalan a XIX. századi magyar festészet kiemelkedő, európai rangú alakja, nemzeti romantikánk fő képviselője. Elsőként kísérelte meg komoly művészi igénnyel összefoglalni a festészet majd minden műfajában az 1848 utáni magyar társadalom érzéseit. Kortársai egy része – Benczúr, Lotz – a hatalom mellé állt, mások, mint Munkácsy, Madarász, Mednyánszky, a nép felől közelítettek témáikhoz. Székely középen állt, nemesi demokrata volt, soha nem lett plebejus festő. A történelemben a harcos erényeket, az emberi méltóságot és a bátor tetteket értékelte, a kapitalizmusban csak romlott kozmopolitizmust látott. Nagysága abban rejlik, hogy mindennek dacára elkerülte a régi megoldások átvételét, de a történelem illusztrálását is. Történeti képein a nemzetnek a szabadságharc bukása miatt érzett fájdalmát, portréin, aktjain a XIX. századi magyar szépségideált fogalmazta meg.

A Műcsarnok 1911-ben és 1956-ban rendezte meg életmű-kiállítását. A Pest megyei Szadán lévő házában emlékmúzeumot rendeztek be, válogatott művészeti írásait 1962-ben adták ki.

Százhatvanöt éve született Pjotr Iljics Csajkovszkij

Százhatvanöt éve, 1840. május 7-én született Votkinszkban ***Pjotr Iljics Csajkovszkij,*** a 19. század végének legnagyobb orosz zeneszerzője.

Apja, az állami bányák felügyelője félig francia származású nőt vett el, így gyermeküket is francia nevelőnő gondjaira bízták. A fiú négyévesen kezdett zongorázni, s hamarosan túlhaladta tanára képességeit. A szülők azonban nem támogatták zenei érdeklődését, mert úgy vélték, a muzsika ártalmas az érzékeny idegzetű gyerekre. Amikor 1850-ben Szentpétervárra költöztek, igazságügyi iskolába íratták, zenei nevelése csak az iskolai ének-, zongora- és összhangzattan órákból állt – rendszeresen járt viszont operába. Amikor 1854-ben anyja kolerában meghalt, Csajkovszkij bánatát enyhítendő keringőt írt zongorára.

1862-ben beiratkozott a pétervári konzervatóriumba, otthagyta igazságügyi minisztériumi állását és elmerült a zenében. Bár első művét, Osztrovszkij *Vihar* című drámájához írt nyitányát tanára még felszínesnek tartotta, mégis összhangzattani tanári állást kínáltak neki Moszkvában. Ekkori művei az Ötök nevű csoport zenéjével rokoníthatók; a Balakirev vezette muzsikusok, Glinka törekvéseit folytatva, az orosz népzenén alapuló új zenei nyelvet akartak teremteni.

Csajkovszkij egy olasz primadonnával való sikertelen románca után idegösszeomlást kapott, majd hisztérikus munkalázban megkomponálta 4., f-moll szimfóniáját, a *Hattyúk tava* balettet és elkezdte nagy operáját, az *Anyegin*t. Amikor egy volt tanítványa, Antonyina Miljukova beleszeretett, beleegyezett a házasságba, de a kapcsolat homoszexualitása miatt néhány hét után felbomlott. A zeneszerző öngyilkosságot kísérelt meg, s mivel felismerte, hogy egész életében kirekesztett lesz, az italba és a komponálásba menekült. Az Anyegint Svájcban és Olaszországban fejezte be.

1876-ban levelezést kezdett egy tisztelőjével, Nagyezsda von Meck-kel, aki elegendő évjáradékot juttatott neki, hogy feladhassa tanári állását, és egész idejét a komponálásnak szentelhesse. Patrónusával soha nem találkoztak, levelezésük Csajkovszkijról keveset árul el, mert szeretetre vágyva inkább azt írta, amit partnere olvasni akart. Csajkovszkijt a plátói kapcsolat tökéletesen kielégítette, a gazdag özvegytől kapott pénzből támogatta folyvást követelőző feleségét is a válás után. A bőkezű életjáradék intenzív munkára sarkallta, ekkoriban írta a *D-dúr hegedűversenyt*, a *C-dúr vonósszerenádot*, az *Olasz capriccit* és az *„1812"* nyitányt. Az *Anyegin* a moszkvai bemutatón csak mérsékelt sikert mutatott, Szentpétervárott viszont III. Sándor cár rajongott a műért, így az természetesen roppant népszerű lett.

1885-ben Csajkovszkij a Moszkva-környéki Majdanovóban telepedett le, 1888-ban európai hangversenykörutat tett, amelyen maga vezényelte műveit. Ezután írta második Puskin-operáját, a *Pikk dámát*, majd a *Csipkerózsika* balettet, s az *5., e-moll szimfóniát*. Ez utóbbi darabok egyre feszültebbek és indulatosabbak, tele vannak hisztérikus ujjongással és neurotikus reménytelenséggel. Angliában és Amerikában dirigálta népszerű *b-moll zongoraversenyét* és *4. szimfóniáját*, a cambridge-i egyetem a zene doktora címmel tisztelte meg.

Hanyatlását azonban a *Diótörő* balettzenéjéből írt szvit viharos sikere sem tudta megállítani. Élete utolsó éveit depresszió és szorongás kísérte, idegállapota tovább súlyosbodott, amikor Nagyezsda véget vetett levelezésüknek és az évjáradéknak is. A megélhetést a *Pikk dáma* jogdíjai biztosították számára, és ekkor már állami nyugdíjat is kapott, de a szakítás okozta lelki sérülést nem tudta kiheverni. Utolsó művét, a *6., h-moll (Patetikus) szimfóniát* 1893 októberében vezényelte, de a darab hűvösebb fogadtatása csalódást okozott neki. 1893. november 6-án halt meg Szentpétervárott. Halálát homály veszi körül, egyesek szerint a kolerajárvány okozta a végét, újabb feltételezések szerint öngyilkosságra kényszerítették, mivel a cári család egy férfi tagjához fűzte szerelmi kapcsolat.

Csajkovszkij személyisége elválaszthatatlan zenéjétől. Életműve elfojtott érzések egyszer elbűvölő, máskor külsőséges kifejezése, lírikus drámáiban a szereplők érzésvilágát kifejező zenei jellemrajzzal tárja fel. Művei könnyen kapcsolatot találtak a nagyközönséggel, az egykori Szovjetunióban is igen népszerűek voltak. Megítélését sokszor a divat szabta meg: a közönség szerette, sok szakértő viszont kétségbe vonta zenei értékét. Vitathatatlanul ő a klasszikus balettzene legnagyobb mestere, szimfóniái nem egyenletesek, de mind tartalmaz értékeket.

A Szabadság és a Corvina Nemzetközi Rejtvénymagazin háromfordulós rejtvénypályázata

1. forduló

Tudatlanság

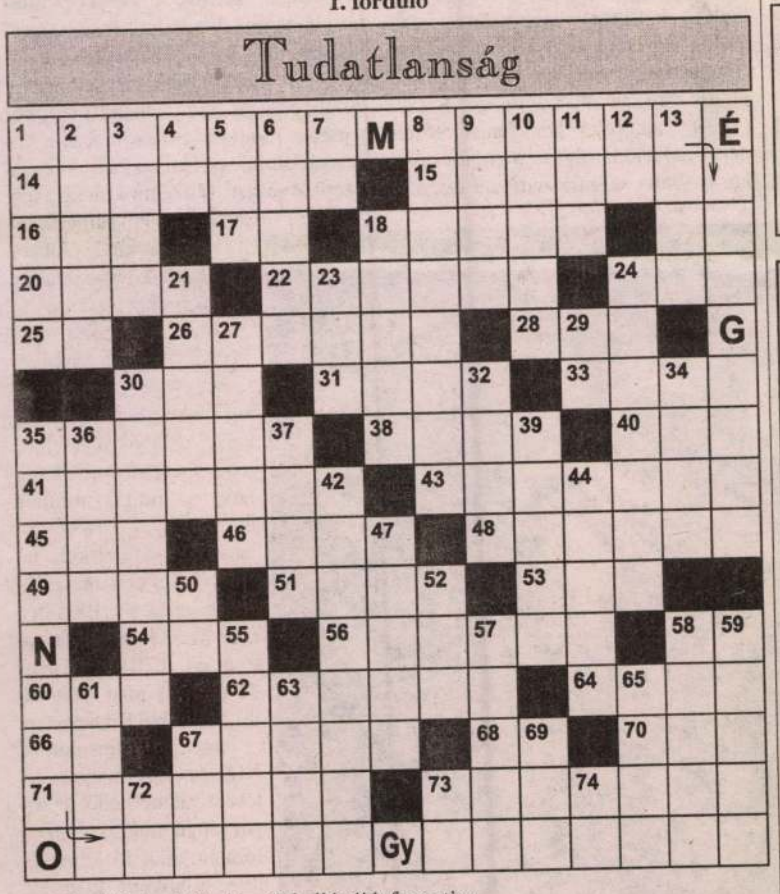

A fiatal férj az idősebb nős kollégáját faggatja:
– Mondd, meddig tart, amíg a feleségedet rábírod, hogy téged is meghallgasson?

Az idősebb kolléga válasza a rejtvény vízszintes 1. és függőleges 35. soraiban található.

VÍZSZINTES: 1. A VÁLASZ ELSŐ RÉSZE. 14. Leleményes. 15. Ízetlen az étel. 16. Öreg, románul. 17. Az argon vegyjele. 18. A pap ezt is teszi. 19. Kilométer, röviden. 20. Áramforrás. 22. Utalás, apropó. 24. Idegen női név. 25. Azonos mássalhangzók. 26. Nyíltan. 28. Ő.O.S. 30. Iskola diáknyelven. 31. El. 33. Rongyos ruha. 35. A káposztának is van. 38. A vulkán termeli. 40. Szabálytalanság a focipályán. 41. Borzong. 43. Afrikai állat. 45. Állatkert. 46. Citál. 48. Sár. 49. ... Tamás, kuruc brigadéros. 51. Vagyis. 53. L. E. E. 54. Francia területmérték. 56. Utánoz. 58. Iljusin gépe. 60. Tőszámnév. 62. Az órának is van. 64. Egyik napszakkal kapcsolatos. 66. Cipészszerszám. 67. A völgybe ér. 68. Radnóti Miklós névjele. 70. K. O. L. 71. Örömtől szárnyalás. 73. Ars...

FÜGGŐLEGES: 1. Európai nemzet. 2. Tüzet szüntet. 3. Este mondják a gyermeknek. 4. Toll szélek! 5. Fejetlen puma! 6. Finom örlemény. 7. Orvosi csont. 8. Egymáshoz illik. 9. Ravaszdi. 10. Táplálék tárolására és adagolására szolgáló eszköz. 11. ..., get. 12. Tova. 13. Híres a hagymája. 18. Félre taszít. 21. Hegyre tartó. 23. Ésszel felfog. 24. Színházi ülőhely. 27. Hiszi a ... 29. ...-mög, dohog. 30. Iszonyat. 32. ... állítsuk meg magoss Déva várát (Kőmives Kelemenné). 34. Román női becenév. 35. **A VÁLASZ MÁSODIK RÉSZE.** 36. ... háza, magyarországi (Békés megyei) település. 37. Verdi opera. 39. Annak az aljára. 42. Ember ember elleni küzdelem. 44. Attila névváltozata. 47. Aroma. 50. Török gépkocsik jelzése. 52 Kevert tíz! 55. Női név. 57. A száj folytatása. 58. Finom nedű. 59. Choserie des... Jókai Mór által megénekelt francia mulató, 61. A nyertes nyakába kerül. 63. Január elsején van. 65. Ütőlap a tarokkban. 67. ... Tolsztoj, orosz író volt. 69. Szorgos rovar. 72. Kiejtett mássalhangzó. 73. Olasz folyó. 74. Végtelen tál!

Baki Zoltán

Azon kedves olvasóink között, akik az egymást követő három héten megjelenő keresztrejtvényeket megfejtik, és a pályázati szelvényeket is megőrzik, valamint a Corvina Nemzetközi Rejtvénymagazin gondozásában megjelenő FOROG AZ IDEGEN legújabb számából (2005/3.) bármelyik rejtvény megfejtését, illetve a fejlécet is kivágva egyszerre beküldik címünkre (*Szabadság SRL*, 400009 Cluj-Napoca, Napoca u. 16., vagy C. P. 340), jutalmakat sorsolunk ki. (A megfejtéseket el lehet juttatni a kapu alatti szerkesztőségi postaládánkba is.) A borítékba tehát összesen 3 darab szelvényt, illetve a FOROG AZ IDEGEN-ben napvilágot látott és fent említett kivágandókat kell mellékelni. **Fénymásolt szelvényeket nem fogadunk el!**

A *Szabadság*ban és a FOROG AZ IDEGEN-ben megjelent összesen négy rejtvény helyes megfejtői között a következő díjakat sorsoljuk ki:

1. díj: DVD-kazetta,
2–5. díj: ajándékkönyv.

A *Szabadság*ban megjelent 3 rejtvény helyes megfejtői a következő jutalomban részesülhetnek:

1– 2. díj: *Szabadság*-előfizetés,
3–10. díj: ajándékkönyv.

Beküldési határidő: **2005. június 10.**

A borítékra írják rá: REJTVÉNYPÁLYÁZAT!

Figyelem: minél több szelvénysorozatot küld be, annál nagyobbak a nyerési esélyei!

Kellemes kikapcsolódást és sikeres rejtvényfejtést kívánunk!

Májusi pályázati szelvény
1. forduló

Mellékelem a *Szabadság*ban megjelent rejtvény megfejtését

Név: .....

Cím: .....

Megfejtés: .....

.....

LOTTÓ

5/40: 23, 3, 20, 25, 30, 38.
JOKER: *5/45:* 44, 19, 5, 8, 6; *1/20:* 19.

Apró dolgok, melyek megoldják nagy gondjaikat!

- csapágy;
- csavar;
- „O" gyűrű;
- szimering;
- ékszíj.

SZAKÜZLET
Kolozsvár, Avram Iancu (volt Petőfi S.) u. 29. sz.
Tel.: 0264/430-151.
yr328su

BRIDGE LANGUAGE STUDY HOUSE
INTENZÍV NYELVTANFOLYAMOK:
angol, német, francia, olasz, spanyol, portugál, magyar, arab és román
FELKÉSZÍTŐ TANFOLYAMOK:
UNIVERSITY OF CAMBRIDGE TOEFL City&Guilds Pitman
IN-HOUSE - TANFOLYAMOK:
Kihelyezett tanfolyamok cégek székhelyén
BEIRATKOZÁSI HATÁRIDŐ: 2005. MÁJUS 31.
Mikó (Clinicilor) u.18 - Kolozsvár
Tel. 0264 590096 - Fax. 0264 590811
info@bish.ro - www.bish.ro
zr191bri

MENETRENDSZERINTI JÁRAT a COMATIM TRANS-szal
KOLOZSVÁR–BUDAPEST–ESZTERGOM
Szervezett csoportoknak kedvező árajánlat
Amurg u. 34. sz.; tel.: 441-410; 441-413
zr198com

1%-kal sok ezer hallgatóért!
TÁMOGASSA JÖVEDELEMADÓJÁNAK 1 SZÁZALÉKÁVAL AZ AGNUS RÁDIÓT!
A rádiót fenntartó alapítvány:
FUNDATIA AGNUS MEDIA
Adószám: 14861221
RO55RNCB2200000418090001
BCR Cluj
Köszönjük!
zr160ag

LEGJOBB ÁRUK KAVALKÁDJA, MESTERÜNK IS EZT AJÁNLJA!
ÜZLET: Kolozsvár, Câmpului 69. sz. Tel.: 0264-426571
- vegyi anyagok
- vasáru
- villamossági berendezések
- hőközpontok
- szerelékek
- egészségügyi berendezések

RAKTÁR: Kolozsvár, Câmpului 84–86. sz. Tel.: 0264-426098.
- építkezési anyagok

E-mail: dennver@wavenet.ro
zr040den

CSALÁDIAS ESKÜVŐK,
bankettek, keresztelők helyszíne
újra a
BETHLEN KATA DIAKÓNIAI KÖZPONT!
Rendkívül kedvező árak, otthonos ételek, színvonalas vendéglátás, olcsó szállás-lehetőség, maradandó élmény!
Címünk: Kolozsvár, Ponorului u.1.sz.
Tel.: 0264-440.510
Ünnepeljen nálunk!
zr169bet

Az RTV Kolozsvári Stúdiója, Gazeta de Cluj, Radio Romantic Kolozsvár, Antena 1 Kolozsvár, Szabadság, Alpha Tv Kolozsvár, Kolozsvári Rádió, Adevărul de Cluj, Radio Mix FM Kolozsvár, Monitorul de Cluj, Pro Tv Kolozsvár, Radio Star Kolozsvár, Bună Ziua Ardeal, Radio 21 Kolozsvár, Krónika, Radio ProFM Kolozsvár, az Evenimentul Zilei kolozsvári kiadványa, Kiss FM, a România Liberă erdélyi–bánsági kiadványa, Ziua de Cluj, Şapte seri

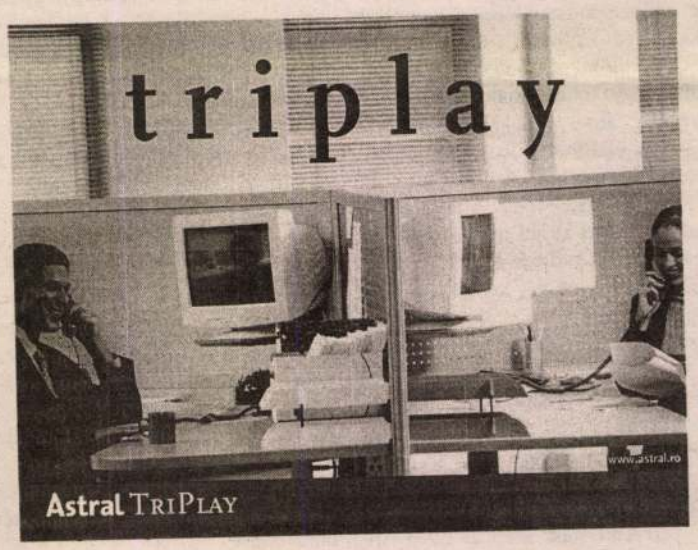

Hatékony megoldásként a triple play-t ajánljuk az üzleted siker érdekében.

Az Astral újragondolta a **Triplay** szolgáltatáscsomagot, amelynek segítségével **internetes elérhetőséget** biztosít az 512 Kb/s, az 1 Mb/s vagy 2 Mb/s sávszélességben, előnyös a **vezetékes telefonos** szolgáltatás terén is: 73%-os kedvezmény hálózaton belül, 20%-os kedvezmény más országos hálózatokban. Ezenkívül partnereiddel **3360 percen** át ingyen beszélhetsz, és a szolgáltatáshoz **kábeltévé bérlet** is jár.*

Mindent megkapsz könnyebben egyetlen beszerelési díjjal, egyetlen számlán, egyetlen szolgáltatótól: az Astraltól.

*A kábeltévé szolgáltatás hibrid rendszerekben, optikai szállal és koaxiális kábellel valósítható meg.

Astral
CaTV | Internet şi Date | Telefonie
zr149ast

Valutaárfolyamok

Váltóiroda	Euró (Vétel/Eladás)	Dollár (Vétel/Eladás)	Forint (Vétel/Eladás)
Május 6., péntek			
Macrogroup (Főtér 23., Sora, Bolyai u. 8., Szentegyház u. 4.)	35 900/36 200	27 700/28 000	140/144

Május 7., szombat

A Román Nemzeti Bank mai árfolyamai: 1 euró = 36 191 lej (3,619 erős lej), 1 USD = 27 946 lej (2,794 erős lej), 1 magyar forint = 145 lej (100 Ft = 1,445 erős lej).